DIVINVS
PYMANDER
HERMETIS MERCVRII TRISMEGISTI

CVM COMMENTARIIS,

R. P. F. HANNIBALIS ROSSELI
Calabri, Ord. FF. Minorum Regularis Obſeruantiæ
Theologiæ & Philoſophiæ ad S. Bernardinum
Cracouiæ olim Profeſſoris.

TOMVS TERTIVS,

In quo agitur de ente, materia, forma, & rebus metaphyſicis.

OPVS VERE AVREVM RECONDITAQVE SAPIENTIA refertiſſimum, ac proindè cuiuis arcana Dei ſcire cupienti vtiliſſimum.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Ex Officina Choliniana, Sumptibus PETRI Cholini.

Anno M. DC. XXX.

SVPERIORVM PERMISSV.

SERENISSIMO

FRANCISCO MEDICES

MAGNO TVSCORVM

DVCI,

Domino Domino clementiſſimo

FRATER HANNIBAL ROSSELI CALABER,

Ordinis Minorum de Obſeruantia, Cracouiæ ad S. Bernardinum Philoſophiæ & Theologiæ Profeſſor:

OMNE FELICITATIS GENVS A DOMINO IESV.

NON eſt apud me dubium clementiſſimè Franciſce, Tuſcorum magne Dux, ſemperq́; Catholicę fidei acerrime defenſor, Serenitatem tuam optimè noſſe ea, quæ ab antiquis ſapientiæ cultoribus, de iuſtitia dicta ſunt: nec tantùm noſſe, ſed etiam in ſubditorum regimine, in ſerie quoq; Chriſtianæ vitæ regendæ, apertiſſimis atq; efficaciſſimis operibus comprobare. Illi planè intellexerunt iuſtitiam, vitijs hominum offenſam, à rebus humanis abeſſe, in cœlumq́; migraſſe: voluerunt enim per quaſdam ambages docere, quid ſit iuſtè viuere. Poſtquam enim Saturnus à filio pulſus eſt, arma Iouis fugiens, deſeruit properè terras iuſtiſſima virgo. Ex hoc ille malum virus ſerpentibus addidit atris, prædariq́; lupos iuſſit. Tum belli rabies, & amor ſucceſſit habendi. Verùm quia Deus diues eſt in miſericordia, & parens indulgentiſſimus, filium ſuum vnigenitum, miſit nobis de cœlo, qui fugatam iuſtitiam reduceret, rediretq́; ſpecies illius aurei tēporis, nempè vnici Dei pia, & religioſa cultura. Hæc autem cultura clementiſſimè Franciſce, quamuis omnes virtutes ſimul complectatur, duæ tamen ſunt omnium principales, pietas, & æquitas: quæ tanquam venæ ſunt huius pię ſanctæq́; Chriſtianæ religionis. Porrò, pietas eſt Dei cultus, cuius ſumma eſt, vt eum colas. Proinde ignorare iuſtitiam conuincitur, qui religionem Dei non tenet. Quomodo enim ipſam poteſt tenere, qui vnde oriatur, ignorat? Altera pars iuſtitiæ vocatur æquitas, nempe æqualitas. Deus enim omnes homines pares eſſe voluit: eandem conditionem viuendi omnibus impoſuit: omnes ad ſapiētiam genuit: omnibus immortalitatem ſpopondit. Qui ergo diſpares multis gradibus homines habuerunt, iuſtitiam nequaquam tenere potuerunt. Rectè ergo dictum eſt à Philoſ.5. Mor. Iuſtitiam eſſe virtutem, qua ſinguli ſua, ſecundùm leges poſſident. Et lib.6. Ethic. vocat iuſtitiam præclariſſimam virtutum. ſiquidem iuſtitia eſt ſplendor magnus, ex quo viri boni nominantur. Sanè ex iuſtitia, innocentia oritur, amicitia, concordia, pietas, religio, humanitas, quæ bonum hominem reddunt. Reuera, iuſtitia nihil alienum vendicat, propriam negligit vtilitatem, vt ſeruet communem vtilitatem. Narrat Val. Max. li.6. titulo de iuſtitia illud inſigne iuſtitiæ exemplum: Zeleucus, vrbe Locrenſium à ſe ſalutaribus, atq; vtiliſſimis legibus munita, cùm filius adulterij crimine damnatus, ſecundùm ius ab ipſo conſtitutum, vtroq; oculo carere deberet: ac tota ciuitas in honorem patris, neceſſitatem pœnæ adoleſcentulo remitteret: aliquamdiu repugnauit. Ad vltimum precibus populi euictus: ſuo priùs, deinde filij oculo eruto, vſum vtriq; videndi reliquit. Atque ita admirabili temperamento, ſe inter miſericordem patrem, & iuſtum legiſlatorem exhibuit. Cambiſes præterea inuſitatæ ſeueritatis exemplum oſtendit, nequiſſimi cuiuſdam iudicis, ex corpore pellem detractā, ſellæ intendit, in eaq; filium eius iudicaturum conſedere iuſſit. Profectò Rex ille Barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, ne quis poſtea corrumpi iudex poſſit, prouidit. Scriptura diuina aperttiſſimum, omniumq́; efficaciſſimum iuſtitię exemplum ob oculos poſuit: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, inquit, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, vtriq; in domino noſtro Ieſu, qui pro iuſtitia tuenda, opprobrium pertulit crucis, & ignominioſiſſimæ mortis ſupplicium, quod noſtris debebatur exceſſibus: In quacunque (inquit) hora comederis, morte morieris. Lata erat ſententia mortis, quam agnus innocens ſuſcipiens, aditum nobis vitæ inuenit. Quamobrem & iuſtiſſimus Rex meritò appellatur, & regnum, cuius non eſt finis, eſt conſecutus. Diligite ergo iuſtitiam, qui iudicatis terram; nam in alto quodam receſſu iuſtitia locata, videt, exploratq́; omnia, non tam ſuas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur. Ea quippè non eſt factura alteri, quod ſibi fieri nolit: nec quod ſibi fieri velit, alteri negatura: in quibus certè plenus, atq; integer conſiſtit iuſtitiæ ſtatus. Et reuera, vt dicit ſapiens Sap.1. Iuſtitia perpetua eſt & immortalis: iniuſtitia autem mortis acquiſitio. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & cōtumelias, ac diuerſos dolos: ſicut legimus Regnum Chaldęorum translatum eſſe in Perſicum, & Perſicum in Græcorum, Græcorum verò in regnum Romanorum. Et quid putas clementiſſime Franciſce eſſe iuſtitiam Chriſtianorum? Profectò nihil aliud, quàm non peccare: non peccare enim eſt, præcepta legis ſeruare. Præceptorum legis obſeruatio duplici genere obſeruationis cuſtoditur: vt nihil eorum quę prohibentur, facias: & cuncta quæ iubentur impleas. Sanè, ſapienti & iuſto homini, totus mundus diuitiarum eſt: quippè qui communia pro ſuis babet, & ſua pro communibus, ſibiq; nec parcit nec alteri, & occulta ſua latere non patitur. Etenim vbi prudentia, ibi ſæpè & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi impatientia, plerumque autem alia vitia: vbi autem iuſtitia eſt, ibi concordia eſt cæterarum virtutum. Summum ergo bonum in rebus eſt, iuſtitiam colere, ac vnicuique ſua iura ſeruare: obtemperare enim iuſtitiæ, ſumma libertas. Iuſtitia principis, pax eſt populorum, patriæ defenſio, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languentium, gaudium hominum, temperies aëris, ſerenitas maris, terræ fœcunditas, ſolatium pauperum, ſpes futuræ beatitudinis. Iuſtitia eſt animi libertas, quæ hominem efficit admirandum, ſuſpiciendum omnibus: denique optimum animalium, dum iuſtitia vtitur: peſſimum verò animalium, à iuſtitia ſeparatum. Benè ergo dixit philoſ.2. Topic. Iuſtitiam regentis ſubditis vtiliorem, quàm temporis fertilitatem eſſe; quod enim iuſtè fit, ſapienter fit: quod verò iniuſte, nequiter atq; improbè. Melior eſt ergo iuſtitia quàm fortitudo:

nam

nam ſi omnes eſſent iuſti, non eſſet vtilis fortitudo. Narrat Plutarchus, Ageſilaum, cùm de fortitudine & iuſtitia rogaretur, vtra eſſet melior, reſpondiſſe: Nihil fortitudine indigemus (inquit) ſi iuſti ſumus. Melior eſt iuſtitia, quàm opes multæ, quia iuſtitia à morte liberat, quod opes efficere nequeunt. Recitat Cicero in officijs præclarum illud Platonis: ſcientiam, quæ eſt remota à iuſtitia, calliditatem potiùs quàm ſcientiam appellandam. Melior ergo iuſtitia quàm ſcientia, & melior quàm prudentia; quia iuſtitia ſine prudentia multùm poterit: ſine iuſtitia verò nihil valebit prudentia. Quapropter non ineptè ab eodem Authore iuſtitia appellatur perpetuæ commendationis, & famæ fundamentum: ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile, nihil honeſtum, nihil præſtabilius, denique nihil potentius atque validius. Hæc enim in Noë mergi non potuit, nec in Abraham comburi, in Iſaac non eſt oppreſſa, nec fracta in Iacob, in Ioſeph verò alligari, ſed vinci non potuit, in Moyſe mare pertranijt ſicco veſtigio, in Ioſue ſolem firmauit, in Dauid perſecutionem euicit, in Elia infideles necauit, in Prophetis labores terminauit, in Chriſto fortem armatum ſpoliauit, in Apoſtolis de Tyrannis triumphauit, in Martyribus mundum ſuperauit, in Confeſſoribus ſtolam iucunditatis accepit, in virginibus ſeipſam vicit. O admirabilis Iuſtitia, virgo ex Ioue nata, caſtaq; venerandaq; omnibus cœlicolis, qui Olympum inhabitant: per te reges regnant, per te principes imperant, & potentes rectà iudicant. Quid enim abſque te ſunt regna, niſi aperta latrocinia? Diligite ergo iuſtitiam, qui iudicatis terram: ſi verè vtiq; iuſtitiam loquimini, rectè iudicate filij hominum. Hæc in Daniele obturauit ora leonum, in tribus illis pueris extinxit impetum ignis, in bello caſtra euertit exterorum. Denique, vt ſemel concludam, iuſtitia à morte vinci non poteſt, nec à dæmone ſuperari; quinimò & dæmones compeſcit & frenat, mortem verò premit & fugat. Suſcipite ergo iuſtitiam, qui iudicatis terram, eamq; in domicilio cordis veſtri collocare. Eſtote æqui atq; boni, & ſequetur vos ſua ſponte iuſtitia, quam quæritis. Cùm ergo hæc ita ſe habeant, clementiſſime Domine, & apud me cogitarem & relegerem auos, proauos, abauos, atauos, Celſitudinis tuæ, ſummoſq; Pontifices, ex nobiliſſima atque antiquiſſima familia Medices exortos; in mentem veni, eam perpetuò iuſtitiam coluiſſe, iuſtorumque familiam appellari poſſe. Et vt de pluribus taceam, illud vnum tacendum non puto, inſignia opera Sereniſſimi patris tui, qui abolitam fugatamque iuſtitiam reduxit, ita vt ſuis temporibus ſpecies aliqua illius aurei ſeculi refulſerit. Quis enim ea tempeſtate, atque ætate iuſtiſſimi principis, aliquid agere contra fas, contra iuſtitiam, contra leges, contra bonos mores, audebat impunè? Et quia indefeſsè iuſtitiam coluit, à iuſtitia ſeruatus eſt, ex innumeris periculis ereptus, immortalitate apud homines donatus, demq; cœlo redditus. Et reuera, vt dicit Xenophon ex Cyri Regis ſententia: Nemo decenter imperare poteſt, qui ſubditis melior non eſt: nullique dandus eſt Magiſtratus, cuius vita non ſit ſanctior magiſtratu. Hæc autem cùm in Celſitudine tua, vti, vt non degenere filio tam iuſti, & magni Ducis, ampliſſimè, atque cumulatiſſimè inueniantur, ingentes Deo gratias agimus, qui noſtris temporibus, tàm magnum, tamque iuſtum, atq; Catholicum Ducem nobis dederit, in laudem bonorum, vindictam verò malefactorum. Cuius profectò præclaras tum animi, tùm corporis dotes, prudentiam, iuſtitiam, pietatem, comitatem, manſuetudinem, conſtantiam, patientiam, rectùmque iudicium, temperantiam, & quæ ſunt generis eiuſdem, quibus nihil ſuauius, nihil candidius inueniri poteſt, attollerem quidem encomijs, niſi Dux nobiliſſime, atq; clementiſſime, non ignorarem, quàm celſitudo tua abhorreat ab huiuſmodi genere dicendi. Quamobrem à tuarum laudum, ac clariſſimarum actionum præconio, abſtinere, conſultius eſſe duxi. Cùm illæ eiuſmodi ſint perſpectæ, exploratæ, atque illuſtres, vt nihil addi poſſe videatur. Proinde illa miſſa faciens, tuam Celſitudinem obſecro, & ex animo, quoad fieri poteſt, oro, vt hoc tenue Mercurij munus, haud grauetur animo (vt aſſolet eiuſmodi omnia) grato & benigno ſuſcipere, boniq; conſulere, non tam ipſum donum, quod indignum eſſe fateor, tàm magno, & humano Duce, vt illius nominis auſpicio in lucem prodierit; quàm animam donantis: qui propenſus eſt ad gratificandum eidem, ſi facultas mihi par eſſet. Id etenim ſi facere non recuſauerit Celſitudo tua, rem cùm primis gratam faciet, ac me ſibi eo nomine deuincet, arctiſſimeq; impellet, vt perpetuis, dum ſpiritus hos reget artus, meis precationibus, ſalutem illius Deo Opt. Max. commendem. DEVS autem noſter Dominus IESVS CHRISTVS, Rex pacis, & Rex Iuſtitiæ, à quo omnis felicitas Chriſtiana proficiſcitur, ſit ſemper cum Sereniſſimo & Maximo Tuſcorum Duce, Amen.

Cracouiæ ex Monaſterio Ord. Minorum Regularis Obſeruantiæ S. Bernardini
5. Kalend. Ianuar. 1586.

Catalogus Tractatuum, qui in hoc Tertio Tomo continentur.

DE homine.
De mundi ſenectute.
De reſurrectione mortuorum.
De inferno.
De morte.
De luce & vita.
De animæ purgatione.
De eſſentia Dei.
De motu.
De anima mundi.
De forma.
De ente.
De intellectu.
De vniuerſali.
De paſſionibus entis.
De vno & ente.
De bono.
De vero.
De genere.
De differentia.
De ſpecie.
De proprio.
De accidente.
De Actu.
De potentia.
De poſſibili.
De vacuo.
De loco.
De chao.
De Deo quid ſit & qualis.
De nominibus Dei.
De natura.
De materia.
De priuatione.
De neceſſario.
De cauſalitate finali.
De numero cauſarum.

PYMANDER MERCVRII TRISMEGISTI.

Cum Commento

F. HANNIBALIS ROSSELI CALABRI,
Ordinis Minorum Regularis Obſeruantiæ.

DE HOMINIS CREATIONE.

Textvs Mercvrii Trismegisti.

AT pater omnium intellectus, vita & fulgor exiſtens, hominem ſibi ſimilem procreauit, atque ei tanquam filio ſuo congratulatus eſt; pulcher enim erat, patriſque ſui ferebat imaginem. Deus enim reuera propria forma nimium delectatus, opera eius omnia vſui conceſſit humano. homo autem cum conſideraſſet in patre ſuo rerum omnium procreationem, ipſe quoque fabricare voluit: vnde à contemplatione patris, ad ſphæram generationis delapſus eſt. Cumque omnium in ſe haberet poteſtatem, opificia ſeptem gubernatorum animaduertit.

Commentum primum.

HOMO omnium animalium ſapientiſſimus eſt creatus, qui poſſet res conſiderare, & ſcientiam, ac prudentiam capere ex omnibus: & recte quidem, quoniam omnium Dominus eſt inſtitutus. Quã obrem præclare dictum eſt à Pythagora, teſte Iamblicho, quod ad cognoſcendum, & intelligendum omnis homo factus eſt à Deo. Propterea Plato, *hominem dicit eſſe poſſeſſionem deorum, quippe, qui ad illius cognitionem habendam conditus ſit.* Et alibi: *Vile mancipium eſſe non poteſt, quod ſibi in peculium ſuum aſſcripſit dominus.* Vnde apud antiquos legimus, ſub fabulæ quidem figmento, quod Prometheus rationalis gubernator, ex officina Vulcani, & Mineruæ artificioſam ſapientiam ſurripiens homini dederit, atque ex hac diuini muneris largitione, homo cum ſuperis cognationem contraxit, ob quam veneratus eſt Deum, antequam loqueretur, vel artes aliquas exerceret. Proinde *Plato in Prothagora* ait: *ſolus ex omnibus animantibus, homo diuinæ ſortis particeps effectus eſt principio: ſolus ob hanc cognationem deos eſſe putauit.* Idcirco Iamblichus de myſteriis ait, quod ante omnem rationis vſum nobis inſita eſt deorum notio; imo tactus quidam diuinitatis melior, quam notitia, ex quo incitatur naturalis appetitus boni, & ratiocinatio, atque iudicium. Intellectus ſiquidem diuinus dat eſſe animæ, per intelligere ſuum eſſentiale: ergo eſſe animæ eſt quoddam intelligere, ſcilicet Deum, vnde dependet. *Abdala* Barbarus, & Saracenus, cum à ſuis interrogaretur, quid in hac quaſi mundana ſcena maxime putaret admirabile: hominem, non barbare, ſed ſcienter reſpondit, omnem plane admirationis captum excedere: hic profecto tam eximius, tam auguſtis, tamque felicibus pernoſcitur productus auſpiciis, vt Proteus, aut Chamæleon deſultoria quadam poteſtate ſe ſe in quiduis ſubinde transfiguret. poteſt enim effici quod optat, & eſſe, quod vult. Cum enim inter diuina, & bruta ſit medius, ad quam voluerit illorum naturam vertitur: hoc certe brutis non contingit. nec tales ſunt angelici ſpiritus, qui poſt illorum confirmationem ſeu obſtinationem id fuerunt, quid perpetuo futuri ſunt. homines autem naſcentes, omnia & omnifaria ſemina, & omnigenæ vitæ ſemina à Deo patre acceperunt; quo fit, vt quæ quiſque excoluerit, illorum fructus recipiat. Quis non admirabitur hunc Chamæleonta noſtrum, quem non immerito *Aſclepius Athenienſis* verſipellis huius & ſeipſam transformantis naturæ argumento per Proteum in myſteriis ſignari aſſeruit. Idcirco *Euantes Perſa* ait, non eſſe homini ſuam nullam figuram, & natiuam imaginem, ſed eſſe illi extrarias multas, atque aduenticias. Cum igitur hæc ita ſe habeant, recte à ſapientiſſimo Mercurio, & creatio, & natura hominis ob oculos ponitur: & vide quam congruo, & optimo ordine: nam ſicut hominis creatio omnium plane vltima extitit, ita profecto poſt dictũ Pymandri, eiuſque lucidiſſimi verbi, ac ſancti ſpiritus ſanctiſſima myſteria, poſt angelorum ordinatiſſimam politiam, denique poſt ſitum, ordinemque diſtributum elementorum, ad hominis creationem enucleandam rite, ordinateque deſcendit. *Pater*, inquit, *omnium intellectus*, ſcilicet, diuinus, *Vita, & fulgor*, de quibus locuti ſumus lib. 1. quomodo ſcilicet Deus ſit vita, & lux: *hominem ſibi ſimilem procreauit*: quæ profecto ſimilitudo in naturæ ſpiritualis, non autem corporalis conformitate conſiſtit. Deus enim ſpiritus eſt, & omnis prorſus corporeæ molis conditione vacuus. De qua quidem ſimilitudine poſtea nobis erit differendum. *atque ei, tanquam filio congratulatus eſt.* Quare? *quia pulcher erat*: Et vnde pulcher? *quia patris ſui gerebat imaginem.* Vera igitur hominis pulchritudo, qua ſuo gratificatur opifici, ex illius dependet imagine: hac Deus delectatur: hanc diligit: huius gratia nos vult, tuetur, & ſibi coniungit. Bonus pater, eſt noſter Pymander, qui non modo ſua, ſed etiam ſeipſum homini communicauit. *Deus enim reuera propria forma nimium delectatus, operatus omnia vſui conceſſit humano.* Profecto hæc eſt vera filii conditio, quando & paternæ efficitur conſors naturæ, & bonorum diuus omnium hæres eſt inſtitutus. Congruum eſſe iudico alias Mercurii ſententias adducere, quæ ſparſim ſuis in dialogis habentur, quæque huic propoſito maxime deſeruiunt. In hymno ergo primi dialogi, Deum, patrem appellat. *Ipſe*, inquit, *pater es venerandus*. Et alibi duobus nominibus Deum vocat, bonum, & patrẽ. *Vna*, inquit, *Dei natura, ipſum ſcilicet bonum altera Dei appellatio pater eſt: ob eam cauſam, quod omnia gignat: patris enim proprium eſt generare. Quapropter praeſtantis idem vita cenſetur ſtudium, atque pium apud ſapientes, procreatio liberorum.* Et 5. congruo Deum nominat, ait,

Plato, in Phædro & in. de leg.

Homo maximum admirabile.

Homo poteſt eſſe omnia.

Textus exponitur.

Pater Deus

Filius.

Vera hominis pulchritudo.

Homo dicitur filius Dei.

Deus eſt pater noſter venerandus.

Dial. 2.

De homine. *ne, ait, patrem vocat, patremque ipſe proprium eius opus exiſtimat. Quod ſi me quiddam audacius proferre coegeris, huius eſſentiam eſſe dicam, concipere, ac facere ſingula. Ipſe namque eſt omne quodcunque genitum: ipſe omne quod nunquam genitum. Mens quidem intelligens, pater fabricans, Deus efficiens bonum, bona faciens omnia.* Et 8. *Pater autem ille,* inquit, *ſemipſum ſempiternum. At vero mundus à patre ſemper viuens: homo vero ad imaginem mundi genitus ſecundum patris voluntatem ſeſe habens, præter cætera terrena viuentia, non modo cum ſecundo Deo,* id eſt mundo, *cognationem habet; verumetiam intelligentiam primi. Secundum planè Deum, vtpote corporalem, ſenſu comprehendit. Ad primum vero Deum, vt incorporeum, bonumque, mentem, mente conſurgit.* Itaque homo duplicem geſtat imaginem, Dei ſcilicet, & mundi, quia nimirum ex duplici conſtat natura, corporea ſcilicet, atque incorporea: proinde corpore quidem mundo, mente vero, patri deſeruit opifici. Et 9. *Deus omnium author eſt, efficiens autem omnia ſibiipſi conſimilia reddit. Ipſe profecto, non vt quibuſdam videtur, ſenſu menteque capim eſt, alij enim miſeria preſſi perperam obloquuntur quæcunque ſunt ô Æſculapi, in Deo ſimul atque à Deo dependentia, partim per corpus agentia, partim mouentia per eſſentiam animæ, alia per ſpiritum viuificantia, alia vero receptacula defunctorum; intellectio enim Dei ſancta ſemper mouet.* Et 10. Tribus nominibus Deum nominat. *Deus,* inquit, *& pater, & bonum, ô Tati, naturam eandem, imo eundem actum habent: huius actus voluntas eſt huius eſſentia velle cuncta ſubſiſtere. Quid eſt Deus, & pater, & bonum, niſi ipſum eſſe bonum omnium nondum exiſtentium? Quin etiam exiſtentia ipſa horũ ſunt, id Deus, id pater, id bonũ, cui nihil aliud ex omnibus applicatur. Mundus ac Sol eorum quæ ſunt, ſecundum participationem pater; non tamen viuentibus vitæ bonitatisque, cauſa. Deus igitur, & pater, & bonũ eſt, eo ipſo, quod omnia eſt. Tria igitur ſunt hæc, Deus pater, bonum, & mundus, & homo: mundum Deus habet, mundus hominem. Mundus Dei filius, homo genitura mundi; neque enim ignorat Deus hominem; ſed curam eius habet, ab eoque cognoſci ſe vult. hæc vnica ſalus hominis, cognitio Dei: hæc ad olympum aſcenſio.* Quam ob cauſam homo eſt animal diuinum, cum dijs cœleſtibus, non cum brutis comparandus. *Quinimo ſi audendum eſt verum fateri, homo verus, vel cœlicolis eſt præſtantior, vel ſaltem pari ſorte potitur. Etenim quicunque cœleſtium deſcendit ad terram, cœli limitem deſerit: homo autem aſcendit in cœlum, illud metitur: tam ampla eſt humanæ naturæ poteſtas. Quamobrem audendum eſt dicere, hominem quidem terrenum, Deum eſſe mortalem: Deum vero cœleſtem, immortalem hominem.* Et 12. *Totus hic mundus, magnus Deus eſt, imago maioris, vnitus illi, patris ordinem voluntatemque ſeruans.* Quamobrem gratias agit Deo tanquam patri amantiſſimo. *Gratias habeo,* inquit, *tibi pater, actus omnium poteſtatũ: gratias habeo tibi Deus, omnium poteſtas actuum: o vita, totum quod eſt in me ſalua: ô lux totum illumina ſpiritus Deus, verbum: [illegible] ſpiritifer opifex. tu ſolus es Deus.* Et 14. vocat Deum patrem legitimum. *Dignum eſt intelligere,* inquit, *intelligendo mirari, admirando ſe beatum vocare, patrem legitimum recognoſcentem. Quid enim dulcius patre legitimo? Deum cognominat propter potentiam, factorem propter actum, patrem denique propter bonum.* Itaque Deus vita, & lux, pater eſt mundi legitimus: & creando, & conſeruando: hominis vero, & ſui participem efficiendo, atque illi omnia ſubijciendo: interdũ enim, pater, natura ac fœcunditate nominatur, quæ quidẽ nominis appellatio proprie ſuo conuenit verbo, ſicuti in primo dictum eſt, vbi de imagine Dei diſputauimus, nobis autem per quandam naturæ cognationem, vtpote qui effecti ſumus diuinæ naturæ conſortes. hæc autem cæteris appellatio, non eſt attribuenda animantibus. Aliquando pater nominatur, fidei propagatione, morumque imitatione, & is quidem modus eſt eorum peculiaris, qui pie, & fideliter Deum colunt. Nonnunquam pater dicitur officio, & authoritate atque ita omnium eſt Deus pater legitimus, cuius intereſt omnia tueri, paſcere, ac corrigere. Deus ergo eſt pater mundi, hominis vero præcipue, naturæ affinitate, dominandi ſimilitudine, pietatis affectu.

Patris officium.

Homo geſtat duplicē imaginem.

Deus non eſt ſenſu & mente capiens.

Sol dicitur pater.

Deus curat hominem. Dignitas hominis.

Homo eſt Deus mortalis.

hymno 13. dial.

Pater legitimus eſt Deus. Pater quot modis aliquis dicitur.

MERCVRIVS.

Homo autem cum conſideraſſet in patre rerum omnium procreationem, ipſe quoque fabricare voluit. vnde à contemplatione patris, ad ſphæram generationis delapſus eſt. cumque omnium in ſe haberet poteſtatẽ, opificia ſeptem gubernatorum animaduertit. hi autẽ humanæ mentis meditatione gaudentes, ſinguli eorum proprij ordinis hominẽ participem reddidere. Qui poſtquam didicit horũ eſſentiam, propriamque naturam conſpexit, penetrare, atque reſcindere iam exoptabat ambitũ circulorum, vimque gubernatoris præſidentis igni comprehendere.

De homine.

Commentum II.

HOMo rationis particeps effectus, patris ſui opera ſuſpiciens, admiransque patris ſapientiam, potentiamque, quæ in rerum procreatione oſtendebatur, geſtiens & ipſe patris æmulus eſſe, fabricare quoque voluit, magni opificij, quod ob oculos habebat, exemplo incitatus. Reuera, vt ipſe ait homo factus eſt diuini operis contemplator: *Homo,* inquit, *effectus eſt diuini operis contemplator, quod profectò dum admiratur, authorem eius agnouit.* contingit homini hæc facultas contemplandi, quod omnigenæ ſit naturæ, habeatque propemodum cum omnibus conueniendi commercium. *Multiformis enim* ait Merc. *variaque eſt humani generis ſpecies, & ipſa a prædictis deſuper aduenienis conſortijs, omnium aliarum ſpecierum multas, & prope omnium per neceſſitatem coniunctiones facit. propter quod & prope Deos accedit, qui ſe mente, qua dijs iunctus eſt, diuina religione dijs iunxerit. Propter hoc ô Aſclepi magnum miraculum eſt homo, animal adorandum, & honorandum, hoc enim in naturam Dei tranſit, quaſi ipſe ſit Deus: hoc genus dæmonum nouit, vtpote qui cum iiſdem ortum ſe eſſe cognoſcat: hoc humanæ naturæ partem in ſeipſo deſpicit, alterius partis diuinitate confiſus. ô hominũ quanto eſt natura temperata felicius, ac dijs, cognata diuinitate coniunctus partẽ ſui, qua terrenus eſt, intra ſe deſpicit: cætera omnia, quibus ſe neceſſarium eſſe cœleſti diſpoſitione cognoſcit, nexu ſecum charitatis aſtringit, ſuſpicit cœlum: ſic ergo feliciori loco medietatis eſt poſitus, vt quæ infra ſe ſunt, diligat, ipſe à ſuperioribus diligatur.* Verum cum hæc ita ſe habeant, quæ à Mercurio dicuntur, quare non omnes hanc contemplandi gratiam aſſequuntur? Quia nimirum non omnes intelligentiæ diuinũ percepere ſenſum, inquit Mercurius in eodem contextu. Sane, non omnes intelligentiam veram adepti ſunt, ſed imaginem temerario impetu, nulla vera ratione inſpecta, ſequentes decipiuntur, quæ in mentibus malitiam parit, & transformat optimum animal in naturam feræ, moresque beſtiarum. ſed clarius hoc proſequitur in Pymandeo dial. 4. *Non omnibus,* inquit, *hominibus Deus mentem impartiit, non quod inuiderit, liuor quippe ab eo non prouenit; in medio autem tanquam certamen præmiumque animarum mentem,* id eſt gratiam, donumque intelligendi, quod bonis paratur operibus, *proponere voluit: cum Craterem,* inquit, *patellam hac impleſſet, præconem miſit, iubens edita quadam animis hominum nunciare. Mergat ſeipſam in hanc pateram quæcunque poteſt, quæ videlicet credit craterem animam ad eũ qui demiſerat rediturũ quæue finem noſcit, cuius gratia nata fuerit.* Vides, quod abſque fide nemo mentis illius, hoc eſt doni intelligendi, particeps eſſe potuit? Sane, *Niſi credideritis non intelligetis,* fides enim impetrat ſpiritum: ſpiritus infundit mentem. *Quicunque igitur,* ait, *præconium exaudierunt, ſeque merſerunt in mentem,* fortaſſis gratiam Chriſti, apoſtolorum præconio annuntiatam prædixit, quæ crateri, ſeu pateræ comparat: quia nimirum omnibus pateat, qui illius participes eſſe cupiunt: *hi,* inquit, *cognitionis participes eſſe ſunt, mentemque ſuſcipientes in homines perfectos euaſere: At qui præconium neglexerunt, hi ſermonis quidem participes, mentis autem expertes relicti ſunt ignorantes, & cuius gratia, & à quo geniti fuerint. ſcientia igitur mentis eſt, diuinorum ſcilicet contemplatio, & intelligentia Dei, diuino exiſtente cratere,* fortaſſis, ſacro baptiſmo. propterea aiebat Tatius. *Equidem ô pater huius crateris latice ablui cupio. Ad quem pater: Niſi prius ô fili, tuum corpus oderis, teipſum amare non poteris; impoſſibile eſt enim vtrumque ſimul intendere, mortalibus videlicet, atque diuinis.* Quam ob cauſam, mirabili exhortatione amentes compellit homines, vt ad mentem redire velint, vt fontem vitæ non deſerant: *Quo ruitis mortales ebrij,* inquit, *qui meram ignorantiæ combibiſtis? cum id ferre nequeatis, euomite: viuite ſobrij: oculis mentis inſpicite ignorantiæ peſtis omnem terram ſubuertit:* puto eum loqui de ignorantia fidei Chriſti: *animamque corrumpit corporis vinculis incluſam, neque ſinit eam ſalutis iter aſciſcere. Ne permittite vos in lacum corruptionis mortisque ſubmergi: reſpirate iam, reſipiſcite, ad fontem vitæ recurrite, illumque, qui vos introducet, in adytum veritatis capeſſite.* Conueniunt hæc baptiſmo, qui eſt fons vitæ, & veritatis aditus. Itaque etſi omnes homines ad Dei imaginem creati ſint; quia tamen multi ignorantiam Dei habent, ac temerario impetu illam labefactare non verentur diuinæ naturæ cognationem; hac de cauſa ad fontem vitæ non accedunt abluendi, & in craterem mergendi, ac proinde à diuinorum operum contemplatione quam longiſſime abſunt. Sequitur textus: *Vnde,* inquit, *à contemplatione patris, ad ſphæram generationis delapſus eſt,* nempe à diuini patris ſimplici eſſentia, ad creaturarum conſiderationem. *Cumque omnium in ſe haberet poteſtatem, propter omnigenæ naturæ ornamen-*

Homo diuini operis contemplator.

dial. 14.

In Aſclep. Homo multiformis naturæ.

Homo magnum eſt miraculũ.

Quare non omnes contemplantur.

Liuor non eſt in Deo. Non omnibus mens impertit.

Sine fide nihil recte intelligitur Iſa. 7.

Baptiſmus.

Dial. 7. Exhortatio notanda.

Ignorantia malum.

Fons vitæ baptiſmus.

Textus exponitur.

De homine.

Homines gradus angelorum —tentur. Matt. 22.

ra, quæ à patre acceperat, opificia ſeptem gubernatorum animaduertit: cœlum ſiquidem ſuſpiciens, ſtellarum, ac planetarum ordine, numero, ac pulchritudine delectatus, ad illos accedendi ingenti deſiderio tenebatur. hi autem, nempe beatiſsimi angeli, *humana mẽtis meditatione gaudentes*, quod nimirum ipſorum naturæ conſortem, ac officij collegam haberent, *ſingulis eorum proprij ordinis hominem participem reddidere.* Reuera, ſic dicitur de iuſtis, *quod erunt ſicut angeli Dei in cælo.* Et Lucę 20. *filij reſurrectionis erunt æquales angelis Dei*: quę quidem æqualitas non ad angelorum naturam, ſed gratiam attinet. Itaque qui cum maiori prædıtus fuerit gratia, maiorem ſortietur glorię, vitęque pulchritudinem: rectè ergo dictum eſt à Mercurio, quod angeli beati, homines ſingulis ordinibus pro meritorum qualitate, inſerere ſatagebant.

Deus igne cognoſcatur.

Qui, inquit, homo poſt quam didicit horum eſſentiam, propriamque naturam cõſpexit: hoc eſt, cognouit, quod angeli, creaturæ eſſent à Deo conditi, vel ſcripturarum authoritate, vel naturali intelligentia, vel diuina potius Pymandri illuſtratione. *Penetrare, atque reſcindere peroptabat ambitum circulorum,* id eſt, ſupra angelorum naturam, ac cœlorum motus aſcendere, Deique naturam cognoſcere: vnde ſubiungit. *vimq́; gubernatoris præſidentis igni comprehendere. neque enim Dei notitia, abſque igne,* id eſt amore, *haberi poteſt*: intelligentia ſiquidem foris ſtat: amor vero penetralia ingreditur, pergitque vſque ad conſpectum ſummi præſidentis.

Mercvrivs.

Quique arbitrium & poteſtatem omnium habuerat in animantia mundi mortalia, & ratione carentia, per harmoniam emerſit, atque exiliit, penetrans ac reſoluens potentiam circulorum, oſtenditque naturam, quæ deorſum labitur, velut pulchram Dei formam. Qui cum naturam contueretur mira pulchritudine præditam eſſe, actioneſque omnes ſeptem gubernatorum, atque inſuper Dei ipſius effigiẽ poſſidere, illi amore ingenti ſubriſit, vtpote qui humanæ pulchritudinis ſpeciem in aqua ſpecularetur, eiuſdemque adumbrationem quandam in terra conſpiceret. Ille prætereà conſpicatus ſimilẽ ſibi formam in ſeipſo exiſtentem, velut in aqua, amauit eam, ſecumque coagredi concupiuit. Effectus è veſtigio ſecutus eſt voluntatem, formamque carentẽ ratione progenuit. Natura vero illud in quod tota ferebatur amore complexa, illi penitus ſeſe implicuit, atque commiſcuit.

Commentum III.

Harmonia rerum.

HOmini cupienti vim gubernatoris præſidentis igne comprehendere, harmonia occurrit, quæ in rerum diſpoſitarum ordine cernebatur, fuitque illi nõ paruo adiumento, quo voti compos efficeretur. hęc autem harmonia, creaturarum eſt optima diſtributio, ex qua veluti ex pulchro ſpeculo primi gubernatoris maieſtas agnoſcitur. Quamobrem Tatio ſcientiam Dei habere cupienti, clariſſime, elegantiſsimeque à Mercurio huiuſmodi harmonia proponitur. *Itaque, inquit, ſi mentis oculis inſpexeris ò Tati, ille tibi patebit. Deus ſane totius expers inuidiæ per ſingulas mundi particulas vbique ſplendet, atque adeo ſe notum præſtat, vt non intelligere modo; ſed manibus etiam ipſis vt ita dixerim liceat attrectare: nam vndique noſtris oculis eius obuerſatur, ſeque obiicit, & inculcat imago.*

Dial. 5.

Inuidia nõ eſt in Deo.

Deus omnibus patet.

Ita, q; cũ Deũ videre volueris, ſuſpice Solẽ ò fili mi Tati: ſuſpice lunæ curſum ſuſpice ſyderum ordinem reliquorũ, quis agè perpetuũ horum ſeruat ordinem, ordo quidem omnis numeri lociq; limitibus terminatur: Vtinam daretur ò fili facultas, vt alarum adminiculo in ſublimem aeris plagam volares, mediamque inter cælum, & terram regionem ſortitus, conſpiceres terræ quidem ſoliditatem, maris diffuſionem, fluxum fluminum, aeris amplitudinem, ignis acrẽm celeritatem, aſtrorum curſum, cæli rapidam velocitatem: ſiquidem vno luminum motu, ſeriem mundi totius comprehenderes, immobilemque ſaclo tenus. quod ſi per caetiam quà terra ſuſtinentur fragilia, & aqua profunditate conduntur, Deum artificem inueſtigare volueris, circumſpice humani corporis opificium. itaque homo *arbitrium, & poteſtatem cum haberet, in animantia, per harmoniam,* id eſt, conuenientiſſimum naturarum ordinem, *emerſit* quaſi ex profundo inquiſitionum ſuarum, *atque exiuit*, hoc eſt, ex ignorantiæ tenebris foras prodijt: ex viſibilibus, inuiſibilia intelligens, ſempiternam quoque Dei virtutem, atque ſapientiam: *penetrauit atque reſoluit potentiam circulorum*, hoc eſt, ſupra cœlorum ſublimia conſcendit mentis ſuæ nobilitate, ac celeri velocitate, *agnouitque naturam, quæ deorſum labitur*, mundum vtique hunc inferiorem, qui natura deorſum deprimitur, *velut pulchram Dei formã.* vocat enim Mercurius mundum Dei imaginem, cum ex illius pulchritudine, ſapientiam, pulchritudinemque intellexit authoris. vnde ait: *Quis mare ſuis finibus circumſcribit? Quis terra pondus ſiſtit, ac librat in medio? Quem timet is? Quem veretur? Diuerſorum ſyderum diuerſi ſunt motus. Quis menſuram ſingulis motionis aſsignat? Arcturus circa idem ſe perpetuo vertens, totamque trahens mundi machinam. Eſt certe aliquis ò Tati, horum author & dominus etenim locum, vel numerum, vel menſuram ſeruare abſque authoris virtute impoſsibile eſt. Ordo fieri à deformitate nequit: eget autem deformitas domino, qui ordinem præbeat.* Ex mundi ergo ordine, maieſtas intelligitur Dei ordinantis. Non temere ergo mundus à Triſmegiſto in octauo dialogo vocatur ſecundus Deus, id eſt, imago Dei theologi dicerent veſtigium Dei: *Primus inquit, omniũ vere ſempiternus, immortalis, ingenitus Deus, author omnium: ſecundus deinde ad illius imaginem mundus ab eo genitus, & ab eodem ſeruatus, nutritus, & immortalitate donatus velut à proprio patre.* Et dialogo 9. dicit mundum diuinæ voluntatis organum eſſe, hac potiſsimum ratione conſtructum à Deo, vt ab illo ſemina ſuſcipiens vniuerſa, eaque cuncto ſinu recondens, omnia quidem componendo reducat, omnia rurſus auferat diuidendo. *Deus igitur coſmi, id eſt, mundi pater: coſmus autem eorum quæ in coſmo: & coſmus quidem Dei filius. Quæ vero in coſmo, ſub coſmi ditione conſiſtunt, at iure coſmus appellatus eſt, omnia ſiquidem varietate generationis κόσμοι, id eſt exornat.* Et, Mundum quidem pulchrum, non tamen bonum appellat *Mundus, inquit, pulcher eſt, non tamen bonus etenim ex materia conſtat, paſsionibuſque ſubiicitur, primuſque eſt eorum quæ patiuntur: ſecundus autem eorum quæ ſunt. Indigus præterea ſuapte natura, factus aliquando: ſemper exiſtens in generatione, atque genitus, qualitatumq;, & quantitatum omnium genitura: mobilis enim.* Mundus ergo eſt pulchra Dei forma: nam quemadmodum vnus eſt mundi princeps; ita plane & vnus eſt mundus, cuius adminiſtratio ab vno gubernatore depẽdet, vt ipſe clare deſcribit: *Mundi, inquit, totius adminiſtratio, ex vnius nutu dependens perque vnam mentem recte diſcurrens, quã nihil validius, nihil diuinius, nihil denique magis vnitum.* Non temere igitur, mundus, pulchra Dei appellatur imago: eius enim vnitate, ordine, pulchritudine, diuinæ vnitatis ordiniſque atque pulchritudinis effigiem præſeferre videtur. Et it. *Diligenter, inquit, contemplare mundum, inuiolabile corpus, quo nihil antiquius, per omne quidem adultum ac virens. Inſpice præterea mundos ſeptem ſuppoſitos, ornatu mirifico fabricatos, ordine ſempiterno, curſu ſuo differentes complentes æuum: pleno lumine ſingula. hæc autem in vnum congredi abſque congregantis virtute, impoſsibile eſt oportet ergo aliquem eſſe talem, ac penitus vnum. nam cum multi variique ſint motus, & diſsimilia corpora, vnus autem ordo velocitatis in omnibus, impoſsibile eſt duos, aut plures eſſe factores: neque enim ordo vnus ſeruatur in multis. Præterea, quis inter illos imbecillior eſſet, potentiori nimirum inuideret, ex quo ſeditio quadam exoriretur. Vnus igitur Deus, mundum vnum eſſe confeſſus eſt. & ſolẽ vnum, vnicam lunam, vnam quoque diuinitatem. Vnus ergo ſingula facit in multis. Ipſe ſuapte natura efficax, vt propria operans verſatur in opere ſemper. Si quando influxum ſuum ipſe ſubtraxerit, deficiente vita, in mortem corruent vniuerſa. cuius autem viuant omnia, vnaque ſit vita cunctorum,* effectiue ſcilicet, *vnus eſt Deus, à quo ſiunt omnia. Imago igitur Dei eſt æuum. æui mundus mundi Sol. Solis homo.* Et ſupra eodem dialogo, *quid æuum ergo materia pendet ex æuo, quemadmodum ex Deo æuum. Generatio quidem ac tempus. natura gemina, & in cælo ſunt, & in terra: in cælo ſane immutabilia ſunt hæc duo, atque immortalia: in terra mutabilia corruptionique obnoxia. Æternitatis anima, Deus eſt: anima mundi, æternitas: terra anima, cælum: Deus in mente, mens in anima, anima autem in materia: omnia vero iſta per æuum: totum hoc corpus, in quo corpora omnia.* Quare ergo mundus appellatus ſit pulchra Dei forma, ipſemet Mercurius declarauit abunde.

De homine.

Mundus Dei imago.

Dial. 3.

Arcturus quid ſit.

Ordo vnitatis de.

Mundus ſecundus Deus.

Mundus diuinæ voluntatis organum.

Dial. 10.

Quid ſit mundus.

Gubernatio mundi ab vno.

Dial. 10.

Mundi ſeptem.

Vnitas Dei oſtenditur.

Influxus Dei perpetuus.

Æuũ imago Dei.

Æternitas. Cælum.

Sequitur textus: *Qui cum naturam, inquit, contueretur mira pulchritudine præditam eſſe*: ideo enim Coſmus dictus eſt mundus, propter mirabilem vtique illius venuſtatis pulchritudinem, *Actioneſque omnes ſeptem gubernatorum, ac inſuper Dei ipſius effigiem poſſidere*, hoc eſt, non modo mundi inferioris pulchritudinem, angelorum actiones, atque naturas, ſtellarumque reuolutiones, ſed etiam ſuipſius homo agnouit naturam, animaduertitque ſe effigiem Dei eſſe: *cui ingenti amore ſubriſit*, id eſt, maxime gauiſus ſe imaginem Dei

Homo gaudet ſe eſſe imaginem Dei.

De homine.

Quando homo ſeipſum cognoſcat.

geſtare, vtpote, inquit, *quæ humanæ pulchritudinis ſpeciem in aqua ſpecularetur*: hoc eſt, quemadmodum in aqua cernitur forma aſpicientis, ita plane in apice mentis, veluti in ſpeculo, imago cognoſcitur creatoria: cum ergo homo ad mentis puritatem redierit, illico conſpicit ſe effigiem Dei poſſidere, *eiuſdemq; adumbrationem quandam in terris conſpiceret*, id eſt, non ita clare, ſed adumbrate potius, in his quæ extra ipſum verſabantur, ſuæ valuit pulchritudinis ſpeciem agnoſcere. *Ille præterea conſpicatus ſimilem ſibi formam in ſeipſo exiſtentem velut in aqua*, quæ eſt cæteris illuſtrior animæ partibus, ſicuti pupilla oculi, in qua ſe intueri poteſt, non autem in aliis corporis partibus, *amauit eam, ſecumq; congredi concupiuit*, vnum vtique fieri: *Natura vero, illud in quod totu ferebatur*, nempe in Dei imaginem, cuius congreſſum peroptabat, *illi penitus ſeſe implicuit, atq; commiſcuit.*

MERCVRIVS.

Textus Mercurij.

Quandoquidem ſolus homo ex vniuerſis terrenis animantibus duplicis naturæ cenſetur: mortalis quidem propter corpus: immortalis autem propter hominem ipſum ſubſtantialem; immortalis enim eſt, cunctorumq; arbitrium obtinet. Cætera vero viuentia, quæ mortalia ſunt, fato ſubiecta patiuntur. Homo igitur harmonia ſuperior extitit: in harmoniam vero lapſus, periclitatus, ſeruus effectus eſt. hic vtriuſque ſexus fœcunditate munitus ab eo, qui amborum ſexuum fons eſt, vigilque factus ab eo, qui eſt vigilans, continetur, atque eius dominationi ſubiicitur.

Commentum IV.

Anima corporiſq; connexio.

ANimæ ad corpus dilapſum ſubobſcure deſcribit, quatenus naturalem illius ad corporis coniunctionem habendam, fouendamque oſtenderet. *Erat*, inquit, *homo harmonia ſuperior*: id eſt, naturæ ordine, nobilitateque præſtantior corpore; ob naturalem tamen inclinationem, diuinque Pymandri mandatum, *ad harmoniam inferiorem*, id eſt, ad corporis commercium deſcendit. Vtriuſque oſtendit naturæ diſcrimen: anima enim cælitus mittitur, id eſt, immediate à Deo formatur. corpus vero ex elementis compaginatur: ex vtroque autem homo conſtet, hac de cauſa mortalis dicitur, pariter & immortalis: *Solus*, inquit, *homo ex vniuerſis terrenis animantibus duplicis naturæ cenſetur: mortalis quidem propter corpus, immortalis autem propter hominem ipſum ſubſtantialem*, id eſt animam, quæ eſt corporis forma ſubſtantialis.

Homo eſt mortalis, & immortalis.

In octauo dialogo Pymandri hanc ipſam doctrinam profiteri videtur. *Homo*, inquit, *ſecundum Deum*, id eſt, mundum, *vtpote corporalem, ſenſu comprehendit*, quatenus ad mundi imaginem genitus eſt, *ad Deum vero, vt incorpoream ſubſtantiam, mente conſurgit*. Cum autem à filio interrogaretur, vtrum tale animal eſſet deſtruendum omnino: *Melius melius*, inquit, *ominare ô fili*. In Aſclepio clariſſime de hac eadem materia diſſerit: *Solum enim animal homo, ait, & eius vna pars ſimplex eſt, quæ eſt diuinæ ſimilitudinis forma; alia vero eſt humanum tegumentum. Deus enim hominem fecit, viſuſque eſt ei pulcher, vtpote qui ſit omnium bonitate pleniſſimum: amauit eum, vt diuinitatis ſuæ partem. Quum igitur animaduerteret Deus illam ſui partem non poſſe omnium rerum eſſe diligentem, niſi eam mundano integumento contegeret; texit eam corporea domo, taliaque omnes eſſe præcepit, ex vtraque natura in vnum confundens, miſcenſque, quantum ſatis eſſe debuiſſet. Itaque hominem conformauit ex animi & corporis, id eſt, ex æterna, id eſt, immortali, & mortali natura; vt animal ita conformatum, vtrique origini ſuæ ſatiſfacere poſſit, & mirari, atque orare cæleſtia, & æterna, & incolere, atque gubernare terrena. Animal ergo homo, non quidem eo eſt minor, quod ex parte mortalis ſit; ſed eo forte aptius efficaciuſque compoſitus, ad certam rationem mortalitate auctus eſſe videatur: ſcilicet, quoniam vtrumque vt ſex vtraque materia ſuſtinere non potuiſſet, ex vtraque formatus eſt, vt & terrenorum cultum, & diuinitatem poſſet habere dilectum. Effector enim mundi Deus, & eorum quæ inſunt omnium ſimul cuncta gubernando, cum ipſo homine gubernatore compoſuit. Itaque homo nouit ſe, nouit & mundum, gratias agit Deo, eius imaginem venerans, non ignarus ſe ſecundam eſſe imaginem Dei, cuius ſunt imagines duæ, mundus ſcilicet, & homo: vnde efficitur, vt quoniam eſt ipſius vna compago, partis, quæ ex anima, & ſenſu, & ſpiritu, atque ratione diuinum eſt, veluti ex elementis ſuperioribus, aſcendere poſſe videatur in cælum: parte vero mundana, quæ conſtat ex igne, & aqua, & aere, mortalis exiſtat in terra, ne cuncta ſua omnia mundana, vidua deſertaque dimittat: ſic enim humanitas ex parte diuina, & ex parte mortalis effecta eſt in corpore conſiſtens. Etenim, vt homo ex vtraque parte poſſit eſſe pleniſſimus, quaternis eum vtriuſque partis elementis animaduerto eſſe formatum, manibus & pedibus vtriſque binis, aliiſque corporis membris, quibus inferiori, id eſt terreno mundo deſeruiat: illis vero partibus quatuor, ſenſu animi, memoria, atque prouidentia, quarum ratione cuncta diuina norit, atque ſuſpiciat.*

Homo eſt pars Dei.

Quare anima vnita eſt corpori.

Homo non eſt minor, quia mortalis.

Homo mundi eſt gubernator.

De homine.

Homo ſecunda imago Dei.

Homo ex vtraq; parte pleniſſimus.

Porro hæc quatuor cœleſtia elementa in x. Pymandri lucidius explicat: *Anima hominis, inquit, in hunc vehitur modum: mens in ratione, ratio in anima, anima in ſpiritu, ſpiritus in corpore. Homo itaque ſic effectus conformatuſque, & tali miniſterio, obſequioque propoſitus, Deum pie colendo, & digne & competenter in vtroque Dei voluntati parenti, exutus mundana cuſtodia, nexibuſque mortalibus abſolutus, ſuperiori, id eſt, diuinæ parti, purus, ſanctuſque reſtituetur. hæc eſt merces pie ſub Deo, diligenterque cum mundo viuentibus. Secus autem erit animæ obtortum collum habenti; ſine enim parti, quæ mortalis eſt, inhæret, quæ non ſinit patrem diuinitatis agnoſcere inuidens immortalitate, malignitas. Ego enim tibi quaſi prædiuinans dixero, nullam poſt nos habiturum directum ſimplicem, qui eſt Philoſophia, quæ ſola eſt in cognoſcenda diuinitate frequens obtutus, & ſancta religio. Multi enim eam multifaria varietate confundunt in varias diſciplinas, non comprehenſibiles, eam callida commentatione miſcentes.* Hoc Mercurij vaticinium iam clare patet, cum noſtris, & retroactis temporibus, pura illa, diuinaque Philoſophia mundum deſeruerit, tantumque nobis edicta ſit opinionum ingens confuſio; vt ex hoc ipſo exoſum ſit Philoſophiæ ſtudium, quandoquidem cui credere debeas, ignores. *Erunt, inquit, poſt nos homines, ſophiſtarum calliditate decepti, a vera, pura, ſanctaque philoſophia auertentur. Itaque Deus hominem compoſuit ex vtraque natura, diuina, atque mortali. & ſic compoſitum per voluntatem Dei, conſtitutum eſſe meliorem dijs, qui ſunt ex ſola immortali natura formati, & omnium mortalium. propter quod homo dijs cognatione eſt coniunctus, ipſos pio affectu, & ſancta mente veneratur: dijque pio affectu humano omnia reſpiciunt, atque cuſtodiunt.* Et iterum. *Non immerito miraculo dignus eſt, qui maximus eſt omnium Deorum.* Porro animæ immortalitatem luculentiſſime depingit: *Cum inquit, fuerit animæ à corpore facta diuiſio, tunc arbitrium examenque meriti eius tranſibit in ſummi dæmonis poteſtatem*: quod profecto fieri non poſſet, ſi ſimul cum corpore anima interiret. Reuera, vt ipſe ſubiungit, *Pater omnium & dominus, qui ſolus eſt omnia, hominem illuminat, qui veritatis claritate percepta, toto ſe ſenſu intelligentiæ diuinæ commiſcet: cuius amore a parte naturæ, qua mortalis eſt, liberatus immortalitatis futuræ concipit fiduciam.* Et ad Aſclepium loquens, ait: *Auus tuus ô Aſclepi medicinæ primus inuentor, cui templum conſecratum eſt in monte Lybiæ, circa littus crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id eſt, corpus; reliquus enim vel potius totus, ſi eſt homo totus in ſenſu, vitæ melior, remeauit in cælum.* quid clarius dici poteſt, quid ſolidius ad animæ immortalitatem aſtruendam? Patet ergo ex veriſſima Mercurij theologia, animam humanam immortalem eſſe: hominemque, non ſine magno opificis conſilio, ex duplici conſtare natura.

Vita æterna eſt merces bonorum.

Anima collum obtortum.

Philoſophiæ fons.

Homo nobilior angelis.

Dij curant humana omnia.

Animæ immortalitas.

Deus illuminat.

Medicinæ inuentor.

Sequitur textus. *Immortalis enim eſt, ſicut dictum eſt, cunctorumque arbitrium obtinet.* tum quia ſuæ ſubdita ſunt ditioni, cum etiam, quia omnium poteſt ſcientiam habere. *Cætera vero viuentia, quæ mortalia ſunt, fato ſubiecta patiuntur*, quia curſus aſtrorum deſeruiunt, nullamque habent liberi arbitrij facultatem: nam ſapiens dominatur aſtris. latius de fato in 4. Pymandri dixi. *Homo igitur harmonia ſuperior*, id eſt, anima, quæ diuinioris eſt ordinis, *in harmoniam lapſus*, nempe inferiorem, hoc eſt, in corpus, *periclitatus, ſeruus effectus eſt*: omne enim periculum ex materiæ connexu, omniſque iniquæ ſeruitutis, moleſtia, ex commercio corporis manauit; *hic vtriuſque ſexus fœcunditate munitus*, id eſt, procreandæ prolis fœcunditate, atque abundantia donatus, *ab eo, qui amborum ſexuum fons eſt*, id eſt, à Deo, vt paulo ante dixerat Deum eſſe vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimum: quod certe aperiſſime dilucidat in Aſclepio: *Deus, inquit, eſt ſolus vt omnia: vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, ſemper voluntatis ſuæ prægnans: parit ſemper quidquid voluerit procreare. voluntas eius eſt bonitas omnis: hæc eadem bonitas omnium rerum eſt ex diuinitate eius natura nata, vt ſint omnia ſicut ſunt, & fuerunt, & futuris omnibus deinc natura ex ſe naſcendi ſufficiat. hæc eſt ratio, quomodo fiant omnia vtriuſque ſexus. Impoſſibile eſt enim aliquod eſſe eorum animalium, quæ ſunt, infœcundum eſſe.* Cum igitur Deus ſit vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus, partum quidem, quia & intellectus

Sapiens dominatur aſtris.

Seruitus vnde.

Vtriuſq; ſexus Deus quod ſignificet.

Fœcunditatis bonum.

illius,

De homine. illius, atque voluntas ſunt fœcundæ, vt dixi in principio lib. 2. partim etiam quia cæteris præſtat fœcunditatem pariendi, procreandique decet vnumquemque noſtrum, non tam fœtibus, quam virtutibus eſſe fœcundum *hac ſiquidem* *Partus vtriuſq; potentiæ.* *fœcunditate vtrumque ſexus* quilibet debet eſſe *munitus*, nempe, & voluntatis charitate, & intellectus veritate: partus enim voluntatis, eſt amor intellectus vero, veritas: *vigilque facta* *Textus exponitur.* *eſt ab eo, qui eſt vigilans, continetur, atq; eius dominationi ſubijcitur.* Sane, non ſolum fœcunditatis munere donatus eſt homo à ſuo opifice; verumetiam vigilandi gratia ab eo, qui perpetuo inuigilat ſuis operibus Non enim dormit, neque dormitat, qui cuſtodit Iſraël: intereſt enim hominis peruigilem eſſe ne ignorantiæ, aut ignauiæ ſomno grauatus, amittat ſe, & ſua, quæ cœlitus ſunt illi conceſſa. *Homo debet vigilare.* Intelligere plane debet quemadmodum à Deo conditus ſit, atque ab illo multa acceperit, cuius dominationi ſubiectus eſt, & naturæ, & gratiæ muneribus. ideoque multum eſt illi inuigilandum, vt gratus charuſque ſit illi ſub cuius dominatione continetur.

Mercvrivs.

Textus Mercurij. Pymander. Id eſt, *inquit*, myſterium, quod in hanc vſque diem genus humanum latuit. Natura quippe homini ſeſe immiſcens, miraculum attulit, quod omnium miraculorum vincit admirationem. Nam cum ſeptem illorum harmonia ipſe iam fuiſſet imbutus, ab eo, quē tibi paulo ante narraui, patre videlicet, atque ſpiritu, natura ipſa non reſtitit. Quinimo ſeptem protinus homines peperit ſecundum ſeptem gubernatorum naturas, maſculini pariter, & fœminini generis compotes, atque ſublimes. Fœmina eſt aer & aqua coeundi compos: ex igne maturitatem, ex æthere ſumpſit ſpiritum: conglutinauitque natura corpora ad hominis ſpeciem effingendam. Homo autem ex vita & luce in animam, mentemque proceſſit. Vita quippe animam largita eſt, lux denique mentem. Talia profecto vſque ad finem circuitus principiorum, ſimul ac generum, cuncta mundi ſenſibus membra manabant.

Commentum V.

Myſterium abſconditum. Myſterium abſconditum Pymander, ſuo ſtatagit Mercurio intimare, vt illius notitia percepta, beatæ illius viſionis, in qua ſe Deum vidiſſe aſſerit, intelligentior fiat ſic enim ait ad Aſclepium *Sed tibi Deus*, inquit, *ſummas gratias ago qui me videndæ diuinitatis tuæ illuminaſti lumine. Et vos, ô Tati, & Aſclepi, & Ammon, intra ſecreta pectoris, diuina myſteria ſilentio tegite, & taciturnitate ſeruate.* Quale autem ſit illud myſterium, quod in illum vſque diem, genus humanum latuit, ſatis obſcure deſcribit, quod poſtmodum in Aſclepio clare manifeſtat; prædicit enim idolorum ruinā futuram, quam ſuis temporibus propalare non audebat, ne tanquam calumniator videretur, legique Ægyptiorum aduerſarius omnino. *Septem harmonia.* Itaque ait *Natura quippe homini ſeſe immiſcens, miraculum attulit, quod omnium miraculorum vincit admirationem.* Quod autem ſit illud miraculum, ſubiungit: *Cum*, inquit, *ſeptem illorum, harmonia*, id eſt, cum didiciſſet planetarum ordinem atque naturam, à patre videlicet, & ſpiritu. Cœlitus ergo illorum cognitio, homini conceditur, ſpiritus afflatu, patris benignitate, verbi quoque lucidi lumine. *Natura*, id eſt, anima, *quæ ſeſe homini mundano*, id eſt, corpori *immiſcuerat, non reſtitit*, id eſt, non eſt contenta illorum cognitione, *niſi & ipſa inſtar primi opificis, ſeptem*, id eſt multos, ſeptenario enim vniuerſitas oſtenditur, *fabricaretur huiuſmodi* *Septem homines.* *homines*, vtpote Dianam, Venerem, Mercurium, aliosque Planetas, quos antiquitas inani religione colebat: *ſecundum ſeptem*, inquit, *gubernatorum naturas maſculini pariter & fœminini generis compotes atque ſublimes*, id eſt deos, deaſque. hæc autem ita ſe habere, ex [illegible] intelligimus Merc. *Poteſtatem hominis ô Aſclepi, vtrumque cognoſce. Dominus & pater, vel, quod eſt ſummum, Deus, vt effector eſt Deorum cæleſtium; ita homo* *Homo effector eſt Deorum.* *effector eſt Deorum, qui in templis ſunt, humana proximitate contenti. vnde homo non ſolum ad Deum proficit; verum etiam conſtituit* *Deos. humanitas ſiquidem ſemper vicina naturæ, & origini ſuæ in illa diuinitatis imitatione perſeuerat: vt ſicut Deus, ac dominus, vt ſui ſimiles eſſent, deos fecit æternos.* id eſt, Angelos, qui plane æterni dicendi non eſſent, ſi facti ſint: proinde idem ſonat æterni, ac ſi dixiſſet, natura immortales, atque incorruptibiles; *ita* *Statuæ animatæ, & præſcia futurorum.* *humanitas deos ſuos, ex ſui vultus ſimilitudine figurauit*: quos in Pymandro homines, in Aſclepio, deos appellat. *Statuas dico, ô Aſclepi, animatas, ſenſu, & ſpiritu plenas, tanta, & talia facientes, ſtatuas futurorum præſcias, eaſque ſorte vatis omnes ſomnijs, multiſque alijs rebus prædicentes, imbecillitateſque hominibus facientes, eaſque curantes Sed futurum tempus eſt, vt appareat Aegyptios in caſſum pia mente, diuinitatem ſedula religione ſeruaſſe. & omnis eorum ſancta veneratio in irritum caſura, fruſtrabitur* Hoc eſt miraculum, quod omnium vincit admirationem, hoc eſt, myſterium multo tempore abſconditum. hoc in illa viſione Pymander Mercurio intimandum curauit.

Myſterium abſconditum quale. Sequitur textus: *Horū ſeptem, vt dixi, generatio huc in modum effecta eſt: fœmina enim aer, & aqua, coeundi compos, ex igne maturitatem, ex æthere ſumpſit ſpiritum, conglutinauitque natura corpora, ad hominis ſpeciem effingendam* hæc vltima verba, manifeſte oſtendunt de ſtatuis operibuſque hominum manibus fabricatis, Pymandrum fuiſſe locutum. *Ad hominis ſpeciem*, inquit, *non naturam effingendam*, ad fabricanda vtique idola, atque imagines hominum. *Idola antiquorum deſtruenda.* Modum autem fabricandi, ſub elementorum ſimilitudinibus depinxit, quo deorum atque dearum proprietates deſcriberet: *Fœmina*, inquit, *eſt aer, & aqua*, hoc eſt, inter ſtatuas illas mirificas, vtriuſque ſexus inueniuntur idola, aqua enim Lunæ, ſeu Dianæ congruit: aer vero Iunoni, atque Veneri. ignis vero Soli, ac Marti. æther autem Ioui, Saturnus Lunæ cognatus eſt, Mercurius autem Soli. Porro, quēmadmodum ex elementorum coniunctione, mixta omnia conſtituunt: ita plane ex illorum deorum, dearumque numero, ordineque deorum, atque dearum omnium emanauit confuſa religio. Inerat autem illis ſpiritus mendax, vnde ab antiquis tanquam dij, vana religione colebantur; ex illis ſiquidē fiebant reſponſa, & ſimilia multa. *Spiritus mendax in idolis.* Itaque aperuit Pymander ſecretum pectoris ſui, quod modo partim videmus completum, perfectius autem in fine mundi tenemus eſſe cumplendum.

Sequitur textus. *Homo autem ex vita & luce, in animam mentemque proceſſit* quaſi diceret, hoc intereſt inter hominem verum, & fictum, quod ipſe ſit animal rationale, ille vero opus manuum artificis. *Homo conſtat ex vita, & luce.* Homo ſiquidem conſtat ex vita, & luce, id eſt, ex duplici vita, animali vna, ſpirituali autem altera; lux enim ſpiritualis, eſt donum intellectus, ſiue mens, qua anima intelligit diuina. porro intelligere, eſt vita intelligentis, non minus enim intelligens viuit ex obiecto, actuque intelligendi, quam corpus ex anima; *vita quippe, ait animam largitur, lux denique mentem* id eſt, anima ſine vita eſſe non poteſt, nec mens ſine luce, à qua mens ipſa procedit. Ille autem homo fictitius hac duplici vita caret; huius autem rei cauſa paulo poſt à Mercurio aſſignabitur: *Homo*, inquit, *ex vita, & luce conſtat, quia illius legitimus pater, nempe Deus, eſt vita & lux.* & formaliter, & effectiue, vt communis theologorum eſt, ac philoſophorum ſententia non eſt tamen ipſemet actus viuendi, intelligendique, ſed cauſa, atque ratio, vt illi ſint; vt docet Merc. *Deus est vita & lux. Dial. 2.* *Deus*, inquit, *mens non eſt*, ſcilicet noſtra *at vero vt ſit mens, cauſa eſt. nec ſpiritus*, eodem modo intellige, *ſed cauſa, qua ſpiritus exiſtat. neque lumen, verum cauſa, qua lumen exiſtit* Et 11. *Nihil*, inquit, *in rerum natura conſiſtit cui non inſit naturalis quidam agendi vigor, ſimulque et operis executio; quanto magis aſſeuerandum eſt, Deo non deeſſe poteſtatem omnium, & effectum, Nam quidquid otioſum, imperfectum eſt: imperfectum dicere Deum, nefas eſt facit igitur omnia Deus, vt ſunt ea, quæ ſiunt, quæ fiebant quæue in poſterum fient ipſe quippe vita eſt, à quo omnia viuentia ſunt, & quæ in cælo videntur & quæ latent in terra vna autem vita cunctorum manat ex Deo, ipſa etiam eſt ipſe Deus.* *Vna vita ſpiritualis.* Intellige, in ſe quidem formaliter, in alijs vero cauſaliter. *Vita autem*, ſcilicet illa ſpiritualis, *eſt quæ mentem, & animam*, quando ſcilicet intellectus, quem Pymander largitur timentibus ſe, animæ vnitur humanæ *Mors vero, quando hæc ab inuicem ſeparantur* Etenim ſicuti corpus viuit ex anima; ita profecto anima viuit ex Deo, à quo animæ conceditur donum intellectus, quam animæ mentem appellat. Vnde in 12. dialogo, pulchre admodum deſcribitur huius mentis officium. *Mens* inquit, *huiuſmodi ab eſſentia Dei nequaquam eſt diuiſa, ſed potius illi eo modo connexa eſt, quo ſolis corpori lumen.* *Mens eſt donum intelligendi.* Ac ſi diceret, dona Dei, quæ hominibus communicantur, inſtar ſeſe habent radiorum ad ſolem: vnde quemadmodum radij, ex continuo ſolis aſpectu decidunt atque fluunt, non tamen ſunt ipſe Sol, ita plane diuina chariſmata, à diuina manant inceſſanter eſſentia, tametſi ipſa eſſentia ſint minime. *Deus igitur in hominib. eſt mēs, in irrationalibus, eſt natura.*

De homine.

Mens quippe adiutrix eſt hominum animarum, eas in bonum proprium reuocans. Quam ob cauſam recte dictum eſt à Mercurio: *quod homo ex vita & luce conſurrexit in mentem: nam quibuſcunque animis,* vt in 12. dicitur, *mens præſidet, ſuo illas fulgore illuſtrat, earumque morbis maliſque reſiſtit. Conſurrexit*, inquit, *in mentem*, quandoquidem ibi ſit hominis finis, mente ſcilicet Deum complecti, mente illum colere, venerari, atque pie inſeruire. Hoc ipſum Merc. prudenter annotauit: *Omnis anima* inquit, *velata carnis vmbraculo, nata eſt ad cœleſtium deorum diſcurſum ſuſcipiendum, ad opera Dei, & naturæ progreſſus, ad bonorum ſigna, ad poteſtatis diuinæ cognitionem.* Itaque Deus eſt vita, & lux. Quatenus autem eſt vita, animam, id eſt, vitam animalem; quatenus vero lux, mentem, id eſt, intelligentiam, vt diximus, hominibus largitur. Deum autem eſſe vitam in primo Pymandri oſtenſum eſt, & ex Mercurio patuit, & amplius patere poteſt. ſic enim loquitur dial. 11. *Quemadmodum*, inquit, *homo nequit ſine vita viuere; ita nec Deus viuere poteſt, niſi bona producat. hæc enim Dei vita, hic eius actus, agitare ſingula, vitamque omnibus inſpirare.* Et 12. dial. *Materia, vt, vita, ſpiritus eſt, mens anima: ex mente viuens omne præſtuit. omne igitur viuens per mentem permanet immortale. Maxime vero omnium immortalis eſt homo, qui Deum capit, qui diuina conformatur eſſentia: huic enim ſoli ex omnium viuentium genere Deus ipſe congreditur: nocte quidem per ſomnia, die ac cæl... per portenta, per quæ omnia ſibi futura prænunciat, per aues per inteſtina, per ſpiritum, perque Sibyllam. Quapropter vere dicitur homo ſcire, quæ ſunt, quæ fuerunt, & quæ ventura ſunt.* In hymno 13. dial. Deũ ſic alloquitur: *O vita, o lux, à vobis in nos benedictio conſiſtit: ô vita, totum quod eſt in me, ſalua: ô lux, totum illumina, ſpiritus Deus: verbum tuum me agit, ſpiritifer opifex:* Et in Aſcl. *Deus enim ſit vita æternitatis, atque pleniſſimum, ſic eum ſemper viuere neceſſe eſt. Etenim, ſicut vitalium eſt gubernator, ac totius viuacitatis eorum frequentator, & diſpenſator; ita plane Deus eſt viuentium, vel vitalium, quæ ſunt in mundo, ſempiternus gubernator, ipſiuſque vitæ diſpenſator æternus. ſemel autem diſpenſauit æterna lege, cunctis vitalibus vitam præſtans. Mundus ſiquidem extrinſecus ab æternitate viuificatur, ipſe vero viuificat ea, quæ intra ſe ſunt. Deus autem eſt omnia, & ab eo omnia, & eius voluntatis omnia quod totum eſt bonum, decens, immutabile, & prudens, & ipſi ſoli ſenſibile atque intelligibile: & ſine hoc nec fuit aliquid, nec eſt, nec erit: omnia ab ipſo, & in ipſo & per ipſum.* Itaque, patet ex Mercurio, Deum vitam eſſe, ac vitæ diſtributorem, à quo homo conditus eſt, vita, & lux, ob duplicis plane vitæ beneficium, ſicuti dixi, ac aliis patere arbitror. *Talia profecto vſque ad ſinem circuitus principiorum ſimul, ac generum cum illa mundi ſenſibus membra manabant*, id eſt, & veri, & falſi, ſeu fictitij homines, nempe idola, vſque ad finem mundi, quando principiorum circuitus ſoluetur, perdurabunt. hæc autem ſunt membra mundi ſenſibus illius plena.

Dial. 3.

Deus eſt vita.

Deus variis homini loquitur.

Sibylla.

Deus vitæ diſpenſator.

Deus eſt omnia.

Textus exponitur.

DE MVNDI SENECTVTE.

MERCVRIVS.

Iudicium futurum.

Verum audi iam reliquum, quem ſummopere cupiebas ſermonem. Expleto demum circuitu omnium, volente Deo, ſolutus eſt nodus. Nam cuncta vtriuſque generis animantia, vna cum homine diſſoluuntur. Et Maſculina quidem ex parte, Fœmininaque ſimiliter conſiſtebantur. Extemplo Deus verbo ſancto clamauit: pullulate, adoleſcite, propagare vniuerſa germina, atque opera mea. vos inſuper, quibus mentis portio conceſſa eſt, genus recognoſcite veſtrum, veſtramque naturam immortalem conſiderate: amorem corporis, mortis cauſam eſſe ſcite: rerum omnium naturam diſcite. his dictis prouidentia per fatum harmoniamque conflauit mixtiones, generationeſque commiſcuit; vnde cuncta ſunt ſecundum genus proprium propagata. Demum qui ſeipſum recognouit, bonum, quod eſt ſuper eſſentiam, conſecutus eſt: qui vero corpus, amoris errore cõplectebatur, is oberrabat in tenebris mortis, mala ſenſu percipiens. Digni autem ſunt morte ii, qui in morte iacent; quia præceſſit proprio corpori triſtis vmbra, ex hac quidem natura humida, ex hac vero corpus ſenſibile in mundo conſtitit, ex hoc denique, mors ipſa ſcaturiit. Qui ſe ergo recognoſcit, tranſit in Deum, vt Dei verbum tradidit, quoniam ex vita, & luce, conſtat omnium pater, ex quo natus eſt homo.

Mundi ſenectus.

Commentum VI.

Myſterii abſconditi cognitione percepta, ad aliud nobis tranſeundum eſt, quod quidem non paruã contegitur caligine, nec minus profundiori intelligẽtiæ obuoluitur. De futuro namque iudicio ſermonem contexuit, idolorum vanitate oſtenſa, atque ruina. *Audi*, inquit, *reliquum, quem ſummopere cupiebas ſermonem. Expleto demum circuitu omnium*, id eſt, cum omnium finis aduenerit, omniſque cœlorum motus officii voluendi, agitandique expleuerit *curſum numero, & natura*, vt in 3. dial. Tempus iſtius circuitus à Mercurio tacetur, quippe, qui illius authorem, voluntatem dicit eſſe diuinam: *volente Deo*, inquit: ac ſi diceret, non eſt veſtrum iſtius circuitus tempora vel momenta noſſe, quæ ſanctus Pymander in ſua poſuit poteſtate. Ex quo patet ex Mercurij theologia, annum magnum, triginta ſex annorum millibus complendum, ſtatui non poſſe, quo mundi animo per firmamenti motum, ſuum peragit ambitum, aut animæ noſtræ circuitum, quæ per 12. annorum millia compleri volunt, vtpote, quam oporteat per omnes diſcurrere ſphæras, choroſque dæmonum, atque deorum. hæc plane fictitia ſunt, rationi atque ſcripturæ contraria, à Mercurij vero theologia alieniſſima, atque remotiſſima. Numerus ergo illius circuitus, ſoli Deo patet, cuius voluntate agitur, & conſeruatur, ac eandem finem currendi, voluendique accipiet. *Expleto igitur omnium circuitu, ſoluetur nodus.* Neſcio ſi ſimilis dictio à Mercurio aliis in locis poſita fuerit, puto hic tantum meminiſſe, ideo non ſine caligine intelligi poteſt dicam tamen quid ſentio. *Soluetur nodus*, id eſt, vita omnium, quæ ſub cœlo ſunt animantium, quorum quidem vita non temere nodo comparatur: nam ſicuti nodus ex multis filis, ac circuitibus, agglomeratur; ita plane animantium vita, ex multorum dierum, menſium, annorumque curriculis ligatur, & compingitur, ex vtriuſque etiam elementorum qualitatibus, quæ omnia ſoluenda ſunt, atque ad propria loca remeabunt, cum numeroſa natura, à qua animantium vita dependet, finem currendi, meandi per circulos, acceperit. Suffragatur huic expoſitioni, ipſius Mercurij contextus, qui mox ſequitur. *Nam cuncta*, inquit, *vtriuſque generis animantia vna cum homine diſſoluentur, & maſculina quidem ex parte, fœmininaque conſiſtebantur: omnes propemodum ad interitum properabant.* Vltimum plane iudicium, vt quadam diuina afflatus, vaticinatur, ſicuti etiam hoc idem alibi comprobare videtur. Nam & in 3. luce clarius, extremam tremendamque vltimi iudicij diem depingit, omnium oculis conſpiciendam. *Reſoluentur*, inquit, *tunc, in quo ampla extabunt monimenta ad admonitiones artificiorum, hæc generatione, carnis animatæ. labefacta ſiquidem ſementibus fructuum, opificiiſque naturæ, & artis, reiuueneſcunt denique vetera: In innouatione*, inquit, *temporum.* Cum nouus mundus aduenerit, conſumptis prioribus animantibus, *operibuſque naturæ, & artis*, idque *ob labem carnis animatæ*: ob ſcelera vtique impiorum, quibus mundus iſte inferior totus fere labefactatus eſt, atque infectus tunc plane reiuueneſcent omnia. In Aſclepio, vitiorum labem, mundi vocat ſenectutem: *Tunc*, inquit, *terra non conſtabit: nec mare nauigabitur nec cœlum aſtrorum curſibus, nec ſyderum curſus conſtabit in cœlo: omnis vox diuina neceſſaria taciturnitate muteſcet. fructus terræ corrumpentur; nec fœcunda erit tellus, & aer ipſe mœſto torpore langueſcet. hæc, & talis ſenectus veniet mundi, irreligio, & inordinatio, & irrationabilitas bonorum hominum.* Plane nihil ita ſenium adducit, ac peccati moles, & rubigo vitiorum, qua vita conſumitur mundi magni paruique. quamobrem ſubiungit: *Cum hæc cuncta contigerint ô Aſclepi, tunc ille dominus, & pater, Deus primipotens, & vnus gubernator mundi, intuens in mores, factaque voluntaria, voluntate ſua, quæ eſt Dei benignitas, vitiis reſiſtens, & corruptela omnium, errorem reuocans, malignitatem omnem, vel alluuio ne diluens, vel igne conſumens, vel morbis peſtilentibus.* Clara profecto eſt Mercurij theologia, quæ vltimæ diei excidium, ſpiritu quodam prophetico ante multos annos prædixit. Legerat fortaſſe hæc in Cãtico *Moyſis*, cuius temporibus, pariter & doctrinæ vicinus fuit, in quo ſcriptum eſt: Ignis accenſus eſt in furore meo, & vſque ad fundamenta terræ comburet. Heraclitus apud Plutarchum, hanc Mercurij theologiam imitari videtur.

Finis monimentorum.

Annus magnus.

Nodus mundi quid ſit.

Iudicium omnium viuentium.

Mundi ſenectus.

Peccatum eſt cauſa ſenectutis.

Iudicium per ignem.

& Hip-

Mundi ſenectus. *& Hippaſus Metapontinus*, ex igne enim omnia naſci, & igne omnia deſinere, aſſeuerant. *Heſiodus* etiam apud Gellium, mundum, & omnia corpora in vniuerſũ olim conflagratione ſolutum iri, aſſeruit. *Panæium* etiam apud ſecundum de natura deorum Cicero item comprobat. Vnde *Cicero* ibidem. Ex quo euenturum noſtri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant, vt ad extremum omnis mundus igneſceret. Didicerunt hoc ex Sibylla, vt ſcripſit Naſo.

Ouid. 1. met. fab. 7. Ouidius.
Eſſe quoq; in fatis reminiſcitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Lucanus hanc eandem ſequitur viam, vel vt Stoicus, vel vt rem antiquiſſimam ſecutus.

Lucanus.
Inuida fatorum ſeries, ſummiſq; negatum
Stare diu, nimioq; graues ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. Sic cum compage ſoluta,
Secula tot mundi ſuprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos: omnia mixtis
Sydera ſyderibus concurrent, ignea pontum
Aſtra petent: tellus extendere littora nolet,
Excutietq; fretum fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem,
Indignata, diem poſcet ſibi, totaq; diſcors
Machina, diuulſi turbabit fœdera mundi.

Lucretius.
Vna dies dabit exitio, multoſq; per annos
Suſtentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res noua, miraq; menti
Accidat, exitium cœli, terraq; futurum.

Sibylla Erythræa carmina. Aug. 18. de ciuit. Dei ca. 23.
Iudicij ſignum, tellus ſudore madeſcet.
E cœlo Rex aduenies per ſecla futurus:
Scilicet in carnem præſens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atq; fidelis.
Celſum cum ſanctis, æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipſe.
Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis,
Reijcient ſimulachra viri, cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis, pontumq; polumq;
Inquirens, tetri portas effringet Auerni.
Sanctorum ſed enim, cuncta lux libera carni
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens, tunc quiſq; loquetur
Secreta, atq; Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes.
Eripitur Solis iubar, & chorus interit aſtris.
Soluetur cœlum, lunaris ſplendor obibit.
Deijciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime, vel altum.
Iam æquantur campis montes & cerula ponti
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit.
Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni,
Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe, gemens per facinus miſerum, variosq; labores,
Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehiſcens.
Et coram hic Domino reges ſiſtentur ad vnum.
Decidet è cœlo, ignisq; & ſulphuris amnis.

Oraculum Apollinis.

Eſt ſupra cœleſtis ignis, incorruptibilis, & ardens flamma, quæ & producit omnia, & producens omnia abſumit. Illinc circa Olympum diffunditur in orbem: hinc rutilum patrum promicat æthera ſplendor:
Omne verum à Deo. *flamma Dei immenſa eſt profunditas. heu, heu tripodes plangite obit Apollo, obit, quoniam flammans cœleſtis lux vim adhibet.* Hæc quidem dicta ſunt à ſapientiæ cultoribus, diuinitus illuſtrati; omne enim verum à Deo eſt, etiam à quocunq; dicatur. Quã ob cauſam, ſi quippiam tale apud illos inuentum fuerit, ab illis auferre non veremur, noſtroq; ſcribendæ dilucidandæq; inſtituto inſerere veritatis. Adſunt & quamplurima ſcripturarum oracula, quæ huic rei fidem faciunt certiſſimam.
Daniel. 7. Daniel 7. *vidit thronum igneum, fluuium igneum.* Iſaias.
Iſaias. 66. *Ecce Dominus in igne veniet; & quaſi turbo quadrigæ eius.* Dauid. *Ignis*
Pſ. 49. *in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida.* & Pſal. 96. *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu in-*
2. Theſ. 1. *imicos eius.* Paulus: *In reuelatione Domini IESV de cœlo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini Ieſu*, Petrus. *Cœli qui*
2. Pet. 3. *nunc ſunt, & terra eodem verbo igni repoſiti ſunt in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Adueniet autem dies Domini, vt fur, in quo cœli magno impetu tranſient elementa vero calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Itaque mundum aliquando tamen immenſis ignibus eſſe conflagrandum, ex his quæ dicta ſunt, patet ſatis.

DE RESVRRECTIONE MORTVORVM. Reſurrectio mortuorum.

MERCVRIVS.

Extemplo Deus verbo ſancto clamauit: pullulate, adoleſcite, propagate vniuerſa germina, opera mea.

Commentum. VII.

CONGRUUM erat, vt vltimæ diei iudicio intimato, quod non parum mœroris, timorisque audientium mentibus intulerat ſtudium, futuræ reſurrectionis gaudio, ſpeque non dubia erigeret. Futuram igitur omnium reſurrectionem vaticinatur, ac mirifica grauitate, eloquentia, ſtudioque deſcribit: *Extemplo*, inquit, cum videret Deus omnia peſſum iri, ad primamque confuſionis materiam reuerti, illico *clamauit verbo ſuo*, per quod omnia condiderat, per illud idem omnia reſtaurare cupiens. Et reuera, iuxta Paulum. *In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. canet enim tuba; & mortui reſurgent* incorrupti. Cuius autem ſit illa tuba futura, *ad Theſſal. 1. cap. 4* clariſſime dilucidat, in voce Archangeli, id eſt, Chriſti, verbi Dei, mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primum. Itaque, iuſſu, atque voce Chriſti, fiet mortuorum reſurrectio. Non temere ergo dictum à Mercurio, Deum per verbum ſuum clamaſſe, mortuoſque compellaſſe, vt ad vitam remearent. *Pullulate &c.* id eſt, ſurgite, qui in terræ puluere fuiſtis, reuiuiſcite, ad vitæ officia exercenda properate, *germina mea, atq; opera mea. vel inſuper homines quibus mentis portio conceſſa eſt, genus recognoſcite veſtrum,* nempe, vos penitus non eſſe mortales. *veſtram igitur, naturam immortalem conſiderate, amorem corporis, mortis cauſam eſſe ſcite.* Redite igitur ad vitam, corporis amore contempto. *Rerum omnium naturam perdiſcite*: ad hoc enim conditi eſtis, vt rerum omnium habeatis ſcientiam. Reuiuiſcite igitur vos, qui mei pars chariſsima eſtis: neſi vos peſſum omnino iueritis, pulcherrimi quidem mei opificij opus labefactetur, imperfectaque ſint opera omnia, eo deficiente, cuius gratia condita ſunt. *His dictis, prouidentia per fatum, harmoniamque conſtauit mixtiones, generationesq; commiſcuit, vnde cuncta ſunt ſecundum genus proprium propagata*, id eſt, Dei prouidentiſſima voluntas *per fatum harmoniamq;*, id eſt, ordinatiſſimum naturæ ordinem, partes humani corporis, hinc inde diſperſas, atque diſtractas, in vnum naturæ concentum copulauit denique ſecundum Ezechielem prophetam, *acceſſerunt oſſa ad oſſa, & nerui extenſi ſunt, & cutis. & ſpiritus denuo aſſumpſit corpus*, quod multo iam tempore in terra reliquerat. Hanc eandem de futura humanæ naturæ reſurrectione ſaluteſeram doctrinam comprobat, in 3. dial. *Omnia* inquit, *renouentur ſicut vetera, neceſſitate, & renouatione Deorum, cuiuſque circuli numeroſa natura.* Quaſi diceret *Ecce noua facta omnia*, vetera iam tranſierunt. *Diuinum enim*, inquit, ipſa ſcilicet omnis conſpiratio mundi, *natura denuo floreſcente*, id eſt, dum natura repullulat, atque refloreſcit, prioris vetuſtatis exuuiis depoſitis, magnum paulditor diuinæ potentiæ miraculum vnde ſubiungit. *Etenim in ipſa diuinitate, naturæ etiam conſiſtit*, hoc eſt, totius humanæ naturæ fabrica, ex diuina potentia dependet. Et ad Aſclepium, clariſsime mundi renouationem decernit: *Ad antiquam*, inquit, *faciem, Deus mundum reuocabit, & vt mundus ipſe adorandus videatur, & tanti operis effector, & reſtitutor Deus, ab omnibus, qui tunc erunt, frequentibus laudum præconijs, benedictionibusq; celebretur.* Antiqua mundi facies, eſt prima puritas, quam tum irrationabilibus, tum etiam creaturis rationabilibus olim Deum tribuiſſe legimus. hæc quidem, cum in vtriſque omnino fuerit infecta, ac veteri vitiorum labe propemodum obſoleta, & fere obliterata, ad primam innocentiæ puritatem ab ipſo mundi patre & opifice, reuocabitur. ex quo à magno laudabitur, & puſillo; idque & præconiis laudum, & benedictionibus celeberrimis: *Hæc enim eſt*, inquit, *mundi genitura*, id eſt, ſecunda mundi generatio, *cunctarum ſcilicet reformatio rerum bonarum, & naturæ ipſius ſanctiſſima, & religioſiſſima reſtitutio, peracto temporis curſu.* Itaque rerum bonarum reformatio, quæ poſt reſurrectionem proculdubio euentura eſt, ſecunda eſt mundi genitura: tunc ad primam faciem ſuam reuocabitur mundus. tunc reueſtietur natura priori innocentiæ, puritatiſque veſtimento, idque volente Deo. Nullus ergo ambigẽdi locus nobis relictus eſt, quũ à diuina volũtate faciẽda, perficiẽdaq; ſint hæc omnia. Quare ſicuti

Marginal notes, right column: Reſurrectio futura. — 1. Cor. 15. — Homo eſt immortalis. — Prouidentia. — Ezech. 37. 7. — Omnia ſunt noua. — Antiqua mundi facies. — Secunda mundi generatio.

Reſurrectio mortuorum. tenemus illam creaturarum eſſe auctricem; ita procul dubio tenendum nobis firmiter eſt, earundem, reformatricem fore. Sed quando hæc erunt? *Peracto temporis curſu* inquit Merc. id eſt, cum omnium finis aduenerit, ſecundum æternam Dei voluntatem. Reſurrectio itaq; futura, clariſſime, doctiſſimeque oſtenditur. Hanc Mercurij ſapientiſſimam theologiam Plato imitatur: *Cum omnium, inquit, illorum temporis fuerit, mutationemque iterum fore oporteret, terreno genere omni conſumpto, quippe cum quælibet anima generationis omnes impleſſet, tunc vniuerſi gubernator Deus, quaſi gubernaculorum dimiſſis habenis, in ſuipſius redit ſpeculum: mundum vero deinceps fatum reuoluit, & cupiditas innata eſt. omnes etiam Dij, ſummi dæmonis collegæ, ſingulis præpoſiti regionibus, quod contigerat aduertentes, mundi partes deſtituerunt: mundus deinde contraria principij finisq; ſeſe agitatione reflectens, terræ motu ingenti interiora concutiens animalia, rurſus cuiuſcunq; generis, vt plurimum perdidit. At vero certis temporis exactis curriculis, confuſio perturbatioq; ceſſans & mundus à turbulento fragore deſiſtens, ſolita ſuipſius progreſſione concurrit, & in ordine debito conſtitutus, adminiſtrationem ſui ſuſcepit.* hæc ille. Futuram reſurrectionem prædicit, idque imperante Deo, vt quemadmodum fato quodam, animæ corpora humana in terram reliquerant; ita prouidentiæ diuinæ imperio, illa denuo reſumant, atque reuiuiſcant. Zoroaſtres Mercurio antiquior, ait *Materiale corpus in præcipitio non derelinque*: præcipitium, totam hanc ſublunarem mundi partem Orphici appellant. Æneas, expauit, & ait *O pater, anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt ſublimes animas, iterumque ad tarda reuerti corpora?* Sentiendumne eſt, inquit, quod eant ad cœlum, & iterum redeant? quæ lucis miſeris tam dira cupido? Plato dicit, quem imitatur Maro. *Animas ad Lethæum proficiſci, ſtirpibus omnino vacuum, & ex Ameleta flumo pronas bibere. quo largius hauriunt, ac ſic obliuiſci penitus omnium. hoc facto dormire omnes, & media nocte tonitruo ingenti excitari, redireque ad vitam.* Vnde Anchiſes ſic loquitur de animabus defunctorum:

Platō com probat reſurrectionem in lib. de regno.

Æneid. 6.

Plato 10. de rep.

Vergilius.

Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores ſupera vt conuexa reuiſant,
Rurſus & incipiant in corpora velle reuerti.

Animarum reuocatio ad corpora ſecundum varias opiniones

Plot. Enn. 4. lib. 8. c. 1.

CÆterum animarum euocatio ad corpora, varias reperit Philoſophorum ſententias. Nam *Heraclitus* apud Plotinum neceſſarias quaſdam animarum viciſſitudines à contrariis, ad contraria poſuit, & iter ab alto tractauit ad infima: in qua quidem commutatione inter duos illos ſtatus, mutationem quietem eſſe dixit, quaſi intolerabilis defatigationis ſit, in eiſdem perpetuo laborare, atque ſeruire. verum autem neceſſitate, vel voluntate ad corpora veniant, non aperuit. *Empedocles* præterea cum dixerit legem extare conſtituentem, animas quæ peccauerunt, ad hæc noſtra corruere, atque ipſe ſic à Deo profugus, furioſæ diſcordiæ crediturus, atque ſeruiturus, tantum (vt arbitror) pertractauit, quantum *Pythagoras*, ſectatoreſque illius, tum de hoc, tum de pleriſque aliis per inuolucra quædam ſignificauerunt. Sed hic quoque propter poeſim euaſit obſcurior. Verum hæc Empedoclis ſententia, non tantum eſt obſcura, verumetiam indecens, ac veritati, rationique minime conſentanea aut enim animæ, quæ ante corpora peccauerunt, vt ipſe dicit, dum ſic agerent, corporum commercium appetebant, aut non: quod ſi inerat illis vniendi appetitus, facultas tamen non aderat, afflictio illis deeſſe non poterat, quippe cum ſpes, quæ differtur, affligat animam. ſin vero vlla inerat vniendi, coniungendique cupido, profecto non naturaliter corporibus vniuntur, quod eſt falſum, ac veræ philoſophiæ, theologiæque contrarium, eſſet enim animæ ad corpus, ac accidentis ad ſubiectum coniunctio. Plato non idem vbiq; videtur dicere, vt facile aliquem ſenſum eius percipere valeas. Nam primo, commercium animæ cum corpore damnat, aſſerens in Phædone hic eam includi vinculis, dolorem, timorem, ac voluptate, & in corpore eſſe ſepultam. Orphei ſectatores aiebant, animas in hoc corpore, velut in carcere pœnas dare, in eoque ſeruari, ac circumſepto, valloque claudi. In *Gorgia* autem Euripidem inducit dicentem *Quis nouit, inquit, verum viuere mori ſit, mori autem viuere? Audiui enim à quodam ſapiente nos nunc mortuos eſſe; corpuſque noſtrum, ſepulchrum eſſe nobis.* In *Cratylo* veneratur oraculum illud arcanum, quo traditur animam hic in cuſtodia quadam, & carcere ſitam eſſe. Rurſus, ſicut antrum apud Empedoclem, vniuerſum hoc ſignificat: [illegible] vinculis,

Reprehenditur Empedocles.

Plato dubius de anima ad corpus vnione.

[illegible] corp.

& aſcenſum è ſpelunca in animam, eſſe ipſam intelligibilem progreſſionem aſſerit. In *Phædone, Timæo & Phædro*, ſcribit animam corpore grauari, impediri, vacillare, ægrotare, decipi ebriari, atque errare. In Phædro alarum iacturam, cauſam eſſe deſcenſionis ad hæc arbitratur, vbi, vt dicit Plotinus, circuitus quidam, animam in cœlum profectam, iterum ad corpus retorquet: alias item animas dicta huc diuina dimittunt, & ſortes, & fortunæ, & neceſſitates, vt 10. de rep. Denique in his omnibus aduentum animæ ad corpus criminari videtur. Verum *in Timæo* de hoc vniuerſo diſputans, & mundum laudat, & Deum appellat beatum, animamque ab opifice bono huic ideo traditam eſſe ait, vt mundus intellectualis poſſit euadere, quando intellectualem quidem hûc oportebat eſſe. Ex quo patet ex Platonis ſententiis, certum ſenſum haberi non poſſe. *Plotinus* arbitratur animas ad corpora, tum neceſſitate, tum etiam voluntate deſcendere. neceſſitate quidem, quoniam diuina lege ſancitum eſt, animas ſic affectas, ad corpora reuerti oportere: ſponte vero, quia ad corpus, veluti ad bonum deſcendere cupiunt. hæc quidem illi.

Locus inferni.

Anima corpore grauatur.

Veritas autem rei ita ſe habet, non eſſe diram animæ cupidinem appellandam, qua iterum cupit ad corpora redire; ſed naturalem potius, atque diuinam: naturalem inquam, nam ſicut naturale eſt animali viuere, ita etiam naturale eſt animæ, corpori eſſe vnitam, ita, vt ſine corpore, eius gaudium perfectum eſſe non poſſit. diuinam ſiquidẽ, quoniam in dedecus retorqueretur opificis, ſi creaturarum pulcherrima, imperfectionis iacturam incurreret, quod vtiq; contingeret, ſi denuo anima corpus repetere nollet. Cæterum, Plato recitat reſurrectionem *Eri Armenij, genere Pamphylij, qui cum occubuiſſet in prælio, ſublatis decimo die cadaueribus, cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore inuentus eſt, domumque delatus, vt ſepeliretur, duodecima iam ab obitu die, dum pyræ impoſitus eſſet, reuixit, & quæ interim viderat, retulit.* hæc quidem Plato. Porro, diuinarum oracula ſcripturarum palam de noſtra reſurrectione loquuntur. Iſaias *Viuent mortui tui, inquit, interfecti mei reſurgent expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere* Ezechiel. *Et ingreſſus in eos ſpiritus, & reuixerunt. & ſteterunt ſuper pedes ſuos exercitus grandis, nimis valde.* Daniel *Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt: alij in vitam æternam. alij in opprobrium, vt videant ſemper.* Paulus: *Si reſurrectio mortuorum non erit, neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit; inanis eſt prædicatio, inanis eſt & fides veſtra.* Ioannes. *Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni: & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt ſecundum opera ipſorum. Et dedit mare mortuos ſuos, qui in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos. & iudicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum.* Apud Matth legimus: *In reſurrectione neque nubent, neque traduntur ad nuptias, ſed erunt ſicut angeli Dei.* Hæc, & ſimilia facile eſt in diuinis reperire ſcripturis. Itaque ſanctiſſima eſt Mercurij Theologia, quæ tam clare prudenterq; de omnium reſurrectione futura loquitur.

Quare anima redeunt ad corpora.

10. de leg.

Reſurrectio Eri Armenij.

Scriptura de reſurrectione

Iſai 26.

Ezec. 37.

Daniel 12.

1. Cor. 15.

Apocal.

Matt. 22. 30

DE INFERNO.

Mercvrivs.

Demum qui ſeipſum recognouit, bonum quod eſt ſuper eſſentiam, conſecutus eſt. Qui vero corpus amoris errore complectebatur, is oberrabat in tenebris mortis, mala ſenſu percipiens.

Commentum. VIII.

Operum merces poſt iudicium.

VBI ſanctiſſimus Pymander ingenti futuræ reſurrectionis gaudio Mercurij mentem erexit, & iam attonitum, iamq; patientem ad quietiorem ſtatum adduxit, illico illi magna pandit, nempe futuram bonorum, malorumque operum retributionem, iuſtamque mercedem. *Demum* inquit, *qui ſeipſum recognouit*, hoc eſt, ſui generis nobilitatem, naturæque immortalitatem: quaſi diceret, illi, qui dum viuerent, ſeſe naturæ diuinæ intellexerunt eſſe conſortes, atque comparticipes, ſicque illi ſuam vitam contemperarunt, ij profecto poſt iudicij diem, *bonũ conſequẽtur*, nempe diuinæ beatitudinis præmiũ, quod ſane præſtantius eſt, vel *quod eſt ſuper eſſentiam*, id eſt, quod ex illorũ eſſẽtia ſeu natura haberi nõ poſſet. *At illi, qui corporis amore atq; errore capti ſunt, atq; corpus cõplexi ſunt, ij certe oberrabũt in tenebris, mala ſenſu percipiẽtes,* [illegible] hoc eſt,

Locus inferni. hoc eſt, ſenſibili experimento compellebantur mala, & audire, & videre, & etiam pati. Reuera, quod hic obſcure breuiterque dixit, in Aſclepio clariſsime latiſsimeque deſcribit: *Cum fuerit anima à corpore facta diſceſsio, tunc ô Aſclepi arbitrium, examenque meriti eius transibit in ſummi dæmonis poteſtatem, iſque eam cum piam iuſtamque prouiderit, in ſuis competentibus locis manere permittet.* *Pœna impiorum.* Ecce bonorum operum merces. *Si autem delictorum illitam maculis, vitijsque oblitam viderit, deſuper ad ima deturbans procellis, turbinibusque aeris, ignis, & aquæ, ſæpe diſcordantibus tradet.* *Macula peccatorum in anima.* Dubium eſt, an peccatorum animæ, poſt, & ante obitum inſideant maculæ; puto maculas peccatorum non eſſe in anima aliquod poſitiuum, vt dicitur, ſed ordinis iuſticiæ, debitæque pulchritudinis priuationem, denique peccatorum reatum, cui ſubiacet anima ſecundum Pymandri ſanctum, rectumque iudicium. Pœnæ impiorum mirifice deſcribuntur, quod Propheta cecinit. *Pluet ſuper peccatores laqueos, ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum.* *Pſal. 10.* Et recte quidem, vt ſicut ex illis multa habuit anima peccatrix oblectamenta, ita multa ab illis ſentire cogatur tormenta. Adde, quod pro cuiuſque elementi qualitate, quatuor ſunt animæ paſſiones, nempe cupiditas, timor, lætitia, atque triſtitia his ſæpe diſcordantibus anima iniuſta continue quatitur, ac miſere diſcerpitur. hinc Maro: *Quatuor animæ paſſiones. Vergilius. 6*

Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque.
Nec auras ſuſpiciunt, clauſæ tenebris, & carcere cæco.

Iſti ſunt quatuor *principes animi affectus*, vt Cicero in Tuſculanis dicit, *duo iocundi, totidem triſtes.* Propterea ait Plato, *propriam prauitatem animam corrumpere, ac pœnis atrociſsimis affici.* *10. de leg.* Quam ob cauſam Mercurius in 10. dial. animæ tormenta deſcribit ab illius paſsionibus proficiſci. *Anima, inquit, infuſa corpori, à voluptate, atque dolore continuo deprauatur. Morbus autem animæ grauiſsimus, impietas eſt,* quam dialogo 10. dicit eſſe ignis ardentiorem flammam, feramque mordaciſsimam. ſic enim impius animus vociferatur vror, abſumor: quid dicam, quid agam, neſcio. deuorant me mala vndique. Vnde bene ſubiungit in Aſclepio. *Et mundanis fluctibus in diuerſa ſemper æternis pœnis agitata raptabitur. vt tibi hoc obſit animæ æternitas. quod ſit immortali ſententiæ, æterno iudicio ſubiugata.* *Æterna pœna.* Æternum Dei iudicium, æternam pœnam, æternã quoque animã, ſcilicet à parte poſt, eſſe deſcribit. Incredibilia enim poſt delicta cogentur ſentire tormenta, non verbis, ſed exemplis, nec minis, ſed ipſa paſsione pœnarum. Et tanto poſt mortem ſæuioribus ſubijciuntur, quanto multa forſitan fuerant celata dum viuerent: eruntque pro delictorum qualitatibus, pœnæ. In 10. autem reprehendit errorem, qui aſſerit animam poſt obitum in bruta migrare: *Anima nõ tranſit in brutum.* *Vilis inquit ducere animam noſtram, poſt exutam humanam figuram, in corpora degenerare brutorum, impius eſt error nam caſtigationis eius modus alter. Mens, inquit, cum dæmon efficitur,* vt dixi in ſecundo libro Pymandri, cum de dæmonibus agerẽ, nõ natura, ſed pœna, atque impietate, *ad obſequium Dei, iubetur igneum capeſſere corpus inde in animam tranſfuſa nefariam, eam flagellis verberat peccatorum.* *Corpus igneum. Animi cruciatus duriores.* Profecto *multa flagella peccatoris*, illudque omnium crudeliſsimum, cum à proprio, ac continuo roditur anima conſcientiæ verme. Reuera, animi cruciatus duriores, quam corporis habentur, bonum enim quod ab eo prouenit, eſt maius, proinde illius iactura, maiorem cauſat doloris materiam. Nonne magna eſt animæ iactura, hebetatio mentis, & obliuio ſui. Tunc enim anima obliuionis potum bibere dicitur, & apud flumen lethæum habitare, cum peccato excæcatur. proinde ait: *Qui, inquit, animi interiore corpus templa ditur, in tenebris ambulat.* *Pſal. 3.* Poſt tenebroſæ mentis cogitationem, Acheron, fluuius cocitatus fluens, id eſt peruerſitas ſequitur operationis. vnde *Rugiebam à gemitu cordis mei, quia non eſt pax oſſibus meis.* Quoniam autem anima ex peccãdi deliberatione, tranſit in vitium; ideo poetæ aiunt in hoc flumine eſſe nauiculam, atque nautam. Denique naſcitur conſcientiæ remorſus: palus ſtyx, quæ mœrorem ſignificat. *Styx.* vrgent enim prauorum aſsiduæ curæ; quæ veluti vltrices furiæ, pœnas flagitiorum ſeueriſsime exercent: *Frequenter præoccupant*, ait Salomon. *peſsima redarguente conſcientia.* *Sap. 17. Ier. 2.* Et Ieremias, *Arguet te malitia tua, & auerſio tua increpabit te.* *Cocytus* Ex hac autem Cocytus oritur, eo quod in luctũ, lachrymaſque cõpellit. At Phlegeton, flãmifluus, odium eſt vitiorũ, irarũ, cupiditatumque ardor: Quapropter *rapidus flammis ambit torrentibus amnis, Tartareus Phlegeton*; *Phlegeton.* nulla enim fornax, nulla fabrorum officina magis exæſtuat, quam impiorum mens. vnde ſaxa à flumine contorta, inſinuant quam graues impiorum motus. Mulctatur præterea à furijs infernalibus ſceleratus animus: & primo à *Teſiphone*, quæ eſt paſsio ex malis præſentibus corporis proueniens; ſecundo à *Megæra*, quæ eſt timor mali futuri imaginatio: tertio ab *Alecto*, quæ *Teſiphon. Megæra. Alecto.* eſt ſpes imaginarij boni. His autem furijs anima torquetur peccatoris, non tantum in corpore, ſed etiam poſt diſceſſum à corpore. *Locus inferni. Pſal. 82.* Vnde Pſal. *Deus meus pone illos, vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti.* varietas, atque æternitas pœnarum intelligitur. nam vt ſubilis eſt rota, & motus eius caret fine. Vnde in lib. regum. *Anima inimicorum tuorum rotabitur, sicut in impetu, & circulo fundæ.* *1. Reg. 25. 2. Theſ. 1.* Paulus vero. *Dabunt pœnas in interitum æternum. Matt. 25 Ite in ignem æternum*, & ſimilia multa, quæ pœnarum æternitatem proteſtantur hoc idem & Pythagoras voluit *quod ſi abiecto corpore homo vitijs permanſerit oneratus, incipiet vere eſſe miſer*; ſed eam miſeriam in duo genera diuidit. nam poſt mortem miſerius, aut bona prope habent, quæ ſunt beatitudinis dona: aut mala nullum vnquã habitura finem, ſortiuntur. Duo igitur habitacula his deſcribuntur. Elyſius Campus, id eſt, tranſitorius, illorum, quibus bona prope ſunt, ſupera, vt conuexa reuiſant. *Elyſius Campus. Tartarus.* & tartarus ab horribili ſono tartar, quaſi tortor, teter, terror, vocatus illorũ ſcilicet, quibus dãna ſunt infinita ſua. Vnde Plato. *Si qui propter magnitudinẽ peccatorũ inſanabiles eſſe comperiuntur. qui ſacrilegia multa, ac magna, qui cædes nefarias contra leges, qui alia iſtorum affinia perpetrata fuerint, hos quidem omnes conueniens fors abijcit in tartarum, vnde nunquam egrediuntur.* *Pœna æternitas ex Platone.* Quid clarius, quid ne iuſtius hac Platonis doctrina? quid denique fidei noſtræ conformius? verum cum hæc ita ſe habeant, non temere quiſpiam quæret, vbinam ſit iſte tartarus, ſuppliciorum locus. *Locus inferni.* Nonnulli inferos eſſe corpora ipſa arbitrati ſunt, quibus animæ includuntur de qua quidem materia *Macrobius* plura ſcribit ſuper ſomnium Scipionis, Sed vana eſt huiuſmodi opinio; non enim ſatis eſt ſtimulus conſcientiæ ad puniendã facinora. Nam ſicuti iniqua conſcientia ad extrinſeca perpetranda egreſſa eſt, intrinſeca malitia non contenta ita plane, extrinſecis pœnis erit ſubijcienda atque ita culpæ inordinationi, pulcherrimus iuſtitiæ ordo reſpondebit. Alij autem dixerunt inferos eſſe elementorum loca, quæ mutationi ſubiecta ſunt: cuius ſententiæ fuiſſe videtur Mercurius in Aſclepio. *inter cælum, inquit, & terram, mundanis fluctibus in diuerſa ſemper æternis pœnis anima iniqua agitata raptabitur* Poſſet hoc quidem intelligi incluſiue, vt ipſa etiam terra intelligatur, intra cuius viſcera æternus latet pœnarum locus, Alij vero ſub certam inferorum loca, ſuppliciorum regna eſſe demonſtrant vtpote *Orpheus* cum deſcẽſu ad inferos. *Socrates* in Phædone dicit, eſſe inanitatem per eiuſmodi naturam vnum aliquem ex telluris hiatibus, magnum profecto Chaſma, & per vniuerſam terram porrectum, vnde *Homerus Longe minus hiat atrum ſub tellure profundum* quod ipſe, multique Poetæ tartarum appellant. *Marcus Varro* tria templa diſtinxit, *nanna in cælo, auſpicijs in terra, ſimilitudine ſub terra.* Vnde ait Poeta: *Acheruſia templa alta orci, ſalute infera* Templa cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. *Tria templa.* Nonnulli etiam Epicures, vt *Iſaac* Iſraelica, *Heſiodus. Attalus*, orbẽ terreſtrem, atque vmbroſum commemoraſſe reperiuntur, ad quem poſt mortem obſcœnis perturbationibus infecti animi deprimerentur. *Cicero* in Tuſculanis Socratẽ probat, qui iam moriturus, duplices eſſe curſus animorum diſſeruitẽ corpore excedentium. *Plato.* *Plato. Credamus ſemper antiquis, ſacrisque ſermonibus, qui animum immortalem eſſe aſſerunt vt ſi ſe inquinat labe inexpiabili, grauiſsimas pœnas det, cum à corpore fuerit ſeparatus.* *Zeno Stoicus* eſſe inferos docuit, & ſedes piorum ab impijs eſſe diſcretas, & illos quietas ac delectabiles incolere regiones, hos vero pendere pœnas in tenebroſis locis. Itaque ex his, atque ſimilibus philoſophorum ſententijs pœnarum locus æternarum, vbi, & qualis ſit, aperte intelligi poteſt. Adſunt & non pauca ſanctarum ſcripturarum teſtimonia, quæ de pœnarum huiuſmodi loco aperte, diluciddeque loquuntur. Moyſes. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſsima.* *Deut. 32.* Iob. 24. *Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium, & vſque ad inferos peccatum illius.* *Iob. 24.* Iſaias 30. *Præparata eſt ab heri Tophet, à rege præparata, profunda, & dilatata Nutrimenta eius, ignis, & ligna multa flatus domini ſicut torrens ſulphuris ſuccendens eam.* *Iſai. 30.* Et vltimo. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni.* Pſal. 48. *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* *Pſal. 48.* Lucæ 16. *Diues ſepultus eſt in inferno, vbi fletus, & ſtridor dentium.* *Luc. 16.* Et illud, *Ite maledicti in ignem æternum*, cuius flamma ignis in montibus prope Siciliam clare aſpicitur; ſicut ego ipſe frequẽter aſpexi. In Apocalypſi 20. *Et deſcendit ignis de cælo, & deuorauit eos, & diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, vbi & beſtia, & Pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſecula ſeculorum.* *Apocal. 20.* Plotinus *Sacra myſteria, inquit, recte quidẽ, quamuis perobſcure vaticinãtur, animũ nõ purgatũ apud inferos in cœno iacere: impurũ nãq; ob prauitatẽ, cœno eſt amicũ: quẽadmodũ ſues corpore ſordidi, ſordibus delectãtur:* *Enn. 1. 1. 6.* Cicero: vitiis, & ſceleribus cõtaminatos *lib. de conſ.*

deprimi

De morte. *Iſai. 14.* *Greg. 4. moral.* *Aug. 12. de gen. ad lit. 33. lib. 2. c. 24.* *Philip. 2.* *Apocal. 5.* *Baruc. 3.* *Iob. 14.* *Mercurius.*

deprimi in tenebras, atq; in cœno iacere, veteres docuiſſe, aſſerit Maro, *veterumq; malorum ſupplicia expendunt. ſub gurgite vaſto, infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.* Iſaias. *Infernus ſubtus conturbatus eſt.* Reuera infernus dicitur, quia infra iacet. Grego. *Locus ſiquidem, & locatum debent proportionari, modo ſublimia corpora, loca ſelicia, eaq; ſuprema poſſident; par eſt etiam, vt infima, & cœnoſa, atq; deformia peccatorum corpora, obſcuras, & putentes cuſtodiant regiones.* Cæterum, quamuis Auguſt. obſcure de hac materia loqui videatur, libro tamen retract. corrigit ſe, ac aperte loquitur. In 12. inquit: *De inferis magis mihi videor docere debuiſſe, quod ſub terris ſint, quã rationem reddere, cur ſub terris eſſe credantur, ſiue dicantur, quaſi non ita ſint,* Paulus clamat: *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* In Apocalypſi Ioannes ſtet, neminem dignum inueniri, *qui poſſit aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, neque in cœlo, neque in terra, neq; ſubtus terram.* Baruc. *Deputatus eſt cum deſcendentibus in infernum.* Pſal. 54. *Deſcendant in infernum viuentes.* Et Pſal. 48. *In inferno poſiti ſunt.* Iob. 14. *Vt in inferno protegas me.* Et 17. *Et in profundum inferni deſcenderunt omnia.* Et 21. loquens de peccatoribus, qui hic felicitate fruuntur terrena: *Et in puncto,* inquit, *deſcendunt in infernum.* Sapienter ergo dictum eſt à Mercurio, *eos, qui corporis amorem errore complexi ſunt, in tenebris oberrare; mala'q; plurima ſentire.*

DE MORTE.

MERCVRIVS.

Quid tantum delinquunt ignorantes, *inquit Mercurius ad Pymandrum,* vt ob eam cauſam immortalitate priuentur? *Ad quem Pymander:* videris ô Mercuri haud ſatis, quæ audiris intellexiſſe. *Triſmegiſtus.* Etſi nondum intelligere ſim profeſſus; intelligo tamen, ac memini. *Pymander,* gratulor ſi quæ dicta ſunt, tenes. *Triſmeg.* Reſponde mihi quæſo Pymander, cur digni morte ſint ij, qui in morte iacent? *Pymander,* quia præceſſit proprio corpori vmbra triſtis, ex hac quidem natura humida, ex hoc vero corpus in mundo ſenſibili conſtitit, ex hoc deniq; mors ipſa ſcaturiit.

Commentum IX.

Cauſa mortis vnde. *Duplex mors.* *Mors corporis.* *Mors animæ.* *Duo hominum genera ignorantium, & nõ credentiũ.* *Vmbra quid.*

Cupiebat ſapientiſsimus Mercurius edoceri, quo aditu, quaue via, cauſaque mors ingreſſa fuerit in orbem terrarum: deniq; quamobrem ignorantes pœnis vapulent æternis. Reprehenditur à Pymandro: *ô Mercuri, inquit, videris non ſatis intellexiſſe, quæ audiueris,* alioqui non ita ſciſcitareris. Ad quem prudens Mercurius: *Etſi non plene intelligam, neque id omnino profitear, intelligo tamen, ac memini ea, quæ audiui,* ſed vellem fieri certior. *Dic quæſo, cur digni ſint morte ij, qui in morte iacent?* Quanquam hæc intelligi poſsint de prima morte, quæ eſt ſolutio animę à corpore; de ſecunda tamen, quę eſt mors gehennę, ſunt intelligenda. Nam de prima, quemadmodum in Aſclepio profitetur, interrogatio neceſſaria non erat, ſic enim ibi loquitur: *Multos, inquit, ſpes, timorq; mortis, extruciat, quia ſunt vera rationis ignari. Mors igitur efficitur per diſſolutionem corporis labore defeſſi, & numeri completi, quo corporis membra in vnam machinam ad vſus vitales aptantur; moritur enim corpus, quando hominis vitalia ferre poſſe deſtiterit. hæc ergo eſt mors, corporis diſſolutio, & corporalis ſenſus interitus, de qua ſolicitudo ſuperuacua eſt; ſed alia neceſſaria,* ſcilicet mors animæ, *quam aut ignorantia, aut incredulitas contemnit humana.* Duo ſunt ergo hominum genera, ignorantium vnum, non credentium alterũ: ab vtroque autem mors animæ, quã pœnis ſubijcitur æternis, parui fit, imo potius contemnitur, & deſpicitur. Qui ergo æternarum non formidant, atque verentur locum pœnarum, ij plane aut ignorantes cenſendi ſunt, aut infideles. Itaq; Mercurij ſciſcitatio, ad mortem ſecundam magis ſpectare videtur. Inſtruit, edocetq; ſanctus Pymander, Mercurium talia ſcire cupientem, idq; per obſcuro ſatis, ac non ſine multa caligine: *Quia inquit, vt deſideriorum et, cupidusque ſciendi ea, quæ ma interſunt generique humani. audi paulisper, quare digni ſint morte,* id eſt, pœnis æternis, *qui iacent in morte,* id eſt, qui in eorum iniquitatibus mortui ſunt: *Quia præceſsit proprio corpori triſtis vmbra.* Huius voculæ meminit in principio Pymandri: *Paulo poſt, inquit, vmbra quædam horrenda obliqua reuolutione ſubterlatebatur.* Quod quidem bifariam intelligi poſſe in primo Pymandri profeſſi ſumus: vno quidem modo ſic *Vmbra quædam,* id eſt, *tenebrarum profundiſsima obſcuritas ſuper falliſsimam abyſſum.* vel, vt dixi Philonem ſequutus: *vmbra Dei, eſt filius Dei, quo ab tanquam organo vſus pater eſt, quando creabat mundum, imo à quo creatus eſt mundus:* hęc autem vmbra, & quaſi aſsimilatio, aliorum eſt exemplar, ſicuti Deus exemplar eſt imaginis. Itaque ex vmbrá infinita, id eſt, ex filio Dei manauit illius indigeſtę confuſęque molis, digeſtio, diſcretio, atque ordinis coaptatio. Dial. 3. Pymandri, vocat vmbram infinitam, fortaſsis infinitam noctem, ex qua *Orpheus* mundum generat. hic autem triſtis vmbra à Mercurio appellatur. Porro, ſi vmbra illa infinita, atque terribilis, ex qua digeſta eſt creaturarum antiqua confuſio, filius Dei dicitur apud Philonem; non temere vmbram triſtem, & mœroris plenam dixerim, luciferum, peccati patrem, omniſque triſtitię inuentorem, auctoremque mœroris cuiuſcunque. hęc quidem pręceſsit proprio corpori, quia nimirum naturę nobilitate, confuſam illam pręceſsit materiam. *Ex hac autem vmbra, natura humida* id eſt, poſt huius vmbræ diſtinctionem, diuiſionemque à luce, vt dixi ſupra. Naturæ humidæ ſequuta eſt diſtinctio, atque ornatus: non creandi authoritatem; ſed creaturarum ordinem deſcribit. *Ex hac autem natura humido corpus in mundo ſenſibili conſtitit:* id eſt, ex quatuor elementorum materia, hominis primi, ac cæterorum conſlatum corpus eſt: *ex hoc denique mors ipſa ſcaturijt:* nam amor corporis, cauſa eſt mortis. Porro, primus homo plus corpus, quã Deum dilexit, ideoque mortem inuexit in mundum. Sane *per vnum hominem* (ait Paulus) *peccatum intrauit in mundum, & per peccatum, mors, & ſic mors in omnes pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.* Mira Pymandri theologia, qua ſic clam mortis origo nobis intimatur: *Ex triſti* inquit, *vmbra* hoc eſt, ex Cacodæmonis malitia, atque inuidia, mors intrauit in orbem terrarum: ipſe quippe inuentor eſt mortis ipſe, inquã, per corpus, id eſt, Adam: qui fuit corpus peccati, id eſt, principium peccandi, mortem ſcaturire fecit. Cæterum, in ſanctis literis duas inueniri vmbras, vnam bonam, alteram vero malam, patet latiſsime. Ieremias: *In vmbra tua viuemus inter gentes.* Pſal. 16. *Sub vmbra alarum tuarum:* & ſimilia plurima, quæ profecto diuinam in ſuos protectionem oſtendunt: de mala vero vmbra, Iſai. 9. *Habitantibus in regione vmbræ mortis.* In cantico Zachariæ: *qui in vmbra mortis ſedent.* Hoc autem interreſt inter mortem, & vmbram mortis, authore Hier. *quod mors eorum eſt, qui cum operibus mortis ad inferos pertexerunt: Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur. vmbra autem mortis eorum eſt, qui cum peccant, nec dum de vita iſta egreſsi ſunt.* Et alibi. Paulus ſcribit ad Hebræos 8. *Qui offerentes munera, deſeruiebant exemplari, & vmbræ cœleſtium.* Et 10. *Vmbram habuit lex:* Nos, inquit, *non ſumus ſub vmbra legis, ſed ſub vmbra melioris, neruæ Chriſti à qua protegimur ab æſtu carnis, à pluuia malignorum, à turbine, & tempeſtate irruentium vitiorum.* Bonum eſt ergo de vmbra legis proficiſci ad vmbram Chriſti, vt ſaltem ſub vmbra, id eſt, ænigmatice, & ex parte, quæ Chriſti ſunt, intelligamus; illa enim, quæ ſub vmbra cognoſcimus, ſubobſcure intelligimus: Vnde Iob, omnem hominum vitam dicit eſſe vmbram ſuper terram, quia ſcilicet anima in hac vita velamẽto huius craſsi corporis obumbratur. Omnes igitur, qui hanc vitam enauigant; vel ſub vmbra Chriſti, vel ſub vmbra triſti, ex qua peccatum manauit, degunt. Non abs re ergo dictum eſt à Mercurio, cauſam mortis à triſti vmbra profectam fuiſſe. hac de cauſa ô Mercuri, qui iacent in morte, digni ſunt morte. Profecto, ſi actus humani, diuinæ ſubſunt prouidentiæ, peccata abſque dubio punit contra hominis voluntatem, vt ad æqualitatem cuncta reducat, exceſsit enim homo propriam quantitatem, dum ſuam voluntatem diuinæ vult voluntati pręferre, contra diuinam ordinationem viuendo. Vt hanc igitur inęqualitatem, diuina iuſtitia tollat, neceſſe eſt, vt peccata contra hominis velle, puniat. & virtute præditi, remunerationem, ſupra hominis facultatem recipiant. pœna namque culpæ æquanda eſt in culpa autem non ſolum eſt auerſio à fine; ſed etiam conuerſio ad alia, quaſi ad fines. hac de cauſa homines puniendi, non ſolum cum peccant, per hoc quod à proprio excluduntur fine, verumetiam per experientiam alicuius nociui, id eſt pœna ſenſus. Deinde, peccatum, iuſtitiæ merito aduerſatur. ſed meritis æterna datur felicitas. peccatorum ergo demeritis locus debetur pœnarum, & quidem æternarum, à commutata proportione, ſiue per conſequentiam nam ſicut meritum ad præmium ſe habet; ita demeritum ad ſupplicium. Ad hæc, peccans mortaliter, proponit bonum commutabile, bono æterno, atque infinito, bonumque infinitum offendit. Atqui tanta eſt offenſæ grauitas, quanta eſt offenſæ perſonæ maieſtas:

De morte. Lib. 2. allegor. Filius eſt vmbra. Triſtis vmbra dæmon. Lib. 2. com. 10. Mors eſt corpore. Rom. 5. Adam comparatio peccati. Vmbra bona. Vmbra mala. Thren. Vmbra mortis quid. Hier. in ca. 9. Iſa. Rom. 3. eccl. Vmbra legis. Vmbra Chriſti. Omnes ſumus ſub vmbra. Quare ſint pœna æterna.

Deus eſt lux & vita.

pœnæ autem non poteſt intendi infinitæ virtutis: duratione igitur atque tempore erit æterna. ergo quod prius. Præterea, congruū eſt, vt vniuerſi pulchritudo, quibuſdam an-
4. tidotis decoretur: vt quemadmodum bonis, æterna bona; ita improbis, ſupplicia æterna deputentur; peccator enim infinitum bonum lædit, ideo pœnas dabit in interitu æternas. Non temere ergo ô Mercuri, iniuſti æternis pœnis plectendi ſunt, atque puniendi.

Sequitur textus. *Num hæc tenes Mercuri? Tenes etiam qua de cauſa, qui ſeipſum cognoſcit, tranſit in Deum. vt Dei verbum tradidit?* Magna eſt ergo cognitio ſui, quæ hominem in Deum commutat. de qua quidem alibi latius nobis erit diſputandum. Ad quem Mercurius: *Quoniam ex vita & luce conſtat omnium pater, ex quo natus eſt homo.* Deus enim, vt paulo ante diximus in primo Pymandri abunde, eſt vita, qui a eſt ſuū eſſe, viuere enim in viuentibus, eſt eſſe, eſt etiā cauſa, vnde omnia viuant; eſt etiam lux æterna, nullā habens partē tenebrarum, illuminans omnia. Pymander reſp. *Recte loqueris, lux & vita Deus, & pater, ex quo natus eſt homo. Si igitur comprehenderis teipſum ex vita & luce compoſitum, ad vitam ſurſum lucemq; tranſcendes. hæc ait Pymander,* inquit Mercurius. *At ego, adhuc mihi ô mens dux oro, quonam pacto ad vitam aſcendere queam? Ad quē Pymander: Deus ipſe menti iuſſit, vt homo mentis particeps, ſeipſum animaduerteret.*

DE LVCE ET VITA.

MERCVRIVS.

Non omnes homines mentem poſsident, inquit Mercurius? Ad quem Pymander: Recte dicis Mercuri: adsū enim ego mens ijs, qui boni, qui pij, puri, religioſi, ſanctique ſunt, præſentiaque mea fert illis opē, adeo vt ſtatim cuncta dignoſcant, patremque pacatū, & propitium habeant. Itaque gratias agunt benedicentes pie, & hymnis ſolennibus collaudantes. Concedunt ſane corpus morti ſuæ, ſeoſuumque illecebras faſtidiunt, vtpote qui plane diiudicent, quam lætifera ſint ſenſuum lenocinia. Quin etiā ipſa mens, ianitoris munere fungens, incidentes in inſidias corporis, haudquaquam permitto finem conſequi ſuum: aditus enim per quos turpes blanditiæ manare ſolent, fugitur intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo. Contra ab ignauis, ignaris, impijs, inuidis, iniquis homicidis, procul admodum habito: permittens eos Dæmonis vltoris arbitrio, qui ignis acumen incutiens, ſenſus affligit, magiſque ad patranda ſcelera armat hominem; vt turpioris culpæ reus, acriori ſupplicio ſit obnoxius, eumque ſine vlla intermiſsione ad inſatiabiles concupiſcentias inflammat: cum eo pugnat in tenebris: peccantem examinat: & ignis impetum in eius cruciatum mirū in modum concitat, atque adauget. Ad quem Mercurius: Diligenter mihi omnia ô mens quemadmodum poſtulabam, expoſuiſti: vlterius autem id reſponde.

Commentum X.

Naturale deſiderium animæ ad Deum.

Omnia entia ipſo vno ſunt entia, à quo & eſſe, & cognitionem acceperunt: Et reuera quidnam forent, niſi vnum forent, vno ſiquidē priuata, non amplius ſunt, quod eſſe ante dicitur. Ineſt ergo entibus naturalis appetitus aſcendendi, pertingendique ad vnum. ad quod cum venerint, atque attigerint; tum ſe ipſa, tum etiam alia cognoſcunt, præſertim entia rationalia, vtpote homo, cui ineſt diuinus vigor, ac cæleſtis origo. Is plane, cum ſit ex vita, & luce compoſitus, ad veram vitam, lucemq; naturali impetu, atque continuo pergit deſiderio. Profecto, oculus corporeus, naturaliter lumen ſolis appetit, ſine cuius beneficio, videndi munere fungi non poteſt. anima etiam intrinſeca, innataque vi, lumen appetit intelligibile, perſuaſum habens, ſe in tenebris, ſine illius adminiculo, iacere, verſari, & mori potius, quam viuere. Nam, authore Platone: *Sicut ſe habet Sol iſte viſibilis, ad omnia viſibilia. ita ſe habet Sol Deus, lumen intelligibile, ad animas rationales intellectuſq; angelicos.* Oculi porro quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, oſtenditq;, ſed ad illa, quæ nocturnis radijs attinguntur, cæcutiunt, ac ſi purus in illis viſus non eſſet: quoties vero ad ea, quæ Sol illuſtrat, perſpicue cernunt, in oculis viſus apparet: ſic & de animo cogita: quando enim illi inhæret, in quo veritas, & ipſum ens emicat, intelligit illud, cognoſcitque, & intellectum habere videtur; ſed cum ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generat, atq; corrumpit, eius obtunditur acies, opinioneſque verſat varias, ac mentis expers videtur. Non temere ergo dictum eſt ab Aug. *Animam noſtram admodum actu reſpectu luminis, ita ſe habere ad lumen intelligibile.* vnde ſicut per contactum luminis, aër clareſcit, ita per diuinæ lucis contactum, anima ſcientias acquirit. Quare, ſicut aër iſte tenebreſcit ſine luce; ita plane anima, ſine luce Deo. Ex quo fit, vt ſicut ſe habet viſus ad viſibile, ſic pene ad intelligibile, intellectus. Sed viſus omnia viſibilia, non niſi in ſolis fulgore diſcernit, ita intellectus non niſi lumine ſupernaturali illuſtratus, res diuinas, atque humanas, rite intelligere poteſt. Verum eo magis intellectus, ſupernaturali indiget lumine; quo magis diſtat à primo intelligibili. quam viſus à viſibili; ſic enim loquitur. *Aliud eſt ipſum lumen, quo illuſtratur anima, vt omnia vel in ſe, vel in illo veraciter intellecta conſpiciat: nam illud ipſe Deus eſt, hoc autem creatura quamuis rationalis, & intellectualis, ad eius imaginē facta, quæ cum conatur lumen illud intueri, palpitat infirmitate, & minus valet, inde eſt tamen quidquid intelligit ſicut valet. Cum ergo illuc rapitur, & a carnalibus ſubtracta ſenſibus, illi viſioni expreſsius præſentatur, non ſpatijs localibus, ſed modo quodam ſuo, ſupra ſe videt illud, quo adiuta videt quidquid etiam intelligendo videt.*

Deus eſt lux & vita.

Plato. 6. de rep.

Sine Deo ſumus cæca.

Aug. lib. 19. cont. Fauſt. c. 8. 11. de ciuit. c. 10.

Anima eſt ſicut aer ad ſolem.

11. Trin. 7. Geneſ. 31. lib 12.

Deum videndo alia videt.

Recte ergo dictum eſt a Pymandro, *Deum eſſe lucem, & vitam, & quibus adeſt, multa præſtare beneficia: Adſum, inquit, ego Pymander, mens.* id eſt, lux & vita, *ijs, qui boni, pij, puri, religioſi, quo ſunt.* quibus præſentia mea non paruam opem affert; ſiquidem meo lumine illuſtrati, ſtatim cuncta dignoſcunt, quæ illos ſcire decet, atque illorū ſaluti conducunt, patremque pacatum, atque propitium habent; neminem enim diligit Deus, niſi qui cum ſapientia habitat. *Itaq; gratias agunt,* vtpote beneficiorum memores, *pie hymnis ſolennibus collaudantes* beneficiorum vtique multitudinem. Nam hæc diuina, & intelligibilis lux principio eſſe tribuit: deinde ab his, qui tantum eſſe habent, vitam dando, diſcreuit: tertio ab arboribus, fructibus, & herbis, ſenſum præſtando, ſeiunxit: adhuc à beſtijs, rationem tribuendo, ſeparauit: poſtremo omnia nobis ad vſum conceſsit. Hæc ſiquidem diuina lux cauſa eſt, qua viuimus, intelligimus, ſumus, & mouemur: hæc tenebras fugauit errorū, nempe ignorantiam, & inſcitiam, de quibus Pſ. *Neſcierunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant* hæc eſt lucerna pedibus noſtris, iuxta prophetæ vaticinium. *Lucerna pedibus meis, verbum tuum*, duobus enim pedibus ambulamus, intellectu ſcilicet, atque affectu qui ſi diuina non fuerint luce directi, lapſui patent, faciliimeque in immane prorumpūt præcipitium. Lux etenim diuina duobus modis ſeſe, iuxta Orig. declarat, per ſcripturam, & per naturam, ſiue creaturam; his enim modis in nobis diuina cognitio renouatur: hæc eſt lux, & vita hominum. Sed tenebræ, id eſt, animæ infidelium, perfidia, & ignorantia cœcatæ, lucem verbi Dei in carne fulgentis non comprehenderunt: lux humana, ſuis proprijs viribus lucere non poteſt; non enim naturaliter lux eſt, ſed particeps lucis; capax ſiquidem ſapientiæ non ipſa eſt ſapientia, cuius participatione ſapiens fieri poteſt: lux autem in tenebris lucet, quia non deſinit ſeſe obtutibus inſerere hominum; ſed tenebræ eam non poſſunt comprehēdere; ſuperat enim omnem ſenſum. Egemus ergo lumine, vt lumen videamus Nam in *lumine tuo* (ait Dauid) *videbimus lumen*, quæ eſt gratia præueniens, iuxta Greg. *Quæ ſi in noſtro corde nequaquam gratuita conſurgeret; profecto mens noſtra in peccatorum ſuorum tenebris obſcurata remaneret. Accedite ergo ad Deum per fidem, & illuminamini per cognitionem; nā lumen Dei cognitio eſt, quod tenebras cordis euacuat, mentis oculos purgat, animas erigit, corda accendit, & edocet ſemitas iuſtitiæ, deſiderium virtutis adauget: Magnum lumen, per quod vitamus offendicula, præcipitia præcauemus, euadimus pericula, pertranſimus laqueos, non timemus proſpera, ſuſtinemus aduerſa, reſpuimus errorem ſequimur veritatem.* Bene ergo dixit Pymander, quod ij, qui hac lucis prouidentia cuſtodiuntur, hymnis ſolennibus Deum collaudent.

Bona ex luce diuina.

Pſal. 81.

Lucerna pedibus noſtris.

Pſal. 118.

Lux humana.

Pſ. 35. 17. mor. 5.

Lumen Dei

Quod per quod videmus lumen

Sequitur textus: *Concedunt ſane corpus morti ſuæ*, cum ſciant ſe morti obnoxios eſſe, *carnalia deſideria, ac blandimenta fugiunt. In cauſa autem eſt, quia ipſe Pymander, in huiuſmodi hominibus, ianitoris munere fungor.* Reuera, liberum

hominis

Deus eſt lux & vita.

hominis arbitrium poſt labem primi parentis, abſque particulari Dei gratia, nec à peccato ſurgere, nec peccato reſiſtere, nec in bono opere perſeuerare poteſt. Recte ergo dictum à Pymandro, ſe in ſuis ianitoris officium exercere: *Incidentes,* inquit, *in inſidias corporis haudquaquam permitto finem conſequi ſuum* tentari quidem, non autem vinci, oppugnari, ſed non expugnari permitto: *aditus enim, per quos turpes blanditiæ manare ſolent, iugiter intercludo, libidinumque fomites omnes extinguo.*

Iniqui vexantur à dæmone.

Hoc ſane eſt ſignum inhabitantis Dei, omnium membrorum pacata, ac tranquilla poſſeſſio: *Nam factum eſt in pace regnum eius. & habitatio eius in Sion. Contra, ab ignauis, improbis, & ſimilibus, procul admodum habitat:* nam ſicut dictum eſt pio, & religioſo viro. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus;*

Ioan. 14. Pſal. 5. Duplex habitatio Dei in nobis.

ita plane peccatori: *Longe à peccatoribus ſalus:* Et illud: *Non habitabit iuxta te malignus.* Duplex eſt autem Pymandri habitatio, altera quidem, qua omnia tuetur, ſuſtentat, atque viuificat, quæ profecto abſque delectu, omnibus impenditur, atque exhibetur: altera vero, iuſtorum eſt tantum, qui ſunt templa ſpiritus ſancti, per inhabitantis gratiæ commertium.

2. Cor. 6.

Et habitabo in eis, & ambulabo inter illos dicit Dominus. Vos enim templum Dei eſtis.

Rom. 8.

Sequitur textus: *Permittens eos dæmonis vltoris arbitrio.* Sane *qui non habet ſpiritum Chriſti,* ait Paulus, *hic non eſt eius.* Qui ergo non eſt Chriſti, alterius ſit neceſſe eſt, id eſt, cacodæmonis, à quo captiuus ducitur ad ipſius voluntatem, vt dicitur.

2. Tim. 2. 1. Cor. 5.

Iuſsit illum iniquum Corinthium tradi Sathanæ in interitum carnis. Iuſto ergo Dei iudicio anima iniqua, improba, diuino deſtituta præſidio, dæmonis vltoris traditur arbitrio, diuerſimode affligenda, atque punienda; eſt enim ille iniquus vltor, diuinæ iuſtitiæ executor, non tamen amator:

Studium mali dæmonis.

Qui, inquit, *ignis acumen,* hoc eſt, ignitis iaculis improbam animam petens, atque exulcerans, *ſenſus affligit,* longo tædio, inconſueto certamine, illudit exagitat, *tandem inſtigat ad perpetranda ſcelera, ſuis armis armat hominem, vt quo fuerit turpior culpa, acrior ſit pœna.* Quid denique? *huiuſmodi miſeram animam ſine vlla intermiſſione ad inſatiabiles concupiſcentias inflammat,* cupitque explere ventrem ſuum de ſiliquis porcorum, & nemo illi dabat: tales ſunt enim inſatiabiles impiorum concupiſcentiæ, quas cum putauerit ſe expleuiſſe, tunc incipiet; ſiquidem falſam habent iucunditatem, verum autem triſtitiam, inquietum amorem, verum autem mœrorem. *Cum eo pugnat in tenebris.* Miſera omnino pugna, pugnare cum inuiſibili, & in tenebris, quod eſt grauius certamen. Non ſic pugnabat Paulus, quando dicebat: *Non ignoro cogitationes Sathanæ.*

Pugno in tenebris. 2. Cor. 2.

Pugnauit Chriſtus cum dæmone vltore, ſed non in tenebris; quomodo enim inibi eſſe poterant, vbi aderat verus dies? At peccator pugnat in tenebris cum tenebrarum principe, quia neſcit vnde venit. & quo vadat aſtutia Sathanæ; neſcit enim immane præcipitium, ad quod Sathanas manu iniecta, continue impellit; ſic enim Mercurius in Aſclepio loquitur: *Angeli,* inquit, *nocentes ad omnia audacia mala miſeros, manu iniecta compellunt,* ad bella, ad rapinas in fraudes, & in omnia, quæ animarum naturæ ſunt contraria. Sequitur textus: *peccantem examinat,* multis vtique flagellis, *& ignis impetum, in eius cruciatum, mirum in modum concitat, atque adauget.* Ignis magnus impetus, eſt ambitio, inuidia, loquacitas, contentio, carnis turpitudo, quibus omnibus anima iniuſta quatitur, agitatur, concutitur, flagellatur, inficitur, denique obruitur, & necatur.

DE ANIMÆ PVRGATIONE.

MERCVRIVS.

Quid poſt aſcenſionem futurum erit. Primum quidem Pymander ait: in corporis materialis reſolutione, corpus in alterationem labitur. Species, quam ante habuerat inſenſibilis deliteſcet in poſterum. Morum ocioſus habitus, dæmoni conceditur, atque dimittitur. Senſus corporei, partes animæ facti, ſuos in fontes refluunt, aliquãdo in ſuos actus, iterum ſurrecturi. Iraſcendi, & appetendi vires in naturam abeunt ratione carentem. Itaque reſiduum a-
Prima zona. nimi per harmoniam recurrit ad ſupera. Pri-
mæ dehinc zonæ creſcendi patitur, & decre-
2. ſcendi officium reddit. Secundæ, machinatio-
3. nem malorum, otioſumque dolum. Tertiæ, o-
tioſam concupiſcentiæ deceptionem. Quar- *Animæ purgatio.*
tæ, imperioſam, atque inexplebilem ambitio-
nem. Quintæ, prophanam arrogantiam, & au- 4.
daciæ temeritatem. Sextæ, occaſiones diuitia- 5.
rum prauas, itemque otioſas. Septimæ zonæ 6.
mendacium inſitum. Tunc ſane animus har- 7.
moniæ motione exutus, ad optatam naturam reuertitur, vim propriam habens, vnaque cum iis, qui illic ſunt, patrem laudat. Ipſi quoque in poteſtatum ſe numerum conferunt, effectique poteſtates, Deo fruuntur. Atque id eſt ſummum bonum eorum, quibus cognoſcendi ſors competit, Deum ſcilicet fieri. Quid præterea hæc ad te pertinet? niſi vt cuncta complexus, dux fore velis eorum, qui cura ſint tua digni; vt humanum genus, tuo munere, diuinam ſalutem conſequatur.

Commentum XI.

Diligenter, inquit Mercurius, *ò mens, quemadmodum poſtulabam, expoſuiſti omnia: vlterius autem id reſponde,* quod ipſe maxime ſcire cupio, quodque maxime conducit & pietati, & generis ſaluti humani. Dic quæſo, quomodo animus purus, ſcelerisque innocens fiet, atque euadet, vt Deus quoquomodo fiat, ſiue vt rectius dicam, Deo frui poſſit? *Inprimis,* inquit, *ſcire te oportet, animum purum, & ab omni peccati labe purgatum ad Deum accedere poſſe, infectum vero, atque impurum, ab eo quam remotiſſimum eſſe.* Itaque purgatione opus habet, & quidem non parua, vt eo frui poſſit, quo ſummopere frui deſiderat. *Ideoque in reſolutione corporis materialis,* cum ex hac vita ad patrem erit homini migrandum, animus mole corporea exutus, ac vitiorum exuuiis depoſitis, innocens, impolutus, & ab omni peccato ſegregatus, ad ſuum reuertitur opificem;

Animi purgatio neceſſaria.

ſic enim decet eum, qui circa vnum eſt philoſophaturus, non ſe ad omnia extrema præcipitem dare, ſed ad ſeipſum redire, ſicque ad excelſa conſcendere: Ab omni namque (ait Plotinus) malignitate purgatum eſſe oportet, qui ad verum bonum affectat accedere, & in principium ſibi inſitum ſe intimis attollere, ſi illud vnum principium ſit inſpecturus.

Lib. 9 enn. 6. c. 3.

Oportet igitur animum tunc fieri intellectum, atque totam animam, menti committere, & in ea penitus collocare, vt quæ intellectus ipſe videt, animus experrectus accipiat, ipſoque intellectu contempletur & vnum; ſic tamen, vt ſenſum adhibeat nullum, nec etiam aliquid à ſenſu prouenien;

Actio intellectus.

ſed pura duntaxat mente, ipſoque mentis primo puriſſimum contempletur; intellectus enim perſpicere poteſt vel quæ ſunt ſuper ipſum, vel ſua, vel quæ aguntur ab eo: pura quidem ſunt etiam quæ in eo ſunt, puriora vero atque ſimpliciora, quæ ſuper ipſu, vtpote intellectu priora, atque nobiliora. Illa, vel rectius, illud non eſt intellectus, non anima, non mouetur, non quieſcit, non eſt in loco, nõ eſt in tempore, ſed ipſum ſecundum ſe vniforme, imo vero informe ſuper omnem exiſtens formam, ſuper motum, ſuper ſtatum. Quamobrem *ſummum Deum,* Plato docet, *neque ſcribi vnquam neque dici poſſe:* vnde quodammodo abeſſe videtur ab omnibus & præſens vbique ſit, iterumque non præſens; nam iis duntaxat præſens eſt, qui ita parati ſunt, cum illo congruere, ac veluti ipſum attingere valeant per ſimilitudinem videlicet quandam, inſitamque potentiam munere inde tributo cognatam, quando ſcilicet animus omnino ſic eſt affectus, ſicut erat cum inde proceſſit:

Summus Deus ſcribi non poteſt.

Ideo in reſolutione corporis, inquit Pymander, *corpus in alterationem labitur,* hoc eſt, in corruptionem, quæ alteratio, ab ipſo vocatur, tum propter mutationem, tum etiam, quia partes corporis non penitus annihilantur. Ariſtoteles diceret, corruptionem.

Corporis reſolutio.

Species inſenſibilis, id eſt, forma corporea, ſiue membrorum effigies, & coaptatio, quam ante habuerat, *deliteſcet in poſterum,* nempe in corporis materia. *Morum ociosus habitus, dæmoni conceditur, atque dimittitur* actiones peccatorum, habitibus tribuuntur, quippe quæ cum delectatione fiant, ſignum autem habitus generati eſt delectatio in opere. Senſus ergo eſt: qui ex habitu vitioſo, & otioſo peccauerunt, dæmoni conceduntur, vt ſuis & permittuntur, vt varia expendant pœnarum genera, flagellaque non pauca ſuſtineant. *Senſus corporei,* nempe exteriores, & interiores, de quibus in quæſtionibus erit nobis diſputandum, *in antiquam materiam refluunt, iterum ſuo tempore reſurrecturi: ſimiliter vires iraſcendi, & concupiſcendi in naturam abibunt ſenſualem, qua ratione caret,* id eſt, vna

Animæ purgatio

Septem zonæ vitæ humanæ.

aum ſenſuali natura peribunt, ſiue diſſoluentur. Et hæc quidem contingent corporeæ diſſolutioni. *At reſiduum animi per harmoniam recurrit ad ſupera* id eſt, per ordinatiſsimam illius purgationem, cum ſcilicet ab omnibus fuerit inquinamentis expeditus, & liber, quæ per varias illius ætates, tanquam per varias zonas, ſiue circulos, quibus circumligatur hæc noſtra vita mortalis, ſecum cõtraxit, atque adduxit. Et quidem in *Prima* ætate, ſiue *zona*, aut vitæ curriculo, *creſcendi pariter & decreſcendi officium exercendam*, accepit qua plana tranſacta, zonæ primæ reddidit, quod ſuum erat. Et hæc eſt hominis infantia, quæ primæ mundi ætati comparatur, in qua lux facta eſt; quia vnuſquiſque homo primam lucem accipit naſcendo. ſic etiam in bonis operibus, primo die, lucem fidei, quando prius inuiſibilibus credit. Et hæc tenditur ab Adam vſque ad Noe generationibus decem.

Prima.

Secunda.

Secunda zona, eſt pueritia, in qua natura incipit *mala moliri*, *doloſque ocioſos machinari*. hac autem ad finem deducta, ceſſant doli ocioſi, & inanes, pereuntque machinationes malorum: firmamento adueniente inter aquam, & aquam, hoc eſt, firmamento diſciplinæ, quo diſcernit inter carnalia, & ſpiritualia. hæc autem zona tenditur à Noe vſque ad Abraham.

Tertia.

Tertia zona, *ocioſam parit concupiſcentia deceptionem*: ex ocioſa enim deceptione, concupiſcentia naſcitur, idque præſertim in infantia, quæ parum rationis habet, ocioſæ vero deceptionis multum. hæc autem tranſit, aquis recedentibus à ſuperficie terræ, id eſt ocio, concupiſcentia, ac deceptione recedentibus ab anima humana, tunc apparet facies terræ, quod tertia die geſtum eſſe legimus, id eſt, homo ſeipſum intelligit fuiſſe hactenus deceptum, & quaſi obrutum aquis illis vehementibus, vnde incipit ferre bonorum operum fructus. hæc autem zona protenditur ab Abraham vſque ad Moyſen; in hac quidem mundi ętate, fuit ocioſa idolatrię deceptio, ac regnandi, bellandique concupiſcentia.

Quarta.

Quarta zona, *imperioſam, atque inexplebilem* aduexit *ambitionem*: & reuera poſt infantiam, ſequitur iuuentus, in qua homo incipit ambire, ac ſuper alios eminere concupiſcit. In hac autem quarta mundi die facta ſunt luminaria magna, hoc eſt in firmamento diſciplinæ ſpirituales intelligentiæ. quãobrem multa tum temporis homo intelligit, hac de cauſa ſuperexcellere appetit & hæc quidem mundi ætas, à Moyſe, vſque ad Dauid decurrit, in qua in deſertum multum laboratum eſt, ob ambitionem Dathan, & Abiron, Mariæ ſororis Moyſis, ac aliorum, quorum cadauera proſtrata ſunt in deſerto.

Quinta.

Quinta zona, id eſt, declinatio à iuuentute ad ſenectutem, nondum ſenectus, ſed iam non iuuentus, quæ ſenioris ætas à Græcis πρεσβύτης vocatur: ſenex vero γέρων, *prophanam arrogãtiam, & audacia* protulit *temeritatem*: Ex ambitione namque fit frons meretricis, & in ſuperbiam, ſine aliqua verecundia itur. In quinta autem mundi die facta ſunt animalia in aquis, cete grandia, & volatilia: denique populus propter illius prophanam arrogantiam, & audaciæ temeritatem, migrauit in Babylonem; ſuperbia enim hominem à ſuo pepulit regno, & ad alienos tranſmiſit ſpiritus, à quibus ſub carcere Babylonico cuſtoditur infelix, miſer, & ſuperbus, proprus donis exutus. hęc autem mundi zona à Dauid, vſque ad Babylonicam captiuitatem protenditur, in qua magna temerariorum bella geſta ſunt.

Sexta.

Sexta autem Zona, id eſt, ſenectus, *occaſiones diuitiarum prauas*, *itemque ocioſas* affert: ſenum enim proprium eſt, diuitiarum copias appetere, cum ſuis eas viribus parare nequeant. hęc ſunt zona ſextæ mundi diei, atque ætati congruit, in qua ſunt animantia terræ, atque homo terrigena, terrena ſummopere appetens, & diuitias quærens inanes. hæc autem ætas ad Chriſtum vſque protenditur, in qua pontificum cupiditas apparuit, & Alexandri Magni dira diuitiarum, opum, atque copiarum cupido.

Septima.

Septima Zona mendacium inſitum attulit: nam eo tempore, cum ad decrepitam acceſſerit ætatem, repueraſcit, falſa pro veris intelligens, & mendacium pro veritate amplectens. hęc autem ętas à Chriſto exordiens, finem non habet, vtpote, quæ luce veritatis accedente, mendacij caligo, ac ignorantiæ tenebræ prorſus abſceſſerint omnes. Itaque zonis huiuſmodi ſic peractis, ac animus vndequaque purgatus, *tunc ſane*, inquit Mercurius, *harmoniæ motibus exutus*, id eſt, ab omni mundi, at ſuarum zonarum errore, labe, deceptione, concupiſcentia, ambitione, dolo, mendacioque liber & purus. *ad optatam reuertitur naturam*, hoc eſt, ad primam innocentiæ puritatem: *Vim propriam habens*, quam per ſuarum varietatem zonarum diſperſerat. *Vnaque cum iis*, *qui illic ſunt* hoc eſt, qui illam innocentiæ veſtem retinent, *Patrem laudat*. *Ipſi queque in poteſtatum ſe numerum conferunt*, *effectique poteſtates*, *Deo fruantur*. quaſi diceret, qui in illa beata vita agunt, poteſtatem acceperunt filios Dei fieri, imo potius Deum quodammodo fieri.

Dei fruitio.

Propterea ſobiungit: *Atque id eſt*

ſummum bonum eorum, quibus cognoſcendi ſors competit, *Deum ſcilicet fieri*. Reuera, qui in illo cœleſti choro verſatur, inſpicit vitæ fontem, fontem mentis, entis ipſius principium, boni cauſam, radicem animæ. Nos inde afflamur, quatenus ad illum vergimus: hinc profecto bonum conſiſtit noſtrum, ibi vere intelligit animus, nec vllis eſt obnoxius paſſionibus, ibi ſolum viuere reuera contingit. Quiſquis autem id nouit, cognouit certe quod loquor.

Vita ſine Deo eſſe nõ poteſt.

Quemadmodum ſcilicet anima tunc aliam agit vitam, quodq; adſit ipſe veræ vitæ largitor. Iam tunc videre licebit, ait Plotinus enn. 6. lib. 9. cap. 9. Deum, quatenus fas eſt eum videre, ſeque illuminatum, imo vero lumen ipſum purum, Deum tunc effectum: *Nam*, teſte Mercurio, *ex mente, atque Deo, vnus ſpiritus coaleſcit*. Vnde Paulus: *Qui adhæret Deo*, inquit, *vnus ſpiritus fit cum eo*; quanto enim forma eſt purior, & ſimplicior, atq; efficacior, tanto ex ea, & ſubiecto vna congredientibus, arctior prouenit copula, quam ex quibuſuis corporalibus. ſed Deus, non modo eſt ſimpliciſſima forma, ſi fas ſit ita loqui, ſed ipſa etiam vnitas. atque bonitas: igitur ex Deo, & mente humana, fit maxima vnum; vnitas enim copulat, attrahit vero bonitas. Sane, ex intellectu, & intelligibili, magis fit vnum, authore Auerroe, quam ex materia & forma; nulla ſiquidem ibi dimenſio intercidit. Pythagoras in aureis carminibus ita ait: *Auriga iudicium ſtatuens ſuperne optimum, cum relinquens corpus; in ætherem liberum venies, eris immortalis Deus, incorruptibilis, nec vltra mortalis*. Plato vero ait: Theologum idoneis demonſtrationum fundamentis & gradibus aſcendere vſque ad principium vniuerſi, tangere ipſum, atque tenere, & denique adhærere ſemper his, quæ Deo adhærent. Plotinus. *Sicut ſenſus omnes*, inquit, *tacta quodam rem percipiunt ſentiendam, ita intelligentia, imo multo magis, cognoſcendo tangit, cum res penetret, earum intima diſcernendo: quod non efficit ſenſus*. Plato in Epinomide, dicit animum contemplatione perfectum penes diuinam vnitatem, vnum prorſus euadere: & hoc, vt dicit Plotinus, cum cætera amputantur. Dionyſius Areop. *Ineffabiliter*, inquit, *Deo copulamur per vnionem quandam, potentia, & actione noſtra, tum rationali, tum intellectuali præſtantiorem: hanc autem vnitatem, ipſam vnum impreſſit animæ, tanquam ſui characterem, cas ſimul tanquam bonum, naturalem primi boni infudit amorem*. Vnde Plotinus. *Tunc animus tanquam factus iam alius neq; ipſe vlterius, neq; ſuus duntaxat, illius ſe confert, eiq; ſe dedit, factusq; totus illius, euadit præterea, tanquam centrum cum centro coniungens; animus ſiquidem ita raptus, & Deo penitus occupatus in tuto quodam receſſu, habituque tranquillo, agit*. Si quis igitur ſeipſum quandoque viderit id effectum, habebit vtique ſeipſum, velut quandam illius imaginem, ac ſi à ſeipſo pertranſeat, tanquam imago ad exemplar vſque traducta, erit iam finem ipſum itineris conſecutus. Hæc igitur eſt Deorũ, & hominum diuinorum feliciumq; vita.

Animæ purgatio

1. Cor. 6.

Quomodo fit anima vnum cum Deo.

3. de anima

7. de rep.

Enn. 3. lib. 7. c. 6.

De diuin. nom. cap. 1.

Enn. 6. lib. 9. cap. 10.

Sequitur textus: *Quid præter hæc ad te pertinet?* hoc eſt, dixi, quæ erant dicenda, iam inſtruxi, ac eorum, quæ ad te pertinent peritiam, cognitionemque dedi. Nihil ergo reſtat, *niſi vt cuncta complexus, dux fore velis eorum, qui cura ſint tua digni; vt humanum genus tuo munere diuinam ſalutem conſequatur*. Itaque, finis iſtius reuelationis, eſt humani generis ſalus. Et recte quidem, nam his cognitis ſacris, ſanctiſq; myſteriis, via ſalutis, aditus vitæ patet hominibus. Reuera, & mundi creationem in principio reſerauit: elementorum naturam, ordinemque non tacuit: trium perſonarum ſacroſanctum myſterium aperuit: angelorum creationem, hominis formationem, reſurrectionem iudicium vltimum, pœnas impiorum, bonorum coronas, animi purgationem, animæ fruitionem diligenter deſcripſit.

Mercvrivs.

Talia quædam effatus Pymander, in poteſtatum diuinarum numerum ſe reduxit. Ego autem benedicens, & gratias agens vniuerſorum parenti, ſurrexi iam corroboratus ab illo, totiuſque edoctus naturæ ordinem, ſpectaculum etiam clariſſimum contemplatus, hunc iam cœpi hominibus pietatis, & ſcientiæ decorem enũciare. O populi viri terrigenæ, qui voſmetipſos ebrietati, ſomno, & ignorantiæ dediſtis; ſobrii viuite, abſtinere à ventris luxu vos, qui irrationali ſomno demulcti eſtis. Illi autem exaudientes mecum, vnanimes conuenere. Tũc rurſus adieci: Cur ô viri terrigenæ præcipites in mortem ruitis, cum vobis haudquaquã deſit

Gratitudo. immortalitatis conſequendæ facultas: Renocate iam voſmet, qui laboratis inopia, ignorantiæ tenebris inuoluti: diſcedite ab obſcuro lumine: aſciſcite immortalitatem: corruptionem fugite. Eorum vero partim deridentes abſcedebant in mortis iter præcipitati, partim autem ad pedes meos proſtrati, vt eos inſtruerem precabantur. Subleuans igitur eos, dux humani factus ſum generis. Oſtendebam quippe illis, quæ ratio eſſet conſequendæ ſalutis, ſapientiæque ſermones illorum auribus infundebam. Quo factum eſt, vt illi ex imbrium procellis emerſerint. Tandem aduentante veſpere, ſoliſq; radijs occidentibus, vt Deo gratias agerent, præcipiebam. Poſtquam vero gratias egerant, quiſq; in proprium ſe cubile condebat. Ego autem Pymandri beneficium inſcripſi penetralibus animi, atq; adeptus quæ petieram omnia, in gaudio requieui. Corporis enim ſomnus, animi ſobrietas extiterat. Oculorum compreſſio, verus contuitus: ſilentium meum, bonitatis fœcunda prægnatio: ſermonis prolatio, bonorum omnium genitura. hæc mihi contigerunt ex mente haurienti, id eſt, ex Pymandro diuinæ potentiæ verbo; vnde ipſe diuino afflatus ſpiritu, veritatis compos effectus ſum. Quamobrem omnibus animi viribus parti Deo gratias ago.

Commentum. XII.

FINITO diuinæ viſionis ſpectaculo, ſanctus Pymander ad ſuperos ſeſe recepit, hoc eſt, euanuit ex mentis Mercurij obtutibus. Mercurius vero diuinorum memor beneficiorum, gratias egit vniuerſorum parenti, quod eum conſolatus eſſet, quodq; naturæ ordinem docuiſſet, atq; clariſsimum cōtemplatus fuiſſet ſpectaculum. Inde aſſurgens, tanti theſauri diuitias alijs impartire ſtuduit, cœpitq; hominibus pietatis, & ſcientiæ decorem enunciare. Recte quidem pietatis, quia iuxta Paulum, id eſt notitia, qua Deus à ſuis colitur, & cognoſcitur, eſt agnitio veritatis, quæ ſecundum pietatem eſt. Et ad Timotheum 1 cap. 3. *magnum vocat pietatis ſacramentum.* *O populi viri terrigenæ*, & habitatione, & affectu: qui ebrij eſtis malitia, ac ſomno ignauiæ, & inertiæ obruti: denique qui non vultis intelligere, vt bene agatis; Expergiſcimini ebrij, iam tempus eſt de ſomnu ſurgere, iam certe conuenit, vt ſtulti aliquando ſapiant: *Illi*, inquit, *exaudientes, meū vnanimes*, ad laudes Pymandri, *conuenerūt*. Tunc Mercurius iterum concionari cœpit, atq; ad immortalitatem animæ habendam, colendamq; magnopere exhortatus eſt. Verum præſagio quodam futurorum, eos, qui animæ immortalitatem erant negaturi, mirifice depinxit: *Eorum enim*, inquit, *quidam deridentes recedebāt, in mortis iter præcipitati*, ij nimirum, qui in obſcuro lumine, hoc eſt, doctrina obſcura, & hæretica conuerſantur: quiq; ſunt proprio iudicio condemnati, vtpote qui voluntarie, ac ſciēter reſiſtunt veritati. *Alij vero*, docti à Deo, quos pater traxit ad filium, *ad pedes* Mercurij *proſtrati*, iacebant veluti boni diſcipuli, qui ad pedes magiſtri libenter diſcunt diſcenda, vbi & humilitas illorum pariter, & ſolicitudo clare oſtenditur. *Subleuans igitur eos, dux humani factus ſum generis.* hoc profecto nomē à ſanctis Christo tribuitur ſcripturis. *Ex te egredietur dux, qui regat populum meum.* huius autem typum geſſerant paſtores, & reges Iudæorum. quod ſi fas eſt dicere, Mercurius quoq; geſſiſſe videtur. *Oſtendebam autem illis, quonam modo ſalutem conſequi poſſent æternam, ideoq; ſapientiæ*, nempe veræ pietatis *ſermones, eorum auribus infundebam. Quo factum eſt, vt illi*, qui ad vitā erant præparati æternam, auditis veræ ſapientiæ verbis, *ex imbrium procellis*, id eſt, ex multarum hæreſū, ſectarum conuenticulis, & erroribus, ad puram cognitionis, atq; pietatis viam *emerſerint. Tandem aduentante veſpere, ſolisq; radijs occidentibus*, longo iam tempore viſione perdurāte, *vt Deo gratias agerent*, de impenſa illis cœlitus diuinæ gratiæ notitia, *præcipiebam. Poſtquam vero gratias egerant, quiſq; in proprium cubile ſe condebat*, auditis diuinæ ſapientiæ ſermonibus, actisq; debitis gratiarum actionibus. *Ego autem*, vtpote bonorum memor, ac benefico Pymandro gratus, *Pymandri beneficium inſcripſi penetralibus animi*; in corde enim condenda ſunt, quæ ad pietatem, vitæq; ſalutem ſpectant. *atq; adeptus*, inquit, *quæ petieram omnia*, rerū naturam ſcire, ac Deum cognoſcere, vt in principio viſionis petieram, atq; ita *in gaudio quieui*, potitus eo, quod ſummopere concupieram. vnde *corporis ſomnus*, in quo tantarum decorem rerum edoctus fui, *animi mei ſobrietas extitit: oculorum compreſſio, verus intuitus: ſilentium tunc meum, bonitatis fœcunda prægnatio*; fuit enim mihi illud beatum ſpectaculum non paruæ bonitatis fœcunditas: *ſermonis prolatio, bonorum genitura*, quia non mea, ſed quæ Pymander me docuerat, loquutus ſum. *hæc mihi contigerunt ex Pymandri beneficio: vnde ipſe diuino afflatus ſpiritu, veritatis compos effectus ſum.* Magna Dei benignitas, quæ etiam per ethnicos, & gentiles, ſua patefieri voluit diuina myſteria. *Quamobrem omnibus animæ viribus gratias illi ago.*

Margin notes: 1. Tim. 3. — Qui negāt animæ immortalitatem. — Dux populi Chriſtus. Mich. 5. — Gratitudo. — Laudes diuinæ.

HYMNVS MERCVRII.

Sanctus Deus, pater omnium. Sanctus Deus, cuius voluntas à proprijs poteſtatibus adimpletur. Sanctus Deus, qui ſuis familiaribus innoteſcit. Sanctus es, qui verbo cuncta conſtituiſti. Sanctus es, cuius imago eſt omnis natura. Sanctus es, quem nunquam natura formauit. Sanctus es, omni poteſtate validior. Sanctus es omni excellentia maior. Sanctus es, omni laude melior. Excipe verborum ſacrificia ſancta ab animo, & corde debito tibi manantia. Ineffabilis ſolo ſilentio prædicandus ab eo, qui fallacias veræ cognitioni contrarias deuitauit. Annue, corrobora me, atque huius gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia verſantur: cognatione quidem mihi fratres, tibi autem filij. Etenim fidem tibi præſto: teſtimonium de te perhibeo: in vitam, ac lucem aſſurgo. Ipſe pater es venerandus. homo autem tuus ſanctitate vna tecum potiri deſiderat, cum poteſtatem illi omnium, arbitriumque conceſſeris.

Commentum XIII.

TRes eſſe iuſtitiæ partes, clariſsime conſtat, pietatem ſcilicet, ſanctitatem, ac religionem. Sanctitas autem, *authore Platone in Euthyphron, & in Gorgia*, eſt iuſtitiæ pars, quæ ſuum Deo tribuit. ſuum vero Deo tribuit, qui illa, quæ ſine medio accepit à Deo, Deo reddit. Corpus quidē, vt *Plato in Timæo* diſputat, ab elementis quatuor, naturalem ſpeciei complexionem à cœleſtibus ſphæris, partes animæ, quæ trahuntur affectibus, à dæmonibus, & animis ſyderum, ſpherarumq; ſuſcepimus: rationem vero, ac mentem noſtri parentis imaginem, ab ipſo mundi totius opifice, ſine vllo cœlicolarum, aut dæmonum miniſterio. hæc itaque Dei ſunt: hæc Deo reddenda, atq; hęc retributio, ſanctitas nuncupatur, quam præcedit pietas, id eſt, Dei parentis agnitio. Sequitur autem religio, id eſt eius quod Deo redditū eſt, aſsidua meditatione, iuſtisq; operibus cum ipſo Deo indiſſolubilis religatio. Pietas ſanctitatem excitat: ſanctitas pietatem confirmat, & ſancit: ſanctitas quoq; religionem mouet: religio religat ſanctitatem. Plato *ſanctū* nominat, *quod eſt dijs dilectū, quod vero non dilectum, prophanum*: Deo namq; dilectum opus 1. ſanctum, ac vir Deo dilectus ſanctus. opus autem inimicum Deo, prophanum; vt vir Deo inimicus, prophanus dicitur. Item, ſanctum eſt, quod dij omnes amant; prophanum contra, quod omnes oderint. Deinde, ſanctum, & pium eſſe rector, qui ſcilicet circa Deorum curam verſatur. Sanctitas igitur, ac pietas, cura eſt Deorum. Cura autem omnis idem intendit, vt hoc huiuſmodi bono, & vtilitati ſit ei, quod curatur. vnde iterum ſic diffiniunt. ſanctum eſſe, dijs ſacrificare, & vouere. Itaq; ſanctitas eſt ſcientia vouendi, & ſacrificandi Deo. hoc maxime ad religionem pertinet, quæ ſanctitatem comitatur, vouendo petit, ſacrificando, dat. A Deo autem petit ſeipſum, cui ſe totum debet. Sanctum à diuinis literis appellatur, quod eſt mundum, lotum, ac ad aliquod opus ſacrum ſegregatum. Quam ob cauſam eccleſia ſancta appellatur, vtpote, quæ lota ſit, atq; tincta ſanguine agni immaculati. *Lauit nos ſanguine ſuo.* Ad Epheſ. 5. *Mundauit eam ab operibus mortuis per ſuum ſanguinem.* Similiter 9. ad Hebr. Hac

Margin notes: Tres partes iuſtitiæ. — Quid ſanctitas. — Pietas. — li. de ſanct. 1. — 2. — 3. — 4. — Sanctitas in ſcriptura quid. — Apoc. 1.

Laudes diuinæ. Pſal. 85. Sanctum, id eſt firmum.

ratione à Diuo Aug. fideles ſancti vocantur. Sanctum præterea idem eſt quod firmum, munitum, perpetuoque ſtabile, vt a quopiam violari nõ poſsit, aut certa dabeat. Quãobrem & muros vrbis, & leges vocamus ſancta, tribunos quoque, ærarium, & quę ſunt generis eiuſdem. Quare, cum Eccleſia, fortius, firmiuſque nihil inueniri poſsit, quandoquidem ipſa ſit columna, & firmamentum veritatis, non temere ſancta vocatur, extra eam ſiquidem vera ſanctitas

Hebraice ſanctitas. Exod. 13. Græce ſanctitas.

haberi non poteſt. Apud Hebræos ſanctitas: *Kodeſch*, nominatur, latine, ſanctimonia, munditia, res ſacra, diuinis vſibus dedicata, atque conſecrata. Sic enim ſcribitur Geneſ. 2. benedixiſſe, ac ſanctificaſſe Dominum, diem ſeptimũ. *Sanctifica mihi omne primogenitum* Porro à Græcis, duplici nomine ſanctitas nominatur *Oſios*, & *Agios*: vtraque autem dictio, ſanctum ſignificat. ſed Oſios proprie dicitur, qui pietatem, & religionem colit, quæ ad Deum pertinet. Agios vero ille appellatus, qui per ſemitam virtutũ incedens, diuinitatis efficitur particeps. Cum igitur hæc ita ſe habeant, cui proprie hoc nomen magis conuenire poteſt, quam ſummo opifici, ipſe quidem innocens eſt, impollutus, excelſior cœlis, ſtabilis, firmius, immotuſque manens. ipſe eſt omnis ſanctitatis cauſa, largitor, origo, fundamentum, & finis. Quam ob cauſam clamat: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum.

1. Cap. 1.

Vnde Apoſtolorum princeps ait: *Et ſi patrem inuocatis eum, qui ſine acceptione perſonarum iudicat ſecundum vniuſcuiuſque opus, in timore incolatus veſtri tempore conuerſamini.* Non ſine cauſa igitur à ſapientiſsimo Mercurio in hoc hymno ſic cœptum eſt: *Sanctus Deus, pater omnium*, quaſi diceret, tu es pater omnis ſanctitatis, à quo eſt omnis paternitas in cœlo & in terra, omniſque creaturarum ſanctitas. *Sanctus Deus & pater.* Sanctus quidem, innocentiam largiendo, Deus regendo, pater fouendo. *Sanctus es, cuius voluntas a proprijs poteſtatibus adimpletur.* Sic etiã legimus in Pſal. *Benedicite domino omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatẽ eius.* De Dei voluntate in fine

Pſal. 102.

primi Pymandri multa dicta ſunt. *Sanctus es, qui tuis familiaribus innoteſcis*, ſicuti innotuiſti Moyſi, Abrahę, Noe, aliiſque tuis

Amicitia proprietas.

domeſticis: propriũ ſiquidẽ amicorũ eſt, mutua familiaritate ſe inuicem inſinuare, ac omnia cõmunia habere. Vnde in

Ioan. 15.

Ioan. legimus. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Sanctus es, qui verbo cuncta conſtituiſti.* In *Pſal.* 32. ſcribitur: *Verbo domini cæli firmati ſunt.* in primo Pymandri, cum de verbo Dei loquerer, de hac re multa dixiſſe me, memini. *Sanctus es, cuius imago eſt omnis natura.* Sane, Dei ſimilitudinem omnis creatura præſeferre videtur. De

De eſſentia. Creatio.

hac autem ſimilitudine in primo Pymandri diſſerui, vbi de Dei ſimilitudine locutus ſum. & poſtmodum in digreſſionibus nobis loquendum erit. *Sanctus es, quem nunquam natura formauit.* Dei diuinitatẽ inſinuat, à quo omnia depẽdẽt, & cœlũ, & natura. ipſa vero diuinitas, à ſeipſa tãtũ. *Sanctus es, omni poteſtate validior.* Imo à quo omnis dependet poteſtas: Omnis, inquit Paulus, *poteſtas a Domino Deo eſt. Sãctus es, omni laude melior.* Nã *laudate eũ quãtũ poteſtis*, ait Sapiens, *quia maior eſt omni laude. Excipe verborũ ſacrificia ſancta, ab animo, & corde debita tibi manantia*: quaſi diceret: *Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus. cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* In Oſea legitur. *Reddemus tibi vitulos labiorum noſtrorum*, hoc eſt, loco vitulorum offerimus verba ex corde manantia. In *Pſal.* 49. dicitur: *Nunquid accipiam de domo tua vitulos; ſacrificium laudis honorificabit me.* Optimum ergo modum ſacrificandi nobis enunciat ſapientiſsimus Mercurius. *Ineffabilis es, ſolo ſilentio prædicandus*: Et reuera balbutiendo diuina loquimur: minimum nihilominus illorum, cęteris quæ dici poſſunt, maius eſt, atque præſtantius. Qui ergo falſas doctrinas, veræ cognitioni contrarias deuitauit, is profecto, cum multa videat ſuum captum excedere, ſuam agnoſcens tenuitatem, paruitatemque, ſilendum ſibi potius, quam loquendum putat. *Itaque ſilentio honorat*, quod corde intelligere, & verbo exprimere nequit. *Annue, corrobora me, atque huius gratiæ participes effice eos, qui in ignorantia verſantur*: Optima oratio, in qua bonum proximi poſtulatur, in qua petitur, vt omnes, errorum depulſis tenebris, lumen veritatis videant: *cognatione quidem*, hoc eſt, natura & religione *mihi fratres, tibi autem filij: etenim tibi*, vt primæ veritati *credo, & in vitam*, quam mihi oſtendiſti, & dediſti lucemque veritatis, quam manifeſtaſti, *aſſurgo.* Quippe cum *ipſe pater* ſis legitimus, & *omni veneratione dignus: homo autem*, imago, & pars tui chariſsima, cum poteſtatem illi omnium, arbitriumque conceſſeris, vt in primo iſtius libri commento dictum eſt, *ſanctitate vna tecum potiri deſiderat.* Quam quidem noſter Pymander, pro ſua benignitate, nobis concedere dignetur.

Pſ. 50. Oſee. vlt.

Ineffabilis.

Finis primi Dialogi Pymandri.

SECVNDVS DIALOGVS PYMANDRI.

DE ESSENTIA DEI.

Textvs Mercvrii.

DEVS, atque ipſa diuinitas: dico nunc non quod genitum, ſed quod ingenitum. Si ergo diuinũ ſit, eſſentia eſt: ſi Deus, etiam ſuper eſſentiam. Intelligibile autem id hoc pacto. Intelligibilis enim Deus primus non ſibi, ſed nobis exiſtit. Intelligibile quippe intelligenti per ſenſum ſubincidit. Deus itaque minime ſibi intelligibilis, non n. aliud quiddam exiſtens præter id, quod intelligit, intelligitur à ſeipſo. Eſt tamen differens quiddam à nobis, ideirco à nobis intelligitur. Quod ſi intelligibilis logos, non tamen Deus: ſin, vt Deus, haud ſane vt logos, Verum tanquam diſcretiuus actus.

Commentum I. Dialogi ſecundi.

DEVM ab humano poſſe intellectu cognoſci, ſiue intelligi, breuiter, ſubtiliterque diſputando oſtendit: modus autem cognoſcendi, intelligendique, tum ex motu, tum etiam ex boni natura, illi patet ſatis: quemadmodum paulo poſt viſuri ſumus. Verum inprimis animaduerſione digna ſunt nonnullæ ab eo poſitæ dictiones, quæ ſine caligine intelligi nequeunt. Dicit enim, Deum eſſe ſupra eſſentiam: proin animaduertendum nobis eſt, quid apud Mercurium eſſentia Dei, quidue diuinitas, quid genitum, & ingenitum, quid denique intelligibile, idque ex Mercurij ſententijs ſignificet. Nam aliunde velle hoc ſtatuere, non eſſet legitima verborum Mercurij interpretatio. Cæterum, non ignorare oportet, Mercurium nequaquam negare eſſentiam diuinam, aut Deum ſeipſum non intelligere, cum hoc idipſum

Eſſentia Dei, & diuinitas quid ſint apud Mercurium.

paſsim, atque aperte fateatur; ſed quia hæc in rebus genitis nonnullum diſcrimen oſtendunt, quod plane à Deo quam remotiſsime habitat, hac de cauſa, his quaſi vocibus offenſus, ait, Deum eſſe quid auguſtius, ſublimius, atque ſupereminentius. Vnde dialogo 11. *Dei*, inquit, *quaſi eſſentia*: quaſi diceret. ſi fas ſit vocari Dei eſſentiam: illa profecto eſt *bonum, pulchritudo, beatitudo, ſapientia, æternitas, eſſentia, ipſum idẽ*: hoc eſt eſſentia Dei, ſi licet ſic loqui, aliud nihil eſt, quam bonitas, ſapientia, beatitudo, pulchritudo, æternitas. Profecto ſecundum theologorum ſententiam, hæc à diuina eſſentia realiter non diſcrepant. Dialogo 12. Filij à patre ortum deſcribit, dicitque filium ex patris eſſentia eſſe genitum. *Mens quidem, ex ipſa Dei eſſentia, ſi qua tamen eſt eius eſſentia, naſcitur hoc*, nempe eſſentia, *qualiscunque ſit*, quippe cum ignorem, quo honeſtiori vocabulo illam vocem, *ſola ſeipſam ſya-*

Filium ex patris eſſentia.

Fide Deus intelligitur.

cere comprehendis. mens autem, id eſt, filius Dei, *ab eſſentia patris nequaquam diuiſa eſt*, ſcilicet realiter: *ſed illi potius eo modo connexa eſt, quo ſolis corpori lumen*: quam ob cauſam à diuiois vocatur ſplendor patris: & figura ſubſtantiæ illius. Quoniam autem filius quidem genitus eſt, non de nihilo, ſed de patris eſſentia: eſt igitur de eſſentia patris, quemadmodum etiam docet dialogo 10. *Dei, inquit, actus eſt eius voluntas, cuius eſſentia eſt velle cuncta ſubſiſtere.* Et paulo poſt de Dei cognitione loquens. *Cognitio Dei, inquit, diuinum ſilentium eſt, & intentio ſenſuum omnium cogitatio ſine applicatio. Qui id intelligit, nihil poteſt aliud cogitare: qui id intuetur, nihil præter ipſum aliud intueri: qui id audit, nihil audire poſt ipſum, nec corporis etiam ſua membra mouere. Is profecto abſtrahit totam à corpore animam, & in totam denique Dei eſſentiam transfigurat.* Hæc profecto à Mercurio dicenda non eſſent, ſi nihil eſſet illius eſſentia, aut ſuper eius eſſet eſſentiam; eſſet enim ſeipſo maior, antiquior, atque potentior, quod eſt abſurdiſſimum, ne dicam impiiſſimum.

Deum eſſe ſupra eſſentiam.

Quando ergo dicit Deum eſſe ſupra eſſentiam, non quidem intelligit Deum, ſua eſſentia eſſe maiorem, ſed ſupra omne, quod intelligi & cogitari poteſt. Sed operæpretium fuerit perſpicere quid diuinitas apud Mercurium ſignificet, quidue interſit inter diuinitatem, & Deum ſecundum illius doctrinam. In 3. dial. abſque vllo omnino loquitur terminorum delectu. *Deus, inquit, eſt gloria omnium, eſt diuina natura, denique eſt diuinitas, actus, neceſſitas, finis, renouatio.* In 9. autem

Diuinitas quid apud Mercurium.

aliquod eſſe diſcrimen oſtendit: *Ab intelligentia, ait, intellectus differt, quemadmodum à diuinitate Deus. diuinitas enim à Deo, intelligentia vero ab homine prouenit.* Videtur communem hominum opinionem reſpexiſſe, quæ hoc quidem nomen creaturis communicat. Nam ſicut diximus, Deus à ſua natura diſcrepare non poteſt: hac de cauſa ſic accurate de his nominibus loquitur. Vnde in 6. dial. diſputans cum Æſculapio ſic ait: *Audendum ſane id aſſerere ô Aeſculapi, eſſentiam, (ſi tamen vllam Deus habet eſſentiam) ipſum bonum eſſe.* Itaque nec Dei eſſentiam, nec diuinitatem à Deo differre aſſerit, ſed vocabulorum oſtendit differentiam, cum aliter Deo, aliter vero nobis congruant. etenim eſſe, & eſſentia in nobis idem non ſunt: in Deo autem prorſus idem, ſicut in primo Pymandri diſputaui. Diuinitas præterea in nobis eſt accidens, in Deo vero, eſt illius ſubſtantia. hac de cauſa dixit, diuinitatem à Deo, ſicuti intelligentiam ab homine, prouenire: quaſi diceret, quidquid diuinitatis in creaturis reperitur, ſeu nominatur, à Deo manare, dubium non eſt. Dicamus iam quid

Ingenitum quid ſignificet.

Pater eſt ingenitus.

ſignificet ingenitum, & poſtea quid genitum. Porro, de hac materia abunde in primo libro locuti ſumus: nunc Mercurij ponam ſententiam. Pater, legitimus, & venerandus Deus, ingenitum principium, à Mercurio vocatur. Sic enim loquitur 5. dialog. *Ingenitum inquit, & ingenitum principium, incomprehenſibile eſt phantaſiæ.* Et in fine illius dial. *Ipſe eſt, inquit, quod nunquam genitum.* Et in 8. clariſſime. *Primum omnium, ait, vere ſempiternus, immortalis, ingenitus Deus, omnium author.* Et dialog. 14. *Genita non à ſeipſis, ſed ab altero fiunt, inquit, Quæcunque igitur gignantur, procedunt ab altero. Eſt ergo quiſ factor eſt omnium, atque ingenitum, vt genitis antiquior ſit, genita enim diximus ab illo fluere. Nihil autem præter ingenitum, genitis poteſt eſſe antiquius ipſe quippe eſt ſolus ingenitus, ſolus ſapiens vniuerſa.* Clara eſt ergo, atque vera Mercurij theologia, quæ patrem vocat ingenitum. Hæc quidem de ingenito. Nunc autem de genito diſſeramus.

Genitus filius.

Genitum autem apud Mercurium, aliquando mundum, & hominem. nonnunquam vero, filium, & verbum Dei lucidum ſignificat; diuerſimode tamen: nam mundus, & homo, creatione geniti dicuntur; filius vero natura. Porro, quo clarius filij Dei generationem oſtenderet, non modo genitum, ſed primogenitum appellat, idque

Primogenitus filius Dei.

dial. 12. in quo ex profeſſo de filij dei generatione loquitur. *Ego fili, inquit, bonum ſemper dæmonem audiui dicentem, ſi in ſilentiu quæque monumenta mandaſſet, multa quedam in dies humano generi emolumenta contuliſſet. Solus ille, mi fili, tanquam ipſe primogenitus Deus, vniuerſa conſpiciens. diuina in nos effudit oracula.* Et in

Primogenitus Deus.

4. dicit, quod Monas ſit principium, omnemque numerum contineat, atque gignat, à nullo contenta, & nullo modo genita. Filius ergo in diuinis proprie genitus appellatur: ingenitus vero pater, vt dictum eſt in primo. Mundus quoque à Mercurio dicitur genitus, id eſt, productus, dial. 8. *Ingenitum Deus, omnium author. ſecundus deinde ad illius imaginem, mundus ab eo genitus* hoc eſt, per creationem productus: qui profecto ideo genitus dicitur, quia ex mente proceſſit artificis. vnde nonnullam cum naturali genitura cognationem habere vi-

Deus ſe intelligere

detur. De homine in primo dialogo dixi. Cæterum, Deum ſeipſum intelligere, diſputatum eſt *lib.* 5. Mercurius autem dicit Deum ſe non intelligere, nempe eo modo, quo nosmetipſos intelligimus, quippe cum intellectus, & intelligibile idem penitus ſint in Deo, ne opus habeat aliquo ſenſu, ſeu phantaſmate, vt ſibi intelligibilis fiat. Deum autem ſe intelligere, atque perfectiſſime, multis in locis Mercurius apertiſſime docet, in fine iſtius ſecundi dialogi. *Mens, inquit, ſeſe complectens*, id eſt, Deus ſeſe intelligit comprehenſiue: nam eſſentia diuina, à ſolo intellectu diuino comprehenditur. Et dial. 5. vocat Deum mentem intelligentem *Deus, inquit, eſt mens intelligens*: abſurdum autem eſt velle fateri Deum, alia quidem intelligere, ſe autem minime. Reuera, vt ipſe dicit in fine noni dialogi, *Deus, non vt quibusdam videtur, ſenſu menteque captus eſt. ſiquidem intellectu illius cuncta ſemper mouet; cuncta enim amplectitur. ideoque extra ipſum nihil, extra nihil ipſe.* Docet poſtmodum, quo nam modo ipſum intelli-

Fide Deus intelligitur Iſ. 8.

gere valeamus: *ô Aeſculapi, inquit, intelligere Deum, credere: at non credere, proculdubio ignorare eſt.* Quaſi diceret illud propheticum, *Niſi credideritis, non intelligetis: Quæ igitur de diuinis dicantur, intellecta creduntur quidem, non intellecta, negantur: mens enim credentis in ipſa fide decora requieſcit.* In cauſa autem eſt, vt ipſe fatetur dialog. 10. *quod cognitio Dei ad nos ſe habet, non quemadmodum ſol ad oculorum intuitum, cuius radius fulgere nimio corrumpit oculos, caligantesque reddit*: ſed modo contrario potius: ſiquidem *illius conſpectus illuſtrat, atque oculis tanto magis exauget, quo quis capere magis poteſt intelligibilis ſplendoris influxum; velocior enim eſt diuina lux, & acutior ad penetrandum.*

Itaque his ita excuſſis, libratiſque, iam ad textus expoſitionem accedamus. *Deus, atque ipſa diuinitas*: hæc in Deo idem ſunt omnino: *Dico nunc non quod genitum*, hoc eſt, loquor non de filio, ſeu de mundo, aut homine, *ſed quod ingenitum*, id eſt, de patre ingenito. *Si ergo diuinum ſit*, quatenus creaturis tribuitur, *eſſentia eſt*, quippe cum lumen creaturis communicatum, dat quodammodo eſſentiam, vt creaturæ non ſolum ſint, verumetiam, vt vere ſint. *Si Deus etiam ſuper eſſentiam* non quidem ſuam, ſed ſicut iam dictum eſt. *Deus autem & ingenitus, & primum intelligibile eſt non ſibi*: adde, ſicut eſt nobis, *ſed nobis exiſtit*, ſupple intelligibilis. Declarat autem quonam

Quomodo Deus eſt nobis intelligibilis.

modo non ſit intelligibilis ſibi. *Intelligibile quippe intelligente, per ſenſum*, nempe, per phantaſmata à ſenſibus mendicata, atque acquiſita. *Deus itaque minime ſibi intelligibilis*, hoc modo ſcilicet, probat, *non enim aliud quiddam exiſtens præter id, quod intelligit, intelligitur à ſeipſo*: quaſi diceret, intellectus diuus intelligens, & diuina eſſentia ſunt idem prorſus realiter, atque eſſentialiter: in nobis autem diſtinctione reali ſeparatur: vnde ſubiecit: *Eſt tamen differens quiddam à nobis*, nempe Deus, non autem à ſeipſo, *idcirco à nobis intelligitur*, à ſe ipſo autem minime; ideoque magis ſibi patere, quam intelligibilem eſſe dixerim. *Quod ſi intelligibilis eſt, logos, non Deus*, hoc eſt, inter Deum ingenitum, & genitum eſt realis perſonarum diſtinctio, cuius gratia, logos, id eſt, verbum, intelligibile eſt: *non tamen Deus*, hoc eſt, quatenus diuinam habet naturam: nam inter eſſentiam & perſonam non eſt eſſentialis diſcretio. vnde ſubdit: *ſin vt Deus, haud ſane vt logos*: quaſi diceret, illa intelligibilia ſibi eſſe dixerim, in quibus realis inuenitur diſtinctio: at inter eſſentiam diuinam, & perſonam realis, ſiue eſſentialis non habetur diſcretio. filius, quatenus Deus, id eſt, naturam habet diuinam, non eſſet hoc modo intelligibilis; ſed potius tanquam actus diſcretiuus, id eſt, quatenus eſt logos, verbum, filius, perſonaliter à patre diſtinctus. Hæc eſt Mercurij antiquiſſima theologia: quæ ſi recte intelligatur, à vera, piaque theologia minime diſcrepare videbitur. Et mirum certe in gentili, & antiquiſſimo philoſopho hæc tam clara inueniri theologiæ monimenta, quæ paſſim hodie circa theologorum ora verſantur. Hanc

Enn. 6. lib. 8. c. 17.

clariſſimam Mercurij theologiam imitatur *Plotinus. Ille*, inquit, *Deus eſt ſibi indiſtans, ſeipſe id quod eſt exiſtit, ad ſeipſum, & penitus in ſeipſum; vt neque etiam has conditiones extra, vel ad aliud vſque, ſed totus potius ad ſeipſum.* Nihil ergo extra Deum quærito: ſed intra Deum omnia, quæ ſunt poſt Deum. Quod enim extra eſt, ipſe Deus exiſtit, ſic dicebat Mercurius, *extra Deum nihil, & extra nihil, Deus.* Intellectus noſter, eatenus eſt intellectus, atque euadit, quatenus Deum attingit, velut linea circuli ipſum centrum, à quo dependet. Ipſe autem Deus eſt ſuper mentem, ex ſuaque potentia generat intellectum: ipſe eſt cauſa cauſæ, cuius voluntas eſt ratio, non ſorte, aut caſu operans. Hinc *Plato* ipſum appellauit decens, atque opportunum; eſt enim decens, non velut ſubiectum, ſed tanquam actus prima ſeipſam in lucem edens, quod & docuit. cap. 19. dilucidat Mercurij ſententiam, quomodo Deus ſit ſuper

Quomodo Deus ſit ſuper eſſentiam.

eſſentiam: *Opera pretium, inquit, fuerit priſcorum illud myſterium verbis obſcurioribus inuolutum, Deum ſcilicet eſſe ſuper eſſentiam,*

Motu Deum cognoſcimus. Epilogus. *eſſentiam interpretari: Deus, inquit, eſt ſuper eſſentiam, quia omnis principium non eſt eſſentia ſua, ipſe planè eſt actus liber à ſeipſo, alioquin ipſum ex ſe ipſo proſus non exiſteret. Deus igitur à ſeipſo: alia quidem omnia à Deo penitus ſubſiſtentia: nam quadam participatione Dei ſunt, ad ipſumque omnia reducuntur.* Itaque quid Deus, quid diuinitas apud Mercurium ſignificet, quid genitum, & ingenitum, quonam pacto à nobis intelligi poſsit, & à ſeipſo, denique quomodo logos illius ſit intelligibilis, vt logos, non autem, vt Deus, dixiſſe me arbitror.

MERCVRIVS.

Omne, quod mouetur, non in moto, ſed in quodam ſtabili mouetur. Ipſum quoque quod mouet, etiam permanet: impoſsibile eſt enim cum eo ſimul agitari.

Commentum II.

INter varios, multoſque modos, quibus Deus nobis innoteſcit, vnus eſt, & quaſi præcipuus, quem modo nobis propoſuit ſapientiſsimus Mercurius, nempe Deum eſſe, à quo omnia moueantur, ipſum vero à nullo moueri; ſed firmus, ſtabiliſque manens, dat cuncta moueri. Omnia ſiquidem entia aut producta ſunt, aut improducta, authore Lib. 1. c. 3. Damaſceno. Prima quidem motui ſubdita ſunt quod vero increatum, & improductum, à motu eſt quam remotiſsimum. Nam quæ à non eſſe, ad eſſe prodierunt, mutationi ſunt ſubiecta: aut quidem ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum qualitates. Quod igitur eſt immutabile, & ab omni motu liberrimum, Deus eſt. Recte ergo dictum à Mercurio *Omne quod mouetur, non in moto, ſed in quodam ſtabili mouetur.* Textus exponitur. In motibus ſiquidem non eſt procedere in infinitum. vnde ſubiungit, *ipſum quoque quod mouet, etiam permanet*, quaſi diceret, neceſſe eſt eſſe aliquod mouens immobile. addit rationem: *impoſsibile eſt enim cum eo ſimul agitari*: alioqui non daretur primum, atque principium in mouentibus, quod profectò omnimodæ diuinæque diſpoſitioni aduerſatur. Itaque Deus nobis intelligibilis eſt, idque per viam motus, veluti per fortiſsimam, atque inuincibilem machinam. vnde in fine illius diſputationis ſubiungit: *Quidquid igitur mouetur in aliquo, & ab aliquo ſtante mouetur.* In dial. Ex motus ordine, conſeruationeque Deum præclare oſtendit: *Sol, inquit, tantus, terra ſimul amplior atque mari, minores tamen ſupra ſe ſtellas mundi ... conuerti patitur. Diuerſorum quoque ſyderum, diuerſi ſunt motus. Quis menſuram ſingulis motionis aſsignat, circa ideſque perpetuo vertens, totamque trahens mundi machinam? Quis hoc vtitur inſtrumento?* Acſi diceret, ex perpetuo ſtellarum ordine, motuque conſtantiſsimo, intelligi poteſt maieſtas opificis. Etenim locum, vel numerum, vel menſuram ſeruare, abſque vi eius ... eſt impoſsibile. Et circa finem dialogi 6. ait, quod Deus comparationem, mutationemque nullam admittit: ex quo patet illud, quod eſt omnino immutabile, Deum eſſe appellandum. Et dial. 8. *Cæleſtium, inquit, corpora, vnum, atque eundem ſeruant ordinem, quem ſcilicet primum à patre ſuo ſortita ſunt.* Porro, ordo fieri à deformitate nequit, vt ipſemet dicit dial. 5. *Igitur principium, complexioque omnium, & conſtitutio Deus.* Et 11. dial. *Inſpice, inquit, ſeptem mundos ſuo ſub differenter complentes* (Luna.) *... lunam vero cæteris præcurrentem, naturæ organum, inferiorem materiam transmutantem.* Et paulo poſt ex mundi mutatione, creatoris immutabilitatem ſtudioſe perquirit: (Mundi mutatio.) *Mundum quidem mutari, hac te doceo ratione, quod quadam illius particula in occultum ſugiter abeunt, hæ profectò ſunt mundi paſsiones, reuolutio ſcilicet, atque occultatio.* Et in Aſclepio omnia dicit eſſe mutabilia, ſolum vero Deum ſtabilem: (Solus Deus ſtabilis.) *Nihil, inquit, in mundo ſtabile, fixum, immobile, nec naſcentium, nec cæleſtium, nec terrenorum. Solus enim Deus, & merito ſolus ipſe in ſe, & à ſe, & circum ſe, totus eſt plenus, atque perfectus, iſque ſua firma ſtabilitas eſt, nec ... impulſu nec loco moueri, cum in eo ſint omnia, & in omnibus ipſe ſolus. Immobilis ſiquidem eſt ipſa æternitas, in quam omnium temporum agitatio remeat, & ex qua omnium temporum agitatio ſumit exordium.* Ex his igitur, atque ſimilibus Mercurij teſtimonijs intelligimus, vnum eſſe Deum motorem omnium, immobilem, ſtabilemque manentem. Reuera, vt dicit Plotinus (Enn. 3. l. 9. c. 3.) *Primum omnium principium poteſtas eſt motionis & ſtatus, ideoque ſuper hæc exiſtit. Etenim circa aliud ipſum non verſatur, ſed cætera circa ipſum conquieſcentia permanent, & mouentur; motus enim appetitio eſt: primum autem principium nihil appetit. quid enim appetat, quod eſt ſummum?* Et alibi: (Motus quid ſit Enn. 6. l. 5. c. 30.) *A Deo inquit, omnia profluunt, motus primum exoritur, neque tamen eſt motus. abeo quoque ſtatus, quoniam ipſe nihilo indiget; neque enim mouetur, neque quieſcit, cum nihil habeat in quo requieſcat, aut in quo reuoluatur: nam circa quid, aut ad quid potiſsimum, aut in quo præterea vel mouebitur, vel requieſcet? eſt ipſe primum, ſed neque poteſt definitus eſſe, alioqui à quonam poſſet definiri? neque rurſus ſic eſt infinitus, vt immenſa moles ſolet excogitari. neque deficiet vnquam, quandoquidem quæcunque non deficiunt, hoc ipſum propterea ab eo receperunt.* Nonne videtur Plotinus quaſi illud Dauidicum legiſſe. (Motu Deum cognoſcimus. Deus non mouetur, neque quieſcit Pſ. 101.) *Omnia ſicut veſtimentum veteraſcent tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient: Spectemus* inquit Aug. *immutationem noſtram ab illo, qui erat, & ante nos, & manet poſt nos, à quo ſumus, quod ſumus, & ad quem venimus, cum fuerimus mutati, mutantem, non mutatum, facientem, non factum, mouentem ſed manentem.* Et alibi. *Deus, inquit, eſt vbique totus, nullo inclusus loco, nullis vinculis alligatus in nullas partes ſectilis, ex nulla parte mutabilis, implens cælum & terram præſenti potentia, non abſente natura. Sic itaque adminiſtrat omnia, quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat: quamuis enim nihil eſſe poſsit ſine ipſo, non tamen ſunt illa, quod ipſe.* (Ep. ad ... 50. Deus vbique totus.) vnde philoſophus in proxime ... met. Deum vocat cauſam, atque principium omnium. Et alibi. *Animal optimum ſempiternum, cuius vita, & duratio exiſtit Deo continua, & æterna.* hoc enim Deus. (12.) Plato in Timæo. *Deus eſt animal ſempiternum, ait, & tale, ſimul hoc pro viribus tale facere ſtuduit illum animalis æternæ naturæ, quod genito operi congruere omnino non poteſt.* erat, erit, quæ nati temporis ſpecies ſunt, non recte æternæ ſubſtantiæ aſsignamus. illi reuera ſolum eſſe competit. fuiſſe, & fore deinceps ad generationem tempore procedentem, referre debemus: motus enim duo illa ſunt. æterna ſubſtantia, cum eadem ſemper, & immobilis perſeueret, neque ſenior ſeipſa fit vnquam, neque iunior, neque fuit hactenus, neque erit in poſterum, neque recipit eorum quicquam, quibus res corporeæ, mobileſque, ex ipſa generationis conditione ſubijciuntur. Ex quo patet, ſecundum clariſsimam Platonis doctrinam, Deum tantummodo, ſtabilem, immobilemque eſſe, atque verum eſſe poſsidere. vnde in Exodo legimus. *Ego ſum, qui ſum: qui eſt, miſit me ad vos.* (Ex. 3. Ego ſum, qui ſum.) Dicunt ſiquidem Platonici, Dei nomen eſſe, qui eſt, eo quod is ſit omnis eſſentiæ, omniſque vitæ plenitudo, & ab eo omnia viuant, vt & quod eſſent poſt ortum, & quod vtirentur, ille fuerit cauſa. Deque apud Ægyptios in templis erat ſcriptum: *Ego ſum, quod fuit, quod eſt, quodque futurum eſt*: (Mos Ægyptiorum.) totum ſiquidem in ſe, ipſum eſſe complectitur, quod neque cœpit vnquam, neque deſinet, quaſi quoddam eſſentiæ pelagus infinitum, & immenſum, omnem, & naturæ, & temporis rationem tranſcendens. Thales ait. *Diuinitatem eſſe, quod neque principium habet, neque finem.* Proclus. *Omnibus, inquit, quæ quoquo modo bonum participant, excellit ac præſtat. quod primo bonum eſt, & quod non eſt aliud, quam ipſum bonum.* Hoc idem dicit Iamblichus. *Eſt igitur, inquit, bonum, id quod ſupra eſſentiam eſt, & quod ſecundum eſſentiam, illam dico eſſentiam, quæ primæua eſt, & præclariſsima, & per ſe exiſtit.* Philo Iudæus. *Ego ſum ille qui eſt, vt intelligant quantum inter eum, qui eſt, & qui non eſt interſit: doceantur inſuper nullum mihi proprie nomen conuenire, qui ſolus habeo, ipſum eſſe.* Probe ergo dictum à Mercurio, omne, quod mouetur à quodam, vel in quodam ſtabili moueri. Hanc autem Mercurij ſententiam imitari videtur philoſ. *Cum autem, inquit, omne quod mouetur, ab alio moueatur, neceſſe eſt, vt id omne, quod in loco mouetur, ab alio moueatur, & id igitur, quod mouet ab altero; nam ipſum etiam iam mouetur, & rurſus hoc ab alio, at non ad infinitum proficiſcatur, ſed ſtabitur alicubi, atque erit aliquid, quod primo cauſa erit, vt omnia moueantur.* (7. ph. com. 3.) Deus igitur hoc modo hominis eſt intelligibilis. quod quidem vt latius pateat, audi, quæ à Mercurio ſubſcribuntur.

MERCVRIVS.

Quonam igitur pacto ô Triſmegiſte (inquit Æſculapius) ea quæ in mundo ſunt, mutantur vna cum his quæ mouentur? Nam ſphæras erraticas ab Aplane ſphæra moueri dicebas. Ad quem Triſmegiſtus reſpondit.

Commentum III.

QVONIAM quidem hic locus, de motu materiam loquendi nobis præſtat, de eo loqui decreui; partim quidem, vt lucidior, clariorque Mercurij doctrina fiat; partim vero, vt hæc res ſcitu vtilis, ac omni ſtudioſo, & cupido ſciendi admodum neceſſaria, ſub vno contextu, ordineque diſpoſita, plures ad ſui indagationem, lectionemque alliciat. Reuera, cum omnia, primo duntaxat rerum principe excepto, in

Motus quid ſit.

pro in motu conſiſtant, & viuant, illorumq; actiones motu regantur omnes, dubium non eſt enim, qui motus naturam, diuerſitatem, modum, ordinemque ignorauerit, illa quoq; ignorare oportere. Itaque, quoniam ſapientiſſimus Mercurius de motu cœli, ſtellarumque, ac animalium, elementorum mixtorum, cæteracumq; diſputat rerum, quæ ſine motus diffinitione, diuiſione, natura, proprietateque haberi

3. phyſ. 1.

non poſſunt, quemadmodum legitur 3. Phyſ. comment. 1. *Si ignoretur, inquit, motus, naturam quoq; ignorare oportet.* Ideo de motu deinceps verba faciamus, idque cum fauore noſtri Pymandri. Quoniam autem, teſte Cicerone, *omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à diffinitione proficiſci, vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputetur:* à motus diffinitione mihi exordiendum eſſe putaui.

1. off.

Quid ſit motus.

Motus à Mercurio 12. dialogo, paſſio vocatur: *Omne, inquit, motum incorporeum, omne autem motum corporeum, incorporea quoque mouentur à mente, motus autem paſſio eſt; vtrūq; enim tum, quod mouetur, tum etiam quod mouet, patiuntur; hoc quidem dominans, illud vero ſubiectum.* Porro, hæc motus diffinitio à Mercurio tradita, clarius, cumulatiuſque à philoſopho in 3. Phyſ. dilucidatur, enucleaturque, cui poſthac inhærendum eſſe arbitror, cum vnus omnium, hanc dicendi materiam ordinate perſtrinxerit.

Prima diffinitio motus.

3. phyſ. 8. 23

Cæterum tres motus diffinitiones, teſte Comment. 3. Phyſ. tex. com. 23. à philoſopho traditas eſſe legimus: prima quidem habetur in eodem libro, tex. com. 6. *Motus eſt actus entis in potentia, ſecundum quod in potentia* id eſt, eſt actus imperfectus, ad perfectioris poſſeſsionem habendam ſemper intentus Reuera, id, quo aliquid actu fit, abſq; dubio, eſt actus. quemadmodum, quo aliquid fit actu album, eſt eius vtique actus ſed id, quod erat in potentia, motu fit actu, vt calefactibile fit actu calidum: motus ergo eſt actus. Profecto non eſt pura potentia, nihil enim tale mouetur, neque purus actus, cum nullo indigeat, vt ad extra moueatur, ſicuti eſt Deus benedictus; ſed eſt actus exiſtentis in potentia, nempe ad perfectiorem actum acquirendum, quo ſiquidem acquiſito, ceſſat motus. perfectiſsima certe caloris forma acquiſita, ceſſat calefactio, quæ profecto inuenitur in calorem imperfectum, incompletumque habente.

Subiectum tribus modis ſe habet ad formam

Eſt autem motus actus exiſtentis in potentia, ſecundum quod huiuſmodi, id eſt, quatenus in potentia, & non quatenus in actu; ſubiectum ſiquidem mouetur, vt acquirat id, quod non habet. In potentia eſt ergo ad illud, & non in actu: quod enim actu habemus, nō quærimus, ſed illius poſſeſsione gaudemus. Motus ergo ex ſui natura, eſt actus exiſtentis in potentia Reuera, ſubiectum alicuius formæ receptiuum, multis modis ſe ad illam recipiendam habere poteſt: aut certe in mera potentia ſe habet ad illam, veluti aqua ſimpliciter frigida ad aliquem caloris gradum habendū: aut certe eſt in actu perfecto, vt aqua perfecte calida vel denique in actu imperfecto, potentiæ mixto, atq; hoc modo ſe habet ſubiectū motus, quod plane ſub actu imperfecto quieſcere nequit, ſed ad perfectiorem tendit ſemper, ſub quo quietem ſui haberi deſiderat: Suffragatur nobis Themiſtius, aliique philoſophi fideles interpretes *Omne, inquit, ens, aut eſt actus, aut potentia, aut medium, quod eſt actus permixtus potentia.* Motus autem eſt actus permixtus potentiæ. Etenim res ædificabilis, tum quidem mouetur, quum actu quidem ædificatur. aliquid autem adhuc poteſtatis habet; abſoluta enim, completaque ædificatione, ceſſat omnis poteſtas

Diffinitio Themiſtij.

Addit Themiſtius & aliam diffinitionem: *Motus, inquit, eſt primus actus rei, qua poteſtate aliquid eſt* primus, inquam, reſpectu vltimi, quæ quidem eſt forma: *Quoniam* inquit, *formam ipſam maxime, & ſimpliciter actū vocamus.* Quamobrem profecto ad formam, actus rei eſt imperfectus; ſiquidem cum ſit actus rei potentia, non actu eſt talis. Motus ergo eſt actus rei in potentia.

Auerr. cō. 9. 3 phyſ.

Auerroes ſic argumentatur: *Si motus eſſet actus entis, quatenus eſt in actu, tunc plane rerum quidditates eſſet motus* intelligit autem actum vltimum, ad quem itur per motum, motus autem non eſt actus vltimus; vltimus ſiquidem actus eſt forma, quidditas, & definitio rei ſecundum ipſius doctrinam. Dicunt nonnulli additum eſſe, ſecundum quod in potentia, vt ſe à Platone diſſentire fateretur, qui aiebat, motum eſſe actum entis, quatenus eſt in actu.

3. phyſ. 16. Secunda defin.

Secunda diffinitio motus ponitur à philoſopho. *Motus, inquit, eſt actus mobilis, in quantum mobile.* Porro, hæc definitio eſt materialis, nobiſq; magis nota quam prima, quæ ad ſubſtantiam motus ſpectat; mobile enim eſt nobis notius motu. 4. *Phyſ. com.* 104. quia eſt hoc aliquid, & demonſtratum in actu. & eſt permanens.

2. phyſ. c. 32

Et Comment. ait: *Motum eſſe notum motu*, quoad nos. Quoniam ergo ratio potentiæ, ad motus quidditatem conſtituendam ſpectat; hac de cauſa ſic à philoſopho, aſsignata eſt, motus quidditatem quærente. Proinde motum conſti-

12. & 14. c. 5

tuit in actu medio, quē antiquos latuiſſe, Comment. Phyſ. conſtanter affirmat. Deinde via quaſi naturali motus diffinitionem deſcripſit, vtpote per materiam nobis magis notam, aliq; communem; verum huiuſmodi videtur aliquo modo diminuta definitio; non enim motus eſt actus à motore omnino abſciſſus, & diſcretus, imo, vt dicit Comm In tota ſua ſubſtantia ab ipſo motore dependet; tametſi formaliter ſit in moto. proinde ibidem ait: In ſubſtantiis aliquid poſſibile, ab alio perpetuari non poſſe, in accidentibus autē, ſicuti eſt motus rem ſecus ſe habere, quippe cum motus ſit res ex ſe poſsibilis neceſſitatem vero ex motore accipiat eſſe eodē. Cœlum ſane in quantum corpus poteſt quieſcere, vt ipſe fatetur.

Motus dependēt à motore 12. met. 4

Ex quo clare patet, mobile ad motus quidditatem non attinere, ſed cadere in diffinitionem motus, ſicuti ſubſtantiam in diffinitionem accidentis. 7. met. cō. 17.

7. phyſ. com. 2.

Itaq; quoniā motus non eſt actus ſeparatus à motore, vt illius completa eſſe poſſit definitio, motorem quoque illam ingredi neceſſe eſt, ac ita motus definitionem deſcribere, quem ipſemet Com. 23. 3. Phy aſsignat Motus eſt perfectio motoris, & mobilis, & hæc notior vtraq;, quemadmodum etiam ſecunda notior eſt nobis, natura vero ignotior quam prima.

3. Defin. Motus eſt perfectio mobilis & motoris.

Nam ſi notius eſt motū eſſe actum mobilis, in quantum mobile, quam actū entis in potentia; ita plane, notius eſt reputandum, motum eſſe actum motoris, & mobilis, quam ipſius mobilis tantum. Commentator com. 9. aliam aſsignat motus diffinitionem, nempe motum eſſe exitum de potentia ad actum. addē & aliam, quę in eandem recidit: motus eſt actus imperfectus. Verum hę duę vltimę, ſub prima comprehenduntur, atq; continentur, ſi res bene intelligatur.

Motus eſt exitus de potentia ad actum.

4. Defin. Enn. 6. 3. 22.

Plotinus ſic motum deſcripſit: *Motus eſt exitus ex potentia in illud, quod poſſe dicitur.* Cum enim aliquid ſit in potentia, per quam in ſpeciē aliquam prodeat, velut in potentia ſtatua, rurſuſque aliquid in potentia, quod euadat in actum, ſicut progreſsiuum, quando illud quidem procedit in ſtatuā ipſe proceſſus eſt motus: & quando progreſsiuum progrediendi actum exequitur, progreſsio ipſa eſt motus: at cum perducit ad ſtatuam, ſpecies efficitur alia, ceſſatq; ipſe motus. Quamobrem, motus eſt ſpecies vigil, cæteris quaſi torpentibus ſpeciebus oppoſita: eſt etiam vita corporum, animarumq;.

Motus eſt ſpecies vigil.

Motus inſuper fluendo iugiter, tempus procreat, idcirco tempus ſemper eſt alterum, quia vna cum motu currit, quaſi ab ipſo currente vehatur. Itaq; motibus omnibus commune eſt, eſſe proceſſum quendam ex potentia, & ex eo quod poſſibile eſt ad actū. Quidquid enim mouetur, quocunq; motu feratur; propterea prodit in motum, quod potentia quædam in eo præcedit ad faciendum aliquid, vel patiendum. vnde cap. 23. vocat motum ſtimulum, atq; impetum vrgentem. *Eſt, inquit, motus, qui circa ſenſibilia verſatur, ſtimulus quidam, vel impetus ab aliis, in aliud vergens, & excitans, & impellens participem motionis ne torpeat, ne maneat in eodem;* vt tali quadam inquietudine, ac velut diſtracta circa multa ſollicitudine, quandam vitæ imaginem conſequatur.

Motus eſt ſtimulus.

Porro, motum à mouente disiungi non oportet, neq; in ſeipſo eſſe, ſed ex ipſo quidē, & in aliud emanare: neq; in alio quoque eſſe à motore diſiunctum; imo vero ab hoc in aliud velut ſpiritum afflatumq; in aliud influentem. Quamobrem ſequi videtur, motum non ſolum eſſe perpendendum penes illa, in quibus fit; verum etiā penes ea, ex quibus oritur. Eandem profecto etiam Com. doctrinam profiteri videtur. Reuera, mobile antequam moueatur, ſub duplici potentia eſſe videtur, nempe ad actum, qui eſt motus, & ad formam per motum introducendam. Ille autem actus, ſiue motus, ſi ſub materiali, fundamentaliq; ratione intelligatur; procul dubio eſt forma fluens, de imperfecto, ad perfectum eſſe progrediens, quouſque gradum perfectum acquirat.

Forma fluens.

Idem ſane eſt actus, ſeu motus, & forma introducenda, quæ eſt illius motus finis. Motus tamen dicitur, dum fluit; terminus vero motus, dum in eo, ad quod mouebatur, tota in actu ſubſiſtit: ſubſiſtentibus ſiquidem in materia habitibus, ceſſat motus. At ſi ſub formali accipiatur ratione, paſsio eſt ſueceſſiua de genere tranſmutationis.

Paſsio ſucceſſiua.

Ab hac autem forma reſpectiua, mobile moueri formaliter dicitur: aqua namque actu frigida, calefactione, id eſt, motu, à quo calefieri formaliter denominatur, ad gradum caloris attingit, ad quem, cum peruenerit, deſinit calefactio, nec aqua iam calefieri, ſed calefacta vocatur, à forma vtique acquiſita. Eſt igitur calefactio forma fluens, quæ poſtquam perfectiſsimum caloris gradum attigerit, fit terminus motus. Motus ergo eſt actus mouentis, vt principij actiui à quo eſt motus, & eſt actus mobilis, vt ſubiecti receptiui, ſicuti calefactio eſt actus ignis, vt à quo, & aquæ, vt in quo.

Quomodo motus ſit in mouente.

Motus ergo non eſt per ſe in mouente, vt in ſubiecto, ſed vt in principio à quo. De quo latius lib. 5. Motus præterea à Pythagoricis

per non

Cœli reſiſtentia.

per non tens definitus, ſiue deſcriptus eſt; accidit enim motui non eſſe ens, quippe, cum potius accidens quoddam, quam naturam motus ſignificare videtur. Vnde 3. *Phyſ. comm.* 4. motus nihil aliud eſſe dicitur quam generatio partis poſt partem, ad quam intendit motus, donec, perficiatur, & ſit in actu completo. Hoc autem modo intellexit

3 *phyſ.* 4.

Commentator, vbi ait, motum vno modo accipi pro forma diminuta, tendente ad terminum, ad quem, atque ita nihil aliud eſſe, quam generationem partis, poſt partem; alio autem modo pro via, qua forma ipſa recipitur in ſubiecto, atque ita motum in paſsionis prædicamento conſtitui, quippe cum nihil aliud ſit, quam quædam in ſubiecto formæ receptio. *Sed dubitabit aliquis*, quonam modo in generatione, motus eſt forma fluens, ſi generationis forma, in inſtanti acquiratur? *Dici* poteſt, Auerroem pro fluxu, ſubiecti naturam intellexiſſe, ſucceſsiue formam recipientem, eamque viam appellaſſe: pro forma vero fluente, formam, quæ ſucceſsiue recipitur. Itaque fluxus eſt paſsio, vicemque ſubit ſubiecti, fluens vero eſt ipſa forma, quæ erat terminus ad quem. Ex quo patet, formam ſubſtantialem ſubito acquiri, idque per fluxum, qui locum materiæ poſsidet, cuius diſpoſitionibus iam paratis, illico forma introducitur. & hæc de motu.

Obiectio.

Solutio.

MERCVRIVS.

Iſte non motus, ô Æſculapi, ſed reſiſtentia eſt; non enim eodem, ſed modo contrario gradiuntur: oppoſitio vero reuerberationem motionis ſtabilem continet; repercuſsio enim ſtationis, agitatio eſt. Ideoque erraticæ ſphæræ è contrario, ac plane ſubalternæ inuicem diſcurrendo, obuiatione contraria circa oppoſitionem huiuſmodi ab ea, qua perſtat, agitantur. Quod quidem aliter habere ſe nequit: nam arctos ipſas, quas noſti, nec exoriri vnquam, nec mergi, circa idem perpetuo recurrentes, num moueri cenſes, an conſiſtere potius; Ad quem Æſculapius; Moueri ô Triſmegiſte. *Triſmeg.* Quonam motu ô AEſculapi; Ad quem AEſculapius: Motione circa idem ſempiterne currente.

Vrſa.

Commentum IIII.

RESpondet ſapientiſsimus Mercurius Æſculapio ſciſcitanti interrogantique: *Quonam pacto, ea quæ in mundo ſunt, mutantur vna cum his, quæ mouentur? Nam ſphæras erraticas ab Aplane*, hoc eſt, à ſphæra non vaga, ſeu erratica: Vnde *Macrob. lib. 1. de ſom.* Hic enim cœlum, quod Aplanes ſphera vocitetur, partem vnam, ſeptem vero ſphæras, vagæ nominantur, moueri dicebat. Ad quem Mercurius: Non ignorare te velim Æſculapi, huiuſmodi vagantium ſphærarum reuolutionem, *non proprie motum, ſed reſiſtentiam potius*, appellari. Addit rationem. *Non enim*, inquit, *eodem, ſed modo contrario gradiuntur*. Quaſi diceret: Eum propria motum appello, quem videmus ſuum circulum, eodem modo ſempiterne peragere, nempe motum primi mobilis, ſeu ſphæræ Aplaneæ, ſeu non vagantis. Nec tamen negat Mercurius ſphæras erraticas, non moueri, aut illarum circulationes, motum dici non poſſe; ſed non ita congrue, recteque motum appellari; etenim is proprio, ac peculiari nomine motus dicitur, qui ad modum naturæ ſe habet, quæ ſua ſponte ad ordinem fertur eundem, perpetuumque ex ſe ſeruat currendi, agendique tenorem: quemadmodum elementorum motus, palam omnibus quodammodo loquuntur. Atqui, motus Aplanes ſphæræ eſt talis, vtpote, qui motu diurno ſuum peragit curſum. motus igitur verus eſt appellandus. Erraticarum vero ſphærarum motum, quoniam incertis, diuerſiſque curriculis vagantur, indignum reputat, qui motus ſit dicendus. *Reſiſtentiam, inquit, potius, quam motum vocitato*; opponit ſiquidem ſeſe motui ordinatiſsimo. *oppoſitio vero reuerberationem motionis ſtabilem continet*, hoc eſt, vagantium reſiſtentia ſphærarum, non eſt ita ſphæræ Aplanes impedimento, quominus ſuo currendi munere fungi non poſsit: vtpote, quæ *reuerberationem motionis habeat immobilem*, id reſiſtit ſua ſtabili motione. reuerberatio namque eſt quædam reflexio, ſiue repercuſsio, quæ contingit, quando is, qui haſta, vel quopiam ſimili petitur, reuerberat, verberare cupientem. Itaque cum ſphæræ erraticæ, primo motui ſeſe opponant, quaſi illum verberare videntur. At ſphæra Aplanes, ſua quidem motione ſtabili reuerberat quodammodo, dum nullum inde currendi, ſuique curſus perficiendi patitur impedimentum. Optime ergo dictum eſt à Triſmegiſto, oppoſitionem ſcilicet erraticarum, reuerberationem motionis ſtabilem habere: ſiquidem, inquit, *repercuſsio, agitatio eſt ſtationis*. reuerberatio prius, nunc autem repercuſsio vocatur, clarius vtique vocabulo *illa*, inquit, *repercuſsio, eſt agitatio ſtationis*, id eſt, actio à re ſtabili procedens: nam ni ſtabilior eſſet, repercutere, ſiue reſiſtere nequaquam poſſet. Metaphora vtitur Mercurius, ideo ſobrie eſt legendus, atque prudenter audiendus. vnde ſubiungit. *Ideo erraticæ ſphæræ*, inquit, *è contrario, ac plane ſubalternæ inuicem diſcurrendo, obuiatione contraria circa oppoſitionem huiuſmodi, ab ea*, ſcilicet ſphæra Aplane, quæ eſt ſtabilis, & nullo modo vagatur, *agitantur*. *Quod quidem aliter habere ſe nequit*. hoc eſt, erraticas omnes motu diurno reuolui, neceſſe eſt omnino, nec aliter contingere poteſt, ſiquidem ſuo motu, alia cætera ſecum ducit. Cæterum, reſiſtentia (authore philoſ.) aut contingere poteſt ratione medii, vt ſi per aquam, aut terram, aut aerem fiat motus: aut ratione mobilis, quod fertur, ob ponderis, aut leuitatis exceſſum. ſed neutrum iſtorum illius reſiſtētiæ cauſa eſſe poteſt. non quidem medij impedimentum; nam aer, impediens, aut aqua, aut aliquid huiuſmodi inibi eſſe nequeunt. neque mobilis, quippe cum corpora cœleſtia, grauitatis, leuitatiſque expertia ſint omnino. Vnde ergo erraticarum reſiſtentia? A motore? Atqui cæteri motores, amore indeſeſſo, primum imitari geſtiunt. Quomodo ergo illi ſeſe opponunt, atque reſiſtunt? Reſiſtentia igitur illa metaphorica potius, quam vera dicenda, quippe cum ex voluntate primi moueantur motoris, cuius imperio mouendo obediunt atque parent. habet autem vagantium ſphærarum motus quiddam reſiſtentiæ ſimile, quia modo contrario graditur, tametſi proprie reſiſtentia dici & appellari non poſsit. Itaque ex Mercurii philoſophia intelligimus, duplicem motum corporibus ineſſe cœleſtibus: alterum quidem verum, ac proprium, nempe motum primi mobilis. alterum veru, id eſt, erraticarum, quæ reſiſtentia è Mercurio appellatur. Cæterum, quia pollicitus ſum de motu copioſe me diſputare velle, conuenit poſt traditam motus diffinitionem, ac textus Mercurij expoſitionem, interpretationemque, ad motus diuiſionem accedere, quæ quoniam varia eſt, & multiplex, vt poſtea patebit, à moto circulari, veluti à primo, & nobiliſsimo motu, mihi auſpicandum eſſe putaui: præſertim cum ſapientiſsimus Mercurius, ad id agendum, ſuo contextu, diſputationeque nos maxime adhortari videatur. De motu ergo circulari deinceps loquamur.

Aplanes.

Erratica.

Reſiſtentia.

Motus verus quis.

Reſiſtentia.

Reuerberatio.

Motus circularis.

Agitatio.

Subalterna.

Reſiſtentia vnde fit. 4. phyſ. t. 71

Non eſt vera reſiſtentia.

Duplex motus ex Mercurio colligitur.

QVÆSTIONIS PRIMÆ

CAP. I.

De motu circulari.

RES omnes nonnulli aiunt, quæ fiunt, quæ futura, quæque facta ſunt, inquit Plato, vel fortuna, vel arte fieri. Pulcherrima, aiunt, natura, fortunaque fieri; arte vero minora, eamque dicunt accepta à natura magnorum, primorumque operum generatione, fingere, fabricareque omnia: quæ artificioſa ab omnibus appellantur. Ignem, aquam, aerem, terram, omnia hæc non arte, ſed natura, & fortuna eſſe dicunt: corpora etiam, quæ poſt hæc ſunt, rerum terrenarum, Solis, Lunæ, ſtellarum omnium, ex iſtis anima prorſus carentibus facta fuiſſe aiunt, fortunaque, quo vnumquodque vis ſua impulit, lata, ſingula, ſingulis, frigida calidis, ſicca humidis, mollia duris, & omnino contraria contrariis, duce fortuna conuaniſſe, ac neceſſario contemperata fuiſſe. hoc pacto cœlum totum, & quæ in eo ſunt omnia, animalia quoque, & plantas, & anni tempora fuiſſe producta; non per intellectum, neque per Deum aliquem, ſed natura, atque fortuna. Deos vero non natura, ſed arte, & legibus quibuſdam conſtare volunt. Hæc ſunt, quæ nonnulli antiquorum, iunioribus tradiderunt, vnde impietas innata eſt; vt credant non eſſe Deos, quales credere lex iubet: *Qui hæc dicit*, inquit Plato, *Deorum ſubſtantiam ignorauerūt*. Deniq, qualis anima ſit, ignoraſſe videntur, tū quoad alia, tū quoad eius generationem, q corpora naturæ nobilitate præcedat, & trāſmutationis, decoriſque corporis ipſa ſit maxime omniū princeps. In *Timæo*, Timæum Pythagoricū ſecutus, ait, mūdū à Deo genitū, eiuſq; generationis cauſā triplicē eſſe aſſeruit, videlicet,

10. *de leg.*

Fortuna.

Arte.

Natura.

Impietas.

efficien-

Motus circularis. Idea mundi.

efficientem, finem, atque exemplar; vult enim mundum à potentia Dei, bonitatis ſuę gratia, ad diuinæ ſapientię exemplar effectum fuiſſe. Et ſicut in architecti, vniuerſi ædificij, eiuſque partium exemplaria; ſic in diuina intelligentia ſupra mundum ſunt vniuerſi mundi huius, eiuſque partium exemplaria. Quare, exemplar primum, mundum intelligibilem vocat, & æternum, hunc vero temporalem, & ſenſibilem. at exemplaria vocat ideas in illo. Cum igitur mundus omnium genitorum pulcherrimus ſit, & eius author cauſarum omnium optimus; dubium non eſt, quin ſempiternum ſit ſequutus exemplum. Timæus Locrenſis, Platonis magiſter. *Mundus*, inquit, *eſt eorum, quæ genita ſunt, optimus, quoniam ab optimo authore eſt ille genitus.* Abſurda ergo eſt illorum ſententia, qui fortuna, & arte Deos, atque mundum fieri, ſiue conditos fuiſſe dixerunt. Proinde Plato, poſteaquam clariſsime oſtenderat mundum eſſe vnum ex omnibus totis, & perfectis, perfectum, morbi, & ſenectutis expertem, figura etiam congrua, & decora ornatum: motum quoq; illi tribuit circularem: *Motum*, inquit, *Deus mundo tribuit, ad mentem maxime, & intelligentiam pertinentem; ideoque cum illum per eadem, & in eodẽ, & in ſeipſo circumduxiſſet, effecit, vt circulari conuerſione moueretur: ſex autem reliquos motus ſeparauit ab eo, & ab eorum errore, & peruagatione penitus liberauit.* Ad hanc igitur conuerſionem, quæ pedibus non egebat, crura pedeſque non dedit. *Motum*, inquit, *ad animam pertinentem.*

Mundus ſenſibilis. *Motus circularis.* *Motus animæ.*

Primum motus, quo quid & ſe, & alia mouere poteſt, potentiſsimus, antiquiſsimuſque eſt: ſecundus vero ille, quo quid ab alio mouetur. Prærerea viuere ipſum dicendum, quod à ſeipſo mouetur: Anima autem authore Platone eſt numerus potens ſeipſum mouere: mobilitas namque per ſe ineſt animæ, & non per aliud, cui prior inſit, vnde primo per ſe eſt mobilis, motuumque fons omnium, atque origo. Etenim ſicut in mouentibus datur primum, quod ex ſe mouet, ita plane in mobilibus, quoad ex ſe eſt mobile. Rurſus, ſicut in ordine rerum eſt res omnino immobilis, & eſt mobilis, ita etiam eſt rei mobilis quidem per ſe, cuius impulſu interno corpora mouentur. vnde præclare dictum eſt a Xenocrate, animam eſſe numerum ſeipſum mouentem, hoc eſt, naturam multiplicem, ſuapte naturam mutabilem. Ex quo patet ſecundum Platonicorum ſententiam, aliorum formas animalium, animas dici non poſſe; tum quia propriæ eſſentiæ non ſunt, cum à corporibus in eſſe dependeant; tum quia viuificationes potius quædam, quam verę vitę dicendæ ſunt. vera enim vita libertate gaudet, libertatiſque ratione non priuatur. Quare, qui aiunt, illam animæ definitionem, brutis etiam conuenire, Platonis ſententiam perperam interpretari videntur. Anima itaque totius agitationis fons, & vera vita eſt, mobiliſque intimo, & communi motu. Porro, ſicut in igne, prius eſt intus calere, lucere, & aſcendere, quam exteriores actiones, motuſque, ita vires in anima prius ſuus edunt, quam foris appareant actus. proinde ex ſeipſa moueri dicitur, quippe, quę vitalem à potentia in actum progreſsionem in ſeipſa explicat. Non eſt ergo huiuſmodi motus apud Platonem, vt quibuſdam viſum eſt, corporalis, ſed ſpiritualis, quo anima prius in ſe viuit, quam corpori tribuit vitam. Modo, ſicut intelligere eſt intellectus actus, ita & viuere eſt actus vitæ, qua anima ſe viuificare dicitur à Platone. *Dicet aliquis*: Anima mouetur à Deo non ergo tantum à ſeipſa. *Reſ.* duplicem eſſe motionem. vnam quidem infuſionem ſtabilem, atque ęternam, qua anima à Deo mouetur. aliam vero actum ſucceſsiuum, & per temporis momenta diſcurrentem; quo profecto modo anima à ſe mouetur, dum paulatim formando ſe mouet. Non temere ergo dictum eſt à Platone animam eſſe fontem, & principium motionum quoniam quidem libere agit Cum itaque anima ſeipſam moueat, anima etiam cœli, ſicut Plato dicit in Timæo, cœlum mouet; illi ſane motum largita eſt ſuæ naturæ congruentem, nempe motum circularem, quo ipſa ſuapte natura mouetur: impetu ſiquidem naturali, à primo principio ad ſe, & inde vnde venerat. Quod ſi huiuſmodi circulum ſoluerit, illico deſluit, ad inferiora diſtracta, quærens requiem, & non inueniet: intellectus ſiquidem ſuperior largitur intelligentiam animæ, eamque ſiſtit, & retorquet in orbem, vt illuc reuertatur, vnde venerat. Quamobrem Deus à Mercurio vocatur circulus. & Plato *in Epi.7.* aſſerit circa omnium regem cuncta eſſe, nempe circa centrum vnum quatuor circulos reuolui, mentem ſcilicet, animam, naturam & materiam. Mentes idearum decorát pulchritudine: animas, rationum formoſitatibus ornat; naturam ſeminibus pingit. & materiam formis pulchre facit. Plotinus Cœlum moueri, ait, per orbem, quoniam intelligentiam cœleſtis, inſuper diuinæ mentis intelligentiam imitatur; circuitus enim in anima fit, virtute mentis, & in cœlo mentis imitatione peragitur. Re vera, quæ Deo proxima ſunt, illius præſeferre ſtudent effigiem, vnitatem, maieſtatemque. Porro, corporalium omnium, cœleſtia corpora, Deo proximiora ſunt; vnde & locus Dei appellantur. Condecens ergo erat, vt iræ cæteris corporeis rebus, diuinius aliquid protenderent. Quamob cauſam, & formam ſphæricam acceperont, quæ fine caret, atque principio: motum quoque circularem, huiuſmodi formæ aptiſsimum, qui plane principij veri, atque finis expers cenſetur omnino; in ſeipſo enim conſiſtens, foras non egreditur, quo ſuum currendi, voluendique curſum peragere queat: omni contrario caret, omnium motuum quam facillimus, vbique totus, variationis expers, niſi tantummodo ob ſitum partium: primus omnium corporum motus, à quo & cæteri motus aguntur, atque dependent. Hęc autẽ, atq; ſimilia & primę intelligentiæ conformia ſunt, atque affinia, & animæ, ſeu intelligentiæ, à qua, ſiue à quibus ipſa corpora cœleſtia mouentur. Quamobrem Plotinus ibidem. *Itaque cum intelligentia*, inquit, *ſic anima, ſphæram circulo comprehendat; merito hac continens reflectitur in ſeipſam: hanc vero reflexio corpus vna, cum eſt infuſa, contorquet; in ſphæra enim quantacunque pars moueatur, ſi modo permanens moueatur, ſphæram in qua eſt, neceſſario concutit. vnde motus ſphæra procedit. ambi ſiquidem anima, bono proxima ſenſu ſagacior, circa bonum mouetur, corpuſq; pro natura ſua ſecundum localem concitat motionem: vnde & motus ſequitur circularis.* Et *cap. 2. Si poteſtas animæ*. inquit, *circa medium viget; hac etiam ratione fit motus in circulum.* Medium vero non eadem ratione in anima quae in corpore ponendum eſt, ſed in anima quidem medium, à quo alia dependet vita. in corpore vero medium eſt conditione locali Itaque anima rurſus reuoluitur circa Deum, affectatque complecti, & vtcunque poteſt circa ipſum ſeſe habet; cuncta enim à Deo dependent. Cæterum, quod ſphæricum eſt in nobis, in orbem facile retorqueri nequit; terrenum namque iam quaſi. Noſtris pręterea corporibus adiunctum eſt, quod recta motione progreditur, hac de cauſa circulari motu agitari, ſeu moueri nequeunt.

Anima ſeipſam mouet. *Formæ brutorum non ſunt animæ* *Anima duplicater mouetur.* *Motus animæ circularis* *Enn. 2. lib. 2. cap. 1.*

Motus circularis. *Rationes motus circulares.*

CAP II.

Ariſtoteles de motu circulari.

Triplicem eſſe apud philoſophum lationem ex primo cœli tex cum. 6. didicimus: aliá nempe è medio, aliam ad medium, & aliam circa medium. hoc eſt, duos rectos, & vnum circularem. Porro, omnes motus cœlorum, quia circa idem medium verſantur, eiuſdem apud comment. ſunt ſpeciei. Cum autem motus circularis ſit ſimplex, vtpote, qui non eſt compoſitus è circulari. & recto, ſed per lineam circularem, circa medium mundi fiat, ſimplici vtique corpori conuenit, quod quidem aptũ eſt circulari motu ſuapte natura ferri. Quam ob cauſam, motus circularis ignis, aëris, & aquę, ęquiuoce ſic dictus eſt. In cauſa autem eſt, ait commentator, quia non eſt ſimplex, neque circularis, eſt enim compoſitus ex recto, & circulari, *com.* 14. Proinde moueri circulariter ſecundum naturam nihil poteſt, niſi ſphæra. Eteoim motus circularis iuxta naturæ ordinem, nun niſi ſphærico corpori ineſſe poteſt accidentaliter autem, nihil prohibet, corpori non ſphęrico, vtpote igni, aerique competere. Porro accidentaliter intelligendum eſt, quatenus eſſentiali eſt oppoſitũ. Motus ſane vnus ſpecie, vnius tantum eſt corporis ſecundum ſpeciem. 1. cœl. comm. 18. at motus rectus, à motu circulari ſpecie diſcrepat, ideo ſi motus circularis, contrarium haberet; rectus potius, quam circularis illi aduerſaretur, teſte Commen. Motus itaque circularis, ad corpus proprie cœleſte attinet. Ex quo patet magno cum conſilio corporibus cœleſtibus motum circularem fuiſſe tributum. Deinde, motus circularis eſt prior, atque perfectior recto. priori ergo conuenit corpori, nempe cœleſti, ac lineæ perfectiori, id eſt, orbiculari. nulla autem linea recta perfecta eſt, quippe, quæ finem, ac terminum habeat, poſsitque ad libitum ad extra augeri: orbicularis autem minime. Motus igitur, qui fit per orbem, & perfectior habetur, & prior. primo cœli, com. 12. Circularis itaq; motus alicui corpori competat ſecundum naturam, neceſſe eſt, quod quidem cæteris corporibus nobilius ſit atque præſtantius: alioqui quomodo huiuſmodi motus poſſet eſſe continuus? quæ n. præter naturam ſunt, citiſsime aboleantur. Proinde, *Signa eſt id*, inquit philoſ. *quod circumfertur, quemadmodum nonnulli autumant; non minus hic motum præter naturam inerit ipſi. quam ei, qui deorſum eſt ſiquidem motum eum videamus, quo ipſa è medio recta fertur ita.* Quapropter ex his omnibus aliquis ratiocinãs corpus aliquod aliud eſſe credet præter ea corpora, quæ hic, & circa nos ſunt, ſeparatum

Triplex latio. *1. cœl 4. Motus circularis quis.* *1. cœl 10.* *Soli conuenit cœlo.* *1. cœl. 24. Motus circularis, eſt perfectior.* *1. cœl. 17. Motus circularis cæteris magis naturalis.*

tum

Motus circularis. tum tanto ſublimiorem habens naturam quanto plus ab his diſtabit, quæ hic ſunt. Motus igitur circularis, ſi igni competit, non naturaliter, quia per ſuperioris corporis naturam ſuperiori vſq; naturaliter conuenit. *Circularis motus non eſt elemento naturaliter.* vnde 3. *cels.* 2a. motum circularem ignis non eſſe violentum, neq; naturalem dixit; *Oportet*, inquit, *primam motricem, non vi, ſed ſecundum naturam mouere; in infinitum enim erunt, ſi non erit aliquod primum mouens ſecundum naturam.* Nam ſi mouat vi, igitur non mouet, niſi motum extra: ab alio igitur mouebitur, & ſic deinceps in infinitum, quod eſt omnino abſurdũ. Primum igitur mouet, & quidem naturaliter: motus ergo illius eſt naturalis, hoc eſt ab intrinſeca illi forma. *Motus ignis in concauo lunæ.* Motus ergo ignis in concauo lunæ non eſt dicendus violentus, alioqui non eſſet perpetuus, neque naturalis, quia non mouetur à principio in eo exiſtente. In 8. *phyſ.* 27. *Commentator.* Vult commentator motum cœli eſſe naturalem, tum animæ, tum etiam corporis ratione: anima ſiquidam circolari motione agitatur: cœlum vero huic motui non repugnat, ex ſuæ formæ, ſeu, vt ita dicam, materiæ conditione. hanc ob cauſam *comment.* 2. *de ſubſt. orbis*, ait intelligentiam eſſe motus cœli cauſam effectricem, motus ſiquidem ex ſui natura aſt corruptibilis, & continuo alius, atque alius. *Motus circularis eſt continuus.* Motus ergo circularis, proprie, ac naturaliter corpori congruit cœleſti. Amplius, circularis motus perfectio oſtanditur, quod vnus omnium eſt continuus, authore philoſ. *Simplex. 8. phyſ. 74.* *At motus* inquit, *qui per orbem fit, vnus atq; continuus erit*, cum nullum impoſſibile accidat; ſimul enim contrarijs motibus non mouetur, neque oppoſitis. ex quo patet non bene ſenſiſſe antiquos, qui in continua alteratione, transmutationeque omnia verſari arbitrati ſunt. *Perfectus.* Diſcimus etiam in rebus animatis non vnum, eundemque perpetuo motum inueniri. Et *tex. com.* 75. Omnium lationum, *Primus.* circulatio eſt prima, ſimplex, atque magis perfecta ea enim latio, quæ ſuper finita recta linea fit, ſi reflectatur, compoſita erit, duoq; motus; ſi non reflectatur, imperfecta *Natura.* eſt, ac corruptibilis. At imperfecto perfectum, corruptibili *Ratione.* incorruptibile, & natura, & ratione, & tempore prius eſt. *Tempore.* Siquidem ſolus circularis poteſt eſſe perpetuus, cæterorum vero nullus, nec alius vllus; ſtationem enim fieri oportet, quæ quidem cum eſt, deſinit motus. Adde, quod lationi, quæ fit per lineam rectam, inſit principium, medium, & fi- *Perpetuus.* nis. At motus circularis ſemper eſt in principio, medio, & fine: perpetuus ergo eſſe poteſt. Etenim ſemper eundẽ locum poſſidet ſemper circa mediũ fertur: ſemper quodammodo vniuerſum quieſcit, moueturq; continue; æquo ſiquidẽ interuallo ſemper differt à medio, ſiue à centro, quod quidem eſt principium, quatenus ab illo proficiſcuntur omnia: & ita orbis moueri dicitur, & finis, in quem deſinũt omnia, atq; quieſcunt. Zeno autem ſic arguebat: *Orbis non mouetur, quia ſemper eundem obtinet locum.* Ad quẽ philoſ. *Orbis, quatenus* *In æternis non eſt caſus* *ſemper eſt in ſua fine, videtur ſemper quieſcere. at quatenus eſt in ſuo principio, videtur ſemper moueri.* Et 2. *cœl.* 35. *Circularis lationis neq; vnde, neq; quo, neq; medium eſt, quippe cum nec principium, nec finem, nec medium ipſius ſit prorſus.* Et *cõ.* 32. *Si nihil in æternis fortuitum, aut à caſu eſſe poteſt, cœlum vero ſempiternum eſt, atq; eius conuerſio; quam ob cauſam ad alteram, & non ad alterã fertur partem?* Vniuerſum *Menſura aliorum.* igitur quoddammodo quieſcit, & mouetur. Amplius, motus circularis eſt menſura aliorum motuum, cum ſit prior natura alijs. Ad hæc, circulatio eſt menſura motuũ, inquit: *8. phyſ. 76.* igitur eſt prima, ipſo n. primo omnia menſurãtur, & rurſus, quia prima eſt, menſura eſt cæterorum. Præterea, etiam ſola circulatio eſt vniformis: nam quæ recto mouentur motu, à *Vniformis.* principio ad finem difformiter feruntur. omnia namq; quo magis ab eo recedunt, in quo quieuerunt, velocius ferũtur. Sane, ſi violẽta extiterit, in fine remiſſius, ſi vero naturalis, fortius mouebitur. At ſola in circulatione neq; principium, neq; finis ſuapte natura in ipſa eſt, ſed extra. hoc eſt, centrũ, *Motus localis omnium primus.* quod eſt finis, principium, & medium ad extra. Communis eſt autem omnium ſapientum ſententia, motum localem cæteris eſſe priorem. nam lis, & concordia apud Empedoclem in loco fiunt. *Anaxagoras* quoq; mentẽ, quæ prius mouit ſegregare contendit. Eadem dixerunt *Democritus, & Leucippus*, qui nullam cauſam dicunt, ſed propter vacuũ moueri aiunt. *Epicurus* præterea, qui denſitudine, ac raritudine, generationem, corruptionẽq; confecit; congregatione enim, ac ſegregatione hæc diſponuntur, quę profecto ſine motu *Antiquorũ ſententia.* locali haberi, ſeu fieri non poſſunt. hanc antiquorũ opinionem ſequutus eſt Epicurus. *Plato*, animam, motus cauſam facit. omne autem animans, motu in loco ſeipſum mouet. Deniq;, ſecundum communem hominum ſententiam, id ſolum proprie moueri dicimus, quod motu in loco fertur: *3. cœl. 24.* motus ergo localis eſt omnium primus. Motus præterea circularis non habet contrarium, rectus enim illi non aduerſatur; fit enim per lineam rectam: circularis vero per circularem. non ergo per eandem lineam, quod plana motus *Motus circularis.* contrarietas appetit nec circularis, omnes ſiquidem motus contrarij ſunt ad loca contraria. ſed motus circularis eſt ab *Non habet contrariũ.* eodem puncto, ad eundem in circulo deſignatum: circularis ergo circulari non poteſt eſſe contrarius. nã ſi vnus alteri aduerſaretur, alter illorum eſſet fruſtra. Sed Deus & natura nihil agunt fruſtra. conſeq. ſatis patet. nam mobile, quod motu agitaretur contrario, aut æquali alteri obſiſteret virtute, aut minori. vel maiori nõ æquali, alioqui mouebitur eorũ neutar: non maiori, aliter huiuſmodi mobile, cœlum impediret omnino à motu: non minori, nam ſic cœlum impediret huiuſmodi mobile, ne moueri quidem poſſet. Cæterum, motus circularis planetarũ, non eſt contrarius primo motui; non enim ſufficit ad loca cõtraria terminari; ſed per eandem lineam, & ſuper eoſdem polos fieri debet contrarius motus. at motus primi mobilis, per lineam fit æqui- *Motus Planetarum non contrariatur.* noctialem, diuidens primũ mobile in duas partes æquales, & ſuper polos mundi, arcticum & antarcticum: motus vero proprius planetarum per zodiacum declinantem ab æquinoctiali, & ſuper polos zodiaci. Qua de re, huiuſmodi motus non eſſe cõtrarios, etiamſi ad contraria loca fiant, patet ſatis. Inſuper, motus circularis eſt velociſſimus. Præterea, *Velociſſimus. 2. cœl. 30.* Si cœli latio, inquit, motuum eſt menſura, propterea, quia ſola continuus, & vniformis, & ſempiternus motus eſt in vnoquoq; autem genere, menſura eſt id, quod eſt minimũ: minimus autẽ motus eſt, qui eſt velociſſimus; perſpicuum eſt cœli motum omnium motuum eſſe velociſſimũ; nullum enim mobile in tam breui tempore, tantam pertranſire ſpatij latitudinem, nec etiã proportionabiliter. Magnitudo præterea ſphærica, minorem occupat locum, quam triãgula, vt quadrãgula, aut aliquid huiuſmodi. Ex quo fit, vt motus per huiuſmodi lineam ductus, ſit velociſſimus: denique *Velocitas duplex.* velocitas ſi penes circulationem conſideretur, hoc eſt, tempus, ſic luna citius, quam Saturnus mouetur. at, ſi penes ſpatium, ẽ contrario res ſe habet. Motus etiã circularis eſt ſine labore, quippe cum nulli ſubijciatur violentiæ, aut neceſſitati, quæ quidem cohibens detineat ipſum, aptum alio modo ferri: Omne ſiquidẽ tale, ait philoſophus 2. cœli, com. 3. languidum eſt, tanto quidem magis, quanto fuerit magis ſempiternus atq; optimæ diſpoſitionis expers. Quare, quę de Athlante dixere antiqui, fabuloſe dicta ſunt; ſuppoſuere enim cœlo ipſi fabuloſæ animæ neceſſitatem, ceu corporibus his terraceis, quæ ſurſum ſunt, ac pondus habent. Quoniam igitur motus circularis eſt ſimplex, vnus, perfectus, prior natura, ratione, tempore, alijs motibus, ſine fine, medio, atq; principio, ſolus potens eſſe perpetuus, menſura aliorum motuum, vniformis, ſine aliquo vere contrario, omnium velociſſimus, abſq; aliquo labore; non temere à ſummo omnium opifice corpori accomodatus eſt, atque conceſſus nobiliſſimo, perfectiſſimoq;.

Mercvrivs.

Nam arctos ipſas, quas noſti, nec exoriri vnquã, nec mergi, circa idem perpetuo recorrentes, nũ moueri cenſes, an conſiſtere potius? Ad quẽ Æſculapius, moueri ô Triſmegiſte. Et Triſmegiſtus. Quonam motu ô Æſculapi? Motione, inquit, circa idem ſempiterne currente. Triſmegiſtus. At vero circulatio illa idem, & circa idem motus ſtatione contentus: ipſum namq; circa idem prohibet quod ſuper ipſum eſt. Impeditum autem id, quod ſuper ipſum eſt, circa idem inſtat. Atq; ita contraria agitatio firma eſt ab ipſa oppoſitione perpetuo ſtabilita. Exempla tibi ante oculos ponam in terris viuentium, veluti dũ homo quis natat, currente nimirum aqua, manuũ ſimul, & pedum repercuſſio ſtare hominem efficit, ne cum aqua pariter collabatur, aut mergatur in eam. Æſculapi. Perſpicuum ô Triſmegiſte, ait Æſculapius, exemplum in medium attuliſti. Triſme. quodcunque ergo mouetur in ſtatu, & à ſtatu mouetur.

Commentum V.

Planetarum reſiſtentia prępoſita, ſicuti præcedenti cõmento oſtenſum eſt, de polorũ motu naſcitur interrogatio, num & illi, alicui motui ſubiaceãt, quippe qui ppetuo circa idẽ moueri videan-

Arcticus. Vrſa.

videantur. *Arctos ipſas, inquit, ô Aeſculapi, quas noſti, nec exorientes vnquam, nec mergi.* ἄρκτος ſiquidem, latinè vrſa, quæ quia in modum plauſtri vertitur, noſtri eam ſeptentrionem dixerunt: vnde & Arcticus ſeptentrionalis. Cicero lib. 2. de nat. deor. Hunc circum Arcti duæ feruntur, nunquam occidentes: Ex his altera quidem apud Graios Cynoſura vocatur, altera Helice. Maior eſt vrſa, quæ & Calliſto vocata fuit, vt fabula fert, Lycaonis filia, Iouis indignatione, cuius erat pellex. Septentrionalis, à ſeptentrione, id eſt, minore vrſa, quæ ſeptem ſtellis circa hunc circulum exiſtentibus figuratur: quæ & Triones, id eſt, boues appellantur, eo quod tarde, vt boues moueantur. Idem borealis, & arcticus polus. Oppoſitus vero Antarcticus, auſtralis, & meridionalis. Poli autem ſic dicti ſunt, quod ſint axium cycli, ex vſu plauſtrorum, à poliendo ſcilicet nominati. Axis autem eſt ſeptentrionalis linea recta, quæ per mediam pilam ſphæræ tendit. dictaque Axis, quod in ea ſphæra, vt rota voluitur. Cardines cœli, extremæ partes ſunt axis. A philoſopho vocantur, *vertices immobiles.* At longitudinem ipſius dico, quæ ad vertices eſt intercapedo, atque verticum alterum ſurſum, alterum deorſum, differentiam enim binis ſphæriorum in ſolis his cernimus, argumento quod vertices ipſi non mouentur. Verticum vero qui nobis apparet, infera pars eſt, qui vero nos latet, eſt ſupera. Cæterum vertices, ſeu poli aut per ſe mouentur, aut per accidens. Si per ſe, moueri igitur poſſunt: cui enim ineſt vnum oppoſitorum, eidem ineſſe poteſt & alterum. Si per accidens, ad quietem igitur alicuius per ſe. ſed in ipſo cœlo, actu quieſcit nihil. non ergo quieſcunt. Ad hæc ita reſp. comment. ad mentem Mathematicorum, vertices immobiles tenentium, philoſophum fuiſſe loquutum. Vertices præterea per accidens quieſcere, nempe ad quietem partium, quæ iuxta vertices ponuntur, quæ quidem ſecundum naturam, atque ſubiectum quieſcunt, tametſi ſecundum formam moueantur. Itaque ſecundum formam mouentur; quieſcunt autem per accidens, quiete ſcilicet partium, quæ ſecundum materiam quieſcunt. *Dices,* polos nullo modo moueri, non quidem motu recto, quia neque ſurſum neque deorſum, neque circulari, cum circulum non deſcribat, alioqui illius circuli adhuc eſſet centrum, & vertices, & ita in infinitum. Daretur præterea medium inter quieſcens, & mobile. Vertices ergo ſunt immobiles, ſiquidem indiuiſibiles cum ſint. nec ad mouendum, nec etiam ad quieſcendum aptitudinem habent. *Dico* vertices poſſe circulos deſcribere per accidens, ob fundamenti, atque cœli motum, ſiquidem partes minimæ ſunt, quæ mouentur motu totius per accidens ſuntque moueri aptæ, atque diuiſibiles. Et 4. phyſ. t. 18. *Non omne,* inquit, *quod immobile eſt, quieſcit, ſed quod caret motu, aptum tamen moueri.* hanc ob cauſam ait Æſculapius partes illas moueri motione ſempiterne circa idem currente. vnde & à Mercurio circulatio vocatur *At vero,* inquit, *circulatio illa idem, & circa idem motus à ſtatione contentus,* hoc eſt idem motus, quia ſemper circa idem, qui plane ſub ea cœli parte continetur, quæ ſtare videtur. *Ipſum namque circa idem prohibet quod ſuper ipſum eſt,* id eſt, motus perpetuo circa idem prohibet, quominus oppoſito motu voluatur: *Impeditum autem id,* inquit, *quod ſuper ipſum eſt, circa idem ſtat, atque contrariis modo non circumuoluitur. Nam contraria,* ait, *agitatio firma eſt ab ipſa appoſitione perpetuo ſtabilita,* quaſi diceret, vertices mundi, contrario motu non agitantur, quia perpetuo circa idem mouentur; hoc enim eſt, quod dicit, *contraria agitatio,* paulo ante, *reſiſtentiam* vocauit, *eſt firma,* iam non pergit, ſed ſiſtit gradum curriculi, *quia ipſa appoſitio eſt ſtabilis* id eſt, pars cœli oppoſita, ſtat atque quieſcit. Exempli gratia, ſi quis in aqua fluente poſitus, manuum, pedumque repercuſſione ſeſe opponat aquæ currenti, ſiſtit ſe, ne cum fluente fluat, pariterque collabatur, atque mergatur in eam, ita, quamuis contraria agitatio, inſtar aquæ fluentis cœli vertices agitare vellet, oppoſitæ tamen partis, manuum quoddammodo, ac pedum repercuſſione impedita, ſuum curſum peragere nequit. Hæc eſt illa reſiſtentia, cuius proxime meminit: reſiſtentia, inquam, ad terminum motus. Duplex ſiquidem eſt reſiſtentia: altera quidem ad motum violentum, veluti ſi graue vi ſurſum pellatur, & hæc quidem corpori non inſidet cœleſti: altera eſt ad terminum motus, qua profecto ad terminum ad quem, mobile ſubito trahi non poteſt, quæ ſane ex debita motoris ad mobile naſcitur proportione. Hanc autem in cœlo inueniri, ex eo maxime patet, quod non indifferenter quodlibet mobile, à quolibet mouetur motore. hæc quidem proportioni finita eſſet in illis, quilibet illorum moueretur non tempore. Itaque cœlum non reſiſtit motori, alioqui cum labore fieret illius motus. ſed bene ad terminum motus, quia mundum non eſt aptum velocius ferri ad terminum, ad quem. Sed *dubitabit aliquis,* vnde cœlo innaſcitur huiuſmodi reſiſtentia? à materia, vel ab ipſa intelligentia? *Dico,* cœlum talem habere reſiſtentiam, & à ſeipſo quidem formaliter, ab anima vero, ſiue intelligentia effectiue; quatenus ab illa & eſſe habet, & ſpeciem, & accidentia omnia; quorum vnum habet virtutem reſiſtendi. Nec inde ſequitur idem ſibi reſiſtere; nihil enim immediate ſibi reſiſtit: at mediante aliquo, quod ab ipſo efficitur, poteſt bene contingere, vt ab illo ſibi reſiſtatur. *Dices,* eadem ferme ratione, elementum, abſque omni medio extrinſeco, ſuæ poſſet reſiſtere formæ, quippe cum ab ea habere dicatur accidentia omnia, ex quibus vnum reſiſtere poteſt: atque ita motus fieri poſſet in vacuo, quod plane commentatori aduerſatur. Reſp. inter formam, quæ eſt natura, & formam, quæ eſt anima, plurimum intereſſe; forma enim, quæ eſt natura, ſui quidem aptitudine ad vnum tantum determinata eſt: hac de cauſa in elemento reſiſtentia, à forma elementaria non producitur. forma vero, quæ eſt anima, quia ad diuerſa poteſtatem habet, ideo reſiſtentia ab illa proficiſcitur effectiue. Non ergo eſt ſimile, quod de elemento adducitur. Sic etiam ſe habent Mercurii verba: *Exempla,* inquit, *ô Æſculapi tibi ante oculos ponam in terris viuentium,* id eſt, ex his, quæ in terris viuunt, *veluti dum homo qui natat, currente nimirum aqua, manuum ſimul, & pedum repercuſſio ſtare hominem efficit, ne cum aqua pariter collabatur aut mergatur in eam. Ad quem Æſculapius perſpicuum ô Triſmegiſte exemplum attuliſti. Ad quem Mercurius, quodcunque ergo mouetur in ſtatu,* hoc eſt, *vertices mundi, qui ſtare videntur, à ſtatu mouentur,* id eſt, à partibus, quæ contraria agitatione non raptantur, atque voluuntur. Itaque ex Mercurio habemus, & numerum motuum, & mobilium. Motuum quidem numerus eſt triplex, videlicet primi mobilis: reſiſtentia erraticarum & verticum circa axẽ. Mobilium vero numerus, ſeptem mundos, ſiue ſeptem mundi gubernatores, ſeu Planetas, & primum mobile primi motoris complectitur. Octo ergo mobilia apud ſapientiſſimum Mercurium numerantur. Cæterum philoſophus Cœleſtium ſubſtantiarum pluralitate poſita, plures quoque lationes inueniri profitetur: *Plures,* inquit, *ſunt earum quæ feruntur lationes; plures enim quam vna errantium aſtrorum vnumquodque fertur.* Orbis autem, qui à primo motore mouetur, multis modis cæteros præcedit, ex ſe Comment. In primis, quia omnes alij orbes, in eius motum, veluti in finem intendunt. Deinde, ſitu cæteris orbibus ſuperiorem, atque à nobis quam maxime diſtat. Tertio, magnitudine cæteris præſtat, ab ipſo enim cæteri continentur. Inſuper, ſtellarum multitudine, copioſiorique numero cæteris eſt nobilior. Poſtremo velocitate motus, ſuperat omnes. Nam viginti quatuor horis apud philoſophum vna reuolutione integra fertur. Saturnus vero annis triginta. Iupiter annis viginti. Mars diebus ſolis. Sol diebus 365. atque horis 6. Mercurius & Venus fere ſimiliter. Luna vero 27. diebus atque horis 8. Hæc quidem dicta ſunt ad mentem philoſophi, qui motum proprium ſtellarum fixarum in centum annis gradu vno, non intellexit. Ptolemæus namque in *ſuo libro, quem magnam conſtructionem appellauit,* aſſerit ſtellas non errantes moueri è contra ab occaſu in ortum ſingulis centenis annis gradu vno: nam Abraches ſic obſeruauit, & cæteri vſque ad Ptolemæi tempora. vnde aſſerunt, certa experientia docente, octauam ſphæram tribus motibus circumuolui: quorum primus eſt ab oriente, occidentem verſus in ſpatio naturalis diei. Secundus huic contrarius, ad motum nonæ ſphæræ in 200. annis gradu vno, & 28. minutis, & ſic in 49000. annis totus perficitur. Tertius motus, quo octaua ſphæra mouetur ſuper duobus circulis paruis. quorum poli ſunt capita libræ, & arietis nonæ ſphæræ, & ſemidiameter illorum circulorum eſt gra. 4. min. 18. & ſecun. 43. & ter. 43. & ille motus acceſſus, & receſſus nominatur in 7. millibus quoque annis completur: & ſolus octauæ ſphæræ proprius eſt. Illius autem motus ratione ſtellæ fixæ non ſemper æque diſtant à polis immobilibus primæ ſphæræ. Nec ecliptica firmamenti ſemper eſt ſub ecliptica immobili, imo frequenter extra eam inueniuntur. vnde ſtellæ fixæ, non ſemper in temporibus æqualibus à capitibus arietis & libræ eiuſdem primi mobilis, æque diſtant, imo nunc orientem verſus, nunc autem occidentem, iam tardius, modo vero, velocius moueri videntur. Ptolemæus huius rei ſtudioſiſſimus in centum annis vno gradu motas fuiſſe reperit: poſteriores vero in 66. annorum ſpatio. Verum, vt dicit Comment. tribus modis motus ab Aſtronomis poſiti intelligi poſſunt. Primus quidẽ modus, omnibus eſt vulgaris, qui ſcilicet ab oriente in occidentẽ ſedit. Alius à ſapiẽtibus tantũ, id eſt longa ſtellarũ, atque temporum obſeruatione eget; vtpote motus,

Septentrionalis. — *Triones.* — *Arcticus polus.* — *Axis.* — *Cardines cœli. 2. cœl. 14.* — *Vertices.* — *Si poli moueantur.* — *Mouentur per accidens.* — *Exemplum natantis.* — *Reſiſtentia duplex.* — *Vnde naſcitur reſiſtentia.* — *Quare elementum non reſiſtit formæ. 4. phyſ. 70.* — *Textus.* — *Motuum & mobilium numerus apud Mercurium.* — *12. met. 43.* — *Orbis primus.* — *Motus primi orbis.* — *Saturni & aliorum motus.* — *Motus ſtellarum.* — *Tres motus.* — *12. met. 44.* — *Tribus modis motus conſiderantur.*

ſtellarum

Epicy-clus.

ſtellarum fixarum, qui multa conſideratione, diligentia, ac longo temporis vſu indiget: nam qui ab occidente in occidentem eſt erraticarum motus, non tanto opus habet labore, quum omnibus propemodum pateat. Tertius vero nec paruo, nec multo comprehenditur tempore, ſed ratione tantum; plures ſiquidem ipſorum motus viſu ſimplices apparent, ſed ratio oſtendit eſſe compoſitos: ex planetarum namque numero quandoque nonnulli veloces, interdum tardi, nonnunquam directi, quandoque retrogradi eſſe videntur.

Eudoxus. Ptolemæus.

Eudoxus octauam ſphæram vnico tantum motu, id eſt, diurno moueri putauit. At Ptolemæus motum contrarium inuenit & Thebith motum titubationis circa polos addidit, de quo in Almageſto ſatis. Porro cauſa potiſſima, qua cœlis diuerſi inſident motus, eſt tuendæ generationis, corruptioniſque gratia: ex varietate namque generationis, elementorum varietatem percipimus, atque ita ex illorum varietate, motuum diuerſitatem, varietatemque intelligimus.

Aſtronomorum rationes.

1. Aſtronomi eccentricos ſtatuunt, & epicyclos, quibus motuum diuerſitatem tueri poſſe arbitrantur: Cum, inquiunt, aliquis aliquando planetarum, nunc maior, iam vero minor nobis videatur; propinquior igitur aliquando nobis, nonnunquam vero remotior, vt dicunt perſpectiui, exiſtit. eccentricos ergo, atque Epicyclos concedere oportet. hæc autẽ apud Ptolemæum in *dictione quinta magnæ conſtructionis cap.14. & 16.* lætiſſime patent.

2. Amplius, ſi Solis motus circa medium mundi eſt irregularis, inæqualis enim conſpicitur; circa proprium ergo centrum erit regularis. igitur aliud habet centrũ, circa quod regulariter mouetur. & ita eccentricum. Placet hæc ratio Ptolemæo *3. dictione, cap.3.*

Eccentrici.

3. *Epicycli.* Arguit præterea Ptolemæus ex lunæ eclipſium diuerſitate, epicyclos inueniri: diuerſæ ſiquidem apparentiæ, epicyclos complectuntur. at nonnunquam luna in eadem eccentrici parte, quandoque eleuata, quandoque depreſſa cernitur, quod ſane per epicyclos fiat, neceſſe eſt ſint ergo epicycli. Retardatio præterea, & acceleratio in luna, & alijs in planetis directio, & retrogradatio, & ſtatio. hoc idẽ proteſtantur. Hoc ergo modo Aſtronomi motuum diuerſitatem contingere affirmabant.

Auerrois opinio contraria. 12. met. 44. 2. cæl. 35.

His autẽ aduerſatur Auerroes Si ed mentẽ philoſophi, ex omnibus motibus, vnus ſaltem congregatione, efficitur, nulla ergo ratio eccentricos, aut epicyclos admittere debet. Reuera, ſi Epicyclus eſſet; eius

1. profecto motus circa terræ centrũ nequaquã inueniretur, quod plane Ariſtoteli aduerſatur aſſerenti, omnẽ cœli motum circa medium mundi verſari, omnemque leuium è medio, ad medium vero grauium.

2. Amplius, vt ſcribit *com 32. eiuſdem ſecundi* Si darentur eccentrici; tunc ſane non omnia corpora cœleſtia eſſent perfectiſſime rotunda; eccentricus enim habet vnam partem tenuiorem, alteram vero craſſiorem, & ita non perfecte ſphæricus, quando autem pars tenuior, cum parte tenuioris inferioris eccentrici moueretur, remaneret vacuum. Ne ergo detur vacuum; aliqua ergo corpora inter cœlos eſſent ponenda. quod eſt abſurdum: ergo quod prius.

3. Ad hæc, in corporibus ſimplicibus, totius, & partis idem eſt locus. ſed locus totius cœli eſt centrum mundi: ſimiliter etiam totius ſphæræ vnius planetæ. omnia igitur erunt concentrica. Nec valet, quod de elementis adducitur, nempe plura eſſe elementorum loca, vt pote alium terræ, alium aquæ &c. quandoquidem elementa per extrinſeca locentur, orbes vero per intrinſecum hoc eſt, per centrum intra omnes orbes contentum.

4. Peccent præterea, à propoſitione plures cauſas veritatis habente arguendo, ad alteram illatum tantum: nam etſi apparentiæ per huiuſmodi ſaluari poſſint eccentricos, & epicyclos; per alia tamen nondum inuenta, idem conſequi poſſent. Non ergo eſt perfecta demonſtratio, in qua cauſa cum effectu non conuertitur.

5. Adde, quod non eſt legitimus procedendi, ſeu demonſtrandi, modus, ab ignotis, ad nota proficiſci: at apparentiæ, notæ quidem, eccentrici vero, & epicycli nobis incognitæ ſunt. Non ergo eſt legitima demonſtratio; Omnis enim demonſtratio, aut eſt ab effectu nobis noto, ad cauſam, aut cauſæ tantum: aut cauſæ, & eſſe, ſiue ſimpliciter, quæ eſt per cauſam nobis notam, & naturæ hæc, & ſimilia à Commentatore dicta ſunt. Res autem eſt ardua, & à ſenſibus remotiſſima vnde mirum eſt, quod tanta antiqui illi ſapientes inuenire potuerint, quibus plurimum debitores ſumus, à quibus tanta accepimus rerum documenta, atque doctrinas.

Cauſa motus à ſolo Deo cognoſcitur.

In hac autem materia, velle determinatam ferre ſententiam, non cuiuſuis eſt intellectus, ſed illius tantum arbitror, *qui dixit, & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt* omnia. Nos autem in medium adduximus, ex doctiſſimis viris, quæ in hac materia de diuerſitate motus, adducenda eſſe iudicauimus: vnuſquiſque autem abundet in ſenſu ſuo. Iam ad numerum mobilium accedamus, vtrumne ſint plura, quam octo, & quid de hoc negotio dictum ſit à ſanctis theologis, atque ſcripturis, palam facere tentabimus:

Orbium numerus.

CAP II.

Numerus ſphærarum cæleſtium.

1. cæl. 98

Vniuerſum mundum ex tota ſua materia conſtare; clariſſime docet philoſophus. *Nam materia eius*, inquit, *erat naturale, atque ſenſibile corpus; quo fit, vt nec nunc plures ſint cœli, nec fuere, nec fieri poſſint; ſed vnicum duntaxat eſt hoc cælum, atque perfectum.* Platonem imitatur in Timæo ita ſcribentem: *Ea ratione Deus fecit hunc mundum*, ait, *vt totum hoc animal quam maxime perfectum, ex perfectis partibus eſſet.* Deinde, vt eſſet vnũ, cui nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur. Mercurius lib.9. vocat coſmũ, *Deus*, inquit, *coſmi, id eſt, mundi pater. coſmum autem eorum. quæ in coſmo, & coſmum quidem Dei filium* ac iure coſmus appellatus eſt, omnia ſiquidem varietate generationis κόσμει, id eſt, exornat. Cælum autem apud philoſophum tribus modis intelligitur primo cœli com.96. Nam vniuerſus orbis, cœlum ab eo appellatur, deinde octaua ſphæra, poſtremo ſeptem planetarum, orbes, quos ita diſpoſitos eſſe affirmat, nempe ſupra Lunam, Solem eſſe poſitum, ſupra Solem autem, Venerem, ſupra Venerem vero, Mercurium, ſupra Mercurium, Martem, ſupra Martem Iouem, ſupra Iouem Saturnum, ſupra Saturnum, ſtellas fixas. ſuper has vero nihil eſſe, niſi entia, optimam vitam habentia. Hæc autem clara habentur apud philoſophum libro de mundo cap.2.

Cœlum trifariam accipitur. Situs Planetarum.

Sydera non errantia cum vniuerſo cœlo voluuntur, at: quorum multitudo inſcrutabilis eſt hominibus, quamuis in eadem totius cœli ſuperficie moueantur. Erraticorum vero, ſiue planetarum, in ſeptem partes comprehenſi ſunt, ſub ſphæra non errantium continuum ſitum habentes, orbis Saturni, deinde Martis, deinde Veneris. poſtea Mercurij, conſequenter circulus Solis, vltimus circulus Lunæ. Reuera, luna cæteros eclipſat, ipſa vero à ſolo terræ interuentu. Sol vero omnes condit, ipſe autem à luna tantum. At Ptolemæus de trium ſuperiorum ſitu cum philoſopho conuenit, ſed de ſole diſſentit: in nona enim magnæ compoſitionis ſectione aſſerit, ſe non potuiſſe diſcernere. an duo inferiores ſint ſub ſole, vel ſupra ſolem: etenim ratio illa non valet: Non abſcondunt ſolem; igitur ſunt ſupra ſolem, poteſt enim fieri, vt illi inter noſtrorum oculorum obtutus, atque ſolem nunquam ſe diametraliter opponant, quod quidem in luna conſpicitur, quæ licet ſæpiſſime cum ſole conueniat, ac ſimul quodammodo coeat, quia tamẽ diametraliter non ſeſe opponit; ideo raro à noſtris aſpectibus ſolis radios eripit, tollitque.

Situs Solis.

Quod ſi diametrentur, vt idem author dicit in eodẽ lib. ſectione 3. & recto aſpectu inter nos, & ſolem fuerint interpoſiti, quia nimis lucidi ſunt, atque diaphani; ideo ſolẽ nobis eripere nequeunt. Proinde Ptolemæus. Petoſiris, Necepſo, Dorothæus, & Hipperchus, ſolem in medio planetarum ſtatuunt, poſt quem verſus terram Venerem ſtatuerunt, deinde Mercurium collocarunt. hæc autem longa obſeruatione, ſumma diligentia, arte, labore, atque induſtria ab illis deprehenſa ſunt, nobiſque fideliter tradita, quæ profecto obſeruatio ab Albumeſar coniecturis naturalibus in ſuarum eruditionum libro ſatis confirmatur, commendaturque. Plato in Epinomide, octo in cælo collocat virtutes, id eſt, octo ſphæras: [*Scitote*, inquit, *octo in cælo eſſe virtutes, ſibi inuicem ſorores, quas ego inſpexi, nec magni aliquid feci, cuiuſuis enim hoc facile eſt. harum tres hæ ſunt, Solis vna, Lunæ vna, Stellarum omnium vna; atque aliæ quinque. viſibilem mundum ratio omnium diuiniſſima ſtatuit. hunc vir felix primum ſummopere admiratur: deinde cupiditate ardet ea diſcendi quæcunque à natura mortali percipi poſſunt: ſic arbitratus optime, atque feliciſſime ſe victurum, & cum deceſſerit ad congrua virtuti loca venturum. Equidem affirmare audeo, nunquam nos in hoc mendaces fore. Iterum octo eſſe dicimus: quarum tres dictæ ſunt, quinque reſtant. Quarta vero, & quinta latio, & anfractus, æquali ferme velocitate cum Sole feruntur. Atque harum etiam ſemper ſufficiens ductor eſt intellectus, Solis dico, & Luciferi, ſeu Veneris. & tertij illius, quod cum ignoretur, nominari non poteſt. Stella vero, quæ æqualiter ferme cũ ſole, & hoc ſcilicet Lucifero currit, Mercurij eſt. Reſtant adhuc tres lationes earum, qui ad dextram cum ſole lunaque mouentur. Octauum præterea circa vnum oportet dicere: quem iure mundum ſupernum quis nuncupabit: qui contra, quã cæteri mouentur, cæteraſque ſecum trahit. Reliquæ ſunt ſtellæ tres. quarum vna cæteris tardior, quæ Saturni nomine à quibuſdã cognominatur, quæ poſt hanc ſitu, & tarditate ponitur, Iouis eſſe dicatur. Deinde Martis, qui cæterorũ maxime rubẽs eſt. Nos Græci hæc tardius intelleximus. Verũ quicquid Græci à barbaris accepere, melius reddidere. Illud cuilibet Græco ſciendũ eſt: nos regionẽ ad virtutẽ omniũ pene optimã habitare: in hoc maxime lau-*

Plato ponit octo virtutes in cælo.

Sol. Venus. Mercurius

Octauum.

Saturnus.

Laus Græcorum.

bum

Orbium numerus.

huius regionis conſiſtit, quod inter hyemalem æſtiuamque naturam media eſt. Primus autem cæleſtium inſpectator, barbarus fuit; antiqua enim regio illos aluit, qui propter æſtiui temporis ſerenitatem, primi hec inſpexerunt. Talis Ægyptus, & Syria fuit, vbi ſtella ſemper omnes, (vt ita dixerim) clare cernuntur, quia cæli aſpectum, nubes, & pluuia non impediunt. Inde huc, & alio quocunque tempore, probata iſta manarunt. Quapropter magna cum fiducia hæc legibus ſanciantur. Nolite ergo ignorare Aſtronomiam ſapientiſſimum quiddam eſſe, nempe neceſſe eſſe verum aſtronomum conſiderare, quomodo ſeptem ſub primo verſentur, quoue ordine circulos ſuos ſinguli peragant; quod nulla natura niſi mirabilis ſit, facile vnquam inſpiciet.

Ægyptiis. Laus Aſtronomia.

Cælorum numerus ſecundum ſcripturas.

Itaque ex his Platonis verbis, & ſphærarum numerum, & Aſtronomiæ principium, & laudem intelligimus. Cæterum apud diuinas ſcripturas, cœlum triplicem vſum habere videtur: interdum enim proprie, ac naturaliter accipitur, atque ita eſt aliquod corpus ſublime, & luminoſum, natura incorruptibile. Porro, ſic in triplicem ordinem diſtinguitur, nempe in empyrium, cryſtallinum, & ſydereum, quod octauam cum ſeptem planetarum ſphæris continet: aliquando ſpatium, quod ab aquis, ad lunam vſque protenditur, cœlum vocatur; hoc autem cœlum aereum *Damaſcenus* nuncupauit; atque ita ſecundum illius ſententiam tres cœli inueniuntur, aereum ſcilicet, ſydereum, & ſupremum, ſiue empyrium, ad quod Paulum raptum fuiſſe affirmat. Quoniam autem huiuſmodi ſpatium, ignem, & aerem complectitur, atque in vtroque eorum, & ſuperior regio eſt, & inferior; hac de cauſa in quatuor regiones à *Rabano* diſtinguitur. Proinde ſupremam ignis regionem, cœlum igneum appellauit; inferiorem vero cœlum olympum, ab olympo monte ſic dicto, cuius vertex cœlum contingere videtur: ſupremum vero aeris regionem, propter crebras, quæ ibidem fiunt inflammationes, cœlum æthereum appellauit. inferiorem vero cœlum aereum. ex quo ſecundu Rabanum, quatuor, cum tribus ſuperioribus, ſeptenarium numerum conficiunt cœlorum.

Cœlum ſpirituale.

Interdum ipſa ſancta Trinitas cœlum appellatur, ob illius quidem ſublimitatem, & lucem, ad quod malignus ille aſcendere concupiuit: *Aſcendam*, inquit, *in cælum, & ero ſimilis altiſſimo.* Augu. de gen. *Primum cælum*, inquit, *recte accipimus quicquid eſt ſuper aquas, & terram. Secundum autem in ſimilitudine corporali, quod ſpiritu cernitur, ſicuti illud: Vnde animalibus plenum in extaſi Petro diſcus ille ſubmiſſus eſt. Tertium vero, quod mente conſpicitur ita ſecreta, & remota, & omnino abrepta à ſenſibus carnis, atque mundata; vt ea, quæ in cælo ſunt, & ipſam Dei ſubſtantiam, verbumque per quod facta ſunt omnia, in charitate ſpiritus ſancti ineffabiliter valeat videre, & audire.*

Lib. 12. cap. 34.

Tertium cælum Pauli.

Non incongrue igitur arbitramur, & illuc eſſe Apoſtolum raptum, & ibi fortaſsis eſſe paradiſum, omnibus meliorem, & ſi dici oportet, paradiſum paradiſorum.

Triplex modus contemplandi.

Tribus ſiquidem modis mens ad diuinorum rapitur contemplationem habẽdam: aut certe per quaſdam imaginarias ſimilitudines; cuiuſmodi fuit ille, qui ſupra Petrum cecidit mentis exceſſus: aut per intelligibiles effectus, diuinam contemplatur veritatem; ſicuti extitit extaſis Dauid, de qua in Pſal. Ego dixi in exceſſu meo. &c. aut eam contemplatur in eſſentia, & talis fuit raptus Pauli, atque Moyſis. In illam autem non vehitur quiſpiam viſionem, niſi ab omni phantaſmate fuerit purus, & liber; Deus enim videtur, & cognoſcitur mente pura, ab omni phantaſmate purgata, gloriæ lumine ſuffulta, de quo in Pſa. In lumine tuo videbimus lumen, quod quidem in Paulo fuit non per modũ formæ immanẽtis, ſed paſsionis potius tranſeuntis.

Amor eſt circulus.

Itaque illud lumen, & Paulum rapuit, & illuminauit, corporali lumine amiſſo amor ſiquidem, ſiue furor ille diuinus, teſte Platone in Phædro, patriæ cœleſti nos reſtituit, copulatque cum Deo; ex diuina enim pulchritudine excitatur, à qua anima rapitur, fitque vnus continuus attractus, à Deo incipiens, tranſiens in animam, & in Deum denique rediens. Proinde tractus huiuſmodi, quaſi circulo quodam, in idem, vnde manauit, remeat. Tribus autem nominibus appellatur. nam quatenus à Deo incipit, & allicit, pulchritudo, quatenus vero in animam tranſit, & eam rapit, amor; ſed quatenus in authorem remeat, atque animam illi, & opus coniungit, voluptas nuncupatur. vnde apud *Dionyſium* de diuinis nom. legitur, quod amor ſit circulus à bono, in bonum perpetuo reuolutus.

Dionyſius.

Hoc igitur modo Paulus raptus fuit in tertium cœlum. Baſilius mag. *Nos credimus ſcripturæ aſſerenti, cælos cælorum, & tertium cælum Pauli. Septem dictitant eſſe orbes, in quibus ſtella ſeptem fere conſono omnium ore prædicantur ſuum peragere curſum; quos deinde cælos ita aſſerunt concinne inſeri vnum alteri; quemadmodum ſi cadi, aut vaſcula in ſeſe inſerta ſint. hos proinde ſic inſertos, motu contrario ex aduerſo, vniuerſi in orbem verſantur.*

Hom. 3. de opificio.

Ambroſius: *Sunt nonnulli*, inquit, *qui vnum ait cælum eſſe dicant: nec alterius faciendi, cum eſſet vna hyle, potuiſſe ſuppetere ſubſtantiam: quoniam cum omnis ſuperiori cælo eſſet expenſa, nihil reliquũ fuit, quod ad ædificationem ſecundi cæli tertijque proficeret. at qui Deo impoſſibile nihil eſt: potuit ergo, & condidit multos cælos. vnde Pſa. Dominus autem cælos fecit. Tertium præterea cælum negare non poſſumus, cum Apoſtolus raptum ſe ad tertium cælum ſcriptorum ſuorum teſtificatione confirmet. Dauid etiam cælos cælorum, in illo laudantium dominum conſtituit choro, quem imitantes philoſophi, ſeptem ſtellarum, ſolis & lunæ globorum conſonum motum introduxerunt, quos ſibi connexos, & veluti inſertos verſari retro, & contrario cæteris motu ferri arbitrantur.*

Lib. 2. hexam. c. 2.

Orbium numerus.

Quid cælũ ſignificet.

Cœlum ουρανὸς græce, latine, quia impreſſa ſtellarum lumina, velut ſigna habeat, tanquam cœlatum appellatur: vranos autem dicitur, quia lucidus eſt, tanquam viſibilis terræ, quæ obſcurior eſt.

Chryſoſtomus. hom. 4. in Geneſ.

Ioannes Chriſoſtomus his omnibus aduerſari videtur: *& vocauit Deus firmamentum cælum: Et quomodo dicunt aliqui, factos multos cælos? ait: Non ex diuina ſcriptura hoc didicerunt, ſed ex ſuis opinionibus, vt ita dicant, impelluntur: beatus autem Moyſes nihil hic amplius docuit. Quis igitur poſt tantam doctrinam ferret eos, qui ex ſuo capite loqui, & contra diuinam ſcripturam multos cælos dicere audent? quod autem cæli cælorum in Dauide legantur, hoc contingit ob linguæ hebraicæ proprietatem, in qua cæli nomen pluralis numeri ab hebræis vocatur, haſſhamaym.*

Firmamentum.

Cæterum, firmamentum hebraice, Rachia, extenſionem ſonat, aut id quod extenditur, vt vela, vel cortinæ. Tota itaque cæli porrectio, ac quaſi effuſio, hebraice vocatur Rachia, græce στερέωμα, id eſt, firmamentum, quo illius ſoliditas oſtenditur. vnde *Homerus*, æreum cœlum nuncupauit, hoc eſt, ſolidiſsimum. Quod ſentit etiam *Theodoritus*, qui cœlum ex aquis conflatum eſſe voluit: *Quoniam*, inquit, *cælum ex fluxa aquarum natura conſtituit, & quæ prius liquabilis eſſet natura, ſolidiſſima eſt effecta; ea de cauſa, firmamentum eſt appellatum*: Gennandius, *firmamentum*, inquit, *ex ipſius rei opificio, ipſum appellauit, eo quod cum prius ſolubilis natura eſſet, ſolidam conſtipationem accepit.* Damaſcius. *hoc eſt firmamentorum catena; empyrium enim eſt firmamentum, eſt æthereum, eſt materiale.* Pſellus: *Septem*, inquit, *corporeos aſſerunt mundos, empyrium vnum, & primum, idem igneum, & tres poſt ipſum, æthereos: deinde tres alios materiales, quorum extremus terreſtris, & ſimilunaris vocatus eſt, qui ſublunaris locus eſt.* vnde ſententia extat apud Chaldæos de ſummo & omnipotenti Deo, ſeptem conglobauit firmamenta mundi. hac ergo ratione à ſeptuaginta cœlum vocatum eſt firmamentum. Ex his ergo patet ſatis, partim quidem ex philoſophorum doctrina, partim vero ex ſacrorum authoritate, decem cœlos inueniri, nempe ſeptem planetarum orbes, cœlum ſtellatum, firmamentum, ſiue cœlum cryſtallinum, & cœlum empyrium.

Decem cæli.

Aliqui vero vndecim eſſe affirmant: ſed quilibet in hac re abundet in ſenſu ſuo, ſeruata fidei veritate.

MERCVRIVS.

Motus itaque animalis omnis (quod ex materia conſtat) nequaquam fit ab his, quæ ſunt extra mundum, ſed ab internis ad externa, ſeu ab anima, ſiue à ſpiritu, ſiue ab animo quodam incorporali. Corpus enim, corpus animatum minime mouet; ſed neque totum ſimul corpus, etſi inanimatum exiſtat. *Æſculapius*: Qua ratione id aſſeris Triſmegiſte? *Triſm.* Ligna, & lapides, & cætera omnia quæcunq; animam habent, non mouentur à corporibus ô Æſculapi. Quod enim intra corpus, mouens ipſum animatum, non vtique corpus illud eſt, quo mouentur vtraque. Et corpus eius quod fert, eiuſque quod fertur. Inde illud quoque quod dormit, animatum eſt, ob eam potiſsimũ rationem quod mouet. Nonne ergo perſpicis animam tunc onerari maxime, quando ſola duo corpora ſuſtinet? Quin etiam manifeſtum eſt, quidquid mouetur in aliquo, & ab ſtante moueri.

Commentum VI.

QVÆSTIONIS PRIMÆ CAP. I.

Vnde motus cæli proficiſcitur.

Mobilium, atq; motuum diuerſitate, numero, ordineque oſtenſo, motus illorum cauſam adducit, aſſeritq; ab anima intrinſecus commorante, motum proficiſci: *Quemadmodum*, inquit, *corpora, & animata & inanimata* (quæ ex materia

Motus cœli. materia conſtant) *non à ſeipſis, ſed ab anima, ſi ita ſpirita, ſiue ab animo quodam incorporali mouentur*; ita & machina illa cœlorum, à proprijs animabus, ſiue ſpiritibus moueur: eſt enim ipſe mundus animal magnum. ſic profectò à Mercurio deſcribitur in calce 8. dialogi: *Meditare ò fili, quid animal immortale, quid animal diſſolubile*: nam tria animalia deſcripſerat, quorum primum Deum, ſecundum vero mundum, tertium autem animal, hominem appellauit. *Cœleſtium inſuper ait corpora, vnum, atque eundem ſeruant ordinem, quem ſcilicet primitùs à patre ſua ſortita ſunt.* Et 9. *Mundus, ò Æſculapi, ſenſum, motumque poßidet, non humanis ſenſui, motuique conſimilem, ſed potentiorem ſane, atq; ad modũ ſimpliciorem. Nã ſenſus & intelligentia mundi vnã eſt, cuncta ſcilicet facere, ac facta reſoluere.* Et 10. *Mundus, inquit, pulcher quidem, non tamen bonus. Etenim ex materia conſtat, paßionibusque ſubijcitur, primumque eſt eorum, quæ patiuntur, ſecundum autem eorum, quæ ſunt. Indiget præterea ſuapte natura, factus aliquando, ſemper exiſtens in generatione, atque genitus, qualitatumque, & quantitatum omnium genitura, mobilis enim. Mundus eſt animal primum, homo ſecundum poſt mundum animal, primum autem animalium reliquorum.* Ex quo patet Mercurium mundo ſenſum tribuiſſe. Non temere ergo dictum eſt à Mercurio, omnem animalis motum ab anima proficiſci.

Motus animalis. Cæterum animalia, quæ ſub luna habentur, à ſeipſis moueri dicuntur, quia nimirum non mouentur à principio extrinſeco, ſed intrinſeco, hoc eſt, ab anima, & ab appetibili, quatenus eſt in anima: ſic enim ſcribitur 12. *met.* balneum mouere, quatenus eſt in anima. Non ergo ab appetibili externo, veluti ab agente, ſed potiùs, vt à fine animal mouetur. Etenim anima ipſa mouet membra, & finis conceptus, animæ inſidens, mouet etiam effectiue. quatenus vero extra animam conſiſtit, vt legitur 12. met. 36. mouet vt finis. *Balneum mouet dupliciter.* Res ſiquidem, quæ extra animam habentur, tum in anima, tum etiam extra animam eſſe habent; hac de cauſa, & effectiue, & vt finis mouere dicuntur: nam & balneum intentionalem habet formam, quæ à nobis percipitur, mouetque effectiue, & realem, qua ipſum eſt tale, atque ita mouet, vt finis. Anima autem non mouet membra, niſi ipſimet ſenſus ab ipſis ſenſibilibus acti, motique fuerint: *At vero* inquit, *neq; appetitus huiuſmodi motus princeps eſt*: nam (teſte Auerroe) motui progreſsiuo ſola ratio non dominatur: quippe, cum perſæpe ſpretis, ruptiſque rationis habenis, à deſiderio moueamur. *3. de an. 48.* Nec appetitus tantum: aliquid ſane interdum ab aliquibus appetitur quod tandem non perficitur, dominante in ipſis rationis imperio. hæc igitur dum ſe habent ex parte motoris. *Duo ex parte motoris.* Ex parte autem mobilis, eſt pars ſenſitiua, ſiue concupiſcibilis, quæ apta eſt à præconceptu fine moueri: & ipſum corpus mixtum in actu, huiuſmodi motibus ſubditum, quibus de loco in locum moueri poteſt. Hæc autem quatuor motui illorum conueniunt animalium, quę ſub lunæ orbe degunt quia, teſte Commentatore 2. de ſubſtantia orbis, mouens huiuſmodi ex duobus mouentibus componitur, ex anima videlicet, & re deſiderata extrinſecus mouente animam & ideo motum inuenitur in ais compoſitum non ſimplex. *Motus animalis terreſtris.* Motus præterea talium eſt cum labore, quippe, quæ duobus ſubſint contrarijs motibus, quorum alter ad ſuperius, alter vero ad inferius pellit. Adde etiam motum localem progreſsiuum, motui declinationis eſſentialis aduerſantem: *Ideo accidit in feßitudo* (inquit Auerr.) *& cogitur ad quietem*: cauſa namque laboris remotiſsima, eſt materia, remota principiorum mouentium contrarietas, proxima vero, & præcipua, ſpirituum reſolutio, his quia animalia cœleſtia carent: propterea abſque labore mouent, laſsitudinis tædio non tanguntur: nam principium motus cœleſtis corporis, eſt genetis animę tantum: motumq; , quẽ habet circularem, animæ, ſecundum quod eſt animæ, proprium eſſe dicimus, atque peculiarem. *Labor vnde.* *Cœlum ſine labore.* Motus ergo animalis cœleſtis eſt ſimplex: terreſtris autem mixtus, & compoſitus; compoſitio ſiquidem motus compoſitus, ex mouentium prouenit differentia principiorum: anima namque ſuapte natura, teſte Platone, eſt numerus ſeipſum mouens, vt paulo ante declaraui, & *Empedocles* aſſerit, animam naturaliter in orbem moueri, ſed elementorum qualitates contrariæ, illi impedimento ſunt; vt animalis motus, nec circularis omnino, nec ſimpliciter rectus dici poſsit; ſed mixtus potius ex vtroq; , qui in libro de cauſa motuum animalium à philoſopho, vocatur progreſsiuus. *Motus animalis eſt mixtus. 8. cœl. 3.* *Dicit*, animam corpori prædominari, ipſumque regere, & gobernare. Corpora præterea ob gratiam animarum inſtituta eſſe, philoſophus apertiſsime docet. Entitas præterea, eſſe, & vnitas eſt à forma, & materiã eſſe propter formas, & corpora propter animas. Ex quo videtur, corpus ad motum animæ moueri debere, atq; ita ſemper circulariter. Reſp. Verum quidẽ eſt, corpora propter animas eſſe principaliter quidem, ipſe nihilominus *3. Polit. 1. de an. 53. 2. de an. 7. 2. phyſ. 26. 1. cœl. 72.* animæ ſunt propter corpora, cum per illa in eſſe conſtituantur; ideoque motus animalis mixti, eſt mixtus, & à virtute regitur prædominantis. *Motus cœli.* Porro, in motu proceſſiuo, plus eſt de circulari; ab eodem enim, in idem eſt: in aliis autem motibus, anima ex parte elementaria affecta, atque grauata, mixto hinc inde motu raptatur, & afficitur. *Motus cœleſtis ſimplex.* Atqui anima, corpori inſidens cœleſti, non eſt talibus paſſionibus affecta, atq; ſubdita, tum quia corpori inſidet ſimplici, tum quia non eſt in eo, vt in corpore graui, aut leui; ideo ad ſuæ naturæ motum, ſuum agere, atq; mouere poteſt orbem: Et quia, inquit *comm. 2. de ſubſtantia orbis*, mouetur circulariter, ſcimus quod proprium illius animæ, ſecundũ quod eſt anima, eſt mouere circulariter. Natura igitur iſtius corporis, non eſt niſi natura animæ mouentis in loco. Porro, mens mouens cœlum; & anima, & forma nuncupatur: anima ſiquidem, quatenus eſt actus illius corporis, forma vero, vt eſt actus illius materiæ. *Motus æquiuocus.* Quam ob cauſam illa pars cœli, & materia, & corpus à Comment. nuncupatur. Itaque motus animæ intelligentiarum, ſi illi comparetur motui, qui ineſt animalibus ſub luna degentibus, æquiuocus omnino reputabitur, vt ſcribitur 8. *Phyſ. comm.* 40. Motus ſiquidem cœli, vt dicitur 12. *meth.* 41. eſt compoſitus ex anima exiſtente in eo, & potentia, quæ non eſt in materia. Illius præterea principium, non eſt ſenſus, neque phantaſia, ſed imaginatio per intellectum. At motus animalium ſublunarium per ſenſum fit, & phantaſiam: non ergo ſunt idem. *12. met. 36. 37.* Potentia vero eſt in materia, non ſine materia: igitur, æquiuoce dicuntur. *8. met. 12.* Motor præterea vt finis, & motor vt agens, in nobis duplex habent eſſe. *ibid.* non ſic autem in motore cœleſti: nam mouet, quia eſt agens, & quia eſt finis motus; quæcunque enim non ſunt in materia; eadem profecto, vt finis, vt agentia mouentur. *Motor vt agens, & vt finis.* ſed huiuſmodi ſunt orbium motores. nam ſecundum eſſe intentionale, agentes quidem, ſecundum vero eſſe reale, fines reputantur. Mouent autem propter ſe, quia illorum eſſe cõſeruatur in motu, & propter res etiam materiales, quarum formæ habent eſſe potentiale in potentiis cauſarum, ſicuti artificiales in mente artificis, & eſſe reale, quando effectu iam exiſtunt. Motus autem illorum pro ſeipſis primo, deinde pro nobis diſponitur (inquit Comment.) quod plane, quemadmodum intelligi debeat, diximus in 2. Pymandri, vbi de motu angelorum loquuti ſumus, & poſthac dicturi ſumus.

His ita excuſsis ad textus dilucidationem accedamus: *Motus, inquit, animalis omnis nõ fit ab iis, quæ ſunt extra mundum*, effectiua ſcilicet: nam ſenſibile extrinſecum, ſe habet vt finis, non autem vt agens: *ſed ab internis*, inquit, *ad externa*: hoc eſt, corpora extrinſeca, ab intrinſeco motore agitantur, qui plane non eſt corpus, alioqui non eſſet principium mouendi alterius, *ſed anima*, vtpote in animantibus, ſub cœlo degentibus, *aut ſpiritus*, vt in animalibus cœleſtibus, *aut quoddam aliud incorporale*, quouis nomine vocetur. *corpus enim, corpus animatum non mouet*: Siquidem omne quod mouetur, à ſtante mouetur, quod per ſe mouet; per ſe autem mouens non eſt corpus, ſed anima, aut ſpiritus. *ſed neque totum ſimul mouet*, quippe, cum pars à parte moueatur, *etiamſi inanimatum exiſtat*: *Ligna*, inquit, *& lapides, & cætera omnia quæcunque animam habent non mouentur à corporibus*, nam corporis non eſt mouere. *Anima mouetur per accidens.* *Quod enim intra corpus eſt, mouens ipſum animatum, non vtique corpus illud eſt, quo mouentur vtraque*; anima enim inferiorum corporum, non autem ſuperiorum mouetur per accidens ad motum corporum. *Et corpus eius, quod fert, & eius quod fertur. Inde illud quoq;, quod dormit animatum, ob eam potißimum rationem quod mouet*, dormit & mouet, quia principium mouendi non quieſcit; quia nimirum anima viuit in motu. *Nonne perſpicis animam tunc onerari maxime, quando ſola duo corpora ſuſtinet?* mobilia namque ſuperant vires mouentis. at motor, & mobile in proportione conueniunt. Vnde ſi vna ſtella adderetur cœlo Saturni, ab illius intelligentia moueri non poſſet. *Quidquid ergo mouetur in aliquo, ab aliquo ſtante mouetur*: hoc eſt, mouetur ab eo, qui eodem modo non mouetur, alioqui in motibus fieret proceſſus in infinitum. Et hæc eſt potiſsima apud ſapientes ratio, qua primum motorem, rerumque principem, & gubernatorem intellexerunt.

Quoniam autem ſapientiſsimus Mercurius, corpora cœleſtia ab anima moueri, ait; poſthac igitur de anima cœleſtium corporum diſſeramus.

Pymandri Tomus Tertius. C QVÆ-

Anima mundi.

QVÆSTIONIS SECVNDAE
CAP. I.
Anima mundi.

AB *vna mundi anima*, ait Mercurius in 10. Pymandri, *vniuerſæ profluunt animæ, per omnem mundum, tanquam diſtributæ circumcurrentes.* In principio ſecundi Pymandri, ex multorum ſententiis philoſophorum, animam mundi, ſpiritum ſanctum nuncupaui: iam lubet vberius, copioſiuſque hanc rem proſequi. Mercurius ait omnes animas profluere, vtique effectiue, ſi ſpiritum ſanctum intellexit, quas dicit per omnem mundum eſſe diſtributas. vnam autem eſſe animam mundi in Aſclepio docet:

Anima mundi à Deo.

Mundus vnus inquit, *anima vna, Deus vnus.* Non quidem vna, vt quidam dicunt, quaſi omnes animæ ſint vna anima; ſed vna effectrix, & conſeruatrix omnium. hanc autem animam à Deo immediate produci aſſerit: *Cælum, inquit, quem ego Deum viſibilem appello, adminiſtrator eſt omnium corporum, quorum augmenta detrimentaque ſol & luna ſortiti ſunt. Cæli vero, & ipſius, & omnium, quæ in mundo inſunt, ipſe eſt gubernator, qui eſt omnium effector Deus.* Itaq; anima mundi à Deo, ab anima vero mundi, cæteræ animæ diſtributæ, atque ordinatæ, inſuper mundi totius adminiſtratio. Paulo poſt declarat, quid per animam mundi intelligi velit:

Spiritus.

Spiritu, quo, inquit, *plena ſunt omnia, permixtus cunctis, cuncta viuificat, ſenſu addito ad hominis intelligentiam: quæ quinta pars ſola homini conceſſa eſt ex æthere.* Deinde ait ſimplici mente, & anima, diuinitatem eſſe colendam,

Spiritus non naſcitur.

vnde ſubdit: *Erat Deus & hyle, quem credimus mundum & mundo comitabatur ſpiritus* Deus autem æternus, nec naſci poteſt, nec potuit: ſpiritus, quamuis à Deo natus videatur a principio tamen ex ſe procreandi vim poſſidet, atque naturam fœcunditatis. Amplius, huiuſmodi ſpiritu, omnia adminiſtrari, atque vegetari voluit, quod profecto ſoli Deo conuenire poteſt. *Spiritu*, inquit, *miniſtrantur omnia, & vegetantur in mundo, & quaſi organum, vel machina ſummi Dei voluntati ſubiectus eſt ſpiritus agitatur, ſiue gubernatur omnium tamen diſpecies, vnaquaq; ſecundum naturam ſuam à Deo diſtributam ſibi ſpiritus implet omnia, cuiuſcunque natura qualitas ſit. Mundus nutrit corpora, ſpiritus animas, ſenſus autem, quo dono cæleſti felix ſit humanitas alit mentem.* Hunc autem ſpiritum in hymno 13. dialogi Pymandri, Deum nuncupauit, omnium opificem, omnium ſcientiam habentem. *O vita, totum quod eſt in me ſalua: ò lux, totum illumina: ſpiritus Deus ſpiritus fæce opifex.* hanc ob cauſam in 8 Pymandri dicit omnia viuere, quia animam, ſeu ſpiritum habent omnia viuificantem: *Mundus n. inquit, à ſuo opifice immortalitate donatus eſt, velut à proprio patre. Exornare autem voluit id, quod poſt ipſum eſt, quaſi immortalitate fulciens omne corpus, ne materia ab huius congreſſu diſcedere volens in ſuam deformitatem iterum reſolueretur.* In primo dial. clariſſime huius ſpiritus

Vnitas anima mundi.

productionem deſcripſit. *Qui*, inquit, *eſt ſpiritus numen*, de quo in 2. libro abunde, copioſeque à nobis diſputatum ſcaque animam mundi, ſpiritum à Mercurio appellari, ſatis probabiliter arbitrari poſſumus. *Themiſtius*, atque *Simplicius in 3. de anima*, vnitatem mundi, qua mundus eſt vnus, animam mundi appellauerunt, vniuerſa recte gubernantem. Hanc ad elementa, aiunt, eſſe naturam, ad cœlos vero animum, ad homines intellectum. Huius etiam ſententiæ in eo libro, quem de opinione Platonis, de anima mundi, ad Antobolum filium conſcripſit, *Plutarchus* Rhodius extitit.

Quare anima vocetur

Reuera non temere anima mundi, vnitas appellatur: nam quemadmodum ab vnitate numerus; ita plane ab anima mundi, rerum multitudo, atque ipſemet mundus proficiſcitur opifex ſiquidem mundi, ſi realiter conſideretur, per quandam (vt ita dixerim) æquiuocationem, anima vniuerſi nominatur, conſtituit enim, & conſtitutum conſeruat mundum in eſſe, & ipſius quamlibet partem, ac ſi intentionaliter; ſic omnium forma eſt intellectuũ, à quo, teſte phi-

Ariſt. 100. loſopho aliis quidem clarius, aliis vero obſcurius communicatum eſt. Hoc vnitate, *Parmenides* ait omnia eſſe vnum, ob vnitatem vtique illius primæ formæ, quæ nihilominus propriis, ac peculiaribus formis diſtinguuntur: veluti membra hominis, vnum ſunt, communis vtique formæ vnitate, plura vero diuerſitate officiorum. Itaque ſpiritus

Enn. 2. lib. 2. c. 1. ſanctus eſt vnitas, forma, & anima mundi: *Plotinus* Platonicorum ſectatur ſententiam, aſſerentium, vt quidam aiunt, cælum eſſe animatum. *Si anima*, inquit, *circumuoluat cælum, nunquam defatigatur; neque enim ipſa trahit, vel corpus præter*

Anima vniuerſi, ſecundum Plotinum.

naturam agitur. id namque ipſum natura, quod ab anima vniuerſi eſt ordinatum. Præterea mundi anima vbique exiſtens, non diuiſa per partes, ſed vbique tota, dat & cælo, vt ipſum, quoad poteſt, ſit vbique. Quum autem anima ipſa, quam appetit cælum, totam ſe per totum fundat; ipſum quoque paſſim ſequitur animam: ipſa vero cælum ad ſe ſemper agens, ſemper agendo, mouet & ſemper ad ſeipſam, & in eodem, idque circulo ducens. Quod ſi quieuerit anima, quieſcet & cælum. ſi autem vbique eſt anima; per omnia reuoluitur & cælum: quoniam non ſertatur extra, merito reuoluitur in orbem Addit poſtea Plotinus, animam à Deo productam eſſe, eiuſque virtute potiſſimum, cœlum immortalitate gaudere:

4. eiuſd. lib.

Quum anima vniuerſi, inquit, ſit mirabilis potentia prædita, quonam via quicquam eorum, quæ in ea ſemel poſita ſunt, hanc ipſam verſus interitum ſubterfugere poterit? Si quis autem animam ex Deo manantem non iudicauerit; is profecto, cauſam omnia continentem ignorare videbitur: nihil enim vi quadam illata conſtitutionem mundi diſſoluere, ac velut regnum, & principatum labefactare poteſt, quem etiam, ſi quando quæ corpus diſperderetur, nihil tamen ex hoc animæ accideret alienum.

Anima mundi poſt Deum prima.

Et cap. 5. ait, Proximam poſt mundi architectum, animam eſſe cœleſtem, noſtraſque ſimiliter ab ipſa vero cœleſti imaginem quandam produci, ac veluti à ſuperis defluentem, terrena animalia facere, quæ in vnum vix congrediuntur, & congreſſa in vita manent; idcirco non ſemper viuere poſſunt. Animalium præterea corporibus alia proxime anima dominatur: non ſic autem accidit corporibus cœleſtibus; ideo incorruptibilia ſunt. Denique addit in fine illius capituli:

Duplex anima.

Nos, inquit, formati ab anima, quæ à diis cœleſtibus tradita eſt, ipſo cœlo ſecundum illam corporibus ſubſiſtimus: alia namque anima per quam ipſi ſumus, non ipſius eſſe, ſed bene eſſe cauſa eſt; accedit enim facto iam corpore, parum ratione ſimul ad ipſe conducens. Platonem imitatur in Timæo diſputantem, atque aſſerentem, cœleſtia ab ipſo mundi patre facta eſſe, quæ vero apud nos animalia, à diis condita. Porro, de hac re diſputaui lib. 1. & 2. in quibus oſtendi ad mentem Platonis, omnia à Deo creata fuiſſe. In *cap. 3. 2 lib. eiuſdem enneadis*

Anima cæleſtis.

aperte profitetur, huiuſmodi animam ſenſu præditam eſſe. *Anima* inquit, *cæleſtis, bono proxima, effectaque ſenſu ſagaciore, mouetur circa bonum corpusque proximum ſua ſecundum localem concitat motionem: ſenſualis virtus à ſuperiori verſus concitata, ipſaque ſuum percipiens bonum, ſecum congratulans id proſequatur tumque id vbique ſit; merito ſe per omnia transfert.* Vnde hæc eſt cauſa apud Plotinum, quare anima mundi ſit vbique tota, mundumque cæleſtem, ac terrenum immortalitate impleat. verba ſunt authoris grauiſſimi, quæ ſolertem, ac prudentem exigunt, ſiue requirunt lectorem. Ego ipſe arbitror animam mundi ab eo iñ nequaquam intelligi, quod à Mercurio intellectum fuiſſe probabiliter arbitrati ſumus ſed Platonem potius fuiſſe ſequutum in Epinomide dicentem, aſtra animam habere, & ſenſus.

Plato cælũ habere, ſenſus.

Cæleſtia, inquit Plato, *putamus animabus diuinum eſt verum genus eſſe, corpore pulcherrimo, animaque beatiſſima, & optima conſtitutam.* Deinde addit impoſſibile eſſe terram, cælum, ſtellaſque omnes, & quæ ex his conſtat moles, niſi animus ſingulis, aut adſit, aut inſit, adeo exquiſita ratione annis, menſibus, diebuſque circumuolui, nobiſque omnibus, omnia bona facere. hominem vero do-

Aſtra Deos eſſe.

cet, quo vilior eſt, eo minus de ipſis nugari, ſed conari potius certi aliquid dicere. ſi quis autem impetum corporum, aut naturas, aut huiuſmodi quicquam ordinis huius agitationiſque cauſam eſſe dicet, perſpicuum nihil adducet. Quocirca ſi quis cœleſtia ab alio quoquam facta fuiſſe, nec ex anima & corpore (vt diximus) conſtare contendat, ſtultus omnino imperituſque habendus eſt. Duorum alterum arbitrari oportet. aut Deos eſſe hæc, & rectiſſime quidem putabimus: aut Deorum imagines, & quaſi ſtatuas ab ipſis diis prudentibus digniſſimiſque artificibus fabricatas credimus. Reprehenditur Plato ab

Reprehenditur Plato ab Euſeb. lib. 1. cap. 11. præpar.

Euſebio: *Cælum, inquit, ſicut alios dæmones, atque Deos honorari oportet.* deinde poſt pauca. *Deos itaque viſibiles, ſummopere honorandos, acutiſſime vndique cuncta videntes.* In Timæo poſt ſublimem illam theologiam, qua patrem, & creatorem vniuerſi, vnum Deum eſſe conſcripſit, non veritus eſt. Socratem in Piræum ad ſoluenda deæ vota deſcendentem, laudare: Gallum Æſculapio ſacrificari probe iuſſum à So-

Si mundus habet ſenſus apud Mercurium.

crate fateri videtur. & Delphicum dæmona, paternum Græciæ interpretem appellat, & diuinis libenter laudibus proſequitur. Inconſtanter ergo de Deo Platonem fuiſſe locutum, Euſebius affirmat. Cæterum ex ſapientiſſimo Mercurio diſcimus, quomodo cœleſti corpori, atque mundano ſenſus inſit. ſic enim ab eo ſcribitur 9. dialogo: *Mundus, ò Æſculapi, ſenſum motumque poſſidet, non humano ſenſui motuique ſimilem, ſed potentiorem ſane, atque admodum ſimpliciorem. Nam ſenſus, & intelligentia mundi id vnum eſt, cuncta ſcilicet facere, ac facta reſoluere.* Clare ergo docet, qualis ſenſus ſit cœlo attribuendus: quo plane intellectu, fruſtra inſurgunt argumenta, quæ aiunt, mundo, ſeu cœlo organa à Deo non fuiſſe conceſſa, quia omnis ſenſus expers erat futurus In Aſclepio, vocat mundum ſenſibilem,

quia

Anima mundi ſenſus quid ſit.

quia videri, & ſentiri poſsit, non ideo quod ipſe ſentiat; de hoc enim an ipſe ſentiat, an non, alio dicemus tempore. vnde ſuæ promiſsionis nequaquam oblitus, ſuam explicat mentem. *Mundus*, inquit, *natus corpora, ſpiritus animas. ſenſum autem, quo dono cœleſti, ſola felix ſit humanitas, alit mentem.* Itaq; Mercurius ſenſum vocat donum cœleſte, quo alitur mens, ſoli humanitati conceſſum mundo vero alendorum corporum curam, officiumque conceſsit. *Senſus autem*, ait, *cum ſemel fuerit animæ commixtus humanæ, fit vna ex bene coaleſcentis commixtione materia, ita vt nunquam eiuſmodi mentem caligineis impediantur erroribus vnde iſte ſenſus, deorum animas eſſe dixerant: non eorum dico omnium ſed magnorum quorumcunque, ac principalium Senſus ſunt animæ deorum* id eſt, angelorum, qui ſeſe communicant hominibus de quorum angelorum natura, atque ordine, abunde poſtea proſequitur ſuum enucleare ſermonem. Quare, ſi Plato, & Plotinus hoc modo intellexerunt, vt veriſimile eſſe videtur, tunc ceſſat omnis difficultas. *Alexander Aphrodiſeus*, tactum ſolummodo cœlo cōceſsit, vnde animatum, non autem animal appellauit. *Simplicius*, tactum, viſum, & auditum attribuit. tactum quidem; alioqui infelix eſſet animal, ſi tactu careret. viſum vero, & auditum, quia huiuſmodi ſenſus ad perfectionem attinent. Reuera, ſi cœli dominio inferiora ſubdita ſunt, fas non eſſet illa ignorare, quorum regimen ſibi eſſet concreditum. atqui intellectus ſingularia non apprehendit, niſi ſenſu mediante ſenſus ergo viſus eſt illi neceſſarius. Quam ob cauſam *Auicenna* tribuit illis vim ſenſitiuam interiorem, nempe imaginatiuam Aduerſus huiuſmodi arguit *Auerroes*: *Si*
1. *cœlum*, inquit *haberet ſenſus exteriores, & organa quoque*; ſenſus
2. enim eſt virtus particularis, quæ eſt organica. hoc ſane intereſt inter ſenſum, & intellectum. Amplius ſenſuum adminiſtratio, pro ſalute animalis paranda, conſeruandaque confertur. ſed cœlum his opus non habet, cum ſit corpus incorruptibile: non ergo eget pro ſui ſalute tuenda ſenſuum
3. miniſterio. Adde Ariſtotelis rationem in lib. de plantis, ſenſum eſſe vitæ coæuum, cuius intereſt inter mortem, & vitam diſcernere. at cœli regimen nobiliori, ſublimioriq;
4. propagatur, conſeruaturque modo. ergo quod prius. Cœlum præterea ſenſuum adminiſtratione nihilo melius redditur, ad ſublunaria ſiquidem regenda, cognitio ſufficit vniuerſalis per intellectum, quæ nobilior eſt, atque perfe-
5. ctior. Denique omne corpus, ſenſibus copulatum, eſt mix-

3. de anima.

6. tum, authore Philoſ. ſed cœlum eſt corpus ſimplex, ergo, &c. Tactus inſuper in temperatura quatuor qualitatum conſiſtit, quæ profecto cœlo tribui non poteſt. igitur cœlo ſenſus omnino tribui non poſſunt. Cæterum *Auerroes* putauit cœlos, intellectum, appetitum, & motum habere, atque ita animalia appellari; habent ſiquidem dextrum, & ſiniſtrum, cæteraſque poſitionis partes. inſuper à ſeipſis mouentur, quod proprium eſt animalium postremo, animas habent, & corpora: omne autem huiuſmodi, animal eſſe probatur. *Ptolemæus*, cæterique Aſtronomi, non modo orbes, ſed ſigna quoque orbium, vtpote ſtellarum, planetarumque globos, animalia vocauere. Cæterum, ſaluo tantorum virorum decore, cum ſapientiſsimo Mercurio audeo profiteri, corpora cæleſtia vocari animalia, effectiue quidem non formaliter, quia ad modum animalis agunt, in hæc inferiora, lumine, & motu ſenſus vero illis tributus eſt, ob gratiam intelligentiæ, à qua mouentur, cui profecto ineſt ſenſus, id eſt, cognitio nobiliſsima.

CAP. II.

Anima mundi ſecundum Platonem.

Plato de anima mundi.

De anima mundi Plato in Timæo ſic loquitur: *Animam autem in eius medio collocauit, perque totum tetendit, atq; ea corpus ipſum etiam extrinſecus circūtexit, mundumq; hunc vnum, & ſolum ſolitariumque & circularem, volui in circulum ſtatuit, qui propter virtutem ſecum ipſe facile conuerſari poſsit, nullius alterius indigens, ſatiſque ſibi notus, & amicus.* Itaque priorem, antiquioremque animam corpore conſtituit, vtpote quæ obediendi corpori eſſet imperatiua, ex his videlicet, atque hoc pacto, ex ea ſubſtantia, & ſemper eadem, ſimiliſque eſt: & ex ea rurſus quæ circa corpora diuidua fit, tertiam ſubſtantiæ ſpeciem commiſcuit mediam. vult namque diuinus Plato animam cōſtare ex eſſentia, eodem, & altero, hoc eſt, ex re indiuidua, nempe rationali ſua differentia, & diuidua, id eſt, ſenſibili, quod alterum vocat *Quoniam*, inquit, *ex tribus partibus, eodem ſcilicet, & altero, & eſſentia, conflata eſt anima, ratione proportionis diſtincta, atque compacta, nec non in ſeipſam orbe reflectitur, quoties aliquid attingit, quod eſſentiam diuiduam habet, & quod indiuiduam, hoc*

Eſſentia.

Idem. Alterum.

Anima per orbem.

Pymandri Tomus Tertius.

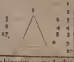
eſt, rationale, & ſenſibile. in ſeipſam omnino conuerſa, quid ſit vtrumque diſcernit tam in iis, quæ gignuntur, quam in illis, quæ ſemper ſunt eadem. Ratio, porro, ad ipſum quod idem vergens, atque veridica, tam circa alterum, quam circa idem verſata, & ſine ſono, ſtrepituque omni in eo quod ſeipſo mouetur reuoluta, quando ad ſenſibile aliquid ſe conuertit, ſi tunc etiam alterius diuerſæque naturæ circulus, recte per omnem ipſius animam rem ipſam nunciet; opiniones fideique aſſenſiones firmas, veraſque producit. Quando rurſus circa rationale ſe verſat, & ipſis quod idem eſt circulus, ſe apte reuoluens rem denunciat; intellectus neceſſario ſcientiaque perficitur. Itaque eſſentia per idem habet, vt ſecum ipſa, aliiſque congruat: per alterum vero, vt quodammodo in ſe diſtinguatur, & multo magis à cæteris. Porro idem, & alterum, ab eſſentia eſſe, ſiue, vt exiſtant, recipiunt. Eſſentia quid ſit vnumquodque definit, eodem quid ſimplex, & compoſitum ſit, cognoſcit altero vero rerum, loci, temporiſque diuerſitatem intelligit. Addo quod anima per eſſentiam rebus eſſe conferat, per idem vero eas ſibi, aliiſque coniungit. at per alterum ſeiungit, & diſcernit, mouet, efficitque, vt inuicem moueantur, & agant. Mirabili ergo compoſitione, optimoque harmoniæ numero, animam à Deo compactam, conflatamque eſſe, Plato elegantiſsime, ſubtiliſſimeque in hoc ſuo Timæo affirmat, oſtenditque. Quamobrem faber mundi formans illius animam, harmonica ratione vſus eſt, & in mixtione generum, & in earum compoſitione, proportioneque rerum, quæ animæ condendæ neceſſariæ eſſe videbantur. Porro, hæc ſub triāguli figura facilius intelligūtur. In apice trianguli poſita ſit vnitas, a qua terni vtrinque numeri profluunt, hinc pares, inde ſimiliter, impares. Poſt vnitatem duo, deinde quatuor, demū 8. Ex altera vero parte ſub vnitate, 3. deinde 9. poſtremo 27. Ita que prima portio quæ inſtar fermenti ſe habet ad effingendam animam,

Anima mundi.

Senſibile.

Rationale.

Quid per hæc operatur.

eſt vnitas. Secunda binarius, primæ duplus. Tertia vero ternarius, cuius ratio tripla eſt primæ, hoc eſt vnitatis, ſeſquialtera vero ſecundæ, id eſt, binarii. Quarta portio quaternarius, duplus ſecundæ, hoc eſt binarii. Quinta nouenarius, cuius tripla ratio tertiæ, id eſt, ternarii. Sexta octonarius, cuius eſt octupla ad primam, id eſt, ad vnitatem proportio. Septima viginti ſeptem: ratio quidem ad nouenarium tripla, vnitatem vero excedens partibus ſex, atque viginti. Cæterum, in his numeris omnes propemodum comprehendit harmonicas rationes. Nam in ſeſquioctaua inter nouem, & octo proportione, nouem tonum muſis obtemperantem progenuit. In ſeſquialtera, inter tria & duo Diapente, gratiam vocis quintæ veneream. In ſeſquitertia inter quatuor, atque tria: Diateſſeron Mercurialem vocis quartæ naturam, ſeſe conſonantiis accommodantem. In dupla inter duo, & vnum, item inter quatuor, & duo, & inter octo, & quatuor Diapaſon, id eſt, vniuerſam, & abſolutam octauæ vocis edidit melodiam Apollini dedicatam. In tripla inter tria, & vnum, nouem, & tria, viginti ſeptem, atque nouem. Diapaſon, diapente, hoc eſt octauæ ſimul, & quintæ, Iouialem compoſuit ſymphoniam. In quadrupla inter quatuor & vnum, & octo atque duo, diſdiapaſon compoſuit, iterum per ſonos quindecim Apollini concinentem: venuſtatem vero vocis tertiæ principiis inſeruit diateſſeron: vocis vero ſextæ, finibus coniunxit diapente; vt delicatiori vocis vtriuſque mollitie, hinc quidem ſecundæ vocis, inde vero ſeptimæ aſperitas leniretur. Ita enim tertia vox, & ſexta ſunt mollitie ſimiles, ſicut ſecunda cadens à prima. Item ſeptima degenerans ab octaua, ſunt aſperitate perſimiles. Scite ergo Plato in animæ conditione, ſeptenarium numerum adduxit: nam in Muſica ad ſeptimum vſque gradum, omnis vocum progreditur diſcrepantia: poſt quem fit eadem reu[...]tio. In naturalibus præterea per ſeptem, multa comp[...]enduntur. Septenarius namque vnitatem habet, vt geminæ trinitatis copulam. Eiuſmodi vero eſt vniuerſi ſimilitudo: nam in æterna, temporalia, horumque media diſtribuitur. Æterna eſſentia quidem ſimplicitatem, virtute vero ſtabilitatem, actione autem reflexionem poſsident Temporalia viciſsim habent compoſitionem eſſentiæ, virtutis mobilitatem, tranſitum actionis. Inter has vero temporalium, æternorumque trinitates, anima medium obtinens, gradum efficit ſeptimum; atque nonum, quoniam ipſa triplicem habet vultum, nempe ad ſeipſam, ad ſuperiora, atque inferiora. In ſeipſa manens, ad inferiora egreditur, veluti ad effectus,

Ratio harmonica.

Diapente.

Diateſſeron.

Diapaſon.

Diſdiapaſon.

Septem lana.

Triplex vultus animæ.

Anima mundi. quos ad ſuperiora, vti ad ſuas cauſas reducit. Itaque vnitas in figura trianguli, animæ ſignificat vnitatem, ſimplicitatemque, ac diuinæ vnitatis imaginem. *Vnitas.* Dualitas vero, animæ in proprietatem vnitate inferiorem, progreſſum. *Dualitas.* Trinitas autem, tum in propriam, tum in diuinam trinitatem regreſſum. *Trinitas.* Quaternitas, animæ à ſe in quatuor materiam elementorum, progreſſum. *Quaternitas.* Septenarius animæ virtutem, elementa recturam, per ſeptem planetarum ſphæras. *Septenarius.* Octonarius, animæ vim, per octauam ſphæram planetas gubernaturam. *Octonarius.* Nouenarius, animæ munus, octo ſphæras, in vnam formam conciliaturum. *Nouenarius.* Viginti ſeptem, omnium plenitudinem; eſt enim prædictorum ſumma numerorum: paribus quoque atque imparibus numeris, diuiſibilis, atque indiuiſibilis animæ natura oſtenditur. Aliam quoque huius rei figuram *Plato* poſuit in *Timæo*, quæ patet intuenti: nos autem hæc ſufficere arbitramur. *Anima in medio.* Poſtquam igitur ſecundum creatoris illius mentem, tota animæ conſtitutio abſoluta fuit; mox omne corporeum intra ipſam effinxit, mediumque mediæ accommodans, apto modulamine copulauit. At illa à medio per omne vſque ad cœli extrema ſe porrigens, eique extrinſecus circumfuſa, ſeipſa in ſeipſa conuertens, ita ſempiternæ ſapientiſque vitæ in vniuerſum tempus diuinum dedit exordium. Et corpus quidem cœli ſpectabile factum eſt. anima vero, oculorum effugit obtutum. rationis, & modulationis compos ab authore ſuo, omnium quæ ſemper ſunt, & ad intelligentiam pertinent optimo, ipſa quoque optima omnium quæ genita ſunt, effecta.

CAP. III

An cœlum moueatur ab intelligentia, ſecundum eſſe ſeparata.

IN ſecundo Pymandri abunde de hac quæſtione locuti ſumus: item an cœlum mouetur à forma ſua naturali, ita, vt nobis opus non eſſet de hac re iterum ſcribere; quia tamen locus iſte talia exigit. *lib. de ſubſt. orbis.* Iubetque etiam, quæ ab Auerroe dicta ſunt perſtringendo colligere, præteritis laboribus, nouos addere, inutile fore minime iudicaui; vt ſic vtrinque collectis ſapientum ſententiis, rei veritas magis, magiſque emineat. Dicamus igitur, quid ſit tenendum, ex ſubſtantia orbis exordio aſſumpto *Corpus cæleſte* (inquit) *ex duabus [illegible] compoſitum eſſe, iam dictum eſt* mixtim autem *Auer.* de his loquitur. Ego autem operæpretium me facturum putaui, ſi prius de intelligentia, vtpote de digniori, deinde de ipſius materia, verba facerem, verba Auer. eligendo, diuidendoque. Imprimis autem *Duplex forma.* non ignorare oportet duplicem formam inueniri. alteram quidem materiæ tranſmutabili coniunctam: alteram vero, intranſmutabili, materiam, id eſt, cœlum conſtituentem in eſſe illique ſpeciem, atque eſſe actuale præbentem: quemadmodum primus phyſ. liber recitat com. 63. [illegible] eiuſdem com. 79. *Forma cœli.* Itaque forma cœli, quia à ſubiecto non accipit eſſe, ſed vice verſa ſubiectum ab ipſa, ideo intranſmutabilis eſt, non potentialis, & receptiua ſed pure actiua. *Forma mutabilis.* Secus autem ſe habet forma tranſmutabilis, materiæ tranſmutabili coniuncta: hæc ſiquidem quia in ſubiecto recipitur ad vtramque contingenti, potentialis vtique redditur, atque receptiua, ad eas nempe quas ſibi materia largitur conditiones. *Eſt mouens non mota.* Quamobrem huiuſmodi forma, mouens eſt, & mota: non quidem vt quod & per ſe ſeorſum, ſed potius vt forma mouens, id eſt, vt principium motus quo videlicet graue, vel leue ſeſe mouet. Etenim quatenus eſt forma, actus quoque eſt, atque ita agentis officium exercet. Mota autem dicitur, quatenus illud ſit quo graue, atque leue mouetur, idque in materia: à materia namque accipit, vt potentialis ſit, atque motus capax, & receptiua. at forma intranſmutabilis, mouens quidem, non autem mota eſſe dicitur, quia ſecus ſe habet ad ſubiectum: bene ergo dictum eſt à Comment. 4. *phyſ.* [illegible] materiam, quo graue mouendi potentiam habet, ſiue potentiam habet ad motum, formam vero, qua graue mouetur. forma ergo cœli, id eſt, intelligentia eſt mouens non mota. Sequitur comment. *Omne*, inquit, *quod mouetur, componitur ex duabus [illegible]. vid licet recipiente, & agente*. Quoniam autem corpora cæleſtia, corruptioni, atque generationi non ſunt ſubdita, hac de cauſa eorum formæ, diuidi ad diuiſionem ſubiecti non poſſunt; non enim exiſtunt in materia, dimenſionibus mediantibus. *Forma ſine dimenſionibus.* neque materiam habent recipientem eas mediantibus dimenſionibus: neque recipiunt magnum, & paruum. hæc quidem Auer. Cæterum non ignorare oportet, quandam

inueniri formam, ſubiecti quidem conſtitutiuam, non autem à ſubiecto conſtitutam: quoties enim ſubiectum, à forma, veluti à cauſa formali dependentiam habet, forma vero à ſubiecto, vt à cauſa materiali non dependet: conſtituens quidem, non autem conſtituta forma appellatur. Ex quo diſcimus, ſubiectum, relationis dependentiæ cauſæ formalis, ad formam referri: formam vero ad ſubiectum relatione dependentiæ cauſæ materialis minime. Itaque forma, & non relationis ſubiectum, terminus eſt dependentiæ, quæ ideo relatiua dicitur, quia nimirum ad ipſam ſubiectum refertur. hoc autem modo, conſtituens, & non conſtituta forma apellatur. Ex quo patet, formam cœli non ſeparatam, ſed coniunctam dicendam eſſe, ob huiuſmodi vtique dependentiam. *[illegible] de eſt forma.* Itaque intelligentia forma dicitur coniuncta; quia nimirum operationem largitur, & eſſe, non autem recipit. appropriata vero, quia aliud ab ipſa, [illegible] ipſa ab alio dependet ſeparata autem, quia terminus, non ſubiectum eſt vnionis. *Quod non ſit forma.* Sed *diceret aliquis*, ſi intelligentia eſt forma cœli, tunc plane eſſet actus, ac prima cœli perfectio igitur materialis, vtpote educta de potentia materiæ. Non eſt præterea actus primus, alioqui poſſet eſſe ſine ſecundo, & ita abſque motu & intellectione. neque ſecundus; tunc enim eſſet operatio denique forma corporis, & non materiæ diceretur, quod omnibus modis eſt [illegible]ſum. *Dico*, intelligentiam eſſe actum, primamque cœli perfectionem, ideoque conſtituentem, non conſtitutam formam, quippe cum non ſit educta de potentia materiæ. Eſt etiam actus cœli primus, quatenus illi eſſe largitur, atque ſecundus. quia ſcilicet per ipſam cœlum operatur. *Quod intelligentia [illegible]* Primus autem ſine ſecundo in animali cœleſti eſſe non poteſt. Eſt autem actus materiæ, vt ſubiecti perfectibilis, cœli vero, vt ſubiecti complens. Cæterum Auer. *1. cœl. 95.* Formam cœli aſſerit eſſe intelligentiam, materiam vero corpus recipiens illam, quæ profecto natura. ſeclusa intelligentia in actu eſſe non poteſt: nec ſine intelligentia intelligibilis, ſed Analogiam ad ipſam, ſicuti materia communis ad formam habet. Nec inde ſequitur, corpus cœleſte eſſe in potentia tantum. & ita poſsibile non eſſe: nam etſi vtraque materia [illegible]tentia, diuerſimode tamen: communis ſiquidem eſt potentia ad vtrumque, neompe ad eſſe, & non eſſe atque ideo [illegible] illa in potentia eſt abſolute: cœleſtis vero ad eſſe [illegible]tum. Vnde reſpectu cœli materia eſt in actu methaphyſice nihilominus, non autem phyſica ratione ambæ eiuſ[illegible] ſunt ſpeciei. Ineſt tamen cœlo potentia ad vtrumque reſpectu quidem motus, non autem formæ. *Intelligentiæ [illegible] ad [illegible] orbis.* Itaque intelligentia eſt forma cœli. Octauo phyſ. com. [illegible] ait motores animaſtrum, ad motum ſubiectorum mutari [illegible]. quia ſcilicet & in eſſe, & in conſeruatione ab ipſorum dependent ſubiectis. motores autem orbium ſecus ſe habent vt dictum eſt eſt ergo intelligentia forma cœli. Reuera, ſi cœlum diffiniretur; intelligentiæ eſſentiam tantummodo explicaret, cum ſit illius ratio, & quod quid eſt: ergo illius forma: hoc enim modo arguit Ariſt. Hoc autem eſt quod [illegible] erat eſſe tali corpori ſicut ſi aliquod organorum [illegible] eſſet corpus, vt dolabra; erit enim vtique dolabræ eſſe ſubſtantia ipſius & anima hoc, diuiſa enim hac, non vtique [illegible] ret amplius dolabra, niſi æquiuoce, nunc autem dolabra. Amplius, omnis ratio, quæ propter aliqua duo, alicui attribuitur enti, alterum illorum formæ, alterum vero materiæ rationem habebit. ſed cœlo attribuitur motus, & intelligere, idque reſpectu intelligentiæ potiſſimum ergo quod prius. *2. de anima com. 24.* Sic etiam arguit Auer. *Quando*, inquit, *duo attribuuntur nobis, oportet, vt alterum forma, & alterum materia, vel tanquam materia ſit.* Itaque intelligentia eſt forma cœli abſtracta in eſſe, ſicut dicit Auer. *Forma abſtracta in eſſe.* *Forma cœli*, inquit, *non diuiditur per diuiſionem [illegible] ſubiecti, in cauſa autem eſt, quia [illegible] in ſubiecto. ſecundum quod eſt diuiſibile, quia non conſtituitur per ſubiectum [illegible] eſt abſtracta in eſſe, quoniam cum in toto exiſtat, ſubiectum non diuiditur per eius diuiſionem; in eo enim non exiſtit, neque in toto, neque in parte & vniuerſaliter nec in diuiſibili, nec in indiuiſibili.* Sed *diceret aliquis*, nonne prima forma eſt in primo mobili vt dicere videtur octauus phyſicorum [illegible] tam Græci, quam barbari ipſum ſupremum locum Deo attribuerunt. *[illegible] forma in cœlo [illegible] cœl. 12.* Prima igitur forma eſt in toto, & in parte. Denique ait formas cœleſtes eſſe totas in toto, poſtea negat eſſe in toto & in parte. *Dico*, primam formam, atque cæteras huiuſmodi æquiuoce ineſſe ſuis orbibus, hoc eſt, independenter. at[illegible] ideirco totas eſſe in totis non partes in partibus, ſed totas in ſingulis partibus. hoc autem Auer. innuere videbatur [illegible] mam cœli non eſſe in toto, nec in parte, dependenter ſcilicet, Et cum ita ſit, inquit, neceſſe eſt, vt forma qua mouetur, ſit alia ad quã mouetur, hoc eſt, agens & finis. In formis autem

conſtitutis

Intelligentia mouens forma cæli eſt agens & finis.

conſtitutis per ſua ſubiecta differunt; ſcilicet quia forma qua mouentur, non eſt illa, ad quam mouentur, ad ſeipſam perficiendam per formam aliam; neceſſe eſt, vt ſuum mouere ſit finitum, cum non moueat, niſi quando mouetur; finis enim, quod eſt eſſe, differt ab illius formæ poſſe: in formis autem ſeparatis, idem eſt eſſe, & poſſe. Vnde eo ipſo quod ſunt, poſſunt, & habent finem; ita & ipſa forma eſt agens, & ſuæ actionis finis. Sed *ambiget aliquis.* Si res ita ſe

Argumenta contraria.

1. habet: fruſtra ergo mouet. aut enim ob ſui mouet conſeruationem: aut alicuius rei acquirendæ gratia. non quidem ob gratiam ſui, ſiquidem cum ſit perpetua, his opus non habet: neque ob gratiam alterius, alioqui finem nondum

2. eſſet conſequuta. Amplius, quodlibet genitum, eo ipſo quod eſt, formam habet. ſed forma eſt finis eo igitur ipſo,

3. quod eſt, habet finem. Item: ſi quælibet intelligentia eſt agens, & finis: quælibet ergo eſt ſua beatitudo, quod eſt falſum; hoc enim ad primam tantum ſpectat intelligentiam. Tenet conſeq. nam finis, eſt creaturæ beatitudo. Ad 1.

Solutio.

1. reſp. Auer. intelligentiam mouere ob præſeruationem coexiſtiuam, hoc eſt, vt coexiſtat. Vnde 2. *phy. com* 88. ait, in ſempiternis quidquid eſt neceſſarium, eſſe ſimpliciter neceſſarium ex fine quidem, non autem ex materia: atque ita in ſempiternis eſt neceſſitas ex fine ſimpliciter. In naturalibus autem, quia finis eſt poſſibilis, & non in actu; ideo neceſſitas ſimpliciter non poteſt ex fine haberi. In ſempiternis autem omne poſſibile eſt in actu, & neceſſarium; idcirco ne-

2. ceſſitas pendet ex fine, qui impediri non poteſt. Ad aliud dico, duplicem eſſe finem: generationis vnum, nempe ipſam formam. & rei genitæ, id eſt, perfectiſſimam illius formæ operationem, qua primo redditur motori ſimillima,

Duplex finis.

quoad fieri poteſt. Itaque quando res fiūt, eo ipſo primum, non autem ſecundum finem poſſident: nam illum quidem per operationem, hunc autem per motum, ac mutationem acquirunt at res perpetuæ ab æterno, & eſſendi, & operandi finem habent. Cæterum, fides catholica hoc primæ tantum intelligentiæ dicit eſſe attribuendum. Ad vltimum dico ſecundum rei veritatem, intelligentias non mouere propter finem, id eſt, beatitudinem habendam, cum illa potiantur, ſed in gratiam potius primi motoris, cuius imperium, & iuſſibus parent: idque ad hominum ſalutem procurandam. Hæc quidem theologi. philoſophorum vero nonnulli aliter ſentiunt. Cæterum, *Auicenna* arbitratus eſt finem nobiliorem cauſam habere, quam agens: ideo corporum cœleſtium formas mouentes intrinſecas eſſe dixit, atque materiales. formas vero, quę mouent, vt finis, ſeparatas, atque abſtractas. hoc autem Auerroi non placuit nam ſi ita eſſet, inquit, tunc illæ formæ exiſterent in ſuis ſubiectis, atque ad motum ſubiectorum mouerentur, ſicque ad diuiſionem ſubiectorum mouerentur motum enim ſi moueatur eſſentialiter, erit diuiſibile eſſentialiter, & ſi per accidens, per accidens. Quaſi diceret Auer. Si ita res ſe haberet ſicut dicit Auicenna: tunc plane motores orbium ſuis in ſubiectis eſſent, atque ad illorum motum per accidens mouerentur, & ſic per accidens ſaltem eſſēt diuiſibiles: eo enim modo, quo vnumquodque mouetur, eſt diuiſibile vt ſi eſſentialiter, ſiue per ſe mouetur; ſic etiam ſit diuiſibile: ſi vero per accidens, per accidens. Non ergo verum eſt, formas effectrices

Forma vt finis, & agens eadem.

in ſubiecto eſſe. Nihil ergo eſt in corporibus, inquit Auer. cœleſtibus, quo forma, qua eſt motus, differat ab ea, ad quā eſt motus, imo ſunt eædem formæ, & non differunt, niſi in diſpoſitione, hoc eſt, diſtinctione rationis. Etenim forma, ſeu intelligentia, quatenus per motum quid conſeruabile intelligitur, habet rationem finis optimi, & appetibilis. At vero quatenus eſt intelligens, & appetens huiuſmodi diſpoſitionem, veluti eius effe, ſic certe eſt agens, mouens, ac motum efficiens. Sola ergo ratione, ſiue diſpoſitione diſtinguuntur. Amplius, intellectus, & intellectum idem ſunt in corporibus cœleſtibus, vt dicit philoſophus quod quidem verum eſt in primo motore; in aliis vero per intellectum id intelligitur, quod per motum eſt conſeruabile, finis ſcilicet: per intelligentem vero, finem illum appetentem Ex quo patet in idem recidere, quod proxime dictum

Theologi diſſentiunt ab Ariſtotele. Quomodo eſt æterna.

eſt. Sequitur etiam apud Ariſt. in corporibus cœleſtibus idem eſt finis & agens: igitur mouent motu æterno, quod plane theologis non probatur, qui motus æternitatem non admittunt. quam ob cauſam ait Auer. *Si ita eſſet, inquit, vt dixit Auicenna; tunc ſuum mouere eſſet finitum: quod enim mouetur, impoſſibile eſt, vt ſit principium motus æterni; finis ſiquidem in mouentibus eſſet quid extrinſecum, atque extraneum, & ideo non æternum.* Et quod dicunt incipientes philoſophari, quod animæ illorum corporum cœleſtium ſint formæ in materiis, quæ ſcilicet acquirunt æternitatem ex formis immaterialibus, nihil eſt; natura enim generabilis, & corruptibilis non recipit æternitatem ab alio. Itaque forma cœli non accipit eſſe à ſubiecto, ſed ſubiectum ab ipſa, eſt mouens non mota, dimenſionibus vacans; conſtituens, non conſtituta, coniuncta, appropriata, ſeparata, non mota ad motum orbis, abſtracta in eſſe, agens & finis, mouens motu ęterno, ſecundum Auerroem.

De formis cœleſtibus.

CAP. IV.

An formæ cœleſtes moueantur per accidens.

Subiectiue. 8. phyſ. 51.

Aliquid moueri per accidens, bifariam dicitur, teſte Auer. ſubiectiue quidem, ſiue delatiue, qualis ſunt omnia, quæ cum ſuis deferuntur ſubiectis, de loco ad locum, veluti albedo in corpore moto, & animæ cunctorum, quæ ſub cœlo habentur animantium. Alio modo attributiue, ſiue reſpectiue. quod plane fit non mutando ſitum; ſed potius ob motum extrinſecus aduenientem ſubiecto, quod ab ipſis mouetur. hac ratione intelligētias medias per accidens moueri dicimus, non quod mutent ſitus, ſed quod eorum mobilia, ſiue orbes, à primo moueantur motore, à quo vniuerſum, motu diurno mouetur, reliqui vero orbes, ſecundo, & tanquam partes ſic enim ait. *Prima quidem latio, vna eſt; plura tamen diuina corpora fert. cæteræ autem multæ quidem; vnum tamen vnaque fert corpus.* Ex quo patet, non modo primum motorem; verumetiam, nec cæteras intelligentias ſubiectiue moueri. attributiue vero medias, primum vero neutro iſtorum, cum nullum ſupra ſe orbem ſeu mobile habeat. Deinde. *Omne, quod eſt per accidens tale potest non eſſe;* omne ſiquidem accidens, eſt contingens, quod poteſt non eſſe. omne præterea per accidens mobile, teſte Auer. ſicut annotauimus paulo ante, eſt etiam per accidens diuiſibile atque ita eſſent formæ materiales. Amplius, non mouentur per accidens, ſicut ambulans in naui. cum enim non ſint corpora, ſeorſum moueri nequeunt neque per aliud alioqui eſſent formæ extenſæ, & accidentales. Formæ ergo cœleſtes non mouentur per accidens ſubiectiue, niſi attributiue tantum, idque mediæ prima autem, ab omni modo eſt libera. Sed *dicet aliquis,* quælibet intelligentiarum eſt proprii orbis perfectio igitur ad illius motum mobilis, ſaltem attributiue. Reuera, quemadmodum mediæ ob motum primi mobilis per accidens moueri dicuntur; ita plane & prima ob planetarum motum, cum ſubiectum primum ſit quoddam ex omnibus aggregatum orbibus. Quatenus igitur orbes, qui ſunt partes Vniuerſi per accidens attributiue mouentur: & ipſe quoque primus motor. Inſuper, ſi anima per accidens moueri dicitur, quia eius mobile mouetur ab alio, quam ob cauſam, non idem illi contingit, quando ſuum mouet orbem? Dic cum Auer. Formas cœleſtes non moueri ſubiectiue ad motum orbium, quia ab illis eſſentialiter, aut accidentaliter nequaquam dependent. Anima præterea eſt in qualibet parte orbis, omnemque occupat ſitum non ergo per accidens moueri poteſt. Ad hæc orbis, ſecundum formam, non autem ſecundum ſitum, locū mutare dicitur. at intelligentia eſt orbis perfectio quoad ſubiectum, non autem quoad formam, hac de cauſa per accidens moueri non poteſt. Ad confir. dico, primum motorem nullo modo per accidens moueri, quia eſt prima ars, cuius virtute cæteræ mouentur intelligentiæ. proinde illarum motu per accidens moueri non poteſt. Primus præterea in mouendo, aliquem ſuperiorem non imitatur, ideo non mouetur ad motum alterius. Denique partes reducuntur ad totum, non autem è diuerſo: quamobrem, quia cætera mobilia reducuntur ad vnum primō; idcirco illorum motores per accidens attributiue moueri dicuntur non ſic autem primum mobile, ac illius motor; ſpectat enim hoc, teſte Auer. ad omnimodam primi motoris perfectionem, vt nullo modo per accidens moueri queat. at cæteræ intelligentiæ, quia ab huiuſmodi perfectione deficiunt, propterea nonnihil ſimilitudinis cum cæteris habent animantibus, vt per accidens ſaltim attributiue moueri dicantur. Ad aliud negatur ſimilitudo. animę namque animantium non per ſe abſolutæ, ſed ab extrinſecis impelluntur rebus, atque incitantur. at animę orbium, cum ſint finis, & cauſa motus, proprie, vereque per ſe mouent. Sed *quæret aliquis,* an omnino ſit vera illa Auer. ſententia; quod nullum corruptibile poſſit ab alio fieri perpetuum: nam potentia materiæ, quæ poteſt recipere infinito quaſi tempore aliam, atque aliam formam, eſt quidem corruptibilis; & tamen æterna, ad mentem philoſophi. *Dic* aliquod ſuis eſſe ſuapte natura æternum: aliud vero per accidens, nempe potentiam materiæ, infinitatum ſiquidem ſucceſſione formarum, perſeuerat in eſſe. Itaque corruptibile ſecundum proprias cauſas,

Attributiue.

Formæ cœleſtes non mouentur per accidens. 12. met. 44. 2. cœl. 72.

8. phyſ. 56. 57.

Argumenta contraria.

Solutio. 9. met. 2.

6. phyſ.

Primus intelligentia nullo modo per accidens mouetur.

8. phyſ. 52.

An aliquod corruptibile poſſit eſſe æternum.

De formis cœleſtibus.

neceſſario corrumpi neceſſe eſt: perpetuitatem autem accipere poteſt, ex aliquo extrinſeco aduenienté. Nonnulli aiunt illam Auer. ſententiam in ſubſtantijs tantum æternis veritatem habere; ſiquidem omne æternum à parte ante, eſt etiam æternum à parte poſt; nihil enim in ſubſtantiis huiuſmodi, ſimul eſt æternum, & corruptibile. at in accidentibus multa ſunt corruptibilia, quæ nunquam corrumpentur nam ab alio æternitatem mutuant, veluti motus cœli, qui à ſuo motore, æternitatem recipit. *12. met. 41.* Atqui motus & lumen continue generantur, & corrumpuntur, ſic etiam elementum ſecundum totum manet, ſecundum partes vero corrumpitur: præſtat ergo dicere illam ſententiam vniuerſaliter ex ſe veram eſſe.

CAP. V.

Forma largitur cœlo motum, & eſſe, ex ſecundo de ſubſtantia orbis.

Forma vna cœli.

FOrma (inquit Auerr.) *qua mouetur cœlum non eſt generis formarum quatuor elementorum, alioqui eſſet grauis, vel leuis, moueretur q; per ſe, & per accidens.* Natura ergo cœli eſt natura animæ; nullam enim præter animam illam, formam habet, à qua cœlum habet, vt ſit mobile corpus in actu. Porro illa intelligentia, & forma cœli dicitur, & ſubſtantia: forma quidem, quatenus eſt mouens in actu, ſubſtantia autem, quatenus illa, corpus cœleſte reponitur in ſpecie, & eſt actu corpus. *Differentia formarum.* hæc autem in primis largitur cœlo eſſe animal, deinde eſſe corporis: non ſicuti animal terreſtre, cuius anima ſecundum rationem ſaltem prius largitur materiæ eſſe ſubſtantiæ, deinde eſſe corporis, tertio eſſe vegetatiuum, quarto ſenſitiuum, poſtremum rationale. Cœlum itaque prius eſt animal, quam corpus, atq; ſubſtantia: nam ante animam nulla in cœlo forma præceſſit: ſicuti in homine ſaltem ſecundum rationem, corporeitatem, atque ſubſtantialitatem, animæ aduentum præceſſiſſe, dicimus: ex animæ ſiquidem vnione ad cœlum, corpus, quantum, figuratum, & id genus, cœlum efficitur. *Argumenta. 1.* Itaque prius eſt animal quam cœlum, ſicuti prioritate naturæ aut rationis, ſiue ſecundum intellectum, non autem ſecundum rem, prius eſt homo animal, quam homo. Sed *dicet aliquis:* omne quod mouetur, in partem motam in actu, & mouentem in actu diuidi, neceſſe eſt. ſed cœlum mouetur: igitur eſt tale aliquid. at pars mouens in actu, eſt anima: pars ergo mota in actu, eſt alia forma; alioqui anima cœli, eſſet mouens, & mota, quod ſupra negauimus. *2.* Amplius, cœlum eſt corpus igitur habet formam corporeitatis. *Solutio.* *Dic*, cœlum ab intelligentia, eſſe mobile in actu, ſicuti homo ab anima rationali eſt mobilis in actu. Ex intelligentiæ autem vnione, ſequitur cœli corporeitas, & quæ ſunt generis eiuſdem, quæ poſt animæ coniunctionem, conſequuntur. Recte ergo dictum eſt à commentatore: cœli naturam, eſſe naturam animæ. *Motus animæ circularis.* Sequitur Auer. *Sed quoniam*, inquit, *nos inſpeximus animalia, quæ ſunt hic, & inuenimus duo principia duorum motuum, quorum alterum eſt principium motus recti, & inuenimus motum iſtum eſſe contrarium motus inclinationis, neceſſe eſt, vt motus animæ ſit circularis, à qua cœlum mouetur in orbem, & ita ſequitur, quod illa natura, quæ facit ipſum eſſe corpus, neque leuis, neque grauis ſit, & quod etiam mouetur circulariter.* Sane, hoc in cœlo veritatem habet, *Cœlum nõ eſt graue, aut leue.* cuius natura eſt ipſa intelligentia, nihilque aliud principaliter, ſiue diſpoſitiue inuenitur in alijs autem corporibus non eſt ſimile; anima enim hominis non eſt grauis, aut leuis, corpus vero illius graue eſſe cognoſcitur. Cœlum præterea, ſi tale quid eſſet, cum labore moueretur, quod profecto primo, & optimo non conuenit corpori. Itaque natura corporis cœleſtis non eſt, niſi natura animæ mouentis in loco; non enim eſt in eo de potentia, niſi potentia in loco, & motus circularis, ac nobiliſſima figurarum, nempe ſphærica. *Appetitus intellectiuus intellectu.* Illa autem forma, anima quodammodo dicitur, propter appetitum exiſtentem in ea, cuius mouere eſt quodammodo intelligere, ſiue intellectus, & eſt forma ſimplex, per quam animal cœleſte componitur ex vno mouente, & vno moto. Reuera, animalia, quæ hic mouentur, cum ex pluribus in vna eſſentia ſpecie ſint compoſita, ad vnum primum mobile, quod mouetur à ſe primo, & eſſentialiter, quodq; conſtat ex moto primo, primoque motore, neceſſario reducuntur. Quoniam autem primus motor, non eſt virtus ſimplex in corpore, per corpus conſtituta, alioqui ſuperius mobile haberet, ad cuius motum per accidens moueretur: hac de cauſa, anima cœli nominatur intellectiua, & forma ſimplex. *Motus cœli intellectiuus unde.* Vnde motus cœli intellectiuus dictus eſt: tum quia eſt maxime regularis, qui profecto procedendi modus, intellectus ſimilitudinem gerit: tum quia eſt ſine organorum adminiculo, ſicuti etiam fit intellectio; per nullam enim determinatam corporis partem perficitur, atque completur. deniq; à mobili proficiſcitur immateriali, atq; motore. ſic etiam intellectus, atq; ipſa intellectio. *De formis cœleſtibus. 2. de anim.* Vocatur quoq; anima, ob virtutem appetendi. nam teſte Philoſ. animatorum gradum, appetitus conſtituit. intellectiua vero ob motum ordinatiſſimum. ſimplex autem, quia nimirum ex illa, veluti ab vno motore, & cœlo, animal cœleſte efficitur, vtpote non per ſubiectum conſtitutum. Cœlum autem ex virtutibus animæ, appetitum, & intellectum habere dicitur, idq; ob ſuæ animæ gratiam. Porro, prima intelligentia, ſeipſam, reliquæ vero primam appetunt omnes vero propter pulcherrimum mouendi ordinem, ſuis certe orbibus, quaſi motum intellectiuum largiuntur. Quomodo ergo inſit appetitus cœlo, atq; intellectus, patet. Sequitur Auerr. *è contrario de animalibus, quæ ſunt hic; apparet enim, quod mouens componitur ex anima videlicet, & re deſiderata extrinſecus mouente animam; & ideo motum inuenitur in eo compoſitum, non ſimplex.* *Motus animalium compoſitus.* Sed de hoc paulo ante diſputauimus. Itaq; corpus cœleſte non indiget anima ſenſibili, aut imaginatiua, ſed virtute, quæ non ſit corpus, nec in corpore, quæ ipſi largitur permanentiam æternam, ac motum æternum ſecundum Auerroem: Reuera, non modo indiget virtute mouente ſemper in loco tantum, ſed etiam largiente in ſe, & ſua ſubſtantia permanentiam æternam; ex ſe enim eſt finitæ actionis, quia ſcilicet eſt finitarum dimenſionum, ac terminatæ ſuperficiei ipſum continentis. *Finis efficiens. Forma idẽ.* Profecto, in ſeparatis à materia, forma, finis, & efficiens ſunt idem. Cum autem cœlum ſit ab intelligentia, vti à forma, & fine, erit etiam, vt ab efficiente. ſed hoc tantum primæ conuenit intelligentiæ, ſecundum ſcripturarum ſanctam veramque ſententiam, in ipſo enim omnia viuunt, mouentur, & ſunt. Sequitur Auerr. *Cœlum*, inquit, *habet virtutem, & mouentem omnia, & agentem, & conſeruantem, ſicuti eſt diſpoſitio in corpore hominis, & in corpore facti propter finem proprium*, finis enim ſignificat agens ſignificatione neceſſaria, ſicut mouens ſignificatur per motum; finis enim ad extra, effectus rationem habet, qui ſine agente non eſt. *Finis ſignificat.* Cauſæ inſuper, ſunt ſibi inuicem cauſæ finis autem non diceretur, niſi moueret agentem. nec viciſſim agens, niſi moueretur à fine. Deniq; finis eſt vltimũ in executione, quod abſq; agente fieri non poteſt. *Finis quo.* Quoniam igitur finis quo ipſius cœli, eſt motus, ac rerum conſeruatio; finis autem gratia cuius, eſt ipſamet intelligentia, quatenus per huiuſmodi motum conſeruatur, hanc ob cauſam putauit Auerroes intelligentiam cœli, cauſam eſſe effectricem, ſed aliud docet Catholicæ fidei veritas. *Duplex agens.* Cæterum, duplex eſt agens, quorum alterum, effectum tempore præcedit, ſicuti eſt in ſphæra iſtius mundi inferioris, diſponit enim materiã, formamq; ex illius potentia educit. aliud vero, natura eſt prius, ſicut eſt diſpoſitio temporis cum orbe. & agentis cum orbe, ſcilicet facientis ipſum in diſpoſitionibus neceſſariis, in inueniendo finem, ob quem fit: intelligentia namque natura, ac cauſalitate orbem præcedit: nec refert, quod cœlum, ad mentem Auer. exiſtens æternum, agente non indigeat ſibi coæuo, aut priori. nam etſi agente non indiget de potentia ad actum educente; indiget nihilominus conſeruante, id, quod actu talem obtinet diſpoſitionem. *Forma [illegible]* quo patet intelligentiam eſſe formam cœli, non quidem ab agente eductam, nec de nouo illi eſſe largientem, ſed ipſamet agentem, & conſeruantem, denique perficientem & finem, cuius gratia cœlum eſt, & mouetur, cœlo nobiliorem, altiorem que. Sane, hæc quæ à philoſopho, atque Commentatore dicuntur, optime congruunt primæ intelligentiæ. Itaque corpus cœleſte cum non tranſmutetur ſecundum ſubiectum; ex ſubſtantia in actu, & dimenſionibus in actu componitur. Patet ergo, quod illius forma, & eſſe largiatur, & motum circularem, appetitum, atque intellectum, quodque non ſit educta de potentia materiæ, ſed actu exiſtens, prius cœlum, animal, quam cœlum, ſeu corpus conſtituerit, ſicut dictum eſt. Et hæc quidẽ ex ſecundo de ſubſtantia orbis. Sed iam ad tertium tranſeamus. *Forma cœleſtis eſt infinitæ virtutis.* Omnis virtus in materia eſt finita: at motor cœli non eſt finitus, ſiue finitæ, determinatæq; virtutis, alioqui non largiretur motum infinitum, ad mentem Auerr. igitur non eſt virtus in materia. Quare, ſi corpus cœleſte recipit mouere infinitum, non eſt compoſitum ex materia & forma; omne enim tale eſt finitæ receptionis, ſicut finitæ motionis in alio. *Cœlum nõ eſt compoſitum ex materia, & forma. 1. cœl. 5.* Circumſcripto ergo motore, cœlũ non eſt compoſitum ex materia, & forma. ſic enim docet nempe cœlum non eſſe compoſitum ex vera materia, & vera forma, ſed æquiuoce tantũ, quippe cum intelligentia ſit natura cœli non vniuoce, ſed æquiuoce potius. nam etſi quatenus ſunt animæ, cœlum conſtituãt in eſſe, ac propriis illi accidentibus, figura videlicet & motu, non tamen proprie ſunt illius natura, cum à ſubiecto non dependeant.

Cœlum eſſe compoſitum.

dependeant natura namque ratione tantum metaphyſica,
quæ eſt potentiæ principiique ratio, non autem phyſica,
quæ eſt ratio potentiæ tranſmutabilis, de cœlo, atque iſtis
inferioribus prædicatur. Cum autem intelligentia ſit for-
ma abſtracta in eſſe, alicuius non dicit propriè corporis na-
turam; natura enim eſt principium, per quod res mouetur,
& quieſcit per ſe: ideo de forma abſtracta dici non poteſt,
quia natura per ſe ineſt enti naturali. Reuera, generationis
corruptioniſque principium eſt materia; ac cœlum eſt in-
1. phyſ. 9. corruptibile: non ergo ineſt illi materia, ad mentem Auer-
ro. & philoſophi: *Non omnium*, inquit, *eſt eadem materia, ſed eo-*
Quomodo cœlum dicatur compoſitum. *rum, quorum eſt tranſmutatio ad inuicem.* Sed de hoc poſtea, cum
ſermo inciderit de materia cœli. Itaque in cœlo ſecundum
Auerro eſt compoſitio ex mouente, & moto, nō autem pro-
pria ex materia, & forma naturali. Cœlum ſiquidem cir-
cumſcripta intelligentia, tunc eſt ens in actu, quod agere
poſſit in hæc inferiora; motus enim tunc ſibi non ineſſet,
qui eſt tanquam vita omnium natura conſtantium. Itaque
cœlū, ſine intelligentia, non eſt ſubſtantia cōpoſita ex mate-
ria, & forma, alioqui corruptioni eſſet obnoxiū. nec etiam
2. met. 17. forma dici poteſt, formę quippe eſt mouere, nō moueri. Ni-
hil prohibet vt cœlū ſit materia, ſed prohibet vt ſit forma:
materia, inquam, non ad vtrumlibet, ſed ad vbi tantum.
Quando autem cœlum, vt quoddam animal ex ſe motum,
intelligitur; tunc planè ex duabus naturis, nempe mouente,
& moto, compoſitum eſſe dicitur, & eſſe in actu, atque agere
in hæc inferiora. Sed *dicet aliquis*: Cœlum, ſecluſa intelligen-
tia, aut eſt actus, & ſic eſt forma ſubſiſtens, quod eſt falſum:
aut eſt nihil, & hoc quoque eſt abſurdum. igitur eſt aliquid
habens actum, atque ita, ſine intelligentia, motu tantum &
lumine, in his inferioribus virtutem haberet agendi. Peri-
patetici negarent cœlum ſine intelligentia eſſe in actu. *Na-*
tura, inquit Auerr. *huius, eſt natura anima*, & Themiſtius, Sim-
plicius, Alexander 3. phy. aiunt: Corpus æthereum vi ſuæ na-
turæ, ſolo actu conſiſtere, idque per intelligentiam ſui or-
bis; de forma enim, ac ſpecie ſua neque mutari: quia autem
vbique totum eſſe non poteſt; potentiæ, quæ eſt ad locum,
Propria opinio. particeps eſſe dicitur. hæc quidem illi. At nos falſa tanto-
rum authoritate virorum, non videmus aliquod impoſſi-
bile, quominus cœlum, ſicut alia corpora ſimplicia, ex pro-
pria ſit materia, & forma compoſitum, moueaturque motu
naturali, abſque vlla corruptione, ob formę perfectionem,
quæ omnem explet materiæ appetitum. Illam autem for-
mam dicerem intrinſecam, naturalem, ab ipſo cœlo mini-
me abſtractam. Cæterum ad mentem Auerr. cœlum eſt cō-
poſitum ex materia & forma, hoc eſt, ex intelligentia, & ma-
teria, quæ eſt in actu per ipſam intelligentiam, quæ quidem
materia eſt intelligibilis per hanc ſuam formam: ſicuti ma-
teria communis per analogiam ad formam: habet autem
tantum potentiam ad eſſe, & non ad non eſſe, ſicut materia
communis, ideoque vocatur materia in actu. Quoad vero
ad motum, non autem, quo ad formam, habet potentiam
1 cœl. 95. ad vtrumque. Ex quo patet ſecundum Auerr. cœlum phyſi-
ca ratione non eſſe compoſitum ex materia, & forma, alio-
qui eſſet graue, vel leue, & ita corruptibile.

CAP. VI.

Cœlum (ſecluſa intelligentia) eſt compoſitum ex materia & forma.

1. Quidam contra Auerroem aliorumque ſententiam
ſic arguere ſoliti ſunt. Omne, inquiunt, ſenſibile,
eſt indiuiduum demonſtratum, 3. *de anima*, & ex
conſequenti compoſitum ex materia & forma. ſed
cœlum, etiam ſine intelligentia, eſt aliquid tale. igitur eſt
3. an. 14. compoſitum ex materia & forma. Reuera, teſte Auerroe.
Omne ens, citra primum, aut ex materia & forma, aut ex
potentia & actu componitur. ſed corpus cœleſte, citra Deum
& abſque ſua intelligentia, eſt ens igitur ex materia & for-
ma compoſitum; eſt enim ens in actu. Sane, cœlum, ſine in-
telligentia non eſt accidens. ſubſtantia ergo, non materia
abſolute, nec forma ſimiliter. igitur compoſitum ex vtra-
2. que. Amplius, cœlum (circumſcripta intelligentia) non eſt
indiuiſibile, alioqui eſſet intellectus, diuiſibile ergo, & ita
eſt corpus, compoſitum vtique ex materia & forma. Sane,
ſi cœlum habet eſſe ab intelligentia, eſt ergo in potentia ad
eſſe; ex ſe enim eſſe non habet, atque eadem ratione in po-
3. tentia ad non eſſe, & ita corruptibile. Ad hæc, orbis ſolis
(ſepoſita intelligentia) eſt eiuſdem rationis cum alijs orbi-
bus, aut diuerſæ, ſi eiuſdem, plures ergo formas recipere
poteſt: ſi vero alterius; ad vnam ergo tantummodo for-
mam habendam aptitudinem habet; idque vel per ſuam
eſſentiam, vel per aliquem actum medium. non per ſuam
eſſentiam; eſt enim reſpectu intelligentiæ, pura potentia.
igitur per aliquem actum medium, atque ita compoſitum
ex materia, & forma. Denique, ſi intelligentia formaliter in-
eſt cœlo, per accidens vtique moueretur. alicuius enim com-
poſiti forma eſſentialis, ad motum compoſiti per accidens
Solutio. mouetur. Ad 1. Auerr. reſp. Cœlum, ſine intelligentia, non
1. indiuiduum, nec ſenſibile eſſe, omnia enim illa ſequun-
tur, non autem præcedunt intelligentiæ vnionem. Eodem
modo ſoluitur confirmatio. cœlum namque ſolum eſt po-
tentia ad vnum, vnde eſt materia ad vbi, & non ad vtrum-
2. que. Ad 2. Si in illo priori pars cœli conſideretur, eſſet vtique
indiuiſibilis, de facto tamen diuiſa, atque ideo non eſt in-
tellectus, quippe cum intellectus, & re, & ratione ſit indi-
uiſibilis. Ad confir. dico, cœlum, eſſe, actumque ab intelli-
gentia accipere, ad quam habet potentiam tantum, non
3. autem ad non eſſe, ſicut materia communis. Ad 3. Partes
in cœlis, quæ materiæ locum occupant, vt motus, & formæ,
ſunt alterius, & alterius rationis: quam ob cauſam illarum
quælibet per ſuam ipſius potentiam, quæ eſt eius eſſentia,
ad ſuum quidem actum determinate fertur. Ad confir. pa-
tet ſolutio: intelligentia ſiquidem non eſt forma cœli ſub-
ſtantialis, tametſi cœlo eſſe largiatur; hac de cauſa inter cœ-
Non eſt compoſitio vniuoca. lum, & intelligentiam non eſt vniuoca compoſitio. Reuera,
omnis forma vniuoca in materia vniuoca recepta, de po-
tentia materiæ extrahitur a naturali agente. ſed cœli forma
Intelligentia eſt perfectio orbis. non eſt talis. igitur cœlum non componitur ex materia &
forma. Amplius, cœlum, ſine intelligentia non eſt compoſi-
tum ex materia, & forma alterius rationis, alioqui otioſa
eſſet intelligentiæ copulatio; ſiquidem illa forma, cum eſſet
actus, ad cœli motum ſufficeret. hanc profecto rationem
mihi ſatis placere affirmo, eamque omnino amplecterer, ni
aliud omnium propemodum ſapientum doceret authori-
tas. Cæterum ad mentem Auerr. intelligentia eſt perfectio
cœli, cui largitur non modo operandi virtutem; verumeti-
am potentiam eſſendi, ſiue ipſum eſſe: omne ſiquidem con-
ſtituens corpus in eſſe, locat illud in ſpecie, atque operatio-
1. phyſ. 63. nem largitur, & eſſe. Sed intelligentia ita ſe habet ad cœlum,
8. phyſ. 12. quemadmodum docet Ariſt. Ergo. Ad hæc, in ſeparatis à
2. de an. materia, finis, forma, & efficiens coincidunt, *deſtru. deſtru. diſp.*
3. ſolut. dub. 10. circa finem: ergo. Sane, in tribus cauſarum ge-
neribus, anima eſt ſui cauſa ſubiecti. ſed intelligentia eſt
cœli anima. igitur eſt illius efficiens cauſa, forma, & finis.
Profecto, forma, à qua fluunt accidentia omnia alicuius
ſubiecti, non tantum operationem; verumetiam eſſe illi
2. cœl. 5. largitur. ſed intelligentia, vt dicitur eſt propriorum omni-
An cœlum ſit animatum. um accidentium cauſa. Ex his ergo, atque ſimilibus patet
cœlum ab intelligentia, & eſſe, & operationem accipere. Ex
his autem ſequitur quæſtio, an ſcilicet cœlum ſit anima-
tum. in 2. Pymandri ſatis diximus, quocirca paucis me ex-
2. cœl. 61. pediā, talibus adducūtur rationibus. Cœli, inquit, animatis
1. præſtantiores ſunt. igitur animati: nam id, quod non eſt a-
2. nimatum, non eſt animato præſtantius. Amplius, omne,
quod eſt determinatæ figuræ, motus quoque determinati,
in partem determinatam, eſt animatum. ſed tale quid eſt
cœlum: igitur animatum. Denique, motor corporis cœleſtis
non eſt in materia. eſt ergo intellectus: atque ita cœlum in-
Cœlum formaliter intelligit. telligit, & eſt animatum. Sed nunquid animatum anima
aſsiſtente? Sic enim quidam arbitrantur, cœlum ſcilicet
propriam habere actualitatem, motorem vero cœli, alte-
ram, atque ex ambobus, veluti ex naui, & nauta, vnam ope-
rationem fieri. Sed hæc ſententia Peripateticæ aduerſatur
doctrinæ: omne enim compoſitum per ſe mobile, & intelli-
3. an. 14. gens, per ſe etiam à ſua forma habet eſſe formaliter. ſed cœ-
lum eſt huiuſmodi. Ergo. Nam ex aſsiſtente operatio non
dicitur formalis: ſicut el nauis non vocatur formaliter intel-
2. cœl. 3. ligens, quia nauta intelligit. Amplius, cœlum eſt vnum eſ-
ſentialiter, & verius quam homo. ſed homo eſt vnum ani-
mal formaliter. cœlum ergo ſimiliter. *Dico*, duplicem eſſe a-
nimam alteram quidem ſubiecto eſſe largientem, atque in
eſſe per ſubiectum conſtitutam, cuiuſmodi ſunt multorum
animalium animæ, quæ etſi ſpeciem illis largiantur, in eſſe
tamen & conſeruari, à ſubiectis dependent: alteram vero,
quæ licet præbeat eſſe, non tamen à ſubiecto, illius eſſe de-
pendet, veluti eſt intellectus poſsibilis in homine, & intel-
Vnum formaliter. ligentia in corpore cœleſti. Intellectus ſiquidem poſsibilis,
in eſſe ſpecifico, & vltimo, hominem conſtituit: quo-
niam autem eſt immortalis, ab eſſe hominis non de-
pendet. Eodem modo cœlum quidem ab intelligentia
conſtituitur in eſſe, ipſa nihilominus à cœlo non de-
pendente. Ex quo patet, quod quemadmodum ex in-
tellectu, & corpore humano fit vnum formaliter;
ita ex intelligentia, & corpore cœleſti. Suffragatur

[*Cœlum eſſe compoſitum.*] huic ſententiæ Auerr. Fatt. inquit, *neceſſe, vt forma actu eſſet libera ab hoc ſubiecto.* id eſt, vt non dependeret à ſubiecto nec in eſſe, nec in conſeruari quidem, & vt non haberet conſtitu- [*1. phyſ. 63.*] tionem per corpus, ſed corpus cœleſte conſtitueretur per il- [*Intelligentia non eſt virtus in materia.*] lam. ex quo patet cœlum eſſe animatum animatione æquiuoca, quia anima cœli eſſe illi largitur, non tamen dependet ab ipſo, atque ideo deeſt perfecta animati ratio. Sed iam eo redeat, vnde defluxit oratio, nempe, intelligentiam cœli motricem non eſſe virtutem in materia. *Omnis*, inquit A- [*3. de ſubſt. orbis.*] uer. *virtus in corpore eſt finita.* Reuera, ſi eſſet in corpore, eſſet finita, & infinita. infinita quidem, quia æterno vigore, quo reſiſteret corrumpenti finita vero quia in materia: Forma [*Finita & infinita.*] ſiquidem per materiam finitur. Si enim eſſet in compoſito corpore, eſſet vtique corruptibilis, atque ita illi neceſſe eſ- [*2. phyſ. 26.*] ſet, vt tempore æterno reſiſteret corrumpenti, quod abſque vigore infinito fieri non poſſet. Eſſet ergo infinita vigore, & ita in non tempore, & tempore moueret. In non tempore, quia infiniti, in tempore quia finiti vigoris. Ex quo patet poſſe inueniri virtutem infinitam in tempore extra corpus finiti vigoris. Et nullam virtutem infinitam eſſe poſſe in [*8. phyſ. 79.*] tempore, quæ non ſit etiam vigore infinito. Porro, Auer. arbitratur, quod ſi virtus æterna ſit in corpore, vigore, & tempore infinitam fore extra vero magnitudinem, nec finitam, nec infinitam aſſe. quod quidem ſic intelligendum eſt, motorem cœli, à ſubiecto, ſeu materia, finitudinem, ſi- [*Quare virtus infinita in corpore moueret in non tempore.*] ue infinitudinem non accipere. Nulla itaque virtus infinita in extenſiune, & duratione, ab aliquo corpore conſtituitur in eſſe, alioqui eſſet infinito vigore, & ex conſequenti moueret in non tempore: vel virtus finita in æquali tempore mouere poſſet, inter illas ſiquidem cadit comparatio. *Dicet aliquis*, quare virtus infinita in corpore moueret in nō tempore? *Dico*, cœli potentiam, tum ex parte actionis, tum etiam paſſionis, finitam, atque determinatam eſſe. Patet hoc ex [*2. cœl. 71.*] philoſophi authoritate. *Secolo*, inquit, *adderetur aſtrum, aut tardius, aut nunquam moueretur* at virtus infinita agens ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, cum contrarium ſibi æquari non poſſet in renitendo, obſiſtendoque, moueret vtique in non tempore. Sequitur Auer. in 3. *de ſubſtantia orbis. Si, inquit, conceſſerimus, quod in corpore cœleſti ſit virtus finita, alia à virtute motiua, quæ non eſt in eo, nec conſtituitur per ipſam & quod aggregatum ex illa virtute in materia, & ex materia ipſa, ſit corpus cœleſte, ſicut dixit Auicenna, in corpore cœleſti eſt. ſine ipſum eſſet corruptibile, quod nunquam tamen corrumperetur. Et hoc quidem reprobauit in vl-* [*2. cœl. 33. 76.*] *timo tractatu de cœlo, & mundo*, ait Commentator. Putauit au- [*Cœlum eſſe finita actione. Infinitum duplex.*] tem Auicenna cœlum eſſe quidem ex ſe finitum, & in agendo, & in patiendo; infinitudinem, ſeu æternitatem tamen accipere ab æternitate motoris. Sed inſtabiles ſunt illius rationes nam vt philoſ. loquitur, non tantum cœlum eſt qualitate, ac quantitate finitum, verumetiam virtutes cœlorum, ſicut patet per exemplum de aſtro nouo addito. Infinitum autem duobus modis dicitur, quorum vnū eſt virtus infinitæ actionis, & paſſionis in tempore, & eſt finita in ſe, ſcilicet in velocitate, & vigore ſecundum eſt virtus infinitæ actionis, & paſſionis in ſe, id eſt, infinitum duratione, extenſiue agendo, ſiue patiendo: & infinitum actione, ſeu vigore. Cæterum infinitum vigore, non congruit niſi cor- [*3. phyſ.*] pori infinito, quod plane, non inuenitur in rerum natura. Itaque infinitum vigore corporibus ſublunaribus vt patet, minime conuenit. nec etiam cœleſtibus, quippe cum ſtatis [*Virtus infinita non eſt in corpore*] ordinibus, motibuſque ferantur. At infinitum duratione, corporibus competere poteſt cœleſtibus, quia corpora ſunt ſimplicia. at ſublunaria, quoniam compoſita ſunt, ac corruptioni obnoxia; ideo neutrius infiniti participia eſſe dicuntur. Virtus ergo infinita in actione ſua, non eſt in corpore. An autē ſit extra corpus, ex Auerroe hic non habemus.

[*In quibus differunt, & conueniunt ambo.*] Infinitum igitur in vigore. ait Commentator, cuius cauſa eſt corpus, ſecundum quod corpus, impoſsibile eſt in corporibus ſiue cœleſtibus, ſiue alijs. Infinitum vero in tempore, neceſſe eſt eſſe in corporibus cœleſtibus, ex diuerſitate motoris, & moti in eis à corporibus generabilibus, & corruptibilibus; quia virtutes eorum motiuæ ſunt materiales, & corpora ſua, quæ mouentur ab eis, ſunt compoſita ex materia, & forma. Conueniunt autem in hoc, quod actio, & paſsio in vtriſque corporibus ſunt finitæ in ſe; diſſentiunt autem, quia virtutes corporum cœleſtium ſunt immateriales, corpora vero ſimplicia: at virtutes terreſtrium materiales, corporaque compoſita. *Dicet aliquis* virtus cœli, eſt finita actione, paſsione, vigore; cœlum ergo eſt tempore finitum. Amplius, cœlum eſt actione, & paſsione finitum, igitur poteſt corrumpi. *Dico*, cœlum, tempore quidem infinitum: actione vero paſsione, atque vigore finitum eſſe. Infinitum autem tempore, quia ipſius forma non conſtituitur per ſubiectum, & eius materia, eſt ſimplex: actione vero, atq; paſsione finitum, quia nulla illi ineſt virtus [*Fo... qui...*] vigore infinita. Nec ſequitur eſt actione, atq; paſsione finitum: igitur corruptibile; poſsibilitas enim corruptionis ex eo maxime prouenit, quod ſit virtus finita in tempore, & cœlum ſit compoſitum ex materia, & forma. Sed *inſtabit aliquis*. in ſempiternis eſſentia non eſt ſine actione. ſed cœlum [*9 met.*] eſt finita actione, atque paſsione. igitur finita eſſentia, & ita corruptibile. *Dico*, cœlum intenſiue quidem finitum eſſe, infinitum vero extenſiue, atque ſempiternum, actione, atque eſſentia.

Qvaestionis Tertiæ

Cap. I.

De motu aliarum formarum.

Propoſiti noſtri eſt de motu abunde copioſeque loqui, hanc ob cauſam, poſteaquam de motu formæ cœli diſputaui, libet modo de aliarum motu formarum loqui, priuſquam ad aliarum rerum motum elucidandum, accedamus. Verum, quia huiuſmodi ne- [*Forma eſt multiplex. 7 met. c. 8.*] gotium magnæ eſt & vtilitatis, & obſcuritatis; prius ergo dicamus, quot modis accipitur forma apud philoſophiæ [1.] duces. Auicenna quinq; modos ponere videtur primus quidem modus eſt talis: *Forma*, inquit, *eſt ipſa intelligentia, quæ, ſi ſubiecti aptata eſt, vt agat, atque ita ſubſtantiæ ſeparata, formæ ſubſiſtentes appellantur. Deinde forma eſt illud, à quo materia conſtituitur* [2.] *in eſſe.* hoc autem modo ſubſtantiæ intelligibiles, atque accidentia, formæ dici non poſſunt. Item, *forma ad eſſe dicitur, à* [3.] *quo perficitur materia, tametſi ab illo, eſſe minime accipiat.* hoc modo, ſanitas dici poteſt forma, & quidquid eſt, ad quod res naturaliter mouetur. Amplius, *forma eſt figura, & quidquid fit* [4.] *per manum artificis in materiam.* Præterea, *forma eſt ſpecies rei, &* [5.] *accipitur pro vniuerſali, materia vero pro indiuiduo*, ſic enim loquitur philoſophus. *Qui dicit*, inquit, *cœlum, dicit formam tan-* [*1. cœl. 92.*] *tum qui vero hoc cœlum, dicit materiam, id eſt, indiuiduum cœli.* Re- [6.] uera forma id eſſe videtur, quod aliquid format, atq; perficit. hac ratione Varro adductus eſt, vt Deum formam appellauerit, non quod ſit mundi pars conſtitutiua, ſed ob id potius, quod ſua mente, mundum formet, perficiat, atque gubernet. Alio modo dicitur, quod vna cum materia compoſitum conſtituat in eſſe. vnde forma ab informādo nuncupatur. Sic animæ animalium, formæ nuncupantur. Hoc pacto a Græcis dicitur εἶδος ſpecies, aut idea. vel μορφὴ latine forma, ab informando; ſeparat enim informando, atque diſtinguit: ſpecies autem, quia per ipſam eſſe habetur & cognitio. Interdum appellatur logos, ſiue ratio, quia illi tantum per ſe eſt diffinitio. his igitur, atque ſimilibus [*Prima formæ diffinitio.*] modis, forma depingitur, atque vocatur à ſapientiæ cultoribus. Sed iam quid ſit forma audiamus Forma eſt compoſitioni contingens, ſimplici ac inuariabili eſſentia conſiſtens, id eſt, adueniens compoſito, id eſt, indiuiduo ſubſtantiæ, aduenit enim forma ſubſtantialis compoſito, in fieri, accidentalis vero in facto eſſe. vniuerſalis forma, vt humanitas & animalitas, quoniam ſunt formæ totius, & formam, & materiam complectuntur: non ita congrue ſub hac [*Forma eſt ſimplex & inuariabilis.*] diffinitione comprehenduntur. Forma ergo ſubſtantialis vnitur materię in compoſitione totiꝰ ſimplex, vt pote quę ex alijs non componitur, nec in alia reſoluitur, nec addita ſubiecto, maius reddit. inuariabili eſſentia; habet enim formam ſuam latitudinem, cuius terminos non tranſgreditur: inuenitur in anima alteratio iuſtitiæ, & gaudij. non autem aliqua illius eſſentiæ varietas. quippe cum illius ſimplex eſſentia varietati, ſeu commutabilitati ſubiecta non ſit. Cæterum, author iſtius diffinitionis, ab ea ſecludit animam rationalem, atque animam mundi; loquitur enim de anima à corpore ſeparata. nam coniuncta non ipſa, [*1. ani. 46.*] ſed coniunctum mutatur. *Nihil*, inquit, *aliud eſt dicere animam gaudere, & iraſci quam animam texere.* Porro, ſe- [2. *Forma eſt quid diuinum.*] parata per diuinam potentiam, mutationi ſubditur mundi vero animam, Deum eſſe opinator, qui compoſitionem non ingreditur. Itaque forma eſt inuariabilis, quia nimirum non eſt ſubiectum, ſed terminus variationis. Albedo enim clara ſit, aut obſcura, vtræque ſunt termini tranſmutationis. Amplius, forma eſt quoddam diuinum, optimum, [3.] & appetibile diuinum, inquam, quia eſt participata ſimili- [*Forma dat eſſe rei.*] tudo, ſiue imago Dei, dū compoſito eſſe largitur optimum, quod ſemper appetit materia appetitu naturali. Item, for- [4.] ma eſt, quæ dat eſſe rei: eſſe quidem ſubſtantiale, ſi forma [*Forma eſt principium generationis.*] fuerit ſubſtantialis, vt anima hominis accidentale vero, ſi fuerit accidentalis, vt albedo, albo. Ad hęc, forma (ſicut legitur) eſt principium generationis per ſe, & priuatio per accidens, [*1. phyſ. 64.*]

Forma quid ſit cidens, terminus enim generationis ſub ratione exiſtentis eſt forma, quippe cum ipſa proprie vert[illegible] *2. de anima*, compoſitumque per eam ponatur extra cauſas ſuas ratione vero ſubſiſtentis eſt compoſitum nam ipſū proprie ſubſiſtit,
5. cum nec alterius accidens, nec per ſe alicuius ſit ſecundum
Nil aliud agentis. autem rei veritatem [illegible] etia generatur improprie autem forma, aut compoſitum generari dicuntur, illud enim proprie generari dicitur, quod generationem recipit. vt paries dicitur albe[illegible]e, non albedo. at materia recipit formam. Ergo. Amplius, forma eſt actio agentis, & eſt illud quod exi-
2. de an. 24 ſtit in recipiente. Anima, inquit, qua viuimus, ſentimus, & intelligimus primo, ipſa profecto ratio quædam erit, & forma ſed non vt materia atque ſubiectum Reuera [illegible] illud quo primo [illegible] nobis actiones, eſt forma. ſed anima
1. met. 18. eſt [illegible], ergo forma. & ex conſequenti forma eſt actio agentis [illegible] eſt exemplar, quia definita, præſcriptaque eſt [illegible] forma, quæ à natura proueniunt.
6. Nam vt dicitur [illegible] forma eſt cauſa terminationis, & con-
Forma eſt cauſa terminationis tinentiæ *comm.* [illegible] Nam infinitum intus, quemadmodum materia continetur forma vero continet, ſiquidem augeri eſt ire ad formam, quæ terminus eſt, & finis. at diuiſio, ire
7. ad materiam, quæ eſt poteſtate infinita. Amplius, forma eſt
Forma eſt cauſa vnitatis. cauſa, quod omnia res ſit vna, forma eſt indiuiſibilis per ſe *3. phyſ. comm. 46. & 2. de anima com.* 7. Vnde, inquit, non oportet quærere, ſi vnum ſint anima & corpus, ſicut neque ceram, & figuram, ſi ſint vnum. Nam cum vnum, & eſſe multifariam dicatur, actus eſt id, quod proprie vnum eſt, atque proprie
8. eſt. Cauſa ergo, qua animatum, eſt illius forma. Vnde non
Forma eſt ſubiectum vniuerſalitatis. eſt quærendum cur ex anima, & corpore fiat vnum [illegible] de anima: anima enim eſt actus, corpus vero potentia, atque ita vtraque pars, cauſa eſt compoſiti: forma vero cauſa eſt
7. met. 9[illegible]. præcipua, quia eſt vnum, & ens principaliter. Forma igitur eſt cauſa, qua vnaquæque res ſit vna. Amplius, forma eſt ſubiectum vniuerſalitatis. eſt enim fundamentum ſimilitudinis, & conuenientiæ, in quo præcipue conſiſtit vniuer-
9. ſalitas. Eſt etiam fundamentum intelligibilitatis; vnum-
Forma eſt ſcopus naturæ. quodque enim per ſuam formam intelligitur. Denique hoc maxime ſpectat ad ipſam, quod ſit apta nata prædicare de pluribus. Amplius forma eſt ſpecies & exemplar, ratio, &
10. quod quid erat eſſe rei, id eſt ſecundum Alexandrum for-
Forma eſt cauſa eſſe omnibus. ma eſt ſcopus & intentio naturæ. vnde 5. *metaph. text.* 22. forma eſt [illegible] materiæ & compoſiti ex materia & forma. Amplius forma eſt cauſa ipſius eſſe omnibus. Omne enim eſſe,
2. an. 3[illegible]. eſt à forma: nam eſſe nihil aliud eſt, quam exiſtentia formæ
11. in materia: cauſa enim ipſius eſſe omnibus ſubſtantia eſt,
Forma eſt à qua res eſt. viuere autem viuentibus eſt eſſe, cauſa autem, & principium horum eſt anima. Denique forma eſt à qua res eſt id,
2. phyſ. 11. quod eſt non à ſubiecto. Alio vero modo inquit, forma & ſpecies, quæ eſt ſecundum rationem: nam vt ars dicitur ad id, quod per artem eſt, & artificioſum: ita natura dicitur ad id, quod per naturam eſt naturale. Itaque forma eſt, cuius præſentia naturalia ſunt naturalia; ſicuti præſentia artis, artificialia ſunt artificialia. Etenim ſicuti quidditas artificij eſt in arte, [illegible] quidditas naturalis eſt in natura id eſt in for-
Epilogus. ma, quæ eſt magis natura quam ipſa materia. Reuera, forma eſt rei cauſa quantum ad eſſe, materia vero quantum ad fieri nam ſicut à forma res habet vt ſit, ita etiam vt ſit vnum forma ſiquidem eſt, à qua vnumquodque eſt id, quod eſt & differentia rei eſt per formam, non per materiam. Eſt igitur forma ſimplici, & immutabili eſſentia [illegible] compoſitum continens, diuinum & appetibile bonum [illegible] rei, generationis principium, actio agentis, terminationis cauſa, vnitatis [illegible] ratio, ſubiectum vniuerſitatis [illegible] [illegible] intentio naturæ, exemplar & rei definitio cauſa eſſe omnibus, à qua quodlibet eſt, & vnum eſt, & ab alijs diſtin-
Forma eſt natura. guitur, agendi patiendique ratio, atque principium. Quoniam autem forma quædam eſt naturalis, ſiue ſubſtantialis, quædam vero artificialis, ſeu accidentalis. ſubſtantia autem ordine, natura, & tempore præcedit accidens; rationi conſentaneum eſt, de illa primum loqui. quæ cæteris eſt
2. phyſ. 12. præſtantior atque antiquior. Porro, hæc à philoſopho vocatur natura. Quare alio modo, inquit, natura erit forma, & ſpecies eorum, quæ in ſeipſis motus principium habent, quæ nullatenus ſeparabilis exiſtit niſi ſecundum rationem.
7. met. 7. 8. atque natura magis hæc erit, quam materia. Commentator
2. phyſ. 4. ait, formam ſecundum illum modum, ſecundum quem eſt prior materia, eodem modo [illegible] priorem eſſe compoſito. *Simplicius. & Alexander* putauerunt compoſitum eſſe magis ens, quam formam; quamuis ipſa forma ſit magis ens, quam materia. Cæterum, authore philoſopho in [illegible] vnumquodque eſt maxime tale, propter quod alijs ineſt vniuocatio. vnde 10. *met. commen.* [illegible] ait In omni genere eſſe vnum principium; quod eſt metrum, & menſura omnium in illo genere exiſtentium, in genere ſubſtantiæ, eſt Deus benedictus, **Forma perfectio.**
à quo communicatur eſſe, & viuere omnibus. Quoniam autem forma ſubſtantialis, eſt primæ quidem formæ imago quædam & participatio, ſub ſuam vtique actualitatem *Perfectio diuina quid.*
Exiſtere, inquit philoſophus quiddam diuino, & optimo appetibili, & eſt hæc perfectio diuina, cui omnia appetunt *1. cæl. 100.*
aſsimilari, hanc ob cauſam forma non ſolum magis ens, *1. phyſ. 81.*
quam materia, verumetiam quam ipſum compoſitum dicitur. Sane, ſi forma eſt prior id eſt perfectior materia non enim eſt prior tempore, cum ſint ſimul neque prior natura, mutuo ſiquidem ſibi cauſæ ſunt. Materia autem eſt princi- *8. phyſ. 30.*
pium compoſiti igitur forma eſt prior, id eſt, perfectior compoſito, & ex conſequenti magis ens, quidquid enim eſt prius priore, eſt etiam prius poſteriore. Amplius, perfectum, in *2. phyſ. 7.*
tantum eſt, in quantum poteſt operari ſic etiam intelle- *4. meteor. 7.*
ctus agens præſtantior eſt intellectu poſsibili, quia illum *3. an. 4.*
vincit operationis nobilitate, modoque operandi quemadmodum docet *Auerr. commen.* 19. Itaque cum tam nobilitas ſubiecti, à formæ nobilitate proficiſcitur, cuius participatione operatur omne autem quod eſt tale per participationem, eo inferius reputatur, quod per ſe eſt aliquid tale: igitur forma eſt nobilior ſubiecto. forma igitur, perfectione materiam vincit, proinde eſt magis ens, quia perfectiorem habet operationem, modumque operandi, omne enim quod operatur, operatur vt in actu, qualis eſt forma. Deinde, licet forma à materia dependeat, & viciſsim materia à forma, non tamen ſimiliter: materia enim à forma ſimpliciter dependet. forma vero à materia, velut à cauſa, ſine qua non. Amplius, licet vna eadem ſit formæ & compoſiti operatio, non parum tamen inter vtrumque intereſt ſiquidem forma per eſſentiam eſt operandi principium; compoſitum vero participatione formæ. Minus præterea forma à compoſito quam compoſitum à forma dependet. Ex his ergo, atque ſimilibus patet, formam, & materia, & compoſito perfectiorem eſſe, idque ſecundum Ariſtotelis, atque Commentatoris doctrinam.

CAP. II.

Formam non eſſe compoſito perfectiorem.

Cvi inſunt plures perfectiones, cæteris præſtat nobilitate operationis, ac modo operandi. ſed huiuſmodi 1.
eſt compoſitum, ad formam, ſeſe enim habet, vt totum ad partes plures autem toti ineſſe, quam parti perfectiones. conſtat ſatis; compoſitum igitur eſt perfectius ac magis ens quam forma. Amplius, totum & perfectum, idem eſt. igitur quod magis eſt totum, magis eſt per- *1. cæl. 5.*
fectum. ſed compoſitum magis eſt totum, quam forma. ergo magis perfectum. Sane, cui inſunt plures imperfectiones; plus cæteris non ſimilibus, imperfectionis habet ſed formæ ineſt carentia materiæ, & totalitatis: magis ergo imperfectum [illegible] Profecto, totum [illegible] nditur à natura 2.
per ſe, partes vero per acciden[illegible] igitur quod prius Ad hæc, 3.
compoſiti eſt per ſe, forma vero per accidens [illegible] ars compoſiti igitur compoſitum magis perfectum Reuera, compoſitum, quidquid forma habet perfectionis, complectitur, additque materiæ perfectionem quæ formæ deeſt: ergo quod prius. Item, finis eſt nobilior his, quæ ſunt ad fi- 4.
nem. ſed materia & forma ſunt propter compoſitum: illa enim eſt intentio agentis. Proinde Commentator ait ani- *2. an. 37.*
mam, & corpus eſſe propter corpus animatum Et alibi pro- *12. met. 15.*
fitetur, compoſitum maiorem forma, atque materia nobilitatem habere. Denique forma à compoſito perficitur, quippe cum præter ſuum eſſe, compoſiti eſſe recipiat igitur compoſitum eſt forma perfectius. Item, ait Commen. Cum *2. an. 3.*
demonſtraſſet, inquit, nobis ſubſtantiarum numerum, incepit declarare nobis, quæ earum eſt magis digna & dixit, quod corpora compoſita habent hoc nomen ſubſtantia, magis proprie. vnde in prædicamētis primam ſubſtantiam eſſe proprie principaliter, & maxime dicit ſed prima ſubſtantia eſt compoſitum igitur eſt magis ſubſtantia. Reſpectus 5.
præterea formæ ad partes, eſt reſpectus formę, authore com- *7. met. 35.*
mēt. ad materiam & reſpectus partiū ad totū, eſt reſpectus materię ad formā; ſic enim partes dicuntur priores toto & viciſsim totū prius reſpectu partiū ergo ſubſtantia compoſita, perfectione formā, atque materiā pręcedit. Reuera, ratio, & diffinitio prima ſubſtantię, perfectius cōpoſito, quā partibus conuenit igitur eſt prius ipſa forma, & magis ſubſtantia. Item, forma non eſt magis ens, quam materia. quod ſic oſtendi poteſt. Quod pluribus ſubſtat, eſt magis 6.
ſubſtantia & magis eſt ens vt in prædicamentis dicitur. ſed materia eſt huiuſmodi, nempe in potentia ad plura. forma vero eſt indiuiſibilis, & plurium minime capax.

materia

Formæ perfectio materia ergo eſt magis ſubſtantia, quam forma, atq; prior;
poſterius enim eſſentialiter, ſine priori eſſe non poteſt: bene
tamen è conuerſo? Quare, ſi forma eſt prior materia, ſine
forma, materia eſſe non poſſet, ſed magis è conuerſo, quod
7. eſt abſurdum. Iterum, potentiam actum præcedere, nouus
met. teſtatur: ergo materia eſt prior forma. Tenet conſeq.
materia enim eſt potentia, forma vero illius actus. Reuera,
forma, determinata materiæ diſpoſitione indiget, quippe
cum actus actiuorum ſint in patiente, bene diſpoſito. ſed
materia non poteſt diſponi in inſtanti, ſed in tempore quia
nimirum motus non fit in inſtanti: materia ergo, formam
8. tempore præcedit. Præterea, genus, ordine naturæ, ſpeciem
præcedit; prius enim fœtus viuit vitam plantæ, quam animalis,
& animalis, quam rationalis. Sed genus ſumitur à
materia, ſpecies vero à forma: materia ergo, formam præ-
9. cedit. Præterea, ad perfectam attinet ſubſtantiam, eſſe hoc
aliquid, atque ſeparabilem: ſed compoſitum eſt huiuſmodi,
non autem forma. igitur, compoſitum eſt magis, & perfectius
ens ſubſtantiale, quam ipſa forma. Sane, ſubſtantiæ
rationi conuenit ſubſiſtere, quod proprium eſt compoſiti,
& non formæ, præſertim materialis. Compoſitum ergo eſt
magis ens, quam ipſa forma.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. dico, formam continere omnem perfectionem
compoſiti, & materiæ etiam, ſi quam fortaſſis habeat eſt enim totum continentiuum, quia vero
eſt pars compoſiti, in his dependenter, aliquo compo-
2. ſito imperfectior reputatur. Ad 2. Forma eſt totum contentiuum,
quod per ſe intenditur, compoſitum vero propter
formam. Ad confir. reſp. formam non continere priuationem,
niſi actualis tantum compoſitionis, quæ illius imperfectio
dici non poteſt: ſicuti irrationalitas dicenda non eſt
naturæ humanæ defectus, ſiue priuatio, ſi eam humana na-
3. tura non habeat. Ad 3. Quando dicis formam eſſe per accidens
reſpectu ſubiecti. quia fieri, & generari eſt per ſe via ad
eſſe: illud ergo quod per ſe fit, eſt per ſe, & quod per accidens,
eſt per accidens. forma autem, vt ſeptimo phyſ. habetur,
eſt per accidens. Quidam ſic reſpondendum eſſe arbitrantur,
nempe formam, duplex eſſe habere, proprium, id
eſt, eſſe eſſendi, & eſſe ſubſiſtendi, quod eſſe compoſiti, cu-
ius reſpectu dicitur eſſe per accidens, ſicuti pars reſpectu to-
Vnum eſt eſſe formæ & compoſiti. tius. Cum ergo dicitur, quod fit, eſt per accidens, ſed forma
eſt talis: verũ quidem eſſe dicunt de eſſe compoſiti, ad quod
per ſe generatio terminatur: negant autẽ de eſſe formę. Verum,
ſi res acute intelligatur, vnum eſt formæ, & compoſiti
eſſe, omne enim eſſe in rebus creatis, *authore Boetio in lib. de vnitate*, & vnitate eſt à forma: eſſe quidem eſt exiſtentia formæ
in materia, vt dictum eſt. a forma namque eſt eſſe, & vnum.
Eſſe igitur actu, quod in materia, atque compoſito inuenitur,
ab ipſa forma proficiſcitur: vno ergo, eodemq; eſſe forma
exiſtit, & compoſitum, ſicut calor, & lignum calore calens.
hoc tantum intereſt, quod calor per ſe, lignum vero
per caloris participationem calet. Quamobrem rectius diceretur:
Calor eſt calor, quam calore calet. Sic etiam, forma
eſt ſubſiſtentia, quam ſubſiſtens. Falſa ergo eſt imaginatio,
quæ putat compoſitum, alio eſſe diſtincto à forma ſubſiſte-
re. quamuis non ſit eadem entitas, ſicuti diuerſa eſt entitas
materiæ ab entitate formæ, non tamen diuerſum eſt eſſe actuale.
Ex his ergo patet, quid ad argumentũ 3. & eius confirmationem
ſit dicendum. Perfectio ſiquidem materiæ, à
forma ortum habet, quandoquidem perfectio inſequatur
actum, qui eſt forma, & qu[illegible]tas, non autem actum entitatiuum.
Quidquid ergo perfectionis eſt in materia, à forma
confluit, atq; deſcendit in [illegible]toriam, vel virtualiter, ac
4. nobiliori modo continetur in forma. Ad 4. Dico, formam
& materiam eſſe propter ſubſtantiam compoſitam, tanquã
propter finem, non quidem cuius gratia, ſed cui; anima enim
& corpus ſunt propter corpus animatum, non quidẽ
vt perficiatur forma ab ipſo, ſed potius, vt a forma perficiatur,
& ipſum compoſitum. Ad auth. comment. dico ipſum
loqui ſecundum modum loquendi communiorem, famo-
7. met. 8. ſioremq; qui compoſito eſſe tribuit. antiquorum refert ſententiam,
negantium formam eſſe ſubſtantiam: ſoli ſiquidẽ
materiæ hoc ſubſtantiæ nomen, laudemq; tribuerunt. Ad
authoritatem de prædicamentis, reſpondeo, philoſophum
5. non comparaſſe ſubſtantiam compoſitam formæ, ſed ſubſtantijs
ſecundis: ideo non eſt ſimile. Ad 5. dico, Philoſophũ
de toto integrali ex partibus eiuſdem rationis, veluti ſunt
partes quantitatiuæ, & non de toto eſſentiali, ſiue integrali
ex partibus diuerſarum rationum materialibus reſultante, *Fo[illegible] ſicu[illegible] nier*
fuiſſe locutum. Cæte[illegible], eſſe [illegible] quidditas, authore
philoſ. in contreptis cum ma[illegible]nguunrue. vnde ſubſtantia
enim [illegible], quoad [illegible] plus deriuet quà [illegible]
ma quia tamen perfectio, qu[illegible]tatẽ primo ſequitur, quæ
proprie ad formam [illegible]ectat; hanc [illegible] cauſam, forma, tum
6. materia, tum etiam [illegible]poſito eſt perfectior. Ad 6. dico, Subſtantiæ
perfectionem in hoc maxime conſiſtere, quod ſ[illegible]
eet non dependeat. non autem quod ſubſtet alijs, ſubſtare
namque materiæ conuenit: per ſe vero exiſtere atq; ſeparabilem
eſſe, & ab alijs non dependere, formæ eſt proprietas.
Ad confir. dico, quod vbi eſt ordo naturæ. cum quadã cauſalitate,
poſterius ſine priori eſſe non poſſe, bene tamen ſi ſine
cauſalitate exiſterit. Quare, licet forma, materia prior
ſit, quia tamen eius cauſa non eſt, ideo ſine illa eſſe poteſt.
quod poſtmodum clarius declarabitur, quando agemus,
7. an materia poſſit eſſe ſine aliqua forma. Ad 7. Quamuis in
Actus pr[illegible] potentia. vno eodemq; quod interdum eſt in potentia, interdum vero
in actu, potentia, actum tempore præcedat, [illegible]men forma,
quatenus eſt in cauſa agente conſideretur, natura, ac
tempore, id eſt, generatione, materiam præcedit. Reuera, ſi
ſpectes formam in materia receptam; ea quidem via generationis,
poſterior, natura vero prior inuenietur. At [illegible], vt
eſt in agente conſideretur, tunc plane & tempore, & natura
cenſebitur prior, actus enim naturaliter eſt prior potentia,
& ſimpliciter loquendo prior tempore; ſiquidem potentia
ad actum, non niſi per ens in actu mouetur: ſed forma eſt actus,
materia autem eſt potentia. igitur ad actum, per ens in
actu, id eſt, per formam deducitur, atq; ita formam, materiam
præcedere, patet ſatis. Certe, propter vnumquodq; ta-
le, & illud magis: ſed materia eſt in actu per formã. forma er-
8. go eſt nobilior, perfectior, atq; prior. Ad 8. Duplex eſt naturę
ordo, generationis alter, alter vero perfectionis: ita, quis ordine
generationis genus prius cenſeatur, poſterius tamẽ eſt
perfectionis ordine, niſi fortaſſis vt principiũ conſideretur.
Denique à materia non ſumitur, alioqui de ſpecie prædicare
9. non poſſet, ſed à forma potius, quæ alij cõparata, materię,
atq; determinabilis modum habet. Ad 9. patet ex dictis reſponſio.
Nam, compoſitum eſſe habet a forma formaliter:
Socrates n. eſt ens in actu per animam. forma autem dicitur
eſſe per compoſitum; ſubiectiue vtique, atq; fundamentaliter,
ſicut in quo ſubſiſtit, non à quo effectiue ac formaliter
dependeat: nec ſicut ex quo habeat eſſe. Forma igitur eſt
prior compoſito.

C A P. IV.

Formæ ſunt ſicut numeri.

FOrmæ nobilitatem, perfectionemque qua cæteris
præſtat, nempe materiæ, atque compoſito, præcedenti
diſputatione demonſtraui: deinceps inquirere
ſtatui, an forma ſubſtantialis ſit ſeipſa præſtantior.
hoc eſt, an ſuſcipiat magis, & minus. Platonicorum
nonnulli dixere, formas eſſe ideas, de quibus in fine lib. 1 *Quomodo*
abunde diſputaui. Alij vero faſſi ſunt, formas numeros eſſe, *formæ ſint*
de quibus philoſ. diſputando aſſerit, quonam pactu formę, *numeri.*
numeri dici poſſunt. Palam, inquit, quoniam ſi ſint quidem *8. met. 10.*
numeri ſubſtantiæ, per quandam certe ſimilitudinem, &
non abſolute numeri nuncupantur; diffinitio enim numerus
quidam eſt, quatenus ſcilicet diuiſibilis eſt in genus &
differentiam, & ad indiuiſibilia reducibilis. ſic etiam numerus
ad vnitatem. Deinde, quemadmodum a numero, *Vltima differentia eſt ratio formalis.*
ablato aliquo, aut addito, ex quibus numerus eſt, non ad-
huc numerus eſt, ſed alter, quamuis minimum auferatur,
aut addatur; ſic nec definitio, nec quod quid erat eſſe, erit
adhuc ablato aliquo, aut addito. Reuera, quemadmodum
quando alicui numero additur vnum, vel adimitur, numeri
naturam, ſpeciemque commutat, ita profecto diffinitioni
contingit. Itaque, ratio diffinitionis formalis, eſt vltima
differentia; atque eſſe vniuſcuiuſque eſt vnum, intenſionem,
ſeu remiſsionem minime ſuſcipiens: *Sex ſemel*, inquit
philoſophus *eſt ſex non eſt bis, tria, neque ter duo.* Ex quo patet *5. met. 19.*
ſpecies rerum, ſicuti etiam ſpecies numerorum in indiuiſibili *Species rerum in indiuiſibili conſiſtunt*
conſiſtere; ſiquidem ab vnitate pares non deſiliunt numerorum
ſpecies ſed ſingulę à ſingulis propria, ac naturali
differentia diſtinguuntur, ita etiã & ſpecies rerũ, q[illegible] primo *1 cæl. 100.*
ente manãt, h[illegible] quidẽ clari[illegible], [illegible] vero obſcurius. Quare, ſicut
numerorũ ſpecies, æquales vnitates nõ continent, ſic et à
ſpecies rerum, inæqualibus perfectionum gradibus adornantur.
Sane, fieri non poteſt, vt duæ ſpecies æque eſſentialiter
ſint perfectæ. In cauſa autem eſt, quia genus in ſpecies
per contrarias diuiditur differentias. Talis autem contra-
rietatis

Formæ ſicut numeri.

Duæ ſpecies rerum non poſſunt æque perfectæ eſſe.

10 met. 54

rietatis oppoſitio ad eam, quæ ſecundum habitum priuationemque eſt, oppoſitionem, reducenda eſt, com. 15. quam ob cauſam differentia vnius ſpeciei conſtitutiua, ad oppoſitam, ſicuti habitus ad priuationem comparatur. Eſſe ergo æquales perfectionis huiuſmodi differentias, fieri nullo modo poteſt. Non temere ergo eſſentiæ, ſeu ſpecies rerum, numeris comparantur. Amplius, quemadmodum minor numerus, in maiori continetur; ſic vtique vna ſpecies imperfecta in maiori, perfectiorique virtualiter continetur, ſic vegetatiuum in ſenſitiuo, ſicut trigonum in tetragono.

8. anim. 31. 8. met. 10.

Itaque forma ſubſtantialis non recipit magis, & minus: Homo enim, inquit commentator non eſt maioris humanitatis, quam homo, & ſi fuerit, erit ſecundum quod eſt forma in materia: hoc eſt, ob materiales quaſdam, & accidentales diſpoſitiones.

Quare vnum excedit alterum.

anima ſiquidem, eiuſque potentiæ per ſe non recipiunt magis & minus, niſi ob cauſam inſtrumenti, quia huiuſmodi potentiæ organis vtuntur corporeis, in quibus eſt complexio, compoſitio, & vnitas, quarum diſpoſitionum cauſa, formæ expeditiores, impeditioreſq; redduntur.

3. an. 10.

Intellectus quoque authore philoſ. à virtute dependet cogitatiua, quæ eſt organica, vt ſuo intelligendi munere fungi poſſit. ſecundum ergo cogitatiuæ organi perfectionem, nobilitatemque nobilitas attenditur intelligentis. Ex his ergo patet, formas ſubſtantiales in indiuiſibili conſiſtere, magis, ac minus non eſſe ſuſceptiuas. Amplius, forma intendi, & remitti dicitur, quia diuerſimode à diuerſis participatur ſubiectis; quæcunque enim eſt huiuſmodi, apta eſt diuerſimode, atque diuiſibiliter per motum in ſubiecto recipi, atque ipſum magis, minuſq; actuare, denique actione agentis educi de imperfecto ad perfectum, vnitate non ſolum ſpecifica, verum etiam numerali ipſius formæ perſeuerante.

Intenſio & remiſſio formarum, vnde oriatur.

Cæterum, forma, quæ non acquiritur per motum, nec eſt diuiſibilis, aut diuerſimode participatur à ſubiecto, augeri, aut minui non poteſt, quemadmodum eſt, vt diximus, forma ſubſtantialis. De cauſa autem intenſionis, atque remiſſionis nonnulli ſic loquuntur. Intenſio, inquiunt, fit per graduum additionem ad gradum in eſſe formæ, non enim, aiunt, calori addi calorem cum in eſſentia caloris gradus non dentur, ſed addi eſſe perfectius calidum, eſſe minus perfecte calido. hæc profecto eſſe diuerſa, ſubiecto magis, minuſque receptiuo à calore formaliter dantur. Intenſio inquiunt, & remiſſio, aut fit ſecundum gradus in eſſentia formæ, aut in eſſe formæ: non quidem in eſſentia, quia forma ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtit, quippe, quæ numero comparatur, ſitque determinatæ naturæ: indiuiſibilis ergo ſecundum eſſentiam;

10 met.

id enim, à quo res habet certitudinem, authore philoſ. debet eſſe minimum, & indiuiſibile, veluti eſt menſura reſpectu menſurati. Si præterea forma intenſa, eſt maior, & perfectior ſecundum gradus in eſſentia, quam qualitas remiſſa: forma ergo remiſſa, virtute continetur in intenſa, veluti ſenſitiuum in intellectiuo, aut præexiſtenti additur alius gradus. ſed primus modus ſtare non poteſt, gradus namque eſſentiales, quorum vnus in alio continetur, ſpecie diſtinguuntur ſicuti ſenſitiuum. & intellectiuum, at forma intenſa, & remiſſa eiuſdem ſunt ſpeciei. igitur graduum diuerſitas in eas cadere non poteſt.

Quod non dentur gradus.

His autem, atque ſimilibus ſic obuiare poſſumus in omni tranſmutatione, terminus vel eſt à quo. vel ad quem. non à quo, hoc eſt, à forma, alioqui ſubiectum non fieret magis per illam, ſed minus. Ad
1. illam ergo. atque in termino intenſionis, illam magis habet perfectio: ergo in ſubiecto facta eſt; ſiquidem effectus nobilitas formalis, ex cauſæ formalis nobilitate proficiſcitur. Quare, ſi gradus intenſionis dandi ſunt, illi vtique eſ-
2. ſentiæ formæ attribuentur. Amplius, quemadmodum in ſimilitudine inuenitur latitudo, quia nimirum in fundamento, hoc eſt, in qualitate inuenitur; ita plane res ſe habet in intimæ rei proprietate, quæ latitudinem in re conſiſtentem, conſequitur; eſſe enim eſt formæ intima proprietas, vtpote immediatus eius formalis effectus. Quare, ſi eſſe vni magis, quam alteri ineſt; ex maiori vtique formæ participatione, emanare dicere audemus. Sane, eſſe à forma natu-
3. raliter fluit igitur qualis eſt forma, tale vtique eſt eſſe eius, cui ineſt. ſed forma eſt indiuiſibilis, nullam habens latitudinem. vnum ergo eſſe largitur, magis, ac minus nequaquam receptiuum. formæ ergo ſubſtantiales perfectæ, tum in ſe, tum etiam in ſuis indiuiduis non ſuſcipiunt magis, & minus, alioqui in eis poſſet eſſe motus; quippe, cum ſecundum Comment. motus eſt generatio partis poſt partem, donec perficiatur, ſitque in actu.

3. phyſ. 4.

Auicenna quoque in 3 *ſuæ ſuffi. tertia. cap.* 1. ait, in ſubſtantiis non eſſe motum, quia non eſt magis, neque minus. Itaque, in formis ſubſtantialibus ſpecialiſſimis, æqua eſt indiuiduorum, vel ab indiuiduis, participatio: omnes enim homines, participatione ſpeciei ſunt vnus homo, vt ait *Porphyrius*. Et 5. *met. com.* 17. In indiuiduis, inquit, non eſt hoc prius, & illud poſterius.

Formæ ſicut numeri.

Itaque, formæ ſubſtantiales perfectæ non ſuſcipiunt magis, & minus; ſed formæ per ſe contrariæ, nempe qualitates, aut relationes in formis contrariis fundatæ, vel formæ, quas per ſe contraria conſequuntur vtpote formæ elementariæ, aut habitus, vt virtutes, lumen, & quæ ſunt generis eiuſdem. Ex his autem patet ſolutio ad rationes, illa enim diffinitio conuenit formæ ſecundum ſe, & in ſuo eſſe ſpecifico, non autem vt diuerſimode ſubiectum actuanti.

Ad ſecundam ad diuiſionem gradum.

Similiter reſp. eſt ad alias duas rationes. Ad aliam, neg. aſſumptum, quippe cum veritatem non habeant, niſi ex parte formæ ſecundum ſe ſumantur. at ſi ex parte formæ, quatenus materiam, quam actuat, reſpicit, falſum eſt. Quoniam autem forma non intenditur, niſi vt reſpicit ſubiectum; ideo magis, & minus non differunt ſpecie. Cæterum, formam ſpecificam non ſuſcipere magis & minus, pro explorato habent cum philoſophi propemodum omnes, tum etiam theologi formam autem indiuidualem, aliquam habere latitudinem conſtat ſatis videmus enim in niue, & in pariete, ſecundum aliam, atque aliam rationem, albedinem eſſe. Modus autem iſtius latitudinis non idem eſt apud omnes. quidam enim aſſerunt, per graduum additionem fieri, graduſque inter ſe realiter, aſſignate eſſe diſtinctos, atque ex illis vnam per ſe formam conſtitui: nonnulli vero, intenſionem fieri dicunt, per graduum ſucceſſionem; hoc tamen modo, vt ſecundo adueniente, prior corrumpatur.

Sine additione graduum 4 phyſ. 84.

alij, formam non intendi aſſerunt, per partis formæ, vel gradus ad præexiſtentem formam, additionem, idque ad mentem philoſophi, eiuſque comment. conſtare aiunt. Calidum, inquiunt, fit magis calidum abſque eo, quod aliquid in eo calidum efficiatur, quod ante calidum non extiterit. Materia, inquit commentator, ex hac caliditate demonſtrata, veniet ad maiorem caliditatem, nullis partibus calidis in actu aduenientibus; ſed ex intenſione caliditatis, ad maiorem transfertur caliditatem. Similiter materia de minori quantitate, ad maiorem transfertur, nulla quantitate in actu adueniente. Intenditur ergo forma. nulla re noua adueniente ſubiecto, à præcedenti forma realiter diſtincta. neque forma intenditur, quia magis radicatur: alioqui perfectior eſſet in eſſentia maior ſiquidem radicatio, ſignum eſt maioris virtutis in eſſentia exiſtentis.

Quomodo intenditur forma.

Intenditur ergo, vt iſti dicunt, quia ſcilicet de imperfecto, ad perfectum educitur. calor enim intenditur, quia, qui prius erat imperfectus actus, actione calidi, fit perfectior, quia magis in actu, magiſque ſubiectum calidum reddit. agens namque intendit, de potentia ad ſuæ ſimilitudinis actum quoad poteſt, patiens reducere. vnde poſtquam calidum in potentia, ad imperfectum deduxit calorem; illius augendi ſatagit, non quidem calori, calorem addendo, ſed de imperfecto, ad perfectum ſemper inducendo, de potentia ad actum. Etenim, quemadmodum per actionem calidi, de non calido, efficitur calidum; ita de imperfecto, perfectius calidum, atque ita vſque ad ſummum calidum. in quo profecto ordine præcedens calor ſe habet ad ſequentem, veluti potentia ad actum: quodlibet enim imperfectum, reſpectu perfectioris, vice potentiæ fungitur:

Contra diſſimilio nem graduum.

Itaque formam intendi, eſt illam de potentia ad actum magis, magiſque adduci, eamque magis, in ſubiecto radicari, ac à ſubiecto participari, cui de imperfecto, ad perfectum progrediendo, maius eſſe largitur: non per nouos gradus realiter diſtinctos, ſed per nouos modos habendi ipſam formam: nam per gradus realiter diſtinctos, forma intendi non poteſt. Si enim calor in aqua, per additionem graduum caloris fieret, realiter diſtinctos; duo igitur calores graduales inuenirentur in aqua, ex quibus plane formæ intenſio fieri non poſſet, quia ſpecie eſſent diſtincti: per ſimilium autem ſimile fit intenſio quæ autem ſpecie diſtinguuntur, ſimilia dicenda non ſunt. Quod ſi dixeris, non ſpecie, ſed numero diſtingui: tunc aliud ſequetur abſurdum, nempe duo accidentia eiuſdem ſpeciei, per motum acquiri poſſe, ac neceſſario ſubiecto diſtingui: idem namque ſubiectum, atque eadem ſubiecti pars ſecundum calorem intendi poteſt. Eidem ergo ineſſe duos quidem calores numero diſtinctos, eſt impoſſibile.

Duo accidentia abſoluta non ſunt ſimul.

Siquidem duo accidentia abſoluta, de potentia materiæ per motum educta, ſolo numero differentia in eodem ſubiecto eſſe non poſſunt, quin nimirum termini motus ſe inuicem non compatiuntur: quod profecto neceſſario contingeret, ſi intenſio per gradus realiter diſtinctos fieret. hæc quidem illi. Quomodo ergo forma ſit, ſicut numerus, & quæ ſuſcipiat magis, & minus, moduſq; ſuſcipiendi, ſecundum quorundam ſententiam qualis ſit, dixi.

CAP.

Formæ gradus.

CAP. V.

Formam ſubſtantialem habere gradus intrinſecos.

QVoniam hoiuſmodi quæſtio noo paruæ eſt obſcu-
ritatis; ideo acuta ſapientum ingenia ad ſuæ alle-
xit ſpeculationis indaginem, inquiſitionemque
grauem, minimeque contemnendam. Inter ergo
alios, huius rei ſpeculatores, quidam præclaro, & acuto in-
genio de hoc quidem negotio, talia ſenſere, ac docuere,
nempe formam ſubſtātialem, gradus habere intrinſecos eſ-
ſentiales, quorum cauſa, ſuſcipit magis, & minus, intrinſe-
camque diuiſionem; arbitrantur enim generationem eſſe
motum, & ſucceſsiuum, quatenus eſt generatio, nec ex eo,
quod ipſa ſit inſtantanea, motus autem ſucceſsiue fiat, à
motu diſtingui; ſed ex termino potius, quam ex ſubiecto;
ſiquidem generatio proprie eſt ad ſubſtantiam, motus vero
Rationes opinionis. ad accidens. Subiectum præterea generationis, eſt ens in
potentia, motus vero ens in actu. Dixerunt ergo, quod licet
ſpecifica forma, intenſionem, remiſsionemque non recipi-
at; indiuidua tamen forma intenditur, & remittitur, conti-
netque intrinſecos gradus plures indiuidnales, quibus di-
1. uerſimode, ac ſucceſsiue poteſt informare materiā. Hanc
autem ipſorum ſententiam plurimis rationibus muniere:
Calidum, inquiunt, intenditur in igne. igitur & forma ignis.
Anteced. patet in igne, qui ex denſa, vel rara conficitur
materia. conſeq. autem manifeſta eſt; effectus enim natura-
lis, cauſam ſequitur naturalem: omnis quippe cauſa natu-
ralis agit quantum poteſt. ſed calor ignis, qui eſt effectus na-
turalis formæ ignis, recipit magis, & minus; maior certe eſt
ignis in quercu, quam in palea; forma ergo ignis recipit
2. magis & minus. Amplius, in alteratione, quæ aquæ præce-
dit corruptionem, calor in ignem introducitur. erat ergo
forma ignis remiſſa. Anteced. patet. conſeq ſic prob. nullum
proprium accidens, abſque ſui proprij forma ſubiecti con-
ſiſtit: ipſam ſiquidem conſequitur. ſed calor eſt proprium
accidens ignis. ergo. Cæterum, impoſsibile eſt duas formas
ſpecificas repugnantes, ſecundum eſſe intenſum, in eodem
ſimul conſiſtere ſed forma ignis, & forma aquæ, vt ex illa-
rum contrarijs diſpoſitionibus patet, ſunt inuicem con-
trariæ in alteratione ergo præcedente cum introducatur
forma ignis, aquę forma in materia exiſtente; vel vtramque
eſſe remiſſam, vel ſaltem, formam ignis remiſſam eſſe, ne-
3. ceſſe erit omnino. Igitur ſuſcipit magis & minus. Præterea,
8. Phyſ. omne quod mutatur, partim quidem eſt in termino à quo,
partim vero in termino ad quem: ſicut ſextus recitat phy-
ſicorum liber. Quare, aut illud intelligendum eſt, pro for-
mæ, ſecundum quam motus fit, diuiſibilitate; aut certe pro
ſubiecti, quod mouetur. non quidem pro diuiſibilitate
ſubiecti, contingit enim aliquod totum ſimul alterari: pro
formæ ergo eſt intelligendum diuiſibilitate, atque ita for-
4. ma ſubſtantialis erit diuiſibilis. Ad hæc, omnis perfectio,
quæ in pluribus numerari poteſt, maiorem vtique in plu-
ribus, quam in vno, perfectionem oſtendit. ſed forma ignis,
in pluribus indiuiduis, vt patet, numerari poteſt. Si ergo
duo ſimul ignes iungantur, fiat qua vnus è duobus, quoni-
am duo perfecta ſimul iuncta, aliquid perfectius efficiunt,
quam vnum tantum, cæteris paribus: illa ergo ignis forma
intenſiore, reliquis duobus, erit potentior, atque ita habe-
5. tur propoſitum. Item, omnis forma, quæ non reſpicit ma-
teriam indiuiſibiliter, habet partem extra partem, quia ſci-
licet extenditur ad extenſionem materiæ. ſed quædam for-
ma ſubſtantialis, vtpote anima bruti, eſt huiuſmodi; diui-
ditur enim, ad diuiſionem corporis. Patet hoc in animali-
bus anuloſis, quæ diuiſa in partes, & mouentur, & ſentiunt.
Illorum ergo anima eſt per partes diuiſibilis: ex quo patet
formæ ſubſtantialis generationem ſucceſsiue fieri: cum e-
nim habeat gradus, & ſit extenſa; in inſtanti induci non po-
teſt. Præterea, in omni motu requiritur tempus: ergo in o-
mni mutatione, & ex conſequenti, omnis mutatio erit ſuc-
Formam habere gradus. ceſsiua. Porro, formam habere gradus ſuos eſſentiales, ſic
ſtatuere conſtat: Duplex inquiunt, eſt quidditas, quædam
ſcilicet ſpecifica, indiuidua altera: proinde in hac albedine
indiuidua, tria veniunt conſideranda, inprimis natura ſpe-
cifica; deinde gradus indiuidualis eſſentialis; alicuius enim
formæ partes, aut graduales ſunt, aut quātitatiuæ. gradua-
Gradualis forma. les quidem, quibus in eadē ſubiecti parte, maior, vel minor
forma dicitur. ex quātitatiuis vero, ſecundū diuerſas partes
ſubiecti, nēpe ad ſubiecti extēſionē. gradualis autem forma
eſt, quæ gradibus conficitur, poſtremo, differentia indiui-
dualis, quam vocant hæcceitatem, qua indiuidui albedo,
eſt hæc albedo. gradus præterea aliquam denotant quanti- Formæ gradus.
tatem, aut molis, aut perfectionis, quæ rei inſequitur eſſe.
Ex his autem apparet modo, quibuſdam formis gradus in-
eſſe; omnis enim forma, quæ à diuerſis ſubiectis, diuerſimo-
de participatur, pluralitatem graduum contineat, neceſſe
eſt. ſed ita ſe habet albedo in diuerſis indiuiduis: ergo. Ra- 1.
tiera, cum gradus illi non ſint partes integrales, nec ſubiecti-
uæ; erunt igitur partes eſſentiales, atque ita forma illa eſ-
ſentialiter eſt ſuſceptiua augmenti, & decrementi. Amplius, 2.
quidquid ſeſe ſecundum magis, & minus alijs communicat;
in ſe proculdubio, varios habet gradus diſtinctos, alioqui
eodem modo ab illis participaretur: atque nulla inter illa
eſſet gradus, naturæque diſtinctio. ſed aliqua forma diuer-
ſimode diuerſis ſe communicat: habet ergo ſua in eſſentia,
gradus diuerſos atque diſtinctos. Ad hæc, alicui formæ ra- 3.
tio contrarietatis conuenit; aliqua enim forma habet con-
trarium: igitur habet gradus ſuos, quorum virtute, ac di-
uerſitate, contra gradus contrariæ formæ pugnat. ſed con-
trarietatis ratio, ad eſſentiam ſpectat: eadem ergo ratione,
gradus ad eſſentiam ſpectabunt. Sane, forma gradualis per
ſuam eſſentiam, alteri formæ aduerſatur graduali. ſed ad-
uerſatur per partes graduales: igitur partes graduales ſunt
in eſſentia, quæ ſe habet vt totum, gradus vero, vt ipſius
partes. Cęterum, gradus vocant portiones eiuſdem formæ
ſpecificæ, proinde graduum diuerſitas, ſpeciem diuerſam
non efficit, forma enim ſpecifica eſt indiuiſibilis, idque quao-
tum ad gradum ſpecificum; quoad vero ad gradum per-
fectionalem, diuiſibilis. horum igitur pluralitas graduum, Qui ſint gradus ſpecifici.
infra conceptum poſitiuum ſpecificum poſitiue non con-
tinetur, ſed potius infra poſitiuum indiuiduorum conce-
ptum. Huiuſmodi ergo gradus in indiuiduo ex forma ſpe-
cifica, & proprietate indiuiduali compoſito, continētur. I-
taque aiunt, gradus non eſſe partes formæ eſſentiales, ſed
perfectionales, quia nimirum non formæ, vt forma, ſed
potius, vt quædam perfectio. Quod ſi ita res ſe habeat; tunc
plane gradus caliditatis, non eſſet caliditas formaliter; ad
eſſentiam enim caliditatis non ſpectarent. Calefactio præ- Verior opinio.
terea, ad caliditatem formaliter minime terminaretur, ſed
ad gradum, qui non eſſet caliditas formaliter. quæ omnia
pro abſurdis habentur. Dicendum ergo eſt, gradus eſſe par-
tes eſſentiales, vnius rationis, à quibus eſſentia conſtituitur
ſecundum vnam rationem, ideo partes ſunt eiuſdem ra-
tionis, quælibet namque illarum eſt forma: nam omnis gra-
dus caliditatis, eſt caliditas. Gradus ergo ſunt partes eſſen-
tiales eiuſdem rationis. ſiue ſimilares, perfectionales, actua-
les, quæ ita ſe habent ad formam intenſibilem; ſicuti partes
quantitatiuæ, ad ipſum quantum.

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. Neg. conſeq. & ad probat. reſp. caloris inten- 1.
ſionem, ex materiæ ſolidæ proprietate defluere,
quæ igni fomentum præſtat, atque vigorem. Ex
quo patet, quod diſsimilitudo caloris in diuerſis
indiuiduis, intenſiorem, aut remiſsiorem formæ eſſentiam
non indicet. Ad 2. Neg. prima conſeq. & ad prob. reſp. 2.
non pro quolibet gradu, ſed pro tanto, ſub quo ſtare pot-
eſt forma ignis, eſſe proprij ignis accidens. Itaque, calor
in alteratione productus, pro ignis generatione, & corru-
ptione aquæ, eſt ſubiectiue in aqua, mediante forma aquæ,
quæ profecto ipſi calori, niſi pro tali gradu, ſub quo aquæ
forma ſaluari non poteſt, minime repugnat; pro illo vero
tunc in materia, aquæ tantummodo forma, non autem
ignis habitat. Non ergo valet conſequent. forma aquæ
pro tanto gradu, ergo pro omni, repugnat calori. Ad 3. 3.
philoſophi authoritas, mutationi conuenit locali, at-
que alterationi, quæ inter contraria mediata habetur,
veluti quod mutatur de albo in nigrum, prius attingit
fuſcum. Mutationibus vero, quæ huiuſmodi medium
non habent, reſpectu principalis termini, nequaquam
congruit, ſed potius reſpecti alicuius adiuncti. hoc eſt,
ratione diſpoſitionum, quæ ſunt pro alicuius formæ
introductione: Toto namque tempore, aiunt, ma-
nere materiam ſub forma aquæ, vſque ad vltimum in-
ſtans. Ad argument. ergo dicitur: illam authorita-
tem formæ ſubſtantiali per ſe non congruere, ſed ratione
diſpoſitionum tantum. Ad 4. dicitur non oſtendi, for- 4.
mam ſubſtantialem intendi, & remitti; ſed vnam eſſe
altera perfectiorem, quamuis vnius ſint ſpeciei. Ad 5. 5.
& ad alia dico, aliquam formam habere gradus ſecundum
eſſentiam, ac poſſe referri ad illa, de quibus eſſentialiter
prædicatur, & ita nullum gradum admittere. etenim

metp

Formæ gradus re quidditatiuè, ac indiuiſibiliter illis comparatur. at ſi
ad illa referatur, quibus ineſt, ſic forma intenſibilis, gradus
Quod generatio non ſit mutatio ſucceſſiua. habere dicitur. Ad aliam dico, duplicem eſſe contrarieta-
tem, methaphyſicam quæ ad formarum eſſentias pertinet,
graduumque diuerſitate opus non habet: aliam vero phy-
ſicam, quæ ſubiectum reſpicit, graduſque varios requirit.
ex his patet ſolutio. Quoniam autem nonnulla dicta ſunt,
quæ adhuc clariori indigent lumine; hanc ob cauſam hu-
iuſmodi quæſtionem inſerere curaui, nempe, ſi generatio,
1. & corruptio ſit mutatio ſucceſſiua. Porro nonnulli *contra-*
riam tenuere partem, idque non ſine efficacia argumento-
rum. Si generatio, inquiunt, eſſet ſucceſſiua aut hoc con-
tingeret ex parte materiæ quæ ſubijcitur, quæ cum ſit indi-
uiſibilis, ex illa ergo nihil tale accidere poteſt aut ex parte
formæ. ſed forma eſt ſicut numerus ergo indiuiſibilis. Suc-
4. phyſ. ca. de vacuo. ceſſio præterea in motu, authore comment. 4. phyſ.
vel ex reſiſtentia mobilis ad motorem, vel medij ad mobi-
le proficiſcitur ſed in generatione non datur primum, mo-
bile enim eſt ipſa materia. quæ vnde reſiſtat, ex ſe non ha-
bet, forma namque, materiæ ſummè & vltimatè diſpoſitæ
vnitur: non ergo ex reſiſtentia mobilis ad motorem: ne-
que etiam ex reſiſtentia medij, quippe cum nullum in
formæ generatione medium inueniatur; forma ſiquidem
immediate vnitur materiæ & agens paſſo immediate con-
nectitur. Item, generationis termini, vt dicitur 11. *met.* ſunt
contradictorij, vtpote eſſe, & non eſſe. ſed inter contradi-
ctoria non datur medium in generatione ergo non erit
2. ſucceſſio. Amplius, ſi ita res ſe haberet; tunc forma ſubſtan-
tialis ſuſciperet magis, & minus. Reuera, ſi talis formæ ge-
neratio eſſet ſucceſſiua, haberet vtique gradus, ac diuerſi-
mode participari poſſet. at, ſubſtantia non ſuſcipit magis &
3. minus, vt dicitur in prædicamentis. ergo. Ad hæc, tunc ſub-
5. phy. 10. ſtantia haberet contrarium; vbi enim eſt motus proprie
dictus, ibi eſt contrarietas. ſed in ſubſtantia non eſt contra-
rietas igitur non eſt motus: & ex conſequenti non eſt in-
troductio formæ ſucceſſiua, denique intenſio, atque re-
1. miſſio. Verum huiuſmodi rationes ſic *ſolui* poſſunt. & pri-
ma quidem hoc modo, ſucceſſio ex vtriuſque ratione poſ-
ſet contingere, materia autem licet ex ſe ſit indiuiſibilis,
Materia, quomodo eſt diuiſibilis. ratione tamen quantitatis, diuiſionem ſuſcipit. Similiter
etiam forma eſt indiuiſibilis ſecundũ eſſe ſpecificum, qua-
tenus ab omni gradu abſtrahit: gradus nihilominus habet
indiuiduales eſſentiales. Ad aliam prob. dico, ſucceſſionẽ ex
parte vtriuſque contingere poſſe materiam quoque habe-
re vim reſiſtendi, quatenus eſt ſub forma, ac contraria for-
mæ inducendæ diſpoſitione. Cum autem dicitur, formam
immediate materiæ vniri, verum quidem eſt, poſt primæ
corruptionem; prius enim ex natura rei, neceſſe eſt, prio-
rem corrumpi, quam ſecunda introducatur: vnde illud
prius medium eſt inter formam, & formam, agens & paſ-
ſum. Ad aliam prob. dico, generationis terminos eſſe priua-
2. tionem, & habitum. Ad 2. dico, illam authoritatem intelli-
gi debere de eſſe ſpecifico, non autem de eſſe indiuiduali.
3. Ad 3. dico, ſubſtantiæ aliquo modo aliquid eſſe contrariũ.
Cæterum, philoſophus ait: In ſubſtantia nullum eſſe mo-
tum, cum nihil ſit ſubſtantiæ vlli contrarium. *in 2. de gen.*
Quo ſubſtantia habeat contrarium. *comm.* 48. dixit aerem & ignem terræ eſſe contraria. &c. *A-*
lexander, & *Themiſtius* teſte Auerroe, arbitrati ſunt, ſimplici
ſubſtantię elementarię, non quidem ſecundum ſubiectum,
ſed ſecundum formam, ſubſtantiam eſſe contrariam; puta-
runt enim elementorum qualitates, eſſe illorum ſubſtan-
tiales formas. vnde in prædicamentis, & in 5. *phyſ.* de ſub-
ſtantiis perfectis, quibus nihil eſt contrarium, in lib. de ſub-
ſtantiis elementaris locutus eſt. *Alexander* arbitratus eſt ni-
hil eſſe contrarium ſubſtantiæ ſecundum ſubiectum, quia
ſcilicet in materia conueniunt, nihil autem referre ſecun-
dum formam, contrarium habere. Arguit *Auerroes*: Tunc,
Auerr. rationes. inquit, ſermo Ariſtot non eſſet vniuerſalis; ſed ſolis con-
1. grueret ſubſtantiis compoſitis, atque ita in ſubſtantia ſim-
2. plici elementari eſſet motus, quia illi aliquid ſecundum
formam aduerſatur. Item, inter elementa non eſſet vera
contrarietas per ſe, quippe, quia ſecundum qualitates tan-
tum. At contrarietas eſt oppoſitio inter aliqua per ſe, & non
per accidens. Denique non arbitratur qualitates elemen-
torum eſſe illorum ſubſtantias. Sed de hac quæſtione diſ-
Quod generatio formæ ſit mutatio ſucceſſiua. putaui in 1. lib. vbi de elementis locutus ſum. Quod vero
ad Ariſt. ſententiam dico, in ſubſtantia non eſſe motum,
quia non eſt diſtantia. quod ſi non ſit motus; nec etiã con-
trarietas proprie dicta. Et hæc quidem ad argumenta. Cæ-
terũ, quemadmodum adduximus ſententiam aliquorum,
qui partem contrariam tutati ſunt, ita & affirmatiuam par-
tem adducamus, non ſine grauium virorum authoritate,
atq; ratione: in primis hoc modo arguendo. Si generatio
formæ ſubſtantialis introducendæ, non eſſet ſucceſſiua, *Formæ gradus.*
tunc plane accidens naturaliter ſine ſubiecto inueniretur;
alteratio n. formam præcedens, aliquo certe indiget fun- 1.
damento, nempe forma ſubſtantiali tam in aquę materia,
non per medium formæ aquæ, quæ ſibi contraria eſt, ſed i-
gnis conſiſtit. non quidem generandæ, quæ nondum eſt: ac-
cidens præterea, forma ſubſtantiali, qua fundatur in ſub-
iecto, poſterius eſt. Quare, ſi calor præcedit formam ignis; 2.
erit accidens naturaliter ſine ſubiecto. Item, in generatione
formæ, prius in parte propinqua, quam remota, diſpoſitio-
nes corrumpi, neceſſe eſt. forma enim ſine diſpoſitionibus,
eam conſeruantibus, ſtare non poteſt, nec materiã ſine for-
ma. Prius ergo in parte propinqua, quam remota, ſequens
forma eſt inducenda. Quare, ſicut ſucceſſiue præcedens
corrumpitur; ita etiam ſucceſſiue ſequens introducitur.
Antecedens autẽ patet ſatis, quippe cum omne agens, prius
in partem propinquam agat, quam in remotam. Amplius, 3.
materia, in qua præcedens forma conſeruatur, ſi æqualis
ſit diſpoſitionis, agens corrumpens, proximiorem prius,
quam remotiorem partem corrumpit. ſi vero non æqua-
lem per totum diſpoſitionem habeat; minus ergo ad vnum
punctum, quam ad alium erit diſpoſita. atque ita agens pri-
us ad vnum, quam ad alterum punctum, formam corrum-
pere incipiet: & ex conſequenti, prius vnum, quam alterum
punctum forma introducenda, attinget. ſucceſſiua ergo erit
eius introductio. Præterea, ſi forma ſubſtantialis non in- 4.
ducitur ſucceſſiue; igitur dabitur minima in materia, in
quam forma æque primo inducitur, alioqui minorem
partem occupabit, & ita ſucceſſiua erit ipſius introductio.
Sed conſequens eſt falſum: materiæ namq; partes ſine for-
ma conſiſterent, quod eſt impoſſibile. Tenet conſeq. dare-
tur enim minimus ignis, cuius forma, minorem materiam
informare poſſit, quam aliorum formæ elementorum: atq;
ita forma ignis, tales partes ſeorſum informare non poſſet,
aliter daretur minimus minimo abſq; forma ergo illæ par-
tes remanebunt. Formæ ergo ſubſtantialis introductio, eſt
mutatio ſucceſſiua. Amplius, ſi motus non eſſet vnus, & 5.
continuus; tunc plane nullo toto motu, pars aliqua eſſet
prior, quod Ariſtoteli aduerſatur 6. *phyſ.* diſputãti, totũ mo-
tu medietatem eſſe priorem. Tenet conſeq. quod enim fit in
inſtanti, non habet prioritatis rationem. Deniq; ſi motus
eſſet in inſtanti, in eodem eſſet nunc, motus, & quies. vt di-
citur 6. phyſic. Sane, ante omnem motum eſt motus, vt di-
citur 6. *phyſ.* igitur omnis motus eſt vnus, & continuus. Ge-
neratio præterea, & motus, non penes ſucceſſiuum, ſed pe- *Quare in ſubſtantia non ſit motus.*
nes terminos diſtinguuntur; ſic enim 5. *phyſ.* loquitur philo-
ſophus, vbi diſtinguens generationem à motu, mutatio-
nem à non albo, in album ſub generatione conſtituit; quæ
tamen mutatio, eſt alteratio, & abſq; dubio ſucceſſiua. vn-
de omnis motus eſt generatio, quatenus illius termini ſunt
habitus, & priuatio, vt ex non albo fit album, & è conuerſo.
Et omnis generatio eſt motus, quatenus ambo termini ſũt
affirmatiui: vt ex nigro fit album, & ex aqua fit ignis. Cau-
ſa autem, quare in ſubſtantia ſpecialiter negatur motus, eſt
propter ſubiectum generationis ſubſtantialis; nempe ma-
teriam, quæ minus quam in aliis mutationibus ens eſſe di-
gnoſcitur: vnde frequenter à philoſopho materia vocatur
non ens. 11. *met.* 1. *de gen.* Propterea magis in ſubſtantia, quã
in aliis generibus mutatio fieri dicitur à non ſubiecto in
ſubiectum. Deniq;, motus, qui inter duos terminos poſiti-
uos coaleſcit, minus illi aptari poteſt. Itaque, diſtinguendo
motũ à generatione penes terminos, in ſubſtantia eſt mo-
tus, & generatio illius eſt mutatio ſucceſſiua.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

HActenus nonnulla adducta ſunt, ingenioſe quidem *Communis opinionis rationes.*
dicta, & peracute ſatis, quæ ſane in generatione
ſimplicium, atque mixtorum inanimatorum de-
fendi poſſunt. Verũ, quia propoſiti noſtri eſt com-
muniores quaſq; addocere ſententias, & etiã imitari, pro-
pterea communiorem de hac re ſententiam in medium ad-
duxi, cuiuſque rationes palam propoſui, vt vnuſquiſq; acci-
piat, quod ſibi libuerit. Sit ergo hæc prima communioris
ſententiæ ratio. Quemadmodum in omni generatione eſt 1.
dare primum generatum; ita plane & in omni alteratione
primum alteratum quod quidem ſecundum ſe totum inci-
pit alterari (*teſte Auerr.*) Conſtat ergo, quod ſicut in ſubſtan- *8. phyſ. 15.*
tia datur minimum generatum, ita in qualitate minimum *3. phyſ. 60.*
alteratum. Datur ergo minimus ignis, qui ſecundum ſe to-
tum incipit alterari ab aqua. Nulla ergo forma ſubſtantia-

Formæ gradus. lis,per viam generationis producenda, quo ad omnes par-
tes quantitatiuas ſubiecti, ſucceſsiue producitur, alioqui
non daretur primum generatum: cuiuslibet ergo formæ
ſubſtantialis producendæ datur primum inſtans in quo eſt.
2. Amplius,in qualibet ſpecie rei naturalis, datur minimum,
1. *phyſ.* 38. potens in illa ſeorſum exiſtere. *Carnis*, inquit, *determinata eſt*
8. *ca* 41. *quantitas in magnitudine, & paruitate.* Et alibi. *Omnium natura*
1. *phyſ.* 36. *conſtantium, terminus & ratio eſt magnitudinis & augmenti.* Argu-
it autem ſic contra Anaxagoram: *Si contingit partem, quæ ſe-
orſum poteſt exiſtere, quantamcunque eſſe in magnitudine, & parui-
tate, contingit & totum quantumcunque eſſe.* Ratio ergo philoſo-
phi non concluderet, ſi in qualibet ſpecie non daretur mi-
nimum naturale, vtpote minimus ignis in minima terra, &
huiuſmodi. Igitur forma non inducitur ſucceſsiue his au-
tem, & ſimilibus hanc communem ſententiã ſtatuere poſ-
Soluuntur ſumus, ſicut paulo ante probauimus. Ad rationes contra-
rationes rias, & primum quidẽ ad primam, ſic reſp. accidens non eſſe
contraria. ſine ſubiecto, ſed manere in forma aquæ remiſſa; formæ e-
1. nim remiſſę ſe inuicem compatiuntur. Ad 2. Non prius cor-
2. rumpuntur diſpoſitiones in parte propinqua, quam remo-
ta, ſignato minimo in quod agit. Neque agens naturale, ve-
locius agit in partem propinquam, quam remotã; agit enim
in minimam materiam: non ergo prius in vnam, quam in
aliam partem: neque ex conſequenti velocius. Præterea,
forma produci non poteſt per minus, quam per minimum
extenſiue, vel intenſiue: nec agens poteſt agere vna actione
in maius, quam in minimum. Quare agens naturale æqua
effectum, in propinquam, ac in remotam partem producit;
infra enim minimam ſphæram ſuæ actionis, æque bene ap-
plicatur cuilibet parti in tota ſua ſphæra. *Dices*, agens natura-
le melius propinquæ, quã remotæ parti applicari: ergo me-
lius agit in propinquam partem, quam in remotam. *Reſp.* a-
gens naturale non melius applicari parti propinquæ, quam
remotæ minimi; imo æqualiter ad illas potius applicatur,
virtutis quidem, non corporis contactu. *Dices*, naturalis a-
gentis actio, de extremo propinquo minimi, ad extremum
ipſius remotum tranſiens, ad mediũ prius venit: ergo pri-
mum in illud agit. *Dico*, verũ eſſe in tranſitu ſucceſsiuo, non
autẽ in tranſitu ſubito, vbi ſimul tempore hæc omnia con-
tingunt. *Dices*, ſi agens naturale in totũ minimum æque pri-
mo ageret; in eodem ergo inſtanti actio illius eſſet in prin-
cipio, medio, & fine, quod eſt abſurdum. *Nego* curſũq. non
enim eſt eadem actio. nã actio agentis primo cauſat aliam
actionem in medio, & illa aliam in extremo, & hæc in inſtã-
3. ti. Ad 3. Dico materiam eſſe æqualiter diſpoſitam, nec agens
agere magis in propinquam, quam in remotam partem,
4. quia æque ad illas partes ſuas eſt applicatum. Ad 4. Non eſt
neceſſe, vt partes ſine forma maneant, quia reſoluuntur in
continentia: huiuſmodi namque materia, cum materia con-
5. iungetur continẽtis, à cuius forma informatur. Ad 5. Quã-
uis formæ ſubſtantialis introductio fiat in inſtanti; non
ob id tamen ſequitur, nullo toto motu partẽ aliquam non
eſſe priorem, cum circa diſpoſitiones formæ introducendæ
prioritatis ratio inueniri poſsit. Itaque communis, magisq;
Ariſt. 5. philoſophi rationi affinis, atque cognata eſt ſententia, quæ
phy. 3. aſſerit formę ſubſtantialis introductionem fieri in inſtanti,
non autem eſſe mutationem ſucceſsiuã, niſi reſpectu diſpo-
ſitionum præcedentium. Cæterum, quod dicitur à philoſo-
pho quod in omni motu ſit tempus, ergo ſucceſsio, ſed gene-
ratio eſt motus cõmuniter dictus: ergo in generatione eſt tẽ-
Omnis mo- pus, & ex conſequenti ſucceſsio. Igitur forma ſubſtantialis,
tus eſt in ſucceſsiue acquiritur. A Commentatore 5 *phyſ. com.* 3. expo-
tempore. natur. Omnem, inquit, motum eſſe in tempore, declarabi-
An in ad- tur perfecte, *lib.* 6. vbi philoſophus dicit, omnẽ motum eſſe
uentu for- in tempore, tam motum proprie dictum, quã mutationem
mæ, acci- in ſubſtantia nũ quidem ratione inſtantaneæ introductio-
dentia cor- nis formæ ſubſtantialis, ſed præuiæ alterationis: ideo di-
rumpan- cet, quod omne quod generatur, prius generabatur. Sed *di-*
tur. *cet aliquis*: ſiue forma in inſtanti, ſiue ſucceſsiue introduca-
tur; vellẽ ſcire, an in aduentu formæ omnes diſpoſitiones
corrumpantur, an remaneant etiam poſt formę aduentum.
ſi remanent ergo dant eſſe ipſi materiæ, omnis enim forma
dat eſſe ei in quo recipitur. ſed non dant eſſe ſimpliciter; hoc
enim formę ſubſtantiali congruit, cuius eſt dare eſſe ſimpli-
citer; eſt enim ens ſimpliciter, accidans vero ſecundũ quid.
Diſpoſitio- 7. *met.* accidens præterea præſupponit eſſe, vnde iſta eſt vera:
nes corrum- homo eſt albus, quia homo eſt. Igitur ens ſecundum quid,
puntur. id eſt, accidens, quod largitur eſſe ſecundum quid, eſſe ſim-
pliciter præſupponit. Quare materia, mox formã ſubſtãtia-
lem receptura, ab omnibus expolianda eſt accidentibus, vt
fiat actu ſimpliciter per formæ ſubſtantialis aduentum. In
aduentu ergo formę, aliquas præſupponi diſpoſitiones, quę
non corrumpantur, fieri non poſſe, aiunt Peripathetici. Sa-
ne, ſi naturalis materiæ appetitus eſt ad formas habendas: *De for-*
conuenit ergo illi, vt prius formam ſuſcipiat, à qua eſſe acci- *ma gene-*
pit, quam diſpoſitiones, è quibus eſſe ſecundũ quid illi com- *randa, ſi-*
municatur. Vt autem res clarius pateat, ſit nobis exemplo, *ue produ-*
ignis in ligno generatus, in cuius generatione, materia ſub *cenda.*
forma ligni conſiſtens per agent calidũ, cum caliditatis ſic-
citatisque introductione, ad formã ignis recipiendam diſ-
ponitur. Cum autem caliditas, atque ſiccitas, ita creuerint,
vt cum eis forma ligni cohabitare nequeat; illico à materia
extruditur, ſimulque caliditas, atque ſiccitas, quæ pro for-
ma ligni excludẽda, fuerant introductæ, propulſatur; atq;
eo in inſtanti, quo ligni forma abijcitur cũ diſpoſitionibus
omnibus, in materia nuda, forma ignis introducitur; ſicq; *Diſpoſitio-*
materia accipit à forma nouiter introducta, eſſe ſimplici- *num neceſ-*
ter. Porro, ſi illæ diſpoſitiones nõ adeſſent, quandiu res cor- *ſitas.*
rumpenda alteratur, & materia ad formæ iam præſentis ex-
pulſionem, abſentis vero receptionem diſponitur. Deniqua
ſi formam introducendam conſimiles non comitarentur,
quales ante inſtans formæ introducendæ fuerant cauſatæ;
proculdubio materia indiſpoſita remaneret. verũ quia cum
forma corrumpenda, priores abierũt; defecit enim illarum
ſubiectum, quod in actu eſſe debet; vnde non remanet ma-
teria in actu, ſed per formam nouam introducendam, fit in
actu ſimpliciter, nouis etiam conſimilibus concomitãtibus;
remanet vtique ſufficienter diſpoſita ad formam recipien-
dam: talis autẽ eſt corruptionis generationiſque ordo na-
turalis, conſimiles quoque diſpoſitionas concomitantes,
formæ in materia conſeruandæ deſeruiunt. Itaque diſpoſi-
tiones præcedentes, noua adueniente forma, abeunt, atque
recedunt. Sed *dicit aliquis* hoc aduerſari *phil* differenti atque *1. de gen. 25*
diſputanti inter elementa ſymbolica, faciliorem eſſe tranſ-
mutationem. Quia facilius eſt, inquit, vnum, quam multa
tranſmutare. Remanet ergo in illis aliqua pręcedens diſpo-
ſitio. *Dico* quod licet tot in ſymbolica, quot in nunſymbo-
lica generatione corrumpantur; perinde tamen eſt, ac ſi
vnum tantum corrumperetur; ſymbolica enim qualitas ſi-
ne reſiſtentia, corrumpitur. in non ſymbolicis autem non
abſque reſiſtentia corrumpuntur: propterea ait philoſo-
phus, quod facilior ſit vnius cum reſiſtentia, quam multo-
rum cum reſiſtentia tranſmutatio.

QVAESTIONIS QVARTAE

CAP. I.

An in materia ſit forma, vel aliqua pars formæ producendæ.

DE modo formæ introducendæ, & de diſpoſitioni-
bus quoque eius, iam dixi: quibus congruere id vi-
deo, quod à multis in dubium vocatũ eſt, nempe,
ſi forma producenda ſiue aliqua illius pars, ſit in
materia. Porro, noſtra inquiſitio non eſt de potentia mere
paſsiua, hoc eſt, an omnes formæ, naturaliter receptibiles
in materia, in ipſa præexiſtant in potentia mere paſſiua: *Formam*
quandoquidem in materia aptitudo exiſtat, atque poten- *non præexi-*
tia eſſentialis ad formas recipiendas. nec quęſtio eſt, quin *ſtere in ma-*
in materia diſpoſita, ratione diſpoſitionum, non autem ſe- *teria.*
cundum eſſentiam, forma recipienda præexiſtat. neque et-
iam quęſtio eſt, quin in ſemine, ex quo res animata gignitur,
aliqua pręexiſtat virtus actiua, quę ad productionẽ rei ani-
matæ operetur. Sed quæſtio eſt, an in materia, in quam per
ſubſtantialem generationẽ, forma ſubſtantialis introdu- *Prima ra-*
cenda ſit, ſiue animatæ, ſiue inanimatæ rei, ipſa præexiſtat *tio.*
forma actu ſecundum eſſe imperfectum. Ad quam quidem
quæſtionem, ſecundum communem ſapientũ ſententiam
dicimus, neque formam ſecundum ſe totam, neque ſecun-
dũ partem, quæ cooperetur agenti, in materia præexiſtere.
Reuera, ſi forma præexiſtat actu, ſed imperfecte ſecundum
ſe totã: generatio ergo hominis, accidentalis potius, quam
ſubſtantialis erit dicenda: hoc enim modo, à philoſopho *5. phyſ. 9.*
generatio ſimpliciter, à generatione ſecundum quid, diſ-
cernitur, atque diſtinguitur. Sane, generationis ſubſtantia-
lis terminus à quo, eſt non ens in actu, idque neque perfecte,
neque imperfecte, alioqui ſi eſſet actu imperfecte; non recte
dici poſſet non ens ſimpliciter: ex non ente autem ſimplici-
ter in ſubſtantiam, eſt generatio ſubſtantialis. nec poteſt di-
ci, aliquam formæ partem præexiſtere; forma enim eſt indi- *1*
uiſibilis, atque ſua natura ſimplex. Amplius, ſi aliqua pars
præexiſtat, vt cooperetur agenti, ad eius productionem,
aut vtique ad productionem partis præexiſtentis, & tunc
eſſet

De formagenerãda, ſiue producenda. eſſet contradictio; præexiſteret enim, & non præexiſteret, aut alterius, & tunc in generatione, non tota forma producitur, quod eſt abſurdum; ſiquidem non pars, ſed tota ipſa forma producitur, alioqui, ſi ex imperfecto ad perfectum duceretur, ſubſtantia ſuſciperet magis & minus. *Dicis*, philo- *7. met. 29.* ſophum dicare, partem rei præexiſtere: igitur, aut tota, aut aliqua pars formæ præexiſtit in materia. *Reſp.* illud eſſe intelligendũ de aliqua virtute actiua materiæ intrinſeca, non autem de ipſa forma, aut aliqua eius parte. Siquidẽ animata mouentur, ſeu generantur ab agente intrinſeco materiæ, quia nimirum virtus formatiua, quæ eſt in ſemine, mouet materiam ad formam; ſicuti virtus augmentatiua animæ, ipſi quanto intrinſeca, ipſum ad maiorem mouet quantitatẽ. Et in alteratione eſt aliqua virtus in corde, quæ cæteras partes mouet, totumque animal ad ſanitatem, quę quidem virtualiter pars ſanitatis, non autem formaliter dici poteſt. *In ſemine non præexiſtere formam.* Sermo ergo philoſophi eſt de rebus animatis, in quibus dicit aliquam partem pręexiſtere, hoc eſt, aliquam virtutem actiuam materiæ intrinſecam, vt in ſemine, ad formã mouentem, quæ profecto virtualiter aliquo modo illius pars 1. eſt appellanda. Cęterum, ſemen non eſſe principium generationis actiuum, quod formalem generationis terminum, nempe ipſam formam attingere poteſt, conſtat [illegible]: quod enim non eſt, principium ſubſtantiæ productiuum eſſe nequit, quippe cum eſſe, agere præcedat. at ſemen, non eſt in inſtanti generationis; illius enim corruptio, eſt generatio alterius nec refert, quandiu eſt, eſſe principium; ſiquidem proxime eſt conuertibile, in id, quod eſt generãdum. Quidquid autem eſt huiuſmodi, paſsiui, non autem actiui rationem 2. ſubire, neceſſe eſt: ergo. Amplius, nullũ imperfectum, eſt principium perfectioris producendi: omne nãque principium vniuocum eſt, vel ęquiuocum, ęque perfectum, vel perfectius termino producto, imperfectius autem minime. ſed ſemen eſt imperfectius re producenda: ſiquidem (*aut bo-* *11. Trin. 17.* *te Auguſtino*) *omne viuens eſt præſtantius non viuente*: res autem generanda eſt viuens, non autem ipſum ſemen; ipſius ergo principium perfecte productiuum eſſe nequit. Nec habet quicquam virium, ſi quis dixerit ſemen agere, non propria, ſed decidentis virtute: virtute namque non entis, nihil producitur. ſed decidens, vtpote pater, caſu non ſit in viuis, aut ſi fuerit, non adſit corpori, ex ſemine gignendo: ideo *Semen non eſt ſufficiens principium actiuum generationis.* velut non ens reputatur: Semẽ ergo non eſt ſufficiens principium actiuum generationis; ſiquidem vniformis agentis virtus actiua, in paſſo vniformi, difformem nequit producere effectum. ſed virtus ſeminis eſt vniformis, & materia quoque ſimiliter. Vnde ergo tanta in animalium organis difformitas; vtique ab agente difformi; nempe cœlico calore, ſiue influentia: huic autem difformi ſemen actioni, vt *Vnde ſit forma introducenda.* concomitans cauſa deſeruit, atque cooperatur. Ratio prætera ſeminalis, eiſdem rationibus, ac ipſum ſemen, ſubſtantialis formæ eſſe nequit productiuum principium, neque ſufficiens alterans, abſque cœli influentia; verum tamen vtraque, etſi non ad formam ſubſtantialem, ad ipſam tamen præuiam alterationem coactiua ſunt. Cum ergo hæc ita ſe habeant. vnde ergo forma introducenda? non à ſemine, neque à decidente, nec etiam ab angelo: non enim poteſt educere formam de potentia materiæ, ſiquidem agit cœli motu mediante. ſed cœlum non poteſt, nec ergo angelus, mediante illius motu. à virtute ergo diuina animalium *Forma animalium à Deo immediatè.* formæ profluunt. Porro, generatis ſiue ſemine, vt ignis ex igne, huiuſmodi rationes non congruunt. Hæc quidem de formæ in animatis productione dixere nõnulli, & quidem non temere, cum formarum productio, ſiue cum corporibus pereuntium, ſiue poſt corporum diſſolutionem, permanentium, ad ſolum pertinere videatur opificẽ, ac mun- *In materia eſſe formas ſub eſſe confuſo.* di parentem. verum aliqui arbitrati ſunt, quod ſicut in genere ſunt differentiæ in habitu confuſo, & eſſe indiſtincto; ita plane in materia ſint formæ contrariæ ſecundum eſſe confuſum, quæ quidem formæ ſic conſideratæ, tranſmutationis phyſicæ principia ſunt. Quoniam autem huiuſmodi formæ ſub eſſe confuſo conſiſtentes, aptæ ſunt eſſe perfectum conſequi, quamuis eædem ſint, ſub vtroque eſſe, ſub imperfecto tamen, priuationis modum obtinent. Is autem priuationis modus, nõ indicat in materia formæ negationem cum pariendine, ſed formam potius cum negatione eſſe perfecti. Sed diximus vnicum eſſe, formam habere, nec ſuſcipere magis, & minus, quod certe ſaluari non poteſt; ſi ab imperfecto, ad perfectum proficiſceretur. Itaque quoniam ab imperfecto, perfectior effectus produci non poteſt: & omne quod eſt in producto, actu, ſeu virtute continetur in producente; ideo perfectius eſt producto, aut æque perfectum. Adde, quod omnis cauſa, eſt perfectior ſuo effectu, ſemen autem reſpectu animalis, non poteſt eſſe illo imperfectius: ergo. Etenim quando duæ cauſæ, vniuoca ſcilicet, & æquiuoca, ad eundem effectum producendum concurrunt, æquiuoca effectu ſemper cenſetur nobilior. multo ergo magis, ſi in vno effectu producendo ſola extiterit. Inſuper, quia nulla forma perfectius alteri, quam ſibi eſſe largiri poteſt. ſed eſſe ſeminis eſt imperfectius eſſe animalis: ergo. Denique, quia in momento generationis, teſte Auerr. ſemen *1. phy. 62.* non eſt, id autem quod non eſt, non eſt cauſa alicuius, vt ſit has ob cauſas igitur, atque conſimiles, rationi videtur eſſe conſentaneum, formam in ſemine non præexiſtere.

De forma generanda, ſiue producenda.

Cæterum, operæ pretium fuerit ſcire quid ſit ſemen, & an ita ſe habeant, quæ dicta ſunt. Inprimis non ignorare 1. *Diſtinctio.* oportet, ſemen intelligi poſſe id, cui adeſt virtus alicuius effectus productiua, ſiue ab agente particulari fuerit productum, ſiue aliquod aliud extiterit, veluti diſpoſitio qualitatiua in ligno à ſole, vel igne inducta, ſemen quodammodo dicitur ignis generandi. Amplius, quod eſt pro- 2. portionale vero ſemini, ſemen vocatur, vnde corpuſcu- *Proportionale.* lum illud in carne vaccina, apis generandæ, ſemen dici po- *ta. met. 8.* teſt; quod quidem à ſolis, cæterarumque ſtellarum in aëre, vel in aqua diffuſo calore gignitur, teſte Auerr. De- 3. nique, ſemen proprie vocatur corpus ex ſuperfluo alimen- *Superfluũ alimenti.* ti deciſum in loco generationis, in quo eſt virtus productiua eius, quod eſt ſimile generanti. Si primo modo ſemen intelligatur, eſt ratio ſeminalis, vt inſtrumentum principalis agentis ad ignis, vel alicuius generationem: ſecundo vero, & tertio modo, eſt pars totius corporis ſpiritualior atque ſubtilior. Porro, in ſemine eſt forma ſubſtan- *Tria in ſemine.* tialis ſeminis, qua ſemen conſtat, ſubtilior quoque ſeminis pars, & quædam qualitas, quæ eſt calor ſeminalis. hic autem & animalis, & cęleſtis calor appellatur; animalis vtique quatenus eſt ab animali deciſus; cœleſtis vero, quatenus ſolis atque ſtellarum eſt inſtrumentum: hæc quidem in vero ſemine inueniuntur, in aliis autem non ita plene, atque complete; ſed per quandam potius ſimilitudinem. His ita elucidatis, quęrimus, quid philoſophus de hac materia ſenſerit, quid denique illius commentator, *lib. de animalibus 15.* aſſerit ſolum intellectum de foris accedere, cæteras vero animalium animas, ex ſemine ortum habere. *Auerr.* ait, ſe- *2. de gen. 4.* men agere in virtute ſeminantis, retinet enim motũ, quem à primo motore accepit, nec eget præſentia ſeminantis. *Solutiones Argumentorum.* Quare, qui huiuſmodi ſunt ſententię ſectatores, ita ad ſupra poſita argumenta reſpondere conſueuere: & ad primum quidem ſic. Ab imperfectiorẽ poteſt produci perfectius, 1. quatenus inſtrumentum eſt principalis agentis: etenim forma ſeminis, vt particularis, & vniuerſalis inſtrumentum agentis, ſimul cum calore animali, virtutem habet perfectioris producendi. Ad illud de producto dicunt, in ſemine 2. contineri virtualiter inſtrumentaliter, atque hoc ſufficere; nec oportere, ipſo animali, ſemen actualiter eſſe perfectius. Ad aliud, verum eſt cauſam æquiuocam principalem, non 3. autem inſtrumentalem, ſuo effectu perfectiorem eſſe; ſatis enim eſt, ſi inſtrumentum ſit ſuperioris agentis. Ad aliud, 4. forma, nobilius largiri poteſt eſſe, quam ipſa habeat, non quidem ex ſuæ nobilitate naturæ, ſed quia inſtrumentum eſt nobiliſsimi agentis. Ad vltimum iam reſponſum eſt, nempe ſemen non egere præſentia ſeminantis; ſed ſufficere ſemel à ſeminante motum accepiſſe. Dicunt ergo formæ agens in fieri, ſemen eſſe, in eſſe vero conſeruando, cœlum, ac primum motorem, qualitatiuis, ac quantitatiuis diſpoſitionibus mediantibus. In primo ergo inſtanti forma eſt à nullo effectiue, conſeruatiue vero à cœlo: nec eſt impoſsibile effectum eſſe ſine agente, à quo dependat in fieri: ſufficit illi ſi ab actione conſeruantis defendatur.

CAP. II.

Quod forma ſit in ſemine.

Qvi peripatheticam viam ſectari ſe putant, anima- 1. lium formas in ſemine, ſita in materia latitare, aiunt, ſic arguendo: Si nihil, inquiunt, in materia præfuit, quod in formam naturalem non ſit tranſmutandum formæ vtique naturalis productio, creatio potius, quam generatio eſſet appellanda: cratio enim eſt de nihilo productio, forma inſuper naturali corrupta, in nihilum abiret: eodem namque vnde venit rem redire, atque reſolui neceſſe eſt. Sed hoc eſt falſum: ergo & antecedẽs, alioqui agens naturale annihilare poſſet, atque creare, quod plane dici non poteſt. Iterum, ſi nihil formæ generandæ in materia pręceſsit: naturalis ergo formæ productio, generatio naturalis dicenda non eſſet: A natura, inquit philoſ. *7. met.* fiunt, in quorumcunque materia, eſt aliqua pars formę,

De formę productione
quæ ſic mouet materiam,ſicut mouetur ab extrinſeco. Re-
uera,cuilibet generationi naturali,principium ineſt natu-
rale intrinſecum actiuum, quippe, cum natura ſit princi-
pium motus & quietis eius, in quo eſt, *2.phyſ.* ac naturalia
ſic ab artificialibus diſtinguuntur. Porro, illud primum
non eſt forma inducenda, quia nondum eſt, nec materiæ
ad ipſam enim non attinet agere : aliquid ergo eſt, quod in
formam erit tranſmutandū. Sane,6. met.naturalem ſcien-
tiam, ab arte, & ſcientia practica hoc modo dixit eſſe diſ-
cretam, quia naturalium principium in nobis, non eſt,ſed
in rebus ſcitis : artificialium vero, atque particularium
in nobis, vel in ſciente.hæc profecto nihil veri in ſe haberet,
ſi in rebus naturalibus, ſuæ tranſmutationis actiuum non
eſſet principium : propterea ibidem ſubdit principium na-
3. turalium eſſe in moto, quod plane de principio actiuo eſt
intelligendum. Amplius,ſi in materia non eſſet principium
actiuum formæ generandæ : igitur omnis generatio eſſet
violenta : violentum namque eſt, teſte philoſopho 3. ethi.
cuius principium eſt ab extra non conferente vim paſſo.
Si ergo paſſum nullam vim habet in forma producenda:
omnis ergo generatio eſt violenta,quod eſt abſurdū. Ex op-
poſito igitur naturale principium eſt actiuum, atq; intrin-
ſecum rei producendæ. Sane,7.*met.*aliqua dixit eſſe à natu-
ra, & aliqua ab arte.nonnulla vero a natura,& arte,quędā
vero à caſu.Porro,quæ à natura fiunt, illa eſſe aſſerit,quo-
rum materia principium in ſe motiuū habet : igitur in ma-
teria rei generandæ eſt principium intrinſecum motiuum,
atq; actiuum rei quæ erit producenda. Denique,formæ vi-
4. uentium ab agentibus intenduntur, atq; procurantur na-
turalibus,alioqui caſu, præter illorum intentionem fierēt:
igitur ab illis generantur,aliter fruſtra procuraretur, quod
illorum poteſtatem effugeret. Reuera ſecundum Peripa-
theticos,formæ animalium,rationali tantummodo exclu-
ſa,tum in eſſe, tum etiam in conſeruatione à cauſis depen-
dent naturalibus. illorum ergo generatio ab eiſdem pari-
ter dependeat,neceſſe eſt.Sane,ſi huiuſmodi animæ,potan-
tia in prima continentur materia, ſicut dicit Commenta-
tor, actu vero in primo motore, ſi à Deo producantur : ex
materia ergo Deum illas extrahere diceremus,quod eſt fal-
ſum, & abſurdum. Itaque ſummam, aut aliquid formæ in
materia præfuiſſe,conſonum eſt rationi.

CAP III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. dico,creationem,productionem eſſe inter ens,
& nihil ſimpliciter : generationem vero inter ens,
& priuationem, quæ etſi nihil ſit formaliter,apti-
tudinem nihilominus, atq; inclinationem in ſub-
iecto præſupponit naturalem. Quam ob cauſam forma
producenda,propter huiuſmodi inclinationem naturalem
ſubiecti,in quo eſt recipienda, qua profecto ipſa creatio ca-
2. ret,generationem habet naturalem. Ad 2. neg.conſeq.mo-
dus enim naturalis generationis, ex parte paſsi ad formam
naturaliter tendentis, non autem ex parte principij actiui
in mobili exiſtentis,eſt obſeruandus. Itaq;,authoritas phi-
loſophi intelligenda eſt de potentia formæ virtuali, non
autem formali : ſicuti ſolemus dicere,calorem eſſe partem
ſanitatis hoc etiam modo ratio ſeminalis, pars dicitur for-
mæ generandæ. Quod autem adducitur, omnem genera-
tionem naturalem, habere principium actiuum:minime
placet : & cum additur, quod natura ſit principium motus
eius,in quo eſt, dico, paſsiuum, non autem actiuum eſſe
principium,atque ita naturalia ab artificialibus eſſe diſcre-
Naturalia. ta,naturalibus enim principium paſsiuum, determinatam
tribuit inclinationem ad formam habēdam : artificialibus
autem minime,imo inductio formę cum illorum naturali
inclinatione pugnat. ſic grauia in ſublimi loco interdum
artis inuentione collocantur: vel materia, ad formas artifi-
Artificialia. ciales, in neutra eſt potentia. Artificialia ergo,agens habent
liberum, & potentiam neutram,naturalia vero,agens natu-
rale, & naturæ potentiam determinatam. Ad confir.dico,
non haberi, *in 6.met.* principium naturalium actiuum eſſe
in moto,ſed id tantum, quod ſciens naturalia ſpeculatiue,
ſicut nouit phyſicus, non ſit actiuum ipſarum principium:
ſicuti ſciens aliqua particularia, ipſorum quodammodo,
propter ſuæ artis peritiam,principium dici poteſt actiuum.
Ad 3. philoſophi authoritas ita eſt intelligenda,nēpe illud,
3. quod patitur vim,non conferre potentiam naturalem, nec
inclinationem quidem habere,ad illud,quod vi ſuſtinet;i-
mo oppoſito modo ſe habere. Ex quo patet,non poſſe in-
ferri ex philoſophi authoritate, paſſum habere oportere
potentiam actiuam formæ producendæ, vt naturalia, & De formę
non violenta dici poſsit generatio. Ad auth. *7.met.* dico id productione
tantum haberi, quod naturaliter fit,principium eſſe natu-
rale paſsiuum,quod ad actum, abſque arte cooperante re-
ducitur, atque reuocatur. non autem quod neceſſe ſit,eſſe
principium intrinſecum actiuum formæ generandæ. Ad 4. 4.
dico,formas intendi, procurarique ab agentibus naturali-
bus,diſpoſitiue tantum, non autem effectiue,nec ideo caſſo
labore fatigari; alioqui homo, qui hominem generare in-
tendit,eodem modo fruſtra laboraret,ad animę enim pro-
ductionem nequit attingere. Ad confirm. reſp.formas eſſe
in materia in potentia paſsiua, in primo autem motore in
actu, quia actu illas producere poteſt, non quidem extra-
hendo, ſed infundendo, mediantibus materiæ diſpoſitio-
nibus, atq; inclinationibus ad formam nouam recipiendā.
Ad materię ergo, ſiue ſubiecti tranſmutationem natura-
lem, non eſt neceſſarium principium actiuum rei motæ,ſi-
ue tranſmutatæ,ſed ſufficit principium paſsiuum naturale, *Sufficit principium paſſiuum.*
ad talem tranſmutationem,motum, ſiue terminum incli-
natiuum. videtur etiam hoc philoſophi doctrinæ conueni- 1.
re;ſic enim loquitur: *Alia,*inquit,*mouentur ab extrinſeco*, puta 2.phyſ.
violenter : *alia vero ab intrinſeco* naturaliter, *quia ſic ſunt nata
moueri*; vnumquodq; enim tunc naturaliter agitur,atque
mouetur,cum ita, ſicut natum eſt agi agitur atq; mouetur.
Deniq; addit aliqua moueri naturaliter; quæ habent prin-
cipium patiendi tantum, non autē agendi. Amplius,quod 2.
alicui ſe habet per accidens, eidē per ſe conuenire non pot-
eſt,alioqui inter accidens, & ſubſtantiam, nullum eſſet diſ-
crimen : ſed principium actiuum intrinſecum,per accidens
congruit ſubiecto ad formam producendam, authore phi-
loſopho 2.phyſ.Per accidēs, inquit,medicus ſanat ſeipſum;
accidit enim illud ſanari, quod in ſe habuit principium a-
ctiuum ſanitatis : non ergo eidem per ſe conuenit ſubiecto.
Igitur,in ſemine, ſiue in materia non eſt aliquod principiū
actiuum, coagens extrinſeco agenti.ad generationē natura-
lem propagandam,alioqui omnis actio, in paſſo ab extrin-
ſeco immiſſa, violenta,aut artificialis diceretur,quod con-
ſtat eſſe falſum. illuminatio namque aeris à corpore lumi-
noſo,eſt naturalis; ab extrinſeco tamen.

CAP. IV.

Formam non fieri ex aliquo exiſtenti in materia, & ab ipſa materia diſtincto.

QVoniam quamplurimis philoſophis viſum eſt im- *Formam*
poſsibile, animalium formas ab extrinſeco acci- *fieri ex ali-*
dere,& creationē effugere poſſe, hac de cauſa non- *quo ex ma-*
nulli arbitrati ſunt, creationem effugere cupiētes: *teria exi-*
aliquod poſitiuum reale,materię eſſe concreatum,& ab ipſa *ſtente.*
materia eſſentialiter diſtinctum, ex quo forma producitur: 1.
Si in materia, inquiunt, non eſt aliquid ab ipſa materia di-
ſtinctum,ex quo forma eſt producenda,tunc plane materia
eſſet in pura potentia receptiua ad formam ſicut corpus ad
animam rationalem,& anima ad gratiam.ſed hæc per crea-
tionem habentur formæ igitur productio ſola creatione
acquireretur. Amplius,quod fit per ſe primo, & non de ali- 2.
quo ſui, creari omnino, neceſſe eſt. ſed forma per ſe fit,&
non per accidens, ſicut album.ergo.Item,forma primo fit,
quia priuſquā compoſitum; cauſa enim præcedit effectum.
ſi ergo non fit de aliquo ſui : aliquid certe non conuertitur
in ipſam.atque ita ſequitur, vt ipſa forma creetur, Adde, 2.met.
quod generans teſte comment. perfectionem, non autem
multitudinem largitur. Quare,ſi forma, vel aliquid illius
non præceſsit in materia generans vtique multitudinem
largiretur,nempe formam, quæ prius non habebatur:ergo
quod prius.Rurſus,aliqua à caſu fieri aſſerit philoſo. cū per 7.met.3.
agens extrinſecum aliquid fit, quod eſt pars formæ in ma-
teria.In materia ergo aliquid aliud præcedit,ab ipſa diſtin-
ctum, de quo forma fit.aut in ipſam conuertitur. Verum *Reprehenditur.*
huiuſmodi ſententia,cum veritati, tum etiam rectæ philo-
ſophiæ minime conſona eſſe videtur. Etenim,ſi pars formæ
præexiſtit in materia aut eadem pars ad omnes propemo-
dum formas reſpicit, atque ita idem numero in omnibus
formis quantumlibet contrarijs, & incōpoſsibilibus clau-
deretur,quod eſt abſurdum aut,cuilibet formę correſpon- 1.
deret ſua propria pars. ab alia numero diſtincta. ſed tunc
aliud ſequeretur abſurdum,nempe infinita actu in materia
extra intellectum,ſimul coaleſcere,quod ſic patet. Quem-
admodum diuerſis formis ſpecie, diuerſæ etiam partes ſpe-
cie reſpondēt;ita plane diuerſis numero,diuerſæ etiam nu-

mero

De formę productione meto. At materia cùm ſit in potentia ad infinitas formas
numero, ſub qualibet etiam forma ſpecifica: infinita ergo
actu ſimul erunt in materia. Deinde, aut illæ partes diuerſa-
2. tum rationum ſimul omnes ſimul ſunt in materia, aut non.
Materiam non informari pluribus formis. Si autem ſimul: contrariis ergo atque incompoſſibilibus,
diſparatis denique pluribus eiuſdem rationis materia in-
formabitur; quęlibet enim illarum partium eſt aliqua for-
ma; à qualibet ergo materia informabitur. Quod ſi dixeris,
non omnes materię ineſſe. illæ ergo quæ non inſunt, ſepa-
ratę ſunt, ac per ſe ſubſiſtentes, quod eſt falſum, à generante
1. ſane attingi non poſſent. Dicis, fieri poſſe plures formas
ſecundum eſſe completum, & partiale, eidem materiæ
2. ineſſe. At hoc eſt impoſſibile; repugnat enim illarum rationi
formali, quæ ita in parte, ac in toto, eandem poteſtatem
obtinet. forma præterea ſubſtantialis, quia ſpecifica eſt ſe-
cundum ſpeciem ſpecialiſſimam, neceſſario vnum natura-
le conſtituere debet ſuppoſitum. Quare, ſi tales formę, aut
illarum partes, eidem ſimul ineſſent materiæ; vna profecto
eademque materia, in pluribus ſimul ſuppoſitis naturaliter
ſubſiſteret, alterius, & eiuſdem rationis, quod eſt falſum.
Soluuntur rationes primæ. Ad rationes autem ſic reſp. Ad 1. dicimus, materiam non eſſe
puram potentiam receptiuam ad formam naturalem, ſed
1. eſſe in potentia tráſmutabili ad ipſam, quippe cũ per tranſ-
2. mutationem materiæ haberi non poſſit. Ad 2. Licet forma
Creationis & mutationis differentia. ſit prior ordine naturę; per mutationem tamen acquiritur:
non ergo creatur; differt enim mutatio à creatione, vt dixi-
mus lib. 2. creatio ſiquidem non præſupponit ſubiectum: at
mutatio, eſt actus ſubiecti in potentia. Ad auth. comment.
dico, quod generans, perfectionem, non autem multitudi-
nem compoſito largiatur; non enim duo, ſed idem generat
compoſitum, quippe, quod erat in potentia, in actum de-
ducit. nec vult excludere formam, quæ prius non erat, de
3. nouo per generationem haberi. Ad 3. dico, illam partem
formę non debere intelligi aliquid formæ intrinſecum, ſed
proximam ad ipſam formam diſpoſitionem: ſicut ſolemus
dicere, calorem præuiam eſſe diſpoſitionem ſanitatis, licet
formaliter non ſit ipſa ſanitas. Motus præterea, quem pro-
ducit operans à caſu, eſt cauſa partialis ſanitatis effectiua.
Secunda ſententia quod forma ſit in materia in eſſe imperfecto. Quomodo ergo in materia non exiſtat aliquid ab ipſa eſ-
ſentialiter diſtinctum, ex quo forma ſit producenda, ſatis
dixi. Cęterum, nonnulli dixere in materia totam præeſſe
eſſentiam formę, ſub eſſe tamen incompleto, atque imper-
fecto, ipſamque per agens extrinſecum excitari, atque ita
excitatam, ſeipſam mouere: ab agente vero extrinſeco, ad
maiorem perfectionem, actualitatemque deduci, quę pro-
fecto actualitas ab ipſis vocatur, eſſe actualis exiſtentię. Ita-
que qui talis fuere opinionis ſectatores, arbitrati ſunt, for-
mam ſecundum eſſe exiſtentiæ in materia pręeſſe. Verum
1. hęc opinio non videtur ſatis tuta, atque rationi conformis:
nam illud formæ augmentum, ſeu complementum, ſi ex
nihilo fiat; tunc neceſſe eſt, creationem concedere: ſi ex ma-
teria, aut ex ipſa formæ eſſentia manente, & idem neceſſe
eſt contingere: aut tranſeunte. & tunc de aliquo gradu: nec
propter hoc euadere poterimus quod quærimus, cum ni-
hil plus in ipſam formam conuertatur, ac ſi ex ſola materia
2. fieret. Illud præterea, ex quo, tanquam ex ſubiecto aliquid
fit, alterius eſt rationis. at omnes partes gradus formę, eius-
dem ſunt rationis: vnus ergo ex alio, velut ex ſubiecto fieri
3. non poteſt. Ad hæc, aut fit ex illo gradu obiectiue pręceden-
te, ſicuti homo in actu, fit ex homine in potentia, quod pla-
ne fieri non poteſt; alioqui vnum alicuius formæ indiuidu-
um, virtute naturæ in alterum eiuſdem rationis totaliter
conuerteretur, quod certe ſoli conuenit virtuti diuinæ.
4. Præterea, illud complementum ab illo, quod præſupponi-
tur, eſſentialiter diſtinguitur; in re enim ſine illo conſiſtit:
ſed eſſentia, vel forma, à ſuo eſſe, ſiue exiſtere in actu, non
differt: igitur forma non habet in ſubiecto eſſe incomple-
tum. Sane, alterum illorum in effectu, ſine altero ponere-
5. tur, quod eſt plane contradictio. Item, ſi forma ſub eſſe in-
completo exiſtens ſubſerniit agenti ad perfectam ſui pro-
ductionem. eſt ergo ratio in eſſe actuali, atque ſubſtantiali,
ſeipſam producendi: atqui nihil generat, aut producit ſei-
pſum. nec ergo in eſſe ſubſtantiali ratio eſſe poteſt ſuipſius
Formam fieri ex puro poſſibili. producendi. Formam ergo non præteſsiſſe in materia ſe-
cundum eſſe incompletum, ſatis patere puto. Alij, idem ab-
ſurditatis periculum effugere cupientes, in materia quæ-
dã pura poſsibilia actualitatis propriæ vacua, collocarunt;
1. tametſi entia ſint extra intellectum. Addiderunt inſuper
quodlibet illorum minus ens eſſe, quàm ipſa materia. Ma-
teria, inquiunt, ſemper manet: poſsibile vero illud, mini-
2. me. Denique illius poſsibilis, materiam ſubiectum eſſe. hæc
autem pura poſsibilia, ad formarum actus tranſmutari
aiunt, actione generantis, ſingula ſingulis. Poſtremo, ad

formam ſubſtantialem ſe habere, in potentia obiectiua, vel De formę productione
terminatiua, non autem ſubiectiua. ſicuti etiam poſsibile
in ſubiecto ad formam accidentalem, eſt accidens in poten-
tia non in actu. Porro, hoc modo, tum creationem, tum 3.
etiam annihilationem formarum euitare ſe putant. Ad- *Reprehenditur opinio*
dunt inſuper impoſsibilia illa ſecundum numerum ſpecie-
rum, non autem indiuiduorum augeri, ſeu multiplicari;
ideoque idem numero corruptum, ad vitam reuocari non 1.
poſſe. Verum hęc quoque opinio multis patet argumentis:
etenim velle aſſerere, illa poſsibilia eſſe entia extra intelle- 2.
ctum poſitiua, & nullam habere actualitatem, aperta eſt
contradictio; ab actu enim, & potentia ens ſufficienter di-
uiditur: omne ſiquidem ens extra intellectum, eſt actu ens.
at nihil poſitiuum actu eſſe poteſt, niſi ſua propria actuali-
tate ſic conſtitutum: non ergo eſt ens, ſuæ propriæ actuali-
tatis vacuum. Amplius, aut illud eſt materia, aut forma, aut 3.
denique compoſitum: materia autem eſſe non poteſt, cum
ab illa eſſentialiter diſtinguatur. Quod ſi forma, aut com-
poſitum extiterit; tunc plane maioris erit entitatis, quam
ipſa materia. Quid ergo erit illud poſsibile? Ad hæc, ſi illud
purum poſsibile, eſt forma extra intellectum: omnis forma
ergo priuſquam generetur, eſt in materia, atque ita fruſtra
eſt generatio. Adde, quod eadem materia in pluribus ſup-
poſitis, non ſolum alterius, ſed etiam eiuſdem rationis ſup-
poſitaretur. Adde, quod illud poſsibile, aut eſt aliquod cor- 4.
pus coextenſum materiæ, ſecundum eius dimenſiones, at-
que ita omnia eſſent in materia ſecundum proprias quan-
titates, ſicque omnia eſſent in quolibet aut eſſet aliquod
ſpirituale. ac tunc ab agente corporali, ſua actione attingi
non poſſet: ad quid ergo neceſſe eſt illud ponere? Nec valet,
ſi dixeris eſſe corporeum in potentia, agens enim naturale,
quantum actu exigit, in quod agere valeat. Iterum, illa 5.
tranſmutatio, qua forma propagatur, aut pręciſe eſt in ma-
teria. & ita purum illud poſsibile non tangit, & ex conſe-
quenti ex illo forma non producitur: aut eſt in illo puro
poſsibili, veluti in ſubiecto, tunc plane illud poſsibile, eſſet
in actu: tranſmutatio namque cum ſit accidens; & de gene-
re actionis, in actu ſit, oportet. Eius ergo ſubiectum, hoc eſt, *Quomodo forma non fiat de aliquo, & tamen non creetur.*
purum poſsibile erit in actu, & ſic non plus conuertetur in
formam, quam ipſa materia: vnde per hoc poſsibile, crea-
tionis negotium minime effugiemus. Ex his ergo, atque ſi-
milibus rationibus conſtat, illa pura poſsibilia non eſſe ad-
mittenda. Cæterum, quomodo forma non fiat de aliquo;
& tamen non creetur, loquor de formis corruptioni ſub-
ditis; ſic quoquo modo intelligere poſſumus. Fieri ex ali- *Fieri ex aliquo dupliciter dicitur.*
quo bifariam intelligi poteſt. vno quidem modo, veluti ex
aliquo ſibi intrinſeco: atque ita fieri, ſeu factum eſſe dici-
mus compoſitum ex materia, & forma, idque per materiæ
tranſmutationem. hoc modo forma nõ fit de aliquo, quip-
pe, quæ non fiat de aliquo, tanquam ex partibus ſibi intrin-
ſecis. alio modo, aliquid fieri dicimus ex aliquo, non qui- *Quomodo compoſitum fiat de aliquo.*
dem ex partibus ſibi intrinſecis, quæ in ipſum conuertan-
tur, ſed quia per alicuius tranſmutationem naturalem,
modo ſibi cõuenienti fiat, illudque neceſſario præſupponit:
ſicuti etiam ipſa tranſmutatio, ipſum cuius eſt terminus,
velut ſuum præſupponit ſubiectum. hoc autem modo for-
mam de aliquo fieri, non autem creari, dicimus. Itaq; tum
formam, tum etiam compoſitum de aliquo fieri dicimus:
compoſitum quidem de aliquo, nempe de materia & for-
ma, tanquam de partibus ſuis intrinſecis, per tranſmuta-
tionem materiæ: formam vero de aliquo non certe de ali-
quo intrinſeco, quod in ipſam conuerteretur, ſed per tranſ-
mutationem materiæ, quam ipſam neceſſario præſuppo-
nit: non ſic autem creatio, quæ iſta non requirit.

CAP. V.

Forma an producatur ab agente naturali, ſiue ſeparato.

QVamuis hactenus de hac quæſtione nonnulla di-
cta ſint; quia tamen vndequaque magnos habet
fautores, libet pro elucidanda quæſtionis verita-
te, nonnihil addere, quod ad huius rei negotium,
iure ſpectare videtur. Sane, quia nobis, diſputando oſten- *Quid ſæmen.*
ſum eſt, formam non fieri ex aliquo in materia exiſtente,
tametſi, propter materiæ tranſmutationem fiat, modo ſci-
ſcitando, ſcire cupimus an ab intelligentia ſeparata, forma,
ſiue compoſitum fiat: vel ab ipſo ſemine per virtutem na-
turalis agentis. Etenim, cum ſemen ſit corpus imperfe-
ctum, à generante productum, cuius forma propter ſe à na-
tura non intenditur, ſed propter alterum potius, vt ex ipſo

De formis productione. *Forma ſeminis.*

aliquid generetur ſimile gignenti. natura ſiquidem in proceſſu generandi à ſemine incipit, & ad formam ſpecificam inducendam tendit, in qua negotiantis naturæ intentio quieſcit: ſemen ergo via eſt proficiſcendi, perueniendique ad formam vltimo intentam, atque ſecundum ſpeciem ſuam perfectam; ſunt enim mediæ ſeminis formæ plurimæ, ſanguinis ſcilicet, embrionis, denique equi, vel leonis, in qua eſt ſtatus virtutis ſeminalis. Porro, ſemen eſt diſpoſitionum actiuum, quibus materiam diſponit ad formæ geniti receptionem. vnde & membrorum animalium eſt figuratiuum, vt concauſa quidem, non autem vt ſufficiens actiuum: formæ vero ipſius geniti minime productiuum, ob cauſas paulo ſuperius recitatas. Huic ſententiæ aduerſatur

7. met. 31.

comment. *In ſemine*, inquit, *eſt virtus communicata à generante, à qua deciditur, per quam vt per inſtrumentum generans producit ſibi ſimile*: ſicut formæ ſubſtantiales elementorum, per qualitates actiuas, vt per inſtrumenta agere dicuntur; ſic calor naturalis tanquam animæ vegetatiuæ inſtrumentum, ex cibo carnem generat. hæc autem virtus ideo ſecundum diuerſorum formationem organorum materiam diſponit, formamque animati producit, quia nimirum eſt virtualiter ipſum generans, ſeſe qua habet vt ars in mente artificis. per quam artifex diſponit materiam, & inducit formam artificialem:

Virtus ſeminis diuina.

quoniã autem huiuſmodi ſeminis virtus in membris, figuriſque formandis, captum quodammodo intellectus ſuperat, cum nullam in ſeparatum difformitatem, varietatemque contineat, hac de cauſa à philoſopho, & commentatore diuina appellatur. latenter enim, inſtar virtutis diuinæ, ſuas exerit vires, quæ nobis cognitu difficillimæ ſunt.

Forma quid diuinum.

Sane, hoc intereſt inter diſputantes, quod quidam dicunt, virtutem diuinam, ſeu cœleſtem per ſemen illa operari. alij vero, agens naturale, per ſeminis inſtrumentum, cuius virtutem, diuinæ potentiæ præſeferre ſimilitudinem, aiunt. Itaque ſemen potentia non actu, ac membra omnia

Ratio ſeminalis quæ ſit.

continet generantis. Quamobcauſam pro formarum eductione conſeruanda, ad ideas, vel ad Deum confugere non oportat, ſecundum iſtorum ſententiam. Addunt, quod ſi agens naturale per virtutem ſeminis, non attingit animam, animæ ſenſitiua intellectiuæ producta ab anima bruti non differret; ſiquidem vtraq; à Deo immediate produceretur. ſunt ergo formæ actiuæ ſeminum, ſecundum iſtorum dogma, rationes producendi actiuæ illa, quæ ſecundum rationes ſeminales producuntur; virtutem enim ſeminalem,

Vera ſententia de virtute ſeminali.

ad genus cauſæ efficientis ſpectare dicunt. Vnde ſemen ad menſtrua, ſecundum eos, ita ſe habet, ſicut artifex ad materiam. ſed contra huiuſmodi opinionem ſuperius argutum eſt, & quidem rationabiliter ſatis. Dicam ergo quid ſentiam de virtute, ſiue ratione ſeminali. Ratio ſeminalis eſt forma ſeminis, quæ ideo ratio dicitur, quia ſicut forma eſt ratio habentis formam, ita ipſa ſit ratio eſſendi. Semen autem, eſt corpus quoddam naturale imperfectum, à ſeminante productum, non propter ſe, ſed propter ens perfectius, mediante ſemine producendum: ſemen ergo concurrit alterando, non autem generando, proinde rationes ſeminales ſunt potentiæ proximæ in ſeminibus, vt illa haberi

Diuerſæ rationes ſeminales.

poſſint, quorum reſpectu, ſemina appellantur. Sunt etiam potentiæ ad actum virtute naturali reducibiles. Ex quo patet, rationem ſeminalem non eſſe potentiam remotam, quæ eſt potentia materiæ primæ, quippe cum ad diuerſa organa, ſint ipſæ rationes ſeminales, diſtinctæ, diuerſæ, atque determinatæ. At, in fundamento naturæ nihil eſt diſtinctum, potentia ſiquidem materiæ primæ, reſpectu omnium eadem eſt, ſicut eius eſſentia. Proinde, ſicut diuerſorum effectuum, & determinatorum, diuerſæ ſunt, & determinatæ proximæ, vel propinquæ potentiæ: ſic etiam diuerſæ rationes ſeminales: quæ profecto proximæ ſunt potentiæ naturales, atque in his rebus inuenimus, quarum

In quibus ſint rationes ſeminales.

generatio ſine ſemine fieri non poteſt. Ex quo patet inanimatorum, atque ſimplicium corporum generationi rationes ſeminales non eſſe attribuendas, neque illorum animalium, quæ per putrefactionem generantur. Illis ergo animalibus ſunt concedendæ, quæ per propagationem, & mediante ſemine generantur; ſemen enim aliquid plus nobilitatis, quam huiuſmodi corpora, habet; eſt enim corpus mixtum, & ex conſequenti, non poteſt eſſe medium ordinatum ad corpus ſimplex; non enim in ſui generatione ſemine indiget.

Rationes primordiales. Obedientiales.

Alijs autem rebus improprie rationes ſeminales attribuuntur, nempe potentijs generabilium proximis, ex aliquo elementorum temperamento, vel quorumcunque corporum ſimiliter ſe habentium. Sunt etiam rationes primordiales in mente primi artificis, quas ideas appellamus obedientiales autem, materiæ inſunt, a Deo ſoli obtemperant: naturales, quæ in actum virtute agentis naturalis, educi poſſunt ſeminales, quia à principio indiuiduis inditæ ſunt. Cæterum, Diuus Auguſtinus, iſtas naturas, ſeu formas, non ſeminalibus cauſis, ſed Deo ſoli attribuit. Quælibet igitur, inquit, corporales, vel ſeminales cauſæ gignendis rebus adhibeantur; ipſas tamen naturas non facit, niſi ſummus Deus. Priori ſane ſententiæ fauere videtur, aſſerenti formas à Deo fieri: hæc quidem de ratione ſeminali. Sed iam ad propoſitam redeamus quæſtionem, quæ plane ex dictis non parum lucis accepit. *Diuus Plato*, à forma ſimpliciter ſeparata, veluti à vero, vnicoque agente, indiuiduum nouum proficiſci poſſe, putauit. Hanc Platonis ſententiam ſectatur *Auicenna, Alexander*, *Themiſtius* quoque rationibus confirmat. *Videmus*, inquit, *mures fieri, & non ab aliquo agente particulari. non poteſt autem horum propagatio, accidentibus attribui. omne ſiquidem quod fit, à ſimili in genere, vel ſpecie fiat, neceſſe eſt*. ſed accidens non eſt huiuſmodi igitur ab eo talium generatio eſſe non poteſt. Animalia præterea non fiunt ab agentibus particularibus, cum illis non exiſtentibus, generari poſſint nec à ſeminibus, quod enim generatur, ab vniuoco gignitur. ſed ſemen non eſt vniuocum ipſi genito: igitur, vnum eſt agens, à quo hæc omnia fiunt. Sane, ſi hæc recte intelligantur, à veritate minime diſſentiunt, ſiquidem ſecundum Auguſtini ſententiam, iam adductam, naturas, ſeu formas ſolus Deus facit, licet rationes ſeminales plurimæ adhibeantur. Ipſe igitur eſt verus genitor, & pater legitimus, ſecundum Mercurium. Id autem dixerim, non de generatione naturali, in qua gignens, & genitum eiuſdem ſunt naturæ, ſed de generatione vniuerſali, qua à Deo omnia procreantur. Neque ex hoc genita, naturalia dicenda non ſunt, cum per proximas diſpoſitiones naturales fiant; tametſi, illarum naturarum conditor ſit Deus. hæc, inquam, ſi ita intelliguntur, Platonis doctrina conſona eſt catholicæ ſcripturarum authoritati. *Qui finxit ſingillatim corda eorum* id eſt, animas eorum, inquit *Hieronymus*. Et illud Iſa. *Omnem flatum ego feci* id eſt, omnem ſpiritum, formam ſiue animam. verum ergo eſt, ſecundum Platonis ſententiam, indiuiduum, ſicut dixi, à ſeparata intelligentia fieri. Porro, *Auer.* multis argumentis, Platonis, aliorumque non contemnendam doctrinam, euertere conatur, fortaſsis, quia illorum mentem non percepit, aut percipere noluit: vnde ſic arguere conſueuit: 1. *Si generatio*, inquit, *fieret à forma ſeparata, tum, plane, ſine materia, genitum fieret*. agens enim ſeparatum, non præſupponit materiam, in agendo. ſed conſequens eſt falſum. ergo & antecedens; indiuiduum enim, de quo loquimur, ex materia, & forma conſtat. Sed conſeq. ipſe negarem. agens enim ſeparatum, ob congruentem, quam rebus inſeruit, naturæ ordinem, non quidem ob ſuæ potentiæ paruitatem, in rerum propagatione, atque generatione, materiam præſupponit. ſic panem nobis præbet, miniſtrantibus elementis. 2. Amplius, inquit, *genitum ſimile debet eſſe generanti*. ſed agens eſt ſeparatum, & genitum. ergo ſimiliter, quod eſt abſurdum, ne dicam impoſsibile, ex nihilo enim, nihil fit. Dico, genitum formam, quandam Dei ſimilitudinem habere forma namque tum ab ipſo, tum à philoſopho, quoddam diuinum appellatur. Iterum arguit: Vel idem agens ſeparatum eſt diſponens, & generans, vel aliud. 3. Si idem. agens ergo huiuſmodi, eſt corpus, quia diſponens eſt corpus, atque ita non eſt forma ſeparata. Si vero eſt aliud; tunc plane genitum non eſſet vnum in actu: generantis enim actio, ad ens in actu terminatur: & actio diſponentis ſimiliter. Reſp. ad generationem naturalem illa pertinere, non ad illam, qua Deus cuncta diſponit, atque producit; non enim, vt corpus illa facit, ſed vt conditor omnipotens.

Rationes contra Auerro.

Sane, ipſa formas producit, & materiam mouet, vt congruis diſpoſitionibus ſeſe præparet ad formam recipiendam. Adde, quod omne agens, citra primum, materiam requirit, in quam agit deinde Deus creat materiam; non eſt tamen illi ſimilis. non ergo omne agens per omnia ſimile eſt rei à ſe genitæ, ſiue productæ. Denique, quidquid poteſt cauſa ſecunda, idem poteſt & prima. ſed ſecunda cauſa poteſt tranſ- 1.
mutare materiam. igitur & prima. Omne præterea tranſ- 2.
mutans eſt in actu: igitur, quod maxime eſt in actu, veluti 3.
forma ſeparata, maxime habet virtutem tranſmutandi.
Item, vnus, atque idem effectus numero, eſt ab omnibus 4.
cauſis eſſentialiter ordinatis; & tamen eſt idem numero.

Non ergo quod fit à diuerſis cauſis, eſt plura in actu.

Itaque ex forma ſeparata poſſe fieri hoc aliquid, patet ſatis.

CAP.

De formis productione. *12. tinæ. 15.* *1. de an. 25.* *Deus creat formas.* *Pſal. 32.* *7. met. 31.*

Compoſitum vnde fiat.

C A P. VI.

Ex materia, & forma fit vnum per ſe compoſitum.

Audiuimus à ſubſtantia ſeparata poſſe fieri hoc aliquid: iam quærimus, & non quidem temere, ſi à forma, & materia fiat vnum per ſe. Cum enim compoſitum ex materia, & forma conſtare ſciamus, iure quærimus, ſi illud ſit Vnum per ſe, deinde ſi primum à natura intendatur. Porro, vnum per ſe eſſe dicimus

Vnum per ſe fieri.

illud, quod ex ſui natura eſt indiuiſibile, ſicuti punctus, & intelligentia, & in ſupremo gradu, prima cauſa: fieri vero vnum per ſe, quando ex pluribus ſimul iunctis, vna reſultat natura, generis, ac ſpeciei determinatę, alioqui non diceretur vnum per ſe fieri. Itaque, ex materia & forma vnum per ſe fieri, rectæ conſonat rationi.

Quare ex materia & forma fit vnum.

Etenim, ſicut ſubſtantia ſimplex, ſeipſa eſt vna per ſe, vtpote, quæ non habeat principia intrinſeca, ex quibus vna conſiſtat; ita plane per oppoſitum, ſubſtantia compoſita ſit vna, quia nimirum ex principijs intrinſecis conſtituta eſt vna, nempe ex materia & forma, quæ ſunt cauſæ intrinſecæ ipſius compoſiti. Ex his autem cauſis vnum fit compoſitum, quia ſcilicet, materia eſt potentia, & forma eſt actus, ad quorum naturas ſpectat, vt ſimul coaleſcentibus, vnum per ſe producant compoſitum.

Ex ſubiecto & accidente non fit vnum per ſe.

Non ſic autem ex ſubiecto, & accidente vnum fieri dicimus, quia ambo ſunt in actu: duo autem ſic in actu, teſte philoſ. nunquam ſunt vnum: actus enim ſeparat. Ex materia præterea & forma fit vnum per ſe, nullo medio interpoſito; nam ſecundum philoſophum 8. met. tex.

7. met. 49

vlt. ſicut forma adueniens materiæ, per ſeipſam dat eſſe, atque ens in actu conſtituit, materia diſpoſita ab agente, ad illius receptionem; ita etiam ſeipſa facit vnum. Nam cum

Forma facit vnum.

ens, & vnum ſint idem, eodem plane res ſit ens, & vna. At forma dat eſſe: igitur dat, vt compoſitum ſit vnum. Cæterum, fieri vnum ex aliquibus, contingit dupliciter: vel quia illud vnum eiuſdem eſt rationis, cum his, ex quibus fit, ſicut eſt totum homogeneum: aut alterius rationis, vt totum hetherogeneum, & hoc modo ex materia, & forma fit vnum. non quod illa fiant vnum, ſicut ex duabus aquis, fit aqua vna, alioqui magis homogenea, magis ſunt vnibilia;

Vnum per ſe fit ex rebus diuerſa ratione.

ſed quia ad conſtituendum vnum tertium, duo, quæ maxime diſtant, quorum vnum eſt vt perfectibile, alterum vero, vt perfectiuum, maiorem habent aptitudinem, quam ſi ambo eſſent homogenea. Itaque fieri vnum per ſe, ex aliquibus, quorum vnum eſt, vt potentia, alterum vero, vt actus, his tantum conuenire dicimus, quę non ſunt eiuſdem, ſed alterius rationis, alioqui ex duabus lineis cubitalibus, vna linea bicubitalis nequaquam fieret. Præterea, non eſt mirum ſi ex materia, & forma, ſine aliquo medio, fiat vnum per ſe, quandoquidem diuerſum eſſe ſeorſum non habeant, ſicut duo corpora ab inuicem diſtincta, ſed vnum actus eſt alterius, hanc ob cauſam alterius medij ope non indiget. Quomodo ergo ex materia, & forma fiat vnum, iam dixi. His ita intellectis, quærimus an compoſitum proprie, & per

Compoſitum per ſe primo generatur.

ſe primo generetur. Sane, illud proprie generari dicitur ſecundum philoſ. quod eſt à natura, aut ſecundum naturam, ſed compoſitum eſt huiuſmodi materia autem & forma ſunt natura, vtpote naturalis generationis principia: compoſitum igitur proprie generatur. Amplius, generationes ſunt ſuppoſitorum, teſte philoſopho in proœmio met.

7. met.

ſed ſuppoſita, ſunt compoſita ex materia & forma in his corruptibilibus ergo quod prius. Ad hæc, fieri, ordinatur ad eſſe illis ergo proprie conuenit fieri, quibus competit eſſe. ſed eſſe proprie conuenit ſubſiſtentibus, ſiue ſimplicia exiſtant, vt ſubſtantiæ ſeparatæ, ſiue compoſita, vt ſubſtantiæ materiales compoſitæ. compoſitum ergo proprie generatur, quia proprie ſubſiſtit. Cæterum, per ſe primo generari bifariam intelligi poteſt. aut ſicut loquitur philoſ.

3. phyſ. & 4. 6. phyſ. Moueri primo dupliciter.

vbi diſtinguit moueri per ſe primo, & moueri ſecundum partem, & per accidens, & alibi 6. inquit, *aliquid mouetur primo in aliquo tempore; in quali bet illius temporis parte mouetur*, alter non mouetur primo in illo tempore: alio modo, præciſam, atque abſolutam cauſalitatem ſignificat. ſic dicimus triangulum habere per ſe primo tres angulos: ſic quoque loquitur philoſ. 1. *Poſt.* de vniuerſali. Itaque compoſitum ex materia & forma, non generatur per ſe primo, ſicut triangulus per ſe primo habet tres angulos; generatio ſiquidem, ratione formæ ineſt compoſito. per partem ergo & nō per ſe primo. Sané, nihil cōpoſiti ſimpliciter, habet eſſe poſt

Generatio ineſt compoſito per formam.

non eſſe, niſi forma tantū hoc ergo modo per ſe primo cōpoſitum non generatur. verum, quemadmodum riſibile ineſt homini per ſuam propriam formam, ſic generationē compoſito ineſſe dicimus, quia per formam, vtpote per aliquam ſui partem. Ad hæc, compoſitum habet materiam, vt alteram ſui partem: ergo primo generatur; id enim, quod per ſe fit, intrinſeca quidem potentia, & eſſe, & non eſſe poteſt. ſed tale eſt compoſitum, habens materiam, principium ſui potentiale, formam vero, actuale: ergo quod prius. Rurſus, aliquid generari duobus modis dicitur, ſubiectiue ſcilicet, aut terminatiue. Reuera, cum generatio ſit quædam

Generari dupliciter, ſubiectiue, & terminatiue.

mutatio, tum ad ſubiectum in quo eſt, & quod tranſmutatur, tum etiam ad terminum, ad quem eſt, & qui producitur, eſt comparanda. Si autem ſubiecto comparetur, tunc plane materiam primo generari, affirmabimus. Etenim omnis mutatio eſt actus entis in potentia, quatenus eſt ſub-

Materia primo generatur ſubiectiue.

iecti ex 3. *phyſ.* ſed generatio eſt mutatio, vt diximus. ergo actus entis in potentia, id eſt, ipſius materię, quatenus eſt generationis ſubiectum. Hoc ergo modo, materiam primo generari, atque corrumpi profitemur. Amplius, philoſ. ſic 1.

arguit *Generatio*, inquit, *non eſt motus, quia quod generatur, non eſt, quod autem mutatur, eſt.* hoc autem de termino intelligi 2.

non poteſt. nam ſicut non adeſt terminus motus, ita etiam, nec generationis ſubiectum ergo intellexit, quæ eſt mate- *5 phyſ.*

ria. Sane, ſi generatio eſt de non eſſe ad eſſe, vt dicitur. 5. *phyſ.* & materia mutatur de non ſubiecto in ſubiectum, vtpote 3.

de non igne, ad ignem. materia ergo generatur; ſubiectiue quidem, non autem terminatiue; omne enim, quod generatur, & corrumpitur, vt terminus, habet vtique materiam partem ſui; *materia enim, eſt ex qua fit res, cum inſit.* Omne præterea quod generatur, & corrumpitur, vt terminus, vt recitat 2. lib. de gen. potentia intrinſeca, poteſt eſſe & non eſſe:

Materia non generatur terminatiue.

igitur, quod per ſe generatur, aut corrumpitur, habet per ſe principium, quo poteſt eſſe, & non eſſe, quæ eſt materia, alioquin in materijs eſſet proceſſus infinitus. Adhuc, omne *7 met.*

generabile & corruptibile, vt terminus, eſt in alicuius ſubiecti potentia. ſed materia cum ſit primum potentiale, in alicuius potentia eſſe non poteſt, alioqui primum potentiale *1. phyſ.*

dici non poſſet. ergo quod prius. Reuera, quod in omni actione naturali præſupponitur, & ad quod ſit omnis generationis reſolutio, illud plane corruptionis, generationiſque 3.

capax eſſe non poteſt. ſed materia, vt dicitur primo phyſ. eſt in omni actione naturali, & ad illam tandem reſoluitur generatio omnis. primo de gen. igitur, hoc modo materia, eſt inſcia, atque ignara generationis, corruptioniſque. Iterum, terminus generationis poteſt eſſe vt quo. vel vt quod: exempli gratia. filius patris dependentiam terminat, vt quod, filiatio vero, vt quo. Sic igitur terminus generationis, vt quod, eſt ipſum compoſitum, vt quo vero, ipſa forma; illud enim, quo formaliter eſt, & exiſtit terminus generationis per ſe primo, eſt terminus formalis quo generationis. ſed forma eſt huiuſmodi. ergo &c. non autem eſt per ſe primo generationis terminus, quippe cum quidquid eſt tale, materiam habet, vt partem ſui. at forma, nō habet materiam vt partem ſui, alioqui in formis, & in materijs eſſet proceſſus in infinitum. hoc ergo modo forma, non eſt generationis terminus.

Forma eſt terminus generationis. Quod. Quo.

Alio modo omnis generatio eſt ad eſſe. eſſe vero duplex, exiſtentiæ videlicet, atque ſubſiſtentiæ. eſſe vero exiſtentiæ eſt, quo res eſt actu ens extra nihil, atque extra cauſas ſubſiſtentiæ vero, quo res eſt extra nihil, & cauſas ſuas, denique non eſt pars alicuius, aut accidens. Itaque, ſi generatio conſideretur, quatenus ad eſſe tendit exiſtentiæ, tunc

Eſſe exiſtentiæ, & ſubſiſtentiæ.

abſque dubio, formam primo producere intendit. forma enim eſt actu ens, atque vere proprie quo exiſtens: ſi vero, vt ad eſſe cupit pertingere ſubſiſtentiæ; tunc procul dubio, eſt ipſum compoſitum. at ſi, vt eſt in ſubiecto, materia eſt: alijs verbis in idem recidit. *Democritus, & Empedocles* breuiter ſeſe ab hoc negotio abſoluerunt; ſeparatione enim, atque congregatione omnia fieri arbitrati ſunt. Quare è medio compoſitorum, formarumque generationem abſtulerunt. Sed iam pridem eorum ſententia exploſa eſt. *Themiſtius, Alexander*, atque *Auicenna*, formas proprie, ac per ſe fieri, compoſita vero participatione formarum, firmiter ſtatuerunt. Generatio, dicebant, eſt ad eſſe, ſed id, quod vere eſt, vtique eſt actus, forma autem eſt actus: igitur generatio eſt propter formam. Item, generatio, & corruptio fiunt circa idem. ſed corruptio proprie ad formā attinet, teſte Auerr. ergo quod prius. Amplius, compoſitum generatur propter formā ma- *1 phyſ. 68.*

gis ergo ipſa forma. Deniq; illud proprie generari affirmabāt, quod plane extrahitur de potētia ad actū ſed huiuſmodi eſt forma, & cōpoſitū propter formā ſola ergo forma proprie, ac præcipue generatur. Porro, has rationes Auerroes 12. met. com. 18. funditus euertere, atque auferre conatur: *Si forma* inquit, *fieret; tunc plane crearetur*. creatio

Auer. rationes 12. met. 18.

ſiquidem eſt productio, nulla eius parte præſuppoſita. verum abunde ſuperius de hac materia diſputauimus. Sed *aliquis argueret*, quod ſola forma generetur hoc modo.

Totum non eſt extra ſuas partes.
Mutatio denominatur à termino per ſe, alioqui denomi-
naretur à re cuiuslibet generis. ſed generatio naturalis de-
nominatur à natura, forma autem eſt natura: ergo &c. Sa-
ne, generatio 2. phyſ. eſt via in naturam, hoc eſt, in formam.
Denique quod de nouo habet eſſe, poſt non eſſe, per ſe vti-
que generatur. ſed ſola forma ita ſe habet; materia enim to-
ta præſupponitur. in compoſito vero forma tantum eſt, &
materia: forma ergo tantum generatur. *Dico*, generationem
dici naturalem, quia eſt via in ens naturale, primo quidem
in compoſitum, deinde in formam: aut ſi eſſe exiſtentiæ in-
tellexeris, tunc plane genaratio primo eſt ad formam. Ad
confirm. dico, compoſitum habere eſſe poſt non eſſe: formæ
vero eſſe, quatenus eſt forma, generatione non haberi. ſed
quatenus eſt compoſiti tantum. Præterea, quamuis com-
poſitum non ſit niſi materia & forma; tamen totum com-
poſitum realiter diſtat ab vtroque, ſicut mox dicturi ſu-
mus. Itaque, quomodo compoſitum primo generetur, ma-
teria, ac forma, dixiſſe me arbitror.

QVAESTIONIS QVINTAE

CAP. I.

Totum nihil aliud eſſe, quam ſuæ partes ſimul iunctæ.

AVditis his, quæ ad totius, atque partium genera-
tionem ſpectare videbantur; congruum eſt ſciſci-
tari, ſi totum, ſeu compoſitum idem ſit omnino
cum ſuis partibus, aut aliquo modo ab illis diſ-
ſentiat; ſic enim clarius præcedens quæſtio intelligi poteſt.
Compoſitū multiplex. 4. phyſ. 20. 3. cæli. 8 12. 4. phyſ. 43.
Porro, compoſitum ex ſuis partibus eſſentialibus, nempe
ex materia, & forma, quæ ab Auerroe partes vocantur ſe-
cundum qualitatem, nihil eſſe videtur ſecundum Auer-
roem, quam congregatio partium: Totum, inquit, nihil
aliud eſt, quam congregatio partium; eſt enim ſophiſma
compoſitionis, & diuiſionis: quoniam vnaquæque partium
dicitur eſſe aliud à toto, diuiſiue vtique ſed omnes in ſimul
non poſſunt dici eſſe aliud à toto, nempe collectiue; bene
autem diuiſiue. nam ſi totum eſſet ſuæ partes diuiſiue; tunc
plane homo eſſet materia, & homo eſſet forma, vt habet
Totum eſt idem cum parte. Diuiſiue.
primus elenchorum, paralogiſmo diuiſionis, vbi docetur,
quod ex propoſitione de extremo plurali diuiſiue tento,
liceat inferre duas categoricas, illi correſpondentes. ſimili-
ter è contra, ſi partes eſſent ſuum totum diuiſiue. Accipitur
autem terminus diuiſiue, quando propoſitio, cuius eſt ſub-
iectum, vel prædicatum, per vnam exponitur copulatiuam:
exēpli gratia: Homines viuūt, ſic exponi debet, homo viuit,
Collectiue. & homo viuit. Collectiue vero per vnā categoricā de extre-
mo copulato; vt iſti ferunt lapidē, quia iſte, & iſte ferunt la-
pidem: quæ eſt vna categorica de ſubiecto copulato. Ita-
que, à propoſitione de ſubiecto, vel prædicato plurali di-
uiſiue tento, licet inferre duas categoricas illi correſpon-
dentes, per notas copulationis coniunctas. Porro, totum
eſt ſuæ partes collectiue, & è diuerſo: materia ſiquidem &
7. met. 60. forma ſunt totum. Itaque, vt dicit Auerroes, totum, cuius
partes ſunt eſſentialiter ordinatæ, nihil aliud eſt, quam par-
tium collectio; addit tamen præter partes ordinem eſſen-
3. an. 39. 41 tialem, Animal nihil aliud eſſe dicit, quam animam, & cor-
1. pus. Ranera, nihil ab alio realiter diſtinguitur, niſi aliquod
reale habet, ſupra quam illud. ſed totum nihil præter partes
includit, nec aliquid habet, quod partibus non inſit: nam ſi
aliquid eſſet, illud profecto eſſet vnio. at vnio eſt relatio, re-
latio vero, abſoluti rationem non ſuſcipit: igitur à ſuis par-
2. tibus realiter non diſtinguitur. Amplius, ſi totum differt à
partibus, vel ſeipſo, vel aliquo alio. non ſeipſo, alioqui à ſei-
pſo differt, cum nihil aliud ſit, quam collectio partium ne-
que aliquo alio; nam illud aliud non eſt accidens, aliter per
accidens, & non per ſe differret. neque illud erit ſubſtantia,
quippe cum materia, forma, aut compoſitum eſſet. ſed nul-
3. lum iſtorum eſſe poteſt. ergo quod prius. Amplius, ſi totum
diceret illam tertiam entitatem, ſupra quam partes; diffini-
tio vtique non diceret totam eſſentiam diffiniti; ſed tan-
tum diceret materiam, & formam, & non illud tertium: er-
4. go. Sane, ſi ita res ſe haberet; forma profecto mediante, illa
tertia entitate, materiæ vniretur. Item, non valet illud,
quod aliqui inducere conſueuerunt formam totius, & for-
Forma totius idem cum forma partis. 7. met. 36.
mam partis: ſiquidem apud Auerroem *idem eſt rectum, & for-
ma recti*. Nam, ſi ita res ſe haberet; tunc materia eſſet forma
quidquid enim eſt de eſſentia alicuius, ad illius conceptum
formalem pertinet. ſed materia ſpectat ad formæ totius eſ-
ſentiam: illius ergo forma dici poteſt, quod eſt abſurdum.
Adde, ſubſtantiam vbiq; à philoſopho diuidi in materiam,
& formam, & in compoſitum ex illis: compoſitum ergo
non eſt forma, quippe cum nullum diuidens, ſit ſuum con-
diuidens. Inſuper, materia non eſt pars eſſentiæ, neq; quid-
ditatis. ſed forma totius eſt eſſentiæ, & quidditas: materia
ergo non eſt pars totius, atque ita forma totius non eſt a-
liud, quam forma partis. Sane, idem eſt rationalis anima,
& homo, ſenſibilis anima, & animal; ſic forma totius, &
forma partis. hoc tantum intereſt, quod forma totius eſt
nomen de compoſitis ſingularibus prædicabile: forma ve-
ro partis de nullo compoſito. Verum, licet hæc videatur *Forma totius differt à forma partis.*
fuiſſe Commentatoris ſententia; ſalua tamen illius autho-
ritate, vnam ab altera realiter videmus eſſe diſtinctam. Et-
enim, quando duo ſic ſe habent, quorum vnum manet, al-
tero corrupto; realem vtique habent differentiam. ſed ra-
tionalis anima, quæ eſt forma partis, manet poſt obitum
hominis, humanitate corrupta, quæ eſt forma totius. ab in-
uicem ergo realiter diſtinguuntur. Amplius, quando ſunt
aliqua duo, quorum alterum includit aliquod reale, quod
alteri deeſt, realiter proculdubio inter ſe diſcrepant. ſed
forma totius includit materiam, quam non includit forma
partis, id eſt, anima. realiter ergo diſtinguuntur. Itaque li-
cet vnius, & eiuſdem non poſſint eſſe plures formæ totius,
à quibus totum eſſe rei fluat, bene tamen vnius rei, plures
eſſe poſſunt formæ ſubordinatæ per modum ſiquidem par-
tis, & totius, à quibus idem eſſe fluit; diuerſo tamen modo:
mediate quidem à forma partis; immediate vero à forma
totius forma enim partis actuando materiam, non influit
primo ſibi eſſe, illius enim eſſe ſuſceptiuum eſt compoſitum
ex materia, & forma. Hæc quidem dicta ſunt, multaque
eſſent dicenda pro rei difficultate, atque grauiſſimorum
virorum authoritate, & controuerſia.

Cæterum, ad præcipuas Comment. rationes ſic reſp. to-
tum ideo diſtingui à partibus coniunctim, atque diuiſim
ſumptis, quia ſcilicet ex natura ſua eſt alia entitas ab enti-
tate partium, vtpote tertia ex partibus reſultans entitas;
partes vero non reſultant ex partibus. Et cum dicitur: ergo
totum differret à ſeipſo, negatur: & quum probatur, quod
totum non eſt aliud, quam congregatio partium, negatur;
totum enim dicit tertiam entitatem. Et cum dicitur ſicut *2. an. 10.*
oculus eſt pupilla, & viſus, & ibi anima, & corpus animal;
ſic hæc eſt vera, animal eſt corpus, & anima, cum animal ſit
totum, & illæ partes eſſentiales: totum ergo eſt ſuæ partes.
Dico, philoſophū ſic intelligi debere, ſicut oculus eſt com-
poſitus ex pupilla, & viſu; ſic animal, ex corpore & anima:
ſic etiam exponit Comment. atque ita ceſſat argumentum. *Quod totū non ſit ſuæ partes.*
Totum ergo non eſt ſuæ partes nec diuiſim, nec etiam con-
iunctim, alioqui non eſſet vnum ſimpliciter quod enim eſt
plura, non eſt vnum ſimpliciter, tametſi poſſit eſſe ex pluri- 1.
bus; non tamen eſt plura. Sed ſi totum eſſentiale eſt ſuæ par- 2.
tes, quæ vnitæ, & non vnitæ ſunt plura. ipſum igitur erit
plura, atque ita non ſimpliciter vnum. Iterum, ſi ita res ſe
haberet; tunc generationis, corruptioniſque ſubſtantialis
non eſſet proprius terminus: materia enim per ſe non ge-
neratur, nec forma, niſi tantum per accidens, ſcilicet ad ge-
nerationem compoſiti. nec vnio partium; partium enim
reſpectum indicat. Tertiam ergo ex partibus vnitis enti- *7. met. 16.*
tatem ſurgentem dari, neceſſe eſt, quæ ſit generationis,
corruptioniſque terminus. Item, ſi huiuſmodi totum eſſet 3.
ſuæ partes, tunc idem eſſet, quod totum vniuerſale; eſt o-
mnis ſuæ partes, & non ex ſuis partibus: ſiquidem genus ex
ſpeciebus non componitur. habet enim partes ſubiectiuas,
non autem integrales, aut eſſentiales. at totum eſſentiale,
componitur ex ſuis partibus: multum ergo intereſt inter
vtrumq;. Amplius, entitates partium per ſeipſas ſubſiſtere 4.
poſſunt, ſine totius entitate, ſicut exemplificat Ariſtoteles,
7. met. de ſyllabis &c. partes ergo realiter à toto diſſentiunt.
Reuera, materia, & forma aliquid cauſant, non vna alte-
ram, quia principia ſunt, quæ non fiunt ex alterutris. ter-
tium ergo cauſant, quod à ſuis partibus realiter diſcrepat.
Illa autem tertia entitas eſt abſoluta, tum quia generatio
per ſe non eſt ad relationem, tum quia abſoluta principia
nō cauſant relationē, nec ſunt relationis partes. Adde, quod 5.
tūc omnia compoſita eiuſdē eſſent generis, quippe, cum o-
mnis talis reſpectus ſit eiuſdem generis; reſpectus enim à
reſpectu intrinſecus adueniente, qualis eſſet iſte, genere
non diſtinguitur. Denique, tunc omnia entia eſſent for- 6.
maliter reſpectiua, quod tanquam abſurdum reputat phi-
loſophus 4. met. Præterea, ſi non diſtinguitur realiter à
partibus; tunc nullum compoſitum eſſet per ſe vnum, quod
eſt falſum. Conſequent. patet: nam etſi ille reſpectus ſit
eſſentialis dependentiæ. quia tamen vni ineſt per accidens;
non ſufficit ad vnitatem per ſe efficiendam. Sane, accidens
eſſentialiter dependet à ſubiecto, cum quo facit vnum per
accidens.

Totum quid. accidens. Qui huiuſmodi ſunt ſententiæ ſoluunt argumen-
ta prius poſita. Ad 1. dicunt, Comment. non diſtinguere in-
1. ter illud, quod eſt per ſe & quod neceſſario concurrit. nam
etſi partes neceſſario ad cōpoſiti vnionem concurrant, non
2. tamen neceſſario ſunt idem cum compoſito. Ad 2. tota diſ-
finitio, totam indicat ſubſtantiam diffiniti; tametſi diffini-
tum ſit aliud a ſuis partibus; diffinitio enim eſt quoddam
totum: vnde, ſicut totum differt à ſuis partibus; ſimiliter et-
3. iam & diffinitio. Ad 3. neg. conſeq. forma enim non vnitur
materiæ, mediante forma totius. illa namque entitas, cau-
ſarum ſequitur vnionem, ſicuti effectus, cauſam; ipſa enim
anima per ſe corpori vnitur. *Dico*, omne abſolutum, ſine
illo, à quo realiter diſtinguitur, per Dei potentiam, poteſt
conſiſtere. Quare ſi compoſitum eſt abſolutum, ſine ergo
materia, & forma poteſt conſiſtere, quod nullo modo fieri
poteſt. *Dico*, maiorem eſſe veram, ſi illud abſolutum ab alijs
eſſentialiter non dependeat. ſed compoſitum poſterius eſ-
ſentialiter dependet. non ergo eſſe poteſt ſine materia, &
Compoſitũ non conſiſtere ſine ſuis partibus. forma. *Dico*, ergo accidens non poteſt eſſe ſine ſubiecto,
quia poſterius, ac eſſentialiter a ſubiecto dependet. Neq;
ſimilitudo accidens enim pro ſua cauſa intrinſeca, ſub-
iecto non vtitur, ſicuti compoſitum, materia, & forma.
Sane, nullum effectum ad cauſam extrinſecam, præter
quam ad primam, dependere dicimus, quippe, cum omnis
cauſalitas cauſæ ſecundæ à Deo ſuppleri ſeu præſtari poſ-
ſit. at de cauſis intrinſecis non eſt ſimile iudicium; imper-
fectionem enim, id eſt, eſſe partem cauſati, includunt.
Quando ergo poſterius eſt eſſentialiter, & intrinſece ab
aliquo priori abſoluto, eſt conſtitutum; ſine illo vtique
conſiſtere nequit. huiuſmodi autem eſt totum eſſentiale,
quod quidem eſſentialiter differt à ſuis partibus coniun-
ctis, & diuiſis, vt mea, & multorum eſt ſententia, ſatis clare
dictum eſt.

CAP II.

Soluuntur Argumenta

Rationes contra tertiam entitatem. POrro, qui Auerr. ſententiam tenendam omnino
eſſe arbitrati ſunt, ſic ad argumenta oppoſita re-
ſpondere conſueuerunt: Si totum, inquiunt, ter-
tiam indicat entitatem, à partibus ſimul ſumptis
1. diſtinctam, tunc plane illa tertia entitas, eſſet res, aliam ha-
bens exiſtentiam à partibus, quod eſt abſurdum, ac illius
2. ſententiæ fautoribus minime gratum. Amplius quæcun-
que ſunt eadem formaliter, apud eoſdem ſunt eadem reali-
ter; identitas enim formalis, realem infert. ſed totum, &
partes ſunt idem formaliter; partes enim, vt ipſi dicunt,
ad totius ſpectant eſſentiam, atque rationem formalem:
3. partes ergo inter ſe ſunt eædem realiter. Ad hæc, quæcunq;
realiter differunt apud Peripatheticos, re ſubiecti, atq; diffi-
nitionis ſeparantur ſed partes ſimul ſumptæ, re ſubiecti à
compoſito, ſeu toto non diſtinguuntur; neq; enim totum
eſt ſine partibus, neq; re diffinitionis, quippe cum ad totius
diffinitionem, atque eſſentiam ſpectent. totum ergo non
4. differt realiter à partibus ſimul ſumptis. Reuera, ſi totum
non poſſet eſſe ſine partibus, nec partes ſimul ſumptæ ſine
toto partes ergo hoc modo ſunt eædem ipſi toti, neq; enim
ſecundum rem eſſentię, & naturę diſcrepant, alioqui ex na-
tura rei tantum differrent, non realiter, vt ipſi volunt. neq;
ſecundum rem exiſtentiæ, aliter partes ſimul ſumptæ, ſine
toto conſiſtere poſſent, quod plane falſum eſt. atque abſur-
Ad rationes reſponſio. dum: igitur quod prius. Ad rationes ſic reſponſum eſt ab
illis, & ad primam dixerunt Partes totius, diuiſiue quidem
5. ſumptas, non autem collectiue, ſine toto conſiſtere poſſe.
1. Ad 2. Materia, & forma, vt partes diuiſiuè, ſunt cauſa i-
2. pſius compoſiti, ſiue entitas, quod quidem eſt collectiue
3. forma, atque materia. Ad 3. Generatio non eſt ad illud ter-
tium additum, ſed ad ipſum totum. quod eſt ſuæ partes
4. collectiue. Ad 4. Compoſita non differunt per illum ordi-
nem, ſed quia vnum eſt ſuæ partes vnius generis; aliud vero
aliæ partes alterius generis: vnde partes diuiſiuæ cauſant
5. totum. quod eſt ſuæ partes collectiue. Ad 5. Compoſitum
eſt per ſe vnum abſolutum, propter formam vnam abſolu-
tam: partes autem collectiuæ non ſunt reſpectus, ſed ſub-
ſtantia. Itaque totum idem eſt, quod ſuæ partes collectiue,
tertium quoddam habens, hoc eſt, ordinem eſſentialem,
non autem tertiam entitatem ex partibus reſultantem, di-
uiſiue vero à ſuis partibus differt. Hæc dicunt Commenta-
tores beneuoli, atq; ſcientiæ imitatores.
Auicennæ rationes. 5. met. c. 4. Porro, addendæ ſunt Auicennæ rationes, quas poſuit,
quibus totum à ſuis partibus, etiam ſimul ſumptis diſtin-
1. ctum eſſe putauit: Humanitas, inquit, quæ eſt totum, non
eſt materia, neq; forma: igitur, non eſt materia, & forma. Totum quid.
Tenet conſeq. ad veritatem enim copulatiuæ neceſſaria eſt
vtriuſque partis veritas. Sane, generationis terminus, eſt
totum. at, partes ſimul ſumptæ non ſunt generationis ter-
minus, etenim non ſunt ens abſolutum, per ſe vnum, ſicut
decet eſſe generationis terminum. ſed ſunt plures, addunt-
que relationem: realiter ergo ab ipſo toto diſtinguuntur. 2.
Amplius, quod prius natura capit eſſe, ab eo, quod ab ipſo
accipit eſſe, realiter differt. ſed compoſitum per ſe, partes
vero per compoſitum accipiunt eſſe; materia enim, & for-
ma non generantur, 7. met. niſi quatenus ſunt partes com-
poſiti. Realiter ergo ab inuicem diſtinguuntur. Profecto,
conſtituens, realiter diſcrepat à re conſtituta. ſed partes ſi-
mul ſumptę, conſtituunt totum igitur realiter diſtinguun-
tur à toto. Adde, quod in hominis corruptione, aliquid
corrumpatur, non quidem materia, nec etiã forma; am-
bæ namq; ſunt æternæ igitur tertia entitas. Iterum, cauſæ 3.
per ſe, & eſſentiales alicuius, à cauſato eſſentialiter, atq; cau-
ſaliter diſtinguuntur. ſed materia, & forma ſunt per ſe eſ-
ſentiales cauſæ totius igitur eſſentialiter à toto ſeparantur.
Reuera, totum eſt quædam relatio, cuius fundamentum
non eſt materia, neque forma: neutra enim illatum eſt totũ:
erit ergo aliquod tertium. Amplius, compoſitum differt à 4.
partibus, vtpote à materia ſeorſum, & ſimiliter à forma:
vel differt à materia ratione formæ, aut tertiæ vtriſq; addi-
tæ entitatis. ſi vero ratione formæ, tunc plane totum a ma-
teria, ſola formæ differentia diſcreparet, quod eſt abſur-
dum. Ratione ergo tertiæ entitatis ab illa dutabit. Sane, ſi
ſint eadem ipſi toti ſeu compoſito: erunt ergo realiter inter
ſe. Rurſus, illa non ſunt idem, quorum alteri, aliquid vere 5.
conceditur, quod ab altero remouetur. ſed toti ſeu com-
poſito conuenit per ſe eſſe cauſatum. materię autem & for-
mæ nequaquam: non ſunt ergo idem realiter. ſi enim idem
eſſent tunc plane omnes partes vniuerſi eſſent idem nume-
ro, ſubſtantia quoq;, & accidens, & quatuor eſſent mille &
ſimplicia eſſent compoſita. Porro hæc omnia argumenta *Totum non dicit aliquid ſeparatum, ſed aliquam entitatem.*
Peripatheticis vnica ſolent reſponſione abſolui, nempe illa
vera eſſe diuiſiue, falſa autem collectiue. Cæterum, ad men-
tem Auerr. & philoſophi, totum dicit aliquod tertium non
quidem loco, & ſubiecto ſeparatum, ſed re ſi identitate diui-
ſum: ſic enim loqui videtur Auerr. in ſolutione ſecundæ *3. an. 5.*
quæſtionis. *Eſt* inquit, *manifeſtum quod materia & forma copu-
lantur adinuicem*, ita quod congregatum ex eis ſit vnicum, &
maxime intellectus materialis, & intentio intellecta in a-
ctu; quod enim componitur ex eis, non eſt aliquod tertiũ,
aliud ab eis, ſicut eſt de alijs compoſitis ex materia & for-
ma. Clariſſime docetur ab Auerroe, compoſitum ex mate-
ria & forma, dicere aliquod tertium Amplius, philoſ. ait, Bis *5. met. t. 9. 25.*
tria, non eſſe ſex. Hoc autem verum non eſſet, ſi totum eſſet
ſuæ partes. & 7. met. commen. 8. Quæ non ſunt vnum ſicut
acervus, oportet ponere aliam cauſam vnitatis: vbi aperte
aliam indicat entitatem. Primo phyſ. ais philoſophus, non
valere illud Parmenidis, quod ſi infinitum ſit immobile ſe-
cundum totum, quod idem quoque ſit ſecundum partes.
nam (teſte Comment. *ibidem comment. 14.*) ſtat totum quie-
ſcere, & ſingula parte moueri: totum ergo aliud eſt à parti-
bus. Item 7. dicitur, quod ſyllaba, ba, diſtinguitur ab a, & ab
b, quod ſic Commentator intellexit. *Quia ex illis* inquit, *fit a-
liquid additum, aliud à componentibus*. ſed hęc intelligenda ſunt *comm. 60.*
de aliquo ordine eſſentiali, non autem de aliquo tertio re-
ſultante, ſicut ſupra annotauimus. Itaque, ſi totum addat
aliquid ſupra ſuas partes ad vtrumque diſputatum eſt, & i-
ta vtrinque bene ratiocinantur, vt cui ex illis mihi ſit ad-
hęrendum, plane ignorem; quamquam illam, quæ dicit ad-
dere tertiam entitatem ex partibus reſultantem, probabi-
liorem eſſe putem.

CAP. III.

De formis partialibus.

VIſum eſt mihi non incongrue, ſupradictis adiunge- *Non eſſe plures formas partiales.*
re quæſtionem illam famoſam de pluralitate for-
marum partium animalis, vtrumne ſingulis ani-
malis partibus, ſingulæ ſint formæ diſtributæ. Nã
poſteaquam de compoſiti natura diſputauimus, ſatis apta
illi conuenire putaui, ſi ſingulæ compoſiti partes, ſingulas
formas habeant; an vna tantũ ſit totius compoſiti forma.
Auerr. *in lib. de ſubſtantia orbis: Vnum*, inquit, *ſubiectum, habere ni-
ſi vnam formam, eſt impoſſibile*. Sane, vnius rei eſt vnũ eſſe quod
quidem eſt vnum, per vnicam formã, nẽpe ſubſtantialem,
per quam vtique res eſt hoc aliquid, & in actu. Vnde alibi.
Si materiam, inquit, haberet aliquam formam propriã ſubſtantialẽ, *2. de an. & 1. phyſ. 63. 69.*
nullam

Formæ partiales *nullam ſuſcipere poſſet.* Ariſtotelem ſequitur aſſerentem, par-
tibus à toto diuulſis, veluti oculo abſciſſo, ſiue eruto, æqui-
7. met. 35. uoce tantum partes vocari: quod plane non diceret, ſi ſin-
39. 43. 76. gulis partibus, ſingulę ineſſent formę. Porro dicit, animam
1. an. 90. eſſe cauſam complexionis, & formam vnam in toto ani-
58. 89. 91. mali. & rurſus corpus habere plures formas membrorum,
reputat impoſſibile. Reuera, ſi agens naturale puræ eſſen-
1. tiam materiæ attingere nequit, niſi ſubſtantialem prius
formam corruperit, quæ iam præceſſerat: cum ergo vlti-
mam formam induxerit, priores corrumpat omnes, neceſ-
ſe eſt, alioqui generatio vnius, non eſſet corruptio alterius.
introducta ergo forma vltima, reliquæ conſiſtere nequeũt.
2. Amplius, quod duæ ſimul formæ inducantur, in cauſa eſt,
quod à duobus procurentur agentibus. at forma animalis
vltima producitur agente. plures ergo eidē eſſe nequeunt.
3. Sane, diuerſæ potentiæ, ad eandem formæ productionem
non pertinent. ſed vnius agentis, vna eſt potentia: igitur,
plures formæ in eodem animali, ſe inuicem non compa-
tiuntur, vnum enim agens non deſtruit actionem alterius.
at materia, eadem potentia reſpectiua non intuetur vlti-
4. mam, & alias formas partiales: igitur quod prius. Iterum,
corporis organizatio, atque hetherogenearum diſtinctio
partiũ, animæ productionem quoquo modo præuenire vi-
dentur; eſt enim anima actus corporis phyſici, organici. igi-
tur, non ſunt plures formæ in eodem animali, alioqui hu-
iuſmodi formæ, ipſam animam præuenirent. Tunc ſic, aut
illæ, anima adueniente corrumpuntur, & ſic habetur pro-
poſitum. aut ſimiles inducuntur, & tunc illę fruſtra corru-
ptę: aut manet, & tunc vera erit alicuius ſubſtantialis gene-
ratio, ſine cuiuſque ſubſtantiali corruptione, quod philo-
ſophi euertit doctrinam. Deinde, congenerat alia membra,
5. vt dicitur in lib. de morte. igitur omnia membra vnius ſunt
7. met. 22. 23. 27. ſpeciei, & ita vnius formæ. Tenet conſeq. quippe cum om-
12. met. 18. 23. nis generatio perfecta ſit vniuoca. Reuera, ſi forma carnis
differret ſpecie à formis oſſis; tunc plane pars animæ educta
in carne, ab ea, quæ educta eſt in oſſe, ſpecie diſtingueretur,
6. quod eſt falſum. Ergo quod prius. Iterum, perfectior for-
ma, virtute continet imperfectam. ſed anima eſt huiuſmo-
di: virtute ergo continet alias formas partium, omnes enim
formæ, quæ inuicem poſſunt in eodem ſubiecto transmu-
tari, ſunt eiuſdem generis phyſici, quarum vna eſt perfe-
ctior alijs. Non ergo poſſunt æque primo materiam perfi-
cere, alioqui ambæ eſſent vltimæ, & ſic mixtum duabus vl-
timis formis eſſet informatum ſi vero vna, mediante alte-
ra; tunc materia non eſſet omnium immediatum ſubſtan-
7. tialium formarum ſubiectum, quod eſt falſum. Amplius,
quemadmodum idem ſubiectum in vna, eademque ſui parte,
non eſt capax albi, ac nigri recipiendi, eiuſdem enim ge-
neris ambæ illæ formæ eſſe creduntur; ita plane nec duas
formas ſubſtantiales eiuſdem generis. Sane, formæ contra-
riæ, vt colores, & ſapores, quatenus ſunt eiuſdem generis,
ſimul coaleſcere nequeunt; ſic etiam & huiuſmodi formæ.
Adde, quod vnum ſubiectum, priuationem, & habitum ſi-
mul ſuſcipere nequit; hæc ſiquidem ſe inuicem non com-
patiuntur: ſed forma perfecta eſt habitus, imperfecta vero
priuatio: non ergo ſimul, & ſemel eidem poſſunt ineſſe ſub-
iecto. etenim forma cum ſit actus, ſua intereſt, perficere, ac
terminare materiam, quę ſic occupata, alterius non eſt for-
mæ ſuſceptiua, niſi priore extruſa, atque abiecta: ergo quod
8. prius. Iterum, pluralitas non eſt ponenda, niſi maxima cum
ratione, atque neceſſitate. ſed pluralitas formarum partium,
nullam indicat neceſſitatem, cum ab vna eademque forma,
totum compleatur ſubiectum: non ergo eſt neceſſaria hu-
iuſmodi formarum pluralitas. Certe, ſicut diuerſitas ſen-
ſuum, non cogit diuerſa inducere animas ſenſitiuas; ita nec
in mixto corporeo ponēdæ ſunt diuerſæ animæ partiales,
propter diuerſa organorum, membrorumque functionem.
Sane, diuerſa ſpecie, ſimul continuari non poſſunt. ſed ani-
mal eſt vnum vere continuum: nō habet ergo partes, ſpecie
differentes. nam ex diuerſis numero, non fit vnum nume-
ro: nec igitur ex diuerſis ſpecie, poteſt fieri vnũ animal ſpe-
9. cie. Rurſus, ſi vermis diuidatur; quælibet certe eius pars vi-
uit. vel ergo eſt vna anima ſpecie in vtraque eius parte, &
tunc ante diuiſionem, vna, eademque inerat illis partibus o-
mnibus: vel altera, & tũc vermis diuiſus erit plura alia ſpe-
cie. Profecto, ſi animal eſt verius ens, quam elementum. igi-
tur eſt verius vnum. ſed elementum eſt vnum, ab vna tan-
tum forma: & animal ergo ſimiliter. Inſuper, *ex pluribus exi-*
1. an. 7. *ſtentibus in actu, non fit vnum per ſe.* ſi ergo membra animalis
10. ſpecie differrent: vnum animal non conſiſteret. Præterea,
aut illæ plures formæ ſubſtantiales ordinem habent, atque i-
Philoſophi ta in ſubſtantia erit ordo, quod plane philoſopho non pro-
batur, 7. met. aſſerenti, in ſubſtantia rei, ordinem non eſſe,
ſiue ordine carent. ex ipſis ergo aliquod vnum per ſe pro- Formæ partiales
duci non poteſt. ſiquidem ex diuerſis formis non ſubordi-
natis, non ſit aliquid vnum per ſe, ſicut abunde docent 5. &
7. met. lt. Adde, quod 3. met. ſic diſputat contra Platonem: Si,
inquit, alia eſſet idea animalis, & alia bipedis; non eſſet vti-
que vnum animal bipes. Sic etiam arguit primo de animo
contra antiquos, formarum pluralitatem ſtatuentes, vbi
aperte formarum pluralitatem negare videtur, cauſam ad-
ducens, formarum pluralitatem impedimento eſſe, quo-
minus compoſitum, vnum per ſe eſſe non poſſit. Vltimo, 11.
quælibet forma ſubſtantialis cum ſua materia, ſubiectum
de genere ſubſtantiæ conſtituit. animal ergo vnũ eſſet plura
ſuppoſita, tot plane, quot haberet formas ſubſtantiales,
ſpecifice diſtinctas. Hoc etiam modo philoſophus arguit
contra eos, qui aiebant elementa in mixto, ſecundum per-
fectas formas conſiſtere. tunc ſane mixtum, plura eſſet ſup-
poſita. Quomodo ergo vna tantum ſit forma vltima in a-
nimali, virtute continens reliquas formas, dixi.

CAP. IV.

Soluuntur Argumenta.

NON ignorare oportet, quemadmodum docet A- *Quomodo animal eſt vnum cum multis formis.*
uerr. nonnullos ex veteribus, animam eſſe harmo-
niam, credidiſſe, atque proinde in animali plures
eſſe formas putauiſſe, ſicuti plura ſunt harmonica
inſtrumenta, ex quibus ſuauis melodiæ concentus conſur- 1. an. 54.
git. Itaque, quamuis multæ ſint in animali formæ partium;
non ob id tamen putandum eſt, non eſſe vnum, cum hu-
iuſmodi formæ, ſub actu primo vltimæ formæ contineantur,
illique coniunctæ, diſtinctis ſuis actibus, ac membro-
rum miniſterijs, ſubſeruiant. Hoc autem modo ſi res intel- *Soluuntur Rationes [illegible]*
ligatur, non magnam certe patientur difficultatē, qui præ-
poſita argumenta ſoluere voluerint: vnde illud de ſubſtan-
tia orbis, vnum ſubiectum habet, vnam formam, ſcilicet
vltimam, & ſpecificam, cui aliæ famulantur, atque obſe-
quuntur. eodem modo intelligendum eſt illud, quod ad-
ducitur de forma materiæ. Ad illud ex 7. *met.* innuit ſolu-
tionem, partem ſeparatam à toto, remanere æquiuoce ta-
lem, æquiuocatione vtique ſumpta ab actu ſecundo, non
autem ab actu primo; eandem enim, quam in toto habuit,
per multum temporis, retinet formam. Ad 1. ergo ſimiliter 1.
eſt reſpond. omnia illa intelligenda eſſe de forma vltima:
quæ ſi remaneret, altera forma ſpecifica adueniente; tunc
verum eſſet, quod generatio vnius, non eſſet corruptio al- 2.
terius. Simili facilitate ſoluitur 2. & 3. Ad 4. Quamuis om- 3.
nes diſpoſitiones ſpecie differant; ex omnibus tamen vna 4.
propria communis reſultat. quam ob cauſam non opus eſt,
vt partes animæ differant, cum non recipiantur partes in
partibus per ſe. ſed totum in toto per ſe, & partes in parti-
bus per accidens. Quamobrem illæ rationes bene oſten-
dunt, carnes, & oſſa, diuerſas quidem accidentales, non au-
tem ſubſtantiales formas habere. Ad 5. Si cor generet, hoc 5.
autem ſit virtute primi agentis vniuoce; in lib. tamen de
morte hoc tantum habetur, quod cor eſt primum, quod vi-
uit, & vltimum, quod moritur: non autem ſcribitur, quod
generet; ſed potius virtutem generatiuam, eo mediente ge-
nerare. Ad 6. Quamuis perfectum, virtute contineat im- 6.
perfectum; non ob id tamen imperfectum eſt ocioſum: ita
quamuis tota anima, partiales cōtineat formas; illę tamen
non ſuperfluunt, neque ſunt iudicandæ ocioſæ; ab anima
namque partiales operationes non profluerent, niſi præſto
eſſent partiales formæ, actionem totalis animæ determi-
nantes. vnde licet aſſerere, omnes illas formas eiuſdem eſſe
generis phyſici. quia nimirum in eodem ſubiecto recipiun-
tur, neque ob id impediri, quominus in eadē materia, ordine
& ratione diſtinctę inueniantur; vna ſiquidē non eſt termi-
nus, ſed diſpoſitio alterius neque ęque primo in materia reci-
piũtur nam materia, totalem formā mediantibus partiali-
bus, recipit, vt immediatũ receptionis, nō autē diſpoſitio-
nis ſubiectũ Quapropter ſimilitudo adducta negatur: albũ 7.
n. & nigrũ nō ſunt formę inuicē ſubordinatę & ſic ſolui-
tur 7. argumentũ. Ad confir. dico: Priuationē, vno modo eſ-
ſe putā carentiā. proinde quæ ſe ita habēt, in eodē, reſpectu
eiuſdē eſſe non poſſe. Alio autē modo imperfectionē quan-
dā innuere, ſicque poſſe quidē eſſe, cum vna ordinetur ad aliā.
Ad 8. dico: Neceſsitate vitādę cōtradictionis, plures formas 8.
ſtatui debere, alioqui pars ſeparata ab animali, eſſet, & non
eſſet, ſiquidē ſine propria forma eſſe nō poſſet. Ad primā cō-
firmationē negatur ſimilitudo: nōn ibi apparet neceſſitas
cōtradictionis vitādę. Ad 2 dico, diuerſa ſpecie nō poſſe cō-
tinuari, quādo alterũ, velut diſpoſitio ad alterũ nō eſſet præ-
ponen-

Formæ partiales. ponendum. Atqui formæ partium, vt diſpoſitiones præponuntur ad vltimam formam, veluti ad omnium vnitatem, atque coniunctionem, idcirco illa ratio nihil roboris habere poteſt. Similiter ſoluitur tertia confirmatio: ex diuerſis namque ſpecie, vel numero, non fit vnum numero, quando vnum ad alterum non ordinatur: nec ambo ad tertium, quod non eſt in propoſito ſimile; quandoquidem ad vltimam formam, omnes illæ diſpoſitiones ordinem
9. habeant. Ad 9. Reſp. non eſſe impoſſibile, formam per ſolam diuiſionem fieri, ſi potentia proxima in materia contineatur. partes ſiquidem diuiſæ animam habent eiuſdem ſpeciei. Ad primam confirmationem dico, animal eſſe verius ens, & verius vnum, quam elementum, eo quod illius vnitatem cæteræ formæ partiales impedire nequeunt. non enim eſſe principale largiuntur, ſed diſpoſitiones tantum ad vltimam formam, vnde vnitas compoſiti dependet. maior namque vnitas non eſt ſemper magis ſimplex. Ad aliam confirm. reſpondeo, quod ex pluribus exiſtentibus in actu, quorum quodlibet in materia per ſe recipitur, & non vt diſpoſitio ad alterum, non fit; at illæ formæ, vt vltimæ formæ diſpoſitiones recipiuntur. propterea non eſt ſimile; cæteræ ſiquidem formæ non ſunt in actibus vltimis, ſine vltimatis, proinde perfectiori indigent actualitate. *Dices*, aut caro eſt caro propter eius formã, aut propter animam vltimam. ſi propter formam carnis, illę ergo formę præcedentes, non tantum diſpoſitiones, verumetiam ad vltimam formam eſſe largiuntur. ſin minus, tunc plane aliqua in materia forma latitaret, quæ conſtituendi indiuidui aptitudinem haberet, non tamen conſtitueret. *Dico*, illam formam, vt materiam diſponentem ad vltimam formam, non autem vt
10. principale agens, eſſe illi largiri. Ad 10. patet reſponſio ex ſupradictis. ſiquidem omnes illę formę ordinantur ad vltimam formam, ſicut dictum, nec philoſophum loqui de hoc formarum ordine. ſimiliter reſpondeo ad alias eiuſdem
11. authoritates. Ad 11. dico argumentum procedere contra illam opinionem de mixtione: nam cum quælibet pars mixti, ſit mixta: in qualibet ergo parte mixti, eſſent quatuor ſuppoſita, atque quatuor formę, quarum vna non ordinaretur ad aliam, vtpote ab illa perficienda. At in eodem plura eſſe ſuppoſita, veluti plures ſunt partes in compoſito, ſecundum diuerſas materiæ partes nullum eſt inconueniens. Patet ergo, an plures ſint formæ ſimilares, necne.

CAP. V.

Quod plures ſint formæ partiales, ſeu ſimilares.

1. QVI alteram partem tueri videntur, his argumentis ſeſe munire fatagerunt. Si, inquiunt, pars aliqua, ab animali ſeparata fuerit, remaneatque actu poſt huiuſmodi ſeparationem, nõ quidem totius, cum iam ſit extra totum, nec per formam de nouo genitam, ſiquidem ab agente naturali, ſine præcedente alteratione, noua introduci generatio non poteſt. at quomodo in inſtanti iſta fiet? Remanet ergo per propriam formam, quam
2. antequam eſſet diuulſa, in toto poſſederat. Amplius, vna forma mixti, materiam contrariis, ac repugnantibus mixtionibus diſpoſitam informare non poteſt. ſed in corpore animalis ſunt huiuſmodi mixtiones contrariæ, vtpote ce-
3. rebrum frigidum, & cor calidum: ergo quod prius. Item, cor animalis prius tempore generatur, authore philoſopho in lib. de animalibus, quam aliæ partes animalis multæ ergo ſunt mutationes complexæ, quarum vna præcedit alteram in generatione animalis, quod quidem, ſine pluralitate formarum contingere nequit igitur in animali plures eſ-
4. ſe formas ſimilares, rationi conſonare videtur. Item, diuerſæ temperationes, diuerſas vtique formas oſtendunt, (vt dicunt medici) ſed in animali aperte apparent huiuſmodi
5. complexiones. ergo, &c. Porro, ad has rationes, ſic alii reſpondere cõſueuerunt, & ad primam quidem ſic. Diuiſionem ſcilicet non fieri ſine alteratione, etiã ſi paruo in tempore fiat, quæ vt prauia ſufficit pro generatione nouæ formæ, ab agente naturali in parte diuiſa introducendæ, cum illa forma ſit cadaueris, quæ propter ſui vilitatem, ad ipſius generationem, non multo tempore indiget, nec plurimis
6. diſpoſitionibus, aut ordinata alteratione. Ad 2. Maior in ea forma veritatem habet, quæ ita eſt vna, vt virtute multiplex eſſe nequeat, veluti eſt forma elementi. at forma mixti animati eſt multiplex virtute: ideoq; ſicut forma ignis eſt principium calefaciendi; ſic forma mixti, in diuerſis partibus mixti ad diuerſas operationes exercendas. Eodem modo ſoluitur illa ratio, quæ ſic arguit. Actiones ſpecie diſtinctæ, ſunt à formis ſpecie diſtinctis: cum enim actio det eſſe, & agere; actio notificat formam: ſed in partibus animalis ſunt actiones ſpecie diſtinctæ; cor enim calefacit, & cerebrum infrigidat ergo. Sic reſpondeo, actiones ſpecie diſtinctæ, ſunt à formis ſpecie diſtinctis, vel à forma æquiualente. Ad 3. dico, per generationem cordis, illius figurationem philoſophum intellexiſſe: quippe cum illud eſſentialiter ante aduentum formæ animatæ, minime exiſtat. forma ſiquidem illa, & totum, & ſingulas eius partes informat. Ad 3.
4. Medice eſt reſpondendũ: medici namq; arbitrantur complexionem eſſe formam membri, ob cuius cauſam, operationem prouenire arbitrantur. philoſophus autem complexionem ſciens ex qualitatibus conſurgere, qualitatem illam appellat potius quam formam. Porro, quod alii dixerunt, manũ mortuam dupliciter conſiderari poſſe, vt manum, & vt organum officioſum, non videtur ſatis probabile eſſe; nam æquiuoca proprie dicuntur, quorum ſolum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ diuerſa. philoſophũ autem de vera æquiuocatione fuiſſe locutum, conſtat ſatis: Dicit enim. Quod ſi oculus eſſet animal, anima eius eſſet viſus: quo deficiente, non eſſet adhuc oculus, niſi æquiuoce, vt lapideus. Itaq;, ſi oculus mortuus eſt ſicut oculus lapideus. nullam ergo, quam habuit in corpore animato, formã retinere ſubſtantialem poteſt, ſed figuram tantũ, vt ibidem diſputat Commentator. hæc illi reſpondere conſueuerunt ad huiuſmodi argumenta. Res plane obſcura eſt, & ex vtraque parte magnos aequè habet fautores. Verũ, vt quæ dicta ſunt, clarius intelligi poſſint, dignum eſt ſcire, ſi in compoſito plures ſint formæ ſubſtantiales: ex huius enim quæſtionis veritate, ad aliarum formarum difficultatẽ cognoſcendam, patebit aditus intelligendi. *Auicenna primo l. 10 ſ. ſu. 2. tie cap. 2.* putauit formam corporeitatis, quæ eſt ſubſtantia, materiæ inſeparabiliter ineſſe dimenſiones vero permutari: materia ſiquidem ſub corporeitate inſeparabiliter perſeuerans, alias, atq; alias pro formarum congruitate ſpecificarum, dimenſiones extrudit, & recipit. Sic prioribus ceræ figuris obliteratis, dimenſiones quoq; priores abeunt, atque nouæ ſubingrediuntur, corpore illius in ſua corporeitate perdurante. Cum enim videret partes materiæ diſtingui, neceſſe eſſe, quo diuerſas formas, ſecundũ partes diuerſas, recipere poſſet: corporeitatem de genere quantitatis, materiæ ineſſe non poſſe putauit; niſi prius corporeitate de genere ſubſtantiæ ibidẽ habitante, ſeu inhærente. Etenim, accidens ſubiectum, in quo erit recipiendum, in actu eſſe præſupponit. Diſtinxit ergo Auicenna corporeitatem in genus ſubſtantiæ, & in genus quantitatis, quæ eſt trina dimenſio. & alteram quidem dixit materiæ eſſe congenitam, alteram vero ſeparabilem. Sic multi arbitrantur formam ſpeciei, mediante forma generis, quæ eſt alia numero à forma ſpeciei, in materia recipi. vnde alia forma, ignis eſt ignis: alia vero eſt corpus. Aſſerunt quoque corporeitatis formam coæternam eſſe materiæ, omneſque formas ſpecificas in potentia eſſe in materia, per formam quidem generis: omne ſiquidem inferius in potentia eſt in ſuo ſuperiori, non autem in actu, quippe cum ab agente naturali forma corporeitatis in actum completum deducatur, pro illorum formatione indiuiduorum, quę habuerat in potentia.
Cæterum aduerſus huiuſmodi ſententiam, ſic rationabiliter arguere valemus. ſi poſt eſſe generis conſtitutum, forma adueniret ſpecifica: illa ergo eſſet accidentalis. tenet conſequentia nam omnis forma quæ aduenit (vt dicunt ipſi) poſt aliquod eſſe ſubſtantiale, eſt accidentalis. Am- 1.
plius; ſi talis forma generis eſſet coæterna materiæ, recedente etiam forma ſpecifica; indiuiduum ſaltẽ de genere ſubſtantiæ remaneret, quod profecto legem corruptionis euertit, in qua, vt dicitur primo de gen. ad primam vſque materiam fit reſolutio. Dicis, indiuiduum generis, non au- 2.
tem alicuius ſpeciei determinatæ remanere. Atqui philoſo- 3.
phus in Topicis expreſſe docet, non inueniri indiuiduum generis, niſi ſub aliqua contentum ſpecie. ſi ergo eſt indiuiduum generis: erit vtique & alicuius indiuiduum ſpeciei. Ad hæc, vnam eandemque rem, duo habere eſſe ſubſtantialia, implicat contradictionem: alioqui vna res eſſet duæ res. Sed quælibet forma dat eſſe. Quare ſi 4.
prima materia, eſſe accipit à forma corporeitatis, quæ eſt illi congenita: aliam ergo formam recipere non poterit; vel forma vltima accedens, accidentalis eſſet computanda, quod eſt abſurdum. Adde, quod tunc res ſignificata per genus, pars eſſet ſpeciei, per formam ſuperadditam conſtitutæ, atque ita de ſpecie prædicare non poſſet. Non ergo eſt ponenda forma corporeitatis, à qua res dicitur corpus, & alia, à qua res eſt res. Item, aut illa 5.
corpo-

Formæ partiales

3.

4.

De manu mortua. 2. anim. 9.

An in composito ſint plures formæ ſubſtantiales.

Rationes oppoſita.

Formæ partiales. corporeitas eſt vniuerſalis, quod eſt falſum; vniuerſalia
enim non dant eſſe, nec habent aſſeſſum niſi per ſingularia. aut
5. ſingularis, quod etiam eſt abſurdum; aliter idem indiui-
duum ſub duplici ſpecie in genere ſubſtantiæ, eſſet repo-
ſitum; omnis enim forma ſubſtantialis, ſingularis, & indiui-
dua, materiæ coniuncta, compoſitum determinatæ con-
ſtituit ſpeciei. Quare; ſi corporeitas inſeparabilis exiſtens
à materia, facit materiæ Platonis, aduenienteque a-
nima, Plato eſt in alia determinata ſpecie. *Dices*, hoc con-
uenire formæ perfectæ, non autem imperfectæ, cuius eſt
corporeitas, quæ eſt velut fundamentum ſuperuenientium
formarum. *Dico*, quamlibet formam ſubſtantialem, quan-
tumcunque imperfectam facere hoc aliquid, ac conſtitue-
re compoſitum in ſpecie determinata. Quapropter, li-
cet forma imperfecta, perfectæ comparata, non ita par-
fecte ſuum indiuiduum conſtituat, proportionaliter ta-
men, ita perfecte in genere ſuo, ac perfecta in ſuo, hoc ali-
6. quid conſtituit. Ad hæc, ſi forma ſuperueniens trahit ma-
teriam extra ſuam potentialitatem: materia ergo per cor-
poreitatem erat in actu: atque ita ſecundum illam non eſ-
ſet generatio ſubſtantialis: *ſubiectum enim mutationis ſubſtan-*
1. phyſ. c. 8. *tialis, eſt ſubiectum in potentia.* Velle ergo aſſerere, formam ad-
uenire materiæ per corporeitatem actuatæ; eſt funditus
euertere ſubſtantialis generationis fundamentum. At ſi
non extrahit, ita ergo materia eſt ens in potentia ſub cor-
poreitate, ſicut ante, quod plane Auicennæ non probatur.
7. Iterum quælibet forma naturalis, qualitatiua, ac quanti-
3. cæl. 21. tatiua, ab agente inductis diſpoſitionibus opus habet. I-
8. gitur corporeitas, aut non erit forma, aut generabilis erit,
& ita non æterna. Sane, *omnis forma naturalis extrahitur de po-*
8. met. 13. *tentia materiæ ad actum*, At intranſmutabile, non extrahitur
de potentia. quare corporeitas, aut non eſt forma natu-
ralis, aut non eſt pars rei tranſmutabilis. ſed quodlibet
eſt abſurdum, & falſum. ergo, &c. *æternum enim*, vt dicitur
9. met. 31. 35 *non eſt forma rei generabilis.* Corporeitas igitur non poteſt eſ-
3. met. 9. ſe materiæ coæterna. Præterea, ſi illa forma eſt ab agente
9. introducta. igitur ex potentia materiæ extracta: & ita eſt
genita, & non æterna. ſi vero ſine agente, ineſt materiæ: eſt
ergo de ſubſtantia materiæ. nam ſi materiæ contingeret;
in potentia vtrque contradictionis ſeſe haberet ad illam,
atque ita poſſet aliquando illa ſpoliari. Certe, authore
12. met. 39. philoſ. *omne compoſitum eſt nouum*: corporeitas ergo non eſt
materiæ æterna; ex ipſa enim, & materia fit vnum com-
10. poſitum. Item, Auerr. quatuor rebus factu impoſſibili-
8. de ſubſt. orb. c. 37. bus arguit contra Auicennam: *Illa*, inquit, *forma eſſet ſim-*
pliciter indiuiſibilis, æterna, nullum in eodem ſubiecto ſuccedens
7. met. 8. *habens contrarium*: denique nullam aliam reciperet formam.
2. phyſ. 63. 66. vnam ergo tantum; & non plures habet formas. conſen-
tit autem his, illa quæ dicta ſunt alibi. Adde, quod com-
poſitum iſtud eſſet generabile; eſſet enim in genere, ideo-
9 cæl. 49. que generabile. Denique, omne compoſitum ex materia
& forma eſt corruptibile, *1. cæli com.* 20. 95. forma ergo cor-
11. poreitatis non ineſt materiæ æternaliter. Ad hæc ſecun-
3. cæl. 28. dum Auer. prius recipiuntur dimenſiones interminatæ:
4. cæl. 22. non ergo prius recipitur forma corporeitatis. Reuera, vt
4. phyſ. 71. dicit Auer. Tunc elementum diuideretur in partem mo-
tam, & mouentem in actu. etenim per formam corporis,
materia prima eſſet in actu, forma vero elementi eſſet mo-
uens, ex quo elementum diuideretur, in partem motam,
& mouentem in actu. Adde, quod tunc materia eſſet ens in
actu: nec via eſſet primæ materiæ inueniendæ; ſiquidem,
12. met. 6. *ſi haberet formam corporeitatis, alias formas recipere non poſſet.*
8. phy. 52.

CAP. VI.

Rationes, quibus oſtenditur neceſsitas formæ corporeitatis.

Formam corporeitatis eſſe. FOrmæ corporeitatis neceſſitas, quibusdam ratio-
nibus non facile contemnendis, à nonnullis
prudentia, ac ſcientia præclariſsimis viris, ſic
probatur & oſtenditur. Si, inquiunt, non datur
corporeitatis forma; tunc plane neceſſe eſt, creationem
conſiteri: formæ enim ſpecificæ nihil præſupponerent for-
mæ, atque ita illas creari diceremus. Non immerito ergo,
corporeitatis formam, inchoationem vocant generalem,
confuſam quidem, ac potentialem; quæ omnes prope-
modum formas potentia continet ſpecificas, ab agente
naturali ex huiuſmodi habitu confuſo extrahendas. Item,
huiuſmodi forma, materiam diſponit, ad formarum ſuſ-
ceptionem ex ſui enim natura à formis remota iacet. De-
nique dimenſio eſt coæterna materiæ, vna numero: acci-
dens autem vnum numero, ſine forma, æternum eſſe non
poteſt. Ab Auer. vocatur prima forma: *Principia*, inquit, Forma corporeitatis.
rerum ſenſibilium remota, non ſunt ſenſibilia, vt prima forma, &
3. cæl. 31. 1. phy. 35. *prima materia.* Et, *forma duobus modis dicitur*, inquit, *de habitu,*
& priuatione exiſtente. corporeitas enim eſt quædam priua-
tio generalis, de qua omnes formæ educuntur. Cæterum,
Auicenna in omni compoſito putauit formam corporeita-
tis, à forma ſpecifica realiter eſſe diſtinctam; alioqui rati-
onem reddere non poſſet, quare non ſolum elementata, ve-
rum etiam elementa ipſa non corrumperentur. Nam ſi for-
ma eſt inſeparabilis a materia, & non differt à forma ſpeci-
fica realiter. ſimul igitur cum illa corrumperetur. Illa cer-
te corruptio ſubſtantialis vocanda eſt, in qua forma, quæ
eſſe præſtat ſubſtantiale, à materia remouetur. Alij vero
rationabilius loquentes, in ſolo viuente, formam corpo-
reitatis, à forma ſpecifica dicunt diſtingui realiter. Cum
enim viderent animam eſſe formam inextenſam, atque
ideo non poſſe cauſare rem quantam, & extenſam, ſunt
enim corporeitatis opera, hac de cauſa inter vtrâque rea-
lem diſtinctionem ſtatuerunt. Porro, formam corporei-
Forma mixti. tatis vocarunt formam mixti, vtpote ex mixtione elemen-
torum conſurgentem in elementis autē atque elementa-
tis inanimatis, formam mixti non collocarunt diſtinctam
à forma ſpecifica, vtraque enim forma, cum ſit materialis
largiri poteſt eſſe ſpecificum, quantū ſcilicet, & extenſum.
Formam corporeitatis non eſſe æternam. Sane, cui plura eſſe debentur, ſi illa ab vnica poſſunt forma
cauſari, fruſtra formarum pluralitas nō eſt admittenda. Se-
cus autem eſſet, quando ab vnica forma illa præſtari non
poſſent; tunc certe in vno eodemque ſubiecto, formæ ſunt
multiplicandæ. At in rebus inanimatis, æqua propemodū
eſt vtriuſque formæ operatio: nulla ergo inter vtramque
ponenda eſt realis diſtinctio. Addunt præterea, formam
corporeitatis nō eſſe æternam, & à materia inſeparabilem:
nam quando homo generatur, per naturalis agentis addi-
tionem, ante ſpecificæ formæ ingreſſū, forma corporeita-
tis in materia introducitur, qua homo eſſe habet corpore-
um, quamque poſt obitum retinet, quouſque paulatim in
Quomodo ex duabus formis fiat vnum compoſitum. elementa regreditur. Itaque hæ duæ formæ ſic in quolibet
ſe habent animato; vt ex materia, & prima forma, quæ eſt
mixtionis, vna per ſe fiat ſubſtantia incōpleta, hoc eſt, cor-
pus pars animæ, ex quo, & ipſa anima fiat vnum indiuidu-
um completum. Porro, à tota quidditate, vel eſſentia ani-
mati, genus generaliſsimū ſubſtantiæ ſumitur, quatenus
in ſe rationem habet formalem, vel conceptum ſubſtantiæ,
quæ eſt ratio formalis, & prima ratio ſimpliciter, qua pri-
mo continet aliquod genus per ſe. Ab hac autē tota & per-
fecta quidditate animati, ratio differentiæ accipitur, quæ
eſt corporeum, ſeu ſibi conueniens ratio corporeitatis: vel
ratio formalis diſtincta in ipſa, ad quam rationem forma-
lem corporeitatis, ipſamet vt habens & includens ratio-
nē ſubſtantiæ eſt in potentia, ſicuti genus ad differentiam.
Prædicatio generis, differentiæ. Sic autem deſcendere licet ſecundum alias generum ratio-
nes formales ad ſpeciem ſpecialiſsimā vſque, vnde & genus,
& differentia, & ſpecies à tota quidditate immediate ſumi-
tur: atque quodlibet ex ipſis totam indicat quidditatem,
indifferenter tamē; genus enim, immediate determinateq;
totum dicit ſecundum profecto gradum, rationēque for-
malem, qua eſt in potentia ad differentiam. differentia vero
ſecundum eam rationem, qua ipſa ad genus comparatur,
veluti actus ad potentiam. vtrumque autem in conceptu
ſpeciei quidditatiuo, ſicuti in diffinitione includitur. Itaq;
ſicut ex genere & differentia fit per ſe vnū genus ſubalternū,
quamuis genus à differentia diſtinguatur, vnum enim non
includitur in conceptu alterius, nec eſt formaliter idem illi:
& ex illo genere ſubalterno, & differentia diuiſiua, aliud
conſtituitur genus ſubalternum, & ſic deinceps, vſque ad
proximum ſpeciei ſpecialiſsimæ genus: ex quo cū differen-
tia ſpecifica, vna per ſe ſpecies conſtituitur, ita plane ex pri-
Prima forma eſt actus incompletus. ma materia, & prima forma fit per ſe vnum compoſitum in
potentia ſubſtantiali ad animā & ex ipſo, & anima fit vnum
per ſe in effectu, atque in re ſubſtantialiter: tametſi vtraque
forma ſit actus per ſe prima tamen actus eſt incompletus,
vltimæ quidem formæ complendus aduentu. Cæterū, quā-
uis forma mixtionis in corpore humano, cuiuſuis forma
elementi præſtantior ſit; eſſe tamen ſpecificum, atque com-
pletum minime largitur, hoc ſiquidem ſolius eſt ſpecificæ
formæ; perfectius tamē, quam forma elementi dat eſſe ſub-
ſtantiale. Illud ergo quod dicitur, perfectiorē formam per-
fectius eſſe largiri, ad ſpecificas attinet formas tantū. Patet
ergo, quomodo ex duabus formis, vnum per ſe ſubſtantiale
In quolibet animato duæ formæ ſubſtantiales. compoſitū fiat. Ex hoc autem intelligimus, quodlibet ani-
matum ex duabus ſubſtantialibus formis conſtare: altera
quidem corporea, & imperfecta. altera vero ſpecifica, atque
perfecta.

Forma corporeitatis.
perfecta, plures enim his eſſe, cum corpori, tum etiam ani-
mæ minime congruit. Sane, in homine anima intellectiua,
& vegetatiuam, & ſenſitiuam, identitate eſſentiali conti-
Forma intellectiua continet alias formas.
net. Etenim ſicut penthagonum, teſte philoſ. 2. *de anima*, Te-
tragonum continet, nec ſunt formæ eſſentialiter diſtinctæ;
ſic vegetatiuum, ac ſenſitiuum, ſub ipſo intellectiuo conti-
nentur, à quo eſſentialiter non diſtinguuntur; alioqui plu-
res animæ in homine inuenirentur, quarum quælibet eſſet
actus corporis phyſici organici in potentia vitam habentis,
quod eſt falſum. *Dua*, nihil referre, duas formas eſſentiali-
ter diſtingui, cum inſtar vnius ſe habeat ad totius compoſi-
tionem. *Duo*, eadem facilitate, formam corporeitatis ne-
gandam fore. vni enim perfectæ totali æquipollent. Præ-
terea, quemadmodum ex pluribus, quæ ſub eodem genere
continentur, vnum per ſe ſub illo genere minime conſti-
tuitur, ita ex duabus animabus eſſentialiter diſtinctis, non
fit anima vna. Adde, quod tunc anima eſſet corruptioni ob-
noxia, ſicut & ipſemet homo; pars enim, nempe ſenſitiua,
corruptibilis eſt. denique operatio vnius, alteram impedit:
Forma corporis eſt vna.
ſubſtantia ergo non ſeparantur. Ex parte igitur animæ pa-
tet plures formas non eſſe neceſſarias; ſed vnam tantum, id
eſt, ſpecificam ſufficere. Corpori quoque vna tantummodo
forma ſufficit: genus ſiquidem, & differentia, ſiue ſubalter-
num, ſiue generaliſſimum non à forma partiali, ſed à tota
quidditate ſumitur; alioqui non prædicaretur de alio in
primo modo dicendi per ſe: inuenirenturque plures formæ
in quolibet ente per ſe in genere, & ſpecie. Neque etiam ibi
ſunt quatuor elementorum formæ, cum forma mixtionis:
formæ enim elementorum, ſubſtantialiter non manent in
mixto, ſicuti lib. 1. diſputauimus. Neque, vt quidam dicunt,
forma carnis, & oſſis alterius ſunt ſpeciei: alioqui ex plure-
bus diuerſarum ſpecierum ſpecialiſſimarum entibus, fieret
vnum ens per ſe, quod eſt falſum. Etenim, ex pluribus eſſen-
tijs, ſiue ſpecificæ extiterint, ſiue diuerſarum, aut non di-
uerſarum ſpecierum, modo alterius ſint rationis, aliquod
vnum per ſe conſtitui non poteſt; niſi altera illarum ſe ha-
Soluuntur argumenta contra formam corporeitatis.
beat vt actus, reliqua vero vt potentia 7. *met.* at neutra iſta-
rum, reſpectu alterius, aut coniuncti ex ambabus, eſt actus,
vel potentia: vna ergo eſt forma corporis, & altera animæ.
Hæc cum ita ſe habeant, facile eſt reſpondere ad argumen-
ta, quæ corporeitatis formam auferre videntur omnino.
1. Ad 1. neg. conſeq. forma enim corporeitatis, ad formam
tendit ſpecificam, in qua eſt ſita eius perfectio: propterea il-
la non aduenit, vt accidens, ſed potius, vt vltima eius per-
2. fectio. Ad 2. iam dictum eſt, ſecundum veriorem ſenten-
tiam, formam corporeitatis tandem reſolui in elementa.
3. Ad 3. dicimus formam corporeitatis, eſſe completum mini-
4. me largiri, vtpote, quæ complementũ expectet ab eſſe ſpe-
cifico. Eadem facilitate quartum ſoluitur argumentum. Ad
5. 5. dico, formam corporeitatis eſſe particularem, imperfe-
ctam tamen. Et cum dicis, quamlibet formam, pro ſua pro-
portionis conditione, eſſe largiri completum: dico, corpo-
reitatis formam, à ſpecifica hoc præſtolari, ſiue ſperare cõ-
6. plementum, cum ex ſeipſa habere non poſsit. Ad 6. dico,
non ita materiam per formam eſſe actuatam, vt vlterio-
rem perfectionem non expectet: alioqui verum eſſet, quod
in argumento aſſumitur. ſed ſic materiam actuare, vt vlti-
7. mam tandem perfectionem, à forma ſpecifica accipiat. Ad 7.
maior, formis conuenit ſpecificis, quæ certis qualitatibus,
ac quantitatibus, ſuas limitant actiones. at genericæ, præci-
pue generaliſsimæ, vt corporeitas, nullas ſibi limitat quan-
titates, qualitateſque. Ad 1. confir. reſp. illud verum eſſe de
forma ſpecifica, non autem generica. Ad 2. confirm. Antece-
dens intelligendum eſt de æterno ſimpliciter, qualis non eſt
corporeitas, cuius natura eſt diſpoſitio ad formas generan-
8. das. Ad 8. reſp. corporeitatem non ineſſe materiæ ab agente
naturali, ſed eſſe ab eo potius, qui materiã condidit. Quam-
obrem ad materiæ ſubſtantiam non attinet: nec materia
eſt in potentia contradictionis ad illam; quippe cum eam,
per dimenſionem interminatam non recipiat. Ad confirm.
dico, compoſitum eſſe nouum, quando ex materia conſtat,
& forma ſpecifica, vel quod ad generationem diſponit. Ad
9. 9. Auerroes loquitur ſecundum Auicennæ ſententiam, qui
corporeitatem putauit propriam, ac ſpecificam eſſe mate-
riæ formam: hac de cauſa, corporeitatem indiuiſibilem eſſe
dixit, quippe, quę eſſet ſpecifica, & ante dimẽſiones recepta.
Modum ergo poſitionis confutauit. Simili quoque ratione
dixit, vnum ſubiectum, vnam tantum formam habere, id
eſt, ſpecificam, vel vnum ſubiectum, vnam habere formam:
alioqui ſi eſſet, vt Auerroes ait; vna forma duo haberet ſub-
iecta, nempe formam corporeitatis, per quam materiã re-
cipit, & ipſã materiam. Auerroes vero putauit non recipe-
re, ſed diſponere tantum. Vnde ſecundum Auicennã ſeque-
retur, quod omnis forma aduenĩẽs, eſſet accidens, quia ſci- *Dimenſiones.*
licet poſt ſpecificam adueniret. Ad confirm. dico, illud in-
telligi debere de compoſito ex materia, & forma ſpecifica,
cuiuſmodi eſſet cœlum apud Auicennam: vel generabile eſ-
ſet ſaltem diſpoſitiue. Ad 10. dico, Auerroem intelligen- 10.
dum eſſe de forma ſpecifica, quæ ante dimenſiones recepta,
eſt indiuidua, vt dicit Auicenna. Auerroes autem vult illam
eſſe genericam, diuidiq; per dimenſionẽ ſequentem. Pro-
pterea voluit, eorum, quæ de nouo in materia recipiuntur,
dimenſionem eſſe principium, ſaltẽ diſpoſitiuum. Ad con- *4. phyſ. 72.*
fir. reſp. Auerroem per motũ in actu, illud, quod per ſe mo-
tori reſiſtit, intelligere, quale profecto in mixtis inuenitur,
At tale quid in elementis nequaquam inuenitur. ſiquidem
forma corporis, cum ſit generica, nullius ſibi limitat locũ;
ſed velut materia, ita quoq; & ipſa eſt ad omne vbi. Ad vlti-
mam confir. dico, illud verum eſſe ad mentem, ſeu ſenten-
tiam Auicennæ, non autem Auerrois, diſpoſitiuam enim
non autem receptiuam eſſe profitetur corporis formam,
hæc quidem dicta ſunt pro corporeitatis forma tuenda ve-
rum quia hęc etiam inquiſitio ſępe dimenſionum meminit,
Auerrois quoque ſententia eſt in medium adducenda, vt
clarius fiat, de quo diſputamus.

QVAESTIONIS SEXTAE
CAP. I.
Dimenſio an præcedat formam ſubſtantialem in materia.

POſtquam Auicennæ, aliorumq; ſententias de for-
ma corporeitatis, adduxi, huic dicendi diſputandi-
que inſtituto, Auerrois ſententiam contexendam
eſſe putaui, quippe, qui de hac re admodum inge-
nioſe copioſeq; diſſeruerit; vt ſic ex multorum grauiſsimo-
rum virorum ſententijs, obſcuriſsima quæſtio lucidius,
clariuſq; intelligi poſsit. Auerroes *lib. 1. de ſubſtantia orbis cap. 1.* *Dimenſio præcedit formam ſubſtantialem ſecundum Auerroem.*
quantitatem materiæ putauit eſſe coæuam, ita, vt quanti-
tati in materia quantitas nunquam ſuccederet: *Materia*, in-
quit, *prima nunquam denudatur à dimenſionibus interminatis* di-
menſiones namq; ſimplices, quæ appellantur corpus ſim-
plex, non denudantur à prima materia. Reuera, ſi in rei cor-
ruptione, ipſa quoq; quantitas corrumpitur; dimenſio vti- 1.
que ex non dimenſione, & corpus generandum, ex non cor-
pore fieret, quod patet eſſe falſum. Adde, à quo quantitas la- 2.
pidis, ſeu alicuius eſſet corrumpenda. non certe à ſuo con-
trario: quantitati enim nihil eſt contrarium. nec concomi-
tanter, quia ſcilicet forma lapidis corrumpitur: quantitas
ergo ſimiliter; quantitas enim non ſolum obeſt, verumet-
iam prodeſt magis, vt in materia forma recipiatur. Quare 3.
non eſt neceſſe, vt ſi forma corrumpatur, quantitas quoq;
corrumpi debeat. Manet ergo quantitas, materiæ coæua.
Amplius, diuerſæ formæ ſubſtantiales, in diuerſis, atq; di-
ſtinctis materiæ partibus recipiuntur. in materia autem
huiuſmodi partium diſtinctio, à quantitate proficiſcitur:
quantitas ergo in materia, formam ſubſtantialem præce-
dit; alioqui quælibet forma ſubſtantialis, totam informa-
ret materiam, atque ita formæ contrariæ ſimul eſſent, vel
tota materia vnicam tantum formam haberet: ſed neu-
trum iſtorum eſt admittendum, vt iam patet ad ſenſum.
Sane, ſicut dictum eſt, ſi formam ignis, qui eſt ſubſtantia 4.
corporea, quantitas, ſeu dimenſiones non præcederent; tũ *Dimenſio determinata.*
plane ignis fieret ex materia non quanta, & forma non quã-
ta, quod eſt abſurdum. dimenſiones ergo, formam ſubſtan-
tialem præcedunt. Porro, dimenſio determinata, illa dicen-
da eſt, quæ certum habet terminum quantitatiuum, ad
modum alicuius naturæ ſic determinatæ: omnium enim
natura conſtantium, determinatus eſt augmenti, atq; ma-
gnitudinis terminus. Dimenſio ergo terminata, ſecundum
certum magnitudinis gradum, ad certam formam reſpicit
naturalem, à qua quodammodo determinari videtur: non
quidem cauſaliter, ſed correſpondenter potius. Dimenſio *Dimenſio interminata.*
autem interminata, eſt quantitas, quæ certum non habet
gradum, nec ad vllam formam determinate refertur, ſed
indifferens eſt ad quemlibet magnitudinis gradum: ſicuti
eſt materia ad formas recipiendas, ad quas profecto inde-
terminatam habet potentiam. Ex quo patet, quod quam-
uis in naturalibus, non inueniatur dimenſio abſque forma,
cum materia, abſq; forma, naturaliter exiſtere nequeat; di- 11.
menſio tamen ex ſui natura eſt quid abſolutum, nullumq;
ſibi certum gradum perſcribit; hanc ob cauſam, intermina- *Eſt materiæ coæterna.*
ta vocatur, atq; materiæ eſt coæua, ſiue coæterna, ſi mate-
ria eſſet æterna. Reuera, ſicut materia eſt vna numero o-

Dimen- mnium formarum, quia nulla determinata perſcribitur
tiones. forma; ita trina dimenſio nullo præſcribitur termino:
Porro, dimenſio huiuſmodi in potentia eſt ad eſſe in actu:
ſicut enim *calidum, calorem in materiam extrinſecum non inducit;*
12. *met.* 48. ſed calidum quidem in potentia, reddit calidum in actu; ſic
profecto generans, non extrinſecâ adducit dimenſionem;
ſed eam prorſus, quæ præfuit in potentia. Sic loquitur *4. phy. com.* 15. & *3. com.* 17. Si ergo dimenſio non præeſſet, in materia
Dimenſio præcedit formas. vna numero; dimenſio fieret ex nihilo, vtpote, quæ nec actu, nec potentia præfuiſſet. Itaque dimenſio vna numero,
quatenus eſt actu dimenſio, & potentia ad terminos, formas generabiles præcedit. Etenim quemadmodum materia eſt actu per ſe actualitate entis; ita dimenſio eſt actu, actualitate quidem materiæ, & entis. Et quemadmodum
eſt in potentia ad eſſe in actu, actualitate formę: ita dimenſio eſt in potentia ad terminos, quibus diſtincte actuatur.
Vnde materia per dimenſionem eſt in loco, in numero formarum, & menſura, non autem ad certum aliquod ipſorum. Sic *4. cæli com.* 42 & *3. cæli com.* 29. Itaque dimenſionem
3. phyſ. 69. nem materiæ eſſe coæuam Auerroes omnino ſentire videtur.
Quantitatem augeri non poſſe. tur. *Vnde eſt*, inquit, *quod augmentum quantitatis non poſſit creſcere in infinitum? quia ſcilicet mundus ex tota ſua conſtat materia, tota quoque quantitate.* hac de cauſa cum augmentum erit
vſque ad mundi molem, noua profectu quantitas minime
generabitur. Tanta ergo eſt quantitas, quanta ab initio
materiæ. Hoc idem *4. phy. com.* 84. docet. vbi manifeſte oſtendit augmentum, propter noui termini, non autem nouæ
quantitatis acquiſitionem, fieri, atque haberi, & *4. phy. com.* 15. docet philoſophus dimenſionem non ſeparari à materia
in magnitudine, nedum in eſſe. Ex his ergo, quæ dicta ſunt
Soluuntur rationes Auer. patet, dimenſiones interminatas, omnem præcedere ſubſtantialem formam. Verum ad Auerrois rationes ſic reſp.
Et ad 1. quidem dicimus, corpus fieri ex non corpore actu;
1. ex corpore tamen in potentia: nam etſi materia per ſe non
ſit corpus actu; eſt tamen in potentia, ad corporeitatis formam.
2. Ad 2. dico, nullam formam corrumpi per ſe primo,
niſi à ſua forma contraria; per accidens tamen, ad corruptionem ſubiecti. vnde dicimus, dimenſiones, formam introducendam præcedentes, adueniente huiuſmodi forma,
corrumpi, quia illarum ſubiectum corrumpitur. *Dico*, formas materiales indiuiduari, atque diſtingui per materiam:
materia ergo eſt diuiſibilis, idque per quantitatem. In materia ergo dimenſiones interminatæ præcedunt formam
ſubſtantialem introducendam. *Dico*, materiam, in qua eſt
forma introducenda, per quantitatem, quæ eſt in materia,
mediante forma abijcienda, eſſe diuiſam. quare, dum forma
3. introducitur, prior quantitas per accidens corrumpitur, ac
noua adducitur. Ad 3. dico, quod cum in aliqua parte materiæ eſt forma ſubſtantialis introducenda; toto tempore
præcedente introductionis inſtans, materia eſt quanta,
quantitate quæ eſt cum forma abijcienda: in vltimo vero
inſtanti illius temporis, quod eſt inſtans introductionis, eſt
quanta, quantitate, formam generandam concomitante.
in eodem enim inſtanti, forma corrumpenda, & ſua quantitas habent primum ſui non eſſe: forma vero generanda,
& ſua quantitas, primum ſui eſſe. ſiquidem in permanentibus, ex parte corruptionis, non datur vltimum ſui eſſe: ſed
primum ſui non eſſe: ex parte vero generationis, datur primum ſui eſſe, non autem vltimum ſui non eſſe. Cum igitur
inter tempus, & inſtans non detur tempus, nec inſtans medium, & idem inſtans ſit, in quo materia deſinit eſſe quanta, quantitate formæ corrumpendæ, & incipit eſſe quanta,
quantitate formæ generandæ, patet facis, pro diſtinctione
quantitatiua in materiæ partibus conſeruanda, ponendam
4. non eſſe quantitatem à materia inſeparabilem, nec eandem
ingenito, & corrupto remanere. Ad argumentum igitur
neg. conſeq. & ad prob. dico, non dari inſtans, in quo materia non ſit in partes quantitatiuas diuiſa. *Dicet aliquis*: Subſtantia eſt prior natura accidente 7. met. tex. 4. forma ergo
ſubſtantialis generanda eſt prior natura in materia, ſua
quantitate. In illo ergo priori naturæ, ſi materia non eſt
quanta, non remanet ergo diuiſa; atque ita in hac parte, non
hanc, & in illa, illam recipit formam. Si vero eſt quanta, non
quidem quantitate formæ corruptæ, ſiquidem in illo introductionis inſtante, non eſt amplius nec quantitate, quæ
ſequitur formam generandam; prior enim natura eſt ſua
quantitate. Neceſſario ergo ponenda eſt quantitas à materia inſeparabilis, vt diſtinctio quantitatiua, in materiæ partibus ſeruari poſſit. *Dico* in illo priori naturæ, materiam eſſe diuiſam, non tamen quantam quantitate formæ corruptæ, nec formæ generandæ, ſed extrinſeca quantitate ab hac
materia, quę ſcilicet, eſt in alia materia, hoc eſt, hæc materia
eſt diuiſa in ſe, & ab alia materia, quia ſcilicet habet quantitatem, quam hæc materia non habet. Itaque talis diuiſio in Dimenſiones.
illo priori erit per habere, & non habere, in inſtanti autem
introductionis erit diuiſio per habere: quia n. hæc materia
in hoc inſtanti habet hanc quantitatem, hanc formam ſubſtantialem concomitantem, alia vero, aliam; idcirco ſunt
quantæ, & diuiſæ ab inuicem. *Dices* iterum: Si ita res ſe ha- 2.
beret, tunc certe duæ formæ diſparatæ, & ſpecificæ, & duæ
quantitates eiuſdem ſpeciei in eodem inſtanti, atque in eadem materia ſimul eſſent. Etenim, ſi in eodem inſtanti forma præcedens, & ſua quantitas corrumpuntur, quod autē
corrumpitur eſt, corruptio namque eſt entis exiſtentis: & in
eodem inſtanti forma ſequens, & ſua quantitas generantur. ſunt ergo in illo inſtanti, quippe cum in permanentibus in primo inſtanti generationis dent primū ſui eſſe. Sed
hæc ſunt manifeſte falſa, ergo &c. *Dico* conſeq. non eſſe bonam. & cum dicis, quod corrumpitur eſt, concedo in alteratione præuia ad non eſſe; non autem pro definitione rei in
vltimo inſtanti, alterationem terminante. Itaque, duas for- *Obiectio.*
mas diſparatas, & duas quantitates eſſe ſimul pro eodem
inſtanti in materia, fieri non poteſt; ſiquidem rei permanentis corrumpendæ, non datur vltimum ſui eſſe. Iterum 1.
aliquis arguet. Potentia & actus diuiduntens, & quodlibet
genus entis 5. *met.* Igitur in quolibet genere, præter ſubiectum commune, eſt vnum proprium receptiuum; diuerſæ
namque contrarietates diuerſorum generum, diuerſa vtique
propria appetunt receptiua. Sed proprium receptiuum
quantitatis, eſt dimēſio interminata: ergo, quod prius. Am- 2.
plius, genito, & corrupto, eandem ineſſe quantitatem neceſſe eſt, & quidem interminatam: dum enim ex aere fit ignis; illico forma ignis introducitur. at in primo inſtanti
eſſe ipſius ignis, materia ipſius, eſt ſub tota illius quantitate.
ſi ergo non præeſſet quantitas: extenſio ergo quantitatiua 3.
fieret in inſtanti. cum autem talis extenſio, ſine motu locali
eſſe non poſſit: motus ergo localis fieret in inſtanti. Si præterea dimenſiones non adeſſent materię inſeparabiliter;
nulla vtique in rebus fieret augmentatio, quod plane ad ſenſum conſtat eſſe falſum. Tenet conſeq. In augmentatione ſiquidem, ſola aduenit materia, quæ cum ſecundum ſe ſit indiuiſibilis, indiuiſibile autem ſi addatur indiuiſibili, maius
illud minime reddit: augmentatio ergo fieri non poteſt, niſi aliquo corporeo adueniente. Dimenſio ergo materiæ inſeparabiliter adhæret. Reſp. in genere ſubſtantiæ inueniri *Solutio.*
potētiam ſuſceptiuam à proprio actu generis eiuſdem, realiter diſtinctam. At in generibus accidentium, non eſſe ali- 1.
quod ſuſceptiuum reale, a formis illorum generum realiter
diſtinctum; formæ enim accidentales, quia ſunt ſimplices,
materiam non habent, ex qua fiant. ſed ipſarum receptiuū
eſt ſubiectum ſubſtantiale. ſic ergo intellige de dimenſionibus. Ad 2. Dico, extenſionem quantitatiuam non fieri in in- 2.
ſtanti, ſed ſucceſsiue ſub forma abijcienda. Sane, cum ex aere fit ignis; materia aeris, à propria quantitate ac diſpoſitionibus materialibus, continue recedit, agens ad formæ ignis
diſpoſitiones. Vnde quemadmodum non datur vltimum
inſtans eſſe formæ aeris, ſed primum ſui non eſſe, quod eſt
primum eſſe ignis, ita plane non datur vltimum inſtans, in
quo materia ſit ſub propria aeris quantitate; ſed primum,
in quo actu eſt ſub propria quantitate ignis. Ex quo patet,
huiuſmodi extenſionem per ſe in inſtanti nequaquam fieri,
tametſi noua quantitas, ſine motu locali, ad nouæ formæ
ingreſſum, per accidens introducatur. Ad 3. reſp. quod indi- 3.
uiſibile actu, pariter & potentia, ſi indiuiſibili additum fuerit, non facit ipſum maius: ſecus autem, ſi fuerit actu qui- *Formam*
dem indiuiſibile, potentia vero diuiſibile, cuiuſmodi eſt *ſubſtantialem immediate recipi in materia.*
materia, quæ addita alteri, virtutem habenti actiuam, talis
potentiæ ad actum reducendæ, alterum maius reddit. Dicunt ergo iſti, in generatione ſubſtantiali, formam immediate recipi in materia, nullamque quantitatem, nec qualitatem rei generandæ, formam præcedere ſubſtantialem; ſubiectum enim formæ ſubſtantialis eſt ens in pura potentia,
ſimiliter & corruptionis. Ad corruptionem vero formæ, omnia corrumpuntur accidentia: cuiuſcunque enim accidentis, ſubiectum eſt ens actu, forma ſubſtantiali expulſa;
non remanet ens actu. Separata ergo forma ſubſtantiali à
materia, omnia abeunt accidentia, denique ipſa quantitas,
quæ in illorum numero haberi poteſt. Ex quo aperte colligitur, nullam quantitatem, materiæ eſſe coæuam, atque indiſcretam. ſed cum res generatur, nouam quantitatem in
materia recipi, prioremque corrumpi. Hæc quidem diximus ſecundum Auerrois ſententiam,
quam nonnulli confutare, atque inutilem reddere ſtuduerunt.

Dimenſiones.

CAP. II.

Dimenſiones non præcedere formam ſubſtantialem.

QVi formam ſubſtantialem, materiæ immediete
vniri aiunt, dimenſiones illam præcedere dicunt,
1. atq; pro huius rei veritate ſtatuenda, ſic argumen-
tantur. Ad id materia primum reſpicit, quod eſſen-
tiali potentia, atque per ſe primo reſpicit, & cuius commer-
cio, vnum per ſe facit, quam ad quoduis accidens: huius
enim actus, cum ſit primus, eſſe largitur ſimpliciter, acci-
dens vero, eſſe ſecundum quid. ſed ita ſe habet forma, ad
materiam, eſt enim illius actus primus: prius ergo ineſt
materiæ, quam dimenſio, quæ eſt accidens. Reuera, ſi
dimenſio præcederet formam ſubſtantialem; tunc plane
forma ſubſtantialis, mediante aliquo accidente, mate-
riæ ineſſet, nempe dimenſione. At, quod ineſt alteri, me-
diante aliquo accidente, non facit vnum per ſe, ſed po-
2. tius per accidens. ergo. &c. Amplius, prius eſt ens per ſe,
quam ens per accidens. ſed materia, & forma conſtituunt
vnum ens per ſe: materia vero & dimenſio, vnum ens per
accidens: forma ergo ſubſtantialis, prior eſt dimenſioni-
bus materiæ. qualis enim inter aliquas mutationes, ordo
habetur; talis profecto inter ipſarum terminos reperitur.
At, reſpectu eiuſdem rei, generatio, augmentationem ſem-
per præcedit; prius namque aliquid generatur, quam au-
geatur forma ergo ſubſtantialis quantitatem, atq; dimenſi-
3. onem præcedit. Ad hæc, in eſſentialiter ordinatis, à primo
per medium fit tranſitus, ad vltimum. ſed materia eſt pri-
mum, forma vero ſubſtantialis, eſt ſecundum, dimenſio au-
tem tertium: non poteſt ergo materia ad dimenſionem
peruenire, niſi per formam ſubſtantialem. Sane, in funda-
mento naturæ hoc eſt, in materia, ante formæ ſubſtantialis
aduentum, nihil eſt diſtinctum: dimenſio ergo formam
non præcedit; alioqui materia eſſet in actu, ante formæ ſub-
4. ſtantialis aduentum. Iterum, omne accidens, fundamen-
tum habet in ſubſtantia: deſtructis enim primis ſubſtantiis,
accidentia nō remanent. vnde 2. *de anima* 4. dicitur, acciden-
tia fundari in ente in actu. & 7. *met.* 4. palam docetur, ſub-
ſtantiam eſſe priorem accidente, diffinitione, & tempore.
Prior ergo eſt forma ſubſtantialis, quam dimenſio. Profe-
cto, prius eſt compoſitum per ſe, quam compoſitum per ac-
cidens, cuiuſmodi eſt materia, & dimenſio. ergo quod pri-
5. us. Præterea, ſi dimenſiones, coæuæ eſſent materiæ; tunc ſa-
ne forma ſubſtantialis primam materiam nequaquam im-
mediate perficeret, quod eſt falſum: forma enim ſubſtanti-
alis medium eſt inter materiam, & formam accidentalem.
proinde corrupta forma ſubſtantiali, dimenſionem quoq;
corrumpi neceſſe eſt. Reuera, accidentis eſſe, eſt inhæſſe.
Eadem ergo accidentis inhærentia non manente accidens
quoque idem non manebit. At corrupta forma ſubſtantia-
li, non manet eadem dimenſionum inhærentia. nec ergo
6. eadem dimenſio. Amplius, quando ex aere fit ignis, maior
eſt quantitas ignis generati, quam aeris corrupti. illa ergo
quantitas non præfuit incorrupto; alioqui aliquid reſpectu
ſuiipſius maius dici poſſet: eſt ergo noua aliqua quantitas,
atq; ita dimenſiones non ſunt æternæ, quia ſcilicet genera-
biles, & corruptibiles. Nam quando aliqua ſunt eiuſdem ra-
tionis, vt dicitur 10. *met.* quidquid eſſentialiter competit
vni, competit omnibus quare ſi aliqua pars generatur, quę-
libet igitur generabitur. Sane, relatio noua fit ob gratiam
noui fundamenti. ſed æquale & inæquale ſunt nouæ rela-
tiones: propter nouum igitur contingunt fundamentum,
nempe nouam quantitatem; vt ſi aer trium graduum ei ſi-
milis fiat, qui quatuor gradus continet. Noua ergo quanti-
tas generatur, ſicq; quantitas non eſt materiæ coæterna.
7. Iterum, aut quantitas terminata, & interminata, ſunt vna
quantitas, aut duę. ſi vna, igitur non ſemper maneret in-
terminata quantitas: ſi vero duæ, tunc in eodem ſubiecto
eſſent duę quantitates, quod eſt falſum. Profecto, materia
prima non plus ſibi dimenſionem, quam illius priuationem
perſcribit: etenim, cum ſit potentia pure paſſiua ad omnes
formas: eſt ergo in potentia contradictionis: atq; ita dimen-
ſio non eſt materiæ coæterna. Sane, omnis formę materia-
lis educitur de potētia materię. ſed dimenſio eſt huiuſmo-
di: igitur de potentia materiæ educitur, & ſic non eſt æter-
8. ne. Ad hæc, corrupto immediato accidentis ſubiecto, cor-
rumpitur quoque & accidens. ſed corrupto compoſito, cor-
rumpitur omnium accidentium immediatum ſubiectum,
ſola enim materia prima remanet, quæ non eſt immedia-
tum accidentium ſubiectum, quia non immediate termi-
nat accidentis dependentiam, caret enim actualitate, ad
quam ſpectat horum determinatio: quantitas ergo, ſiue di-
menſio ad corruptionem ſubiecti, ſeu compoſiti corrum-
pitur. Denique, quod generatur, quatenus generatur non
eſt in loco, & ſic non eſt quantum. ſed materia prima gene-
ratur igitur in eo quod generatur, quanta dici non poteſt,
Ex his ergo, atque ſimilibus apparet, dimenſiones, formam
ſubſtantialem non præcedere.

Dimenſiones.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

AVerrois ſententiæ æmulatores, ad propoſita ſic re-
ſpondere conſueuerunt argumenta, & ad 1. ſic: 1.
quod materia ſecundum naturæ intentionem,
formam ſubſtantialem, vtpote rem perfectiorem,
prius intueatur; origine vero ipſam quantitatem, veluti
diſpoſitionem, ad formarum receptionem. Ad confir. au-
tem dicunt, quod quamuis dimenſio interminata, formæ
ſubſtantialis ingreſſum in materiam præcedat; quia tamen
non medium inhærentiæ eſt, ſed diſpoſitionis tantum; hac
de cauſa non ita eſt impedimento, quominus ex materia, &
forma ſubſtantiali, vnum per ſe fieri non poſſit. etenim for-
ma ſubſtantialis, quantitati, ſiue dimenſioni non ineſt, ſed
ambæ potius ſimul materiæ inſunt; dimenſio quidem prius
origine, vt formæ ſubſtantialis diſpoſitio, forma vero
ſubſtantialis, prius certe perfectione, poſterius vero ori-
gine. Ad 2. Patet ſolutio, quamuis ens per ſe ſit prius perfe-
ctione ente per accidens; non tamen quodlibet ens per ſe, 2.
eſt prius origine, quam ens per accidens. Ad confir: dico,
verum eſſe de quantitate terminata, ſic enim eſt terminus
actionis naturalis. falſum tamen eſt de quantitate intermi-
nata, quæ hoc modo prior eſt forma ſubſtantiali. Ad 3. di-
co: Ordinem eſſentialem, ſecundum originalem proceſ- 3.
ſum, prius habere materiam, deinde dimenſionem, poſtre-
mo formam ſubſtantialem: ſecus autem ſe habet dimenſio
terminata, quæ abſque dubio, ipſa forma ſubſtantiali po-
ſterior eſt reputanda. Ad confirm. dico, in materia, ſecun-
dum rationem ſuæ eſſentiæ, nihil eſſe ſpecifice diſtinctum;
nullam enim formam ſubſtantialem ſibi ſpecialiter perſcri-
bit, aut includit: habet nihilominus ſuas dimenſiones, quæ
illam diſponunt ad formarum receptionem. Ad 4. Omnia 4.
illa vera ſunt de accidente perfecto, non autem imperfecto,
cuius ſubiectum poteſt eſſe ens in actu, ſed ratione entis in
potentia, atque diſpoſitiue, non autem eſſentialiter formā
præcedere ſubſtantialem. Eodem modo ſoluitur illud de
compoſito argumentum; accidens enim (ſicuti dictum eſt)
diſpoſitiue, ſiue origine, formam præcedit ſubſtantialem.
Ad 5. dico: Formam ſubſtantialem immediate materiam 5.
perficere, vt ſubiectum receptiuum; quantitatiuis vero, ac
qualitatiuis diſpoſitionibus mediantibus, quatenus medij,
diſpoſitiui munere funguntur. Ad cōfirmationem reſpon-
deo, dimenſionum perpetuitatem, ex eo maxime conſtare,
quod modus formarum ſibi inuicem ſuccedentium ſit per-
petuus; proinde eadem perpetuo per ſe remanet inhæren-
tia, vnde dimenſio interminata materiæ ſemper inhæret.
Ad 6. dico: Quod illa dimenſio interminata, quæ in materia 6.
præfuit, terminata, & in actu efficitur: atq; ita interminata
erit æterna; terminata vero corruptibilis. Neque ob id dif-
ferunt ſpecie: quę enim differunt ſpecie, ſunt in actu ſic di-
ſtincta. ſed quantitas interminata, & terminata ex ſui natu-
re, eiuſdem ſunt rationis, licet ob gratiam formę, termina-
ta eſſe dicatur, ac limitibus concluſa. Ille prætereæ 10. met.
authoritas, ſubſtantiis, non autem accidentibus conuenit.
Ad confir. dico, quantitatem eſſe æternam ſecundum totius
perfectionem. Ad aliam confir. reſp. quod illius fundamen-
tum ſit quantitas in actu terminata, quę reſpectu nouæ for-
mæ introductę, noua vocatur: ex ſui autem natura eſt in-
terminata, atque æterna. Ad 7. Dictum eſt vtramq; quanti- 7.
tatem vnius eſſe ſpeciei, nec ex ſui natura diſcrepare: qua-
propter ſimul coaleſcere poſſunt. Ad confir. dico, materiam
eſſe in potentia contradictionis, reſpectu formarum, quæ
viciſſim illi ſuccedunt, non autem dimenſionum, quæ ſibi
inſeparabiliter inhærent. Ad aliam confir. neg. minor: di-
menſio enim eſt coæua materiæ, potentię nequaquam de-
terminatę; ideoque ex potentia materiæ minime educta.
Ad 8. Dicunt, quod quamuis materia ex ſe non ſit in actu, ac- 8.
cidentis nihilominus poteſt terminare dependentiam, im-
perfecte tamen. Ad confir. dico, materiam non eſſe in loco
terminato, ſed interminato, atq; ita eſſe quantam, intermi-
nata, non autem terminata quantitate. Cæterum, hæc om-
nia ſic breuiter intelligi poſſunt, vt dimenſiones intermina-

tæ, for-

Dimenſiones.

Dimenſiones realiter diſtingut à materia.

tæ, formam ſubſtantialem diſpoſitiue, atque origine præce-
dant: forma vero ſubſtantialis, perfectione, atque naturæ
intentione: atque ita omnis ceſſat controuerſia.
Cum ergo hæc ita ſe habeant: non parua eſt inter aliquos
contentio, an dimenſio realiter diſcrepēt ab ipſa materia.
1. Huic autem quiſitioni ſic breuiter reſp. nempe realiter
diſtingui. Illa enim non ſunt eſſentialiter idem, quorum al-
terum eſt ſubſtantia, alterum vero accidens. ſed ſubſtantia
corporea, ſiue materia, eſt ſubſtantia, dimenſio autem, ſiue
quantitas, eſt accidens: eſſentialiter ergo ab inuicem diſtin-
2. guuntur. Amplius, illa non ſunt dicenda eſſentialiter idem,
quorum vnum manet, alterum vero variatur. ſed ſic ſe ha-
bent quantitas, & materia: quantitas enim, motu rarefa-
ctionis augetur, non autem ipſa materia, ſimiliter & in mo-
3. tu condenſationis. Sane, ſi ſubſtantia corporea eſt idem eſ-
ſentialiter, quod ſua quantitas: generatio ergo, & augmen-
tatio coinciderent, atque ita quidquid augeretur, pariter
4. generaretur, quod eſt abſurdum. Denique, ſi materia, ſiue
ſubſtantia extenſa, eſt idem eſſentialiter cum ſua extenſio-
ne, ſeu quantitate: ſimiliter ergo ſe habebit quælibet for-
ma extenſa, ſicque quælibet propriam habebit extenſio-
nem. & cum in eodem ſubiecto ſint plures ſimul, ſicuti co-
lor, ſapor, & ſubiectum ipſum, & omnia in eodem loco plu-
5. ra ergo corpora erunt ſimul naturaliter. Adde etiam Augu-
5. Trinit. ſtinum, ſic diſſerentem: *Magnitudo*, inquit, *& figura, & color*
non ſunt idem: vno enim variato, ſeu non manente, manet
alterum; quod profecto ſubſtantiæ corporeæ, atque quan-
titati optime congruit. Vnde ibidem ſubdit: *Quidquid in*
Rationes oppoſitæ. *creaturis non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſecundum ſubſtantiam*
dicatur, neceſſarium eſt. ſed eſſe quantum in creaturis, accidens
1. dicit, non autem ſubſtantiam: quantitas ergo à ſubſtantia
eſſentialiter diſtinguitur. Verum *aliquis contra prædicta ſic poſ-*
ſet arguere: Quod habet partem, & partem coincidit cum
quantitate, habere enim partes, ad quantitatem attinet. ſed
ſubſtantia corporea eſt huiuſmodi, alioqui ex materia, &
ſubſtantia ſpirituali fieret vnum compoſitum, indifferen-
ter enim ſe haberet ad omnium receptionem formarum:
ſubſtantia ergo corporea, & quantitas ſunt eſſentialiter
2. idem. Item, quemadmodum res ſpiritualis non eſt ſubie-
ctum rei corporalis; ita nec indiuiſibile, rei diuiſibilis.
ſed materia eſt ſubiectum rei diuiſibilis, id eſt, quan-
titatis: igitur eſt diuiſibilis, habetque partem poſt par-
tem: atq; ita eſt idem eſſentialiter cum quantitate. Sane, di-
menſio, per quam materia eſt formaliter extenſa, præſup-
ponitur à forma in materia. eſt ergo idem eſſentialiter cum
3. ipſa materia. Amplius, quod inuenitur in materia corpo-
rea, non quidem vt eius, aut agentis naturalis effectus, pro-
culdubio idem eſt eſſentialiter cum ipſa materia. ſed dimē-
ſio eſt huiuſmodi, præſupponitur enim actioni naturalis a-
gentis: materia vero eſt tantum compoſiti cauſa, cuius eſt
pars. ergo quod prius. Reuera, ſubſtantia corporea non ſub-
eſt tota cuilibet parti diuiſibilis formæ, nec tota toti: ex
ſeipſa ergo eſſentialiter, atque intrinſece habet partes, hoc
eſt, eſt quanta; quantitati enim conuenit habere partem, &
partem: ſubſtantia ergo corporea eſt idem eſſentialiter q;
ſua dimenſio. ſed ad huiuſmodi rationes, ſiue argumenta,
1. ſic reſpond. Ad 1. quamuis ſubſtantia corporea ex ſui natu-
ra habeat partem, & partem, non tamen habet partem ex-
tra partem, quippe cum illi hoc conueniat per quātitatem:
2. non ſunt ergo idem eſſentialiter. Ad 2. Quamuis ſubiectum
dimenſionis, habeat partes; non tamen eſt quantitas, quip-
pe, quia non habet partem extra partem: non ſunt ergo idē
realiter. Ad confirmationem dico, quod licet dimenſio præ-
ſupponatur à forma in materia; non tamen eſt idem cum
3. ipſa materia. Ad 3. dico: Materiam eſſe cauſam ſuæ dimen-
ſionis, non quidem effectiue, ſed diſpoſitiue. Ad confir. licet
ſubſtantia corporea ex ſe non ſit quanta; non opus eſt ta-
men, vt tota ſubſit quantitati, vel formę toti diuiſibili, aut
tota cuilibet parti; ſed ſat erit, vt tota toti, & pars ſubſit par-
ti. Quomodo ergo dimenſio, ſiue quātitas à ſubſtantia cor-
Dimenſio eadem ex parte ſubiecti, & ex parte formæ. porea eſſentialiter diſcrepet. atq; diſſentiat; ex his, quæ iam
raptim dixi, patet ſatis. Patet etiam ſubſtātiam corpoream
habere partem, & partem; non tamen partem extra partē,
hoc eſt, non eſſe quantam, quippe cum eadem ſit dimenſio
tum ex parte ſubiecti, tum etiam ex parte formæ: eadem e-
nim eſt forma, & idem actus, qui materiam actuat, & quo
materia actuatur; ſicut vnica eſt huiuſmodi formæ in ma-
teria priuatio. Habet autem ipſa ſubſtantia corporea par-
tes alterius rationis. alioqui per quantitatem non poſſet ex-
Rationes quod ſit vna dimenſio. tendi. Proinde, ſicut tota ſubſtantia prior eſt ſua quantita-
te; ita partes ſubſtantiæ priores ſunt partibus quantitatis.
& ſicut tota ſubſtantia, per quantitatem extenditur; ita pla-
ne partes ſubſtantiæ per partes quantitatis. In ſubſtantia
ergo corporea non eſt alia dimenſio, ſiue extenſio ab ipſa
quantitate, quæ eſt accidens, à quo formaliter extenditur. Dimenſiones.
Sane, duo corpora virtute agentis naturalis in vno loco ſi- 1.
mul eſſe non poſſunt; idque propter dimenſionum circa e-
undem locum incompoſſibilitatem, atque reſiſtentiam: a-
gens ſiquidem naturale in vno loco corpus aliquod collo-
care, aut ſiſtere nequit, niſi prius altero excluſo. At, ſi ſubſtā-
tia corporea, ſiue forma extenſa, aliā haberet à quantitate,
propriam extenſionē, tunc plane duo corpora eſſent ſimul:
longum enim & latum, atque profundum vtrinq; conueni-
rent, & ſubſtantiæ, & quantitati, atq; ita corporeitates ha-
berent diſtinctas. Amplius, ſi ſubſtantia corporea, aliam à 2.
quantitate haberet extenſionem; tunc illa extenſio, ſicut &
ſubſtantia prior eſſet, quam quantitas, quod eſt falſum; a-
lioqui prius natura eſſet ſubſtantia extenſa, quam haberet
quantitatem; ſicque ad ſubſtantiæ extenſionem, non opus
eſſet ponere quantitatem, quod eſt abſurdum omnino. Ad- 3.
de, quod ſi ſubſtantia corporea propriam, ac diſtinctam à
quantitate haberet dimenſionem; aut illa profecto eſſet
accidens, aut ſubſtantia: non quidem accidens, aliter eſſet
quantitas, & ita ab illa non eſſet diſtincta: neque ſubſtan-
tia, alioqui ſubſtantia diceretur eſſe albedo, ſicut extenſio.
Præterea, aut illa propria dimenſio ſubſtantiæ, ſemper ea- 4.
dem manet, aut non ſi manet, tunc plane ipſius ſubſtantiæ
quantitati adęquate reſpondere non poſſet, quantitas enim
ſecundum maius, minuſque variatur, manente eadem ſub-
ſtantia, ſicque propria ſubſtantiæ dimenſio ſeipſa eſſet ma-
ior, & minor, quod eſt falſum, ſi vero non manet, ſed varia-
tionem ſuſcipit. eſt ergo accidens, & ex conſequenti, quanti-
tas, quod redit in idem. Subſtantia ergo corporea non ha- *Quod ſit duplex extenſio.*
bet propriam dimenſionem à quantitate diſtinctam. Sed
dicet aliquis, in ſubſtantia extenſa per quantitatem, quæ eſt
accidens, duplicem eſſe extēſionem. vnam quidem ex parte
ſubſtantiæ, alteram vero ex partę quantitatis, ſicuti ſuo
modo panni quantitatem, vlnæ, ſeu menſuræ quantita-
tem correſpondentem. vnde ſic argumentantur. *Omne di-* 1.
uiſibile (authore philoſopho.) *ſecundum ſe, eſt magnum, vel* *3. phyſ.*
multum. ſed materia ex natura ſui, eſt diuiſibilis: igitur eſt
magna, atque ita propriam habet extenſionem. Sane, cor-
pus non eſt organicum per quantitatem eſſentialiter di-
ſtinctam à materia, quia illa eſt actus; ſicque corpus quan-
tum per aliquod accidens cum anima faceret vnum per ſe,
quod eſt falſum. eſt ergo organicum per extenſionem ſibi
conſubſtantialem. ſicque intelligenda eſt illa Ariſt. ſenten-
tia: *Anima eſt actus corporis phyſici, organici*. Amplius, ſubſtantia 2.
corporea ex ſe habet partem extra partem, alioqui quan-
titatem, habentem partem extra partem, nunquam recipe-
ret: habet ergo propriam extenſionem; aliter non haberet
partem extra partem. Reuera, accidens diuiſibile, ſubiecto
congruit diuiſibili. ſed quantitas eſt huiuſmodi: materia
ergo per propriam extenſionem eſt diuiſibilis. vnde bene
dictum eſt a comment. *de ſubſtantia orbis*, quod ſi forma ad-
ueniret materiæ ante quantitatem; tunc indiuiſibile adue-
niret indiuiſibili; & ita fieret vnum incorruptibile. Item, 3.
ſi materia non haberet propriam extenſionem; eſſet vtique
inſtar puncti indiuiſibilis, quod eſt falſum; ſubſtantia enim
corporea, & actu, & potentia coniuncta, extenſionem ha-
bet: materia ergo propriam habet extenſionem: Ad hæc au- 1.
tem ſic reſp. ad 1. Quamuis omne diuiſibile ſecūdum ſe, ſit
quantum; nulla tamen natura proprie loquendo, diuiſibi-
lis eſt, niſi per quantitatem. vnde materia licet habeat par-
tes, quantitate tamen eſt diuiſibilis. Ad confir. anima eſt a-
ctus informans corporis ſubſtantiam, non autem eius
quantitatem; tametſi quantitas, veluti diſpoſitio, huiuſ-
modi informationem præcedat, neceſſe ſit. non ergo aliqua
alia ſubſtantialis diſpoſitio eſt inquirenda, cuius medio
corpus informetur ab anima. Ad 2. Quamuis materia ſit 2.
receptiua, rei habentis partem extra partem; per quantita-
tem tamen eſt quanta, & eſt in actu formaliter. vnde non eſt
neceſſe ſubſtantiam eſſe albam, quia eſt receptiua albedinis.
Ad confir. ſubſtantia corporea ex ſeipſa diuiſibilis eſt in po-
tentia, non autem actu. & ex conſequenti, quantitatis eſt re-
ceptiua, per quam ſit actu diuiſibilis; tametſi ex ſeipſa nul-
lam habeat diuiſionem. Ad comm. ſententiam dico, formā
recipi in materia mediante quantitate. proinde ſi ante quā-
titatem reciperetur, indiuiſibiliter quidem in actu; diuiſibi-
liter tamē in potentia reciperetur; in eſſet enim hoc modo
quantitas. Ad 3. Si materia non haberet partes illas ſibi in- 3.
trinſecas, inſtar puncti, & actu, & potentia eſſet indiuiſibi-
lis. ſed cū habeat illas partes, non ſequitur conſequentia. Ad
cōfir. ſubſtantia incorporea, quia illis caret partibus intrin-
ſecis, tum actu, tum etiā potentia eſt indiuiſibilis, at quia
ſubſtantiæ inſunt corporeæ, ideo potentia eſt diuiſibilia

Hæc

Formarum pluralitas.

Hæc quidem de dimenſionibus diximus. Sed eo redeat, vnde defluxit oratio, nempe in corpore animato plures eſſe formas ſubſtantiales, ſicut paulo ante exorſi ſumus.

CAP. IV.

Formas ſubſtantiales in animato plures eſſe.

Formas plures ſubſtantiales ſimul eſſe in animato.

CVm ageretur negotium de formarum pluralitate, erat mihi animus hanc, quam modo propoſui explicandam, abſoluere quæſtionem; verum ob incidentes paſsim grauiſsimorum virorum ſententias, aſſequi non valui, quod volebam. Illis autem aliquo modo excuſsis, atque abſolutis, ad præpoſitum reuerſus ſum certamen, in quo legitime pugnandum mihi eſſe cenſeo, vt gloriæ compos efficiar legitimæ, quod profecto tunc fieri puto, ſi veritatis amor cæteris omnibus præponatur. In primis igitur hæc ſit huius quæſtionis ſumma, ſiue veritas: cuilibet, ſcilicet animato, plures ineſſe formas ſubſtantiales.
1. Sane, ſi anima eſt actus corporis phyſici, organici, potentia vitam habentis: igitur in animato ſunt duæ formæ ſubſtantiales, anima ſcilicet, & forma ſubſtantialis corporis; corpus enim non ſolam indicat cum quantitate materiam, alioqui eſſet vnum per accidens, ab anima vtique minime informandum. Dicit ergo materiam cum forma ſubſtantiali: duæ ergo in animato ſunt formæ ſubſtantiales. Sed *diceret aliquis*, animam quoque ſub hac diffinitione concludi: vnde philoſophus ait, quod talis potentia non eſt abiiciens animam: nam ſicut calor eſt actus calidi, & lumen actus lucidi; non quidem quod ſeorſim ſit lucidum ſine luce; ita corpus organicum, non per aliam formam, quam per ipſam animam habet eſſe. & ita non ſunt plures in corpore animato formæ ſubſtantiales. *Dico*, hoc expreſſe aduerſari Ariſt. ſententię, ſic rem exemplificantia: *Sic, inquit, ex corpore, & anima fit vnum, ſicut ex cera & figura, & ex pupilla, & viſu*, ſed cera figuram, aut figura ceram non includit. nec ergo pupilla oculi viſum, nec corpus ipſam animam. Anima præterea diffinitur, vt res perficiens atque complens ſubiecti imperfectionem; ſubiectum autem intra ſe huiuſmodi perfectionem non claudit; alioqui ſeipſo intrinſeca perfectione abſolutum eſſet atq; perfectum, nec aliunde ſuam perfectionem expectaret. Ariſt. ergo quando diffinit formas naturales, non ita diffinit, vt ille arguendo conatur oſtendere: ergo. & c.
2. Amplius, accidentia terminata ſunt in materia per aliquam formam ſubſtantialem: nam licet quantitas interminata præcedat, terminata tamen ſequitur formam ſubſtantialem. igitur ſunt duæ formæ in animato ſubſtantiales. Tenet conſeq. poſt receſſum ſiquidem animæ, remanent huiuſmodi accidentia. ergo & forma ſubſtantialis.
3. Item, in vltimo inſtanti, quo anima eſt introducenda, aut manet forma præcedens, eiuſque accidentia diſpoſitiua: aut non. ſi manent: plures ergo formæ ſubſtantiales vni inſunt animato, prior ſcilicet, & ſequens. ſi vero corrumpuntur: non ergo diſpoſitiones extiterunt reſpectu formæ introducendę. denique in illo inſtanti materia nuda remanebit, quæ ex ſui natura indifferens eſt ad cuiuſque formæ receptionem. quæ ergo precęſſerunt, inania exiſtimanda ſunt, quippe cum non habeatur finis naturæ, nempe aliquod animatum. Sed *dicet aliquis*, formam priorem diſpoſitionem in fieri extitiſſe, ideoque non oportere ipſam cum ſuis accidentibus manere. Inſuper, ſi res ita ſe haberet, hoc idem & aliis rebus conuenire poſſe. *Dico*, non ſolum in fieri; verumetiam in eſſe illas diſpoſitiones appellari debere: ſiquidem Ariſt. diffinit animam ſecundum diſpoſitiones neceſſarias in eſſe, aliter non eſſet actu informans corpus. Præterea huiuſmodi diſpoſitiones ad genus cauſæ reducitur materialis, quæ eſt in eſſe, non autem in fieri. Ad aliud dico, in ſolis rebus animatis, illud eſſe tenendum, in quibus anima eſt actus corporis phyſici: in rebus autem inanimatis, ſat eſt, accidentia non eſſe interminata, nunquam enim carent aliqua forma. at in rebus animatis docet illa eſſe terminata priuſquam veniat anima, ſicuti neceſſaria eſt aliqua forma ſubſtantialis, qua ſit corpus, ante animę aduentum; anima enim eſt actus corporis phyſici organici.
4. Præterea, omne animatū, eſt animaſum, & corporeum. ſed hoc ab vnica forma haberi non poteſt, alioqui anima identice formam contineret corpoream, quod eſt falſum: duæ ergo formæ ſubſtantiales cuilibet inſunt animato. Reuera, quodlibet animatum duplicem habere videtur productionem: alteram quidem, qua ſecundum formam corporis producitur à generante naturali: alteram, qua ſecundum formam animæ producitur à Deo ex quo clariſsime cōſtat in animato duas eſſe ſubſtantiales formas. Cæterū, in homine duas eſſe formas ſubſtantiales, clariſsime conſtat.

In homine duæ formæ ſubſtantiales.

Formarum pluralitas.

1. Sane, in homine generante, aliqua eſt forma ſubſtantialis, quam per ſe, atque directe attingit; nempe corpoream mixtionis formam, quæ eſt diſpoſitio animæ introducendæ: alioqui producti ad producentem, nulla vera eſſet relatio; relatio ſiquidem in ſubſtantia fundatur, non autem in accidente. denique, omnis potentia generatiua, ſubſtantiam, vt ſuum terminum producibilem reſpicit: potentia vero alteratiua, accidens: igitur in homine duæ ſunt formæ ſubſtantiales, quod profecto ſatis patet ad ſenſum.
2. Amplius, homo eſt corporeus: igitur duas habet formas ſubſtantiales. Tenet conſeq. corpus enim non dicit ſolam materiam. habet ergo formam ſubſtantialem. neque enim eſt corporeus per animam intellectiuam, etenim oppoſitum ſui proprij eſſe, nulla forma largitur. ſed eſſe corporeum opponitur, eſſe animæ intellectiuæ: in homine ergo eſt anima intellectiua, & forma ſubſtantialis. Sed *dicet aliquis*, anima intellectiua, virtute continet illam formam corpoream. ergo poteſt illam producere. *Dico*, cauſam efficiētem largiri eſſe diſtinctum eſſentialiter; cauſam vero formalem, ſeipſam, vel ſuum eſſe. anima ergo intellectiua cum ſit ſimplex, ſpiritualis, & incorporea forma, eſſe corporeum præſtare non poteſt. *Dices*, homo per animam intellectiuam eſt corpus, quod dicit genus, & totum. igitur per eandem eſt corpus a corpore parte eius. *Reſp.* & nego ſimilitudinem de corpore parte, quod reductiue eſt in genere ſubſtantiæ, & de corpore, quod dicit totum, & eſt genus ſubſtantiæ ſubalternum; corpus enim pars habet partem & partem, ac quælibet illius pars eſt extenſa. corpus vero genus. ſecundum aliquod commune corporeum nominatur, non autem ad aliquod particulare relatum. Quare, quemadmodum homo per animam rationalem eſt ſubſtantia, animal, & corpus quod eſt genus; ita per formam ſubſtantialem corporalem, eſt corporeus: ergo quod prius.
3. Amplius, homo eſt quantus. ergo habet duas formas ſubſtantiales. Antecedens patet: conſequentia probatur; materia enim non eſt in actu, niſi per aliquam formam ſubſtantialem; non quidem per animam intellectiuam, alioqui eſſet quanta, & extenſa ſaltem per accidens ad extenſionem totius, ita ſicut materia, quod eſt falſum; alioqui diuidi poſſet in partes per accidens ad diuiſionem totius, eſſetque tota in toto, & pars in parte, quod eſt abſurdum, ne dicam impium, & erroneum.
4. Iterum, ſi ita res non ſe haberet; tunc virtute nutritiuæ de alimento, in humanæ virtutem naturæ conuerteretur nihil. Etenim niſi aliquid educatur neceſſario de forma alimenti, conuerſio fieri non poteſt ſed materia hominis non educitur de potentia materiæ, nec etiam anima intellectiua ſecundum aliquid ſui: ergo. & c. *Dicet aliquis*, nutritiuam diſponere alimentum, vt hoc modo conuertatur, non quod aliquid de potentia aliti; ſed quia forma alimenti corrumpitur, eiuſque materia, aliti materiæ vnitur, illudque totum ab anima informatur. *Dico*, generationem naturalem per ſe, ac directe formam ſubſtantialem attingere. cum ergo alimentum ſimpliciter corrumpatur, nihilque de ipſo remaneat, niſi materia: forma ergo, quæ non præerat ſubſtātialis, acquiritur, idque nutritiuæ operatione; nutritio enim quædam eſt generatio. ſed hæc
5. non eſt anima, alioqui, ſi materiam alimenti, propria forma ſpoliare poſſet, nihil educendo, materiam quoque iſte aliqua forma efficere poſſet, ex quo patet duas eſſe formas ſubſtantiales in homine. Item, homo eſt eius generatum, non quidem ob gratiam materiæ, cum illa ſit ingenita, neque animæ rationalis, quippe, quæ ab extrinſeco accedat: igitur propter aliam formam ſubſtantialem. Reuera, non ſolum in quantum eſt homo; verumetiam in quantum eſt corpus, eſt compoſitus ex materia & forma: nulla autem forma corporalis, ſpiritualis effici poteſt; corporale namque, ac ſpirituale pluſquam genere diſſentiunt: igitur, quatenus eſt corpus habet formam diſtinctam ab ea, qua homo eſt, ſicque duæ inſunt illi formæ ſubſtantiales.
6. Præterea, intereſt principalis agentis, non tantū materiam diſponere; verumetiam vltimam inducere formam, in quo ſua conſiſtit perfectio; tunc enim vnumquodque perfectum dicitur, cum poteſt ſibi ſimile gignere: igitur duæ ſunt in homine formæ ſubſtantiales. Tenet conſequentia: animam namque intellectiuā inducere nequit, cū ab extrinſeco veniat: formam ergo aliā ſubſtantialē inducat, neceſſū eſt, alioqui homo erit plāta deterior.
7. Amplius, *Embrio*, authore philoſ. *prius viuit vitā animatis, quā hominis*. ſed viuere in viuētibus eſt eſſe. eſſe autē eſt à forma. Embrio ergo prius eſt forma animalis, quæ adueniēte forma hominis nō corrūpitur quia nihil naturaliter diſponit, ſiue ordinat aliquid ad corruptionem

Lib. de naturalibus. s. ant. 37.

Formarum pluralitas. onem ſui: duæ ergo formæ ſubſtantiales ſunt in homine. Sane, ſi intellectus, vt dicitur, 2. de anima, comment. 22. differt à ſenſu, ſicut perpetuum à corruptibili; perpetuum autem, & corruptibile non dicunt eãdem naturam. in homine autem ambæ inueniuntur: igitur ſunt in homine diſcretæ, atque diſtinctæ formæ ſubſtãtiales. Fauet huic ſententiæ Comment. 1. *phyſ.* aſſerens inter materiam primam, & primam formam, omnia media eſſe materias ac formas com-
8. poſitas. Item, ſi materia, ſecundũ Comment. 2. *met.* formas magis vniuerſales, deinde minus vniuerſales, vſq; ad indiuiduales, prius recipit. plurimę ergo formę in vna, eademque exiſtunt materia compoſita. Sane, vt ipſemet dicit de ſubſtantia orbis, & nos quoque paulo ante recitauimus, dimenſiones interminatæ, formam ſubſtantialem in materia præcedunt. at, nullum accidens, formam præcedit introducendam, niſi aliam in materia præexiſtentem ſequatur duæ ergo omnino ponendæ ſunt in homine formę ſubſtantiales. Quod ſi iſtæ naturales non ſufficiant rationes, addam etiam theologicas. Amplius, ſi in homine non ſint
9. duæ formæ ſubſtantales; tunc corpus Chriſti pars. ante, & poſt obitum non fuit idem numero: corpus enim ſubſtantia non manet idem numero, niſi eadem manente forma ſubſtantiali. ſed anima illa beatiſsima, illo triduo, in corpore non manſit, alioqui non fuiſſet mors Chriſti vera: corpus igitur Chriſti non fuit idem numero. at hoc aduerſatur ſacris ſcriptoribus. Ambroſius. *Hæc*, inquit, *caro mea eſt*
De con. di. 2. *pro mundi vita. non alia plane, quam quæ nata eſt de Maria virgine, & paſſa in cruce, & ſurrexit de ſepulchro.* eadem ergo caro fuit & ante, & poſt obitum. Pſal. 16. *Caro mea requieſcet in ſpe* ſed carnem dicit ſolam materiam, ſed etiam formam ſubſtantialem: ergo. *&c. Dicet aliquis*, corpus Chriſti fuiſſe idem ſuppoſitaliter, non autem eſſentialiter. ſuppoſitaliter. inquam, quia à verbo fuit aſſumptum in vnitatem ſuppoſiti. *Dico*, materiam, anima recedente, ſine forma conſiſtere non poſſe. quare, aut quæ prius inerat, manſit: aut noua forma ad Chriſti corpus acceſsit, vtpote forma cadaueris. ſi prior manſit, habetur intentum: ſi vero denuo acceſsit forma cadaueris, non manet eadem caro; materia ſiquidem cum forma cadaueris, ſiue quantitate, abſque forma ſubſtantiali, non eſt eadem caro. nec etiam aſſumptio à verbo, pręſtat materiæ eſſe corpus, ſiue carnem. Nec valet, ſi dixeris, quod manſit eadem caro partialiter, quantum ad materiam, alioqui in quolibet generato, eadem maneret natura corru-
10. pti in eadem materia. Ex his ergo apparet duas eſſe omnino formas ſubſtantiales in homine. Iterum, ſi iuxta Ambroſii ſententiam, panem iſtum, quem ſumimus in myſterio, illum vtique intelligimus panem, qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in vtero virginis, & igne paſsionis decoctus in ara crucis igitur, ſi aliquis conſecraſſet in illo triduo, non fuiſſet ibi verum Chriſti corpus; anima enim aberat, nec vlla aderat forma ſubſtancialis: nec igitur verum corpus, & ex conſequenti falſum extitiſſet ſacramentum, quod impium eſt dicere, ne dicam aſſerere. Suffragatur nobis Symbolum Athanaſii: *Chriſtus*, inquit, eſt *verus homo ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens*: partes intellexit eſſentiales, quarum neutra includit aliam. non dixit ex materia, & anima, ſed ex anima, & carne: caro autem non eſt caro, niſi per aliquam formam ſubſtantialem manen-
Lib. 1. retract. c. 5. tem cum anima. Gennadius idipſum confirmat: *Ex duabus*, ait *ſubſtantiis conſiſtit homo, ſcilicet anima, & carne.* Auguſt. retractat, quod dixerat in lib. de immortalitate animę. *Illud*, inquit, *temere dictum eſt, à ſumma eſſentia ſpeciem corpori per animam tribui, qua eſt in quantumcunq; eſt: per animam ergo corpus ſubſiſtit & eo ipſo eſt, quo animatur, ſiue vniuerſaliter, vt mundus, ſiue particulariter, vt vnumquodq; animal intra mundum hoc prorſus temere dictum eſt.* Expreſſe ergo docet aliam eſſe formam ſubſtantialem ab anima, per quam corpus eſt in rerum natura. Adde Philoſophi iterum authoritates, corpus,
4. Thop. 2. 2. anima. veluti partem hominis, ab anima diſcernentes 15. *de animalibus*, dicit intellectum venire de foris. Comment. 3. *de anima*, poſuit ſenſitiuam formam, quam attingit generans, ex quibus omnibus patet duas ineſſe homini formas ſubſtantiales, vnam corruptibilem, alteram immortalem.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

1. QVamuis rationes iam prædictæ, vt mihi videre videor, ſint multum neruoſæ; poſſumus tamen ſic ad illas reſpondere: & ad primam quidem dicimus, animam eſſe actũ corporis phyſici, organici, quia nimirum eſt & corpus, & organicum, & in potentia vitam
De formarum pluralitate. habens, talis ſane potentia non excludit animam. Ad 2. Dico non remanere eadem accidentia. ſed ſimilia introduci cum forma cadaueris, licet ſenſus aliter iudicet. Et cum di-
2. cis, quod pro nullo inſtanti, materia eſt ſine forma corporeitatis, quæ non poteſt eſſe nouiter introducta, quoniam nullus effectus vnus ſecundum ſpeciem, à quouis agente vno, vel pluribus indifferenter producitur. nec etiam indifferenter per quamlibet præuiam mutationem; ſed à determinato agente, atque per determinatam mutationem. Atqui animal à diuerſis tum agentibus, tum etiam modis, poteſt mortem recipere, cadauere eiuſdem rationis ſemper manente: nulla ergo de nouo forma corporeitatis producitur. Dico, quod cum talis effectus ad formam cadaueris ordinetur, quæ eſt forma viliſsima, parui refert, ſi à diuerſis agentibus, diuerſis quoque mutationibus producatur, maxime cum in hoc conueniunt, nempe in cauſanda alteratione, qua quidem materia ad animæ extruſionem, for-
mę vero cadaueris receptionem diſponitur Ad 3. reſp. quod 3.
in vno eodem inſtanti ſunt plures formę ſubſtantiales, virtualiter quidem, non autem realiter in rebus enim inueniuntur formarum gradus ſicuti genera & differentiæ. In homine ſiquidem eſſe animatum, & eſſe rationale eſt vnum, ac idem eſſe realiter, diuerſum vero ſecundum diuerſos gradus eſſendi eiuſdem eſſentiæ in eodem ſubiecto. Itaque, ante ingreſſum animæ intellectiuæ, quæ pręceſſerant in vegetatiua, & ſenſitiua potentia, ad eſſe animæ intellectiuæ feſtinabant, cuius quidem commertio, non corruptionem, ſed perfectionem accipiunt, dum ſub vniuſ eſſe
perfecto continentur. Ad 4 concedo hominem eſſe corpus 4.
ſiue corporeum, ſeu animatum per aliquam formam, illam tamen dico eſſe animam intellectiuam, quæ ſecundum ſubſtantiam, formæ corporeitatis, ſenſitiuæ, atque vegetatiuæ æquipollet. vnde per ipſam homo habet eſſe corporeum, & eſt corpus: nec animam, hęc largientem, corpoream eſſe, neceſſe eſt per ſe, aut per accidens, ſat enim erit eſſe per ſe partem quanti, id eſt, hominis, qui propter materiam, quę eſt in homine ratio recipiendę quantitatis, quantus dicitur. ſecus autem eſſet, ſi anima intellectiua eſſet forma ſeparata à corpore; tunc enim cum non eſſet pars quanti eſſentialis, illud vtique cauſare non poſſet. Ad confir. dico, formam partis, & totius in eodem compoſito poſſe conſiſtere, quippe cum forma totius ex vnione formæ partis cum materia reſultet, nec diuerſas enuntiant eſſentias eiuſdem compoſiti. ſecus autem res ſe haberet, ſi plures formæ totius, aut partium ad inuicem realiter eſſent diſtinctæ in eodem compoſito. Ad 1. de formarum pluralitate in homine dico: formam mixtionis, ſeu corporeitatis, non dicere formas ſubſtantiales diſtinctas, ſed gradus potius diuerſos, qui ad vnius veræ, perfectiſsimæque formę, nempe intellectiuæ, eſſe habendum pergunt. Ad 2. patet ſolutio ex reſponſione ad quartum argumentum: & eodem etiã modo ſoluitur tertium argumentum. Ad 4. reſp. cum illam quæſtionem tractauero: vtrum ſcilicet materia poſsit eſſe ſine forma. Ad 5. principale, quamuis anima intellectiua non ſit corporalis formaliter; eſt tamen virtualiter, quippe, quæ virtute ſua contineat quidquid perfectionis ſit in formà corporali. Ad confir. reſp. non eſſe verum, animam, & corpus eſſe duas partes ita condiſtinctas, vt corpus animam excludat, imo audacter affirmo, corpus eſſe quoddam totum, ex materia, & anima intellectiua, ſecundum ſuam ſubſtantiam compoſitum. nec approbo omnino, hominem ex corpore, & anima velut ex duabus partibus compoſitum, quarum vna non includatur in altera. Ad aliam confir. dico, illa dicere diuerſitatem graduum perfectionis, non autem formarum; non enim maior eſt ratio, qua homo dicitur corpus, quam ea, qua dicitur animal, quippe cum hæc omnia prędicata, ratione tantum, non autem eſſentia diſcrepent. Ad 6. quamuis anima rationalis non ſit à generante; vnio tamen eius, ſiue corporis ad eam eſt à generãte; ideoq; homo generari dicitur. Ad confir. reſp hominẽ generare ſibi ſimilẽ in ſpecie, idq; virtute animę rationalis: non quidẽ quod ipſa ſit immediatũ generationis principiũ, ſed potius, quia omnia agunt, tanquã inſtrumenta ipſius animę intellectiuę; hęc tamen actio, ad animę intellectiuę creationẽ pertingere nequit: neq; ob id, homo eſt planta ignobilior, cum ſiquidem nobilius ſit, ad animæ intellectiuæ receptionem, materiam diſponere, quam formam plantæ inducere. Ad 7. licet embrio prius habeat animam ſenſitiuam, ea tamen abiecta, perfectiorem ſuſcipit, nempe ſenſitiuam, & intellectiuam ſimul. Natura quoque non per ſe, bene tamen per accidens ad ſui corruptionem diſponit. Ad confirm. formæ non collocantur in

genere,

De formarum pluralitate.

[illegible] in ſpecie, ſed compoſita; vnde differentia, quæ eſt [illegible] incorruptibile, & incorruptibile, quæ eſt ex parte [illegible] arum, non facit hominem ſecundum genus à cæteris [illegible] cretum eſſe animantibus. Quando ergo dicitur, corruptibile, & incorruptibile genere differre, de compoſitis, non autem de partibus eſt intelligendum. Ad authorit. comment. dico, quod ſi ille intellexerit diuerſos perfectionis gradus, concedo; ſin vero, diuerſas formas ſubſtantiales, nego. Ad 8 dico, illas dimenſiones interminatas, ingreſſu formæ introducendæ per accidens corrumpi, ſicqua eaſdem quidem ſpecie, non autem numero remanere. Ad alia quoque argumenta dicimus, ſicut dictum eſt, nempe corpus humanum dici corpus mixtum, non quidem per formas miſcibilium, quæ formaliter, ſed virtualiter tantum maneant in mixto. hominem præterea compoſitum eſſe ex anima, & corpore, non quidem per aliam formam ſubſtantialem, quam per animam intellectiuam. Ad argumenta, ex theologie aſſumpta, ſic reſp. corpus Chriſti in illo triduo, fuiſſe idem ſimpliciter numero, quia nimirum idem ſuppoſitaliter, atque materialiter, quoad eſſe actualis exiſtentiæ, non autem idem formaliter, idque ſufficere pro ſanctorum veritate ſtatuenda. Eodem modo euchariſtiam illo triduo, ſi aliquis conſecraſſet, verum fuiſſe corpus Chriſti. Sed paulo ante hæc reſponſio exploſa eſt. Tu igitur acute lector, ſatage, quempiam alium modum reſpondendi inuenire: ego vero tibi concedo hunc honorem ad ſacros theologos reſpondendi. Sed tempus eſt addere rationes, quibus grauiſſimi, atque illuſtres viri innixi, audacter profeſſi ſunt, plures formas ſubſtantiales in rebus animatis non inueniri.

CAP. VI.

Formas ſubſtantiales in animatis plures vna non inueniri.

1. Formas ſubſtantiales non plures vna in animato inueniri, ſic nonnulli oſtendere ſtuduerunt. Quælibet forma ſubſtantialis cum ſua materia ſuppoſitum alicuius ſpeciei conſtituit. ſed homo non eſt duo indiuidua, aut duo ſuppoſita duarum ſpecierum: igitur non habet plures vna formas ſubſtantiales. Etenim formæ ſunt ſicut numeri 8. *met.* ſed ad pluralitatem numerorum, ſequitur diuerſitas ſpecierum: ita ergo contingeret ad formarum ſubſtantialium pluralitatem. ſed homo non eſt plurium ſpecierum: igitur, non habet plures formas ſubſtantiales. Amplius, ſi homini ineſſent plures formæ
2. ſubſtantiales, tunc ſubiectum generationis, eſſet compoſitum ex materia, & forma, non autem materia prima, vt dicit philoſophus, primo de gener. Adde, quod tunc generatio vnius non eſſet corruptio alterius: adueniente namque
3. forma ſubſtantiali, prior non recederet. Ad hæc, vnius entis per ſe ſubſtantialis, vnum eſt eſſe per ſe. hoc patet ſatis, ſiquidem vnitas rei, ab vnitate ſui eſſe dependet. ſed forma ſubſtantialis dat eſſe ſubſtantiale: ſufficit ergo cuilibet enti vna tantum forma ſubſtantialis. Sane, ex duobus actibus non fit vnum per ſe, ſed ex potentia, & actu, 4. *met*: & 2. dicit, & ex materia & forma. ſed duæ formę ſubſtantiales, ſunt duo actus: igitur non poſſunt conſtituere vnũ per ſe. Adde, quod quidquid aduenit enti in actu, eſt accidens, ſubiectum enim accidentis, eſt ens in actu. Quare, ſi in homine ſint duæ formæ ſubſtantiales, anima intellectiua, vtpote poſterior forma, eſſet accidens in homine, quod eſt abſurdiſſimum.

5. phyſ. Suffragatur huic ſententiæ Ariſt. conteſtans, ſubiectum formæ ſubſtantialis eſſe ens in potentia, & non in actu. Ante ergo formæ ſubſtantialis aduentum, materia non erat in actu: ſine forma ergo. Si dixeris eſſe compoſitum ex forma incompleta, in idem recidet; ſiquidem huiuſmodi compoſitum non minus erit in actu quam compoſitum ex materia & forma lapidis. ſed quidquid tali accidit compoſito, eſt
4. accidens. ſimiliter ergo & illi. Amplius, illa, quæ alicui ſecundum diuerſas formas attribuuntur, per accidens de illo prędicantur, ſicuti album, & dulce de lacte. ſi ergo in eodem homine eſſent plures formę ſubſtantiales, prædicata ab illis ſumpta, per accidens & non per ſe prædicarentur. Atque ita hęc eſſet per accidens. homo eſt animal, quod eſt falſum. Sane, ſi eiuſdem hominis plures eſſent formę ſubſtantiales, huiuſmodi formę ſub vnica differentia comprehendi non poſſent; diuerſarum enim naturarum, diuerſæ ſunt diffe-
5. rentię. Pręterea, pluralitas non eſt ſine neceſſitate ponenda, fruſtra enim fiunt per plura, quę fieri poſſunt per pauciora. ſed vna tantum ſufficit homini forma ſubſtantialis, [illegible] anima intellectiua [illegible] virtualiter enim [illegible] teras [illegible] Trigonum [illegible] & tetragonum pentagonum continet. fruſtra ergo [illegible] ponerentur Item, vnum atque idem corpus eſſe [illegible] & viuum implicat contradictionem; differunt enim genere.

De pluralitate.

6. Quare, ſi in homine plures eſſent formæ ſubſtantiales forma ſiue anima intellectiua amota; idem corpus numero, virtute alterius formæ maneret, ac viueret per eſſe alterius formę. viuere autem in viuentibus cum ſit eſſe eſſet ergo, & non eſſet. Adde, quod tunc caro mortua, & viua eſſent vnivoce caro; recedente ſiquidem anima intellectiua, eadem caro perſiſteret per aliam formam manentem. Atqui vnumquodque, teſte philoſopho 4. metheororum, propriam habet operationem, in quam dum poteſt, eſt illud, dum autem non poteſt, non eſt illud, niſi æquiuoce. Caro autem mortua, non poteſt in opus carnis, hoc eſt, in conuerſionem alimenti in carnem: ęquiuoce ergo eſt caro appellanda.
7. Amplius, non minus eſt perfecta anima intellectiua in ſuo genere, quam forma accidentalis. ſed per colorem eſt aliquid in ſpecie ſpecialiſſima, nec eſt aliqua forma accidentalis, quæ non ſit ſpecifica in genere ſuo: igitur per eandem formam ſimplicem, homo eſt animal, corpus, ſubſtantia,
8. denique homo. Iterum, in vna eademque materia, non eſt niſi vnica potentia ad eandem & vnicam ſpeciem, teſte commentatore 12. met. habilitates enim materiæ, ſecundum ſpecierum multiplicationem, multiplicantur. At ſi in aliqua ſpecie, plures formæ inuenirentur ſubſtantiales, ad ipſam vtique diuerſæ eſſent potentiæ: aliud namque eſt poſſe ſanari, & aliud poſſe ægrotare 5. phyſ. Sane vna materia, ſiue potentia materiæ non eſt in materia, mediante alia: nec ergo vna forma, mediante alia. At ſi plures eſſent formæ in eodem; vna proculdubio eſſet in materia, mediante alia. Bene ergo dictum eſt à commentatore in principio de ſubſtantia orbis, quod ſi materia haberet formam ſubſtantialem, nullam aliam reciperet.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

Quoniam huiuſmodi res non paruam in ſe intelligentiæ caliginem habere videtur; idcirco multorum exercuit ingenia virorum, peperitque varias eorundem diuerſaſque ſententias, quarum vna, elementa formaliter in mixto, non quidem in eſſe libero, ſed ligato, manere putauit: vnde & formas elementorum ſubſtantiales, atque formam ſpecificam mixti, ſimul coaleſcere voluit. Alia, vtpote Auicennæ ratio, in vnoquoque ſubſtantiali compoſito, tot ſubſtantiales formas, quot prædicata eiuſdem ſubſtantialia eſſe dixit. Porro, Auicennæ extitit altera, qui formam corporeitatis, per materiæ primæ potentiam ſub vtroque naturalis mutationis termino, nempe generationis, atque corruptionis manere ſenſit, et præter illam, formam ſpecificam, collocauit. Quarta illorum fuit, qui vnicam tantum formam ſubſtantialem rebus animatis tribuerunt, quorum rationes in arguendo poſitæ ſunt. Poſtremò nonnulli, ita arbitrati ſunt, vt in quolibet dicerent viuente, plures eſſe formas partiales, vnam vero totalem, nempe carnis, oſſis, nerui, & ſimilium, vnam vero animam, quam formam totalem appellauere: & ij quidem ad præpoſita argumenta ita reſpondent. Ad 1. dicunt, 1.
quamlibet ſubſtantialem formam ſpecificam cum materia conſtituere ſuppoſitum, non autem indifferenter quamlibet ſubſtantialem formam hoc præſtare poſſe; non enim eſt completa, atque perfecta eius ſubſtantia. Ad confir. dicen, philoſophum non quaſcunque ſed tantum ſpecificas formas, numeris comparare, ſiue conferre, quæ profecto cum ſint completæ, atque perfectæ, vnaquæque illarum ſubiectum complere, atque perficere poteſt. Ad 2. dico, 2.
generationis elementorum, ac quorumcunque inanimatorum corporum, denique primæ generationis hominis partialis, quæ terminatur ad compoſitum ex prima materia, ac prima hominis forma, ſubiectũ eſſe primã materiam, vlterioris vero generationis cuiuſcunque animati, cuius terminus eſt ens animatũ, ſubiectum eſſe cõpoſitũ ex prima materia, primaq; forma. Ad cõfir. dico, illud intelligi debere de totali ipſius rei generatione, per quã totũ illius eſſe acquiritur; tũc certe vnius generatio, eſt corruptio alterius. In generatione autẽ partiali hæc neceſſaria nõ ſit, vtpote quãdo acquiritur eſſe, cui neceſſario præſupponitur eſſe corporeũ, tũc .n. nec generationi comes eſt aliqua corruptio nec è cõuerſo, corruptionẽ huiuſmodi partialẽ, aliqua cõcomitatur generatio. Ad 3. vnius ẽtis p ſe, eſt vnũ eſſe p ſe pfectũ atq; 3.

Quando generatio vnius eſt corruptio alterius.

De formarum pluralitate.

completum, ideoque vnica tantum ſufficit forma ſpecifica.
Ad confir. verum eſt, quod ex pluribus exiſtentibus in actu
completo, atq; perfecto ſecundum ſpeciem ſpecialiſsimam,
non poſsit fieri vnum per ſe: ſecus autem eſt ex pluribus a-
ctibus eiuſdem generis ſubſtantiæ, quorum alter per ſe eſt
in potentia, vel pars exiſtentis in potentia ad alium. Cæte-
rum, ſi illa ratio indifferenter ſe haberet ad omnia; tunc
multa ſequerentur abſurda. Inprimis, ſi vnitas formæ, plu-
ralitatem excludit formarum; ita plane vnitas differentiæ,
differentiarum pluralitatem. vnde nihil per ſe vnum, plu-
res includeret differentias, quod eſt falſum. Sane, ſicut
duæ formæ, tum in re, tum etiam in conceptu, ſunt duo a-
ctus ſubſtantiales; ita etiam duæ in conceptu differentiæ, v-
num per ſe conſtituere non poſſent. Adde, quod materia
poſt ſui creationem eſt ens in actu: igitur ex materia, & for-
ma quæ aſt actu, non fieret aliquid vnum per ſe. Illa ratio
ergo intelligenda eſt de eſſe perfecto, atq; ſpecifico: & tunc
nihil eſt contra nos. Ad confir. quoque eadem ſequerentur
abſurda; forma enim aduenit materiæ in actu ſubſtantiali:
accidens eſt ergo. Differentia ſimiliter adueniens, eſſet ſim-
pliciter accidentalis, ſicque non faceret per ſe vnum in con-
ceptu. Dico ergo, formam intellectiuam tunc accidenta-
lem fore computandam, quando adueniret rei in eſſe com-
pleto, aut non adueniret vt totius complementum, atque
perfectio. Dicis cum philoſopho, ſubiectum generationis
eſſe ens in potentia. Recte quidem dicis, nempe eſſe ens in
potentia reſpectu illius formæ, ad quam eſt in potentia, ſci-
licet ad formam ſpecificam. Nec eſt ſimile de ſubiecto mo-
tus; non enim eſt in potentia ad aliquod eſſe ſubſtantiale,
quod eſt ſimpliciter, ſed ad eſſe actuale tantum, hac de cau-
ſa non ens ſimpliciter dici non poteſt. Ad aliam confirm. de
forma lapidis, negatur ſimilitudo. qoippe cum illa ſit ſpeci-
fica, hæc autem minime. Vnde licet illa ſit actualior, hoc
eſt, nobilior; non tamen actualior, actualitate ſpecifica. Ad

Quando eſt accidēs, quando aduenit alicui in actu.

4. 4. Maior eſt falſa: genus enim, & ſpecies, & differentia, & à
toto accipiunt, & totum dicunt: quapropter licet in homi-
ne ſint plures formæ ſubſtantiales, ab vna tamen non acci-
pitur genus, & ab alia ſpecies. Vnde genus non dicit aliquid
eſſentialiter à ſpecie diſtinctum; vtrumque enim dicit to-
tum; non eodem tamen modo. vltima quoque differentia
totam rei ſubſtantiam dicit, non ſecundum omnem gra-
dum, ſeu rationem formalem, aliter in diffinitione ſuper-
flueret genus. *Dicis* cum ariſt. quod in ſubſtantia non ſit or-
do. *Reſp.* quod in ſubſtantia ſit ordo; vna ſiquidem, alias in- *7. met.*
cludit. Porro, in ſubſtantia niſi differentiæ ponantur ordi-
natæ in illius diffinitione, vtpote, ſi magis ſpecialis prius
poneretur differentia, deinde magis communis; tunc in
diffinitione non eſſet ordo, ſed deordinatio. Patet ergo,
quod licet plures ſint formæ in eodem, nihil impedimenti

Quomodo in ſubſtantia ſit ordo.

5. afferre poſſunt, quominus vna prædicaretur de altera. Ad 5.
Quamuis anima intellectiua formas imperfectionaliter
contineat; non tamen formaliter: neq; enim formam cor-
poreitatis continere poteſt, alioqui formaliter eſſet exten-
ſa: cum ergo ibi ſit formalis repugnantia, nullo pacto fieri
poteſt, vt formaliter illa contineat. Præterea, ſi ita res ſe ha-
beret, tunc etiam vltima differentia ſpecifica, alias ſuperio-
res contineret, atq; ita fruſtra in eodem per ſe vno ponere-
6. tur differentiarum pluralitas, quod eſt falſum. Ad 6. dico,
corpus informatum anima intellectiua, & exiſtens ſine illa
non differre genere. ſicuti diceremus eandem materia cum
anima, & ſine anima. Ad confir. dico, quod viuere ſit eſſe
completum animati viuentis, quod quidam non manet, à-
nima à corpore recedente. Ad aliam confir. caro mortua, &
viua eſt eadem caro. & ad philoſophum dico, quod caro,
quatenus eſt caro, non generat, nutrit, aut alimentum con-
uertit: ſed quatenus eſt viua. vnde approbo non eſſe viuā,
ſicut prius, ſed æquiuoce tantum. ſi vero habet aliquā pro-
priam operationem, vnde caro eſt; illa vtique, & viuæ; &
7. mortuæ conuenit carni. Ad 7. falſæ nititur imaginationi,
nempe pluralitatem formarū dari, ob gradus generis præ-
dicamentalis. Nos autem dicimus, omnes huiuſmodi gra-
dus in ſubſtantia compoſita, ab eadem accipi quidditate,
licet non ita ſimplici, ſicut ab eadem albedine in genere
qualitatis, quia certe neceſſarium non aſt, alioqui non da-
retur ſubſtantia compoſita per ſe in genere; ſiquidem nulla
forma partialis per ſe eſt in genere ſubſtantiæ, ſicut albedo
per ſe eſt in genere qualitatis. Quamobrem à toto compo-
ſito, ſiue ex materia, & vna, vel pluribus formis conſtet,
non autem ab aliqua ſimplici forma, nec ab anima, gradus
prædicamentales accipiuntur. Deinde, generis ſubſtantiæ,
& accidentis non eſt omnimoda ſimilitudo neceſſaria,
8. propterea ratio illa non cogit. Ad 8. dico, non eſſe diuerſas
potentias, ad diuerſas formas ſpecificas completas; bene
vero ad incompletas, atque imperfectas. *Dicis* aliud eſt poſ- *Forma eſt actus.*
ſe ſanari, & ægrotare. Verum quidem eſt de potentia obie-
ctiua, ad ſanitatem, & ad ægritudinem: non autem de po-
tentia ſubiectiua, quippe cum eadē ſit contrariorum. Quod
ſi contenderis intelligi debere potentiam ſubiectiuam; tunc
authoritas non eſt ad propoſitum: ſanitas namque, & ægri-
tudo ſunt diuerſæ, atque completæ formæ accidentales:
duæ vero ſubſtantiales in eodem animato, minime, ideo
negatur ſimilitudo. Pręterea, in materia eſt potentia ad
primam formam, vnde ſecundum ſe, non eſt potentia ad a-
nimam, ſed potius eſt in compoſito ex materia & prima
forma: vnde illæ habilitates nihil faciunt ad propoſitum.
Ad confir. verum quidem eſt, quod potentia non ſit in ma-
teria, mediante forma, nec vna forma, mediante alia, alio-
qui prima forma eſſet totale receptiuum ſecundæ. ſed to-
tum compoſitum ex materia & forma, eſt ipſum totale a-
nimę receptiuum. ſed tunc nihil contra nos. Authoritas
commentatoris intelligēda eſt de formis ſpecificis, & com-
pletis, quas ſimul in eadem materia conſiſtere eſt impoſsi-
bil. Sed de pluralitate formarum hęc dixiſſe ſufficiat.

Qvaestionis Septimae

CAP. I.

Forma eſt actus.

HActenus audiuimus formæ modos, ac diffinitio-
nes, nobilitatem, augmentum, corruptionem, ge-
nerationemque: Audiuimus, inquam, à quo for-
ma producatur, quomodo ex ipſa, & materia fiat
vnum compoſitum, denique quæ ſint formæ partiales, &
totales corporeitatis, ſiue mixti, intellectiua, poſtremo, ſi
multæ ſint in vno compoſito formæ ſubſtantiales. His igi- *Forma eſt actus.*
tur auditis, ad formæ encomia, ſeu dignitates inueſtigan-
das, enucleandaſque accedendum mihi fore putaui: qua-
rum primam, hanc ratus ſum eſſe, nempe, formam eſſe a-
ctum. Reuera, ſi forma eſt aliquod diuinum; nihil profecto
tam clare diuam præſefert ſimilitudinem, ac actus natura.
vnde & Deus actus dicitur purus, de qua quidem materia
in primo Pymandri diſputaui: nunc autem illis ſupremis a-
ctibus, ac formis omiſsis, ad naturales & corruptibiles trāſ-
eamus. Philoſ. *Quoniam, inquit, ſubſtantia, ſeu forma actus qui-* *9 met. 17.*
dam eſt, palam eſt, quod actus ſubſtantia, prior potentia ſit. Sane, for-
mæ intereſt ſeparare vnum ab altero indiuiduum, ac pro-
prium tibi conſtituere: & actus quoque ſimiliter ſeparat.
Forma eſt prior nobilitate materia, atque compoſito; ſic et- *7. met. 49.*
iam actus eſt honorabilior potentia. Forma eſt ratio intel- *9 met. 19. 20.*
ligendi materiam, & compoſitum; materia ſiquidem intel-
ligitur per analogiam ad formam: & actus eſt ratio intelli-
gendi. Ad formam ſpectat id, quod erat poteſtate ens, actu
ens reddere: & actus, quod prius erat in potentia, facit actu
exiſtere, per aliquod ens in actu. Ad formam attinet, com- *Quare forma dicitur actus.*
poſitum actuare, & in motu conſtituere. & actus quoque
eſt in motu, *3. met. com. 3.* Itaque ob has, atque ſimiles ratio-
nes non temere, forma, actus nominatur. Cæterum, actus *Actus & potentia oppoſito.*
& potentia ſunt differentiæ valde oppoſitæ, quippe, quæ o-
mnibus inſint prædicamentis. *Vtrum*, inquit philoſ. *ſit ens in* *1. de an. 6.*
potentia, aut eſt dignior, vt ſit aliqua endelechia, quoniam hæc duo
non parum differunt. Subiungit commentator: *Potentia enim,*
& actus ſunt differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis, &
ſunt valde oppoſita. hoc idem profitetur *12. met. com. 8. ens duobus*
modis tranſmutatur, ex eo, quod eſt ens in potentia, ad illud, quod eſt
ens in actu, & 26. *Principia*, inquit, *omnium ſunt actus & potentia,*
& hæc reducuntur ad formam, & materiam. Et *aliquid vnum, quod* *8. met. 15.*
primo eſt in potentia, & poſtea transfertur de potentia in actum.
tranſlatio enim eius, non largitur ei multitudinem, ſed
perfectionem in eſſe. Et in toto, hoc eſt vnum in actu. Vbi-
que commentator, ac philoſophus, actum formæ attribu-
unt. Et *Quædam*, inquit, *entia ſunt in potentia, & quædam in actu.* *5. met. 14.*
vnde ſubdit commentator: Similiter inuenitur actus, & *Potentia & actus in omni prædicamento inueniuntur.*
potentia in ſubſtantia, & in forma: vt in lapide eſt forma
Mercurij, & in potentia, & in actu. Simile quiddam habe-
tur 5 *phyſ. com. 9.* Ex quo patet, potentiam, & actum in omni
prædicamento inueniri; res enim cuiuſcunq; prædicamen-
ti, quandoque eſt in actu, quandoque vero in potentia. A-
ctus vero, & potentia, relatiue opponuntur, vbi actus diſ-
finitionē poſuit *Actus*, inquit, *eſt, rem ſimpliciter exiſtere* Quo- *Quid ſit actus.*
niam autem relatiue opponuntur, vnum per alterum diſ-
finitur. Porro ea, quæ ſunt in actu, non omnia ſimiliter ſe *9. met. 13.*
habent. ſed ſecundum quandam proportionem, nempe hoc
in hoc, hoc, id eſt, primus actus, forma ſcilicet in materia. &

Forma eſt actus. 2. de an. 2. ſecundus actus, hoc eſt, operatio, ſeu virtus formæ, in ipſa forma; *aliud enim eſt actus primus, aliud ſecundum.* Actus autem primus, ab *Alexandro* vocatur habitus ſeu poteſtas, actus vero ſecundus, actus à poteſtate profectus Aſſentiuntur ei *Simplicius, Ammonius.* A commentatore, actus primus, vocatur forma, operationa circumſcripta, ſecundus vero forma operans. Cæterum, *actus primus eſt forma, quæ ex ſui natura, eſt alicuius operationis principium, quæ quidem forma poteſt eſſe ſubſtantia, & accidens,* omnis enim habitus ſiue corporalis, ſiue intellectualis, ſiue moralis, eſt principium operandi, qualitates quoque naturales ſunt proxima principia operandi in corporibus ſimplicibus, formæ vero naturales, remota. Itaque, formæ ſubſtantiales, qualitates naturales, habitus prædicti, & potentiæ animæ, actus primi vocantur. *Secundus autem actus eſt ipſa operatio, quæ ex primo egreditur actu.* vnde philoſ. 4. tex. oſtendit primum actum, per ſcientiam, quatenus eſt conſiderationis principium, ſecundum vero, per conſiderare. forma autem eſt actus primus, à quo operatio proficiſcitur qua forma remota, ceſſat operatio: forma ergo eſt actus, & actus quidem primus. Potentia autem & actus interdum à philoſ. genera vocantur. *Genera inquit, in diffinitionum accepta, aut ſunt ſecundum vniuocationem, vt animal in diffinitione hominis. aut dicta multipliciter, vt ens & potentia, & actus.* Aliquando dicuntur accidentia. *Diuiſio, inquit per modos cauſarum, eſt diuiſio per accidentia,* numeratque inter illos, potentiam & actum. Itaque diuiſio per prius, & poſterius, per ſe, & per accidens, per vniuerſale, & particulare, per potentiam, & actum accidentalis vocatur, quia ſcilicet cauſa per tales modos diuiſa, accidentali tantummodo differentia, diuerſa redditur: *Agens,* inquit comment. ſicut dictum eſt ſuperius, *extrahens aliquid de potentia ad actum, non largitur multitudinem, ſed perfectionem.* Plato ſiquidē in actu, & in potentia, accidentali tantū alietate diſtinguitur. Ex quo perſpicuum eſſe poteſt, quod ſi potentia & actus conſiderentur, vt diuerſitatem aliquam innuant, ſic ſunt modi, & accidentia: ſi vero tanquam ea, per quæ ens diuidatur, ſic vocantur differentiæ: at ſi, vt conceptus communes, & tranſcendentes, ſic genera nominantur, ſecundum prius, & poſterius, multipliciter dicta. In *proœmio 7. met.* à comment. tres entis diuiſiones ponuntur: entis, inquam, extra animam exiſtentis, quod quidem diuiſit per ſubſtantiam & accidēs, per potentiam & actum, per vnum, & multa. Diuiſio itaque entis per potentiam & actum, eſt prima inter diuiſiones entis, quæ per relatiue oppoſita dantur, atq; diuiſio eſt entis realis, non modo, quæ per potentiam, & actum, ſed etiam, quæ per alios modos conceditur; ſiquidem omne ens extra animam, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, aut potentia, aut actus, aut vnum, aut multa: *Quoniam,* inquit philoſ. *dicitur ens, hoc quidem quod quid, aut quantitas, aut qualitas: aliud ſecundū potentiam & actum.* Porro, potentia, & actus ſunt analogæ entis differentiæ; ſunt enim diuerſæ in diuerſis prædicamentis, potentia n. & actus, quæ ſunt principia prædicamenti ſubſtantiæ, ſunt ſubſtantiæ, & quæ quātitatis, quantitates: & ſic de ſingulis. Vnde apparet prædicamentorum omnium principia, eadem quidem analogia, non autem ſimpliciter, ac modis omnibus eſſe. Ex hoc etiam animaduertimus res æternas non eſſe, aut ſub prædicamento contineri, quippe cum illarum eſſe, à poſſe non diſſentiat. at quæ ſunt in prædicamento; nunc in potentia, modo vero in potentia eſſe videantur. Cæterum, potentia, quæ eſt entis differētia, non eſt potentia logica, à qua aliquid denominatur poſſibile, ex terminorum habitudine, ſed eſt potentia ex natura rei, quæ dicit ordinem ad actum ac huiuſmodi poſſibile phyſicum, ad potentiam refertur actiuam, quæ eſt principium tranſmutandæ rei, vel ad paſsiuam, vt, de ipſum tranſmutetur: itaque in potentiam, & actum eſſentialiter, ipſum ens diuiditur. vt loquitur comment. Genus autem, & differentia bifariam apud Peripateticos intelliguntur, nunc quidem vniuoce, interdum ſecundum prius, & poſterius, ſeu analoge. vniuoce quidem, aut ſecundum vnam naturam communem, ſecundum illorum ſententiam, qui tot formas poſuerunt, quot quidditatiua prædicata, aut ſecundum vnum conceptum realem, obiectum commune, a ſuarum ſpecierum conceptibus diſtinctum, ac de illis vniuoce dictum huiuſmodi autem prius intelligitur, per oppoſitas aſſa differentias diuiſum, quam ſuis intelligatur ſpeciebus ineſſe. ſecus autem res ſe habet in genere, analogo, quod dicitur ſecundum prius & poſterius. ſecundum cuius quidem naturam, ens ſine medio, in ſubſtantiam, & accidens diuiditur. vnde comment. eſſentias, & quidditates prædicamentorum eſſe diuerſas ait, nec in ais ita aliquid eſſe commune, vt vnum & ens ſint tanquam genus; alioqui vnum non immediate ſignificaret, quod prima ſua ſignificatione, ſine medio ſignificat, ſed ad modum generis ſignificaret, quod ſpecies, mediante aliquo communi, ſignificat. Itaque hoc modo ens immediate in potentiam, & actum diuiditur, quæ profecto oppoſitæ valde dicuntur differentiæ, quia nimirum potentia eſt extra actum, & actus viciſsim extra potentiam. Non autem ſunt valde oppoſitæ ſimpliciter; oppoſitio enim maxima, eſt contradictio, in qua nullum eſt medium. Quid ergo ſit actus & potentia, & quomodo ſint entis differentiæ, genera, accidentia, inſuper qualiter omnibus inſint prædicamentis, ſintque differentiæ valde oppoſitæ, quid denique ſit actus primus, & ſecundus, & quomodo forma ſit actus primus, ecce breuiter dixi. Addam *Plotini* ſententiam. *Sequitur,* inquit, *quod in potentia dicitur, eſt ſubiectum, quod autem in actu, eſt coniunctum, velut ſtatua, ſpecies quæ ſit ex ære, quomodo nuncupabitur? forte non alienum eſt, actum cognominare, ſecundum quem in actu eſt ſubiectum.* Vides etiam à Plotino formam, actum vocari. Addit *cap. 3.* in entibus ſuperioribus non eſſe hoc modo potentiam, ſed eſſe puros actus. *Itaque,* inquit, *omnia prima actus exiſtunt; habent enim quicquid oportet habere, atque id quidem à ſeipſis, & ſemper.* nempe recte dictum eſt, intelligibilem naturam eſſe peruigilem & vitam, optimamque vitam: optimi proculdubio ſunt actus. Ideoque & in actu, & actus ibi cuncta conſiſtunt, & vitæ ſunt omnis locuſque ille locus eſt vitæ, principiumq; & fons animæ veræ atq; mentis.

Marginalia: Forma eſt actus. — 2. de an. 2. — *Actus primus.* — *Secundus actus.* — 2. an. 30. *Genera.* — *Accidentia.* — 2. phy. 32. 34. — 8. met. 15. — *Differentia.* — *Ens diuiditur per potentiam & actum.* — 9. met. — *Analoga.* — 11. met. 16. — 1. phyſ. 80. — *Res æternæ non ſunt in prædicamento.* — 3. phyſ. 33. — 9. met. 17. — 7. 9. met. — *Genus & differentia bifariam.* — *Vniuocum.* — *Analogum* — 10. met. 7. — Ens eſſe vniuocum. — *Enn. 2. lib. 5. c. 2.* — *In entibus ſuperioribus non eſt potentia.*

CAP. II.

Ens eſſe vniuocum ſubſtantiæ, & accidenti.

Ens eſſe vniuocum.

QVoniam paulo ante, ad mentem Peripatheticorum dictum eſt, ens diuidi in potentiam, & actum, vnum, & multa, ſubſtantiam, & accidens, breuiterque tactum eſt, quomodo de his prædicetur ne hoc negotium maneat infectum, præſertim cum grauiſsimos habeat authores, non idem omnino ſentientes, hac de cauſa vberius, latiuſque de eo loqui conſtitui: in primiſque illud poſui, quod à multis ſæpiſsime agitatum eſt præclariſsimis doctrinæ philoſophicæ, ac theologicæ obſeruatoribus nempe ens eſſe vniuocum ſubſtantiæ, atque accidenti. Sane, omnis intellectus de aliquo conceptu certus, de diuerſis vero incertus, & dubius, in quibus ille includitur quidditatiue, habet certe conceptum alium, & vniuocum illis: eundem enim conceptum, eidem intellectui, certum, & dubium ſimul eſſe, eſt impoſsibile. Quare, 1.
vel eſt alius, & ſic habetur propoſitum: vel erit nullus, & ſic de aliquo quopiam conceptu nulla erit certitudo, quod eſt abſurdum: eſt ergo alius etſi in illis quidditatiue includatur, non modo aſt alius, verumetiam vniuocus. Sed intellectus hominis poteſt eſſe certus de aliquo conceptu, quo intelligit aliquid eſſe ens; dubitans tamen an ſit ſubſtantia, vel accidens: conceptus ergo entis certus, aſt alius à conceptibus eiuſdem dubius, & vniuocus illis, atque in vtroque illorum includitur. Ergo ens eſt vniuocum. Sed *dicet aliquis,* 2.
ſi hæc ratio eſſet vera omnino; tunc plane non tantum huic propoſito, ſed alus etiam deſeruire poſſet, vtpote rebus æquiuocis, ſiquidem poſſum eſſe certus, canem currere, incertus vero, vtrumne ſydus ſit piſcis, aut canis terrenus. ſimiliter certus ſum, ſanitatem alicui ineſſe. cui vero inſit, vrinæ, an animali, incertus. Item, multi philoſophorum certi fuerunt, Deum eſſe: vtrum vero finitum, vel infinitum, incerti. ſimiliter Deum eſſe primam cauſam, finitam vero, vel infinitam, incerti. Porro æternitas, finito & infinito, non eſt vniuoca. Adde multos theologorum firmiter aſſerere, animam habere potentias, dubitare vero, vtrum illæ ſubſtantiæ ſint nec ne, illis tamen potentia non eſt commune vniuocum. *Dico,* non eſſe ſimile nam de æquiuoco, vtpote de cane, ſanitate, certitudo, ad vocem tantum attinet, non autem ad conceptum: conceptus autem ille communis idem eſt apud omnes, vox autem minime. Ille ergo conceptus, qui eſt certus, ſic eſt certus alus exiſtentibus dubiis, vt impoſsibile ſit ipſum eſſe dubium, alus certis exiſtentibus, & non è conuerſo. Ex quo patet quid ſit dicendum, nempe quod ſic ſe habet neceſſe eſſe ad finitum, vel infinitum, poteſt enim de infinito haberi certitudo, & de neceſſe eſſe, vel poſsibile, dubitari, ſicut patet de cœlo: ſimiliter de æterno & dubitari de infinito. Ad aliud dico, quod ſic potentia habet conceptum principii productiui, quod poteſt eſſe abſtractum, à conceptu abſoluti, & reſpectiui: conſtat ergo quod cum certitudo vnius conceptus entia haberi

(Ens eſt vniuocum.) haberi poſsit, non autem de aliis, ens habere vnum conceptum de quo intellectus eſt certus. Amplius, prima dignitas, ſeu primum principium non eſt multiplex, nec ergo
2. ens: igitur vniuocum, primum enim principium cum ſit notiſsimum, atque firmiſsimum, non eſt diſtinguendum, ſed illud conſtituitur ex ente. Quare, ſi primum principium
3. non eſt multiplex, nec ergo ens. Iterum, ſi ens non eſt vniuocum ad ſubſtantiam, & accidens: quidditatiuum ergo de ſubſtantia conceptum, noſter intellectus minime habere poſſet; ſubſtantia enim cum non intelligatur in ſtatu iſtius vitæ, niſi per ſpeciem accidentis ſenſibilis, ad ſui intellectionem, immediate immutare non valet. At, nullus quidditatiuus ſubſtantiæ conceptus, per ſenſibilis immutationem accidentis haberi poterit, niſi à conceptu accidentis abſtrahi poſsit: igitur ens eſt ad vtrumque vniuocum, ſiquidem ille conceptus ſic abſtractus, neceſſario eſt vniuocus, alioqui nequaquam abſtrahibilis eſſet: talis autem conceptus eſt entis, aliter quidditatiuus non eſſet: ergo &c.
4. Ad hæc, ſignum diſtributiuum pro ſui ſignificatis, terminum æquiuocum diſtribuere nequit, non enim habet vnum conceptum, in plures diuiſibilem. ſed ſignum diſtributiuum additum enti, pro ſuis inferioribus diſtribuit; ſequitur enim omne ens. ergo ſubſtantia ergo accidens ens ergo non eſt æquiuocum. Præterea, vnius potentiæ, eſt
5. vnum primum obiectum. ſed ens eſt obiectum vnius potentiæ intellectus. igitur eſt vnum, & vniuocum. Sane, potentia mouetur ab obiecto ſecundum formam obiecti. niſi ergo vnam formam habuerit, minime mouebit; profecto intellectus, qui non intelligit vnum, nihil intelligit. *Minor* patet: nam illud eſt primum obiectum intellectus, ſub cuius ratione omnia intelliguntur, ſicut patet de obiecto viſus. ſed ſola ratio entis in omnibus reperitur intelligibilibus:
6. ens ergo eſt primum noſtri intellectus obiectum. Item, ſi ens non eſt vniuocum: igitur Deus non eſt à nobis naturaliter cognoſcibilis aliquo conceptu ſimplici, quod eſt falſum. *Conſeq.* patet: nullus enim conceptus in noſtro intellectu eſt producibilis, qui in obiecto relucente in phantaſmate non contineatur, id eſſentialiter, aut virtualiter ſaltem: ſed ſi conceptus non fuerit vniuocus, ſub illis contineri non poterit, nempe Deo, & obiecto relucente in phantaſmate. nullus ergo conceptus eſt producibilis in intellectu noſtro, niſi fuerit Deo, atque creaturæ communis, atque ita, omnis conceptus ſimplex, quem habemus de Deo, eſt vniuocus creaturæ, & ex conſequenti, conceptus entis. *Maior* patet, minor probatur. obiectum enim creatum non continere eſſentialiter obiectũ increatum: nec etiam virtualiter, quippe cum prius in poſteriori, virtualiter non includatur ſed è conuerſo potius. Adde, quod omnis inquiſitio metaphyſi-
7. ca, quæ de Deo loquitur, formalem habeat rationem, à creaturis imperfectionem auferendo, Deo autem omnium perfectionem attribuendo. Illa ergo inquiſitio, palam facit, intellectum habere eundem conceptum vniuocum,
8. quem accipit à creaturis. Amplius, vnumquodque maxi-
(2. met. 4.) me ipſum aliorum dicitur, ſecundum quod aliis ineſt vniuocatio cauſa entitatis, & veritatis, maxima entia: ens ergo eſt vniuocum apud philoſophum Deo, abſque creaturis, alioqui proceſſus Ariſt. nullius eſſet momenti: ſic enim arguit. Cauſa vnitatis vniuoca, & veritatis, eſt maxima ens.
(1. met. c. 2.) *Auicenna* quoque dicit, ſubſtantiam & quantitatẽ non habere intentionem communem, niſi entis, cuiusquædam ſunt quaſi ſpecies, & quædam quaſi accidentia propria. Et *cap. 5. Omnes*, inquit *imaginantur certitudinem entis, dubitant autem vtrum ſit agens, vel patiens* Suffragatur his Algazel: *Quidam*,
(Tract. 1. metaph.) ait, *homines putauerunt, ens non prædicare aliquem conceptum à ſuis inferioribus, aſſerentes, quod eſſe accidentis nihil aliud ſit, quam eſſe*
9. *ſubſtantia*. Præterea, quod dicit aliquam vnam realitatem, ſeu primã intentionem, ſub aliqua logica intentione conceptum. vniuocum abſque dubio, eſt appellandum, vniuocatione ſaltem logica. ſed ens communiter ſumptum, eſt huiuſmodi; ſub vniuerſalitatis enim intẽtione concipitur: ergo &c. Sane, quod ab aliquo communi vnius rationis dicitur tale, eſt vniuocum. ſed ens eſt hujuſmodi; id ſiquidem eſſe videtur, quod ab eſſe vnius proficiſcitur. Profecto, æquiuocum poteſt negari de æquiuoco; dicimus enim, quod canis non ſit canis, vtpote ſydus canis, non eſt piſcis canis;
10. non tamen dicimus, ens non eſſe ens. Item, paſsiones communes, alicui vnius rationis communi conueniãt, neceſſe eſt. ſed quædam paſsiones, ens, in quantum eſt ens, conſequuntur, vt poſt parum dicemus, paſsiones autem communes, per vnam communem cauſam conueniunt. ens ergo, vnã communem cauſam ſignificat, atq; ita eſt vniuocũ. Reuera, ens, cum magis ſit ſubſtantiale, atq; intrinſecum, magis vtiq; erit prędicabile de multis vtiq; prædicamentis, quam ſit accidens. ſed accidens de omnibus accidentibus, (Ens eſt vniuocum.) ſub vna ratione prædicatur, nempe poſſe adeſſe & abeſſe: igitur ens de ſuis inferioribus ſub vna ratione prædicatur, atq; ita erit vniuocum. Sane, vnum quatenus vnum, diuerſis commune eſt prædicamentis. ſed ita acceptum, eſt vnius rationis, vtpote indiuiſibile; ſic etiam, quęſtio ſi eſt, eſt vna; quod profecto non fieret, ſi ens vnius rationis non eſſet. ens 11.
ergo eſt vniuocum. Iterum, ſi ens non diceret vnam rationem communem; tunc quæſtio ſi eſt, & quia eſt, nihil diſcriminis inter ſe haberent, quod philoſopho aduerſatur 2. poſt. Certe ſi ens non vnam, ſed plures res enunciat; par erit quærere ſi homo eſt, & ſi homo eſt ſubſtantia, vel accidens. ſed hoc quærere, eſt quęſtio, quia eſt, cum ibi ſit tertium adiacens. ergo. Reuera, ſi idem eſt dicere, omnis homo eſt, ſubſtantia, & omnis homo eſt ens; tunc plane ita vere homo negaretur de aliquo, quia non eſt ens, ac, quia non eſt ſubſtantia, quod eſt falſum: homo namque negatur de albedine, quia albedo non eſt ſubſtantia; non quia albedo non ſit ens; albedo enim eſt ens. Hæc quidem dicuntur ab his, qui ens vniuocum eſſe, modis omnibus oſtendere contendunt. (*Vniuocum metaphyſicum.*) Porro, quidam eorum, qui hanc doctrinã ſectantur, hæc intelligenda eſſe dicunt de vniuoco metaphyſico, ac logico, non autem de phyſico, ſiue naturali. Eſt autem vniuocum metaphyſicum, cui plane, præter ea, de quibus vniuoce prædicatur, aliquod correſpondet in re conceptibile, quod quidem eſt vnum realiter. (*Vniuocum logicum.*) Iſta ergo vnitas eſt primæ intentionis, abſtrahibilis ab intellectu à pluribus ex natura rei, quacunque ſecunda intentione, vel logica ſecluſa; quæ quidem vniuocatio tranſcendentibus competere poteſt, vniuocatio autem logica, alicuius eſt realitatis, ſeu primæ intentionis, ſub vna intentione logica conceptæ, nempe ſub intentione generis, differentiæ, vel alicuius alterius ſecundæ intentionis. logici namque eſt, ſecundas intentiones, adiunctas primis, ſpeculari. Ex quo patet, aliquod tranſcendens, vniuocum dici poſſe, vniuocatione quidem logica. quamuis enim genus, & differẽtia, illis attribui non poſsint, quippe, quæ ſunt extra genus: intentio tamen vniuerſalitatis, quæ eſt logica, ac ſecunda intentio, illis aptari poteſt. (*Vniuocum metaphyſicum.*) Porro, vniuocatio phyſica eſt vnitas naturæ, ex natura rei, omni opere intellectus circumſcripto. veluti huic nomini homo, reſpondet humanitas, quæ eſt quædam natura præter Socratem, & Platonem, de quibus homo vniuoce prædicatur, atque hoc vocatur vniuocum phyſicum, quatenus naturæ illi correſpondet vnitas. Suffragatur huic (7. met.) opinioni philoſ. aſſerens *in ſpecie ſpecialiſsima proprie comparationem fieri, non autem in genere*; ſpecies enim vnam dicit naturam, non autem genus, in quo æquiuocationes latent; hac de cauſa, hoc vniuocationis modo, genus dicitur æquiuocum non enim vna illi, ſed plures reſpondent naturæ. Itaque, hæc vniuocatio in ſola inuenitur ſpecie ſpecialiſsima hoc modo ſi argumenta præcedẽtia intelligantur; tunc quidem defendens, in illis defendendis non multum laborabit, nempe ens eſſe vniuocum, vniuocatione logica, ac metaphyſica, non autem phyſica, ſicut dictum eſt.

CAP III.

Soluuntur Argumenta.

PRO ſolutione arg. bene commodeque intelligenda, nonnulla de æquiuocorum ratione ſunt præmittenda. ex quorum notitia, facilis erit, reliquorum cognitio. (*Æquiuocum reale.*)
1. Inprimis aliquod eſſe æquiuocum reale, cuius conditiones, quatuor eſſe dicuntur: quarum prima, eſt cõceptus vnus, quoad ea, quæ ſub ipſo continentur, comparatur, atq; de illis prædicatur; vniuocum enim, vniuocata reſpicit, ac de rebus ſub ſe contentis principaliter prædicatur, quod profecto continget, quando participantibus, non tantum nomen, ſed etiam natura eſt communis Ex quo patet, quod ſi animal, vnum dicat conceptũ, ad ſua inferiora non collatum; ob id tamen vniuocum nequaquam dicitur. ſimiliter etiam, & ipſum ens: ſi abſq; vlla comparatione intelligatur. Sed *dicet aliquis*, quamuis hoc dictum, generibus, ac ſpeciebus conueniat; enti tamen minime cõgruit: *Ens ſane*, inquit Comment. *ſignificat prædicamenta, in qua immediate diuiditur.* (10 met. 8. 10.) Reuera, ens dicere videtur vnũ conceptum, antequam ad ſua contenta comparetur: poteſt namque prius ens intelligi, quam eius comparatio, ad ſubſtantiam, ſiue accidens, aut aliquid eiuſmodi conferatur. Adde, conceptum abſolutum præcedere conceptum relatiuum. ſed conceptus entis in ſe eſt abſolutus, cum autem de inferioribus prædicatur, eſt relatiuus: poteſt ergo haberi vnus, ſine altero. Sane, prius mihi conſtat aliquod eſſe ens, quam eſſe ſubſtantiam, ſiue accidens,

idque

Ens eſt vniuocum. idq; per conceptũ entis. ergo. &c. *Reſp.* conſiderationẽ entis
in illo prieri eſſe abſolutam, ideoque vniuorum, ſiue ana-
logum vocari non poſſe; ſiquidem conſideratio vniuoci,
ſeu analogi eſt reſpectiua, etenim inferiora perpenduntur,
quibus nomen accommodatur, ac ſuperioris ratio com-
2. munis. Secũda realis æquiuoci conditio eſt, vt ita à ſuis par-
ticipetur inferioribus, quod eius ratio, & prius, & poſtea ſẽ-
per maneat eadem. in quo quidem ab æquiuoco diſſentit,
quod ſua, ſecundum diuerſas rationes, inferiora contuetur.
3. Tertia, quod illa ratio, abſq; delectu, ſine ordine, omnia ſub ſe
cõtenta, æqualiter repræſentet, hoc eſt, non repræſentet vnũ,
vt tale reſpiciat alterũ. ſicut patet in animali, & in illius ſpe-
4. ciebus. Quarta conditio, ratio illa, æque omnibus conueniat
inferioribus, quatenus res ſunt hoc aũt dixerim, quia hæc
ratio, logico non eſt opus vniuoco. Ratio ſane animalitatis,
& homini conuenit, & leoni, vt res ſunt. quippe cum vterq;
vere habeat naturam ſenſitiuam. vnde ſi in altero periret, in
altero inueniretur, ideoque animal eſt illis vniuorum, alio-
qui, ſi vno deſtructo, in altero non inueniretur, analogum
Vniuocum logicum. potius, quam vniuocum diceretur. Itaq; vniuocum reale, id
dicendum eſt, quod ſuis comparatum vniuocatis, quate-
nus res ſunt, ſecundum eandem rationẽ, æque vnum quod-
que eorum repræſentantẽ, abſq; ordine vnius ad alterum,
vt ſuo cõparantur vniuoco, ab illis participatur. Cæterum,
tres primæ conditiones tantum, vniuoco logico conueniũt:
ſemota ſiquidem omni reali conueniẽtia, ac ſeruato eodem
modo prædicandi; adhuc tamen vniuocatio logica perſeue-
rat. logicus enim, res ſub intentionibus ſecundis conſiſten-
tes contemplatur, earumque modos, non realitates prædi-
candi. Patet hoc in differentia, quæ licet vniuoce de duabus
ſpecificis differentiis prædicatur, in nullo tamen reali con-
ueniunt. ſimiliter & qualitas, de prima, & tertia ſpecie qua-
litatis vniuoce prædicatur, & in nullo reali conueniunt:
qualitates namque ſpirituales, & ſenſibiles in nullo cõmu-
nicant reali. Quarta ergo conditione non indiget vniuoca-
tio logica. ſufficit autem ei, ſi dixerit vnum conceptũ, æqua-
liter ſuis contentis conuenientem, non autem differentiis,
lib. prædic. quibus contenta ab inuicem ſeparantur. De his autem, ac
ſimilibus Boetius latius diſputat: *Res, inquit, aut eodem no-*
Vniuoca. *mine, eademque ratione coniunguntur, vt homo, & animal. quia vtra-*
que animalia dici poſſunt, & vtraque vna diffinitione iunguntur: &
ſic vniuoca appellantur. Alia vero nec nomine, nec ratione iunguntur,
Diuerſiuoca. *vt lapis, & lignum, ſiue, ignis, & hæc diuerſiuoca nominantur. Alia,*
diuerſis nominibus nuncupantur. diffinitione tamen conueniunt, vt
Multiuoca. *gladius, & enſis, & hæc multiuoca appellantur. Alia, nomine quidem*
conueniunt, ratione vero diſſentiunt, & hæc æquiuoca dicuntur: & ho-
rum quidem, alia ſunt à caſu, vt idem nomen, quod multis impoſitum
Æquiuocum à caſu. *eſt hominibus. Alia à conſilio, quæ hominum voluntate poſita ſunt, idq;*
ſecundũ ſimilitudinẽ, vt homo pictus, & homo verus. Alia ſecundũ pro-
portionem, vt principium: eſt namque principium in numero, vtpote
A conſilio. *vnitas, & in lineis punctus videlicet. Alia ab vno deſcẽdunt, veluti me-*
dicinale pigmentum, aut fermentum, quæ profecto æquiuocatio, ab
Attributione. *vna medicina deſcendit. Alia attributione ad vnum, vt ſana. nam &*
cibus dicitur ſanus, & potio, & vrina, & animal: ſed hæc omnia ad ani-
mal referuntur, quod eſt formaliter ſanum. Verum nonnulli, hunc
æquiuocationis modum, analogum eſſe dixerunt, primam-
Primum analogum. que analogiam appellarunt. Prima, inquiunt, analogia eſt,
quando analogum plures dicit rationes, eiuſque ſignifica-
tũ præcipuum in primo reperitur analogato: vt ſanum in
Secundum analogum. animali. Secunda analogia eſt, quando vnam quidem dicit
rationẽ, diuerſum tamen eſſe, atq; difforme habet in analo-
gatis, ſicut corpus, quod de corruptibili & incorruptibili prædi-
catur corpore quorũ ratio corporeitatis eſt vna, eſſe tamen
illorũ diuerſum: propterea modus iſte, contradictionẽ nõ au-
fert ſed ponit: elementum enim eſſe corpus, ſemper eſt vera
propoſitio, cœlum vero non eſſe corpus, ſemper falſa; ratio
Tertium analogum. enim corporeitatis, vtrique conuenit. Tertium analogum
eſt, quod rationem dicit, in qua analogata æqualia non sũt;
in vno quippe illorũ ratio illa reperitur, atq; illius eſſe, quæ
ad alterum connexionem habet, ſicuti accidens eſt ens, qua-
tenus connexionem habet ad ſubſtantiam. & non è conuer-
ſo. Et creatura ſimiliter eſt ens, quia eſſe participat à Deo,
cui eſſe primo, & per ſe competit. hoc autem tertio analogiæ
modo, aiunt ens eſſe analogum; ponit enim contradictio-
nem, & eſt medium efficax in ſyllogiſmo. Hæc igitur, cum
ita ſe habeant, non eſt mirum, ſi de hac quæſtione, magna
ſit ſapientum controuerſia; qui enim, ens vniuocum eſſe ra-
ti ſunt; ii profecto vniuocum metaphyſicum, ac logicum
intellexerunt at, illi, qui analogiam profitentur, in 3. modo
collocarunt, & ii quidem non multum diſſentiunt à primis.
Alii vero, æquiuocum appellarunt, de quibus poſtea nobis
Ad argumenta. erit dicendum. Sed tempus eſt, vt ad primorum argumenta
reſp. & ad 1. quidem. Ens, vnum conceptum habet, alium

à conceptibus ſuorum contentorum: ergo eſt vniuocum. *Ens eſt*
conſeq. non eſt admittenda: ſiquidem vniuoco reali, non *vniuocum.*
tantum neceſſaria eſt conceptus vnitas, verumetiam illi o-
pus eſt, vt illud commune conceptum habeat inferiora
reſpicientem, à quibus ſit quoque æquali participatus ac-
que acceptus. at conceptus entis, accidenti non congruit,
niſi in ordine ad ſubſtantiam, neque enti creato, niſi in or-
dine ad increatum non ergo eſt vniuocum, ſed analogum,
tertio modo analogiæ. Ad 2. Sicut ens non eſt multiplex, 2.
multiplicitate æquiuocationis, ſed analogiæ: ita plane pri-
mum principium, analogum enim, quod ſufficiens eſt, ad
contradictionem ſaluandam, & ad medium ſyllogiſti-
cum, ſemper eſt diſtinguendum. Ad 3. hoc tantum con- 3.
cludit, nempe ens habere vnum analogiæ conceptum quod
etiam nos ipſi fatemur. Ad 4. Quamuis ſignum diſtri- 4.
butiuum non diſtribuat terminũ æquiuocum, bene tamen
analogum, ex quo patet ens non eſſe mere æquiuocum,
ſed analogum potius. analogum enim diſtribui poteſt ſi-
gno vniuerſali diſtributiuo, maxime reſpectu prædicati,
quod per eandem analogiam reducitur cum partibus di-
ſtributis. Ad 5. Ad vnitatem potentiæ, ſiue habitus ſuf- 5.
ficit vnitas analogiæ obiecti: præſertim ſi illa ſcientia fu-
erit communis, atque ipſum obiectum, vnum primum,
ſimplicem, ac principalem habeat conceptum, ſicuti eſt
in propoſito. Ad. 6. Ens, vt eſt commune creato, & increa- 6.
to, vnum dicit conceptum, æqualiter participatum, quo
analogum tertii ordinis eſt conſtitutum; hanc ob cau-
ſam, vnus eſt creati, & increati entis conceptus, ac in ra-
tione cognoſcitiua, quoniam effectus ducit in cognitionem
cauſæ, ens creatum continet increatum. Ad 7. *Conſeq.* non 7.
admittitur quantum ad conceptum vniuocum, quando-
quidem ſufficiat conceptus analogus, vt res, de qua dicitur,
nempe ſapientia ſit tertii modi analoga. Ad 8. Analogum 8.
ab Ariſtotele appellatum eſt ibi vniuocum, ſecundum id,
quod habet de vnitate pro veritate namque illius maxime
ſtatuenda neceſſe eſt, cauſam, & effectum non in ſola voce
conuenire; verumetiam, in ratione formali, aliquo mo-
do eadem. & ita Ariſtoteles non militat contra nos, nec eti-
am Auicenna, & Algazel: alietatem enim, non vniuocatio-
nem conceptus entis inſinuant, atque oſtendunt. Ad 9. Di- 9.
co, quod licet logicam dicat intentionem, non tamen æqua-
liter à ſubſtantia, & accidẽte participatur. Ad 1. confir. dico:
quod licet illud eſſe, à quo ens dicitur tale, vnius ſit in ſub-
ſtantia, & accidente analogicæ rationis; non tamen (vt di-
ctum eſt) vniuocationis. Ad *aliam confir. neg. maior.* non enim
eſt ſimpliciter concedendum, quod canis non ſit canis, vel
quod ens non ſit ens, abſq; vlla prorſus diſtinctione. Ad 10.
Dico, quod paſſio, quæ non eſt realiter diſtincta à ſubiecto, 10.
non habet vnam rationem in ſubiecto vniuocam; quando-
quidem illi ſufficere poſſit analogiæ vnitas. Ad 1. *confir. neg.*
minor. accidens enim de nouem prædicamentis analogica
dicitur. Ad *aliam confir.* quamuis vnum, & vnum, vnius ſint
rationis; illa tamen vna ratio non æqualiter participatur:
quam ob cauſam, non opus eſt, vt de ſubſtantia, & acciden-
te, de Deo, & creaturis, vniuoce dicatur. Ad 11. Quæſtio 11.
ſi eſt, ſimpliciter loquendo, quatenus eſt in hoc, vel in illo
particulari, eſt vna: at ſi referatur ad eſſe in cõmuni: tũc cer-
te erit vna, vtique analogiæ vnitate. Ad *confir.* dico. quod
quæſtio ſi eſt, & quia eſt, licet ſecundum modum interro-
gandi, nonnihil diſcriminis habere videantur; non oportet
tamẽ differre, præſertim quando prædicatum non differt à
ſubiecto, niſi ſecundũ rationem interrogãdi: vt ſi quiſpiam
quæſierit an homo ſit animal. Sed *dicet aliquis*: omne, quod 1.
diffinitur, non eſt æquiuocum: æquiuocum enim diffiniri
non poteſt. ſed ens diffinitur: ergo. Adde, quod contradi-
ctio, vniuocis congruit tantum. ſed in ente inuenitur con-
tradictio, vtpote ens, & non ens: ergo. Iterum, omnis prædi-
catio aut eſt vniuoca, aut æquiuoca. non æquiuoca: ergo 2.
vniuoca. Amplius, ſicut ſe habet ordo cauſalitatis inter 3.
ſubſtantiam, & accidens; ita ſane inter corpus cœleſte, &
terreſtre. ſed reſpectu corporis cœleſtis, & terreſtris datur
vniuocatio: ſimiliter ergo res ſe habebit inter ſubſtantiam,
& accidens. Poſtremo, quod eſt maxime vnum; effectum 4.
vtiq; producet ſimiliter maxime vnum. ſed primum inter
res conditas eſt eſſe, vt dicitur in libro de cauſis: ergo ens eſt
maxime vnum, & ex conſequenti, vnius rationis. *Dico* 1.
ad 1. æquiuocum à caſu non poſſe diffiniri: æquiuocum ve-
ro à conſilio, quod alii vocant analogum, poſſunt hu-
iuſmodi ſaltem deſcribi. Similiter aio, contradictionem 2.
non eſſe inter æquiuoca à caſu, ſed inter æquiuoca à conſi-
lio. Præterea, ſub prædicatione æquiuoca, analogam com-
prehendi affirmo. Ad aliud dico, quod ſubſtantia, & acci- 3.
dens, connexionem habeant ad inuicem; ideo inter ipſa eſt
analogia:

Digitized by Google

Ens quid ſit. analogia connexionem, inquam, quoad rationem ſignificandi, quia vnum principaliter, aliud minus principaliter ſignificat. 4. Ad 4. Quamuis Deus ſit maxime vnus; non ob id tamen opus eſt, vt eius effectus ſit vnus in diuerſis: ab vno enim agente poteſt eſſe multitudo.

1. CAP. IV.

Ens quid ſignificet ſecundum philoſophum.

4. met. 1. ENs apud philoſophum multis modis dicitur. *Sed ad vnum*, inquit 4. met. tex. 2. *& ad vnam aliquam naturam, & non æquiuoce*: ſicut canis qui dicitur de latrabili, & marino: nec vniuoce vt animal de homine, & equo; ſed ſpectat potius ad nomina, quæ vni attribuuntur, quæ media ſunt inter æquiuoca, & vniuoca, vtpote 1. phy. 21. analoga: vnde alibi: *Hoc nomen ens de pluribus dicitur*, ait, *ſecundum diffinitionem; qua tamen ſunt vnum ſecundum ſuppoſitum*, id eſt, ſubiectum, inquit Comment. Ens igitur eſt multiplex quoad ſignificata: *Eorum* inquit, *in prædic. quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, ſingulum ſignificat, aut quantitatem,* 5. met. 14. *aut ſubſtantiam, aut qualitatẽ*. &c. Et poſtq̃ diuiſit ens in ens ſecundum accidens, & ſecundum ſe. *Secundum*, inquit, *dicuntur eſſe, quæcunque ſignificãt figuras prædicationis, quoties enim dicitur, toties ſignificat*. In primo phyſ. commẽto 13. diſputans contra Parmenidem, ſic arguentem: *Quicquid eſt præter ens, eſt non ens: & quidquid ens eſt, non eſt nihil. igitur tantum vnum eſt ens.* Dixit paralogizare per fallaciam æquiuocationis, quia nimirum ſimpliciter accepit quod non eſt ſimpliciter dictum: *Vtitur*, inquit Comment. *hoc nomine ens, ſic quaſi de vna intentione dicatur, cum de pluribus ſit dictum*. Nomen ergo ens eſt multiplicitas intentionum, vtpote quod de decem prædicamentis dicitur. Cum igitur ens multiplex ſit ſignificatione, vniuocum dici non poteſt, & cum ad vnam naturam reducatur, æquiuocum appellandum non erit, eſt igitur medium, nempe analogum. Vniuocum ſane, ſuas ſignificat ſpecies mediante aliquo communi: nam, aut naturam vnam, aut vnum conceptum realem, obiectiuum, indifferentem ad omnes ſuas ſpecies dicit. vnde licet illa natura communis ſiue conceptus in ſuis ſpeciebus per differentias diuiſiuas, quibus ad ſuas ſpecies contrahitur, diuerſificetur; quoad tamen ad *Differentia inter vniuocum & analogum.* ſuam rationem, non permutatur, nec quoad ſuas differentias conſtitutas, quæ illius rationem complent: ſecus autem ſe habent differentiæ diuiſiuæ, quæ ſunt extra conceptum diuiſi. Ex quo patet, quod quamuis animal, quoad ſpecies, diuerſitatem habeat; non tamen quoad ſubſtantiam animatam ſenſitiuam: ſic enim remanet indiuiſum. at analogum, tum in ſe, tum in ſuis analogatis, hoc eſt, ſua communitas in illis eſt magis, minuſque intenſa ens namque, quod ſubſtantiæ, accidentique eſt commune, non modo ex naturis, in quibus ſaluatur, differre dicimus, verumetiam ex communi ipſius ratione, quæ in illis exiſtit. Sane, ens prius ac proprius de ſubſtantia, quam de accidente dicitur. vnde patet in ratione aliqua communi, immutabile nequaquam remanere. In cauſa autem, quia illud tertium commune, ab vniuocatis diſtinctum, ſiue natura, ſiue realis conceptus extiterit, in vniuoco inuenitur, in analogo autem minime, quia ſcilicet aliam rationem non habet à qua conſtituatur, *Ens non ſignificat æquiuoce, vel vniuoce. 10. prædicamenta.* & ſecundum quam diuidatur. hæc quidem 10. *met.* 8. *& 2. de anima*, 3. Itaque, ens non ſignificare decem prædicamenta, vniuoco, aut æquiuoco modo, conſtat ex multis Ariſtot. ac Comment. ſententiis: *Oportet*, inquit, *vt entia non dicantur eodem modo æquiuocationis, ſed ſicut magis, & minus. Sicut medicina, quæ attribuitur aliis, ita quod ſit idem, & c.* 7. met. 15. Vt etiam herba medicinalis, & inſtrumentum medicinale, quæ attribuuntur medicinæ. ſed non eſt eadẽ intentio medicinæ in herba, & in inſtrumento. *Itaq; tibi*, ait Comm. *nomen ens non ſignificat* 5. met. 14. *decẽ prædicamenta modo æquiuoco, aut vniuoco.* Item, *Ens*, inquit, 4. met. 2. *dicitur multipliciter, & non æquiuoce: ſed attribuuntur vni rei, & vni naturæ: ſunt omne ſanans attribuuntur ſanitati.* vnde ſubiungit, *ſi hoc nomen ens eſſet æquiuocum; non conſideraret de eo vna ars: ens igitur dicitur multis modis, non æquiuoce ſicut canis de æquiuocatis, neque ſicut animal de homine; ſed eſt de rebus, quæ ſunt media inter æquiuoca, & vniuoca.* Et alibi: *Ens*, dicit, *eſſe mediũ inter æquiuocũ* 2. an 30. *& vniuocum.* Certe, ſi vniuoca, & nomine, & diffinitione conueniunt, *Vnde vniuocum dicatur.* æquiuoca autẽ, nomine gaudent tantũ, diffinitione vero diſtinguuntur. ens cũ de ſubſtantia, & accidente dicatur, fieri non poteſt, vt vna ſit vtriuſq; diffinitio, nec ſolo entis nomine gaudeant: medium igitur inter vtraque ſeruabit. Vnde ergo dictum ſit vniuocum, patet: non quidem ab vnitate conceptus, ſed potius ab vna rei diffinitione, nec æquiuocum à multiplicitate illius. Præterea, ſi realitas à re, veluti bonitas à bono proficiſcitur, ſiue deriuatur; quonam modo, aliquod nomen, realitatem, non autem ipſam rem ſignificabit? ſimiliter, quomodo aliquod nomen, formalitatem, non autem ipſam formam ſignificare poterit; ſi formalitas à forma, ſicut materialitas à materia deſcẽdit? Cæterum, vt res clarius intelligatur, rationibus propalabo: ens, vllo modo vniuocum eſſe dicendum: Nullũ vniuocum, vt *Simplicii verbis vtar*, dicitur magis, vel prius, vel proprius, in 2. de an. vno, quam in altero: veluti color non dicitur magis in albo, *Ens non eſſe vniuocum.* quam in nigro, nec prius, nec proprius, ſed ens proprius, & prius dicitur de ſubſtantia, quam de accidente: igitur non 1. eſt vniuocum. Amplius, illud, *in quo vnum per ſe, & eſſentialiter, aliud antecedit*, teſte Auerr. *ambobus vniuocum eſſe non poteſt.* 2. *Deſtr. diſp. 7. ſol. dubij vltimi.* eſſentialiter, inquam: quia ſi Socrates, tempore præcedat Platonem, hoc accidentaliter, non autem eſſentialiter dici debet. ſed prima cauſa, per ſe in ente, omnia alia entia præcedit ens ergo non erit vtriſque vniuocum. Item, per eundem in eundem, id, quod per eſſentiam aliquid capit, cum eo 3. conuenire non poteſt, quod per participationem illud recipit, ſed Deus capit ens per eſſentiam, cætera vero per participationem, omnia enim citra Deum, per participationem ſunt entia: in ente igitur vniuoce conuenire non poſſunt. Præterea, nullum vniuocum, in vno ſaluatur ſimpliciter, & 4. in alio ſecundum quid. ſed ens in Deo ſaluatur ſimpliciter, in aliis vero ſecundum quid, ſiquidem omne ens, citra primum, eſt ens ſecundum quid ens igitur, non eſt vniuocum: hæc ratio cum alia coincidit præcedenti. Adde, nihil 5. poſſe alteri vniuocari, per aliquid, quod non eſt in illo. ſed accidens eſt ens, entitate vtique, quæ eſt in ſubſtantia: non ergo erit vniuocum ſubſtantiæ in entitate. Ad hæc, nullum 6. prædicatum vniuocum de modo eſſendi prædicatur, à quo eius vnitas ſumitur: animal enim non prædicatur de ipſo ſentire; à quo vnitas conceptus animalis ſumitur. ſed ens prædicatur de modo eſſendi, à quo eius vnitas ſumitur, vtpote de eſſe formaliter: ens igitur non eſt vniuocum, nec etiam æquiuocum, ſed analogum. Sed *ad hæc dicunt* primæ ſententiæ fautores ſe profiteri ens eſſe vniuocum, non quidem vniuocatione phyſica, ſed logica, & metaphyſica, aut (vt alii dicunt) analogia tertiæ ſpeciei, proinde illa argumenta contra eos nequaquam militare. Cæterum, nonnullis viſum eſt, ens ſimpliciter, Deum, ac ſubſtantiam ſi- *Ens ſolam ſignificare ſubſtantiã.* gnificare alia vero ſecũdum quid, & in obliquo. vnde aiunt, hanc eſſe veram ſubſtantia eſt ens: hanc vero falſam: accidens, ſeu albedo eſt ens: ſed potius, paries eſt albus; entitas ſiquidem accidentis, eſt formaliter illa, quæ eſt ſubſtantiæ. Hoc fortaſſe dicere voluerunt *Parmenides, & Plato*: non enim veriſimile eſt, eos dicere voluiſſe, omnia eſſe vnum, & immobile formaliter, ſed ens eſſe vnum per ſe, vt Deum, qui per ſe eſt, & ſolus eſt, Plato, vnum analogum eſſe putauit, dicique principaliter de Deo, de aliis autem ſecundũ quid, & per quandam attributionem ad Deum. ens vero, eſſe vniuocum, quia vniuoce dicitur de cauſatis, vnum ſiquidem ante ens poſuit, quia ſcilicet Deus eſt ante omne ens cauſatum, vnde eſſe tribuit cauſatis duntaxat, vnitatem vero cauſæ primæ, cæteris autem attributiue ad cauſam videlicet primam. Scribit Plato pulchrum librum de ente, in quo multa ſcitu digna legẽtibus proponit, de quibus nobis modo nõ eſt animus diſſerendi. Plotinus. *Cum vnum ens dicimus*, *Enn. 6. lib.* inquit, *non ens quidem, deinde vnum nunciamus: nam in eo quod* *6. c. 14. lib.* *ens eſt, exiſtit & vnum, ideoque multa: viciſſim vero in eo quod vnum* *3. c. 6.* *non ſimiliter ens exiſtit, niſi forte ipſum genitura annuens ſic effecerit* *Ens per participationem.* *ipſum.* Et *Ens, cui nihil* [illegible]*gitur*, vocat *ens primo, ſiue primum, reliqua vero ſecundum participationem*, vtpote entia viſibilia, quæ ab ipſo ente vero, ac primo eſſe habent. Et alibi Peri- *Enn. 5. lib.* patheticorum ſententiam approbat: *Principii igitur*, inquit, *1. c. 1.* *eorum ſententia, qui res omnes partiti ſunt in decem, nobis accipienda videtur, inueſtigaturis nunquid decem genera eſſe velint, communis nomen entis habentia, ſiue prædicamenta decem. nam & ipſi fatentur* *Vnum.* *ens ipſum non eſſe in cunctis vniuocum, & recte fatentur.* Ex *cap.* 3. *lib.* 2. *eiuſdem enn.* ex propoſito Platonis de vno, & ente loquitur: *Ens.* Ex vno, inquit, *dependent omnia entia, quod quidem extra naſcentia genera cauſa exiſtit; non tamen in eo quod quid eſt, de aliis prædicatur: deſuper enim extat, nec cum generibus numeratur.* Vnum ergo, ſecundum Plotinum, eſt ante ens, & vnum, Deo proprie, aliis attributiue conceditur. Sed de vno poſtea nobis loquendum.

CAP. V.

Ens prædicare æquiuoce de ſuis inferioribus.

QVoniam hactenus diſputando audiuimus, ens vniuocũ dici non poſſe, quærere lubet, ſit æquiuocũ *Ens eſſe æquiuocum.* necne. Et inprimis quædã occurrunt rationes, quæ 1.

hoc

Ens quid ſit. hoc ipſum fateri videntur. Sane, ſi ens, iuxta philoſ. & Comment. doctrinam, multipliciter dicatur, veluti ſanum, de ſenis dicitur; æquiuocum vtique eſt appellandum:
4. met. 2. ſanum enim hoc modo, æquiuoce dicitur. Amplius, *ſola ſubſtantia eſt ens formaliter.* cætera vero entia ſunt, ſicut
7. met. 16. ſolet dici, non ſcibile, eſſe ſcibile, & vas ſalubre; ens ergo illis vniuoce ſic conuenire non poteſt. Adde, quod ſi ens præ-
2. diceretur vniuoce; tunc eſſet genus, ſed ens non eſt genus: igitur nō prædicatur vniuoce. Ad hæc, æterno, & temporali nomen tantummodo eſt commune. ſed ſubſtantiæ ſpiritua-
3. les, ſunt æternæ; accidentia vero, temporalia: nomen igitur tantum de illis prædicabitur, ratione diuerſa exiſtente. Re-vera, quando aliquid prædicatur de aliquo ſecundum nomen, non autem ſecundum rationem, illud vtique æquiuoce prædicabitur. ſed ſapientia prædicatur de Deo & creaturis ſecundum nomen, non autem ſecundum rationē, quippe, cum ſapientia in Deo ſit ſubſtantia, in creaturis vero, qualitas: æquiuoce ergo de vtriſq; prædicabitur. Profecto ſubſtantia, & accidens ſolo nomine ſimul gaudent, ratione vero omnino diſſentiunt: nam ſi aliquo modo ratione, aut aliqua vno ſimili conuenirent; vnius ad alterum facilis eſſet tranſitus, atque ita ſubſtantia in accidens, & accidens in ſubſtantiam tranſmearet, quod conſtat omnibus modis eſſe falſum: ergo quod prius. Iterum, vbi nulla ſubſtantiæ ſimilitudo haberi poteſt; profecto inibi ſola ineſſe videtur æquiuo-
4. ce prædicatio. ſed inter ſubſtantiam, & accidens, nulla eſt ſubſtantiæ ſimilitudo: igitur æquiuoce adinuicem dicuntur. Sane, plus affinitatis, canis latrabilis, & canis ſydus habent, quam ſubſtantia & accidens; illa enim in aliquo genere conueniunt: hæc autem nequaquam. ſed illa æquiuoce dicuntur: igitur hæc ſimiliter purum habebunt æquiuocationis modum. Non ergo indocte dictum eſt à Porphyrio: *Si quis, inquit, omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit.* Ens igitur
5. æquiuoce de ſuis prædicabitur inferioribus. Præterea, inter vniuocum, & æquiuocum non datur medium. ſed ens
Ens non eſſe pure æquiuocum. non prædicatur vniuoce: igitur dicitur æquiuoce. Reuera, de infinitis nihil vnum prædicatur. ſed entia ſunt infinita: igitur de ipſis nihil vniuoce, ſed æquiuoce prædicatur. Verum, ſi ita res ſe haberet; tunc plane multa ſequerentur ab-
1. ſurda. Inprimis, ſecundum Auerr. quod de entibus
4. met. 1. nō eſſet vna ſcientia, quæ metaphyſica appellatur; vna enim ſcientia ab vnitate ſubiecti dependet: æquiuocum enim non eſt vnum, ſed multiplex; nam vnitas nominis ſola, non eſt ratio perfecta, atque ſufficiens ſubiecti ſcientiæ conſtitu-
2. endi. Adde aliud abſurdum, quod tunc omne ens, vnum dici non poſſet, quemadmodum nec dicimus, quod omnia canis latret; de æquiuoco enim, ſecundum logicos, nihil vniuerſaliter prædicatur: nec in prædicamentis aliquando
3. faſſus eſt Ariſt. ens eſſe æquiuocum. Ad hæc, quando vnum de plurib. æquiuoce prædicatur, quoniam rerum cognitio, ex nominum ratione, non autem ex vocibus dependet; vnum certe ad alterius cognitionem nequaquam adducit, ſed ex accidentibus ad ſubſtantiæ cognitionem, notitiamque habendam pergimus: *accidentia enim, magnam conferunt*
4. *partem, ad cognoſcendum quod quid eſt.* igitur, ens nul-
1. ani. 11. lo modo poteſt eſſe merum æquiuocum. Inſuper, ſi ſubſtantiæ ad accidens eſſet tantummodo æquiuoca prædicatio; tunc plane inter vtrumque, nulla fieri poſſet legitima argumentatio: nominata plane æquiuocatio, penitus de-
Soluuntur argumenta. ſtruit proceſſum, ordinemque argumentandi: ſed peſſimā philoſophia oſtenditur contrarium, atque defenditur. Ex his ergo, atque ſimilibus patet, ens non eſſe vere vniuocum, nec pure æquiuocum, ſed medio modo ſe habere.

1. Hiis ita intellectis, ad 1. *dico*, hoc haberi ex textu philoſophi, atque commentatoris, quod ens principaliter de ſubſtantia, quam de accidente prædicatur: quod nos ad tertiam Analogiæ ſpeciem retulimus: non autem, quod ens
2. æquiuoce prædicetur. Ad 2. hoc idem Ariſtot. fatetur ſub metaphora illa: ſanum enim principaliter, animali congruit, aliis vero per attributionem, ſicut dictum: non ſequitur ergo, ens prædicare æquiuoce, ſed analogice potius, vel vniuoce, vniuocatione conceptus, ſicut alii dicunt. Ad *confirm. reſpon.* poſtea, quando proprie quæſtio ventile-
3. bitur: vtrum ens ſit genus nec ne. Ad 3. dico illa habere logicam quandam communitatem, ſiue conuenientiam, & hoc ſufficere. Ad *confirm.* illa diuerſitas, etſi vniuocationem generis auferat; non tamen tollit tertiam analogiæ ſpeciem. Ad 2. Verum eſt de illis, quæ in materia corruptibili conueniunt; adinuicem enim habent facilem tranſitum. at illa, quæ in vno genere logico conueniunt, non eſt illis ita facilis hæc meandi via. vnde argumentum
4. non concludit, quod intendit. Ad 4. dico accidentia, & ſubſtantiam non habere propriam, ac veram ſimilitudinem, ſed communem tantum, quatenus in aliqua communi ratione conueniunt. Ad primam confirmationem, quamuis duæ ſpecies ſubſtantiæ, nempe canis latrabilis, & piſcis marinus, maiorem inter ſe conuenientiam habere videantur, quam ſubſtantia & accidens; quia tamen in aliquo conueniunt analogo, quod illis commune eſſe non poteſt; hac de cauſa non ſequitur, quod ens de illis prædicetur æquiuoce. Ad Porphyrii autem dico authorit. ens prædicare æquiuoce, reſpectiue quidem, non autem abſolute; reſpectu vtiq; prædicationis vniuocæ propriæ, ac veræ & ſic intellexiſſe, qui
5. ens æquiuoce prædicare dixerunt. Ad 5. patet iam ex dictis ſolutio: nam inter vniuocum, & æquiuocum, datur analogum: & entibus eſt vnum commune analogum.

CAP. VI.

Ens dicere vnum conceptum, non tamen vnam realitatem ſubſtantiæ, & accidentis.

DElectet mentem ſtudioſam, hæc diligenter perquirere, ex quorum cognitione, multa ſuſpendet notitia rerum: hac de cauſa, poſtquam viſum eſt, ens æquiuoce non dici de ſuis inferioribus, ad antiquū regredimur certamen, vtpote magis acutum, quo peregrina delectari ſolent ingenia: ac inprimis ſic differendo, ergoimus: Quæ in aliquo conueniunt, & differunt inter ſe; aliquis profecto inſit illis conceptus communis, neceſſe eſt omnino: aliqua enim conuenire, & differre in eodem, impoſſibile reputatur. ſed ſubſtantia, & accidens conueniunt in ente, & differunt inter ſe: igitur aliquis ineſt illis conceptus com- 1.
munis. Amplius, vbi eſt vnus modus eſſendi communis, inibi plane erit vnus communis cōceptus: ab vno enim modo, vna ratio dependet. ſed ſubſtantiæ & accidenti ineſt huiuſmodi modus; habere ſiquidem eſſe formale congruit vtrique, neque viciſſim illud ſibi præſtare poſſunt, quia nimirum, vt dicitur primo poſteriorum, prædicamentorum eſſentiæ ſunt impermixtæ. Adde rationale eſſe ens. ſed ens in hoc, ſubſtantiæ non poteſt officium ſubire; cum enim ſit genus, de differentia prædicare nequit; ens autem de differentiis prædicatur, entis namque rationem ſubterfugere poteſt nihil, neque accidens dici poterit, alioqui hæc erit falſa. Rationale eſt ens: erit ergo ratio entis, à ſubſtantiæ, atque accidentis ratione diſcreta. Rurſus, ſi ens non haberet conceptum, communiorem antiquioremque ſubſtantiæ conceptu, tunc proculdubio, non eſſet primum intellectus obiectum, quod eſt contra communem ſapientum ſententiam; prius enim cadit in intellectus apprehenſionem, quam ſubſtantia: nam primus gradus perfectionis alicuius formæ, eſt eſſe. in illo ergo prius ens, & non ſubſtantiam concipimus: Igitur entis conceptum, ſubſtantiæ conceptum præcedere neceſſe eſt. Reuera, ſi paſſio entis, de ſubſtantia, veluti de proprio ſubiecto diceretur, falſum contingeret, non ſecus, ac ſi quis, habere tres, iſoſceli, & non triangulo, primo tribuere vellet. in cauſa autem eſt, quia ſubiectum, ac partes ſubiectiuæ diuerſis propriiſque rationibus diſtinguuntur, & ex conſequenti diuerſis conceptibus: ergo quod prius. Ad hæc, ens prædicatur de ſubſtantia, & accidente: aut vno vtique communi, eodemque, aut proprio conceptu. Si primus prædicandi modus ei attribueretur; tunc plane eſſet prædicatio eiuſdem de ſe ipſo, quod eſt abſurdum: ſecundum alium ergo modum prædicatur, qui profecto vnus, ac proprius eſt entis. Sane, ſi conceptus entis eſt idem omnino cum conceptu ſubſtantiæ, atq; accidentis, tunc, aut eſt idem alteri illorum, aut vtrique. ſi idem alteri; de altero prædicare non poterit. ſi vero vtrique: illa ergo erunt idem inter ſe. Alius ergo eſt conceptus entis, à ſubſtantiæ conceptu, atque accidentis. Adde, quod conceptus entis eſt ſimpliciter ſimplex, & ex conſequenti irreſolubilis ad ſuperiore: non ſic autem conceptus ſubſtantiæ, aut cuiuſuis inferioris: idem ergo eſſe non poſſunt. Iterum, quando vnum, ſine altero, ſuum eſſe obtinere valet; diſtinctum vtique conceptum ab alterius conceptu habebit: ratio enim à ſuo diffinito, ſeparati non poteſt. ſed ens in eſſe exiſtentiæ, ſicut apparet in ſacramento altaris, abſque ſubſtantia, conſeruatur, & habetur: diſtinctum ergo conceptum habet à conceptu ſubſtantiæ. Sane, hæc eſt vera ens diuiditur in 10. prædicamēta. & hęc ſimiliter: ſubſtantia non diuiditur in 10 prædicamenta. igitur propriis conceptibus diſtinguuntur; alioqui duo contradictoria de eodem eſſent vera. Similiter, ens de Deo verificatur, qui ſub aliquo prædicamentorum non continetur: 6.

Ens quid ſit. diſtinctum ergo ab illis habet conceptum. Præterea, *prius*
eſt, à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, authore philoſ.
5. met. ſed ens ordine naturæ, ſubſtantiam præcedit: priorem ergo
habet conceptum. Reuera inter conceptus quidditatiuos,
ne fiat proceſſus in infinitum, datur primus conceptus. ſed
ille eſt conceptus entis, in quem omnis creaturarum conce-
ptus eſt reſolubilis: ergo quod prius. Itaque entis conceptus
videtur eſſe vniuocus ad omnia, quæ ſub ipſo continentur, &
ex conſequenti, ens non eſt analogum, aut æquiuocum ad
Rationes quod ens non dicat aliquem conceptum præciſum. ſua inferiora. Cæterum ad hæc, atque his ſimilia ita reſpon-
dere valemus, aſſerentes non eſſe aliquam formalitatis ra-
tionem, aut entis quidditatem, à ratione Dei, & creatu-
rarum, aut ſubſtantiæ, & accidentis, ſeclusam. Sanè, cauſa, ſu-
um præcedit effectum. ſed Deus eſt cauſa vniuerſalis, & pro-
1. pria cujuslibet entis realis: quilibet autem conceptus ex par-
te rei conceptibilis, eſt ens reale: ſit ergo vt eius conceptus
ſit Deo poſterior: ente namque ſimpliciter primo, nihil eſt
prius. ſed Deus eſt hujuſmodi. ergo &c. Reuera, ſi bonum,
& ens conuertuntur: ſi Dei conceptus, aliquam entis quid-
2. ditatem à ſe præciſam præſupponeret; eadem facilitate ali-
quod ſibi bonum præſupponeret, atque ita non eſſet ſim-
pliciter bonum, & ex conſequenti perfectum ſimpliciter;
ſed aliqua illi perfectio eſſet anteponenda, quod eſt falſum.
Nec valet dicere, ens eſſe illum conceptum, alioqui ens non
eſſet bonum, nec viciſſim conuerterentur: aut illum con-
ceptum non eſſe Deo priorem, aut poſteriorem, ſed ab v-
troque præſcindere: nam, ſi ens habeat conceptum ab a-
3. lijs omnibus ſecluſum; in ſua vtique communitate, Deo
prius reputabitur: ſiquidem Deus eſt ens; non tamen o-
mne ens. ſed hæc omnia ſunt falſa, & à vera philoſophia a-
lieniſſime.

Soluuntur argumẽta. Cum ergo hæc ita ſe habeant, facilè erit propoſitis re-
ſpondere argumentis. Et ad 1. quidem ſic dici poteſt. Sub-
1. ſtantiam, & accidens in ente conuenire; quatenus ſcilicet
iſte terminus ens, de quolibet illorum communiter prædi-
catur: proprijs vero conceptibus differre; quatenus pro-
prio terminus de proprio ſibi ſubjecto, & non communi-
2. ter prædicatur. Ad 2. ſubſtantia, & accidens habent vnum
modum eſſendi analogum communem, communitate vtri-
que proportionis, quatenus accidens à ſubſtantia, etſi non
formaliter; tamen effectiuè dependet: hoc enim modo
ſubſtantiæ prædicamentorum ſunt impermixtæ, alias a-
ctio non eſſet cauſa paſſionis. Hæc igitur communitas pro-
portionis, vni conuenit propriè, alteri ſecundario. Non
neſcitur illis communitas abſtractionis, quaſi ille modus
à ſubſtantia abſtractus, atque accidente in communi, ſit enti
quidditatiuus, & proprius. Ad *confir.* ens mihi pro vno acci-
pitur conceptu disjuncto; ſignificat .n. ſubſtantiã, vel acci-
dẽs: ſenſus ergo eſt, rationale eſt ens. i. e. ſubſtantia, vel acci-
dẽs. Non oportet ergo vnũ conceptũ præciſum ponere, ſed
vnum potius disjunctum, quod profectò ſubſtantiæ, atque
accidenti congruit, ſecundum proportionem, quam ha-
3. bent ad inuicem. Ad 3. Quoniam ens ſignificat decem con-
ceptus, vel conceptum disiunctum; ſubſtantia autem, vnum
conceptum tantum, & abſtractiuè; hac de cauſa eſt primum
intellectus objectum. Ad *confir.* ſi ens in tota ſua commu-
nitate accipiatur; tunc quidem veriſſimè dicimus: Plato eſt
ens, & non: Plato eſt ſubſtantia. At ſi quatenus in 10. præ-
dicamenta eſt diuiſum, hoc certè modo, non eſt prius, prio-
ritate naturæ: Plato eſt ens, quam Plato eſt ſubſtantia. Ad
aliam confirm. vt paſſio de proprio demonſtretur ſubjecto,
non eſt neceſſaria rationis ſignificatæ diuerſitas, ſed diuer-
ſus modus concipiendi; concipimus enim entis conceptum,
non modo ſubſtantiam, verum etiam, ex conſequenti, acci-
dens ſignificantem, non ſic autem, ſubſtantiæ conceptum;
4. quippè, qui vnum tantum abſolutè ſignificat. Ad 4. Ens
prædicatur ſecundum conceptum communem, per mo-
dum concipiendi disiunctum, non autem per communi-
tatem rei conceptæ. Ad *confir.* ille conceptus eſt idem vtri-
que, ſi ſecundum proportionis identitatem intelligantur:
vnde illa regula huic propoſito non congruit, ſed illis tan-
tum, quæ ſunt ſimpliciter eadem, eidem tertio. Ad aliam
confirm. conceptus entis disiunctus eſt ſimpliciter ſimplex,
diſtinctus vero eſt ſimplex. illius enim conceptus per ter-
minum communiſſimum, iſtius vero per terminum minus
5. communem ſignificatur. Ad 5. Quamuis ens quoad ſe-
cundum ipſius ſignificatum, ſine ſubſtantia, ſeruari, ſeu
conſiſtere poſſit; non tamen quoad principale illius ſigni-
ficatum: nam ens, quod immediatè in 10. diuiditur prædi-
camenta, habitudinem habet ad ſubſtantiam; diffinitio
enim non poteſt ſeparari à ſuo diffinito: propterea diffi-
nitionem, ſine diffinito concipere non valemus, nec ac-
cidens ſine ſubiecto: etenim illius eſſe, eſt ineſſe. Quare,

ens hue accidens licet quoad eſſe actuale, ſine ſubſtantia Ens quid ſit.
ſaluari poſſit; ſine verò aptitudine ad illam, minimè. Ad
confirm. dico, pro contradictione defendenda, ſufficere
modum concipiendi, nec requiri diſtinctionem ſecundum
rei rationem. Quanquam igitur ens, & ſubſtantia, ſecun-
dum principale entis ſignificatum, vnum, ac eundem e-
nuntient conceptum; diuerſo tamen modo ſignificandi,
ac concipiendi, illum ſignificant: ex quo patet non ſequi,
quod in argumento aſſumitur. Ad aliam *confirm.* dico, ens,
quod diuiditur in Deum, & creaturas, reſpectu entis, quod
diuiditur in 10. prædicamenta, dicere conceptum priorem,
prioritate naturæ, ac perfectionis. Ad 6. licet ens, ſecun- 6.
dum vocem, communius ſit quam ipſa ſubſtantia; non
ſic tamen ſe habet ſecundum proprium, primarium, ac
quidditatiuum conceptum, cum illius proprius conceptus,
ſit conceptus ſubſtantiæ. Nec multum refert, quod plura
ſignificet quam ſubſtantia, quum id illi contingat ſecun-
dum diuerſum modum concipiendi, ſignificandique. Il-
lud ergo eſt dicendum prius ſecundum naturam, à quo
non conuertitur conſequentia ſubſiſtendi, quando tum
conceptu, tum etiam voce prius reputatur; non autem
quando ſola tantum voce præcedit. Ad *confir.* omnis con-
ceptus creaturarum in Dei conceptum reſoluitur, quate-
nus nomine entis ſignificatur; cum habitudine tamen ad
creaturas, quia nimirum creaturæ ab ipſo Deo dependent.
Sed *adhuc aliqui inſtabunt*: Quod habet vnum modum eſſen-
di in ſubſtantia, & accidente, eſt vnius conceptus in vtro- 1.
que; vna enim ratio conceptus, ab vno ſumitur modo eſ-
ſendi. ſed ens habet vnum modum eſſendi in illis, nempè
formaliter: ſubſtantia certè eſt ens formaliter, ſimiliter &
accidens, vt quantitas: nam etſi ſubiectiuè ſit per ſubſtan-
tiam; eſt tamen ſeipſo formaliter: non enim ſubſtantia eſt
formale principium, quo accidens eſt tale: ens igitur for-
maliter ineſt vtriſque. Adde, quod ens eſt obiectum po-
tentiæ, quod naturaliter præcedit illam, inſuper ſubſtantia 2.
& accidens, maiorem habent conuenientiam, quam ens, &
nihil. & intellectus vera intellectione intelligit ens eſſe com-
mune ſubſtantiæ, & accidenti: igitur communem habet
conceptum. denique vniuerſalitas entis, figmento eſſet ſi-
milis, ſi nihil in re conuenientiæ haberet. Dico ad 1. *mino-
rem* eſſe falſam, vtpote quia eſſe formaliter in ſubſtantia, a-
liud eſt ab eo, quod dicitur eſſe in accidente; ideoque ab il- 1.
lis abſtrahi non poſſe modum aliquem communem. Acci-
dens præterea eſt ens formaliter, propter ſubſtantiam. Ad
aliud dico, ens eſſe obiectum potentiæ: verum abſque intel-
lectus operatione, non eſſe vnum. vnde ante actum intelle-
ctus, obiectum eſt multiplex; poſt illum vero, commune, &
vnum redditur. Similiter poſt actũ intellectũ, vniuerſale fit
actu cõmune, ante vero erat in ſingularibus non vnũ. ſimili
quoq; modo ſubſtantia & accidẽs ſe habẽt: nec eſt figmẽto
ſimilis, cum illi res correſpondeant, quæ aptitudinem ha-
Quod prædicetur vniuocè. bent, vt ſub illa vnitate comprehendantur, atque concipi-
antur. Ens ergo non habet vnum conceptum vniuocum, &
ex conſequenti non prædicatur vniuocè, quod etiam præ-
ter alia, quæ dicta ſunt, ſic quoque conſtare poteſt. Etenim, 1.
ſi de omnibus prædicatur vniuocè: igitur formaliter de
modis, quibus diuiditur, nempè finito, & infinito prædi-
caretur, quod eſt falſum; ſemper enim contrahens, non 2.
includit ipſum contrahibile, immo eſt extra rationem con-
trahentis. Amplius, quæcunque ſunt in aliquo vniuoca,
aliquam inter ſe vniuocationis ſimilitudinem habent. ſed
inter infinitum, & finitum huiuſmodi vniuocationis ſimili-
tudo inueniri non poteſt, ſimiliter inter primam cauſam, &
cauſatum. Adde, quod ſi vniuocè de Deo, & de creaturis
prædicatur, ſicut Deum eſſe, eſt neceſſarium; ita etiam, &
creaturas, alioqui non eſſet vniuoca prædicatio. ſed hoc eſt
falſum ergo &c. Adde, quod tunc in Deo eſſet aliqua com-
poſitio, nempè ex entitate communi, & particulari; in o-
mni enim re eſſet entitas communis, & hoc ens, de quo præ
dicatur. Sed *ad hæc patet reſponſio* ex ſupradictis: res namque *Propria opinio.*
ad vtrumlibet agitatur. Quod ſi quiſpiam deſideret au-
dire, quid ipſe de hac grauí altercatione ſentiam, hæc pau-
ca percipiat. Entis conceptus bifariam accipi poteſt: vno
quidem modo, vt eſt quædam res, & ita eſt vnus numero:
alio vero modo, vt ad res conceptibiles refertur: & ſic ea-
rum rerum, quæ mente concipiuntur, eſt repræſentatiuus,
atque earundem ratio, & vnus conceptus, vnitate propor-
tionis, quatenus ſcilicet accidens, proportionem habet ad
ſubſtantiam. Suffragatur nobis phil. ſententia; ita de hac re 4. met. 2. tex.
differentis: *Ens*, inquit, *multa ſignificat, non quidem ſecun-
dum vnam rem, ſed ſecundum vnam rationem ſimplicem, ipſis com-
munem*. ſed multa ſignificet ad vnum, ſcilicet ſecundum
attributionem ad vnum; quæ nihilominus omnia, vna
impo-

Digitized by Google

Ens quid ſit. impoſitione, & ex conſequenti, vnico conceptu ſignificat: hoc quidem dixerim. quod ſi tibi non arriſerit, accipe quod alij dicunt, nempe ens ſignificare conceptum diſiunctum, qui eſt vnus, vnitate proportionis, ſeu analogiæ; ens enim ſecundum hunc modum, aut ſubſtantiam, aut accidens ſignificat. vel vt alij ſentiunt, ſcilicet ens ſignificare immediate 10. conceptus, atque ex his fieri conceptum vnum, vnitate vtique proportionis, ſeu analogiæ: verum quilibet abundet in ſenſu ſuo, in his maxime, quæ ſine fidei detrimento intelligi diuerſimode poſſunt.

CAP. VII.

Ens non dici Analogice.

Ens non dici analogice. EXcuſsis his, quæ ad vniuoci, atque æquiuoci rationem ſpectare videbantur, reliquum nobis eſt, aliam quoque diſputantium partem, aliquibus argumentorum ictibus adoriri, atque inprimis aſſerere, ens de ſuis inferioribus analogice non dici, nec ſecundum conceptum diſiunctum, aut idemptice de ſubſtantia, & accidente, ſic arguendo: Quod prædicatur analogice, ſecundum idem nomen, eandemque rationem diuerſimode participatam, prædicatur; hæc enim eſt proprietas tertiæ ſpeciei analogiæ, vt dixi. ſed hoc nomen ens, non ſolum vnam, ſed plures ſignificat rationes, vtpote Deum, & creaturam, ſubſtantiam, & accidens: quorum rationes, ſeu diffinitiones ſunt diuerſæ: igitur analogice de ſuis inferioribus non dicitur. Sane, omnis prædicatio apud philoſophum eſt vniuoca, aut æquiuoca, aut denominatiua. ſed ens non prædicatur æquiuoce, neque vniuoce, vt dictum eſt ſupra: denominatiue ergo, & non analogice.
2\. Amplius, quod de aliquibus analogice prædicatur, in quidditatiuo illorum conceptu comprehenditur, atque intelligitur; vt omnium pene

Quod non dicitur conceptus diſiunctus. modum eſt ſententia. ſed ens in quidditatiuo ſubſtantiæ conceptu non includitur; alioqui ipſam intelligere non poſſemus, niſi ipſam exiſtere intelligeremus; ens enim idem eſt, quod exiſtens. ſed hoc eſt falſum: ergo &c.
3\. Contra illud, quod dicitur de conceptu diſiuncto, ſic arguo: Eſſe, *teſte Dionyſio*, perfectius eſt quam viuere; quia nimirum ſimplicius: igitur ens habet conceptum ſimpliciſsimum. at conceptus diſiunctus non eſt conceptus ſimpliciſsimus: ens ergo non ſignificat conceptum diſiunctum. Reuera, omnis conceptus diſiunctus, duos in ſe conceptus ſimplices virtualiter comprehendens, in priorem vtique reſolubilis eſt conceptum. ſi ergo ens, conceptum habet diſiunctum: ergo aliquis erit conceptus prior conceptu entis, atque ita ante ens, erit ens, quod eſt abſurdum. Sane, ſimplici operationi, ſimplex conuenit obiectum. ſed operatio intellectus eſt ſimpliciſsima; eius ergo obiectum, ſcilicet ens, erit ſimpliciſsimum, quod plane fieri non poſſet, ſi illius conceptus eſſet diſiunctus. Præterea, quod diſiunctum ſignificat conceptum, non prius vnum, quam aliud ſignificat: igitur, enti, diſiunctus non conuenit conceptus; prius enim ſubſtantiam, quam accidens ſignificat.

Quod non prædicetur identice. Adde, vnumquodque nomen, vnius gratia rei ſignificandæ impoſitum eſſe, quippe, quod vnum determinate non ſignificat, nihil plane ſignificat: quod certe facere nequit, quod diſiunctum plura ſignificat: ergo quod prius.
5\. Neque etiam prædicatur idemptice: nam ſi analogice prædicatur, non ergo idemptice, quod enim idemptice prædicatur, conuertibiliter vtique prædicatur: vt homo eſt homo. ſed ita ens de ſubſtantia, aut accidente non prædicatur: ergo &c. Sane, quod ponit in numerum contra ſubſtantiam, idemptice prædicari non valet. ſed ita ſe habet ens ad ſubſtantiam; addit enim in ſua ſignificatione accidens, quod in ſubſtantia non includitur: non ergo idemptice prædicatur. Profecto, ſi non poneret in numerum; tunc plane illa eſſet vera: ſubſtantia eſt ergo ens, quod eſt falſum: roſa namque in hyeme eſt ſubſtantia; non tamen eſt ens, cum non exiſtat in rerum natura, niſi in anima tantum.

Ex his ergo patet ens analogice non dici, neque diſiunctum habere conceptum, denique neque idemptice de ſubſtantia, & accidente prædicari.
1\. Verum hæc ita ſolui poſſunt, & primum quidem ſic: Deus & creatura, ſubſtantia & accidens, ſecundum dependentiam vnius ad alterum, vnum habent conceptum, vnitate vtique proportionis, ſeu analogiæ, & hoc ſufficit, vt ens de illis analogice, ſeu proportionabiliter prædicetur. Ad *confirm.* ſub prædicatione æquiuoca, analoga continetur; analogum enim eſt æquiuocum à conſilio: itaque ens, non mere æquiuoce, ſed analogice de ſuis inferioribus prædicatur.
2\. Ad 2. ſi ens ita intelligatur, vt idem ſit, quod exiſtens, in formali plane ſubſtantiæ conceptu non includitur: nec etiam hoc modo in 10. prædicamenta diuiditur. at ſi intelligatur ab actu eſſendi, & vt alij dicunt, nominaliter, ſic vtique includitur in conceptu ſubſtantiæ, vnde nec ſubſtantiam, ſine ente intelligere poſſumus. *Ens quid ſit.*
Ad 3. Quamuis ens ſecundum primarium ipſius ſignificatum ſit ſimpliciſsimum; quatenus vero in 10. diuiditur prædicamenta eſt confuſiſsimum, cum de diuerſis prædicetur generibus. Ad *confirm.* dico, ſufficere ſi in principaliorem reſoluatur conceptum, qui minus principali conceptu eſt prior. Ad aliam *confirm.* operatio intellectus eſt ſimplex ſecundum eſſentiam; multiplex tamen ſecundum virtutem; ſimiliter ens ſe habet, vt dixi. 3.
Ad 4. *Anteced.* eſſet verum, quando ens ſine aliquo ordine ſignificaret. ſed poſtea- 4.
quam ſubſtantiam principalius ſignificat, deinde accidens, nullum ſequitur inconueniens. Ad confirmationem, verum eſt de nomine vniuoco, quod principaliter imponitur ad vnum determinate ſignificandum, ſecus autem eſt de ente, quod ſubſtantiam principaliter, deinde accidens ſignificat.
Ad 5. illud *conſeq.* eſſet verum, quando illa duo, ordi- 5.
nem haberent ad vnum tertium, modo autem res non ſe ita habet, propterea non ſequitur, quod infertur. Ad 1. *confirm.* ens, quoad principale ſuum ſignificatum, nihil addit ad ſubſtantiam; bene tamen quoad modum concipiendi, atque intelligendi. Ad vltimam confir. dico, roſam non eſſe ens participaliter, ſed nominaliter: hoc eſt, non quoad ſubſiſtentiam, ſed quoad modum concipiendi.

QVÆSTIONIS OCTAVÆ

CAP. I.

Ens in quantum ens, eſt ſubiectum adæquatum in prima philoſophia.

QVomodo ens de ſuis dicatur inferioribus, hactenus diſputando, quæſiuimus. alia ſunt nobis poſthac inquirenda, quæ noſtro propoſito conducere iudicauimus, ſine quorum cognitione, quonam modo ens diuidatur in actum, & potentiam, recte ſciri non poteſt. Propoſuimus autem nobis excutiendam, examinandamque famoſam illam quæſtionem, à nobiliſsimis, præclariſsimiſque ingeniis agitatam, ventilatam, atque excuſſam, nempe ens, in quantum ens, primæ philoſophiæ eſſe adæquatum ſubiectum: ex cuius profecto notitia non parum luminis acceſſurum putamus, ad ea, quæ deinceps à nobis erunt enuncianda, atque enucleanda. Titulus ergo quæſtionis eſt talis: Ens reale per ſe, in quantum eſt tale, eſt ſubiectum in prima philoſophia: ens, inquam reale, vt ſecernatur ab ente, quod & reali, & rationis enti eſt commune. illud enim, cum nullam rei dicat vnitatem, niſi vocis tantum, realis ſcientiæ ſubiectum eſſe non poteſt. Ens igitur reale per ſe, quoniam authore philoſ. *accidens non eſt ens per ſe, ſed eſt ens diminutum*, atque imperfectum, commune enti finito, & infinito, (primus ſane philoſophus non ſolum circa ens finitum, verumetiam circa infinitum verſatur) eſt ſubiectum adæquatum metaphyſicæ; nullum certe participationem entis, metaphyſici ſpeculationem ſubterfugere poteſt: nec vir iſſi in metaphyſicus, aliquid, niſi ratione, qua eſt ens, ſpeculatur, atque conſiderat. *Ens reale commune finito, & infinito ſubiectum meta.* *6. met. 8.*
Porro, quod dicitur à philoſ. metaphyſicum ſcilicet, & logicum loqui de omnibus, atque etiam entia conuenire, quod etiam à commentatore confirmari videtur, ſic dicente: metaphyſicum & logicum in ratione ſubiecti eſſe vnanimes: de ſubiecto materialiter, non formaliter ſumpto, intelligi debet. etenim metaphyſicus, veram entitatem cuiuslibet entis, vt entitas eſt, perſcrutatur: logicus vero ſatagit, quomodo cuilibet enti, aliquam ex ſecundis intentionibus attribuat. Item, logicus de omnibus conſiderat ab aliquibus communibus procedendo; metaphyſicus vero ex propriis; propterea ille opinionem, iſte autem ſcientiam generat. Itaque, in ſubiecto adæquato, ſecundum rationem formalem, metaphyſicus, & logicus non ſunt concordes, ſed ab inuicem diſſentiunt. *4. met. 5.*
Cæterum, ens, hoc modo acceptum, eſſe adæquatum primæ philoſophiæ ſubiectum, ſic patefieri poteſt: Illud eſt primæ philoſophiæ ſubiectum adæquatum, cuius paſsiones, quæ ipſi primo, & per ſe conueniunt, in huiuſmodi ſcientia conſiderantur; hoc enim decet habere cuiuslibet ſcientiæ ſubiectum. ſed propriæ entis realis paſsiones, vtpote tranſcendentia, actus, & potentia, finitum & infinitum, ſub metaphyſica ſpeculatione continentur: ergo &c. 1.
Sed *dubitabit aliquis* ac dicet: Philoſ. quod *in 4.* dixit eſſe ſubiectum met. in 10. prædicamenta diuiſit. Metaphyſicus ergo, entis paſſiones conſiderat, quatenus in 10. prædicamenta diuiditur, *4. 9. 10. met.* *5. met. de ente.*

Ens eſt ſubiectū met. ſimiliter & ipſum eſt. *Dico,* philoſophum 4. *lib. tex.* 1. di-
xiſſe, quandam eſſe ſcientiam, ens in quantum ens, ſpecu-
lantem. ac quæ illi inſunt ſecundum ſe, exempla *tex.* 3. pro-
palaſſe, nempe vnum, ac alia tranſcendentia, quæ plana nō
conſequuntur ens prædicamentale, ſed reale potius. falſum
eſt ergo, firmiter aſſerere, philoſ. *lib.* 5. *cap. de ente*, diuiſiſſe
ens tantum in decem prædicamenta. cum ibi palam diui-
ſerit per potentiam, & actum; ac vtramque diuerſis libris
diuiſionem proſequatur: alteram quidem, quæ eſt in 10.
Duæ entis diuiſiones. prædicamenta in lib. 7. & 8. Alteram vero, in nono eiuſdē
philoſophiæ libro. Sane, diuiſio entis in 10. prædicamenta,
non eſt prima entis diuiſio, ſed alia eſt prior, qua ens diui-
ditur in aliquid finitum, & infinitum, deinde ens finitum in 10.
prædicamenta: omne autem ens prædicamentale, eſt fini-
tum, Deus autem infinitus, id eſt extra omne genus, ex
2. quo patet argumentum nihil concludere. *Secunda ratio.* Ens in
quantum ens, paſſiones habet de ipſo demonſtrabiles. al-
icuius ergo ſcientiæ erit ſubiectum, non quidem phyſicæ,
nec etiam metaphyſicæ: quoniam ſcientiæ particulares par-
4. met. 2. tem entis conſiderant. Quare, ſi hac in philoſophia non eſt
ſubiectum, alicuius tandem erit, quæ eſſet hac vniuerſalior,
quod eſt falſum, tunc etiam hæc prima philoſophia dici nō
3. poſſet. ergo quod prius. Item, huic ſententiæ fauet autho-
6. met. 3. ritas philoſ. ſic arguentis, ſi non eſt altera ſubſtantia præter-
quam natura conſiſtens; tunc plane phyſica eſſet prima ſci-
entia: eſſet enim de omnibus entibus, ſicut nunc eſt de om-
nibus entibus naturalibus. omnia namque entia tunc eſſent
naturalia, ac vnum haberent ſubiectum commune. Igitur
ſubiectum primæ philoſophiæ eſt aliquod communiſſi-
mum, hoc eſt, ens; alioqui falſa eſſet philoſophi conſeq.
4. Ad hæc. Ad primam philoſophiam ſpectat, primas cauſas
ſpeculari, *prologo met.* igitur primarum cauſarum effectus
conſiderat; eiuſdem enim ſcientiæ eſt conſiderare cauſam,
& effectum. ſed primæ cauſæ ex ſeipſis, & ſecundum ſeipſas,
ſunt cauſæ entium, in quantum entia: ens igitur in quantum
ens eſt, vt primum, ac adæquatum iſtius ſcientiæ ſubiectum
5. conſideratur. Amplius, maxima ſcientia circa maxima ſci-
bilia verſatur: ſed maxima ſcientia eſt metaphyſica, maxi-
mum vero ſcibile, eſt ens in quantum ens, vt poſtea dice-
mus: ergo &c. maxima namque ſcibilia, vel ea dicenda
ſunt, quæ prius cæteris ſciuntur, ac ſine quibus, alia ſciri
non poſſunt, vtpote ens in quantum ens, & quidquid ens
hoc modo conſequitur. vel illa plane, quæ certiſſima ſunt,
cuiuſmodi ſunt principia, & cauſæ; quæ profecto eo ſunt
certiores, quo fuerint priores: atque ex illis dependet om-
nis poſteriorum certitudo. Itaque, vtroque modo, non
quidem ſeorſum, ob vnitatem ſcientiæ conſeruandam, ſed
coniunctim, ſeu ſub aliqua ratione communi, metaphyſi-
ca, ſiue maxima ſcientia illa contemplatur. Ex his ergo, at-
que ſimilibus patet, quomodo ens reale, quatenus eſt tale,
ac finito, & infinito enti commune, ſit primum, atque adæ-
quatum primæ veræque Theologiæ, ſeu ſapientiæ, maxi-
mæque ſcientiæ ſubiectum. Hæc, quæ dicta ſunt, rei verita-
ti, atque rationi conformia eſſe puto. Verum, ne aliorum
rationes nihil feciſſe videamur; in medium nonnullos ad-
ducere placuit, qui aliter ſentire videntur. Apud *Alphara-*
In codicillo de diuiſ. ſcient. *bium,* Deus eſt primæ philoſophiæ ſubiectum: idem nam-
que eſt abſtractiuæ, & intuitiuæ ſapientiæ ſubiectum. ſed il-
Quod Deus ſit ſubiectum met. lius intuitiuæ eſt Deus: ergo & abſtractiuæ. Sane, illud eſt
in ſcientia ſubiectum, ad quod omnia attribuuntur, quæ in
illa conſiderantur, quodque principaliter conſideratur in
illa ſcientia. ſed in prima philoſophia, Deus obtinet huiuſ-
1. modi dignitatem: ipſe ergo eſt illius ſubiectum. Adde, quod
2. philoſ. 6. *met.* dixerit, primam philoſophiam eſſe de ſepara-
bilibus, & immobilibus. ſed Deus eſt ſumme immobilis,
ſummeque ab omnibus ſecretus, & ſemotus: ergo quod
prius. Hæc Alpharabij doctrina, Auicennæ minime placu-
it, ideo multis aduerſus illam argumentis pugnare non de-
ſtitit. *Nulla,* inquit, *ſcientia probat ſuum ſubiectum. at Deum eſſe,*
probatur in hac ſapientia: Deus ergo non eſt huius ſcientiæ ſubiectum.
1. phyſ. vltimo. Auerroes arguit contra Auicennam, qui poſuit ens in quan-
tum ens, metaphyſicæ eſſe ſubiectum: *Qui,* inquit, *dicit,*
quod prima philoſophia nititur probare entia ſeparabilia eſſe, peccat;
genus enim entium ſeparatorum eſſe, non demonſtratur
niſi in ſcientia naturali; hæc enim entia ſunt ſubiectum pri-
mæ philoſophiæ, & impoſſibile eſt aliquam ſcientiam de-
monſtrare ſuum ſubiectum eſſe. ſed concedit ipſum eſſe,
aut quia eſt manifeſtum per ſe, aut quia eſt probatum in a-
Aliæ rationes. lia ſcientia: vnde peccauit Auicenna, qui dicit primum phi-
loſophum demonſtrare primum principium eſſe. Acce-
3. dunt ad commentatoris ſententiam tuendam, atque de-
fendendam, & aliæ non parum facientes rationes. Reuera, ſi
omnis propemodum metaphyſicus labor, ad librum 12. *Ens eſt ſubiectū metaph.*
tendit, qui de ſeparatis loquitur ſubſtantijs; non temere
quis dixerit, huiuſmodi ſubſtantias eſſe primæ philoſophiæ
ſubiectum. hæc ſane præcipua eſt inter alias ſubiecti condi-
tio. Adde, quod hæc ſcientia cum ſit maxime diuina, illius 2.
maxime intereſt, diuiniſſima ſpeculari, cuiuſmodi eſt Deus *6. met. 2.*
benedictus. Item, *Prima,* inquit, *philoſophia eſt circa ſeparabilia,* 3.
& immobilia: Deus ergo eſt ſubiectum primæ philoſophiæ.
Verum his aduerſantur nonnullæ rationes: inprimis, quia
illa quæ demonſtrantur in hac ſcientia, ſiue de ſubiecto i-
ſtius ſcientiæ, ſunt actus & potentia, idem & diuerſum, cau- 1.
ſa & cauſatum, & quæ ſunt generis eiuſdem, quæ Deo opti-
mo maximo non competunt. Amplius, principium ſubie- 2.
cti, atque ſcientiæ, non eſt eiuſdem ſcientiæ ſubiectum, *ſed*
Deus eſt principium ſcientiæ metaphyſicæ, vt habetur, ergo. Sane, *12. met.*
quæ in ſcientia hac pertractantur, ſub Deitatis ratione non *1. 5. 6.*
conſiderantur, ſed potius ſub entis ratione. at omnia, quæ
in aliqua ſcientia conſideranda ſunt, ſub ratione ſubiecti e-
iuſdem metiuntur: Deus ergo non eſt ſubiectum in prima
ſapientia, ſeu philoſophia. Sed *dubitabit aliquis*, & quidem *Quomodo ſubſtantia abſtracta ſit ſubiectū met.*
non temere, ſi ſubſtantia ſeparata eſt principium ſubiecti
met. principium autem ſcientiæ, ſiue ſubiecti in eadem ſci-
entia demonſtrari poteſt, demonſtratione ſigni, authore
Auerroe. *Declarat,* inquit, *per ſignum, & per demonſtrationem* *2. phyſ. 26.*
ſimpliciter. & 22. primus autem motor impoſſibile eſt, vt declare-
tur, niſi per ſignum naturale: quare ergo 1. *phyſ. comment. vlti-*
mo, dixit non poſſe demonſtrari? ſimiliter. *Diuinus,* inquit, *8. phyſ. 3.*
accipit prima principia mouentia à naturali, & nullam habet viam
ad demonſtrandum eſſe primum motorem, niſi accipiat ipſum pro
conſtanti à naturali. Et quod exiſtimauit Auicenna, quod diui-
nus debet monſtrare principium eſſe, eſt falſum: & via eius, quam
finxit, & vſus eſt in libro ſuo. Similiter Algazel ſequens ipſum, eſt
tenuis, & non eſt demonſtratiua. Eodem modo 12. *met. comm.*
Diceret fortaſſis aliquis, hoc ita contingere, quia ſubſtantia
ſeparata non modo eſt principium; verumetiam pars ſub-
iectiua, quam idem Commentator fatetur, demonſtrari
non poſſe. Atqui, tunc idem eſſet ſuiipſius principium; quia
nimirum principium, & pars. ſed hoc eſt abſurdiſſimum,
ſicut haberi poteſt ex 2. *de anima* 27. Quamobrem, intelli-
gendum eſt quid ab eo dicatur 1. comm. 15. met. vbi meta-
phyſicam ſapientiam, in duas partes diuidere videtur: qua-
rum altera, ſubſtantiam abſtractam ſpeculatur, quæ eſt pars
entis, ſecundum primam ſui diuiſionem: altera vero, ſub-
ſtantias conſiderat, materiæ coniunctas; cuius, profecto
ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt principia, ſecundum quidem fina- *Quomodo eſt ſubiectum.*
lis, formalis, ac efficientis cauſam. Itaque, cum ſcientia di-
uina, ſubſtantias ſpeculatur abſtractas; ipſæmet ſubſtantiæ,
vicem ſubiecti ſubire queunt, quod dicit demonſtrari non
poſſe à diuino, cum hoc accipiat à naturali, qui via motus ad
illarum cognitionem peruenit: ſicut palam docet Auerr. 12.
met. comm. *Conſideratio,* inquit, *iſtarum formarum eſt in ſcien-* *12. met. 5.*
tia naturali, non in prima philoſophia, ſicut putauit Auicenna. Et *8. phyſ. 26.*
ſcientia naturalis conſiderat de eſſe formarum quouſque
perueniat ad vltimam formarum materialium, & prima-
rum abſtractarum, nempe ad animam intellectiuam, quæ
eſt media inter diuinas, & brutales. Cum vero conſiderat
ſubſtantias materiæ coniunctas, quarum ſubſtantiæ abſtra-
ctæ ſunt principia, vel vniuoce, vel analoga; tunc oſtendi
poſſunt demonſtratione ſigni. Hæc ſi ita intelligantur, fa-
cile erit cognoſcere, quomodo ſubſtantia ſeparata ſit ſubie-
ctum met. Ad Alpharabij, aliorumque rationes dico, idem
eſſe primum vtriuſque metaphyſicæ ſubiectum, primitate
vtique perfectionis, nempe Deum benedictum, de quo
quidem præſens inquiſitio non dubitat. Cætera, ex iam
dictis, ſunt manifeſta. Præterea, ſi quis vellet omnino con-
tendere, ac firmiter aſſerere, quod Auerroes ſenſerit ſub-
ſtantias abſtractas eſſe omnibus modis primæ philoſophiæ
ſubiectum; is plane affirmabit, Auerroem à ſeipſo diſcre-
pare. Etenim 15. *met.* 1. affirmat metaphyſicam eſſe de ente, *Quid Auerr. ſenſerit de ſubiecto met.*
in quantum eſt ens, & de his, quæ ens conſequuntur: *Dixit*
Alexander, inquit, *quod ſuæ intentionis in hac arte fuit loqui de ente in*
eo quod eſt ens. Eodem modo 4. *met.* 1. *&* 3. *met.* Quando er-
go diſputans contra Auicennam, dicit quodammodo con-
trarium; recte profecto eſt intelligendus, quippe. cum ipſe *1. phyſ. vlt.*
non ſenſerit entia ſeparata hac in ſcientia ſubiectum eſſe
adæquatum: tum quia in eodem commento præmiſerat
hanc ſcientiam eſſe de ente ſimpliciter: *Conſideratio,* inquit,
de forma eſt duarum ſcientiarum; quarum vna ſcilicet naturalis *Scientia concedit ſuum ſubiectum,*
conſiderat de formis materialibus: ſecunda autem de formis ſimpli-
citer abſtractis à materia. & eſt illa ſcientia, quæ conſiderat de ente
ſimpliciter. hoc enim genus entium ſeparatum, in hac tan-
tum ſcientia declaratur. impoſſibile eſt autem aliquam
ſcien-

Digitized by Google

Ens eſt ſubiectū met. *1 an. 17. 29. & 3 cap. 4.*

ſcientiam declarare ſuum ſubiectum eſſe; ſed concedi ipſum eſſe, aut quia manifeſtum per ſe, aut quia demonſtratum in alia ſcientia. Hoc idem habetur alijs locis ſupra adductis. Tum etiam quia loquitur eſt in plurali, at vnius ſcientiæ, vnum tantum debet eſſe ſubiectum. Quando ergo Comment. aſſerit, ſubſtantias ſeparatas eſſe ſubiectum metaphyſ. hoc certe voluit inferre, quod ſcilicet principaliores, perfectioreſque eſſent adæquati ſubiecti partes, ſicut paulo ante dictum eſt. Senſus ergo Commentatoris aduerſus Auicennam, talis eſt: Quemadmodum nulla ſcientia probat ſuum ſubiectum adæquatum; ita etiam nec ſuas partes principales. Aliæ rationes, hoc tantum concludunt, ens ſeparatum eſſe primum primitate perfectionis: ens igitur, in quantum ens eſt ſubiectum adæquatum primæ philoſophiæ.

CAP. II.

Ens prædicamentale, id eſt diuiſum in x. prædicamenta, eſſe ſubiectum met.

Quod Cōmentator non ſenſerit ens prædicamentale eſſe ſubiectum met.

Quidam arbitrati ſunt ad mentem Comment. ſe loqui, ſi ens prædicamentale dixerint, ſubiectum eſſe primæ philoſophiæ; ſed ij profecto longe videntur à vera Comment. mente recedere: nam ſi metaphyſici intereſt, entia abſtracta ſpeculari, ſicut iā dixi, ex mente Comment. abſtracta autem apud Comment. non ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ſed corruptibilia tantū: igitur in metaphyſici conſiderationem non caderent, quod expreſſe pugnat contra Comment. ſententiam: nunquam ergo Comment. ſenſit, ens prædicamentale eſſe ſubiectum met. Qui ergo arbitrātur ens diuiſum in 10. prædicamenta

1. eſſe ſubiectum met. ita arguunt: Illud eſt ſubiectum in met. cuius principia, & cauſas quærimus 4 *met.* ſed in ea, quæ dicitur prima philoſophia, ſolius entis prædicamentalis principia, & cauſas quærimus: ens namque quatenus ens, non habet principia, & cauſas; alioqui omne ens eſſet huiuſmodi, atque ita ad primum ens non eſſet deueniendum, quod

2. eſt plane falſum, ergo, &c. Sane, ſi ens, quod eſt commune Deo, & creaturis, eſt primæ philoſophiæ ſubiectum; pari quoque ratione, ens quod eſt commune enti reali, & enti rationis, cum illa plane membra ſub entis ſpecie continentur, eſſet primæ philoſophiæ ſubiectum. quod eſt falſum: rationali enim, & reali ſcientiæ, commune aliquod ſubiectum eſſe non poteſt: vnde Ariſt. 6. *met.* à primæ philoſo-

3. phiæ contemplatione, ens rationis ſecluſit. Adde, quod omnes conditiones ſubiecti adæquati, enti prædicamentali attribui poſſunt: igitur ſubiectū erit metaphyſicæ adæquatum. Item, ens ſimpliciter ſumptum non eſt met. ſubiectū, quod ſic comprobabo: Vnius ſcientiæ realis, vnum eſt ſubiectum reale, per vnum enim habitum, vno vtimur actu. ſed actus vnus, eſt circa vnum ſubiectum, vtpote pulſatio vna, circa vnum pulſabile. ſed prima ſcientia eſt vna, & realis: vnum ergo habebit ſubiectum reale. ens autem non eſt vnum, quia multiplex, nec reale, quia non eſt vniuocum, vt dictum. ſi autem æquiuocum, aut analogum, conceptus potius eſt mentis, quam aliqua vera realitas: ergo. &c. Sane, quæ ſe totis diſtinguuntur; nihil certe commune reale habere poterunt: oppoſitum enim prædicati infert oppoſitum ſubiecti. ſed Deus, & creaturæ, ſe totis diſtinguuntur, alioqui Deus non eſſet ſumme ſimplex, quippe, qui haberet, quomodo cum creatura conueniret, pariterque diſſentiret: igitur, ens Deo, & creaturæ commune, non eſt ali-

4. quod vnum reale. Amplius, quod ſcientiam formaliter non diſtinguit, neque denominat à ſuis proprium, id verum ſubiectum dici non poteſt. hæ ſiquidem ſunt primi ſubiecti conditiones. ſed enti ſic intellecto, huiuſmodi conditiones deſunt; nam denominare nequit, nec etiam diſtinguere. profecto metaphyſica à philoſopho 6. *met.* à mathematica, & naturali ſecernitur, vocaturque Theologia, quia ſcilicet circa diuina verſatur; igitur ab ente, Deo & creaturæ com-

5. muni non diſtinguitur, neque denominatur. Ad hæc, beatitudinem in metaphyſica contemplatione conſiſtere; decimus docet *ethicorum liber.* Porro, ſpeculatio ad ſubiecti nobilitatem refertur, quæ ſue virtute, eorum quæ in ſcientia tractantur, notitiam continet. ſed in ſpeculatione entis ſimpliciter, huiuſmodi ſpeculatio haberi non poteſt: imperfectiſſimum plane cum ſit, imperfectiſſimam habebit notitiam: non erit ergo beatitudinis cauſa, & ex conſequenti,

nec in prima philoſophia ſubiectum. Præterea, ſi ita res ſe habet; tunc certe omnes aliæ ſcientiæ, metaphyſ. ſubalternarentur. ſed conſeq. eſt falſum: ergo, tunc enim primæ philoſophiæ ſubiecto, cuiuslibet ſubiectum ſcientiæ ſubderetur, quod ſpectat ad proprietatem ſcientiæ ſubalternæ, vt ex primo poſteriorum colligitur. At 6. *met.* contrarium docet philoſophus: in treis namque partes ſpeculatiuam diſtinxit ſcientiam; quod profecto non feciſſet, ſi metaphyſicæ ſubalternare credidiſſet, alioqui plures addidiſſet. Accedit ad hoc authoritas philoſ. 1. *poſt.* aſſerentis oportere notum eſſe ſubiectum: ſi eſt, & quid eſt, quod certe enti ſic accepto non conuenit: aut enim eſt æquiuocum, ſecundum Porphyrium, æquiuocum autem non habet quid: aut communiſſimum, quod genus ſupra ſe non habet, neque differentiam, neque ex conſequenti diffinitionem, atque ita non habet quid; diffinitio ſiquidem dicit quid eſſe rei, vt legitur 1. *Top.* Item cuilibet ſubiecto, paſſiones inſunt de ipſo demonſtrabiles, vt dicitur primo poſt: ſed enti tales non inſunt; paſſio ſiquidem à ſubiecto eſſentialiter differt, & de eodem denominatiue prædicatur, & non è conuerſo quia prædicationes per ſe (vt dicit primus poſteriorum) non conuertuntur. at ens cuilibet rei eſſentialiter ineſt, & de quolibet conuertibiliter prædicatur igitur paſſionibus caret, & ex conſequenti authoritate ſubiecti. Adde etiam ex eodem libro, cuiuslibet ſcientiæ ſubiectum propria habere principia, & partes. at, cum ente nil ſit prius, principium autem principiatum præcedit; ſubiecti vtique ratio illi non congruit, alioqui quodlibet ens haberet principia, ſi ens in quantum ens haberet principia: ſic enim arguit philoſ. 1. *priorum cap.* de reduplicatione: Si iuſtitia eſſet bonum in eo quod bonum: omne ergo bonum eſſet iuſtitia. ſed conſeq. eſt falſum, eſſet profecto in principijs, & principiatis proceſſus in infinitum: ergo. &c. Præterea, ſubſtantia eſt primum huius ſcientiæ ſubiectum, teſte philoſ. *Vbique*, inquit, *vera proprie primi eſt ſcientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur.* quod ſi hoc eſt ſubſtantia, ipſum philoſophū principia ſubſtantiarum, cauſaſque habere oportet: igitur non eſt ens; vnius enim ſubiecti, vnum eſt, & non plura prima ſubiecta. Sane, ſi ens in quantum ens, eſt metaphyſicæ ſubiectum: igitur, omne ens; quod enim competit alicui ſecundum quod ipſum, competit etiam omni. ſed hoc eſt falſum, alioqui ens rationis eſſet ſubiectum met. Denique, præſtantiſſimæ ſcientiæ, præſtantiſſimum conuenit ſubiectum. at, præſtantiſſima eſt metaphyſica, nobiliſſimum vero ens, eſt Deus: Deus ergo, & non ens in quantum eſt primæ philoſophiæ ſubiectum. Adhuc, qualibet ſubiecti parte, ipſum ſubiectum debet eſſe prius, ſaltem ſecundum rationem. ſed ens neque ratione, neque re eſt prius Deo, nam vnum, ſiue idea vnitatis, iuxta Platonis doctrinam præcedit ens. ergo quod prius.

Ens eſt ſubiectū met. 6. 7. 8. *4 met.* 9.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. Ad 1. ens in quantum eſt ſubiectum metaphyſicæ, quod certe non habet principium effectiuum, materiale, formale, aut finale; alioqui Deo illa eſſent tribuenda, quod eſt falſum. Quando ergo philoſophus dicit, quod principia, & cauſæ quæruntur entium, in quantum entia; media vtique intellexit, quibus entis de ente proprietates probantur, quæ profecto cauſæ, & principia formalia dicuntur in cognoſcendo: negatur ergo aſſumptum minoris, quod ens in quantum ens, non habeat cauſas, & principia. Reuera, cuiuſcunque ſcientiæ ſubiectum, habet principia, & cauſas, primo poſter. ex quibus, quæ de ſubiecto demonſtranda ſunt, patefiunt, à priori ſcilicet, vel à poſteriori; quatenus vnicuique conuenit ſcientiæ. ſed ens eſt huiuſmodi (ſicut dictum eſt) ergo. Adde, quod philoſ. clare docet, omnem ſcientiam particularem, principia conſiderare, & cauſas ſui ſubiecti: habet igitur ens, modo iam dicto, cauſas, & principia. Ex quo etiam patet, primam cauſam, quatenus cadit ſub conſiderationem metaphyſicæ, habere cauſas, & principia formalia apud noſtrū intellectum, quæ plane ſunt primæ cauſæ effectus, vel conceptus. Nec hoc repugnat perfectioni vniuerſali primæ cauſæ, quum hoc non ſit principium in genere entis, ſed potius in ratione cognoſcendi, reſpectu noſtri intellectus. Itaque illud, vnde incipit noſtra cognitio, reſpectu noſtri intellectus principium, reſpectu vero Dei, effectus nominatur: vnde prima cauſa, tum ſecundum rem, tum etiam ſecundum rationem eſt primum principium, licet noſtri debilitas in-

Ens habet principia & cauſas. *6. met.*

Ens eſt ſubiectũ met.
tas intellectus, ad illam pertingere hoc modo nequeat. Ad
2. *Neg. conſeq.* metaphyſica enim cum ſit ſcientia realis, ſub-
iectum vtique reale eſt illi attribuendum: ens autem, enti
2. reali, & enti rationis commune, non eſt quid reale: ſed ab
vtroque abſtrahit; ideoque non eſt eadem ratio. Ad *confir.*
neg. anteced. 1. ens enim prædicamentale non adæquet me-
taphyſicæ negotium, quippe, cum metaphyſicæ interſit, de
paſsionibus conſiderare, quæ, ens in 10. prædicamenta, di-
uiſum præcedunt, non ergo, omnes adæquati ſubiecti con-
3. ditiones continet. Ad 3. *Minor eſt falſa:* ens namque quate-
nus eſt Deo, atque creaturæ commune; vnum profecto di-
cit conceptum realem. Ad *prob.* dico, Deum, et creaturam
ſe totis, in realitate quidem, non autem in conceptu reali di-
ſtingui: conceptus namque entis, communis Deo, & crea-
turæ, eſt imperfectus, quia realitati inadæquatus; abſtra-
hit enim ab vtroque: eſt nihilominus realis, & in illo Deus
& creatura conueniunt, qui ſe totis diſtinguuntur conceptu
reali perfecto, vtriuſque realitati adæquato. Etenim duplex
eſt conceptus: alter perfectus, & rei adæquatus, quo conci-
pitur res cum ſuo modo intrinſeco, velut conceptus albe-
dinis, vt quatuor: alter vero imperfectus, & rei non adæ-
quatus, quo realitas ſine ſuo intrinſeco concipitur modo,
vt conceptus albedinis ſine quatuor. Itaque, Deus conue-
nit cum creatura conceptu entis imperfecto, differt vero
modo intrinſeco; ideo compoſitio in Deum nõ cadit, quia
4. ſine conceptu perfecto eſſe non poteſt. Ad 4. Prima philo-
ſophia non ſolum verſatur circa illa, quæ à particularibus
ſcientijs conſiderantur; verumetiam circa illa præcipua,
quæ ſunt abſtracta, tum à motu, tum etiam à quanto. cuiuſ-
modi ſunt ſubſtantiæ immateriales, quæ in aliarum non ca-
dunt conſiderationem ſcientiarum. Quamobrem, cum hæc
ab alijs ſecernitur ſcientijs, per illa, quæ maxime in hac con-
ſiderantur ſcientia, conuenientiſsime diſtinguitur: ſcientie
ergo non ſolum diſtinguitur, atque denominatur à ſubie-
cto; ſed etiam à cauſis, rebuſque, quæ in illa principaliores,
nobilioreſque habentur. vnde & Theologia vocatur, pro-
5. pter nobiliſsimas cauſas. Ad 5. Dico, beatitudinem in me-
taphyſica contemplatione conſiſtere, quia ſcilicet circa ſe-
paratarum contemplationem ſubſtantiarum, quæ ſunt præ-
cipuæ metaphyſicæ partes, verſatur. Cum ergo infertur: ens
in quantum ens, non eſſe met. ſubiectum: & *neg. & ad prob.*
dico, illam admittendam non eſſe, cum ſub metaphyſicam
conſiderationem cadant etiam supernæ mentes, in quarum
6. contemplatione, beatitudo conſiſtit. Ad 6. Dico, ſubalter-
nis, tribus opus eſſe conditionibus, quo vere ſubalternæ di-
ci poſſint prima quidem, vt ipſarum ſubiectum, ſub ſupe-
rioris ſubiecto contineatur: deinde, vt aliquam ſubiecto ſu-
perioris addat, accidentalem differentiam: poſtremo, vt
ſua principia, à ſuperiori ſcientia probentur. Hæ ſane con-
ditiones metaphyſicæ ſubiecto non congruunt. Reuera,
nulla ſcientia, aliquam enti accidentalem differentiam ad-
dere poteſt, nihil enim enti eſt accidentale. aliarum quoque
principia ſcientiarum, non demonſtrantur à priori in me-
taphyſica. Patet ergo quomodo metaphyſica, alias ſibi non
ſubalternet ſcientias. Ad *confirm.* patet ſolutio ex dictis: ens
profecto medium eſt inter purum vniuocum, & æquiuo-
cum, ideoque quid habet (vt ita dixerim) mixtum, & hoc
7. ſufficit ad illius ſubiecti conſtitutionem. Ad 7. Dico, ens
habere proprias paſsiones, ſicut patet ex 4. met. in princi-
pio: Eſt ſcientia, inquit philoſophus, quæ ſpeculatur ens, in
quantum ens, & quæ huic inſunt ſecundum ſe, ſicut poſtea
dicturi ſumus. Ad *prob. reſp.* illud eſſentialiter, formaliter
ſonare, ſeu ſignificare. Ad aliam, non admitto quod ens
prædicetur in quid de proprijs paſsionibus, ſicut patebit. Ad
aliam confirm. patet ſolutio ex reſponſione ad primum argu-
mentum, quomodo ens habeat principium. Ad 8. *Neg. an-*
8. *teced.* & ad authoritatem philoſophi dico: ſubſtantiam eſſe
præcipuam primæ philoſophiæ partem, & hoc dicere vo-
luiſſe philoſophum ſuis in *lib. 4. & 7. met.* vbi dicit ſubſtan-
tiam, alia omnia, triplici prioritatis dignitate præcedere. non
ergo ſequitur, ſubſtantiam eſſe met. ſubiectum. Ad *confir.*
ſufficit quod ſubſtantia nobiliſsime ſub metaphyſicam cõ-
9. ſiderationem cadat. Simili facilitate ſoluitur 9 *argum.* quod
certe veritatem habet; quando pars ſubiecti, non eſt prin-
Si ſubiectũ poſſit demonſtrari. cipium ſubiecti: itaque ens in quantum ens eſt primæ phi-
loſophiæ adæquatum ſubiectum. His itaque excuſsis, ratio-
nes Commentatoris ſunt examinandæ paulo diligentius, ſi
nimirum verum ſit, primam philoſophiam probare non
poſſe Deum eſſe. Et reuera, vtramque philoſophiam hoc
præſtare poſſe, conſtat ſatis, & primam maxime. Sane, ſi me-
taphyſica, effectuum conditiones, quibus ad primæ cogni-
tionem cauſæ habendam perducimur, præcipue ſpeculatur:
perfecta autem illarum cognitio, ſine primæ cauſæ notitia

haberi non poſſit; ſequitur, vt ſaltem demonſtratione quia
primus philoſophus Deum eſſe probare poſsit: & eo magis,
quo generaliores entis proprietates conſiderat. Ex hoc et-
iam patet, Deum non eſſe ſubiectum met. quippe cum vni-
us ſcientiæ; vnum ſit ſubiectum, 1. *poſt.* Sane, ſi Deus eſt ſub-
iectum met. aliquod commune vniuocum illi eſt attribu-
endum, vnde huiuſmodi ſcientia, vnitatem habeat: illud
ergo, aut ens, aut ſubſtantia erit. ſi ens: igitur ens, & non
Deus tantum eſt metaphyſicæ ſubiectum. ſi vero ſubſtantia
fuerit multa ſequentur abſurda, nempe, Deum eſſe in ge-
nere per ſe; & ex conſequenti diffinibilem, quod eſt fal-
ſum: deinde metaphyſ. non magis immateriales, quam ma-
teriales ſpeculari ſubſtantias: communis namque ſcientia,
æque de omnibus negotiatur. Et hoc quoque eſt falſum, vt
paulo ante annotauimus. Adde præterea illud, quod ab A-
uerroe dictum eſt, quod ſcilicet nulla ſcientia poſsit ſuum
demonſtrare ſubiectum, & hoc quoque non omnibus mo-
dis eſt amplectendum, vt quidam dicunt. Nam ſi omnis
ſcientia, vti valet demonſtratione quia: probat ergo, vel
probare poteſt ſuum ſubiectum eſſe. Profecto, quemadmo-
dum per cauſam probatur effectus propter quid; ita viciſ-
ſim per effectum probatur cauſe, quia ſcilicet demonſtra-
tione. Itaque nulla ſcientia poteſt demonſtrare ſuum ſub- *Subiectum*
iectum à priori, & propter quid, cum ſubiectum ſit primum *in ſcientia*
cognitum prioritate naturæ; poteſt nihilominus illud de- *propria nõ*
monſtrare, demonſtratione quia, & à poſteriori. Scientia *demonſtra-*
namque, quæ præſupponit aliquem conceptum, puta quid *tur.*
nominis, apud intellectum, de ſubiecto, ac de illo conce-
ptu, primo per effectum arguit, quod ſit, deinde, quod alia
ſibi inſint. Auicenna 6 *naturalium*, ex animæ operationibus,
animam eſſe demonſtrauit, cum anima ſit illius libri. Ve-
rum, ſi bene perpendantur verba Comment. *Subiectum*, in-
quit, *aut eſt per ſe notum, aut ſumitur tanquam notum à ſcientia* 1. *phyſ. vlt.*
ſuperiori, in qua fuit probatum; patebit omnino, ſubiectum
nulla demonſtrationis ſpecie poſſe demonſtrari. ſi enim per
ſe eſt notum, demonſtratione non indiget. ſi ſumitur tan-
quam notum, eodem quoque modo, demonſtratione opus *Principia*
non habet; credit enim ſuperiori ſcientiæ, in qua erat quæ- *non partes*
ſitum. neque eſt aliquod abſurdum, ſi in vna ſcientia fuerit *ſubiectiuas*
quæſitum, & in altera conceſſum. Quærere ergo cauſam, ob *demõſtra-*
quam ſubiectum in qualibet ſcientia eſt indemonſtrabile, *ri.*
perinde eſt, ac velle ſcire, quare ſubiectum ſit ſubiectum.
Quid enim eſt aliquid ſubijci in ſcientia, quam concedi, &
præſupponi? Itaque ſubiectum ex ſui natura in ſcientia, cu-
ius eſt ſubiectum, omnibus modis eſt indemonſtrabile. ſi-
mile quoque iudicium eſt de partibus ſubiectiuis, quando
fuerint per ſe notæ. at, ſi fuerint ignotæ, atque habuerint
medium, quod illas demonſtrare queat; per illud vtique de-
monſtrari poſſunt. verum quia hoc raro contingit, deno-
minatio autem fit ab eo, quod frequenter contingit; hac de
cauſe dixit Auerroes, partes ſubiectiuas non demonſtrari.
Approbantur hæc à Comment. *Artifex*, inquit, *non ponit, niſi* 2. *an.* 59.
illud quod eſt per ſe manifeſtum, & illa dimittit, quæ non ſunt ma-
nifeſta, donec perſcrutetur de eis. Porro, principia ſubiecti ſi fu- *Principia*
erint occulta, ac illius ſcientiæ medium notius extiterit; per *ſubiecti de-*
illud certe, demonſtratione ſigni, demonſtrari poſſunt. ſic *monſtrari.*
prima materia & primus motor, quæ ſunt principia cor-
poris mobilis, quod eſt ſubiectum in philoſophia naturali;
ſiquidem tranſmutatio ſubſtantialis, eſſe primæ materiæ,
motus vero localis, primi motoris ſubſtantiam demõſtrat.
Quod ſi illa principia occulta, priora, ac notiora habuerint,
veluti ſunt principia ſubalternantis ſcientiæ, reſpectu ſubal-
ternatæ; tunc demonſtratione propter quid poterunt de-
monſtrari. *Si*, inquit Auerr. *cauſa ſubiecti artis, priores cauſas* 2. *phyſ.* 22.
habuerint; tunc illarum demonſtratio cauſarum, per demonſtratio-
nem ſimpliciter in illa arte fiet. erit etiam per ſignum in illa arte: &
hoc totum erit, quando cauſæ ſubiecti artis latuerint. Si quis hæc ita *Soluuntur*
intellexerit; tunc ad rationes prius poſitas ſic reſp. valebit. *rationes*
Inprimis, *maior* 1. *arg.* eſt falſa, non enim omnis ſcientia vti *præceden-*
poteſt demonſtratione: nam in ſcientijs mathematicis, teſte *tes.*
Comment. à naturæ & nobis prioribus, notioribuſque pro- 1.
cedimus. Ad demonſtrationem præterea ſigni, non ſolum 1. *phyſ.* 3.
opus eſt, vt habeat effectum, per quem poſsit demonſtrari; 7. *met.* 10.
verumetiam illud, quod demonſtratur, occultum ſit, & nõ
per ſe notum, neceſſe eſt. Ad *prob.* iam dictum eſt, quomo-
do ſubiectum non poſſit demonſtrari, quia ſubiectum eſt:
principia vero demonſtrantur, quia principia ſunt. Ad il-
lud Auicennæ dico oſtendiſſe eſſe animæ cognitum per ſyl-
logiſmum hypotheticum, qui non probat ſimpliciter, quo
vti ſolemus in his, quæ intuitione indigent: *Multa res*, inquit
Auer. 1. *priorum ſunt ſcita per ſe, ſicut eſt inuentio animæ, & alia*
ſunt, quæ ſcimus per hanc viam oſtenſionis. & impoſsibile eſt, vt ſit
vna, & eadem via cum agatur ad ſtudium ſuper ſcita per ſe, & igno-

ta per

Ens eſt primum cognitũ. 2. phyſ. 3.

ta præ naturam Et: *Per ſyllogiſmos*, inquit, *hypotheticos, nullum ignotum declaratur omnino; ſed vtimur ad confirmandum illud, quod eſt manifeſtum per ſe: indiget tamen modicula muniſione, ſicut vtitur diuiſio, & inductio.*

QVÆSTIONIS NONÆ
CAP. I.
Ens eſt primum cognitum.

QVomodo ens de ſuis prædicetur inferioribus, ſitne æquiuocum, vniuocum, vel analogum: denique quam ob cauſam, rationemque ſit primæ philoſophiæ ſubiectum, hactenus dilucidare curaui. at, modo obuiam mihi venit, illa obſcuriſſima, pariterque vtiliſſima quæſtio, ſcilicet de primo cognito, quæ olim veteribus illis, atque illuſtribus ſapientiæ cultoribus, magnam peperit controuerſiam, contentionem non paruam dicendi; noſtræ quoque tempeſtatis hominibus, ſimile altercandi ſtudium ingeſſit; nec temere, cum vndequaque percelebres habeat propugnatores, atque defenſores. Ego autē inter tot percelebres duces, clypeo diuini Pymandri, eiuſque lucidiſſimi verbi, ac ſpiritus vtriuſque munitus, pertranſibo ſecurus. Principio igitur iſtius quæſtionis, Platonis eſt mihi præponenda cæteris ſententia, veluti antiquior, atque famoſior: deinde aliorum, temporibus ipſorum diſtributis, compendioſe breuiterque proſequemur. Itaque, Plato in *Phædone*, in quo de animæ intellectiuæ dignitate doctiſſime diſputauit: noſtrum ſcire, eſſe quoddam reminiſci eorum plane, quæ nobis prius inerant, clariſſime docet:

Scire eſt reminiſci.

Antequam, inquit, *incipere mus videre, aut audire, aliiſque vti ſenſibus, oportuit nos æqualis ipſius ſcientiam poſſediſſe, videlicet quid ipſum ſit, ſi modo æqualia hæc, quæ ſenſibus ſubiacent, ad ipſum adeo relaturi ſumus, vt iudicemus an aliis quidem hæc omnia ſtat alia, quale ipſum eſt euadere; verum tamen deteriora relinquere. Scimus ergo ante ortum, atque ſtatim nati, non ſolum ipſum æquale, maiuſque, & minus: verumetiam eiuſdem generis omnia. Eſt ita, ac ſi acceptis ſcientiis, non ſemper obliuiſceremur, oportet & cum ipſi naſci, ſemper etiam per omnem vitam ſcire: nam ſcire, eſt acceptam alicuius rei ſcientiam retinere, nec amiſiſſe, obliuio enim ſcientiæ iactura eſt. Porro ſi acceptam antes nos ſcientiam, nati amiſimus: deinde vero freti ſenſibus circa ipſas ſcientias, illas quas ante habueramus, recipimus. Nonne id, quod diſcere appellamus, eſt ſcientiam propriam recuperare, atque id reminiſcentia recte nominatur? fieri enim poteſt, vt cum quis aliquid ſenſerit, vel videndo, vel audiendo, vel aliter ſentiendo, aliud quiddam ex hoc agnoſcat, cuius erat oblitus, cui quidem hoc quodammodo propinquabat. Ita quod iam pridem dixi, è duobus alterum: aut enim ſcientes nati ſumus, ſcimuſque per omnem vitam omnes: aut quod deinde dicimus diſcere, duntaxat reminiſcuntur, atque diſciplina reminiſcentia eſt. Reminiſcuntur ergo, quæ aliquando didicerant.*

Quid ſcire.

Reminiſcentia quid.

Arbitratus eſt Plato, animas noſtras, ob eſſentiæ, ſeu ſubſtantiæ illarum dignitatem, ante corpora à ſancto Pymandro conditas fuiſſe, quod etiam multi Græcorum angelis attribuerunt, ac inſitas rerum ſpecies accepiſſe, quas propter corporis commertium, quaſi eneruatæ, atque à propria virtutis dignitate deiectæ, obliuiſcuntur: etenim ſeoſuum lenocinio deprauatæ, carniſque petulantis, ac blandientis labe infectæ, ſacrorum, quæ aliquando inſpexerant, obliuionem acceperunt. *vnde poſita in ambiguo*, ſecundum authoritatem Plotini, *diſcurſu rationum vtitur: cura namque ſolicita, & quaſi iam eneruata, diſcurſu eget, ad vitæ veritatisque ſufficientiam, ex quodam mentis detrimento: quemadmodum & conſultatio rationis in artibus accidit, quando artifices ambigunt, tanquam à perfecto deficientes: at vbi nihil difficultatis defectuſque opponitur, ſtatim ars ſuperat, atque agit.*

enn. 4. l. 3. c. 18.

Conſentit & his quoque videtur noſter Mercurius in Aſclepio: *Multiformis*, inquit, *variaque humani generis ſpecies, à ſuo genere deſcendens, omnium aliarum ſpecierum multas, & prope omnium per neceſſitatem, coniunctiones facit. propter quod & prope Deos accedit, qui ſe mente, qua diis iunctus eſt, diuina religione iunxerit: humanis vero qui mediocritate ſui generis contenti ſunt. & reliquarum omnium ſpecies ſimiles erunt, quarum ſe generis ſpeciebus adiunxerunt.* quaſi diceret: multiformi diſcurſu, anima vtitur, propter corporis coniunctionem, ſocietatemque: in quo quidem oberrat frequenter, & in multa caligine verſatur.

Mercurius.

Ariſt. etiam non longe ab his poſitum eſſe, mihi videre videor: nam etſi 3. *de anima* dicat, intellectum noſtrum eſſe inſtar tabulæ raſæ, in qua nihil eſt depictum; *in lib. tamen de gener. animalium*, eum de foris accedere fatetur. Quod ſi ita res ſe habet, præexiſtat, neceſſe eſt, antequam corpori vniatur: aliter quomodo veniat, quod nihil eſt? ſi ergo longe ante præfuit, quã ad corpus accederet, plenus fuit ſapientiæ, quam poſtea, propter nimium materiæ fluxum, obliuioni tradidit, rurſumque doctrina, ac ſtudio, amiſſam recuperauit. Ad id autem munus obeundum, ætate iam prouecta, accedit, quando fluxus materiæ reſluxit.

Ens eſt primum cognitũ.

Fauet huic propoſito authoritas eiuſdem. *Sedatis*, inquit, *paſſionibus, ſublatiſque impedimentis, incipit enim anima ſcire, & ſapere* ait enim, ſcientiæ primæ acquiſitio, non eſt generatio: ſcire certe & ſapere dicimus eo quod quieuerit, & conſtiterit intellectus: cum ergo ſcientia nullo tempore conquiratur, ſed quæ in habitu erant, in actionibus prodeunt, ad eam certe non eſt motus: *Cum*, inquit *dormiens, aut ebrius expergefactus, quod prius ſciuerit, & obliuioni mandauerit, illius denuo memoretur.*

Quomodo ſit anima ſapiens. 7 phyſ. 10.

3. an 5.

Auerroes, quamuis à vera philoſophia aberret; quædam tamen dicit huic inſtituto accommodata, nempe intellectum eſſe vnicum, & immortalem, omnium ſpecierum pleniſſimum, ſemperque adeptum eſſe; ſed quatenus corpori coniunctus eſt, per varia phantaſmata, varie intelligere. Illius ergo tabulæ raſæ ſimilitudo, ad operariam illiue, vel illius indiuidui reſpectu, actionem, ſeu operationem referenda eſt, eſt enim intellectus in pura potentia ad intelligendum in hoc, vel in illo per phantaſmata. ſic etiam ad ſcientiæ primæ huius hominis acquiſitionem, per quietem & conſiſtentiam intellectus, illa tabellæ ratio referenda eſt, quam reminiſcentiæ nomine Plato ſignificauit.

Tabula raſa quomodo intelligatur.

Sunt ergo in nobis quædam incommutabiles formulæ, ſiue leges, quas à principio noſtræ conditionis accepimus; tametſi animæ noſtræ tempora, corpora non præceſſerint, in quibus diſcenda, & quæ didicimus, virtute quadam comminentur: vnde Auguſt. *Tanto*, inquit, *meliora eſſe iudico, quæ oculis cerno; quanto viciniora pro ſui naturæ ſunt his, quæ animo intelligo.* Et lib. 2. *de lib. arb. cap.* 10. *Sancitum eſt, quod iſtas tanquam regulas, & quædam lumina virtutum, & vera, & incommutabilia, & ſiue ſingula, ſiue omnia communiter adeſſe ad contemplandum eis, qui hoc valent ſua quiſque ratione, ac mente conſpicere.* & 39. *Illuc tende, vnde ipſum lumen rationis accenditur.*

Leges incommutabiles.

de vera relig. c. 31.

Hæ autem formulæ, non ſunt à ſimulachris, ceu à totalibus effectiuis, nec partialibus productæ; ſunt enim ideis diuinis viciniores, ideoque nobiliores ſimulachris omnibus. Proinde figmenta dici non poſſunt: figmentis nanque res veræ minime cognoſcuntur: ſed huiuſmodi formulis, res veras perpendimus, & agnoſcimus: ergo Itaque huiuſmodi leges, ſiue formulæ, velut quædam ſigilla à Deo noſtris animabus imprimuntur: ſic per ſigillum veritatis vera, iuſtitiæ iuſta, animus cognoſcit.

Formulæ non ſunt figmenta.

Quod ipſi plane probatur Auguſt. ſic diſputanti: *Vbinam ſunt iſtæ regulæ? vbi quid ſit iuſtum, ab iniuſtis cognoſcitur? vbi deſcripta ſunt, niſi in libro illius lucis, quæ veritas dicitur, vbi lex omnis iuſta deſcribitur: & in cor hominis (qui operatur iuſtitiam) non migrando, ſed tanquam imprimendo transfertur ſicut imago anuli ex anulo, in ceram tranſit, & anulum non relinquit*, Alibi. Nonnulle dicit quæ quodammodo ſpeciem intelligibilem ſtatuere videntur: *Quia corpora*, inquit, *ſunt, quæ mens foris per ſenſus carnis adamauit, eorumque diuturna quadam familiaritate, implicata eſt nec ſecum poteſt introrſum, tanquam in regione incorporeæ naturæ ipſa corpora inferre: imagines eorum conuoluit, & rapit factas in ſemetipſa de ſemetipſa.*

14. Trin. 15

10. Trin. 5

Poſſet ergo aliquis dicere. ſpecies ergo intelligibiles, ſecundum Auguſt. educuntur de potentia ſubiecti, hoc eſt, de fœcunditate prolis intellectus. verum, quæ ab eo ſubduntur, contrarium annunciant: Illas, inquit, animæ partes, (quæ corporum ſimilitudinibus informantur) cum beſtiis nos habere communes, ſentimus, quibus conſtat de ſimulachris phantaſiæ loqui, & non de ſpeciebus intelligibilibus. Animus igitur, à Deo ſcientiarum ſemina non minus quam ager ſegetum poſſidet: proinde qui docet, miniſter potius, quam magiſter eſt appellandus. Non temere ergo Socrates ſeipſum obſtetricis filium appellauit in Theeteto Platonis, quod ſcilicet in erudiendis hominibus non induceret ſcientiam, ſed educeret: ſicut illæ conceptos iam fœtus educunt.

Animum habere ſemina inſtar agri.

Socrates filius obſtetricis.

Orpheus, Muſas eſſe dicit, Iouis, & memoriæ filias, quia videlicet, ſcientiæ in profunda memoria lateant, nobis olim à Deo tributæ: qui etiam hæc de memoria tradidit. totam mentem continens humanorum animorum familiaris, commemorans omnia, quorum notionem quiſque ſemper animi finibus occulit. vnde Plato. Id (videlicet diuinum) *nullo pacto verbis exprimi poteſt, quemadmodum cætera diſciplina, ſed ex diuturna circa ipſum conſuetudine, vitaque ad ipſum coniunctione, ſubito tandem, quaſi ab igne ſcintillante, lumen refulgens in anima ſe ipſum alit.* quaſi diceret: animæ morali purgatione, ac reſolutione contemplatiua, diuinis formis coniunctæ, diuina percipiunt.

ep. 7. ad Dionyſ.

Zoroaſtrea, *Paterna mens*, inquit, *inſeruit animabus connaturalia ſigna.* Et Orpheus, *Omnia*, ait, *Proteo prima natura*

Animarum origo.

tura indidit, id eſt, animæ rationali quæ per Proteum in Theologia Orphica intelligitur. Eſſentiæ igitur animæ noſtræ, omnes huiuſmodi ſigillationes, Deus ſuis ideis impreſſit, quæ vice intelligibilium ſpecierum, apud Platonicos, funguntur. Vnde *Pythagoras* cecinit: *Tu autem confide, quoniam genus eſt hominibus, quibus ſacra natura profitendo in lucem omnia monſtrat.* Ex quo patet, ſecundum illorum ſententiam nec vniuerſale, nec minus vniuerſale, aut ſingulare eſſe prius intellectui noſtro cognitum, cum hæc enim à natura coæqualiter inſint, de ordine potius, reminiſcentiæ, quam cognitionis, interrogatio eſt facienda. Phantaſma namque, quod prius occurrit, latentem excitat formulam animæ impreſſam. Cæterum quamuis, ad mentem illorum, regulas illas contueamur, ac ſecundum illas de alijs iudicemus; proximæ tamen eorum, quæ nobis iudicanda erunt, regulæ eſſe non poſſunt; ſunt enim nimis vniuerſales, ac communes reſpectu rerum particularium, de quibus nobis eſt ferendum iudicium: vniuerſales autem huiuſmodi mediæ eſſe non poſſunt inter animam, & res, de quibus iudicamus. Aliæ ergo formulæ animæ neceſſariæ ſunt, quibus particularia vniuerſalium idearum ſimulachra metiamur, atque hoc modo metientes, quæ congruunt formulis, atque non congruunt, probamus reprobamuſque.

Alia formula neceſſaria.

CAP. II.

Animas humanas ante corpora non fuiſſe.

INter multos, ac varios errores, qui olim exorti ſunt de animæ origine, vnus quidem extitit, cui plurimi, philoſophandi arte illuſtres adhæſerunt: de quo D. Hieronymus ſcribit: *Plurimi erant, inquit, qui putant animam lapſam eſſe de cælo, vt Pythagoras, Platoniciq; philoſophantur.* Confutatur ille error atque eminenter, & quidem doctiſſime à Diuo Hieronymo: *Si fuit anima, inquit, antequam Adam in paradyſo formaretur, in quolibet ſtatu & ordine, & vixit, & egit aliquid (neque enim poſſumus incorporalem, & æternam, in modum glirium immobilem torpentemque ſentire) neceſſe eſt, vt aliqua cauſa præceſſerit, cur quæ prius ſine corpore fuit, poſtea circumdata ſit corpore. Et ſi animæ naturale eſt eſſe ſine corpore: ergo contra naturam eſt eſſe in corpore. Si contra naturam eſt eſſe in corpore: ergo reſurrectio corporum contra naturam erit. ſed non fiet reſurrectio contra naturam. ergo iuxta ſententiam veſtram, corpus quod contra naturam eſt reſurgens, animam non habebit.* hæc autem ratio ſufficiat Catholico. At philoſophus, qui fortaſſis reſurrectionem non admitteret, hanc accipiat, nequaquam contemnendam: *Si ante corpus condita, aliquanto tempore conſtitiſſet anima: vnio ergo illius cum corpore, non paruum illi detrimentum attuliſſet, nempe ſapientiæ obliuionem: atque ita illa vnio non eſſet naturalis, ſed violenta, natura enim ſtudiosa ad meliora, potioraque ſemper promouet.* Digni ergo ſunt reprehenſione, *inquit* Auguſt. *qui animas dicunt præeſſe corporibus tempore. Nam, aut voluit appetentia, aut non. ſi primum, ipſa appetentia aſſignatur. & ita pœna eſſet ante culpam. ſi non. ergo anima non naturaliter corporibus vniretur, atque generatio hominis non eſſet naturalis, quod omnes propemodum ſapientes execrantur.* Dicendum eſt ergo, animam poſt debitam corporis organizationem à Deo ex nihilo creari, & corpori infundi, habereque naturalem inclinationem, ad corporis vnionem; tametſi illa dicitur poſt tractus eligius. Vnde Auguſt. *Si ad hoc fit anima, inquit, vt mittatur in corpus. quæri poteſt, vtrum ſi noluerit, compellatur? ſed melius creditur hoc naturaliter velle, hoc eſt, in ea natura creari, vt velit. Sicut naturale nobis eſt, viuere velle, male autem viuere, iam non eſt natura, ſed peruerſa voluntatis.* Et de eccleſiaſticis dogmatibus, *Animæ, ait, non ſunt ab initio inter cæteras creaturas, nec ſimul creata, neque cum corporibus per coitum ſeminantur, ſed de nihilo creantur, & corpori organico infunduntur.* Scribit Diuus Hieronymus Pythagoram dixiſſe, ſe in bello Troiano fuiſſe militem Euphorbum, & ibi occiſum à Menelao. Platonem quoque Pythagoræ dogmata ſequutum fuiſſe, ac putauiſſe, animas hominum poſt mortem reuolui vſque ad corpora belluarum. Hunc ſequuti ſunt *Apuleius, Plotinus, Porphyrius, Varro, Virgilius, Tertullianus, Origenes* putans animas ab initio conditas arbitrantur, & eas, quæ ab omni contagione corporis liberæ ſunt, cœlum poſſidere: appetitiuas vero corporum, latenti deſiderio, de cœlo proſpicere, & pondere terrenæ contagionis, paulatim in inferiora dilabi, corporibus diuerſis coniungi: & ab his tandem reſolutas, & purgatas, non ea, qua deſcenderant porta, ad ſuperiora reuerti; duas ſiquidem in cœlo portas pro aſcenſu, & deſcenſu animarum, Macrobius in ſomnio Scipionis ad mentem Platonicorum explanat. *Prima eſt porta hominum. & deſcenſus, Cancer. Altera Capricornus, deſcenſus deorum, qua rurſum aſcendentes animæ, immortalitatem deorum conſequuntur: galaxia autem per ſignifer in protenſus circulus locus eſt beatorum. Cætera autem ſigna tranſeuntes, quaſi ebriæ ex viſis diuerſis, obliuiſcuntur eorum, quæ habebant in cælo. In ſphæra Saturni. acquirunt intelligentiam: in Iouis vim agendi: in Martis, animoſitatem ac decus: in Solis ſentiendi, & opinandi naturam in Venere, motum voluptatum. in Mercurio interpretandi vigorem: in Luna, vim augmentandi. Purgatas quoque euocari ad lethæum fluuium, vt inde bibentes oblitiſcantur præteritorum malorum, quæ in corporibus paſſæ ſunt: & ad ſuperiora conſcendant. & ab his rurſus in inferiora reuerti incipiant.* Reprehenditur hæc Platonis ſententia à Porphyrio, auctore Aug. *Dicit Porphyrius, ait, Deum ad hoc animam mundo dediſſe, vt materiæ corporalis cognoſcens mala, ad patrem recurreret: nec aliquando iam talium polluta contagione teneretur. Mundata poſtmodum, & cum patre conſtituta; nunquam iam mala huius mundi vltra paſſura eſt. Qua ſententia profecto abſtulit, quod eſſe Platonicum maxime perhibetur, vt mortuos ex viuis ita viuos ex mortuis ſemper fieri, falſumque eſſe oſtendit, quod Platonice dixit Virgilius, in campos Elyſios purgatas animas miſſas. Quo nomine tanquam per fabulam videntur ſignificari gaudia beatorum, ad fluuium lethæum euocari, hoc eſt ad obliuionem præteritorum: ſcilicet immemores ſupera conuexa reuiſant: rurſum & incipiant in corpora velle reuerti.* Merito diſplicuit hoc Porphyrio, quoniam reuera credere ſtultum eſt, ex illa vita beatiſſima, deſiderare animas corporum corruptibilium labem, & inde ad iſta remeare, tanquam hoc agat ſumma purgatio, vt inquinatio requiratur. Itaque anima non fuit ante corpus; nec vnitur corpori, vt carceri, ſed vt perfectio ſuo perfectibili. Exploſa igitur hac falſa opinione, videndum eſt an anima à ſuæ creationis exordio, formulas, ſeu leges ſcientiarum incommutabiles à Deo acceperit, quibus imbuta, ætate accedente, atque phantaſmatibus occurrentibus, & ſingularia, & vniuerſalia intelligat. Aug. *Et ita, inquit, mens per formulam hominum, quæ latebat in mentis arcano, idea quadrat humanæ ſunt cera, quæ ab annulo formata eſt, quando diligenter annulo admouetur, ſuo congruit exemplari.* Quæ quidem quadratio, vera, & diſtincta eſt hominis intelligentia, qua homo res veras parere dicitur. Inſunt ergo, ſecundum Auguſtinum, animæ formulæ illæ, ſecundum quas ipſa iudicat: vnde *de vera religione cap. 39.* animam recordari poſſe primam pulchritudinem, quam reliquit, conſtat ſatis, quando de ipſis ſuis vitijs poteſt: bonitas namque Dei à ſummo vſque ad extremum, nulli pulchritudini, quæ ab ipſo eſſe poſſet, inuidit, vt nemo ab ipſa veritate deijciatur, qui non excipiatur ab aliqua effigie veritatis, quod his oculis videri non poteſt, nec illis, quibus phantaſmata cognantur, per eoſdem oculos animæ impacta, vocat oculos animæ, intellectum agentem, atque poſſibilem, ſed illis, quibus ipſis phantaſmatibus dicuut. *Non iſta vos, quod ego quæro, neque illud eſtis, vnde ego vos ordino, & quod mihi inter vos fœdum occurrerit improbo: quod pulchrum, approbo; cum pulchrius ſit illud, vnde improbo. & approbo quare hoc ipſum magis approbo & non ſolum vobis, ſed illis omnibus corporibus, vnde vos hauſi, antepono.* formulæ ergo veritatis, animæ noſtræ, tanquam ceræ, ab ipſo annulo Deo impreſſæ, omnia intelligimus, omnibuſque anteponenda eſt phantaſmatibus. Et alibi: *Iudicamus ſecundum illas interiores regulas veritatis quas communiter cernimus.* Et *cap. 16. Tranſcende animum artificis, vt numerum ſempiternum videat Iam tibi ſapientia de ipſa interiori ſede fulgebit, & de ipſo ſecretario veritatis. quaſi adhuc languidiorem aſpectum tuum reuerberat: refer oculum mentis in illam viam, vbi ſe oſtendebat hilariter.* Et I. *pſa, inquit, formulæ inconcuſſæ ac ſtabilis veritatis, mentis noſtræ aſpectum impertiabilis æternitatis profundit.* Et eo. de trinit. 14. *Sunt ipſa intelligibiles, & non ſenſibiles rationes, ad quas mentis aciem peruenire paucorum eſt.* Et rurſus, *Habet, inquit, animus nonnullam ſpeciem ita ſimilitudinem.* Sunt ergo in anima ipſæ incommutabiles veritatis regulæ, quibus vera intelligimus: vnde Pſal. ait, *In lumine tuo, videbimus lumen*, id eſt, per formulam veritatis à te nobis impreſſam, & Deum, & Dei opera cognoſcimus. Reuera. ſicut ſine ſole, & aer, lineare habere non poteſt; plenus enim lumine oculus, cernit lumē, & plenus ſere auris, audit aerem; ſic Deus, ſine Deo non cognoſcitur. Plenus ergo animus, veritatis formarum ac deſuper gratia illuſtratus ſuperna, capax fit veritatis, & compos naturæ rerum. Amplius, ſicut nullus ager quantumcunque cultus, fructum afferre poterit, ſine ſolis beneficio, de potentia ad actum fructum attrahentis; ſic, nec animus noſter, in ſapientiæ ſtudijs colendis, aliquid erit profecturus, hiis veritatis formulis intus impreſſus, ac diuino lumine, illas excitante atque fouente. Quam ob cauſam dixit Plato in conuiuio, animum diuinæ pulchritudinis amatorem, quando diuinas rationes attingit; tunc non amplius, ſimulachra rerum ſtringere, ſed res veras parere in ſe ipſo, partaque nutrire, familiaremque Deo fieri, ac præ cæteris immortalem. Vnde Euangeliſta ait: *De plenitudine eius, omnes nos accepimus.* nempe

Hier. ad Marcellinum. lib. contra Iouinianum.

Anima nō fuit ante corpus

Auguſt. 7. ſuper Gen. c. 24.

Ibid. 27. Auguſt. de animarū origine.

lib. 2. cont. Iouinianum c. 35.

Duæ portæ in cœlo.

Galaxia.

Animarum origo.

Septem ſphæra.

20. ciu. 30.

Aug. lib. 83. qu. q. 46.

Formulæ in mente.

Oculi animæ.

lib. de lib. ar. 12.

Regula veritatis in anima.

9. Trin. 7.

9. Trin. 11.

Pſal. 35.

Ratiocin. 1.

2.

Ioan. 1.

Animarum origo. *Cor 1. 6.* oempe de plenitudioe diuina gratiæ, ac rationis. Sane, *qui adhæret Deo*, teſte Apoſtol. *vnus ſit ſpiritus cum eo*. Et Plato in Epinomide ait: Animum contemplatoria purgatum, poſtea hærere Deo, & penes diuinam vnitatem, vnum prorſus euadere. Ex diuina ergo vnione, ac formularum excitatione, rerum veritates metimur. Nec mirari quiſquam debet, ſi in ſe huiuſmodi formulas non animaduertat: nam quemadmodum, oculus per ſpeciem coloris informatus, colorem quidem videt, ſpeciem vero, per quam videt, non cernit; ita plane intellectus, per ideam formatus lapidis, ipſum certe intelligit; ideam tamen ipſam non perſpicue intuetur, ſed dum pergit contemplando, ipſam quoque *Formulæ non cognoſcuntur à nobis.* ſpicit clarius, agnoſcitque: ſed vbi eam ſuſpiciat, nondum diſcernit. Sic etiam pueri, dum ipſorum figuras in aqua intueotur, eas in aquæ fundo oon in ſuperficie, ſe videre arbitrantur. Actus ergo intelligendi ab ampla Dei mente, & formulis nobis connatis, dependet. Bene ergo dictum eſt *Pſal. 4. Rom. 2.* à Dauid, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*. Et Paulus. *Opus legis* dicit eſſe *ſcriptum in cordibus fidelium*. Archytas Tarentinus ait: *Deum rerum omnium ideas homini infudiſſe, per quas mente valeat, notiones rerum non aliter procreare, quam ore per linguam, rerum nomina fingere*. Recte ergo dictum eſt à Poeta oobiliſsimo: *Ab Ioue principium muſæ, Iouis omnia plena*.

CAP. III.

Intellectum omnia intelligere.

Cum de primo cognito loqui voluiſſem, in mentem venit Platonis philoſophis, in hoc quidem ſpeculationis genere nequaquam contemnenda: de qua quidem, pauca diſputando perſtrinximus, iam tempus eſt, vt ad philoſophi doctrioam, aliorumque in *Intellectus intelligit omnia. 3. an. 4.* hoc diſputandi genere præclariſsimorum virorum tranſeamus, atque quid ipſi de hac re ſenſerint in medium afferamus. Inter multa autem præclara de animæ humanæ dignitate dogmata, quæ à philoſopho varijs in locis traduntur, vnum eſt, quod ab ipſo profertur, quo profecto oſtendere nititur, intellectum non eſſe corpus, neq; virtutem in corpore: *Neceſſe itaque eſt*, inquit, *quoniam omnia intellectus intelligit, impermixtum eſſe, ſicut dicit Anaxagoras.* Nam ſi alicui rei eſſet permixtus, aptitudinem noo haberet ad omnia intelligenda; intus enim apparens, extraneum prohiberet. Itaque cum omnia intelligat, eſt neceſſario immixtus, *atque ideo fortaſſis eſt aliquod diuinum*, vnde quodammodo *potentia eſt intelligibilia, ſed actu nihil, antequam intelligat, ſed eſt tanquam tabula raſa, in qua nihil eſt depictum*: quod paulo ante a nobis *1. an. 56. 3. an 14. Intellectus æternus.* explicatum eſt. Porro, qui intellectum ſpeculatiuum dicunt eſſe æternum, veluti *Auer. Algazel, Auicenna*, & ſimiles: ij profecto coguntur aſſerere, intellectui nihil eſſe prius notum. Nam cum omnia, ad mentem ipſorum, in intellectu ſint æterna: in æternis autem nihil tempore prius; abſque dubio, intellectui prius, aut poſterius aliquid notum eſſe non poſſet. Itaque ordo intelligendi apud ipſos, non ex parte quidem intellectiuæ apprehenſioois ſit, ſed copulationis potius eius in oobis. Etenim cum bifariam nobis intellectus copuletur; aut, vt principium eſſendi, vel intelligendi: *Bifariam intellectus nobis copulatur. Diana.* copulatio vero eſſendi ſit naturalis, vt quamprimum Dianoea, hoc eſt, rationalis, ſeu cogitatiua ex ſemine nobis adſit; reliquum eſt, vt illa, quæ eſt principium intelligendi, per phantaſmata in nobis fiat. Pro ratione ergo phantaſmatis occurrentis, erit ratio intelligendi, quum autem illa ſit anceps, & incerta; nihil ergo certi de prioritate intelligendi, ex his haberi poteſt. Hac igitur opinione, cum veræ philoſophiæ, tum etiam ſacræ contraria Theologiæ exploſa, ad rei veritatem accedamus. Inprimiſque non ignorare oportet, aliquam in hoc negotio præſupponendam eſſe naturam, intelligentem videlicet, aut ſentientem, cui huiuſmodi cognoſcendi ordo aſcribi poſsit. De intellectiua igitur vti de nobiliſsima, prius nobis erit diſputandum. Porro, bifariam illam diuidit, nempe in intellectum agentem, & poſsibilem ad plenum philoſophus *in lib. de anima* docet: de quo plane genere diſputandi, ex profeſſo diſſerere nunc non intendo; alterius enim, atque longioris eſt ſpeculationis. Ille autem intellectus potentia, interdum alia per ſim- *Diſtincta.* plicem intelligit apprehenſionem, nonnunquam vero diſcurrendo. Simplex autem apprehenſio, nunc diſtincta, ali- *Confuſa.* quando confuſa appellatur. Diſtincta autem eſt, quando rem ita cognoſcit, vt ad illius eſſentiam pertingat: & hæc *Actualis.* quidem duplex, actualis videlicet, & potentialis; vniuerſale enim, quod ab intellectu percipitur, aut eſt totum diffini- *Potentialis.* bile, quod rei actualitatem indicat, aut totum vniuerſale, quod poteſtatem oſtendit. Cum ergo ad rei diffinitionem, *Intellectus intelligit omnia.* ſeu eſſentiam accedo, diſtinctam ac actualem me habere profiteor rei cognitionem. at ſi ſub toto vniuerſali comprehendo, potentialem potius, ſeu virtualem: prima namque *Confuſa actualis. Virtualis.* ad actum ipſius rei peruenit: ſecunda vero, obiectum attingens, quod virtualiter in ipſo includitur, apprehendit. Eodem modo, prima confuſa cognitio actualis eſt, cum *Quæ cognoſcatur confuſa actuali.* totum diffinibile cognoſcitur, in partes diffinitiuas non reſoluendo, & hæc quidem vocatur confuſa actualis: ſecunda confuſa virtualis, quando totum vniuerſale, abſque ipſius ad partes ſubiectiuas compoſitione, intelligo, vtpote noui quid ſit animal; non tamen in ſuis ſpeciebus. Cæterum, cognitione confuſa actuali, ſubſtantia in ſeipſa cognoſcitur; abſque tamen illius eſſentiæ penetratione, ſiquidem hæc cognitio, ſubſtantiam rei non attingit; ſic homo, animal, corpus cognoſcitur. Confuſa vero virtuali, cognoſcitur ſubſtantia, corpus, animal, & quæ ſunt huiuſmodi, ſine compoſitione ad inferiora. Cognitione diſtincta, atque actuali, *Quæ virtuali.* ſubſtantia animal, corpus &c. quidditatiue cognoſcuntur: diſtincta autem virtuali, ſubſtantia cum ſuis inferioribus, totum vniuerſale cum ſuis partibus percipitur. Quoniam autem, via originis, confuſa actualis eſt prior cæteris; dubium eſt apud Theologos, an via originis, reſpectu confuſæ cognitionis, prius cognitum ſit ens, vel ſpecies ſpecialiſsima. Primum autem cognitum dici poteſt, quod maxime virtu- *Primum cognitum triplex.* tem perficiat cognoſcentis, & hoc procul dubio ad primũ ens pertinere dicimus, quod vniuerſale in cauſando, à quã plurimis nominatur, nobiſque difficile cognitu. Etenim, omnis noſtra cognitio cum ortum habeat à ſenſu; profecto, quæ maxime à ſenſu ſeparantur, maxime quoque à noſtra cognitione remouentur: *ſed huiuſmodi ſunt vniuerſalia in cauſando*, authore philoſ. *ad quæ ſic nos habemus, ſicut oculus no-* *2. met. 1.* *ctuæ ad lumen ſolis*, idque ob noſtram paruitatem, teſte com- *Vniuerſale in cauſando.* ment. non tamen omnimodam indicat impoſsibilitatem, ſed difficultatem ſecundum commentatorem. Nam 8. *met. com. vltimo* loquens de ſimplicium cognitione ſubſtantiarũ, ait, talium ignorantiam, non eſſe cœcitati ſimilem, 3. *de anima com. 36.* Mouetur quæſtio, quæ animæ conuenit, vitæ ſtatum præſentis poſsidenti: *Verum*, inquit, *contingit aliquod ſeparatorum intelligere, aſtrum intellectum non exiſtentem ſeparatum.* Sed hanc ibidem quæſtionem non ſoluit. Latinis quam plurimis hæc commentatoris ſententia non probatur. Itaq; vniuerſalia in cauſando propter noſtram imbecillitatem, nobis ſunt cognitu difficillima; illa enim cum ſemper ſint in actu, actus autem eſt ratio cognoſcendi, ſunt facilia cognitu. At vniuerſalia in cauſando, qualia ſunt prima principia, ſunt profecto, ſicut locus ianuæ in domo, quem nullus ignorat. Quamobrem demonſtrationes, quæ ex illis conſtant, ſe- *2. met 1. Primum adæquatum. Vniuerſale in prædicando.* ſe habent inſtar elementorum, ad compoſita. Primum præterea dicitur, ſecundum quandam adæquationem, quod plane non excedit, neque exceditur à virtute intelligentiæ: & hoc eſt vniuerſale in prædicando, quod à Græcis vocatur vniuerſale in multis, ſeu primarum intentionum: veluti eſt ens, & reliqua tranſcendentia, & actus, & potentia; quæ de omnibus prædicantur ſimpliciter, vel diſiunctim, ac cognitione confuſa nobis facilia cognitu. Sane, à maxime vniuerſalibus innata eſt nobis via procedendi: vnde de vnoquoque ferimus ſententiam, quod ſit ens, vnum vel multa, ſubſtantia vel accidens, in potentia vel actu, ſimplex vel compoſitum. Via autem huiuſmodi à facilioribus eſt, atque notioribus, alioqui inutilis, quippe cum ex ignoto, aliud ignotum non percipimus. Sunt ergo huiuſmodi nobis nota; quemadmodum docet Ariſtot. *Sunt*, inquit, *nobis primum manifeſta, & certa confuſa magis vnde ex vniuerſalibus, ad* *1. poſte. 3. Confuſa magis nota.* *ſingularia oportet procedere.* Quoad vero ad cognitionem diſtinctam, quoniam habent rationem totius, plura ſub ſe continentis explicite, ſunt difficillima cognitu. Sane, maxima vniuerſalia diſtincte cognoſci non poſſunt, niſi omnes gradus entium atque naturarum, quæ ſub ipſis continentur, diſtincte & lucide cognoſcantur. ſed hoc eſt factu difficile, quoniam inter purum actum, & puram potentiam, difficile eſt gradus medios diſtincte cognoſcere. ad quod ſi quis aſcenderit, felix, iuxta Auicennæ *lib. 9. met. Maxime vniuerſalia minus nota.* ſententiam: eſt appellandus. hanc ob cauſam philoſ. *in prologo met.* de huiuſmodi vniuerſalibus loquens, dixit, *maxime vniuerſalia, difficillima eſſe ad cognoſcendum.* Itaque in 1. *phyſ.* de confuſa, *in prologo vero met.* de diſtincta cognitione, loquutum fuiſſe philoſophum, arbitrantur. Tertio modo primum dicitur, ſecundum viam originis, quod profecto tunc fieri dicimus, quando ab intellectu ſecundum diuerſas apprehendi poteſt rationes; & tunc quærimus, vtra illarum prius ab intellectu percipiatur. Cui

Digitized by Google

[illegible] tur. Cui plane cognitioni, illud conuenit vniuerſale, quod
à Græcis vocator vniuerſale poſt multa, latini vero vocant
genus, & ſpeciem. Titulus igitur quæſtionis ſit talis, an via
originis ab intellectu, propria virtute, ſiue natura, ac cogni-
tione ſimplici, prius genus, quam ſpecies intelligatur, ſin-
Singula- gulare, an vniuerſale. Ad hoc reſpondet Them. *2 poſter.*
ria prius *cap. 37.* In proceſſu naturali, intellectui ſingularia prius oc-
intelligū- currere, ſingulareſque, vel indefinitas propoſitiones: *Puer,*
tur. inquit, *à rerum ſingularium accidentibus motus, intelligere incipit:*
Pueri om- *ipſe quippe nullum vniuerſale intelligit: ſicut & brutam, cui puer*
nes homi- *tunc temporis eſt conferendus.* vnde illa authoritas 1. *phyſ.* à pue-
nes vocant ris ſumpta, recte eſt intelligenda: quod pueri, omnes homi-
patres. nes vocant patres, & fœminas matres; alioqui pari facilita-
te, bruta quoque vniuerſalia intelligerent: nam capella,
quemlibet capram, vt matrem ſequitur: deinde ſenſuum
vigore accedente, matrem ab alijs diſcernit, atque diſtin-
guit. Voluit ergo philoſ. illo ſuo exemplo, hoc nobis debe-
re eſſe perſuaſum, nempe imperfectius prius cognoſci, quā
perfectum ſiue diſcretum: quam ob cauſam, vt in proceſ-
ſu demonſtratiuo oſtenderet vniuerſalia eſſe imperfectio-
ra, naturæ procedentis, ſiue negotiantis exemplo vtitur, in
quo quidem ſingulare veluti imperfectum eſt prius cogni-
tum. Sane, ſi vniuerſale eſt conceptus communis; ex pluri-
1. *met.* 4. bus vtique ſingolaribus, vt fiat, neceſſe eſt. *Illæ autem res ſin-*
gulares non ſunt à ſenſu, ſed ab intellectu apprehenſæ. Vniuerſalia
ſunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit in-
ter ea ſimilitudinem, & facit ea vnam intentionem. Intel-
lectus ergo, & non ſenſus circa hæc negotiatur. Patet hoc
1. *phyſ.* 5. per Auer. *Licet,* inquit, *indiuiduum non ſit principium in ſcientia*
Quod in- *demonſtratiua; eſt tamen principium acquiſitionis vniuerſalis, quod*
tellectus *eſt principium doctrinæ demonſtratiuæ.* Item, opus eſt animæ 3.
intelligat *de anima com.* 4. intentiones, quæ in virtute ſunt imaginatiua,
ſingularia. conſiderare: ſicut ſenſui, ſenſibilia, ſed hæc talia ſunt ſin-
1. gularia: intellectus ergo intelligit ſingularia. Reuera, intel-
2. lecta in actu, *comm.* 5. *eiuſ lib.* vnum habens ſubiectum, per
3. quod ſunt vera, ſcilicet formæ, quæ veræ imaginationes
3. *an.* 30. ſunt. ſed hæ ſunt ſingulares: ergo quod prius. Amplius,
phantaſmata ſe habent ad intellectum, vt ſenſibilia ad ſenſum. Et
Auerr. *comm.* 33. ait intellectum comprehendere medianti-
bus formis imaginum: ſed hæc ſunt ſingularia: ergo. Adde
4. authoritatem philoſ. *comm.* 12. aſſerentem, intellectum, ſpe-
cies intelligere in phantaſmatibus, ſicuti viſum, res ſibi præ-
ſentes: Et *comm.* 39. *Cum intelligens,* inquit, *ſpeculatur ſenſibi-*
lia, neceſſe eſt ſimul phantaſma aliquod ſpeculari: imagines namque
ſunt loco ſenſibilium noſtro intellectui, inquit commenta-
tor ibidem; ſunt enim ſenſibilia non materialia. Ex his er-
go philoſophi, atque commentatoris authoritatibus, intelle-
ctum ſingularia intelligere diſcimus.

CAP. IV.

Rationes, quibus oſtenditur intellectum, ſingularia intelligere.

1. QVod intellectus intelligat ſingularia, non modo
his, quæ dicta ſunt, ſed quamplurimis etiam ratio-
nibus ſtatui poteſt: quarum vna eſſe poteſt talis:
Per intellectum ſenſum circa ſenſibile ſingulare
errantem, animaduertimus; ſolem enim pedalis eſſe quan-
titatis ſenſus arbitratur, ſed ab intellectu, per rationis diſ-
curſum, illa percipiente, corrigitur. Ille ergo ſol ſingularis
2. ab intellectu cognoſcitur. Amplius, prudentia eſt circa ſin-
gularia, 6 eth. cap. 6. & 8. ex altera ſingulari, & altera vni-
uerſali, ſingularem concluſionem concludentibus. ſed
ſenſus, quoniam vniuerſale non cognoſcit, par non eſt, vt
huiuſmodi ſit propoſitionis dedoctor. Nec licet aſſerere,
ſingularem quidem à ſenſu, vniuerſalem ab intellectu fieri:
3. nam cum concluſio ex vtriſque ſimul dependeat, ex altera
2. *anima* illarum inferri non poteſt. Adde, quod virtus diſtin-
144. guens inter aliqua, quodlibet illorū neceſſario cognoſcit.
Vnde viſus iudicat colorem, qui eſt proprium ſubiectum
ei; quatenus eſt viſus: & iudicat differentias proprias, quæ
ſunt in illo ſubiecto, album ſcilicet nigrum, & media. Sed
intellectus, hanc albedinem in hoc pariete exiſtentem, à
virtutibus ſenſitiuis, per quam illam ſentimus, & ab intelle-
ctu, per quem intelligimus, diſtinguit, atque diſcernit: nec
alia quæuis virtus ad hoc agendum aptitudinem habet: ab
alia certa virtute, ipſe intellectus minime deprehenditur.
ab intellectu igitur, huiuſmodi differentia cognoſcitur, &
Com. 3. diſcernitur. Suffragatur huic propoſito, Comment. *Quod,*
An. 9. inquit, *comprehendit alietatem inter duo, neceſſe eſt, vt ſit vnum*
vno modo, & multa alis modis. & iſta eſt diſpoſitio intellectus, *Intelle-*
in comprehendendo alietatem, quæ eſt inter formam & in- *ctus in-*
diuiduum: comprehendit enim formam per ſe, & indiui- *telligit*
duum mediante ſenſu. Reuera, cognoſcit vniuerſale per *ſingula-*
propriam naturam, ſingulare vero per accidens, nempe re- *ria.*
flectendo ſe ab vniuerſali, ad phantaſma, & ab ipſo ad ſin- *Quomodo*
gulare ſenſatum. Iterum, ſi intellectus non intelligeret ſin- *ſingulare*
gularia, profecto non eſſet practicus, & conſultiuus intelle- *cognoſca-*
ctus; ille enim circa ſingularia verſatur: rebus præterea ſin- *tur.*
gularibus à cognoſcente nomina imponuntur: ergo. Intel- 4.
lectus quoque per ſe intelligit ens, maximum ergo ens, ma-
xime intelligit: ſed ſingularia ſunt maxime entia: nempe v-
niuerſalibus perfectiora: maxime ergo intelliguntur. Pro-
fecto, vna eademque virtute ambo correlatiua intelligun-
tur: ſed vniuerſale, & ſingulare ſunt correlatiua: ab eadem
ergo virtute comprehenduntur, qui eſt intellectus, non au-
tem ſenſus. His ita excuſſis, ſit vna ad propoſitam quæſtio- *Species ſpe-*
nem talis reſponſio. Primum cognitum cognitione actuali *cialiſſima*
confuſa, eſt ſpecies ſpecialiſſima, cuius ſingulare primo ef- *eſt primū*
ficacius mouet ſenſum. Sane, cauſa naturalis, ab omni *cognitum.*
prorſus impedimento libera, ſecundum vltimum ſuæ po- 1.
tentiæ operans: effectum producit perfectiſſimum; ſed a-
gentia, ad actum intellectus primum, ſunt cauſæ naturales
liberæ ab omni impedimento: producunt ergo effectum
perfectiſſimum, nempe conceptum actualem confuſum
ſpeciei ſpecialiſſimæ alioqui ſi talis conceptus eſſet alicuius
communioris, nunquam profecto ab illis agentibus, ſpeciei
ſpecialiſſimæ conceptus produci poſſet. potentia ſiquidem,
in effectum, ipſius perfectiſſimo effectu, perfectiorem, non
agit: ſed effectus ſpeciei ſpecialiſſimæ, eſt perfectior conce-
ptu communiori, ſicut totum ſua parte. prius ergo actu cō-
fuſo ſpecies ſpecialiſſima mouet intellectum, quam genus.
Adde, quod ſit actualior genere. igitur fortius mouet: quā-
do enim ſunt aliqua duo agentia naturalia, paſſo debite
diſpoſito æque proxima, quod eſt actuali, citius, ac fortius
ait in paſſum. Item, *termini* metaphyſicales, vel *vniuerſaliſſi-* 2.
mi, via doctrinæ, authore Auicenna, *ſunt vltimo actualiter no-* 1. *met.* 3.
ti; arbitratur enim via doctrinæ, metaphyſicam, eſſe vlti-
mam: *Ordo,* inquit, *huius ſcientiæ eſt, vt diſcatur poſt ſcientias na-*
turales, & diſciplinas. ſed termini illi ſunt vniuerſaliſſimi. vni-
uerſaliora ergo non ſunt prius actualiter nota. Sane, ordo
ſcientiarum, ordinem ſequitur ſcibilium, idque quantum
ad nos pertinet. Quare, ſi metaphyſica eſt vltima ſcientia-
rum ordine doctrinæ: illius ergo termini (quoad nos) ſunt
vltimo noti. Amplius, ſi ante ſpeciei conceptum, vniuerſa- 3.
liora neceſſe ſit concipere; tunc ſuppoſito ſenſu in actu, &
intellectu ſoluto, magnum intercideret temporis interual-
lum, priuſquam intellectus, ſpeciei cognitionem attingeret:
inter ſupremum namque, & infimum, plurima media prædi-
cata deſcendunt. Adde, id prius cognoſci, quod facilius ab-
ſtrahi poteſt: intellectus enim abſtrahendo intelligit. proin-
de ſicut ſe habet ad abſtrahendum, ita etiam ad intelligen-
dum. ſed ſpecies ſpecialiſſima eſt facilius abſtractu, à ſimilio-
ribus namque facilior, quam à diſſimilioribus fit abſtractio:
ſed huiuſmodi eſt ſpecies: ergo &c. Illud præterea vniuer- 4.
ſale prius cognoſcitur ab intellectu, à cuius ſingulari fortius
ſenſus mouetur: etenim noſtra cognitio intellectiua, ortum
habet à ſenſu. ſed ſingulare ſpeciei ſpecialiſſimæ, fortius
cæteris, ſenſum mouet: nam cum ſenſus moueatur à ſingu-
lari: quo ergo magis, ſeu maius fuerit ſingulare; eo magis
ſenſum mouebit. per illam regulam, *prim. topicorum, ſicut*
ſimplex ad ſimplex &c. ſed maximum ſingulare, eſt ſpeciei ſpe-
cialiſſimæ, vtpote determinatæ, & naturæ, & ſingularitatis,
per aliquam aliam naturam amplius non determinabilis,
quod profecto indiuiduis ſuperiorum non conuenit: ergo.
Inſuper eſt actualius, atque perfectius ſingulare: fortius er-
go mouet. Amplius, quod eſt magis compoſitum eſt prius 5.
notum. *Illa,* inquit, *quæ ſunt cognita apud nos primo de rebus na-* 1. *phyſ.* 3.
turalibus ſunt compoſita. Simile quiddam habetur 3. *cæli, com.*
61. ſed ſpecies ſpecialiſſima, eſt magis compoſita, quam a-
lia ſuperiora, quippe quæ abundat à genere, ſecundum
Porph. cap. 3. de differentia: igitur ſpecies ſpecialiſſima eſt
primum cognitum, cognitione actuali confuſa. vnde, quod
ante dictum eſt, de cognitione vniuerſalium, ſibi minime
conſtare videtur. Etenim quæ ſunt priora ſecundum natu- 6.
ram, ſunt poſteriora nobis nota 1. poſter. ſed maxime vni-
uerſalia, ſunt priora ſecundum naturam. prius enim ſecun-
dum naturam eſt, à quo non conuertitur conſequentia ſub-
ſiſtendi: vnde licet à minus vniuerſali valet conſequentia
ſubſiſtendi, ad vniuerſale maius; non tamen è conuerſo.
Minus ergo vniuerſale eſt poſterius ſecundum naturam, &
ex conſequenti prius notum. Reuera cauſæ, & principia,
quoad

Intelle- quoad nos, poſteriùs cognoſcuntur; ex effectibus enim, ad
ctus in- cauſarum, atq; principiorum cognitionem accedimus; quia
telligit ſenſui magis noti iudicantur. ſed maximè vniuerſalia, ſunt
ſingula- cauſæ, & principia: igitur minus nota: ergo, &c.
ria.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Qvamuis huiuſmodi rationes, atque argomenta, ra-
1. tioni, philoſophique doctrinæ ſatis congruere vi-
deantur, quibus tamen non probantur, ſic ſolue-
re nituntur. Ad 1. neg. vltimum aſſumptum, nem-
pe perfectiſſimum effectum, ſpecificum eſſe conceptum:
ſed aiunt eſſe conceptum entis: nec vllum alium pro tunc
aſſignari poſſe. Et ad aliud aſſumptum, negant conſequen-
tiam, & ad probationem reſpondent, id verum eſſe de ef-
fectu perfectiſſimo ſimpliciter, non autem de effectu per-
fecto ſecundum quid, vt eſt in propoſito: proinde virtutem
illam pro aliquo poſſe priori, obſcura eſt reſponſio, nec vim
argumenti auferre videtur, præſertim cum conceptus en-
tis apud illos ſit diſtinctus, & non confuſus, vt poſtea dice-
mus. Ad 2. dicunt terminos metaphyſicales nequaquam
2. primo cognoſci, eo quod abſtracti ſunt abſtractione for-
Triplex mali, ipſi vero aiunt ſignificatũ huius termini, ens concretũ
abſtractio. quidditatis ſenſibilis eſſe, & ſic primum cognitum cogni-
tione confuſa actuali: ponunt namque abſtractionem tota-
Totalis. lem, abſtrahentem vtique à ſingularibus ſpeciebus, & gene-
ribus. & ita ens eſt totum vniuerſale. ſed huiuſmodi propo-
ſitæ non congruit quæſtioni, quæ ſciſcitatur de cognitione
confuſa actuali, non autem virtuali. Addunt & formalem,
Formalis. quæ à ſpeciebus, & generibus abſtrahit, & ſic volunt, ens
eſſe terminum metaphyſicum. Tertio modo dicunt fieri
abſtractionem, à ſingularibus tantum: & hoc modo ens eſ-
Ens con- ſe primum cognitum affirmant, vocantque ens concretum
cretum. quidditati ſenſibili; nulla enim illarum à quidditate gene-
rica, ſiue ſpecifica abſtractionum ſeparatur. vocatur autem
Differētia abſtractio formalis, quia vt forma abſtrahitur eius, à quo
abſtractio- abſtrahitur: duplex ſiquidem abſtractio fit per intellectum:
num. vna qua formale abſtrahitur à materiali. & altera qua to-
1. tum vniuerſale abſtrahitur à partibus ſubiectiuis. Porro,
2. in abſtractione formali, manet vterque conceptus, & for-
malis, & materialis completus, & ſeorſum conſiſtens; linea
enim ſine materia ſenſibili, & viciſſim materia ſenſibilis, ſi-
ne linea diffiniri poteſt. Non ſic autem in abſtractione to-
tali. Adde, quod in abſtractione formali eſt actualitas, in
3. totali vero potentialitas, & confuſio. Inſuper in abſtractio-
ne formali, quo magis aliquid eſt abſtractius, eo magis eſt
notius naturæ; abſtrahit enim à materialibus, & potentia-
libus: in abſtractione autem totali, notius nobis; abſtrahit
ſiquidem à ſpecificis actualitatibus, à quibus, quanto ali-
quid eſt abſtractius; tanto potentialius, atque confuſius,
& minus intelligibile: *actus* namque ſecundum ſe *eſt notior*
6. met. 1. *potentia.* Poſtremo, ſecundum diuerſos abſtractionis for-
4. malis modos, ſcientiæ ſpeculatiuæ, vt dicitur 6. *met. in prin-*
cipio, diuerſæ quoque reputantur, atque diſtinguuntur:
quod plane abſtractioni totali, minimè conuenit; eſt enim
omni ſcientiæ communis. Quare hoc modo metaphy-
Abſtractio ſica non ſe habet ad naturalia, inſtar totius vniuerſa-
metaphyſ. lis ad partes ſubiectiues; ſed potius vt formalia ad mate-
rialia: licet enim vtraque abſtractio metaphyſicæ conue-
nire poſſit; in quantum tamen ſub conſideratione meta-
phyſicali cadunt, reſpectu naturalium, vniuerſalia dicen-
da non ſunt; ſed formæ potius, & naturalia ſunt earum ma-
teria. Entis ergo abſtractio formalis eſt, quando ſcilicet à
Entis ab- ſpecificis, atque genericis rationibus præciſum, & ſepara-
ſtractio tum, intelligitur: totalis vero, quando vt totum vniuerſa-
formalis le, poteſtate genera, ac ſpecies omnes complectens intelli-
& totalis. gitur. Itaque ens concretum quidditati ſenſibili, abſtra-
cta à ſingularibus eſt primum cognitum, ſic illi philoſo-
phantur. Ad 3. Dicunt, ordinem eſſentialem inter con-
3. ceptus confuſos non inueniri, ideo non oportere tantum
Inter con- temporis interuallum interuenire. Quod autem inter con-
ceptus con- ceptus confuſos actuales prædicatorum quidditatiuorum,
fuſos non eſſentialis ordo originis non inueniatur, in cauſa eſt, quia ſi
eſt ordo eſ- aliqui conceptus ita ſe haberent, extremos generari, niſi
ſentialis. prius medijs genitis, fieri non poſſet; alioqui non eſſet ordo
inter illos eſſentialis originis. ſed nos concipimus homi-
nem, & ſubſtantiam, mediorum conceptibus ignoratis. er-
go. &c. Ad *confir.* aiunt, quod ſicut duplex eſt abſtractio ſpe-
Duplex ciei ſpecialiſſimæ, nempe ſeparatio à ſingularibus, quæ fit
abſtractio. per actum intellectus agentis. & actualiter ſpeciem, & non
genus intueri, idque per actum intellectus poſſibilis; ita ple- *Intelle-*
ne conceptui entis confuſo actuali, duplex eſt abſtractio ne- *ctus in-*
ceſſaria: altera quidem à particularibus, quando quælibet *telligit*
ſpecies ab intellectu agente abſtrahitur: altera fit ab intelle- *ſingula-*
ctu poſſibili, quando in quacunque quidditate ſibi primo *ria.*
actualiter præſentata, ens primo concipit, cætera actualiter,
quæ in illo ſunt non concipiendo. Ex quo patet, faciliorem
eſſe entis abſtractionem; facilius eſt enim concipere actua-
liter prius, tunc poſteriori, quam è conuerſo: abſtractio ergo
illa, de qua loquitur argumentum, cognitioni confuſæ ne-
quaquam neceſſaria eſſe videtur. Ad 4. *Minor eſt falſa*, & 4.
conſeq. prob. non valet; ſenſus enim non mouetur à ſingula-
ri, quatenus ſingulare: proinde ille modus arguendi tenet,
quando prædicatum conuenit ſubiecto, ſecundum quod i-
pſum. quod certe in propoſito non inuenitur. Sane hic co-
lor, non in quantum talis, ſed potius in quantum color, mo-
uet ſenſum. Ad *confir.* maior aſſumpta, non eſt vniuerſali-
ter vera: nam coloratum magis mouet viſum, quam hoc
nigrum, quia à remotiſſimis mouet. Præterea, plura ſin-
gularia imperfecta, fortius mouent, quam vnum actualius,
& perfectius, quia profecto omnia ſunt ſingularia entis.
Quam ob cauſam cogitatiua pueri, in quo noua incipit ori- *Cogitati-*
ri cognitio, à ſingularibus entis, & non à ſingularibus ſpe- *ua pueris.*
ciei, mouetur magis. cum autem *intellectus, vniuerſale accipi-*
at à ſingularibus multis. hac de cauſa, prius cognoſcit eos, *2. poſt. 2.4.*
quam ſpeciem. Maior ergo argumenti eſt vera, cæteris pa-
ribus. at plura ſingularia entis, fortiora ſunt, paucioribus
ſingularibus ſpeciei: ergo. &c. Ad 5. Dicunt compoſi- 5.
tum, vt ſic quidem, non autem abſolute notius eſſe: & hoc
modo confuſe prius nos cognoſcere hominem, quam par-
tes eius diffinitiuas: abſolute vero prius magis vniuerſale:
proinde textum illum aliqui legunt, confuſe, & non com-
poſite. Ad 6. Secundum naturam, biſariam intelligi po- 6.
teſt, aut ſecundum perfectionem naturæ, aut ſecundum
proceſſum tantum, qui eſt ab imperfecto, ad perfectum: ſic-
ut patet in generatione viuentium. Secundum primum
ſenſum, *maior* admittitur, & *minor* neg. Et ad *prob.* dicitur,
quod illa propoſitio intelligenda eſt de prioritate ſecun-
dum proceſſum naturæ, & non de prioritate ſecundum na-
turæ perfectionem. at, ſi ſecundo modo intelligatur, neg.
maior: Et ad *prob.* dico, Ariſt. loqui de priori ſecundum na-
turam, ſecundum primum ſenſum. In proceſſu autem na-
turæ, quoniam magis vniuerſale eſt prius; prius enim ge-
neratur animatum, quam ſenſitiuum; & ſenſitiuum, quam *Abeundo*
intellectiuum: ideo prius cognoſcimus, atque facilius ma- *do à magis*
gis vniuerſale, quam minus vniuerſale. Ad *prob. neg. maior*: *vniuerſali*
non enim ſemper in omnibus eſt vera: nam mathematicæ *venimus*
demonſtrationes ſunt à priori, quæ procedunt ex primis, *ad minus*
notioribus, & cauſis concluſionis: & in propoſito à magis *vniuerſale.*
vniuerſali, in cognitionem minus vniuerſalis deſcendi-
mus. Proinde in tali proceſſu, cognitio magis vniuerſa-
lis, eſt cauſa atque principium minus vniuerſalis. *Minor*
quoque ab Ariſtot. diſputante contra Platonem, conſtan- *10. n. 61*
tiſſime negat. Hæc ſunt, atque ſimilia, quæ in ipſorum
ſententiæ corroborationem, defenſionemque adduci ſo-
lent ab illis viris, quorum rationes poſthac ſunt à nobis
proponendæ, vt quilibet accipiat, quod ſibi libuerit: ſed *Quod ſpe-*
prius expendatur illa ſententia, an ſpecies ſpecialiſſima ſit *cies non ſit*
primum cognitum, cognitione actuali confuſa. Sane, il- *primum*
lud via originis, primo nobis cognitione actuali occur- *cognitum.*
rit, quod certe eſt notius, certiuſque noſtro intellectui: via
enim nobis innata à certioribus, atque notioribus. ſed ma- 1.
gis vniuerſale eſt notius minus vniuerſali, quippe cum cir-
ca illud minus errare contingat: magis ergo vniuerſale
cognitione actuali, eſt certius noſtro intellectui minus v- 2.
niuerſali. Amplius, ſine accidentium ſpeciebus à noſtro
intellectu nihil intelligi poteſt; nemo enim cognoſcit a-
nimal, niſi à motu, & ſenſu: illud ergo prius obuiam venit
noſtro intellectui, via originis, cognitione actuali, cuius
accidens prius occurrit. Sed tale eſt accidens magis vni-
uerſalis; quo enim accidens communius, eo certius: co-
gnitio ergo magis vniuerſalis eſt prior. *Poſſet aliquis ad hæc*
reſpond. cognitionem actualem diſtinctam, & confuſam
adducendo, aſſerens in proceſſu diffinitiuo, per cogni-
tionem confuſam ſpeciei, intelligi debere quid nominis il-
lius; in omni ſiquidem proceſſu diffinitiuo, quid nomi- *Ens cogno-*
nis eſt præcognoſcendum: per diſtinctam vero, metho- *ſci diſtin-*
dum diffinitiuam: ideoque ens diſtincte, & primo cogno- *cte.*
ſcitur, quia eſt ſimpliciter ſimplex: deinde quia ab eo, om-
nis diffinitiua methodus originem ducit. Reuera, quod ha-
bet conceptum ſimpliciter ſimplicem, diſtincte, & non
confuſe cognoſcitur: cognitio ſiquidem actualis confuſa
contingit.

Vniuerſale confuſe cognoſcitur.
contingit, quando intellectus quod intelligit, non reſoluit
ſecundum omnes ſui partes obiecti illius. ſed ens habet con-
ceptum ſimpliciter ſimplicem: ergo irreſolubilis, ideoque
neceſſario diſtincte cognoſcitur, alioqui illius conceptus eſ-
ſet compoſitus. Itaque via originis, & cognitione actuali di-
Diſtincte. ſtincta, primum cognitum eſt ens: diſtincte enim cognoſce-
re, eſt reſolute cognoſcere. ſed ipſum ens eſt irreſolubile: i-
gitur eſt primum cognitum. ſpecies vero ſpecialiſſima pri-
mo cognoſcitur, cognitione actuali confuſa, cuius ſingula-
re fortius mouet ſenſum. agens enim naturale, approxima-
Confuſe. tum paſſo, ſufficienter diſpoſito (ſicut dictum eſt) perfectio-
rem (quoad poteſt) producit effectum. et, intellectus agens,
& omnia, ad cognitionis generationem concurrentia, ſunt
agentia naturalia, actum voluntatis in illo priori præceden-
tia: igitur, perfectiorem producunt effectum, nempe ſpeciei
ſpecialiſſimæ, quæ eſt perfectior genere cognitione, actualis
enim ſemper minus actuale præuenit in agendo. ſed vnum
eſt, quod huic ſententiæ maxime aduerſari videtur, hoc vi-
delicet, ſi ſpecies eſt actualior genere, diſtinctius ergo co-
gnoſcitur: ad actum enim ſpectat diſtincta cognitio. Præ-
terea, ſi ens, ſiue genus eſt quid potentiale, igitur confuſius
intelligitur: quæ enim ſunt in potentia, quia nondum ſunt
diſtincta, confuſe intelliguntur. ſed addamus aliorum ra-
tiones.

CAP. VI.

Vniuerſale confuſe cognoſcitur.

Vniuerſale confuſe intellige.
QVi putant vniuerſale cognoſci confuſe à nobis, ſic
arguere conſueuerunt. Quoniam cognitio noſtra
intellectiua, aliquo modo à ſenſitiua primordium
ſumit, ſenſus autem eſt ſingularium, intellectus ve-
ro vniuerſalium; hac de cauſa, quo ad nos, ſingularium co-
gnitio, vniuerſalium cognitionem præcedit: verum, quia
noſter intellectus de potentia in actum proficiſcitur, ad a-
ctum incompletum, qui eſt medius inter potentiam, & a-
1. ctum, prius accedit, quam ad actum perfectum: ſiquidem a-
ctus perfectus, perfectam, atque diſtinctam habet cognitio-
nem, actu vero incompleto, res confuſe cognoſcuntur,
quippe cum ſecundum quid, & in potentia cognoſcantur.
1. phyſ. vnde philoſophus ait: Quod ſint primum nobis ma-
nifeſta, & confuſe magis: poſterius autem cognoſcimus di-
ſtinguendo diſtincte principia, & elementa. vniuerſalia au-
tem quum ſint quædā confuſa; confuſe igitur cognoſcun-
2. tur. Amplius, diſtincte aliquid cognoſcere dicimur, quan-
do omniū, quæ ſub illo continentur, notitiam habemus. ſed
hoc modo vniuerſale non cognoſcimus, quum omnes il-
lius ſpecies apprehendere, atque differentias, non omnium
ſit. confuſe ergo, & non diſtincte à nobis cognoſcitur. Sane,
quemadmodum totum integrale cognoſcitur; ita plane, &
totum vniuerſale. ſed vtrumque totum, in quadam confu-
3. ſione, ſine partium diſtinctione, cognoſcitur: ergo quod
prius. Item, illud primo à nobis cognoſcitur, quod primo
noſtro occurrit intellectui. ſed prius occurrit cognitio cō-
fuſa; prius enim ſeſe intellectui noſtro offert animal, quam
homo: igitur vniuerſalia confuſe à nobis cognoſcuntur.
Sane, ſicut cognoſcere animal indiſtincte, eſt cognoſcere a-
nimal, in quantum animal; ita plane cognoſcere diſtincte,
eſt cognoſcere, in quantum eſt animal rationale, vel irratio-
nale. Eadem quoque ratio eſt, ſi magis vniuerſale, minus
4 vniuerſali comparetur. Ad hæc, ſicut ſe habet intellectus
ad intelligibile; ita ſenſus ad ſenſibile. ſed intellectus in re-
bus cognoſcendis, exit de potentia, ad actum; ſic etiam &
ſenſus: par enim in vtriſque apparet cognitionis ordo: com-
munius enim, & ſecundum locum, & ſecundum tempus,
magis quam minus commune, citius & prius per ſenſum
apprehendimus; aliquid enim in remota poſitum, prius de-
prehenditur eſſe corpus, quam animal. & puer prius diſtin-
guit hominem à leone, quam hunc ab illo hominem. Re-
uera, qui nouit aliquid indiſtincte, eſt adhuc in potentia, vt
diſtinctionis principium ſciat: ſicuti qui ſcit genus, eſt in po-
tentia, vt differentiam ſciat. ex quo patet indiſtinctam cogni-
tionem, mediam eſſe inter potentiam, & actum, atque ma-
5. gis vniuerſale confuſe à nobis cognoſci. Præterea, quando
aliquid à nobis intelligitur, indiſcretum ab alijs, atque in-
diſtinctum; confuſe vtique, & indiſtincte à nobis percipi-
tur. ſed quamplurimi, ens intelligunt, & illius rationem
propriam, ab accidente, & à ſubſtantia non diſcernunt &
habent nihilominus actualem entis conceptum, ac totum
attingunt, ſed non totaliter comprehendunt: ergo quod
prius. Reuera, *communiſſima, vt ens, & res,* authore Auicen-
1. met. 5. na *primis impreſſione imprimuntur in anima*: igitur pri-
mo cognoſcuntur cognitione confuſa. Tenet conſeq. quia *Vniuerſale confuſe cognoſcitur.*
imperfectiora ſunt priora via generationis. conceptus au-
tem entis confuſus, eſt imperfectiſſimus omnium, vt pa-
tet. ergo. &c. Iterum, ſpecies ſpecialiſſima non eſt obiectum
communiſſimum ſimpliciter: cognitio ergo eius actualis
confuſa, non eſt prima ſimpliciter. & conſequenter non eſt 9. met. 15.
primum cognitum. Anteced. ſic conſtat eſſe manifeſtum; 6.
genus enim eſt confuſius ſpecie. ſpecies ergo non eſt confu-
ſiſſima. Etenim quod plura continet, eſt confuſius. ſed ge-
nus plura continet, quam ſpecies. Conſequentia nota eſt, ex
illa ſententia aſſerente, ſpeciem ſpecialiſſimam primo con- 7.
fuſe cognoſci. ergo quod prius. Item, totum, & magis con- 1. phyſ.
fuſum, eſt nobis magis notum ex authoritate philoſ. *Con-
fuſa*, inquit, *& indeterminata ſunt nobis magis nota.* ſed ma-
gis vniuerſale, eſt totum, & confuſum: igitur confuſe, &
prius cognoſcitur. Amplius, ſi vnumquodque ſicut ſe habet 8.
ad eſſe, ſic ſe habet ad cognoſci. ſed ſpecies ſpecialiſſima, eſt
verius, & perfectius eſt, quam vniuerſale. igitur perfectius,
& diſtinctius debet intelligi.

C A P. VII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. Concedo quod intellectus prius intelligat
aliquid in potentia, quam in actu, hoc eſt, quod
prius intelligat ſpeciem, quam genus; non autem
quod procedat de notitia imperfecta, ad perfectā;
non enim eſt vniuerſaliter vera: nam interdum procedit à
notitia præmiſſarum, ad concluſionis notitiam, & à cogni-
tione cauſæ ad effectus cognitionem. Præterea, intellectus
prius recipit actum, quam habitum; actus autem perfectior
eſt habitu: non ergo neceſſe eſt ei, vt prius ad actum imper-
fectum, quam ad perfectum perueniat. Amplius, minus v- *Quod minus vniuerſale ſit notius.*
niuerſale eſt notius magis vniuerſali: ergo falſum eſt quod
dicitur, nempe, magis vniuerſale eſſe magis notum. Sane,
teſte philoſopho *definitum eſt prius cognitum partibus* 1.
definientibus. ſed minus vniuerſale eſt definitum; ſpecies 1. phyſ. 3.
enim eſt ille, quæ definitur. igitur prius nota. Nam, *prima*
forma in re prius cognoſcitur, ſed talis eſt ſpecies, & *In-* 3. de an.
tellectus, inquit, *natus eſt abſtrahere quidditatem à ſingulari,* to.
& ipſam intelligere, ac ſic abſtrahēdo quidditatem, à quid- 36.
ditate, ad ſimplicem tandem quidditatem pertingere. Ad-
de authoritatem, 1. *poſter.* *Quæ*, inquit, *ſunt proxima ſenſui,*
ſunt notiora nobis. quæ vero remota à ſenſu, nobis minus no-
ta. ſed longiora à ſenſu ſunt magis vniuerſalia: igitur minus 2.
nota. Amplius, intellectus proficiſcens ad cognitionem mi-
nus vniuerſalis habendam, non eſt neceſſe illum ſcire prius
magis vniuerſalia, alioqui ad notitiam ſpeciei non pertin-
geret, niſi prius cognitis intermediis, & vniuerſalibus, & dif- *Defenſio.*
ferentijs. ſi ille ordo eſſet eſſentialis; quod ſi accidentalis
extiterit, indifferens erit ad magis, & minus vniuerſalia in-
telligenda. ergo quod prius. Si quis autem malit tueri pri-
mam in argumentis poſitam ſententiam, poſſet ita ad con-
trariæ rationes reſp. & in primis dicere, neutro illorum mo-
dorum propoſitionem eſſe intelligendam. ſed hoc modo
potius; cum intellectus ex potentia, ad actum vltimate per-
fectum ſit migraturus, idque per multos actus medios;
prius vtique ad actum imperfectum, quam perfectum diſ-
currendo accedit, vt teſtatur Philoſoph. *Et manife-* 8. phyſ. 58.
ſtum eſt, inquit, *quod omne generatum eſt diminutum, & ſemper*
currit ad principium: nam ſi non eſſet diminutum, non moueretur
ad complementum; & ita neceſſe eſt, vt omne poſterius, ſecundum
tempus in generatione, ſit prius ſecundū naturā. eodē modo alibi:
quod priora, via generationis, ſint imperfectiora: intellectus ergo, 9. met. 15.
diſtinctā ſpeciei cognitionē cupiēs habere, per multos actus
medios generū trāſit, quæ mediæ cognitiones dicuntur: igi- 2. de part. animal. c. 1
tur intellectus magis vniuerſale, prius diſtincte cognoſcit,
quā minus vniuerſale; eſt enim illa cognitio, ſpeciei confuſa vir-
tualis, & diſtincta eiuſdem generis, quæ licet ſit diſtinctio a-
ctualis generis; ipſius nihilominus, ac ſpeciei confuſe vo-
catur, quia nimirum in illa, ſpecies, & ipſius generis poteſtas
confuſe cognoſcitur. Quod autem dicitur, intellectum
procedere de imperfecta ad perfectam notitiam, hoc veri-
tatem habet in proceſſu generationis, atque in hoc imitatur
naturam, quæ ab imperfectioribus exordiens, ad perfectio-
ra ſemper contendit: ſic animal prius generatur, quam ho-
mo. at in proceſſu generationis, ac cauſalitatis efficientis,
vel finalis (in quo etiam inuenitur cauſæ prioritas effectiuæ,
vel finalis) non ſemper proceditur ab imperfecto ſimpli-
citer, ſed ſecundum quid, ad perfectius ſecundum quid.

Digitized by Google

Vniuerſale confuſe cognoſcitur.

Reuera, vnum altero perfectius, poteſt eſſe dupliciter: ſim-
pliciter ſcilicet, vel ſecundum quid, eidemque poſſunt hæc
duo congruere: ſicuti ſubſtantia, generatione, cauſalitate
finali, & efficiente, eſt prior accidente. ſecundum quid ve-
ro, eſt illo imperfectior, quatenus reſpectu accidentis, eſt in
Dupliciter perfectum. potentia, & cauſalitatem materialem participet. Quando
ergo dicitur, præmiſſas eſſe priores &c. ſic intelligendum
eſt, præmiſſas non ſolum via generationis, verumetiam
2 phyſ. 32. 1. poſt. 41. cauſalitatis effectiuæ ordine, concluſione eſſe priores. Suf-
ficit ergo illarum notitiam, ſecundum quid eſſe imperfe-
ctiorem hac de cauſa in genere cauſæ materialis collocan-
tur: pari modo reſpondetur ad proceſſum cauſæ ad effe-
ctum. Actus præterea præcedens habitum, non eſt ſimpli-
citer habitu perfectior, licet id verum ſit in actu, qui ab i-
pſo habitu elicitur, vt dicitur primo ethicorum: talis autē
eſt habitu poſterior: hoc modo illi tuentur partem ſuam.
2. Ad 2. Neg. *minor & ad prob.* dico, quod quamuis vniuerſalia
vocentur confuſa; non tamen confuſe à noſtro intellectu
intelliguntur, ſed diſtincte, vt dixi. confuſa autem appel-
lantur, eo quod plura contineant. Cum ſermo ergo eorum
ſit de proceſſu diffinitiuo, in quo, vt vnā eſt omnium ſen-
tentia, ſemper vniuerſaliora ſunt prius nota, via diuiſio-
nis, & compoſitionis à magis vniuerſalibus, ad minus vni-
uerſale, tandem ad ſpeciei diffinitionem, atque cognitio-
Quare confuſa. nem diuidendo, & componendo pertingunt. Itaque diffi-
nitiua methodus, à confuſo, id eſt, ab illo, quod plura con-
tinet, exordium habet, non tamen à confuſo confuſe, ſed
Diſtincta. diſtincte cognito. Cognitio ergo illa, hanc ob cauſam, con-
fuſa dicitur, quia plura contineat: diſtincta vero, quia in
ſuperiora eſt reſolubilis. Per potentiam ergo, ignorantiam
intelligunt, & per actum ſcientiam, quæ habetur de defini-
to per illius definitionem: hoc modo intellectus exit de
ignorantia diffinitionis, ad illius actum, id eſt, notitiam,
3. atque cognitionem. Pari facilitate ſoluitur tertium argu-
mentum, quod ſcilicet prius cognoſcimus animal, quam
hominem, per mediorum enim cognitionē, ad definitio-
nem accedimus: ſi hæc recte, & quieto animo intelligan-
tur, nō multū inter vtramq; ſententiam intereſſe videtur,
Notitia in vniuerſali eſt notitia completa. licet id multis perſuaderi non poſsit. Sed *arguet aliquis* con-
tra prædicta, notitiam in vniuerſali nō eſſe notitiam incō-
pletam, aut ſecundum quid. Demōſtratio in vniuerſali, eſt
præſtantior demonſtratione particulari igitur, notitia in
1. vniuerſali, quæ demōſtratione vniuerſali acquiritur, par-
2. ticulari eſt nobilior. Item, aliud eſt loqui de notitia actuali
obiecti, & aliud de eorum virtuali notitia, quæ in ipſo in-
cludūtur: vnde, quamuis particularium virtualis notitia,
in vniuerſali ſit confuſa; notitia tamen actualis ipſius vni-
uerſalis, eſt diſtincta. Et quia ab his, quæ actualiter cōfun-
duntur in obiecto, attenditur confuſio notitiæ cum noti-
tia ſpecificetur ab obiecto, his, quæ ſunt intrinſeca, diſtin-
cta, & non confuſa eſt dicenda notitia. Verum ad hæc ſic
1. *reſpondere* poſsit, & ad 1. quidem dicendo argumentū labo-
rare in æquiuoco illius termini vniuerſale. Ariſt. ſiquidem
demonſtrationem vocat vniuerſalem, in qua paſsio de ſuo
ſubiecto demonſtratur, idque tam in genericis, quam in
ſpecificis paſsionibus, illamque doctrinam, ſeu notitiam,
ſic partam nobiliorem, potioremque appellat ea, quæ de
parte ſubiecta primi ſubiecti habetur: illi autem aiunt, ſe
loqui de cognitione, non autem de demonſtratione vni-
uerſali. Porro, cognoſcere aliquid in vniuerſali, ſicuti ho-
2. minem in animali, eſt imperfecta cognitio. Ad 2. Dicunt
notitiam animalis diſtinctam, quatenus eſt totum diffini-
bile, eſſe notitiam confuſam eiuſdem; quatenus eſt totum
vniuerſale, & ex conſequenti confuſam ſpecierum, atque
ita æquiuocationem non accidere; contingit enim animal
diuerſimode, nempe diſtincte, & confuſe notum eſſe. ſicut
dictum eſt. Nec quia ſimul inueniuntur, ſunt eædem noti-
tiæ, cum altera actualis, virtualis altera nominetur. cum
autem dicitur, quod talis notitia confuſa dicenda non ſit;
falſum eſt, quippe cum minor ſit actualis, quam potentia-
lis confuſio: Id quod vltimo obiicitur, ab obiecto ſcilicet
ſpecificari notitiam, atque ab illius intrinſecis; non facit
ad rem; confuſa enim, & diſtincta, non ſunt cognitionum
ſpecies; alioqui cum ſint eiuſdem obiecti, eiuſdem plane
non eſſent ſpeciei, ſicque notitia non ſpecificaretur ab ob-
iecto: aſſumptum igitur in propoſito, contradictionem
4. implicat. Ad 4. *Negant* ſenſum cognoſcere magis commu-
Senſum cognoſcere ſingulare tantum. ne: *Senſus*, inquiunt, *cognoſcit ſingulare tantum.* ergo prius non
cognoſcit magis commune; natura enim illa communis
non eſt ratio mouendi ſenſum: nam quod eſt ei, cui repu-
gnat ratio mouendi, & re, & ratione idem, non eſt vtique
illi ratio mouendi. ſed natura communis, eſt eadem re, &
ratione ſingularitati, cui repugnat ratio mouendi: ergo.

&c. Natura namque & ſingulare (apud illos) non diſtin- *Vniuerſale confuſe cognoſcitur.*
guuntur realiter, neque ex natura rei, nec etiam ratione.
Reuera, diſtinctio rationis, intellectus actum ſequitur. ſed
in illo priori, nullus eſt actus intellectus, quippe cum actus
realis, ab ente rationis minime dependeat. ſed ſenſatio eſt
actus realis. obiectum autem ſenſibile, rationis diſtinctio- 1.
nem in ſe habens, eſt ens rationis: ab eo ergo nequaquam
dependet. Amplius, quæcunque ſecundum rem ſunt indi- 2.
ſtincta omnino, ſi vnum terminat ad aliquam actionem
realem, & alterum ſimiliter terminabit eandem. ſed natu-
ra magis communis, & minus communis (debita ad ſen-
ſum approximatione ſuppoſita) ſunt huiuſmodi: ergo. &c.
Sane, idem ſenſus, id primo cognoſcit, quod ſpecies ſenſi-
bilis primo repræſentat. ſed ſpecies ſenſibilis primo repræ-
ſentat ſingulare ſpeciei ſpecialiſsimæ, debita diſtantia po- *Singulare ſpeciei ſpecialiſſimæ primo repræſentatur.*
ſita ergo. &c. *Minor* autem iſtius *confir.* multis conſtat ratio-
nibus: ſpecies namq; ſenſibilis, ſub ea certè ratione. obie-
ctum repræſentat, ſub qua ſeſe imprimit ſenſui. Sed ſub ra-
tione naturæ ſpecificæ ab obiecto, ſenſui imprimitur, par-
tim quia eſt actualior, atque perfectior; partim vero, quia 1.
ſpecies illa, eſt naturalis ſimilitudo, ab obiecto cauſata,
ipſum (ſecundum rationem eſſentialius ſibi congruen-
tem) adæquate repræſentans. itaque, magis ipſum ratione,
quæ ſibi eſſentialius, & perfectius competit, quam ſub ra-
tione minus principali, repræſentat.

Soluuntur huiuſmodi rationes ſic: Natura talis, puta co-
lor, & non natura communis, id eſt, color communis, eſt
ratio mouendi. Ad *prob.* neg. *minor*: in rebus ſiquidem ma- 1.
terialibus, natura & ſingularitas diſtinguuntur realiter:
vnde licet poſt ſenſationem ſit diſtinctio rationis, ipſam
nihilominus fundamentaliter præuenit, & hoc ſufficere,
aiunt. Ad *confirm.* dicunt, obiectum ſenſibile non eſſe obie- 2.
ctum rationis, nec aggregatum ex ente reali, & rationis;
ſiquidem diſtinctio rationis ſupra rem, fundamentaliter
addit nihil Senſatio præterea ab ipſa natura talem haben-
te conditionem, cauſatur, & non à naturæ diſtinctione.
Etenim, color, in quantum color, non in quantum à ſua
ſingularitate diſtinctus, mouet. Quare, ſi illa diſtinctio eſ-
ſet ens rationis, adhuc nihil concluderet. Ad aliam confir- 3.
mationem, maior eſt falſa, quoad actiones nihil reale po-
nentes ſuis in terminis, quales ſunt actiones immanentes:
Dei ſiquidem ſapientiam intelligere poſſum, eius bonita-
tem non intelligendo. Ad alias *confirm.* non admittitur ab 4.
eis, ſingulare ſpeciei ſpecialiſsimæ, à ſpecie ſenſibili primo
repræſentari, nec ſpeciem ſenſibilem, à natura ſpecifica
primo imprimi, ſed potius à primo ſenſus obiecto nullius
autem primum ſenſus obiectum, eſt ſpecies ſpecialiſsima;
ideoque ſpecies viſibilis, à viſibili primo imprimitur, in
quantum ſcilicet eſt coloratum, non autem quatenus eſt
album, vel nigrum. nec refert albedinem actualiorem eſſe
colore, cum illi adhue neceſſe ſit, vt primum ſit obiectum
potentiæ. Senſibili præterea nequaquam ſpecialiſsima
natura, quam generis, eſſentialius ineſt; imo huic viſibili,
vt ſic eſſentialior eſt color, quam albedo, ſiue nigredo;
illis enim ſublatis, manet viſibile, ſine hoc autem, mi-
nime.

CAP. VIII.

Soluuntur alia quatuor argumenta.

AD 4. Dicunt duplicem eſſe perfectionem: obiecti- 4.
uam ſcilicet, & euidentiæ. Porro, ille conceptus
eſt obiectiue perfectior, qui obiectum perfecti-
us poſitiue habet. euidentiæ vero perfectior, cu-
ius obiectum pauciora includit. Quare, ſi in argumento ſit
ſermo de perfectione euidentiæ, *maior* eſt falſa, & minor eſt
vera: ſi vero de perfectione euidentiæ, maior eſt vera, &
minor falſa. Verum aiunt illi, minorem etiam de perfe-
ctione euidentiæ, eſſe veram; nempe conceptum actualem
confuſum entis, quoad euidentiam eſſe imperfectiſsi-
mum. Sane, ille conceptus eſt omnium ineuidentiſsimus, *Conceptus entis confuſus.*
ſub quo intellectus exiſtens, ab aliorum abeſt cognitione.
ſed conceptus actualis entis eſt huiuſmodi. ergo. &c. maior
patet, euidentia enim conceptus, cum ſit propria intelle-
ctus perfectio, quo maior extiterit; eo magis intellectum
ad aliorum cognitionem aptiſsimum reddet: præſertim
cum intellectus, ex euidentibus, ad ineuidentia naturali-
ter pergat. minor quoque nota eſt. nam alij conceptus,
ipſum entis conceptum actualiter includunt, non autem è
conuerſo. habens ergo entis conceptum, longe abeſt ab
aliorum cognitione: imperfectiſsimus ergo. Ad 5 Dicunt, 5.

G dupli-

Vniuerſale confuſe cognoſcitur. *Genus eſt confuſius ſpecie.*

duplicem eſſe continentiam: vnam actualem: alteram vero potentialem, & id eſſe confuſius, quod plura actualiter, non autem potentialiter continet. ſed genus, potentia, ſpecies vero actu, plura continet: illa ergo eſt confuſior genere. Contra, confuſius eſt, quod ſine ordine plura continet quemadmodum genus, vtpote in potentia, ſpecies autem quoniam ordinate continet partes diffinitiuas, confuſionis opprobrium non ſuſtinet. Contra, genus continet ſpecies ordinate, quia ſcilicet, eas reſpicit per medias differentias, quæ ſunt valde ordinatæ. Contra, genus, potentia ſola, & non actu, ſpecies & differentias continet (teſte Porphyrio, *cap de differentia*) indiſtincte ergo continentur

7. met. 49. à genere: nam authore Philoſ. *actus eſt qui diſtinguit*: igitur vltima continentur indiſtincte. non ergo ordinate; ordo ſiquidem, ſine diſtinctione inueniri non poteſt. Itaque, non ſolum ſpecies; verumetiam differentias inter ſe ordinatas, genus abſque ordine continet: non ergo continentia plurium cauſa eſt confuſionis, alioqui ipſo vniuerſo confuſius nihil, ſed plurium continentia inordinata. Hæc illi, verum conſultius eſſet, ſi iuxta priorem modum hæc

6. interpretarentur. Ad 6. Patet reſponſio ex dictis; ſiquidem pauca bene intellecta, aliorum intelligentiam habent.

7. Ad 7. Vniuerſale eſt magis confuſum reſpectu eorum, quæ continet; non tamen eſt magis confuſe cognitum (ſicut paulo ante dixi) vniuerſale præterea maius, minori comparatum, & totius, & partis rationem ſubire poteſt: totius, inquam, quia non ſolum minus vniuerſale, ſed alia quoque, ſua potentia continet, & complectitur; ſub animali enim non ſolum homo; verumetiam & equus continetur. partis vero rationem ſuſcipit, quatenus ſub minus vniuerſali, & ipſum, & alia continentur, ſicuti ſub homine, & animal, & rationale. Itaque prius animal, quam homo, noſtro occurrit intellectui, quatenus vt totum intelligitur: homo vero prius quam animal, ſi vt illius pars conſideratur, ſicque nihil prohibet, prius partes, quam totum intelligere. at, quatenus ſunt in toto, ſi intelligantur, totum prius, quam partes, neceſſe eſt intelligere. Hæc quidem breuiſſima inſerere placuit. Quoniam vtraque pars de primo cognito loqui videtur, ſecundum proceſſum ordinemque diffinitiuum: in ordine autem diffinitiuo, vniuerſaliora (vt omnes propemodum ſentiunt) ſunt notiora, ac diſtincte cognoſcuntur, diſtincta vtique cognitione potentiali: quia vero, ſua inferiora actu nequaquam continent, cognitionem actualem confuſam habere videntur; hanc ob cauſam vna pars aſſerit, magis vniuerſalia diſtincte, altera autem, confuſe cognoſci. Quoad vero ad ſpeciei cognitionem, ſimilis eſt controuerſia, & eiuſdem controuerſiæ par vtrique cauſa: nam, quia ſpecies plura continet, idcirco pars quædam ait, ſpeciem confuſe cognoſci; plurium enim continentia, confuſionem ſignificat: altera vero dicit, ſpeciem diſtincte cognoſci; ſpecies enim eſt actus. actus autem diſtinguit: igitur diſtincte cognoſcitur. Adde, quod ea, quæ ſub ipſa continentur, ordine debito gaudent; vbi autem eſt ordo, nulla eſt confuſio. igitur ſpecies diſtincte cognoſcitur. Et reuera, ſi ſpecies eſt, quæ diffinitur; actualem vtique habere videtur cognitionem: quoniam vero infinita quodam modo ſub ſe continet indiuidua, potentialem habet cognitionem confuſam: & hoc eſt, quod ab illis dicitur, ſpeciem ſpecialiſſimam, via originis ab intellectu primo cognoſci. Cæterum, ſi alicui hæc non arriſerint, abundet in ſenſu ſuo; nos autem minime approbamus obſtinatum animum contradicendi. Quod ſi loquamur de primo cognito (ſicut dictum eſt) ſecundum

Propria ſententia. *Proceſſus diffinitiuus.* *Proceſſus demonſtratiuus.*

proceſſum demonſtratiuum per inuentionem emergentem, primum cognitum, experimentariæ, atque ſingulares ſunt propoſitiones, deinde vniuerſaliſſimæ ſecus autem eſt, ſi per doctrinam proceſſus ille emerſerit, tunc enim, vniuerſaliſſimæ propoſitiones ſunt primum cognitum, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale illud extiterit: ſiquidem in ſcientiarum arte, doctrinaque, præceptoris auxilio, nobis comparanda, à magis vniuerſalibus, ad minus vniuerſalia ſemper proficiſcimur: Aliter autem res ſe habet, ſi in notitia rerum acquirenda, natura tantum ducimur, ſine extrinſeci adminiculo docentis: tunc plane, quod primo, & magis mouet, eſt noſtrum primum cognitum, & tale vtique eſt ſpecies ſpecialiſſima. Et quoniam ars præcedit naturam, ac proceſſus naturæ ſimpliciter eſt prior artis proceſſu, ſingularia ſimpliciter ſunt prius cognita. Sed de primo incognito ſatis. Cæterum, rationi quoque conſentaneum eſt, vt de primo cognito ſecundum ſenſum, aliquid dicamus, quibuſdam diſtinctionibus præmiſsis. Inprimis agitur, non ignorare oportet, duplicem eſſe naturam, ſiue virtutem ſenſitiuam interiorem vnam, alteram vero exteriorem. Porro, exterioris quinque ſunt ſenſus; interioris vero duplex. alter quidem, qui omnium cognoſcendorum, quæ ab extrinſecis parantur ſenſibus, virtutem habet, vocaturque ſenſus communis, cuius intereſt, eorum, quę à ſenſibus exterioribus apprehenduntur, differentiam ponere: alter vero, qui tum in præſentia, tum etiam in abſentia virtutem habet cognoſcendi, dicitur que phantaſia, ſiue cogitatiua memoria autem, quoniam nihil cognoſcit, ad hoc ſpeculationis genus non ſpectat. Porro, cognitum à virtute ſenſitiua exteriori, eſt ipſum ſenſatum, aut per ſe, aut per accidens. Iterum, aut per ſe primo, veluti color reſpectu viſus, aut ſecundario, ceu ſenſibilia communia, nempe numerus, magnitudo, figura, motus, quies, & quæ ſunt generis eiuſdem: cognitum vero per accidens, quia ſcilicet ab alio per ſe intelligitur; ſubſtantia namque ab intellectu per ſe, à ſenſu autem per accidens percipitur. ſic etiam virtus intellectiua, propria virtute vniuerſale, quatenus vero annexa eſt ſenſui, ſingulare intelligit. Itaque, primum virtuti ſenſitiuæ cognitum, via originis, eſt proprium illius obiectum; deinde obiectum commune postremo obiectũ per accidens; viſus ſiquidem prius obiectum proprium, nempe colorem; deinde communem, hoc eſt, magnitudinem, figuramque, hominis, vltimo ſubſtantiam apprehendit. Sane, quælibet virtus ſenſitiua, ex ſui natura, ad proprium fertur obiectum, quippe cum ſenſibile proprium ſit per ſe, & primo ſenſibile; cætera vero ſecundario percipiuntur. Obiectum autem proprium à virtute ſenſitiua exteriori, ſub ratione minus vniuerſalis primo apprehenditur, ſi in debita ſitum fuerit diſtantia aliter contrario modo ſe habebit. de ſenſu autem communi ſimile eſt iudiciũ; à ſenſibus enim exterioribus ſuam mendicat notitiã. Phãtaſiæ autem primum cognitum, eſt obiectum commune, vtpote illi ſæpius occurrens, ac familiariter adhærens deinde ſenſibilia propria. Quod autem ſenſus poſsit vniuerſale percipere, patet ſatis. 2. enim *poſteriorum*, philoſ aperte docet, vniuerſale à ſenſu apprehendi poſſe: *Senſus*, inquit, *eſt vniuerſalis, ſentire vero, ſingulare* Et *Viſus non decipitur circa colorem, quoniam color; neque auditus circa ſonum, quoniam ſonum, ſed circa coloratum* viſus ergo non ſolum circa hunc, vel illum verſatur colorem, verumetiam circa colorem communem, & vniuerſalem. Differt tamen ſenſus ab intellectu; intellectus namque ſub vniuerſalitatis, ſenſus vero ſub ſingularitatis ratione, vniuerſale percipit: idque ex ſpeciei intelligibilis, ſenſibiliſq; diuerſitate manare aſſeueramus. Etenim ſpecies intelligibilis, à phantaſmatibus ſeparata eſt, atque ſine conditionibus indiuiduantibus, ipſam rem repræſentat: intellectus vero tali actuatus ſpecie, ſuper vniuerſalem fertur naturam; quatenus vniuerſalis eſt, hoc eſt, à ſingularibus abſtracta: ſenſibilis autem ſpecies, quoniam à conditionibus indiuiduantibus, non eſt diſcreta, atque diuiſa: hac de cauſa, vniuerſale, ad hoc, vel ad illud ſingulare contractum repræſentat. Senſus quoque, quoniam in obiectum non fertur, niſi ſpecie ſenſibili prius actuatus extiterit, proinde natura vniuerſalis (mediante ſingularitate) ab eo cognoſcitur. Recte ergo dictum eſt à philoſ. 2. *poſt.* Senſus eſt vniuerſalis, ſcilicet obiecti, ſentire autem eſt ſingulare: hoc eſt, mediante ſingularitate, vniuerſale attingit. Itaque obiectum ſenſus eſt vniuerſale, quoad vero ad attingentiam, eſt ſingulare: vnde licet ſonus, ſecundum genus, ſit obiectum auditus, ſonum tamen non audit, niſi iſto, vel illo ſono mediante Et hoc eſt, quod dicit Auer. *Rem ſentiri ob materiam, atque ſubiectum: ſenſibile autem eſt hoc ſingulare per materiam*: ratio vero ſentiendi, ſiue quæ mouet viſum, eſt vniuerſale, poteſtate quidem, non autem actu, id eſt forma ſenſilis, vtpote in colorato color, in ſonoro ſonus, & id genus alia multa. Itaque forma cuiuſcunque compoſiti, eſt vniuerſale in eſſendo, vt animalium anima, corporum corporeitas, hominum anima rationalis, coloratorum color, non quidem actu, ſed aptitudine, quia concipi poteſt vt prædicatum de pluribus: actu autem eſt pars compoſiti ſingularis. Ex quo patet, primum ſenſus obiectum eſſe vniuerſale, non quidem acto, ſed poteſtate: coloratum quoque videri, quatenus eſt particeps coloris, non hoc, vel illud; ſiquidem formæ illi, quæ eſt color, præter ſingularia colorata, realis reſpondet vniuerſalitas, non actu certe vniuerſalis, nec penitus ſingularis, ſed media potius: igitur quod ſentitur, eſt ſingulare compoſitum, conditio autem ſenſibilis, eſt illius materia, ratio vero ſentiendi, & primum obiectum, eſt illius forma ſenſibilis. Sed *dicet aliquis*, ſi coloratum, in quantum color & non in quantum hoc ſingulare, eſt ratio intelligendi, non ergo erit ratio ſentiendi. nam ſicut potentiæ ſunt diuerſæ, ita quoque diuerſæ ſunt obiectorum ration-

Singulare primum cognitum. *Primum cognitum ſenſus.* *Vniuerſale confuſe cognoſcitur.* *Senſus communis.* *Phantaſia.* *Proprium obiectum.* *Commune obiectum.* *Vniuerſale à ſenſu percipitur.* *2. de an. 63.* *Differentia ſenſus & intellectus.* *Vniuerſale mediante ſingulari cognoſcitur.* *12. met. 14.* *Forma compoſiti vniuerſale poteſtate.*

Et

Singulare eſt obiectum ſenſus. Et 1. *calt. com.* 92. Senſibile dicitur eſſe per formam intelligibile, per materiam vero ſenſibile: ergo &c. *Dico* non eſſe parem vtriuſque rationem intelligendi & ſentiendi; ſiquidem in intellectu, & quod intelligitur, & ratio intelligendi, & conditio rei intellectæ ſunt idem: quod enim proprie ab intellectu intelligitur, eſt vniuerſale, & ratio, & conditio ſimiliter ſicut patere poteſt in colore, qui ab intellectu percipitur. In ſenſu autem, conditio & ratio ſentiendi non ſentitur, ſed eſt ſingulare compoſitum: cum igitur ratio intelligendi ſit vniuerſale actu, ſeu forma actu vniuerſalis, ratio vero ſentiendi, forma compoſiti ſenſibilis, poteſtate, non actu vniuerſalis: non ergo eſt par ratio in vtriſque.
1. Ad arg. 1. *neg. conſeq.* ſingularia enim per ſe ab intellectu, non intelliguntur: vtriuſque vero potentiæ maxime ab inuicem diſtinguuntur: nam etſi color adæquata ſit potentiæ viſiuæ ratio, non tamen intellectiuæ: differunt ergo ab inuicem: intelligendi namque ratio adæquata, eſt ſine materia, ac conditionibus indiuiduantibus intelligere: ſentiendi vero eſt forma, actu nequaquam à materia, eiuſque
2. conditionibus ſecreta, ſiue ſegregata. Ad 2. comment. rei intellectæ conditionem, atque ſenſu perceptæ differentiam poſuit tantum, alia vero reliquit, quaſi propoſito ſuo minime congruerent. Dicit itaque rei intellectæ conditionem eſſe formam, ſiue vniuerſale: rei vero, ſenſu perceptę, materiam. Quod ergo ſit primum cognitum apud ſenſum, dixi.

CAP. IX.

Singulare eſſe rationem formalem obiectiuam ſenſus.

1. *Ariſt. de ſomno & vigilia.* NOnnullis argumentis contra prædicta ſic arguitur. *Cuius eſt actus, eius eſt potentia*, teſte philoſ. ſed ſentire eſt ſingulare ex primo poſt. ergo ſenſus eſt ſingularis. Et *primo met. cognitiones ſingularium ſunt maxime propria ſenſibus.* Et 2. *de anima. ſingulare dum ſentitur, vniuerſale dum intelligitur.* Sane, ſi vniuerſale eſt obiectum ſenſus, igitur idem erit intellectus, & ſenſus obiectum. Etenim, ſi ſingularitas ſit ſenſus ratio obiectiua; erit & que ipſa natura, ſingularitati ſubiecta. ſed talis eſt obiectum intellectus: ergo &c. Ad diuerſarum ſiquidem potentiarum, diuerſa quoque ſunt obiecta; ſingulare igitur eſt obiectum ſenſus. Amplius, intellectus tantum in re-
2. bus vniuerſalitatem facit, *Vniuerſale*, inquit, *aut nihil eſt,*
1. ani. 8. *aut poſterius.* Et: igitur nihil in quantum vniuerſale, eſt ob-
12. Met. 4. iectum ſenſus; nullum enim vniuerſale eſt ante ſenſum. Adde, quod tunc alicuius potentiæ, aliquod daretur, ſub aliqua ratione obiectum, ſub qua ab eodem nunquam attingeretur: ſenſus profecto cognoſcit ſentiendo. ſed ſentire, eſt ſingularis: vniuerſale igitur ab intellectu percipi non poteſt. Accedit ad hoc, quod ſi color ſit primum obiectum ſenſus in quantum vniuerſalis, hæc autem albedo cum ſit color: erit ergo primum obiectum ſenſus in quantum vniuerſalis. Concluſio eſt falſa: ergo aliqua præmiſſarum. non quidem minor: maior ergo. Modus ſyllogizandi eſt ex maiore reduplicatiua, & minore abſoluta,
1. *prim. priorum* Adhæc, & ſimilia, ita *reſp.* & ad 1. illud verum eſſe ſubiectiue, non autem obiectiue: cuius enim ſubiectiue eſt potentia; eiuſdem ſubiectiue eſt actus. vult ſane ibidem philoſophus probare, actum ſentiendi eſſe compoſiti, & potentiam ſimiliter: & non animæ tantum. Ex philoſ. ergo authorit. hoc tantum habetur, nempe in eodem, ſcilicet in coniuncto, & non in ſola anima recipi ſenſum, in quo & ſentire recipitur. quod ſi velis aſſerere, obiectiue eſſe intelligendum, vt ſit ſenſus, actus, & potentia, à
Quare ſentire dicitur ſingulare. qua eſt actus, ſunt eiuſdem obiecti; nullum adhuc ſequetur abſurdum: philoſophus namque non intendit dicere, ſenſationis obiectum eſſe ſingulare, tametſi ſentire ſit ſingulare, ſed hoc potius, ſenſum, cuius obiectum eſt vniuerſale, mediante aliquo ſingulari exire in actum ſentiendi, in quo actus ſentiendi, ab intelligendi diſcernitur. Ad *confir.* ſentire eſt ſingularium, tanquam eorum, quæ ſentiuntur, non autem, vt rationes ſentiendi; ratio enim ſingularitatis, actui ſentiendi neceſſaria eſt, non quidem vt ratio formalis obiecti, ſed vt cauſæ, ſine qua non. Ad aliam *confir.* patet ſolutio ex ſupradictis, diuerſa ſiquidem ratione vniuerſale ab intellectu & ſenſu deprehenditur, tamet-
2. ſi ſit vtriuſque obiectum. Ad 2. Quamuis nullum ſit actu vniuerſale, ante intellectus operationes; bene tamen poteſt eſſe vniuerſale in potentia, veluti cuiuſque compoſiti forma. Ad *confir. neg. conſeq.* viſus enim ſub coloris ratione apprehendit omnia. enim quo tamen ſtat, rationem illam communem, in ſingularibus per accidens ſentiri. Syllogiſmus autem alterius *confir.* eſt ex puris particularibus, in quo maior, vniuerſalis eſſe non poteſt, alioqui eſſet falſa. Mutatur præterea ſuppoſitio: nam color in prima ſtat ſimpliciter, & in ſecunda, perſonaliter. Cæterum in ſingulari, duo nobis conſideranda ſunt: alterum ipſa quidem ſingularitas: alterum vero, natura ſingularitati ſubiecta, quæ ad hoc eſſe, ex ſe eſt indifferens, ſicque ſingularitatem illam præcedit, & in illo priori indifferentiam habet, atque vnitatem realem, numerali vnitate minorem. Itaque, cum ſingulare ſentitur; ipſa vtique natura, ſingularitati ſubiecta, eſt ratio obiectiua formalis; tametſi totum, vt quod ſemper ſentiatur. Ipſa autem ſingularitas, quamuis non ſit ratio formalis obiecti; ſe habet tamen, vt cauſa ſine qua non. Ex quo patet, ipſam indiuidualem proprietatem, non eſſe rationem agendi, ſed conditionem agentis. ipſam vero naturam rationem, tum mouendi, tum vero agendi, & dici, & eſſe in ſenſu quidem; non tamen ſine ſingularitate. Itaque, obiectum ſenſus eſt ipſa natura indifferens, quæ per ſingularitatem ſentitur: ſic color in quantitate videtur, tametſi ipſius non ſit obiecti ratio formalis, ſed potius ratio ſine qua non. Sed de his ſatis.

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

Propria opinio.

Obiectum ſenſus.

QVÆSTIONIS DECIMÆ

CAP. I.

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

HActenus de primo cognito, nonnulla balbutiendo locuti ſumus: reliquum nobis eſt, vt alias percelebres, magiſque vtiles entis quæſtiones proſequamur: nobis enim, aliiſque conſulere cupientes, ſub vno contextu, ordineque redegimus, ac redigere ſtudemus omnia, quæ ſparſim ab aliis digeſta poſita fuiſſe vidimus. Quoniam autem paulo ante à nobis mota eſt quæſtio, hæc ſcilicet. ens diuiſum in 10. prædicamenta, eſſemet. ſubiectum, illique profecto congruebat propoſito, hanc exoluere controuerſiam: præpediti autem occurrentis quæſtionis de primo cognito, cupidine, deſiderioque ſciendæ, id perficere nequiuimus. illa ergo abſoluta, ad huiuſmodi quæſtionis indagationem accedendum, *Ens diuiditur in 10 prædicamenta.* nobis neceſſe eſt, arbitrati ſumus, de qua Ariſt. philoſophatus eſt. *Per ſe autem, inquit, ea dicuntur eſſe, quæ prædicamenti figuræ ſignificant, hoc eſt, entia per ſe dicuntur, quæ ſignificant figura id eſt modi, ſiue genera prædicamenti; tot enim ipſum eſſe ſignificat, quot modis ipſa figura dicuntur.* *5. Met. 14.* Et poſtea eandem entis diuiſionem ſubſtituit, *6. Met. 4.* vbi commentator palam profitetur, ens eſſentialiter in 10. prædicamenta eſſe diuiſum: *Quod autem eſt eſſentialiter, inquit, in 10. prædicamenta diuiditur.* Primo autem *phy. com.* 25. contra Parmenidem diſputans, illius rationem oſtendit eſſe friuolam; *quia* inquit commentator, *ente, quod multipliciter dicitur tanquam ſimpliciter dicto, vtebatur.* *Quomodo accidentia ſint entia.* Ex quo patet ens de decem prædicamentis, formaliter dici. de ſubſtantia autem ſimpliciter, & abſolute, quia per ſe ſubſiſtit accidentibus autem, quia ſine ſubſtantia ſubſiſtere nequeunt, non ita proprie congruit entis denominatio: vnde philoſ. accidentia non *12. Met. 13.* eſſe entia dixit, quia ſunt entis, nimirum, vt ait commentator, non ſunt entia ſimpliciter; ens enim ſimpliciter, & principaliter eſt ſubſtantia, quia eſt ſeparabilis, & per ſe exiſtit, aliorum vero nullum, ipſa ſola conſtans per ſe, alia vero in ſubſtantia: vnde hoc modo accidentia dicuntur non entia, quia ſcilicet ſine ſubſtantia nequeunt exiſtere; non quia aliquod formale eſſe non habeant; tametſi illud ſit imperfectum, vt dictum eſt. Porro, præ- *Prædicamentum tripliciter ſumitur.* dicamentum, vno modo idem eſt, quod intentio, quæ eſt ordo, vel relatio inter genera, & ſpecies ſecundum diuerſum modum prædicandi, atque ita eſt ſecunda intentio, & ad logici conſiderationem ſpectat: alio modo, res prædicamentales ſignificat, quæ ſunt potius entitates, quam prædicamenta formaliter: tertio ſumitur pro rebus, quæ ſtant ſub intentione prædicamentalitatis, nempe pro re, quæ eſt ſubſtantia, vt fundat generaliſsimi, & ſubalterni, ac ſpecialiſsimi intentionem. Prædicamenta quoque res diuerſæ vno modo eſſe dicuntur; quatenus ſcilicet in diuerſis habentur prædicamentis, atque ſecundum rem prædicamentariam diſſentiunt. Vnde Ariſt. *12. Met. 19. & quæ ad 24.* mouet hanc quæſtionem: *vtrum principia 10. prædicamentorum ſint eadem vel diuerſa.* Et: longo ſermone oſtendit,

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

principia proxima eadem, remota vero eſſe diuerſa. Alio modo ſi res intelligatur, pro ente reali, quod poteſt exiſtere ſine alio; ſic proculdubio, nullum prædicamentum, excepta ſubſtantia res dici poteſt, atque ex conſequenti neque inter ſe, neque à ſubſtantia, res diuerſæ eſſe dicuntur. *Diuiſio autem entium in* 10. *prædicamenta*, ſecundum Boetium in lib. prædic. *eſt vocis in ſignificata.* Et Auer. 10. met. com. 10. ait, ens ſignificare 10. prædicamenta ſine medio. Non ergo vera diuiſione in 10. prædicamenta diuiditur, nec per modos eſſendi, nec etiam per modos prædicandi. Alio modo intelligi poteſt: ſi 10 prædicamenta, ſub nomine ens ſignificata, per diuerſos eſſendi, prædicandique modos diſtinguantur, atque hoc modo, ens in 10. prædicamenta dicimus eſſe diuiſum.

Diuiſio entis in 10. prædicamenta.

Modi prædicandi.

Modi autem prædicandi ſunt in duplici differentia: nam quidam ſunt excogitati per opus intellectus diſcurſiui, vt *Chimæra eſt animal:* nonnulli vero rem habent realem ſibi correſpondentem, ex ſui natura: *vt eſſe principium, & finem, prædicatur de puncto*; vterque enim modus prædicandi vere fundatus eſt ſuper puncti naturam.

Modi eſſendi.

Modi quoque eſſendi, quidam actu diſtinguuntur, vt eſſe album, & eſſe dulce in pomo: à qualitatibus namque diſtinctis, eſſe diſtincta largientibus, ſumuntur. Alij vero non ſunt actu diſtincti, ſed ex modo, correſpondendi diſtinctis conceptibus, ſeparantur. hoc autem contingit, quando vna, eademque res, habens vnum modum realem, & eſſentialem, diuerſos fundat conceptus; qui profecto correſpondenter, non autem actu, nominantur diſtincti modi eſſendi.

Principia diſtinctiua.

Principia inſuper diſtinctiua, quædam ſunt proxima, vt qualitates contrariæ in elementis; quædam vero vltimata, in quibus fundantur proxima, vt formæ ſubſtantiales eorundem.

His igitur ita dilucidatis, dico, quod prædicamenta pro rebus prædicamentalibus præciſe ſumpta, ſeipſis tantum diſtinguuntur; ſunt enim primo diuerſa, & in nullo vniuoco conuenientia: propoſitio autem in qua vnum prædicamentum negatur de alio eſt immediata, *ex primo poſt.* Quod ſi ſumantur pro rebus prædicamentalibus, vt ſubſtant decem intentionibus prædicamenti; ſic per decem modos de ipſis primis ſubſtantiis, diſtinguuntur: quatenus enim ſubſtant prædicamentis, eatenus in ratione prædicandi de primis ſubſtantiis, ab inuicem ſeparantur: ſic enim ait philoſophus 5. met. com. 14. diuerſa eſſe per figuras prædicationis, id eſt, per diuerſos modos prædicandi, diſtingui.

Modi intelligendi.

At quoniam modi prædicandi, ſuper modus intelligendi fundantur: etenim quemadmodum intelligimus, ſic prædicamus, & enunciamus: modi autem intelligendi, ſuper modos fundantur eſſendi. Conceptus ſiquidem, ni vanus extiterit, reale habet fundamentum. ſed diſtincti modi prædicandi atque diſtincti conceptus intelligendi, vani nequaquam ſunt. ſuper igitur diſtinctas res, vel ſuper vnam eandemque diuerſimode conceptibilem, modi prædicandi fundantur, quibus prædicamenta diſtinguuntur.

Quod ens diuidatur per modos prædicandi.

Ex hoc autem apparet, quam ob cauſam quidam arbitrati ſint, ens diuidi in 10. prædicamenta ſecundum diuerſos modos prædicandi: alij vero, ſecundum diuerſos modos eſſendi. Primi autem ſic arguere conſueuerunt: Differentia eſt extra generis eſſentiam; non enim participat genus. at extra entis eſſentiam nihil eſſe poteſt, quod per additionem ad ens, aliquam entis ſpeciem conſtituat. Sane, quod eſt extra ens, eſt profecto purum nihil, quod

1. alicuius differentia eſſe nequit. Ens ergo non per aliquas differentias, ſed per diuerſos contrahitur modos prædicandi; qui certe conſequuntur diuerſos modos eſſendi.

2. Item, prædicamenta formaliter à prædicatione ſumuntur, vnde & cathegoriæ dicuntur, quia ſecundum diuerſas prædicationes diſtinguuntur, quibus diuerſimode de primis ſubſtantiis prædicantur.

Ordo prædicamentorum.

Porro, *omne quod de primis ſubſtantiis prædicatur: aut eſt idem illis, aut in illis. primo modo eſt prædicamentum ſubſtantiæ: ſecundo autem eſt in illis ſimpliciter, aut ſecundum quid. ſi ſimpliciter, aut abſolute. aut relatiue. ſi relatiue, habetur prædicamentum ad aliquid: ſi abſolute. aut per intrinſecam rationem, vtpote per materiam, & ſic eſt quantum, ſi vero per formam, & ſic eſt quale. Si vero per rationem extrinſecam, aut per modum menſuræ permanentem, vtpote, vbi, quod relinquitur ex adiacentia loci, ſi per ſucceſſiuum, eſt quando, quod relinquitur ex adiacentia temporis. At ſi ſumatur ab eo, quod eſt in prima ſubſtantia ſecundum quid; aut eſt ſecundum ordinem partium in loco, & ſic eſt ſitus, aut ſine ordine, & hoc vel ſecundum rationem principij, & ita eſt agere; vel ſecundum finem, & ſic eſt pati.* hoc modo prædicamentorum numerus colligitur per diuerſos prædicandi modos, qui de primis ſubſtantiis prædicantur.

Plato.

Plato, authore *Philopono prime priorum*, vnum tantummodo poſuit prædicamentum, cuius generaliſſimum, eſt ipſum ens. Alij, quatuor poſuere prædicamenta nempe ſubſtantiam, quantum, quale, & ad aliquid. Cætera vero prima nequaquam eſſe arbitrati ſunt: nam poſitio eſt in prædicamento relationis, actio & paſsio, quia ſunt motus in prædicamento quanti habitus, vel diſpoſitio in prædicamento qualitatis. quando, & vbi, in quanto, logici putant in prædicamento qualitatis omnia prædicamenta ſecundum eſſe collocari; voces enim, ſiue conceptus, illa eſſe opinantur: proinde quouis modo fuerint, qualitates erunt.

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

Quot ſint prædicamenta.

Huic autem poſitioni *Boetius* fauere videtur, qui librum prædicamentorum, *librum de decem vocum* cenſuit eſſe appellandum: vnde ſecundum eſſe, vnum quidem, ſecundum vero ſignificationem, decem ſunt prædicamenta. *Simplicius* autem ſimile quiddam fatetur: *Intentio*, inquit, *in hoc negotio eſt de ſimplicibus, & primis, ac generalibus vocibus; quatenus ſcilicet ſunt rerum ſignificatiuæ. Auicenna autem & Auer.* ſuper prædicamenta arbitrati ſunt librum prædicamentorum, principaliter eſſe de rebus, & ex conſequenti, & ſecundario de vocibus.

Auicen. 1. parte logicæ.

Alij putant tria tantum eſſe prædicamenta ſecundum rem diuerſa, videlicet ſubſtantiam, quantum, & quale. Nonnullis viſum eſt, hanc propoſitionem eſſe Dialecticam, quippe quæ ex ſolis terminis euidens eſſe non poſsit. nec ab Ariſtotele eſt alicubi per demonſtrationem oſtenſa.

CAP. II.

Ens diuidi in 10. prædicamenta per modos eſſendi.

Ens deſcende per modos eſſendi.

NOnnulli, ingenio, & ſcientia illuſtres, diuiſionem entis in decem generaliſsima, nequaquam voluerunt eſſe bimembrem, aut trimembrem, ſed immediatam; quia ſcilicet ens in decem genera deſcendit non per diuerſos prædicandi modos, ſed per modos eſſendi ex natura rei diſtinctos: quorum quilibet, reſpectu entis, contractiui quidem, reſpectu vero alicuius prædicamenti, conſtitutiui rationem habet. Etenim, ſicut ens prima ſui diuiſione, per finitum, & infinitum, in ens creatum & increatum, tanquam per modos intrinſecos ſimpliciter deſcendit; ita plane ens finitum & creatum, quod diuiditur in 10. genera, prima & immediata diuiſione, per proprios modos eſſendi, in 10. genera contrahatur, & deſcendit.

Reſpõſio ad argumenta.

Ad *arg.* autem 1. ita *reſp.* Quamuis, inquiunt, ens per differentias proprie ſumptas non contrahitur, contrahitur tamen per aliquos modos eſſendi, qui plane differentiæ quædam, tametſi improprie, dici poſſunt, & 1.
eum infertur. Eſſent ergo non ens: admitto, formaliter loquendo; contractiuum enim ſemper eſt extra rationem formalem contrahibilis. ſi pergis inferre nihil ergo erunt: nego conſequentiam; erunt namque ens realiter, non formaliter: datur ſane inter ens formaliter, & nihil, ens realiter. Ad aliud dicunt, ens non diuidi in 10. prædicamenta, 2.
ſicut vox in ſignificata diuiditur, cum ens non ſit æquiuocum ad decem genera, vt paulo ante dictum eſt.

Rationes, quod ens diuidatur per modos eſſendi.

Quando ergo dicit philoſophus, quod quoties diuiditur ens, toties eſſe ſignificatur. & propter hoc ea, in quæ primo diuiditur, vocari prædicamenta, quia diſtinguuntur ſecundum diuerſum modum prædicandi, dicunt illud eſſe, dicere primam intentionem, & illud eſſe ſignificare idem vnicuique 1.
cathegorice. Arguunt deinde contra primam aliquorum ſententiam: Modi prædicandi, inquiunt, ſunt duo, ſcilicet, in quid & in quale, & tantum. 4. prædicata ex 1. *topicorum*, & quinque ſunt vniuerſalia apud *Porphyrium*: penes ergo modum prædicandi, decem nequaquam ſunt prædicamenta. Reuera tunc in omni prædicatione de tertio adiacente, eſſet nugatio: cum enim dicitur homo eſt ſubſtantia. per copulam intelligitur eſſe, & ſubſtantia: nam (vt illa opinio dicit) modi prædicandi, ſuper modos eſſendi fundantur. bis ergo dicitur eſſe. Adde, quod res primæ intentionis, per res ſecundæ intentionis minime diſtinguantur. ſed prædicamenta ſunt res primæ intentionis, modi vero prædicandi, ac eſſendi ſunt res ſecundæ intentionis; eſſe ſiquidem quandam compoſitionem ſignificat, quam ſine extremis non eſt intelligere ex prim. perim. ſed illa compoſitio cauſatur ab intellectu: ergo & eſſe: quod autem cauſatur ab intellectu, eſt ens ſecundæ intentionis: ergo &c. Ens enim 2. intentionis non diuerſificatur per res primæ intentionis. nec è conuerſo. *Dux*, duplicem eſſe modum prædicandi, alterum quidem intentionalem, alterum vero, qui ſe tenet ex parte rei: nec quemlibet modum intentionalem, poſſe prædicamenta diſtinguere, ſed illum tantummodo, qui eſt modus ipſarum rerum. *Contra*, ſi 2.
diuer-

Digitized by Google

Ens diuidi in 10. prædicamẽta.

diuerſi modus prædicandi ex parte rei, prædicamentorum diſtinctionem ponit: in quolibet ergo genere ſunt duo modi prædicandi, nempe abſtractiue, vt albedo eſt color, & concretiue, vt ſortes eſt coloratus. modi namque intentionales prædicandi, qui ab illis excluduntur, non cauſant falſitatem in propoſitione, ſed modi abſtracti, & concreti, vt album eſt albedo: illa autem eſt vera, albedo eſt albedo: iſti ergo modi ſunt ex parte rei. Adde, quod ſi diuerſus modus prædicandi de ſubſtantia prima, differentiam eius [illegible] prædicamentalem; tunc ſola concreta eſſent in [illegible] prædicamento: quia ſola concreta prædicantur de primis ſubſtantiis. Sed hoc Auicennæ aduerſatur, vbi vult,

lib. 3. Phyſ. 2.

qu[illegible] genus eſt appellandum; quatenus prædicatur [illegible] quid. Quare, ſi qualitas eſt genus, eſt in quantum prædicatur in abſtracto, & in quid de ſuis inferioribus, & non in quantum prædicatur in concreto de prima ſubſtantia, veluti accidentia ſumpta in concreto, vt quantum, & non quantitas.

3\. Iterum, ſi prædicamenta per diuerſos modos prædicandi diſtinguuntur: aut illi modi ſufficiunt ad diſtinctionem prædicamentorum cauſandam: aut præter illos adhuc neceſſaria eſt diuerſitas rerum, à quibus illi modi ſumuntur. non primum, alioqui magis diſtinguerentur homo & equus, cum diſtinguantur realiter, quam duo prædicamenta, quæ per te non neceſſario diſtinguuntur realiter, ſed per ſolos modos prædicandi. nec ſecundum, aliter diſtinctio prædicamentorum, ſecundum diuerſos modos prædicandi non erit prima, quod eſt contra te. Tenet *conſeq.* res enim quæ prædicatur, præcedit modum prædicandi: aliquid ergo diſtinguit prædicamenta, priuſquam à modo prædicandi diſtinguantur. Sane, prima termini ſeipſis differunt: igitur non per diuerſos prædicandi modos. His, atque ſimilibus rationibus arguunt contra modos prædicandi.

Quod ens non diſtinguatur per modos eſſendi.

4\. Iam audiamus illas rationes contra modos eſſendi. Si ens ad 10. prædicamenta contrahitur per modos eſſendi, cum illi ſint tantum duo, ſcilicet in quid, & in quale. duo ergo tantum eſſent prædicamenta. Sane, ſi per diuerſos modos ens in 10. deſcendit genera: igitur prædicamenta inter ſe non diſtinguuntur realiter. Tenet *conſeq.* modus enim rei (vt omnes propemodum ſentiunt) non variat rem formaliter. Accedit ad hæc, quod illi modi ens commune includere nequeunt, quia contractum non eſt de ratione contrahentis, alioqui genus eſſet de ratione differentiæ: cuius oppoſitum ſentit

3 Met.

philoſ. Sunt ergo diuerſi ab ente communi, & ſic ſunt non ens, atque ita prædicamenta diſtinguerentur per non ens,

5\. quod eſt abſurdum. Iterum, quando dicitur, ſubſtantia eſt ens aut illud per ſe tenetur poſitiue, aut negatiue. non poſitiue; perinde enim eſſet ac ſi diceretur, quod ſit cauſa ſuiipſius: quod in quolibet genere cauſæ eſt impoſsibile. nec etiam negatiue, alioqui ens, per aliquod negatiuum ad ſubſtantiam contraheretur, & ſic tale eſſet de ratione ſubſtantiæ. Reuera, contrahens aliquod commune, id, ad quod contrahitur, præcedat neceſſe eſt: ſicuti rationale contrahens animal, perfectione hominem præcedit. Quare, ſi ens, ad ſubſtantiam per eſſe per ſe contraheretur; eſſe per ſe, ſubſtantiam neceſſario præcederet, & ſic eſſet aliquis conceptus entis prior, conceptu ſubſtantiæ, quod

6\. eſt falſum. Ad hæc, idem eſt diuiſiuum ſuperioris, & inferioris conſtitutiuum. Quare, ſi eſſe, virtutem habet contrahendi ens ad accidentia, pari quoque ratione virtutem habebit, & accidentia conſtituendi. ſed eſſe in alio ab accidente ſeparari non poteſt, contradictionem enim implicat. igitur ab eſſe, ens non contrahitur. Sane, per illos modos, ens immediate non contrahitur ad 10. prædicamenta, cum prius contrahatur ad finitum & infinitum, atque ita illa propoſitio, qua vnũ prædicamentũ negatur de altera, non eſſet immediata; ſed poſſet demonſtrari, cuius contrarium ſentit philoſophus primo poſteriorum:

7\. ergo quod prius. Præterea, quando dicitur, accidens eſt ens in alio: quandam innuit habitudinem, quæ profecto, relationem rationis dicere nequit; ab ente enim rationis, ens reale nequaquam contrahitur: nec ad illius ſpectat rationem. neque etiam relationem realem, ſiquidem aut contrahit, ens abſolutum, aut relatum. non relatum, nihil enim ſeipſum contrahit. non abſolutum: cum enim abſolutum & relatio ad diuerſa genera pertineant, vnum ab altero non contrahitur genus: ergo ens non contrahitur ad 10. prædicamenta per modos eſſendi.

Quod non ſint 10 prædicamenta.

Adeſt etiam locus diſputandi de numero prædicamentorum, ſic obijciendo. Non ſunt decem partes entis. Nam, quot modis vnum oppoſitorum dicitur; tot etiam & reli-

8\. quum 5. met. cap de vno: ſed ſubſtantia & accidens oppo-

nuntur: aut ergo duo tantum ſunt prædicamenta: aut totidem ſubſtantiæ, quot accidentis. Reuera, omne prædicamentum eſt prædicabile. ſed quinque ſunt prædicabilia: igitur quinque ſunt prædicamenta. Aut quattuor tantum ſunt prædicamenta, quia totidem prædicata: nec maior de vno, quam de altero, ratio haberi poteſt. Denique, quod per ſuperabundantiam dicitur, vni ſoli conuenit. ſed prædicamentum vocatur generaliſſimum, quod eſt nomen ſuperabundans: vnum ergo tantum eſt prædicamentum; vnum ſiquidem eſt rerum principium: ergo vnum prædicamentum: prædicamenta namque rerum principia vocantur.

Ens diuidi in 10. prædicamẽta.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. *neg. antec.* ſi illi modi intelligantur, quatenus fundati ſunt ſuper modos eſſendi; illi ſiquidem ſunt decem, & decem quoque modi prædicandi. Ad confirmationem negatur conſequentia. eſſe namque non eodem modo dicitur; in prædicamento enim dicitur ſimpliciter, in verbo vero complexe, atque ita eodem modo bis eſſe nequaquam reperitur. Ad aliam *confir.* quamuis res primæ intentionis, ſi abſolute conſiderentur, per intentiones non differant: ſi tamen vt ſubſtant intentionibus intelligantur, per modos intentionales diſtingui poſſunt. 1.

Ad 2. Prædicamenta non per quoſcunque modos prædicandi, ſed per modos prædicandi de prima ſubſtantia diſtinguuntur: proinde nego quod res alicuius prædicamenti, de prima ſubſtantia in abſtracto prædicatur. Ad *prob. neg. conſeq.* non enim neceſſe eſt, vt eo modo ſint prædicamenta, quæ prædicantur de ſubſtantia; ſed quod à tali prædicatione ſumatur ratio diſtincti prædicamenti, quatenus enim in tali natura fundatur prædicamentum, eſt generaliſſimum, ſubalternum, & ſpecialiſſimum proinde res ſic intellecta, Auicennæ non aduerſatur. Reuera, in prædicamento eſt modus prædicandi de prima ſubſtantia, a quo ratio diſtincti prædicamenti ſumitur: quia enim qualitas alio modo de prima prædicatur ſubſtantia, quam quantitas, idcirco ſunt ab inuicem diſtincta prædicamenta. Alius modus eſt, qui de ſuis inferioribus prædicatur: qualitas namque prædicatur de forte, & de habitu, & de naturali potentia. Ab hoc autem ſecundo modo ſumitur ipſum prædicamentum intrinſece. Sane, ſi in qualitate generaliſſimum, ſubalternum, ac ſpecialiſſimum aſsignari non poſſet; non eſſet vtique prædicamentum. 2.

Duo modi prædicandi in prædicamento.

Ad 3. Dicimus diuiſionem inſufficientem eſſe, diſtinctio enim requiritur ſecundum modos prædicãdi ſumptos à modis eſſendi, qui plane modi, aut actu, aut correſpõdenter diſtincti ſint neceſſe eſt. Nõ ergo ſufficit præciſa diſtinctio ſecundum modos prædicandi abſolute ſumptos, neque neceſſaria eſt rerum diuerſitas, in quibus diſtinctia fundantur prædicamenta. Dicis, ſortem, & equum magis diſtingui, quam duo alia prædicamenta: verum quidem eſt quoad realem, non autem quoad formalem diſtinctionem. Porro, diſtinctio formalis inter prædicamenta eſt maxima. Reuera, vt dicitur 1. poſter. propoſitio immediata vocatur, quando à prædicamento prædicamentum negatur: non autem quando ſpecies à ſpecie; conueniunt enim in genere: & de ſubalternis, ſimile eſt iudicium. *Dices*, ergo diſtinctio entis in 10. prædicamenta non eſt in prædicamenta realiter diſtincta, quod philoſ. non probatur 6. *met. Reſp.* quod quamuis vltima prædicamenta non differant a tribus primis quoad rem denominantem; differunt nihilominus quoad denominationem extrinſecam: vnde tenendum eſt prædicamenta dicere abſolutum cum denominatione extrinſeca, ad quam conſequuntur quidam reſpectus. 3.

Soluuntur argumenta de modis eſſendi.

Ad aliam *confir.* quod ſi primi termini pro illorum ſignificatis intelligantur, ſic ſeipſis diſtinguuntur; ſi vero pro rebus, vt intentionibus ſubſtant; ſic differunt per modos prædicandi. Ad 4. Si quale accipiatur, quatenus eſt qualitatis concretum, ſic certe ſunt plures modi eſſendi, quam quid & quale: ſcilicet quantum, agere, &c. at ſi pro omni accidentis prædicamento intelligatur, hoc modo in 9. modos eſſendi, ſicuti accidens in 9. modos accidentium ſubdiuiditur. Quale autem non conſtituit vnum prædicamentum in genere, ſicut quid, quia nimirum, omnibus ſub ſe contentis, vniuoce non conuenit, ſicut quid, his, quæ ſub illo continentur. Ad 1. *confir.* dico modum accidentalem non diſtinguere rem, ac ſpeciem variare, ſed 4.

eſſen-

Ens diuidi in 10. prædicamenta.

eſſentialem, & intrinſecum. & ſi dixeris prædicamenta primo eſſe diuerſa 10. *met.* ſeipſis ergo, & non per modos ſunt diuerſa. *Dico*, prædicamenta diſtingui per modos, non realiter, ſed ratione tantum ab ipſis diſtinctos. Ad aliam *confir.* dico ens in illis includi, nec contractum eſſe de ratione contrahentis, niſi 10 differentiis propriè dictis, quales non ſunt huiuſmodi modi. Ad contrahendum autem ens, ſufficit eis, ſi aliquid formaliter dicant, quod
5. non explicatur per entis communis conceptum. Ad 5. vtroque modo teneri poteſt; illud enim per ſe, modum proprium eſſendi ſubſtantiæ, non autem cauſalitatem dicit: illo autem modo, ſubſtantia ab accidente diſtinguitur: eſſe namque ens per ſe, & eſſe ens in alio, ſunt modi oppoſiti. poteſt etiam teneri negatiuè: nihil ſane refert, aliquod negatiuum eſſe de ratione ſubſtantiæ; quatenus cadit ſub noſtro intellectu: prima namque genera, & ſimplicia, ſicut & abſtracta, per negationem à nobis apprehenduntur. Ad *confir.* eſſe per ſe, licet ſecundum noſtrum modum intelligendi, ſubſtantiam præcedat, non ob id tamen præciſum habet conceptum à conceptu ſubſtantiæ, modo concretiue ſubſtantia ſumatur: hoc autem dixerim, quia vnius rei, diuerſi eſſe poſſint modi concipiendi ex parte concipientis: proinde ſubſtantia diuerſis modis con-
6. cipi poteſt. Ad 6. Eſſe in alio actualiter ab accidente ſeparari poteſt; non tamen poſſe eſſe in alio, quia nimirum diffinitio non poteſt ſeparari à diffinito. hic autem modus eſt
7. proprius accidentis. Ad 7. dico illam habitudinem eſſe realem, atque ens reale commune, vt abſtrahit ab abſoluto, & relatiuo, contrahere: quando autem dicitur, relationem & abſolutum, ad diuerſa ſpectare genera, veritatem habet in relatione, & abſoluto prædicamentali: at illa habitudo deſignata per illud eſſe in alio, eſt rela-
8. tio tranſcendens, & ideo nihil ad rem. Ad 8. Illa regula valet in ſuppoſitis, in quibus eſt eadem multiplicationis ratio. Præterea, oppoſita ſunt in duplici differentia: quædam enim ſunt oppoſita formaliter, ſecundum proprias rationes, atque differentias: in quibus illa regula, ſuum ſeruat ordinem. alia vero opponuntur, vt magis & minus perfectum: & hæc ſecundum eſſe non variant ſpeciem; bene tamen ſecundum eſſentiam. ſubſtantia autem & accidens hoc ſecundo opponuntur modo. Ad *confir.* *neg. conſeq.* prædicabilia enim per diuerſos modos prædicandi ſpeciales, ac per diuerſa ſubiicibilia diſtinguuntur: Omne enim prædicabile prædicatur in quid, vel in quale. ſi in quid, aut de pluribus differentibus ſpecie, & ſic habetur genus, vel de pluribus differentibus numero, vt ſpecies. ſi in quale, aut eſſentiale, vt differentia: aut accidentale conuertibiliter, & ita ſpectat ad proprium: aut non conuertibiliter, & ſic eſt accidens. at prædicamenta diſtinguuntur ſecundum diuerſos modos prædicandi fundatos quippe ſuper diuerſos modos eſſendi, qui à diuerſis entis gradibus ſumuntur. Neg. ergo *ſimilitudo*. & ſequentis etiam confirmationis ſimiliter; prædicata ſiquidem ſumuntur, quatenus de ipſis, ſecundum artem dialecticam, problemata terminare poſſunt: non ſic autem prædicamenta, aut prædicabilia. Quamobrem ſpecies prædicatum non dicitur; nihil enim illi ſubiicitur, de quo per artem dialecticam aliquid terminari formaliter poſſit; ſubſunt namque illi ſingularia fluxa, & corruptibilia. Ad aliam dico, generaliſſimum interdum negatiuè, nonnunquam vero affirmatiuè exponi poſſe. Primi modi talis eſt ſenſus, hoc eſt generale, & eo generalius vniuocum nihil, atque ita omnia prædicamenta, generaliſſima appellantur. Secundi vero talis, hoc eſt, generale, & omnibus aliis generalius: quod ſi ſimpliciter intelligatur, nulli conuenit prædicamentorum; ſi vero in genere, ſic cuilibet conuenit prædicamento. Itaque, quod per ſuperabundantiam dicitur omnibus modis, & ſimpliciter, vni ſolet conuenit, quod vero in genere, multis. Ad aliam prædicamenta ſunt principia formalia, non autem effectiuum, quam ſit vnum omnium rerum principium effectiuum: principia autem formalia multa. Audiuimus ergo quomodo ens in 10. prædicamenta deſcendat, vbi alia controuerſia non magna à diuerſitate quatitur, cum ſit perſuaſum modos prædicandi ſuper modos eſſendi vltimate, & reſolutorie fundari.

De numero prædicamentorum.

In quo differt prædicabile à prædicamento.

Prædicata differunt à prædicamentis.

QVÆSTIONIS VNDECIMÆ

Paſſiones entis.

CAP. I.

De paſſionibus entis.

ETSI hactenus de multis, quæ ad entis negotium ſpectant ſolicite differuerimus: quia tamen cognoſcendi ſubiecti, paſſiones eiuſdem magnum afferunt adiumentum, nobiſque intentio ſit de ente copioſe, atque vtiliter loqui; hac de cauſa, ſuperioribus hanc de entis paſſionibus vtilem, neceſſariamque doctrinam inſerere placuit. Inprimis igitur, ſcitu, & nequaquam neglectu digna quæſtio eſt proponenda, habeat ens veras ac demonſtrabiles paſſiones necne. Et quidem *philoſ.* hoc quodammodo innuere videtur: *Eſt*, inquit, *ſcientia quædam, quæ ſpeculatur ens in quantum ens, & quæ huic inſunt ſecundum ſe*, hoc eſt, de accidentibus eſſentialibus (teſte Commentatore) quæ profecto ſunt illius paſſiones. Et tex. 6. *Quod quidem igitur vnius ſcientiæ, eſt ens in quantum ens. & de accidentibus eius*, Et comm. 5 *Eſſe quædam ait propria entis in quantum ens, veluti numero par vel impar.* ſubdit Commentator: *Ens ſecundum quod ens eſt habere propria accidentia, quæ per ſe ſibi inſunt.* Ex his ergo, atque ſimilibus philoſophi, atque Commentatoris ſententiis, palam eſſe videtur, enti proprias ineſſe paſſiones. Verum non ſine caligine intelligi poteſt, quomodo hæc res ſe habeat; paſſio enim non dum ratione, ſed etiam formaliter, à ſubiecto diſcrepat: illæ autem quæ vocantur entis paſſiones, vtpote vnum, bonum, verum, res, aliquid, ab ente nequaquam ita diſſentiunt. Comment. in hoc non ſatis ſibi conſtare videtur. Nam & aperte fatetur, *ens, & vnum, eandem dicere naturam, ſecundum modum, & rationem diuerſam*, quod etiam philoſophi litera clare exprimit: *Vnum*, inquit, *& ens ſunt idem*. Et alibi: *Ens & vnum ſignificant idem ſecundum ſubiectum: & diuerſa ſecundum modum.* Eſſet plane nugatoria enuntiatio dicere: ens eſt ens, vel dicere ens & ens, & non dicere ens eſt vnum, vel ens & vnum; vnum ergo non eſt ſynonimum enti. 5. *met. comm* 8. tum philoſ. tum Comment. differentiam ponunt inter bonum & verum; bonum enim in rebus, verum autem in intellectu reponunt: *Falſum*, inquit, *& verum non ſunt in rebus, ſicut bonum & malum, ſed in cognitione.* Verum alibi ait, *bonum eſſe enti ſynonimum* idem dicit 10. *met comment.* 5. & hoc nomen vnum quod eſt ſynonimum enti. hoc idem approbat *in lib. d. d. diſp.* 5. *in ſolutione dubij* 3 Philoſophus 4. *met comm.* 3. *Idem*, inquit, *eſt vnus homo, & homo, & ens homo. & nihil aliud vnum præter ens.* per nihil ergo diſtinguitur ab ente. Et, *Quoniam igitur*. ait, *vnum in quantum vnum eſt, & entis in quantum ens eſt, eadem per ſe paſſiones ſunt, ſed non vt numerus, aut linea, aut ignis, palam, quia eiuſdem ſcientiæ eſt cognoſcere & quid non ſunt, & accidentia ipſum.* Ex quo patet vnum non eſſe entis paſſionum, ſed ſynonimum. Verum hæc contradictio, quæ in hiſce iam adductis ſententiis eſſe videtur, facile ſolui poteſt: vt dicamus ſecundum rei veritatem, ens & vnum, aliaque tranſcendentia idem eſſe omnino: differre autem ſecundum conſuetum vſum loquendi, quippe cum enti ab vno indiuiſio addatur. Secundum hanc igitur ſententiam, enti veræ paſſiones non inſunt, ſed ea, quæ ab aliquibus entis paſſiones vocantur, ſunt illi ſynonima. Reuera, paſſio formaliter differt à ſubiecto. ſed ens & vnum, & alia ſimiliter tranſcendentia, ſunt inuicem ſynonima, vt veſtis, & tunica. igitur non ſunt propriæ, ac veræ entis paſſiones. Accedit ad hoc authoritas Auicen- 1.
næ, dicentis, *ens, & rem prima impreſſione, anima imprimis noſtra*: 2.
vna ergo, eademque conceptione percipiuntur. Amplius, plura vni æque primo competere nequeunt. Quare, ſi plures illi ſunt enti paſſiones, æque primo illi ineſſe 3.
non poſſunt. Aliquis ergo ordo inter illas habetur. ſed nullus ordo in illis inueniri poteſt: ergo nulla ex illis, propria entis paſſio eſt appellanda. Adde, quod vna eſſet medium alterius demonſtrandæ, quod certe fieri non poteſt, vna ſane altera non eſt ſuperior, neque vniuerſalior; omnes enim conuertuntur cum ente, atque illius diffinitiones nequaquam ſunt, nec vltimæ differentiæ, nec propria: ſunt ergo enti ſynonima. Amplius, quando plu- 4.
res vni inſunt paſſiones, quælibet illarum formaliter ab altera, & ab ipſo diſtinguitur ſubiecto, cui profecto aliquid addit. at tranſcendentia, ad ens ſe ita habere non poſſunt; ſiquidem à qualibet illarum enti additur nihil, nec etiam alteri, quia contineatur ſub illis: illa ergo ſex ſunt inu-

Ens habere veras paſſiones 4. Met. 1.

4. Met 3. Ens.

Vnum. 10. Met. 8.

Bonum.

1. Ethic. 7.

Ens & vnum ſynonima. 4. Met. 4.

Ens non habere veras paſſiones.

2. Met. 1.

Quare dicantur tranſcendentia.

Paſſiones entis. inuicem ſynonima. vocantur autem tranſcendentia, quoniam ſub nullo prædicamentali genere clauditur, quamuis à philoſopho hoc nomine nequaquam vocentur, ac
tria tantum a philoſopho poſita fuiſſe legantur, nempe
Quomodo entis ſunt paſſiones. vnum, bonum, & ens. Ab Auicenna ens, & res: recentiores plura addiderunt, actum ſcilicet & potentiam neceſſarium, & contingens, cauſam & cauſatum, & id genus
multa. Competunt autem enti eorum paſſiones, quæ ſub
ipſo continentur entium: non tamen per ſe primo. Exempli gratia, prima ſubſtantiæ paſſio, eſt per ſe exiſtere, accidenti vero, alteri ineſſe, ſubſtantiæ ſeparatæ, æternitas, atque immobilitas. Ab huiuſmodi autem paſſionibus ens
ſeparatur: ſicut animal ab homine. Sane, nihil eſt in homine quin inſit animali, non tamen è conuerſo: proinde immobilitas ſubſtantiæ ſeparatæ in hoc ab ente diſcrepat,
quia ſcilicet ens, & illi & aliis competit. illa vero ſubſtantiæ ſeparatæ ſoli. Nec quiſpiam mirari debet, cur philoſ. in
vno ſtatuendo tantum inſudauerit 4. & 11. *met.* ſi vnum
ſit entis ſynonimum, cum inibi contra Platonem diſputet, qui arbitratus eſt, vnum eſſe prius ente. Hæc quidem dicta ſint ad philoſophi mentem, atque ſententiam.

Ens habere proprias paſſiones. Quidam non contemnendæ doctrinæ viri, ens proprias
paſſiones habere arbitrati ſunt, atque argumentis ſuam
ſtabilitere ſententiam. Si ens, inquiunt, proprias non ha-
1. beret paſſiones demonſtrabiles: igitur in metaphyſica,
nulla inueniri poſſet demonſtratio, quod eſt falſum; eſt
1. *Poſt.* 20. enim vera ſapientia. Tenetenimque *In omni*, inquit, *demonſtratione, neceſſario includitur primus, & ſecundus modus per ſe, eo quod concluſio demonſtrationis ſit in ſecundo modo per ſe*; concluditur enim paſſio de ſubiecto per diffinitionem ſubiecti &
paſſionis. ſi ergo ens non habet paſſiones, de ente concluſio demonſtratiua formari non poſſet demonſtrabilis; &
ex conſequenti in metaphyſica non fieret aliqua vera de-
2. monſtratio. Amplius, quod eſt commune omni ſubiecto
ſcibili, ſubiecto primæ veræque philoſophiæ deeſſe non
condecet, cum ſcientiæ nobilitate, cæteris præſtet omniũ
ſcientiarum ſubiectis, (ſubiecto theologiæ, ac ſanctarum
ſcripturarum duntaxat excepto) ſed *habere paſſiones demon-*
1. *Poſt. c.* 22. *ſtrabiles*, authore philoſ. *eſt commune omni ſubiecto ſcibili. Vna*,
inquit, *ſcientia eſt, quæ eſt vnius generis*, hoc eſt, vnius ſubiecti,
cuius ſunt principia partes, & paſſiones ergo. Fauet huic propo-
2. *Met.* 2. ſitio Auicenna. *Propria*, inquit, *accidentia, quæ metaphyſicus conſiderat, non ſunt propria alicuius prædicamenti, nec poſſunt accidere*
3. *alicui, niſi quod eſt ens in quantum ens*. Iterum, vnum, bonum,
verum, & ens, res, & aliquid, prædicantur de ente conuerſim: ſunt igitur propria, vt patet ex 1. *topi. ex diffinitione pro-*
Soluuntur rationes. *prij.* Sane, quæcunque ita ſeſe habent, quod vnum illorum
ineſt per ſe primo iis, quæ ſub ipſo continentur, aliud vero
non ita per ſe: illud vtique erit accidens primi. ſed ens, & vnum ita ſe habent, reſpectu eorum, quæ ſub ipſo continentur; prius enim competit ens, quam vnum omnibus ſub
ente contentis: ergo quod prius.

Ad hæc autem atque ſimilia facile eſt reſpondere; ſufficit
enim enti, paſſiones habere, non quidem primo: & per ſe,
Quare ens non habeat proprias paſſiones. ſed eorum, quæ ſub ipſo continentur. Etenim cum ſit
ſcientia communis, determinatis, ac conſtitutis caret
principiis, ex quibus propriæ paſſiones fluere ſoliæ ſunt:
ſecus autem res ſe habet in ſcientiis particularibus, quibus
inſunt determinata ſubiecta, ac prima principia, ex quibus illarum propriæ paſſiones deſcendunt. Porro, omnes
illæ authoritates, & philoſ. & Comment. & Auic. prudenter ſunt intelligendæ, nempe eos habere proprias paſſiones, non quidem primo. vnde & Ariſt. ait, quæ huic inſunt
per ſe, ſed non dixit primo. Itaque, hoc modo omnes illæ
1. authoritates ſolui poſſunt. Ad 1. ergo *arg.* dico, de primo
ſubiecto, quod eſt primum, primitate vniuerſalitatis, non
haberi ſcientiam demonſtratiuam per ſe primo, ſed per ſe
non primo. ſic habetur ſcientia de figura, quod habeat
tres, propter triangulum, ſed per ſe non primo. at, de ſubiecto primo, primitate immediationis, per ſe, & primo,
2. ſcientia demonſtratiua habetur. Ad 2. Dico, ens eſſe ſubiectum ſcibile, non tamen per ſe primo, tametſi in tota
ſcientia ſit per ſe notum, quia prima impreſſione nobis
impreſſum, ex hoc tamen ſequitur, ens non perfecte ſciri,
quoniam non primo per ſe ſcitur, ſiue cognoſcitur. Ad 3.
3. Dico, illa quinque non prædicari de ente: ſicut tunicam de
veſte, ſed illam enuntiationem eſſe eiuſdem de ſeipſo. Ad
confir. ma. minor; ens ſiquidem, & illa quinque eadem perfectate inſunt omnibus contentis ſub ente: proinde vnum,
quod cum ente conuertitur, per ſe, quemadmodum, & ens
de omnibus prædicatur; vnam enim, eandemque naturam
cum ente ſignificat, quod cum ente conuertitur. Itaque
ens ſecundum philoſophi, ac Comment. doctrinam, proprias paſſiones non habet, ſed illa, quæ de ipſis dicuntur, ſunt illi ſynonima, de quibus poſthac diſputabimus. De vno.

CAP. II.

De vno, atque aliis ſynonimis, ſiue paſſionibus entis.

PAulo ante ſecundum quendam modum diſputandi, probauimus, enti veras non ineſſe paſſiones: verum penitius hoc diſputationis genus
perſcrutari cupientes, inquirere placuit, ſi vnum, *Tranſcendentia non prædicantur formaliter de ente.*
atque alia tranſcendentia, de ente formaliter prædicentur formalem autem voco prædicationem, iuxta quam,
diffinientia eſſentialia prædicantur de diffinito. Et primo 1.
quidem in mentem aliquæ rationes, nequaquam contemnendæ venerunt, nempe illa enti identice, atque eſſentialiter ſint eadem enti, formaliter tamen ab ipſo diſcrepare. Reuera, bonum, & vnum, aut includunt ens formaliter, aut non. ſi non, habetur propoſitum. ſi ſic, cum non
ſint omnino idem; alia enim eſt ratio vnius, & alia boni:
igitur quo conueniant, & quo differant, aliquid inter ſe
habere, neceſſe eſt. Bonum ergo, & vnum, non erunt primo
diuerſa, nec vltimæ differentiæ, ſed aliis diſcrepant differentiis, de quibus ſimiliter erit quæſtio, & ſic ibitur in infinitum. Stabitur ergo ad aliquas, quæ formaliter ens non includunt, illæque ſolæ erunt vltimæ entis differentiæ. Am- 2.
plius, quemadmodum ens componitur ex actu, & potentia in re, ita plane conceptus compoſitus per ſe vnus, ex potentiali, & actuali conceptu, ſiue ex determinabili, & determinante componitur. Quare, ſicut reſolutio entis compoſiti, ad actum vltimum ſtat, vltimamque potentiam,
quæ ſunt primo diuerſa, quorum alterum ab altero non
includitur, alioqui non eſſent prima; ita conceptus compoſitus ſtabit ad conceptus ſimpliciter ſimplices, qui ſunt
primo diuerſi, & vnus nihil includit alterius. Ex quo patet ens de vltimis differentiis in quid nequaquam prædicari. Præterea, ſubiectum teſte philoſ. 7 *met.* ſe habet ad 3.
paſſionis diffinitionem, vt additum: de illa ergo in primo modo dicendi per ſe nequaquam prædicabitur; talis enim prædicatio eſt per intrinſeca & quidditatiua prædicata, quæ ad rei eſſentiam ſpectant. ſed ens comparatur
ad vnum, ſicut ſubiectum ad prædicatum: ergo. Ens præ- 4.
terea, in ens creatum, & increatum, & in 10 prædicamenta, & in partes eſſentiales, de quibus quidditatiue prædicatur, ſufficienter diuiditur. at paſſiones entis, quoniam
ſub aliquo illorum nequaquam continentur: iure ergo aſſerere poſſumus, ens de illis formaliter, ſiue quidditatiue
non prædicari. Sane, ſi vnum contineretur ſub ente increato. omne ergo vnum, eſſet increatum. & ſi ſub ente creato. ergo omne vnum, eſſet ens creatum & cum vnum conueniat Deo: ſequitur ergo, Deum eſſe creatum, quod nefas
eſt dicere. Adde, quod ſi vnum, ens quidditatiue includeret, aut præciſe, aut aliquid vltra. non primum, alioqui
committeretur nugatio: idem ſane eſſet dicere, ens eſt
vnum, & ens eſt ens. ſi ſecundum, de illo alio ſimilis erit
quæſtio, videlicet, an ens includat. quod ſi ita fuerit: vnum ergo bis includit ens. ſi vero non: illud ergo erit paſſio entis. Ex quo patet, paſſionem entis, quidditatiue ipſum ens minime includere. Amplius, nihil prædicatur 5.
formaliter de aliquo, cuius ratio, ab alterius ratione formaliter diſcrepat. ſed ens & vnum ita ſe habent. *Ens*, in- 4. *Met.* 3.
quit, *& vnum eandem dicunt naturam, ſecundum modum, & ra-* 10. *Met* 8.
tionem diuerſam: ergo. Ex his ergo apparet vnum, atque *Vnum formaliter differt ab ente.*
alia tranſcendentia non eſſe enti ſynonima, ſed formaliter
differre, tametſi identice ſint eadem.

Poſſet *aliquis contra* prædicta ſic *inſurgere*: Omne ſu- 4.
perius prædicatur de ſuis inferioribus in quid: ergo formaliter. ſed ens eſt ſuperius ad vltimas differentias, quia
eſt vniuerſaliſſimum prædicatum: ergo. &c. ſed maior iſtius argumenti vera eſt de ſuperiori vniuoco, non
autem de æquiuoco, ſiue analogo, ſicut ſupra dictum
eſt. Præterea, ens eſt ſuperius formaliter ad ens creatum & increatum, & ad 10. prædicamenta, atque ad
partes eſſentiales, id eſt, ad genera & ſpecies; ad differentias vero vltimas, atque ad ſuas paſſiones virtualiter tantum, eo quod in his, de quibus ens formaliter prædicatur, contineantur; entis enim paſſiones in ente creato, & increato, & differentiæ in ſpeciebus numerantur, ſiue contineri dicuntur. Iterum ille argueret: Paſ-

De vno. ſiones entis, atque vltimæ illius differentiæ diffiniuntur,
ſiue deſcribuntur. non quidem per nihil ergo per ens igi-
tur formaliter de illis prædicatur; diffiniens enim, ſiue
deſcribens intrinſecum prædicatur in primo modo per ſe.
Dico verum eſſe de diffiniente vniuoco, non autem vir-
1. tuali, cuiuſmodi eſt ens ad illorum reſpectum. Amplius,
ens prædicatur de ſuis differentiis, quippe cum nihil illius
prædicationem ſubterfugere queat: igitur prædicatur for-
maliter. Tenet *conſeq. ex 3. met. tex. 10.* vbi Ariſt. probat ens
non eſſe genus, quia genus de ſuis differentiis non prædi-
catur. nec modus ille prædicandi poteſt eſſe identicus; ge-
nus enim, & differentia ſunt idem realiter. ſiquidem hæc
vera. rationale eſt animal: igitur ens formaliter de ſuis
prædicatur vltimis differentiis, atque paſsionibus. Dici
poteſt exemplum non eſſe ſimile nam animal ad rationale
eſt genus vniuocum, non ſic autem ens ad ſuas differen-
tias. Iterum illa arguit: Vnum in ſuo conceptu dicit indi-
3. uiſionem, *ex 10. met.* non quidem indiuiſionem tantum,
quia ſola negatio, entis paſsio eſſe non poteſt. Addit ergo
aliquod poſitiuum, quod quidem eſt ens; nihil enim omni
enti eſt communius ipſo ente: ens ergo formaliter de ſuis
paſsionibus prædicatur. Dico, illud poſitiuum eſſe quidem
realiter ens, non autem formaliter, quippe cũ non ad entis
conceptum, ſed vnius pertineat: conceptus autem rei ad
formalem illius rationem ſpectat. Adde; quod ens cum ſit
ſubiectum, vnum vero ipſius paſsio, diffinitur vtique per
ſubiectum, vt per additamentum ex 7. met. huiuſmodi au-
tem diffinientia non prædicantur per ſe primo, ſed ſolum
diffinientia intrinſeca, & eſſentialia. Sed ille inſtaret, aſſe-
rens diffinitionem per additamentum non inueniri, niſi
in accidentibus, vel in ſubſtantiis, quæ habent rationem
partis, vt quando diffinimus animam per corpus, cuiuſ-
modi non ſunt paſsiones entis. In 1. præterea poſter. cap. de
modis per ſe: non ſolum in primo modo ponuntur diffini-
antia intrinſeca eſſentialia, ſed quæcunque ſunt in ratione
dicente, quid eſt, vbi datur exemplum de puncto, qui licet
ſit terminus lineæ; non tamen ad eius eſſentiam pertinet,
Soluuntur nec inſtans ad eſſentiam temporis. Dico, quod quamuis
argumen- paſsiones entis nõ ſint accidentia; diffiniuntur ſiue deſcri-
ta. buntur tamen per additamentum, propter entis æquiuo-
cationem, ſeu analogiam: illa enim conuenit generi vni-
uoco, non analogo. Conantur nonnulli *ſoluere priora argu-*
1. *menta*: Ad hoc, inquit, quod bonum & vnum ſint primo di-
uerſa, non eſt neceſſe, quod in nullo conueniant, alter de-
cem prædicamenta non eſſent primo diuerſa, cum in ente
conueniant, eiuſque paſsionibus; ſed ſufficit illa non con-
uenire in aliquo vniuoco. Inſuper ſeipſis primo ſunt di-
uerſa. verum ſi ſeipſis primo ſunt diuerſa igitur conceptus
2. vnius, non includit alium, & ita formaliter differunt Ad 2.
Neg. ſimilitudinem, & ad *prob. negant* conſequẽtiam; omnis
enim conceptus reſoluitur in conceptum entis, qui quem-
cunque alium conceptum ingreditur ſicut omnis veritas,
ad veritatem primi principij complexi reſoluitur. *Neg.* er-
go, quod poſsint dari duo conceptus ſimpliciter ſimplices,
ita quod vnus nihil includat alterius. Quod ſi dixeris: non
dabuntur ergo duo conceptus primo diuerſi negatur cõ-
ſequentia: quæ enim conueniunt in aliquo analogo, poſ-
ſunt huiuſmodi conceptus diſtinctos habere, alioqui Deus
& creatura non eſſent prima diuerſa. Dico, quod quamuis
bonum, & vnum, ac alia tranſcendentia includant conce-
ptum entis realem, quia nimirum ſunt entia; non tamen
conceptum entis formalem, imo diſtinctis, & primo di-
uerſis conceptibus comprehenduntur: alius enim eſt con-
ceptus entis, & alius conceptus boni, & ſic de ſingulis. Ad
3. 3. *Anteced.* eſt verum in paſsionibus, quæ realiter diſtin-
guuntur à ſubiecto, vt riſibile ab homine, non autẽ in paſ-
ſionibus tranſcendentibus, quæ ab ente ratione tantum
diſtinguuntur: verum negant illi riſibile realiter diſtingui
ab homine, vt poſtea patebit, nec tranſcendentia dicunt
eſſe entia rationis, ſed formales, ac diſtinctos habere con-
4. ceptus. Ad 4. *Neg. anteced.* diuiditur enim ens per vnum &
5. multa primo. Sed de hoc poſtea, Ad 5. Dicunt, vnum inclu-
dere aliquid vltra, nempe indiuiſionem. Et cum quæritur,
ſi illud additum includat ens, negant: Quia negatio, in-
quiunt, eſt. & cum infertur: ergo illud additum eſt paſ-
ſio entis: negant iterum conſequentiam: nam paſsio entis
non eſt indiuiſio, ſed ens vt ſtat ſub indiuiſione. Verum
tunc ens eſſet paſsio ſuiipſius nam ſi vnum eſt paſsio entis;
Vnum di- vel vtique ratione entis, & ita ens eſſet paſsio ſuiipſius,
cere ali- quod eſt abſurdum; vel alicuius additi ſupra ens, quod
quod poſi- plane ſi fuerit poſitiuum, vnum vtique dicet aliquod po-
tiuum. ſitiuum, & ex conſequenti formaliter differt ab ente. Ne-
1. gatiuum autem eſſe non poteſt, quippe cum nulla nega-
tio, ſiue priuatio ſit idem cum poſitiuo, alioqui idem rea- De vno
liter ens, & poſitiuum, & negatiuum eſſet; paſsio enim eſt & ente
idem realiter, cum ſuo ſubiecto. Item, negatio eſt realiter 2.
& formaliter nihil. ſi ergo vnum eſt negatio: igitur nihil
& non ens, eſt realiter paſsio entis, atque idem eſt realiter
ens, & non ens. quæ cum ſint abſurdiſsima: vnum ergo ſu-
pra ens addit aliquid formaliter poſitiuum. Sane, in pri- 3.
uationibus, non datur primum, vtpote ſummum malum,
ſed omnia reducuntur ad ſummum bonum: ſic etiam o-
mnia, quæ vnius nomine cenſentur, ad primum vnum,
quod plane rationem priuationis formaliter ſubire non
poteſt. Profecto, nulla priuatio ſuſcipit magis & minus.
ſed vnum ſuſcipit magis & minus: ſimplex namque eſt ma-
gis vnum quam compoſitum: vnum ergo ſolam non dicit
priuationem. Sed poſſet *al. quis* his rationibus ita *obuiare* v-
num quoad ſuum materiale eſt idem, quod ens quoad ve-
ro ſuum formale, in intellectu tantummodo obtinet eſſe; 4.
proinde nec imperfectio. nec perfectio ſimpliciter dici po-
teſt formaliter, ſed materialiter potius. Ex quo patet entia
reduci ad vnum per intellectus operationem, nec vnum eſ-
ſe magis vnum altero formaliter, niſi operante intellectu.
Inſtaret ille, negatio non habet rationem menſuræ, quip-
pe cum menſura ſit aliquod poſitiuum. ſed vnum habet, in
quolibet genere rationem menſuræ, 10. *met.* ergo. Item, ali-
quod poſitiuum componi intrinſece ex priuationibus, eſt
plane impoſsibile. ſed numerus eſt aliquod poſitiuum,
quod intrinſece ex vnitatibus componitur: vnitates ergo
non ſunt priuationes formaliter. *Soluuntur hæc*: Extra in-
tellectum nulla eſt menſura, nullaque eſt ratio vnius: ideo
autem vnum dicitur menſura, quia dum conſideratur id,
quod eſt menſura, vnum eſſe cognoſcitur. Præterea, nul-
lum eſſe numerum extra animam formaliter, conſtat ſa-
tis, ſed bene ea. quæ ſunt numerus. ex quo patet extra ani-
mam, numerum ex negationibus non eſſe compoſitum.
Adde, quod vnum proprie non eſt paſsio entis, ſed ſecun-
dum opinionem potius, quia ſcilicet aliquam indiuiſio-
nem enti addere videtur, ſecundum rei tamen veritatem,
non eſt entis paſsio, cum ſit eiuſdem prædicamenti cum
ente: paſsio vero in eodem ſubiecti prædicamento non re-
ponitur. Itaque, quamuis tranſcendentia ſint realiter
idem, diſtinguuntur tamen formaliter, nempe per intelle-
ctus operationem.

C A P. III.

Auicennæ opinio de ente, & vno.

QVamuis ea, quæ iam dicta ſunt, his difficultati-
bus ſoluendis, ſufficere quis dicere poſſet quo ta-
men huius obſcura inquiſitio, clariori illuſtre-
tur intelligentiæ lumine; operæpretium me fa- *Auicennæ*
cturum putaui, ſi *Auicennam* de hac re diſputantem, in me- *opinio.*
dium adducerem. Itaque *Auicenna*, ens & vnum, diuerſam 1.
dicere naturam, ſubiecto quidem eadem, natura vero dif-
ferre dixit Denique, vnum eſſe de genere quantitatis. mi-
nimeque cum ente conuerti, poſtremo ſimul prædicari de
omnibus entibus: & hoc quidem ex ſeipſo patet. Aliud au- 2.
tem patet nam ſi vnum & ens natura non diſcrepant, tunc
plane multitudo non eſſet ens, cum non ſit vnum, eſſetque
nugatio dicere ens, vnum. Inſuper vnum denominatiue 3.
dicitur de ente: igitur aliam ab illo indicat naturam. Sane,
vnum, quod cum ente conuertitur, conſtituit numerum:
igitur eſt principium numeri. Denique, quod eſt in ente, *Soluuntur*
eſt etiam in aliquo indiuiduo; ſed indiuiduum eſt vnum *rationes*
numero, ſiue principium numeri. ergo. Ad 1. Auicennæ *Auicen.*
rationem dico: Vnum, quod cum ente conuertitur, biſa- 1.
riam accipi poſſe: vno quidem modo communiter atque
ſimpliciter, & ita eſſe paſsionem entis, cum ipſo ente con-
uertibilem: alio vero modo ſtricte, & ſecundum quid, ſic-
que opponi multitudini, atque eſſe paſsionem entis cum
quadam disiunctione conuertibilem. hoc modo, verum
eſt, vnum & ens, vnam eandemque naturam ſimpliciter
nequaquam dicere, quippe cum ens de multitudine, non
tamen vnum prædicetur, niſi large, & communiter vnum
intelligatur. Auicenna igitur æquiuocat de vno, & ſim-
pliciter, & ſecundum quid intellecto, ſiue accepto. Ad 2.
aliam rationem *neg. conſeq.* non enim idem bis omnino re-
petitur: ſtat namque cum identitate reali, ex natura rei,
vel formalis diſtinctio, quæ nugationem auferet. Ad 3. 3.
Duplex eſt numerus, ſicuti duplex eſt vnitas quædam prin-
cipium numeri in genere quantitatis exiſtens: alia tran-
ſcendens, quæ cum ente conuertitur. Itaque, vnitas prin-
cipium

De vno & ente. cipium numeri, qui ex diuiſione naſcitur continui, ad genus ſpectat quantitatis; de quo profecto vno non eſt noſter ſermo, ſed de vno, qui eſt principium numeri cauſati ex eſſentiarum diuiſione. Liquet ergo quonam modo Auicennæ rationes neruoſæ non ſint, imo ſi bene inſpiciantur,
Rationes contra Auicennam. minime ſibi conſtant. Reuera, quæcunque ſunt idem realiter, eandem plane dicunt naturam. ſed ens & vnum, ſubiectum & paſsio, ſunt idem realiter, alioqui vnum ſine altero conſiſtere poſſet: eandem ergo, & non diuerſam
1. dicunt naturam. Sane, ſi propria paſsio eſſet à ſubiecto ſepa-
2. rabilis, tunc ineſſet contingenter: ſcientia autem cum ſit de neceſſariis, ſyllogiſmus concludens paſsionem de ſub-
3. iecto, non eſſet ſcientificus, quod eſt falſum. Item, quantitas aliis prædicamentis eſſet poſterior, vnum enim cum ſit paſsio omnium plane prædicamentorum, paſsio autem natura, ſubiectum ſequatur: omnia ergo prædicamenta, vnum præcederent, & ex conſequenti quantitatem. ſi vnum eſt de genere quantitatis. at ſubſtantiæ immediatius cæteris prædicamentis, eſt prædicamentum quantitatis: vnum ergo quod cum ente conuertitur, non eſt de genere quan-
4. titatis. Præterea, vnum ſiue vnitas, ſine quantitate intelligi poteſt. non ergo ſpectat ad genus quantitatis: ſubſtantia namque prior eſt omni accidente: in ſuo ergo priori, prius cognoſcitur, ſine poſteriori. Nullum inſuper tranſcendens, eſt determinati generis. ſed vnum, eſt tranſcendens, vt pote, quod conuertitur cum ente: vnum ergo non eſt deter-
5. minati generis quantitatis. Adde, quod nihil vnius prædicamenti, extra illud, eſt paſsio alterius. ſed vnitas eſt paſsio omnis entis. non ergo eſt alicuius determinati prædicamenti; paſsio ſiquidem eſt eadem realiter cum ſuo ſubiecto, prædicamenta vero ſunt realiter diſtincta, & impermixta: ergo. Auerroes 4. & 10. *met.* arguit contra huiuſmodi Auicennæ ſententiam: Si, inquit, *vnum diſpoſitionem enti ſuperadditam diceret; eſſet proceſſus in infinitum.* ſit homo vnus per diſpoſitionem ſuperadditam naturæ entis: illa ergo diſpoſitio, vel eſt ens, vel nihil. non poteſt eſſe nihil: erit ergo ens. at omne ens, eſt vnum per diſpoſitionem ſuperadditam in infinitum igitur ſit proceſſus eundi. Ratio ſane Comment. eſt talis: ſi ens eſt vnum per intentionem additam, illa autem ſi non eſt vna: vnum ergo de quolibet non prædicabitur: ſi vero ſit, aut eſt vna per ſe, hoc eſt, non per diſpoſitionem additam, vel per accidens, id eſt, per diſpoſitionem additam: hoc modo Auer. ratio ſi intelligatur,
Quod vnum & ens non dicant vnam naturam. arguementum non timebit. Sed *arguet aliquis*: ſi vnum & ens, eandem ſignificant naturam; tunc iſta erit vera: tantum vnum eſt ens. quod à philoſopho in reprehendendo Parmenide, multis argumentis, atque rationibus confutatur.
1. *Conſeq.* autem valet: nam quando aliquid prædicatur conuertibiliter de aliquo; de eodem quoque cum dictione excluſiua prædicatur, ſicut iſta eſt vera: homo tantum eſt ri-
2. ſibilis: ergo. &c. Item, diuidens non ſignificat eandem naturam cum diuiſo, alioqui vnum diuidens, quia opponitur condiuidenti, non participaret diuiſum; ſi enim rationale, eandem cum animali dicerent naturam; irrationale vtique non participaret animal. cum igitur vnum, & multa diuidant ens, ſi ab vno, eadem plane, quæ ab ente ſignificaretur natura multitudo ergo, ens dici non poſſet, at-
3. que ita vnum, & multa non eſſent differentiæ entis. Iterum, vnum opponitur multitudini, ens autem minime: realiter ergo diſtinguuntur. Sane, duo ita ſe habent, quod vnum corrumpitur, altero remanente, abſque dubio realiter diſcrepant. ſed vnum corrumpi poteſt, ente iam remanente, priuatiue namque oppoſita ſiunt circa idem, vnde priuatio corrumpit habitum, ſubiecto remanente: vt dicitur in poſtprædicamentis. ſed vnum priuatiue opponitur: ſuum ergo oppoſitum corrumpit, ente remanente:
4. ergo quod prius. Præterea, vnum ſignificat aliquid priuatiuum, ens autem aliquid poſitiuum. ſed maior eſt differentia inter poſitiuum, & priuatiuum, quam inter duo poſitiua. ergo. Reuera, ſubiectum & propria paſsio, non ſignificant vnam, & eandem naturam, quum diſtincta poſſideant prædicamenta. ſed ens, & vnum ſe habent ſicut ſubiectum & propria paſsio: ergo. Adde, quod non minus ſeparatur bonum, quam vnum ab ente. ſed bonum dicit aliam naturam ab ente, vtpote ordinem ad voluntatem, qui plane eſt realis, cum ſit eſſe natura rei, atque ita realiter diſtinctum ab ente: ens igitur, & bonum diuerſa natu-
Soluuntur argumenta. ra gaudent. Ad hæc autem, atque ſimilia argumenta *ſic reſpondere* valemus: Ad 1. ſi vnum accipiatur tranſcendenter, valet conſequentia. ſed Parmenides, vnum accipit parti-
1. culariter, vt dicit philoſophus. veritas autem huius rei de-
2. clarata in 1. lib. in poſitione Parmenidis. Ad 2. Vnum, à quo ens diuiditur, eſt vnum determinate, atque ſecundum quid, quod profecto eandem cum ente conuertibilem naturam non habet: & ſic ratio illa militat; negatur vero de vno, quod eſt ſimpliciter vnum, quod eandem cum ente naturam conuertibilem indicat. Ad 3. *Neg. conſeq.* vnum e- 3. *Ordo paſsionũ entis.*
num, & ens diſtinguuntur formaliter, licet ſint idem realiter: hac de cauſa, non eſt neceſſe, vt cuicunque opponitur vnum, opponatur etiam & ens. verum nihilominus eſt, multitudinem eo magis priuari entitate, quo magis vnitate priuatur. Ad *confir. minor* eſt vera, in formarum priuatione ſpecialium, vtpote viſus, & cæcitatis; non autem in ea, quæ eſt inter terminos tranſcendentes priuatione, quæ propter vniuerſaliſsimam entis naturam, eſſe totaliter auferre non poteſt; imo priuatio entis fundatur in ente, quod formarum ſpecialium priuationi accidere nequit.
Ad 4. Dictum eſt, vnum non dicere priuationem aliquam 4.
poſitiuam extra intellectum. idcirco ſimilitudo illa negatur omnino. Eadem facilitate ſoluitur confirmatio, paſsio ſiquidem tranſcendens non differt realiter à ſuo ſubiecto, ſed formaliter, ſiue ratione tantum intellectus. Ad aliam *confir.* dico, bonum tranſcendens non differre realiter ab ente. nam etſi addat ordinem ad voluntatem; ille tamen ordo non differt realiter ab ipſo bono ad ſuam autem naturam ſpectat, ipſam immutare voluntatem, cuius potentia, apta nata eſt moueri à bono, & eſt ipſa volitiua potentia.

C A P. IV.

Entis paßionum diuiſio multiplex, & earum ordo.

ENtis paſsiones, de quibus paulo ante diſputaui, ſic à nonnullis numerantur: vnum, verum, bonum, aliquid, & res. Aliquid autem dicitur, quaſi aliud quid. alteri namque comparatum, eſt aliud quid diſtinctum ab eo. Res autem a ratus rata, eo quod ens reale, præter opus animæ, ſit certæ, & firmæ entitatis. Verum, eſt res natura quæ eſt extra animam, & ab eius intellectu cognoſcibilis. Bonum, quia appetibile. appetitur autem, quia perficit appetentem: perficit autem, quia habet eſſe; ſiquidem eſſe eſt prima actualitas, primaque perfectio. ſed in tantum habet eſſe, in quantum eſt ens: ens ergo eſt bonum, quia eſt. Vnum, vtpote in ſeipſo indiuiſum, ab aliis vero diuiſum, & ſecretum: ordo autem ſecundum rationes illorum formales, eſt talis. Vnum, alia præcedit tranſcendentia; primum enim poſitiuum eſt, quod poſt ens à nobis concipitur. Sane, prius à nobis concipitur ens: deinde non ens; ex oppoſito namque oppoſitum cognoſcitur: tertium eſt diuiſio, ſtatim enim apprehendimus diſtinctionem inter ens, & non ens: quartum eſt indiuiſio: omne enim ens in ſeipſo eſt indiuiſum: proinde recte dictum eſt à Philoſ. Quod non eſt vnum non eſt ens: vltimum eſt conceptus vnius: cum enim omne ens ſit indiuiſum à non ente, & indiuiſum in ſeipſo; neceſſario ergo poſt ens, vnum concipimus. Poſt vnum vero, aliquid, intelligimus: nam ſi ideo apprehendimus vnum, quia ens indiuiſum in ſeipſo apprehendimus, & à quolibet alio diuiſum: igitur aliquid immediate occurrit, quod per inde eſt quaſi aliud quid, nempe ab aliis diuiſum, atque ſeparatum. Poſt aliquid concipitur res; à ſua enim propria quidditate, vel eſſentia, ſic dicta eſt, quæ ſi non eſt in ſeipſa indiuiſa, & ab aliis diuiſa, propria dici non poteſt. Recte ergo poſt aliquid, concipimus rem, id eſt firmam, & ratam cuiuſque propriam eſſentiam, ſiue naturam. Poſt conceptum rei, ſequitur conceptus veri, qui ad intellectum ſpectat: intellectus autem voluntatem præcedit; ſic etiam conceptus veri, boni conceptum. Verum inſuper conſequitur ens abſolute; bonum autem ens in actu: prius ergo venit in mentem. Nonnulli alio ordine, ens eſſe diſtribuendum, atque diuidendum dixerunt, nempe ens reale vniuerſaliſsimum, prima ſui diuiſione in quantum & non quantum. Deinde ens quantum, per finitum & infinitum: poſtea per vnum & multa. Per quantum autem qualitatem vtique virtualem, quæ eſt rei perfectio, intelligi volunt, non quantitatem dimenſiuam, & per infinitum, ens infinitæ perfectionis, quale is eſt Deus, per finitum, ens finitæ perfectionis, veluti homo, leo &c. Nec temere ſic ens eſſe diuiſum aſſirmant: nam rationi conſentaneum eſt, in ea quæ ſunt cuilibet enti intima, ipſum ens diuidi debere. ſed cuilibet enti intimior eſt infinitas, ſiue finitas virtualis, quam vnitas, ſeu multitudo; ideo per finitum & infinitum ens prius

Ordo paſsionum entis. *Aliquid.* *Res.* *Verum.* *Bonum.* *Vnum.* *Ordo vnius.* *10. Met. 7.* *Ordo aliquid.* *Ordo rei.* *Ordo veri & boni.* *Alius ordo.* *Ratio* 1.

Ordo paſsionū entis.

prius diuiditur: genus namque per differentias eſſentiales, tanquam per intimiores, & priores prius diuiditur: deinde per proprietates, quæ differentias conſequuntur: *minor* autem patet; finitas enim & infinitas, in eſſe quidditatiuo, & in primo modo dicendi per ſe, rei conueniunt; quidditatum ſiquidem, quæ ad inuicem comparantur, vna eſt altera perfectior: nam teſte philoſ. 8. *met.* quidditates rerum ſe habent, ſicut numerorum ſpecies: vnde equinitas ignobilior eſt humanitate: finitas igitur & infinitas rei conueniunt in eſſe quidditatiuo; vnitas autem & multitudo, quoniam ſunt entis paſsiones in ſecundo modo dicendi per ſe, rei conuenire, ex multis liquet philoſophi ſententi-
2. is. Iterum, vnum ſupponit ſuam perfectionem enti, ipſumque ſequitur poſterius quam finitum, & infinitum ſecundum perfectionem. Reuera, perfectius eſt eſſe vnum, quam multa, alioqui in prima cauſa, multitudo potius, quam vnitas eſſet ponenda, cum in illa ſit ſumma perfectio.

Solutio rationum.

Soluunt nonnulli has rationes, & ad 1. quidem *arg. minorem*, & ad *prob.* aiunt, finitatem & infinitatem rei nequa-
1. quam in eſſe quidditatiuo conuenire prius, omni prorſus eſſe reali ſecluſo. Et cum dicitur, quidditates rerum præciſe ſumptę, vna eſt perfectior altera, negatur; imo vt ſic nulla eſt perfectior altera. Et cum dicitur, quidditates rerum ſe habent vt numeri: ergo &c. Dicunt, ex hoc tantum haberi, perfectionem illarum, ſcilicet fundamentalem tantum, non autem formalem; humanitas ſiquidem apta eſt recipere nobilius eſſe quam equinitas. Itaque finitas, & infinitas præſupponunt eſſe, & ex conſequenti poſterius ens conſequuntur quam vnum & multa. Etenim vnum conſequitur ens ſimpliciter, finitum autem & infinitum, ſicuti etiam & bonum, ens in actu. *Arg.* ſic formari poteſt. Vnumquodque eſt finitum, vel infinitum perfectionaliter, in quantum eſt perfectum. ſed vnumquodque in tantum eſt perfectum, in quantum eſt bonum, quia bonum habet rationem perfectiui. ſed in tantum eſt bonum, in quantum habet eſſe: prima ſane perfectio eſt eſſe ergo finitum, & in-
2. finitum ſupponunt eſſe. Ad 2. negant antecedens, & ad probationem negant, vnum præciſe ſumptum, vt abſtrahit à quolibet eſſe, perfectius dici poſſe quam multa. Et cum probatur, aliter multitudo potius, quam vnum in prima cauſa poneretur. huius probationis authoritas ab ipſis paruiſit, dicunt enim vnitatem ab eſſe, perfectionem accipere: vnde ex ſe fundamentaliter tantum dicitur eſſe perfecta: Vnitas inquiunt, in prima cauſa ideo eſt perfectior quam multitudo, quia habet eſſe indiuiſum: perfectius autem eſt habere eſſe indiuiſum, quam diuiſum: primam ergo rei perfectionem, dicunt ſiue appellant, ipſum eſſe: hæc illi obiicere ſolent contra prædicta. Sed facilis eſt primæ ſententiæ intellectus, ſi quis animum habuerit inueniendæ veritatis, non euertendæ fraternitatis: illi plane comparant finitum ad infinitum, ad vnum, & ad multa, non ad vnum, & ad eſſe, neque enim veriſimile eſt, viros illius ſententiæ in theologia, ac philoſophia præclaros ignoraſſe, quod eſſe ſit prima cuiuslibet rei perfectio. hoc igitur illi dicere voluerunt. Entis, quod eſt vniuerſaliſsimum, aliud eſt infinitæ perfectio, nempe ipſe Deus; aliud vero, finitæ, vt creatura: hæc ſunt enti cæteris alijs intimiora; propterea per illa ens primo diuiditur: vnū autem & multa, non ita intrinſece dicunt entis naturam. Cęterum, modernos quoque non latet, multiplices, ac varias eſſe entis diuiſiones: aliquæ namque dantur per differentias ſubſtantiales, hoc eſt quidditates, ac partes ſubiectiuas, veluti per ſubſtantiam, & accidēs. Quam ob cauſam Auer. ait, *ſubſtantiam & accidens, eſſe primas entis differentias*: aliquæ vero dantur per relatiue oppoſita, inter quas, actus & potentia primum locum obtinent; ſunt enim valde oppoſita, atque circumeunt omne genus. Omne enim ens extra animam, eſt ſubſtantia, vel accidens & omnis ſubſtantia, aut accidens, eſt in actu, vel potentia: aliquæ dantur per priuationes & habitus, diuiſio entis per vnum, & multa, eſt prima in huiuſmodi diuiſione, 10. *met. com.* 8. Vnum enim ſuperaddit enti indiuiſionem, 4. *met. com.* 3. Et in 3. *diſpu. in ſola.* 14. *dubia d.* vnum & multa opponi priuatiue, à commentatore firmiter proclamatur. Significatio ergo vnitatis entis, eſt ſignificatio priuatiua; addit enim modum, qui eſt priuatio diuiſionis, ſicque opponitur multitudini, cui certe non opponitur ens, ſicque vnum diuidit ens: quatenus vero eandem cum ente ſignificat naturam, conuertitur cum ente. Ex quo facile eſt animaduertere duplicem eſſe diuiſionem, entitatiuam ſcilicet, & quantitatiuam. quare non ſine cauſa reprehenſus fuerit Auicenna, qui vnum tranſcendens, ab vno, quod eſt principium numeri non diſcreuit; vnum namque quod eſt principium numeri, eſt accidens, atque numeri prædicamentalis principium. is certe ex continui diuiſione cauſatur, & in rebus materialibus inuenitur. Aliud eſt vnum tranſcendens, quod cum ente conuertitur, cui primo ineſt eſſe ſimplex, deinde eſſe indiuiſum, vt quidam aiunt. Siquidem 10. *met.* vbi philoſophus diſputat contra Pythagoram, & Platonem, an vnum ſit idea, vel aliquid ſeparatum, dicit vnum in vnoquoque genere, naturam ſimplicem eſſe. Reuera, cuius modi, aut ſpe-
1. cies, in quas aliquod commune diuiditur, ſunt poſitiui, & ipſum commune eſt poſitiuum. ſed modi, ſeu ſpecies, de vno ab Ariſt. 5. *met.* aſsignatæ, vtpote, vnum continuitate, genere, ſpecie, in ſubſtantia, in quantitate, in qualitate, dicunt aliquod poſitiuum, ſua enim oppoſita, ſcilicet diſcontinuum, inæquale, diſsimile, dicunt priuationem: vnum ergo formaliter eſt aliquod poſitiuum. Sane, à philoſ. poſitur relatiua oppoſitio inter vnum & multa, vt inter menſuram & menſuratum. ſed menſura dicit aliquod poſitiuum formaliter. & vnum ergo ſimiliter, cui ratio menſuræ tribuitur. Adde, quod ſi vnum formaliter priuationem dicit; ſimilitudinis ergo & æqualitatis relationes, quæ ſuper vnum fundantur, non erunt reales poſitiuæ. ſed relationum negationes, atque ita reductiue, & non per ſe erunt in genere relationis, quod plane philoſopho aduerſatur 5. *met.* aliter docenti. Amplius, ſi vnum formaliter dicit 2.
indiuiſionem; nullius ergo momenti erunt reſponſiones datæ à commentatore contra Auicennam 4. *met. com.* 3. Et 10. *com.* 8. Auicenna enim intendens probare, vnum addere aliquid ſupra ens, ſic arguit: *Si vnum non addit aliquid ſupra ens; igitur eſt nugatio dicere ens eſt vnum.* *Reſpondet* com. hoc non ſequi, niſi ſignificet eandem intentionem, & eodem modo. at nos dicimus, eandem ſignificare intentionem, ſed diuerſis modis. Tunc *arguo* ſi vnum diceret formaliter indiuiſionem, non bene arguiſſet Auicenna, ſi ens & vnum ſunt idem; eſt ergo nugatio, dicere, ens eſt vnum: ſicut non eſt nugatio dicendo, homo eſt cœcus: nec etiam dicendo, ens indiuiſum. Deinde à Comment. planius reſponſum fuiſſet, nempe non eſſe nugationem: quia licet eandem ſignificent eſſentiam; ens tamen ſignificat eam poſitiue, & vnum priuatiue. Et tunc nulla dubitatio fuiſſet in reſponſione Com. modo autem dubitari poteſt, quia dixit diuerſis modis, vnde poteſt intelligi de modis priuatiuis, & poſitiuis. Si igitur Auicenna apparenter arguit, & commentator rationabiliter reſpondit: vnum ergo non dicit formaliter indiuiſionem. Adde, quod com. ſic arguit: vnum & ens differunt non eſſentialiter, ſed intentionaliter, hoc eſt, diuerſis modis: ergo poſitiue; modus enim non eſt negatio. Poſtremo, in eodem loco reprehendit Auicennam, quia exiſtimauit hoc nomen vnum ſignificare carentiam diuiſibilitatis, & quod illa carentia, ſit alia à natura illius rei.

Entis diuiſio multiplex. — *2. Phyſ. 4.* — *9. Met. 11.* *Actus & potentia.* — *Vnum diuidit ens, & conuertitur cum ente.* — *4 Met. 3.* *8 Met. 10* — *Vnum tranſcendens dicit aliquod poſitiuum.* — *Rationes.* — *10. Met. 21.* — *4 Met. 3*

C A P. V.

Soluuntur Argumenta.

Ratio vnius, vt quibuſdam placet, duo complectitur. materiale ſcilicet, per quod non diſtinguitur ab alijs tranſcendentibus, cum ſe habeat vt genus, & commune prædicatum, in quo omnia tranſcendentia conueniunt: & formale, per quod ab alijs tranſcendentibus, diſcernitur. Itaque ratio entis quoad materiale, poſitiua quidem, quoad formale eſt negatiua. Cum enim id ſit ens, in quod omnes conceptus reſoluuntur, rationem poſitiui habet, quoad ſuum materiale: nam quoad ſuum formale, huiuſmodi eſſe non poteſt, quia omne poſitiuum eſt ens, erit etiam vnum; ens enim & vnum conuertuntur. Tunc quæro de illo vno, aut eſt vnum formaliter per aliquod poſitiuum: aut per negationem. ſi per negationem, eadem ratione ſtandum erat in primo. ſi per poſitiuum, cum tale ſit ens, erit etiam vnum; & ſic vel procedetur in infinitum, vel formale in vno, eſt negatio, atque ita ratio vnius, quoad ſuum formale, eſt negatiua. Contra huiuſmodi rationem argutum fuit ſuperius, quod ſcilicet tunc idem ens eſſet realiter negatiuum, & poſitiuum. Dicunt illi ſe intelligere vnitatem ſtantem ſub indiuiſione, dicere indiuiſionem. ſed contra hoc etiam fuit argutum. Etenim vnum eſt paſsio entis, vel ratione fundamenti, vel ratione additi. non primum; fundamentum enim eſt ens: idem ergo eſſet paſsio ſui ipſius. Ratione ergo additi, ſed additum non eſt negatio, quæ non poteſt eſſe paſsio entis: additum ergo cum ſit poſitiuum: formale ergo in vno erit poſitiuum. Vnum ergo non dicit puram negationem, tum quia vnitas eſt perfectio ſimpliciter,

Ratio entis duplex. — *Materiale entis.* — *Formale.* — *Vnum poſitiuum.*

aliter

De bono.

Duarum opinionum examinatio.

aliter nõn eſſet in Deo: deinde vnum ſuſcipit magis & minus, non autem negatio. inſuper numerus non componitur ex negationibus. Sed tum dicunt illi: omne poſitiuum eſt ens, & omne ens, eſt vnum. igitur illud poſitiuum erit vnum. Sed tunc ſimilis inſurget quæſtio de illo vno, quomodo ſit per aliquod poſitiuum, atque ita proceſſus fiet in infinitum. E contra illi, ſi vnum dicit indiuiſionem, non quidem puram, ſed quatenus ſtat ſub indiuiſione: aut igitur ens erit paſſio ſuiipſius: aut negatio erit paſſio entis, quorum vtrumque eſt falſum. Vnum ergo dicit aliquod formale poſitiuum. Inter has duas partes litigantes, poteſt

Medius modus.

eſſe modus quidam medius facilior intellectu: vt dicamus, vnum, bonum, verum, quę videntur enti aliquid ſuperaddere, quoad materiale, idem profecto eſſe, quoad vero formale, opere tantummodo intellectus diſtare; mentis enim cogitatione ſola, vnum, bonum, verum, & ens diſtinguuntur. Ad authoritates commentor. *reſp.* vnius modos eſſe poſi-

Soluuntur rationes.

tiuos fundamentaliter, non autem formaliter: fundamentum autem cum ſuo formali, eſt entitas rei indiuiſa, atque in hoc ſenſu 5. *met.* vnum à philoſ. diuiditur: negant poſtea, quod ſua oppoſita dicant priuationem, imo aiunt, quod idem dicit formaliter indiuiſionem, quæ eſt vt priuatio; diuerſum autem dicit diuiſionem, quæ eſt vt habitus. Ad *confirm.* quia ad rationem menſuræ ſpectat, eſſe indiuiſibile, ideo eſſe menſuram, proprietatem eſſe dicunt, quæ vnius naturam conſequitur. *Argum.* ergo probat, formale in vno non primum, ſed ſecundarium, quod eſt proprietas, eſſe poſitiuum. Ad aliam, *negant* conſequentiam, non enim fundatur ſuper vnum, quoad ſuum formale, ſed quoad ſuum materiale: vt ſtat ſub ſuo formali. Sed hæc

2\. paulo ante perſcrutati ſumus. Ad 2. Auicenna putabat in ſcientia reali nugationem committi per duorum identitatem realem, ac per alicuius realis additionem auferri: in logica vero per diſtinctas rationes formales, duorum identitate ſtante reali. At comment. per diſtinctas, nugationem, rationes tollit formales, ſtante inter ea identitate reali. Auicenna ergo apparenter arguit, & commentator bene reſpondit, aſſerens vnum per eſſe indiuiſum, quod eſt ſuum formale, ab ente ſeparari. Ad aliam *confirm.* *negatur* conſequentia, non enim modus eſt poſitiuus, ſed aliquis eſt priuatiuus, vtpote modus vnius. Ad aliam, maxime reprehenditur à commentatore Auicenna, quod vnum transcendens non diſtinxerit ab vno, quod eſt prin-

Vnum & multa quomodo opponantur.

cipium numeri. ſed quomodo vnum dicat poſitiuum formale, ſatis. His ita excuſſis, quærendum nobis eſt, quomodo vnum opponatur multitudini. Reuera, ſi vnum intelligatur, quatenus habet propriam formam, ab aliis diſtinctam; ſic vtique multitudini opponitur: ratio enim formalis vnius, eſt eſſe indiuiſibile, multitudinis vero, eſſe diuiſibile. Porro, diuiſibile & indiuiſibile inuicem eſſe oppoſita, conſtat ſatis. At ſi vnum intelligatur, vt eſt pars alterius, & poteſt eſſe incluſum in altero; ſic multitudini non opponitur, quum in ipſa multitudine includatur, multitudo enim conſtat ex vnitatibus. ſed nullum oppoſitum includitur in ſuo oppoſito, nec ipſum conſtituit.

Vnum eſt prius multitudine.

Vnũ præterea eſt prius multitudine, prioritate naturæ: nã, ſi vnum eſt, multitudo eſt, non autem è conuerſo. Pars præterea eſt prior toto, & conſtituẽs cõſtituto. at ſi loquamur ſecundum noſtram cognitionem, multitudo eſt prior, quam vnum, quia nimirum eſt magis ſenſibilis, ſicut compoſitum ſimplici: vnde ſicut cognoſcuntur ſimplicia, per compoſita: ſic cognoſcitur vnum, per multitudinem.

QVÆSTIONIS DVODECIMAE

CAP. I.

De bono, quod eſt paßio entis.

Bonum paßio entis.

POſt vnius inquiſitionem, in qua multa difficilia intellectu, nobis obuiam venerunt, ad alterius paſsionis indagationem examinandam acceſsi tanto libentius, quanto illius nomen eſt mihi cæteris ſuauius, atque amabilius. Itaque bonum eſt paſsio entis, & cum ente conuertitur: quælibet namque res eſt bona, quia appetibilis; nam bonum ex ſe eſt appetibile 1. *eth.* Appetibile vero, deſiderium perficit appetentis; perficit vero, quia habet eſſe; quoniam eſſe eſt prima actualitas, primaque perfectio. habet ergo eſſe, quia eſt ens. Res ergo in tantum eſt bona, in quantum eſt ens: igitur bo-

6. met. vlt.

num, & ens ſunt idem, philoſ. *Bonum & malum ſunt in rebus*, inquit, *verum & falſum in anima*: bonitas ergo eſt paſſio entis extra animam, cuicunque enim ineſt bonitas, aut eſt actus, aut habens actum: proinde ratio actualitatis, eſt participatio bonitatis. Vnde primus actus cum ſit ſum-

De bono.

Bonum extra animã.

mum bonum, illius participatione, entia ſunt bona, à quo in illa communicatur omne bonum. *A primo quidem principio*, ait philoſ. *communicatum eſt eſſe, & viuere omnibus, his quidem clarius, his vero obſcurius; quatenus magis minuſque actus ſunt participia*. Reuera, ſi bonum conſideretur, vt amatum, ſic plane finis rationem habet, mouetque vt amatum, & deſideratum. At ſi, vt largiens, atque effundens ſuam naturam, ſubit rationem efficientis 3. *phyſ.* 11. At, vt vniuo-cum, habet rationem formæ 4. *met. com.* 4. & 7. *met. com.* 28. Omnia igitur appetunt bonum, quia appetunt eſſe, ac imitari cupiunt ſummum bonum, in quo eſt ſummum eſſe, prima forma, atque primus, & ſimpliciſsimus actus, hac de cauſa. materia teſte *Themiſtio*, frequenter ſuſcipit formas, quia appetens eſt diuinitatis. *Exiſtente*, inquit philoſ. ibidem, *quodam diuino & optimo*: ſubiungit commentator, *hoc eſt perfectio diuina maxima. cui omnia appetunt ſimilari, ſecundum quod poſſunt.* Itaque materia, bonitatem participat, quatenus participat formam, quæ eſt quædam diuini eſſe participatio. Et *Naturaliſsimum*, inquit, *opus eſt viuentibus, quæcunque perfecta, & non orbata, aut generationem ſpontaneam habentia. facere tale alterum, quale ipſum, animal quidem animal, planta autem plantam, quatenus ipſo ſempiterno & diuino eſſe participant, ſecundum quod poſſunt: omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcunque agunt ſecundum naturam:* eſſe ergo actuale, habet rationem boni: vnde bene oſtenderunt bonum eſſe, quod omnia appetunt, natura ſiquidem ſemper intendit bonũ, quia mouetur ab intelligentia dirigente, & non errante 12. *met. com.* 18 ſicut ſagitta, à ſagittante. Agentia autem voluntaria, cum à propria voluntate moueantur, frequenter mouentur in bonum apparens, & non verum. *Aliquod* inquit, *bonum videtur, ſed non eſt bonum, & eius tamen intendens in malum operatur*: *Omne igitur quod mouet appetitum, aut eſt verum, aut apparens bonum.* Quamobrem, ſi omnia appetunt bonum abſque dubio, appetitu naturali Deum appetunt omnia, in quo ſunt omnes rationes boni: ſicut ex multis Mercurij ſententiis, ſatis conſtare poteſt. Bonum namque dicitur ab eo, quod eſt, quia ſic perficit deſiderium appetentis: igitur ex ſui natura cupit eſſe, ac magis magiſque ſuum eſſe propagare: nam quo magis fuerit propagatum, eo magis erit bonum; hac de cauſa ex ſui natura ſeſe diffundit, atque communicat, dans omnia, & nihil recipiens: vnde tanto diuinius, quanto communius. hoc profecto ſoli Deo competere Mercurius firmiſſime docet: nam 2. dialogo Pymandri: *Deus eſt ipſum bonum*, inquit, *nec aliquid, ſiue aliud quicquam præter bonum. Reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt: bonum enim porrigit vniuerſa; nec recipit quicquam. Deus exhibet omnia, cupit nihil*: Hæ igitur ſunt duæ conditiones boni, *dare omnia, & nil cupere*: ſequuntur ex his aliæ conditiones, ſcilicet nullius eſſe indigum, & à nullo vinci poſſe: quod enim exhibet omnia, & aliorum cupit nihil, igitur eſt *ſibi* ſufficiens, & omnibus numeris perfectum, nulliſque paſsionibus ſubditum: *Ego dixi Domino meus es tu*, ait Dauid, *quoniam bonorum meorum non eges.* Hoc idem à Mercurio dialogo 6. ad Æſculapium dilucidiſsime oſtenditur: *Bonum ô Æſculapi*, inquit, *in nullo penitus niſi in vnico Deo, imo ipſum bonum. Deus ipſe ſemper, nullius rei indigus, vt illum adeptus fiat malus*: ecce tertia conditio. Sequitur quarta: *Nec eſt*, inquit, *illo validius aliquid, à quo expugnetur.* Sequitur quinta: *Vbi paßio, nullo modo bonum, vbi bonum, nec paßio penitus vlla: Deus autem quoniam eſt perfectiſsimum bonum, nulla ſubditus eſt paßionibus. In homine comparatione mali, bonum eſt minus malum: vnde bonum hominis, eſt mali particula minima: inquinatur enim hoc bonum ad mixtionem malorum, infectum vero vlterius bonum non permanet.* Loquitur Mercurius de perfectiſsimo bono, cui bonum noſtrum comparatum, malum potius, quam bonum reputatur. Mundus quoque participatione boni, eſt bonus: bonum dico, in quantum ſcilicet ipſe etiam omnia efficit, qua quidem ex parte bonus eſt mundus. in reliquis omnibus. non bonus paſsibilis eſt, & omnium præterea cauſa paſsionum, mundus enim eſt congeries malorum. Cum igitur bonũ det omnia, accipiat nihil nullius rei ſit indigũ, à nullo vinci poſsit. vt illius admixtione fiat malus, nulliſque ſubiaceat paſsionibus: igitur nõ eſt otioſum, ſed actiuum, & nunquam poteſt deeſſe, & hæ quidem duæ aliæ conditiones numerantur: ſic enim docet Mercurius, ad Tatium loquens, *Bonum*, inquit, *ipſum actiuum eſt, vult eſſe, & eſt, & omnia propter ipſum, nullo tempore deficit, & vniuerſa vult eſſe. Proprium quippe boni ô Tati, ſeſe notum*

Deus bonus.

1. ſal 100.

12. met. 36.

Triplex ratio boni.

1 phyſ. 81.

Quare materia appetit formã.

2. ani. 34.

Natura appetit bonum.

1. phyſ. 51.

3 an 51.

Quare Deus dicitur bonus.

Mercurius dial. 2.

Pſal.

Bonum hominis.

Mundus congeries malorum.

Dial. 10.

Nouem cõditiones boni ex Mercurio.

De bono.

tum præbere. Nouem ergo conditiones boni ex Mercurio numerantur nempe omnia *largiri: nil cupere: nullam rem eſſe indigum: à nullo vinci: ſiue nullam habens admixtionem mali: nullis paſſionibus ſubdi: ſemper eſſe actiuum: nunquam deficere: omnia fieri propter ipſum. ſeſe vetum præbere.* Hæ profectò conditiones perfecti abſolutique boni, ſoli Deo conueniunt optimo maximo. Plato in principio Timæi, aliam addit conditionem, videlicet *nulla inuidia moueri. Sequatur*, inquit, *quam ob cauſam ille rerum author hoc vniuerſum conſtituit, bonus erat. bonus autem nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur. Ergo quum liuor ab eo alieniſſimus eſſet, omnia ſibi, quantum fieri poterat, ſimilia fieri voluit.* hoc idem à Mercurio approbatur.

Dial. 14.

Mortalium paſſiones Deo non ſunt aſcribendæ, inuidia, ſuperbia, ignorantia, imbecillitas; niſi enim Deus faciat omnia, aut ſuperbus eſt, aut potius imbecillus. quorum vtrumque nefarium: Deus enim vnicam propriamque naturam habet, idque ipſum bonum eſt: bonum autem nec ſuperbus eſt, nec impotens: ipſum vero bonum Deus eſt: bonum quippe ipſa vis omnium agendorum.

Voluntas Dei bonitas omn.

In Aſclepio: *Voluntas Dei, ait, eſt bonitas omnis. hæc eadem bonitas omnium rerum, ex diuinitate cum natura, eſt nata; vt ſint omnia ſicuti ſunt, & fuerunt, & futura omnibus de hinc natura ex ſe naſcendi ſufficiat.* Et paulo poſt: *Voluntas Dei caret initio, quæ eadem eſt, & vbique eſt ſempiterna: vult autem omnia bono, & habet omnia, quæ vult omnia autem bona, & cogitat, & vult.*

Deus vult ſemper bonum.

Non temere à Platone in Minos, ſiue de lege, vir bonus Deo ſimillimus dicitur: ſacratiſſimus omnium eſt vir bonus: prophaniſſimus contra vir malus. Bonum etiam vim habere attrahendi in libro de amicitia docet. *Bonum eſt, inquit, quod trahit, non alterius, ſed ſui gratia.* Bonum igitur ſecundum Platonem, eſt Dei ſimilitudo, atque ex ſe attractiuum, ob ſui honeſtatem: igitur eſt omnium finis, fauens omnibus, nulli rei noxium, alioqui ſui gratia, alia ad ſe trahere non poſſet: hanc ob cauſam in *Hipparcho* ait,

Boni conditiones ex Platone.

Duplex bonum.

bonum eſſe duplex: vnum, quod eſt finis: alterum, quod eſt ad finem. Illud propter ſeipſum, hoc propter aliud expetendum: illius appetitio, voluntas, huius electio: illud venerandum, hoc vtile: illo fruimur, hoc vtimur: illius adeptio, beatitudo, huius lucrum vocatur. lucrum igitur eſt boni vtilis acquiſitio, quod ad veri boni conſequutionem conducere poteſt. quod vero huic non prodeſt, nec ipſum vtile eſt, nec eius adeptio, lucrum. quaſi diceret Plato, *eſt duplex bonum: vnum ſimpliciter, aliud ſecundum quid: primum eſt finis, ſecundum eſt ad finem. in primo eſt beatitudo, in ſecundo eſt vtilitas, ſi ordinetur ad primum. ſin vero, detrimentum: in primo eſt fruitio, in ſecundo eſt vſus. abuſus vero, ſi vtimur fruendis, & fruimur vtendis.* Dialogo 2. de repub. *Bonum eſt Deus, nullum autem bonum noxium, quod autem innoxium eſt, mala non facit.* Et 6. *de legibus*, vocat Deum patrem bonum, & filium ideam boni. Itaque conditiones veri ſummique boni ſecundum Platonem tot, ac tales numerantur, *omnia largiri nulla inuid. a moueri: ad ſe ob ſui gratiam trahere omnia. nulli rei eſſe noxium: mala non facere, omnium eſſe perfectum, & abſolutum finem, ad quem omnia ſunt ordinanda, atque dirigenda.* His conſentire videtur Philoſophus 3. met. com. 3. *Bonum eſt, per quod diſponitur cauſa finalis, bonum eſt natura prius malo, quia bonum eſt ens, malum autem non ens, vtpote priuatio boni.*

3. met. 3.
9. met. 19.

Pythagoras dicit Deum monadem eſſe, ſiluam vero dualitatem: hoc eſt, Deum eſſe principium bonorum, ſiluam vero malorum. hac de cauſa Ariſtoteles defectus omnes ad materiam reduxit. *Numenius* Platonicus nobilis, viam boni inueniendi, dicit eſſe inuentu difficilem: *Via*, inquit, *intelligendi boni optima vna eſt, vt primum negligantur ſenſibilia omnia: deinde vt in diſciplinis numeri ipſi inſpiciantur, ac inde ad intelligendum ipſum ens eleuari.* Hæc in primo libro de bono. & in quinto, *Quatuor*, inquit *ſunt, primus Deus, qui eſt ipſum bonum: imitator eius, qui eſt omnium creator, qui eſt bonum: eſſentia vero, altera quidem primi, altera vero ſecundi, non quidem diſtinctas ſubſtantias, ſed perſonas oſtendit: nam aliquando vſia, perſonas ſignificabat.* Itaque qui cupit docere ſcientiam veri boni, à ſenſibus ſeſe abſtrahat, cum nullum ſit phantaſma talis boni.

Modus cognoſcendi veri boni.

C A P. II.

De bonitate Dei, ſecundum Philoſophos.

QVamuis, quæ dicta ſunt, ſufficere poſſent; quia tamen huius rei inquiſitio, ad pietatem maxime facit, addam & alia, ab vnoquoque vere philoſopho, hilari animo ſuſcipienda. *Plato*, huius diuinæ virtutis, ſeu naturæ, diligentiſſimus inueſtigator, in *Protagora ſic loquitur*, atque aſſerit, *hominem bonum inueniri perdifficile eſſe, fieri autem poſſe, vt ad aliquod tempus. ſed cum bonus fuerit, perſeuerare in bonitatis habitu*, vt dixit Pythagoras, *impoſſibile, minimeque humanum, ſed ſolum Deum hoc honore præditum*: hoc ergo nomen, bonum, ſoli Deo congruere Plato apertiſſime docet.

De bonitate Dei.

Cum ergo mala, id eſt, peccatorum pœnæ à Deo nobis inferuntur; ob id tamen, Deus author malorum minime eſt dicendus: *Melius eſt autem* (inquit Plato in Gorgia) *ſic nos caſtigari, quam permanere in ſcelere.*

Deus ſolus bonus.

In ſexto de repub. ideam boni dicit eſſe ſcientiæ, & veritatis cauſam. Et in 7. de repub. *Hæc idea boni omnibus omnium rectorum & bonorum cauſa eſt, veritatem & mentem præbens: quam neceſſe eſt videre, qui prudenter, aut priuate, aut publice aliquid agere cupit: Quemadmodum*, inquit, *ſol efficit, vt omnia videantur corporaliter; ſic ſummum bonum in regno intelligibili.* Deinde, *ſicut ſol dat lucem, & facit viſionem; non tamen eſt viſio, nec ſparſa lux; ſic ſummum bonum non eſt ipſa cognitio, radius aut mens cognoſcens, ſed maius.* Poſtremo, *quemadmodum ſol dat ortum, augmentum, alimentum viſibilibus, ipſe autem non eſt generatio, res ſacta; ſit bonum, non ſolum præbet rebus, vt intelligantur, ſed & ipſum eſſe, & ſubſtantiam: ipſum autem non eſt ſubſtantia, ſed maius, & melius dignitate, & poteſtate vltra ſubſtantiam.* Adde, quod *ſicut præeſt huic mundo ſol, & imperat, ſic imperat ipſum bonum mundo intelligibili.* In ſeptimo de repub. *fingit habitantes in terra, quaſi in ſubterraneo ſpecu eſſe, qui à pueris aſſueuerint illic videre in pariete ſola rerum ſimulachra ab aliquo lumine repræſentata.* Sic nos inter vmbras eſſe, veritatis autem campum, veraſque res, apud ſuperos eſſe, vbi eſt idea boni.

Idea boni cauſa veritatis.

Quatuor ſimilitudines bonitatis.

Simile quiddam à Numenio dicitur *Corporalia*, inquit, *à ſignis, & ſimilibus quibuſdam comprehendere poſſumus, ipſum vero bonum à nullo inſito ſigno.* Quare, ſicut aliquis in ſpecula ſedens, paruam nauiculam ſolam in magno pelago inter vndas, acutis viſus vno intuitu perſpexerit; ſic longe à ſenſibilibus ſedens ſolum intueri poteſt. Si quis autem ſenſibilibus detentus, ipſius boni quaſi phantaſmatibus mouetur, ac ideo putet bonum ipſum perſpexiſſe, vehementer peccat. nullum enim phantaſma ipſius eſt.

lib. 1. de bono.

Bonum verum non ſine te cognoſcitur.

Simplicius ſuper Epictetum, contra eos, qui duo principia ponebant, bonum, ſcilicet & malum ex *Zoroaſtris impietatibus*. *Vnitas*, inquit, *neceſſario præcedit multitudinem. cunctaque ex participatione vnitatis extiterunt. In principio operum diuini, omnium rerum ſunt, & principium eſt ipſum bonum. Nam quod omnia concupiſcunt, id omnium eſt principium & finis. A ſeipſo quoque bonum cuncta producit, prima, media, & extrema. Neque principium temporis habet bonitas diuina, à qua bene cuncta fiunt. neque Deus aliquando adeſt. aliquando abeſt; hæc enim corporea ſunt, ſed ipſe ſemper adeſt omnibus, ab omnibus ſegregatus: & prouidentia eius, quia ipſe ſemper, & vbique eſt, & bonus eſt, omnibus rebus infunditur, vt quodque meritum eſt. Et quemadmodum à luminis ſolis omnia irradiantur, aliaque vident, alia videntur; alia germinant, alia proſeminantur; aliaque albeſcunt, alia nigreſcunt, vnumquodque vt aptum eſt, ſine luminis labore; ſic, imo multo magis ex immenſo bonitatis fonte omnia accipiunt eſſe, & congruentem naturæ ipſorum, modum, ordinemque.*

Bonitas eſt æterna.

Similitudo.

Proclus. *A natura*, inquit, *diuina, omnium aggregatio bonorum: ſi quid in orbe boni diuinitati tribuende.* Itaque ex doctrina Platonis, Numenij, Simplicij, atque Procli, *Dei bonitas, cauſa eſt omnis boni, omniſque virtutis, ſed cognitu difficilis, ob eam, quam cum ſenſibus habemus, amicitiam, ac familiaritatem noxiam. Non mirum ergo ſi veri, æterniſque boni neglectis, ſimulachra ſequimur veri æternique boni.* Hoc etiam imitatur Plotinus, *Illud*, inquit, *eſt verum bonum, omniumque præſtantiſſimum, cuius virtute cætera quoque boni participia ſunt. Cætera vero duobus præcipue modis ita bonum habent, tum quia illi ſimilia facta ſint, tum quia operentur ad ipſum proinde, ſi appetitio, actioque ad optimum eſt bonum, conſequens eſt, ipſum bonum ad aliud non aſpicere, nihilque aliud exoptare. eſſe vero fontem, quoniamque omnino principium, ſecundum naturam exordium actionum, quod quidem cætera ad ſui ſimilitudinem efficit bona. hoc autem bonum ſuper eſſentiam exiſtit, ſuper actionem, intellectum, atque intelligentiam. Quin etiam idipſum bonum oportet aſſerere, ad quod omnia referuntur, ipſum vero ad aliud non refertur; ſic enim illud quoque verum eſſe conſtat, ipſum bonum eſſe, quod omnia appetunt. Oportet itaque ipſum firmiter permanere, & ad ipſum cuncta conuertere: quemadmodum reuoluitur circulus circa centrum, à quo lineæ ſingulæ producuntur. Exemplo nobis ad id ſol eſſe poteſt, qui quaſi centrum eſt ad lumen, quod ab ipſo dependet, ſimul ad ipſumque annectitur, ideoque vna cum illo exiſtit vbique, nec ab illo alicubi ſeparatur. Omnia igitur bona, à ſummo bono fluunt, & in illud refluunt; quia ſcilicet vnde exeunt, redeunt flumina. Omnia ſane appetunt bonum illud, ſed diuerſimode: nam inanimata, ad animam reducuntur, anima vero ad ipſum bonum per intellectum: intellectus vero poſt ipſum bonum ſedem obtinet. Quapropter vita illis, quibus viuere datum eſt, bonum eſt iudicanda: ſimiliter intellectus quibuſcunque intelligentia conuenit. Itaque, vbicunque vita vna cum intellectu viget, dupliciter adeſt bonum.* Hæc eſt Plotini ſecreta, de ſummo bono, atque abſcondita Theologia. Deus plane ſua nos condidit bonitate, & eadem ad ſe tra-

Enn. 1. lib. 7. c. 1.

Bonum eſt ſicut circulus.

Quomodo bonum ſit vna.

De bonitate Dei. Intellectus poſt bonum.

trahit, quæ condidit. ipſa eſt vitæ animæ intelligentis, & intellectus poſt ipſam: nam ſi vita intelligentiæ, ſiue intellectus, eſt veritatem intelligere. veritas vero, ſine Dei bonitate intelligi non poſſit, vt patet ex Platonis doctrina. bonitas ergo Dei, in anima intelligentis, primum vitæ gradum obtinet. deinde intellectus. Alibi boni naturam abunde deſcribit. *Eſt*, inquit, *verum & ſummum bonum, à quo omnia dependent, quod & omnia appetunt, accipientia ab ipſo principium, eiuſque penitus indiga: ipſum vero nullius egenum, ipſum ſibi ſufficiens, nihil penitus appetens, menſura omnium, atque terminus: ex ſeipſo producens intellectum, eſſentiam, animam, vitam. rurſus actionem circa intellectum. ipſum eſt ſupra pulchrum, & ſuper ea quæ ſunt optima, in mundo regnans intelligibili; quia ſane intellectus eſt intellectus aliquam, non qualis noſter, ſed qui habeat omnia ſit omnia, ſecum habitet, ſibi præſens vniuſ, habeat cuncta non habens: non enim ea poſſidet tanquam alia, nec ipſe exiſtit alius, neque quæ ſunt in eo, ſingula ſegregantur à ſingulis; imo vero quodlibet eſt vniuerſum, & vbique, neque tamen confunduntur cuncta, ſed rurſus ſingula diſtinguuntur. Sunt autem & prima bona, ſunt & ſecunda, ſunt quoque tertia: cuncta quæ circa regem vniuerſorum, ipſeque rex bonorum omnium cauſa eſt, & illius gratia omnia. Denique, circa ſecundum ſecunda ſunt, & tertia circa tertium.* Mirabilis plane hæc Plotini theologia, quæ & boni naturam, & intellectus diuini, atque attributorum vnitatem, ordinemque, denique ſanctæ Trinitatis myſterium, ſubtiliter, profundeque deſcripſit.

L. 1. enne. c. 2.

Boni naturam Plotino.

Intellectus diuinus.

Enn. 1. l. 9. c. 1.

Similia quædam ab eodem depromuntur alibi: *Quando dicimus vnum, inquit, & quando dicimus ipſum bonum, vnam eandemque naturam intelligimus. Illud vero primum dicitur, quia ſimpliciſſimum, ſeipſo ſufficiens, quoniam non conſtat ex pluribus, alioquin in ea, ex quibus compoſitum, referretur. Rurſus non eſt in alio, quoniam quidquid eſt in alio, eſt & ab alio: nulla ergo in eo compoſitio, & nihil eo ſuperius.* Reuera, ſi tale eſt bonum, proculdubio eius vita, eſt purus actus, quo cætera ſunt in actu, & viuunt; ſic enim docet Plotinus. *Vertus*, inquit, *intellectus, vita, anima ſapiens in boni gradu verſantur: nam & vita ipſius boni. cap. 21. actus eſt; imo vera actus ex ipſo bono dependens, à quo amor accenditur intelligentiæ: torpet profecto animus priuſquam boni lumen acceperit, ipſeque animus ex ſe recidit reſupinus. Poſtquam vero à boni lumine animus eſt accenſus, corroboratur, debacchatur, ſtimulis incitatur, ſurſum attollitur, ab eo ſublatus, qui infundit amorem, & intellectum. Neque quiſquam mirari debet ipſum, quod animam ſequitur bonum, tantam potentiam habere. dum videlicet ad ſeipſum trahit, quia nihil ſe melius eſſe pariter, cum ſit ipſum omnium optimum, cuius notitia eſt magna, quæ illum intuitum præcedit, ad quem cum acceſſerimus, completur in nobis boni cognitio.* Itaque bonum verum, & ſummum (vt Plotinus docet) eſt, à quo omnia dependent; quod quæ omnia appetunt: ad quod omnia redeunt: quod eſt ſuper omnia: ſibi ſufficiens: nullius rei indigum: ad ſe trahens omnia: primum bonum animæ: lumen intellectus: veritatis, & ſcientiæ cauſa. amoris fons, & origo: denique omnium bonorum principium, medium, & finis, actus purus, & vita.

Bonum eſt actus & vita.

Enn. 6. l. 7. c. 20.

Vis ſummi boni.

CAP. III.

De bonitate Dei, ſecundum theologos.

Admodum præclara ſunt, quæ de Dei bonitate, ab illis ſapientiæ ſtudioſis depromuntur teſtimonia, adeo que animum alliciunt, vt diuino quodam ſpiritu afflatos, putem eſſe locutos. Poſt ergo illorum admirabilem, ſublimemque doctrinam, ad theologorum, ac ſanctarum oracula ſcripturarum, tranſeundum mihi eſſe arbitror; vt ex illis, velut ex firmis teſtibus, mira de Dei bonitate audiamus, percipiamus, denique ſapiamus: nam & ipſa bonitas, ſecundum quandam dictionem hebraicam, Taam, propria ſaporem, & guſtum ſignificat. *Sapor eius*, inquit Moyſes, *ſicut placentæ*. Transfertur autem ad ſaporem æternum, id eſt, ad decorem, ſeu bonam rerum diſpoſitionem, quæ inde conſurgit, quando in omni parte vitæ ſeruamus decorum, & honeſtum: Pſal. 118. *bonitatem, & diſciplinam*, alter, bonum ſaporem: Græce eſt χρηστότης, *bonitatem ſeu comitatem, benignitatem, humanitatem*. Paulus cum autem χρηστότης id eſt, *benignitas, & amor erga homines apparuit*. Rom. 11. *Vide erga bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate.* Auguſtinus, vertit *ſuauitatem*, Ambroſius *iucunditatem feciſti cum ſeruo tuo*, hoc eſt, feciſti vt delectaret me bonum. Hebræi, bonum vocant, Tob, quod ſignificat amabile, iucundum, vtile, gratum, humanum, benignum. Congruit hoc ipſius boni naturæ, quæ ex ſe amabilis eſt, vtilis, & grata: hac de cauſa frequenter in ſcripturis Deus vocatur bonus. Pſal. 118. *Bonus es tu*, id eſt, beneficus, & ſuauis. Et 72. *Quam bonus Iſrael Deus*. Et 117. *Confitemini Domino quoniam bonus*. Et 134. *Laudate Dominum, quia bonus dominus*. Iudith 11. *Te ſolus bonus*. Paralip. 30. *Dominus bonus propitiabitur cunctis*. Iar. 3. Lam. *Bonus eſt Dominus ſperanti in eum*. Matt. 19. *Vnus eſt bonus Deus*. Proprie bonitas in diuinis ſpiritui ſancto congruit. Pſa. 142. *Spiritus tuus bonus*. Heb. bonitas. Nam quemadmodum potentia patri attribuitur, & filio ſapientia; ſic etiam Spiritui ſancto bonitas, hac ſane bonitate recreamur, accendimur, renouamur. Itaque, *Deus eſt ſummum bonum, quia incommutabilis eſt*, (inquit Iſidorus de ſummo bono) *& corrumpi omnino non poteſt. creatura vero bonum eſt, ſed non ſummum, quia mutabilis eſt.* Recte ergo dictum eſt à Dionyſio Areop. boni nominationem excellenter, ſempiternæ deitati, theologos attribuiſſe, ipſa enim ad omnia exiſtentia, ſuam extendit bonitatem. Etenim ſicut noſter ſol non ratiocinans, neque præeligens, ſed per ipſum eſſe, illuminat omnia, illius lumen participare valentia; ita quod eſt bonum ſuper ſolem, per ſuam eſſentiam, omnibus exiſtentibus proportionabiliter, immittit bonitatis totius radios: propter iſtos ſubſtiterunt intelligibiles & intellectuales omnes, & ſubſtantiæ, & virtutes, & operationes. propter iſtos ſunt, & vitam habent indeficientem, & immutabilem ab omni corruptione. Ex bonitate Dei habetur in ipſis, & collocatio, & continentia, & cuſtodia, & eſſe, & bene eſſe, & ad ipſum (ſicut eſt poſſibile) ſeſe configurant, & boniformes ſunt, & ſequentibus communicant: ſicut diuina lex induit dona ad ipſas, ex bono venientia. Inde vnitiones, diſcretiones inconfuſæ, & quæcunque ſunt cœleſtis Hierarchiæ ex fontana ſunt bonitate, ex qua datum eſt illis, manifeſtare occultam bonitatem, & eſſe nuntios diuini ſilentij. & ſicut lumina clara interpretatiua eius, quæ in abditis proprietas. Sed & poſt illas ſacras mentes, animæ, & quæcunque animarum bona, ſunt propter bonam bonitatem. Sed & de ipſis irrationabilibus animalibus, & animabus (ſi oportet dicere) quæcunque aerem ſecant, & quæcunque in terra extenduntur, & in aquis vitam ſortita ſunt, & ſub terra cooperta viuunt, propter bonum animata ſunt, & viuificata. Et plantæ omnes motiuam, & nutritiuam habent vitam ex bono, & quæcunque inanimata, & non viuens ſubſtantia propter bonum eſt, Itaque manifeſta diuinæ bonitatis imago magnus eſt iſte, & ſemper ſplendens ſol; ipſe enim illuminat, illuminari valentia omnia, creat, viuificat, continet, perficit, menſura eſt exiſtentium, & æuum, & numerus, & ordo, & ambitus, & cauſa, & finis, auget, mundat, renouat, ornat. Pulchre etiam modus inueniendi veri boni ab Auguſt. deſcribitur: *Excedat*, inquit, *cor veſtrum omnia viſa, intentio, vniuerſas cogitationes: totum ab animo reiicite, quidquid occurrerit quod cogitare poſſitis. dicite, non eſt illud. non enim ſi illud eſſet, mihi iam occurriſſet. Ita deſiderabitis quoddam bonum, omnis boni bonum, vnde omne bonum; dicitur enim bonus homo, bonus ager. adiunxiſti, quoties dixiſti, bonum, bonum ſimplex, ipſum bonum, quo cuncta ſunt bona. Iſta, quæ videntur non ſunt bona, quia ſunt mutabilia.* Et Pſal. 70. *Deus eſt bonum, & de ſe bonum, & ſummo bonus, & nullo alio bonus, bonum recedendo inde, eris malus, dic ergo: Domine quis ſimilis tibi?* Quamobrem Dionyſius Areopagita ſæpe de Deo dicere conſueuerat: *Deus non eſt ens, ſed ſuper ens, ſuper dominus, ſuper bonus &c. quia omnium eſt cunctarum eſſentiarum excellentiſſima, & ſufficientiſſima cauſa, omne namque bonum aut eſt Deus, aut à Deo, ſecundum triplex cauſarum genus.* Cum audis igitur bonum hoc, & bonum illud, tolle hæc omnia, & bonum inuenies incommutabile, quo melius nihil, dignius, nobilius cogitari poteſt. Baſilius Magnus vere: *Hoc*, inquit, *ſummi, ac veri boni contemplatio angelorum theſaurus eſt. hæc autem eiuſmodi ſunt, vt cum perfectam eorum pro ſe quiſque ſinguli cogitationem, poſſeſſionemque adipiſcantur; vniuerſis tamen non ea liceat intueri.* Et contra Eunomium lib. 3. *Bonus Deus*, inquit, & *dicitur, & eſt, non aſtructam habens bonitatem, ſed natura ſibi innatam.* Et ſuper primum Pſal. *Bonum eſt Deus, ad quem reſpiciunt omnia, quem vniuerſa cupide expetunt, natura immutabilis, nulli obnoxius perturbationi, expers mœroris & triſtitiæ, temperies otium, fons ſcaturiens, luculenta, & exundans bonitas, theſaurus nunquam exhauriendus, cuius naturam amantiores boni mundi ignorantes, ſæpeque nullius ſunt momenti admirantur.* Et in Pſal. 114. *Bonum eſt, quod omnia expetunt: bonum autem Deus, & primum, ac perfectiſſimum bonorum.* Chryſoſtomus ſuper illum verſiculum: *Bonitatem feciſti: bonitas facit formam boni, quæ radicem fixam habens, in conſcientia culmeſcit, frondeſcit, grandeſcit: nec aliunde aſcendunt virtutes, niſi à bonitate boni, hæc bonitas, bonos facit. perfectos conſtituit ciues vitæ æternæ: colligit ſuos, vt ament ſe boni, habentes vnam bonitatem matrem, & amicam; & illa amet filios, & amicos ſuos.* Itaque Deus eſt ſummum bonum ſimpliciter, quippe qui habeat omnes boni conditiones perfectiſſimas, ab eoque fluant omnia bona; non quidem velut à cauſa vniuoca, ſed potius æquiuoca, vnde & excellentiori modo in ipſo inueniuntur, ſicuti calor in ſole: bonum habet rationem perfecti: ergo appetibilis,

Bonitas quid ſignificet.

Exod. 16.

Pſal. 118.

Ad Tit. 2.

Hebræi.

Pſal. 118.

Pſal. 72.

Pſal. 117.

Pſal. 134.

De bonitate Dei.

Iudith.

Paral. 30.

Hier.

Pſal. 142.

De diuin. nom. 4.

Bonitas ſoli comparat.

Bonitas Dei in angelis.

Bonitas Dei in hominibus.

In aliis rebus.

Sol imago bonitatis.

Super Pſ. 26.

Bonum ſimplex.

Conſt. mon. c. 19.

Bonus natura.

Bonitatis verae.

De bonitate Dei.

bilis; vnumquodque enim ſua ſponte, ad perfectionem tendit, quod eſt vltimum appetibile: & hoc dicitur bonum ſimpliciter. alia vero quia hac perfectionis dignitate vacant bona ſecundum quid, & non ſimpliciter dici poſſunt. Bonum quoque ſubit rationem finis, præſupponitque efficientis, atque formalis cauſæ rationem: quod enim eſt primum in cauſando, vltimum eſt in cauſato: ignis namque primo calefacit, quam formam inducat; calor nihilominus in igne, formam ſubſtantialem conſequitur. In cauſando bonum primum inuenitur & finis, qui mouet agentem: deinde actio efficientis mouens ad formam: poſtremo accedit forma. In cauſato autem ordo inuertitur. nam primum eſt ipſa forma, deinde virtus effectiua: poſtremo ratio boni. Cæterum, quamuis bonum & pulchrum idem ſint ſubiecto, quippe quæ ſuper eandem formam fundentur; ratione tamen ab inuicem diſſentiunt: bonum enim ad appetitum, pulchrum vero ad vim cognoſcitiuam attinet: bonum eſt, quod omnia appetunt finis rationem: pulchrum autem rationem formæ obtinet; ſiquidem in debita proportione conſiſtit, quia nimirum, rebus debite proportionatis, ſenſus maxime delectatur: ſicuti in ſibi ſimilibus; ſenſus enim quædam ratio eſt, omniſque virtus cognoſcitiua. Quoniam autem, per aſſimilationem, cognitionem fieri ſcimus, ſimilitudo vero formam intuetur: iure ergo, ad cauſæ formalis rationem, pulchrum reſpicere diximus. bonum in voluntate conſiſtit, quatenus finis, tum actus rationem habet: reſpicit namque finem, vt obiectum, actumque, vt ſui perfectionem; hac etiam de cauſa in debito ordine, ſpecie, atque modo inueniatur, ac ſubſiſtat, neceſſe eſt omnino. Reuera, intantum vnumquodque dicitur bonum, inquantum eſt perfectum; ſic enim eſt appetibile: perfectum autem dicitur, cui ſecundum ſuæ perfectionis modum deeſt nihil: id autem eſſe non poteſt, niſi per ſuam formam: formæ autem aliqua præſupponit, & aliqua ad ipſam neceſſario conſequuntur: igitur, vt aliquid ſit perfectum, opus eſt, vt & formam habeat, & ea, quæ ad ipſam conſequuntur. Porro, principiorum materialium, ſeu efficientium determinatio, ſeu commenſuratio ad formam præexigitur; & id quidem modum indicat. nam menſura modum præfigit: ipſa vero forma ſpeciem; vnumquodque enim per formam in ſpecie conſtituitur: ideoque dicitur, numerum ſpeciem præbere. diffinitiones certe numerum ſignificantes ſunt ſicut numeri 8. *met.* Etenim quemadmodum numerus per additionem vnitatis variatur; ita plane diffinitio, per differentiæ adiunctionem, ablationemque. Ad formam autem, inclinatio ad finem, ſeu ad actionem, vel ad aliquid huiuſmodi conſequitur: nam vnumquodque quatenus eſt actu, in id, quod ſuæ congruit naturæ, agit, tenditque; quod plane ad pondus, ordinemque ſpectare videtur: ex quo patet quomodo in modo, in ſpecie, atque in ordine ratio boni conſiſtat. Cæterum, ſicut motus corporis naturalis terminatur quidem ſimpliciter ad vltimum; ſecundum quid vero, ad medium, quo itur ad vltimum, à quo motus terminatur, diciturque terminus motus, eo quod aliquam motus partem terminet, ipſe quoque vltimus terminus, vel eſt res ipſa, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma, aut quies in re illa: id, quod eſt appetibile, motum appetitus terminans ſecundum quid, idque vt medium, quo tenditur in aliud, vtile vocatur: id vero quod appetitur, vt vltimum, inſtar rei, in quam per ſe appetitus tendit, motus appetitus totaliter terminans, nominatur honeſtum; honeſtum ſiquidem dicitur, quod per ſe deſideratur. Id autem, quod appetitum terminat, vt quies in re deſiderata, eſt delectatio. Ex his autem patet, ſolum Deum & dici, & eſſe bonum, qui per ſuam eſſentiam eſt perfectus: nam illius eſſentia eſt ſuum eſſe, cui nullum accidens contingere, ſeu accidere poteſt, denique ad aliquod extrinſecum non ordinatur: & hæc eſt triplex perfectio, quæ ſoli Deo congruit. Cætera vero omnia, bona dicuntur, cauſaliter & extrinſece, ob bonitatem diuinam; proprijs autem bonitatibus, formaliter, & intrinſece. Sane, vnumquodque eſt bonum, effectiue, exemplariter, atque finaliter, bonitate quidem diuina, ſimilitudine autem illius, formaliter, ſicuti aer lucidus luce ſolari. Itaque, vnumquodque bonum appellatur, diuinæ bonitatis ſibi inhærente ſimilitudine, quæ eſt formaliter ſua bonitas ipſum denominans.

Bonum eſt appetibile. *Bonum eſt finis.* *Bonum differt à pulchro.* *Pulchrum reſpicit formam.* *Ratio boni conſiſtit in ſpecie modo & ordine.* *Modus.* *Forma.* *Ordo.* *Vtile.* *Honeſtum.* *Delectatio.* *Solus Deus bonum.*

QVÆSTIONIS DECIMÆTERTIAE

De vero.

CAP. I.

De vero, quod eſt paßio entis.

EXpediti à bonitatis negotio, ad veri, veritatiſque indagationem tranſire feſtinauimus, vt abſolutum de entis paſſionibus ſtudium habeamus. Porro, verum bifariam intelligi poteſt: vno quidem modo, quatenus contra falſum diſtinguitur, alij dicunt, formaliter, & ſic eſt relatio quædam, qua compoſitio, vel diuiſio, quæ eſt ſecunda mentis operatio, vera vel falſa, dicitur: ab eo enim quod res eſt vel non eſt dicitur oratio vera vel falſa: hæc autem quoniam abſtrahit à relatione reali, & rationis, non eſt idem cum ente reali; idcirco illius paſſio dici non poteſt. alio modo accipitur, quatenus diſtinguitur contra fictum, vt aurum verum, & aurichalcum, quod à nonnullis nominatur materialiter, dicitque rei naturam habentem ordinem intelligibilitatis ad intellectum. Verum ergo materialiter eſt rei natura, vt intelligibilis, vel cognoſcibilis ab intellectu. Itaque ens reale, & verum materialiter ſumptum ſunt idem, quippe cum quodlibet ens, ſit ſeipſo intelligibile: igitur ſeipſo verum. Ens ergo & verum ſunt idem. Sane, vnumquodque eſt intelligibile per ſuam entitatem; res ſiquidem, quæ maioris ſunt entitatis, ex ſui natura ſunt magis intelligibiles; & quæ minoris, minus, & quæ nullius, nihil: quod enim non eſt, non contingit ſcire 1. *poſter.* igitur vnumquodque eſt intelligibile ſeipſo, quoniam non diſtinguuntur res & entitas rei. nam ſicut ad entitatem coloris, ſequitur viſibilitas; ita ad cuiuſcunque rei entitatem intelligibilitas, quæ eſt apta conformari intellectui, quum eius ſit quodammodo omnia. Cum igitur verum, & ens conuertantur ad inuicem, & ens ſit primæ philoſophiæ ſubiectum, vt dixi paulo ante; eiuſdem vtique erit contemplatio veritatis. Etenim quælibet ſcientia ſpeculatiua, magnopere incumbit veritati inueniendæ, atque habendæ; illius enim finis eſt veritas, & finis quidem vltimus. ſed prima philoſophia eſt talis: igitur ad ipſam maxime ſpectat conſideratio veritatis. Amplius, ſcientia veritatis per cauſam habeatur neceſſe eſt; verum namque non per falſum, ſed per verum cognoſcitur, & ſcitur: demonſtratio enim, quæ facit ſcientiam, eſt ex veris, & his ſimilibus, 1. *poſter.* ſed *prima philoſophia*, *eſt cauſarum conſideratiua*, igitur eſt ſcientia veritatis. Item, illa ſcientia, quæ circa veritatis ſtudium maxime occupatur, eſt proprio nomine veritatis ſcientia: à rerum namque conſideratarum nominibus, ſcientiæ denominationem ſortiuntur. ſed prima philoſophia, maxime vera contemplatur, vtpote primas cauſas, primaque principia, ex quibus omnis veritas profluit, atque proficiſcitur, præſertim in cauſis vniuocis: igitur ſpeculatio veritatis primæ competit philoſophiæ. Reuera, quemadmodum bonum, id potiſſimum nominatur, in quod tendit appetitus; ita plane verum id dicitur, in quod tendit intellectus: hoc autem intereſt inter vtrumque, quod nimirum cognitio, eſt in cognoſcente; appetitus vero, ad id, quod appetitur, inclinatur. atque terminus appetitus, quod eſt bonum, eſt in re appetibili: cognitionis vero terminus, quod eſt verum, in ipſo intellectu. Porro, res intellecta, interdum per ſe, nonnunquam vero per accidens, ordinem habet ad intellectum: per ſe quidem, quia ab illo ſuum eſſe dependet: per accidens autem, quia ab illo cognoſcibilis: vnaquæque autem res abſolute vera dicitur, ſecundum eum profecto, quem ad intellectum, à quo pendet, ordinem habet. hac ob cauſam res artificiales propter ordinem ad intellectum, vere eſſe dicuntur; domus namque vera dicitur, quæ formæ quæ eſt in mente artificis, ſimilitudinem aſſequitur. Oratio, quoque vere eſt, quatenus eſt veri intellectus ſignum. Eodem modo res naturales veræ eſſe dicuntur, quatenus diuinarum, quæ in intellectu diuino ſunt ſpecierum, ſimilitudinem attingunt. veritas igitur in intellectu primo, ac præcipue, deinde in rebus, quatenus ad intellectum, velut ad principium referuntur, conſiſtat, neceſſe eſt. Sane, quidquid voce ſignificatur, eſt ens in anima, aut extra animam: non quidem extra, niſi forte cauſaliter tantum: in anima ergo: non per ſimplicem terminorum apprehenſionem, quæ format quidditates, ſed per eorundem compoſitionem diuiſionemque. Adeſt ergo veritas intellectui, per ſecundam illius operationem. Sane, cuiuslibet perfectio illi formaliter ineſt, cuius eſt perfectio. ſed veritas eſt perfectio intellectus, illã per compoſitionẽ, diuiſionemq; acquirentis: ineſt ergo intellectui formaliter. Ampli⁹, quælibet cognitio perficitur,

ſico-

Verum duplex. *Formale.* *Materiale.* *Quomodo eſt paſſio entis.* *Veritatis ſcientia pertinet ad met.* 1. 2. t. met. 4. 3. *Verum eſt in intellectu.* *Rei veritas reſpondet veritati in anima.* *Quomodo veritas ſit in anima.* 1. 2. 3.

De veritate. ſi cognitæ ſimilitudo rei ſit in cognoſcente. ſed veritas eſt perfectio intellectus cognoſcentis, qui iudicando, & diſcernendo ad illud peruenit munus dignitatis, ergo quod prius. 3. Iterum, omne perfectibile, naturaliter ſuam perfectionem deſiderat. ſed intellectus eſt imperfectus, quoadvſque res veritatem attigerit: igitur eſt veritate perficiendus, & per conſequens veritatis ſedes eſt intellectus, & huius ſedis perfectio, eſt ipſa veritas. ſiquidem in illa intellectus ſua operatione non tantum rei ſimilitudinem obtinet; verum etiam ſupra illam reflectitur, tum illam cognoſcendo, 4. tum etiam iudicando ex illa. Etenim quamuis, prima intellectus operatio, rei ſimilitudinem habeat; non iudicat tamen, quia ſecundæ eſt operationis iudicium. In ſenſu quoque rei ſimilitudo inuenitur: ſed ſimilitudinis ratio non quidem à ſenſu, ſed ab intellectu cognoſcitur. Veritas ergo eſt perfectio intellectus, atque bonum, quia in ipſo eſt rei cognitæ ſimilitudo, quæ ab ipſo cognoſcitur intellectu, & diiudicatur, *Deffinitiones veritatis.* non autem à ſenſu, ſiue prima illius actione. *Ex lib. 9.* primæ philoſophiæ colligitur diffinitio veritatis, nempe quod veritas ſit adæquatio rei & intellectus. Cum enim verum ſit in intellectu, atque omnis res vera ſit, quatenus naturæ ſuæ propriam formam habet: neceſſe eſt ergo, quod intellectus in quantum eſt cognoſcens, ſit verus, quatenus ſcilicet rei cognitæ ſimilitudinem habet; quæ eſt ipſius forma cognoſcentis: hac de cauſa ex conformitate rei & intellectus, veritas diffinitur; nam ſi quis conformitatem illam percaperit; veritatem vtique percipit. hanc autem ſenſus minime cognoſcit: *Senſus non percipit veritatem.* nam etſi viſus rei viſibilis ſimilitudinem habeat; comparationem tamen, quæ eſt inter rem viſam, & id, quod ipſe apprehendit de ea, nequaquam diſcernit. Intellectus vero cognoſcere illam valet, non quidem ſecundum quod cognoſcit de aliquo quod quid eſt, ſed potius dum diiudicat rem ita ſe habere ſicut eſt forma, quam de re apprehendit: tunc plane cognoſcit, dicitque verum, idque facit componendo, ac diuidendo; ideoque veritas proprie eſt in intellectu componente, & diuidente. nō autem in ſenſu, vel in intellectu cognoſcente quod quid eſt. Auer. *Verum eſt illud*, inquit, *4. met. 27. d. d. diſp. 1. ſol. dub. 22.* *quod extra animam eſt, ſicut eſt in anima, falſum vero, ſi non ſit è conuerſo.* Et 6. libri: *Putans diuiſum diuidi, & compoſitum componi verus eſt. Mentitur autem contrario habens, ac res ipſæ ſe habent.* vnde *Veritas intellectus ſpeculatiui.* in proœmio primæ diſp. ait. veritatem à virtute intellectuali ſupra cæteras eſſe maxime expeti. Cæterum veritas, quæ in intellectu est ſpeculatiuo, eſt bonum ſimpliciter, 3. *de animatem.* 34. Falſitas vero eiuſdem eſt malum ſimpliciter. *Operatiui.* At veritas, quæ eſt in intellectu operatiuo, eſt bonum in reſpectu, falſum vero, in eodem ſimiliter ſe habet. Adde, vt ex textu com. 15. eiuſdem libri colligitur, quod veritas quæ eſt in intellectu potentiæ, oppoſita ſit falſitati: quæ vero in intellectu agente, atque ſeparatis intelligentijs, eſt veritas ſimplex, cui mendacium non opponitur: ex quo patet non omni veritati, falſitatem oppoſitam eſſe. Auicenna, *veritas vniuſcuiuſque rei, eſt proprietas ſui eſſe; quod ſtabilitum eſt ei.* Anſelmus, *veritas eſt rectitudo ſola mente perceptibilis, nam rectum eſt, quod principio concordat.* Hilarius: *Verum eſt declaratiuum, aut manifeſtatiuum eſſe.* Auguſtinus de vera religione: *Veritas eſt, qua oſtenditur id, quod eſt:* Et iterum: *Veritas eſt ſumma ſimilitudo principij, quæ ſine vlla diſſimilitudine eſt.* Hac de cauſa Plato de ſummo bono, ait, mentem eſſe veritatem, aut omnino certe ſimillimam, atque veriſſimam: quaſi doceret, mentem eſſe veritatis ſedem. Vnde veros appellat *philoſophos,* *Dial. 6. de rep.* *qui odio habent falſitatem, diligentque veritatem.* Quapropter diſcendi cupidum neceſſe eſt ſtatim à pueritia veritatem omnem ſummopere affectare. Et in *Phædro* ait: mentem illas cœleſtes veritatis contemplatione nutriri: *Quæcunque*, inquit, *conuenientem ſibi conditionem ſuſceptura eſt, intuita per tempus id, quod eſt, contenta veritatis contemplatione nutritur, & gaudet. Cum autem reducit, auriga ad præſepe ſiſtens equos,* id eſt, intellectum, & voluntatem, ad Dei viſionem, *obijcit illis ambroſiam,* hoc eſt, veritatem intellectui, *& poſt ipſam nectar potandum,* id eſt amorem voluntati. *Atque hæc eſt deorum vita, veritas, & amor.* *Obiectum intellectus.* Itaque veritas in intellectu conſiſtit, atque illius eſt obiectum, ſi verum materialiter atque abſolute intelligatur: nam quatenus relationem importat, ſub qua intellectus eius ſuum fatur obiectum; illius vtique obiectum eſſe non poteſt; quia verum & falſum ſunt in animo 6. *met.* Obiectum autem intellectus, eſt aliquid extra animam conſiſtens. Nec eſt ſimile de bono, & vero. quia bonum eſt formaliter in rebus, verum autem in anima. *Verum eſt prius bono.* Verum præterea prius eſt quam bonum; ente enim propinquius eſt, quia ipſum eſſe ſimpliciter, & immediate intuetur: boni vero ratio conſequitur eſſe, quatenus ſcilicet perfectum habet rationem; ſic namque eſt appetibile. Adde, quod ſi cognitio præcedit appetitum: verum ergo præcedit bonum, quia ad cognitionem reſpicit, illud vero ad appetitum. Ex his autem patet, *Deum eſſe veritatem:* *De veritate.* nam ſi verum eſt, & quatenus res, & apprehenditur ab intellectu habetque conformem ordinem intelligendi, in intellectu conſiſtit; procul dubio cum in Deo pleniſſime, perfectiſſimeque hæc omnia habeantur; in ipſo *In Deo eſt ſumma veritas.* vtique perfectiſſime eſt veritas. Etenim ſuum eſſe non ſolum eſt ſuo intellectui conforme; verum etiam eſt ipſum ſuum intelligere, & menſura, atque cauſa cuiuslibet alterius eſſe, & intellectus: quamobrem *non modo in ipſo eſt veritas; ſed etiam ſumma & prima veritas, à quo eſt omnis veritas: & ſine qua nulla veritas.* Ipſa autem æterna Dei, & vnica veritate, ſunt & aliæ veritates, vnde & res omnes veræ deno- *Vnica veritas.* minantur, intellectus ſiquidem diuinus, quia eſt æternus, in ipſo ſolo eſt veritas æterna, nec eſſe poteſt opinionum alternatio, quippe cum eius ſcientiam, res aliqua ſubterfugere nequeat; idcirco in Deo eſt immutabilis veritas. In noſtro autem intellectu, qui ſubditus eſt & varietati, & falſitati, veritas immutabilis non inuenitur, imo quatenus veritas exiſtit, ſecundum vniuſcuiuſque intellectus rationem, non vna, ſed plures ſunt veritates: & in vno eodemque intellectu ſecundum plura cognita, plures quoque reperiuntur veritates: vnde illud. Diminutæ ſunt veritates à filijs *Pſal. 11.* hominum.

CAP. II.

De diuina veritate ſecundum diuinas ſcripturas.

QVoniam hæc diuina nomina, nempe vnum, bonum, verum, diuinam præſeferre videntur maieſtatem; hac de cauſa, copioſiorem cæteris; de illis *Pater eſt verax.* inſtitui ſermonem. Quare, poſtquam oſtendi, quomodo verum ſit paſſio entis, & quonam pacto ſit in intellectu, atque Deus ſit ſumma, & vnica veritas; viſum eſt rectum, id, quod poſtremo dixi, diuinarum oraculis ſcripturarum ſtabiliendum eſſe. In diuinis autem literis eſt frequens vſus iſtius nominis, ſolique Deo proprie conceditur; vnde ipſe veritatis magiſter veritatem ſe nominat: *Ego ſum,* *Filius eſt veritas.* inquit, *veritas:* & recte quidem, *quia gratia, & veritas per Ieſum* *Ioan. 1. 14.* *Chriſtum facta; nam vmbra erat lex futurorum: Corpus autem* *Heb. 10.* *Chriſti,* ait Apoſto. Propterea diſputans cum Pilato dixit ſe *natum ad hoc, vt teſtimonium perhiberet veritati:* venerat ſiquidem deſtructurus, atque penitus euerſurus opera illius, qui in veritate non ſtetit, quia veritas in illo non eſt. Pater quoque appellatur verax: *Sed qui miſit me verax eſt,* inquit Ioan. *Ioan. 8.* Verax pater, veritas filius, veritas Spiritus ſanctus, quia *Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Veritas lex. Pſal. 118. *Et lex tua veritas. Pater autem verax,* ait Auguſt. *quia de ſuo, genuitque veritatem, aliud enim eſt homo verax, quia iam percepit veritatem: aliud eſt verax Deus, qui genuit veritatem; non enim eſt verax participando, ſed generando veritatem.* *Patri verax.* *Veritas filius, quia verbum plenum gratiæ & veritatis: omniaque præſtitit, quæ per ſe, aut per ſuos promiſit: Veritas Spiritus ſanctus, qui veteri errore ſublato, veritatis diuinæ nos effecit participes. Veritas lex, per quam eſt cognitio peccati, & teſtimonium perhibetur diuinæ iuſtitiæ.* Iudicia *Spiritus veritas. Lex veritas. Iudicia veritas.* Dei veritas, Pſal. 118. *Et in veritate tua humiliaſti me. Humiliatus ſum,* inquit, *vt cognoſcerem vera iudicia tua, quia ij, qui exaltati ſunt corde, oculos ad veritatem aperire non poſſunt. cum autem humiliamur,* ait Ambro. *peccata noſtra cognoſcimus, & ipſa humilitate delicta noſtra purgamus.* Mandata Dei veritas, Pſal. 118. *Omnia mandata tua veritas.* Hebraice, *Amunah, id eſt, fides, veritas, fidelitas, conſtantia. In Cantico Moyſi Infideles filij* Hebr. in quibus non *Deut. 32.* eſt fides. Iſa. 25. *Cogitationes antiquas fideles, Amen,* id eſt, certiſſima veritas. Pſal. 11. *Quoniam diminutæ ſunt veritates à filijs hominum.* Græce ἀλήθεια, id eſt, veritas. Omnia autem manda- *Græce. Mandata veritas.* ta Dei veritas, quia à veritate, & ad veritatem, & pro veritate ſunt poſita, ordinata & conceſſa. Veritas domini nul- *In omni generatione, &c.* li generationi defuit. Pſal. 118. *In generatione, & generatione veritas tua.* id eſt, *per omnes generationes* teſte Auguſtino, *à quibus nunquam defuit veritas Dei in ſanctis ſuis, modo paucioribus, modo pluribus.* Ambroſ. *In generatione, id eſt, in ſynagoga, quæ habebat eloquia Dei, & in generatione Chriſtianorum, in qua eſt veritas euangelica:* Cæteræ vero generationes, veritatis diuinæ fuerunt exortes. omnia verba Dei veritas Pſal. 118. *Principium verborum tuorum veritas.* Hiero. *Caput verborum tuorum* *Verba Dei vera.* *veritas, id eſt à capite, à principio perſuaſum eſt hominibus, quod verbum tuum ſit verum, quia à veritate tua, verba tua procedunt,* inquit Auguſt. *ideo veracia ſunt, & neminem fallunt, quibus pronunciatur vita iuſto, & pœna impio.* propterea in alio verſu ait: *Et veritate tua humiliaſti me.* hoc eſt, oſtendiſti clariſſimis argumentis te eſſe iuſtum & fidelem, ac voluiſſe vt iuſtitia & veri-

De veritate.

tas tua nimie, id eſt, magnopere à nobis cuſtodientur. Viæ domini veritas, Pſal. 118. *Et omnes viæ tuæ veritas.* Sane in tribulationibus ſuis, quod eas non immerito patiuntur, tribuere Deo veritatem, ſanctorum eſt vſitata confeſſio. Ita Regina Heſter. Ita ſanctus Daniel. Ita tres pueri in camino ignis confitentur, *Quæri poteſt*, inquit, Auguſt. *quomodo hoc dictum ſit Omnes viæ tuæ veritas, cum in Pſal. 24. legatur: Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. ſed & erga ſanctos, & vniuerſæ viæ domini miſericordia, & vniuerſæ viæ domini veritas, quia & in iudicando ſubuenit, atq; ita non deeſt miſericordia: & in miſerando id exhibet, quod promiſit, ne veritas deſit. Erga omnes autem, & quos liberat, & quos damnat, omnes viæ domini miſericordia & veritas, quia vbi non miſeretur, vindicta veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat.* Veritas tanquam fidelis comes, ac conſiliarius, à diuinis nunquam abeſt conſilijs. vnde Pſal. 88. *Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo*, hoc eſt, vndequaque vallatus es veritate. In Pſal. 90. ait *Scuto circumdabit te veritas eius.* Et dominus in Euangelio *Cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos.* Veritas ergo in exhibitione promiſſorum, in præſtandis, in conferendis his, quæ pollicita eſt circumdat ſuos inſtar ſcuti fortiſſimi: tuetur vt pugnator fidelis: liberat, vt potens imperator. Eccleſia eſt columna, & firmamentum veritatis. Non quemadmodum fuit olim illud Iudaicum templum: ſed hæc eſt eccleſia Dei viuentis, cuius lex eſt veritas: paſtor eſt veritas; protector, & doctor ſpiritus, ſpiritus veritatis prædicatores veritatis: doctor gentium in fide, & veritate: promiſſa veritatis. hoc eſt ſolium veritatis de quo Iſa. 16. *Et ſedebit ſuper ipſum in veritate*: hæc eſt gens cuſtodiens veritatem, de qua idem propheta: *Aperite portas, & ingrediatur gens cuſtodiens veritatem*, hæc eſt via veritatis, *Pſal.* 118. quam elegit Dauid. hoc eſt labium veritatis firmum, de quo Salomon loquitur. hæc illa ſpecioſa, de qua Sapiens vaticinatus eſt: *In me omnis gratia vitæ & veritatis*, quæ iuxta Paulum congaudet veritati. qui facit veritatem, & creſcit in charitate. Epheſ. 4. *Qui habet verbum veritatis.* Sine qua nulla poteſt eſſe fidei veritas. Omnia ergo conſtant veritate. Veritas autem quomodo naſcatur, atque quomodo Chriſto aptiſſime conueniat, eleganter ſubtiliterque docetur ab Auguſt. *Si*, inquit, *falſitas eſt, quæ id putatur eſſe, quod non eſt: eam ergo intelligimus eſſe veritatem, quæ oſtendit id, quod eſt.* At ſi corpora in tantum fallunt, in quantum non implent illud vnum, quod conuincuntur imitari, à quo principio vnum eſt, quidquid eſt; ad cuius ſimilitudinem quidquid nititur naturaliter, approbamus, quia naturaliter improbamus quidquid ab vnitate diſcedit, atque in eius diſſimilitudinem tendit: datur intelligi eſſe aliquid, quod illius vnius ſolius, ita ſimile ſit, vt hoc omnino impleat, ac ſit ipſum, & hoc eſt veritas, & verbum in principio: & verbum Deus apud Deum. Cætera illius vnius ſimilia dici poſſunt in quantum ſunt; in tantum enim & vera ſunt. Hæc eſt eius ſimilitudo, & ideo veritas. Quapropter vera ſunt, in quantum illius principij ſimilia ſunt: falſa vero cum à ſimilitudine illius principij peccando recedunt. Veritas ergo perfecta eſt filius Dei: de quo propheta Pſal. 84. *Veritas de terra orta eſt*, hoc eſt, de beata virgine, quæ eſt terra noſtra, & dedit fructum ſuum. Vnde Iſa. *Erit fructus terræ ſublimis*, terra quam fundauit altiſſimus ſuper maria: terra immaculata & benedicta, *& iuſtitia de cælo proſpexit*, vt iuſtificarentur homines diuina gratia. Hæc veritas eſt incommutabilis, mentes reficit, nec deficit, mutat veſcentem, non ipſa in veſcentem mutatur. hæc veritas aliquando per malos, & neſcientes loquitur, occulto quodam inſtinctu mentem hominis mouens: *Non ſanctitatis illius merito*, inquit Aug. *ſed iure propriæ poteſtatis.* Sic per Balaam, per Caipham, per Iudæos, malos male perdet, inquiunt. Hæc eſt illa veritas, de qua pſal 35. *Et veritas tua vſq; ad nubes*, id eſt, prædicatores verbi Dei, ait Auguſt. de quibus profecto nubibus dicit Iſa. 5. *Mandabo nubibus, ne pluant*, & pſal. 88. *Magnificentia eius in nubibus.* vſque ad nubes autem veritas domini venit; ideo per nubes Dei miſericordia annuntiata eſt nobis. Et reuera prædicatores ſunt nubes verbi veritatis. Quando minatur Deus, tonat per nubes. Quando miracula facit, coruſcat per nubes, terret, irrigat, pluuiam voluntariam ſpargit. Pſal. 88. vocantur cœli: *in cælis præparabitur veritas tua.* Et 18. *Cæli enarrant gloriam Dei*, id eſt, in ſanctis Apoſtolis impleta fuit præparata veritas Chriſtus, ad mundi totius conuerſionem complendam. Optat Propheta Pſal. 118. Ne ab eo auferatur verbum veritatis: *Et ne auferas*, inquit, *de ore meo verbum veritatis vſq; quaq;*: tollitur enim ex ore verbum, cum dicitur peccatori: Quare tu enarras iuſtitias meas? *Et ipſa obmuteſcit facundia*, ait Ambroſius, *ſi ægra ſit conſcientia. ſermo cohibetur indignus animi, non obſtruitur pœnitentia: cauendum tamen eſt, ne cor variis cogitationibus obcæcatum, lucem veritatis amittat.* Auguſtinus: *Superbia à nobis tollit verbum veritatis.* Angeli, teſte Auguſt. de ciuit. lib. 16. cap. 6. veritate nutriuntur: *Ab angelis*, inquit, *pia cogitationibus conſulitur incommutabilis veritas, tanquam lex æterna in illa eorum curia ſuperna; neq; enim ſibi ipſi ſunt veritas. ſed creatricis participes veritatis. Ad illam mouentur tanquam ad fontem vitæ, vt quod non habent ex ſeipſis, capiant ex ipſa. & ideo eorum ſtabilis eſt iſte motus, quo veniunt, qui non recedunt. Bene ergo dictum eſt à domino. Qui eſt ex veritate, audit vocem meam: Quamuis enim*, inquit, Auguſt. *omnes creauerit veritas, non tamen omnes ſunt ex veritate, quia non omnes obediunt veritati: O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinauit non obedire veritati?* eſſe ergo ex veritate, eſt obedire veritati, ſicut filij lucis: *fructus autem lucis*, ait Paulus ad Epheſ. 5. *eſt in omni bonitate, iuſtitia, & veritate*: bonitate, malitia, iuſtitia, proximi fraus, veritate, hypocriſis excluditur. Vnde *qui Deum orant, in ſpiritu & veritate debent orare, vt ſint veri adoratores*, hoc eſt, in filio, & Spiritu ſancto: alioqui ſi aliquem ipſorum negauerint, non placebit Deo eorum ſacrificium. Sed ecce *lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quam lucem, quia non erant ex veritate; omnis enim qui odio habet veritatem, non venit ad lucem ne arguantur opera eius.* Itaque quocunque vertamus oculos, veritatem blandientem, arguentem, adiuuantem, docentem ſemper & vbique inuenimus: quam ſi quis eiicere contenderit; Deum vtique negabit. ſed veritatis vires non effugiet: omnia enim veritati teſtimonium perhibent, quod veritas ſit pater, filius, Spiritus ſanctus. Angeli veritatis alumni, iudicia, verba, mandata, viæ domini veritas. Eccleſia columna veritatis: Apoſtoli, Prophetæ, Martyres, omnes quippe teſtes veritatis: Cœli, elementa, animata, inanimata, pariter conclamant, viuat veritas, id eſt, dominus Ieſus Chriſtus, veritas patris, legis & prophetarum, nouæ legis veritas, charitas, principium, medium & finis, Amen.

Marginalia: Heſt. 14. Dan. 6. & 3. — *Via veritas.* — *Miſericordia veritas.* — *Veritas in circuitu Dei.* — Ioan. 8. — 1. Tim. 3. — *Eccleſia eſt columna veritatis.* — *Paulus doctor veritatis.* — *Verbum veritatis.* — Prou. 22. — Eccl. 27. — 1. Cor. 13. — 2. Tim. 2. — 36. de relig. — *Chriſtus eſt vera veritas.* — *Falſitas vnde.* — *Veritas de terra orta eſt.* — 2. lib. de conſ. euan. 70. — *Veritas aliquando loquitur per malos.* — *Veritas vſque ad nubes.* — *Prædicatores ſunt nubes.* — *Veritas in cælis.* — *Verbum veritatis.* — *De veritate.* — L. 16. ciuit. 6. — *Angeli nutriuntur veritate.* — *Qui ſint ex veritate.* — *Lucis fructus veritas.*

CAP. III.

Veritatis potentia.

AVdimus nonnulla ſanctarum ſcripturarum oracula, quæ Dei veritatem mirifice commendant; libet modo illius potentiam intueri, qua cæteris prorſus rebus & potentior eſt, & validior. *Veritas*, teſte Chryſo. Pſal. 100. *tres habet ſyllabas, & 7. literas, quia in ſeptima die requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis, quæ fecit.* & quia in ipſa veritate requieſcit Deus: enim in nobis illam viderit firmatam, ibi facit manſionem. Nihil ergo fortius eo, in quo Deus omnium fortitudo habitat. Amplius, quod omnia parit, etiam fortiſſime eſt omnium fortiſſimum. ſed talis eſt veritas; ipſa enim iuſtitiam creat; ſiquidem iuſtitia, ſine veritate eſſe non poteſt; miſericordiam parit, ſanctitatem procreat; miſericordia namque abſque veritate, & ſanctitas quoque, fictitiæ ſunt, & inanes. Veritas inſuper falſitatem impugnat, repellit aduerſitatem, nuſquam offendit, nuſquam errat, ducit vſque ad ſecretarium iudicis, ibi iudex, dux, & teſtis eſt. Præterea, illud eſt maximæ fortitudinis, quod nemo poteſt amittere inuitus, maximeque animum liberat. ſed huiuſmodi eſt veritas, teſte Augu. *Veritas eſt noſtra libertas, quæ liberat nos à morte.* Ioan. 8. Nulla re fruitur animus cum libertate, niſi qua fruitur cum ſecuritate. Nemo autem ſecurus eſt in his bonis, quæ poteſt inuitus amittere: veritatem autem nemo inuitus amittit; non enim locis ſeparari ab ea quiſquam poteſt; ſed ea, quæ dicitur à veritate ſeparatio, peruerſa voluntas eſt, qua inferiora diliguntur. Nullæ ſunt ei anguſtiæ: nullus in ea defectus, amatores non recipit inuidos: omnibus eſt communis, & ſingulis caſta: nemo alteri dicit, recede, vt etiam ego accedam: remoue manus, vt etiam ego amplectar: omnes inhærent, ipſam omnes tangunt. Cibus eius nulla ex parte diſcerpitur: nihil de ipſa bibis, quod ego non poſſim bibere. Item, ad fortis naturam ſpectat, ſibi poſſe conſtare, ac nulla ex parte à ſeipſo diſcrepare, inconſtantia plane, animi debilitatem, paruitatemque indicat. ſed veritas eſt ſibi conſtans. *Verum, vero conſonat ex omni parte: falſum autem ſtatim diſſonat à vero.* Et alibi. *Veritas* ſibi reſtatur omni modo, quippe, quæ in varias partes ſcindi non poteſt, diuiſionem refugit: varietatem non nouit: immobilis eſt, atque immortalis; quia veritas domini manet in æternum. hæc eſt gloria fidei noſtræ, cuius veritas eſt perpetua: ſynagoga vero hæreticorum inſtabilis, continuis fluctuans erroribus: & inſtar maris ſpumat confuſiones ſuas. Mendacium ſane ſibi non conſtat, quia ex contrarijs atque ſibi mutuo pugnantibus partibus conflatur; hac de cauſa vir mendax inſtabilis eſt in omnibus

Marginalia: *Veritas omnia vincit.* — *Tres ſyllabæ 7. literæ.* — 1. — 2. — 3. — 2. de lib. arb. c. 14. — 4. — 1. arb. c. 10. — 3. — *Mendacium.*

De veritate. vijs ſuis. *Ne ergo contradicas verbo veritatis vllo modo, & de mendacio tuæ ineruditionis confundere.* & Plato, *veritati traſcinefas eſt.*
Eccl. 4. Item, veritate nihil eſſe potentius, Eſdr. clariſsime docet:
Dial. 5 de rep. *Super omnia*, inquit, *vincit veritas.* omnes populi clamauerunt & dixerunt: *magna eſt veritas, & præualet.* Sane talis eſt conditio
5.
Eſdr. 3. c. 3. 4. mendacij, vt etiam ſibi nullo aſſiſtente, conſeneſcat: è diuerſo veritatis ſtatus eſt, vt etiam, multis impugnantibus areſcat. Magna plane vis veritatis, quæ contra omnium ingenia calliditatem, ſolertiam, atque contra fictas hominum
Mendacij imbecillitas. inſidias, facile ſe per ſeipſam defendit. Itaque mendacio imbecillius nihil, etſi innumeris obtegatur operimentis: nam etiam ſic deprehenditur, & effluit facile, veritas autem nuda, omnibus proponitur, volentibus eius pulchritudinem intueri: neque latere vult, nullum timet periculum, nullas inſidias tremit. omnia excedit: excedit ignis potentiam, nam
Veritas fortior igne. *Abraham de Hur liberauit Chaldæorum, & tres pueros de camino ignis.* excedit maris fluctuantis procellas; *iuſtum enim Noe, ex aquarum vorticibus eduxit: & Moſen ex rubri profundo liberauit.* excedit catenas ferreas, & carceris vincula, *in Ioſeph* leonum ferociam *in Daniele*, tyrannicam potentiam *in Dauide*, alijsque ſanctis *in martyribus.* excedit calumniæ proteruiam, *in ſancta Suſanna* mortem, dæmonum turbam, infernum, peccatum
6.
in Chriſto, cuius veritate hæc omnia victa ſunt. Amplius, in hoc maxime oſtenditur veritatis potentia, quod res ſit communis, & vndique ſtipata comitibus, ac auxiliaribus præſidijs: tacere non poteſt, labijs non clamat, corde vociferatur: *communis eſt omnibus, non eſt mea, nec tua*, teſte Auguſt.
In pſal. 75. *& fortaſsis ideò media, vt in circuitu eius ſint omnes, qui diligunt*
Veritas à dextris Dei. *eam.* Veritas ſana non diligit angulos, ſed palam omnibus loquitur: vult ab omnibus videri & ſciri: cupit omnibus adeſſe, & nulli deeſſe: hæc communis eſt Deo, angelis, & hominibus: non ſic ſapientia, robur, diuitiæ, pulchritudo. hæc vna eſt ex duabus, quibus tremenda illa Dei ſedes præpa-
Modus inueniendæ veritatis. ratur: *hoc à dextris ſedet omnipotentis, cuius via ſunt miſericordia & veritas: has angeli nutriuntur. cœli ſubſiſtunt. elementa gubernantur: homines viuunt. leges cuſtodiuntur: infernus ſuos caſtigat. Gygantes gemunt: dæmones contremiſcunt, mundus vincitur, mendacium profligatur.* Cæterum quum hæc ſit omnibus communis, quid cauſæ eſt, illam paucos admodum habere ſui participes? hæc plane ſunt in cauſa, quia cum cognitio, & actio dona ſint Dei, beatumque hominem faciant: ſicut in cognitione cauendus eſt error; ita in actione nequitia. Errat autem, quiſquis putat ſe veritatem poſſe cognoſcere, cum adhuc nequiter viuat. Nequitia autem eſt mundum iſtum diligere, & ea quæ ſunt in mundo, prima veritate relicta atque deſpecta. *Qui ergo confidunt in domino, intelligent veritatem* Non hoc cauſa autem ſic
Orat. 2. Alcib. Socrates orat. *O amice Pan atque cætera numina, date obſecro, vt intus pulcher efficiar.* Veritatis diuinæ cognitionem petebat, quam dare ſolus Deus poteſt, quam accipere ſolus animus pulcher, id eſt, temperatus valet. Amplius, quo res eſt ma-
7.
gis vnita, ſiue vna, eo maiore pollet fortitudine. ſed veritas eſt vna, & non multiplex: omnium ergo eſt fortiſſima. V-
Vna eſt veritas. nius ſane ſcibilis vna tantum eſt ſcientia: vna eſt ergo veritas. Quare qui putat ſe aliquid ſcire, & veritatem igno-
4. met. 21. rat, quaſi qui volantia perſequitur. hæc autem veritas per ſeipſam apprehenditur; extra enim veritatē, non eſt veritas: ſicuti extra humanitatem, non eſt humanitas: & circularitas extra circularitatē. Itaque vna tantummodo eſt veritas, ſicuti vna eſt vnitas. Etenim vt in numeris vna eſt vnitas; ita plane in omnibus veris, vna eſt veritas. Quare, ſi aliquis vnitatem numeri non attigerit, numerum ſemper ignorabit: eodem quoque modo, qui veritatem in vnitate non aſſequitur, nihil plane vere ſcire poterit, quia ab eo non videtur, vt in veritate videri poteſt. Hæc autem vera, & propria veritas menti inſidet diuinæ, à qua veritatis radij, in alias mentes conditas emanarunt, ſemperque emanant: in alia quoque per quandam rei ſimilitudinem proportionemque, ita vt omne verum ab illo ſupremo & incommutabili vero de-
Vnitas eſt veritatis ſimilis. ſcendat. Sane, ſi in vnoquoque rerum genere, vnum eſt omnium metrum, & menſura: vt in calidis eſt ignis, & in al-
Pſal. 11. bis eſt nix; ita & in veris eſt vnum primum verum, à quo eſt omnis veritas. *Veritas vna eſt*, inquit, Auguſt. *qua illuſtrantur animæ ſanctæ.* ſed quoniam multæ ſunt animæ: in ipſis multæ veritates dici poſſunt: ſicut ab vna facie, multæ in ſpeculo imagines apparent. Et in Pſal. 30. *Veritas*, inquit, *nec quadra eſt, nec rotunda, nec longa, vbique præſens eſt, ſi cordis oculos ad eam pateat.* Et de vera religione cap. 31. *Supra rationalem creaturam eſt incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur: & ars omnipotentis artificis.* vnde ſicut nos ex hac veritate, de inferioribus iudicamus; tanto enim meliora eſſe dicimus, quæ oculis cernimus, quanto viciniora ſunt ijs, quæ animo intelligimus; ſic certe de nobis, quando eidem cohæremus, ſola ipſa veritas iudicat. Vna ergo veritate æterna,

& incommutabili, omnium metro, & menſura, iudicantur *De veritate.*
atque diſcernuntur vera & falſa; rectum namque eſt cognitio ſui, & obliqui: ſic ſpiritualis iudicat omnia. Cum ergo *Vna veritate iudicantur alia.*
veritas ſit vna, & immutabilis: omnium ergo eſt fortiſſima. Accedat ad hæc authoritas Baſilij magni. *Rerum*, inquit, *omnium potentiſsima eſt veritas, difficilis inuentu; adeoque vndique nobis eſt inueſtiganda* & Homel. 26. *Ne pudeat nos veritatis, ne* *Lib. de Sp. S. c. 1.*
veritatem verborum ornatu obuoluemus. Nuda eſt veritas, abſque patrocinio ipſa ſeipſam declarans. Et in expoſitione illius verſiculi Pſal. 14. *Qui loquitur veritatem in corde ſuo. Si veritas, inquit, eſt dominus noſter, impreſſam, & quodammodo ſignatam hanc quisque in corde ſuo retinere debet.* Exponit quoque illud Pauli 1. Rom. *Qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent* *Quotieſcunque*, inquit, *data ſibi a Deo bona, ad proprias voluntates abutitur, quod vitium in ſe negauit fuiſſe Apoſtolus* 2. Cor. 2. *Non enim ſumus, ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei &* Theſſ. 1. cap. 2. *Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione auaritiæ, Deus teſtis eſt: neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs.* Hieronymus. *Veritas*, inquit, *laborare* *Lib. 1. cont. Pelag.*
poteſt, vinci non poteſt. Et in procemio in 5. comment. Ieremiæ. *Veritas claudi & ligari poteſt, vinci non poteſt: quæ & ſuorum paucitate contenta eſt, & multitudine hoſtium non terretur.* Et exponens illud cap. 4. ad Eph. *Sicuti eſt veritas in Ieſu: In ſolo Ieſu fuit veritas, alij ex parte cognoſcebant: in ſolo Ieſu veritas apparuit, quæ loquitur confidenter. Ego ſum veritas, & veritas liberabit vos.* Cyrillus in cap. Ioan. 6. *Veritatis pulchritudo plurimos latet*, inquit, *non enim poſſunt indoctiores, qui quodcunque ſibi viſum fuerit, abſque diligenti examinatione ſequuntur, veritatem recte intelligere.* Origenes Homel. 30. in Matt. veritatis potentiam fulgori comparat, qui exit ab oriente, & patet vſque in occidentem. Exit inquit, *fulgor veritatis ab oriente, id eſt ab initijs Chriſti, apparet vſque ad diſpenſationem paſsionis ipſius, in qua eſt occaſus ipſius.* Item, *veritas Dei exit ab oriente, id eſt, à primo initio creaturæ mundi; & apparet vſque in occidentem, hoc eſt, vſque in finem mundi.* Nihil ergo veritate potentius, quæ nulli tempori deeſt, omniaque perluſtrat ſuæ fulgore poteſtatis. Quoniam igitur veritas, eſt ſanctitatis mater, iuſtitiæ parens, miſericordiæ genitrix, ac à nemine inuito amittitur, ſibi ipſi conſtans, & nulla ex parte diſſentiens. Quoniam inquam, violentiam ignis, maris ſonantis procellas, catenas, calumnias, ferociam tyrannicam, & tormenta ſuperat omnia. Inſuper, quia communis eſt omnibus, & nuſquam deeſt: fugientes perſequitur, ſui dilectores amplectitur: vna ſibi eſt, & vinci non poteſt, nec multitudine hoſtium terretur: patet ſanè, veritate nihil eſſe validius, nihilque potentius. *hæc eſt theſaurus fidei, eccleſiæ gemma: corona prædicantium: fortitudo ſapientum: ſpei fundamentum, charitatis augmentum: virtus pugnantium, flagellum infidelium, fons vitæ, arra gloriæ.*

CAP. IV.

Veritatis inueniendæ, atque intelligendæ difficultas vnde oriatur.

COgnitio veritatis partim quidem inuentu difficilis eſt, partim vero facilis: quatenus intelligentia, aut rei intellectæ cauſa aliqua contingere poteſt. Etenim, quoniam veritatis contemplatio, ad primā attinet ſapientiam, cuius finis eſt veritatis cognitio: ſi illa ab intellectu creato apprehendi non poſſet; fruſtra profecto natura cognoſcendæ veritatis inuincibilem dediſſet appetitum, quod de ipſa natura ſentire nefas eſt. Porro, difficultatis indicium eſt, quod nemo, hanc contemplatricem ſapientiam perfecte attigerit. facilitatis autem, quod neque vniuerſi aberrarint, ſed vnuſquiſque aliquid de natura dixerit, quibus congeſtis magnitudo quædam emerſit. Cæterum in veritatis contemplatione, ea, quibus ad aliorum cognitionē, patet acceſſus, nempe prima principia, ſunt velut oſtium domus: circa concluſiones vero non eadem facilitas, neque via reſolutionis, neque compoſitionis. Difficultas autem duobus modis fit, 2. *met.* fortaſſis non in rebus, ſed in nobis eſt difficultatis cauſa. Nam, vt veſpertilionum oculi ſeſe habent ad lucem diei; ſic & noſtræ animæ mens, ad ea, quæ omnium manifeſtiſſima ſunt natura. Porro, in cognitione rerum materialium, difficultatem ex parte rei intellectæ contingere, Comment. arbitratur. Sane intellectus poſſibilis eſt in potentia ad omnia intelligenda, modo fuerint in actu. at entia materialia non ſunt actu, ſed potentia tantum intelligibilia, egentque intellectu extrahente de potentia ad actum. hac de cauſa difficultas intelligēdi ex eorum materia dependet. Reuera, *cognoſcibilitas conſequitur ens in actu. potentia entia ad actum reducta inueniuntur*, id eſt, cognoſcun-

Veritatis cognitio quomodo ſe habeat. *Prima principia.* *Difficultas ex parte rei.* *1. ani. 18.* *Cognoſcibilitas vnde.* *9 met. 20.*

De veritate.

noſcuntur, ait philo. ſed multa entia ſunt, quæ minus habent de actu, vt pote materia, motus, tempus, infinitum, priuationes, negationes, & quæ ſunt generis eiuſdem: parum ſunt ergo

Difficultas ex parte intelligentis.

intelligibilia, ac difficultas intelligendi ab ipſis non ab intelligente proficiſcitur. In cognoſcendis autem ſubſtantijs immaterialibus, quæ ſunt entia in actu, ac proinde maxime intelligibilia, ex debilitate noſtri intellectus naſcitur difficultas, qui eſt infimus in genere ſubſtantiarum intellectualium; ſiquidem illæ ſubſtantiæ non indigent, vt extrahantur de potentia ad actum, cum ſint ipſæ actus, vnde Comment. vbi ſupra: *Si eſſent, inquit, vniuerſalia Platonica extra animam, non opus eſſet ponere intellectum agentem.* ſed noſter intellectus, qui in intelligendo dependet à ſenſu: illa vero cum ſenſuum phantaſmatibus non ſubſint, etiam ſi ex ipſarum natura ſint maxime intelligibiles, quia maxime in actu; ſe tamen habent

Oculus noctuæ.

ad illas, vt oculus noctuæ ad lumen ſolis, vbi non impoſſibilitatem, *ſed difficultatem*, inquit Com. *oſtendit intelligendi.*

1. poſt. 33.

Vnde ait philoſ. *Quod ſi aliquis ſenſus defecerit, neceſſe ſit, & aliquam ſcientiam deficere.* & 7. met. com. 10. *Quæ ſingula*, inquit, *nota ſunt, & prima multoties debiliter nota*, ſcilicet quoad na-

Quomodo diuina intelligimus.

turam, *& parum, aut nihil entis habent; attamen ex male quidem noſcibilibus, ipſi autem noſcibilibus, quæ omnino noſcibilia, noſcere tentandum.* in proœmio met. dicit vniuerſaliſſima eſſe difficilia ad cognoſcendum, quia ſunt à ſenſib. remotiſſima. Nec proinde vult comment. eſſe ignota omnino, ſed *percipi ſaltem ſecundum intellectus, etſi non ſecundum rei capacitatem*

2. cœl. 60.

in quibuſdam rebus homo non poteſt enuntiare ſecundum naturas rerum, ſed vt eſt in natura hominis. Suffragatur huic

9. met. c. vlt.

propoſito philoſ. vbi aſſerit ſimplicium ſubſtantiarum ignorantiam nobis non ineſſe, ac cœcitas ineſt cœco. Ex his ergo patet, quomodo ſimplicium cognitionis ſubſtantiarum difficultas, ex nobis pendeat, aliquorum vero, ex par-

Quomodo omnis difficultas ſit ex parte noſtra.

uitate illorum entitate. Aiunt nonnulli omnem plane difficultatem intelligendi ex noſtro pendere intellectu. Si, inquiunt, difficultas intelligendi entia materialia ab ipſis penderet maxime: eodem ergo modo ad diuinum intellectum

1.

ſe haberent; huiuſmodi enim ſubſtantiæ eædem ſunt, cuicunque intellectui comparent. ſed conſequens eſt falſum: ergo. Adde philo. verba: *Fortaſſis*, inquit, *non in rebus ſed in nobis eſt cauſa huius difficultatis.* Quod ſi dixeris, quare vna

Duplex perfectio cognitionis.

perfectius quam altera res cognoſcitur. Dico duplicem eſſe perfectionem cognitionis: proportionis vnam, ſimpliciter alteram: proportionis autem modo, & materialia, & immaterialia æque perfecte intelliguntur: nam ita paruus ignis

2.

ſecundum proportionem ſuæ virtutis agit in combuſtibile, ac magnus. At ſi ſpectes modum ſimpliciter, non æque perfecte intelliguntur omnia: in cauſa autem eſt, quia *ſicut res*

2. met.

ſe habet ad eſſe, ſic ſe habet ad intelligi. Materialia autem, quoniam non ſunt ita diſpoſita ad actum intelligendi, ſicuti im-

3.

materialia; ideo minus poſſunt intelligi: ergo &c. Item, intellectus non intelligit, quia eſt improportionatus obiecto. ſed hæc improportio, aut eſt propter excedentem, & perfectam obiecti entitatem, vt patet in abſtractis: aut propter minimã rerum materialium entitatem, ſed vtraque ex noſtri intellectus debilitate proficiſcitur. De prima quidem conſtat ſatis: de ſecunda vero extat philoſophi autoritas de ſenſu & ſenſato. Quod ſi viſibile decreſcit in minus in infinitum, inquit, neceſſe eſt viſum creſcere in maius in infinitum, ſi debet tale viſibile videre: ergo ad cognitioné minimi cognoſcibilis, neceſſe eſt potentiam cognoſcitiuam eſſe perfectiorem. Quod ergo intellectus noſter non poſſit intelligere minima intelligibilia, qualia ſunt materialia potentialia, ex illius imperfectione naſcitur. Omnis ergo difficultas intelligendi, ad noſtrum intellectum reuoluitur. Si quis autem *obijceret*

9. met. vlt.

illud philoſ. *multa entia eſſe in potentia*, vtpote materiam, motũ tempus, infinitum, ac ideo minime intelligibilia. *Soluunt illi* hoc modo: entia in entitate imperfecta, non habere quidem perfectam cognitionem ſimpliciter, ſed proportionatam tamen, ſicut dictum eſt. Iterum *ille reſtabit:* ſicut ſe habet materia ſumme diſpoſita ad formæ ſuſceptionem; ita plene intellectus ſumme diſpoſitus ad rei intellectionem. ſed quãdo materia eſt bene diſpoſita, in forma recipienda; nullam ex parte ſui difficultatem patitur: exemplo nobis eſſe poteſt lumen in medio bene diſpoſito, vbi medium nullum ſuſtinet impedimentum luminis recipiendi. Eodem modo ſi noſter intellectus ſit bene diſpoſitus, vtpote non habens contrarietatem intrinſecam: nulla ergo ex parte ſui poteſt eſſe difficultas intelligendi. *Soluunt* illi, & aiunt minorem eſſe falſam, & ad probationem dicunt: hoc non contingere propter contrarietatem, ſed propter debilitatem potius intellectus: ſicut oculus noctuæ non habet contrarium lumini ſolis. Rurſus *ille arguit*: ſenſus corrumpitur ab excellenti ſenſibili, intellectus autem excellenti intelligibili vigoratur: ille eſt potentia organica iſte autem nequaquam: ergo &c. *Dicunt*

De veritate.

difficultatem intelligendi naſci, non quidem propter organi impedimentum, ſed propter ipſius virtutis intellectiuæ debilitatem in intelligendo. Porro, ſenſui vtraque ineſt difficultas, & organi, & virtutis. Hæc quidem illi, & meo quidem iudicio bene; quamuis non deſint, qui huiuſmodi rationes funditus euertere nitantur, & in caput retorquere argumentum:

Contrariæ rationes.

1.

Si inquiunt, res ex parte ſui eſt cognitu difficilis, reſpectu cuiuſcunque intellectus; eodem modo difficultas intelligendæ rei ex parte rei, cuilibet attribuetur intellectui: omne enim tale per ſe, & abſolute, eſt de omni. ſed hoc eſt falſum in intellectu diuino: ergo, &c. Iterum, ſi ſecundum

2.

proportionem, quædam ſunt facilia intellectu, quædam vero difficilia: hoc autem ex parte intellectus contingere non poteſt, quia eſt in potentia fieri ad omnia; ex parte rerum

3.

ergo. Amplius, ſi intellectus quædam cum difficultate recipit: illa igitur cum difficultate in intellectum, cognitionem agunt; agens enim difficulter agit, quia patiens difficulter patitur. Erit ergo tum ex parte rei intellectæ, tum etiam ex parte intelligentis, par difficultas. Verum ſi hæc candide ex-

Quare intellectus eſt difficultas intelligit.

aminentur, abſque libidine contradicendi, facile animaduertemus, omnem difficultatem intelligendi, ex parte intelligentis dependere: nam vnumquodque ens ſicut ſe habet ad eſſe; ſic ſe habet ad intelligi: nec vllam ex parte ſui ingerit differentiam intelligendi; ſed omnibus ſecundum ſuæ virtutis proportionem, ſe offert intelligendum: quod autem à quibuſdam quidem intelligatur clare, à quibuſdam vero obſcure, ex qualitate procedit intelligentium. Solis lumen ab oculis aquilarum in reuerberatis luminibus conſpicitur: ab oculis autem noctuæ minime: nulla eſt ibi contrarietas, ſed debilitas ex parte videntis. Intellectus angelicus intelligit hæc inferiora per ſpecies innatas, & illico, nos autem hoc modo nequaquam: & ſimilia multa ſe offerunt intelligenda diligenti inquiſitori. Ex his ergo bene intellectis facile ſoluuntur, quæ procedunt argumenta. Accedit ad

Ignorantia vnde.

virtutem intellectiuam determinatam ad intelligendum ſecundum ſuæ proportionem virtutis, (quippe cum omnia indifferenter intelligere, Dei ſit ſolius,) inclinatio ad oppoſitum ſcientiæ, nempe ad ignorantiam, atque errorem, idque ob ſenſuum famulantium deceptionem multiplicem, partim quidem ob rationem copulationis cerebri, compoſitionis, vel figuræ, teſte Galeno 2. *Thegne*, partim vero ob ſpirituum turbulentiam, ſubtilitatem, craſſitiem, mobilitatem, tenacitatem. partim etiam, ſecundum *Ptolomæum*, ob occultam ſtellarum virtutem. vnde quoſdam aſſerit poeticis eſſe ineptos, quoſdã vero rethoricis aptos, & quæ ſunt id genus multa. hæc & ſimilia ſubſeruiunt, ſiue officiunt intellectui anxie intelligere cupienti. Si alicui hæc ratio non placet, abundet in ſenſu ſuo, quantum libuerit. Auguſt. difficultatem intelligendæ veritatis, ex peccati labe proficiſci arbitra-

Auguſt.

tur. *Errat*, inquit, *quiſquis putat veritatem ſe poſſe cognoſcere, cum*

De agone Chriſt. cap. 13.

adhuc nequiter viuat. De baptiſmo contra Donatiſtas veritatem non reuelari diſcordibus ait. *Veritas*, inquit, *non reuelatur, niſi ambulantibus in via pacis, & in nullam vnitatis præciſionem de-*

Lib. 2. c. 5.

clinantibus. propterea lib. 18. de ciuit. cap 4. paruam dicit eſſe in

Veritatis cognitio parua.

hac vita veritatis cognitionem: *Perceptio*, inquit, *veritatis in hac vita, qualis, aut quanta eſt, quando, ſicut legimus in veraci ſapientia. 9. corpus corruptibile aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem?* In Manuale docet qualis eſſe debeat cognitio veritatis. *Primo*, inquit, *cognoſcere teipſum, quid eſſe debes, eſſe ſtudeas: quod autem corrigendum eſt, corrigas. Deinde cognoſcere, & amare creatorem tuum; hoc enim eſt totum hominis bonum, ad quod nos perducat ipſa veritas Chriſtus amen.* Quomodo ergo verum ſit paſſio entis, & quid ſit ipſa veritas, dixi.

QVÆSTIONIS DECIMÆ QVARTÆ

CAP. I.

Ens non poteſt eſſe genus.

Ens non eſſe genus.

1.

HActenus de vno, bono, atque vero locuti ſumus, quæ entis paſſiones à nonnullis appellantur; reliquum nobis eſt ſcire, ſi ens ſit genus nec ne. Et reuera ſi proprie ratio generis in hoc maxime conſiſtit, vt prædicetur in quid de ſuis inferioribus. ſed ens non eſt vniuocum ad alia entia: igitur non prædicatur in quid de alijs entibus, & ex conſequenti generis naturam ſubire non poteſt. Amplius, genus non prædicatur de ſuis diffe-

2.

rentiis, ſed ens prædicatur de omnibus. igitur proprie genus dici non poteſt. Sane, genus ad aliquas contrahitur ſpecies, per aliquas differentias extra ipſum exiſtentes; genus enim

deter-

De ente. determinabilis, differentia vero rationem ſubit determinantis; ſimul ergo coincidere nequeunt. at nihil eſt, quod rationem entis ſubterfugere queat; ergo quod prius. Item,
1. nulla differentia participat genus, quippe cum genus à materia, differentia vero à forma ſumatur, vtpote rationale à natura intellectiua: animal vero à ſenſitiua. Porro forma, potentia non actu in materia includitur, vnde genus, poteſtate tantum differentiam continet, & ex conſequenti ad illius intellectum non pertinet. ſed nulla differentia accipi poteſt, ad cuius intellectum ens non pertineat: igitur ens non poteſt eſſe genus. Sed *dices aliquis*, illud quod ſe habet,
Obiectiones, quod ens ſit genus. vt genus, ad omnia, quæ ſub ipſo continentur, habet vtique rationem generis: ſed huiuſmodi eſt ens ad alia entia, teſte philoſ. 4. *met. Primi*, inquit, *philoſophi eſt conſiderare de omnibus*
1. *ſubſtantiis*; quia omnia entia ſunt vnius generis, id eſt, vnius entis: ens ergo habet rationem generis ad ſua inferiora. Secundo, quod immediate prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, in eo quod quid eſt; genus vtique eſt appellandum, vt conſtat ex generis diffinitione. ſed ens prædicatur de decem prædicamentis: ergo &c. Reuera, genus generaliſſimum eſt, ſupra quod non eſt aliud ſuperueniens genus. ſed
2. tale eſt ens: igitur eſt genus. Amplius, ſi ens non eſſet genus; hoc plane accideret, quia non vnam dicit naturam. ſed id, ad generis naturam conſtituendam, minime eſt neceſſa-
7 phyſ. 31. rium; nam cum multa lateant in genere non opus eſt, aliquid vnum dicere: ergo quod prius. ſiquidem, quod per differentias contrahitur, ſine dubio, generis ſubit naturam. ſed ens per differentias, hoc eſt, per eſſe in ſe, & in alio, ad ſubſtantiam, & accidens contrahitur. igitur eſt genus: alioqui quomodo prima philoſophia, vna dici poſſet ſcientia, ſi ens, genus non eſſet; vnitas namque ſcientiæ vt dicitur pri-
3. mo poſter. ex generis vnitate dependet? Amplius, Potentiæ diſtinguuntur per obiecta, authore phil. 2. & 3. de anima com. 33. igitur ens eſt genus. Tenet *conſeq.* obiectum enim intellectus eſt ens; ſed intellectus eſt vnus genere; ens quoque ſimiliter ſe habeat, neceſſe eſt, atque ita ens habet rationem generis. Quod ſi quis dixerit, ob ſui illimitationem, ens non eſſe genus, neque in genere, hoc parum refert: nam Deus eſt illimitatæ naturæ, & tamen eſt in genere, vt dicitur
4. 10. met. & primo eth. Iterum, Ens ſe habet vt vniuerſale reſpectu prædicamentorum: igitur eſt genus; non enim eſt ſpecies, aut differentia, proprium, aut accidens: ergo eſt genus, ex loco à ſufficienti diuiſione. Adde, quod ens vniuocè de ſubſtantia, & accidente prædicatur: genus eſt ergo. conſequentia patet, antecedens etiam conſtat ſatis; ens namque ab actu eſſendi dicitur. ſed huiuſmodi actus, tum ſubſtantiæ congruit, tum etiam accidenti: vniuocè ergo de illis prædicatur, quia ſcilicet ſecundum idem nomen, eandemque rationem. Sane, ſi ens prædicatur de ſubſtantia, & accidente, non quidem accidentaliter, quia non eſt accidens: eſ-
Soluuntur argumenta. ſentialiter ergo, idque vt genus. igitur ens eſt genus. Sed huiuſmodi argumenta ſic ſolui poſſunt. Ad 1. quamuis ens ſit vnum genus ſcibile, omniaque entia ſub obiectu ſcibili con-
1. tineantur; non tamen eſt vnum genus prædicamentale, nec omnia entia ſunt vnius generis prædicamentalis; ideoque non licet inferre, ens eſſe genus. Ad *confir.* licet ens prædicetur de pluribus differentibus ſpecie; quia tamen prædicatur analogicè, & non vniuocè, genus proprie dici non poteſt. Ad aliam *confirm.* ens non poteſt appellari genus, quia non congruit illi generis diffinitio, tametſi non habeat ſupra ſe
2. ſuperius genus aliquod. Ad 2. licet in genere plurimæ lateant æquiuocationes, phyſicè loquendo: ſi tamen logicè loquamur, genus eſt quoddam vniuocum. Ens autem non eſt vniuocum, vniuocatione logica, quæ contra analogam prædicationem diſtinguitur; ideoque non eſt ſimile de ente, & de genere logico. Ad *confirm.* Ens non contrahitur ad ſubſtantiam, & accidens, per aliquas differentias, ſed potius per quoſdam modos intrinſecos, qui ſunt eſſe per ſe, & eſſe in alio. Ad aliam confirmationem, ad vnitatem ſcientiæ ſpecificam ſufficit vnitas generis ſcibilis: proinde non eſt
3. neceſſaria prædicamentalis generis vnitas. Ad 3. Quod ens non ſit genus, non eſt in cauſa, eius illimitatio, quandoquidem per modos intrinſecos contrahatur; ſed potius quod non contrahatur per differentias conſtitutiuas ſpecierum, quæ ſunt extra rationem generis. Ad *confirm.* dicemus poſtea, an Deus ſit in genere. Ad aliam patet ſolutio ex ſuperioribus, ens namque eſt vniuerſale, ſiue genus, non quidem
4. prædicamentale, ſed ſcibile. Ad 4. Quamuis ens communiter ſumptum ſit prædicabile; quia tamen eſt aliquid reale limitatum; hac de cauſa, vniuocationem generis ſuſcipere nequit. vnde conſequentia non valet, quum ſub aliquo prædicabili nequaquam contineatur. Ad confirmationem, conſequentia quoque non valet; actus enim eſſendi, non æque conuenit ſubſtantiæ, & accidenti, ſed prius ſubſtantiæ, & per ſubſtantiam ipſi accidenti. Ad aliam confirmationem, dicimus ens prædicare analogicè; ſiquidem prædicare eſſentialiter, ad genus pertinet, quod certe enti nõ competere diximus. Quomodo ergo ens genus proprie dici non poſſit, patet ſatis. Accedit authoritas phil. 4. met. Non eſt poſſibile, inquit, genus exiſtentium vnum eſſe, neque ens: nam neceſſe eſt differentias cuiuſlibet generis eſſe, & vnam eſſe quamlibet: igitur vnum commune genus omnium non eſt ens.

CAP. II.

An Deus ſit in genere.

An Deus ſit in genere.

QVoniam ſoluendæ ſunt philoſophi ſententiæ, nec commode ſolui poterant, niſi particularis de hac re quæſtio texeretur; hac de cauſa, præcedenti ſpeculationi, hanc adiungere ſtudui, in qua, paulo vberius pro rei dignitate, hoc negotium erit mihi pertractandum. Et inprimis non ignorare oportet, genus multiplex eſſe: nam quoddam eſt genus logicum, quod plane nihil
Genus logicum. aliud eſt, quam intentiones ſecundæ, ſecundum ordinem rerum, quæ ſubiiciuntur, atque prædicantur, ab ipſo intellectu diſtributum; intellectus enim, à quo ſunt intentiones ſecundæ, illas ſecundum ordinem primarum, habitudinemque adaptat. Itaque ſi formaliter loquamur, logi-
Prædicamentum logicum. cum prædicamentum, eſt intentio ſecunda generis generaliſſimi, ſubalternarum, ſpeciei ſpecialiſſimæ, differentiarum
Intentio ſecunda. indiuiduorum, vel indiuidui vllius generis. Eſt autem intentio ſecunda quidam reſpectus, qui fit ab intellectu, ad primas intentiones illum comparante. vnde aliter ſic poteſt deſcribi: Genus logicum eſt, quod prædicatur in quid de pluribus differentibus ſpecie; quatenus illud ab intentione ſecunda, quæ ſuper ipſum fundatur intellectum, concerni-
Metaphyſicum. tur; ideo enim logicum genus nominatur. genus vero metaphyſicum appellatur, quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur, & à motu, atque materie phyſica, eſt abſtractum. Genus vero phyſicum eſt, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in quid, atque motui eſt, & materiæ phyſicæ, ſeu naturali coniunctum. Porro, prædicamentum metaphyſicum, eſt aliquorum multitudo, ex natura rei diſtinctorum, ſecundum realitates magis, minuſque communes de ſe inuicem ordinate prædicabilium, quæ profecto realitates, primæ intentiones dici poſſunt. Ex quo patet præ-
Prædicamentum ſubſtantiæ. dicamentum ſubſtantiæ, multitudinem eſſe ſubſtantiæ corporis, corporis animati, animalis, hominis, ſortis, leonis &c. & differentiarum lateralium, quæ per ſe non ſunt in prædicamento; ſed per reductionem ad illa, quæ genus diuidunt, atque conſtituunt. Cæterum, genus metaphyſicum, ſecundum philoſophum, abſtrahit à materia, & motu: ſed hoc maxime ſpectat ad primam ſubſtantiam. genus autem phy-
Genus phyſicum. ſicum accipitur pro materia, quod eſt phyſicæ tranſmutationis principium: quare illa ſunt eiuſdem tranſmutationis, ſiue generis phyſici, quæ ad inuicem tranſmutari poſſunt, vtpote corruptibile, & aliud ſimile: non autem corruptibile, & incorruptibile, quæ differunt pluſquam genere phyſico.

His ita elucidatis, ad rei indagationem accedemus, atque inprimis ſit talis ſententia: Deus non eſt in genere Metaphyſico, ſiue logico; alioqui in Deum caderet compoſitio; genus
Genus & differentia dicunt diſtinctas realitates. enim & differentia, in eſſentia eius, quod per ſe eſt in genere, diſtinctas realitates enunciant. ſed ex huiuſmodi, vnum per ſe fieri, eſt impoſſibile, niſi vna alteri, ſicut actus potentiæ fuerit compoſita. at in Deum non cadit compoſitio: ergo &c. quod autem genus & differentia ſint tales, conſtat ſatis, alioqui vna realitas prædicaretur de altera in abſtracto, vt animalitas eſt rationalitas, quod philoſopho, aliiſque ſapientibus non probatur. genus ſiquidem, (vt dicitur 3. *met.* & 6. *Topic.* & poſtea nos diſputabimus) non prædicatur per ſe de differentia: aliter tunc vnum animal eſſet duo animalia. Ete- 1.
nim ſi de quocunque prædicatur: genus per ſe, de eodem prædicaretur differentia eius per ſe; tunc plane de homine, rationale per ſe prædicaretur, quod eſt abſurdum. Reuera, ſi 2.
genus dicit totam ſpeciei realitatem, pari quoque ratione, & ipſe differentia, atque ita in diffinitione, quid eſſe rei bis haberetur, & per conſequens alterum ſuperflueret. nulla præterea diffinitio eſſet primum eodem diffinito, quippe cum nihil ſit bis primo ſibi idem; diffinitio namque ſemel quid ipſum rei enunciat. Præterea, Ariſtoteles 8. metaphyſ. diſputans 3.
contra Platonem, ait, ideam diffiniri non poſſe, quia nimirũ diffinitio eſt ſermo longus, & habens partes: idea vero eſt ſimplex ſine partibus, quæ profecto philoſophi ratio nullius eſſet momenti, ſi generis, & differentiæ eadem eſſet realitas.
Adde, quod potentiale perfectibile, & actuale, diſtinctas omnino 4.
dicunt realitates, nihil enim eſt per ſcipſum perfectibile rea-

An Deus ſit in genere. liter. ſed genus (teſte Porphyrio) eſt potentiale, nullas dif-
ferentias actu complectens: differentia vero quid actua-
le: igitur propriis realitatibus diſtinguuntur. Amplius, ſic-
5. ut ſe habet tota diffinitio, vt dicitur 7. *met.* ad totum diffini-
tum, ſic pars diffinitionis, ad partes rei, ſiue diffiniti. ſed to-
ta diffinitio, totam dicit ſubſtantiam diffiniti: partes ergo,
partem dicent, & non totum. ſed genus, & differentia ſunc
partes diffinitionis: quodlibet ergo illorum, partem dicet,
Quod Deus non ſit in genere. & non totam ſubſtantiam diffiniti. Deum autem in genere
non eſſe, adhuc multis claret rationibus, ob ſuam ſimplici-
tatem in genere eſſe non poſſe, patuit. Hoc idem oſtendi
1. poteſt ex infinitate eiuſdem. Deus eſt intenſiue infinitus
2. (vt dictum eſt lib. primo) omnia igitur componibilia in i-
pſo, ſunt eadem realitas. At genus non dicit eandem reali-
tatem cum differentia, vt dictum eſt, tametſi in eodem com-
poſito, ſeu ſuppoſito conueniant: Deus ergo non eſt in ge-
3. nere. Amplius, ſi neceſſe eſſe habet genus (teſte *Auicenna* 8.
met) intentio ergo generi, aut ex ſe neceſſe erit eſſe, aut non;
ſi ex ſe eſt neceſſaria: in vltima ergo eſt actualitate, atque ita
erit aliquod genus ſine differentia, quod eſt abſurdum. ſi ve-
ro ex ſe non eſt neceſſaria; non erit in his, quæ neceſſe eſt
eſſe; & ſic genus dici non poſſet. ſed Deus eſt neceſſe eſſe:
igitur non eſt in genere. Reuera, quod proprie eſt in gene-
re, aliquam in ſe realitatem habet, cui non repugnat eſſe in
alio: vtpote animalitas poteſt eſſe in alio, quam in homine.
ſed cuilibet diuinæ realitati hoc nequaquam competit, alió-
qui Deus eſſet ens contingens: Deus ergo non eſt in genere.
4. Rurſus, Deus eſt cauſa cuiuslibet generis, ſecundum o-
mnem illius generis realitatem: igitur non eſt in genere, a-
lioqui ſuæ eſſet realitatis cauſa, imo ſuppoſitiue, quod nefas eſt
ſentire. Sane per realem identitatem, quamlibet generis
perfectionem continet: ſub aliqua ergo generis natura clau-
5. di, ſeu contineri non poteſt. Item, omne quod eſt in genere,
Quod Deus ſit in genere. includit genus, tanquam partem eſſentialem. ſed hoc Deo
nequaquam congruit, quia eſt ſimpliciter ſimplex: igitur
non eſt in genere. Ex his ergo atque ſimilibus conſtat, Deum
1. non eſſe in genere.

Sunt aliqui, qui aduerſus huiuſmodi ſententiam ſic ar-
guere conati ſunt. Illud, quod eſt menſura omnium in ge-
nere ſubſtantiæ, vtique in prædicamento ſubſtantiæ con-
numerari poteſt: veluti albedo menſura omnium colo-
rum, eſt in genere coloris. ſed primus motor eſt huiuſmodi
10. met. ergo Deus eſt in genere, ſaltem in genere logico, cui
non eſt neceſſaria compoſitio ex parte rei, ſed tantum ex
parte rationis, quod certe Deo nihil imperfectionis addit,
2. ſiue addere poteſt. Amplius, in Deo (*iuxta Boetium*) duo ma-
Lib. de Trinit. nent genera, ſubſtantiæ ſcilicet & relationis; ſubſtantia e-
nim continet vnitatem, & relatio multiplicat realitatem:
Deus ergo, vel aliquid in Deo, eſt in genere. Accedit ad hoc
Sol. arg. authoritas Damaſceni *in elementario cap.* 9. vbi ait, incorpo-
reum ſubſtantiæ differentiam eſſe, atque ſub illo Deum an-
geloſque concludi: ergo quod prius. Deum ergo eſſe in ge-
nere patet. Sed facile eſt huiuſmodi difficultates auferre.
6. vnde ad primã, & ad authoritates philoſophi in præcedenti
quæſtione poſitas ſic reſpondeo. Deus non eſt menſura en-
tis intrinſeca, ſed extrinſeca. philoſophus vero de intrinſe-
ca, quæ eſt eiuſdem generis, cum menſurato, diſputauit. *in*
1. autem Ethic. ſecundum gentilium errorem locutus eſt, qui
2. corpus cœleſte, pro Deo colebant. Ad 2. Non fuit Boetij in-
tentio, aliquod in diuinis prædicamentum ponere, ſed hoc
innuere volebat, nempe quod omne prædicamentum, vel
eſt abſolutum, vel reſpectiuum; & hæc quidem ſubſtantiæ
& relationi maxime attribui, & id quidem in creaturis, non
autem Deo, cum hæc Deo atque creaturis vniuocè non con-
ueniant. Ad Damaſceni author. dico, ipſum abuti illa vo-
cula ſubſtantia, pro omni eo ſcilicet, quod non inhæret, &
differentia ſubſtantiæ incorporea, pro eo, quod non eſt cor-
pus. Eodem modo, cum natura diuina ab eo, ſuppoſitorum
ſpecies nominatur.

CAP. III.

Genus per ſe non prædicari de differentiis.

IN præcedenti quæſtione plurimis probaui rationi-
bus, genus, & differentiam realitates diſtinctas poſ-
ſidere, pollicitusque ſum de hac re copioſiorem
Quot modis dicitur per ſe prædicari. me facturum eſſe ſermonem. Volens igitur ſtare
pollicitis, ac conſulere cupiẽs vtilitati legentis, hanc propo-
ſui quæſtionem. Et reuera huiuſmodi ſpeculationes ſunt ita
ſibi connexæ, vt vnius notitia, ex alterius pendeat cognitio-
ne. Ne quis ergo putet, quod me delectet per ſpatioſos quæ-
ſtionum campos ſpatiari, ſed vtilitati potius ac doctrinæ
conſulere lectoris diligentis: inprimis non ignorare opor- *De genere.*
tet, prædicari per ſe, aliquando idem eſſe, ac prædicari natu-
raliter, hoc eſt, quando id, quod nature eſt prædicatum, ſuo 1.
fungitur munere, & ſubiectum ſimiliter, vt homo eſt ani-
mal, & paries eſt albus. Interdum perinde eſt, ac ſi diceret: 2.
prædicatum dicit rationem ſubiecti, vt animal, & rationale 3.
de homine. nonnunquam, quando ſubiectum dicit ratio-
nem prædicati, vt naſus eſt ſimus; numerus eſt par, vel im-
par: homo eſt diſciplinæ capax. Hæc omnia habentur ex pri-
mo poſteriorum Ariſt. Iterum, quando prædicatum ineſt 4.
ſubiecto, ſine ſubiecto medio, 5. *met.* vt ſuperficies eſt per ſe
alba, corpus vero per accidens: vtpote per medium ſuperfi-
ciei. Amplius, quoties eſt tale ſine cauſa, hoc eſt per ſuam na- 5.
turam, vt homo eſt homo ſine cauſa, id eſt, per ſuam natu-
ram. Denique prædicari per ſe eſt, quando prædicatum ſoli
ineſt ſubiecto; & quidem ſeparatim, vtpote ridere de homi-
ne: ſolus enim homo inter cætera animantia huius orbis in-
ferioris, ridet. His ita excuſſis dico, genus non prædicari per *Genus non prædicatur per ſe de ſua differentia.*
ſe de ſua differentia. Sane, ſi ita res ſe haberet, tunc iuxta
philoſoph. 6. *Topic.* vnum animal, puta homo, eſſet plura a-
nimalia, quod eſt falſum. Conſequentia autem patet: nam
ſi animal in conceptu rationalis includitur, aut eſt idem, &
ſic eſſet nugatio dicendo: homo eſt animal rationale; idem 1.
enim bis fruſtra repetaretur. Si autem non eſt idem, habe-
tur intentum; homo ſiquidem eſt animal, & non illud,
quod in rationali includitur: ergo multa animalia. Rurſus, 2.
quamuis genus & differentia (*teſte Auicenna* 5. *met.*) prædi-
centur de toto, id eſt de ſpecie; non tamen ſignificant per
ſe totum. ſed genus ſignificat materiale, differentia vero
formale; vtrumque autem ſpeciei partem ſignificat, per
modum totius. vnde quemadmodum materiale eſt extra
formale, ſic conceptus generis eſt extra differentiæ conce-
ptum: genus ergo non prædicatur per ſe in primo modo de
differentia, nec etiam in ſecundo modo, cum proprietatem,
aut omnem proprietatem non habeat reſpectu differentiæ.
Iterum, genus non ponitur in diffinitione differentiæ, quia 3.
differentia non participat genus, 4. *Topic.* igitur non prædi-
catur de differentia in primo modo per ſe, nec differentia in
diffinitione generis ponitur, alioqui vbicunque inueniretur
genus, & differentia ſimiliter, atque ita rationale prædicare-
tur de leone, quod eſt falſum. nec etiam in ſecundo modo
per ſe, vt dixi, cum ſubiectum non ſit de ratione prædicati.
Amplius, primo diuerſa, in nullo conueniunt, ſed differen- 4.
tiæ diuiſiuæ generis, ſunt primo diuerſæ in genere: igitur
non conueniunt in genere. nam ſi per illas immediate genus
deſcendit: igitur illæ in ſuo genere ſunt primo diuerſæ; ex
ex conſequenti, de illis genus per ſe non prædicatur. Reuera
ra (vt diximus) contrahibile eſt extra rationem contrahen-
tis. ſed genus ſe habet, vt contrahibile, differentia vero lo-
cum tenet contrahentis: vnius ergo conceptus, in alterius
conceptu non includitur: genus ergo per ſe non prædica- *Quomodo genus prædicatur de differentia.*
tur de ſua differentia. Licet autem affirmare, genus de diffe-
rentia prædicari, prædicatione naturali; eſt enim ſuperius,
& naturale prædicatum ad illam, atque immediatum, &
differentia ſimiliter ad genus, immediatum ſubiectum: de
differentia ergo modo per ſe prædicandi immediato pote-
rit prædicari: rationale namque per ſuam naturam, ſuam-
que formam eſt animal; animalis ſiquidem atque rationalis
vna eſt forma. Differentia autem prædicatur de genere,
quatenus videlicet non per medium aliquod ſubiectum,
aut cauſam; non tamen, vt naturale prædicatum, ſicut di-
ctum eſt. Patet ergo quomodo hæc prædicentur. Contra *Genus prædicatur per ſe de differentia.*
autem ſolent nonnulli ita arguere. Quod eſt animal per
ſuam formam, eſt per ſe animal. 5. *met. cap. de per ſe.* vbi ponit
primum modum per ſe, qui profecto eſt, quando aliquid eſt
rale per ſuam formam. ſed rationale eſt animal per ſuam 1.
formam, vtpote ſenſitiuam, ad quam ſequitur eſſe animal:
rationale ergo per ſe eſt animal; & ſic de differentia genus
per ſe prædicatur. Porro, quæ à philoſ. dicuntur, teſte Com- *5. met.*
ment. ex certa determinatione non ſunt dicta, & in Topicis
ex probabilibus argumentatur. Quare nihil certi de hac re
ex philoſopho haberi poteſt. Item, quod recidit in idem, 2.
homo per ſe eſt animal, quod ſic probatur: homo per ſe eſt
rationalis: ergo rationale per ſe eſt homo; propoſitio enim
neceſſaria ex primo priorum conuertitur in neceſſarium,
vtpote per ſe in per ſe. ergo rationale eſt per ſe animal, quia
homo eſt per ſe animal. Reuera, ſi homo eſt per ſe animal,
& homo per ſe eſt rationalis; ergo rationale eſt per ſe ani-
mal: ſicuti enim ex præmiſſis neceſſariis, ſequitur concluſio
neceſſaria; ita plane ex præmiſſis per ſe, concluſio etiam
per ſe animal ergo per ſe de rationali prædicatur. Præterea, 3.
ſi genus non prædicatur per ſe de differentia: ergo per ac-
cidens: inter hæc enim non datur medium, ſicuti neque in-
ter eos

De genere. ter ens per ſe, & ens per accidens. ſed tunc rationale, & a-
nimal conſtituerent vnum per accidens: atqui conſtituunt
vnum per ſe, nempe ſpeciem. Adde, quod prædicatio per
accidens, quando accidens de ſubiecto, aut è conuerſo, aut
accidens de accidente prædicatur, in quibus plane omni-
bus, vnum fit per accidens. Profecto, ſi genus per accidens
de differentia prædicatur, de ſpecie ſimiliter prædicabitur;
differentia enim in ſpecie formaliter includitur. ſed hoc
4. eſt falſum: ergo &c. Ad hæc, quando aliquid prædicatur
de alio per ſe primo modo; in abſtracto quoque vnum de
altero prædicabitur, vt docet ſeptimus metaphyſ. Quare,
ſi iſta eſt vera in primo modo dicendi per ſe, homo eſt ani-
mal: ergo quoque iſta erit admittenda: humanitas eſt ani-
malitas, atque ita concretum prædicabitur de concreto in
primo modo dicendi per ſe, & habetur intentum. Acce-
dit ad hoc, quod omne diuiſum prædicatur per ſe de diui-
dentibus; diuiſum certe non eſt aliud quam ſua diuiden-
Soluuntur argumenta. tia. ſed genus diuiditur per differentias, teſte *Porphyrio*, de
differentiis: ergo per ſe prædicatur. Verum ad hæc facile
eſt reſpondere. & ad primum quidem Rationale eſt animal:
1. eſt prædicatio per ſe entitatiua, quia ſecundum ſuam natu-
ram eſt animal; non tamen per ſe prædicatiua, quia prædi-
catum non eſt de ratione ſubiecti, nec viciſſim ſubiectum
de ratione prædicati, alioqui de omnibus ſimiliter prædi-
2. carentur. Ad 2. eadem facilitate ſoluitur: qua enim ratione
rationale eſt per ſe homo; eadem plane eſt per ſe animal en-
titatiue, & non prædicatiue. Similiter ſoluitur confirmatio;
per ſe enim in præmiſſis tenetur prædicatiue, in concluſione
vero entitatiue: extrema namque comparata ad medium,
eandem habitudinem quam retinent ad inuicem compa-
rata, vt habeant, nequaquam eſt neceſſarium; non enim ſe-
quitur, homo neceſſario eſt animal: homo neceſſario eſt
3. ſubſtantia: igitur ſubſtantia neceſſario eſt animal. Ad 3. di-
co, genus prædicari de differentia, non pure quidem acci-
dentaliter, ſed per quandam accidentis ſimilitudinem, quæ
profecto contingit, quando vnum eſt extra alterius ratio-
nem, euiuſmodi eſt prædicatio generis de differentia. ſed
4. ex hoc non conſtituitur vnum per accidens. Ad 4. Ratio
philoſoph. quæ ponitur 7. *met.* veritatem habet in acciden-
tibus, non autem in ſubſtantiis. Adde, quod rationale in
concreto, per modum totius ſignificatur, ideo de homine
prædicatur: in abſtracto autem partis rationem ſuſcipit; hac
de cauſa de toto nequit prædicari: parti namque non con-
uenit de toto prædicari. proinde hæc eſt falſa: humanitas eſt
animalitas. Ad *confirm.* patet ſolutio ex ſuperioribus, genus
enim proprie per accidens de differentia non prædica-
tur.

CAP. IV.

Ex genere & differentia fit vnum per ſe.

Ex genere & differentia fit vnū per ſe. Dixi ex genere & differentia non fieri vnum per ac-
cidens, quia genus de differentia proprie acciden-
taliter non prædicatur: ſi ergo non fit vnum per
accidens: vnum ergo per ſe efficiant, neceſſe eſt.
Propter quod quidem (inquit philoſ.) *vnum eſt, cuius rationem,*
7. met. 42. *diffinitionem eſſe dicimus.* vbi philoſophus innuere videtur,
diffinitionem vnum per ſe ſignificare, quamuis conſtet ex
genere & differentia, quæ plura ſignificare videntur. Ete-
1. nim differentia addita generi; non quidem vt forma, vel
natura à genere realiter diſtincta additur, ſed potius vt de-
terminatum indeterminato; ita tamen, vt eadem natura, in-
determinate concepta, generis, determinate vero differen-
tiæ rationem ſubeat: atque ita ex his duobus, vnum per ſe,
non autem per accidens conſtituitur. Secus autem ſe habet
res in ſubiecto & accidente; accidens namque qualecun-
2. que fuerit, eſt quid extraneum, & à ſubiecto diſtinctum. In-
ſuper vtrunque eſt in actu; ideoque vnum per ſe ex vtro-
que fieri non poteſt: alterum certe illorum deberet eſſe in
potentia, & alterum in actu. Quoniam igitur genus & dif-
ferentia reali diſtinctione ab inuicem non ſeparantur, nul-
lum inde ſequitur abſurdum, quod ex illis fiat vnum per ſe
ens, non autem per accidens: genus certe identice, non for-
maliter de differentia prædicatur, propterea non eſt inter
illa compoſitio realis, quæ extrema realiter diſtincta requi-
rit, ſed rationis potius. Suffragator huic ſententiæ Com-
7. com. 41. ment. *Dicere,* inquit, *quare homo albus non ſignificet vnum, hoc*
eſt in cauſa; quoniam alterum iſtorum non eſt reliquum eſſentiali-
ter. quaſi diceret, ideo genus & differentia conſtituunt v-
num per ſe, quia ſunt idem eſſentialiter, quod plane ſubie-
cto & accidenti congruere non poteſt. *Nonnulli* autem *pla-*
citis, ita huiuſmodi rem diſtinguere: Formæ, inquiunt, mul-
tiplicantur in ſubſtantiis compoſita, ſicut & prædicata illius *De genere.*
quidditatiua: proinde ex genere proximo & differentia fi-
nali fit vnum per ſe; quoniam genus quidem formam di-
cit generalem, puta animam ſenſitiuam: differentia vero
finalis, formam ſpecificam, puta animam intellectiuam:
differentia autem ſic intellecta, ac generi hoc modo com-
parata, eſt ſicut actus perfectus ac completus, ad actum in-
completum, & imperfectum. *Hæc* autem *opinio non mul-*
tum laudatur; genus enim non dicit formam generalem,
diſtinctam realiter à forma ſpecifica: nec ipſa quoque dif-
ferentia vltima, ad medias differentias actum addit perfe-
ctum, quaſi mediæ differentiæ, formam imperfectam, à
forma ſpecifica realiter diſtinctam dicerent. Adde, quod *Vniuerſale non eſt cōpoſitum.*
nullum compoſitum eſt vniuerſale, *vniuerſalia enim ſunt for-*
mæ. animal namque nihil aliud eſt, quam animalis forma. *1. met. 17.*
veluti nigrum, nihil aliud eſt, quam nigredo. Omne com- *7. met. 25.*
poſitum habet formam, & tale apud Auer. eſt indiuiduum:
nullum ergo compoſitum poteſt eſſe genus, nec etiam dif-
ferentia: vt fautores iſtius ſententiæ dicere videntur. Quo-
modo ergo ex genere, & differentia fiat vnum per ſe, pa-
tet ſatis. Sed *aliquis ſic poſſet arguere*: genus non ineſt diffe- 1.
rentiæ, nec è conuerſo; diſtinctis enim conceptibus ſe a-
rantur: ex genere ergo & ex differentia non fit per ſe vnum.
Tenet conſequentia ex philoſophi authoritate 7. *met.* *Ex*
duobus, inquit, *quorum vnum, alteri non ineſt, non fit per ſe vnum:*
nec quia differentia & genus, vni inſunt ſpeciei, vnum con-
ſtituere poſſunt, alioqui accidentia, id efficere poſſent, quæ
vni inſunt ſubſtantiæ. Item, ex ſubiecto & accidente non 2.
fit vnum per ſe: nec ergo ex genere & differentia; differen-
tia enim accidit generi, cum ad illius eſſentiam non perti-
neat: aliter certe ſine illa intelligi non poſſet, quod eſt fal-
ſum. Ad hæc autem, & ſimilia ſic reſpond. Ad primum, quo- *Sol. arg.*
niam genus & differentia, vni inſunt eſſentialiter, atque in- 1.
trinſece, nullamque illi addunt nouam eſſentiam, propter-
ea vnum per ſe efficiunt. nec obeſt, quod tunc in vno eſſent
duo contraria, nempe differentiæ contrariæ, cum in illo po-
teſtate, non actu contineantur: genus poteſtate, differentias
continet: (ſicut mox dicemus) ex hoc patet ſolutio ad con-
firmationem. Ad 2. *neg. conſeq.* differentia namque non ita ac- 2.
cidit generi, vt nouam addat eſſentiam, ſicut album homi-
ni, hac de cauſa, proprie accidens generis dici non poteſt;
in generis tamen poteſtate continetur. genus ſiquidem po-
tentia indeterminata, ſua continet differentias, ex ſeſe pla-
ne, ad vnam, vel ad alteram determinare ſe nequit diffe-
rentiam. Nec eo modo ſe habet ad differentiam, quomodo *Differentia eſt q. ſpecies abundat à genere.*
ſe habet materia, quæ eſt in potentia ad formam, quam non
habet, quia ſcilicet genus non habet actu differentiam, ſicut
habet ſpecies, & propterea dicitur abundare à genere, hoc
eſt, genere diciorem eſſe: quia ergo genus indeterminate ſe
habet ad differentiam: ideo differentias poteſtate contine- *Quomodo contineat differentias poteſtate.*
re dicitur, poteſtate nempe indeterminationis. Ex quo pa-
tet differentiam ſpeciem habere à genere, in cuius poteſta-
te continetur; actu enim differentias diuiſiuas non habet.
Naſcuntur autem differentiæ à genere non quaſi ex la-
bulo prodeuntes; ſed potius quia in ipſa forma generice
indiſtinctæ, ad proprias actualitates recipiendas, ex illo
procedant, atque ita poteſtas generis ad actum reducitur,
ſitque comes ipſum genus omnium, quæ in eius poteſtate
erant differentiarum. Porro, poteſtas generis, eſt eſſentiæ i- *Poteſtas generis.*
pſius aptitudo per diuerſas differentias, atque ad diuerſas
ſpecies determinanda: ſic natura animalis de ſe eſt commu-
nis, & ſuarum reſpectu ſpecierum indeterminata. Hæc au-
tem generis poteſtas, aliquando ambitus ipſius, atque com-
munitas nominatur, quippe quæ ſine delectu communis ſit
ad omnes: interdum habitus differentiarum generis con- *Habitus confuſus.*
fuſus nominatur, quod in tali aptitudine confuſa eius diffe-
rentiæ contineantur, quæ poſtea ab illo eſſe confuſo extra-
huntur ab intellectu, ac in proprias actualitates diſtinguuntur.
hæc autem generis poteſtas ratione tantum, non autem rea-
liter ab eius eſſentia diſcernitur, eſſentia enim eſt ens abſo-
lutum, poteſtas vero, reſpectiuum. Ex his ergo patet, quo-
modo, aut qua poteſtate genus, differentias contineat. Sed
dicet aliquis, differentia nihil addit realiter vltra genus, cum
in genere realiter contineatur: per differentias ergo ſpe-
cies non abundat genere, ſiue ſupra quam genus. ſi enim
adderet aliquid vltra genus; non diceret plane totam ſpe-
ciei eſſentiam: genus enim eſt in ſpecie eſſentialiter. Adde;
quod ſi differentia ſeparata eſt à genere, vt dicitur 4. *To-*
picor. igitur eſt ſeparata à ſpecie: igitur non abundat plus 1.
quam genus. *Reſpond.* quod genus dicit eſſentiam indeter-
minate quidem, differentia vero eandem determinate: ad-
dit ergo determinationis modum. Ad 2. differentia eſt extra 2.
genus formaliter, non autem identice; ideo non ſequitur,
quod

De genere. quod infertur. Quod ſi quis dixerit, proprium inaſſe ſpeciei actu, generi vero poteſtate: igitur abundat pluſquam genus, non eſt ſimile; proprium enim non ineſt eſſentialiter ſicuti differentia, ſed conſequitur eſſentiam. Audiuimus quæ ab huiuſmodi viris dicta ſunt; & quidem ſecundum communem propemodum omnium ſententiam, quæ etiam rationi ſunt admodum conſentanea. Verum huic quæſtionis veritati, aliam neceſſariam eſſe video, nempe an vniuerſale ſit aliquid extra animam, alioqui ſolutio illius quæſtionis tenuis erit, & minime neruoſa. *Vniuerſale an ſit extra animam.* Etenim ſi genus, & ſpecies ſunt tantummodo mentis conceptus; eodem modo, eademque poteſtate differentia inerit generi, ac ipſi ſpeciei: in mentis enim conceptibus, non eſt delectus realitatum: nec plus actu in vno inuenitur, quã in altero. Porro, de hac quæſtione cum apud veteres, tum etiam apud iuniores, non parua extitit controuerſia. *Heraclitus* atque *Cratilus*, vniuerſalia à medio penitus abſtulerunt, quippe qui intellectum, ſenſum eſſe dixerunt, & ex conſequenti intelligibile eſſe ſenſibile: quare intelligibilia erant apud eos mera ſenſibilia, ac ſingularia, atque ita neque in re, neque in mente aliquod vniuerſale collocarunt. Mens quoque apud eos erat ſenſus, ſiue potiſſima ſenſitiua vis: ex hac ratione coacti ſunt negare ſcire, atque ſcientiam, quæ ſine vniuerſalium adminiculo haberi non poteſt. Sed iam pridem, veluti rationi, rectæque philoſophiæ minima conſentanea, exploſa eſt hæc ſententia. *Plato* poſuit vniuerſalia, à ſingularibus ſeparata, de qua quidem ſententia in 1. Pymandri, vbi de ideis locutus ſum, abunde diſputaui: ſi quem ergo huiuſce rei ſpeculatio delectat, non pigeat illum, librum illuſtrem, & vtiliſſimum conſulere. Exterum, dimiſſis ideis diuinis, Plato ideo putauit formas eſſe vniuerſalia, quia formæ ſunt aliud à ſingularibus compoſitis; ideoque dixit eſſe ideas ſeparatas; non quidem ſecundum eſſe exiſtentiæ, vt *Xenocrates*, eiuſque putauerunt: ſed potius ſeparatione, qua forma differt à compoſito, quod plane philoſopho probatur, qui certe magis contra malos Platonis interpretes, quam contra ipſum Platonem pugnare videtur. Alia opinio poſita eſt in lib. 1. Cæterum, vniuerſale eſt nomen concretum *Quid ſit vniuerſale.* ſecundæ intentionis: ſecunda autem intentio, eſt quidam reſpectus rei conceptæ, per actum intellectus collatiuum attributus, vt hæc intentio genus, ſpecies &c. prima autem intentio, eſt conceptus rei obiectiuus, qui abſolute apprehenditur. Porro, omne concretum (ſecundum Auer.) & pro forma, & pro re formæ ſubiecta, accipi poteſt. Quare ipſum vniuerſale, tum pro intentione, tum etiam pro re intentioni ſubiecta intelligi poteſt: quod ſi pro re ſubiecta intentioni intelligatur, adhuc ſubdiuiditur, nempe in ſubiectum propinquum, quæ eſt ipſa natura per intellectum indeterminate ſumpta: & in ſubiectum remotum, quod eſt ipſa natura, quæ poteſt eſſe in pluribus. *Vniuerſale duplex 5. met. 34.* Cum igitur hæc ita ſe habeant; quæro an vniuerſale aliquo dictarum acceptionum modo ſit à ſingularibus ſeparatum. Sed reuera, cum à ſingularibus re, aut diffinitione non ſeparetur, à ſingularibus non videtur eſſe diſcretum: nam ſi naturarum diſtinctiones per operatione inuentæ ſunt, vna autem cum ſit hominis huius, & hominis operatio, nulla inter huius hominis, & hominis naturam (præter intellectus operationem) videtur eſſe diſtinctio: & per conſequens vniuerſale non eſt ſeparatum à ſingularibus. *Vniuerſale non eſſe ſeparatum à ſingularibus.*

1\.

2\. Amplius, ſi natura humana (circumſcripto omni opere intellectus) eſt incommunicabilis: eſt ergo talis per eſſentiam, atque ita ſuapte natura ſeparata, & per conſequens intelligibilis per eſſentiam, atque ita fruſtra poneretur intellectus agens, pro vniuerſalis fabrica conſtituenda.

3\. Præterea, aut hic homo, eſt homo participatione huius hominis, aut homo eſt aut idem eſt homo, & hic homo, & non participatione huius hominis, alioqui nihil eſſet homo, niſi per participationem iſtius hominis, quod eſt falſum, homo enim abſolute eſt homo, & non participatiua, alioqui eſſet ens imperfectum, ſicuti ſunt entia per participationem. Nec hic homo, eſt homo participatione hominis, alioqui daretur homo per eſſentiam, qui non eſſet hic homo; non enim eſt idem participans, & participatum, quod eſt falſum. Igitur, idem eſt homo, & hic homo, præter intellectus operationem.

4\. Iterum, ante actum intellectus, natura humana, eſt vniuerſalis in potentia: eſt ergo actu ſingularis; potentia enim & actus ſunt oppoſita circa idem. Quare, ſi natura, eſt poteſtate vniuerſalis; eſt ergo actu ſingularis, atque ita non eſt vniuerſale extra intellectum. Reuera, actus & potentia ſunt eiuſdem generis; imo circa idem numero. ſed *actu vniuerſale eſt per intellectus operationem*, ſpecies enim intelligibilis ab intellectu agente producitur: vniuerſale ergo potentia *3. anim. 18.* erit etiam per intellectus operationem: igitur extra animam non datur vniuerſale.

5\. Amplius, quicquid eſt in potentia ad aliquid præter operationem intellectus, ad actum tandem, hinc vlla prorſus intellectus operatione deducendum eſt; actus enim, ſecundum eandem rationem, potentiæ correſpondeat, neceſſe eſt. *De vniuerſali.* Quare, ſi illa natura (præter omnem intellectus operationem) eſt potentia vniuerſalis, quandoque erit actu vniuerſalis, intellectu nihil operante: quod eſt falſum: quicquid certe eſt extra animam, eſt particulare. Adde, quod res ante, & poſt intellectionem, eodem modo ſe habet, hoc eſt, æque vnum & ens eſt; nihil enim mutationis rei accedit per noſtrum intelligere, vt dicitur in lib. de interpretatione: ſemper ergo eodem modo erit ſingularis. Patet ergo quomodo vniuerſale non ſit extra animam. Sunt ergo formæ rerum ſingularium, per mentis fabricationem inuentæ, de quibus habetur ſcientia, quia ſignificantur per nomina communia. *1. met. 27. 12. t. 6.*

CAP. V.

Vniuerſalia habere eſſe extra animam.

QVoniam præclara ingenia acutioribus quæſtionibus maxime delectantur: in quarum numero hæc, quam præ manibus habemus, numerari poteſt; hac de cauſa, aliorum rationes in medium adducere curaui, qui arbitrantur vniuerſalia extra animam eſſe habere. Porro, nomine vniuerſalis, aliquando vniuerſalitas, quæ eſt relatio rationis, interdum res, quæ vniuerſale appellatur ab ipſa quidem vniuerſalitate, nonnunquam aptitudo ſignificatur, quæ apta nata eſt eſſe in multis: & hæc quidem in dubium vertitur: nam relatio, quæ vocatur vniuerſale formaliter, fit ab intellectu, res vero, quæ denominatur vniuerſalis, atque vniuerſale obiectiue in potentia, eſt extra animam. igitur dubium eſt: An aptitudo illa, citra omne opus intellectus, ſit extra animam, & hæc quidem vocatur vniuerſale obiectiue in actu: an res ſit extra animam, aptitudo vero eſſendi in multis, in anima tantum? *Vniuerſale formaliter. Vniuerſale obiectiue.* Cæterum, quia illa aptitudo, vniuerſalis rationem in actu obiectiue ſumendo vniuerſale, complet, non autem formaliter; ob hanc rationem, quærere an res apta nata eſſe in pluribus ſit extra animam, perinde eſt, ac ſi quis quæreret, An vniuerſale obiectiue in actu ſit extra animam. Itaque vniuerſale formaliter, eſt ipſa vniuerſalitas, quæ eſt relatio rationis. Vniuerſale obiectiue in actu, eſt res vna cum aptitudine illa. Vniuerſale obiectiue in potentia, eſt res ſine illa aptitudine. Vniuerſale ſubiectiue non datur; vniuerſalitas enim in nullo eſt ſubiectiua, cum ſit ens rationis. Quæſtio ergo eſt de vniuerſali obiectiue in actu. Quidam ergo arbitrantur huiuſmodi vniuerſale inueniri extra animam, atque ita argumentantur à diffinitione ad diffinitum: *Argumenta.*

1\. Circumſcripto quocunque actu intellectus, res eſt apta nata eſſe in pluribus: ergo datur vniuerſale extra animam. Tenet conſeq. quia vniuerſale obiectiuum actu, vt diſtinguitur contra ſingulare & prædicabile diffinitur *primo Perihermenias*: *Vniuerſale eſt, quod aptum natum eſt eſſe in pluribus.* Anteced. probatur, quia ſi non ineſt illi aptitudo, qua poteſt eſſe in pluribus: repugnat ergo illi, nec conferri ſibi poteſt ſaltem ab intellectu, alioqui conferri poſſet & indiuiduo, vtpote Sorti, vel Platoni &c. igitur præter operationem intellectiue, natura humana eſt alia à natura ſingulari, eiuſque vnitas ab illius vnitate.

2\. Iterum, natura coloris eſt ratio formalis obiectiua viſus terminandi, non autem hic color. ſed color, qui eſt ratio aſſimilandi; ſingulare enim ſub propria ratione ſingularitatis non eſt apprehenſibile ab intellectu. differunt ergo ex natura rei. Reuera, vniuerſale in actu, eſt proprium obiectum intellectus: præcedit ergo actum intellectus; *nam obiectum eſt prius actu.* *3. de an. 13.* Adde, quod obiectum ſcientiæ realis, eſt ens extra animam. at vniuerſale in actu, eſt obiectum ſcientiæ realis: igitur eſt ens extra animam.

3\. Præterea, *relatio menſuræ eſt realis*. ſed illa fundatur in aliquo vniuerſali; decet enim, vt aliarum menſura ſpecierum ſit vnum non quidem numero (ſecundum philoſoph.) erit ergo vniuerſale. *5. met. 20.* Rerum ergo realium menſura, & vna eſt, & realis, quippe cum menſuratum à menſura dependeat: ens autem reale non dependet ab ente rationis. ſed vnitas ſpeciei, apud philoſophum, eſt prima generis menſura, qua menſurantur, quæ ſub ipſo genere continentur: eſt ergo realis non in aliquo, quod eſt vnum numero, ſed in vniuerſali actu exiſtente.

4\. Amplius, vnitas naturæ, in qua aliqua comparantur; aliter, debet eſſe realis, quia etiam entia comparata ſunt realia. ſed in vnitate ſpeciei, indiuidua eiuſdem comparantur: realis eſt ergo. Sane, omni prorſus remoto opere intellectus, maior eſt inter Mercurium & Platonem,

quam

De vniuerſali. quam inter Mercurium & Leonem conuenientia. Ineſt ergo illis (ſine aliqua intellectus operatione) illa ſimilitudo, cuius fundamentum, eſt natura communis realis; relationi namque reali fundamentum competit reale.
5. Item, operatio ſeu paſſio realis primo & adæquate ineſt vniuerſali vt intelligere homini.
5. poſt. 39. Datur ergo vniuerſale extra animam. Accedit ad hoc, quod contrarietas, aſt oppoſitio, atque extrema ſunt vniuerſalia, non autem ſingularia: datur ergo vniuerſalia extra animam. alioqui ſi ſit ſolummodo ab intellectu, quomodo vniuerſale eſt æternum, & incorruptibile, & quomodo vniuerſalium eſt diffinitio, ſcientia, & quomodo prædicamenta ſunt entia vniuerſalis extra animam?
6. Ad hæc, ſi nihil eſſet in rebus niſi ſingulare, nulla eſſet vnitas realis, niſi numeralis, quæ eſt propria ſingulari, quod eſt falſum: alioqui omnis diuerſitas realis, eſſet numeralis; *idem enim & diuerſum, 10. met. ſunt immediate oppoſita*, ſed tunc omnia æqualiter differrent, quod eſt abſurdum omnino. Etenim quæ ſolo numero differunt, ſine intellectus operatione, non ſunt ſpecie diſtincta. valet argumentum à negatiua de prædicato finito, ad affirmatiuam de prædicato infinito cum conſtantia ſubiecti. ſunt indiſtincta ſpecie præter operationem intellectus: datur ergo vnitas quædam ſpecifica.
7. Profecto, ſi differentia numeralis non deſtruit vnitatem ſpecificam: permittit ergo illam, atque ita cum diſtinctis numero, ſtat vnitas realis ſpecifica, etiam ſine omni intellectus operatione. Ad hæc, quæ non diſtinguuntur realiter, ſecundum omnem, quam habent incluſam rationem, in aliqua ratione reali conueniant, neceſſe eſt. ſed ita ſe habent Mercurius & Plato, quippe cum Plato à Mercurio, inquantum homo non diſcrepet, alioqui à ſeipſo diſcreparet: ergo quod prius. Accedit ad hoc authoritas comment.
7. met. 48. *Nullum*, inquit, *vniuerſalium prædicabilium, ſecundum quod de re demonſtrata, ſignificatur ea ſecundum quod eſt demonſtrata, & indiuidua. ſed ſecundum quod in ea eſt natura ſimilis naturæ, quæ eſt in quolibet indiuiduorum illius*, id eſt, naturæ communis præter naturam propriam vnicuique eorum: eſt ergo natura vniuerſalis actu exiſtens præter ſingularia. Simile quiddem inuenies 1. *met. com. 9. Species hominis*, inquit, *non eſt forma hominis tantum, vt dicit Plato, ſed congregatum ex materia & forma*: eſt ergo aliquid in rebus præter ſingulare. Et com. 5. *eiuſdem libri ait*, quod qui ponunt vniuerſalia eſſe nomine tantum, quibus nulla correſpondeat in re intentio communis, ſcientiam deſtruunt omnino. Accedit etiam alia authoritas.
2. phyſ. 25. *Genus*, inquit, *& differentia debent eſſe entia in rei veritate, quia partes rei, quæ ſunt ſecundum diffinitionem, præcedunt rem in eſſe*. Ex quo patet, quod ſi datur natura ſpecifica realis; detur, neceſſe eſt vnitas realis generi correſpondens. Ex his ergo, atque ſimilibus patet, quomodo non eſt abſurdum aſſerere dari, ſiue inueniri vniuerſale extra animam præter omnem operationem intellectus.
8. Præterea, vniuerſale, ſecundum illius deſcriptionem, eſt aptum natum dici de pluribus. ſed res etiam eſt huiuſmodi: igitur vniuerſale eſt aliquid reale exiſtens, non in mente tantum exiſtens. Sane, ſi prædicatur de re: eſt ergo in re extra animam exiſtente, quippe cum ſit ipſum quod quid abſolute; diffinitio enim ad vniuerſale ſpectat: vniuerſale ergo eſt ens reale extra animam.
9. Iterum, ignis generans ignem, non intendit ignem ſingularem; ſingularia enim ſunt præter artis naturæque intentionem. Ad vniuerſalem ergo ignem reſpicit, atque ita dari ignem vniuerſalem realem, neceſſe eſt omnino. vniuerſale ergo eſt ens reale extra animam.

CAP. VI.

Soluuntur argumenta.

IN hac magnorum controuerſia Theologorum, ac phil. principum, non puto nobis eſſe multum laborandum, cum breui illius difficultas, atque obſcuritas auferri poſſit. Re vera, ſi vniuerſale pro ſecunda intentione accipiatur; ſic abſque dubio, eſt tantummodo opus intellectus, & hoc innuere volebant primæ rationes. At ſi pro re intelligatur, in qua eſt illa aptitudo, vt ſit in multis; ille profecto eſt realis, ſine operatione intellectus, & hoc aſtruere conantur, hæc quæ modo recitauimus argumenta. Verum illa aptitudo rei exiſtens realiter, non manet extra rem realiter, quaſi quoddam ens reale, & abſolutum per ſe exiſtens; ſed ſolummodo per operationem extrahitur, congregatur, atque diſtribuitur intellectus negotiantis. hæc profecto ſi ita candide intelligantur, omnis prorſus ceſſat altercationis controuerſia: vnde vtramque partem recte; diuerſimode tamen ſenſiſſe profiteor. Cæterum, quia ita non intellexerunt, aut intelligunt, propoſitas *Vniuerſalia an habeant eſſe extra animam.* obiectiones, ſic eas ſoluere nituntur, & primam quidem hoc modo, nempe antecedens non eſſe verum dicunt, nec eiuſdem probationis conſequentiam: quia, inquiunt, natura ipſa, circumſcripto actu intellectus, abſtrahit ab illa aptitudine, qua poteſt eſſe in multis. Porro, ſi ita res ſe haberet, vt
1. iſti dicunt; tunc illa aptitudo eſſet accidens, vtpote ab intellectu producta. atqui accidens non producit ſubſtantiam: quomodo ergo ineſſet ſpeciei aptitudo eſſendi in multis naturalis? vnde licet hæc non ſeparetur à ſingularibus; ineſt tamen illis realiter, & non per operationem intellectus tantum. Natura ſiquidem humana, eſt alia à natura ſingulari, ſecundum illam aptitudinem; non tamen alia à natura ſinguleri, quia non alia à ſeipſa.
2. Ad 2. Extra animam, nec color, nec hic color eſt ratio obiectiua; bene tamen color eſt in re aliquid, quod à nobis intelligi poteſt vt ratio formalis obiectiua viſus, idque per conceptum coloris formalem nobis occurrentem: hunc autem accidere dicunt ex parte intellectus concipientis. Sed tunc dubium eſt, ſi illa conceptus eſt coloris particularis, vel communis, & ſpecifici; ſi enim, vt quidam volunt, ſingulare non cadit ſub ſpeculationem intellectus: igitur ratio obiectiua formalis, conſtat ex communi illa aptitudine, quæ ineſt realiter ipſis ſingularibus: & ſic remanet adhuc lis ſub iudice. Ad confirm. dicunt, vniuerſale in actu, & rem, & aptitudinem ſignificare, rem vero obiectum, aptitudinem vero eſſe modum obiecti, ſine quo res nequaquam obiecta eſſe dicitur. Itaque res, non autem modus rei, actum præcedit intellectus. ſed hoc quoque eſt difficile intellectu. Etenim, ſi res non poteſt eſſe obiecta, ſine modo ſiue aptitudine eiuſdem: igitur, ſi vnum præcedit obiectum, & alterum ſimiliter. Ad aliam confirmat. eadem facilitate reſpondere tentant, quod videlicet res obiecta ſcientiæ reali ſit extra animam, non modus eiuſdem: vniuerſale autem in actu vtrumque ſignificet. Quam ob cauſam non ſequitur, vt vniuerſale ſit extra *Quomodo vniuerſale eſt extra animam.* animam, quia res eſt extra animam. Sed hoc quoque mihi perſuadere non valeo; ſi enim vniuerſale eſt illa aptitudo, quæ rei realiter ineſt: igitur ſi res eſt extra animam, & aptitudo ſimiliter, atque ita vniuerſale eſt extra animam, eo quidem modo, ſicut dictum eſt. Nec puto, eos, qui dixerunt vniuerſale extra animam inueniri, aliquod vniuerſale ab omnibus prorſus ſingularibus ſeparatum finxiſſe, alioqui abſurdiſſima eſſet illorum ſententia, ſed aptitudinem illam rei inſidentem, vniuerſale quidem fundamentaliter, non autem formaliter appellarunt; nam proprie vniuerſale eſt opus intellectus.
3. Ad 3. Dicunt relationem menſuræ non eſſe fundatam in aliquo vniuerſali, aut ſingulari, ſed in natura vna formaliter, quæ in ſingulari reperitur. ſed quænam ſit hæc natura, non explicant: fortaſſis eſt illa aptitudo, quæ ab aliis vniuerſale vocatur; nam ſi à ſingularibus non eſt ſecreta, & relationis menſuræ eſt fundamentum: eſt ergo illa natura formaliter, aptitudo ſpecifica, atque communis.
4. Ad 4. Indiuidua, extra operationem intellectus, in aliqua communi natura comparari non poſſunt, proinde in rerum natura, non eſt aliqua diſtinctio: confirmatio quoque faciliter ab illis ſoluitur: dicunt enim Mercurium & Platonem, vna ſimilitudine non comparari, ſed aſſimilari, ſed pluribus. Sed hoc mihi videtur deſtruere vnitatem ſpecificam, ac philoſophiæ fundamentum, quæ aperte docet omnes homines, participatione ſpeciei eſſe vnum hominem: illa autem ſpecies non eſt pure intellectus intentio, alioqui non eſſet ſubſtantia, quod eſt contra Porphyrium, & philoſophum. Præterea, ſi non eſt vna natura ſpecifica, in qua conueniant indiuidua humana; non maior erit inter Platonem & Mercurium, quam inter Platonem & piſcem naturæ conuenientia, quod omnibus modis eſt abſurdum.
5. Ad 5. Eodem modo ſoluunt, vniuerſale videlicet pro re accipi extra animam: ſed dixi iam, rem illam non intelligi ſine illius aptitudine, quam ipſi vocant rei conditionem, atque modum; nam res ex ſui natura eſt particularis, aptitudo vero vniuerſalis, ſicut dictum eſt. Ad confir. ſimiliter reſp. videlicet res ipſas extrema contrarietatis eſſe. non res particulares, neque vniuerſales, alioqui hæc albedo, & hæc nigredo non eſſent contrariæ: Sed hæc reſponſio eandem patitur difficultatem, quam paulo ante moui, quum non explicentur illæ res, quæ, & quales ſint: ego autem illas voco aptitudinem illam ſpecificam. Ad aliam confir. aiunt, vniuerſale quod pro re accipitur, prædicari quidem; nõ tamen fieri ab intellectu, ſed vniuerſale tantummodo, quæ eſt aptitudo; quippe cum prædicatio rebus non debeatur, niſi aliquã habuerint intentionalem conditionem. Verum, res, quæ eſt extra animam, quomodo eſt vniuerſale, quum ex ſui natura ſit ens ſingulare? Itẽ, aptitudo, ſi omnino fiat ab intellectu, ita vt

Vniuerſale an habeat eſſe extra animam. nõ inſit rei extra animam exiſtenti, erit vtique pura intentio, vnde vniuerſale dici non poteſt: non enim eſt ſubſtantia: vniuerſale autem ſubſtantia eſt, alioqui genus & ſpecies, ſecundæ ſubſtantiæ nequaquam dicerentur. ex quo appareret, vniuerſale non eſſe puram mentis fabricam, ſed fundamentum habere extra animam, quæ plane eſt ipſa rei aptitudo, ſicut dictum.

6. Ad 6. ſub ſingularis nomine duo intelligi poſſe arbitrantur, nempe ipſam rem & ſingularitatem. ſi autem ipſa ſingularitas intelligitur, negant conſeq. ſi vero res, tunc admittunt quidem conſequentiam, ſed antecedens negant; aiunt enim in ſingulari, multas vnitates exiſtere, & non vnam tantum numeralem. Certe ſi plures ſint vnitates in ſingulari, illæ profecto ſub numero comprehenduntur: quare ſi nulla eſt vnitas ſpecifica; ſola profecto manebit vnitas numeralis: & ſequentur, quæ recitauimus abſurda. Ad confirmationem aiunt, differentiam numeralem permittere quidem vnitatem ſpecificam: nam quamuis nonnulla numero ſint diſcreta; ſub eadem tamen ſpecie continentur, quam tantum participant per operationem intellectus. ſed eadem manet difficultas, nempe ſpeciem non eſſe ſubſtantiam, pura ſane intellectus intentio, ſubſtantia nequaquam eſt dicenda.

7. Ad 7. dicunt differentiam numeralem, & ſpecificam non eſſe oppoſitas: propterea quæ numero differunt, ſpecie conuenire, & hoc quidem illiſmet rebus, quibus inter ſe numero diſſentiunt. ſed hoc quoque eſt obſcurum ad intelligendum: etenim ſi Mercurius & Plato, quatenus ſunt homines à ſemetipſis non diſcrepant, in aliquo vno conueniant, neceſſe eſt. hoc autem eſſe non poteſt numeralis vnitas, multæ quippe ſunt illæ: Igitur neceſſe eſt, vt ſit vna ſpecifica natura, in qua Plato, & Mercurius conueniant. Ad *confir.* eunt, naturam intendere ſingulare non quidem diſcrete, ſed confuſe tantum: igitur ſpeciem diſcrete, atque diſtincte intendit: primum enim ſtudium naturæ eſt circa ſpeciem conſeruandam; hoc enim modo perpetuitatis æmula, voti compos redditur. Ad Auerro. rationes vnica ratione reſpondent, quod ſcilicet ipſe pro natura poſſim intelligat formam.

7. met. 44. vnde ait, indiuiduo non ineſſe ſubſtantiam, niſi materiam & formam, ex quibus conſtat. Et ad authoritatem primi phyſicorum, dicunt, genus & differentiam explicare formam, quia nimirum ab eadem forma ſumuntur, ideoque eſſe partes rei, atque ipſam, eo modo, quo forma præcedit compoſitum, rem in eſſe præcedere. Cæterum, ſi genus & ſpecies ſumuntur à forma; illa profecto non eſt particularis, ſed aptitudo ille, de qua ſæpius locutus ſum: & tunc ſequitur idem, quod paulo ante ſtatuere conati ſumus. Itaque vniuerſale non eſt pura intellectus fabrica, neque ens reale omnino per ſe exiſtens, ſed ex vtroque mixtum: ab vno quidem fundamentaliter, ab alio vero formaliter dependens. Cæterum, cui hæc non placent, abundet quantumlibet voluerit in ſenſu ſuo: ego autem his acquieſco.

Quomodo differentia ſit in genere. Ex his ergo patet, quomodo genus, differentiam quidem potentia, ſpeciem vero actu contineat: nam cum illa aptitudo ſpeciei ſit proximior, cuius conſeruandæ ſtudium gerit; idcirco actu differentiam ſpecificam continere dicitur: genus vero magis remote, ac in quodam confuſo: vnde & prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid, in illa vtique ſua ampliſſime poteſtate, de qua ſequens erit ſermo.

QVÆSTIONIS DECIMÆQVINTAE

CAP. I.

Genus ſecundum totam eius eſſentiam eſt in qualibet ſpecie.

EXcuſſa iam illa controuerſia de vniuerſalis ſubſiſtentia, ad locum, vnde fluxit redeat oratio, nempe ad generis poteſtatem inueſtigandam. Dixi enim genus ſuæ potentiæ plenitudine, differentias complecti; libet modo quærere, & quidem non temere, ſi genus ſecundum totam eius eſſentiam ſit in qualibet ſpecie: etenim ſi poteſtate, differentias complectitur; iuſtum eſt percontari, an eadem eſſentiæ æqualitate ſit in qualibet ſpecie.

Quot modis dicitur genus. Verum antequam hæc in medium afferantur; operæpretium fuerit ſcire, quam multiplex ſit huius nominis ſignificatio, tum ſecundum philoſ. 5. *met.* tum etiam ſecundum Porphyrium in prædicabili de genere:

1. Genus imprimis eſt continua aliquorum generatio, vnam ſpeciem habentium: ſiue eſt multorum coordinatio ad vnum principium: Eſt, inquit Porphyrius, *aliquorum hominum aggregatio, qui quidem ad vnum aliquid, & inter ſe habent reſpectum.* Sic Romanorum collectio dicitur genus ab vnius habitudine, nempe Romuli: multitudo ergo Romanorum, connexam habet habitudinem adinuicem, qua ab aliis diſtinguitur hominum generibus; & ad vnum aliquid, quatenus ſcilicet originem habet ab illo. *De genere.*

2. Dicitur etiam genus, quod eſt vniuſcuiuſque generationis principium, vel ab eo, qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus eſt; ſic enim Oreſtem quidem dicimus à Tantalo genus habere. Platonem vero Athenienſem genere eſſe: Pyndarum vero Thebanum. Cæterum, principium generationis proprie eſt initium originis, nempe vis aliqua in patre, ſiue in patria manens; hoc enim indicant ipſamet Porphyrij verba: *Vel ab eo,* inquit, *qui genuit, vel ab eo loco, nec ille qui genuit, nec ille locus,* q. d. principium generationis voco, vim aliquam occultam in patre, ſiue in patria manentem.

Pater. de vi autem in patre latitante, ſunt nobis præſto exempla, quæ in eius liberis continue perſpicimus, vtpote morum, ſimilitudinis, naturæque conformitatem.

Locus. De vi quoque, quam locus obtinet in his, quæ ibidem generantur, non modo homines nobis fidem faciunt, verumetiam cætera animantia, arbores, lapides, & id genus plurima, quæ loci naturam præſeferunt: videmus enim quædam animalia in vno loco generari, in alio vero minime. *Principium generationis.* Reuera, locus & vim habet generandi, & conſeruandi, cuius præcipua pars eſt benigna cœlorum clementia, atque influxus.

Genus logicum. Cæterum, iſtæ duæ generis ſignificationes, quandam habent cum genere logico cognationem nam quemadmodum genus primo modo multorum collectionem ſignificat; ita etiam genus logicum, multarum dicit collectionem ſpecierum: deinde ſicut genus ſecundo modo, eſt generationis principium; ſic genus logicum eſt intrinſecum ſuarum ſpecierum principium. genus autem logicum ſic diffinitur: quod ſcilicet prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid. Cæterum, genus ſumi poteſt pro ſecunda intentione, quæ hic proprie diffinitur, non ipſa quidditas ſub illa ſecunda intentione, vt quidam volunt; quidditas enim ſic concepta, non dicit vnū conceptum per ſe, ſed potius per accidens, vtpote ex re, & intentione aggregatum. atqui, vt dicitur 7. met. diffinitū dicit vnum per ſe: ergo &c.

Intentio diffinitur. Adde, quod logicus per ſe, ſecundas ſpeculatur intentiones, primas vero non ex profeſſo; ſed quatenus ſunt ſecundarum fundamenta. Intentiones igitur logicæ, quæ ſignificant conceptus in anima per ſe vnos, diffiniuntur.

7. met. 18. Accedit ad hoc, quod *complexorum non ſit diffinitio,* quod igitur diffinitur, vnum ſit in natura, neceſſe eſt. Itaque, quocunque modo dicatur, nempe, quod res ſub intentione, ſiue ipſa intentio diffiniatur in concreto; ad hoc tandem deueniendum eſt, vt dicamus, ipſam intentionem diffiniri, in eo quod quid;

Quomodo genus ſignificat ſubſtantiam. genus enim ſignificat eſſentiam per modum ſubſtantiæ: ſubſtantiæ autem proprium eſt, aliis ſubſtare. Cum ergo materia ſubſtet formæ, vtpote formarum receptaculum, atque fundamentum, genus vero vicem materiæ ſubeat; hac de cauſa, ſic illud prædicare dicimus: genera namque atque ſpecies per modum per ſe ſtantis ſignificant; ideo in quid prædicari dicuntur, & re, & modo ſimul: differentia autem, re tantum.

Qualis intentio. Itaque intentio, quatenus eſt apta nata fundari in quidditate ſic prædicabili, ſic diffinitur: nam intentio ſola de pluribus differentibus numero prædicatur: fundamentum ergo intentionis prædicatur, cuius termini ſunt ipſæ ſpecies, de quibus prædicatur genus. ergo eſt relatio prædicabilis, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie.

4. Ad hoc & quarto modo apud Porphyrium genus nominatur, cui ſupponitur ſpecies. Ad horum fortaſſe ſimilitudinem dictum eſt: etenim principium quoddam eſt huiuſmodi genus earum, quæ ſub ipſo ſunt, ſpecierum.

5. Videtur etiam multitudinem continere omnium, quæ ſub eo ſunt ſpecierum. genus præterea nominatur aliquarum paſſionum ſubiectum, ſicuti ſuperficies, figurarum ſuperficialium genus dicitur, & corpus figurarum corporearum genus. hoc autem modo vocatur genus ſubiectum, quod alij vocant genus philoſophicum, nempe generationis corruptioniſque materiam. Ex quo patet illa eſſe eiuſdem generis philoſophici, quæ eandem participant materiam tranſmutabilem; propterea corruptibile, & incorruptibile plus quam genere differre, nono meta. libro proteſtatur. Illa autem ſunt eiuſdem generis logici, quæ in communi prædicabili conueniunt, quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur.

Quomodo genus adeſt ſpeciebus. His ita elucidatis, dico genus prædicabile, quatenus eſt contractum ad aliquam ſpeciem per differentiam ſpecificam, ſecundum totam ipſius eſſentiam, virtutemque illi ineſſe, atque in illa ſaluari. Animal ſiquidem contractum ad hominem, non poteſt eſſe alicuius operationis principium, quæ ab homine fieri non poſſit, niſi per accidens aliquid impediret. Itaque totū vniuerſale, cuilibet parti, ſecundum totam virtutē, atque eſſentiam adeſt:

non

Digitized

De genere. non ſic autem totum potentiale, atque integrale; alterum enim nec ſecundum totam eſſentiam, neque etiam ſecundum totam virtutem adeſt: alterum vero, vna illarum, eſſentia ſcilicet, non autem virtute.

CAP. II.

Argumenta contraria.

1. Contra prædicta ſic arguere poſſumus. Id diffinitur, cui conuenit diffinitio. ſed rei ſubſtratæ, non autem intentioni conuenit diffinitio, id enim, quod prædicatur de ſpeciebus in quid, non eſt intentio generis. Etenim abſurdum eſt dicere: homo eſt genus, ſed bene homo eſt animal. Neque conuenit aggregato ex re, & intentione, quippe cum huiuſmodi aggregato prædicatio in quid conuenire nequeat: altera namque pars illius, ad alienius ſpeciei attinet quidditatem. Animal ergo, quod generis intentioni ſubiicitur, prædicatur de homine & leone; non autem animal genus, neque genus. Adde, quod omne prædicabile dicit formam totius. ſed genus materiæ partem ſumit, differentia vero formæ; non conuenit ergo illi forma totius, & ex conſequenti prædicabile dici non po-

2. teſt. Non ergo genus de ſpecie prædicatur. Item, omne quod prædicatur, totum illius eſſe de quo prædicatur, enuntiat. at genus non dicit totum eſſe ſpeciei, nempe eſſe, quod à differentia recipit: igitur genus non prædicatur de ſpecie. Accedit ad hoc, quod ſi genus prædicetur, non tamen de pluribus ſpeciebus, quod ſic patet. Quæ conueniunt in aliquo indiuiſibili, ſunt idem eſſentialiter ſed genus eſt indiuiſibile ſecundum eſſentiam: quæ ergo ſub illo conueni-

3. unt, ſunt idem eſſentialiter. Amplius, genus etiamſi pro re ſubiecta intentioni ſumatur, adhuc tamen non prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. pars ſiquidem non prædicatur de toto. genus autem cum ſe habeat vt materia, differentia vero vt forma 8. met. Eſt ergo pars eſſentialis ſpeciei; non ergo prædicatur de ſpecie. Adde, quod genus eſt quoddam vniuocum, quia ſcilicet eſt prædicabile non ergo eſt analogum, nec dicitur ſecundum prius & poſterius. Sane, vnius rei vna eſt diffinitio, 6. Top. non ergo tot modis genus eſt diffiniendum. Diffinitio præterea per priora atque notiora datur, 6. Topic. ſed huiuſmodi diffinitio non eſt talis; prædicari enim cuiuslibet eſt vniuerſalis proprium. Inſu-

4. per, ſpecies non eſt prior, neque notior genere, correlatiua enim ſunt ſimul vera, ſimulque nota ergo, &c. Præterea, genus in vna tantummodo ſpecie ſaluari poteſt: non ergo prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Sane, in quocunque ſaluatur diffinitio alicuius, & ipſum quoque diffinitum ſaluari poteſt. ſed diffinitio animalis in ſolo homine ſaluari poteſt, cæteris eiuſdem ſpeciebus deſtructis: igitur animal in ſolo homine ſaluari poteſt. Reuera, ſi fuerit aliquod vniuerſale, vt dicitur primo poſter. ſub quo vna tantum ſpecies contineatur, demonſtreturque paſsio de illa ſpecie, poterit vtique in illa ſaluari. Ergo, &c. Adde, quod genus prædicatur denominatiue: ergo non prædicatur in quid. Quantitas enim de linea, ſuperficie, & corpore denominatiue prædicatur. nam dicimus lineam eſſe quantam, ſuperficiem, atque corpus: Ex his ergo atq. ſimilibus patet, generis diffinitionem nõ eſſe legitimã, ac recte diſpoſitam.

5. *Contra alia ſic argno*: ſi genus ſecundum ſuam eſſentiam eſſet in qualibet ſpecie, tunc plane duæ differentiæ oppoſitæ formaliter in eodem actu inuenirentur. differentiæ enim diuiſiuæ generis virtutem, poteſtatemque conſequuntur: propterea diffinitio eſſe rei indicat: diuiſio vero, poſſe. Quare, ſi genus ſecundum totam eius eſſentiam eſſet in qualibet ſpecie; duæ quoque differentiæ generis eſſent in qualibet ſpecie, quod eſt impoſsibile. Accedit ad hoc, quod tunc genus in vna eademque ſpecie ſaluari poſſet, eidem namque ſpeciei, differentiæ formaliter oppoſitæ ineſſent. ſed hoc aduerſatur philoſ. 5. phyſicorum, vbi loquens de differentiarum ſub eodem genere, oppoſitione, ait, quod ſi vnum oppoſitorum inuenitur in rerum natura; neceſſe, & alterum inueniri. Quare, vtramque differentiarum in rerum natura, neceſſe eſt inueniri: genus ergo in vna ſpecie ſaluari non poterit, & ex conſequenti non eſt ſecundum eſſentiam in qualibet ſpecie. Patet ergo quo nam pacto genus non ſit

Soluuntur argumenta. eſſentialiter omnino in qualibet ſpecie. Porro, ad hæc atque ſimilia ſic reſpondere poterimus. & primi quidem negatur maior, quippe cum illud, quod prædicatur, non

1. diffiniatur, ſed intentio potius, quæ in id fundatur, quod prædicatur, quæ quidem per ſuum nota ſit fundamentum. Neque id quiſpiam abſurdum reputabit, nempe rationis relationes per ſua diffiniri fundamenta, cum philoſ. 5. *met.* relationum realium ſpecies, ſiue modos, per ipſarum fundamenta diſtinguat. In cauſa autem eſt, mendica ſpecificarum entitas differentiarum, quæ nos facile fugit: Relationes autem rationis minoris ſunt, quam relationes reales entitatis. Itaque maior illius argumenti ſic eſt intelligenda: illud diffinitur, cui plane quidditatiue conuenit diffinitio. ſed tunc minor eſt falſa, quippe cum rei ſubſtratæ, generis diffinitio nequaquam conueniat quidditatiue, ſed denominatiue potius: ipſi vero intentioni, quidditatiue. Ad *confir.* dico, genus habere rationem totius vniuerſalis reſpectu ſpecierum, atque de ipſis prædicari, quando conſideratur in communi, ſub nulla ſpecie contractum: ſecus autem ſe habet, ſi ſub vna concluſum ſpecie conſideretur; tunc enim ſubit rationem materiæ, ſiue partis materialis ſpecies vero

totius. Ad 2. Quamuis genus non dicat totum eſſe ſpeciei 2.
diſtinctum; bene tamen eiuſdem indicat eſſe confuſum; ſpecies namque a genere, confuſum, à differentia vero diſtinctum obtinet eſſe. Ad *confir.* patet ſolutio ex prædictis: ſpecies enim non actualiter, ſed potentialiter in genere continentur; hac de cauſa, non eſt neceſſe, vt quæ in genere conueniunt, eiuſdem ſint ſpeciei. Ad 3. Pars non prædicatur de 3.
toto per modum partis; nam falſum eſt dicere: homo eſt animalitas, bene tamen ratione ſuppoſiti, quod concernit, per modum totius prædicari poterit in concreto; ideoque hæc eſt vera homo eſt animal. Ad *confir.* dico, genus bifariam accipi, proprie ſcilicet, vtpote, quod in ſpeciei diffinitione ponitur, & prædicatur in eo quod quid, atque ita eſt vniuocum prædicabile: alio vero modo communiter, ſicque ſeſe extendit ad quodcunque ipſius ſignificatum, vnde hoc modo non eſt vniuerſale, ſed analogum. Ad aliam *confir.* verum eſt vnius rei, vno modo conſideratæ, vnam tantum diffinitionem eſſe. At diuerſimode intellecta, plures habere poterit; propterea genus diuerſis eſt diffinitionibus diſtributum. Ad phil. auth. dico, illam eſſe intelligendam de vera diffinitione, non autem de hac deſcriptione, quæ tamen per notiora datur: ſpecies namque, vt terminus ad quem, notior eſt genere, vt termino a quo. Patet ergo, quare ge- 4.
nus tot contineat deſcriptiones. Ad 4. Prædicabile aptitu- *Quo modo genus ſaluetur in vna ſpecie.*
dinem, non autem actum indicat prædicandi; proinde ſpecies in vno quidem indiuiduo, genus vero in vna ſpecie, ſaluari poteſt. genus præterea accipi poteſt pro communi ſua amplitudine, qua ſeſe extendit ad quodlibet ſui ſignificatum, & ſic abſque dubio, in vna tantum ſpecie ſaluari non poterit. Alio modo, pro genere prædicabili intelligitur; & hoc etiam bifariam, vel pro genere phyſico, & ita ſecundum totam ſuam poteſtatem, in vna ſola ſpecie nequit conſiſtere, præſertim ſi corruptibilium genus extiterit: alio vero modo pro genere logico, & hoc iterum dupliciter, vel in ſua latitudine, vel vt contractum ad aliquam ſpeciem: primo quidem modo minime: ſecundo autem bene ſaluari poterit, ſicuti dictum eſt. Ad *confir* dico, quantita- *Denominatiue.*
tem non proprie denominatiue de aliqua ſuarum prædicari ſpecierum, ſed communiter tantum. proprie namque prædicatur concretum accidentale, vt album de homine: communiter vero, quidquid huius ſimile. Itaque cum dicitur, linea eſt quanta, id eſt, habens quantitatem, tanquam accidens, falſa eſt oratio: vera autem, ſi dixeris: linea eſt ha-
bens partes integrales. Ad 5. quamuis duæ differentiæ for- 5.
maliter oppoſitæ, generis in ſua communitate conſiderati, poteſtatem conſequantur, atque ita in vtra illarum ſaluari non poſſit, non tamen generis ad aliquam ſpeciem contracti poteſtatem ſequuntur: duo ergo formaliter oppoſita in eodem eſſe, argumentum probare non poteſt. Ad *confir.* ex
prædictis patet ſolutio. Sed *dicet aliquis*, cum ſpecies conue- *Genus an dicat vnum ex parte rei.*
niant in genere, nunquid genus dicat vnum ex parte rei an tantum ex parte intellectus? Sane, genus vno modo ſecundum ſe, & abſolute conſiderari poteſt, ſicque nec vnum, ne-
que plura dicit; ſed de eo tantum recta ac vera prædicatio- 1.
ne, ea prædicantur, quæ ad illius eſſentialem, & quiddita-
tiuum intellectum pertinent. Alio autem modo, ſecundum 2.
eſſe, quod in ſingularibus habet, neque ita vnum dicit ex parte rei, cum propemodum tot ſint naturæ, quot indiuidua, ſi realiter loquamur. Poſtremo, genus intelligi poteſt
ſecundum eſſe, quod habet in intellectu, atque ita genus di- 3.
cit vnum prædicabile de multis. ex quo patet genus, citra omnem intellectus operationem, non dicere vnum ex parte rei. Reuera, quidquid ſignificat vnum ex parte rei, aut vnum indiuiduum, ſeu naturam, aut quidditatem communem pluribus ſignificat: quorum aliquid generi non competit. propter ſuam ſcilicet potentialitatem: ſpeciei vero congruit eſſentia, ſiue natura communis, quia videlicet eſt magis in actu, hac de cauſa, hæc vnum ex parte rei, illud vero dicit minime. Ex quo patet, genus eiuſdem non eſſe cum
ſpecie conceptus obiectiui. Eſt autem cõceptus obiectiuus, *Obiectiuus*

De genere. Formalis. ipſum obiectum conceptibile, quod formali concipitur, &
intelligitur conceptu: formalis vero eſt ſpecies intelligibi-
lis, ſiue actus intelligendi, qui plane multiplex eſt, ſecūdum
obiectorum multiplicitatem: de hoc autem dubium non
eſt, quin non ſit vnius ſpeciei, generiſq; conceptus. de obie-
ctiuo vero, nempe, an huic nomini animal, ſiue alterius ge-
neris, alius præter obiectiuos ſpecierum, reſpondeat conce-
ptus, nonnulla eſt inter ſapientes controuerſia. quam vt cō-
modius intelligatur, in alio capitulo examinandam eſſe
puto; ſic enim omnia diſtinctius, faciliuſq; intelligi poſſunt.

C A P. III.

Generis, ac ſpeciei non eſſe vnum, eundemque conceptum.

Genus habet diſtinctum conceptum. DE hac controuerſia, quidam ſic locuti ſunt, conce-
ptum videlicet generis obiectiuum vnum eſſe, ab
aliarum conceptibus ſpecierum diſcretum, atq; ex
natura rei diſtinctum. Reuera, intellectus, de gene-
1. ris conceptu non ambigit, dubitat vero de conceptibus ſpe-
2. cierum non eſt ergo vnus vtriuſq; conceptus. Sane, eadem
in vno eodemq; conceptu conuenire, atq; differre, eſt omni-
no impoſsibile. ſed ſpecies conueniunt in conceptu generis,
conceptibus autem differentiarum diſtinguuntur. conce-
ptus ergo generis eſt per ſe diſcretus, atq; diſtinctus à conce-
3. ptibus ſpecierum. Adde, quod genus prædicatur in quid, &
vniuoce: vnum ergo dicit conceptum, ſecundum cuius vni-
4. tatem de ſuis ſpeciebus vniuoce prædicatur. Adde, quod
pars diſtat à toto, ſiue partiale à totali. ſed generis conce-
ptus ſimul cum conceptu differentiæ, ſpeciei cōſtituit con-
ceptum, ab vtroq; ergo diſtinguitur. Profecto, circumſcri-
pto omni actu intellectus, adhuc tres conceptus apparent
diſtincti, atq; diſcreti nam cum concipitur genus, aut certe
aliquid rei in ſpecie cōcipitur, aut nihil. ſi nihil, fictitia pro-
fecto eſſet talis conceptio. Si vero aliquid rei in ſpecie, aut
idem, aut aliud ſi vero idem; tunc abſque dubio, idem eſſet
conceptus generis & differentiæ, quod antea reprobaui. ſi
vero aliud, habetur intentum, quod videlicet diſtinctio in
5. re, conceptuum diſtinctionem præcedat. Præterea, vna res
conceptibilis, vnius conceptus adæquati formandi aptitu-
dinem habet non poteſt ergo ſimul diuerſos formare con-
ceptus. Accedit ad hoc, quod differentia, omni rationis actu
prior, eſt differentia ex natura rei. ſed obiecta naturaliter
præcedunt actus; & obiectorum vtique diſtinctio, actuum
diſtinctionem præcedet. In re igitur, eſt aliqua actualis di-
6 ſtinctio, quæ conceptuum diſtinctionem præcedit. Hæc at-
que ſimilia adducta ſunt, & adduci poſſunt, quibus gene-
ris conceptum diſtinctum eſſe oſtendunt. Profecto, ſi idem
omnino eſt conceptus vtriuſque; tunc verum eſſet dicere,
quot ſunt conceptus ſpecierum, tot eſſe & generis, quod eſt
falſum. ſin autem idem ſit vni tantummodo ſpeciei; tunc de
vna tantum prædicabitur. Adde, quod tunc genus eſſet æ-
quiuocum; eſſet enim multa, ſecundum multas rationes
ſpecierum. At genus de ſuis ſpeciebus æquiuoce non præ-
dicatur: genus ergo habet diſtinctum conceptum ab aliis
Soluuntur rationes. ſpecierum conceptibus. Porro, *his ita reſpondere* quidam co-
nati ſunt, & ad primam quidem ſic. Intellectus, inquiunt,
1. de conceptu generis obiectiuo certus eſſe poteſt, de conce-
ptibus vero ſpecierum obiectiuis, dubius, non ob id tamen
à rebus, ſed à modo concipiendi diuerſitas proficiſcitur v-
triuſque. ſed quomodo, quæſo, conceptuum diuerſitas ha-
beri poteſt, niſi ex obiectorum diuerſitate? obiectorum au-
2. tem diuerſitas, à rerum diuerſitate procedit. Ad 2. eadem
facilitate reſpondent, nempe alium eſſe conceptum gene-
ris, à conceptibus ſpecierum, non quidem ante conceptio-
nem, ſed in ipſa tantum conceptione, ſiue dum illi concipi-
untur. Sane hæc reſponſio in idem labitur, ſi firmum erit il-
lud fundamentum, ſcilicet genera & ſpecies non eſſe puros
mentis conceptus, ſicut paulu ante dixi folio 231. alioqui, ſi
illud fundamentum in ruinam iuerit, tota quoque moles
3. ædificii erit caſura. Ad 3. ſic *reſp.* Quia, inquiunt, prædicatur
in quid vniuoce, ideo alium habet conceptum obiectiuum;
non quidem ante conceptionem: volunt ergo iſti conce-
ptus obiectiuos ex ſola pendere animi cogitatione, quod
quidem approbo, & idem ipſe ſentio; formaliter tamen,
non autem fundamentaliter, ſicut ſuperius diffuſe, copio-
ſeque differendo oſtendi. Ex his patet, quid ſit ad illorum
Aliæ rationes quod genus habeat diſtinctum conceptum. rationes dicendum. Accedunt ad illam primam ſententiam,
& aliæ rationes nequaquam contemnendæ. Reuera, ſi ge-
nus proprie, & in quid prædicatur de ſpecie: ſecundum ergo
conceptum, à ſpeciei conceptu diſtinctum, prædicatur; alio-
qui eiuſdem de ſe eſſet prædicatio, quod eſt abſurdum. No-
5. men præterea generis non eſſet vniuocum, niſi vnum ſi-
gnificaret conceptum. Item, quæ in aliquo vno conueni- *De differentia.*
unt, in illo profecto ſunt magis vnum, quam in illo, in quo
differunt, alioqui non eſſent differentia, ſed potius primo 2.
diuerſa. Illud ergo, in quo ſunt idem, eſt magis vnum, quam 3.
illa, in quibus differunt. ſed ſpecies propriis differentiis di-
ſtinguuntur, & generi conueniunt. genus ergo eſt magis v-
num, quam differentiæ, quibus ſpecies inter ſe ſunt diſcre-
tæ, atq; diſtinctæ, quod profecto fieri non poſſet, niſi gene-
ris, in quo conueniunt, aliquis vnus eſſet conceptus, alioqui
inter conceptus generis, & differentiarum nihil intereſſet,
quod plane conſtat abſurdiſsimum eſſe. Tunc ſane nulla eſ- *Quomodo conceptus generis ſit vnus.*
ſet ſpecierum connexio, & æque homo à leone, ac à lapide
differret. Sed *dicet aliquis* quonam modo conceptus generis
eſt vnus? *dico*, genus poſſe per ſe primò intelligi, vt adæqua-
tum intellectus obiectum, atque ita, conceptus generis eſt
vnus numero, ſicuti intellectio eſt vna numero. alio modo,
genus non per ſe primo intelligi poteſt, veluti in ſpeciebus
exiſtens, ſicq; in diuerſis diſtinguitur; tametſi in ſe ſit vnus
numero. bene ergo dictum à philo. 12. met. genus hoc modo
eſſe diuerſum in diuerſis ſpeciebus. Patet ergo, quomodo
conceptus generis ſit vnus, quomodo etiam ſe habeat ad
ſpecies. Etenim differentia eſt vltimus actus, quo ſpecies eſt *Actum vltimum.*
in actu, ac ſuam obtinet poteſtatem: genus vero ad vlti-
mum actum ſe habet, vt quoddam potentiale. Reuera, ſicut
ſe habet diffinitio ad diffinitum, ſic partes diffinitionis ad
partes diffiniti: 7. met. & 8. met. dicit diffinitionem debere
eſſe longam, ac quid, & quale exprimere. Porro, in ſpecie,
quæ proprie diffinitur, duæ tantum ſunt partes eſſentiales,
nempe actus vltimus, id eſt, differentia ſpecifica, & actus *Potentialis.*
potentialis, genus ſcilicet. A differentia igitur vltima, ſpe-
cies & rei, & diffinitionis vnitatem ſortitur, quippe cum ſit
cauſa vnitatis completiua genus vero ſe habet, vt quod-
dam potentiale ad huiuſmodi actum. Iſti autem conceptus
generis, & differentiæ non ſiunt ſola intellectus operatio-
ne, quippe cum vnicæ rei, vnius actus producendi conue-
niat aptitudo, aliter non eſſet cognoſcibilis; ſecundum e-
nim illum actum, immutat intellectū ad ſui cognitionem,
atque noticiam: varietas ergo in conceptibus, ex varietate *Varietas obiectorū.*
pendet obiectorum: obiecta autem præcedunt actus, & di-
ſtinctiuo obiectorum, diſtinctionem actuum. Itaq; diuerſi-
tas intentionis, quæ eſt in conceptibus, diuerſitatem in ob-
iectis indicat priorem eſſe, eamq; realem, vel ſaltem ex na-
tura rei. Ne ergo generis, atq; differentiæ conceptus ſint o- *Diſtincti conceptus.*
mnibus modis fictitii, & pura intellectus machinamenta,
libere fateri poſſumus, aliquam in rebus naturam illis cor-
reſpondere, etiam ſine omni prorſus mentis fabrica, atque
ſtructura. Sunt præterea inter ſe diſtincti, vt ſæpe dixi ſunt
enim eſſentialiter intra conceptum generis & differentiæ.
Quare, aut vtraq; ratio eſt eſſentialis intra conceptum ſpe-
ciei, aut non. ſi non diffinitio ergo aliquid includit, quod
non ſpectat ad ſpeciem eſſentialiter, quod eſt falſum. ſi vero
ſic; conceptus ergo generis, & differentiæ ſunt inter ſe di-
ſtincti. Adde, quod tunc eſſet nugatio, vt dixi. nec excuſa-
tur, ex diuerſo modo intelligendi. Sane diffinitio eſt eadem
adæquate diffinito. ſed conceptus iteratus non eſt ita. alter
ergo conceptuum ſuperabundaret. Patet ergo quomodo
conceptus generis ſit vnus, diſtinctus à conceptibus ſpecie-
rum, atq; differentiarum, denique quomodo ex parte rerum,
aliquam habeat correſpondentiam: alia patent ex ſuperio-
ribus.

C A P. IV.

An differentia diuiſiua generis inferioris, includat formaliter differentiam ſuperioris.

QVoniam hactenus oſtenſum eſt, quomodo genus
conceptum habeat diſtinctum, à ſpeciei, atq; diffe-
rentiæ conceptu, ſubiit animum, ſi de differen-
tiis inter ſe diuerſorum generum, idem ſit ſentien-
dum. Vt autem hoc facilius ſit intellectu, non ignorare de-
bemus, in vnoquoq; prædicamēto (teſte Porphyrio in præd.
de ſpecie) inueniri quædam generaliſsima, & rurſus alia ſpe- *Generaliſſimum.*
cialiſsima. & inter generaliſsima, & ſpecialiſsima, alia me- *Specialiſſimum.*
dia Eſt autem generaliſsimum quidem, ſupra quod non eſt
aliud ſuperueniens genus. ſpecialiſsimū autem, poſt quod
non eſt alia inferior ſpecies. Inter generaliſsimum autem,
& ſpecialiſsimum, genera & ſpecies ſunt eadem, ſecundum
diuerſum reſpectum prædicandi. Porro, quæ à Porphyrio
dicta ſunt, collectiue ſunt intelligenda, vt ſit ſenſus: in o-
mnibus prædicamentis, quædam ſunt, quæ generaliſsima
vocantur, non quod in ſingulis prædicamentis plura ſint
generaliſsima; ſed quod in ſingulis, ſingula ſint generaliſsi-

ma. Et

De differentia.

Arbor Porphyrii. *Subſtantia.* *Corpus, Corpus animatum, Animal. Homo.*

ma. Et quod hæc extiterit Porphyrii ſententia, contextus verborum eiuſdem manifeſtat. *Sit*, inquit, *manifeſtum in vnoquoque prædicamento, quod dicitur: ſubſtantia eſt quidem & ipſa genus ſub ſubſtantia autem eſt corpus: ſub corpore animatum corpus, ſub quo, animal: ſub animali vero, rationale animal ſub quo, homo: ſub homine vero Socrates & Plato. horum autem ſubſtantia generaliſſimum, eo quod genus ſit ſolum: homo autem ſpecialiſſimum, eo quod ſolum ſpecies ſit. corpus vero ſpecies eſt ſubſtantiæ. genus autem corporis animati: & animatum corpus, ſpecies quidem eſt corporis, genus vero animalis. animal autem ſpecies quidem eſt corporis animati, genus vero animalis rationalis. ſed rationale animal, ſpecies quidem eſt animalis, genus autem hominis. homo vero ſpecies eſt rationalis animalis, non autem genus particularium hominum, ſed ſolum ſpecies: & omne, quod ante indiuidua proximum eſt, ſpecies erit ſolum & non genus.* Deſcendentibus autem ad ſpecialiſſima, opus eſt per media deſcendere, ac ſpecificis differentiis diuidere, atque ita per multitudinem ire: aſcendentibus autem ad generaliſſima, colligere multitudinem; in vnum enim collectiuum multorum, in vnam naturam, ſpecies eſt, & magis id, quod eſt genus. Cæterum, hoc intellige de extenſiua collectione, non autem intenſiua: nam ſic ſpecies eſt magis collectiua, dicit enim naturam omnino indiuiſibilem formaliter: vnde & atoma vocatur. genus vero naturam formaliter diuiſibilem ſignificat. Accedunt ad hæc differentiæ laterales, quæ ſunt ſuperioris diuiſiuæ, inferioris vero conſtitutiuæ. vt ſubſtantiæ, diuiſiuæ differentiæ, corporea, & incorporea: omnis enim ſubſtantia, aut corporea eſt, aut incorporea. corporis vero, animatum, & inanimatum corporis autem animati, ſenſibile, & inſenſibile: animalis vero, rationale, & irrationale: animalis autem rationalis, mortale, & immortale: homo demum, quæ eſt ſpecies ſpecialiſſima.

Quod differentia inferior includat ſuperiori.

His ita delucidatis, dubium modo eſt, an differentia ſpeciei, vtpote rationale, formaliter includat, ſuperiorum differentias generum, nempe corporeum, ſenſitiuum, & id genus alia. Et quidem in principio, multæ in
1. mentem rationes veniunt, quæ nobis ſatis efficaciter perſuadent, ſenſitiuum formaliter in rationali non includi. Etenim ſi vltima differentia, omnes præcedentes ſuperiorum generum includeret; hoc profecto ei non competeret, ni totam rei ſubſtantiam diceret, quod plane conſtat eſſe falſum; tunc enim genus ad rei diffinitæ ſubſtantiam non pertineret, quod certe philoſopho aduerſatur 7. & 8. aſſerenti rei diffinitioni duo adeſſe neceſſario, genus ſcilicet, & differentiam: quorum alterum, formæ, vtpote differentia; alterum vero, materiæ, nempe genus, vice fungitur.
2. Amplius, omnis diffinitio, aut datur per genus primum, & differentias intermedias, ad vltimam vſque differentiam ſpecificam: vel per genus proximum, & ſpecificam, atque vltimam differentiam tantum. Si ergo differentia vltima formaliter ſuperiores includit, quouis iſtorum modorum res diffiniatur, ſemper continget nugatio. Reuera, ſi omnes propemodum differentiæ intermediæ, in rei diffinitione poneremur, atque in vltima omnes clauderentur; idem abſque dubio, bis repeteretur, quod certe rectæ diffinitioni minime congruit. Adde, quod rectæ diffinitioni, rectus ac legitimus ordo eſt attribuendus, qui plane in hoc maxime conſiſtit, vt vnum ſeſe habeat; vt materia, & prius: aliud vero; vt forma & poſterius. Quod ſi vltima differentia, cæteras formaliter includeret; periret penitus ordo huiuſmodi, deſtrueretur que. Item, ſi res ita ſe haberet; tunc differentiæ non eſſent primo diuerſæ: ſiquidem rationale, & irrationale in differentia ſuperiori generica primo conuenirent, denique prædicatio vnius de altera, non eſſet immediate negatiua, quippe, quæ in generica conuenirent. Accedit ad hoc proceſſus in infinitum; nam ſi rationale, & irrationale in ſenſitiuo conueniunt aut igitur ſeipſis, aut aliis differentiis differunt: non quidem ſeipſis; tunc enim eſſent primo diuerſæ, & ita in nullo conuenirent. ſi vero aliis, ſtabitur tandem ad primo diuerſa, aut
4. ibitur in infinitum. Præterea, quod includit aliquas differentias actu, atque formaliter; proculdubio, veræ ſpeciei rationem habet: ſi ergo vltima differentia, alias formaliter includeret; ſpecies eſſet, & non differentia. & ſic conſtitueretur, & non conſtitueret.

Soluuntur argumenta.

Hæc autem, atque ſimilia
1. dici, & adduci poſſunt ad huius poſitionis ſtatuendam ſententiam. Poſſet tamen ſic *ad argumenta reſpondere*, & ad 1. quidem aſſerendo, vltimam differentiam eſſe totam rei ſubſtantiam virtualiter; non tamen ſecundum omnem modum cognoſcendi. Sane Philoſ. 7. *met.* dicit diffinitionem eſſe rationem, quæ eſt ex differentiis, & harum ex finali, ſubſtantia rei eſt, ſi diuiſio fiat ſecundum rectum. Itaque, finalis differentia eſt tota ſubſtantia rei. ſubſtantia vero rei, differentias priores complectitur omnes, & genera etiam. Vltima ergo differentia formaliter complectitur præcedentes. *Dico*, ſi ita res ſe haberet; tunc genus ſuperfluum aliquod in diffinitione reputaretur. differentia præterea eſt pars: non ergo totam dicit ſubſtantiam rei. Philoſophus quoque ita eſt intelligendus, vltima differentia eſt tota ſubſtantia rei, completiue ſcilicet, quia nimirum totam complet diffinitionem: non autem quod totam diffinitionem includat. Verum ad hæc ſic *reſpondere* valemus, nempe genus ſignificare totam rei ſubſtantiam, confuſe quidem, atque per determinabilis, contrahibiliſque modum; differentiam vero determinate, atq; per modum contrahentis, atque determinantis. Quælibet præterea pars diffinitionis, totam ſignificat rei eſſentiam. Neque dicendum eſt, vltimam differentiam ſignificare totam rei ſubſtantiam completiue tantum, alioqui non prædicaretur de diffinito in recto in primo modo dicendi per ſe, quod plane contra philoſophum militat primo poſt. pars enim, etiam eſſentialis non prædicatur de ſuo toto, nam iſta eſt falſa. homo eſt anima, aut homo eſt materia, tametſi ſint hominis partes eſſentiales. Itaque illud, quod per ſe prædicatur de aliquo in primo modo dicendi per ſe, ſine dubio, in illo formaliter includitur. ſed ſuperioris generis differentia per ſe de differentia vltimi generis prędicatur, quemadmodum docet philoſophus 7. met. diuidere differentias per differentias per ſe, & non per differentias per accidens: ergo, &c. *Dico*, hoc eſſe intelligendum prędicatiue, non autem diuiſiue, veluti fixio pedum diuidit hominis pedes per ſe; non tamen pedalitas, vt ita dicam, de fixione pedis prædicatur. Verum, ſi omne diuiſum eo modo in modis diuiden- 2.
tibus includitur, quo plane modo diuiditur: igitur, ſi differentia communis, ſiue ſuperior, in differentias vltimas per ſe diuiditur, in illis vtique per ſe erit incluſa. *Dabimus* ergo huiuſmodi ſic *ſolum* poteſt, vt dicamus differentiam vltimam, materialiter acceptam, & quantum ad id, quod eſt, non ſolum ſpeciem; veruметiam præcedentes concludere differentias: formaliter vero intellectam. & ſpeciem conſtituere, & genus contrahere, non autem differentias ſuperiores includere; ſiquidem hoc modo genus per ſe de differentia non prædicatur, neque differentia de alia differentia. Ad
2. tunc nugatio contingeret, quando idem, eodem modo 2.
bis repeteretur: quod autem in propoſito ſecus ſe habet; nam prius confuſe, atque indeterminate, ſecundo vero diſtincte, atque determinate intelligitur. Quando igitur, magis commune minus commune includit, modo illud præcedat, aliud vero ſequatur, nullum incurrimus nugationis vitium; non enim eſt nugatio, ſi quis dixerit, animal hominem currere, nec etiam ſenſibile rationale, quandoquidem maius in minori, non autem minus in maiori includatur. Ad *confir.* dico, in diffinitione ordinem inueniri, qui certe eſt inter magis minuſque commune; ideoque non eſſe impedimento, quo minus differentia vltima, ſuperiores includat. Ad 3. differentiæ ſunt primo diuerſæ, quia etſi in ſupe- 3.
riori differentia conueniant; illa tamen per alias non diuiditur differentias. Ad *confir. neg. conſeq.* immediata enim illa dicenda, qua in ſyllogiſmo non eſt altera prior, ſicuti eſt iſta: nullum rationale eſt irrationale. hac ſiquidem, nulla eſt ſyllogiſtica prior. Ad aliam *confir.* dico, ea quæ conueniunt in ſuperiori differentia, ſeipſis differre: nec opus eſſe, vt quæcunque in aliquo conueniunt, ſi differentiæ fuerint, per alias differentias diſtingui, atque diſcerni. ſiquidem in proceſſu huiuſmodi, ad eas tandem deueniendum eſt, quæ ſeipſis diſtinguuntur, veluti ſunt differentiæ, quibus genus generaliſſimum diuiditur. Ad 4. quod includit 4.
aliquam differentiam, ſicuti conſtituta res, conſtituentem includit; illa proculdubio, vera ſpecies vocari poteſt. at ſi differentiam incluſerit per modum contrahentis tantum, ſic veræ ſpeciei authoritate carebit.

Quod differentia materialiter non includat ſuperiores.

Patet ergo quomodo differentia vltima, ſuperiores includat, denique qualis ſit in diffinitione ordo: res enim diffinibilis ſi ſecun- 1.
dum ipſius partes conſideretur, ordinem quidem habet; ſi vero ſecundum ſignificationem partium, ordine vacat: quælibet namque pars diffinitionis, totam dicit eſſentiam rei; diuerſimode tamen. Hoc modo ſit reſponſum ad primam quorundam ſententiam. Ad aliam vero dico: ſi differentia vltima, materialiter tantum, non autem formaliter, ſuperiores includeret; multa profecto ſequerentur abſurda, inprimis quia differentia quantum ad id, quod eſt, ſiue, vt alii dicunt, materialiter intellecta. eſt potius ſpecies, quam differentia: ſpecies autem formaliter ſuperiores includit differentias. Si præterea ob rationem materialem 2.
aliquid poſſet includi in alio formaliter; tunc ſane in albo ſubſtantia includeretur; album enim quoad ſuum materiale eſt corpus, quod eſt formaliter ſubſtantia; & tamen

De differentia.

nemo audebit dicere in albo ſubſtantiam includi. Adde, quod tunc differentia ſuperior abſolute eſſet extra omnem
3. differentiam inferiorem; formale enim illius, ab alterius formali eſſet diſcretum. à formali autem ſumitur potiſſi-
4. ma diſtinctionis ratio. Item, quod prædicatur de aliquo in abſtracto, in illo formaliter includitur; in abſtractis enim
7. met. 43. prædicatio vera non eſt, niſi formalis. ſed *differentia ſuperior prædicatur de inferiori in abſtracto.* fixio eſt pedalitas, vbi fixio, inferioris, pedalitas vero, ſuperioris ſubit rationem differentiæ: ſuperior ergo differentia, eſt de formali conceptu
5. inferioris. Reuera, ſi ad conceptum formalem inferioris non ſpectaret; tunc inferior eſſet ſimpliciter ſimplex; cum aliquo enim non conueniret formaliter. ſed hoc eſt falſum, generaliſsimo namque ſimplicior eſſe non poteſt: ergo quod prius. His accedit, quod tunc vltima differentia, ad
8. met. 8. prima prædicata ſpectaret, quod plane Auerroi aduerſatur vbi decem numerat prima prædicata. Sane, ſi de differentia genus non prædicatur, nec etiam differentia ſuperior. de ipſa ergo nihil prædicabitur, atque ita ad prima prædicaea attineret: perſpicuum ergo eſt, quomodo ſecunda ſententia eſt dubia, atque incerta. Stat ergo veritas rei, vt dicamus, ſuperiorem differentiam non includi in inferiori formaliter, quatenus eſſe idem formaliter à ratione formali proficiſcitur; formale enim illius, à formali inferioris eſt diſcretum, atque diſtinctum: nam etſi ab eadem forma deſcendat; non tamen eundem formæ gradum obtinet. quod ſi formaliter includi, perinde ſit, ac eandem formam poſsidere; tunc plane dicere poſſumus ſuperiorem in inferiori formaliter includi differentia. Etenim ſuperior differentia, atque inferior dicunt eandem formam, vt ſenſitiuum & rationale in homine: à forma autem deducitur formalitas: ſunt ergo ſic formaliter. Itaque, quomodo vna differentia formaliter claudatur in altera, dixi, reliquum modo nobis eſt, vt modum vtriuſque prædicandi diſtinguamus, diximus namque ſuperius, genus prædicari de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid. iam de modo, quo prædicatur ipſa differentia, loquamur.

CAP. V.

Differentia prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale.

Ex multis, quæ inter genus & differentiam deſcribuntur, rebus, ante noſtræ oculos mentis, lucidior euadit notitia vtriuſque, hac de cauſa, poſt aliqua quæ de generis natura, proprietate, conditioneque

Differentia quot modis dicitur.

dicta ſunt, ad differentiæ cognitionem aliquanto longiorem, exactioremque inueſtigandam acceſsi, vt ſic bono, ac candido lectori magis proficere poſsim. Porro, differentia, teſte Porphy. multipliciter dicitur: quædam enim eſt com-

Communis.

munis differentia, qua alterum ab altero, & etiam à ſeipſo,

Propria.

quadam alteritate differre dicitur. Sic Socrates differt à Platone, & ipſe à ſe ſene, vel iam puero, vel iam faciente aliquid. Quædam vero propria, qua alterum differt ab altero inſeparabili accidente, vtpute naſi curuitate, oculorum

Magis propria.

cæcitate, & ſimilibus. Magis autem propria vocatur ſpecifica differentia, qua homo differt ab equo. & hæc eſt quæ facit aliud, hoc eſt, dicit ſpecificam ſubſtantiam: aliæ vero faciunt alteratum, id eſt, accidentaliter diſcrepare, atque

Separabiles.

differre. Itaque, differentiarum aliæ quidem ſunt ſeparabiles, vt moueri, quieſcere, ſanum eſſe, & quæ ſunt generis eiuſdem. aliæ vero inſeparabiles, vt aquilinum eſſe, ſimum,

Inſeparabiles.

rationalem, & irrationalem. Inſeparabilium quidem aliæ quædem ſunt per ſe, vt rationale, & irrationale. aliæ per accidens, vt aquilinum eſſe & ſimilia. Quæ autem per ſe ſunt, in ratione ſubſtantiæ accipiuntur, & faciunt aliud, nempe aliam ſubſtantiam ſpecificam: quæ vero ſecundum accidens, neque in ſubſtantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, ſed alteratum. Et illæ quidem quæ per ſe ſunt, non ſuſcipiunt magis & minus; genus enim nõ prædicatur magis & minus de eo, cuius eſt genus, ſimiliter & rationale, ſicuti ante diſputaui. Aliæ vero ſuſcipiũt magis & minus. Rurſus,

Diuiſiua.

quæ per ſe ſunt differentiarum, aliæ quidem ſunt, ſecũdum quas diuidimus genera in ſpecies: aliæ vero ſecundum quas, quæ diuiſa ſunt, ſpecificantur, vt animati, & ſenſibilis differentia, conſtitutiua eſt animalis ſubſtantiæ; eſt enim

Conſtitutiua.

animal ſubſtantia animata ſenſibilis: ea vero, quæ eſt mortalis & immortalis, & rationalis & irrationalis, diuiſiuæ ſunt animalis differentiæ; per eas enim genera in ſpecies diuidimus, ſicut dictum eſt. Sed & hæ quidem, quæ diuiſiuæ ſunt differentiæ generum, completiuæ ſunt ſpecie-

De differentia.

rum. His ita diſtributis vno modo differentia ſic diffini-

Prima diffinitio.

tur: *Differentia eſt, qua abundat ſpecies à genere.* Diffiniunt & iterum hoc modo. *Differentia eſt, quæ prædicatur de pluribus dif-*

Secunda diffinitio.

ferentibus ſpecie in eo quod quale; rationale enim prædicatur de homine in eo quod quale. quid eſt homo interrogatis nobis conueniens eſt dicere, animal: quale autem inquiſiti, quoniam rationale & mortale conuenienter aſsignabimus. Etenim homo communis & ſpecialis, ex materia, id eſt, ex genere, & ex forma, hoc eſt, ex differentia conſiſtit.

Quomodo prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Differentia vltima.

Cæterum, hæc diffinitio conuenit differentiæ formaliter, atque abſolute intellectæ. non quidem poſitiue, ſed non repugnanter; differentia ſiquidem eſt vniuerſale, cui non repugnat prædicari de pluribus differentibus ſpecie. ſic quantitati non repugnat diuidi in infinitum, in quantum quantitas, quod tamen repugnat quantitatibus phyſicis, ita etiam differentia in quantum differentia, prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. hæc autem diffinitio vltimæ non competit differentiæ, quia ſic contrahit differentiæ rationem, vt ſibi repugnet huiuſmodi modus prædicandi quod tamen non repugnat differentiæ rationi: proinde licebit aſſerere, differentia vltima, in quantum eſt differentia, prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Alii aiunt, diffinitionem illam differentiis tantummodo ſubalternis congruere. ſed prior ſententia mihi magis probatur, in eo quod

In eo quod quale.

quale, vtique eſſentiale, quod eſt ipſi ſpeciei intrinſecum, & ab eo nullo pacto ſeparabile. vnde Auicenna ſic diffiniuit. *Differentia*, inquit, *eſt vniuerſale prædicatum eſſentialiter de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quale.* Quoniam ergo differentia eſt qualitas eſſentialis generis atque ſpeciei; idcirco prædicatur, in quale, qualitas certe idem ſonat, quod formalis determinatio: determinatur autem non modo ſubiecti potentia ſecundum accidentale eſſe, per formas accidentales, & materiæ potentia ſecundum eſſe ſubſtantiale, per formas ſubſtantiales; ſed etiam generis potentia ſecundum eſſe quidditatiuum, per differentias. Profecto,

Quale determinat genus.

animal ſecundum ſe, eſt indeterminatum ad rationale & irrationale, per rationale vero determinatur ad hominem: per irrationale autem, ad bruta. Patet ergo quomodo differentia ſit generis qualitas. Porro, ſpeciei eſt eſſentialis

Quale determinat ſpeciem.

qualitas, quia eius eſt determinatiua, vt formale principium atque intrinſecum compoſitum determinat: ſpecies autem non eſt in potentia ad differentiam ſicut & genus: propterea non eadem ratione, vtriuſque qualitas, differentia nominatur; genus enim non ſpecificatum ſupponit; ideoque illud qualificando, ad determinatæ ſpeciei rationem trahit. ſpeciem vero efficit, ac actu conſtituit. Genus præ-

Quomodo genus & differentia ſunt vnum.

terea, & differentia, ſecundum veritatem, vna res ſunt, quod à partibus eſt alienum, propterea genus materiæ ſimile proportionaliter dicitur, & differentia formæ, & ſpecies toti compoſito. Itaque, ſicut forma eſt qualitas materiæ, quia ab ipſa formaliter determinatur, ita plane prædicatum, quod ſe habet vt forma, prædicatur in quale; quia ſcilicet actum formæ participat, qui eſt formaliter deter-

Tertia diffinitio.

minare. His accedit alia diffinitio: *differentia eſt, quod eſt aptum natum diuidere ea, quæ ſub eodem genere ſunt*; rationale e-

Actus differentia eſt diuidere.

nim & irrationale, hominem & equum, quæ ſub eodem genere ſunt, diuidunt. Sane huiuſmodi actus, nempe diuidere, differentiæ ex propria ratione conuenit, atque ab ipſa ſeparari non poteſt. diuidit autem non ſolum ſpecies ſub genere; ſed & ipſum genus, diuerſimode tamen: Diuidit enim genus, vt terminum, à quo diuidendo ſpecierum ſeparationem inchoat, ad quas diuiſio vltimo terminatur. Etenim diuiſio aliquid reſpicit, vt terminum à quo, illud vnum videlicet, quod diuidendo ſcinditur, & aliquid vt terminum ad quem, vtpote partes illius diuiſi, ad quas diuiſio terminatur, cuiuſmodi ſunt generis ſpecies. *Sed dice-*

Quare non dicitur quod differentia diuidit genus.

ret aliquis. quare non dicitur, quod differentia diuidat genus, & ea, quæ ſub genere continentur? quia nimirum ipſa generis eſſentia per differentiam non ſcinditur; genus namque & totum eſſentiale, & totum poteſtatiuum continet. Porro, totum generis eſſentiale per differentias non diuiditur in ſpecies, quippe cum partes eſſentiæ eius, ſpecies non ſint; per reſolutionem tamen in partes ſuæ rationis diuiditur, vtpote in genus ſuperius, ac differentiam conſtitutiuam. Quamobrem in ſingulis ſpeciebus eſt tota generis eſſentia, nec aliquo modo diſtracta, aut ad vnam ſpeciem magis quam ad alteram contracta. Totum vero po-

Totum poteſtatiuum generis.

teſtatiuum, per differentias in ſpecies diuiditur; partes enim eius potentiales, ſpecies ſunt. Quoniam autem diuiſum non remanet vnum; ideo poteſtas generis hoc modo, non ſeruatur vna, atque eadem in ſingulis ſpeciebus: animal enim contractum ad hominem vim ſuæ poteſtatis

amit-

Digitized by Google

De differentia. *Species partes poteſtatiuæ.* amittit, amplitudo ſiquidem illius in rationali quidditate contracta, potentiæ ſuæ magnitudine gaudere non poteſt: ſimili quoque modo ſe habet in aliis eiuſdem ſpeciebus. Non temere ergo ſpecies ipſæ, poteſtatiuæ generis partes appellantur; quælibet enim ſpecies, eſt pars eorum, ad quæ poteſtas generis terminatur: poteſtas autem generis ad omnes ſub ſe extenditur ſpecies, vel certe ſpecies, ideo poteſtatiuæ generis partes nominantur, quia ſcilicet nulla ſpecierum euacuare ſiue perficere poteſt ampliſsimam generis naturam. Cum igitur hæc ita ſe habeant, non immerito dictum eſt, differentiam eſſe, quæ diuidit ea, quæ ſub genere ſunt, quo intelligamus, differentiam diuidere totum generis poteſtatiuum, non autem eſſentiale. Sub eodem genere, eo quod differentia non fecet diuerſorum generum ſpecies; rationale enim non diuidit hominem, ab albedine, ſed a bruto. diuidendo ergo ſpecies, genus in ſua vnitate relinquit: nam etſi generis eſſentiam diuerſificet ſecundum vnitatem diſtinctionemq́; ſpecificam, ad quam trahit generis naturam, genericam tamen vnitatem violare non audet, quia deeſt talis poteſtas agendi. *Quarta diſfinitio.* Quomodo ergo genus diuiditur ſecundum poteſtatem, non autem ſecundum eſſentiam ex his, quæ dicta ſunt, diligenti lectori ſatis patere puto. Aſsignant etiam & aliam diffinitionem hoc modo, *differentia eſt, qua differunt a ſe ſingula*, namque ſecundum genus non differunt; ſumus enim animalia & nos, & irrationalia; ſed additum rationale, diſiunxit nos ab illis: rationales ſumus, & nos & Dii, teſte Porphyrio, ſed mortale appoſitum nobis diſiunxit nos ab illis. Profecto, vt dicitur *primo met.* omne cuicunque comparatum eſt idem, vel diuerſum: non autem idem vel differens; diuerſitas namque ſonat alietatem inter quæcunque diſtincta: differentia autem alietatem non importat inter quæcunque diſtincta; ſed inter illa tantum, quæ ita ſunt diſtincta, vt tantum in aliquo vno conueniant. Quamobrem illa differre dicuntur, quæ vnum diuerſimode participant, cuiuſmodi ſunt, quæ ſub vno genere conueniunt, ideoque res diuerſorum generum, diuerſæ potius, quam differre dicuntur. *Quinta Diſſinitio. 7. met. 43.* *Differentia itaque eſt, qua differunt a ſe ſingula, quæ ſub eodem genere conueniunt.* Addunt & quintam diffinitionem: *differentia eſt ſubſtantia rei*, & *diffinitio* 7. met. com. 43. vnde Porphyrius; *interius perſcrutantes*, inquit, *& ſpeculantes, differentiam dicunt non quodlibet eorum, quæ ſub eodem ſunt genere diuidentium eſſe differentiam, ſed quod ad eſſe conducit & quod eſt pars eius quod eſt eſſe rei*. *Nauigare.* neque enim quod aptum natum eſt nauigare, erit homini differentia, etſi proprium ſit hominis; dicimus enim animalium hæc quidem apta nata ſunt ad nauigandum, illa vero minime, diuidentes ab illis, ſed natum eſſe & aptum ad nauigandum, non erit completiuum ſubſtantiæ, nec eius pars, ſed aptitudo quædam: idcirco non eſt talis, quales ſunt differentiæ, quæ ſpecificæ vocantur. Erunt ergo ſpecificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt ſpeciem, & quæcunque in eo quod quale eſt accipiuntur. *Eſſe rei. Ratio rei.* Cæterum, nomine eſſe rei, vel ipſum ſpeciei eſſe eſſentiale, vel eius ratio intelligitur: primo modo differentia non eſt pars, ſed totum eſſe rei: ſecundo autem modo pars vocari poteſt.

CAP. VI.

Argumenta contraria.

1\. QVamuis de differentia bene recteque à ſapientiæ cultoribus diſputatum ſit; aliqua tamen exercendi ingenii gratia adducenda eſſe putaui, quæ prædictis obuiare videntur: & inprimis quod differentia non prædicetur in quale, hoc modo. ſi differentia prædicatur in quale: ergo diffinitio ſimiliter prædicabitur; *vnumquodque enim*, teſte Philoſ. *ab actu potius* [illegible] *à potentia denominatur*. *a phy. 9. met.* diffinitio vero cum ex genere [illegible] differentia conſtet, differentia autem ſit diffinitionis [illegible] ergo iure recipere debet modum prædicandi. [illegible] prædicatur in quid, quippe quæ dicit ſubſtantiam rei. differentia ergo non prædicatur in quale. Sane, ſi differentia in quale prædicatur; eſſet vtique qualitas, quod eſt falſum: qualitas enim ſequitur ſubſtantiam, differentia vero præcedit ſpeciem. Conſeq. patet, quia modus prædicandi ſumitur à modo eſſendi; modus enim, rem, cuius eſt modus, conſequitur. Quam ob cauſam ſi differentia prædicatur in quale, ſimili quoque modo eſſendi gaudebit: ergo quod prius.
2\. Amplius, quod dicit quidditatem, prædicatur in quid; quid namque à quidditate denominatur. ſed differentia dicit quidditatem eius, cuius eſt differentia, vtpote rationale dicit quidditatem hominis: non ergo prædicatur in quale. Suffragatur philoſ. huic ſententiæ 2. *poſt. Oportet*, inquit, *prædicata in quid ſumere in diffinitione*, at differentia in diffinitione ſumitur: in quid ergo prædicatur. De differentia. His autem accedit, quod differentia ſit illud idem, cuius eſt differentia, idem plane eſt homo, & rationale: non ergo prædicatur in quale; illud enim de ea re non prædicatur in quale, cui eſt idē.
Iterū, differentia non dicit totū eſſe rei; eſt enim pars ſpeciei, & 3.
eſſe cōfuſum, quod ſpecies recipit à genere enūtiare nequaquam valet igitur differentia non eſt prædicabile. omne ſiquidem prædicabile, dicit totum eſſe rei. Adde, quod differentia non ſit terminus vniuocus; rationale enim, & homini, & angelo ſecundum diuerſas competit rationes, nempe homini, ob rationem ſenſitiui, angelo autem ob rationem intellectiui igitur differentia non eſt pars rei eſſentialis, nec diffinitionem ingredi poteſt, quæ eſt terminus vniuocus. Sane, terminus vniuocus eſt terminus ſimplex, plura ſignificans eadem plane diffinitione. ſed differentia diffinitionem non habet, alioqui differentiam haberet; & ſic eſſet proceſſus in infinitum igitur differentia non eſt terminus vniuocus, nec pars diffinitionis, atque ex conſequenti de ſpecie nequaquam prædicatur. Iterum, rationale eſt diffe-
rentia; non tamen prædicatur de pluribus differentibus 4.
ſpecie: nam ſi dixeris prædicari de homine & angelo, dico hominem & angelum aut non differre ſpecie, aut non eadem diffinitione rationale participare. Rationale ergo non prædicatur de pluribus differentibus ſpecie. Profecto, differentia ſolum prædicatur de ſpecie, quam conſtituit. ſed vna differentia, vnam conſtituit ſpeciem: igitur differentia de vna tantum prædicatur ſpecie. Adde, quod tunc etiam genus eſſet differentia; per genus enim vna ſpecies diſtinguitur ab altera.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

ADhæc ſic *reſp.* poſſumus, & ad 1. quidem *neg. conſeq.* 1.
& ad *prob.* dico, ab aliqua ſuarum partium modum prædicandi diffinitionem nequaquam accipere, ſed à ſeipſa. ſimiliter ſentiendum eſt de ſpecie. Quare, ſicut ſpecies prædicatur in quid, ita quoque diffinitio prædicatur in quid: differentia vero prædicatur in quale, vtpote per modum determinantis, ſicut dictum eſt. Ad *confir. neg. conſeq.* non enim valet, prædicatur in quale, igitur eſt qualitas; non enim prædicatur in quale, quia eſt quali-
taſ; ſed potius quia habet modum qualitatis. Ad 2. vt ali- 2.
quid prædicetur in quid, non modo illi neceſſe eſt, vt dicat quid: verumetiam modus dicendi in quid, qui profecto cum deſit differentiæ, vt dictum eſt, hac de cauſa differentia non prædicatur in quid. Ad *confir* dico, prædicata in quid in diffinitione eſſe ſumenda, quia nimirum omne ſuperius in diffinitione ſui inferioris ponitur; ex hoc tamen non ſequitur, eſſe prædicatum in quid, omne illud, quod in diffinitione ponitur. Ad aliam *confir.* negatur conſequentia: licet enim ſint idem realiter; diſtinguuntur tamen forma-
liter. Ad 3. differentia eſt pars ſpeciei, non quidem quan- 3.
tum ad eſſe, ſed quantum ad modos eſſendi; dicit enim eſſe ſpeciei per modum actuantis, atque determinantis, non per modum confuſi, qui ad genus ſpectat. Itaque, differentia, & totum eſſe ſpeciei dicit; & tamen eſt illius pars, propter modum prædicandi. Ad *confir.* dicunt nonnulli, rationale ſic competere homini, vt angelo eodem modo competere nequeat; homo enim ſua vtitur ratione diſcurrendo, ac ſyllogizando, angelus autem illico diſcernit, atque diiudicat. *Rationale quomodo homini conuenit & angelo.* Aliis autem videtur, vt vtiratione idem omnino ſit, quod rationalem eſſe; ideoque homini, atque angelo eodem modo ineſſe dicunt. verum autem anima hominis ſpecie differt ab angelo, dixi 6. *lib.* vbi de anima ex profeſſo diſputaui. Rationale igitur non eſt æquiuocum, ſed vniuocus terminus, hominique atque angelo vniuoce conuenit, licet in modo ratiocinandi nō ſit idem ordo, ille tamen rationem vniuocationis non mutat. Ad aliam *confir.* dico habere diffinitionem; non tamen proprie dictam, quæ ſit per genus & differentiam, & ita non ſequitur
proceſſus in infinitum. Ad 4. paulo ante dixi, quomodo 4.
differētia prædicetur de pluribus differentibus ſpecie, & illa ſufficere puto. Ad *confir.* vltimam dico: genus largo quidem modo poſſe differentiam appellari, non autem proprie; Differentia ſiquidem proprie eſt, qua genus in ſpecies diuiditur, & vna ſub eodem contenta genere ſpecies ab altera diuiditur, ſiue diſtinguitur. Quomodo ergo differentia prædicetur in quale, & quam rationem habeat ad genus, dixi. Cæterum, quia naturam generis, non ſolum ex differentiæ

De ſpecie.

rentiæ notitia; verumetiam ex ſpeciei maxime intelligere poſſumus, hac de cauſa vt exacta, perfectaque de ipſius generis natura cognitio haberi poſsit, ſpeciei ſpeculationem ſubſtituendam eſſe decreui, atque in medium adducendam eſſe putaui.

QVAEST. DECIMAESEXTAE CAP. I.

Species prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid.

Diffinitiones ſpeciei.

QVoniam nondum abſolutam eſſe video generis notitiam, ſpeculationemque, ſed ſemiplenam potius, idq; in cauſa eſt, quia ſpeciei cognitio nondũ nobis propalata eſt, atque oſtenſa: palam ergo fiat, vt perfecta generis notitia à nobis haberi poſsit. Itaque ad ſpeciei cognitionem inueſtigandam accedamus. Species à Porphyrio ſic diffinitur: *Species autem dicitur quidem & de vniuſcuiuſque forma, ſecundum quam dictum eſt*, Priami quidem ſpecies digna eſt imperio, paulo ante tetigimus formæ ſignificata, quæ latiſsime patent. Cæterum, ſpecies proprie formoſitatem rei venuſtatemque denotat; quapropter non immerito, id quod eſt generis pulchritudo, ſpecies appellatur. Et reuera, genus ex ſui natura, eſt quoddam confuſum, neque difforme, omni prorſus venuſtatis decore vacuum; ideirco maxime appetit eſſe ſpecificum, vt inde ſuæ difformitati conſulere poſsit, ac illius commertio venuſtari. Latiſsime patet huius nominis ſignificatio, cum apud philoſ. atq; oratores, tum etiam apud ſacros. Pſal. 44. *Specioſus forma præ filiis hominum*, id eſt, omnium hominum pulcherrimus. Et Iſa. 52. *Non erat ei ſpecies neque decor*. Græce eſt εἶδος, latine effigies, forma, figura. inde ideæ dictæ ſunt, de quibus in primo libro circa finem abunde copioſeque diſputauimus. Cicero 1. Offic. *Quadam* (inquit) *vtilitatis ſpecie*. Virgil.

Species, id eſt, pulchritudo.

2. *Æneid.* *Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Chorœbus.*

id eſt, aſpectum, ſiue rem viſam. Aliquando obiecti ſimilitudinem oſtendit, ſiue denotat 2. *de anima. Lapis*, inquit, *non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis*. Nonnunquam vero pro natura ſpecifica: interdum autem pro ſecunda intentione, quæ in ipſa fundatur, atque ita diffinitur, ſicuti & generis data eſt diffinitio: ſpecies namque, quatenus eſt ſecunda intentio, eſt reſpectus rationis cauſatus per actum noſtri intellectus comparantis ad tale ſignificatum. Natura ſiquidem ſpecifica, ſi abſolute intelligatur; non eſt profecto vniuerſalis, neque particularis: hoc enim modo ſub aliquam ſecundam intentionem non cadit. At ſi reſpectum habeat ad indiuidua; ſic vtique vniuerſalis dicitur. Tertio autem modo, reſpectum habet ad genus, à quo eius intentio accipitur: vnde ſecundum huiuſmodi reſpectum, ſpecificat genus illiusque confuſam potentialitatem diſcernit atque diſtinguit, ſpeciei enim proprium eſt ſpecificare, id eſt, in ſpecies diſtinguere generis confuſam naturam. Recte ergo dictum eſt, ſpeciem eſſe formam, id eſt, generis pulchritudinem: nam ſi pulchritudo in actu conſiſtit, genus autem non ſit in actu, niſi in ſpeciebus, teſte Commentatore com. 45. *Animal*, inquit, *non habet eſſe in actu, niſi in ſuis ſpeciebus, in quas diuiditur*, cõſtat ſpeciem eſſe generis venuſtatem propterea in eodem commento vocatur generis perfectio, perficit certe generis potentiam, quæ ex ſe eſt indeterminata atque confuſa. Iterum, ſpecies ſic diffinitur: *ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato genere*, id eſt, determinato & non vago genere: quælibet enim ſpecies ſub determinato ponitur genere: actu ſiquidem genus includit, ideoque ſub vago indeterminatoque genere degere nequit. Sub genere, inquam, & ordine quidem poſitionis & participationis naturalis: ſpecies namque eſt inferior genere, & poteſtatem generis participat. Item, noſſe autem oportet, quoniam genus eſt alicuius genus, & ſpecies alicuius ſpecies; idcirco neceſſe eſt in vtrorumque rationibus vtriſque vti. Non ergo mirum eſt, ſi vnum in diffinitione alterius poſitum ſit; animaduerſione tamen dignum eſt, quod ſi genus & ſpecies fundamentaliter, ſiue pro rebus ſubiectis, intelligantur; tunc plane relatiua dici nõ poſſunt: animal enim & homo non ſunt correlatiua, ſed ſubſtantiæ. Quod ſi formaliter, ſiue pro intentionibus accipiantur, hoc certe modo relatiua dicuntur: ad inuicem ſiquidem referuntur. Aſsignant ergo & ſic ſpeciem *ſpecies eſt, quæ ſub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid ſit prædicatur*. Sane, ſpecies multipliciter accipi poteſt, ideoque multipliciter diffinitur: interdum enim accipitur vt inferius, quod in recta prædicamentali linea, ſuum ſuperius reſpicit, & tunc ſic diffinitur; ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato genere. Aliquando vt ſubiicibile intelligitur, quod ſuum quidditatiuum

Species intentionaliter.

Species eſt pulchritudo generis. 3. *met.* 12. 7. *met.* 45. *Secunda diffinitio.*

Duplex ordo.

Quomodo genus & ſpecies ſint relatiua.

3. *Diffinitio.*

prædicabile intuetur, & ſic diffinitur: ſpecies eſt, de qua prędicatur genus. Nonnunquam vt eſt prædicabile ab aliis diſtinctum, & hoc modo tunc diffinitur: ſpecies eſt, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid. Quoniam autem prima diffinitio eſt cauſa ſecundæ; ideo enim genus prædicatur de ſpecie, quia ſcilicet ſpecies ſub ipſo in recta prædicamentali linea collocatur; hac de cauſa primo dictum: ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato genere. deinde dictum eſt de qua genus prædicatur in eo quod quid. At vero quoad eſt prædicabile diſtinctum, dicitur prædicare de pluribus differentibus numero: differentia autem numero dicuntur, quæcunq; ſpecificis conditionibus conueniunt, materialibus autem diſtinguuntur. Numerus certe ex continui diuiſiona cauſatur, ideoque eius diuiſio materialis eſt & non formalis. Porro, hæc diffinitio conuenit ſpeciei ſecundum quandam eius proprietatem; nam quatenus reſpicit genus, prædicabilis rationẽ nequaquam ſubire poteſt. Proprietas autem illa, eſſe ſequitur ſpeciei: nam ex eo quod ſpecies poſita eſt ſub genere, fit vt ipſa ſub ſe aliqua habeat, de quibus prædicetur in eo quod quid. Diuiditur autem ſpecies diuiſione materiali, vtpote per diuerſas partes, in quibus multiplicatur ſecundum eſſe: quoniam autem ex hac diuiſione indiuidua prodeunt, ſiue cauſantur; propterea ſpecies prædicatur de pluribus differentibus numero. genus vero, quia diuiditur diuiſione formali, nempe per formales differentias, generis eſſentiam, ad diuerſas ſpecies formaliter contrahentes; hac de cauſa, genus prædicatur de pluribus differentibus ſpecie in eo quod quid. Senſus autem huius diffinitionis ſic eſt intelligendus: *Species eſt, quæ ſolum prædicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid*, alioqui & generi congruere poſſet: Eſt autem adhuc & alia ratio, quia genus ſic immediate non prædicatur. Hæc autem diffinitio eſt ſpeciei ſpecialiſsimæ, cuius participatione plures homines ſunt vnus homo; conditione namque illa diſtrahitur præiacens prædicatum: nam vnus homo, eſt vnitas numeralis, quæ eſt omnium maxima, propterea non licet inferre, plures homines participatione ſpeciei ſunt vnus homo: ergo ſunt vnus homo: ſic etiam non valet, bos & leo ſunt idem genere: ergo ſunt idem. Quare perinde eſt dicere participatione ſpeciei, ac ſi quis diceret, plures homines ſunt vnum in homine; id eſt, in natura ſpecifica. Itaque inferiora, quæ plura ſunt inter ſe, in ſuperiori adunantur, cuius participatione vnum eſſe dicuntur; pluralitate ſiquidem ſublata, & differentiarum multitudine amota, quibus genus diuiſerunt, remanent id, quod ſunt: nempe vnum in ſpecie; non enim diuiduntur, niſi proprietatibus indiuidualibus, quas in natura ſpecifica habere non poſſunt.

De ſpecie.

Ordo diffinitionum.

Differre numero.

Quomodo eſt prædicabile.

Plures homines vnus homo.

CAP. II.

Argumenta contraria.

Speciem & genus non eſſe relatiua.

VNum correlatiuorum non debere poni in diffinitione alterius, ſic oſtendere poſſumus: Diffinitio datur cauſa innoteſcendi 6. *Top.* ſed vnum correlatiuum non eſt notius altero, quia ſunt ſimul natura. vnum ergo poni non debet in diffinitione alterius, & 1. ex conſequenti ſpecies poni non debet in diffinitione generis, nec viciſsim genus in diffinitione ſpeciei. Sane, ſi vnum relatiuum diffiniat reliquum: idem ergo in ſuiipſius diffinitione poneretur. patet hoc ex 2. *Top. cap.* 5. vbi dicitur, quod loco nominis politi in alicuius diffinitione, eius ratione quis vti poſsit. verbi gratia: ſi genus & ſpecies mutuo ſe diffiniant, & diffinitio ſpeciei illa ſit, ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato genere: loco autem iſtius voculæ, genere. poneretur generis diffinitio, atque diceretur: ſpecies eſt, quæ ponitur ſub aſsignato prædicabili de pluribus differentibus ſpecie, in eo quod quid, tunc plane ſpecies in diffinitione ſpeciei po[illegible]tur. Amplius, illa, quæ ſunt omnibus 2. prędicamentis [illegible]nia, in aliquo prædicamento determinato eſſe n[illegible]. ſed ſpecies & genus ſunt omnibus prędicamen[illegible] communia, quippe cum in omni prædicamento ſint genera & ſpecies. genera ergo & ſpecies non ſunt in aliquo prædicamento determinato: igitur non ſunt in prædicamento relationis. Adde, quod relatiua ſunt ſimul natura, vt dicit philoſ. in poſtprædicamentis: at genus & ſpecies non ſunt ſimul natura; genus enim naturaliter ſpeciem præcedit. prius ſiquidem (vt dicitur in poſtpræd.) eſt à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia. ſed huiuſmodi eſt genus, & ſpecies: ergo, &c. contra 2. diffinitionem 3. ſic arguo: illa diffinitio eſt inſufficiens, atque diminuta, quæ profecto conuenit aliis à diffinito. nam bona diffinitio ſoli conuenit diffinito. ſed ita ſe habet hæc diffinitio, quippe

cum

De ſpecie.

cum indiuiduũ conuenire queat: Socrates enim directe ſub genere ponitur, quod eſt animal, & huiuſmodi genus de Socrate in eo quod quid prædicatur. Quod ſi dixeris indiuiduum immediate ſub genere non poni; hoc certe parui refert: nam indiuiduum generis, nempe hoc animal, directe, ac immediate ſub genere ponitur; & tamen ſpecies nequaquam dicitur. Simile quoque iudicium eſt de aliis huius generis indiuiduis, vt de hoc corpore, de hac ſubſtantia, &c. Sane magis commune, ſub minus communi non eſt collocandum, inuerteret enim naturæ ordinem. ſed ſpecies eſt communior genere; plures enim ſunt ſpecies, quam genera: de pluribus ergo dicitur quã genus, & per conſequens non ponitur ſub genere. His accedit, quod mulier & vir differunt ſpecie: igitur homo ſpecies ſpecialiſſima eſt genus, &

4. non ſpecies. Item, contra vltimam diffinitionem, ſic arguo: omnis bona diffinitio debet conuenire diffinito, in quantum huiuſmodi; diffinitio enim hominis, conuenit homini, in quantum huiuſmodi, id eſt, in quantum homo. at, hæc diffinitio non conuenit ſpeciei, in quantum ſpecies: ſpecies namque, vt ſpecies genus reſpicit, cuius ſane reſpectu, vniuerſale eſſe non poteſt, neque prædicabile, ſed vt inferius ſubiicibile potius. nõ ergo eſt bona diffinitio. nec dici poteſt, quod ſpecies, vt ſpecies, & genus, & indiuidua reſpiciat, quandoquidem relatiuum ſemel tantum referatur. Itaque, hæc diffinitio non conuenit ſpeciei, vt ſpecies, ideoque legitima diffinitio dici non poteſt. Sane, quod eſt in alio, eſt ens imperfectum, & potentiale at ſpecies eſt ens perfectum, vtpote in actu: non eſt ergo in pluribus, & per conſequens non prædicatur de pluribus. Adde, quod omne prædicabile dicit totum eſſe ſui ſubiicibilis. ſed ſpecies non dicit totum eſſe indiuidui, vtpote materiam accidentibus ſignatam: igitur, non eſt congrua, & bona ſpeciei diffinitio.

5. Præterea, indiuiduis non ineſt quidditas, ſiue diffinitio, quæ naſcitur ex genere & differentia, igitur, ſpecies non prædicatur, de differentibus numero in quid, quia nimirum non dicit indiuiduorum quidditatem. Adde, quod materia prædicatur in quid de hac, & illa materia; nec tamen eſt ſpecies, cum non ſit forma totius: genus quoq; prædicatur in quid de differentibus numero, vt animal, de Platone, & de Mercurio. Non ſola ergo ſpecies prædicatur de pluribus differentibus in eo quod quid: igitur non eſt bona diffinitio. Inſuper anima humana prædicatur de pluribus differẽtibus numero in eo quod quid, vt de anima Mercurii & Platonis; & tamen non eſt ſpecies. Multæ quoq; ſunt ſpecies, quæ vno tantum indiuiduo gaudent, nempe, Sol, Luna, & quæ ſunt generis eiuſdem. Igitur non omnibus congruit ſpeciebus diffinitio huiuſmodi.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. ſi vnumquodque ſecundum modum ſui eſſe quidditatiuum definiendum eſt, relatiuum autem eſſe quidditatiuum eſt ſui correlatiui, vt in prædicamentis dicitur: ſine ergo ſuo correlatiuo diffiniendum non eſt. Sane, non eſt quærenda vniformiter omniũ rerum diffinitio, ſicuti nec eſſentia; ſubſtantiarum enim completarum diffinitio abſque addito fit, quia nimirum earum eſſentia abſoluta eſt omnino: formarum vero & ſubſtantialium, & accidentalium diffinitio, aliquid additum recipit, nempe ſubiectum, quia abſoluta à ſubiectu entia non ſunt. Et ſimiliter relatiuorum diffinitio additum recipere debet; non eſt enim ens à termino abſolutum vnde bene a nonnullis annotatum eſt, relatiuum non diffiniri per reliquum, ſed ad reliquum, hoc eſt, non per cauſalitatem, prioritatemque ſui correlatiui, ſed potius per eiuſdem reſpectum, ac neceſſariam connexionem. vnde Auicenna in ſua logica ait: *Dicemus* (inquit) *vnum relatiuorum diffiniri per reliquum, non aduertunt diſ*[illegible] *eſſe notum* [illegible] *notum per aliud*: vnum ergo relatiuorum in diffinitione aſſumitur, vt neceſſario [illegible] non [illegible]tem, vt prius, aut mag[illegible] ſingulare genus entium, ſingularem [illegible] modum ſibi vendicet. Ad [illegible] authori[illegible] namque phil. intelligenda eſt de his, [illegible] in illius nominis rationem, & non de iis, quæ cadunt, vt additum: correlatiuum autem, in alterius diffinitionem, correlatiui cadere, vt additum, conſtat [illegible] non ſequitur, idem diffiniri à ſeipſo. Exemplũ [illegible] homo eſt animal rationale. loco illius [illegible] animal, poſſet poni eius diffinitio, quia nihil habet in ſua [illegible] additum, & dicatur, homo eſt ſubſtantia animata [illegible] At loco vocis rationale non poteſt poni [illegible], aliquod enim additum intrinſece includit, puta, potens vti ratione. Quando ergo ponitur aliquid vt additum, non poteſt poni loco nominis eius diffinitio, alioqui ſequeretur nugatio [illegible] finitione: in ratione namque differentiæ clauditur [illegible] vt additum: & ideo, ſi loco differentiæ tota eius diffinitio poneretur, genus bis in diffinitione poneretur, ſemel quidem [illegible] ſui, & ſemel differentiæ ratione. Patet ergo quomodo ſit intelligenda Philoſophi authoritas, & quomodo vnum relatiuum non diffiniat ſeipſum. Multa de relatiuorum natura ſcripſi in lib. 5. vbi hanc materiam ex profeſſo digeſſi.

Relatiua non ſunt entia abſoluta.

Vt additũ.

2. Ad 2. verum quidem eſt, genus & ſpeciem eſſe in quolibet prædicamento denominatiue, eo quod omnium prædicamentorum res denominent, quidditatiue tamen in ſolo ſunt relationis prædicamento. Ad *confir.* dico, quod ſi genus & ſpecies accipiantur pro his, quæ principaliter ſignificant; tunc certe ſunt ſimul natura, atq; vnum, alterum non præcedit. At ſi pro his intelligantur, quæ denominant; ita profecto genus, ſpeciem præcedit, vt animal, hominem. ſed hoc modo relatiua nequaquam dicuntur: genus enim & ſpecies ſignificant intentiones in anima, generibus & ſpeciebus in quolibet prædicamento communes, atque ita ſunt relatiua tranſcendentia, quæ in quolibet reperiuntur prædicamento. At ſi accipiantur pro his, quæ denominant, vtpote pro his, de quibus prædicantur, nempe pro homine & animali; ſic certe relatiua dici non poſſunt.

3. Ad 3. Illa præpoſitio (*ſub*) non tantum poſitionis, participationiſque ordinem denotat; verumetiam genus eſſe totius poſitionis principium. Poſitionis autem ſpeciei ſub genere principium, eſt ipſum genus: nam quod addit ſpecies ſupra genus, nempe differentiam, ipſam ſpeciem ſub genere conſtituentem, ex ipſo plane genere procedit; differentiæ ſiquidem ſunt quædam generis proprietates, ac qualitates. Poſitionis autem indiuidui ſub genere principium, ex ipſa materia accidentibus ſubiecta, non autem ex ipſa generis eſſentia procedit: Quapropter nequaquam verum eſt, eodem modo ſpeciem, & indiuiduum ſub genere reponi, atque collocari. Ad *confir.* dico, ſpeciem eſſe genere communiorem, ſi pro intentione ſumatur; at ſi pro re intentioni ſubiecta intelligatur, pro qua hic diffinitur; ita certe eſt magis determinata quam genus, minuſque communis.

4. Ad 4. Dico, vltimam diffinitionem conuenire ſpeciei in eo quod ſpecies, non quidem quidditatiue, ſed cõcomitatiue potius, ac ſecundum quandam ſpeciei proprietatem. Ad *confir.* dico, quod quamuis ſpecies ſit ens, eſſentiali, atq; formali perfectione completum; non eſt tamen ſuppoſiti perfectione abſolutum, atque perfectum; hac de cauſa non eſt per ſe ſubſiſtens, ſed poteſt eſſe in multis: ſicuti ſuperius in ſuo inferiori, non eſt tamen in alio, vt accidens in ſubiecto. Ad aliam *confir. reſp.* quod ſpecies dicat totum eſſe indiuiduorum ſpecificum, quod plane illi ſufficere poteſt, vt de illis prædicare poſſit: non autem dicit eſſe materiale, quod indiuiduum citra ſpeciem habet.

5. Ad 5. Bifariam indiuiduum intelligi poteſt: vno quidem modo, vt eſt quoddam diſcretum, ac intra ſeſe includens accidentia indiuiduantia. & ſic profecto non habet eſſentiam, niſi per ſuas partes: de diuerſis enim prædicamentis includit eſſentias. hoc autem modo ſpecies de indiuiduo non prædicatur. Alio autem modo indiuiduum eſt res particularis, quæ fluxum naturæ terminat, ſicque & eſſentiam habere dicitur, & quidditatem, atque de illo indiuiduum prædicatur. Ad *confir* licet materia ſecundum modum prædicetur in quid de differentibus numero, non autem ſecundum rem prædicatur; non enim eſt forma, quæ dicat eſſe huius vel illius materiæ. Ad aliam *confir.* genus prædicatur mediate de pluribus differentibus numero, ſpecies vero immediate. vnde quamuis diuerſæ ſpecies ſubſtantiæ per ſe, & primo differant numeroſitate eſſentiæ, non tamen numeroſitate ſuppoſiti, de qua eſt hic ſermo. Ad aliam *confir* ſpecies proprie ponitur recta linea ſub aſſignato genere, & prædicatur de differentibus numero, non quocunque, ſed numero naturæ completæ: anima autem & punctus, & ſimilia non ſunt huiuſmodi: ergo, &c. Ad vltimam *confir* dico, ſpeciem dici non poſſe rem ſecundum ſe ſumptam, neq; ſecundum eſſe, quod habet in ſingularibus, ſed ſecũdũ eſſe, quod habet in intellectu; proinde quatenus abſtrahit ab indiuiduis conditionibus ſpecies nominatur, & hæc certe prædicatur de pluribus differentibus numero.

Genus [illegible] ſpecies [illegible] *differentibus numero.*

QVÆSTIONIS XVII.

CAP. I.

De proprio.

QVoniam multa dicta ſunt de genere & ſpecie, & differentia, de proprio quoq. & accidente, aliquid dicere decreui, ad lectoris vtilitatem. Porro,

De proprio.

proprium poteſt eſſe terminus primæ intentionis; & ſic quoddam ſignificat complexum, quod alteri communicari non poteſt, opponiturque communi. Cum vero terminus eſt ſecundæ intentionis, rationis reſpectum oſtendit, qui quoad denominationem, alicui cognito, ſeu ſignificato adæquato termini propriæ paſsionis attribuitur; vt ſenſibile, & riſibile, & de tali proprio nobis loquendum. Itaque, proprium ſecundæ intentionis eſt vna relatio rationis, cauſata in tali natura, per comparationem intellectus. Quæ plane natura, ſiue proprietas, ſi ad ſpeciem comparetur, cuius eſt proprium, appellatur proprium, non tamen prædicabile, eo quod prædicabile, reſpectum habeat ad plura. Quod ſi comparetur ad indiuidua ſpeciei, tunc quidem rationem ſubit prædicabilis, atque ita ſic poteſt definiri. *Proprium eſt, quod prædicatur de pluribus differentibus numero, in quale accidentale per ſe, incommutabiliter*, in quo differt ab accidente: per quale autem differt à genere & ſpecie, per quale autem accidentale, differt à differentia, quæ prædicatur in quale eſſentiale.

Proprium primæ intentionis. *Secundæ intentionis.* *Proprium quando prædicabile.*

Proprium emanat ex principiis ſpeciei.

Quoniam vero ipſum proprium, ſiue propria paſsio emanat ex principiis ſpeciei, ſicut riſibilitas, & diſciplinæ capacitas, ratione formæ, conſequitur humanam ſpeciem: denique quia conuertitur cum ſua ſpecie, & eſt in ſecundo modo dicendi per ſe, propterea ponitur proprium poſt differentiam prædicamentalem, quando de proprio philoſophi ſunt locuti. Porro, proprium quatuor modis accipitur.

Primus modus proprii.

Primo quidem modo, *ſoli, ſed non omni conuenit ſpeciei*, eo quod cauſetur contingenter, & non neceſſario à principiis ſpeciei, mediante intellectu, & voluntate, vt eſſe medicum, eſſe grammaticũ. hoc autem intelligi debet de eſſe in actu, & non de eſſe aptitudinali; tali enim modo, omnes poſſunt eſſe medici, & grammatici.

Secundus modus.

Secundo autẽ modo, *ineſt omni, ſed non ſoli ſpeciei*. ineſt autem quia principia ſpeciei cõſequitur, non autem ſoli, quia illa principia non ſunt adæquata ipſi ſpeciei, ſed multis communia, ideo competit omni, ſed non ſoli, vt eſſe bipedem, quæ quidem diſpoſitio neceſſaria eſt homini, propter ſuarum operationum vſum neceſſarium. Similiter, & aliis animantibus. Iſte autem ſecundus modus proprii aptitudinem potiſsimum dicit.

Tertius modus.

Tertio modo, *ineſt omni, ſoli, ſed non ſemper*. Ineſt autem omni, quia neceſſario conſequitur principia ſpeciei, in quantum ſtant ſub aliqua determinata diſpoſitione ineſt: vero ſoli, quia ſola illius ſpeciei principia conſequitur, ſed non ſemper; quia illa principia non ſemper ſunt ſub illa determinata diſpoſitione, ſicut canities, quæ cauſatur ex frigiditate cerebri: nam cum cerebrum ſit frigidiſsimum, eiuſque frigiditas temperetur per calorem cordis; & in ſenibus deficiente calore, frigiditas illa non temperetur, inde caput caneſcit; frigiditas enim mater eſt albedinis.

Canities vnde ſit.

Quartus modus.

Quarto modo, *ineſt omni, & ſoli, & ſemper*, vt riſibile, quia principia ſpeciei hominis inſeparabiliter inſequitur. Ineſt ſoli, eo quod principia adæquata habet, ineſt ſemper quod principia non conſiſtant ſub aliqua determinata diſpoſitione; ſemper enim homo aptitudinem habet ad ridendum. Quartus autem modus facit prædicabile, ab aliis diſtinctum. Porro, hoc quarto modo, quoniam reſpectu ſpeciei, proprii locum obtinet, de ipſa ſpecie conuertibiliter prædicatur: reſpectu vero indiuiduorum nequaquam; ſubit enim rationem communis.

Ariſto. diſtribuit proprium.

Ariſto. 5. lib. Top. proprium in tres modus diſtribuit, nẽpe in proprium ad aliquid, ſub quo duos priores modos eſt complexus: in proprium quando & ſub iſto continetur tertius modus iam aſsignatus: & in proprium ſimpliciter, vt riſibile. Deinde non ignorare oportet, quod proprium acceptum pro prima intentione, alicuius proprietatem denotet, alteri non communicabilem. ſi vero pro ſecunda intentione accipiatur; adhuc bifariam ſubdiuiditur, ſcilicet pro paſsione tranſcendente, ſiue illimitata; & ſic ſpecies vniuerſalis dici non poteſt; illimitatis ſiquidem rebus non competit. alio modo proprie & ſtricte, quatenus ſecundam intentionem, propriæ & limitatæ paſsioni denotat attributam. Et ita proprium eſt ſpecies vniuerſalis, & de tali proprio diſputat Porphyrius.

Proprium ſpecies vniuerſalis.

Vnde proprium quatenus eſt ſpecies vniuerſalis, propriis, & limitatis attribuitur paſsionibus, cuiuſmodi ſunt riſibile, flebile, ſenſibile, ita quod quælibet paſsio limitata dicitur eſſe proprium pro denominato.

Duplex proprium.

Ex quo licet colligere, quod ſicut duplex eſt differentia, nempe generica, & ſpecifica; ita quoque duplex proprium inuenitur: genericum ſcilicet, quod conuertitur cum genere, vt ſenſibile, quod conuertitur cum animali: & ſpecificum cum ſpecie, vt riſibile cum homine.

Prædicari immediate dupliciter.

Deinde nota, non eſſe de ratione proprii immediate de pluribus prædicari; nihil enim tale in eius definitione continetur. Ad hæc accedit, quod aliquid immediate de aliquibus prædicari, duobus modis intelligi poſsit: vno quidem modo immediatione modi prædicandi, ita vt inter ipſum, & ſua ſubiicibilia, nihil mediet, quod ſcilicet reſpectu illorum ſubiicibilium, tali fungatur modo prædicandi, & hoc modo riſibile de Socrate & Platone immediate prædicatur; nihil enim interponitur, quod prædicetur in quale accidentale, & intranſmutabile.

De proprio.

Proprium quomodo eſt prædicabile.

alio modo immediatione cauſæ, vel ſubiecti, & ſic non prædicatur immediate; riſibile enim prædicatur de ſingulis hominibus, mediante homine. Verumtamen huiuſmodi modus mediandi non eſt impedimento, quominus proprium non ſit prædicabile proprie ſumptum. In quantum autem eſt prædicabile, non prædicatur conuertibiliter, ſed in quantum eſt propria paſsio & ſimplex reſpectus aptitudinalis. ſiquidem riſibile formaliter aptitudinem, ſiue reſpectum ad riſum importat. Ex quo patet, quamlibet paſsionem ſimpliciter, & proprie dictam, cum illo, cuius eſt paſsio, idem eſſe realiter, diſtingui vero formaliter, quod quidem ſic probari poteſt: Quod alicui ſubiecto neceſſario ineſt, ita vt eius oppoſitum implicationem denotet; idem realiter eſt cum illo. ſed quælibet propria paſsio ita ſe habet cum ſuo ſubiecto. ergo. Minor patet, quia ſi ita non eſſet; de propria paſsione haberetur concluſio contingens, & non neceſſaria, quod eſt falſum aut de contingentibus haberetur ſcientia, quod philoſ. non probatur primo poſteriorum.

Paſsio differt formaliter à ſuo ſubiecto.

CAP. II.

Proprium non diuidi in quatuor modos.

Argumenta.

POſſet aliquis *contra* prædicta ſic *arguere*: Modi quarti prædicabilis ſunt tres, & non quatuor: valet ab authoritate phil. à quo aſsignati ſunt tres modi
tantum, ſcilicet, proprium ad aliquid: proprium 1.
quando: & ſimpliciter. Confirmatur, quia ſecundus modus
nõ diſtinguitur ab vniuerſali innominato; proprium enim
diſtinguitur a communi, aliter proprium nõ eſt proprium.
ſed eſſe bipedem, multis ſpeciebus eſt commune, & non alicui
proprium: omne autem tale habet rationẽ generis, vel
communis analogi: igitur ſecundus modus eſt reiiciendus,
& ſic ſunt tantum tres, & non quatuor. Item, quod conue-
nit ſpeciei, conuenit omni indiuiduo, quod ſub ipſa conti- 2.
netur; ſuperius enim eſt de eſſentia inferioris. ſed proprium
primo modo ineſt ſpeciei proprie, & non aliis à ſpecie: con-
uenit ergo omni indiuiduo. nõ ergo ſoli, & non omni. Item,
vltima differentia ſpeciei proprium ſecundo modo dici nõ 3.
poteſt. illud enim conuenit aliis à ſpecie: vltima autem differentia,
minime, alioqui non eſſet vltima. ſed bipes eſt vltima
hominis differentia, nam homo ſic definitur: homo eſt
animal greſsibile bipes, non alatum. ergo. Confir. quia bipes
non accidit homini; importat enim duos pedes, qui ſunt
partes integrales ſubſtantiæ, quæ nulli hominum accidũt,
ſed inſunt illi à natura: ergo quod prius. Item, quod conue-
nit omni conuenit pluribus, & non ſoli. ſed proprium ter- 4.
tio modo conuenit omni: ergo non conuenit ſoli. Adde,
quod canes, & lupi caneſcunt, & plures homines etiam in
ſenectute non caneſcunt, & aliqui caneſcunt adhuc iuuenes:
ergo proprium tertii modi non recte ponitur. Item, illud eſt 5.
alicui eſſentiale, quod ſibi ineſt per ſuam eſſentiam. ſed pro-
prium ineſt ſpeciei per ſuam eſſentiam, nempe per ſua prin-
cipia eſſentialia: eſſentiale eſt ergo, & non accidens. Con-
fir. quia accidentia magnam partem conferunt ad cogno-
ſcendum quod quid eſt, & præcipue accidentia propria. ſed
proprium quarto modo eſt huiuſmodi, quia facit cogno-
ſcere quidquid eſt ſpeciei: igitur, non recte dicitur, pro- 6.
prium non indicare eſſe ſpeciei. Item, omnis bona definitio
non conuenit aliis à definito; definitio enim, & definitum
conuertuntur. ſed definitio proprii quarti modi compe-
tit vltimæ differentiæ, quæ conuenit omni, & ſoli, & ſem-
per, vt rationale competit homini: igitur non recta aſsigna-
ta eſt definitio proprii quarto modo dicti. Adde, quod nul-
la bona definitio debet dari per oppoſita; definitio enim v-
num dicit, oppoſita autem non dicunt vnum, quia omni
& ſoli opponuntur: ergo quod prius. Item, illa definitio 7.
non eſt bona, in qua ponitur ſpecies oppoſita alterius de-
finiti. ſed in definitione proprii, ponitur accidens, ſiue ver-
bum accidit: at proprium & accidens ſunt intentiones, &
ſpecies diſparatæ: igitur definitio proprii non eſt bona.
Confirm. quia omnis definitio data per copulationem, non
eſt bona; illa enim copulata, diuerſas partes denotant.
ſed definitio proprii eſt huiuſmodi; datur enim per hæc
tria, omni, ſoli, & ſemper: ergo. Denique illa definitio non
eſt bona, in qua vniuoco definito, opponitur æquiuocum,
ſed talis eſt definitio proprii, proprio enim opponitur acci-
dens: ergo quod prius. Item, illa definitio non eſt bona, in 8.
qua nõ ponitur proprium genus, vel loco ſui ratio generis:

patet,

De proprio. patet, quia omnis bona definitio cõſtat ex proprio genere, & propria differentia: proinde, vbi aliqua iſtarum conditionum non aderit, bona definitio non dicitur. ſed ita res ſe habet in definitione proprii, quia in ea non ponitur certum genus, nec ratio loco generis, vt expreſſe apparet: ergo quod prius. Item, proprium neceſſario non ineſt: ergo.
9. Prob. quod neceſſario ineſt, ſemper ineſt, aliter non eſt neceſſarium, ſed contingens potius, quod poteſt ineſſe, & non ineſſe. ſed riſibile non ſemper homini ineſt. nec valet dicere, ineſſe homini ſecundum aptitudinem, non autem ſecundum actum; quandoquidem ſubſtantia præcedit omne accidens natura, & tempore, 7. *meth.* ergo aliquo tempore, eſt ſubſtantia ſine accidente, ſubiectum ſine proprio. Omnis præterea potentia paſsiua, eſt potentia contradictionis, 9. *meth* ſed ſubiectum potentia eſt paſsiua ad proprium, quia eſt eius materia. igitur poteſt eſſe ſub proprio, & ſub eius oppoſito, & conſequenter proprium non neceſſario ineſt.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. ita *reſp.* omne proprium fluere à principiis eſſentialibus ſpeciei. aut ergo illa principia ſunt adæquata ſpeciei, & intranſmutabilia, & ſic ſe habet quartus modus, vt riſibile: vel ſunt tranſmutabilia, & ſic tertius modus comprehenditur. Quod ſi non fuerint adæquata, vel excedunt principia ſpeciei, & ſic eſt ſecũdus modus, qui in pluribus ſpeciebus inuenitur: vel non excedit, cuiuſmodi eſt primus modus huius prædicabilis. Itaque ſub tribus modis poſitis ab Ariſtotele *primo Top.* quatuor illi comprehenduntur; proprium enim ſimpliciter, eſt proprium quarti modi: proprium autẽ ad aliquid, eſt proprium primi, & ſecundi modi, ſed proprium quando eſt tertii modi. Ad confirmationem, nihil prohibet eſſe idem proprium, & commune, diuerſo tamen reſpectu: eſt enim commune reſpectu indiuiduorum, proprium autem reſpectu
2. ſpeciei. Ad 2. Quod neceſſario ineſt ſpeciei, ineſt etiam neceſſario omni indiuiduo. ſed ad hunc modum non ſe habet primus modus, quia a principiis ſpeciei contingenter & libere proficiſcitur. *Contra*: Archangelus Raphael vocatur medicus: ergo non ſoli homini conuenit. *Soluitur*, Ille angelus non vocatur medicus, per habitum medicinæ, per ſtudium acquiſitum; ſed potius per habitum infuſum, ſiue concreatum, & ideo non eſt ſimile. Ad 3. Licet in definitio-
3. ne quidditatiua, in qua ponitur propria differentia, ſub nomine quarti prædicabilis, vltima differentia ſit conuertibilis cum definito, vt rationale cum homine: non tamen idem ſentiendum eſt de differentia, quæ per circumlocutionem tantum habetur, ſicuti eſt iſta: homo eſt animal bipes greſsibile: hæc enim duo greſsibile, & bipes, propriam differentiam circumloquuntur, rationale ſcilicet. Quapropter non eſt neceſſe, vt bipes cum homine conuertatur. Ad confirmationem, duos habere pedes, accidit homini; poteſt enim homo abſque illis viuere: non autem accidunt indiui-
4. duo, cum ab extrinſeco illi non adueniant. Ad 4. Licet illud quod ineſt omni, inſit pluribus indiuiduis, non tamen ineſt omnibus ſpeciebus, ſed poteſt tantum vni ſpeciei ineſſe: omni igitur ad indiuidua, ſoli vero ad ſpeciem refertur. Ad *confir.* canicies proprie homini, & non aliis animalibus refertur, ſiue competit. Quod vero aliqui nõ caneſcant, in cauſa eſſe poteſt particularis complexio, aliis præſtantior atque fortior. Quod vero aliqui caneſcant in iuuentute, vel ex nimia cura rerum agendarum cauſatur. vnde Boetius: Intempeſtiue funduntur vertice cani: vel ex læſione capitis, propter defectum caloris: vel propter malam complexionem; phlegmatici enim, & melancholici cito caneſcunt. Ad 5. Aliquid dicitur eſſentiale dupliciter: vel quia eſt de eſſentia eius; & ſic proprium non eſt eſſentiale ſpeciei: alio modo quia neceſſario conſequitur eſſentiam, & ſic proprium eſſentiale dicitur eſſe ſpeciei. Ad *confir.* licet
5. proprium, quoad nos, & à poſteriori, conferat ad cognoſcendum quod quid eſt; non tamen à priori, ſicut à principio eſſentiali, ideoque proprie non indicat quid eſſe rei, niſi
6. accidentaliter tantum. Ad 6. Proprium quarti modi, accidentaliter quidem, vltima autem differentia, ſpeciei competit eſſentialiter, ideoque non eſt ſimile. Ad *confir.* illa non opponuntur, quia referuntur ad diuerſa: nam omni, ad indiuidua, ſoli autem refertur ad ſpeciem: riſibile enim ineſt omni indiuiduo, contento ſub ſpecie humana, & ineſt omni ſpeciei humanæ: non ergo ſunt oppoſita, quia non ſunt circa idem, neq; ſecundum idem. Ad 7. accidens tribus modis
7. poteſt intelligi: vno quidem modo, vt accidens reale, quod per ſe conſideratur à metaphyſico, per accidens autem à logico: alio certe modo, vt accidens intentionale, & illud eſt duplex, quia quoddam eſt prædicatum non eſſentiale, cuiuſmodi ponitur in definitione proprii: tertio modo eſt ſecunda intentio, ſumpta à proprietate rei, vel accidẽtis realis, & ſic eſt quintum vniuerſale. argumentum ergo currit de accidente tertio modo ſumpto, in definitione vero proprii, accidens ſecundo modo accipitur. Ad *confir.* argumentum verum eſſet, ſi illa copulata, diuerſas partes dicerent: cum vero dicant vnum, nihil concludit; etenim illa tria, ſcilicet, omni, ſoli, & ſemper, quædam eſt circumlocutio, ſignificat ſane conuertibiliter prædicari. Ad aliam *confir.* argumentum procedit de accidente primo modo, in proprii autem definitione, ponitur accidens ſecundi modi, vt paulo ante annotatum eſt. Ad 8. definitio proprii conſtat ex 8.
proprio genere, & propria differentia: nam illud verbum, accidit, tenet locum generis; habetur enim modus prædicandi in quale accidentale. Differentiæ vero locum ſeruant illa copulata, ſcilicet, omni, ſoli, & ſemper, per quas differentias deſcendit vniuerſale in proprium: per accidit vero habetur ratio prædicati, & modus prædicandi, ſcilicet prædicari de pluribus in quale accidentale, quod ſubit rationem vniuerſalis. Ad 9. proprium neceſſario ineſt; poſita e- 9.
nim cauſa immediata, ponitur eius effectus. ſed forma ſpecifica ſubiecti, reſpectu proprii, eſt huiuſmodi, quia proprium egreditur à principiis ſubiecti, maxime vero à forma. Cum autem ſubiecto ſemper inſit ſua forma; quia per illam habet eſſe: ſemper ergo neceſſe eſt, vt illud comitetur eius propria paſsio. Dico ergo ad argumentum, riſibile ſemper ineſſe, non autem ridere; actus enim ridendi ineſt homini, vt accidens ſeparabile: aptitudo vero ſemper eſt in actu. Ad *confir* ſubſtantia, quantum ſpectat ad ſuam naturam, poteſt eſſe ſine accidente, eo quod præcedat omne accidens, contingenter tamen quando eſt ſubſtantia, & accidens pariter; quia accidens immediate ſubſtantiam conſequitur. Ad aliam *confir* ſubiectum non ſolum eſt in potentia paſsiua ad proprium, ſiue propriam paſsionem; verumetiam in potentia effectiua: ex ipſo enim ſubiecto propria paſsio procedit. *Contra*, materia & efficiens non coincidunt, vt dicitur 2. phyſ. Si ergo ſubiectum tenet locum materiæ, efficientis locum minime poſsidebit. *Reſp.* id veritatem habere in materia in qua, & de efficiente ſine tranſmutatione: non autem in materia ex qua, & de efficiente per tranſmutationem; hoc enim modo, ſubiectum ſubire poteſt vicem & materiæ, & efficientis.

Accidens tribus modis conſideratur.

Subſtantia poteſt eſſe ſine accidente.

Raphael Archangelus medicus.

Homo bipes.

Aliqui nõ caneſcunt aliqui cito.

Phlegmatici & Melancholici cito caneſcunt.

CAP. IV.

Proprium non eſſe vniuerſale.

COntra prædicta aliquis ſic *arguet*. Omne illud quod 1.
prædicatur de pluribus, eſt vniuerſale. valet à definitione ad definitum. ſed proprium, vtpote riſibile prædicatur de omnibus hominibus, ergo. *Reſp.* Nullum oppoſitum prædicatur de oppoſito, quia prædicatum dicit eſſe ſubiecti. ſed oppoſitum non dicit eſſe ſui oppoſiti; habent enim eſſe diuerſum. atqui proprium, & commune ſunt oppoſita, eſſe oppoſitum habentia: igitur proprium non eſt commune, ſiue vniuerſale; à quocunq; enim
remouetur commune; remouetur & vniuerſale. Item, nulla 2.
ſecunda intentio poteſt vere prædicari in abſtracto de re primæ intentionis; abſtractum enim non prædicatur de concreto. ſed proprium eſt ſecũda intentio apud logicum: nam riſibile eſt proprietas, & riſibile eſt proprium: igitur eſt proprietas, & per conſequens non prædicatur de prima
Intentione, atq; ita non poteſt eſſe vniuerſale. Item, omne 3.
vniuerſale refertur ad aliquid, quia omne prædicabile refertur ad aliquid, ſcilicet ad ſuum ſubiicibile. ſed omne vniuerſale eſt prædicabile: ergo refertur ad aliquid. ſed proprium non refertur ad aliquid, quia illa quæ referuntur adinuicem, ſunt ſimul natura. ſed proprium non eſt ſimul natura cum ſuo ſubiecto, cuius eſt proprium; ſubiectum ſiquidem naturaliter propriam paſsionem præcedit: ergo quod
prius. Item, proprium eſt ens reale extra animam. nam tri- 4.
angulum habere tres angulos æquales duobus rectis, etiam nullo cogitante, ſemper eſt verum. ſed vniuerſale logicum, non eſt ens reale; quia eſt ſecunda intentio, quæ non eſt ens reale extra animam: igitur proprium non eſt vni-
uerſale logicum, de quo eſt quæſtio. Item, vniuerſale præ- 5.
dicatur de pluribus, quia vniuerſale eſt, quod eſt, & dicitur de multis; ſed proprium dicitur de vna tantum ſola ſpecie: igitur non eſt vniuerſale. *Confir.* quia non videtur diſtinctum à ſpecie. Etenim quorum eadem ſunt principia illa non diſtinguuntur ab inuicem; diſtinctio namq; rerum

pendet

De proprio.

pendet ex diſtinctione principiorum. ſed ſpeciei & proprii
eadem ſunt principia: animal namque & rationale ſicut
conſtituunt ſpeciem, hominem ſcilicet; ita quoque & pro-
prium, nempe riſibile. Adhæc accedit, quod quæcunque ha-
bent eadem ſubiicibilia, à ſe inuicem in ratione prædican-
di, minime diſtinguuntur. prædicari ſiquidem dicit reſpe-
ctum de quibus prædicatur. ſed homo, & riſibile habent
eadem ſubiicibilia, nempe indiuidua, de quibus prædican-
tur: non ergo ſunt diſtincta prædicabilia.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

Proprium nomen æquiuocum.

PRo clara ſolutione argumentorum habenda, non
ignorare oportet, proprium eſſe nomen æquiuo-
cum; poteſt enim eſſe primæ intentionis, & ſic pro-
prium opponitur communi. poteſt quoq; eſſe no-
men primæ intentionis, vel proprium indiuidui, vt ſchola
Socratis, vel ſpeciei, vt riſibilitas eſt proprium hominis po-
teſt quoque eſſe nomen ſecundæ intentionis, quæ ſignificat
prædicatum conuertibile cum ſpecie; non tamen prędicans
Proprium quomodo ſpecies vniuerſalis. eſſentiam ſpeciei. Si itaque proprium accipiatur pro ſecun-
da intentione, applicabili alicui conuertibili cum ſubiecto,
eſt ſpecies vniuerſalis; vniuerſale enim in ipſum proprium
descendit per differentias eius diuiſiuas per prædicari ſcili-
1\. cet conuertibiliter in quale accidentale. *Reſp.* ergo ad 1. arg.
proprium & commune, eſſe quidem relatiua, & vnum rela-
tiuum de altero dici, ex hoc tamen non ſequitur oppoſitum
dici de oppoſito: oppoſita enim ſunt illa dicenda, quæ ſunt
reſpectu eiuſdem. ſed proprium dicitur commune, & vni-
uerſale reſpectu indiuiduorum, quæ continentur ſub ſpe-
cie, proprium vero, reſpectu ſpeciei. Patet ergo quomodo
2\. recte, & proprium, & commune dicatur. Ad 2. intentio ſe-
cunda prædicatur in concreto, & non in abſtracto. Et cum
dicitur, quod riſibile eſt; tunc committitur fallacia acci-
dentis, quia variatur ſuppoſitio, nam riſibile eſt proprietas,
eſt nomen primæ intentionis in abſtracto, quod non poteſt
prædicari de concreto. Cum vero dicitur, riſibile eſt pro-
prium, eſt fundamentum, ſiue ens, & res primæ intentio-
nis: variatur ergo ſuppoſitio. Ad 3. proprium ſecundum ra-
tionem proprii, ad ſpeciem refertur, in quantum ſpecies
3\. habet proprium. Ad *prob.* dicitur: ſubiectum proprii poſſe
Subiectum proprii duobus modis conſideratur. dupliciter conſiderari: vno quidem modo ſecundum ſe, &
ſic proprium, ſiue propriam paſſionem præcedit: alio au-
tem modo, in quantum habet proprium, & ſic ſunt ſimul
natura. Ad 4. quamuis fundamentum proprii ſit in re, ex
natura rei, nullo intellectu negotiante; non tamen hæc ſe-
4\. cunda intentio proprii, abſque intellectu comparante riſi-
bili poteſt ineſſe. Idem intelligendum eſt de proprii defini-
tione, quæ de aliquo, abſque intellectus operatione, verifi-
5\. cari non poteſt. Ad 5. proprium prædicatur de ſpecie, non vt
abſtracta ab indiuiduis, ſed potius, vt ad indiuidua incli-
nationem habente. Ad *confir.* habent eadem principia ma-
terialiter, non autem formaliter; ſunt enim principia ſpe-
ciei intrinſece, & formaliter, in quantum ſcilicet, accipiun-
tur per modum potentiæ & formæ. proprii vero ſunt prin-
cipia extrinſece, per habitudinem totius eſſentiæ ad actus,
ſiue ad operationes conſequentes: non ergo oportet pro-
prium eſſe ſubſtantiam. Ad *minorem ſecundæ prob.* dico. non
habere eadem ſubiicibilia formaliter: nam ſi indiuidua
conſiderentur, quoad principia eſſentialia, quæ ſunt hæc
materia, & hæc forma, ſic ſubiiciuntur ſpeciei. ſi vero quan-
tum ad illa accidentia, quæ ratione ſpeciei, ipſa indiuidua
conſequuntur; ſic proprii ſubiicibilia numerantur. in
quantum autem, includunt conditiones indiuiduantes, ſic
ſubiiciuntur accidenti.

CAP. VI.

Proprium eſt diſtinctum prædicabile ab accidente.

PRo intellectu eorum, quæ ſunt diſputanda, anim-
aduertere neceſſe eſt, accidentium quædam ſubie-
cto extrinſece, quædam vero intrinſece, accidere.
Eorum autem, quæ ab extrinſeco proficiſcuntur,
Qualitates primæ & ſecundæ. quædam ratione formæ eueniunt ſpecificæ, cuiuſmodi ſunt
accidentia propria: quædam vero ratione materiæ, cuiuſ-
modi eſt qualitas: quædam vero ratione primarum quali-
tatum actiuarum, & ſic ſunt qualitates ſecundæ, quæ dicun-
tur qualitates poſteriores, & ſenſibiles, vt colores: primæ
autem, vt ſiccitas, humiditas, frigiditas, caliditas. Porro ex
coloribus, quidam ſequuntur principium actiuum calidi-
tatis, vt nigredo, aliqui principium actiuum frigiditatis,
vt albedo. Vocantur autem ſenſibiles qualitates; quia à ſen-
ſu apprehenduntur. ſecundæ vero, per reſpectum, quem ha-
bent ad primas. Quod ſi illa accidẽtia ab extrinſeco profici-
ſcantur; hoc certe bifariam fieri poteſt: primo quidem, cum
cauſis effectiuis in ſubiecto non permanentibus; effectus ta-
Proprium quomodo attribuitur accidenti. men permanet. Exempli gratia, calore ſolis, ſiue ignis rece-
dente, remanet exuſtionis, ſiue æſtus veſtigium. Alio mo-
do, quando cauſa & effectus ſimul adſunt, ſimulque rece-
dunt, vt circulationes cauſatæ in aqua per iactum lapidis.
Itaque proprium, vt eſt ſecunda intentio, accidentibus non
attribuitur, quæ ab extrinſeco originem habent; quia hu-
iuſmodi ſecundę intentionis, nullum ex illis poteſt eſſe fun-
damentum. Præterea, nulla ſecunda intentio, quæ eſt pro-
prium, ſiue proprium, vt ſecunda intentio, accidentibus
applicatur, quæ oriontur vel à materia, vel à primis quali-
tatibus. In cauſa autem eſt, quod talia ſint accidentia, quæ
ratione indiuidui, ſubiecto ſunt attributa. Quam ob cau-
ſam, proprium, in quantum eſt vniuerſale, accidentibus
applicatur, à forma ſpecifica emanantibus. vnde illud acci-
dens reale, quod emanat à principiis ſpeciei, ſecundæ inten-
tionis, quæ eſt proprium, appellatur, dicitur eſſe funda-
Fundamentum ſecundæ intentionis quod eſt propriũ. Accidens commune, & propriũ quibus modis diſtinguantur. mentum. Accidens autem ſumptum pro ſecunda intentio-
ne, quæ eſt quintum vniuerſale, communibus applicatur
accidentibus, quę ab extrinſeco, vel intrinſeco, ratione pri-
marum qualitatũ, proficiſcuntur. Itaq; accidens proprium,
& accidens cõmune, multis modis ab inuicem diſtinguun-
tur. Primo quidem, quia accidens proprium, ſiue propria
paſſio, ſpeciem habet pro principio ſui, commune vero in-
diuiduum. Deinde differunt ratione ſubiecti; nam ſubie-
ctum propriæ paſſionis, ſine ſuo proprio, eſſe, vel intelligi
non poteſt, neque ſub modo oppoſito, puta in riſibilitatis,
ſubiectum vero accidentis communis ſub modo oppoſito
intelligi poteſt, vt coruus ſine nigredine. Tertio modo, ra-
tione conuertibilitatis; proprium enim conuertitur cum
ſuo ſubiecto, non autem accidens: nequaquam ſiquidem
ſequitur, quod ſi omnis coruus ſit niger, quod omne nigrũ
ſit coruus: ſicut ſequitur, omnis homo eſt riſibilis, & è con-
uerſo. Quarto differunt, quia propria paſſio neceſſario in-
eſt ſubiecto: & in ſecundo modo per ſe, de ſubiecto prædi-
catur, accidens vero commune contingenter prædicatur,
& in quarto modo, vt coruus nigredine eſt niger. vnde in
ſyllogiſmo demonſtratiuo, propria paſſio locum obtinet
prædicati; in cõcluſione enim propria paſſio prædicatur de
ſuo ſubiecto: accidens autem à demonſtratiuo ſyllogiſmo
excluditur, vt dicitur in primo poſteriorũ. Denique, vt ſe-
mel dicam, accidens proprium, eſt idem realiter cum ſuo
ſubiecto, diſtinguitur vero formaliter; quia cum identitate
reali, manet diſtinctio formalis. accidens vero commune,
non eſt idem realiter cum ſuo ſubiecto. Ex quo patere arbi-
tror, hæc duo prædicabilia eſſe ab inuicem diſtincta.

CAP. VII.

Proprium non diſtingui ab accidente.

COntra prædicta poſſet aliquis ſic arguere: Propriũ 1.
vel eſt ſubſtantia, vel accidens: valet a ſufficienta
diuiſione, ſiue enumeratione. Non eſt ſubſtantia;
quia omnis ſubſtantia, vel eſt eſſentialiter eadem
ſpeciei de genere ſubſtãtiæ, vel diuerſa, idem enim & diuer-
ſum, circa ens, ſunt immediate oppoſitæ differentiæ. Non
eſt dicendum propriam ſubſtãtiam eſſe eſſentialiter diſtin-
ctam, & diuerſam a ſpecie; alioqui, prædicaretur de ſpecie.
neque eſſe de ſubſtantia ſpeciei, eo quod in eius definitione
non ponitur, alioqui eſſet medium demonſtrationis; defi-
nitio enim eſt medium in demonſtratione potiſſima. vnde
propriũ ex ea parte, qua eſſet idem eſſentialiter cũ ſpecie, eſ-
ſet vtiq; terminus inferens, ex parte vero, qua proprium di-
citur; eſſet terminus illatus, quod eſt falſum. Item, omne 2.
diffinitum prædicatur de diffinitione, conuertuntur enim.
ſed omne accidens diffinitur per ſuum ſubiectum, vt riſibi-
le per hominem, & ſimitas per naſum, & ſimilia: igitur o-
mne accidens prædicatur de ſuo ſubiecto in ſecundo mo-
do dicendi per ſe: & in demonſtratione concluditur: & per
conſequens eſt proprium, per regulam demonſtrationis:
igitur omne accidens eſt proprium. Item, ſumatur albedo, 3.
tunc quæro, an illa inſit homini per ſe, aut non. ſi per ſe in-
eſt; vtique erit proprium, ſi non per ſe, ſed per accidens, tunc
illud accidens, per aliud accidens; & ſic proceſſus erit in in-
finitum in ſubiectis, quod eſt falſum: ergo quod prius. Item, 4.
proprium diffinitur per accidens: ergo non differt eſſentia-
liter ab accidente: valet ſequela; quia nihil differt eſſentiali-
ter ab eo, per quod diffinitur. *Confir.* quia vel eſt accidens ſe-
parabile, vel inſeparabile. non primum. ergo ſecundum.

CAP.

De proprio.

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta.

1. AD 1. arg. procedit de accidente primæ intentionis;
nam cum dicitur proprium, vel eſt ſubſtantia, vel
accidens, iſta eſt diuiſio entis realis in ſubſtantiam,
& accidens, tanquam in membra oppoſita ad in-
uicem. Atqui hic eſt ſermo de proprio & accidente, quate-
nus ſunt ſecundæ intentiones. Quare ſumendo proprium
pro accidente intelligibili, vel pro accidente, quod eſt præ-
dicatum, non indicans eſſentiam rei, nullum ſequitur ab-
2. ſurdum. Ad 2. quidem ſic reſp. omne accidens determinans
ſibi ſubiectum, vt ſimitas, diffinitur per ſuum ſubiectum,
ſed omne accidens non eſt huiuſmodi: non ergo eſt neceſſe,
vt omne accidens per ſuum ſubiectũ debeat diffiniri. Con-
tra Ex hoc enim ſequeretur accidens eſſe rem abſolutam, &
conſequenter ſubſtantiam, quod eſt falſum. Dicendum er-
go, omne accidens, quod diffinitur per ſubiectum, & manat
à ratione formali ſubiecti, in ſecundo modo per ſe de ſubie-
3. cto prædicari. ſed non omne eſt huiuſmodi. ergo. Ad 3. illud
per ſe poteſt intelligi duobus modis. vel per ſe, ſcilicet ſine
medio: vel per ſe, quia procedit à principiis illius ſubiecti.
Itaque albedo ineſt per ſe ſuperficiei, quia ſine medio, non au-
tem ineſt per ſe homini, quaſi per cauſam per ſe, ſed per ac-
4. cidens. Ad 4. accidens poſitum in diffinitione proprii, non
eſt quintum vniuerſale, neque accidens reale; ſed accidens,
quod non dicit eſſentiam ſubiecti. Ad *confir.* proprium non
eſt accidens ſeparabile, neque inſeparabile; talis enim diui-
ſio eſt communis accidentis. Propterea cuicunque non com-
petit diuiſio, nec illi competunt membra diuidentia. Quod
vero non ſit accidens inſeparabile, patet, quoniam ſubie-
ctum poteſt intelligi ſub oppoſito accidentis inſeparabilis,
non autem cum oppoſito propriæ paſſionis. Quomodo er-
go proprium ſit diſtinctum vniuerſale ab accidente, dixi.

CAP. IX.

Propriam paßionem non diſtingui realiter à ſuo ſubiecto.

1. QVoniam in ſupradictis dixi, propriam paſſionem
eſſe idem realiter cum ſuo ſubiecto, hoc paulo fu-
ſius explicabo hoc modo. Aliqua propria paſſio eſt
idem realiter cum ſuo ſubiecto: ergo omnis paſſio;
eadem enim ratio eſt de omnibus. Antecedens patet, quia
2. vnum, *quod eſt propria paßio entis, eſt idem realiter cum ente* Item,
4. met. 3. quod ſcitur neceſſario ineſſe alicui ſubiecto, ita, quod eius
oppoſitum non poſſit ineſſe, eſt vtique idem cum illo reali-
ter, ſed quælibet propria paſſio eſt huiuſmodi. ergo. Minor
patet, quia ſi propria paſſio non ineſt neceſſario; concluſio
3. de illa, non eſſet ſcientifica, quod eſt falſum. Item, cauſa exi-
7. met. 33. ſtente immediata, neceſſaria, adæquata in aliquo ſubiecto,
talis cauſæ effectus ſubiectum ſemper conſequitur, cui illa
cauſa tribuitur. ſed illa cauſa, eſt ſpecifica forma ſubiecti, ef-
fectus vero propria paſſio, & compoſitum ſpecificum eſt in
actu, per talem formam in actu igitur effectus eſt ſemper in
4. actu. Amplius, non poteſt eſſe poſterius ſine priori, neque
totum ſine ſuis partibus eſſentialibus; ita nec poteſt eſſe ho-
mo ſine rationali determinante hominem in eſſe ſpecifico.
Ex hoc ſic formatur arg. rationale ſemper eſt in actu, & riſi-
bile ſemper erit in actu: valet conſequentia à cauſa neceſſa-
ria, & adæquata ad ſuum effectum. Quod ſi riſibile ſemper
ineſt homini; neceſſario, & ſimpliciter ineſt, quia non po-
teſt ſe aliter habere. Omne autem tale identificatur realiter
cum homine propter perpetuam inhæſionem ad ſubie-
ctum: igitur propria paſſio eſt idem realiter cum ſuo ſub-
Rationale cauſa efficiens iecto. Cæterum, forma ſpecifica, vt rationale, eſt cauſa effi-
ciens propriæ paſſionis. cauſa autem efficiens eſt duplex:
quædam cum motu, & tranſmutatione, quam philoſ. *prin-*
2. phyſ. 29. *cipium vnde motus*, nominat: alia eſt cauſa efficiens ſine mo-
tu, & tranſmutatione, vt Deus creans, intellectus intelli-
gens, & ſubiectum producens paſſionem. Ex quo patet,
huiuſmodi ſubiectum à ſuo effectu realiter non diſtingui,
ſed illud, quod agit cum motu, & tranſmutatione.

CAP. X.

Argumenta contraria.

1. COntra prædicta arguet aliquis ſic: omne quod po-
teſt ſeparari ab aliquo, non eſt idem realiter cum
eo; implicat enim, poſſe ſeparari, & eſſe idem reali-
ter. ſed proprium eſt ſeparabile a ſubiecto, quia ei
non ineſt eſſentialiter, ſed formam ſpecificam potius conſe-
quitur: omne autem tale, eſt ſeparabile; quia ſuperius po- De accidente.
teſt eſſe ſine ſuo inferiori: igitur propria paſſio non eſt i-
dem realiter cum ſuo ſubiecto. Confir. quia *ſubſtantia præce-*
dit omne accidens, tempore, diffinitione, & cognitione. atqui, ſubie- 7. met. 4.
ctum eſt ſubſtantia præcedit ergo ſuam propriam paſſio-
nem tempore. ſed quæ ſunt idem realiter vnum non præce-
dit aliud tempore ergo. Item, *cauſa materialis in qua, & cauſa* 2.
efficiens, non coincidunt. ſed ſubiectum reſpectu propriæ paſ- 2. phyſ. 70.
ſionis, eſt cauſa materialis in qua recipitur propria paſſio:
igitur non eſt cauſa efficiens eiuſdem, quod prædictis ad-
uerſatur. Item, omne quod ſcitur per aliquod medium, a- 3.
licui rei ineſſe, vtique ab eo realiter diſtinguitur, alioqui
idem ſciretur de ſeipſo, & per ipſum. ſed propria paſſio ſci-
tur ineſſe ſubiecto per medium, id eſt, per diffinitionem igi-
tur realiter a ſubiecto diſtinguitur. Confir. quia omnis cau-
ſa realiter diſtinguitur à ſuo effectu: ergo ſubiectum, quod
eſt cauſa propriæ paſſionis, realiter ab ea diſtinguitur. Item, 4.
quidquid eſt in aliquo inſtanti, in quo non eſt aliud, eſt ab
eo realiter diſtinctum. ſed ſubiectum eſt in aliquo priori
naturæ, in quo non eſt propria paſſio: igitur diſtinguitur
realiter ab eo. Confir. quia poſſumus intelligere, illam pro-
priam paſſionem immediate à Deo produci, ſiue produci
ſubiectum ſine propria paſſione: omne autem tale, non eſt
idem realiter cum ſuo ſubiecto ergo.

CAP. XI.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. riſibile non eſt actu ſeparabile ab homine, cum
ſit eius propria paſſio, quæ neceſſario ſequitur 1.
ſubiectum. Et cum dicis, quia non ineſt eſſentia-
liter, concedo quantum ad eſſe quidditatiuum, nõ
autem quantum ad eſſe completum ſubiecti, ad cuius com-
plementum, non ſolum ſunt neceſſariæ partes eſſentiales,
verumetiam & propria paſſio, quæ ex ipſis partibus profi-
ciſcitur. Ad *confir.* illa propoſitio intelligenda eſt per ſe, quæ
ex ſui natura habet, vt ſubiectum ſit ſimul tempore cũ ſua
propria paſſione, cuiuſmodi eſt homo, ſeu rationale, & ri-
ſibile. Ad 2. duplex eſt materia: quædam in qua, cuiuſmodi
eſt ſubiectũ propriæ paſſionis. quædam vero ex qua fit com- 2.
poſitum, cum forma ineſt. Similiter duplex eſt efficiens,
quoddam ſine tranſmutatione, vt ſubiectum reſpectu ſuæ
paſſionis. & quoddam cum tranſmutatione, ſicut efficiens
phyſicum. Itaque materia ex qua, & efficiens phyſicum non
coincidunt; quia rationes principiandi iſtorum principio-
rum, ſunt ſpecifice diſtinctæ. materia vero in qua, & effi-
ciens ſine tranſmutatione, bene poſſunt coincidere vt dixi.
Ad 3. *maior* non eſt vera, & ad probationem dicitur, non 3.
eſſe conueniens, idem realiter, diſtinctum vero formaliter,
ſciri de ſeipſo. Ad confirmationem, cauſa realiter à ſuo effe-
ctu diſtinguitur, quando ab ea cum motu producitur; quia
motus non fit ſimul, non autem in cauſa, quæ producit ſine
motu, ſicut eſt in propoſito. Ad 4. *neg. maior.* nam aliud prius 4.
natura, nihil aliud videtur eſſe, quam ab illo non conuerti
ſubſiſtendi conſequentiam. vel quia illi, quantum eſt de ſe,
non repugnet eſſe ſine illo poſteriori, ſicut homini, quan-
tum eſt de ſe, non repugnat eſſe ſine riſibili; tametſi ſecun-
dum eſſe completum, & ſimpliciter repugnare omnino vi-
deatur, propter identitatem realem, quam habet cum illo
poſteriori, cum ſua vtique paſſione. Sed *aliquis* non temere
dubitabit, ſi in illo priori inſtanti ſeu priori naturæ, in quo
homo præcedit riſibilitatem, ſit riſibilis nec ne. Dicitur,
neutro modo ſe habere. *Contra* ergo duo contradictoria e-
runt vera de eodem. Dicitur, quod licet duo contradicto-
ria abſolute ſumpta, non poſſint vere negari, & affirmari
ſimul de eodem, bene tamen poſſunt, cum ſunt aliquibus
circumſtantiis determinata, nempe in primo inſtãti quid-
ditatiue per ſe primo modo. Ad *confir. maior* eſt ſimpliciter
falſa, noſter enim intellectus aliqua intelligere poſſit, quæ
Deus non poteſt producere, cuiuſmodi ſunt, quæ contradi-
ctionem implicant.

QVAEST. DECIMAEOCTAVAE

CAP. I.

De quinto prædicabili ſiue vniuerſali.

PRó intellectu quinti vniuerſalis, non ignõrare o- *Accidens*
portet, accidẽs eſſe æquiuocũ, ad accidens reale, & *eſt æquiuo-*
intẽtionale. Eſt autẽ accidẽs reale extra animã, vt- *cum.*
pote, nigredo, & albedo; ſunt enim in rerũ natura,

etiam

De accidente. etiam nihil nobis cogitantibus. De tali autem accidente per ſe conſiderat phyſicus, per accidens autem logicus; albedo enim, in quantum quidditas eſt, & ens, ſpectat ad metaphyſicum: in quantum vero eſt ſecundæ intentionis fundamentum, ſpecies nominatur, & conſideratur à logico. hoc modo diuiditur ens 5. *met.* in ſubſtantiam & accidens, & ponitur à commentatore in proœmio 7 *met.* 13. *Accidens intentionale.* Cæterum, accidens ſumptum pro ſecunda intentione, eſt commune ad duo vniuerſalia, ad proprium ſcilicet, & ad accidens. Porro, accidens quod in proprii definitione ponitur, idem eſt quod prædicatum non eſſentiale, denotatque eſſe, in, ſcilicet propoſitionem denominatiuam, non autem eſſe, da, quæ eſt prædicatio ſuperioris, de ſuo inferiori; verumtamen, in quantum eſt quædam intentio ſecunda, ſumpta à proprietate, quæ in re inuenitur, ſub quo accidente, abſque repugnantia, eius oppoſitum intelligi poteſt, eſt quintum vniuerſale. *Accidens quomodo eſt quintum vniuerſale.* Sed *dices*, quomodo accidens, ſubiectum erit accidentis? *Reſp.* aliquod præſupponendum eſt ſubiectum ſubſtantiæ, puta Platonem, cui albedo ineſt, & reſpectu Platonis eſt accidens, & in concreto eſt prædicatum denominatiuum, atque fundamentum intentionis ſecundæ, & ita accidens erit ſubiectum accidentis. *Intentio ſecunda vnde cauſetur.* Porro, intentio illa ſecunda, à proprietate albedinis ſumitur, & cauſatur. Illa autem proprietas eſt, accidens eſſe alteri, inhærens, & mutabile ab illo ſubiecto. Hæc autem ſecunda intentio, ſumpta à tali proprietate albedinis, ipſi poſt modum albedini per intellectum applicatur, in concreto, tanquam eius proprio fundamento. Accidens ergo ſic conſideratum, & intellectum pro ſecunda intentione, eſt quintum vniuerſale, & ſpecies quinta vniuerſalis. Itaque accidens reale per ſe conſideratur à metaphyſico, vt quidditas: per accidens vero à logico. Accidens vero intentionale, quoddam eſt prædicatum, non eſſentiale, ſub quo poteſt intelligi eius ſubiectum, & non oppoſitum illius, ſine repugnantia, & tale ponitur in proprii definitione: quoddam eſt, quædam ſecunda intentio à rei, vel accidentis realis proprietate ſumpta, quæ quidem poteſt cum eius oppoſito intelligi: cuiuſmodi eſt quintum vniuerſale. *Accidens de numero vniuerſalium.* Porro, accidens, ſi fuerit primæ intentionis, vel contingit raro, & in paucioribus, vt dicitur 2. *phyſ.* 48. vel accidit rei poſt eſſe completum, & ſic eſt commune æquiuocum ad nouem prædicamenta. Item, accidens ſi fuerit intentionale, aut accipitur pro extraneo, vt in fallacia accidentis: aut pro eo, quod ex intellectus conſideratione cauſatur; & ſic numerantur quinque vniuerſalia: vel accipitur pro prædicato non eſſentiali; & ſic eſt commune duobus vltimis prædicabilibus: vel pro prædicato non eſſentiali, neque conuertibili; & ſic eſt quintum vniuerſale. Sane, id cenſendum eſt vniuerſale, cui conuenit diffinitio vniuerſalis. ſed accidens eſt huiuſmodi, quoniam prædicatur de pluribus: ergo. Item, vniuerſale deſcendit ad accidens per hanc differentiam, quæ eſt prædicari in quale accidentale non conuertibiliter: ergo eſt vniuerſale.

CAP. II.

Argumenta contraria.

1. Contra prædicta ſic aliquis *arguet*: omne quod eſt in ſingulari, eſt ſingulare; quia omne receptum, ſe habet per modum recipientis. ſed accidens commune, cui applicatur hæc intentio, eſt in ſingulari: igitur eſt ſingulare, & non vniuerſale. Item, omnis bona diui-
2. ſio datur per oppoſita. ſed diuiſio entis in ſubſtantiam, & accidens eſt huiuſmodi: datur ergo per oppoſita: atqui, vnum membrum diuiſionis, ſubſtantia ſcilicet, eſt ens reale, & aliud quoque ſimiliter, atque ita accidens erit ens reale, & non intentionale; illa enim non ſunt oppoſita. Item,
3. nulla ſecunda intentio prædicatur de prima. ſed accidens per ſe prædicatur de prima intentione, vt qualitas eſt accidens. igitur accidens ſumptum ex parte prædicati, eſt ens reale, & non ens rationis. *Prob. minor*; nam iſta eſt per ſe qualitas eſt ens: ergo qualitas eſt accidens. valet conſequentia per regulam Topicam: Denominatum à ſuperiori, denominatur etiam ab inferiori: ergo accidens eſt ens reale, & non intentionale; & per conſequens non eſt vniuerſale.
4. Item, nulla vniuerſalis ſpecies, ſingulari applicari poteſt, patet inductiue; hæc enim propoſitio eſt falſa. hoc animal eſt genus, hic homo eſt ſpecies. ſed hæc eſt vera. hæc albedo eſt accidens; quia poteſt adeſſe, & abeſſe, & eſt quædam operatio, quæ non niſi ſingulari conuenit, vt huic, vel illi albedini, & non albedini, in communi. Cum igitur diffinitum ſic ſingulare. ſpecies ergo vniuerſalia eſſe nequit.

Soluuntur. Ad 1. *reſp.* hæc intentio accidens eſt in ſubiecto communi, vt in albo, vel in nigro, vel in aliquo alio ſimili, cui applicatur; ſicut ſpecies eſt in communi ſubiecto, qui dicitur homo. Porro Ariſtotelis ſententia intelligenda eſt de illo, cui hæc intentio accidens applicatur, ſicut album nigrum, illud enim primo ineſt ſingulari, quia ſecundum ſe non conſequitur principia ſpeciei. *De accidente, argumenta.* 1. Contra, ſi illud, cui primo applicatur intentio, eſt ſingulare; intentio quoque, quæ in illo eſt, ſicut in ſubiecto, erit ſingularis: ergo idem quod prius. Dico illud, cui applicatur hæc intentio, album, vel nigrum, ſecundum eſſe materiale, primo poni in ſingulari. ſed eo modo, non eſſe ſecundæ ſubiectum intentionis, ſed potius quatenus conſideratur ab intellectu, vt extraneum à ſingularibus. *Secunda intentio applicatur ſubiecto communi.* 2. Ad 2. arg. locum habet in accidente reali, non autē intentionali; ens enim diuiditur in ſubſtantiam, & accidens reale, non autē intentionale. 3. Ad 3. hæc propoſitio, qualitas eſt accidēs, eſt per ſe, ſi accidēs ſumatur ex parte prædicati, pro accidente reali, & pro vno ſignato nouē generi accidentium. In cauſa autē eſt, quia tunc eſt prædicatio ſuperioris de inferiori. ſi autem ſumatur pro intentione ſecunda, ſic eſt prædicatio denominatiua, ſicut hæc, homo eſt ſpecies. 4. Ad 4. hæc propoſitio eſt falſa, hæc albedo eſt accidens, ſumendo accidens pro ſecunda intentione; dixi enim ſecundam intentionem, in ſingulari alicuius accidentis in communi fundari poſſe. veruntamen hæc propoſitio eſt vera hæc albedo eſt accidens, ſi accidens ſumatur ex parte prædicati pro accidente reali. Cæterum, hæc ſecunda intentiō accidens, quod eſt quintum vniuerſale, non applicatur albedini in communi, vel huic albedini ſingulari; ſed albo in communi, & non huic albo. Ad *prob.* adeſt, & abeſt, eſt circumlocutio. per quam vnum prædicatum accidentale exprimitur, non per ſe conuertibile, quod quidem prædicatum dicitur applicari albo in concreto, cui applicatur hæc ſecunda intentio, quæ eſt quintum vniuerſale.

CAP. III.

Argumenta contra primam definitionem accidentis.

1. Contra primam definitionem accidentis aliquis ſic *inſtabit*: *Nulla bona definitio datur per oppoſita copulatiue ſumpta.* deſtruunt enim vnitatem definitionis. ſed prima definitio accidentis, eſt huiuſmodi, ſcilicet, adeſſe & abeſſe: non ergo eſt bona definitio. *Confir.* quia accidens eſt vniuerſale, quod non mutatur, vt dicitur in libr. poſteriorum. Si ergo accidens eſt vniuerſale, non recte illa
2. oppoſita ponuntur in definitione accidentis. Item, *ſi accidens abeſt ergo non eſt, quia non habet eſſe ſeparatum à ſubiecto.* quod ſi accidens non eſt, neque ſubiectum erit, ſunt enim relatiua: omnis enim ſpecies vniuerſalis eſt relatiuum; ſiquidem accidens refertur ad ſubiectum, cuius eſt accidens, & ſubiectum ad accidens. *Confir.* quia quod ſemper eſt in ſubiecto ſubſiſtens, non abeſt à ſubiecto. ſed accidens eſt tale: ergo quod prius. *Confir.* etiam, quia mors, combuſtio ſunt accidentia, quæ tamen abeſſe nequeunt, ſine ſubiecti corruptione ergo. Item, *omnis definitio ideo eſt bona, quia competit omni definito.* ſed hæc non eſt huiuſmodi, quia viuere eſt accidens, cum non ſit de eſſentia viuentis; & tamen non poteſt abeſſe à ſubiecto, præter eius corruptionem. ergo. *Confirm.* quia accidens corrumpitur per corruptionem ſui ſubiecti,
4. & ſic non poteſt abeſſe ſine corruptione ſubiecti. Item, *ſi diffinibile debet habere eſſe neceſſarium, quia contingens & infinitum, non ſunt diffinibilia.* ſed accidens habet eſſe contingens & indeterminatum: igitur non eſt diffinibile, & per conſequens eius definitio non poteſt eſſe bona. Item, ſi accidens per ſe
5. adeſt. ergo non poteſt abeſſe, quia vnum extrudit alterum. *Confir.* quia accidens neceſſario eſt accidens ergo neceſſario ineſt, & ita non poteſt abeſſe, quod eſt contra primam defi-
6. nitionem accidentis. Item, contra aliam definitionem, ſic arguo. *Nulla bona definitio debet dari per negationem*, quia negatio non explicat quid eſſe rei. ſed ſecunda definitio accidentis, eſt huiuſmodi, ſic enim diffinitur. quod non ſit genus, neque ſpecies, neque differentia, neq; proprium ergo. Adde, quod calor eſt accidens, & tamen eſt genus, & ſpecies qualitatis:
7. igitur definitio conuenit aliis à definito. Item, *alia prædicabilia ab accidente, non definiuntur per negationem accidentis*. & alio-
8. rum: ſimili quoque modo quintum vniuerſale definiri debuerat. Item, *quod non detur aliquod accidens ſeparabile*: ſi aliquod accidens eſt ſeparabile; illud vtique poteſt eſſe ſine ſubiecto: ſed nullum accidens per potentiam naturalem, poteſt eſſe ſine ſubiecto, quia hoc ſoli ſubſtantiæ conuenit: ergo. Nullum ergo accidens eſt ſeparabile. *Confir.* quia ſi accidens poteſt adeſſe, & abeſſe. idem ergo erit ſimul ſeparabile, & inſeparabile, quod eſt falſum. Reuera, accidens inſeparabile

De accidente. parabile coincidit cum proprio; eo quod totam ſpeciem conſequatur. ſicut videre eſt in albedine cigni, quæ in quolibet indiuiduo illius ſpeciei inuenitur, & in nigredine in coruo, & æthyope; & ſic non erunt duo prædicabilia diſtincta.

CAP. IV.

Soluuntur Argumenta.

Accidentis deſinitio. PRo intellectu definitionis huius vniuerſalis, neceſſe eſt ſcire, accidens à philoſopho primi Topicorum 4. ſic definiri: *Accidens eſt quod contingit eidem ineſſe, & non ineſſe.* Et hæc quidem definitio coincidit cum definitione prima accidentis, paulo ſuperius annotata. Porro, adeſt vel abeſt, teſte Porphyrio, aut eſſe vel non eſſe, teſte Ariſtotele, pro prima intentione accipi poſſunt, vt loquitur Ariſtoteles, Accidentis eſſe, eſt ineſſe. ſimiliter 8. phyſ. 62. *Impoſſibile eſt idem ſimul adeſſe eidem ſubiecto, & abeſſe ab eodem ſubiecto.* Vbi adeſſe & abeſſe ſumitur pro prima intentione.

7. met. 2. Adeſſe & abeſſe quid ſignificent.

Pro ſecunda autem intentione, eorum prædicamentorum, quæ ſunt extra eſſentiam ſubiecti, prædicationem denominatiuam, et quæ accidentalem denotant. Porro, ineſſe ſumptum pro ſecunda intentione, poteſt accipi tripliciter, proprie, communiter, & communiſſime. Proprie autem communibus competit accidentibus, vt albo, cui proprie competit ineſſe. Communiter vero conuenit ſingularibus accidentibus, vt huic albo. Communiſſime, vt prædicatum ineſt ſubiecto. Cum autem hic difinitum ſit ſecunda intentio, difinientia quoque, ſcilicet adeſſe, & abeſſe, pro ſecunda intentione accipientur: recte ergo data eſt definitio accidentis per ineſſe; proprie enim conuenit communi accidenti: communiter autem, cuilibet accidenti: communiſſime autem prædicato, quod ineſt ſubiecto. Itaque ſumendo adeſſe pro ſecunda intentione, tenet locum generis, abeſſe vero differentiæ. Accidens ergo adeſt & abeſt, ſecundum conſiderationem intellectus, præter deſtructionem eſſentialis intellectus, ſiue conceptus ſubiecti. Dicitur eſſentialis intellectus propter conceptum accidentalem, qui corrumpitur. Sed *aliquis dicet*: ſi accidens non abeſt ſecundum rem à ſubiecto, ſed ſecundum conſiderationem tantum; procul dubio definitio accidentis non diſtingueretur à definitione accidentis: ſubiectum enim proprij poteſt ſine proprio intelligi, ſicut ſubiectum accidentis, ſine accidente. *Reſpond.* ſubiectum proprij non poſſe intelligi cum ſuo oppoſito, ſicut ſubiectum accidentis. Hæc ergo definitio cum illa non coincidit. His præmiſſis, ad 1. *arg. Reſpond.* adeſſe, & abeſſe accipi pro ſecunda intentione, præter ſubiecti corruptionem, quia ſine eo ſubiectum intelligi poteſt, & cum eius oppoſito, ſine deſtructione ſui intellectus, & ſine repugnantia intelligendi.

Soluitur primum argumentum. Adeſſe ergo & abeſſe, in quantum ſunt nomina ſecundæ intentionis, propriam prædicationem ſignificant, quæ ſunt extra eſſentiam ſubiecti, vel alterius generis à ſubiecto: ſicut prædicari de, dicit propriam prædicationem eſſentialium. quæ ſunt in eodem genere cum ſubiecto. Itaque per adeſſe & ineſſe intelligitur genus accidentis: cum vna differentia, nempe prædicatum non eſſentiale, neque conuertibile. per abeſſe vero, differentia, & correlatiuum difiniti. Ad probationem, adeſſe & abeſſe conueniunt accidenti in vniuerſali, vt ſunt aptitudines. In quantum vero ſunt actus, & actualem denotant inhærentiam, particulari conueniunt accidenti. Atqui hic difinitur accidens pro ſignificato, ſiue pro ſecunda intentione, non pro accidenti particulari.

2. Accidens quomodo adeſt & abeſt. Ad 2. Quamuis accidens abeſt, vt hic ſumitur abeſſe; non tamen inde ſequitur, ipſum non eſſe. Quia licet ſubiectum, ſine accidente, imo cum eius oppoſito poſſit intelligi; ex hoc tamen non concluditur, ipſum non eſſe. Præterea, nullum ſequitur inconueniens, ſi dixerimus, accidens corrumpi ſecundum eſſe, quod habet in iſto vel in illo particulari, non autem ſecundum eſſe commune, quod eſt abſtractum à particularibus. Ad *prob.* ſubiectum manet, accidente deſtructo, quia prædicta accidens, & ab eo non dependet. Deſtruitur autem eſſe relatiuum, deſtructo eius correlatiuo. Ad primam confirmationem dico, accidens quamdiu eſt, ſemper eſſe in ſubiecto ſubſiſtens, cum vero non eſt in ſubiecto, tunc quidem corrumpi, non ſimpliciter ſed ſecundum eſſe materiale, quod erat ei in ſubiecto.

Mors quomodo eſt accidens. Ad 2. *confirmat.* mors, corruptio, combuſtio, non ſunt propria accidentia prædicabilia. ſed potius mori, corrumpi, & comburi. Mors igitur materialiter accepta, in quantum dicit alterationem, viuentis corruptionem præcedentem, accidens nominatur, quæ poteſt adeſſe, & abeſſe à ſubiecto: formaliter vero accepta pro corruptione viuentis, qua mutatur de eſſe in non eſſe, non eſt accidens, ſed mutatio ſubſtantialis. De combuſtione quoque ſimile poteſt eſſe iudicium.

De accidente. Ad 3. Si viuere intelligatur pro eſſe ſubſtantiali viuentis, in quantum viuere eſt eſſe in viuentibus, hoc modo vita & viuere ſubſtantiam viuentis denotant.

Viuere quo modo eſt accidens. Quod ſi accipiantur pro operationibus viuentium, audire, videre, ſentire, & huiuſmodi; ſic viuere eſt accidens, & poteſt adeſſe, & abeſſe præter ſubiecti corruptionem. Ad *confirm.* Accidens tribus modis corrumpitur: vno quidem modo per accidens ſibi contrarium, vt frigus per calorem: alio modo per deſtructionem cauſæ, per quam ſubiecto ineſt, vt lumen corrumpitur in aere per receſſum ſolis. tertio modo per remotionem termini dependentis, vt pater ceſſat eſſe pater, per remotionem filij. Poteſt ergo accidens corrumpi, ſine corruptione ſubiecti.

Accidens tribus modis corrumpitur. Ad 4. Accidens ſecundum eſſe particulare, quod habet in ſubiecto, non eſt neceſſarium, & finitum, ſed bene ſecundum eſſe vniuerſale, & ſic poteſt definiri. 4.

Ad 5. *Conſeq.* aliquo modo poteſt eſſe bona. ſed antecedens eſt diſtinguendum ſecundum compoſitionem, & diuiſionem, ob illam particulam, ſcilicet, per ſe; etenim ſi illa determinet inhærentiam, ſic vtraque propoſitio, & conſequentia, eſt vera, ſi vero determinet inhærens, ſic vtraque eſt falſa. ſed hoc modo non ponitur in definitione accidentis. 5.

Sen'us definitionis. Sensus ergo eſt, adeſt, & abeſt, per ſe inſunt accidenti, ſed idem prædicatum determinatum, ſiue acceptum per ſe, non ineſt illi ſubiecto.

Genus & differentia definitionis. Itaque, vt dixi, in hac definitione accidentis, verbum illud, adeſt, vice fungitur generis; per ſe enim intelligimus prædicatum non eſſentiale; differentiæ autem remotæ, non eſſentia, ſpecificæ vero præter ſubiecti corruptionem. Ad 6. Accidens dicitur duobus modis formaliter, & materialiter: formaliter autem eſt pura negatio; & ſic nulla definitio debet dari per puram negationem: bene autem materialiter, quatenus ex conſequenti ponit aliquam affirmationem, per vnum enim oppoſitum intelligitur alterum, & per negationem affirmatio intelligitur. 6.

Color quomodo ſit genus. Ad *confirm.* Color non eſt genus reſpectu ſui ſubiecti, cuius eſt accidens, ſed per reſpectum ad ſuas ſpecies. *Contra*, anima Platonis non eſt genus, neque aliquod Prædicabile, & tamen ineſt corpori: igitur definitio competit aliis à definito. *Reſp.* animæ Platonis non competere prædicari de multis: ineſt præterea ſubiecto, vt forma ſubſtantialis, quod accidentibus non poteſt: igitur ei non competit definitio accidentis. Ad 7. negatur conſequentia, & ratio diuerſitatis eſt, quia accidentia minorem habent rationem prædicabilis, quam alia vniuerſalia, cum non ſint de eſſentia ſubiecti, neque conuertantur cum ſubiecto; ideo per negationem difiniuntur, & non è conuerſo, ſicut ex imperfecto perfectum cognoſcitur. 7.

Ad 8. Eſſe in ſubiecto bifariam intelligi poteſt: aptitudine ſcilicet, & actu: primo autem modo, accidens ſemper eſt in ſubiecto, non autem ſecundo modo, niſi quamdiu eſt in ſubiecto: ideoque ſeperari poteſt præter ſubiecti corruptionem. 8.

Accidens quomodo eſt ſeparabile. Ad *confirmat* Accidens duobus modis poteſt intelligi: vno quidem modo, quatenus habet reſpectum ad ſubſtantiam ſui ſubiecti; & ſic dicitur ſeparabile, quia non ſpectat ad definitionem quidditatiuam ſubiecti. Alio autem modo, quatenus reſpicit conditiones, & complexiones particulares; & ſic dicitur inſeparabile. Iterum aliquis arguet: illa definitio non eſt bona, in qua definitum eſt ſecunda intentio, & vniuocum: & partes definitionis ſunt entia extra animam. maior patet, quia entia realia non difiniunt entia intentionalia. ſed adeſſe & abeſſe ſunt entia realia, quia conueniunt accidentibus extra animam; difinitum autem hic eſt ſecunda intentio quæ conuenit rebus diuerſorum generum: definitio ergo non eſt bona. Soluitur, adeſſe, & abeſſe ſumuntur pro ſecunda intentione, & ita ſunt partes diffinientes, & conueniunt definito. ſunt etiam partes vniuocæ, quemadmodum & definitum. *Minor* quoque *neg.* quia illa non concipiuntur pro prima, ſed pro ſecunda intentione. 9.

Item, omnis ſecunda intentio, cui ineſt, neceſſario ineſt, quia ineſt per intellectum: ergo immutabiliter ineſt, & ſi neceſſario; & per conſequens non poteſt abeſſe: igitur accidens non poteſt adeſſe, & abeſſe. Confirmatur, quia illa operatio intellectus, eſt vniformis; eſt enim quantum ad eſſe immateriale, & eſſe cognitum. eſſe autem immateriale, & ſpecificum, mutabilitati non ſubditur. Soluitur, Neceſſarium poteſt determinare inhærentiam, vel inhærens, vt dixi. primo modo eſt verum, ſecundo autem eſt falſum. 10.

Quid ſit ergo accidens quintum prædicabile dixi. Sed tempus eſt, vt ad locum, vnde fluxit, redeat oratio. Et reuera principium & finis ſibi conſentiunt; ab actu enim cœpimus, & ad actum huic de eo te ſpeculationi terminum imponere decreuimus: ſpecies enim eſt actus generis, propriaque ſubſtantia. Alia vero, quæ dicenda erant de hoc negotio, vt potè de ente, & eſſentia,

Actus eſt quomodo ſe habeant in creaturis, & primo omnium principe, in primo Pymandri digeſta ſunt. Ad actus ergo atque potentiæ ſpeculationem redeamus. *Actus eſt prior potentia.*

QVAESTIONIS XIX.

CAP. I.

Actus eſt prior potentia.

Actus eſt prior potentia. 1. QVid ſit actus, ſupra declaraui. Et in 2. Pymandri plo- ribus: quare pauca mihi dicenda eſſe puto, eaque plane, quæ ſunt ſcitu digna. Inprimis ergo ſcrutari placuit, vtrum actus ſit prior potentia, & recte: ſi forma eſt actus, & materia eſt potentia, & forma materiam præcedit: actus ergo præcedit potentiam. Sit ergo iſta ſen-
2. 9. met. 13. tantia vera, atque firma: *actus eſt prior potentia, ratione & cognitione.* Suffragatur nobis philoſ. *Id*, inquit, *per quod aliquid diffinitur, eſt prius eo, diffinitione.* ſed per actum diffinitur potentia; nam per contingere actu aſſa poſſibile, eſt quod primo
3. *Ratione.* poſſibile, puta, dico ædificatorem potentem ædificare, & viſibile potens videri. Amplius, actus eſt prior potentia, cognitione. hoc eſt, eſt aptus natus prius perfectiusque cognoſci. Quod enim magis participat de cognitione, magis vocatur participat de cognitione. etenim res *ſicut ſe habet ad eſſe, ſic et-*
2. met. 4. *iam ſe habet ad cognoſci.* ſed actus magis participat de entitate,
9. met. 13. *Potentia* (inquit Comm.) *eſt ſicut non eſſe, actus autem eſt eſſe*: a-
4. ctu ergo ſuapte natura, cognitione potentiam præcedit.
Cognitione Item, actus antecellit potentiæ cognitione, etiam quoad nos: putantiæ, inquã, quatenus ſe extendit ad actiuã & paſſiuã, denique ad quodcunque motus principium. Profecto, quæ primo mouet noſtrum intellectum, prius à nobis cognoſcuntur, ex eo enim quod intelligibile mouet intellectum, intelligitur: ergo ſi prius mouet, prius intelligitur. ſed actus prius mouet intellectum quam potentia. *Quæ ſunt in potentia, inquit, non inueni-*
9. met. 10. 3. phy. 17. *untur*, hoc eſt, cognoſcuntur à nobis, niſi reducantur ad actum. Et quod ſemper aſſimilamur aliqua ſpecies mo-
5. uens, & ſpeciem ſumit pro actu. Ergo actus etiam quoad
Tempore. nos, cognitione potentiam præcedit. Præcedit etiam tempore potentiam paſſiuam, in diuerſis quidem, non autem in vno eodemque indiuiduo: hominem autem quempiam, qui modo eſt in actu, materia, qua erat homo in potentia, tempora præceſſit: ſimiliter quando mouetur de potentia ad actum, primo eſt in potentia, quam in actu. At ſi hæc in diuerſis aonſiderentur; tunc abſque dubio, actus præcedit potentiam: quod enim eſt in potentia, non deducitur ad actum, niſi per aliquid exiſtens in actu: homo namque in potentia generatio producitur, qui eſt homo in actu: & de alis huiuſmodi, ſimile eſt iudicium. At ſi loquamur de potentia actiua, adhoc neceſſaria eſt ſubdiſtinctio: quædam enim exercitio acquiritur, vtpute, ſcientia, ars &c. & hanc, abſque dubio actus præcedit; nemo enim doctrinam naneiſcitur, niſi per docentem in actu. Quædam vero potentia actum præcedit, veluti ſunt potentiæ naturales. Adde, quod ſi actus
Comparatione. Materia prima. vt actus, comparetur potentiæ, vt potentiæ, ſecundum philoſ. doctrinam; tunc actus non eſt prior potentia, nec viciſſim potentia prior actu; æterno namque nihil eſt prius duratione, aliter non eſſet æternum: nam ſi potentia paſſiua, nempe materia, eſt æterna; ita plane actus eſt æternus, ſiua intelligatur ſubſtantia immaterialis, vt dicitur 12. met. ſiue forma informatiua materiæ. Quamuis enim nulla forma educta, ſiua educibilis de potentia materiæ, ſit eadem numero æterna; eſt tamen ſecundum ſpeciem, ſiue ſecundum genus æterna; idque ad mentem phil. afferentis, ſpecies rerum corruptibilium ſucceſſione æternas eſſe, materiam ab æterno aliqua forma ſemper veſtiri. At ſi actus comparetur potentiæ ſe-
2. 2. de gen. 55 cundum ſpeciem, nec hoc quidem modo eſt prior potentia; nam ſecundum philoſ. *generatio eſt perpetua*: quapropter ſemper fuit homo actu & erit, & ſemper etiam fuit homo generandus, & erit; aliqui generatio humana ſuæ haberet durationis principium, atque finem, quod plane philoſ. non
3. probatur. Porro, ſi comparetur actus ſecundum ſpeciem,
12. met. 16. potentiæ ſecundũ indiuiduum, tunc actus tempore potenti-
4. am præcedit: *cauſa enim mouens, & agens, præcedit illud, cuius eſt cauſa*, & in hoc diſtinguitur cauſa agens à forma, quod illa ſimul ſit cum eo, cuius eſt cauſa, hæc autem præcedit cauſatum: homo ſiquidem in potentia producitur ab homine in actu exiſtente. Italy actus ſecundum ſpeciem, in generatione præcipue vnouoca potentiam ſecundum indiuiduum præcedit. Cæterum, ſi actus ſecundum indiuiduum comparetur potentiæ ſecundum indiuiduum; tempore potentia poſterior eſt: ſed hæc e coincidunt cum aliis, quæ iam diximus de potentia actiua, atque paſſiua. In potentiæ autem actiuis, quæ exercitio habentur, actus vt dixi, præcedit potentiam. *Actus eſt prior potentia.*
Operatio præcedit potentiam. Vnde Comm. qui addiſcit cytharizare, cytharizat, vt addiſcat, & acquirat artem cytharizandi. & com. 14. *Actus*, inquit,
9. met. 14. *præcedit potentiam*, id eſt, habitum, qui exercitio acquiritur. Ie
Quomodo aliquid addiſcimus. *Memnon ſic arguitur*; Qui addiſcit cytharizare, cytharizat, non autem cytharizat, niſi qui ſcit cytharizare: igitur addiſcens eſt ſciens, quod contradictionem implicat. Nihil ergo de nouo addiſcimus. *Ad quod dicimus*, animæ noſtræ non inesse ſcientias, & artes congenitas, ſed principia quædam, ad illarum acquiſitionem paranda; vnde *Aſinus non addiſcit*
9. met. 13. *cytharizare*, neque homo, qui non eſt innatus cytharizare: tunc ad argumentum dico, quod addiſcens per actionem imperfectam, quæ ſibi ineſt, addiſcit; non autem per actionem perfectam quæ ineſt ſcientiæ addiſcendæ. Ad impro-
Memnonis error. banonem, negatur conſeq. non enim eodem modo eſt addiſcens, quo ſciens, eſt enim addiſcens, & imperfecte ſciens: non autem addiſcens, & perfecte ſciens. Decipitur ergo
Actus eſt prior potentia ſubſtantia. Memnon, qui credidit non habentem artem nullo modo poſſe artis actionem habere, quandoquidem innata habeat principia. Quomodo ergo actus ſit prior tali potentia, patet. Actus quoque præcedit potentiam ſubſtantia, id eſt, ratione, ſiue perfectione, authore philoſ. *Omne, inquit, tale prius eſt actus ratione & ſubſtantia, & tempore.* Sane, prius a generatione, ſunt imperfectiora. ſed potentia hoc modo, actum præcedit:
1. ino per factura ergo. Item, finis perfectione antecellit hic, quæ ſunt ad finem. ſed operatio potentiæ, eſt finis potentiæ, ig-
2. tur ad perfectior potentia. Secundum ergo mentem Ariſt. idem vt actu, eſt perfectius ſeipſo, vt potentia. Exempli gratia, cythareduæ vt potens cytharizare eſt ſeipſo imperfectior, vt cytharizante. & huic propoſito ſuæ congruunt rationes: Etenim agens, vt in actu, eſt ſeipſo poſterius, vt in potentia, prius a ſiquidem eſt potens agere, quam agat, ſiue agens.
3. Agens præterea, vt in actu, eſt ſiue ſuipſius, vt in potentia. illæ ergo rationes hoc modo ſunt intelligendæ, nempe in eodem genere, agens profecto, quod poteſt agere, & quod nunc agit ſunt generis eiuſdem, atque ita in huiuſmodi prius a generationa ſunt imperfectiora: in hic autem, quæ genere diſcrepant, hæc quæ dicta ſunt, locum habere non poſſunt.

CAP. II.

Argumenta contraria.

ACtum non eſſa priorem potentia, diffinitione, ſic arguendo oſtendere poſſumus: *Actus & potentia* 1.
9. met. 11. *ſunt relatiue oppoſita.* Relatiuorum vero vnum, non præcedit alterum, cum ſint ſimul natura: actus ergo, non præcedit potentiam. Adde, quod nec etiam prior nobis notior ipſa potentia, alioqui ſubſtantiæ abſtractæ, quæ ſunt actus puriſſimi, prius nobis eſſent notæ, quam hæc inferiora, quæ ſe habent ad illas beatiſſima entia, vt potentia ad actum. ſed hoc eſt falſum, vt longo ſermone diſputatum eſt in primo Pymandri: ergo &c. Hic accedit, quod confuſa
2. ſunt cognitione priora 1. phyſ. ſed potentia eſt quid confuſum, actus vero, quid diſtinctum, cum ſeparet, atque diſtinguat potentiam: ergo quod prius. Amplius, principium præcedit principiatum etiam ratione; principium enim in diffinitione principiati ponitur, alioqui diffinitio; vt dicitur 7. met. à prima potentia vſque ad vltimum, ipſum diffinitum nequaquam notum redderet. ſed potentia eſt principium
Quod potentia præcedit actum. actus, vt potentia calefactiua ignis, eſt principium caloris, 5. met. potentia ergo ratione præcedit actum, & non actus potentiam. Sane, potentia diffinit actum, vt patet in diffinitione animæ, qua ſic deſcribitur: *Anima eſt actus corporis* &c. potentia ergo præcedit actum ratione, atque diffinitione; *id*
3. *enim quo aliquid, diffinitur*, teſte philoſ. *eſt prius diffinito*, etiam ra-
9. met. 13. tione. Inſuper potentia actiua Dei, præcedit actum creationis creaturarum: non ergo in vniuerſum hæc ſententia, eſt veri dicenda, quod actus præcedat potentiam. Quod etiam non præcedat tempore: ſi, enim ſunt relatiua; vnum certe non eſt prius altero. ſed vno poſito, ponitur & reliquum, ſi-
ue alterum: igitur actus non eſt prior potentia tempore. Adde, quod materia tempore præcedit formam. ſed materia eſt potentia, vel ſaltem in potentia, & forma eſt actus: igitur potentia actum tempore præcedit. Sane primus actus eſt cœlum, ſiue Deus: prima autem potentia, eſt prima materia,
4. quæ ambo apud philoſ. ſunt æterna. inter illa ergo nulla eſt prioritas temporis. Item, illud quod poteſt eſſe, altero non exiſtente, eſt profecto prius tempore. ſed potentia actiua

agentis,

Actus eſt prior potentia. agentis, ſine ſua poteſt actione conſiſtere: & non è contrario, igitur tempore ſuam præcedit actionem. Adde, quod eſt prius generatione: ergo eſt prius tempore: potentia autem eſt
5. prior generatione, quam actus: ergo &c. Potentia quoque ineſt agenti per ſe, actus vero per potentiam: igitur actum præcedit. propinquius præterea adhæret agenti: ergo quod prius; remota namque potentia, remouetur actus, non autem è conuerſo: igitur potentia actum præcedit tempore. Præterea, ſi actus præcedit potentiam, quæ exercitio acquiritur: in aliquam ergo cauſam, à qua producitur, reuocetur, neceſſe eſt: illa autem habitus erit, aut potentia naturalis, nondum habitum habens. At ſecundum primum modum, reſtare non poteſt; effectus enim non præcedit, ſed ſubſequitur cauſam. ſi vero ſecundum alium modum: actus ergo præcedens habitum, & actus productus ex habitu, non ſunt eiuſdem rationis; vnus ſiquidem à potentia naturali
6. nondum habituata, alter vero à potentia habitu ornata producitur. Actus igitur præcedentes, cum ſint quaſi æquiuoci, habitum generare nequeunt, ex quo poſtea conſimiles actus eliciantur: actus ergo eſt poſterior potentia, ſicuti ad ſenſum patet. Iterum, omne agens antecellit ſuo effectui, non ſolum tempore, verum etiam naturæ dignitate, atque nobilitate: etenim principium nobilitate præcedit rem, cuius eſt principium, ſed potentia actiua, præcedit ſecundum ſubſtantiam, ſuum actum cuius eſt principium: igitur eſt illo perfectior. Adde, quod potentia ſit res abſoluta, actus vero,
7. relationem includit. abſolutum autem (vt omnes propemodum ſentire videntur) nobilius eſt reſpectiuo: igitur potentia nobilitate naturæ præcellit. Iterum, illa inter quæ cadit comparatio, vt ſimul ſint, omnino eſt neceſſarium, alioqui comparationem ſuſcipere non poſſent, ſed actus & potentia, teſte Auerroe 1. de cœlo, ſimul eſſe non poſſunt; adueniente enim habitu, ceſſat potentia illius: igitur actus dici non poteſt nobilior potentia.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. dico, diffinitionum aliam eſſe perfectam, aliam vero imperfectam: perfectam autem voco, qua diffinitur potentia per actum, actus enim ſimpliciter prior eſt quam potentia, atque eiuſdem naturam ſufficienter oſtendit: imperfectam vero, quando actus per potentiam diffinitur, quæ quidem noſtro proportionata eſt intellectui, qui modum habet procedendi de potentia ad actum, de imperfecto vtique ad perfectum. & hæc quidem notificatio potius, magis quam diffinitio eſt appellanda. Itaque, quamuis ſint relatiua, quia tamen diuerſimode ſe mani-
Quomodo actum præcedat potentia ratione. feſtant, nulla certe inde ſequitur articulatio. Ad *confirm. neg. conſeq.* procedit enim in diuerſo genere; ſiquidem corruptibilia, & incorruptibilia genere diſtinguuntur. Ratio autem philoſophi valet in eodem genere; per roſam enim in actu cognoſcimus roſam in potentia. vnde phil. dicit
9. met. 10. *geometram cognoſcere triangulum habere tres angulos, ex actuali lineæ protractione.* Ad aliam dico, illud intelligi debere de confuſa notitia: nos autem de diffinitiua ratione loqui. Cæterum, nonnullis viſum eſt hac de cauſa, actum diffinitione eſſe potentia priorem, quia non refertur ad potentiam, ſed potentia ad ipſum, vnde in diffinitionem potentiæ cadere neceſſe eſt, & non è cõtrario. Huic ſententiæ aduerſatur Auer.
9. met. 11. vbi palam teſtatur actum & potentiam eſſe relatiua contraria, atque alterum in alterius diffinitione poni. De hoc negotio multa dicta ſunt in 2. Pymand. in tractatu de Relatiuis. *Argui etiam poteſt* contra primam ſolutionem hoc modo:
7. met. 42. 43. perfecta diffinitio, vt dicit Auer. totam explicat rei eſſentiam. at vnius relatiui eſſentia, eſt ad aliud ſe habere: igitur, æqua erit vtriuſque diffinitio. Quidam dixerunt, actum exiſtendi, ſiue obiectiuum eſſe diffinitione priorem potentia exiſtendi, ſiue obiectiua: quia, inquiunt, actus hoc modo ſe habet, vt habitus, potentia vero, vt priuatio. at habitus eſt
9. met. 13. prior priuatione: igitur actus eſt prior potentia. Sed hæc opinio non placet Auerroi, qui per *potentiam* intelligit generatim *principium motus, & quietis*, & non ipſum non eſſe exiſtere, vt iſti dicunt. Verior ergo ſententia videtur eſſe, vt dicamus, actum & potentiam formaliter intellecta, eſſe relatiua, ſicque ſimul eſſe naturæ, tempore atque diffinitione: materialiter vero, actum diffinitione
2. potentiam præcedere. Ad 2. *Argum.* laborat in æquiuoco; nam quamuis principium formale atque eſſentiale, illud cuius eſt principium ratione præcedat, non tamen principium potentiale, & effectiuũ, id, cuius eſt principium, ratione præcedit. Ad *confirmationem* patet ſolutio, quomodo vnum relatiuorum, diffiniatur ab altero. Ad aliam dico, potentiam actiuam, in quantum actiua diffinitur ab intellectu concipi non poſſe, niſi per actum; ſiquidem per actum diffinitur. *De potentia.*
Ad 3. Dico, actum tempore præcedere potentiam materialiter, non autem formaliter; non enim ſunt puri reſpe- 3.
ctus, quippe cum purus reſpectus non ſit principium agendi neque patiendi, nec vllam dicit perfectionem. loquimur autem de actu, quatenus comparetur potentiæ paſſiuæ, ſiue ipſius actus receptiuæ, vtpote formam materiæ comparando, aut hominem actu, homini producibili. Ad *confirmationem reſpondeo*, veram eſſe philoſ. ſententiam, pro potentia propinqua, non autem de prima materia. ſiquidem ens in actu ſecundum ſpeciem, eſt omni ente ſecundum indiuiduum tempore prius, quod quidem eſt in potentia propinqua, ſemper enim aliquod ens in actu, à quo illud proficiſcitur, eſt tempore prius. Ex hoc etiam patet ſolutio ad aliam confirmationem. etenim, vt dixi, philoſophus loquitur de potentia proxima, quæ ab agente educitur, tanquam media *Quomodo præcedit tempore.*
diſpoſitio ad vltimum actum. Ad 4. Potentia paſſiua in v- 4.
no eodemque numero indiuiduo, actum præcedit; ſimiliter & potentia naturalis, & hoc modo procedunt obiectiones illæ, quare facile ſolui poſſunt. Ad 5. Dico, ad potentiam 5.
naturalem nondum habitu ornatam; principia tamen, atque ſemina habentem, actum illum, potentiam exercitio acquirendam, eſſe reducendum; & tunc illam conſequentiam non valere: nam licet actus præcedens, & ſubſequens non ſint à potentia eodem modo ſe habente; ſpecifice tamen atque formaliter nequaquam diſtinguuntur, ſed potius vt minus & magis perfectum, quæ non diuerſificant ſpeciem. ſunt ergo vniuoci, atque artis generatiui; à naturali enim prudentia, in qua ſunt primæ artis principia, producun-
tur. Ad 6. Duplex eſt ordo naturæ: generationis ſcilicet 6.
& perfectionis: principium igitur, ordine generationis, id, cuius eſt principium, præcedit: non autem perfectionis ordine, quod certe ad principium completum attinet, cui omnia inſunt, quæ ad effectus productionem ſunt neceſſaria. At potentia ad actum, ſicuti ad ſuum finem, perfectionemque ordinatur, non enim eſt actus, ſiue operationis principium completum. *Quomodo præcedit perfectione.* Eodem modo aliæ eiuſdem diſſoluuntur
probationes, confirmationeſque. Ad 7. Quamuis actus & 7.
potentia, non ſint ſimul tempore; ſunt tamen ſimul ratione concipiendi: & hoc dico ſufficere.

QVAESTIONIS XX.

CAP. I.

De potentia.

POſteaquam nonnulla de actu dicta ſunt, reſtat, vt de potentia, aliquid addamus. *Potentiæ diuiſio.* Actus autem & potentia, vt dicitur 12. met. com. 26. quodlibet genus entis diuidunt, idque omnibus probatur quodammodo, qui hanc rem ſtudioſe contemplantur; agnoſcunt enim potentiam actiuam, & paſſiuam. *Potentia obiectiua.* vnde, quia actiuum, vt ſic opponitur paſſiuo; ideo hanc eſſe entis realem diuiſionem affirmarunt. Verum, & nonnulli potentiam obiectiuam, & actum obiectiuum addiderunt: vnde & ens hoc modo diuiſerunt; huiuſmodi enim arbitrantur, quod ſubiectum formæ receptiuum, ſiue materia prima, reſpectu formæ ſubſtantialis extiterit, ſiue reſpectu formæ accidentalis, poſſit ad formam recipiendam ab agente mutari ſiue tranſmutari, ad quam profecto, vt potentia paſſiua, ad actum for- *Materia.* malem comparetur. Aiunt quoque huiuſmodi paſſiuam potentiam, ipſammet materiam eſſe, ab actu formali realiter diſtinctam, quippe cum actus actuet, aut perficiat ſeipſum, nec in ſeipſo recipiatur, nec cum ſeipſo compoſitionem faciat. Ipſum autem formalem actum, ſiue formam actuare, perficereque materiam, atque ex ipſa & materia, ſubſtantiam compoſitam fieri ſatis conſtare. *Forma.* Addunt adhuc, quod in materia, ſiue in ſubiecto ſit potentia formæ, quatenus forma poteſt eſſe in materia, & educitur de potentia ad actum, per actionem agentis. hæc autem potentia, eſt ipſamet forma, ab agente producenda, quæ profecto non eſt paſſiua, nec formæ receptiua, ſed obiectiua. ſiquidem forma producenda eſt obiectum, quod poteſt produci ab actiue agentis potentia: & in hoc à potentia paſſiua diſcrepat, *Potentia obiectiua non diſtinguitur ab actu.* quod potentia paſſiua, ſit tranſmutationis, ſiue motus ſubiectum: obiectiua vero terminus à quo; ex roſa enim in potentia, fit roſa in actu. Hæc autem diſtinctio eſt realis,

De potentia. nam ſubiectum manet, terminus autem à quo non manet 1. phyſ. Inſuper aiunt, potentiam obiectiuam, ab actu ſibi correſpondente realiter non diſtingui, qui dicitur actus obiectiuus, & terminus ad quem, puta roſa antequam producatur, eſt potentia obiectiua, poſtquam vero eſt producta, eſt actus obiectiuus; credunt enim in ſubiecto, ſiue in materia, duas eſſe potentias realiter diſtinctas: vnam certe, quæ eſt formæ ſuſceptiua: & aliam, quæ eſt ipſa forma in eſſe potentiali, quæ per actionem agentis de eſſe potentiali educitur ad eſſe actuale, recipiturque in materia.

Rationes. Atqui in materia ſola eſſe videtur vna potentia, nempe paſſiua; neque enim aliud videtur eſſe, formam, potentia, ſiue potentialiter eſſe in materia, quam in materia recipi poſſe, quemadmodum formam eſſe in potentia agentis, perinde eſt, ac poſſe ab agente produci. Verumtamen illi ſic arguendo, ipſorum ſententiam, quam ſequuntur, firmare munireque student:

1. In materia, inquiunt, ſiue in ſubiecto eſt potentia, qua ab agente, vt formam recipiat, moueri poteſt: & eſt etiam potentia ad ipſam formam, ſiue eſſe formæ, hoc eſt, ipſa forma, quatenus habet eſſe potentiale. & hæ quidem potentiæ realiter diſtinguuntur; quod enim poteſt moueri ad formam, non eſt forma, quia ſcilicet receptiuum non eſt ipſum receptum. ſed potentia materiæ, qua poteſt moueri, ſiue tranſmutari ab ipſo agente, eſt ipſa materia: & potentia ad eſſe formæ, eſt ipſa forma, quæ eſt actus. ergo potentia obiectiua, & actus obiectiuus, ſunt idem.

2. Amplius, ſi idem eſt potentia paſſiua materiæ, & potentia formæ in materia: idem ergo eſt, de materiæ potentia formam educi, & formam eſſe receptibilem in materia. ſed hoc eſt falſum, alioqui anima intellectiua, cum ſit in materia receptibilis, de materiæ potentia educeretur: ergo quod prius. Suffragatur huic ſententiæ Commentator 8. met. comm. 15. exponens illud philoſophi: illud quod eſt in potentia, fit in actu. Eſt, inquit, hic aliquid vnum, quod primo eſt in potentia, & poſt transfertur ad actum; tranſlatio enim eius non largitur multitudinem, ſed perfectionem in eſſe. hoc eſt, quod erat in potentia, & poſtea fit in actu, non ſunt duo, ſed vnum: igitur potentia eſt actus, hoc modo.

Opinio contraria. Verum, quamuis hæc ſint ſubtiliter dicta; *poſſet tamen aliquis hoc modo obuiare:*

1. Termini per ſe motus, & tranſmutationis nõ ſunt idẽ realiter; ſunt enim oppoſiti, vt dicitur 1. *phyſ.* ſed potentia obiectiua, & actus obiectiuus (vt ipſimet fatentur) ſunt termini motus, & trãſmutationis. potentia ſiquidẽ eſt terminus à quo, & actus obiectiuus, eſt terminus ad quẽ; non ergo ſunt idem realiter.

2. Item, aliqua duo, non poſſunt eſſe idem realiter, quorum altero pereunte, alterum remanet. at potentia obiectiua tranſit, roſa iam genita, manetque actus obiectiuus: non ſunt ergo idem realiter.

3. Item, quæcũque ſunt idem realiter, vno poſito, ponitur & reliquum; oppoſitum enim huius, contradictionem implicat. ſed quando ponitur potentia obiectiua, non ponitur actus obiectiuus, aliter roſa generanda, ſuam generationem præcederet: actum ergo & potentiam, quouis modo ſumantur, eſſe idem realiter, eſt impoſſibile.

t. com. 6. Fauet his Comm. *Potentia,* inquit, *& actus ſunt differentiæ, quæ contingunt omnibus prædicamentis, & ſunt valde oppoſita:* igitur non ſunt idem realiter, atque numero, ſic quod illa potentia quandoque fiat actus. Conſtat autem ſecundum ipſos tali potentia, atque actu ens diuidi.

1. Ex his autem *patet* ad argumenta *ſolutio,* & ad 1. *neg. maior;* in materia enim vna tantum eſt potentia, nempe paſſiua, qua ab agente tranſmutari poteſt: & forma alio modo non eſt in materia, niſi in potentia paſſiua. quare in materia nõ eſt potentia, quæ eſt ipſa forma, quoniam omnis potentia materiæ, eſt ipſa materia: forma ergo non eſt in materia, niſi per potentiam paſſiuam. At ſi ita res ſe haberet; omnis profecto forma de foris accederet, atque ita nulla educeretur de potentia materiæ: ſi quicquid eſt in materia, eſt ipſa materia. quapropter diligens lector hæc conſideret.

2. Ad 2. *neg. conſeq.* formam enim educi de potentia materiæ, perinde eſt, ac per tranſmutationem materiæ, & per agens naturale in actum exire; agens enim naturale non ſolum ad formam recipiendam, materiam diſponit; ſed ipſam quoque formam productiue attingit. vnde hoc intereſt inter formam intellectiuam, & alias formas, quod illæ per tranſmutationes naturales, per agens quoque naturale, in actum exeunt, atque in materia recipiuntur: hæc autem per agens diuinum, tametſi huiuſmodi tranſmutationibus materia diſponatur, ad animæ humanæ receptionem. Sed *aliquis contra* huiuſmodi ſolutionem ſic *arguere poſſet:* ſi agens naturale, cum tranſmutationibus naturalibus attingit formam: aut illa forma eſt in materia, aut in agente, aut venit de foris, ſi eſt in materia eſt ergo idem realiter cum illius potentia, ineſt enim materiæ potentia tantum. ſi autem in agente, vel de foris, igitur non educitur de potentia materiæ, quod profecto ſoli conuenit animæ intellectiuæ, quæ ex materiæ potentia non educitur: igitur, idem eſt potentia, & forma producenda, licet non ſit idem modus eſſendi. *Conſiderabis quæſo.*

3. Ad 3. dico, Comm. loqui de ipſo compoſito, quod non eſt duo, ſed vnum reductum de potentia ad actum: non ergo loquitur de potentia formæ, neque de forma in actu ſed de compoſito.

Reſponſio ad alia argumenta. Sed *huic etiam reſponſioni quis obijcere poſſet,* aſſerens exemplum non eſſe ſimile; differt enim hæc vnitas ab illa; nam hæc eſt ratione compoſiti, non rationa rerum, quæ ſunt in compoſito: forma enim, & materia, quamuis ſint idem in compoſito; realiter tamen ab inuicem differunt: potentia autem obiectiua, & actus obiectiuus ſunt idẽ realiter, vnde ſi quis vellet hanc partem tueri, quam puto eſſe veriorem, ſic ad contraria argumenta reſpondere poſſet.

1. Ad 1. quidem diceret, inter potentiam obiectiuam, & actum obiectiuum, veram oppoſitionem non eſſe, ſed per quandam potius ſimilitudinem, nempe quod forma, quæ prius latitabat in materia, veluti in termino à quo, cum apparet, eſt quaſi in termino ad quem.

2. Ad 2. dico, alterum illorum penitus non deſtrui quidem ſecundum eſſe, ſed ſecundum modum eſſendi, alioqui ipſa materia deſtrueretur.

3. Ad 3. ſimiliter patet, actum & potentiam non differre quoad poſitionem realem, ſed quoad modum ponendi; forma enim alium modum eſſendi habebat in potentia, quam habet in actu: Realiter vero ſemper ſunt idem. *Forma & potentia idem.*

Diuiditur autem bis quodlibet ens, quia vnumquodque entium, aut eſt in actu, aut in potentia; ex hoc tamen non ſequitur, illa non eſſe realiter idem. Et reuera (vt communis eſt propemodum omnium ſententia) omnes formæ (humana duntaxat excepta) ſunt in materia, quæ in actum exeunt per virtutem, actionemque agentis: in materia autem, eſt potentia, quæ eſt realiter forma latitans: igitur hæ ab inuicem reali differentia non ſeparantur; alioqui alterum duorum eſſet: vel quod omnes formæ extrinſecus accederent, vel quod plura ineſſent ipſi materiæ, quam eius potentia, eaque ab illa realiter differrent, atque ita materia ex ſe, ſine alio extrinſeco eſſet compoſita, quod eſt falſum. Ita quidem ipſe ſentio. cui hæc non arrident; abundet quæſo, in ſenſu ſuo, extra charitatis diſpendium. Verum ergo potentia actiua, & paſſiua realiter differant necne, ſiue vt alij dicunt, obiectiua, & actus obiectiuus, dixi.

CAP. II.

Potentia quot modis dicatur apud philoſophum.

Modi potentiæ. QVoniam hæc perſcrutatio, ad multa valet; propterea de illa prolixiori vtcunque ordine, diſputare libet: inprimiſque neceſſarium eſſe puto, vt huius voculæ ſignificata intelligamus; ſic enim facilius reliqua poſſunt intelligi.

1. Itaque potentia vno modo eſt mutationis principium in alio, in quantum aliud, vocaturque potentia actiua, ſicuti potentia ædificandi non eſt in ædificato, ſed in ædificante.

2. Item, dicitur principium motus, ſiue mutationis ab alio, in quantũ aliud: & hæc eſt potentia paſſiua, qua patiẽs aliquid patitur; omne enim patiens ab alio patitur, & omne motum ab alio mouetur.

3. Ad hæc, eſt principium faciliter aliquid faciendi, patiendique, quo qui carent, ad illud agendum, potentiam non habere dicuntur.

4. Poſtremo, omnis forma, ſiue diſpoſitio, qua, aliqua impaſſibilia, immobiliaque redduntur, potentia dicitur: vt durum, q; facile ſecari non poteſt, & ſimilia multa. Auerr: ait, potentiã multipliciter dici; eſt n. potẽtia in ſubſtãtia, in alteratione, & vbi. *12. met. 41.*

Potentia ad vbi. Potentia autem ad vbi eſt in corpore cœleſti, quod tamen caret potentia ad aliquam diſpoſitionem *phyſ. 8. com. 63. & 12. met. com. 10. Corpus cœleſte,* inquit, *non habet potentiam diuiſibilem ſecundum diuiſionem corporis.* idem in cap. vltimo de ſubſtantia orbis. vnde. *com 16.* dicit potentiam & actum omnium decem prædicamentorum eſſe principia; *Eſſe potentia.* quia nimirum quodlibet illorum quandoque eſt in actu, quandoque vero in potentia, quæ profecto potentia, æternis competere non poteſt. *vndecimo autem met. comm. 11. & 4. phyſ. com. 1. 20. & 8. phyſ. com. 46.* dicit potentiarum numerum, generabilium ſequi numerum ſpecierum. Quod autem potentia ſit, conſtat ſatis; nam *ſi potentia non ſit ens; agens omnino non erit* atque ita ſi agens non eſſet; nihil quoque eſſet in actu. & *9. met.* dicit ad hoc oſtendendum non opus eſſe demonſtratione: impoſſibilia ſiquidem contingerent potentiam eſſe negantibus. *12. met. 18.*

Multiplices potentiæ. Sunt ergo potentiæ, & quidem multiplices, ſecundum multiplicem rerum naturam conditionemque: conueniunt enim non modo rebus naturali-

bus

Digitized by Google

De potentia. 9. Met. 13. 10.

bus, verum etiam artificialibus: *Quædam*, inquit, *exiſtunt per naturam, vt ſunt potentiæ naturales: quædam per conſuetudinem, vt virtutes morales: quædam per diſciplinam, veluti ſunt ſcientiæ.* Et reuera, omnis potentia creata, aut eſt naturalis immaterialis actiua, ſicuti intellectus agens: aut immaterialis paſſiua apprehenſiua, vt intellectus poſſibilis: aut appetitiua, ſicuti eſt volitas: aut eſt naturalis materialis pure, ſicuti eſt potētia inanimatorū, vt potentia ignis: aut eſt potentia animalis actiua, vt vegetatiua in animali: aut paſſiua apprehenſiua, ſicut potentia ſenſitiua: aut appetitiua, veluti eſt appetitus ſenſitiuus. Apprehenſiua autem eſt duplex; quædam eſt generalis, ſicut eſt ſenſualitas: alia vero particularis, veluti ſunt ſenſus particulares, quorum quidam interiores, alii exteriores numerantur. *Sed de his hactenus.* Ad actiuæ ergo, atque paſſiuæ potentiæ indagationem accedamus.

Actiua & paſſiua. Cæterum, quemadmodum ex lib. de anima conſtat, duplicem actum cognouimus: primum videlicet, & ſecundum: Primus autem eſt forma: ſecundus vero eſt operatio. communis autem hominum ſententia, hoc nomen, operationi potius, quam formæ attribuit: deinde formæ, quatenus ipſa eſt operationis finis, atque principium. Cum autem potentia ab actu dicatur, duplicem quoque licebit agnoſcere potentiam; nempe actiuam, & paſſiuam. Actiuæ autem, actus, qui eſt operatio: paſſiuæ vero actus, qui eſt forma, conuenit, atque congruit. Profecto, ſicut niſi paſſiuæ potentiæ ratione patitur nihil, ita plane, niſi ratione primi actus, qui eſt forma, agit nihil. Non temere ergo à principio huius tract. formam eſſe actum, dixi.

Quid ſit potentia paſſiua. Eſt autem potentia paſſiua (teſte philoſopho 9. met. com. 2.) principium tranſmutationis ab alio, in quantum aliud. potentia vero actiua, eſt principium tranſmutationis in aliud, in quantum aliud. vbi Comm. annotat, ideo dictum fuiſſe ab alio, in quantum aliud; quia nihil patitur à ſeipſo: & ideo in aliud, in quantum aliud, quia nihil agit in ſeipſum. ſimile quiddam habetur *d. d. diff. 1. ſol. 1. dub. & 3. de anima comm. 4.*

Dupliciter. Cæterum poſſe pati ab alio, bifariam dicitur; poteſt enim & in bonum, & in malum referri: aliquando vero impotentiam denotat, ſiquidem poſſe aliquem defectum pati, impotentiæ conceditur: & eundem pati non poſſe potentiæ.

Communiter. Porro, paſſio ſi communiter intelligatur, id eſſe dicitur, quod ab alio perfectionem recipit: vnde hoc modo, & ipſum intelligere, quædam paſſio nominatur.

Proprie. At ſi proprie dicatur, eſt aliquid, cum ſui tranſmutatione, ab eo, quod illi à natura ineſt, recipere. Quare paſſio dicitur potentia, aliquid abiiciens à ſua quidem ſubſtantia, quod certe, vt per aliquod contrarium fiat, neceſſe eſt. Itaque, id proprie pati dicitur, quod ſuæ aliquod contrarium naturæ patitur. ſic & ægritudines, quædam dicuntur hominum, animaliumque paſſiones. ſi quid vero, alicuius naturæ conforme acceſſerit, non pati illud dixerim, ſed perfici potius.

Perfici. Habere præterea potentiam patiendi, vno modo idem ſonat, quod aliquid ab eo pati poſſit, atque ita potentia paſſiua, à potentia actiua realiter nequaquam diſſentit, quia enim habet potentiam actiuam; ideo potentiam habet, vt aliquid patiatur ab eo: alio vero modo, vt dixi, eſt poſſe pati ab alio; & ſic ambæ potentiæ, ordinis quidem vnitate, non autem realitatis ſunt vna potentia. ſiquidem hoc modo potentia actiua, atque paſſiua in diuerſis ſubiectis inueniuntur:

Paſſiua. nam potentia paſſiua eſt in ipſo patiente, qui plane, ob aliquod ſibi adhærens principium patitur: huiuſmodi autem principium, eſt materia, quæ potentia paſſiua nominatur. Potentia vero actiua eſt in agente, vt calor in calefactiuo, & ars ædificatoria in ædificante. Ex quo patet, quomodo potentia actiua, & paſſiua ſic intellectæ (non ſicut dixi de potentia, & actu obiectiuo) ſint realiter diſtinctæ. Non eſt autem neceſſe, vt ſemper ſuppoſito diſtinguantur; in eodem enim ſuppoſito coaleſcere poſſunt:

Vno ſuppoſito poſſunt eſſe. nam idem ſuppoſitum in ſeipſo agere poteſt, quatenus in vna eius parte eſt in potentia actiua, in alia vero pati; quatenus eſt in potentia paſſiua: proinde hac ratione, animatum, in partem mouentem, & in partem motam diſtinguitur, veluti ſi manus percutiat pectus, & cerebrum infrigidet ſtomachum. In vna etiam eademque parte inueniri poſſunt: nam oculus cauſat viſionem, & eam recipit in ſeipſo, ſimiliter intellectus cauſat actum intelligendi, & eundem in ſeipſo recipit. verumtamen quocunque modo hæc ſe habeant, realiter nihilominus abinuicem diſtinguuntur: oculus enim cauſat viſionem; quatenus actuatus eſt obiecti viſibilis ſpecie, at quatenus oculus, illam recipit. Cæterum, quamuis huiuſmodi potentiæ in eodem ſuppoſitu, ſiue parte eſſe poſſint; non tamen eodem modo, eademque ratione: Etenim, ſicut ſe habet agens, ad ipſum patiens; ſic plane potentia actiua, ad paſſiuam: agens enim eſt, quia habet potentiam agendi: patiens

vero, patiendi. ſed idem ſecundum idem, & eodem modo, atque formaliter, eſſe agens & patiens, eſt aperta contradictio (vt ipſa contradictionis diffinitio manifeſtat) igitur potētiæ huiuſmodi diſtioguūtur; alioqui idē ſimul, atque eodē modo eſſet in actu, & in potentia, quod fieri non poteſt: duo quoque accidentia abſoluta ſolo numero diſtincta, per alterationem acquiſibilia, ſe inuicem compaterentur.

De potentia. Quomodo potentia paſſiua & actiua ſint in eodem.

veluti ſi aliquid infrigidet ſeipſum; habet vtique potentiam infrigi- 1. dandi, quæ eſt ipſa frigiditas: & infrigidatur à ſeipſo; in quan- 2. tum à ſeipſo frigiditatem recipit, atque ita in eodem erit principium, per acta infrigidatione, & terminus infrigidationis, ſed frigiditas, quæ eſt principium infrigidandi, & frigiditas, quæ eſt terminus infrigidationis, non ſunt eædem, quia nihil ſeipſum cauſat: ſunt ergo diſtinctæ, & eiuſdem ſpeciei; de formali enim frigiditate loquor, atque ita erunt duo accidentia abſoluta, quod eſt abſurdum. 3 Huic ſententiæ non obuiat Cōmentator nam etſi 3. *cœli, com. 28. & 4. cœli com. 22.* dicat, graue mouere ſeipſum; non tamen eodem modo: firmiter enim fatetur, quod forma grauis, quatenus eſt mouēs, nō ſit mota: mota vero eſt, quatenus eſt forma in materia exiſtens. Quomodo ergo potentia dicatur multis modis, & paſſiua diſtinguatur ab actiua, dixi.

Potentia phyſica & metaphyſica. Alii vocant potentiam phyſicam, quæ eſt in rebus mobilibus, quæ per motum & tranſmutationem agunt, veluti ſunt corpora cœleſtia, atque hæc inferiora: aliam vocant metaphyſicam: & hanc ſubſtantiis à motu, materiaque ſeparatis attribuunt; poſſunt enim illæ ſine motu phyſico agere: veluti eſt intelligere, velle, delectari, & quæ ſunt generis eiuſdem. Sic ergo diuidunt potentiam actiuam: paſſiuam vero in naturalem, & methaphyſicam.

Naturalis. Naturalis autem ab eis nominatur potentia receptiua materiæ ſiue ſubiecti, quam generans, atque alterans naturale ſupponit. aliam appellant nominantque metaphyſicam, & hæc inuenitur in rebus intellectualibus, quæ ab aliquo extrinſeco perfici poſſunt. Vnde 3. *de anima tex.* 17. ponit philoſophus intellectum poſſibilem, ſicut, materiam: idem eſt de ſenſu reſpectu ſenſibilium, iudicium: ſed de his plus ſatis.

Arg. 1. Contra prædicta poſſet aliquis ſic arguere: & inprimis per philoſophi ſententias, quarum vna habetur 9. *met. com.* 2. *Quapropter*, inquit, *in quantum ſimul aptum eſt, nihil patitur ipſum à ſeipſo.* Et *primo de gener. tex.* 48. *ſi ſimile à ſimili, pati poſſibile eſt, & ipſum à ſeipſo &c.* reputat conſequens impoſſibile, aliter nihil concluderet. Similiter 5. *met.* diffiniens potentiam actiuum, atque paſſiuam, dixit: 2. *Poteſtas dicitur alia quidem principium motus, aut mutationis in diuerſo in quantum diuerſum, vt ædificatiua poteſtas, quæ non exiſtit in ædificato: alia ſcilicet paſſiua à diuerſo in quantum diuerſum.* Patet ergo philoſ. non probari, idem eſſe actiuum & paſſiuum, indiſtincta ergo ſuppoſitis vt ſint, neceſſe eſt omnino: Item ſi forma ſubſtantialis, veluti eſt anima intellectiua, non eſt ſua potentia: nec ergo forma accidentalis calefactiui, eſt ipſius potentia, calor ergo non eſt potentia actiua 3. exiſtens in calefactiuo. Adde, quod ars ædificatoria eſt habitus quidam: non ergo eſt potentia; hæc enim abinuicem ſeparantur.

Reſponſio. 1. Verum ad hæc, atque ſimilia ita reſp. valemus. Ad 1. phil. ſententiæ ita ſunt intelligendæ, ipſum in quantum ipſum, eodem modo ſe habens, non patitur à ſeipſo, ſed tunc nihil contra nos. Ad 2. in diffinitione potentiæ actiuæ & paſſiuæ, non ſumit diuerſum, ſiue aliud pro eſſentiali, 2. ſed reali diſtinctione, quæ inter duo ſuppoſita, inter partem & totum inuenitur; aliquis enim modus diſtinctionis realis eſſe videtur, dum alterum agentis, alterum vero patientis vice fungitur. Ad 3. *neg. ſimilitudo*: anima ſiquidem eſt ſuæ operationis principium mediatum: forma vero accidentalis, immediatum. Ad *confir.* dico, potentiam accipi pro 3. omni eo, quod alicuius operationis paſſioniſue poteſt eſſe principium. Cæterum, quando aliquid eſt operationis principium immediatum, quotieſcunque fuerit in actu, ſemper eſt diſpoſitum ad operandum. ſed anima per ſuam eſſentiam eſt actus: igitur ſi eſſet realiter ſua potentia, & ex conſequenti illius operationis principium immediatum: ſemper ergo operaretur opera vitæ. Itaque apparet quonam modo potentia actiua, & paſſiua diſtinguantur.

De potẽtia.

CAP. III.

Potentia actiua præcedit actum ſuum,

Potentia præcedit actum. ENumeratis potentiæ modis, ad alia pergamus enucleanda, quæ ad illius naturæ cognitionem habendam ſpectare videntur. Prodeſt autem non parum huic negotio, ſi ſciuerimus actiuam, ſuum actum præcedere; nam nonnulli aſſeruerunt, qui aliter ſenſerunt, quemadmodum phil. aperte docet: *Sunt autem*, inquit, *quidam, qui dicunt, vt Megarici, quando operatur ſolum poſſe; arbitrabantur enim nullum agens habere potentiam actiuam*, quod à philoſopho diligenter reprehenditur, cuius profecto doctrina ita eſt intelligenda, vt potentiam actiuam, ſuum actum præcedere dicamus natura, vel tempore; nam aliqua eſt potentia actiua, quæ ſemper actui eſt coniuncta: veluti eſt actiua ſolis illuminatiua potentia, & intelligentiæ potentia motiua: in his certe potentia actiua, natura ſuum actum præcedit: in corruptibilibus autem, atque in artificiatis, potentia & tempore, & natura, præcedit; animalia ſiquidem habent viſum, antequam videant, & potentiam gradiendi, antequã gradiantur. Et reuera, nihil ſeipſum, alteri à ſe realiter diſtincto communicat, niſi prius ſibi inſuerit. ſed agens per potentiam actiuam, communicat ſe alteri à ſe diſtincto, nempe ſuo effectui: in ſe ergo prius habet potentiam actiuam: alioqui illa abſurda ſequerentur, quæ 9. *met. com.* 5. annumerantur. *Tunc*, inquit, *non erit ædificator, niſi ædificet*; nam ædificatorem eſſe, eſt eſſe potentẽ. ſimiliter & in alijs artibus. Item, artes inuentione, & præceptore addiſcuntur: abiectione, amiſſione, obliuione, ægritudine amittuntur: quomodo ergo artifex ceſſans ab ædificando, amittit artem ædificandi? aut quomodo fit ædificans, ſi prius non didicerit? ſtulta eſt ergo Megaricorum ſententia. inanimata quoq; ſimiliter ſe habebũt; neq; n. frigidũ, neq; calidum, neq; dulce, neq; omnino ſenſibile erit non ſentientibus, tunc plane ſenſibilia erunt nõ ſenſibilia, cũ ceſſent agere in ſenſus. Quare, Protagoræ ſophiſtæ rationem eis dicere contingit, qui res ſic eſſe arbitrabatur, quia noena eſſe putamus. Adde, quod ſi potentia tunc eſt, quando aliquid agit in actu, & ceſſat, cum ceſſat ab actu; tunc igitur animal ſenſum non habebit, nec ſentiet, quia ceſſat ab actu. Itemque in vno eodem die, homo ſæpius erit cæcus & videns, quoties ſcilicet ceſſauerit ab actu videndi: errant igitur Megarici. Amplius, quod caret potentia, impoſſibile erit factum eſſe; nam ſi potentiam non habet vt fiat, fiat minime. ſed quod non fit ſecundum eos, caret potentia; tunc enim res eſt apud eos in potentia, vt fiat, cum fit: igitur quod non fit, impoſſibile erit factum eſſe. ſed tunc dicens aliquis quod non fit, eſſe aut futurum eſſe, mentietur vtique; factu enim impoſſibile dicet. Amplius, huiuſmodi rationes auferunt motum; ſemper enim ſtans, ſtabit, & ſedens ſedebit ſemper. Sane, ſi ſedet, non ſurgat aliquando: impoſſibile enim eſt ſurgere, q; non poteſt ſurgere. Motus igitur deſtruatur: nã qui ſtat, nõ mouebitur; caret n. potentia ad motũ. Verũtamen hæc intelligenda ſunt pro toto aggregato, nõ autẽ pro ſubiecto, pro ſubiecto n. ambæ poſſunt eſſe veræ. Quam ob cauſam, ſi non cõtingit hæc dicere, palã eſt, quod potentia & actus altera ſunt. Quare non parum aliquid deſtruere quærunt, deſtruunt enim omnem motum, primamque materiam, generationem, corruptionem, artes ſiue omneis, & quæ ſunt generis eiuſdem. Recte ergo iam pridem exploſa eſt illorum ſententia Megaricorum.

Rationes.
1.
2.
3.
4.
5.
6.

Obiectiones.
1. Sed dicet aliquis, ſi potentia actiua eſt ſufficiens ad actum producendum: producit ergo; poſita enim cauſa ſufficienti, ponitur effectus. ſin vero ita non eſt: transmutatione igitur indigebit, vt ſufficiens fiat, atque ita in paſſiuam commutabitur, & vtraque erit vna, quod eſt impoſſibile.
2. Ad hæc, tunc opus eſſet illi determinante aliquo. atqui omne determinans aliud, potentiam habet actiuam; & ſic profecto proceſſus fieret in infinitum: in prima ergo ſtandum eſt.

Solutiones.
1. Dico ad 1. *conſeq.* non eſſe bonam; nam vltra virtutis ſufficientiam, adhuc neceſſaria eſt debita in paſſo approximatio, atque diſpoſitio, quæ cuilibet tempori adeſſe non poteſt: non ergo poſita cauſa ſufficienti, ſemper ponitur effectus.
2. Ad 2. *neg. conſeq.* ſi ſermo fuerit de potentia naturali, quippe cum ex ſua natura ſit determinata, ſemperque exeat in actum. ſi circumſtantiarum præſto fuerit debita diſpoſitio, at ſi ſermo ſit de potentia rationali, conceditur prima conſequentia, negatur autem falſitas conſequentis. Intellectiua enim, ab appetitu determinatur intellectiuo, quæ eſt voluntas in genere cauſæ efficientis: voluntas vero ab intellectu in genere cauſæ finalis, atq; ita nõ fiet proceſſus in infinitum. Quomodo ergo potentia actiua præcedat actum, dixi. Sed dubitabit aliquis, & non temere quidem: ſi potentia actiua præcedit actum, num cuilibet potentiæ actiuæ correſpondet aliqua potentia paſſiua? Ad quod plane ſic dici poteſt, nempe cuilibet potentiæ actiuæ naturali, aliquam correſpondere potentiam paſſiuam naturalem, & è conuerſo. Si enim, teſte philoſ. potentia actiua eſt principium transmutandi aliud in quantum aliud: paſſiua vero transmutandi ab alio in quantum aliud, idque in quolibet motus mutationiſque phyſicæ genere; per ſe inuicem ergo diffiniuntur, atque ſibi inuicem reſpondent. Amplius, agens naturale in generando ſupponit generabile, & in corrumpendo corruptibile, & in mouendo mobile, & quæ ſunt id genus multa: ergo quod prius. Porro, de potentia metaphyſica non eſt eadem apud omnes ſententia; potentiæ enim diuinæ nõ correſpondet proprie aliqua potentia paſſiua: nam cum potentia paſſiua ad materiam ſpectet, Dei vero potentia, ſine omni materia, mundum condiderit: non habet ergo potentiam paſſiuam ſibi proprie reſpondentem. Voco autem proprie potentiam paſſiuam; nam ea, quæ logica dicitur potentia, nempe poſſibile eſſe, vel fieri, diuinæ poteſt reſpondere potentiæ. Poſſibile autem logicum eſt, quod de poſſibili naturali, atque de omni contradictionem non implicante, prædicatur. Ex hoc apparet, quod quamuis mundus, ante ſui creationem potuerit eſſe; non tamen ſemper fuit, in quo fuerit potentia paſſiua: ſufficit enim quod potentia logica eſſe potuerit. Sed dubitabit ille iterum, num in materia eſſe poteſt potentia paſſiua, cui naturale agens non correſpondeat, quod ſua potentia actiua, atque naturali, huiuſmodi formam nequeat imprimere? Ad hoc quidam reſpondent, quod ſi pura materiæ potentia ſit in rerum natura, neceſſe ſit, & alterum oppoſitum eſſe, nempe agens, quod imprimendarum omnium formarum, poteſtatem habeat; ad quas materiæ potentia ſe extendit. hoc tale agens, Deo eſt tribuendum; nam ipſa eſt extra naturæ ordinem: extrema vero oppoſita ſunt ordinis eiuſdem. Agens ergo aliquod, infra naturæ ordinem conſtitutum, omni carens potentia paſſiua, cuiuſmodi eſt cœlum, & eſt virtualiter actu omnes formæ in materia receptibiles, potentiæ materiæ correſpondeat neceſſe eſt. Adde, quod materia prima, & ſimplicium, & mixtarum elementarium ſit receptiua formarum, atque accidentalium corporeorum, quæ ſubſtantiales formas conſequuntur. Sed hæc omnia ab agente vniuerſali, cuiuſmodi eſt cœlum, produci poſſunt, mediate, & immediate, puta coagente ſibi generante vniuoco particulari, in his præcipue, quæ per propagationem fiunt: igitur materia non eſt in potentia ad aliquam formam, quæ ſibi ab aliqua naturali agente imprimi nequeat. Ad hæc ſic *reſpondere* valemus, duplici materiæ potentia oſtenſa, nempe paſſiua naturali, & receptiua, ſiue paſſiua obedientiali: quarum prima, materiæ ſubſtantiam cum habitudine ad formam ſibi vnibilem, per actiuam naturalis potentiam agentis, indicat: altera vero materiæ ſubſtantiam cum habitudine ad formam, per virtutem ſibi vnibilem agentis diuini: argumentum igitur, quod primo poſitum eſt, potentiæ congruit materiæ naturali; nam obedientiali, actiua reſpondet diuina potentia. ſimiliter patet reſponſio ad 2. Etenim materia ſecundum potentiam obedientialem, non modo eſt in potentia ad mixtas, atque elemẽtares formas recipiendas, verumetiam ad iuſſa omnia diuini ſuperioris agentis, de quo quidem alibi latius. Quomodo ergo potentiæ actiuæ naturali correſpondeat paſſiua, dixi. Sed dicet aliquis, ſi materiæ duplex inest potentia, nunquid omnis potentia paſſiua eſt contradictionis; hoc enim ſcribitur 9. *met. com.* 17. Conuenit hæc ratio rebus inferioribus. *Nata*, inquit, *quod ſemper agit ſol, & aſtra, neq; eſt timendum, quod aliquando ſtent. non enim illis ineſt contradictionis potentia.* Imperfectiſſimus ſane potentiæ modus in prima inuenitur materia, authore comm. *de ſubſtantia orbis cap. vlt.* quæ eſt potentia ad eſſe, eſt enim ad vtrumlibet *& per eam res poteſt eſſe, & non eſſe. In potentiis*, inquit, *actiuis naturaliter agentibus, non eſt contingens æquale*: quoniam natura eius, eſt natura materiæ, & non natura formæ; prima autem materia ad duo contraria, recipienda æqualiter eſt diſpoſita; idemque huiuſmodi receptio ineſt illi naturaliter: hæc igitur ſententia corruptibilibus rebus congruit; cœlo autem minime, quippe cum in eo ſit tantum potentia ad vbi, quæ non eſt paſſiua, quæ duo contraria æqualiter recipiat. 2. *cap. de ſubſtantia orbis*: *Nulla*, inquit, *potentia eſt in corpore cœleſti*; omne enim, in quo eſt potentia, non eſt potentia, niſi ad duo contradictoria. Sed *dicet aliquis*, cœlo quoque ineſſe contradictionis potentiam: nam ſi illi ineſt potentia ad vbi, & contradictionis etiam: *corpus enim cœleſte ex ſe mouetur.* & omne,

quod

De potẽtia.

Cuilibet potentiæ actiuæ correſpond. paſſiua.

1.

5. met. 17.
9. met. 2.

2.

Potentia metaphyſica non reſpondet potentia paſſiua.

Potentia paſſiua materiæ quomodo correſpondeat agens.

1.

Cœlum eſt agens.

2.

1.

2.

Potentia paſſiua eſt contradictionis.

5. phyſ. 8.
7. met. 22.
2. phyſ. 48.

An ſit potentia in corpore cœleſti.

12. met. 41.

De potentia. quod ex ſe mouetur, poſſibile eſt, vt quieſcat. vnde expreſſe ibidem aſſeuerat, in cœlo hoc inueniri, vt quieſcere poſſit. *Dices*, corpus cœleſte quatenus eſt corpus ſimplex non compoſitum ex materia & forma, ſic eſſe indifferens ad vtrumlibet, nempe ad motum, & ad quietem; motus enim cœli pendet ex diſpoſitione motoris: proinde quatenus ſtet ſub motore, non eſt in potentia contradictionis; quia *motor cum* 7. met. 53. *non eſt ad vtrumlibet*, ſecundum philoſ. mentem, *cum abſit à materia, quæ ad vtrumlibet ſe habet*. Itaque, omnis potentia paſſiue eſt potentia contradictionis, quæ eſt in prima materia, idque ſimpliciter, at quæ eſt in corpore cœleſti, eſt tantum potentia ad vbi, quæ ſecundum quid contradictionis potentia vocari poteſt. Quomodo ergo potentia paſſiua, ſit potentia contradictionis, patet. Sed *aliquis ille dubitabit*, & dicat: audiui quomodo potentia paſſiua, ſit contradictionis: ſed ſcire vellem num illa potentia, quæ non reducitur ad actum, ſit otioſa omnino? Atqui ſcribitur, *Deum & naturam* 1. cal. 32. *nihil fruſtra facere, aut feciſſe*. Et *Deum nihil facere fruſtra*, neque 3. an. 45. deficere in neceſſariis. Et reuera potentiæ phyſicæ fruſtrari Potentiam phyſicam ſuo actu non fruſtrari. non poteſt; nam quicquid eſt poſſibile ex parte agentis, eſt etiam poſſibile ex parte paſſi ſecundum Comm. 1. *cœli, com.* 124. In cauſa vero eſt, quia actiue potentiæ per paſſiuam, & viciſſim paſſiua per actiuam diffinitur. Hac ratione philoſophus vſus eſt, quo probat intellectum agentem dari; Natura nihil agit fruſtra. *Quia*, inquit, *in omni natura, in qua datur vnum*, quod eſt omnia fieri, *& alterum dari, neceſſe eſt*, quod eſt omnia facere. Eadem quoque vſus eſt Comment. 12. *met. com.* 18. *Omnis forma*, 3. an. 17. inquit, *ſunt in potentia in prima materia, & in actu in prima forma*, & *in materia non eſt potentia niſi apud ſeparationem eius a forma*. 8 cal. 20. Quamobrem cum ſubſtantiæ materiæ, ſit in potentia, ſi aliquæ extiterit potentia materiæ, nunquam in actum exitura; 2. cal. 50. illa profecto à natura otioſe eſſet condita, quod plane non Potentia actiua quomodo non eſt fruſtra. eſt fas ſic de natura ſentire, ſtaret enim generatio, & corruptio pariter. Proinde, ait philoſophus, quod *ſi natura dediſſet aſtris virtutem motus progreſſiui, ſibi quoque mouendi inſtrumenta dediſſet*: vt enim contingit, natura fecit nihil. Idem ſentiendum Loquentes qui ſunt. eſt de potentia agentis actiue, quod ex philoſopho 3. *met. com.* 15. vbi agit contra loquentes, ſcire poſſumus. *Loquentes dicuntur*, teſte com. *qui ſine ratione loquuntur*: & ſelec dicit fuiſſe Saracenos, ſuæ vtique legis cultores. Ii, vnum agens nempe Deum, ſine medio dicunt agere omnia. Sed 9. met. 7. tunc illis contingit dicere, quod ſcribitur, vt *nullum ſcilicet agens, naturalem habeat actionem*. quod ſi propriis careant actionibus entia; & eſſentiis quoque propriis carebunt, atque ita inter entia nulla prorſus erit diſtinctio. quod cum ſit omnium abſurdiſſimum; ita plane & ſtultiſſimum omnium ſimile quiddam habet 12. met. com. 18. hæc Auerroes contra legis ſuæ ſectatores. Sed *dices*, materia in potentia paſſiua, plures habet formas, nempe indiuiduorum, quas nunquam eſt receptura, alioquin omnia neceſſario contingerent, quod philoſ. non probatur libro de interpretatione, & Comm. *Dicere, inquit, omnia ex neceſſitate euenire, eſt ſermo* 2. phyſ. 48. *falſus*. Ad quod quidem *dici poteſt*, nullam potentiam fruſtrari, quæ eſt ſecundum præcipuam intentionem naturæ: talis vero eſt intentio ſpeciei propagandæ conſeruandæque, in quo quidem negotio agēdo, cum paſſiua, tum etiam actiue potentia, ſuo non fruſtrabitur, ſeu priuabitur actu. Itaque quonam modo potentia actiua, ſuum actum præcedat, atque aliqua paſſiua illi correſpondeat, itemque quomodo potentia paſſiua, eſt potentia contradictionis, & vtrum hæc ſint in cœlo, denique an omnis potentia phyſica reducatur in actum, dixi.

CAP. IV.

Potentia quomodo ſit in æternis.

Qvanquam in primo Pymandri, nonnihil de hac materia ſcripſerim; quia tamen locus iam adeſt ad loquendum aptus, copioſius, atque diligentius diſputare lubet, vt quod parcius mihi eſt dictum, hic copioſior ſermo illius ſuppleat inopiam. Extat philoſ. Potentia in ſempiternis. ſententia 9. *met. comm.* 17. *Eſt*, inquit, *nihil potentia ſempiternum*: de his enim loquitur rebus, quæ ſunt formæ à materia liberæ, purique actus, in quibus tamen æternis, ſecundum philoſophi mentem, extra primam intelligentiam, licet non ſit potentia realis, quum non diſtet eſſe à poſſe; ineſt tamen eis logicæ potentiæ modus. Sane, *intelligentia Saturni*, vt dicit Commentator, *in quantum eſt ens, non repugnat perfectionem fieri*: ſic etiam talpæ, quatenus eſt animal, non repugnat poteſtas videndi: alioqui viſio cuilibet repugnaret 3. an. 5. animantium. Sola ergo primæ intelligentia libera eſt ab omni huiuſmodi potentia, quomodo autem in illa diuinæ Potentia eſt in æternis. maieſtate ſit potentia, ad mentem philoſophorum, in primo Pymandri dilucidaui, cui tamen deſunt, quæ modo dicenda eſſe conſtitui, nempe quomodo in Deo ſit omnipotentia, & alia, quæ à theologis proponuntur: cum fauore Omnipotentia Dei oſtenditur. igitur diui Pymandri, de illius potentia, ſiue omnipotentia loquamur. Deum omnia poſſe, non tamen omnia facere, in quæſt. vet. ac nouæ legis Auguſt. docet: *Omnia*, inquit, *poteſt Deus, ſed non facit, niſi quod conuenit veritati eius & iuſtitiæ*; potuit namque cuncta facere ſimul, ſed ratio prohibuit, id eſt, voluntas: Dei enim voluntas eſt rationalis & æquiſſima. Deus itaque omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur. vult omnia bona, propterea *omnia quæ voluit, fecit*, dicit Dauid. Ideo autem omnipotens Deus vocatur, quia ne- Quare omnipotens. Pſal. 113. tur alii potentia, non gratuita, ſicut homo & angelus, poteſt quidquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe & nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit: & omne, quod vult fieri, vult ſe poſſe: ſed nō omne, quod vult ſe poſſe, vult fieri: ſi enim vellet, fieret, quia voluntati eius nihil reſiſtere poteſt. Vnde Auguſt. *Non ob aliud*, in Ench. cap. 96. inquit, *Deus veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quidquid vult, poteſt: nec voluntate cuiuſpiam creaturæ, voluntatis omnipotentis impeditur effectus*. Et de Spiritu & lit. cap. 31. *Non poteſt Deus facere iniuſta, quia ipſe eſt ſumma iuſtitia, & ſumma bonitas*: omnipotens vero eſt, non quod poſſit omnia facere, ſed quia poteſt efficere quidquid vult: ita vt nihil valeat eius voluntati reſiſtere, de qua quidem voluntate abunde locutus ſum in primo Pymandri circa finem. Chryſoſtomus, omnipotens Deus dicitur, *in homelia quadam de expoſitione ſymboli*, quia poſſe illius, non poteſt inuenire non poſſe, dicente propheta. *Omnia quæcunque voluit fecit*, & Apoſt. *Eius voluntati quis reſiſtit?* Nec ideo, omnipotens dicendus non Rom. 9. eſt, quia peccare non poteſt, nam poſſe peccare, infirmitatis Deus non poteſt peccare eſt, non potentiæ: ſi enim hoc poſſet, omnipotens non eſſet. *Magna eſt igitur Dei potentia*, teſte Auguſtino *non poſſe mentiri, mori*, &c. *ſunt enim quædā, quæ in aliis rebus potentia deputanda ſunt: in aliis vero, minime. & quæ in aliis laudabilia ſunt, in* 15. Trin. *aliis vero reprehenſibilia ſunt. Non ergo ideo Deus minus eſt potens, quia peccare non poteſt, cum omnipotens nullatenus poſſit eſſe, qui hoc poteſt*. Et in lib. de ſymbolo, *Deus non poteſt mori, non poteſt falli, vnde ideo omnipotens, quia ei hæc appropinquare non valent; poteſt tamen hæc in aliis operari*. Baſil. mag. *Deus, inquit, eſt dominus naturæ, ipſe eſt, qui quæ ſua ſponte fieri non poſſunt, vt fieri poſſint, facit; omnium enim rerum potens eſt, & arbitratu ſuo cuncta commutat*. de conſt. monaſt. c. 2. Chryſoſt. *Si viſibilia ſufficiunt nobis*, inquit, *ad docendam potentiæ magnitudinem, vbi ad inuiſibiles venerit virtutes, quæ* hom. 4. in c. 1. Gen. *mens, quis ſermo ſufficiet enarrare magnificentiam eius inenarrabilem?* Quamobrem Dauid cum quodam mentis raptu in Pſal. 105. canebat: *Quis*, inquit, *loquetur potentias domini?* & Pſal. 144. *Potentiam tuam pronunciabunt, quia omnia quæ voluit fecit in mari, in cœlo, in omnibus abyſſis*: hanc ob cauſam hortatur, vt ad ſaluandum populum ſuum properet Pſal. 79. *Excita potentiam tuam, & veni, vt liberes pauperem à potente*, vt ſuo pellas regno fortem armatum, qui niſi à potentiori vinci, extrudique non poteſt, & 88. *Tuum brachium cum potentia*: brachium domini Chriſtus dominus, de quo Iſaias 52. *Et brachium domini cui reuelatum eſt?* vnde beata virgo ait: *Fecit potentiam in brachio ſuo*, ſubdit illius brachii potentiæque virtutem: *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui*. Magna Dei poten- Luc 1. tia, qua mors à morte vincitur, & ſuperba potentia, humilitate ſaluatoris ſuperatur: Iuſtitiæ iniuſtitia cedit, & paupertate, opum diuitiarumque gloria extruditur. Propterea Dauid, ſeſe adhortatur ad huiuſmodi laudes canendas: *Introibo in potentias domini, donec annunciem brachium tuum*, po- Pſal. 70. tentiam tuam, generationi venturæ, huius autem potentiæ triumphum Pſal. 75. accuratiſſime explicat: *Ibi*, inquit, *confregit potentiam, arcum & bellum*. ibi, inquam, nempe in cruce domini, quia victus eſt draco ille magnus, qui ſeducit vniuerſum orbem. Hac de cauſa Paulus monet Epheſios, vt Eph. 6. ſtent firmi in fide, hac Dei potentia confortati, *Confortamini, ait, in domino, & in potentia virtutis eius*, & Coll. 1. *In omni virtute confortati, ſecundum potentiam claritatis eius*. vnde Dauid, Pſal. 64. *Accreſcis potentia, qui conturbas profundum maris ſonum fluctuum eius*. Itaque omnipotens dominus Deus in rerum creatione, in creaturis condendis: omnipotens quoque in illarum reſtauratione, atque redemptione. Sed de diuinis ſcripturis ſatis.

Cæterum, omnipotentia vno quidem modo ſic intelli- Quid omnipotentia. genda eſt, quod illa immediate omnia ex nihilo produxerit, ad omniaque ſeſe extendat, quæ contradictionem non implicant: immediate, inquā, quoad cauſæ extrinſecæ adiumētū, non autem quoad cuiuslibet effectus producti, ſiue producendi rationem, immediationemque; hoc enim ſapientum

 pro-

Poten- probatur nemini. Hoc enim modo cum à philoſophis, tum
tia eſt in etiam à Theologis omnipotens non dicitur; fieri enim to-
æternis. tum antequam partes fiant, rei natura non ſuſtinet. non er-
Quod ſit go; quia hoc atque huic ſimilia à Deo fieri non poſſunt, pro-
omnipotēs. pterea Deus omnipotēs dicendus non eſt, cum non ſit defe-
Rationes. ctus Dei facientis, ſed rei patientis: Deum autem eſſe omni-
potentem, id eſt, poſſe facere omnia, quod eſt poſſibile
factu, quodque contradictionem non implicat, ex ſupra-
dictis quidem conſtat ſatis, & adhuc quoque ſic conſtare
poteſt, atque demonſtrari demonſtratione propter quid .i.
1. propter cauſã, & aliquod prius. Sane, id eſt in ſe propter quid
demonſtrabile, quod ex ſuis terminis habet, vt per aliquod
verum prius ſimpliciter, atque notius demonſtrari poſſit:
Etenim, quemadmodum illud dicitur per ſe verum, quod
ex ſuorum conſtat veritate terminorum; ita plane demon-
ſtrabile, quod ex ſuis terminis demonſtratur. ſed Deum
mediate, & immediate, ſaltim quantum ad aliqua, omnia
poſſe eſt tale aliquid demonſtrabile à beata demonſtratio-
ne propter quid: Eſt enim cauſa prima, à materia nequa-
quam dependens in operando: poteſt ergo materiæ, atque
cauſæ ſecundæ vicem ſupplere, ni rei natura obſtiterit. igi-
tur eſt per ſe demonſtrabile, demonſtratione propter quid
ab intellectu beatorum, atque viatoris per cognitionem
abſtractiuam. Reuera, cuicunque rei ineſt alicuius termi-
ni intellectus ſimplex, immediatam principij veritatem,
Per notitiã atque concluſionis mediatam, virtualiter includens; ab eo
abſtracti- profecto, verum propter quid propoſitionis mediatæ, ha-
uam. beri poteſt. ſed huiuſmodi eſt intellectus beati, atque viato-
ris de diuina eſſentia, abſtractiuam notitiam habentis: ha-
bet enim conceptum ſimplicem diuinæ eſſentiæ, quia in
ipſa beatificatur. ſed notitia diuinæ eſſentiæ intuitiua, ſiue
abſtractiua, immediatam aliquam continet veritatem, hanc
2. præcedentem nempe quod Deus ſit omnipotens: median-
te ergo illa, hãc intelligit: igitur demõſtratione propter quid
Deum eſſe omnipotentem, ab huiuſmodi eſt demonſtra-
bile. Profecto, omne verum mediatum, per immediatum,
Demõſtra- hoc demonſtrationis modo, eſt demonſtrabile. ſed Deum
tione quia eſſe omnipotentem, eſt tale aliquid, vtpote verum neceſſa-
& imme- rium mediatum: ab intellectu autem beato euidenter con-
diata po- cipi poteſt, & demonſtrari. ergo &c. Sane, beatus diuinam
teſt demon cognoſcens eſſentiam, eiuſque intrinſeca, intuitiue quidem,
ſtrari. viator vero abſtractiue, Deum omnipotentem eſſe, vtroque
modo demonſtrare poſſunt. Adde, quod demonſtratione
quia oſtendi poteſt; nam quod verum eſt de cauſa, ſecun-
dum rationem cauſæ; eſt etiam verum per demonſtratio-
nem quia, per effectus ſcilicet. ſed Dei omnipotentia, eſt
Rationes. cauſa omnipotentiſſima & hoc eſt verum ſecundum ratio-
1. nem cauſæ, Deum ſcilicet eſſe omnipotentem: igitur de-
monſtrari poteſt demonſtratione quia: ex effectibus autem
omnipotentiæ, eius cognoſcitur omnipotentia, etiam de-
monſtratione quia & immediata. Etenim cauſa perfectiſ-
ſima, in quemlibet poteſt effectum, ſine alterius adminicu-
lo, cuius habet virtutem operandi. ſed cauſa prima eſt hu-
iuſmodi, quippe quæ cauſæ virtutem ſecundæ eminentius
contineat. ergo &c. Sane, ſi aliqui effectus, ita perfecte à cau-
ſis producuntur æquiuocis, atque ab vniuocis, idque quia
illorum virtus in illis perfectiue, eminentiusque continee-
tur, vt patet in ſole, qui per ſeipſum immediate calorem in-
fundit: multo ergo magis id prima cauſa præſtare poterit.
2. Amplius, ordinis eſſentialis neceſſitas, ex hoc vel maxime
pendet, quod vna cauſa in ordine conſtituenda, abſque al-
terius dependentia, atque reſpectu conſtitui non poteſt,
alioqui huiuſmodi neceſſitas caſſa ſolicitudine laboraret.
ſed prima cauſa, cum eius virtus impediri non poſſit, in
eſſe quemlibet plane ponere valet effectum: ergo quod
prius. Adde, quod omne poſſibile, & obiectiue quidem, &
3. paſſiue, ob reſpectum, quem ad primam cauſam habet, di-
citur tale aliquid producibile. at prima productiua, & actiua,
potentia, eſt potentia diuina: per conſequens ergo primo
producibile ab illa producitur. Reuera, poſito primo pro-
ducibili, & primo productiuo perfecto, nullo modo im-
pedito, ponitur etiam productio, etiam quocunque alio
productiuo circumſcripto; prius namque in ſuo priori à
Deum eſſe poſteriori non dependet. Ad hæc, Deum eſſe omnipoten-
potentem tem mediate, ſic patefieri poſſe arbitror. Rerum omnium
mediate. quæ productæ ſunt, vniuerſitas eſt cauſata, habetque cau-
1. ſam, quæ ad rerum huiuſmodi non ſpectat ordinem, alio-
qui eſſet cauſa ſui. Aliquid igitur eſt extra vniuerſitatem
rerum. Cum igitur, in cauſis non ſit aſcenſus in infinitum;
aliqua igitur eſt cauſa, extra conditarum ordinem cauſarum,
à qua tota multitudo cauſata dependet. In illa ergo eſt ſta-
tus, velut in primo cauſante: hoc autem primum eſt ſanctiſ-
ſimus Pymander. denique quãto cauſa effectiua cæteris præſtat
nobilitate potentiæ, atq; naturæ; tanto in cauſando, produ-
cendoque cæteris præſtabit. ſed cauſa prima effectiua, infi-
nita, ſua nobilitate, omnibus rebus in infinitum antecellit,
igitur in cauſando in infinitum vincet omnia. Cum igitur
infinitam habeat virtutem ad producendum, ex nulla igitur
cauſa dependet, in cauſando, producendoque, alioqui re-
ſpectu illius, à qua dependeret, imperfecta eſſet, & ſic non in-
finita. Eſt igitur aliqua cauſa omnipotentiſſima, à qua cœ-
lum dependet, & natura omnium.

CAP. V.

Argumenta contraria.

SI Deo ineſt omnipotentia: nihil ergo non ab eo fi- 1.
eri poteſt; cum enim ſit agens omnipotens, agens
ex neceſſitate naturæ immediate ergo omnia pro-
ducenda, produxit. ſed hoc eſt falſum. ergo & an-
tecedens. Amplius, ſi Deus eſſet omnipotens, immediate 2.
moueret cœlum, quod eſt falſum; infinita ſiquidem eius
virtute moueret in non tempore. At ſi motus cœli fieret in
inſtanti; tunc plane omnes eius partes ſimul, ac ſemel eſſent
in eodem loco. Quæ profecto ratio mouit Auerroem, vt
profiteretur, cœlum à primo mouente, immediate nequa- 12. *met.*
quam moueri: ſed ſecundam addidit intelligentiam, à qua
quidem motus, ſucceſſionem, à prima vero, perpetuitatem, 3.
æternitatemque haberet. Præterea, ſi Deus potentiam ha-
bet immediatam ad omnem effectum producendum: igi-
tur quælibet cauſa ſecunda, & propria eſſentia, & actione
careret. Tenet conſeq. nam fruſtra illi eſſet; eſſentia enim
atque natura gratia operationis tribuitur. ſed hoc eſt falſum
tunc enim ordo rerum eſſentialis funditus euerteretur: er-
go &c. Suffragatur huic ſententiæ authoritas Comment. 6. *Auerr.*
met. *Moderni, inquit, ponunt vnum agens ſine medio,* nempe De-
um, *& tunc contingit illis, vt nullum ens habeat rationem propri-
am naturaliter, & cum entia non habeant actiones proprias, non ha-
bebunt quoque eſſentias proprias; actiones enim non diuerſificantur,
niſi per eſſentias diuerſas.* Et hæc opinio eſt valde extranea, &
qui recipiunt huiuſmodi, non habent cerebrum naturaliter
habile ad bonum. Item, nullum immateriale, teſte phil. 4.
7. *met.* contra Platonem de ideis, immediate materiam tranſ-
mutare poteſt. ſed Deus eſt ab omni prorſus materia liber:
igitur immediate non habet virtutem cuiuſlibet effectus
producendi. Adde, quod tunc omnia neceſſario acciderent, 5.
atque ita nullus eſſet mali boniqua delectus; Nam prima
cauſa ex neceſſitate agens, ſecundæ quoque cauſæ, primæ
nequaquam obuiaturæ, illius imperio, atque neceſſitati ce-
derent. Iterum, ſi Deus eſt omnipotens: omnia ergo erunt 6.
poſſibilia: nihil ergo impoſſibile. Remoto autem impoſ-
ſibili; & neceſſarium quoque remotum iri, neceſſe eſt: eta-
nim, quod neceſſe eſt eſſe, impoſſibile eſt non eſſe: ſi ergo
Deus eſt omnipotens; neceſſarium à rerum natura re-
mouendum eſſet omnino: Deus ergo non eſt omnipotens.
Amplius, omnipotentia per effectus oſtenditur, alioqui vt 7.
dixi paulo ante, reputaretur otioſa, & inanis. ſi igitur poten-
tia Dei eſt omnipotentiſſima: eſt ergo infinita, atque ita ef-
fectum infinitum producere poteſt, quod eſt impoſſibile:
non eſt ergo omnipotens. Adde, quod non poteſt peccare, 2. *Tim.* 2.
neque ſeipſum negare, & quod parcendo ſuam omnipoten-
tiam maxime manifeſtat. cum ergo hoc ſit vltimum po-
tentiæ ſuæ; non ergo eſt omnipotens: nam mundi creatio
plus aliquid, imo multo magis potentiæ denotat: igitur Deus
non eſt omnipotens.

Verum *ad hæc* atq; his ſimilia, *ſic reſpondere valemus*, inpri-
Reſpond. miſque ſcire oportet, inter theologos, atque philoſophos
ad argu- hoc intereſſe, quod phil. dicant Deum eſſe omnipotentem,
menta. mediantibus tamen cauſis ſecundis: theologi vero, ſecluſo
1. etiam huiuſmodi cauſarum adminiculo, Deo omnipoten-
tiam tribuunt, eamque in hoc conſiſtere aiunt, quod cuiuſ-
cunq; ſecundæ cauſæ vicem ſupplere valeat: denique, quod
omnem poſſit effectum producere, cui non inest repugnan-
tia ex ſuorum formali ratione terminorum ſimpliciter ſum-
pta. Cæterum, cum potentia nominetur propter poſſibi-
lia, quæ facere poteſt: Deus autem cum omnia poſſe dici-
tur: recte ergo omnipotens dicitur: quod omnia poſſibi-
lia poſſit. *Poſſibile* autem *duplex* dicitur, teſte phil. 5. *met. cap.* *Poſſibile*
de poſſibili. *alterum quidem per reſpectum ad aliquam potentiam,* *duplex.*
ſic quod humanæ ſubiacet potentiæ, homini eſſe poſſibile
affirmamus. Quod ſi ideo Deus dicatur omnipotens, quia
poteſt facere omnia, quæ ipſius ſubiacent potentiæ, perinde
erit, ac ſi quis diceret Deum eſſe omnipotentem, quia poteſt *Primum.*
omnia, quæ poteſt. ſed tum in notitia omnipotentiæ decla-
randa, circulationis vitium incurrimus. Præſtat ergo, hac
ratione Deũ omnipotentem appellare, q. ſcil. abſolute poſ-
ſit omnia poſſibilia facere. & hoc ad ſecundũ poſſibilis mo- *Secun.*
dum

Potentia aſt in æternis. dum referendum eſſe, aſſerimus. Eſt autem, ſiue dicitur aliquod poſſibile abſolute, ex terminorum vtique habitudine, puta quando prædicatum non repugnat ſubiecto: ſi vero repugnet, impoſſibile. Sane, ſi vnum quodque agens agat ſibi ſimile, vnicuique plene potentiæ actiuæ, poſſibile, tanquam obiectum proprium, ſecundum illius actus rationem reſpondet, in quo huiuſmodi actiua fundatur potentia: ſic calefactiuæ potentiæ veluti proprium obiectum, ad eſſe calefactibile refertur. Porro, eſſe, in quo diuinæ potentiæ ratio fundatur eſt infinitum, totius eſſe perfectionem in ſe habens. Quare, quidquid habet rationem entis, ſub poſſibilibus abſolutis, quorum reſpectu Deus dicitur omnipotens, contineatur neceſſe eſt: non ens autem opponitur enti, ideoque, quæ non ſunt, ſub poſſibilibus abſolutis non continentur, & per conſequens, non ſubſunt diuinæ potentiæ, idque non ob diuinæ potentiæ defectum, ſed rei imperfectionem, quæ non habet rationem in ſeipſa, vt na fieri poſſit. Quamobrem, quæ contradictionem implicent, entia deficientiæ factaque impoſſibilia conuenientius dicenda ſunt, quam quod à Deo produci non poſſint, neque hoc obuiat ſententiæ angeli ita tubicinantis: *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*; quandoquidem quod contradictionem implicat, verbum dici non poſſit, à nullo enim intellectu concipi poteſt. Quomodo ergo Deus dicatur omnipotens, ex his atque ea paulo ante dictis, patere arbitror. Modo argumenta ſunt nobis

Non erit impoſſibile omne verbum.

Ad arg. ſoluenda & ad 1. quidē ſic *reſp*. quamuis in primo & in 2. Pymandri de hac re copioſius diſputarim, vbi diſtincte de mūdi creatione ſum locutus, Deum libere agere, & non ex aliqua moueri naturæ neceſſitate, inſtar ignis naturæ neceſſitate calorem emittentis, actio enim eſt libere, quæ eſt naturæ libere agentis quæ eſt ſua actio, ideoque noui ei aliquid accidere nequit, quum nulla in Deum nouitas cadat, ſed in creaturam potius.

2\. Ad 2. Deus, quoad ſuam potentiam, in inſtanti, motum cœli cauſare poteſt, ſed hoc, ipſa motus natura non patitur. *Dices*, aliqua ergo virtus finita, æquali tempore, ac ipſe Deus, cœlum mouere valebit. Admitto, ex hoc tamen diuinæ virtuti non eſt comparanda, quin ex ſe modo eſſet actu, poſſet mouere corpus infinitum; quam ob cauſam, ratio Commentatoris, duas in primo orbe intelligentias ponentis, nihili eſt facienda; ſibi enim contradicit.

Contra com. rationes.

1\. Etenim, ſi æternitas, & ſucceſſio non ſunt idem: quælibet ergo illarum propriam habet cauſam, atque ita prima cauſa, motus æternitatem immediate cauſabit; nec tamen in inſtanti, ſin vero idem, vna illarum ſufficit: altera ergo eſt o-

2\. tioſa. Item, ſecunda intelligentia, primam impedire non valet: illa ergo cum illa in inſtanti mouebit, ſeu mouere poterit. Itaque, quod attinet ad diuinam potentiam, quæ eſt infinita, motus fieret in inſtanti, ſed id non fert natura rei, quæ fit ſucceſſiue.

3\. Item, ſecunda intelligentia mouet, quia primo à prima mouetur: non eſt ergo illi impedimento, quominus poſſet motum cauſſare in inſtanti. Reuera, duabus cauſis, ſuperiori ſcilicet, & inferiori ad eundem effectum producendum concurrentibus, effectus ſuperioris, vtpote potentioris naturam ſequitur. ſed ſuperior intelligentia eſt infinita: igitur moueret in inſtanti. Cum igitur motus ex ſui natura ſit ſucceſſiuus, non poteſt fieri in inſtanti, & hæc cum

3\. omni reuerentia dixerim. Ad 3. Comm. loquitur contra quorundam errorem, qui aiebant à Deo immediate fieri omnia, quod certe Auguſt. non placet ſic dicenti, res à Deo

4\. ita adminiſtrari, vt eas proprios motus agere ſinat. Ad 4. vera eſt illa ſententia ad mentem philoſophi contra ideam Platonis; huic tamen propoſito deſeruire non poteſt vt pa-

5\. tet bene conſideranti. Ad 5. Si Deus immediate ageret omnia; in vniuerſo non eſſet malum culpæ; aliquod tamen eſſet contingens: ſua enim voluntate libere, & contingenter ageret, vnde quamuis ſua actio ſit neceſſaria in ſe & ex natura rei; ad obiectum tamen extrinſecum tranſit contingenter: alioqui ſi neceſſario tranſiret; ab illo vtique de-

6\. penderet, quod eſt falſum. Ad 6. Omnipotentia Dei, impoſſibilitatem, atque neceſſitatem à rebus non excludit; nam etſi omnia ei poſſibilia ſunt, etiam quæ ſecundis cauſis poſſibilia non ſunt; ab illis tamen huiuſmodi impoſſibilitatem non remouet, neque imponit neceſſitatem. Ad

7\. 7\. *Minor* veritatem habet in agente vniuoco, cuius virtus in ſuo effectu tota oſtendi poteſt; potentia enim hominis generatiua, amplius poteſt nihil, quam hominem generare. In agente autem æquiuoco, ſiue non vniuoco, cuiuſmodi eſt Deus, cum quo creaturæ, genere, aut ſpecie conuenire non poteſt, fallit: quare effectus minor eſt quam illius potentia, Potentia præterea diuina, etiamſi nullum extrinſecum opus produxiſſet; adhuc tamen otioſa dici non poſſet, quippe cum exterior effectus non ſit diuinæ potentiæ finis, ſed ipſa potius ſui finis effectus. Ad *confirmationem* patet ſolutio ex

ſuperioribus; peccare enim eſt à perfecta ratione deficere, et poſſe deficere in agendo, diuinæ non competit omnipotentiæ; idcirco Deus omnipotens peccare non poteſt. De poteſtate abſoluta & ordinata. Quod autem dicitur à phil. 4. Top. quod poteſt Deus, & ſtudioſus praua agere, ad mentem gentilium locutus eſt, qui homines in deorum numerum migraſſe dixerunt. Ad aliam *Deus non poteſt peccare.* *confir*. dico, Dei omnipotentiam in parcendo, atque miſerando oſtendi maxime; quia nimirum ſummum eſt ſuæ poteſtatis indicium, libere poſſe peccata dimittere. Parcendo *Potentia Dei in parcendo.* præterea, ad infiniti conſortium, ſocietatemque boni, qui eſt diuinæ effectus potentiæ vltimus, adducit homines, æternis antea ſupplicijs obnoxios. Adde, quod diuinæ miſericordiæ effectus, omnium eſt diuinorum operum fundamentum in hoc ipſo autem, diuina manifeſtatur potentia, quod ad ipſum omnium bonorum prima ſpectet inſtitutio.

QVAESTIONIS XXI.

CAP. I.

Potentia Dei abſoluta & ordinata.

AVdiuimus Dei omnipotentiam omnia poſſe, quæ ſunt factu poſſibilia; præſtat modo huiuſmodi potentiam diſtinguere in ordinatam ſcilicet, & abſolutam, vt ſic cum modius intelligamus, quæ ſumus diſputaturi. Cæterum, agere ex potentia ordinata, ad agens liberum ſpectat, quod intellectu, atque voluntate agit. In huiuſmodi autem agente, tunc potentia ordinata cognoſcitur, cum ſiquidem ſecundum inſtitutam, rectamque agit regulam. Quando vero illius regulæ limites tranſgreditur, & quidem plurimum, potentia abſoluta nominatur: eo plane modo, quo iuriſtæ diſtinguunt, *poſſe de facto, & de iure*. Reuera, quando eſt aliqua lex, quæ non ſubeſt poteſtati agentis, ſed voluntati inſtituentis, agens huiuſmodi ſubditum legi, ordinate agat neceſſe eſt, inordinate vero, nequaquam. At ſi lex in potentia ſit agentis, & cum hoc etiam rectitudo legis, quia nimirum lex recta dicitur, quod à tali ſit inſtituta agente; tunc plane tale agens pro ſuo arbitrio libertatis, & legem mutare, & aliam condere, vt lubet poteſt, atque ita in tali agente ordinata, ab abſoluta vincitur potentia. Itaque, Deum agere ſecundum potentiam ordinatam, dicimus, quando quas condidit creaturarum leges, ſeruet: ſecundum vero potentiam abſolutam, cum illarum terminos egreditur, non tamen ſuæ poteſtatis magnitudinem. Quare Deum agere ſecundum potentiam abſolutam, non eſt enim ſine lege ſiue legis rectitudine agere, ſed non ſecundum eas, quas in creaturis videmus leges eſſe perſcriptas; potentia enim abſoluta, eſt diuinæ potentia executiua eorum omnium, quæ in ipſa virtualiter continentur: *Agit* ergo *ſecundum potentiam ordinatam*, quando aliquid, ſecundum legem iam ordinatam agit: quando præter hanc agit, ſecundum abſolutam agere dicitur. Ex his ſic quidam argumentantur, nempe quod Deus poſſit multa agere ſecundum potentiam abſolutam, quæ tamen non poteſt ſecundum potentiam ordinatam. Sane, agens liberum & contingens, in cuius poteſtate eſt huius vel alterius voliti rectitudo; in alterum exercere poteſt potentiam abſolutam; licet alterum ſecundum potentiam ordinatam diſpoſuerit atque ordinauerit. ſed Deus eſt huiuſmodi ergo &c. Sed *dicet aliquis*: potentia abſoluta nihil poteſt omnino, niſi præeunte diuinæ voluntatis determinatione concurrente, & per conſequens ſcientia intellectus diuini, ſed potentia executiua, quatenus iſta concernit, eſt potentia ordinata: idem ſunt ergo. Item, quæ nunquam Deus eſt, vtrique potentiæ ſunt æque impoſſibilia; ſuper nullum profecto illorum, diuinæ cadit voluntatis determinatio, nec etiam diuini intellectus ſcientia: ergo quod prius. Adde, quod Deo, ſecundum potentiam ordinatam, poſſibile eſſe videtur, nihil præterquam id, quod eſt futurum; ſola enim futura ſunt à diuina voluntate determinata. ſed illa eſſe ſic determinate, nouit præciſe intellectus diuinus: ergo &c. Amplius quod eſt neceſſario malum, in aliquam non cadit Dei potentiam. ſed in Dei virtute, reproborum ſaluatio, damnatio quoque iuſtorum continetur, quæ neceſſario ſunt mala, reſpectu igitur iſtorum, nulla eſt abſoluta potentia. *Reſpondent* ad hæc, & ad prim. hoc modo, aſſerentes potentiam ordinatam reſpectu illorum præciſe dici, quæ à voluntate diuina ſunt actualiter determinata: abſolutam vero, reſpectu earum, quæ potentialiter tantum: vtraque igitur potentia voluntatem ſequitur, vna quidem actua-

Potentia ordinata.

Abſoluta.

Poſſe de facto & de iure.

Deum agere ſecundum potentiam abſolutam.

Obiectio. 1. 2. 3. 4.

Digitized by Google

De potẽ abſolu. & ordinata. actualiter, potentialiter altera. Ad 2. dicunt voluntatem diuinam magis ad vnum, quam ad aliud determinari, puta ad totius vniuerſi ſalutem, quam ad vnius muſcæ creationem: vnde ob maiorem in vnum, quam in aliud determinationem, vnum altero poſſibilius dicitur. Ad 3. Dicunt ſic *reſp.* *Platonis Timæum*: Deum ſcilicet nihil poſſe facere, niſi ea, quæ ſecundum potentiam facit: *Nihil*, inquit, *eſt ortum, cuius cauſa legitima non præceſſerit.* Alter quoque ſic reſpond. quod ſcilicet potentia ordinata dupliciter conſiderari poſſit; nempe quatenus eſt ſic actualiter ordinata, vel aptitudinaliter ordinanda: vnde Deus multa poteſt ſecundum potentiam abſolutam; quæ tamen non poteſt ſecundum potentiam actualiter ordinatam; bene tamen ſecundum potentiam aptitudinaliter, ſiue aptitudinalem. Et hoc mihi ſummopere placet e profiteor: ſiquidem quantum ad Deum ſpectat, vna eademque eſt potentia: reſpectu vero creaturarum, in quibus huiuſmodi ordinem cernimus, abſolutam ab ordinata diſtinguimus potentiam. Ad 4. Si illi effectus in diuina continerentur virtute, poſſet vtique Deus, ſecundum potentiam abſolutam, illos producere. & ſi determinaret: tunc etiam poſſet, ſecundum potentiam ordinatam. At Deus ſeipſum negare non poteſt, quod quidem accideret, ſi ſuæ ordinem iuſtitiæ mutaret, iuſtos pœnis tradendo, improbos vero gloria æternæ vitæ donando, quod nefas eſt dicere.

Propria opinio.

Poteſt Deus facere quæ non facit. Sed *dices*. *poteſt ne Deus facere quæ non facit*? Profecto circa huiuſmodi negotium, apud ſtudioſos fuit contentio, & quidem magna; quidam enim ex neceſſitate Deum agere, arbitrati ſunt: proinde, ſicut homo ex homine gignitur, ſic ex Dei potentia, rerum ordinem effluere atque manare. ſed huiuſmodi errorem in primo Pymandri confutaui, atque rationabiliter exploſi. Nonnulli vero dixerunt, curſum ordinemque rerum, diuinam ſapientiam, atque iuſtitiam ſequi, ſine quibus, Deus agit nihil. Quoniam autem Dei potentia (quæ eſt eius eſſentia) non eſt aliud quam eius ſapientia: quod igitur diuinæ congruit ſapientiæ, id tantum Dei potentia operatur; diuina enim ſapientia, totum poſſe potentiæ, atque imperium complectitur. Verum *ad hæc ſic reſpond.* ordinem rebus inditum à diuina ſapientia (in quo iuſtitiæ ratio conſiſtit) diuinam non coartare, atque limitare ſapientiam; etenim tota ordinis ratio, quæ à ſapiente, rebus à ſe factis imponitur, à fine eſt ſumenda. ſed finis rerum, eſt Dei bonitas, quæ in infinitum conditarum rerum conditionem ſuperat: non ergo ab illarum ordine, atque curſu limitari, determinari poteſt. Poteſt igitur Deus facere alia, quæ non facit. *Dices*, quæ Deus non præſciuit, atque præordinauit, nunquam eſt facturus. ſed non præſciuit ſe facturum, niſi ea, quæ facit: non poteſt ergo

1. alia facere quam facit. Sane, Deus non poteſt facere niſi quod iuſtum eſt fieri, aut facere debet, aut bonum eſt fieri,

2. ſed hæc talia iam facit: igitur non poteſt alia facere. Amplius, nihil facit aut dimittit, niſi optima & rationabili cauſa, licet nobis occulta, qua aliqua facit, aliqua vero dimittit. Porro,

3. illa ratio eſt æterna, quare illa manente, non poteſt aliud facere, quam facit; alioqui faceret aliud quam præſciuit. vnde

4. Auguſt. *Hoc ſolum, inquit, non poteſt Deus, quod non vult*: quaſi

de ſym. 1. c. 2. diceret, quod non poſſit aliquid facere, niſi quod vult, ſed non vult, niſi quod facit: non videtur ergo poſſe, niſi quod facit. Item, *lib. 7. Conf. cap. 4.* ad Deum loquens, ſic ait: *Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non eſt maior quam potentia: eſſet autem maior, ſi te ipſo tu ipſe maior eſſes.* Ex quo clare videtur, Deum non plura poſſe, quam velle, nec plura velle, quã poſſe; ſicut n. voluntas non eſt maior potentia; ita nec potẽtia maior eſt voluntate: ergo, &c. *Dico*: nec voluntatem potentia, nec potentiam voluntate in Deo eſſe maiorem; vna enim eademque res eſt potentia & voluntas, nempe ipſemet Deus, qui ſeipſo maior non eſt. Quod ſi dixerimus plura Deum poſſe, quam velle, Deum ſeipſo maiorem non dicimus, ſed plura diuinæ ſubiecta potentiæ eſſe, quam voluntati ſignificamus. Plura igitur Deus poteſt facere, quæ non

Plura poteſt quam vult. vult, & dimittere quæ non facit. Matth. 26. *An putas, quia non poſſum rogare patrem, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum?* Auguſt. in enchyridion cap. 85. *Omnipotentis voluntas, multa poteſt facere, quæ non vult, nec facit; potuit enim facere, vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos, qui Chriſtum ceperunt.* Et in *eodem cap.* cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent; egiſſent illi homines pœnitentiam: & factæ ſunt apud eos, qui non erant credituri. Nec vtique iniuſte Deus noluit ſaluos fieri, cum poſſent ſalui eſſe, ſi vellet. Et in lib. de natura & gratia, cap. 7. *Dominus Lazarum ſuſcitauit in corpore: nunquid dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? potuit quidem ſed noluit.* Itaque Deus poteſt aliud facere quam facit; & tamen ſi aliud

Ad arg. faceret, alius ipſe non eſſet. Et poteſt aliud velle quam vult; & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo poteſt eſſe; poteſt enim velle, quod ab æterno poteſt voluiſſe: habet etiam potentiam volendi & nunc, & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit. *De potẽ. abſolut. & ordinata.* Ex his autem patet quid ſit; dicendum ad argumenta: & ad primum quidem dico, quod quamuis in Deo potentia, ſapientia, & voluntas ſint idem, quia tamen eius voluntas non agit ex neceſſitate, ſed ex ſuppoſitione potius, neque eius ſapientia & iuſtitia determinari poſſunt ea rerum conditarũ ordine; nihil prohibet aliquid eſſe in potentia, quod ipſius voluntas non vult, neque ſub eo, quem rebus indidit, contineri ordine. Quoniam potentia officio fungitur exequentis, voluntas vero imperantis, intellectus & ſapientia dirigentis; hac de cauſa, quod attribuitur potentiæ ſecundum ſe conſideratæ, Deus dicitur poſſe ſecundum abſolutam potentiam. Et huiuſmodi eſt omne illud, in quo ſaluatur ratio entis: quod vero attribuitur potentiæ diuinæ, quatenus iuſtæ voluntatis imperium exequitur; ſecundum voluntatem ordinatam Deus agere dicitur. Tunc *ad argument. reſpond.* quod Deus poteſt aliqua facere de potentia abſoluta, quam quæ præſciuit ſe facturum, atque præordinauit; non tamen poteſt eſſe, quod aliqua faciat, quæ non præſciuerit, & præordinauerit ſe facturum; quoniam ipſum facere præſcientiæ ſubiacet & præordinationi, non autem ipſum poſſe, quod eſt naturale; ideo enim Deus aliquid facit, quia vult; non tamen ideo poteſt quia vult, ſed quia talis eſt in ſui

natura. Ad 2. Deus ſibi ſoli, non autem alicui debet aliquid, 2.
cum autem ipſe ſit iuſtus, & ſapiens, non poteſt facere, niſi quod ſibi conueniens eſt atque iuſtum: non quod modo conueniens eſt, atque iuſtum, hoc eſt, non ſecundum iuſtitiam atque ſapientiam, quam in rebus eſſe videmus tantum, ſed ſi adhuc aliud faceret; illud tamen ſapienter, iuſteque faceret. Ad *confirmationem*, licet rebus quæ nunc ſiunt ordo optimus attributus ſit, atque conueniens; poſſet tamen alias

res condere, aliumque illis imponere ordinem. Ad 3. in 3.
Deo eſt voluntas æquiſſima, qua facit omnia: quapropter contra eam non faceret, ſi quæ modo facit, dimitteret. & alis faceret; ſemper enim ſecundum rectiſſimam ipſius voluntatem faceret. Cum ergo dicitur Deum non poſſe facere, niſi quod ratio eſt eum facere ſic intelligendum eſt, non poſſe eum facere, niſi ea, quæ rationabilia ſunt, quæ ſiue faciat, ſiue fierent, rationabilia ſunt. Authoritas illa ſic eſt intelligenda: Id ſolum non poteſt Deus, quod non vult, ſcilicet ſe poſſe. Ad 4. dictum eſt, quod voluntas potentia, aut potentia voluntate in Deo maior non ſit: illa ergo ſe potentia extrinſeca ſubiecta reſpicit, quæ diuinæ ſubdita ſunt potentiæ. Itaque quid ſit diuina potentia ordinata, & abſoluta, dixi. 4.

CAP. II.

Deum poſſe meliora facere ea quæ facit.

CVm Dei potentia poſſit facere ea, quæ non facit, nunquid ea, quæ facit, meliora facere poſſit? ad quam quidem quæſtionem Apoſtolus ſic reſpondet: *Deus, inquit, poteſt omnia facere abundantius quam petimus, aut intelligimus.* *Epheſ. 3.* Et reuera, ſi ea ſpectes, quæ ad rei eſſentiam attinent, ſicuti eſſe rationale, quod eſt de eſſentia hominis, illa meliora fieri non poſſunt, tametſi aliquam rem illa meliorem facere valeat, quemadmodum quaternarium maiorem facere non poteſt; alioqui non eſſet quaternarius, ſed alius numerus: eodem enim modo ſe habet in diffinitionibus, differentiæ ſubſtantialis additio; ſicut vnitatis in numeris, 8. *met.* *Quæ Deus poteſt facere meliora.* At ſi conſideres ea, quæ extra rei eſſentiam continentur, veluti virtutes aduentitias, vtpote ſapientem eſſe, eloquentiæ gratia ornatum; ſic certe res meliores fieri poſſunt ab ipſarum opifice, & conditore Deo. *Argumẽta contraria.* Itaque, qualibet re condita, alia melior à Deo fieri poteſt. Sed *dices*, accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori, quæritur aſcendendo, aut eſt ſtatus ad aliquam ſupremam; & ſic habetur oppoſitum; aut non, & ſic poteſt procedi in infinitum. At, quo magis creatura excedit; eo plane eſt perfectior, atque ita creatura, quæ in infinitum excedit, eſt in infinitum perfectior: erit ergo creatura, in ſe intenſiue infinita quod eſt falſum. *Dico*, illam potentiam intelligendam eſſe de poſſibili abſoluto, qua dixi, quod quacunque creatura facta, perfectiorem fieri poſſe, nõ de poſſibili, quod ad aliquam egreditur vlteriorem creaturam: ſicut in numeris accidit: inexhauribilitas ergo diuinæ potentiæ denotatur, atque inconſummabilitas poſſibilis abſolute: eſt n. diuina potentia infinitæ actualitatis ſimpliciter nullo

actu

De potẽ. abſolut. & ordinata.

ctu exhaurienda. Cum ergo arguitur: erit ergo proceſſus in infinitum, negatur hoc de infinito vno ſimpliciter, qui eſt Deus benedictus; illud enim creatori tantum, non autem creaturæ conuenit: de infinito vero, cuius ſemper eſt aliquid vltra accipere, concedo, idque ex parte creantis, non autem
1. creaturæ. *Arguunt iterum*: tanto fit aliquid melius, quanto ſapientius ſed quicquid Deus facit, ſapientiſſime facit. non ergo poteſt aliquid melius facere, quam facit. Sane, ſi potuit, & noluit, inuidus ergo. ſed inuidia longe abeſt à diuinis: igitur, vnamquamq; rem in optimo, atq; vltimo perfectionis conſtituit: non ergo meliora poteſt facere ea, quæ fecit. Suffragatur nobis authoritas Aug. contra Maximinum, ſic diſpu-
2. tantis. *Si Deus potuit, & noluit gignere filium ſibi æqualem, inuidus fuit*. Amplius, quod eſt maxime bonũ, non poteſt melius fieri; maximo enim nihil eſt maius. ſed ſingula, quæ Deus fecit ſunt bona, ſimul vero valde bona: *Et vidit*, inquit Moyſis, *Deus vniuerſa quæ fecit, & erant valde bona*: pulchritudo igitur vniuerſi, non poteſt præſtantior, atque melior fieri. Eadem habet *Aug. in Enchyridion*. Adde, quod homo Chriſtus plenus gratiæ, & veritatis non poſſit eſſe melior, nec eiuſdem mater beatiſſima, ac creaturarum beatitudo creata, quod ſum-
3. mum bonum dicitur: non ergo omnia fieri poſſunt meliora. Ad hæc, ſi in ſpecierum perfectione daretur proceſſus in infinitum, quæ ex illis ſuperior inueniretur; quoddam totale perfectionele reſpectu inferioris vocaretur, atque ita omnium aliarum perfectionem contineret creaturarum; ſuperius enim inferioris perfectionem continet, ſicque infinitæ eſſet perfectionis, quod plane creaturæ nullo pacto conuenit. Adde, quod quemadmodum proceſſus ad menſuram eſt finitus; ita plane proceſſus in perfectionibus ſpecificis, ex 12. met. patet conſequentia. huic accedit illud, nempe quod rerum vniuerſitas à diuina perfectione, infinita differentiæ ratione diſtat, puta ſicut finitum ab infinito. Non poteſt ergo in eam cadere proceſſus in infinitũ, quippe cum huiuſmodi
4. proceſſus, omnẽ prorſus finitam ſuperet perfectionẽ. Item, proceſſus ad vnitatem atque totalitatẽ eſt finitus: & iſte ergo ſimiliter; eſt enim ad vniuerſi totalitatem, vnitatemque. Sane, id, in quod primo à Deo incipiendo, deſcenditur, dari neceſſe eſt; nõ ergo aſcendendo proceditur in infinitũ. Conſequentia nota eſt: antecedens patet ex illa Dionyſii authoritate: Infima iunguntur ſupremis per media, ita quod ſupremum infimi attingit infimum ſupremi: ergo quod prius. Adde, Deum & infimam creaturam eſſe duo extrema diſtantia in infinitum, non quidem per modum medii intercedentis, ſed per infinitatem Dei creaturam infinite excedentis: inter Deum igitur, atque creaturam, media infinita eſſe non poſſunt. Ex his ergo patet quomodo res conditæ à Deo meliores quam ſunt, fieri non poſſunt.

Soluuntur argumenta.

Ad hæc autem ſic *reſpondere poſſumus*, ſi illa dictio, *melius*, ſumatur *vt aduerbium*, atque importet *modum facientis*, ſic abſq; dubio, Deus non poteſt facere melius, quam facit, quia non
1. maiori ſapientia, atque bonitate. At ſi ſumatur, *vt nomen*, ſignificetque modum *ex parte facti*, ſic abſque dubio, meliores res facere poteſt, quam ſunt, ſi rerum naturæ illius maioris perfectionis ſuſcipiendæ capaces eſſent: omnia ſiquidem creata conſtant numero, pondere, & menſura: Ad *confirm.*
2. *neg. ſimilitudo*, filius enim eſt naturaliter patri æqualis, non autem creatura. Ad 2. quamuis vniuerſum, propter ordinatiſſimam rerum rationem, quam illi modo ineſſe videmus, melius fieri non poſſit, alioqui illius ratio, ſiue proportio violaretur omnino; poteſt tamen Deus alias res condere, illique addere, atque ita melius facere. Sed dubium eſt, an tunc idem maneret ordo vniuerſi. nam ſi res nouæ adderentur, & quidem meliores, non video quomodo idem ordo manere poſſet. Ad *confirm.* dico, quia humanitas Chriſti vnita eſt Deo: beata vero virgo, eſt mater Dei: beatitudo autem creata eſt fruitio: propterea meliores fieri
3. non poſſunt: Deo enim cui coniunguntur, melius eſt nihil. Ad 3. dico, multum intereſſe inter id, quod eſt infinitæ perfectionis ſimpliciter, & id, quod eſt infinitæ perfectionis in genere: proinde tota rerum vniuerſitas, ſi ſimul intelligatur; eſt certe perfectionis ſpecificæ, non perfectionis ſimpliciter, ſingula enim entia & omnia ſimul, per participationem entia eſſe dicuntur: eodem quoque modo, ſi aliqua vna creatura, ſi omnibus æquiualens eſſet; non haberet profecto infinitam perfectionem ſimpliciter, ſed in genere tantum; perinde ſi eſſent infinita animalia, aut vnum animal eis æqualens, in genere animalis tantummodo eſſet infinita perfectio, non autem ſimpliciter. Patet ergo, quonam modo nulla creaturarum infinitæ poteſt eſſe perfectionis: & per conſequens non ſequitur, quod infertur. Ad *confirmationem negatur ſimilitudo*, non ti. diſtinguit inter menſuram,

Creatura non poteſt eſſe infinita perfectionis.

materialẽ, & menſurã, quæ ſubeſt potentiæ logicæ, dixi n. ex parte creantis nullã eſſe repugnantiam, ſiue difficultatem, vt res meliores fiant, qui eſt agens infinitæ perfectionis. ſed id rerum naturam non ferre, quippe, quæ finitæ, determinatæque ſit conditionis. Hoc autem modo, reliqua ſolui poſſe arbitror argumenta. Ad 4. æquiuocat de perfectione ſimpliciter, & in genere, nec videtur inter huiuſmodi infinita poſſe procedi in infinitum ſimpliciter. Ille præterea proceſſus, non eſt ad vniuerſi totalitatem, atque vnitatem, quippe cum nullum terminum habeat: tum quia partiales proceſſus, ad vniuerſi vnitatem, in potentia logica & diuina tantum ſunt, tum quia ad huiuſmodi vnitatem, materialiter, & non formaliter ſe habent: profecto contradictionem non implicet, plures fieri creaturas etiam ſi inde nullum conſurgeret vniuerſum. Authoritas quoque Dionyſii intelligenda eſt, de creaturarum inter ſe, non autem de ea, quæ eſt inter Deum, & creaturas connexione; datur enim primum factum, quod eſt finitæ perfectionis. Ad aliam *confirmat.* dico, infinitatem alterius extremi, infinita intercedentia media neceſſario inferre: etſi non quidem actu; potentia tamen. Ex his ergo, atque ſimilibus patet, quomodo res poſſint meliores fieri. *Dices*, ſi Deus poteſt facere res præteritas, non præteriiſſe, audi philoſ. 6. *ethic.* de hac re ita loquentem: *Hoc ſolo, inquit, priuatur Deus, ingenita facere quæ ſunt facta*. Et Auguſtin. contra Fauſtum: *Quiſquis ita dicit: ſi Deus omnipotens eſt, faciat, vt quæ facta ſunt, facta non fuerint: non videt ſe hoc dicere: ſi Deus omnipotens eſt, faciat vt ea, quæ vera ſunt, eo ipſo quod vera ſunt, falſa ſint.* Reuera, præterita non fuiſſe, contradictionem implicat, ideoque diuinæ non ſubiacent potentiæ. *Sed arguis*: ſi diuina potentia ſe extendit ad id, quod per ſe eſt impoſſibile; multo ergo magis ad impoſſibile per accidens. ſed poteſt illuminare cæcum, mortuumque ad vitam reuocare, quod per ſe impoſſibile: poterit ergo facere, Mercurium non ſcripſiſſe, quæ ſcripſit; accidit enim ei ſcripſiſſe. Sane, ſi potuit facere, vt Mercurius nunquam ſcriberet: igitur poſtquam ſcripſit, poteſt facere eum non ſcripſiſſe; potentia enim eius diminutionis detrimentum non recipit. Adde, quod ſi Deus poteſt reparare charitatem amiſſam; multo ergo magis virginitatem perditam; maior enim eſt charitas, quam virginitas: ergo quod prius. *Dico*, præteritum ſub ratione præteriti intellectum eſſe impoſſibile abſolutum, atque contradictionem implicare; ideoque diuinæ non ſubdi potentiæ: præteritum tamen Mercurium ſcripſiſſe ſcilicet, eſt ſiue fuit contingens: at poſteaquam tranſiit in præteritum, eſt neceſſarium abſolutum. Ad *confirmationem*, verum eſt Dei potentiam non minui, ſed entia minuuntur, quæ in præteritum tranſeunt, quum amplius entia factu poſſibilia dici non poſſunt, hac de cauſa diuinæ potentiæ non ſunt ſubdita, nec eſſe poſſunt. Ad aliam, dico Deum, cum corporis corruptionem, tum etiam mentis auferre poſſe; non tamen quod mulier corrupta, corruptionis maculam, atque damnum non incurrerit. Quomodo ergo Deus non poſſit facere, vt præterita non præceſſerint, me dixiſſe arbitror.

De poſſibilitatis cauſa. 4.

Deum non facere quod præterita non ſint facta.

CAP. III.

Poſſibilitatis, & impoſſibilitatis cauſa vnde ſit.

POſteaquam, Deo ineſſe potentiam, eamque infinitam eſſe audiuimus: poſtquam, inquam, quid ſit illius potentia abſoluta, & ordinata, & quomodo poteſt alia facere, eaque meliora; congruum eſt, imo neceſſarium, ſcire vnde huiuſmodi poſſibilitatis, atque impoſſibilitatis cauſa proficiſcatur: certe, vt commodius, vtiliusq; fieri poſſit, quid ipſum poſſibile, & quotuplex ſit, audiamus. *Eſt autẽ poſſibile hoc*, inquit phil. *cui ſi extiterit actus, cum dicatur habere potentiam, nihil erit impoſſibile*; ſolet ſic etiam diffiniri: *Poſſibile eſt illud, ad quod non ſequitur impoſſibile*. Et iterum: *poſſibile eſt illud, quod poſtquam poſitum fuerit in actu, nullum ſequitur impoſſibile*. Adhuc, *poſſibile eſt omne illud, ex quo non accidit impoſſibile*, & : *poſſibile ſi poſitum fuerit in eſſe, nullum impoſſibile accidit*. & 62. *poſſibile non exit in actum, niſi ab aliquo agente in actu*. Idem 9. *met. com.* 13. *æternis autem*, philoſophus 2. *cæli com.* 33. & 34. dicit, *non eſſe poſſibile tribuendum, ſed neceſſarium tantum*. idem 3. *phyſ.* tex. *comment trigeſimo ſecundo*, & 12. *met. commento trigeſim.* nam poſſibile ex ſe, fieri neceſſarium ab aliis in ſubſtantiis, eſt

Quid ſit poſſibile. 9. met. 7.

6. phy. 73. 36.

In æternis non eſt poſſibile.

impoſ-

De poſſibili. impoſſibile; tametſi id veritatem habeat in motu cœli, cuius cauſa, ſiue ratio 11. *met. com.* 41. recitatur. Sed de hac materie in primo Pymandri locutus ſum. Cæterum, quoddam eſt

Quotuplex poſſibile. poſſibile in ſenſu diuiſo tantum, ceu album poſſibile eſt eſſe

1\. nigrum; quod tamen falſum eſt in ſenſu compoſito; nam ſi poneretur in actu, ſequeretur impoſſibile ſcilicet, album eſt nigrum. Quoddam poſſibile eſt abſolutum, vt Mercuri-

2\. um regem eſſe, abſolute enim loquendo, & potuit, & ſuit.

3\. Quoddam eſt quoque poſſibile, quod ſecundum ſe totum

4\. eſt reducibile ad actum, veluti eſt ens poſitiuum permanens finitum. Quoddam vero, ſecundum ſe totum in actu eſſe non poteſt; ſuæ enim naturæ vis hoc ferre non poteſt: habet nempe actum potentiæ admixtum, cuiuſmodi eſt tempus, atque motus, hæc quidem diſtinctio habetur 3. *phyſ. tex.* 57. vbi philoſ. declarat, quomodo infinitum in potentia ſit reducibile ad actum. Itaque illud eſt poſſibile, ad quod non ſequitur impoſſibile, ſi debitum habuerit ordinem poſſi-

Poſſibile reſpicit actum. 9. met 11. bile autem quatenus poſſibile reſpicit actum: *Poſſibile*, inquit, philoſ. *non intelligitur, niſi in reſpectu actus*: eodem quoque modo & ipſe potentia. Idem ſenſit *com.* 20. & 12. *met. com.* 37. Ex his autem habetur hæc doctrina, quæ etiam colligitur ex 3. *phyſ. com.* 69. poſſibilitates in rebus, ſcilicet, quæ in infinitum augentur, ſicuti motum, tempus, numerum, diuerſarum eſſe diſpoſitionum, ac vnius nequaquam poſſibilitatis partes. Quam ob cauſam, quantus eſt numerus in potentia, tantus ſit in actu, nequequam eſt neceſſarium. Poſſibilitatea vero in rebus, quæ non creſcunt in infinitum, ſicuti contingit in magnitudinibus, omnes ſunt vnius poſſibi-

Potentia reſpicit actum. litatis partes. proinde quanta eſt magnitudo in potentia, tanta eam neceſſe eſt, vt ſit in actu; magnitudo enim eſt quantitas continua, non autem numerus. Poſſibile ergo, vt dixi, reſpicit actum; poſſibile nempe dicitur, aliqua potentia poſſibile: omnis autem potentia reſpicit actum, alioqui eſſet otioſa: impoſſibile vero reſpicere ne-

3. phyſ. 69. Poſſibile, quod nunquam erit. 9. met. 8. quit; reſpectu enim impoſſibilium nulla eſt potentia. Suffragatur imo ſumitur hæc ſententia ex authoritate philoſ. *Quantum*, inquit, *potentia contingit eſſe, & actu contingit tantum eſſe.* Quid ergo poſſibile, & quotuplex ſit, dixi. *Sed dices*, nunquid ſunt omnia poſſibilia, aut aliquod poſſibile, quod nunquã erit? *Reſp.* phil. *Nihil prohibet*, inquit, *poſſibile aliquod ens eſſe aut fieri: non eſſe vero, aut non futurum eſſe: nonnulli n. arbitrati ſunt, omnia eſſe poſſibilia, licet nequam fierent, aut eſſent. ponebant namque eſſe a commenſurabilem diametro, licet id fieret nunquam.* Sed huiuſ-

Impoſſibilia 9. met. 8. Com. ſententia de poſſibili. modi error à philoſ. iuſtiſſime, doctiſſime exploditur, atque conuincitur: *Licet*, inquit, *aliqua ſint poſſibilia, quæ nunquam erunt, non tamen, quæ nunquam erunt, ſunt poſſibilia. aliqua namque nunquam erunt; quia eis repugnat eſſe.* & hæc quidem impoſſibilia vocantur; puta diametrum commenſurabilem coſtæ: aliqua vero nunquam erunt, licet eis non repugnet

1\. eſſe, vel quia poſſunt agere & non agere, aut aliunde poſſunt impediri. Cæterum, Comment. aliud ſentire videtur: *Manifeſtum eſt*, inquit, *quoniam impoſſibile eſt, vt aliquod poſſibile nunquam exeat in actum.* Et 9. *nihil habet potentiam ad corruptionem, quin corrumpatur, & nihil habet potentiam ad generationem, quin generetur, quod eſt poſſibile eſſe, aliquando tandem erit.* Et rurſus, ſi aliquod poſſibile nunquam erit, aliquod profecto poſſibile eſt ſemper non ens. atqui ſemper non ens, eſt impoſſibile: ſicut neceſſarium eſt ſemper ens; ita plane im-

2\. poſſibile ſibi oppoſitum, eſt ſemper non ens: aliquod ergo poſſibile erit impoſſibile, quod eſt falſum. Amplius, omne ſemper ens eſt neceſſarium: ergo omne ſemper non ens eſt impoſſibile; ſemper enim ens, & ſemper non ens ſunt oppo-

1. cœl. t. 27. ſita, & ſimiliter neceſſarium & impoſſibile. Conſeq. patet: nam ſicut propoſitum in propoſito; ſic oppoſitum in oppo-

3\. ſito. Adde, quod ſecundum philoſ. 9. *met.* neceſſarium ſemper eſt, impoſſibile vero ſemper non eſt: poſſibile autem, non ſemper non eſt: ergo aliquo tempore eſt, & aliquo tempore non eſt: non ergo poteſt eſſe aliquod poſſibile,

1\. quod nunquam ſit, alioqui poſſibilis ratio deſtrueretur. Verum *ad hæc ſic reſpondere poſſumus*, vnica diſtinctione præmiſſa, hac videlicet quod ſemper non ens, aliquando ſignificat id, quod nunquam habet eſſe: quia ſcilicet ſibi repugnat eſ-

2\. ſe, vt diametrum commenſurari coſtæ, atque ita, quidquid eſt huiuſmodi, reputatur impoſſibile. Quando ergo philoſ. dicit, impoſſibile eſſe ſemper non ens; hoc certe modo eſt intelligendus. Etenim, quemadmodum neceſſarium dicitur ſemper ens, quia non poteſt non eſſe; ſic profecto impoſſibile dicitur ſemper non ens, quia ſcilicet nunquam eſt, nec eſſe poteſt. aliquando ſignificat id, quod nunquam eſt habiturum eſſe, tametſi non ſibi repugnet eſſe; in cauſa autem eſſe poteſt, aut libertas agendi, operandique: aut defectus alicuius cauſæ impedientis. hoc autem modo velle dicere, quod nunquam eſt futurum, impoſſibile eſſe appellandum, non aſſentior bene rem ſic arguenti. Patet ergo re-

De poſſibili. ſponſio ad duo primo poſita argum. Ad 3. diffinitio poſſi-

3\. bilis, quæ dicitur, poſſibile eſt, quod non ſemper non eſt, poſſibili in ſe, & ſecundum ſe conſiderato competit; quia enim eſt poſſibile, poteſt ex ſe aliquo tempore eſſe. Quod ſi ad actum nunquam perueniat, aliunde cauſæ huius proficiſcitur impedimenti, nempe vel ex contrariarũ concurſu cauſarum, quarum vna ab altera impeditur, vel ex materiæ diſpoſitione, aut ex libertate operantis, & in oppoſita agere valen-

Poſſibile nõ eſt neceſſe aliquando eſſe. tis. Non ergo omne quod nunquam erit, impoſſibile eſt appellandum: aut omne poſſibile, aliquo tandem tempore eſſe, neceſſarium eſt; alioquin aut omnia ex neceſſitate accederent: aut rationalis creaturæ poteſtas non eſſet ad vtrum libet; & ſic non eſſet libere, quorum neutrum eſt admittendum: multa enim inde ſequerentur abſurda, ſicuti in primo Pymandri dixi (& eodem fauente) in 7. lib. dicam.

CAP. IV.

Argumenta contraria.

1\. SOlent nonnulli *contra prædicta ſic arguere*: Poſſibile eſt omne corruptibile corrumpi: igitur materia poteſt manere ſine omni forma; nam ſi de facto omne corruptibile eſt corruptum, materia profecto ab omni forma eſſet prorſus denudanda, quod eſt impoſſibile; ergo & cætera. Sane, ſi potentia rationalis pro eodem inſtanti poteſt in oppoſita, & poſſibile eſt, quo poſito, nullum ſequitur impoſſibile: igitur Mercurius in hoc inſtanti vult ſedere, & non ſedere. quod ſi ponatur in actu, ſequitur impoſſibile, nempe quod in hoc inſtanti ſtabit, & ſedebit: non ergo bene data eſt poſſibilis diffinitio. Am-

2\. plius, poſſibile eſt continuum diuidi in ſemper diuiſibilia: ponatur in eſſe: erit ergo infinitum in actu, quod eſt falſum. Poſſibile ergo poſito in eſſe, ſequitur aliquod impoſſibile. Sane, ſi poſſibile fuit, mundum fuiſſe ab æterno, ſi ponatur in eſſe igitur infinitas circulationes præceſſiſſe eſt neceſſarium. ſed in qualibet circulatione poſſibile fuit, Deum creaſſe vnum hominem: actu ergo eſſent infinitæ animæ, atque ita

3. Phyſ. daretur infinitum in actu, quod philoſ. non placet. Profecto, ſi vere eſt illa ſophyſticantium maxime: Ad impoſſibile ſequitur quodlibet, tunc abſurdum ſequeretur, nempe hominem eſſe bouem eſt impoſſibile: igitur hominem eſſe beſtiam, eſt poſſibile: quo poſito in actu, ho- 3.

mo actu eſſet beſtia, quod eſt falſum: ergo quod prius. Præterea, falſum eſt omnia eſſe impoſſibilia: ergo omnia eſſe poſſibilia, eſt verum, per legem contrariarum: poſſibile autem & impoſſibile ſibi inuicem contradicunt. 2. *pericm*: Huic accedit, quod nihil entis rationem ſubterfugere poteſt: igitur omnia creata ſunt poſſibilia. hoc enim ſpectat ad naturam entis. Non ergo omne poſſibile poteſt fieri, aut omnia ſunt poſſibilia.

Sol. arg. 1. Dico ad 1. poſſibile eſſe, omne corruptibile corrumpi, idque diuiſiue; ſignato enim quocunque corruptibili, poteſt corrumpi, etſi ponatur in actu, non ſequitur impoſſibile: nam ad corruptionem illius, ſequitur generatio alterius, atque ita non remanebit materia ſine omni forma. hoc autem diuiſiue eſt intelligendum; nam collectiue verum nequaquam eſſet: ſenſus enim eſſet, quod pro aliquo inſtanti, omnia corruptibilia ſimul ſumpta poſſent corrumpi, quod non

Potentia rationalis quomodo ſit ad oppoſita. eſt admittendum, alioqui argumentum procederet. Ad poſſibile ergo, eo modo, quo eſt poſſibile, non ſequitur impoſſibile. Ad *confirm.* dico, potentiam rationalem biſariam intelligi poſſe: vno quidem modo, quatenus determinat actum, & ſic contrarios actus in eodem inſtanti eligere eſt impoſſibile: alio vero modo, quatenus potentiam determinat, & ſic concedi poteſt, eadem enim potentia ſimul, id eſt, pro eodem inſtanti poteſt in oppoſita; non quidem in ſenſu compoſito, ſed diuiſo; duplex eſt enim ſimultas, teſte Com-

Simultas potentiæ. 9. met. 19. mentatore, 1. *cœli.* 119. ſimultas potentiæ, quæ eſt vera, quemque concedit philoſ. dicit enim, poſſe quidem contraria ſimul exiſtere. vnde *tex.* 10. 9. *meth.* philoſ. ait. *Non enim ita ſimul habent ipſorum ſcilicet, contrariorum potentiam, nec eſt ſimul faciendi potentia.* q. d. potentia rationalis non eſt oppoſitorum ſimul agendorum, ſed quæ ad hoc, vel ad illud determinari poteſt, quod poteſtati irrationali minime competit, quæ in oppoſitum determinari non poteſt, ſed cum in actum egreditur, in eum determinate procedit. Eſt etiam potentia ſimultatis, & hæc quidem eſt impoſſibilis, quippe quæ reſpiciat actus contrarios incompoſſibiles. Patet ergo ex philoſopho, atque ctiã commentatore, quomodo po-

tentia

De poſſibili. tentia rationalis ſit in oppoſita. Ad 1. poſſibili poſito in eſſe eo modo, quo debet poni, nullum ſequitur impoſſibile;
2. continuum enim ſucceſſione, ſiue potentia, non autem actu eſt diuiſibile in infinitum: non ergo ſequitur, actu eſſe infinitum, ſed potentiæ tantum. Ad *confirm.* dico, omnia quidem illa fieri potuiſſe ex parte Dei omnipotentia, non autem ex parte creaturæ producendæ; non enim debilia eſt quia ſpercirculatio, alioqui infinitæ non eſſent; quia intellectus infinita tranſire non poteſt. Ad aliam *confirm. negat. aſſumptam*; falſum enim eſt, quod ad impoſſibile ſequatur quodlibet, alioqui vnum contradictoriorum ſequeretur ad reliquum; nam poſſibile, & impoſſibile ſibi contradicunt: ſi ergo ad impoſſibile ſequitur quodlibet; ad impoſſibile ſequitur poſſibile: atque ita vnum contradictoriorum ſequeretur ad reliquum, quod plane cum philoſophis, tum etiam Theologis non probatur: falſa eſt ergo illa ſophiſticorum maxima.
3. Ad 3. quamuis poſſibile & impoſſibile, reſpectu eiuſdem dicti, ſibi contradicant; non tamen illæ duæ propoſitiones adinuicem, videlicet, omnia eſſe impoſſibilia eſt falſum: & omnia eſſe poſſibilia, eſt verum. Sed de his in modalibus latius. Ad *confirm.* dixi, quomodo ſit intelligendum ipſum poſſibile, nempe quod ex ſui natura poteſt in actum exire; aliqua tamen poſſunt eius actum impedire.

Poſſibile duplex. Cæterum, non ignorare oportet, præter ea, quæ dicta ſunt, *poſſibile dupliciter* accipi, ſiue intelligi poſſe;
1. *vno quidem modo pro omni eo, quod poteſt eſſe, & non eſſe*, atque ita eſt idem quod contingens, opponiturque neceſſario, &
2. impoſſibili; neceſſarium enim non poteſt non eſſe, & impoſſibile non poteſt eſſe; *alio modo pro omni, quod poteſt eſſe*, atque ſic non opponitur neceſſario, ſed impoſſibili; ad neceſſarium enim ſequitur: nam quod non poteſt non eſſe;

Poſſibile aliud Contingens. ergo poteſt eſſe. hoc autem vocatur poſſibile altum, quod ſcilicet de poſſibili contingente, & de neceſſario prædicatur. Itaque, ſi alicuius conſequentiæ veræ antecedens, eſt poſſibile altum; & conſequens quoque eſt poſſibile in eodem ſenſu. Secus autem eſt, ſi in antecedente fuerit poſſibile contingens; tunc enim non eſt neceſſe, vt conſequens ſit poſſibile contingens; imo poteſt eſſe neceſſarium, vt Mercurius diſputat, ergo Mercurius eſt homo. Reuera, ſi antecedens eſt poſſibile, & conſequens eſt impoſſibile: ad poſſibile ergo ſequitur impoſſibile, quod eſt contra diffinitionem poſſibilis: poſſibile certe diximus, quo poſito in

Conſequentia poſſibilium. eſſe, non ſequitur aliquod impoſſibile. Quod ſi conſequens eſt impoſſibile, & antecedens ſimiliter; alioqui idem ſequeretur abſurdum, nempe quod ad poſſibile, ſequeretur impoſſibile. At ſi antecedens eſt impoſſibile; non eſt neceſſe conſequens eſſe impoſſibile; imo poteſt eſſe poſſibile, contingens, & neceſſarium, & poſſibile altum. Exemplum primi: ſi homo eſt lapis; homo eſt grauis: exemplum ſecundi, ſi homo eſt lapis; homo eſt ſubſtantia, & corpus: hæc autem elici poſſunt ex 9. met. comm. 9. vbi

Poſſibilitas agentis. philoſophus de his diſputare videtur. Cum hæc igitur, ita ſe habeant, ſcire oportet, quomodo ſe habeat poſſibilitas recipientis, ad poſſibilitatem agentis, vt intelligamus, quare creatura maiorem recipere, aut non recipere poteſt perfectionem; hac de cauſa paulo altius, huiuſmodi materiam

Poſſibilitas rerum. perſcrutari volui. Ex *lib. d. d. diſp. prima in ſol. dub.* 11. habetur, *& 11 met. com.* 18. quod de rerum poſſibilitate, duæ extiterint philoſophorum opiniones; quarum altera, omnem rerum poſſibilitatem tribuit agenti; altera vero loquentium ſuæ legis, in priuatione ſimpliciter potentiam fundari putauit. Aduerſus autem huiuſmodi opiniones diſputat *in lib. d. d. loco iam dicto* & primam quidem conatur euertere, oſtendens poſſibilitatem agentia differre à poſſibilitate patientis: ſecundam vero, probans poſſibilitatem, non eſſe

Materia non fit ex materia. poſſibilitatis ſubiectum: *Materia*, inquit, *in quantum materia, non generatur; alioqui materia haberet materiam ad infinitum*: & vt dicit *primo phyſ. com.* 82. *Si materia fieret ex materia; tunc idem eſſet, antequam fieret.* Sed de hac materiæ cognitione, atque conditione nobis loquendum eſt, & quidem copioſe, cum de materiæ natura ſeſe obtulerit occaſio. Vnum tantum dicam, omnes propemodum philoſophorum rationes, huic inniti fundamento, nempe quod omne factum

6. phyſ. 7. *Opinio Catholica.* eſſe, præcedit fieri; omne vero fieri, poſſe eſſe præcedit. Et hoc certe à philoſ. atque Comment. clariſſime docetur. Ad hæc vero, *Catholici reſpondent*: duplex eſſe fieri, *per motum* ſcilicet, atque *per emanationem* ſimplicem, quod creari, ſiue creationem appellant, atque ſecundum hunc modum, mundum creatum eſſe à Deo, etiam ad mentem philoſo-

Opinio philoſophi de mundi creatione. phi, tueri ſatagunt. Verum etſi ſecundum rei veritatem, fideique documenta, mundus conditus ſit à Deo, habeatque ſuæ creationis principium; valde tamen eſſerere, hoc etiam philoſophum ſenſiſſe, difficile eſt poſſe tueri, quandoquidem contra huiuſmodi opinionem, & verba ipſius, & ſententiæ maxime pugnare videntur nam 8. *phyſ. com.* 15. ſimpliciter fatetur, mundum eſſe æternum, quod plane non eſſet facturus, ſiue non feciſſet, ſi de creatione per motum non loqueretur; alioqui eius verba eſſent inania, nec tanto philoſ. atque oratore digna. Item, *primo cæli* narrat duas opiniones, *tex. com.* 2. de mundi genitura, atque tandem approbat quod ſi mundus eſt factus, æternus dici non poſſit. Ad hæc 12. *met com* 41. & 8. *phyſ. vlt.* oſtendit primum principium eſſe ens ſimpliciter, & æternum, nec alio medio, quam per viam motus æterni: motus ergo cœli ſecundum philoſophum eſt æternus. Præterea, *illa eſt dicenda propoſitio, primo principio magis conſiſtens, quæ maiorem habet cum ſenſatis affinitatem.* ſed fieri aliquid ex nihilo, quam longiſſime abeſt à ſenſibus: igitur ſecundum philoſophum non datur creatio. Sed de hac re in principio primi Pymandri latius diſputaui, ad quæ legenda remitto lectorem diligentem: nunc autem poſſibilitatis negotium proſequamur.

Rationes philoſophi de mundi æternitate. *8. phyſ. 26.* *22.* *2. poſt. vlt.*

De poſſibili.

Poſſibilitas agentis. Cæterum, ſecundum philoſophos, poſſibilitas recipientis differt à poſſibilitate agentis, nec perfecte ſibi poteſt agens, niſi conueniat recipienti. Arbitrantur profecto, Deum ſecundum vltimum poſſe, atque ex neceſſitate agere, quod ſæpius à nobis exploſum eſt, & à recta philoſophandi ratione

Propria opinio. *Formalis.* abertet maxime. His igitur exploſis, rei veritatem afferamus, dicemuſque rationem poſſibilis, ſeu poſſibilitatis, à Deo quidem originaliter, à creatura vero formaliter proficiſci; creatura enim ex ſua ratione formali habet, quod ſit producibilis; producibilitas enim eſt paſſio entis ſiue rei producibilis: ideoque ſi quis quidditatem hominis cognoſceret, facile intelligeret, ex ſui natura eſſe producibilem. Potentia ſiquidem paſſiua, vel obiectiua, originaliter ex

Originaliter. parte Dei accipi non poteſt, ſed ex parte rei creatæ; quia nimirum nihil ſe originat, ſeu producit. Poſſibilitas ergo creaturarum, ſiue vt ſint creaturæ, à Deo quidem dependet originaliter: à ſe autem formaliter; non enim repugnat creaturæ eſſe, & fieri igitur ſecundum ſe. & formaliter eſt poſſibilis. impoſſibilitas etiam ei contingit, ex parte illius formali. *Dices*, omnis reſpectus dependet à termino, & à fundamento. ſed producibilitas dicit reſpectum, terminus autem ipſius eſt productiuitas, dependet ergo à productiuitate, atque ita productiuitas eſt prima cauſa producibilitatis creaturæ. *Dico*, relationem formalem à termino dependere, fundamentalem vero, minime. Deus enim, nec aliquid in Deo, aliquo modo dependere poteſt: habet autem, reſpectu alterius à ſe, vim productiuam, & ſic eſt ad aliud, quæ profecto relatio, à fundamenti natura pullulat, ſicuti paſſio à ſubiecto. Itaque creaturæ poſſibilitas, & impoſſibilitas, ex illius formali ratione procedit. fundamentali vero, à Deo opifice.

CAP. V.

De cauſa poſſibilitatis variæ ſententiæ.

Ex parte rei omnis poſſibilitas.

INter multos, qui de hoc negotio diſputarunt, nonnulli inuenti ſunt, qui omnem prorſus poſſibilitatis, atque impoſſibilitatis cauſam, rationemque, creaturæ, non creatori attribuerunt. Deus, inquiunt, enim ſit infinitæ potentiæ, quantum eſt ex ſe, creaturam infinitam facere poteſt. at, hanc creatura infinitatem capere nequit, finitum enim, infiniti capax eſſe non valet: 1.
Omnis ergo poſſibilitatis, atque impoſſibilitatis cauſa, ex parte creaturæ procedit. *Contra hanc autem ſententiam ſic arguere poſſumus* ſicut motiuum ſe habet ad mobile; ita productiuum ad producibile. ſed impoſſibile eſt, eſſe aliquod motiuum, niſi reſpectu mobilis; ita etiam, nec productiuum, niſi reſpectu producibilis. Quare, ſi Deus, vim producendi infinitatem habet: infinitum ergo eſt producibile, 2.
quod eſt falſum. Adde, quod fruſtra eſt illa potentia, quæ non deducitur, vel poteſt deduci in actum. Quare, ſi in Deo eſt virtus producendi creaturam infinitam, illa nunquam exibit in actum; quia eſſe actu infinitum, creaturæ non cõuenit, nec conuenire poteſt: eſſet ergo in Deo aliquid fru- 3.
ſtra, quod non ſolum eſt impium aſſerere, ſed & quidem dicere. Item, omnis potentia ſufficiens & perfecta, quæ non poteſt exire in actum, eſt plane imperfecta, atque impedita. ſed in Deum non cadit aliquid tale: igitur omnis potentia, quæ eſt in Deo, poteſt in actum exire. ſed hoc fieri non poteſt, niſi aliquod habuerit producibile. at, producere creaturam infinitam, implicat contradictionem. igitur defectus producendæ creaturæ infinitæ, non eſt tantum ex 4.
parte rei creatæ, ſed etiam ex parte creatoris. Amplius,

De poſſibile. ſicut intelligibile eſt obiectum adæquatum intellectiue; ſic etiam producibile eſt obiectum adæquatum potentiæ. ſed intellectus non poteſt intelligere, niſi fuerit aliquod intelligibile. ita plane, nec potentia productiua appellari poterit, niſi aliquid habuerit producibile. ſed infinitum actu, non eſt producibile: ergo quod prius.

Rerum poſſibilitates, & impoſſibilitates ex Deo. *Verum.* rationes huiuſmodi potentiæ conueniunt creatæ, non autem diuinæ, quæ etiamſi nihil ad extra produxiſſet, nihilominus eſt ſua beatitudo, atque perfectio. Alij, oppoſitum tueri videntur; dicunt enim ante creationem, non eſſe, niſi denominationem creaturæ extrinſecam; ideoque Chymeram non eſſe producibilem; quia ſcilicet Deus non habuit virtutem producendi. E contra, alias creaturas producibiles fuiſſe, quia Deus illas producere potuit. Sane, ante creationem nihil erat, quod producibile, vel improducibile ſimpliciter diceretur: omnis ergo poſſibilitatis atque impoſſibilitatis cauſa ex Deo pendet: creatura namque ex ſe, & intrinſeca, non eſt formaliter ens; ſed tantum denominatiue à diuina potentia. Amplius, ab illo, eſſe producibile, vel poſſibile principaliter ſumitur, à quo plane, eſſe ſumitur productiuum; cuius enim eſt potentia, eiuſdem eſt & actus. ſed eſſe producibile, ſumitur ex parte diuinæ potentiæ, ad quam relatiue producibile refertur: ergo & ipſum eſſe productum. Profecto, ab eo eſt poſſibilis ratio ſumenda, quod certe in ſe realiter potentiam habet, quemadmodum denominatio dextri, vel ſiniſtri in columna, ab eo præcipue accipitur, quod dextri, ſiniſtrique rationem habet, nempe ex animali. ſed Deus in ſe realiter habet potentiam, non autem creatura: ergo quod prius. Item, impoſſibilitas non ſolum eſt nihil; verumetiam ſibi repugnat eſſe omnino: igitur conuenit creaturæ, quæ ex ſe eſt nihil; nam Deus cum ſit purum eſſe, huiuſmodi rationem habere non poteſt. Reuera, ex parte illius, in quo nulla eſt impotentia, impoſſibile accipi non poteſt. ſed Deo impotentia non conuenit. igitur impoſſibilitas illi tribui nullo modo poteſt. Hæc & ſimilia adducere conſueuerunt. *Verum ad hæc ſic reſpond.* valemus, ad primum quidem dicimus: hoc ſolum concludere, quod antea diximus, nempe poſſibilitatis, & impoſſibilitatis cauſam à Deo eſſe originaliter, à creatura vero formaliter. Quando ergo dicitur, creaturam ex ſe formaliter non eſſe poſſibilem, ſed denominatione tantum extrinſeca, à diuina omnipotentia, negamus omnino, tum quia formaliter contradictionem non implicat, quia ſibi non repugnat formaliter eſſe; alioqui nunquam ab aliquo eſſe poſſet. poſſibile enim & impoſſibile, ſibi contradicunt: quare, aut creatura ex ſui natura eſt producibilis, & ſic ex parte Dei produci poteſt: aut ex ſua natura non eſt producibilis; & ſic tota ratio impoſſibilitatis ex Deo non dependet, tum quia poſſibile eſt, differentia entis, atque ita ſi ann, intrinſeca denominatione competit. cum dicitur, creatura non poteſt ex ſe eſſe ens, nego: verum quidem eſt, creaturam non eſt ens à ſe: non tamen formaliter eſt prorſus non ens, alioqui non poſſet eſſe ab æterno, nec exiſtens, nec exemplata. nam etſi creatura non ſit ex ſe ens formaliter in actu; eſt tamen ens in potentia poſſibile. Ad

1\.

2\.

3\.

4\.

5\.

Formaliter producibilis.

2\. 2. dico, eſſe producibile, ſeu poſſibile accipi ab intellectu diuino: eſſe vero productum ab omnipotentia. Sane, per intellectum diuinum, creatura primo habet eſſe poſſibile: intellectus autem non eſt formaliter omnipotentia in Deo: igitur per Dei omnipotentiam, creatura non habet primo eſſe poſſibile; nam agens, teſte Auicenna 4. *met.* non poteſt aliquid agere, niſi illud fuerit ſibi poſſibile. ſed omnipotentia non eſt principium dandi eſſe, niſi in re tantum. igitur per omnipotentiam res non habet primo eſſe poſſibile. Patet ergo quomodo poſſibile, ſiue producibile ſit à Deo. Ad

3\. 3. dico, poſſibilis rationem originaliter ab eo accipi, quod in ſuo exemplo, potentiam rationalem habet; ex hoc tamen non infertur, formaliter creaturæ conuenire

4\. non poſſe. Ad 4. Impoſſibilitatis ratio formaliter ex creatura dependet, cui conuenit nihileitas, vt ita dicam, originaliter autem, ipſi Deo, cui ineſt poteſtas annihilandi omnia. & ſic ſoluitur prima confirmatio: ad ſecundam vero dico, quod impoſſibilitas rei ex parte Dei, non denotat illius impotentiam formaliter, ſed originaliter tantum quod certe. vt clarius intelligatur, de hac re nobis diſputandum eſt quid ſit impoſſibile, & quotuplex dicatur: *Impoſſibile eſt, quod contradictionem implicat, ac rei natura ferre non poteſt.* & id quidem multiplex; *aliquod enim eſt, quod nullius ſubditum eſt poteſtati*, puta Chymera, quod eſt ens prohibitum; ideoque alienæ non ſubijcitur potentiæ; nam etſi quodcunque ens per ſe, Deus producere poſſit; non tamen quodlibet in quolibet, ſicut albedinem in anima, aut animam in lapide, ſed in corpore tantum organico: Chymera autem, cum

Impoſſibile quotuplex ſit.

Chymera.

ex multarum conſtet partibus ſpecierum, quæ ſimul eſſe coaleſcere nequeunt, vt animam recipere valeant; abſque dubio ens eſt prohibitum, nulliusque ſubditum poteſtati: ſecus autem ſe habent monſtra, quæ non ita ſunt prohibita entia. *Aliud impoſſibile eſt, quod non ſubiacet creatæ, limitatæque, ſed diuinæ tantum potentiæ,* nempe quod virgo pariat: vnde Angelus ad virginem: *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* huiuſmodi ſane corporis translatio à virtute finita fieri nõ poteſt; eſt tamen ita habitudine ad Dei virtutem ſimpliciter poſſibilis, quia eius ſubdita potentiæ. *Aliud impoſſibile vocatur per accidens,* vtpote motus heſternus ſolis, quatenus præterito coniungitur tempori, eſt impoſſibile per accidens; accidit enim illi, ſic coniungi: huiuſmodi autem impoſſibile per accidens, propter connexionem, quam cum præterito habet tempore, fit per ſe impoſſibile, nullique ſubditum poteſtati, ob annexam quam habet contradictionem. *Quartum impoſſibile nominatur, quando termini ex ſe quidem ſunt poſſibiles, ſed eidem ſimul ineſſe nequeunt*, puta idem ſimul album ac nigrum eſſe non poteſt: hoc autem impoſſibile, quando contradictionem implicat, diuinæ non ſubditur potentiæ, contradictoria enim ex ſuis rationibus formalibus, ſibi contradicunt, propterea facta ſunt impoſſibilia. *Impoſſibile autem ſimpliciter* illud *dicendum eſt, quod rebus incommutabilibus aduerſatur,* in quas non cadit alicuius potentiæ diſpenſatio: radix vero impoſſibilitatis, eſt incompoſſibilitas; ideo enim Deus creaturam infinitam non facit, quia finitum & infinitum ſunt incompoſſibilia. incompoſſibilitatis autem radix, ſunt rationes formales incompoſſibilium; nam quia tales ſunt; ideo certe ſunt incompoſſibiles, & quia incompoſſibiles; hac de cauſa, aliquid ex illis fieri, eſt impoſſibile. *Dices,* ſi Deus poteſt annihilare futurum, vt non ſit; quare etiam non eadem potentia poteſt annihilare præteritum; par enim in vtroque conſpicitur difficultas, cum vtrumque ſit non ens? *Dico:* ob cauſam huiuſmodi id accidere, quia ſcilicet futurum voluntate efficaci Deus intuetur: ideo enim eſt futurum, quia Deus ſic determinauit: quod ſi illius voluntas aliud determinauit: tunc illud tempus non erit: præteritum vero, voluntate complacentiæ reſpicit, ex qua quidem non ſequitur rem eſſe vel non eſſe. vnde quemadmodum voluntas complacentiæ circa obiecta, nihil immutare poteſt. ſic etiam voluntas complacentiæ Dei circa futura, nihil immutat. Adde, quod futurum, etſi non ſit ens in actu, eſt tamen ens in potentia: præteritum autem neque in actu, neque in potentia; ideoque eſt extra omnem rationem entis: hac de cauſa nullius poteſt potentiæ ſubeſſe. Incompoſſibilia præterea multa ſunt, quæ contradictionem nequaquam includere videntur: puta relatiue oppoſita, nempe quod idem gignat ſe ipſum. Contrarie oppoſita, quod idem ſit ſumme album, & ſumme nigrum. Priuatiue oppoſita, vt idem ſit cœcus & videns. Alia vero maxime, quæ contradictionem implicant, vt idem ſit album, & non album: itaque, vt dixi, ex rationibus formalibus incompoſſibilitas naſcitur.

De poſſibilitatis cauſe.

1. Impoſſibile.

3. Impoſſibile.

4. Impoſſ.

Impoſſibile ſimpliciter.

Radix impoſ.

Futurum non præteritũ Deus poteſt mutare.

Præteritũ eſt purum non ens.

Incompoſſibilia quæ.

Mercvrivs.

Nihil eſt in rerum ordine vacuum. Solum vero quod non eſt, quod priuatur exiſtentia, vacuum nuncupandum: Nihil enim reperiri poteſt, quod cum exiſtat, vacuum ſit. Ad quem Æſculapios: Nonne reperiuntur etiam quædam vacua Triſmegiſte? veluti dolium vacuum, vacuus puteus, & ſimilia quoque quamplurima. *Triſ.* Heu, quam procul à veritate vagaris ô Æſculapi: quæ ampla & maxime omnium plena ſunt, ea tu vacua putas. *Æſculap.* Quomodo id ô Triſmegiſte? *Triſ.* Aer profecto corpus eſt, id corpus reliqua penetrat, diſcurreoſque replet omnia.

Commentum VII.

Initio ſacri aduentus ſic nos alloquitur Apoſtolus: *Iam hora eſt, nos de ſomno ſurgere* & puto à Mercurio ſimilia mihi dici poſſe, nempe tempus eſſe, vt ad ſapientiſſimi Mercurij textum elucidandum redeam: Et reuera paululum plus debito immoratus ſum, idque ea cauſa fuit altiſſimarum ſpeculatio rerum, quas breuis explicare non poterant ſermone imperfectas vero reliquiſſe, turpe mihi videbatur eſſe, atque indecorum: quapropter

Rom. 13.

Expoſit. text.

De vacuo. per veniæ locum mihi concedendum eſſe arbitror, quoniam impetrato, ad noſtrum Mercurium lætus reuertor. Poſteaquam à ſapientiſsimo Mercurio oſtenſum eſt Æſculapio, omne quod mouetur in aliquo, & ab eo quo ſtante, moueri, approbauitque Æſculapium dicentem, in illo moueri oportere, quæ mutantur, ſubiunxit: *Interim,* inquit, *ordine non datur vacuum,* alioqui motus fieret in inſtanti, quod etiam à philoſ. defenditur, ſed id, motus naturam prorſus euertit: nullum ergo vacuum admittit pulcherrimus ordo naturæ, quæ eſt principium motus & quietis. In rebus ergo naturalibus vacuum inueniri non poteſt. vnde ſubdit, *Solum vero, quod non eſt, quod priuatur exiſtentia, vacuum eſt nuncupandum.* quaſi diceret: vacuum eſt his attribuendum rebus, quæ ſunt extra naturæ ordinem, at illæ eſſe nequeunt, cum nullum ſit ens extra ordinem naturæ: vacuum ergo nuſquam eſſe poteſt: hoc etiam contextus Mercurij ſignificet: *Nihil enim reperiri poteſt,* inquit, *quod cum exiſtat, vacuum ſit,* hoc eſt, omne ens vacuo careret: vacuum ergo eſt nihil; nam ſi vacuum ſit aliquid: ergo otioſum, atque imperfectum erit in natura. Dei autem opera ſunt perfecta, minimeque otioſa: vacuum ergo in rerum ordine, locum habere non poteſt: *Deus enim otioſus non eſt,* inquit Mercurius *Dial. 11. alioqui otioſa forent omnia: cuncta ſiquidem plena ſunt Deo: otium vero in nullis mundi partibus reperitur.* Nomen profecto vanum eſt otium, tum ſecundum id quod agit, tum etiam ſecundum id, quod agitur. Et reuera ſecundum ethymologiam Græcam, κενὸν, inane, atque vanum, ſeu vacuum ſonat, ac proprie naturam corpore vacuam. Proinde quemadmodum plenum Peripathetici appellant, corpoream naturam; ita plane vacuum, naturam corpore vacantem. Hoc modo vacuum in rerum ordine inueniri poſſe, dixerim: ſic tamen intelligendo, vt res huiuſmodi, ſecundum ſui eſſentiam intelligatur. Sic *Plato*, materiam κενὸν vocauit, hoc eſt, vacuum, quippe, quæ ex ſui natura corpore vacet; potens tamen corpoream recipere naturam, atque hac intra mundi ordinem, vacuum inueniri, tueri poſſumus; materiam enim primam, infra lunæ globum contineri, *Philoponus* affirmat, cæterique quam plurimi. Alio modo vacuum dici poteſt res, quæ tum corpore vacat, tum etiam poteſtate corporis habendi: cuiuſmodi ſunt intelligentiæ, quæ natura ſuâ à corporibus liberæ, ſic dictum eſt in 2. Pymandri. Item, vacuum, magnum vaſtumque aliquid ſignificat: ſicut Virg. loquitur. *Vacua atria ditis,* & in talibus vacuis errant. Vacuum quoque aerem vocamus, quod ſuo corpore vacua omnia impleat. Vacuus autem animus, id eſt, otioſus nuncupatur, quod quidem & in bonam, & in malam partem accipi poteſt: ſic etiam vacui dies, vacuæ noctes. Moyſes in principio Geneſeos, vocat *terram inanem & vacuam*, Hebraice eſt, thou vabohu, idem ſignificant. Interdum inanitatem, ipſumque nihil: nonnunquam vero vaſtitatem, ruinam, & quaſi vaſtitatem; ideo ſeptuaginta verterunt, ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, id eſt, inuiſibilis, & incompoſita. Chaos indicant ab antiquis celebratum, cuius corpus ex confuſis elementis eſſet conflatum, quod Ouidius vocat rudem indigeſtamque molem. *Plato in Timæo,* Deum in condendo mundo, nihil aliud vult feciſſe, quam confuſa elementa in ordinem redegiſſe. Cuius ſententiam explicans *Cicero*, inquit, *Hæc nimirum gignendi mundi causa iuſtiſsima. nam cum conſtituiſſet Deus, bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiſcere, quoad natura pateretur, quicquid erat, quod in cernendi ſenſum caderet; id ſibi aſſumpſit, non tranquillum & quietum, ſed immoderate agitatum & fluitans, idque ex inordinato, ad ordinem reduxit.* Quomodo autem hæc ſint intelligenda, in primo Pymandri oſtendi, vbi Platonis ſententiam de motu inordinato adduxi. Fuit autem apud vetuſtiſsimos homines opinio, ante mundum conditum, æternam quandam fuiſſe priuationem, æternas tenebras, ſempiternamque caliginem, è qua mundum Deus effeciſſet, id eſt, quatuor elementa, cum in mundo nihil ſit aliud: & quoniam in illa priuatione, omnia indigeſta delitescebant, propterea appellata eſt ἀταξία, id eſt, inordinatio, quam poſteri Theologi non recte intelligentes, crediderunt hanc priuationem fuiſſe iam exiſtentium elementorum confuſionem, id eſt, chaos. Sed profecto hæc vera fuit apud vetuſtiſsimos de chao ſententia, quod ſcilicet chaos æternum illa ante creationem mundi priuatio exiſteret, purumque nihil, ſiue ipſum non eſſe, quod à thou fortaſsis deriuatum, gentes vero per linguæ diuerſitatem, chaou appellauere, facilisque eſt à chou ad chaos tranſitus, maxime in deſinentia Græca, in qua omnia fere Hebraica nomina, ſiue in v, ſiue in t, deſinunt, in os mutantur; thou autem, vt diximus, rem indigeſtam atque inordinatam ſignificat. *Ariſtoteles* ἀπὸ τοῦ χαίνειν dici putauit, quaſi omnium rerum receptaculum. *Proclus* vero dixit, Orpheum per chaos materiam primam intellexiſſe. *Heſiodus: Extitit ante chaos, poſt hæc latiſsima tellus: Quæ ſuper inmixtum pondus terrarum incubat omne.* Conuenit cum Moyſe dicente: *Terra erat thou & bou,* hoc eſt, *terra erat nihil*; tam enim Heſiodus, quam Moyſes per terram intelligit totum mundum, eo quod ei ſunt adiuncta & annexa reliqua elementa. Heſiodus ergo dicit ante terram fuiſſe chaos, id eſt, nihil: Moyſes vero terram fuiſſe nihil, hoc eſt, antequam terra efficeretur, fuiſſe ipſum nihil. Mercurius in Pymandro: *Erant,* inquit, *tenebræ infinitæ in abyſſo, & aqua, & ſpiritus tenuis intelligibilis,* quæ diuina virtute erant in ipſo chao. Tenebras itaque appellat ſempiternum illud nihil. Tenebræ, Abyſſus, & chaos idem ſunt apud Mercurium, quæ à Moyſe vocantur thou, & bou; Abyſſus enim dicitur profunditas illa tenebrarum, non exiſtentium rerum, & quaſi æterna nocte ſepultarum. Nox igitur illa æterna, tam à Moyſe quam à Mercurio, abyſſus nuncupatur. per aquam autem intelligunt ipſam memoratam abyſſum. In principio Pymandri Auguſtinum de hac re profunde diſputantem, in medium protulimus. *Aquila,* ſecundus poſt ſeptuaginta. interpres, thou & bou vertit κένωμα καὶ οὐδέν, *vanitas & nihil. Symmachus,* otioſum, & indigeſtum, *Theodotion* κενὸν καὶ οὐδέν, inane & nihil. Chaldaica editio Terra erat deformata & inanis. Baſilius *Terra,* inquit, *erat inuiſibilis, & incondita,* ἀκατασκεύαστον inornata. Itaque ſecundum Moyſis atque Mercurij doctrinam ante mundi creationem, non erat vacuum ſed purum nihil, niſi ipſum vacuum, nihil appellare volueris. Quamobrem recte dictum à Mercurio, quod ſolum priuatur exiſtentia, vacuum eſſe appellandum. Sequitur textus *Nonne,* inquit Æſculapius, *reperiuntur quædam vacua Triſmegiſte? veluti dolium vacuum, vacuus puteus & ſimilia quæque quamplurima.* Vulgarium ſententiam profert, qui quidem, quod non vident, vacuum eſſe putant; ſed multum profecto à vero aberrant, ſi enim vacuum ſit teſte phil. locus corpore vacans nullus autem locus, corpore viſibili, aut inuiſibili vacat: hac de cauſa, Æſculapius à Mercurio iuſte corrigitur. *Heu,* inquit, *quam procul à veritate vagaris Æſculapi. Quæ ampla, & maxime plena ſunt, ea tu vacua putas. Aer profecto corpus eſt, id corpus reliqua penetrat, diſcurrenſque replet omnia.* Quaſi diceret, non datur vacuum in rerum ordine, nec locus in hoc mundo inferiori, ſine corpore, ſed vno corpore excluſo, mox alterum ingreditur, ita vt nulla ſit penetratio corporum, nec locus corpore vacuus. Hæc eſt antiquiſsima, veriſsimaque Mercurij de vacuo philoſophia, à quo poſteri phil. multa mutuati ſunt ſapientiæ monimenta, vacuum ponentes ſunt bipartiti: quidam enim ponunt vacuum à corporibus ſeparatum: quidam vero, corporibus imbibitum; vtrique tamen decipiuntur. quod enim à corporibus diſcretum, atque ſeiunctum, aut res eſt incorporea, veluti, Deus angeli, anima, quorum alicui vacuum non competit, quippe, cum vacuum corpus eſſe, dicant; aut nihil: & hoc illis aſſentimur. neque eſt imbibitum corporibus, alioqui eſſet penetratio corporum nam cum quælibet pars corporis, ſit plena corpore, ſi vacuum addideris, quod eſt corpus: fiet igitur neceſſe eſt corporum penetratio: vacuum ergo non eſt in corpore, nec extra corpus. Cæterum, aerem eſſe corpus, & non aliquid inane, phil. approbat vtres ipſos torquentes aerem quoque quaſi validum oſtendentes, ipſumque in clepſydris includentes: Vtres namque inflati, vere, inquit Auer. reſiſtunt comprimenti. Quod plane fieri non poſſet, ſi aer aliquid non eſſet, ex clepſydra quoque aqua non deſcendit, niſi prius in illam aer ſubintrauerit. Aer ergo aliquid eſt. propterea non temere Mercurius tantopere de hac re, Æſculapium inſtruxit, atque inſtruere ſatagit, vt textus ſequens indicare poteſt.

Vacuum non datur. 4. phyſ. 71.

Vacuum otioſum.

Quid ſignificet vacuum.

Virg. 6. Æn.

Chaos.

Antiqua opinio de chaos.

Error quorundam.

Chaos vnde dicatur.

De chao.

Heſiodus.

Moyſes.

Mercurius.

Abyſſus.

Tenebræ.

Aqua.

Hom. 2. Hexam.

Ariſt. 4. phyſ. 14. de vacuo.

4. phyſ. 43.

Vacuum non eſſe in corpore, nec extra corpus.

4. phyſ. 52.

Mercurius.

Corpus enim huiuſmodi, eſt ex corporalibus non compoſitum; quo fit, vt quæcunque tu vacua nuncupas, plena ſunt aeris. Itaque concaua potius iſta, quam vacua nominari debent: nam & exiſtunt, & aeris ſpirituſq; ſunt plena. *Æſculapius.* Inuicta, atque indubia hæc eſt ra to Triſmegiſte: Aer corpus eſt, id corpus in reliqua permanat, atque influens complet omnia.

De vacuo.

Commentum VIII.

Qvæstionis Primæ

CAP. I.

Aer ex quibus conſtet partibus.

Qvoniam aerem, cum ex philoſopho, tum etiã ex Mercurio, corpus eſſe cognouimus, tametſi in ſenſum videndi minime cadat: omne autem corpus, ex partibus conſtat corporalibus, eiuſdem vel alterius ſpeciei, Æſculapium iamiam percontari cupientem, ex quibuſnam partibus huiuſmodi corpus compoſitum ſit, præueniendo admonuit, pariterque inſtruxit: *Animaduerte*, inquit, *Æſculapi, aerem corpus eſſe homogeneum, cuius partes, oculis minime patent, ob illarum vtique tenuitatem, ſubtilitatemque, corporea tamen ſunt, quia eiuſdem ſunt ſpeciei cum toto: veruntamen quia oculis cerni non poſſunt, omne autem tale, incorporeum reputatur, hac de cauſa, ſcire velim, corpus huiuſmodi ex corporalibus non eſſe compoſitum*, hoc eſt, ex viſibilibus: *quo fit, vt quæcunque tu vacua nuncupas, plena ſint aeris*: aer enim ob ſuam tenuitatem, ſubtilitatemque, facile penetrat omnia, quibus ſeſe ſponte ingerit, nullumque vacuo in rerum ordine locum relinquens: à pulcherrimo naturæ opificio, omnem prorſus inanitatem extrudit: Itaque, inquit, *concaua potius iſta, quam vacua nominari debent; nam & exiſtunt, & aeris ſpiritu ſque ſunt plena*. Commendat Æſculapius, hanc Mercurij ſententiam, dicens: *Inuicta, inquit, atque indubia eſt hæc ratio, Triſmegiſte, aer corpus eſt, omnia complens, atque replens*. etiamſi ſenſui noſtro non ſatis conſtet. Phil. & Comm. *Aer*, inquiunt, *ſentitur ſecundum tactum eſſe corpus, etſi ſecundum viſum exiſtimetur nihil eſſe*: cum non habeat colorem, & viſus comprehendit colorata, ſic 2. *de anima com.* 71. *Color*, inquit, *ſecundum quod eſt color, eſt viſibilis*. Et 97. dicit colorem habere duplex eſſe: vnum in corpore colorato, quod eſt eſſe corporale: & aliud in diaphano, & illud eſt eſſe ſpirituale. Eſt igitur aer corpus, ſed non videtur, quia colore caret, ſiue quia non eſt coloratus. Quã ob cauſam tum aquam, tum etiam aerem diuiſioni paſſionique ſubdi non poſſe, phil. 8 *dicit phyſ. com.* 85. nec etiam habere aliorum differentias ſenſibiles affirmat. Conſtat ergo hoc plus ſatis, de quo latius diſputo *lib.* 5. Satis quoque eſt humeux conſentaneum rationi, in hoc mundo inferiori, vacuum nullo modo inueniri. Poſſet tamen aliquis ambigere, atque dubitare, ſicut Stoici dubitauerunt, ac dicere: vacuum extra cœlum inueniri, idque non ſine argumentis, & quidem magnis. Etenim, ſi cœlum eſt in loco, omne enim corpus eſt in loco: eſt ergo in vacuo extra enim cœlum nihil eſt. Reuera, ſi aliquis ſit in extremo; poſſet vtique manum extendere, non quidem in aerem, cum inibi non ſit: in vacuum ergo. Adde, quod ſi plenum inuenitur, & vacuum; talis namque eſt naturæ ordo in contrariorũ diſpoſitione conſtituẽda, vt ſi vnum admiſerit, alterum ſuſtineat neceſſe ſit. Amplius, ſicut res ſe habet cum paruo mundo; ita etiam cum magno, ſed homo, qui eſt paruus mundus, conſtat ex vacuo & pleno. ſic igitur ſe habebit magnus mũdus, atque ita extra cœlum erit vacuum. Sed *huiuſmodi arg.* facile *ſolui* poſſunt: & primum quidem ſic: Extra cœlum non eſſe locum, in quem manus poſſet extendi, niſi tantum ſecundum imaginationem, atque ita imaginarium vacuum fingere poſſumus. ſecundum autem rei veritatem nihil eſt. Ad 2. *reſpondet* Auerroes, corpus tantummodo rectum in loco eſſe; ſphæricum vero, vt ſphæricum, eſſe potius circa locum quam in loco. Ad 3. dicimus regulam illam valere in his, quæ ad naturæ perfectionem ſpectant: vacuum autem cum naturæ ordinem deſtruat, non eſt ad huiuſmodi rationis regulam reuocandum. Amplius, ſi huiuſmodi vacuum eſſet extra cœlum; tunc plane talis dimenſio, teſte Auer. 4 *phyſ. com.* 1. ſubſtantia eſſet ſeparata, imo infiniti vigoris, quæ quidem ſi in ſubiecto eſſet; tunc aliquod ſenſibile corpus, extra cœlum inueniretur, quod eſt abſurdum. ſi vero in ſubiecto non ſit, poſſit tamen ineſſe, & nunquam inſit; otioſa profecto eſſet illius potentia. At ſi non ineſt, nec apte eſt ineſſe; tunc plane eſſet ſubſtantia abſtracta, infiniti vigoris, quod ſoli Deo competit. Deinde, illud vacuum, aut alicuius, aut nullius eſſet perfectionis: non quidem nullius, alioqui nihil eſſet; ens enim & perfectum idem. ſi vero alicuius: mundus ergo non eſſet perfectus, ex [illegible] ſua materia minime conſtaret, vniuerſamque intra ſ[illegible] ſectionem non clauderet, quod Platoni in Timæo non probatur. Item, vacuum illud eſſet infinitum, non autem finitum, quia non magis vna quam altera parte finiretur. et infinitũ eſt infinite capax: eius ergo profecto potentiæ eſſet otioſa, quæ infinitum corpus nunquam eſſet ſuſceptura. Vacuum ergo extra cœlum inueniri, rerum ordo, naturæq; poteſtas non patitur. Sed *dicet aliquis*, numquid vera eſt ratio Comm. qua ſic arguit: *Si mundus de nouo genitus eſt. ergo præceſſit locus, in quo generatus eſt*. ſed inibi ante mundi generationem non erat corpus, & erat capax corporis, alioqui nunquam mundũ capere potuiſſet: in eo ergo loco erat vacuum. fortaſsis ex verbis phil. eiuſdem textus ſic dicentis, hæc accepit. *Amplius*, inquit, *vacuum affirmantes, dicunt locum eſſe*. Rurſus, ſicut Deus hunc mundum condidit; ita poteſt & alium condere. quod ſi faceret, aut inter huiuſmodi mũdorum vltimarum ſphærarum connexitates aliquod medium, aut nihil eſſet. Si primum; ergo vacuum: cum ergo ſit diuiſibile, & non repletũ corpore: eſt ergo capax corporis. Si ſecundum, cum ergo iſti mundi tangunt ſeſe in puncto: aut in aliquo diuiſibili. non in puncto tantum; nam inter iſtarum ſphærarum indiuiſibilia quæcunque, eſt aliquod certe diuiſibile medium, & non niſi vacuum. ergo &c. Si vero dixeris ſe tangere in aliquo diuiſibili, impoſſibile pronuntias; ſphæricum enim tangere ſphæricum, ſecundum aliquod diuiſibile, fieri non poteſt; nam ſuperficies tangens ſuperficiem conuexam in aliquo diuiſibili, quantum ad illam partem, quam tangit: eſt concaua, atq; ita vltimæ ſphæræ ſuperficies eſſet concaua, quod eſt impoſsibile: vacuum ergo mundi creationem præceſsit. Dico, cum mundo locum ſimul eſſe creatum, mundiq; locum vltimam eſſe circumferentiam, locantem atq; circumdantem omnia; nam extra vltimam circumferentiam, non eſt aliquod circumdans corpus, aut locus capax corporis: ſecus autem res ſe haberet, ſi vltima ſphæra de nouo condita eſſet in loco. tunc ſine dubio, extra cœlum vacuum eſſet ponendum. Ex quo patet, falſum eſſe Commentatoris fundamentum, quo vtitur probare locum totius mundi creationem præcedere debuiſſe; eiuſdem enim rationis nõ eſt, mundi & particularis corporis generatio: quodlibet namque particulare corpus, in aliquo ex elementis generatur, ideoque in loco gigni neceſſe eſt: mundi autem generatio ſeu potius creatio, in aliquo non eſt facta corpore, aut loco, ſed ſimul cum mundo facta ſunt omnia. Ad 1. ergo arg. *neg. conſeq.* & ad *prob. neg. antecedens* in corporis totius vniuerſi generatione, cuius plane generationem, corpus aut vacuũ, ſiue locus non præceſsit. Ad 2. conceditur caſus, inſuper aſſerimus huiuſmodi mundos poſſe eſſe diſtantes, atque poſſe ſeipſos tangere, eo quidem modo, quo ſphæricum à ſphærico tangi poteſt, nempe in indiuiſibili. Et cum dicitur, aut habet aliquod medium &c. dico, non habere aliquod ſpatium reale, ſed imaginarium, quod certe vacuum nominari non poteſt; ad vacui enim rationem ſpectat, non ſolum eſſe ſpatium imaginatum; ſed realiter quantum cum reali aptitudine corporis recipiendi, quod profecto medio illi imaginario non competit, tangerent ſe in puncto. Et cum infers: Inter &c. negatur de medio diuiſibili reali. Patet ergo quomodo vacuum mundi creationem non præceſſerit. Cæterum, vacuum in rerum ordine non inueniri, ſic philoſ. 4. *phyſ. com.* 66. clare oſtendit: *Si vacuum detur*, inquit, *mobile vbicunque poſitum quieſceret*: in cauſa autem eſt, quia non habet ſuperius & inferius, cum ſit infinitum, *com.* 67. Denique, in eo non eſt diuerſitas, eo quod non ſit ens, ſed non ens. non ens autem eſt priuatio, & in priuatione non eſt diuerſitas: propterea com. 65. omnium decem prædicamentorũ priuationem, vacuum appellauit. Itaque vacuo dato, mobile, aut ſemper quieſceret aut ſemper moueretur, quippe cum in eo non ſint loci differentiæ naturaliter, nempe ſuperius & inferius: ſic ſcribitur 4. *phyſ.* 64. 65. 66. *com.* item 30. 36. 42. Porro, *tex. com.* 71. *vſque ad* 75. aliam addit rationem, nempe quod motus fieret in inſtanti; ſic enim arguit contra antiquos: *Vos, inquit, dicitis corpora in pleno moueri non poſſe, ideoque neceſſarium eſſe vacuum, in quo moueri poſſint, quod plane ſi detur, corpora in inſtanti mouerentur*. ſed motus in inſtanti, vt dicitur 6. phyſ. fieri non poteſt, cum ad illius rationem ſucceſsio ſpectet: vacuum ergo nullo modo eſt concedendũ. Arguit autem phil. hoc modo: *Proportio motuum in velocitate eſt ſicut proportio mediorum in ſubtilitate*: & eſt ſenſus, omnis motus determinata velocitas fit ex medij plenitudine; diuerſitas vero velocitatis, ex diuerſitate ſubtilitatis, atq; denſitatis, inſuper ex medij plenitudine: remota ergo medij plenitudine, infinita erit atque indeterminata velocitas; ſicque motus fieret in inſtanti. Amplius, tempus in motu requiritur, vt arguit Auer. contra Auenpa. aut propter reſiſtentiam, quando ſcilicet motor diſtinguitur à mobili, atq; mobile in aliquo vbi poſitum, motor in oppoſitum transferre ſatagit. ſicut intelligentia ab oriente in occidentẽ mouet ſolem; quia ſunt duo vbi oppoſita, atq; ſoli pro eodem inſtanti ineſſe non poſſunt: aut propter pleni medij reſiſtentiam,

---

Margin notes (left column, in order): *Aer ex quibus conſtet partibus.* — *Corporalia quæ.* — *Concaua.* — *Aer eſt corpus.* — 4. *phyſ.* 78. — 8. *phyſ. c.* 54. 1. *gen.* 89. 2. *an.* 113. — *Vacuum eſſe extra cœlum.* — 1. — 2. — 3. — 1. — 2. — 4. *phyſ.* 43. 45. — 3. — *Quod vacuum non ſit extra cœlum.* — 1. — 2. — 3. — *An vacuum ſit, ſi mundus*

Margin notes (right column, in order): De vacuo. — *eſt conditus.* — 1. — 4 *phyſ.* 6. — 2. — *Solu. arg.* — 1. — 2. — *Phil. vacuum non eſſe probat.* — *Motus fieret in inſtanti.* — *Ratio phil.* — 1. — 2.

De vacuo. tiam, veluti patet in naui mota in equa; aut propter vtrumque, vti in rebus enimetis cernimus. At in motu grauium, motor non diſtinguitur à mobili, quippe eum à ſua moueatur forma: reſiſtentia ergo ex parte medij cenſetur. Quare, ſi grauia mouerentur in vacuo, vbi nulla eſt medij reſiſtentia; mouerentur vtique in inſtanti.
3. Præterea, ſi tanta virtus mobet tantum mobile, per tantum ſpatium in tanto tempore, vt dicitur 7. *phyſ.* dupla virtue mouebit illud idem mobile per tantundem ſpatium in medietete temporis. ſed dupla virtus, ideo citius mouet, quia citius ſcindit medium, igitur ſi medium ſit vacuum, nulla erit diuiſio, atque ita motus fiet in inſtanti.
4. Item, ſi motus in vacuo eſſet in tempore, inquit Auer. in ſina digreſſionis; tunc magis graue, & minus graue, æquali motu mouerentur; remota enim medij pleni reſiſtentia, ſola remanet incompoſsibilitas terminorum, quæ reſpectu magis ac minus grauis, æqualiter ſe haber, dummodo imaginemur, in ſpatio vacuo æque extenſo, vtrumque moueri. ſed hoc eſt abſurdum: ergo quod prius.
5. Ad hæc, ſi graue deſcendens in vacuum moueretur in tempore; non moueretur vtique naturaliter motus enim intenditur in finem, ſi fuerit naturalis. ſed in vacuo nulla eſt reſiſtentia: à principio ergo vſque in finem, vniformis erit velocitas. *Defenſio opinionis.* Re vera hæc poſitio defendi poſſet, ſi vera ſit antiquorum ſententia, qui ex ſpatij plenitudine, omnem reſiſtentiam motus atque ſucceſsionem manare arbitrantur. Adde, quod ad grauium leuiumque motus ſucceſſionem, ſpatium eſt neceſſarium, in quo extrema realia atque medium reale inueniri neceſſe eſt. at in vacuo hæc inueniri nõ poſſunt. igitur ſi fieret motus in vacuo, eſſet in inſtãti. at, qui motus reſiſtentiam, non ſolum ex ſpatij plenitudine; verũ etiam aliunde metiuntur, ſic ad argumenta reſpondere cõſueuerunt: & quidem meo iudicio, rationibus minime contemnendis deſpiciendiſque.

CAP. II.

Quod in vacuo non fiat motus in inſtanti.

Plenitudo ſpatij non eſt totalis cauſa ſucceſſionis. In motu localis ſucceſſionis cauſam totalem, non eſſe ſolam ſpatij plenitudinem, ſic probare nituntur: Quæ ad alicuius rationem formalem ſpectãt, inquiunt ex ſua natura, & non per aliquod extrinſecum illi conueniunt; ſiquidem prædicata formalia, atque quidditatiua, in primo modo per ſe, huiuſmodi rei competunt, ſed continuitas & ſucceſſio, vt dicitur 6 *phyſ.* ad formalem rationem motus ſpectant. conueniunt ergo motui, ex proprie ipſius natura, & non ex ſpatij plenitudine, quod eſt quoddam extrinſecum à motu. Quare ex neceſſitate ſequitur, motui eſt: ergo continuitas, & ſucceſsio etiamſi ſpatij vacuitas non adſit, ſiue plenitudo. Motus ergo neceſſario erit in tempore, & non in inſtanti; continuum namque ſucceſſiuum, in tempore & non in inſtanti menſuratur. Quare ſi motus fieret in vacuo, etiam fieret in tempore: nam qui fit in inſtanti, non eſt proprie motus dicendus; ſed cuiuſdam potius mutationis finis, ſicuti eſt inſtantanea illuminatio.
2. Amplius, mobili, ex ſola ſpatij quantitate, ſemper inest aliqua oppoſita diſpoſitio, diſpoſitioni à motore in *Motum nõ fieri in inſtanti.* ſuo mobili per motum localem inducendæ. Quare, ſi motus fieret in vacuo, fieret etiam in tempore, idque ſolius quãtitatis ratione: etenim, pro eodem inſtanti, atque ſimul in eodem diſpoſitiones oppoſitæ ſeſe non compatiuntur: mobile autem mouendum ſuper ſpatium quantum, eſt in vbi oppoſito ad vbi acquirendum: quæ profecto duo vbi, ſunt velut diſpoſitiones oppoſitæ, ſi comparentur ad mobile, quibus ſuo reſiſtit motori. Motus ergo fiet in tempore ex ſola quantitate mobilis. Sane, duo vbi in motu locali oppoſita ſe habent, ſicut duæ qualitates in alteratione oppoſitæ. ſed vne illarum alterabili inſidens, prohibet ne alterans ſtatim alterabile in oppoſitam transferat qualitatem: ſic ergo & huiuſmodi vbi, ne motus fiat in inſtanti. Et reuera, idẽ mobile in oppoſitis vbi, atque in eodem inſtanti ſimul eſſe, fieri non poteſt: ſicuti idem ſubiectum, pro gradibus intenſis, ac pro eodem inſtanti, ſub qualitatibus contrariis. *Huic* autem rationi nonnulli ſic conantur *occurrere*: In eodem, inquiunt, inſtanti, mobile eſſet ſurſum & deorſum, quod eſt impoſsibile. in vacuo ergo fieri motus non poteſt. *Sed hæc* ratio non eſt multum neruoſa; nam etſi ſecundum rei veritatem, motus in vacuo eſſe non poſsit; ſecundum imaginationem tamen, atque intellectum nihil difficultatis habet, cum vacuum ſit ſpatium imaginarium, & ex ſua extenſione motus poſsit habere ſucceſsionem. At, idem mobile, pro eodem inſtanti eſſe ſurſum & deorſum, omnibus modis eſt impoſſibile, cum contradictoria ſecundum quemuis modum non ſint vera. ergo &c. *Dices*, ſi motus fieret in vacuo, non eſſet in oppoſitum; in vacuo enim nulla eſt poſitionum diſ- *De vacuo.* ferentia. *Dico*, hanc quoque obiectionem ſimili facilitate poſſe diſſolui: nam ſi imaginarie datur ſpatium; datur quoque extenſio imaginaria, atque ita extremorum diſtantia, quæ eſt ſituum oppoſitio. Quare, ſpatium quodcunque, poſitionum differentia vera aut imaginaria non carebit. *Dices*, non eſſe idem motum fieri in non tempore, & in inſtanti; quoniam non tempus, eſt breuiſsimum tempus, non autem inſtans. *Graue in vacuo moueretur in tempore.* Sed hæc quoque eſt abuſio vocis: omnium enim propemodum eſt ſententia, non tempus pro inſtanti accipi, atque intelligi. Itaque ſi graue moueretur in vacuo; moueretur in tempore, & non in inſtanti. 1. etenim, ſicut in ſpatio reali dantur duo extrema realia, ſurſum videlicet & deorſum; ita plane in ſpatio vacuo imaginato, duo extrema imaginaria oppoſita; de vtriſque enim ſimile eſt iudicium. Item, omne quod 2. mouetur de extremo ad extremum, prius peruenit ad medium: in omni autem continuo reali, aut imaginario, in quo dantur extrema, & medium ſimiliter. ſi ergo lapis deſcenderet ab extremo imaginato, non ſtatim eſſet in altero extremo. in tempore ergo, & non in inſtanti moueretur. *Solu. arg.* *His ita elucidatis*, facile eſt argumenta ſoluere: & ad primum 1. quidem patet ex dictis reſponſio: phil. enim atque Comm. authoritas valet, atque admittenda eſt ad mentem antiquorum. Ad 2. dico, illam rationem Comm. qua dicit medium non 2. reſiſtere, niſi quia plenum, multis non probari; ſiquidem mobile & medium, ob quantitatis dimenſiuæ rationem, in motu, cauſæ ſunt ſucceſsionis, quatenus ſcilicet mobile eſt in vno vbi oppoſito, alteri vbi acquirendo: quæ profecto in eodem, & pro eodem inſtanti compatiuntur ſe minime, *Dices*, quantitas remota per intellectũ non reſiſtit, nã quãtitas, vt quãtitas nõ eſt actiua: omnis aũt potẽtia quæ reſiſtit, eſt actiua ex 9. *met.* remota igitur medij plenitudine motus grauium in vacuo fieret in inſtanti. *Reſpondeo*, rationem illam valere in reſiſtentia poſitiua, non autem priuatiua, quæ ex ſola materie, quatenus eſt ſub quantitate prouenire poteſt. Itaque graue, non ſolum formæ, qualitatiſque; ſed etiam quantitatis ratione reſiſtit idque priuatiue: graue autem, quatenus eſt quantum, longe abeſt ab illo vbi, ad quod mouens ipſum transferre ſatagit. mobile igitur, vt quantum, non poteſt in inſtanti moueri. Ad 3. dico, in motu velocitatis 3. differentiam ex virtute manare mouentis, quæ quo fuerit fortior, eo fortius mobile de vno, ad alterum vbi oppoſitum mouebit: non ergo in cauſa eſt medij diuiſio. Ad 4. 4. *neg. conſeq.* velocitatis enim cauſa, eſt virtus mouentis, non medij reſiſtentia, ſicut ſæpe indicauimus. Ad 5. Ratio illa 5. locum habet in locis locati conſeruatiuis, non autem in vacuo, in quo non ſunt, ſiue eſſe poſſunt diuerſarum loca rerum conſeruatiua. Cæterum, huiuſmodi rationes parum inter ſe diſcrepare videntur, quippe cum ſecundum rei veritatem motus in vacuo eſſe non poſsit, niſi ſecundum quandam imaginariam mentis intentionem.

AESCVLAPIVS.

Locum, in quo omne mouetur, quid eſſe dicemus? *Triſmegiſt.* Incorporeum ô Æſculapi. *Æſculap.* incorporeum vero quid? *Triſmegiſt.* Mens ac ratio ſeſe complectens, libera ab omni corporis mole, ab errore aliena, impaſſibilis, intangibilis, ipſa ſibi aſſiſtens, purgans, atque ſeruans omnia: cuius radii ſunt bonum & veritas, principale lumen, primaque animarum forma.

Commentum IX.

QVÆSTIONIS PRIMÆ

CAP. I.

Poſteaquam ſapientiſsimus Mercurius, in rerum ordine, vacuum nequaquã inueniri poſſe, clariſsime, doctiſsimeque oſtendit: loci modo naturam percontanti Æſculapio dilucidat; locus enim cum vacuo, quandam affinitatem cognationemque habere videtur: Etenim, quemadmodum vacuum ſaltim mentis imaginatione, eſt quid inane, atque incorporeum; ita plane locus non eſt corpus, ſed corporis ſuperficies, ſeu quid incorporeum alioqui corpora capere non poſſet: *Locum* inquit Æſculapius, *quid eſſe dicemus, in quo* *Locus quid ſit.*

De loco.

omnia mouentur? Aſſentior enim tibi illa omnia, quæ doctus ſum à te, de vacui natura, in quibus mirifica me oblector; iam profecto inſtrui vellem, ac inſtruendum me à te eſſe confido, quænam ſit loci natura. *Ad quem Mercurius: Incorporeum, inquit, ô Aeſculapi.* Et amplius illi ſciſcitanti, quidnam ſit illud incorporeum, ſublimius aliquid ſonuit, ac veluti diuino afflatus ſpiritu, è corporeo, ad incorporeum locum tranſuolauit: *Locus, inquit, verus, quem naturaliter appetunt omnia, in quo viuunt, & conſeruantur omnia: in quo denique omnia perfectiſſime quieſcunt: eſt Sanctus Pymander, mens ac ratio ſeſe complectens, libera ab omni corporis mole, ab errore aliena.*

Deus eſt locus omnium.

Sane, quæ mens eſt, aut natura, quæ non ſit errori ſubdita? Angelorum namque natura, ſi ab errore omnino libera extitiſſet; profecto peſſimi illi ſpiritus à ſuæ beatitudinis arce nunquam corruiſſent; ſimiliter & hominum naturæ: ſola ergo natura diuina à ſtatu ſuo neſcit moueri, quia ſola eſt ſummum eſſe.

Natura diuina quid. Libera. Impaſſibilis.

Sequitur textus, *Impaſſibilis*, hoc eſt, ab omni prorſus paſſione immunis, quod certe angelis competere nequit, quorum natura paſſioni ſaltem perfectiuæ eſt obnoxia, aliquid enim de nouo intelligere, eſt perfectio intelligentis: & id in angelos cadit: hominis vero natura, & perfectiuæ, & actiuæ ſubditur paſſioni. *Intangibilis ipſa ſibi aſſiſtens,* & hoc quoque ad diuinam attinet naturam; nam etſi natura angelica tangibilis non ſit, quia corpore vacat; non tamen ſibi, ſed diuinæ aſſiſtit naturæ: Ego, inquit Angelus, qui vultui Dei ſemper aſſiſto. vnde apud Danielem legimus millia millium angelorum, Dei vultui aſſiſtentium. Sola ergo diuina natura ſibi aſſiſtit, ac ſeipſam complectitur, quippe, quæ ſeipſam perfecte intelligat, ac ſuperiorem non habeat ſe naturam, cui aſſiſtere debeat: *purgans, ac ſeruans omnia.* Et hoc plane ſolius Dei, cuius intereſt, & purgare, & conſeruare omnia: de quo quidem modo ex profeſſo diſputare non intendo, ſed ſuffecerit hoc tetigiſſe.

Intangibilis. Aſſiſtens. Purgans. Quatuor radij Dei.

Cuius radij ſunt bonum, Veritas, principale lumen, primaque animarum forma. De bono, paulo ante locuti ſumus. De vero autem, fol. 111. & ſequentibus. De lumine autem in primo, & ſecundo Pymandri. At de forma, pauca ſubſcribam; Deus namque dicitur primo animarum forma, quia eſt vita, & actus viuentium: vnde quemadmodum forma naturali recedente à ſuppoſito, deſtruitur penitus ratio totius compoſiti; ſic plane, imo multo magis, diuina gratia ab animis hominum, diſcedente. Quemobrem *Plotinus.* Et *Iamblichus de myſt. Aegypt. cap. 1. & 5.* volunt, quod quemadmodum materiam perficit ſemper quantitatis interminata dimenſio; ſic mentem creatam diuinæ amplitudinis virtus immenſe, quæ quotidiana ſua luce, mentes angelorum, hominumque perficit, & informat. Quamobrem, quo magis anima perficitur, & diuina luce informatur; eo magis in diuinam transformatur imaginem; & iuxta Apoſtolū ſcribentē ad Cor. à claritate, in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu: *Nos, inquit, reuelata facie transformamur in eandem imaginem.* Mercurius formam appellat. Plato in *Timæo* vocat ſpeciem: *Fateri oportet, inquit, eſſe ſpeciem, quæ ſemper eadem ſit ſine ortu, atque interitu, quæ nec in ſe accipiat aliud aliunde, nec ipſa procedat ad aliud quicquam, ſenſuque corporis nullo percipiatur, atque hoc eſt, quod ad ſolam intelligentiam pertinet, cuius Dij quidem omnes, homines vero admodum pauci participes ſunt.* Participatione igitur diuinæ gratiæ, quæ à Mercurio, omnium rationabilium animarum prima forma appellatur, homo, ſiue Angelus ſit Deificus. vnde Plotinus. *Quisquis, inquit, id nouit: cognoſcit certe quæ loquor. Quemadmodum ſcilicet anima tunc aliam agit vitam, atque progrediens, & iam progreſſa, & Deum denique conſequuta, plane cognoſcit iam prorſus affecta, quod adſit ipſe vera vita largitor.* Paulus vero. *Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus fit cum eo:* propterea ait Plato in Epinomide, animum contemplatione perfectum, pene ad diuinam vnitatem, vnum prorſus euadere. Reuera, ſi anima viuit Dei vitam, & vita in animo eſt à forma: Deus igitur eſt animarum forma, nec quæuis, ſed primaria ſupernaturalis, qua animæ ſit diuinæ conſors naturæ. Quomodo autem fiat animæ cum Deo vnio, vt duo ſint, & vna vita, ſicut dicit Paulus: *Viuo iam non ego, viuit vero in me Chriſtus:* fidem nobis facere poſſunt duo lumina, quorum vnū, ſine confuſione, alteri iungi atque vniri poteſt. vnde quamuis in vnum conſpirent, & vbique ambo ſint, alterum tamē ſecerni poteſt ab altero. Ita plane, Deo mens vniri poteſt, & eidem menti diuinæ, plures humanæ coniungi: & vnum quodammodo ex his fieri, abſque illarum mixtione, confuſioneque: non ſecus, ac multæ lineæ à circumferentia in centrum reflexæ per puncta ſua, medium circuli punctum tangunt: vbique vnum quodammodo fiunt linearum puncta cum centro, atque vnum fiunt puncta inuicem ſingula. Profecto, ſi ea quæ in homine ſunt, licet multa; ob formæ tamen ſubſtantialis vnitatem, vnum eſſe dicuntur: multo

Deus eſt forma. Enn. 1. lib. 5. c. 2. Anima informatio. 2. ad Cor. 4. Enn. 6. l. 9. c. 9. 1. Cor. 6. Exempla vnionis.

1\.

ergo præſtantius, mentes Deo adhærentes, & cum Deo, & ſibi inuicem vnum poſſident, vnitatiſque ſplendore veſtiuntur. Deus ergo, ſicut dicit Mercurius, eſt prima animarum forma. Amplius, ſicut ſphæræ minores, intra maiorem, centris ſuis, centrum maioris attingunt; ita mentes, quaſi minores circuli, ſub bonitate diuinæ comprehenſi, veluti ſub maiori ſphære, per centra, id eſt, vnitates proprias reuoluti, vnitati diuinæ, tanquam centro ſeſe copulant. Itaque, ſi quis animam Deo vnitam, ac in Deum transformatam intuetur, non tam animam, quam Deum conſpicit: veluti, ſi quis guttam aquæ in mare proijceret, non amplius guttam, ſed mare videret. Et cum hoc tamen mentes, cum ab inuicem, tum à Deo ſunt diſtinctæ. Sane, *animus tunc facilius iam,* ait Plotinus, *alius, tanquam centrum cum centro coniungitur. neque huiuſmodi vnio creditu eſt difficilis, aut ratione caret omnino, ſiquidem, quod duo quædam difficile conſentiunt in vnum, in cauſa ſunt vel dimenſiones vtrinque ſolidæ nimium, vel repugnantes inſuper vtrinque formæ. Ferrum conflatur in ignem, atque ita igne formatum, iam agit vt ignis potius, quam vt ferrum, non enim dimenſiones ignis ſunt ſolidæ, quin per ferri poros penetrare valeant: facilius autem aer ignitur, vbi nec denſitas molis, nec tanta diuerſitas qualitatum præſtat impedimentum. facilius etiam euidenter fit ſub ſole lucidus, cum nulla in lumine dimenſio, coniunctionem vtriuſque retardet facilius & arctius inſuper corpus naturaliter præparatum, ab anima formatur, atque per eam iam agit vt viuens.* Ex quibus ſequi videtur, vt facillimum omnium ſit, animam noſtram, ex diuina mente formari, vbi nec dimenſionis ſoliditas, nec formarum contrarietas, vnionem huiuſmodi impedire valet. Reuera, cum formæ proprium ſit formare atque perficere, quo præſtantius forma extiterit, eo facilius ſubiectam ſibi formabit, perficietque materiam. ſed Deus eſt nobiliſſima forma, & animæ exactiſſime inter materias, atque Angelus: anima ergo atque Angelus, perfectius atque abſolutius à diuina mente formantur, quam corpus ab anima: & quidem tanto melius, quanto videlicet Deus forma eſt perfectior, quam anima: & anima eſt ſubiectum perfectius, quam corpus, nam cum Deus vbique ſit, & animæ rationalis illi inhærere valeat, ad Deum conuerſa formatur, viuitque deinceps vitam Dei, cuius naturæ facta eſt particeps. Etenim, ſicut in aere fieri lucidum, & lucere idem eſt: & in corpore idem eſt animari, & ſub forma viuere: & in ferro, idem calere ſub igne, & lucere, ac calidum eſſe; ita plane in anima noſtra, idem eſſe putandum eſt, ſub intellectu diuino eſſe, & Dei vitam viuere. Profecto, quanto forma eſt purior, ſimplicior, atque efficacior, tanto ex ea, & ſubiecto vna congredientibus, arctior prouenit copula, quam prouenire ſolet ex quibuſuis corporalibus vna mixtis, aut ex anima cum corpore coeunte. Auget huius copulæ modum, quod Deus ipſa vnitas eſt atque bonitas. Quare cum vnitas vis rerum omnium copulatiua ſit, & per vim bonitatis vbique fiat attractio, & propinquatio, nuſquam vnio verior prouenit, quam vbi mens cum vnitate conſpirat atque coniungitur. Profecto ex intellecto & intelligibili magis fieri vnum, quam ex materia & forma, Comm. 3. *de anima,* quia ſcilicet nulla dimenſio intercidit. vnde Mercurius ait: ex mente atque ex Deo, vnum ſpiritum coaleſcere. Plato ait: Theologum idoneis demonſtrationum fundamentis, & gradibus aſcendere vſque ad principium vniuerſi, tangere ipſum, atque tenere, denique adhærere ſemper his, quæ Deo adhærent. Tactus autem iſte non fit ſenſu, ſed intellectu. proinde Plotinus ait, quod *ſicut ſenſus omnes tactu quodam rem percipiunt ſentiendam; ita intelligentia, imo multo magis cognoſcendo tangit, cum res penetret, earum intima diſcernendo, quod plane ſenſus efficere non poteſt.* Quam ob rem, quatenus anima Deum tangit intellectu, formaliter perficitur ab eo. Auguſt. ait illum, qui etſi non operatur, tamen videt quod operandum ſit à diuina luce tangi. Iamblichus *cap. 1. de myſterijs: Ante omnem rationis vſum, eſt inſita nobis naturaliter deorum cognitio, imo tactus quidam diuinitatis melior quam notitia.* Dionyſius Areopag. *Ineffabiliter atque incognite Deo copulamur per vnionem, inquit, quadam potentia, actione noſtra, tum rationali tum intellectuali præſtantiore.* Itaque, à principio nobis impreſſa eſt ſancta diuinæ vnio maieſtatis, quem ſanctus Pymand. quotidie ſuſcitare ſtudet, qui eſt prima animarum forma, bonum, verum, lumen principale, Deus ſemper benedicendus.

De loco. Rationes vnionis. Aeris exemplum. Exempla de materia. Deus eſt forma perfecta. Maxima vnio quæ ſit. Plato. 7. de rep. enn. 3. lib. 7. c. 4. 14. Trin. 15. cap. 1. de diuinis nominib.

CAP. II.

Quid ſit locus,

DEum eſſe omnium locum, primāq; animarū formam, breui complecti placuit; iam quid ſit corporalium rerum locus, & quonam modo res ſint in loco,

Quid locus materialis.

De loco. in loco, paulo altius, atque copioſius diſſeramus; non peruæ enim puto fore vtilitatis, his, qui ſunt cupidi diſcendi multa, atq; intelligendi. Cæterum à philoſ. ſic proponitur

4. phyſ. 41. loci diffinitio, ſiue deſcriptio: *Locus eſt rei continens extremum, immobile primum* ſiue: *Locus eſt vltima ſuperficies corporis continentis, immobilis primum,* veluti eſt concaua aeris ſuperficies, corpore circumdantis. *Per extremam,* inquit Auerroes, *cauam rei ſuperficiem intellexit, per primam vero, proprium,* locus enim propriue dicitur primus; quia æquali, & ſui ratione, non autem alterius, corpore locat: immobilis vtique per

Immobilis. ſe, quia eſt terminus motus, inquit Auerroes. Etenim, ſi eo motu, eaque velocitate, qua ad ipſum fertur locatum, ipſemet locus egeretur, fruſtra profecto locatum moueretur, cum nunquam locum attingeret. Si præterea locus moueretur localiter per ſe, vel per accidens, alius ipſius locus eſſet, atq; ita proceſſus fieret in infinitum: inſuper, & quieſcés moueretur, eo quidem modo, in quo ipſum quieſcit, moueretur & ipſum; mutari enim localiter, eſt ſucceſſiue no

Superficies. uum locum ſemper acquirere; corruptiue tamen per accidens, ratione rei contentæ, locus dici poteſt mobilis. Ex hac

4. phyſ. 47. autem loci diffinitione, teſte philoſ. dubitationes ſoluuntur omnes. Vera eſt ergo loci tradita diffinitio, ſicut ait Comm. com. 31. vnde com. 47. Zenonis ſoluit argumentum, locum non eſſe, probare contendentis; ſic enim arguebat: *Quemadmodum locus ſuperficies, eſt ſuperficies; ita plane locus corporis, eſt corpus.* ſed hoc fieri non poteſt, alioqui locus eſſet in loco, & ſic in infinitum; ergo &c. à Comm. ſoluitur, ex loci diffinitione Zenonis fallacia: *Si,* inquit, *res ita ſe haberet, vt corpus eſſet locus corporis, & linea, locus lineæ, tunc bene ſequeretur proceſſus in infinitum. At dictum eſt à philoſ. locum eſſe extremum corporis continentis:* ideoque abſurdum illud ſequi, non eſt neceſſe. Eadem facilitate ſoluit illorum ſententiam, qui aiunt, locum eſſe tres dimenſiones ſeparatas; ſuperficies e

Non eſt corpus. nim continentis, non ſeparatur à continente. Hac præterea diffinitione, non ſolum dubia, quæ circa traditam loci diffinitionem, poſſunt contingere, clare, diſtincteque ſoluuntur; verumetiam loci proprietates manifeſtantur. Propriũ autem loci eſt, æqualem eſſe locato; & id quidem competit vltimo continentis, quod eſt immediatum ipſi contento:

Loci proprietates. locatum autem æque, atque præciſe à continente continetur: nec plus, minuſque cepit. Ad locum præterea ſpectat, tueri, conſeruareque locatum: & hoc quoque congruit vltimo continentis: ſic vltimum aquæ, terram conſeruat, vltimum vero aeris, aquam, & ſic deinceps per ſingula procedendo, idque per influxum cœlitus virtutem: locus ergo

Locus dicitur multipliciter. eſt ſuperficies corporis continentis. Loci autem multiplex poteſt eſſe ſignificatio; aliquando enim *perinde eſt, ac corpus*

1\. *continens,* quemadmodum dicere conſueuimus, dolium eſ

2\. ſe locum vini. Commentator aliquando accipit *pro eo, per*

3\. *quod aliquid locatur,* licet ab eo non circũdetur, & hoc modo putauit infra centrum mundi, locum eſſe; nam cœlum eſſe in loco per centrum, arbitratus eſt. Item, locus dici poteſt, *circa quem agentis,* etiam immaterialis *verſatur operatio.* Hinc apud philoſ. 1. *cæli,* cœlum eſt locus Dei, eo quod per motum maxime inibi operetur: eadem quoque ratione, corpus vocatur animæ locus, quia in corpore, animæ opera

4\. manifeſtantur. Ad hæc, locus dicitur à nonnullis *ſitus, ſiue*

5\. *vbi,* quod per motum localem acquiritur. Item, ſumitur *pro virtute conſeruatiua,* cœlum immiſſa locanti, quo non ſolum continetur; ſed etiam conſeruatur locatum. Sexto, *pro immediate continente locatum,* ità vt ſuperficies continentis concaua, & ſuperficies contenti conuexa ſint ſimul, & ſecundum continentiam æquales. Et ſecundum hunc modum à philoſopho data eſt loci diffinitio. *Dices,* ſi ſuperficies continentis, & contenti ſunt ſimul; non remanebunt ergo duæ diſtinctæ, ſed vna tantum, quod eſt falſum; alioqui locatum à loco ſeparari non poſſet. Conſequentia valet; ſola enim quantitas facit diſtare quantitatiue. quod ſi ſimul eſſent huiuſmodi ſuperficies; nullam prorſus haberent quãtitatem mediam: vna ergo & non plures ſuperficies eſſent. *Dico,* hoc non eſſe neceſſe, quia ſuperficies eſt indiuiſibilis ſecundum profunditatem; proinde ſi vna ſuperponatur alteri, licet ſint ſimul; remanent tamen diſtinctæ: vnde verum eſt quantitatem, ex ea parte, qua quantitas eſt, diſtantiam facere quantitatiuam, non autem ex ea parte, quæ eſt

Tertia conditio loci. indiuiſibilis. Cæterum, præter duas ſuperius annotatas loci conditiones, aliæ quoque addendæ ſunt, quo clarius loci diffinitio intelligatur. Tertia igitur loci conditio, ſiue proprietas eſt huiuſmodi, nempe *quod locus ſit per ſe continens;* ita vt huiuſmodi conditio, ad formalem illiuſtrationem perti

4\. neat. Quarta loci conditio eſt, *locum non eſſe intrinſecum loca*

5\. *to,* ſed vltimum locantis. Quinta, quia eſt *ſeparabilis à locato,* ideoque formam dici non poſſe, aut materiam: ſic enim arguit philoſ. *Siquidem aut forma, aut materia eſt locus, locus erit in* *De loco.*

loco. ſed conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Sane, ſi *4. phyſ. 20.*

forma & materia ſint compoſiti partes: vbi ergo eſt com *Materia*

poſitum, inibi quoque & partes erunt. ſed compoſitum eſt *& forma*

in loco, & mouetur localiter: ſimiliter ergo ſe haberent *non eſt locus.*

materia & forma, atque ita, ſi materia, & forma ſunt locus, locus eſſet in loco, & locus moueretur localiter, quod eſt falſum. Nam ſi locus eſt in loco, aut in ipſo, aut in alio. non primo, alioqui continens, & contentum idem eſſet, quod eſt impoſſibile: neque ſecundo, aliter fieret proceſſus in infinitum ergo. Clarius autem ſic intelligi poteſt philoſophi ratio, qua diſputat contra antiquos: partes compoſiti ſemper mouentur ad motum compoſiti: locus vero raro: igitur partes compoſiti, id eſt, materia, & forma, loci rationem ſubire non poſſunt. Sane, locus non ſemper mouetur ad motum locati, ſed locantis, & id quidem raro: ergo locus non eſt materia & forma. *Dico,* ad ſubiecti motum, accidens ſemper moueri. ſed locus eſt accidens, vtpote ſuperficies locantis: ergo, &c. Accidens præterea ſemper eſt in eodem loco per accidens, in quo eſt ſuum ſubiectum per ſe, ſed locus eſt accidens, igitur eſt per accidens in loco. *Dico,* quod locus, quatenus eſt locus, abſtrahit à loco corporis fluidi, & ſolidi, ideoq; raro accidit, ipſum moueri ad motum locantis, atque eſſe in loco cum locante: ſiue igitur primatur locus in loco per ſe, ſiue per accidens, materiam atque formam non eſſe locum philoſophus ſufficienter oſtendit. Se 6.

xta conditio loci talis à nonnullis eſſe dicitur, *locum tùnc eſſe extrinſecam locati menſuram,* menſura enim intrinſeca locati, eſt vltima ipſius ſuperficies à locato nequaquam diuiſa, ideoque eius locus dici non poteſt: locus namque eſt à locato ſeparabilis. Quæ autem ſint loci conditiones breuiter dixi: quomodo ergo locus ſit vltimum continentis, dixi. Dicam quomodo ſit primo immobile, de qua quidem re, nonnulla videtur inter ſapientes eſſe controuerſia; nam ideo locum ad motum locati non moueri, Commentator *Loci immobilitas vnde ſit.*

ait, vt iam dixi, quia fruſtra locatum moueretur ad ipſum; poſtquam enim ad locum perueniſſet, vbi quietem ſe inuenturum putabat; adhuc tamen minime quieſceret. Locus præterea continet locatum, non tamen neceſſario mouetur ad motum locati; nam etſi aliqua pars ignis adhærens concauo lunæ moueretur deorſum; non inde tamen, concauum orbis lunæ deorſum deſcendere eſſet neceſſarium. Clara plane eſt huiuſmodi ſententia. aliud tamen philoſo [illegible]

phus ſentire videtur: vbi vult totum fluuium eſſe locum [illegible]

nauis; totus namque fluuius, quatenus eundem ſeruat ſi

tum, manet immobilis, partibus continuis vicibus in præ *Nauis in*

cepts decurrentibus. Reſpectu igitur totius fluuii, nauis ſem *fluuio.*

per eſt in eodem loco: reſpectu vero partium, ſub naui ſubterlabentium, in alio ſemper, atque in alio eſt, & vertitur loco. Eodem quoque modo, licet quælibet pars vniuerſi, ſit mobilis; totum tamen vniuerſum non mutat locum;

ideoque locus ſurſum dicitur immobilis, quia nimirum *Surſum.*

orbis lunæ concauum, eadem diſtantia diſtat à centro: ſi

militer locus deorſum eſt immobile, quia eadem à centro *Deorſum.*

ad concauum lunæ perſeuerat diſtantia. Quare, ſi locus ſurſum, & deorſum mutandus eſſet; totum etiam vniuerſum mutari neceſſarium eſſet. Adde, quod locus non ſolum ex ordine ad vniuerſum, immobilitatem conſequitur; verũ

etiam ex polorum centrique fixione. Immobilitatis ergo *Reſpectu totius.*

loci ratio, in ordine conſiſtit, atque reſpectu, quem locatum habet ad totum corpus cœli ſphæricum, ad centrique

atque polorum cœli fixionem. Hæc quidem de loci immo *Vnitas numeralis.*

bilitate dicta ſint, de eius vero numerali vnitate, pauca dixiſſe ſufficit. Ad numeralem loci vnitatem, ſufficit idem diſtantiæ ordo, ſecundum ſpeciem in omnibus ſpeciebus aeris, aut aquæ locatum circumdantis, ad primum continens, quod manet idem numero, & ſecundum ſubiectum immotabile. Sic flumen, idem ſemper manere dicitur propter eundem ordinem, ſecundum ſpeciem: ad vnicum fontem ipſius principium; non enim aqua, quæ in hac parte hodie eſt, aras erit, aut idem ordo numero, ſed ſpecie tantum. Dicunt tamen nonnulli, quod licet ordo ſuperficierum aeris ſucceſſiue locantium, ſit vnus ſpecie, alius enim, atque alius, propter ſubiecti, & fundamenti varietatem, ad huiuſmodi tamen diuerſas ſpecies, idem numero manet primi ordo continentis. nec impedit huiuſmodi ordinem, alium, atq; alium ſemper terminum habere, hoc eſt, ſuperficiem; quandoquidem relationis vnitati, ſufficit ſubiecti, atque fundamenti vnitas, etiamſi non adſit termini vnitas.

Digitized by Google

De loco.

C A P. III.

Argumenta contraria.

1. CONtra prædicta ſic arguere valemus: In rebus naturalibus aliquod longum & latum profunditate carens nuſquam inuenitur; omnis enim ſubſtantia corporea eſt lata, longa, & profunda: locus ergo non eſt ſuperficies, quia ſuperficies profunditate caret: locus autem minime: ergo &c. Item, locus eſt poſitio, ſiue ſitus: igitur non eſt ſuperficies; illa enim ſunt eadem eſſentialiter, atque quidditatiue, quorum ſunt eædem differentiæ, ſed loci & poſitionis ſunt eædem differentiæ; ante enim & retro, ſurſum & deorſum, dextrum & ſiniſtrum ſunt poſitionis differentiæ, & eædem quoque ad locum pertinent; locus profecto in huiuſmodi differentias per ſe diuiditur: ergo &c. Ad hæc accedit, quod huiuſmodi differentiæ corpori continenti, in quantum eſt continens, nequaquam conueniunt, ſed per determinatæ potius poſitionis rationem; continens namque vt continens, nullam ſibi determinat loci differentiam, ſed quatenus in ſitu determinato ponitur. locus igitur quidditatiue eſt poſitio: non ergo eſt ſuperficies. Sane, locari eſt ſituari: igitur locus eſt ſitus ſiue

2. poſitio.

3. Amplius, aliquid poteſt eſſe in loco, etiam ſine ſuperficie circumdante: igitur non conuenit loco eſſentialiter ſuperficies, ſed per accidens potius. Conſeq. patet: antecedens probatur. Si tria ſuperiora elementa eſſent penitus deleta, terra vero iuxta lunæ interſtitium poneretur, atque ad ſuum moueretur locum naturalem, nempe ad centrum, in toto vtique ſuo deſcenſu, in aliquo non erit continente; & tamen modo hic modo illic erit. Superficies ergo

4. per ſe loco non conuenit. Iterum, locus & ſuperficies ſunt ſpecies eiuſdem generis; diuerſæ tamen: locus ergo non eſt ſuperficies. Omne præterea accidens per ſuum diffinitur ſubiectum. ſed locus eſt accidens, & per ſuperficiem diffinitur. non ergo eſt ſuperficies, ſed eiuſdem accidens potius. Ad locum inſuper ſpectat conſeruare locata, quod certe ſuperficies præſtare non poteſt: igitur locus eſt virtus cœleſtis in vltima ſuperficie corporis continentis. &

5. hæc à phil. appellatur vltimum corporis continentis. Item, locus refertur ad locatum, vt dicitur 4. *phyſ.* eſt ergo ens reſpectiuum. at ſuperficies eſt ens abſolutum: non ergo locus eſt ſuperficies. Adde, quod non ſit ſubiectiue in locante. igitur non eſt ſuperficies locantis; omnis namque forma, aliquod denominans ſubiectum in eo eſt ſubiectiue. ſed locus denominat locatum. eſt ergo in locato; dici enim denominatiue, præſupponit eſſe in ſubiecto: locus ergo non eſt ſuperficies continentis. Item, quod locus ſit mobi-

6. lis, ſic valemus oſtendere: Dicunt nonnulli locum eſſe im-

Quod ſit mobilis. mobilem quoad ſuum formale, qui eſt ordo vniuerſi ſtabilis & immubilis: atqui poſſibile eſt ſaltem ſecundum imaginationem, totum vniuerſum cœlum, verſus alteram cœli regionem motu recto moueri, terra fixa manente, atque ita ordo mutaretur, rei loco non mutato. Sane, illud formale, cum non ſit ſubſtantia: erit ergo accidens in locante ſuperficie ſubiectiue exiſtens. atqui alia continue poteſt eſſe ſuperficies: ſimiliter ergo & alius ordo poteſt continue ſuccedere; mutato enim ſubiecto, & accidens mutari neceſſe

7. eſt. Amplius, omne ens limitatum eſt naturaliter mobile. ſed locus eſt huiuſmodi. ergo &c. Maior patet ſatis; mobilitas enim eſt paſſio propria, & adæquata entis limitati. Sane, ſuperficies concaue orbis lunæ, eſt locus ignis, atque circulariter mota: igitur locus mouetur circulariter. Profecto, quocunque modo ſubiectum loci mouetur, ſiue eſt mobile, & locus ſimiliter, nobis enim motis, & quæ in nobis ſunt moueri neceſſe eſt. Quando præterea, loci ſubiectum mutetur, vel locus corrumpitur; & ſic locus mutatur: vel non corrumpitur, atque ita in alio erit ſubiecto: & per conſequens de ſubiecto, in ſubiectum migrando, mouebi-

8. tur: locus ergo non eſt omnino immobilis. Ad hæc, formale, ſeu illa diſtantia, per quam loci immobilitas conſeruatur, aut eſt ſubiectiue in locante particulari: aut in cœlo. Non primum; omne enim locans particulare, eſt mobile: illa ergo diſtantia erit variabilis, alioqui in alio locante, priori locante ſuccedente, remaneret, atque ita, accidens de ſubiecto, in ſubiectum migraret, quod plane fieri non poteſt. Non ſecundum, quia aut eſt in parte diuiſibili ipſius cœli, aut in puncto indiuiſibili. non in parte diuiſibili; nam cum qualibet cœli pars moueatur; talis quoque diſtantia moueretur: non ergo locus erit immobilis. neque in indiuiſibili; indiuiſibile namque in cœlo eſt polus tantum: omnia ergo loca, quoad ſuum formale, eſſent ſimul in eodem polo, at talis polus eſt inuariabilis: nullum ergo corpus, de loco ad locum, moueri, mutarique poſſet, ſuo formali immutabili permanente, quod plane falſum eſſe conſtat omnibus: ergo quod prius. Præterea, poli ſunt quædam puncta imaginata: illa ergo ad polos diſtantia, non erit aliquid reale, ſed imaginatium potius. ſed locus eſt quid reale. illa

9. ergo diſtantia non eſt formale in loco. Adde, quod repugnat rectæ rationi, eſſe aliquid immobile per aliquod mobile. ſed ordo ille ad totū corpus ſphæricum cœli, eſt accidens: accidēs aūt ſubiectiue eſt in corpore cōtinente: igitur ad motū illius, moueri neceſſe eſt; ſubiecto enim moto, accidens, ipſum informans, non moueri, intellectus non capit. Ex his ergo, atque ſimilibus patet, locum per ſe non eſſe immobilem.

C A P. IV.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. *reſpondeo*, ſententiam huiuſmodi, Philoſ. obuiate maxime, atque reſiſtere, aperte teſtantis, locum corporis, non eſſe corpus: eſſe enim vltimū, & illud, cuius eſt vltimum, non ſibi contentum. *Locus non eſt corpus. 4. phyſ. 41. Ibid t. 32.* *Locus præterea proprius, & locatum proprium, ſunt æqualia.* ſed corpus continens, & corpus contentum non ſunt æqualia; corpus enim continens, cum corpus contentum ſecundum ſe totum complectatur, ſecundum ſuperficiem conuexam, illud vtique excedit: igitur corpus non eſt locus. Adde, quod locus ſuapte natura eſt immobilis: omne autem corpus eſt per ſe mobile: locus ergo non eſt corpus. Ex his autem patet ad argumentum ſolutio. nam etſi ſuperficies ſine profunditate, mente concipi poſſit, rei tamen veritate, ſine profunditate, inuenitur minime.

2. Ad 2. *neg. minor*: nam etſi poſitionis, & loci differentiæ, eiſdem nominentur terminis; in ſignificato tamen minime conueniunt; nam reſpectu loci, continentis rationem ſuſcipiunt: reſpectu vero poſitionis, contenti, atque ſituati. Itaque ratione actiui, ad locum, paſſiui autem ad poſitionem ſpectant. Ad *confirm. neg. conſeq.* locari namque ad locatum reſpicit: locus vero ad locantem. vnde locari eſt ſituari, perinde eſt, ac dicere, locatum eſt ſituatum. locus ergo non eſt poſitio. *Locus non eſt poſitio.* Sane, locus eſt ſubiectiue in locante; locus enim eſt, quo locans capit locatum. ſed poſitio & ſitus, quatenus rei locatæ in loco ordinem dicunt, non ſunt ſubiectiue in locante, ſed in locato, vt dicit author ſex principiorum: poſitio ergo non eſt locus, nec locus poſitio. Ad hæc, locus eſt in prædicamento quantitatis, poſitio vero in prædicamento ſitus: ergo &c. Præterea, partium locati in loco, paſſiuam ſituationem poſitio dicit; ita vt poni, ſit ſituari, ac locari ordinate in loco ſed locus huiuſmodi ſituationem nequaquam dicit, ſed actiuam potius continentiam: igitur quod prius.

3. Ad 3. *neg. antecedent*, & ad *prob.* dico, caſum illum veritatem habere non poſſe; in vacuo enim loci differentiæ inueniri non poſſunt, idcirco terra illa deſcendens, non eſſet modo hic, modo illic: in vacuo namque eſſet. Præterea, eſſe continens, vel ſuperficiem circumdantem per ſe, & non per accidens, loco conuenit, teſte philoſ. *Cui quidem*, inquit, *corpori ineſt aliquid extra corpus continens ipſum, hoc in loco eſt: cui vero non, minime.* falſa eſt ergo illa ſimilitudo ſuperius poſita. *4. phyſ. 43.*

4. Ad 4. dico, locum non eſſe virtutem cœleſtem; nam cœlum agit in hæc inferiora, motu, & lumine tantum, vt dicit Auerro. vbi cauſam, rationemque reddit, quare vnum elementum ab altero, locetur, huius cœleſtis non meminit virtutis. *Locus non eſt virtus cœleſtis. 2. cœl. 42. 49. 4. cœl. 23.* Ariſtoteli inſuper hæc aduerſatur ſententia, locum continere locatum, eique æqualem eſſe aſſerenti, quod plane virtuti cœleſti congruere non poteſt. Ariſt. præterea hic diffiniuit locum, quatenus eſt terminus corporis moti, qua ratione, ſuperficies locus dici poteſt; locus ergo corporis ſic diffiniti, eſt ipſa ſuperficies; locus vero corporis naturalis, eſt virtus illa cœleſtis, ſiue reſpectus vniuerſi. Itaque, materia loci, eſt corpus, forma vero, vt eſt locus corporis, ſuperficies: vt autem locus naturalis corporis, virtus, ſeu reſpectus vniuerſi, finis, reſpectu corporis moti, eſt terminus continens; reſpectu vero corporis naturaliter moti, eſt virtus eiuſdem conſeruatiua, efficiens autem, eſt corpus contentum; niſi enim huiuſmodi corpus daretur; nulla plane caua ſuperficies inueniretur. *Materia, forma, finis loci, & efficiens.* Ex his autem patet argumenti ſolutio; ſuperficies enim eſt genus, & non loci ſpecies, tametſi in prædicamentis Ariſt. ſecundū famoſiorē ſententiā, locum pro interuallo acceperit. Ad *confir.* dico, poni ſubiectū, corporis videlicet continēns; accidēs ſiquidē in abſtracto, per ſubiectū in obliquo diffinitur, vt ſimitas eſt cauitas naſi. Ad aliē, locus eſt naturalis, &

5. proprius, quatenus eſt terminus corporis naturaliter moti.

Ad 5.

De loco. Ad 5. *reſp.* locum capi formaliter pro toto aggregato, ex ſu-
5. perficie ſcilicet, & continentia actiua, vel diſtantia à cœlo, &
polis, atque centro mundi, atque ita diffinitum fuiſſe à phil. ha-
bet tamen locus aliquid, quod materiale à quibuſdam ap-
pellatur, nempe ſuperficiem, vltimum continentis circum-
Abſolute. ſcribẽs locatum, habet etiam aliquid formale, qui eſt reſpe-
ctus locantis ad locatum, ſiue ſuperficiei circumſcribentis
ad locum circumſcriptum, vocaturque actiua circumſcriptio
ſiue locatio. Locus ergo ſic intellectus pro ſignificato, non
autem pro denominato, non eſt quantitas, tametſi philoſ. in
prædicamentis, vti dixi, ſecundum famoſam opinionem,
locum eſſe ſpatium ſeparatum inter latera corporis conti-
Materia-liter. nentis dixerit. Locus vero materialiter ſumptus, ac pro ſuo
denominato, eſt bene quantitas atque entitas abſoluta, ſiquidem
eſt vltimum corporis continentis. Ad *confir.* dico, extrinſe-
ca non autem intrinſeca denominatione, locatum à loco
6. denominari. Ad 6. Admiſſo caſu, non remaneret idem lo-
cus formaliter, perinde ac totus fluuij alueus mutaretur, ac
nauis in medio ſemper flumine permaneret, eundem ta-
men locum formalem non diceretur habere, propter to-
tius fluuij mutationem. Ad *confirm.* dico, illud formale i-
dem numero in diuerſis manere ſubiectis; non enim à ſub-
iecto, ſed à ratione depẽdet intrinſeca, cum ſit relatio à fun-
damento & termino dependens: iiſdem ergo cauſis ma-
nentibus, eadem manebit relatio. Loci ergo immobilitas
ad centrum & ad mundi polos refertur: ſic autem à ſuperfi-
cie diſtinguitur, quæ talem reſpectum nequaquam inclu-
dit: huiuſmodi ergo reſpectus eſt formale in loco, ſuperfi-
7. cies vero materiale. Ad 7. Locus quoad ſuum materiale eſt
mobilis, non quidem per ſe, ſed per accidens: ſed quoad
ſuum formale, tum per ſe, tum etiam per accidens eſt im-
mobilis; formale enim loci, eſt ipſius diſtantia à duobus
polis, & à centro terræ: & talis quidem diſtantia ſecundum
ſuum formale eſt immobilis, ſecundum vero ſuum mate-
riale, quia ſcilicet ſuperficies poteſt mutari, mobilis eſt atque
8. mutabilis. Ad 8. Dico, talem diſtantiam mutuam eſſe rela-
tionem, ac in particularibus locantibus ſpecificam, non au-
tem numeralem identitatem habere, quæ profecto pro ſer-
uanda loci vnitate numerali, ſufficere poteſt. Quamob cau-
ſam mutato locante, hæc diſtantia ſecundum numerum
mutetur; manet tamen ſecundum ſpeciem immutabilis.
hæc autem diſtantia in cœlo fundatur in polis & in centro,
ex quibus cœlum ſecundum ſubiectum immutabilitatem
habet: quoniam autem poli & centrum non mouentur, hac
de cauſa ex ſuo fundamento, hæc diſtantia eſt immobilis.
Et cum dicitur: omnia ergo loca, quoad ſuum formale, e-
runt ſimul. negatur, nam huiuſmodi diſtantia nõ ſolum eſt
in polo; verumetiam quatenus ſubiectiue eſt in corpori-
bus locantibus, ſecundum numerum multiplicari poteſt.
Ex quo patet, nullum corpus, ex ea parte, qua diſtantia eſt
in cœlo ſubiectiue, mutare locum formaliter: ſed ex ea, qua
9. eſt ſubiectiue in corpore particulari locante. Ad 9. dico,
in cœlo eſſe puncta realia, & non ſolum imaginata immo-
bilia, omnis enim orbis circulariter motus, ſuper polos &
Varia ſententia de loci immobilitate. centrum mouetur. Ad *confirm.* patet reſponſio: ſiquidem
ille ordo, quatenus ſubiectiue eſt in locante particulari, mo-
bilis eſt ſecundum numerum, remanet tamen idem acci-
dens ſecundum ſpeciem. Sed de loci immutabilitate ſatis
eſſe dictum putarem, niſi etiam alijs occurrendum mihi eſ-
ſet, qui de hac realiter ſentire videntur; nonnulli enim
putant, loci immobilitatem, ex ſpatij immobilitate pende-
re: alij ex vacui immobilitate; alij per comparationem ad
polos mundi: alij per reſpectum ad centrum, quod eſt ſim-
pliciter immobile, loci immobilitatem metiuntur. Sed pri-
mi falſo innituntur fundamento; ſiquidem illud ſpatium
eſt mobile, quia eius partes ſunt homogeneæ; ideoque æ-
que ſunt mobiles. Secundi quoque errore labuntur; va-
Pythagoras de vacuo. cuum enim, vt dixi, in rerum ordine non inuenitur: nec de
illa immobilitate eſt noſtra inquiſitio. Neque his ſuffraga-
tur Pythagoricorum opinio de vacuo, quandoquidem illa
ſit alio modo intelligenda. aiebant Pythagorici, mundum
eſſe animal magnum, extra quod eſt ſpiritus, atque halitus
infinitus. Quoniam autem animal reſpirat, mundum de in-
finito illo halitu inſpiraſſe ferunt, quem halitum vacuum
appellant: vacuum igitur eſſe aſſerunt, quod rerum naturas
determinat, tanquam vacuum, eorum quæ ſunt ſeparatio
ſit atque determinatio, idque in numeris primum eſſe; va-
Interpretatur Pythag. cuo namque rerum naturas diſtingui arbitrantur. Verum
Pythag. ſententia bene eſt conſulenda, & vacuum illud
externum, qui ſpiritus, ſiue halitus infinitus à quibuſdam
vocatur, in Deum referre oportet, qui eſt ab omni materia
liber. hunc extra mundum eſſe, Pythagoras dixit, vtpote
ab omni varietate immunem. vnde 3. *phyſ.* vocatur infini-
tum, cuius ſpiritu mundus iſte exterior formatus eſt: va- De loco.
cuum vero corporibus imbibitum, rerum formas nomi- *Vacuum non eſſe locum.*
nat, quibus res ipſæ diſtinguuntur, atque in ordine collo-
cantur, quas Deus mundo inſpirauit, quatenus ipſe eſt ani-
ma mundi, à quo omnium vitæ dependent. Nihil ergo his
prodeſt Pythagoræ ſententia: neque etiam illi qui dixerunt,
vacuum eſſe corporis ſpatium; ea enim ratione, qua locus
ſpatium dicitur, nihil eſt plane: ſimiliter ergo & vacuum.
Duobus autem modis locum, veteres nacti ſunt: altero ſci-
licet ratione termini, nempe, quod locus ſit terminus cor-
poris continentis, atque ita locus eſt in rerum natura: altero *Duobus modis locus inuentus eſt.*
vero, ratione æqualitatis, quod nimirum æqualis ſit corpo-
ri contento, ſicque dixerunt, locum eſſe ſpatium in corpus cõ-
tentum, per ſingulas illius partes penetrans. Sed hoc modo
nec locus, nec vacuum in rerum natura reperitur; viſum
tamen eſt illis, vacuum aliquid eſſe, quia & locus aliquid
eſt: inſuper, vacuum exiſtimauerunt eſſe cauſam motus, in
quo res mota mouetur; nam quemadmodum ſine loco nõ
fit motus; ſic etiam arbitrati ſunt ſine vacuo fieri non poſſe.
ſed hæc conſequentia non valet; nam corpora mobilia ce-
dunt ſibi in locis adinuicem, etiamſi nullum ſit ſpatium ſe-
parabile, præter corpora, quæ mouentur, quod plane tum
in continuorum, tum etiam in humidorum conuerſionibus
conſtat; aer enim cedit lapidi, & aqua ligno. neque etiam
ex condenſatione, vacuum ſtabilire poſſunt, cum illa, per *Locus in quo ſit prædicamento.*
extruſionem corporum in meatibus contentorum fiat, qui-
bus extruſis, minorem quam prius occupant corpora lo-
cum. Hæc quidem dixerim contra eos, qui loci immobili-
tatem à vacuo procuratam eſſe volunt: De immobilitate
autem loci, hæc ſufficiant. Cæterum, locus, ſi vt ambiens, &
continens locatum conſideretur; ad prædicamentum ſpe-
ctat quantitatis: ambitus enim & commenſuratio, atque æ-
quatio, dimenſiuæ ſunt quantitates. At ſi vt conſeruans lo-
catum intelligatur; ſic abſque dubio ad qualitatem attinet:
quantitas enim vt quantitas, non eſt loci conſeruatiua.

CAP. V.

Locum eſſe.

AVdita loci diffinitione, ex qua ipſius naturam, pro-
prietates ſeu conditiones percepimus, ipſum iam *4. phyſ. 91.*
eſſe, eiuſdemque diuiſionem atque differentias au- *Locũ eſſe.*
dire libet. Porro, *locum iam eſſe*, inquit phil., *ex traſ-* 1.
latione conſtare videtur; vbi enim nunc aqua eſt, inde ſicut à
vaſe exeunte, aer erit: locus igitur eſt aliquid, & recepta-
culum alterum ab vtriſque, in quod & ex quo mutatum
eſt. Amplius, ea, quæ ſunt, omnes opinantur, alicubi eſſe, 2.
quæ vero non ſunt nuſquam eſſe; vbi enim erit hircocer-
uus aut Chymera? Inſuper, motus principaliſſimus, quem
lationem vocamus ſecundum locum eſt. Naturalium præ- 3.
terea corporum, atque ſimplicium, vt ignis, terræ, & id ge-
nus, lationes non ſolum oſtendunt, quod aliquid ſit locus,
ſed quandam potentiam habere; fertur enim vnumquod-
que non prohibitum ad ſuum locum: vacuum eſſe affir- 4.
mantes, locum eſſe dicunt; vacuum enim eſt locus priua-
tus corpore. Amplius, quod locus ſit aliquid, & omne cor- 5.
pus ſenſibile in loco, per hæc ſane quiſpiam ſuſpicabitur,
quod etiam *Heſiodus* recte ſenſit, faciens ante omnia chaos,
Dicit igitur, primum omnium chaos factum, poſt hoc la-
tiſſima tellus, vt receptaculum rerum eſſet, nam quam plu-
rimi arbitrantur cuncta eſſe alicubi, & in loco: quod ſi ita ſit,
erit profecto natura loci admiratione digna, & omnibus
prior; id enim ſine quo cætera nequeunt eſſe, ipſum vero
ſine cæteris; primum ſit neceſſe eſt. ſed hæc ſententia paulo
ante à nobis excuſſa eſt. Locus, in communem & pro-
prium à philoſ. diuiditur, *Quoniam*, inquit, *aliud quidem ſe-* *4. phyſ. t. 4.*
cundum ſe, aliud vero ſecundum aliud dicitur. ſic & locus, alius com- *Diuiſio loci.*
munis, in quo omnia corpora ſunt: alius proprius, in quo primo: vt *Communis.*
tu nunc es in cœlo, vti in loco per aliud, quia es in aere, qui
quidem in cœlo eſt. Rurſus in aere non es primo, & per ſe
ſed adhuc es per aliud; quia ſcilicet es in terra, quæ eſt in
aere: in hac autem non es per ſe, ſed per aliud, quia nimi-
rum in hoc circulo es, qui te ſolum continet. Locus autem
proprius eſt, qui primo, & ſecundum ſe, & non ratione *Proprius.*
alicuius contenti in eo, continet locatum, cui adæquatus
eſt, vt aeris ſuperficies corpora circumdantis. Itaque, lo-
cus communis omnibus eſt vltima ſphæra: proprius vero,
eſt cuiuslibet corporis propria aeris ſuperficies. Poſt hæc o-
peræpretium fuerit ſcire, quot modis vnum in alio eſſe di-
cimus, vt clarius intelligere poſſimus, quomodo corpora
ſint in loco, & incorporea quoque. De his abunde phil.
4. *phyſ. com.* 123. Aliud in alio multis modis eſſe dicitur. vno *Quot modis vnum eſt in alio.*
quidem modo, quo *digitus eſt in manu, & pars eſt in toto.* Item,
quo

Digitized by Google

De loco. quantitas eſt in partibus; totum enim non eſt præter partes.
1. Ad hæc, *quo homo eſt in animali, & ſpecies in genere.* Præterea,
2. quo genus eſt in ſpecie, vel pars ſpeciei in ipſius ſpeciei ra-
3. tione Quinto, *vt ſanitas in calidis, & frigidis,* & omnino *for-*
4. *ma in materia.* Sexto, *vt res Græcorum in rege,* & omnino *in pri-*
5. *mo aliquo mouente.* Septimo, *vt in optimo,* & omnino *in fine.*
6. hic autem eſt id, cuius gratia fiunt. omnium propriiſsimus
7. dicitur, quo res ipſa in aliquo eſt, tanquam in vaſe, & vni-
Compoſitū eſſe in ſeipſo. Quomodo Deus eſt in ſeipſo. uerſaliter in loco. Compoſitum autem ex parte, & parte;
quarum altera eſt in altera, vt in loco, dicitur eſſe in ſeipſo,
non quidem per ſe, ſed ratione partis illius, quæ in altera eſt:
vt amphora & vinum: totum hoc ex vtroque mixtum, cor-
pus & anima. eſſe enim in ſeipſo, vt in loco, infert negatio-
nem, qua dicitur non eſſe in alio, vt in loco. Et ita Deus eſt
in ſeipſo, quia non eſt in alio, vt in loco. Et affirmationem,
qua dicitur eſſe in ſeipſo, vt in loco, & ſic Deus non eſt in ſe-
ipſo, quia non conſtat ex partibus: nam eſſe in ſeipſo, vt in
loco, eſt quia vna pars eſt in altera. Niſi æquiuoce dicatur
eſſe in ſeipſo, quatenus ſue virtute continet mundum, ex
partibus conſtantem. Amphora igitur non eſt in ſeipſa, ne-
que vinum: vinum autem amphora eſt; nam vinum quod in-
eſt, & amphora in qua eſt, ſunt partes eiuſdem compoſiti ex
Totum nō eſt in ſeipſo. vtriſque. ſic igitur contingit aliquid eſſe in ſeipſo, per ſe au-
tem & primo, minime. Album eſt in corpore, quia ſuperfi-
cies eſt in corpore: ſcientia eſt in anima, ſed per ſe primu, ſic
aliæ in homine appellationes, vt criſpus propter capillos,
dentatus propter dentes. Totum autem non dicitur totum
in ſeipſo quomodolibet ipſius partibus diſpoſitis; nam am-
Duo corpora nō ſunt ſimul. phora & vinum cum ſunt quidem ſeorſum non ſunt, ſed
cum ſunt ſimul; tunc idem erit in ſeipſo, veluti albedo eſt in
homine, quia in corpore eſt, & in hoc, quia in ſuperficie eſt:
in hac autem non eſt rurſus per aliud. Hæc autem duo ſpe-
cie differunt, atq; aliam vim naturamque vtraque habent.
Naturam quidem, quia diuerſorum ſunt prædicamentorū:
vim autem, quoniam ſuperficies non mouet viſum, ſicut
albedo. Ex his igitur patet nihil per ſe eſſe in ſeipſo, alioqui
duo corpora eſſent ſimul. patet etiam ſicut dixi, & commu-
nem & proprium locum eſſe, ac nihil eſſe in loco commu-
ni, quin primo in loco proprio exiſterit, atq; æqualis primus
enim locus neq; maior, neq; minor eſt; continet autem illud,
cuius eſt locus, & non eſt aliquid illius neq; eſt ab omni cor-
Separabilis. pore ſeparabilis, ſed quatenus in eodem loco, diuerſa cor-
pora ſibi ſuccedere poſſunt. ſicq; locus in aliquo ſemper e-
rit corpore, tamē ſit à corpore ſeparabilis. Itaque, aliquid
in cœlo eſſe dicimus vt in loco communi, quia in aere eſt,
Locus cōmunis. qui in cœlo eſt. & in aere autem non omni, ſed propter vlti-
mum illius & continens, id in aere eſſe dicimus; nam ſi vni-
uerſus aer alicui locus eſſet, locus profecto cuiuſcunque æ-
qualis non erit vnicuiq; locato, at, æqualis videtur eſſe. talis
Locus proprius. autem eſt is, in quo primo aliquid eſt. Locus autem proprius
debet eſſe continens, & diuiſum à contento, atque mutuo
contangens. Toto autem continens partes, non eſt illis ſi
locus, quoniam eſt ab illis diuiſum. Cum vero diuiſum ſit,
& contangens, in primo quodam eſt, quod eſt vltimū cor-
poris continentis, quod neq; pars eſt ipſius, quod eſt in ipſo,
Quando continens eſt diuiſum à contento. neque diſtantia maius, ſed æquale, nam eorum, quæ ſe tan-
gunt, vltima ſunt ſimul in eodem. continens igitur ſi fuerit
contento continuum; contentum non mouebitur ad illud
continens, ſed cum illo; non enim pars mouetur ad totum,
ſed cum toto, quod ipſam continet. Si autem continens
fuerit à contento diuiſum; contentum mouebitur ad illud
continens, ſiue continens ipſum moueatur, ſiue prorſus nō
moueatur. Eſſe autem in illo dicetur contentum, vt in cado
aqua, atq; in dolio vinum, manus enim cum corpore, aqua
vero ad cadum mouetur. ſi vero contentum non erit diui-
ſum à continente, erit profecto ſicut pars in toto, aut vt for-
ma, veluti in oculo viſus, aut in corpore manus. Quomodo
Cælum in loco. Triplex motus localis. ergo contentum ſit in continente, ſiue in loco, & quonam
modo moueatur ad locum dixi. Etenim vero, non quæreretur
locus, niſi motus aliquis eſſet ſecundum locum; propter
hoc enim & cœlum maxime in loco opinantur, quia ſem-
per eſt in motu. Localis autem motus eſt triplex: videlicet
latio, auctio, diminutio. in latione, motus clariſsime patet:
in augmento autem, & decremento ſimiliter. Etenim in
augmento & decremento res tranſmutantur in maiorem
vel minorem locum. Mouentur autem alia quidem per ſe;
vt animalia & elementa alia vero per accidens. Et horum
quæ per accidens, alia per ſe moueri poſſunt, vt homo in na-
ui, & in corpore membra: alia vero non contingunt per ſe
moueri, vt albedo & ſcientia. hæc autem pro tanto locum
mutant: quoniam id in quo ſunt, mutatur. Itaq; loci inqui-
Locus non eſt forma. ſitio, motus præſupponit naturam, diuerſitatem, conditio-
nemq; de quibus paulo ante differui. Dixique locum non

eſſe formam, licet propter continentiam, forma eſſe videa- De loco
tur, in eodem namque ſunt vltima eius, quod continet, &
eius quod continetur. Igitur ambo fines erunt, ſed non e-
iuſdem, forma enim finis eſt eius, quod continetur: locus
vero finis corporis continentis, nam locus, vt dixi, eſt vlti-
ma ſuperficies corporis locantis, hoc continentis. Formam *Locus non*
ergo locum non eſſe patet ſatis. Nec etiam interuallum; nul- *eſt interuallum.*
lo enim modo tale ſpatium dari neceſſe eſt: nam quamuis,
eodem continente manente, contentum multoties trans- 1.
feratur, veluti aqua ex vaſe; nihilominus ſpatium minime
datur, ſed aliquod corporum quæ transferuntur, atq; tan- 2.
gendi aptitudinem habent, inciderit. Si enim locus eſſet ſpa-
tium aptum, in eodem ſane loco manens; infinita profecto 3.
eſſent loca: tranſlato enim aere & aqua, idem facient partes
omnes in toto, quod nunc vniuerſa aqua in vaſe, ſi enim
ſpatium eſſet locus, corpus ipſum ingrediens, vndique ab
illo penetraretur, eiuſq; partes corporis locati erunt actu diui-
ſæ, quæ cum ſint infinitæ, & ſimul attiguæ, partes etiam e-
runt & loca: partes enim in toto non continuæ, ſed conti-
guæ erunt: ſicut aqua in vaſe contigua eſt, quin fieret, vt loca
pro numero partiū infinita eſſent. Præterea, ſi locus eſſet ſpa- 4.
tium; tunc mira ceſſante vaſis, locus transferretur, atque ita
loci eſſet locus, & ita plura loca ſimul. Neque eſt alius locus
partis eius in quo mouetur, cum vaſculum transfertur, ſed
idem, aer enim & aqua, aut aquæ partes, in eo, in quo ſunt,
mouentur. Patet ergo locum non eſſe ſpatium Locus quo- *Locus nec*
que non eſt materia, quippe cum materia, à re diuiſa non *eſt materia.*
ſit, nec rem ipſam contineat: locus autem vtrumque habet.
Succeſsio in materia eſt corruptiua, in loco autem eſt moti- 1.
ue. quod erat aer, nunc eſt aqua, idq; per ſucceſsionem cor-
ruptiuam: locus vero per ſucceſsionem tranſlatiuam; quia
vbi nunc eſt aer, ibi poſtea eſt aqua. locus ergo non eſt
materia. Plato *in Timæo* & locum, & materiā idem eſſe pro- 2.
fitetur. Et receptiuum, & locus vnum & idem. ſed aliter ibi
receptiuum dicens, & in his: quæ agrapha dogmata appel-
lantur; locum tamen & receptiuum idem eſſe profeſſus eſt.
Atqui, vt dixi, locus eſt ſeparabilis à corpore, cuius eſt locus, 3.
idq; ſine ſubiecti corruptione, materiæ autem minime. locus
ergo non eſt materia. Amplius, locus eſt aliquid extra loca- 4.
tum, materia autem non eſt aliquid extra id quod ipſa-
lem, quomodo res in ſuum ferantur locum, ſi locus eſſet 5.
materia aut forma? cuius enim non eſt motus; nec ſurſum
nec deorſum, locum eſſe, fieri non poteſt. Præterea, mate-
ria eſt in loco: ergo non eſt locus, alioqui loci eſſet locus, vel
eſſet in loco & ita proceſſus in infinitum. Locus ergo non
eſt forma, materia, aut interuallum. Itaque, locum eſſe in
rerum ordine, & vnum quidem communem, alterum ve-
ro proprium, habereque virtutem conſeruandi locata, ac
illi æqualem eſſe, ſeparari quoque à locato, & ad quem lo-
catum ſuapte natura fertur, ac extremum eſſe corporis lo-
cantis nō autem materiam, formam, aut interuallum, bre-
uiter ex pluribus ſententiis collegi, quod quidem abſque tex-
tuum citatione faciendum eſſe putaui, ne intellectum tur-
barem ſagacis legentis. Quoniam vero hæc, multa comple-
ctuntur textu, ac notatu digna, infructuoſo ſilentio tegenda
eſſe non iudico, propterea ordinatim de ſingulis quibuſque
diſſeramus: & inprimis quonam modo locus virtutem ha-
beat conſeruandi locata, deinde quomodo ſit æqualis loca-
to, & ſic de ſingulis.

CAP. VI.

Locus habet virtutem conſeruandi locata,

Priuſquam de cōſeruatiua loci proprietate aliquid *Platonis*
dicamus, Platonem de loco diſputantem, in me- *ſententia*
dium adducendum eſſe puto, vt & ea, quæ philoſ. *de loco.*
meminit, melius intelligantur, ac Platonis doctri-
na clarior lucidiorq; fiat. Cæterum, de hac re Plato multi-
pliciter differuit; nam in Phædro locum pro ſubiecto ac-
cepit, proinde ait corpus eſſe animæ locum: *Corpus inquit, ter-
renum, animam ſuſcepit, tanquam ipſius habitaculum, & locum.*
Commendatur huiuſmodi opinio à phil. 3 *de anima*: vbi
ſpecierum locum animam eſſe, clare profitetur. Interdum
locus apud Platonem pro imperfecto eſt ac perfectum, in quo im-
perfectum continetur, atque ita *in Sympoſio* Deum eſſe o-
mnium locum dixit: Mercurium fortaſsis ſecutus. Deum,
vt dixi, omnium locum eſſe profitentem. Aliquando & pu-
te *in Timæo*, locum dixit eſſe receptaculum, nempe materiam
omnium formarum receptaculum, quod plane vult eſſe
chaos, ex quo prodierunt elementa, ac vniuerſi ortus, &
ornatus: *Locus inquit, interit nunquam ſedem omnibus quæ gignun-
tur ſedem exhibet & quo hæc meæ ſententiæ ſumma atque ante
cæli ortum tria fuiſſe: exiſtens, locum & generationem*: ortum pro
ortua-

Digitized by Google

De loco. ornatu poſuit; nam ornatus huiuſmodi, quidam quodam modo ortus rerum eſt, dum in mirifica illa ornatus pulchritudine res atque natura conſpicitur. Quamobrem *in fine Timæi* laudauit Heſiodum dicentem: ante mare & terram fuiſſe chaos, quod materiam & receptaculum appellat. *Chaos.* Aliquando apud Platonem locus ſumitur pro ſpatio, non quidem reali, ſed intelligibili in quo res ipſa recipitur: & ita accepit in agraphis dogmatibus: *Agrapha.* nonnunquam accepit pro octaua ſphæra, omnia continente, qui profecto locus magnitudo in actu, à philoſopho nuncupatur: Plato ergo de loco, multifariam locutus eſt. Hæc quidem de Platone dixiſſe puto ſufficere; propterea ad propoſitam de loco redeam quæſtionem. *4. phyſ. 4.* *Locus*, inquit, philoſ. *habet quandam potentiam, fertur enim vnumquodque in locum ſuum non prohibitum.* Sane, vnumquodque ad proprium locum fertur, propter conuenientiam, quam ad ſuum locum habet: hæc autem conuenientia, à potentia naturali in loco huiuſmodi exiſtente proficiſcitur. Locus igitur habet potentiam trahendi locati, conſeruandique. *Locum habere virtutem conſeruandi.* Trahens autem poteſt eſſe duplex: aliud quidem vt efficiens, & huiuſmodi non eſt locus: aliud vero vt finis, per quod profecto, id quod trahitur, ſuam perfectionem conſequitur, finis enim habet rationem boni, bonum vero eſt eius perfectiuum ſiue perfectio, cuius eſt bonum: locus ergo trahit vt finis; *Locus mouet vt finis.* etenim illud mouet trahitque vt finis, ad quod cum peruenerit id quod trahitur, quieſcit: nec inde abſtrahitur, niſi violenter; finis enim quietat affectum quærentis. *Locus naturalis eſt finis.* ſed huiuſmodi conditiones naturali loco conueniunt, quippe cum ad eum corpora ferantur atque quieſcant: igitur mouet vt finis. Adde, quod trahens vt finis, vt dicitur *7. phyſ. com. 12.* non mouetur, ſed rationem habet mouentis: efficiens vero mouetur cum tracto. locus ergo in mouendo habet rationem finis. Suffragatur nobis philoſ. *4. tex. 24.* *Omnia*, inquit, *mouentur ad id, quod connaturale eſt.* Et 25. mouentur ad locum, ad quem eſt poſsibile ire, & ad quantum de eo, & ad quale; omne enim mobile primo mouetur a re agente, aut à re mouente, id eſt, à loco. Et *4. phyſ. com. 48.* *Omne corpus*, inquit Comm. *mouetur naturaliter ad vltimum alterius corporis donec tangat ipſum & illud corpus, ad quod mouetur, eſt vnigeneum cum eo.* Cauſa igitur in hoc eſt, qua corpora mouentur ad loca propria, quia vltimum corporis continentis conueniat cum vltimo rei motæ: & hoc non inuenitur in vacuo, in quo non eſt natura vnigenea, aut diuerſa. *Locus habet potentiam conſeruandi.* Et *com. 36.* *Fines corporum diuerſantur*, inquit, *ſecundum diuerſitatem naturarum corporum, & in eis inuenitur ſuperius & inferius: & omnia corpora mouentur ad ſua vltima propria, vt perficiantur per illa, & vt tangant illa.* Ex his ergo patet, quare corpora ad propria loca moueantur. His accedit conſeruatiua loci virtus: fruſtra enim ad propria loca corpora mouerentur: niſi aliqua illic ineſſet virtus conſeruandi. Ad quid enim diuerſæ corporibus inditæ ſunt qualitates, ſi locis, ad quæ corpora naturalia mouentur, virtus deeſſet conſeruandi? Multa nobis exempla eſſe poſſunt, quantum virtutis locus habeat, & ad conſeruandum, & ad generandum; quandoquidem Elephantes in tertio climate generentur: aromata vero in primo & vltra. In aquilone homines magnis viribus: ingenio vero paruo, naſcuntur: in meridie autem è contra ſe habet natura cum animalium tum etiam hominum. Reſpirantia animalia viuunt in aere, ſuffocantur in aquis: piſces autem in aere moriuntur, & quæ ſunt generis eiuſdem multa: locus ergo conſeruat locata. A cœlo autem virtutem generandi conſeruandique locum mutuare, dicimus, quemadmodum 1. Meteor. præclare à philoſ. deſcribitur, omnem ſcilicet huius inferioris mundi virtutem, à ſuperiori regi atque diſponi. *Locus perficit locatum.* Locus etiam perficit locata, non quidem intrinſeca ſed extrinſeca potius perfectione. Et reuera, vnumquodque in ſuo loco perficitur, dum ſuæ naturæ conuenientem conſequitur perfectionem. *4. phyſ. 11.* Recte ergo dictum eſt à philoſ. locum cauſam eſſe, quod plane loco congruere dicimus; quatenus ex ſuperna ſibi immiſſa à primo locante, qualitate, diſponitur: neque enim alia ratione corpus in ſuo naturali loco ponitur, atque locatur, niſi vt in eo conſeruetur: hinc igitur *Locus eſt cauſa.* ob cauſam in rerum ordine locus exiſtit, vt locata conſeruet, conſeruare vero aliquid ad cauſam ſpectat: igitur ſi eſt locus naturalis, cauſa vtique aliqua erit, aliter fruſtra poneretur. Cæterum, ſi locus conſideretur modo mathematico, hoc eſt, quatenus eſt quantitas ſiue dimenſio, quemadmodum loci naturam antiqui contemplabantur, ſic profecto cauſarum aliqua illi tribui non poteſt: *Non eſt materia.* non enim eſt materia rei locatæ, quippe cum ex materia, non autem ex loco, res conſtituatur in eſſe. *Non eſt forma.* Neque forma illi congruere poteſt, ſiquidem corrumperetur locatum, quando de loco ad locum tranſiret. *Non efficiens.* ſicut enim res habet eſſe per aduentum formæ; ſic etiam illud amittit, eadem forma recedente. Nec etiam eſt efficiens; nam mathematica abſtrahit à motu, & ab efficiente. 3. met. ſimiliter non eſt finis: mathematica enim abſtrahit à bono: ergo à fine; bonum enim habet rationem finis. At ſi conſideretur vt locus naturalis, in quo locata conſeruantur; ſic procul dubio aliqua ex cauſis illi eſt tribuenda, nempe cauſa finalis, ſicut dictum eſt. *Finis tribuitur.* Eſt ergo locus rei locatæ finis, non quidem intrinſecus, cum non ſit forma, ſed extrinſecus, qui profecto in elementis illius eſſe dicitur, ad quod ſimplicis corporis motus localis terminatur. vnde à Comm. 11. finis extrinſecus appellatur. Eſt igitur locus naturalis cauſa finalis, ad quem corpora naturalia mouentur, vt in eo quieſcere poſſint. Poſt hæc non ignorare oportet quomodo locus ſit æqualis locato, ſicut philoſ. *Locus eſt æqualis locato. 4. phyſ. 30.* teſtari videtur: *Amplius*, inquit, *primum neque maiorem neque minorem eſſe.* Et *com. 43.* propriam loci æqualitatem intelligendam eſſe ſecundum continentiam, non autem ſecundum communem menſuram reſpectu locati legitur. Et *com. 77. loci æqualitas cum locato non eſt dimenſionum*, an, hoc eſt, quoad commenſurationem, ſed eſt æqualitas continentiæ. Sane, cum locus ſit concaua continentis corporis ſuperficies, & per vltimam ſuperficiem conuexam res locetur: *Æqualitas continentiæ.* ambæ igitur erunt indiuiſibiles ſecundum altitudinem, & ex conſequenti æquales, æqualitate vtique continentiæ, non autem dimenſionum: æqualitas autem dimenſiua in tribus conſiſtit dimenſionibus, quæ profecto inter locum & locatum, æquales nequaquam habentur; continens enim maius eſt contento. Itaque locus proprius & locatum, longitudine, atque latitudine æqualia ſunt, non autem profunditate; in duas namque locus, in tres vero locatum dimenſiones diuiditur. *Æqualitas dimenſionum.* Et hæc eſt communis propemodum apud omnes ſententia, locum proprium æqualem eſſe locato, ſecundum extenſionem; ſuperficies namque vtriuſque ſecundum omnes partes ſimul atque æqualiter coextenſæ ſunt. Simili quoque modo continentiæ æqualitas ab omnibus conceditur: nam ſi quoad continentiam, locus eſſet maior locato, tunc profecto vacuum daretur, in illa vtique parte, qua locatum excederet. At ſi locatum eſſet maius ſuo loco: locatum ergo ex aliqua parte eſſet ſine loco. ſed vacuum dari, & corpus ſine loco, eſt omnino impoſsibile. locus ergo eſt æqualis locato, ſecundum autem æqualitatem dimenſionum, idque eſſentialiter atque formaliter, ſine dubio, locus eſt inæqualis locato, quandoquidem locus ſit ſuperficies, cui eſſentialiter conuenit longitudo tantum, atque latitudo, corpori vero longitudo, latitudo & profunditas: corpus autem in loco poſitum, non ſolum ſecundum ſuperficiem; verumetiam ſecundum eſſentiam, cui trina conuenit dimenſio. *Trina dimenſio.* At, ſecundum æqualitatem dimenſionum per effectum, ſiue virtualiter, quando ſcilicet ex effectu æquipollent habenti formaliter, vt ſol æquipollet igni. ſic dici poteſt, locum eſſe æqualem locato: nam etſi locus non habeat profunditatem per eſſentiam; habet tamen per effectum; loci enim continentia, ad locati centrum terminatur: ſicque per effectum, locatum penetrat, ac ſi profunditatem haberet; totum namque locatum conſeruat: virtualiter ergo totum penetrat locatum. Quare, ſicut locatum tres habet dimenſiones; ita plane & locus: illud autem eſſentialiter, iſte vero effectiue.

QVÆSTIONIS SECVNDÆ

CAP. I.

Locus vnus, ac idem non recipit duo corpora ſimul.

Duo corpora ſimul eſſe in eodem loco non poſſunt.

HIs, quæ dicta ſunt, illa congruere mihi viſa ſunt, quæ de corporum ſitu, ſeu ſituatione à nonnullis moueri ſolent, an ſcilicet duo corpora in eodē loco ſimul eſſe queant, quod profecto fieri non poſſe, affirmamus, idque propter ordinem vniuerſi. qui ſecundū ſitum, quo vnum eſt extra aliud, attenditur. Etenim, quemadmodum vacuum repugnat ordini vniuerſi; ita etiam duo corpora in vno loco ſimul inuenire. Sane, totum vniuerſum contiguum eſt, quæ certe contiguitas diſſoluēda eſſet, ſi ſuo debito ordine priuaretur. ſed ſi duo corpora ſimul eſſe poſſent, eadem quoque facilitate & infinita; æqua enim in omnibus difficultas eſſe videtur, atque ita pulcherrimo naturæ ordine perturbato, omnia ſimul conciderent: duo ergo corpora eiuſdem prædicamenti ſimul eſſe nō poſſunt. Amplius, ob corporis quantitatem, quæ habet partem extrā partem,

De loco.

partem, ac ſuis dimenſionibus locum occupat, locus illi tribuitur: igitur duo corpora in vno loco ſimul eſſe non poſſunt, alioqui non duo, ſed vnum eſſet corpus, quod eſt impoſſibile: ergo quod prius. Sane, duorum corporũ qualitates, formæ atque materiæ per diſtinctas diſcernuntur quantitates & dimenſiones; qualitates enim ſuis ſubiectis, & formæ ſuis materijs, & materiæ ſuis quantitatibus diſtinguuntur: nam primum materiæ diſtinctiuum, eſt ipſa quãtitas. At quantitates non ſolum ſuis ſubiectis; verumetiam proprijs ſitibus diſtinguuntur: quomodo enim duarum diſtinctionem linearum, niſi ex ſituum diſtinctione percipere poſſumus? Quare, ſi duo corpora per ſua principia eſſentialia, in vno loco ſimul cohabitare poſſunt, non duo, ſed vnum erit corpus; per ſuas enim dimenſiones ſunt in loco: dimenſiones vero à ſituum diuerſitate diſtinguuntur. at ſi duorum corporum dimenſiones diſtinctæ non remanent: nec ergo eorundem principia eſſentialia, nempe formæ, materiæ, qualitates. atque ita ſi principia duorum corporũ eſſentialia ſont eadem; & corpora etiam, quod fieri nõ poſſe dicimus. Duo ergo corpora ſimul eſſe, ſecundum principia intrinſeca eſſentialia, fieri non poſſe, aſſimant omnes. Sed *dices*, vtrum illorum eſt facilius: vacuum in rerum ordine inueniri, an duo corpora ſimul? Vacuum facilius inuentu *dicerem*, quam duo corpora ſimul; minus eſt enim difficile, naturæ operationem impedire, quam contra naturam agere, quod profecto in huiuſmodi negotio contingeret. Verum ex diuina virtute, dimenſiuæ quantitatis effectum cauſante. atque ſupplente, duo corpora ſimul eſſe poſſe, aſſirmamus, quod quidem clariſsime cernitur in Sacramento altaris, in quo eſt corpus Chriſti verum, & adæquates hoſtiæ quantitas. Similiter in natiuitate eiuſdem, in qua de clauſo matris vtero exiuit, & in reſurrectione, intactis ſigillis ſepulchri foras prodijt. eodem quoque modo, quando clauſis ianuis ad diſcipulos intrauit: & ſimilia multa diuina potentia contigiſſe, in diuinis legimus ſcripturis. Cæterum, ex dimenſiua quantitate tres prodire, cauſarique effectus legimus: quorum primus eſt, partium extenſio, atque diuiſibilitas, quæ à corporeitate cauſatur; ad quantitatis enim dimenſiuæ rationem ſpectat extenſio, atque diuiſibilitas vt 5. *met dicitur, cap. de Quanto*.

Diſtinctio qualitatũ, quantitatum.

Duo corpora vnũ corpus.

Facilius eſt vacuum inueniri, quam duo corpora ſimul.

Per potentiam Dei duo corpora poſſunt eſſe ſimul.

Effectus quantitatis tres.

1. Et hic quidem effectus à diuina potentia mutari non poteſt; implicat enim contradictionem, corporeitatem, ſine partium diuiſione, atque extenſione eſſe.
2. Alius autem corporeitatis effectus eſt, quo vnum corpus, altero adueniente, è ſuo loco pellitur; nam vt diximus, duo corpora, ex principijs naturalibus ſimul eſſe non poſſunt: *Succeſsio*, inquit philoſ. *corporum in eodem loco, fecit cognoſcere locum.*

4. phyſ. 32. Et hic quidem effectus, quoniam non eſt primus formalis effectus; ſed ſecundarius, à corporeitate ſuſpendi poteſt. Quare, licet diuina virtus calorem impedire nequeat, quin rei, cui ineſt, eſſe calidum præſtet, quia nimirum huiuſmodi effectus eſt primus formalis; poteſt tamen impedire, ne obiectum debite diſpoſitum calefiat. Poteſt ergo diuina virtus impedire, ne vnum corpus ab altero, ex eodem loco pellatur. Et reuera, ſicut cauſa efficiens ſecunda non agit, niſi mota à cauſa prima; ſic omnis eius effectus ſecundarius à diuina virtute ſuſpendi poteſt.

3. Tertius effectus quantitatis dimenſiuæ eſt, quod ſcilicet ex corporeitatum diſtinctione, naturaliter proficiſcatur corporum diſtinctio; ex materia enim ſubiecta quantitati, vel ex forma ſaltim delata à quantitate, phyſica corpora diſtinguuntur: quantitates vero ex diſtinctis partium locis, ſiue ſitibus. Et hic quoque effectus diuinæ ſubeſt potentiæ, quippe, qui ad formalem dimenſiuæ quãtitatis rationem non ſpectet, ſitu diſtingui, vnum enim prædicamentum, de alio, vt 1 *poſt.* dicitur, affirmatiue, atque formaliter non prædicatur. Duarum ergo diſtinctio corporeitatum, etiam in eodem ſitu exiſtentium. à diuina poteſt ſeruari potentia. Sane, omni extraneo excluſo prædicamento, rei naturam non conſequente, naturalis rei proprietas à Deo ſeruari, ſiue conſeruari poteſt. ſed ſitu diſtingui, reſpectu dimenſiuæ quantitatis, extranei eſt prædicamenti, non enim magis ſpectat ad formalem quantitatis dimenſiuæ rationem, diſtingui ſitu, quam ad rationem formalem accidentis, actu inhærere ſubiecto, cum ſola aptitudo illi ſufficere poſsit: nam ſine actuali inhærentia: accidens à Deo cõſeruatur, vt patet in ſacramento altaris: igitur corporum diſtinctionem, in eodem ſitu, Deus conſeruauit, ac conſeruare poteſt; poteſt namque duorum corporum eſſe diſtincta, abſque dimenſiuarum ſecundum ſitum quantitatum diſtinctione: & eſſe quoque diſtinctum duarum quantitatum, quatenus ſunt accidentia, quæ ſuis diſtinguuntur ſubiectis, conſeruare. Hæc autem metaphyſico probari non poſſunt, qui ex ſituum diſtinctione, quantitatis dimenſiones metitur. Itaque Deus poteſt facere, vt duo corpora in eodem loco ſimul ſint, abſque illorum eſſe confuſione. Sed *contra prædicta, aliquis ſic arguere poſſet. Elementa,* teſte Comm. 3. *cæli comm. 22. remanent in mixto*: & in ferro, ignis & ferrum ſunt ſimul: igitur duo corpora poſſunt eſſe ſimul.

Deus conſeruat proprietatem diſtinctionum.

Eſſe duorũ corporum diſtincta.

De loco.

Arg. contr.

1. Sane, motus non fit in vacuo; quia vacuum non inuenitur in rerum ordine: igitur in pleno, atque ita duo corpora eſſent ſimul.

Iterum, ſi duo corpora non diſtinguuntur ſitu, ſed in eodem eſſe poſſunt: igitur duæ partes quantitatiuæ eiuſdem corporis, ſimiliter ſe habere poſſunt; vtriuſque namque par eſſe videtur difficultas. ſed duæ partes quantitatiuæ ſitu diſtinguuntur; ad quantitatem enim continuam attinet, habere partem extra partem, quod profecto eſt ſitu diſtingui: duo ergo corpora in eodem ſitu eſſe non poſſunt. 2.

Amplius, duo calores per diuinam virtutem, eidem ſubiecto ſimul ineſſe non poſſunt: nam illi calores, ſi æquales gradus haberent; tunc ſubiectum ſub vno illorum exiſtens, ad alterum, pro æquali gradu habendo, in potentia eſſe non poſſet; ſub tali enim gradu exiſtit. ſi vero inæquales; tunc idem ſubiectum numero, eſſet magis minuſque calidum, quod certe contradictionem implicat. Si ergo hæc à diuina potentia fieri non poſſunt; multo ergo minus per eandem duo corpora in eodem loco ſimul eſſe poſſunt. 3.

Præterea, non minor videtur eſſe repugnantia, duo corpora ſimul eſſe, quam duo contraria perfecta, & intenſa, eodem in ſubiecto ſimul eſſe accidentia. Etenim, quemadmodum contrario adueniente, alterum ſubiecto pellitur; ita plano nouo corpore introducto, prius extruditur. ſed accidentia contraria perfecta, atque intenſa in eodem ſimul coaleſcere ſubiecto, eſt impoſſibile. nam ſi duo contraria eſſent ſimul, & contradictoria etiam, vt 4. oſtenditur met. igitur duo corpora ſimul eſſe non poſſunt. 4.

Item, quod duo corpora ſimul eſſe non poſsint, in cauſa eſt immutabilis dimenſionum ſitu diſtinctarum conditio: illarum ergo eſt formalis effectus. at, talis effectus à forma ſeparari non poteſt: igitur duo corpora ſimul coaleſcere, ſine dimenſionum diſtinctione, eſt impoſsibile. 5.

Sane, ſi duo corpora in eodem loco diſtincta manere poſſent; tunc certe principia per ſe nota apud Geometram ſubuerterent, quorum oppoſita contradictionem implicant: ſiquidem apud Geometrã, duos circulos non ſe tangere, niſi in puncto, & inter duo puncta non dari, niſi vnam lineam rectam, pro principio habetur. At ſi duo corpora ſphærica in eodem loco eſſent; duo plane circuli ſeſe tangerent ſecundum totum, quippe cum ſitu nequaquam diſtinguerentur, atque inter duo puncta ſignata, duorum corporum locatorum, duæ lineæ rectæ inuenirentur. ſed hæc apud illum ſunt factu impoſſibilia ergo quod prius. Duo ergo corpora ſimul eſſe in eodẽ loco, eſt impoſſibile. 6.

Ad hæc, & ſimilia, *ſic reſpondere* poſſumus: & ad primum dico, elementa in mixto non eſſe quanta eadem quantitate numero. præterea ratio illa militat contra duo corpora mathematica. Ad illud de ferro dico, ferrum aliquibus in partibus eſſe poroſum, in quibus plane poris, ignis coaleſcit. Ad *confirm.* motus non recipitur in pleno, neque in corpore, ſed corpora ſibi viciſſim cedunt, vt dictum eſt. *Soluuntur argumẽta.* 1.

Ad 2. *negat. conſeq.* & ad probationem dico, biſariam intelligi poſſe, nempe habere partem poſt partem, id eſt, partem à parte realiter diſtinctam, atque ita ad continuæ rationem quantitatis attinere dicimus, partem extra partem habere: interdum vero, habere partem extra partem, hoc eſt, ſitu diſtinctam: & hoc modo negamus, ad quantitatis continuæ rationem ſpectare. *Dices*, conuenit continuæ quantitatis rationi, ſecundum philoſophum in prædicamentis, poſitionem habere. ſed poſitio eſt ſitus. ergo &c. *Dico*, poſitionem illam non eſſe ſitum; ſed partium permanentiam dicere, atque copulationem inter eas, ad rei ſucceſſiuæ differentiam: poſitionem vero, quæ eſt ſitus, locatarum partium ad partes loci, ordinem oſtendere, qui profecto non pertinet ad continuæ rationem quantitatis: quandoquidem nullum prædicamentum ſit de formali alterius prædicamenti ratione: poſitio autem, quæ dicit ordinem partium locati in loco, prædicamentum vtique eſt: proinde propoſito non conuenit illa authoritas. 2.

Ad 3. negatur antecedens: nam etſi ſubiecto non diſtinguerentur; diuina tamen virtute, ſeipſis diſtingui poſſent: nec vlla inde in vtroque modo contradictio ſequeretur; quoniam ſi idem ſubiectum eſſet magis, minuſque calidum; id tamen accideret, non vnius reſpectu, ſed duorum, & quidem inæqualium. ſimiliter exiſteret in potentia ad colorem æqualem habendum, non quidem ſeparata, ſed actu coniuncta. Præterea, accidentia ſe habent ad ſubiectum informatiue, corpora vero ad locum contentiue: negatur ergo ſimilitudo; ma- 3.

De loco. do; magis enim rationi naturæ aduerſatur, idem ſubie-
ctum duabus formis, eiuſdem ſpeciei informari, quam duo
corpora in eodem loco côtineri. exemplum ergo huius non
4. valet, ideoq. non eſt admittendum. Ad 4. *maior eſt falſa*, non
enim eſt æqua ratio: etenim cauſa, qua vnum ab altero ex-
pellitur contrarium, talis profecto eſt contradictoriorum
incompoſsibilitas: propterea neceſſe eſt, vnum contra-
rium, ab altero expelli, ne contradictoria dentur; nam hu-
iusmodi expulſio, quoniam contradictionem implicat, di-
uinæ non eſt ſubdita potentiæ. Secus autem res ſe habet in
corporum expulſione, ſiquidem cum ſit ſecundarius effe-
ctus, à Deo impediri, atque ſuſpendi poteſt. nec inde duo ſe-
quuntur contradictoria, hoc eſt, duo corpora, eſſe vnum
corpus: quandoquidem duorum diſtinctio corporum
quoad eſſe phyſicum, à diuina poteſt conſeruari potentia.
5. Ad 5. *neg. conſeq.* incompoſsibilitas enim illa, non eſt dimen-
ſionum ſitu diſtinctarum formalis effectus; ſed cauſæ po-
tius efficientis, nempe dimenſionis: aut certe effectus ſe-
cundarius, qui à Deo ſuſpendi poteſt, ideoque duo corpo-
ra ſimul eſſe, eorum dimenſionibus ſitu nequaquam di-
6. ſtinctis, Deum præſtare poſſe affirmamus. Ad 6. dico, Deum
poſſe facere duo corpora phyſica, quoad eſſe phyſicum, in
eodem loco ſimul inueniri: nam etſi duorum corporum
quantitates ſitu quidem nequaquam eſſent diſtinctæ; ex
ſuis tamen ſubiectis, ſiue ex ſeipſis diſtinctionem haberent:
hoc autem pro perſuaſo mathematicus ſibi habere non
vult, quia ſcilicet quantitatis diſtinctionem ex ſitus diuer-
ſitate contemplatur. Circuli igitur ex ſuorum diſtinctione
ſubiectorum diſtinguerentur: ſimiliter & duæ lineæ a qua-
tuor punctis traherentur; in vtroque enim duorum corpo-
rum, eſſent duo ſignabilia puncta, quæ ex ſuis ſubiectis phy-
ſice eſſent diſtincta.

CAP. II.

Vnum corpus poſſe ſimul eſſe in pluribus locis.

Vnum corpus poteſt eſſe in multis locis.

SI duo corpora in eodem loco ſimul eſſe poſſunt;
conſequens eſſe videtur, idem corpus poſſe eſſe ſi-
mul in pluribus locis, & quidem localiter. Etenim
idem corpus in multis locis eſſe, perinde eſt, ac plu-
1. res, ad diuerſa vbi, reſpectus habere. ſed eadem albedo, ad
diuerſas albedines, diuerſas habet ſimilitudines, quæ pro-
fecto reſpectus ſunt intrinſecus aduenientes. minor ergo
videtur repugnantia eſſe cum relationibus extrinſecis, quæ
minus ſequuntur conditiones ſubiecti: vnum ergo corpus
2. poteſt ſimul eſſe in pluribus locis. Amplius, in eſſentialiter
ordinatis, ad prioris multiplicationem non ſequitur neceſ-
ſario poſteriorum multiplicatio; imo econtra res ſe habet:
multiplicantur enim indiuidua, non multiplicata ratione
ſpecifica. de accidentali quoque forma ſimile poteſt eſſe in-
dictum. ſed corpus, ſiue locabile, eſt prius loco; facit enim
latera diſtare, atque ita videtur locum efficere. variato in-
ſuper corpore, variatur locus ſecundum figuram, & non è
conuerſo. vnum ergo corpus, abſque ſui mutatione, poteſt
eſſe in multis locis localiter. Profecto non plus difficultatis
videtur habere, vnum locû, duo corpora ſimul capere poſ-
ſe, quam vnum corpus in multis locis eſſe. Quare, ſi vnû ad-
3. miſſum eſt; & aliud quoq; erit admittendum. Item, quod
idem accidens in multis ſubiectis eſſe non poſsit, in cauſa
quidem eſt, quod idem effectus, plures cauſas totales habe-
re non poteſt. ſed locus in locatum, aliquam cauſalitatem
habere non poteſt, ſed potius econtrario. igitur quod prius.
Adde, quod forma, quæ non dependet à ſubiecto, ſiue à ma-
teria, poteſt eſſe in qualibet parte ſubiecti. ſed ita res ſe ha-
bere videtur inter locatum, & locum: igitur poteſt eſſe in
diuerſis partibus ſubiecti; ita etiam vnum corpus in diuer-
4. ſis ſubiectis. Amplius, ſi duæ ſimilitudines, vt dixi, in ea-
dem albedine, ad diuerſa habitudinem habente, eſſe poſ-
ſunt; ita plane idem corpus, imo multo magis, ad duo lo-
ca, duas poteſt, ſiue plures habitudines habere; albedinis
enim illæ duæ ſimilitudines, ſunt reſpectus intrinſeci, plu-
ra vero loca, reſpectu vnius corporis, extrinſeci. At, ma-
gis mutari aliquid debet, ad alicuius ſibi intrinſeci, quam
extrinſeci mutationem, quia nimirum fundamentum re-
ſpectui extrinſeco minus adæquatur, quam intrinſeco: id-
eoque in eodem ſubiecto, ſecundum idem fundamentum,
non minus plura vbi fundari poſſunt, quam ſuper idem
fundamentum plures ſimilitudines ad terminos diuerſos.
5. Sane, omnis forma abſoluta, prior eſt naturaliter ipſo vbi:
propterea, quando aliquod corpus, diuerſis in locis pone-
tur, quæcunq; inerant ſibi accidentia, illud vbi præceden-
tia illi quoq; ineſſe poterunt, vbicunq; locetur; nam variato
vbi, iſta variari non eſt neceſſe. At, impoſsibile eſt in eo-
dem ſubiecto ſimul eſſe priuatiue oppoſita, quod plane re-
quireretur, ſi illa duo in vno loco, ſeu locato tantum, & non
in alio haberent eſſe: ergo quod prius, nempe, quod ad va-
riationem vbi, corpus quoque non varietur. Ad multipli-
cationem ergo poſterioris, prius quoq. ſimiliter multipli-
cari, nô eſſe opus, dicimus. Item, ſicut duobus, vel pluribus 6.
actiuis, ſi paſsiuum proximum fuerit etiam in vno loco ex-
iſtens, ab eiſdem pati poſſet, atq; aliquam abſolutam reci-
pere formam, ita etiam idem corpus, plurimis locis appro-
ximatum, aptitudinem habet ſimilem formam recipiendi.
In cauſa autem eſt, quia eadem ponitur actiua, atq. paſsiua
potentia, hinc, & inde ſufficienter approximata. Adde,
quod ſicut corpus actiuum ſe haberet ad diuerſa paſsiua ſi-
bi approximata, in vno loco exiſtens, ſic etiam in pluribus
locis exiſtens, ad illa vniformiter ſe haberet, ſicut ex ratio-
ne præcedenti clariſsime patet. Et reuera, quando aliquod
corpus, diuerſis in locis, ac in quolibet locorum, eadem
pollet aptitudine, quia nimirum productiuû principium,
eſt prius ipſo vbi, tametſi actio ſit poſterior; in pluribus v-
tique locis poteſt ſimul eſſe. Præterea, Deo eſt poſsibile fa- 7.
ctu, quod contradictionem non implicat, ſicuti ſuperius
dictum eſt. ſed vnum corpus eſſe in pluribus locis non im-
plicat, quemadmodum etiam non implicat contradictio-
nem, plures reſpectus præſentiæ corporis dominici, in plu-
ribus ſacramentalibus ſpeciebus fundari. itaque, ſicut cor-
pus Chriſti eſt in pluribus locis ſacramentaliter; ita etiam
& localiter. nam ſicut in primo non obſtat corporis limi-
tatio, plures huiuſmodi reſpectus fundantis, & eos qui-
dem eiuſdem rationis; ita nec corporis Chriſti limitatio,
quin plures locales reſpectus habere queat. Vnum igi- *Argumenta contraria.*
tur corpus poteſt eſſe in multis locis. Hæc quidem ſunt in-
tellectu difficilia, naturæ viribus, quæ modo ſunt cogni-
tæ, quodammodo impoſsibilia: ſed quæ naturæ virtuti 1.
ſunt impoſsibilia, poſsibilia ſunt Deo, omnium opi-
fici.

Aduerſus hæc præclariſsimorum non deſunt virorum *ar-
gumenta*, quibus huiuſmodi fundamentum omnino euer-
tere conantur. Sic ergo argumentari ſoliti ſunt: Si idem
corpus per virtutem diuinam poteſt eſſe in multis locis: er-
go in infinitis. Tenet conſeq. nam Deus eſt potentiæ infini-
tæ, & corpus vniformiter ſe habet ad quælibet loca. At, hoc
nulli ſubditur potentiæ, vt idem corpus ſit in locis infini-
tis: vnum ergo corpus non poteſt eſſe in multis locis ſimul.
Item, locus & locatum pari ratione commenſurantur, non 2.
enim maior ratio, vni quam alteri tribui poteſt: igitur im-
plicat contradictionem, idem corpus ſimul eſſe in pluribus
locis, perinde ac aliquid eſſe locatum circumſcriptiue, &
loco non commenſurari. Sane, fieri non poteſt, idem cor-
pus, proprios egredi terminos, veluti propriam exire, ſiue
prætergredi quantitatem. at, ſi idem corpus in pluribus lo-
cis inueniretur, hæc abſurda ſequerentur: ergo quod prius.
Amplius, primi per ſe termini motus, ſunt formaliter in- 3.
compoſsibiles in eodem; alioqui nulla eſſet ratio quæren-
da, quare motus diſtare facit corpus motum, illud a termi-
no à quo expellendo: & ad terminum ad quem inducen-
do. ſed duo vbi circumſcriptiua, termini motus localis, de
vno in aliud eſſe poſſunt: ſunt ergo incompoſsibilia forma-
liter. Sane, vt idem corpus pluribus figuretur figuris, fieri
non poteſt, quod profecto neceſſario contingeret, ſi idem
corpus in multis locis circumſcriptiue locaretur; loca-
tum enim ſuis locis configurari neceſſe eſt. Præterea, 4.
quemadmodum indiuiduum ſuapte natura in aliquo col-
locatur genere; ita etiam & corpus, ſua quantitate, lo-
cum ſibi determinat. ſed vnum indiuiduum, in diuer-
ſis generibus eſſe non poteſt: nec ergo idem corpus actu
in diuerſis locis: *locus enim eſt æqualis locato.* quod plane *4. Phyſ.* 29
non eſſet, ſi in diuerſis locis ſimul eſſet. inſuper idem eſ-
ſet à ſeipſo diſcretum, quod non eſt fas dicere. Profe-
cto, ſi idem corpus non poteſt eſſe ſimul in diuerſis tem-
poribus; nec etiam in diuerſis locis. Tenet conſequentia;
ſucceſsiue enim in diuerſis locis, ſicut in diuerſis tem-
poribus, idem corpus inuenitur: ergo quod prius. Ad- 5.
hæc, oppoſitis relationibus idem ad ſe referri eſt impoſ-
ſibile; omnia enim oppoſita (vt dicitur in poſtpræd.)
contradictoria inferunt: vnum ergo corpus, non poteſt
eſſe ſimul in pluribus locis; alioqui ſimul eſſet ſurſum, &
deorſum, dextrum, & ſiniſtrum, calidum, & frigidum, pro-
pinquum, & diſtans, moueretur, & quieſceret, eſuriens,
& ſatur, vnum, & multa, atque alia, quæ ſunt generis e-
iuſdem. quę profecto omnia cum ſint oppoſita, eidê conue-
M nire

De loco. nire nequeunt. Iterum, pluribus mutationibus idem mutari ſimul, & quidem oppoſitis, naturæ ratio non patitur. ſed ſi idem corpus ſimul in diuerſis locis inueniretur; diuerſis ſimul mutationibus ſubderetur. ergo, &c. Reuera, ſi idem alimentum in pluribus locis ſimul eſſe poſſet; tunc eadem materia numero, diuerſis formis ſimul eſſet informanda. etenim illius alimenti ſubſtantia, in diuerſorum animalium naturam conuerſa, diuerſis ſimul naturis informaretur, quod philoſophis, rectæque rationi, minime probatur; eadem enim ſubſtantia eſſet homo, & equus. Ex his ergo, atque ſimilibus conſtat ſatis, vnum corpus in diuerſis locis ſimul eſſe non poſſe.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD 1. dico *conſeq.* non valere; alioqui corpus Chriſti eſſet infinitum, atque immenſum: etenim, quemadmodum pluribus locis ſacramentaliter poteſt adeſſe; ita quoque & infinitis, neque ex hoc ſequeretur, Chriſti corpus eſſe infinitum. *Dic.* eſſe vbique, Deo ſoli conuenire: *verum* quidem eſt propria virtute, ac neceſſario. vnde hoc intereſt, inter Deum, & corpus, quod Deus ſcilicet cuilibet loco exiſtenti, immediate, neceſſario, ac propria natura adeſt: corpus vero virtute diuina, ac minime neceſſario: ſimiliter Deus ad omnem locum vniformi-

2. ter ſe habet. non ſic autem corpus: ergo, &c. Ad 2. negatur antecedens; dictum eſt enim paulo ante, in vno loco, virtute diuina plura poſſe inueniri locata: ergo in pluribus locis idem locatum. Sane, quemadmodum fieri poteſt, pluribus locis, per plures reſpectus intrinſecos idem corpus adeſſe, & eiſdem intrinſece commenſurari; ita etiam ſecundum plures reſpectus extrinſecos, quod quidem idem eſt, ac plura, vbi circumſcriptiua habere. Itaque, in pluribus locis poteſt eſſe vnum locatum, ſicuti in vno loco, plura locata. nec eadem connumerationi, & commenſurationi, eſt ratio tribuenda; loci namque circumſcribentis commenſuratio, & locati, ad ipſorum ſpectat rationem: connumeratio vero accidit, ſecundum continuum enim, & non ſecundum numerum locant, & locantur. Quando ergo ſunt aliqua totaliter adæquata, veluti vnius ſubiecti quantitas, multis eſt adæquata accidentibus. ſed corpus eſt adæquatum loco ſecundum quantitatem continuam, non autem diſcretam; ideoque vnum exceditur ab altero. Ad *confir.* dico, eadem omnino ſequi abſurda, ſi in vno loco, plura poſſint eſſe locata. nam ſicut ſe habent termini corporis ad terminos loci; ita, econtra termini loci, ad terminos corporis. Quare, ſi propter vnitatem terminorum corporis ad diuerſa loca corpus proprios terminos egreditur; ita etiam propter vnionem multorum corporum in vno loco, terminos proprios locus egrederetur: atqui diximus duo corpora, abſque loci egreſſu, in vno eodemque loco conſiſtere poſſe. igi-

3. tur æquali ratione, vnum corpus eſt in pluribus locis. Ad 3. ſi res ita ſe haberet tunc pari ratione, corpus Chriſti in multis locis ſacramentaliter eſſe non poſſet, quod eſt fal-

Vbi termini. ſum. Tenet *conſeq.* nam ſi termini motus ſunt duo vbi circumſcriptiua; ita etiam termini mutationis alicuius corporis, duo vbi præſentialia, ſeu ſacramentalia. Quare, ſi illa non poſſunt ſimul circumſcriptiue, nec iſta quoque ſacramentaliter. Dico igitur affirmationem, atque negationem per ſe, mutationis, ſiue motus terminos eſſe, ſimulque ſtare non poſſe: quibus iam profecto conuenire aſſerimus, vt motus, ſiue mutatio, ſubiectum motum, ab altero diſtare faciat: poſitiuum nihilominus huiuſmodi negationem concomitans, ex parte termini ad quem; ab ipſa vtique eſt ſeparabile, atque cum termino ad quem, ſimul conſiſtere poteſt. Itaque, vbi & vbi non ſunt per ſe termini oppoſiti motus, neque incompoſſibiles, quandoquidem in vno corpore inueniri poſſunt; ſed affirmatio, & negatio. vnde, quamuis ſit impoſſibile, idem corpus habere aliquod vbi, & ad illud moueri; bene tamen fieri poteſt, vt in vno exiſtens; in alio quoque eſſe poſſit, quemadmodum paulo ante annotauimus. Ad confirmationem reſpondeo, non opus eſſe pluribus figuris idem corpus figurari, ſicuti neque plures quantitates habere, etiam ſi fuerit in pluribus locis, ſecundum concauum loci, & conuexum locati, ſibi æquali-

4. bus. Ad 4. *neg. ſimilitudo* indiuiduum ſiquidem, de genere in genus tranſire non valet corpus vero, bene poteſt de loco in locum migrare; ideoque ſimilitudo non eſt admittenda. Ad probationem dico, locum & locatum ſecundum continuam, non autem diſcretam adæquata eſſe, quantitatem. Ad *confir.* idem à ſeipſo nequaquam ſeparari, aſſero: De loco. ſed idem in eodem loco remanere, & in alio eſſe, à primo tamen minime eſſe diſcretum. Quamobrem, quemadmodum duo corpora, licet in eodem loco ſint ſimul, non tamen ſunt vnum continuum, ſed abinuicem diſtincta; ita etiam licet vnum ſit in multis, non tamen à ſeipſo diſcontinuum dici poteſt: alioqui corpus Chriſti, quod in multis locis ſacramentaliter inuenitur, a ſeipſo diſcontinuum diceretur. itaque, ſi idem corpus poteſt habere plura, vbi in locis longe, vel in propinquo poſitis; ſecundum coniunctum reſpectus, & ſibi propinquum, & diſtans dici poteſt. *Dices*, quæcunque localiter ſimul eſſe dicuntur, ſi vnum cum alio localiter eſſe dicatur: & cum alio etiam ſimiliter ſe habebit vt ſi aliquis ſit in aere, & in aqua ſimul, aquæ aerisque ſuperficies, ſimul quoque fore neceſſe erit: nam quæcunque vni & eidem ſunt eadem, & inter ſe quoque ſunt eadem. Et hæc quidem regula, ſicut in ordine formali; ita etiam, & in ordine ſituque locorum, authoritatem habere videtur. *Reſpondeo, aſſumptum falſum eſſe* quando enim illud tertium eſt illimitatum, vtpote ſub illorum limitibus non contentum, non opus eſt, illa eſſe coniuncta. Sic in triduo, tum anima Chriſti, tum etiam corpus, diuinitati fuit vnitum; non tamen inter ſe fuiſſe vnita, neceſſe fuit, quia diuinitas illud tertium, cui erant connexa, erat illimitatum, nec ſub vtriuſque terminis contentum. Porro, illa regula abſolute in omnibus veritatem non habet, non enim eſt verum dicere, Plato, & Mercurius ſunt idem in homine: igitur ſunt idem inter ſe. neque, quia albedo, & dulcedo in lacte, in eodem ſunt ſubiecto, dulcedo erit in albedine; ita illa loca ſunt corpori eidem præſentia: ſunt ergo idem inter ſe. Regula ergo illa ſine talibus modificationibus valet, per habitudinem vtraque, quam habet ad intrinſeca. Ad aliam confirm. *neg.* ſimilitudo, ratio enim temporis non eſt permanſiua, ſed ſucceſſiua: loci vero permanſiua; idem enim tempus non poteſt eſſe in pluribus temporibus ſimul; quia nec plura tempora, in eodem tempore, non ſic autem loca ſe habent. Ad 5. relationibus oppoſitis, non eiuſdem quidem, ſed diuerſorum reſpectu fundamentorum, idem ad ſe referri, non eſt inconueniens cum autem hic non ſint diuerſa, ſed vnum tantummodo fundamentum, non refert, ſi ad oppoſitas relationes referatur. proinde contraria, eidem, ſecundum idem minime inſunt, aut ineſſe dicuntur, ſed potius ſecundum aliud & aliud: quemadmodum ſoli ineſt ſimilitudo, & diſſimilitudo, igni comparatus, luce namque, non autem calore, illi ſimilis eſſe dicitur. Idem quoque corpus in vno vbi quieſcit & in altero mouetur: nec inde ſequitur: ergo mouetur, & quieſcit, cum non ſit reſpectu eiuſdem: propterea committitur fallacia conſequentis. Ad 6. ſi res ita ſe haberet, idem quoque inconueniens ſequeretur, ſiue inueniretur in eo quidem modo, quo corpus Chriſti, nunc ſurſum, nunc deorſum poſitum inuenitur quod profecto ideo eſt, ac ſi eadem res moueretur localiter ſurſum, & deorſum. ſimile quoque iudicium haberi poteſt, de eiuſdem rationis mutationibus, quando animatum, eadem diſpoſitione ſub diuerſis hoſtiis poneretur. Quare, ſicut virtute diuina, ad plura vbi, corpus Chriſti ſacramentaliter inuenitur. ita etiam, eadem virtute, idem corpus, ad plura loca circumſcriptiua mouebitur. Ad *confir.* eadem manet difficultas. nam ſicut idem alimentum, ſi in pluribus eſſet locis, a diuerſis poſſet animalibus ſumi, illis in locis exiſtentibus; ita plane in vno loco exiſtens, a duobus inibi exiſtentibus. diximus enim in eodem duo poſſe corpora inueniri Rem igitur intelligendam eſſe cenſeo, ficut ante dictum eſt; eſt enim admodum obſcura, & humano intellectui incognita.

Locus & tempus differunt. (margin, beside "Ad aliam confirm.")

5. (margin, beside "Ad 5.")

6. (margin, beside "Ad 6.")

CAP. IV.

Cui conuenit eſſe in loco.

POſteaquam audiuimus quid ſit locus, & quomodo ſe habeat ad locata, operæpretium erit ſcire, quibus conueniat eſſe in loco, & quomodo aliqua per ſe, aliqua vero per accidens ſint in loco. De quo quidem abunde diſputat philoſophus: *Cui corpori*, inquit, *ineſt aliquod corpus extra continens ipſum. hoc in loco eſt cui vero non, minime.* Aqua ſecundum totum quodammodo eſt mobilis: ſecundum quod eſt totum, non tranſmutat in ſimul locum: alio modo mouetur circulariter. corpora tecta in loco ſunt. quia corpus extra ſe habent, non ſic vniuerſum, atque ideo non eſt in loco. hoc autem manifeſte patet: nam locus eſt finis corporis continentis. ſed quomodo cœlum locali motu mouetur, ſi loco caret.

Quibus conueniat eſſe in loco. — *4. Phyſ. 43* — *Quomodo cœlum ſit in loco.* (margin)

Mouen-

De loco Dei.

Mouentur partes, non totum, locum enim ſimul non mutat, ſed ſecundum partes tantum. Itaque, vniuerſum, quatenus eſt vniuerſum, nō eſt in loco, ſed ipſe eſt locus omnium; quatenus vero per partes mouetur, & per partes etiā eſt in loco.

Per ſe in loco.

Ex quo perſpicuum eſt, alia eſſe in loco, per ſe, alia vero per accidens. per ſe quidem, quæ externuſus habent corpus, quo plane modo, vniuerſum non eſt in loco, cum externum non habeat corpus, à quo contineatur. Poteſt autem dici eſſe in loco, ratione partium, quarum altera alteri inhæreat, atque ſub altera contineatur.

Per accidens.

Alia ſunt in loco per accidens, ſicuti anima, & cœlum: anima quidem, quia eſt in corpore, quod per ſe eſt in loco: cœlum vero, hoc eſt, vniuerſum, quod eſt in loco per accidens, quia eſt in partibus, quarum vna, aliam per ſe locat, omnes namque partes quodammodo ſunt in loco: circumquaque enim, alia aliam continet. ſicut enim anima eſt totum corporis; ita vniuerſum eſt totum partium. quare, vt anima, ratione corporis,

Anima per accidens eſt in loco.

eſt per accidens in loco; ita etiam & vniuerſum. Itaque, vniuerſum alicubi non eſt, quod enim alicubi eſt, & ipſum eſt aliquid & inſuper aliquid aliud extra ſe habere oportet, in quo ſit, & à quo contineatur. at, extra totum vniuerſum, nihil eſt omnino: vniuerſum ergo vt iam diximus, in loco proprie eſſe nequaquam poteſt. Quocirca cœlum omnia mortalia corpora continet, in quo, veluti in loco communi, omnia mortalia ſunt. Extra autem cœlum, nullum eſt mortale; omne enim corpus, aut continet, aut continetur:

Cœlum eſt locus omnium.

cœlum autem non continetur, ſed continet: cœlum ergo eſt locus omnium, & id quidem cœli vltimus finis quieſcens, quo mortale, ſiue mobile corpus tangit: quieſcit autem ille finis non ſimpliciter; ſed à motu, quo mortale corpus mouetur. Quapropter & terra in aqua eſt, hæc autem in aere, hic vero in æthere, æther vero in cœlo: cœlum autem non amplius in alio eſt. Ex his autem patet, locum non augeri,

Puncti locus.

neque puncti locum eſſe, neque duo corpora in eodem loco, quia non neceſſe eſt, ipſum locum eſſe corporis interuallum: nam corpus quoduis locatum, ſiue ignis, ſiue aer, ſiue quoduis intra locum eſt. non autem tale corpus locatum eſt intra corporis ſpatium per penetrationem; eſt enim alicubi locus, non autem in loco, ſed vt finis in eo, quod eſt finitum; non enim eſt in loco omne quod eſt, ſed mobile corpus. Quomodo igitur, quædam ſint in loco, & quidem per ſe, alia vero per accidens, dixi. Dicam poſthac quomodo v-

Vnumquodque naturaliter manet in ſuo loco.

numquodque in ſuo loco naturaliter maneat. Sane, manet ſuapte natura vnumquodque in proprio loco, qui eſt quodammodo pars illius, pars, inquam, diuiſibilis ad totum. Quod autem locatum ſe habeat, vt pars, idem perſpicuum

1. eſſe poteſt, quod ſit illo minus, atq; ſimilare. Locatum præ-

2. terea, eſt veluti materia corpus vero, vt forma. At materia eſt pars formæ, atque illi cognata; aer namque, & aqua ita ſeſe habent adinuicem; vt aqua materia aeris ſit, aer vero vt forma, ſiue actus: aqua namque poteſtate eſt aer, & aer a-

3. lio modo, potentia eſt aqua. Amplius, res mouetur ad proprium locum; quia vltimum corporis continentis, conuenit cum vltimo rei motæ, ſaltem in altera qualitate. Aqua igitur potentia eſt aer, atque ad ipſum, veluti pars ad totum ſe habet. vnde & his tactus ineſt, copulatio, cum vtraque vnum ſunt. Res certe quamprimum ſunt continuæ, tam primum ceſſant agere, & pati, atque cum ſunt tangen-

Elementorum locatio.

tes, & diſcontinuæ, agere poſſunt & pati. Vt igitur, vnum elementum alterum locet, duo ſunt neceſſaria alterum, vt ſit locato affine alterum, vt ſit natura antecedens, locatum vero, natura immediate conſequens: ſic ignis locat aerem, & non econuerſo. hinc ignis non locat terram, licet ſit illi

Cauſa quietis.

in altera qualitate affinis. Cauſa autem quietis, vnius elementi in altero eſt, quia vnum eſt pars alterius, locatum pars continentis, ſola diuiſione differens. Locatum igitur eſt pars, ſcilicet perfectionalis, quæ naturaliter quieſcit in ſuo toto, maxime, cum in illo ſit ſua perfectio, ex quiete conſequens.

QVÆSTIONIS TERTIAE

CAP. I.

Locus Dei.

QVibus in loco eſſe, & per ſe quidem atque per accidens, ex philoſophi ſententia, percepiſſe lectorem arbitror: verum ne dictorum breuitatem excuſare valeat, de ſingulis quibusque, paululum copioſius, diſtinctiusque diſputare conabor. Et inprimis, quomodo Deus ſit in loco, cum ſecundum philoſophos, tum etiam ſecundum Theologos. Mercurius in Aſclepio. *Deus eſt ſupra verticem ſummi cœli, conſiſtens vbiq; eſt, omniaq; circumſpicit. ſit eſt enim vltra cœlum locus ſine ſtellis, ab omnibus rebus corporeis alienus. talem locum obtinet Deus.* Primo *cœli tex. com.* 22. cœlum Dei locum eſſe, ex omnium propemodum legum conſenſu, philoſ. præclariſſime docet. *Omnes, inquit, qui Deos eſſe arbitrantur, tam barbari, quam Græci, ipſum ſupremum locum, Deo attribuunt: vt videlicet immortale, ad immortale ſit accommodatum, quippe cum alio modo ſit impoſſibile: ſi igitur eſt aliquid diuinum, quemadmodum eſt, cœlum colit, ibique ſedes reputatur.*

Quomodo Deus ſit in cœlo.

Eſt autem Deus in cœlo non ſicut corpus eſt in loco per circumſcriptionem: neque vt aqua eſt in vaſe per æqualitatem ſed potius per manifeſtationem ſuæ operationis in ipſo: ibi enim magis elucet ſua diuinitas, boni. atque potentia. Et *tex. comm.* 100. *Quocirca ait, ea, quæ illic ſunt, nec apta ſunt eſſe in loco, neque tempus ipſum facit ſeneſcere, neque vlla eorum eſt vlla mutatio, quæ ſuper vltima ſunt conſtituta latione, ipſum tamen eſſe, atq; viuere, alius quidem clarius, alius vero obſcurius communicatum eſt:* in conuexo namque primæ ſphæræ, ſiue in primo orbe, propter velociorem motum inibi exiſtentem Deum eſſe, eo quidem modo, ſicut dixi, philoſophus arbitratur. Et id quidē 8 *phyſ. com.* 84. ab eo præclare deſcribitur:

Motor in circumferentia.

Aut, inquit, in medio, aut in circumferentia illud ſit, aut eſſe eſt; ea enim, quæ propinqua ſunt mouenti, celerius mouentur. talis autem eſt vniuerſi motus, illic igitur eſt ipſum mouens. Itaque Deus, quatenus eſt primus motor, & à quo eſt omnis motus, in eo loco eſſe dicitur, vbi maior motus conſpicitur, nempe in prima circumferentia: at vero, quatenus eſt centrum omnium, atque quies, in medio eſſe, ſecundum Platonis ſententiam, dicitur; in medio enim eſt quies maior, fortior, atque diutior.

Plato dicit Deum eſſe in medio cœli.

Anima mundi, id eſt, Deus, *in medio cœli habitat*, vt ſcribitur in *Timæo*. Sane, duo ſunt vniuerſi orbis principia, centrum videlicet, principium ex quo, & circumferentia, quæ eſt finis, ſiue principium ad quem. Quare, aut in medio, aut in circumferentia, principium primum, præclariſſimi illi philoſophorum principes eſſe putauerunt. Profecto, ibidem agens verſari dicimus; vbi eius actionem clarius conſpicimus. ſed primam, atque præcipuam primi actionem motoris motum eſſe, arbitrati ſunt, qui certe motus in vltimæ ſphæræ circumferentia latiſſime patet: illam ergo ratæ ſunt ſedem primi eſſe mouentis; in prima namque circumferentia, eſt tum validior, tum vniformior motus. Quamobrem ad id ſtatuendum, tribus rationibus nititur comm. *ideo*, 8. *phyſ.* 84. inquit, *primi motoris & hac in circumferentia vltima maxime apparet.* poſtremo, de hoc communis eſt omnium ſententia:

Quomodo primus motor eſt cauſa motus.

verumtamen idem primus motor, diuerſo tamen reſpectu, vniuerſum, & quieſcere, & moueri facit: quieſcere, tanquam, earum priuatione cauſarum, quibus motu recto moueretur: moueri vero, ob formam ſibi tributam. *Sed dices*, primam ſphæram, quam Dei locum appellas, cæteris tardius moueri animaduertimus, & ita proximos ſibi planetarum orbes: quomodo dictum eſt à philoſopho, celerius moueri, quæ primo ſunt proximiora mouenti? *Reſpondet* Auerr. hoc intelligendum eſſe de motu diurno, quem 24. horarum ſpatio, abſoluit. Sed *argues*, ſi ita res ſe haberet, eſſent vtique duo primi orbis motores alter ſcilicet motus diurnus alter vero motus retrogradus ſiue contrarius, vt ita dicam. at, tunc alter illorum, nempe à quo motus diurnus dirigitur, eſſet in circumferentia primi mobilis: alter vero, à quo motus contrarius producitur, in cœlo lunæ conſiſteret. *Dico*, motum retrogradum primi mobilis, ac motum ſuperiorum planetarum, inferiorum motibus, citius abſolui, quo ad motum ſpectat, non autem quoad circulationem, idque propter vaſtam, & quodammodo immenſam illarum molem ſphærarum atq; magnitudinem. Et reuera, maius corpus, maiori pollet virtute motrice. & quo proximius eſt ſummo, eo magis eſt tale, & in mouendo orbe, & in cæteris perfectionibus exhibendis. *Dices* primus motor non eſt corporeus: proinde in loco eſſe non poteſt: quomodo ergo mobilia mouentis, celerius mouebuntur, propter propinquitatem, quam ad primum dicuntur habere motorem. Ad hæc *reſpondet* Auerr. appropinquationem illam intelligendam eſſe, ſecundum eſſe, hoc eſt, ſecundum operationem ſeu actum primum, ſiue ſecundum, non autem ſecundum locum. motor enim atque motus, quo primo vicinior extiterit: eo perfectior, atque velocior iudicatur: nam cuius operatio eſt præſtantior, & eius quoque ſubſtantia ſimiliter ſe habebit. Vnde 2. *cœli. comm.* 58. *Quod igitur, inquit, magis propinquum eſt primo orbi, magis deſiderium habet Dei. & amandi. & obſeruandi: quoniam propinquitas in loco illic, eſt ſimilis propinquitati eſſentiarum adinuicem, quæ eſt propinquitas in ſcientia & in intellectu rationis. quanto enim magis intellectus primi motoris eſt fortior, tanto magis deſiderium eius perfectum: & quanto magis deſiderium eſt fortius, tanto motus eius velo-*

cior.

De loco Dei.

ciet pater: ergo quomodo primus motus eſt velociſſimus. Plotin. in hanc materiam multa pulchra deſcripſit, *Locus, inquit, illi eſt nullus; nullo enim indiget fundamento, quaſi ſe ſuſtinere non poſſit.* Sane, quod quærit locum, proculdubio eſt egenum. Deus vero nullius indiget: locus igitur illi non eſt tribuendus, ſicuti cæteris tribuitur creaturis. Quamobrem *lib. 8. eiuſdem Enn. ca. 16.* ait, *Deum eſſe vbique, & nuſquam eſſe, vbique plane, quia nulli loco deeſt: nuſquam, quia nullo loco concluditur: ipſe namque ſupremum exiſtens, ſubdita habet omnia, quæ ad ipſum ſuſpiciunt: ipſe intra ſe æque per totum, quaſi perfertur, ſeipſum amans puram lucem, hoc ipſum, quod amat, exiſtens, ſiquidem actus eſt permanens, & quod ibi amabiliſſimum eſt, veluti intellectus exiſtit. Intellectus autem ipſius eſt opificium, quapropter opificium ipſe eſt. Reuera ſi ex eo maxime eſt, quoniam quaſi ſibi innititur, & quaſi reſpicit ad ſeipſum, ipſumque velut eſſe ſibi, eſt reſpicere ad ſeipſum, nimirum quaſi efficit ſeipſum. Non igitur eſt vt contingit, ſed vt ipſe vult neque voluntas ibi temeraria eſt, & vana; optimi enim voluntas, inanis atque fortuita eſſe non poteſt: Deus igitur ſibimet exhibet ſubſiſtentiam, quia eſt hoc ipſum quod exiſtit, nempe actio ad ſeipſum. Quare ſicuti actio facta non eſt, ſed ſemper exiſtit, quaſi vigilantia quædam, nec aliud ibi vigilans eſt, aliud vigilantia, quæ quidem ſuperintelligentia quædam iſt ſemper vigens, profecto ſic eſt, ſicut & vigilanti. Non ergo ſicut contingit, ſed vt ipſe voluit, ſic Deus exiſtit.* Mirabilia profecto ſunt hæc Plotini verba, quibus diuinæ maieſtatis natura, tam breuiter atque acute, præclareque deſcribitur, de qua in primo atque in ſecundo Pymandri abunde locuti ſumus. Deus certe, eſt ſua actio atque ſuum eſſe ex ſeipſo & in ſeipſo, & nihil extra ſeipſum, ſed omnia ab ipſo & ſine ipſo nil: per ſeipſum ergo, & in ſeipſo ſubſiſtit. Proinde *Deus, inquit, ita poſitus eſt alicubi, vt etiam non deſtituat alia, ſed vbicunque eſt quod poſſit attingere, ipſe Deus eſt præſens, ſolum non potenti non adeſt.* Et *lib. 8. enn. 6. cap. 20. Non licet dicere, Deum, priuſquam fieret, exiſtiſſe; quandoquidem non erat antequam fieret, ſed iam totus erat agendo, quippe cum actus ſit prorſus liber atque ita à ſeipſo exiſtit. nam ſi in ſuo eſſe ſeruaretur ab alio, non ipſe primus ex ſeipſo prorſus exiſteret, quod eſt erroneum: Deus igitur eſt actus liber, atque æternus, libenter in ſeipſo exiſtens. Quid enim eſt ipſum, quod non ſit ipſe? Quid nã eſt ibi, quod nõ agat ipſe? Quod ſi in eo foret, nõ opus eiuſdẽ haudquaquam vel eſſet pure liber, vel omnia potens* Itaque, quis ſit locus Dei, hæc ex diuina Plotini philoſophia, colligere tentauimus. Diuus quoque Aug. *Deo, inquit, nullus eſt latus aut anguſtus locus, quia non minus in anguſto quam in lato totus eſt. Per mundi partes, partibus ſuis, non eſt ipſe diffuſus, omnibus quæ fecit operibus adeſt ineffabiliter vbique totus, & implet, & continet: Cælum, inquit* Ieremias, *& terram ego impleo. Sane, neque enim quæ diuiduntur, ipſe diuiditur: neque enim quæ mutantur, ipſe mutatur, alioquin in rebus mutabilibus ordo quidam conſilii ac diſpoſitionis eius incommutabilis nequaquam permaneret.* Et epiſt. 57. ad Dardanum, *Fatendum eſt*, inquit, *vbique Deum eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per habitationis gratiam. propter hanc autem habitationis gratiam dicimus: Pater noſter, qui es in cælis vt templum eius, potius in oratione commemoremus, quod & nos ipſi eſſe debemus: & in quantum ſumus, in tantum ad eius ſocietatem, & adoptionis familiam pertinemus. Sicut enim populus Dei nondum factus æqualis angelis eius, adhuc in iſta peregrinatione dicitur templum eius, quanto magis eſt templum eius in cælis, vbi eſt populus angelorum, quibus aggregandi, & congregandi ſumus.* Verum ergo dictum eſt à Propheta: *Dominus in templo ſancto ſuo: Dominus in cælo ſedes eius; nam templum Dei nos ſumus,* iuxta Apoſtolum: *Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Anima iuſti,* ait ſapiens, *ſedes eſt ſapientiæ.* Et Apo. *Domus Dei nos ſumus.* Locus igitur Dei eſt anima iuſta. Vnde *Sermone 8. Domini in monte, ſicut dictum eſt. Terra es & in terram ibis: ſic cælum, iuſtus è contrario dici poteſt. propterea in oratione dominica petimus: Pater noſter qui es in cælis.* Dicis, quomodo Deus eſt vbique totus, quando in aliis eſt amplius, in aliis minus? Sane, ideo vbique eſt totus, quia nulli parti rerum abſens eſt: ideo totus, quia non parti rerum partem ſuam præſentem præbet: & alteri parti, alteram partem, æquales æqualibus, minori vero minorem; ſed cuilibet parti totus pariter adeſt. hique ab eo longe eſſe dicuntur, qui peccando diſſimillimi facti ſunt. & hi ei propinquare, qui eius ſimilitudinem pie viuendo recipiunt. Itaque, Deus vbique eſt, quia nuſquam eſt abſens. in ſeipſo autem totus, quia non continetur ab eis, quibus eſt præſens, tanquam ſine eis eſſe non poſſit: Neque enim ad habitandum diuidit ſe per hominum corda, ſeu corpora; ſicut lux iſta per aditus, & per feneſtras domorum, ſed potius ſicut ſonus, quem ſurdus non capit, ſurdaſter non totum, acutus autem percipit. vnde tanto magis alius alio capit; quanto eſt acutioris, & tanto minus; quanto eſt obtuſioris auditus, cum ille non varie minuſque inſonet, ſed in eo loco in quo ſunt, omnibus æqualiter præſto ſit.

Enn. 6. lib. 9. c. 6.
Deus eſt vbique & nuſquam.
Deus eſt quod amat.
Voluntas Dei non eſt vana.
Deus ſemper vigilat.
Enn. 6. lib. 9. c. 7
Deus eſt in ſeipſo & à ſeipſo.
Deus eſt actus liber.
Lib. de fide ad Petr. c. 3
Ierem. 23.
Deus eſt vbique.
Nos ſumus locus Dei.
Pſal.
1 Cor. 3.
Heb. 3.
Gen. 3.
Vbiq. totus.
Quomodo inhabitat.

CAP. II.

De loco Dei.

Locus Dei ſecundum ſcripturas.

INter diuinarum oracula ſcripturarum, quæ de Dei loco, ſeu habitatione, locuta ſunt, Dauid, & numeroſitate oraculorum, & claritate eorundem, omnibus propemodum antecellit. nam Deum vbiq; eſſe Pſ. 138. mirifice depingit *Si aſcendero in cælum tu illic es,* inquit, *& ſi deſcendero in infernum, ades.* q. d. Tu es vbiq;, tuumq; aſpectum effugere non valeo. Etſi aſſumptis pennis, mane primo quoq; tempore, vt lõgius procedere die tota valeam, & extrema orbis attigero, eris certe in his extremis mundi locis incognitis, ac cæteris terrarum partibus. Quod ſi ſumpſero pennas auroræ, dat auroræ pẽnas, quibus nihil ſit velocius; iſtis enim alis aurora repente ab ortu deuolat ad occaſum, vnoq; momento vſq; ad vltimum Oceanum excurrit. Nam cũ dies terris irradiare cœpit, quæ aurora dicitur, breuiſſimo temporis interuallo omnia luſtrantur. Pennæ igitur auroræ, eſt velociſſimus auroræ per omnem mundũ decurſus. Si igitur hac ſim præditus, inquit, velocitate, fugiens conſpectum tuum; nihil tamen profecero. Etenim, tantũ abeſt, vt te effugiam, vt illuc manus tua deducat me, & teneat me dextera tua. Ex hoc autem Dauid oraculo, Deum eſſe vbique, clariſſime patet. Ab eodem tamen Propheta, præcipuus quidã locus Deo tribuitur, in quo Deum eſſe, per quandam ſuæ maieſtatis operationem, dicere ſoliti ſumus. vnde & eccleſiam Dei, locum Dei appellamus, qui profecto multis omnibus appellatur. vocatur enim locus paſcuæ: *In loco paſcuæ ibi me collocauit.* id eſt, in eccleſia, quæ eſt cæteris omnibus, ſancti ſpiritus chariſmatibus pinguior, mons incaſeatus, mons pinguis. *Pſal. 25.* appellatur locus habitationis gloriæ domini *Domine, ait, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Locus,* inquit Auguſt. *gloriæ, in quo Deus glorificatur maxime. Pſal. 67.* vocatur locus ſanctus: *Deus in loco ſancto ſuo, qui habitare facit vnius moris in domo. Cum ille vbique ſit totus,* ait Auguſt. *& nulli eum contineat corporalium ſpatiorum locus, quomodo in loco erit, ſubdit, locus tamen eſt, vbi eſt vnanimitas animorum.* hic eſt locus ſanctus, in quo habitat Deus. Propterea *Pſal. 75.* nominat locum pacis: *Et factus eſt in pace locus eius.* Profecto ſi eſt Deus pacis, locus quoque pacificus ſit neceſſe eſt. locus enim, & locatum ſunt proportionabilia. *Pſal. 70.* vocatur locus munitus: *Eſto, inquit, mihi in Deum protectorem, & in locum munitum.* Nos ſane ſumus locus Dei, quatenus ſuam in nobis teſtatam eſſe vult bonitatis magnificentiam, & habitando, & tuendo, & magnificando Deus vero eſt locus noſter, quatenus eſt quies, & centrum noſtrum eſt. *Qui primo erat motus fuga, factus eſt locus refugii, locus munitus. Quid munitius, cum ad illum locum confugeris? dic mihi quos aduerſarios formidabis? Pſal. 30.* nominatur locus ſpatioſus: *Et ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos* locus plane charitatis latitudine dilatatus, quem tribulationũ multitudo, inſidiarum acerbitas, anguſtum facere non valet. Quamobrem *Pſal. 118.* ait; *Et ambulabam in latitudine: Mens polluta,* inquit Hilarius, *hoſpitio Deum non recipit; patulum enim domicilium inconceptibili Deo opus eſt: & idcirco in amplitudine propheta ambulat, quia in ſe loquentis habitatio eſt. Peccatis coarctatur in nobis animi amplitudo, at difficilia omnia, & anguſta ſunt, cum diuini verbi habitatione ſumus indigni: Latum ambulat,* inquit Arnobius, *quem affectus non ligat carnis: ſpatiatur quem rerum ſarcina non coarctans.* Vnde Ambroſius: *Sapiens in cordis ſui ambulat innocentia, & de eius fonte ſuperfluunt aquæ ſuper eius plateas, qui mentem non intra corporalia & terrena concludit, ſed dirigit ad cæleſtia, vt conuerſatio eius ſit in cælo.* Auguſt. *Ambulabo in latitudine, id eſt, in charitate, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* hanc cordis latitudinem ſentiebat Apoſtolus ſcribens ad Cor. *Cor noſtrum dilatatum eſt ô Corinthii, non anguſtiamini in nobis, ſed dilatamini & vos.* Sic etiam Dauid in eodem Pſal. profitetur. *Viam mandatorum tuorum, cum dilataſti cor meum.* Cor, inquit Hilarius, *dilatatur, quod per fidem capax doctrinæ Dei patris ſit, in quo ſacramentum patris & filii reſidet, ex quo capax habitationis, ſpiritus ſanctus dilatatur; de credentibus enim dicit Apoſtolus ad Cor. Vos enim eſtis templum Dei viui* ſicut dicit Deus. *Quoniam inhabitabo in illis, & ero illorum Deus & ipſi erunt mihi populus.* Quam magnus & ſpatioſus eſt locus, per quem ambulat Deus: *O Iſrael,* inquit Propheta, *quam magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius:* magnus vtique & immenſus propter latitudinem charitatis. propterea *3. Regum cap. 4.* ſcribitur, Deum dediſſe Salomoni latitudinem cordis, quaſi arenam, quæ eſt in littore maris. *Cordis autem dilatatio,* ait Auguſt. *iuſtitiæ eſt delectatio, hoc munus eſt Dei, vt in præceptis eius, non timore pœnæ anguſtemur, ſed dilectione, & dilatatione iuſtitiæ delectemur.* Locus igitur Dei eſt ſpatioſus, quia

eſt

Pſal. 138.
Penna auroræ.
Pſ. 22.
Locus paſcuæ.
Locus gloriæ.
Locus ſanctus.
Locus pacis.
Locus munitus.
Auguſt.
Locus ſpatioſus.
2. Cor. 6.
2. Cor. 6.
Leuit. 26.
Bar. 3.

De loco Dei. est locus charitatis, quod est latum mandatum nimis. In
Psal. 102. locus dominationis nuncupatur. *Benedicite, inquit,*
Locus dominationis. *dominum omnia opera eius in omni loco dominationis eius.* locus ergo
Dei est, cui ipse dominatur, in quo benedicitur & magnificatur.
Ne ergo dixeris (inquit August.) *non possum benedicere dominum in oriente, quia ad occidentem profectus est, quia vbique est,*
vt vbique benedicatur & vndique est, vt illi vndique iubiletur. sic autem vndique benedicitur, vt vbique bene viuatur. Moyses Exod. 3.
terram sanctam appellat: *Solue calciamenta pedum tuorum; locus enim in quo stas, terra sancta est:* Locus sanctus appellatur
Terra sancta. (inquit Origenes) *propter praesentiam domini, qui locum sanctificauerat: sic etiam nos per domini praesentiam, locus eius efficimur, si*
Hom. 5. in Iosue. *soluerimus a pedibus animae nostrae, si quid in eis vinculis mortalitatis annexum est. Isti sunt pedes, quos lauat Iesus, quos nisi lauerit non habebimus partem cum eo.* Ex homel. vnica super lib. Reg. *Priusquam templum, ait, aedificaretur in Ierusalem, diuina sacrificia afferebantur in*
Silo. *Silo, quod interpretatur calciamenti resolutio, siue auulsio.* Et quidem recte; locus enim in quo peccata purgantur, auulsio
Calciamenta Moysis. dicitur, quia inibi auellitur cor lapideum, & inseritur cor carneum: vel discalciatio, quia cum domini locus efficimur, mortalitatem deponimus. Habebat Moyses calciamenta de pellibus mortuis, & erat velut quadam mortalitate constrictus: cum vero coepit proficere ad virtutem, & ascendere montem Dei, atque ibi immortalibus ministrare mysteriis; tunc dicitur ad eum, vt indicia mortalitatis
Calciamenta Apost. abiiceret, quae in calciamentis pelliceis designantur. Iubetur Apostolis, vt sine calciamentis incederent, quatenus ipsorum pedes, qui currebant ad pacem nuntiandam, omni carerent mortalitatis indicio. Itaque, ei sunt mortalitatis calciamenta deponenda, qui locus Dei effici cupit. Dei locus à Iob sollicite quaeritur, nec inuentu facilem esse fatetur:
Iob. 28. *Qui, inquit, est locus intelligentiae, non inuenitur in terra suauiter viuentium*, hoc est: *Eorum*, inquit Hieronymus, *qui nullo iugo disciplinae tenentur: Abyssus dicit non est in me*, id est, infernus: *Et mare*, id est, mundus, *loquitur, non est mecum non dabitur aurum obrizum pro ea. non appendetur argentum pro ea:* hoc est, *nulli terreno est pretio transferenda. non confertur tinctis Indiae coloribus, nec lapidi Sardonico, vel Saphyro.* Ecce timor domini, ipsa est sapientia, & recedere a malo, intelligentia. Locus ergo sapientiae, est anima iusta, cui inest timor domini sanctus, manens in seculum seculi, sine quo nulla vera potest esse iustitia. Et
Prouer. 6. reuera, vt dicitur in Prouerbiis; *Anima iusti, ipsa est sedes sapientiae.* Isaias autem cap. vlt. *Caelum mihi sedes est*: id est, anima iusti, quae coelo comparatur, ob vitae quidem eminentiam.
Ierem. 23. Et Ieremias: *Caelum & terram ego impleo, dicit dominus*, hoc est, animum & corpus: propterea oramus, vt Dei voluntas fiat in coelo & in terra, hoc est, vt & corpori & animae dominetur, quia totum hominem vult sibi locum esse, qui totum hominem assumpsit, & totum sanaturus venerat, denique qui totum hominem sanauit in sabbato. Nos sumus ergo locus Dei, & templum altissimi. Vnde Basilius Magnus sic
Epist. ad Greg. loquitur: *Dei, inquit, habitatio est, insidentem intus Deum, memoria complectit; hac namque ratione templum Dei efficimur, quando nec terrena, vllo perpetuo tenore memoria interpellatur, nec improuisis perturbationibus intellectus tumultuatur. si ergo nos praesentia Dei tam dignos reddiderit, ... praesentem Deum habebimus; Inuocantes animo se, Deus sequitur*, inquit Chrysostomus, *& trahit, & aduersatur*
Ser. 8. de ros. *pugnat: sanctos diligit, flagitiosos fugit. Is igitur Deum habitatorem*
Quod sit vbique. *non habet, qui dominum abesse compellit.* Locus ergo Dei praecipuus, sunt spiritus sanctorum, mentes purgatissimae, tametsi vbique sit per suae potentiae virtutem, maiestatis immensitatem praesentiae intelligentiam. Sane, cuiuscunque rei limitatio, imperfectionem sonat, quemadmodum & ipsa finitas, vt ita dicam. Quare, si Deus non esset vbique, creaturae esset comparandus, quae locorum conditionibus subiacet. Profecto, si omnia tempora, loca, atque creaturas Deus producit & continet, cuilibet ergo illorum Deum adesse necesse est, alioqui in nihilum, vnde venerant redirent omnia, proprio conditore & conseruatore destituta. Am-
2. plius, Deus est immutabilis (sicut dictum est in primo Pymandri) igitur est vbique, aliter alicui esset mutabilitati obnoxius, de loco ad locum enim moueretur: operatione saltem, siue aliquo contactu, vbi prius non erat, quod plane Deo conuenire non potest, coelum & terram implenti. Reuera, quamuis, quosdam nouos in creaturas Deos producat contactus; adest tamen prius, etiam sine illorum ostensione: & id quidem aliis non conuenit creaturis, quae vbique adesse non possunt. Deus igitur est vbique totus, *cuius*
3. *sedes caelum est: terra autem scabellum pedum suorum.* Isa. 66. *Qui*
Isa. 66. 40 *caelum metitur palmo, & terram pugillo* concludit. 40. Isa. quia nimirum ipse est interior, & exterior, ipse inferior & superior. regendo superior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior. Sic autem est intus, vt portet:

sic vero circumdat vt penetret: sic praesidet, vt portet sic De loco primae sph.
portat vt praesideat. Et cum tam magnus sit, & immensus, tamen praesepis angustias non horruit, sed in angustu nasci voluit praesepio, vt latitudo nos exciperet coeli cui est honor & gloria in secula seculorum.

CAP. III.

An prima sphaera sit in loco.

Congruum erat huic proposito, vt de loco angelorum loqueremur; verum quia *in secundo Pymandri* de hoc disputauimus, iterum disputandum nobis *Locus vltimae sphaerae.*
non opus esse arbitrati sumus. Quam obrem ad locum vltimae sphaerae inquirendum, non temere transiuimus. Diximus paulo ante quibus conueniat in loco esse: rursus de his exactius atque diligentius erit disputandum: & inprimis an vltima sphaera sit in loco. Ad hoc autem sic *4. phys. 43.*
Themistium respondisse, didicimus, nempe primam sphaeram esse in loco per partes quas continet; accipit enim primam sphaeram simul cum caeteris, ex quibus omnibus vnus orbis efficitur. cum autem aliae sphaerae sint in loco, vtpote quae ambiente sphaera contineantur, vltima vero ambientem orbem non habeat; recte ob sphaeras sub se contentas, vltima in loco esse dicitur: quemadmodum etiam respectu partium ipsum vniuersum in loco esse affirmamus. Sane, *Locus vltimae sphaerae.*
vltimae sphaerae locus, est sphaera Saturni, idque secundum partes concauas: ita vt conuexum Saturni octauae sphaerae concaui locus esse dicatur. Reuera, corpori moto aliquis est locus tribuendus, qui plane his corporibus, quae motu recto aguntur, facile tribui potest: nam secundum se totam primo relicto, nouum occupant locum. His vero, quae sphaerico motu agitantur, non aeque facile, quandoquidem secundum se tota, locum non mutent, imo propter polorum immobilitatem, ac centri etiam, eundem semper locum obtinent. Quare, ratione partium sibi inuicem succedentium locum mutare videntur: sufficit ergo vltimae sphaerae, *Argumenta in contraria.*
si hoc modo in loco esse dicatur. Obiiciunt nonnulli, Commentatores maxime huic Themistii sententiae: Si, inquiunt, prima siue 1.
vltima sphaera est in loco per partes intrinsecas. ergo potentia tantum & non actu erit in loco, quod est absurdum; actu enim mouetur secundum locum: ergo actu erit in loco, Consequentia valet, cum partes continui, actu existentes in continuo, non sint actu in loco *4. phys. com. 44.* sed partes quantitatiuae, quae vltimae sphaerae insident, sint huiusmodi: igitur potentia, non autem acto erunt in loco. Amplius, totum non est aliud, quam omnes partes. Quare, si 2.
vltima sphaera mouetur secundum partes omnes igitur secundum totum. Suffragatur nobis phil. asserens totam *Lib. 64. 76.*
sphaeram, etsi non secundum subiectum; secundum formam tamen loci mutationem suscipere, partes vero secundum vtcunque: vltima ergo sphaera, non solum secundum partes; verumetiam secundum seipsam totam mutat locum, & per consequens est in loco. Item, si vltima sphaera 3.
secundum philosophum, est in loco per partes intrinsecas, quatenus circa septimam mouetur, septima quoque erit locus octauae, atque ita incideremus in errorem Auenpace. Sane, si octaua est in loco per septimam, cum septima ab octaua contineatur, illius locus esse non potest; locus enim continet, & non continetur à locato. *Resp.* ad argumenta: & ad *Soluuntur argumenta.*
primum quidem dico, illam consequentiam valere in his, quae motu recto mouentur: nam cum primum locum deserant, & nouum subintrent; acto in vtraque sint, necesse est. cum autem haec in motum sphaericum non cadant, nec etiam illa necessario sunt requirenda. Partes ergo vltimae in loco esse possunt potentia & non actu, atque ita vltima sphaera per partes suas intrinsecas, hoc est, per stellas primo in mobili affixas quae circa inferioris corporis conuexum mouentur, in loco esse dicitur. Dica, frustra est illa potentia, quae nunquam in actum reducitur, cuiusmodi est vltimae sphaerae partium: nunquam enim actu ab inuicem separantur, atque ita illorum potentia, nunquam actum aliquem sortietur. Sane, si impossibile est huiusmodi partibus esse in loco: nulla plane est illis tribuenda potentia potentia namque cum impossibili non constat. si vero possibile, aliquod contingeret absurdum, imo impossibile, nempe partes vltimae sphaerae actu diuidi à toto, quod plane illi corpori congruere non potest: ergo quod prius. *Dice*, huiusmodi obiectionem contra phil. etiam militare asserentem partes continui esse in loco in potentia. Et cum dicitur; actu nunquam *4. phys. 45.*
diuidentur. Approbo, idque quatenus illius sunt corporis *Quae potentia dicitur frustra.*
partes, cui ob suae incorruptibilitatem naturae, diuisio talium tribui non potest. non autem quatenus sunt corporis absolute considerati. Etenim corpus, vt corpus diuisioni

De loco primæ ſphæræ.

iacet, eiuſque partes ab inuicem diuidi poſſunt. Dicis, illam
potentiam eſſe otioſam, quæ non perducitur ad actum. ve-
rum quidem eſſet, quando nullo modo impedita, in a-
ctum exire non poſſet. At partes vltimi orbis diuidi abin-
uicem, & locari actu non poſſunt, quia talis corporis, non
autem, quia talis continui partes eſſe dicuntur. Profecto,
ſi vltimi orbis materia, rei plane corruptibilis forma veſti-
retur; illius partes actu vtique diuidi poſſent, ſicut & cæ-
terorum partes elementorum. Illarum ergo partium otio-
ſa non eſt appellanda potentia. Sane, in quantum ſunt par-
tes diuidi poſſunt, nec inde vllum naſcitur impoſsibile;
nam omne corpus, quatenus eſt corpus, diuiſioni ſubijci-
tur, eiuſque partes ſimiliter. Ex parte ergo ipſorum nulla
2. ſequitur abſurditas. Ad 2. Quamuis tum corpus motum
motu recto mutet locum, tum etiam motum motu ſphæri-
co, non tamen eodem modo: illud enim ſecundum ſe atque
ſecundum omnes ipſius partes priori loco relicto, nouum
locum ſortitur: iſtud vero ſecundum partes tantum, adque
ſecundum formam, non autem ſecundum ſubiectum. Itaq;
Themiſtii ſententia ſic eſt intelligenda ſphæram vltimam
3. ſecundum totũ, non moueri, aſſerentis. Ad 3. Duplex Auenp.

Auenpa. triplex error.

error deſcribitur, pariter & reprehenditur à Commenta-
tore: 43. Dicebat enim, primam ſphæram per ſe, atque eſſen-
tialiter in loco eſſe: deinde ſecundum ſe totam locari circa
ſeptimam: poſtremo omnes partes ipſius concauas, ſeptimæ
conuexas tangere. Arguit Commentator contra primum
1. hoc modo: Omne locatum eſſentialiter & per ſe habet con-
tinens exterius; huiuſmodi namque proprie congruit loci
diffinitio. ſed vltima ſphæra, vt patet, non habet continens
2. exterius: non ergo eſt in loco eſſentialiter. Aduerſus ſecun-
dum ſic: locus eſt æqualis locato. ſed octaua ſphæra non eſt
æqualis ſeptimæ ſecundum conuexum, ſed tantum ſecun-
dum concauum: igitur per ſe, circa ſeptimam, ſecundum ſe
totam, octaua ſphæra nequaquam locatur. Quoad tertium,
Comm. ab Auenp. non diſſentit: Ad *confir. neg.* ſimilitudo; nõ
enim eodem modo ſeptima eſt ab octaua extrinſeca, ſicut
centrum: nam illa æqualis eſt octauæ ſecundum extenſio-
nem, non autem centrum, propterea non eſt ſimile. Si quis
ergo Themiſtii opinionem ſequi voluerit, hãc teneat viam

Vltima ſphæra habet locum à centro.

defendendi. Cæterum explofis excluſiſque aliorum ſenten-
tiis, ſuam inſerit Commentator, aſſerens vltimam ſphæ-
ram eſſe in loco, quia mouetur localiter: omne ſiquidem
tale, ſupponit eſſe in loco. Quoniam autem ab aliquo conti-
nente non concluditur per ſe in loco eſſe non poteſt. Eſt er-
go in loco per accidens; quia nimirum per centrum: ſiqui-
dem fixionem, atque immobilitatem, ſecundum ſubiectum
à centro accipit. Sane non magis vno quam altero tempo-
re, cẽtro proximior, ſiue remotior iudicatur; alioqui motu
ſphærico puro, ac ſimplici nequaquam moueretur: habet
ergo locum à centro, à quo etiam immobilitatem habet.
Aduerſus autem huiuſmodi Comm. ſententiam, ſic *arguere
poſſumus*. Aliquid mouetur in loco per accidens, quia nimi-
rum illud, in quo eſt mouetur: igitur aliquid eſt in loco per

4. phyſ. 32.

accidens, quia in eo continetur, quod eſt in loco per ſe: *Hæc
enim*, inquit Phil. *tranſmutant locum, quod in quo ſunt, tranſmu-
tantur*. At, velle dicere, aliquid eſſe in loco per accidens, quia
nimirum aliquod, quod eſt omnino extrinſecum ab ipſo,
ſit in loco per ſe, doctrinæ aduerſatur phil. ſed centrum eſt
ab vltima ſphæra extrinſecum omnino: igitur vltima ſphæ-
ra non eſt in loco per accidens; quia centrum eſt in loco per
ſe. *Solui poteſt* hæc quidem obiectio, hoc modo: ſi illud ex-
trinſecum & ſubſiſtentia, & continentia eſſet ab vltima
ſphæra diuiſum; tunc huiuſmodi ratio locum haberet: cen-
trum autem, etſi non ſubſiſtentia; continentia tamen ab
vltima ſphæra non eſt ſeparatum: cum ab vltima ſphæra
ſaltem mediate contineatur. Itaque, quamuis centrum ab
vltima ſphæra extrinſecum ſit; quoad motum tamen ad
ipſum centrum habitudinem habet, vt pote fixionem, im-
mobilitatemque ab ipſo recipiens, atque ideo in loco per i-
pſum. *Dicis*, locum rei contentæ eſſe receptaculum, continet
enim & non continetur. ſed centrum continetur potius,
quam continet vltimam ſphæram: igitur vltimæ eſt ſphæræ
locatum magis, quam locus. Præterea, ſi vltimæ ſphæræ,
centrum locus appellatur, quia fixionem atque immobili-
tatem ab ipſo recipiat; eadem facilitate cardines oſtii eiuſ-
dem locus dici poſſunt, & anchora locus nauis. Ex quo pa-
tet remota continentia, loci rationem conſiſtere non poſſe.
Dici poſſet, duplicem eſſe locum, per ſe ſcilicet, & per acci-
dens: per ſe vero eſſe vltimum corporis continentis. per ac-
cidens autem quatenus eſt corpus, circa quod corpus ſphæ-

Locus per accidens.

ricum mouetur. Grauia ergo & leuia, quæ motu recto mo-
uentur, per ſe in loco eſſe dicuntur: ſphæræ vero contentæ
in loco per accidens per ſe. ſed vltima ſphæra in loco per ac-
cidens, quia nimirum non habet extrinſecum mobile. vlti-

De locatione.

ma ergo ſphæra non in centro, tanquam in loco per ſe
ipſam ambiẽtẽ, nec etiam in alio loco circumſcri-
ptiuo, centro mediante, ſed potius penes quod, eius im-
mobilitas cognoſcitur. cum circa ipſum continuo & vni-
formi, agitetur motu, quæ plane ſunt conditiones loci per
accidens. Adde, quod vltima ſphæra eſſe poſsit in loco cir-
cumſcriptiue: nam cum ſit corpus finitum, ipſius non ad-
uerſatur naturæ, ſub ambitu alterius contineri, tametſi de
facto non contineatur, & proinde non ſit in loco circum-
ſcriptiuè, nec ipſa nec partes ipſius. denique, neque hoc mo-

Alexandri opinio.

do localiter moueatur, quemadmodum Alexander Aphro-
diſeus ſentire videtur; ait enim ſupremum orbem non eſſe
in loco per ſe, aut per accidens, neque ſecundum totum, ne-
que ſecundum partes, quia eo modo eſt in loco, quo plane
modo mouetur. ſed non mouetur ſecundum totum, quip-
pe cum ſecundum totum, locum non mutet: neque ſecun-
dum partes, cum actu à toto minime ſint diuiſæ. Prima er-
go ſphæra, hoc modo circumſcriptiuo, tum ſecundum ſe-
ipſam totam, tum etiam ſecundum ipſius partes, in loco eſ-
ſe non dicitur. Eſt autem in loco diffinitiue, ob illius præ-
ſentiam, quam ad eos habet, qui ſub ipſa continentur or-
bes. Per centrum vero non eſt in loco circumſcriptiue, aut
diffinitiue, ſed ſicut iam diximus. Si quis hoc modo Auer-
rois ſententiam tueri voluerit, non multos patietur labo-
res. At ſi Themiſtii magis illi arriſerit ſententia, accipiat de-
fendendam; vtraque enim defendi poteſt, (& vt mihi vide-
tur) rationi eſt conſentanea. Sunt & aliæ de hac materia
ſententiæ, quas Comm. *com.* 43. diligenter recitat, ad quem
locum mitto animum lectoris diligentis.

CAP. IV.

Locatio elementorum.

Vnum elementum eſſe locum alterius.

POſtquam audiuimus, quonã modo vltima ſphæ-
ra ſit in loco; operæpretium erit ſcire, quomodo
vnum elementum, locus ſit alterius. & inprimis,
nonnulla quæ in verbis Commentatoris conſpi-
citur, eſt auferenda controuerſia. Sane, *1. cæli com. 17. & 4.*

4. phyſ. 42.

phyſ. com. 46. vnum elementum eſſe alterius locum, clariſsi-
me docet: quod plane philoſ. aduerſari videtur, aſſerenti
medium mundi, id eſt centrum, eſſe locum elementi ſim-
pliciter grauis. ſed hæc ſibi inuicem aduerſantur, quia ſimul
conſiſtere nequeunt: nam ſicut vnius corporis ſimplicis, eſt
vnus tantum motus naturalis; ita etiam & vnus locus na-
turalis, quare elemento terræ duo ſimul tribui non poſſunt
loca naturalia, nempe concauum aquæ, & centrum mundi.

Si aqua ſit locus naturalis terræ.

Præterea, ſi concauum aquæ eſt locus naturalis terræ: ad
ipſum ergo terra naturaliter mouetur, vt in eo conſerue-
tur, & in eo quieſceret, & non niſi ab eo violenter mouere-
tur: denique, ab illo vndique circumdaretur. At, terra mo-
uetur ad medium, & non ad illam aquæ ſuperficiem: nec in
illa naturaliter quieſcit: poſtremo non vndique circumda-
tur ab aqua, alioqui terra tota eſſet obruta aquis: non vide-

Locus naturalis duplex.

tur ergo, quod aqua ſit naturalis locus terræ: *Dico*, duplici-
ter locum naturalem poſſe intelligi, vno quidem modo pro
eo, quod etſi non circumdet, contineatque locatum; ab eo
tamen locatum rationem habet, vt in tali vel tali conti-

Locus quo.

nenta locetur, vocaturque locus quo, ſiue locus originati-
ue: eo enim poſito, ſuo in loco locabitur naturaliter loca-
tum, & eo remoto, non locabitur. Alio modo accipitur pro
ſuperficie extrema continentis, in qua locatum conſerua-
tur, quam locatum naturaliter appetit, atq; eſt æqualis lo-

Centrum

cato. Primo autem locus naturalis conuenit centro, quo
vnius in alio eſt ratio locatiua elementi; ideo enim, quia
centrum aquæ, eſt idem cum mundi centro, in concaua e-
ius ſuperficie, terra naturaliter continetur: & ſic de cæteris
ſimile habetur iudicium. Quod ſi centrum aquæ eſſet aliud
à centro mundi; in eius concaua ſuperficia, terra nequa-

Secundus locus naturalis.

quam naturaliter locaretur. Secundus autem locus natu-
ralis, eſt ſuperficies vnius elementi, alterum ambientis,
quatenus ſcilicet in tali ſitu, ſeu diſtantia à cœleſti orbe lo-

Quomodo centrum ſit locus.

catur, à quo virtus fluit conſeruatiua locati. Itaque, cen-
trum eſt locus naturalis, quo quodlibet elementum, ſub
ſuo proximo continente; naturaliter collocatur: non au-
tem ſuperficies vltima corporis, locatum continentis. Sa-
ne, determinata rotundi, ſeu ſphærici corporis diſtantia,
ſecundum circuli diffinitionem, ex centro accipitur. ſed o-
mnia elementa ſunt ſphæricæ figuræ: à centro igitur ſu-
munt rationem locandi, & vt etiam locentur. *Dicis* cen-
trum eſſe rem indiuiſibilem; igitur loci ratio ad ipſum non
attinet, cuius proprium eſt continere locatum. *Dico*, loci
ratio-

De locatione elementorum.

rationem proprie conuenire corpori continenti: non autem ei, quod eſt tantum ratio locatiua: quemadmodum eſt centrum. Verum quoniam ab eo determinatæ ratio diſtantiæ ſumitur tantum, nihil impedimenti patitur, quo minus ſit ratio locatiua, etiamſi indiuiſibile ſit. Non eſt autem concaua corporis ſuperficies locantis; quia non adæquatur locato. Concaua autem aquæ ſuperficies, in tali diſtantia ſituque poſita ab orbe, locus terræ naturalis dicitur; ad ipſam namque non impedita, naturaliter mouetur, & inde non niſi violenter recedit. Hæc autem intelligenda ſunt, quatenus in tali ſitu & diſtantia ab orbe poſita ſunt: non autem quatenus præciſa eſt aquæ ſuperficies; alioqui ſi aqua eſſet in ſphæra ignis; ad ipſam terra naturaliter moueretur, quod eſt abſurdum: quemadmodum docet Commentator, graue quærere locum deorſum, quatenus eſt medium totius, non autem quatenus aquæ finem. Concaua ergo aquæ ſuperficies, quatenus in tali ſitu, atque diſtantia ab orbe poſita eſt: & terræ locandæ, & conſeruandæ virtutem habet. verumtamen elementa grauia, per centrum potius, quam per ſuperficiem corporis continentis, ſuis in locis naturalibus conquieſcunt: è contrario leuia.

Quomodo aqua ſit locus terræ.

Locus corporum grauium.

Profectò, aqua & terra, hac ratione ſuis in locis naturalibus conſeruantur, quia earum centrum eſt idem cum centro mundi: ratione ergo centri locantur, quandoquidem corporis continentis ſuperficies, reſpectu quem habet ad centrum, virtutem habet locandi. Ignis vero & aer, licet idem centrum habeant cum centro mundi, in orbe tamen lunæ tantum quieſcit, & aer in concaua ignis ſuperficie. Potius ergo leuia in ſuperficie corporis continentis, quam in centro mundi, quietem naturalem habere videntur. Ex his ergo patet, nullam in dictis phil. ſiue Commentatoris controuerſiam inueniri. nec vllum ſequitur inconueniens, duo loca vni elemento eſſe conceſſa, ſicuti dictum eſt. Cæterum, ſecundum phil. doctrinam, duo ſunt neceſſaria elemento locanti naturæ affinitas, & loci vicinitas, atq; præceſſio. ſic aqua affinis eſt terræ, loco propinqua, atque antecedens. elementum igitur locans eſt vnigeneum ex parte cum locato. Etenim, ſicut eſt proximitas ſitus inter ea; ita etiam & naturæ: ordo enim ſitus in partibus, naturæ ordini reſpondet. Quamobrem, elementa quædam ſymbolum habent adinuicem: quædam vero minime: inter duo ergo elementa, quorum vnum locat aliud, eſt naturæ affinitas, quia teſte Commentatore, *comm.* 48. vnumquodque mouetur, ad id, quod eſt ſibi vnigeneum, atque affine, aliter ad illud non moueretur: ſicut dicitur 4. *phyſ. comm.* 48. *Cum videamus*, inquit, *vnum elementum ferri ad concauam alterius ſuperficiem; aliquid certe cum alio habet naturæ ſocietatis.* ſi ita intelligere malueris; tunc plane, nec concauum lunæ leuium, nec centrum mundi, grauium corporum, locus merito diceretur, ſed cuiuslibet elementi affinis, & concaua ſuperficies.

Solutio controuerſiæ.

Ordo ſitus & naturæ.

Adde, quod elementum locans habet etiam qualitatem contrariam qualitati locati, agitque, atque repatitur alterando locatum; contraria enim approximata agunt, & patiuntur adinuicem, quandoquidem hæc ſit contrariorum natura: quatenus vero eſt vnigeneum locato, ſecundum ſuperficiem concauam, non agit in locatum, ſed conſeruat potius. Reuera, ſimile, vt ſimile non agit in ſuum ſimile; quia omnis actio naturalis eſt inter contraria. & ex conſequenti inter diſſimilia. ſed elementum locans, & locatum, hanc habent ſimilitudinem, cum ſimilitudo inter illa ſit vnigeneitas, hoc ergo modo, vnum elementum non patitur ab alio. Porro, duobus modis hæc res à *Themiſtio* abſoluitur, atque explicatur: vno quidem modo arbitratur, concauam vnius ſuperficiem elementi, alterius locum eſſe, idque quatenus motu recto aguntur, vtpote corpora recta exiſtentia: alio autem modo, quatenus ſunt corpora ſphærica, & ſphærice mouentur, conuexam vnius locum eſſe alterius. Auerroes elementi qualitatem, atque reſpectum tantum ponit; ignis enim eſt locus aeris, non ratione, ſiue reſpectu contrariæ qualitatis, ſed ſymbolicæ, & elementaris, & cœleſtis: cœlum enim agit in hæc inferiora lumine & motu, ex quibus calor per acceſſum, frigiditas vero per receſſum producitur. calor igitur ille cœleſtis, ſimul cum elementari, cauſa eſt locationis, & frigiditas ſimiliter. Quam ob cauſam *ignis in concauo lunæ conuenientiſſime collocatur*, quippe qui propinquitate motus & luminis ferueat: *aer vero in concauo ignis*, qui profectò locus, calorem habet aereæ naturæ conformem. *Aqua in concauo aeris*, qui plane eo in loco, aquæ frigiditati eſt cognatus. *Terra vero in concauo aquæ*, ob ſimilem certe rationem. Vnigeneitas ergo, atque conuenientia inter elementa, ſubſtantialibus elementorum formis congruere videtur, quas profectò habent ex influentia corporis cœleſtis, quod eſt omnium primus corporum locus, cæteris locatiuam tribuens virtutem corporibus: quatenus vero, vnum elementum eſt contrariæ qualitatis, eſt alterius corruptiuum elementi.

Quomodo vnum elementum patiatur ab altero.

5. text. 33.

Locus ignis.

Aeris.

Aquæ.

Terræ.

Vnum elementum non eſſe locum alterius propter formas ſubſtantiales.

Dices, vnum elementum, non eſſe locum alterius propter formas ſubſtantiales, ſic arguendo: Formæ accidentales cum ſint quaſi quædam ſubſtantialium organa formarum, indicant præcipuam alteratiuus cauſam, eſſe rei naturam: igitur, 1. non ſolum ob rationem actiuarum, atque paſſiuarum qualitatum; verumetiam ſecundum formarum ſubſtantialium, in elementis ratio ſumitur alterandi, atque tranſmutandi. Ratio ergo, quare vnum elementum non patiatur ab alio, à ſubſtantialibus formis ſumi non poteſt. Amplius, 2. ſi vnum elementum eſt locus alterius, ob ſubſtantialem formam, in quam non cadit tranſmutatio, quodlibet ergo elementum abſque delectu, aliud locare poſſet, quippe cum vnum ab alio, ob formæ ſubſtantialis rationem, pati, ſeu tranſmutari nequeat elementum. Itaque, ſi vnum eſt in alio naturaliter, quia vnum non patitur ab alio: igitur quodlibet poterit eſſe in quolibet. Præterea, naturalis non ab- 3. ſtrahit à tranſmutatione, nec à motu, nec à materia ſenſibili. ſed ſenſibile per qualitatem cognoſcitur; naturalis ergo ſenſibilibus ſemper eſt coniuncta contemplatio. Quare, ſi quis de loci natura diſputans, ſenſibiles relinqueret qualitates: non quidem vt naturalis, ſed potius, vt mathematicus ageret: ergo quod prius, nempe, quod forma ſubſtantialis non ſit cauſa locationis, ſed qualitas ſymbolica. *Dices*, qualitatem ſymbolicam non ſufficere: nam in locante eſt nimis intenſa: in locato autem multum remiſſa, ſicuti eſt calor in igne, & in aere: ageret ergo in locatum. ſiquidem forma intenſa, & remiſſa, non ita ea, in quibus ſunt, ſimilia reddunt, quin vnum agat in aliud. Sane, minus calidum pati à magis calido ſenſus manifeſte nos edocet. inter locatum igitur & locum, impaſſibilitatem, ſola qualitas ſymbolica ſaluare non poteſt. Cum ergo non ſufficiat, qualitas ſymbolica, neceſſe eſt, vt cum forma ſubſtantiali, influxus concurrat cœleſtis, tanquam primus, & vniuerſalis locus, à quo virtutem attrahendi, atque conſeruandi locata, ipſa habent elementa. Quare, etſi vna qualitas obſiſtet alteri; illius tamen influxus virtute, vnum, ab altero locatur elementum, trahitur, atque conſeruatur. Elementi ergo forma ſubſtantialis, cum qualitate alteratiua, eſt principium elementi alterandi, & cum cœli influxu, eiuſdem conſeruandi. Ex his ergo, ad argumenta patet ſolutio.

Qualitas ſymbolica non ſufficit.

Influxus cœleſtis.

CAP. V.

Locus terræ.

COmmuni elementorum locatione oſtenſa, ad ſingularem terræ locum, ſiue ſitum inquirendum, acceſſimus, res enim ſcitu digna eſt, quæ multorum virorum ingenia exercuit, de quibus philoſophus 2. de cœlo text. com. 75. præclariſſime diſputat: De ſitu terræ, inquit, non omnes eodem modo ſentiunt; nam plurimi quidem, vt *Anaximander*, *Anaximenes*, *Anaxagoras*, *Empedocles*, & *Plato*, ipſam in medio collocarunt, qui cœlum ipſum finitum inquiunt eſſe: nam qui dicunt ipſum eſſe infinitum, vt *Parmenides*, & *Meliſſus*, non ponunt eam in medio, neque in latere; infinitum namque & principio caret, & medio. Alii vero vt *Pythagorei*, contrarium ſentiunt. nam in medio quidem ignem eſſe aiunt. Terram vero inſtar ſtellæ ſe habere, ferri in orbem circa medium, atque hoc modo diem, & noctem efficere; exiſtimabant enim cœlum, & eius aſtra quieſcere, ſolamque terram moueri in orbem, atque circumgirare. inſuper etiam huic contrariam terram conſtituunt, quam terram aduerſam nuncupant, quamque à nobis non videri aſſerunt, ob noſtræ terræ interſtitium; dicebant enim, nobiliori corpori, nobiliorem eſſe locum tribuendum. ſed ignis, cæteris nobilitate antecellit elementis, & medium mundi, cæteris locorum dignitatibus ignis ergo locus, eſt medium mundi. Præterea, id maxime conſeruari decet, quod in vniuerſo eſt præcipuum, ſitque id, quod eſt in medio tale; ideo ignem, qui hunc locum tenet, Iouis cuſtodiam appellant: propterea in loco abdito repoſitum, aut quia inibi pœnas ſoluere cogit animas impiorum. Soluit philoſ. has Pythagoricorum rationes, medii diuiſione præmiſſa: *Eſt*, inquit, *medium vniuerſi duplex, nempe magnitudinis, atq; ita eſt centrum mundi: & medium rei ſecundum naturam, à quo, ea, quæ talis in re exiſtunt, conſeruantur*, ſic cor dicitur medium animalis, cum ab eo totum animal conſeruatur. Sphæra quoq; ſtellarum fixarum dicitur medium rei ſecundum naturam vniuerſi; ſuo enim motu, & influxu, inferiora conſeruata eſſe. Illa ergo Pythagoricorum

Opiniones de ſitu terræ.

Rationes Pythagoræ. 1. 2.

Ignis theſaurus Iouis.

Duplex medium.

De loco terræ. *Quare in ſuperiori.*

ſententia conuenit in medio rei ſecundum naturam, & ſic attinet ad ſphæram ſtellarum fixarum: non autem medio magnitudinis. Ignem ergo eſſe in centro mundi non eſt neceſſe; ſed loco in ſuperiori potius, quo magis propinquet nobiliori. Ignis præterea non eſt theſaurus Iouis, cum non ſit corporũ nobiliſsimum, nec locus centri ſimiliter. ſed vltima ſphæra, & medium naturæ, quod quidem eſt pretioſum vtpote corporum propemodum omnium conſeruatiuum.

2. Cœl. 74. *Quare cor in medio animalis.*

Arguit Auer. *Sicut eſt in medio animalis*, vt dicit li. de animalibus, *vti Rex in medio ſui regni, quare philoſ. in 2. cœli ait, medium naturæ, à quo virtus proficiſcitur cæterorum conſeruandorum, locandorumque corporum, in extremo eſſe repoſitum? Reſp.* Auerr. in animali magno, hoc eſt, in mundo, nobiliorem partem eſſe circumferentiam, ideoque Dei locum appellari: non temere ergo inibi, medium naturæ collocatur, cum omnia corpora contineat. In animali autem paruo, pectoris concauitas, eſt pars nobiliſsima, in qua cor hominis, velut nobiliſsima eiuſdem portio reponitur. Sane ad cœleſtium attinet perfectionem corporum, alia continere: quo magis ergo aliquod corpus erit à terra remotum, eo magis perfectius dici poteſt: merito ergo medium naturæ, quod eſt perfectiſsimum, eſt in vltimi orbis circumferentiâ. Cæterum, ſi terra in centro non eſſet, non ſemper Zodiaci nobis medietas appareret, quippe cum plura, quam ſex ſigna ſupra noſtrum Orizontem, videnda ſeſe oculis intuentium offerrent: quod plane aſtronomus, in hac ſcientia doctiſsimus non probatur: alii vero, & ipſam in centro collocatam, moueri afferunt circa polum, qui per vniuerſum extenditur: veluti in Timæo ſcriptum eſt.

Platonis opinio.

Platonem non ſic ſenſiſſe, Simplicius arbitratur, quandoquidem in Phædone dixerit, terram in medio quieſcere, vt centro alligatam: Et in Timæo ſcripſerit terra ἰλλομένη circa polum, quod plane verbum, per iota, alligationem ſignificat; philoſophus vero per diphthongum legit εἱλλομένη quod ſonat vertere. Timæus præterea Platonis

Terra circa polum.

afferit, terram aſſa in centro alligatam. In Timæo ſic legimus: *Terram*, inquit, *altricem noſtram circa polum per vniuerſum extenſam alligatam, diei noctiſque effectricem, & cuſtodem eſſe voluit.* Cæterum, ex hac Platonis ſententia, non habemus terram moueri ad motum poli, ſed ſtabilem potius eſſe, vtpote alligatam, cuius obiectu, ſiue interſtitio, noctis, atque diei vices decurrunt, idque ob cœli motum, qui circa axem reuoluitur. Hoc *in Phædone* clare patet: vbi terræ quietem diligenter exquirit: *Nonnulli*, inquit, *vertiginem circumponentes terræ, ſub cœlo eam ſtabilem faciunt.* Alii vero, tanquam latum piſtoris alueum aere velut baſe ſuffulciunt; potentiam vero ipſam, qua nunc ita diſpoſita ſit, vt optime diſponi poterat, neque perquirunt, neque dæmoniacam quandam vim habere putant, ſed Atlantem quendam robuſtiorem, & immortaliorem, magiſque omnia continentem, inueniſſe ſe opinantur: ipſum autem bonum atque decens connectere, atque continere reuera nihil exiſtimant. Terræ quietem, ex diuina pẽdere potentia arbitratur. quemadmodum Dauid

Pſ. 23. *Baſilius.*

canit, *Quia ipſe* ſcilicet Deus, *ſuper maria fundauit terram, & ſuper flumina præparauit eam.* Proinde *Baſilius magnus*, ſolum domini imperium pro fundamento terræ eſſe dixit. non aquam, neque aliud quippiam cunuenit, cum Platone dicente, eſſe dæmoniacam, id eſt, diuinam virtutem. *Chryſoſtomus*, aquam terræ ſubiacere dixit, inſtar fundamenti.

Chryſoſt. *Terra ſuper aquas.*

Hæc autem intelligenda ſunt ſecundum quaſdam aquarum partes, quæ in multis terræ concauitatibus inueniuntur: & in locis cauernoſis ſubtercurrunt partes quædam maris, quas maria propheta nuncupauit. Sub terra quoque flumina longo interuallo feruntur, & tandem emergunt, in huiuſmodi aquis montes ſtabiliti ſunt, & fundata permanet terra, ſolo factoris ſui mandato contenta. Et Pſal. 103. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, id eſt, ſuper ſeipſam, idque diuina virtute: non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Iſaias his

Iſ. 40. *Tribus digitis terra ſuſtentatur.*

ſuffragari videtur. *Qui appendit*, inquit, *tribus digitis molem terræ.* Digitus Dei, diuinæ dicitur operationis effectus: proinde terra, tribus digitis, id eſt, vna triuni diuinarum potentia perſonarum appenſa continetur: *Molem terræ*, inquit Hieronymus, *& excelſa montium colliumque quaſi tribus digitulis, & ſtatera parua momento, Deus appendit, per quæ Dei maieſtas, & creatoris potentia deſignatur.* Septuaginta verterunt, *& omnem terram pugillo menſus eſt, & cœlum palmo, manu vero aquam.* Palmus ſane extentam ſignificat manum à pollice vſque ad extremum digitum. ſin autem contrahamus manus, pugillus efficitur, vt per palmum, cœlos, per pugillum vero, terram extentam eſſe intelligamus. diuinam ergo potentiam dicunt ſacri, terræ immobilitatem præſtitiſſe.

Quomodo ſit terra in medio mundi.

Cæterum, terra, quoad ſuæ magnitudinis centrum, in medio mundi ſita nequaquam eſt; alioqui tota profecto aquis cooperta eſſet: ſecundum enim omnes ſuas partes, æqualiter diſtaret à cœlo, cum ſit ſphæricæ figuræ, atque ita aquæ, æqualem ſuper omnes terræ partes, decurſum haberent, quarum eſt maxime, ad decliuiores, humilioreſque partes decurrere. Illa ergo terræ pars, quæ aquis non ſubiacet, alia aquis obruta, cœlo eſt proximior: proinde terra, ſecundum omnes partes ſuas, non eſt æqualiter grauis. Pars ſiquidem diſcooperta, ſolis ſtellarumque calore exſiccata, rareſit, atque minus grauis exiſtit: Pars vero cooperta, grauior, atque magis denſa. Ex quo apparet, duplex centrum, ob eius in partibus difformitatem, terræ eſſe tribuendum. difformium ſane corporum varia centra numerantur. Itaque, terra, ſecundum centrum magnitudinis, non eſt ſita in medio mundi; bene vero ſecundum centrum grauitatis, ſicut docet philoſophus ſecundo cœli. Etenim quælibet pars terræ ad mundi medium mouetur, ibique naturaliter quieſcit: & tota terra igitur ſimiliter ſe habebit; in eodem enim loco pars requieſcit, & totum: partes vero terræ, amplius quaſi ad mundi medium mouentur. Sane, ſi ſagitta, vi alicuius impulſa, ſublimia petat, mox ad ima, vnde pulſa fuerat, quaſi ad connaturalem ſibi locum reuertitur; ita plane terra, quocumque agatur, ad mundi medium, vti ad ſuum centrum, locumque naturalem indefeſſo labore decurrit. Patet etiam, ignem, & terram, motus habere contrarios, quia nimirum ad loca contraria, motu naturali feruntur, atque terram circulariter non moueri. nam ſi ille motus eſſet terræ naturalis: igitur quælibet illius pars, ſic etiam moueretur, quod eſt falſum; partes enim terræ non mouentur circulariter. Quod ſi eſſet præter naturam, diu conſiſtere non poſſet, atque ita terra non eſſet perpetua, quod plana, non tantum antiquæ philoſophiorum doctrinæ; verumetiam ſacræ aduerſatur ſcripturæ, terræ ſtabilitatem profitenti: *Terra*, inquit Salomon, *in æternum ſtat.*

De loco terræ. *Duplex centrum terræ.* *Locus terræ naturalis.* *Terra non mouetur circulariter.*

1. Adde, terram moueri non poſſe circulariter circa centrum ſibi extrinſecum, alioqui centrum grauitatis terræ non eſſet centrum mundi, quod falſum eſſe, patet ſatis: aliter quomodo terra in medio mundi ſita eſſet?

2. Amplius, circa proprium centrum, atque circa proprios polos à meridie ad ſeptemtrionem, circulari motu, terra nequaquam mouetur; nobis alioqui magis eleuatus polus arcticus, interdum vero minus: nonnunquam penitus non videretur, tunc ſcilicet temporis, cum per terræ giruuagationem, ad plagam meridionalem, delati eſſemus. Quoniam autem noſter polus, noſtris ſemper æqualiter capitibus imminet; terræ vtique ſtabilitatem manifeſtiſsime indicat.

3. Ad hæc, terram nõ moueri circulariter circa proprium centrum ab Oriente in Occidentem, clare conſtare docent philoſophi. Sane, ſi ita res ſe haberet; tunc lapis ſurſum proiectus in eandem poſtmodum non deſcenderet terræ portionem, quippe quæ motu ad aliam partem fuiſſet deducta. ſed contrarium experientia docet. Terra ergo circulari non agitur motu.

Nec motu recto.

4. Præterea, ſi moueretur ab Oriente in Occidentem (& vt quidam dicunt) cœlum quieſceret: omni ergo plenilunio, luna pateretur ecclypſim, & alia multa contingerent abſurda. Iterum, terra ſecundum ſe totam non mouetur motu recto extra ſuum locum proprium; alioqui quocunque moueretur, ſemper aſcenderet, cœloque proximior fieret. Verum tamen eſt, motu recto quamlibet terræ partem moueri poſſe: aquarum namque illuuione, atq; fluminum impetu, & potentia partes quædam terræ deferuntur, vnde & montes fiunt: proinde ait philoſophus 2. meteororum, aliquibus in locis, vbi mare prius extiterat, nunc terram eſſe aquis diſcoopertam. Ex tali ergo decurſu, terra in vna parte diminuitur, in altera vero augetur, atque ita idem non remanet grauitatis medium, ſicut ante: medio autem grauitatis mutato, illud quod de nouo factũ eſt medium grauitatis, deorſum mouetur, vt ſit medium mundi: & quod ante erat medium grauitatis aſcendit, partem aquis diſcoopertam verſus, atque ita per talem fluxum, atque motum (ſi præſens rerum ordo eſſet perpetuus) terra, quæ eſt in medio mundi eſſet in circumferentia, & è conuerſo.

CAP. VI.

Punctus & locus puncti ſunt idem.

Locus puncti.

CVm terra ſit habeat inſtar puncti, ad vniuerſum ſi comparetur, & de illius loco, nonnihil dictum ſit; arbitror nõ eſſe à ratione alienum, ſi de loco puncti aliquid dixerimus, præſertim cum huius meminerit philoſoph. loquens vtique ad mentem antiquorum aſſerentium idem eſſe punctum & locum puncti. Sane, punctum, & locus puncti, ſi à naturali conſiderentur, diſtincta eſſe affirmabit: nam quorum entitas diſtincta eſt, atque

naturas

Deus quid ſit. Naturales duo diſtingui. Mathemat. non diſtinguet.

naturæ; & ipſa quinque ſimiliter. ſed punctus & locus puncti ita ſe habent: ergo, &c. Mathematicus autem rerum diſtinctionem, ex ſitus, locique diuerſitate metitur. ſed punctus, & locus puncti, ſitu nequaquam diſtinguuntur: idem eſt ergo apud Mathematicum punctus, & locus puncti. ſimpliciter autem non eſt eadem ratio, ſi locus ſit ſuperficies corporis continentis: ſecus vero res ſe habebit, ſi ad mentem antiquorum, locus dicat ſpatium, ſiue dimenſiones, quæ ſunt inter latera cõtinentis, ponebant enim dimenſiones, totum corpus locatum attingentes. vnde ſequebatur, vt dimenſiones ſpatii, & corporis locati, ſitu nequaquam eſſent diſtinctæ. Itaque, quomodo punctus, & locus puncti ſint idem, dixi. Et cum hoc etiam de loci inquiſitione finem facere diſpoſui, & ad alia ſapientiſsimi Mercurii ſecreta enucleanda properare.

Mercvrivs.

Æſculapius. Deus quid eſt? *Triſmegiſtus*, Quod nullum ex iis eſt, horum tamẽ omnium vt ſint, cauſa, præſens quidem cunctis, præſens etiam vnicuique, nec quicquam permittit non eſſe. omnia ex his quæ ſunt procreantur, de nihilo autem nihil prouenit: nam quæ minime ſunt, naturam nullã habẽt, qua fieri valeant, at naturam potius, qua non valeant: Contra ea, quæ ſunt, naturam non habent, per quam aliquando non exiſtant. *Æſculapius.* Quid igitur ais Deum eſſe aliquando? *Triſmegiſtus*, Deus profecto mens non eſt: at vero, vt ſit mens cauſa eſt: neque ſpiritus, ſed cauſa, qua ſpiritus exiſtat; neque lumen, verum cauſa qua lumen exiſtit.

Commentum X.

Deus quid ſit.

QVid ſit Deus, & quot apud varios multosque populos, nominibus vocitetur, in primo Pymandri, ſatis dictum eſſe puto, quapropter breuiter me expediam, & ſapientiſsimi Mercurii verba, ſtudio diligentiori proſequar. Æſculapius, prudens diuinarum rerum inquiſitor, vbi didicit Deum eſſe omnium locum, eiuſque diuiniſsimos radios conſpexit, nempe bonum, verum, lumenque principale, atque primam animarum formam, multa Mercurii familiaritate fretus, ſublimius aliquid molitur, percontaturque Mercurium grandia, dictuq; difficilia, imo impoſsibilia. *Audiui*, inquit, *te plurima de Deo diſputantem, cuperem ſemel à te doceri, quid ſit Deus.* Ad quem Mercurius. *Deus nullum ex iis eſt, & horum omnium quæ ſunt, cauſa eſt.* Senſus eſt, Deus non eſt aliquid ex iis, quæ ſunt condita, & eſt cauſa, vt condita ſubſiſtant. *Præſens quidem cunctis, præſens etiam vnicuique.* quia ſcilicet vbique totus, ſicut dixi paulo ante, *nec quicquam permittit non eſſe*: nam cum ipſe vere ſit, vult omnia eſſe, atq; ſui ſimilitudinem gerere. Porro *dialo. 4.* dicit, *Deum eſſe bonum ſine termino infinitum, quo ad ſe nunquam incipiens: quo ad humanam cognitionem, principium habens; eiuſmodi tamen cognitio, non eius initium eſt, ſed nobis ipſius cogniti principium exhibet.* q. d. Deus eſt ſine principio quoad ſe, quum ſeipſum perpetuo intelligat: quoad nos vero, qui incipimus eum cognoſcere, quoddam habere videtur cognitionis principium: vnde ſubdit, *ipſe eſt omnium principium, quia abſque principio nihil: initium vero ex nullo habet, niſi ex ſeipſo dependens.* Et *dialo. 5.* ait: *Deum vbique eſſe, propterea non eſſe neceſſarium, vt appareat, nam quod latet, ſempiternum eſt: quod vero ſe offert aſpectui, genitum. ante oculos quidem reliqua ponit: ipſum vero ſecretum manet*, vtpote quod vita fruitur ſempiterna: in lucem plane educit omnia in aditis ipſe delitescit. Hinc idem dicit Iſaias: *Vere tu es Deus abſconditus.*

Deus abſconditus.

Sane, cum nobis non pateat, quaſi abſconditum reputamus. ſed reuera adeo ſe notum præſtat, vt non intelligere modo; ſed manibus etiam ipſis (vt ita dixerim) liceat attrectare: nam vndique noſtris oculis eius obuerſatur, ſeſeque obiicit, & inculcat imago. *Quod ſi intimum tui lumen te lateat, quomodo aut ipſum, aut eum intueris?* quaſi diceret: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Prius ergo nobis cogitandum eſt de corde mundando, ſi Deum videre, & intelligere voluerimus. Quod ſi lumen, id eſt, ratio eſt in nobis extincta, in qua, veluti in ſpeculo, ſiue in pupilla, iuxta Platonem, Deum ipſum conſpicimus, quomodo illius videndi apti erimus? Itaque inquit Mercurius: *Nihil eſt in omni natura, quod ipſe non ſit. Eſt ille ſiquidem, quæ ſunt: eſt ea etiam, quæ minime ſunt: quæ quidem ſunt, deduxit in lucem; quæ non ſunt occulit in ſeipſo. Hic Deus nomine melior, hic occultus, hic rurſus omnium patentiſsimus, hic mente conſpicuus, hic præſens oculis, hic incorporeus, hic (vt ita dixerim) multicorporeus; nam nihil eſt in corporibus, quod ipſe non ſit: omnia enim ipſe ſolus exiſtit. nomina inſuper habet omnia: nomen quoque nullum habet.* Et *dialogo 6. Partes Dei ſunt pulchrum, & bonum ex his Deus cognoſcitur, has Deus amat, & viciſsim ab his ipſe Deus amatur. Ad hæc autem vnica via eſt, pietas cognitioni commixta*: Et reuera pietas eſt cultus Dei, & *ad omnia valet* ſecundum Apoſtolum. *dial. 7.* Deum ſola mente conſpici poſſe, affirmat: *Deus, inquit, nec auribus percipitur, nec cernitur oculis, nec ſermone profertur: ſola mens eum profitetur, ſola mens prædicat. Inprimis autem oportet veſtem, quam circumferimus exuere, indumentum inſcitiæ, prauitatis fundamentum.*

Deus quid ſit.

Deus eſt omnia.

Pietas. 1. Tim. 4.

Sane, corpus, quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena cogitatio, ſiue inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Terreſtris igitur domus, quam inhabitamus, quia lutea eſt, & velamen opacum, magno nobis eſt impedimento, quominus Deum, quid ſit intelligamus, & videamus. *Dial. 9.* eorum, qui vere Deum cognoſcunt mores conditioneſque deſcribit, & id quidem, non vt philoſophus, ſed vt verus Theologus. *Pietas, inquit, eſt Dei cognitio. Deum qui cognoſcit, bonis refertus omnibus notiones diuinas aſſequitur. notiones, inquam, haud multorum ſimiles. Qua de cauſa ſi qui huic ſe cognitioni dederint, nec ipſi vulgo placent, nec vulgus ipſis.* Idem ſentit Apoſtolus: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*: Et rurſus. *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.* Mercurius: *Inſanire denium putantur, riſumque reportant.* Simile quiddam habet Apoſtolus: *Nos ſtulti propter Chriſtum: vos prudentes in Chriſto*, & cætera quæ ſequuntur. Mercurius, *Interdum etiam odio habentur, vitaque priuantur*: ſic etiam legitur in euangelio: *Et eritis odio omnibus hominibus.* Itaque, cognitio Dei inimica eſt mundi, & cum illo bellum perpetuum gerit; propterea non deſpondeant animum ii, qui Dei cognitionem ſectantur, ſi mundus illis aduerſetur; quandoquidem hæc ſibi inuicem aduerſentur. vnde ſubdit Mercurius: *Veruntamen, inquit, homo Deo deuotus, cum primum diuinam prægustauerit viſionem, omnia reliqua obliuioni tradit.* Sic etiam Apoſtol. loquitur: *Quæ retro ſunt obliuiſcens, ad brauium tendo ſupernæ vocationis.* Hæc verba igitur Mercurii, Apoſtolicam ſapiunt doctrinam, atque catholicam veritatem. vnde circa finem huius noni dialogi, ſpiritu quodam prophetico vaticinari videtur, & fidei Chriſtianæ laudes efferre: O Æſculapi, inquit, *extra Deum nihil eſt, extra nihil ipſe. Intelligere Deum, credere eſt: at non credere, procul dubio ignorare: ſiquidem mens in ipſa fide decora requieuit*: quaſi diceret cum Paulo. *Accedentem ad Deum, oportet credere.* Dialo. 10. de Dei cognitione ſic loquitur: *Dei cognitio eſt diuinum ſilentium & intenta omnium ſenſuum cogitatio. Qui id intelligit, nihil poteſt aliud cogitare, audire, intueri, neque denique corporis ſui membra mouere. quippe, qui animam abſtrahit à corpore, & totam in Dei eſſentiam transferat.* De his loquitur, qui ſunt ſcrutatores maieſtatis & opprimuntur à gloria. Et iterum *Deus non ignorat hominem, ſed curam eius habet, ab eoque cognoſci ſe vult. hæc vnica ſalus hominis cognitio Dei: hæc ad Olympum aſcenſio.* Intelligite igitur inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite, qui Dei prouidentiam circa hæc terrena verſari negatis. *Deus*, inquit Mercurius, *vult ab homine agnoſci, quia viciſsim ab illo cognoſcitur, & curam illius gerit.* Vnde *Pſal 39. Dominus ſolicitus eſt mei.* Et Apoſtolorum princeps *Proiicientes in eum omnem ſolicitudinem veſtram, quia ipſi cura eſt de vobis.* Dixi de hoc copioſius, in *quarto lib. Pymandri.* Recte ergo dictum eſt à Mercurio extremam eſſe prauitatem, non recognoſcere Deum. Sane, qui ignorat, ignorabitur, & ignorantiam Dei quidam habent: ait Apoſtol. *Deus autem in operatione cõſpicitur; nam per ea, quæ facta ſunt, Dei inuiſibilia intelliguntur*, ſempiterna quoque eius virtus, & diuinitas. In hymno 13. *dialogi* vocat Deum circulum immortalem, id eſt, ſphæram infinitam, cuius centrum eſt vbique, quia vbique eſt, & circumferentia nuſquam, quia ſcilicet loco non concluditur: Deus igitur ſecundum Mercurium, eſt omnium principium, & omnia in omnibus: & non eſt aliquid omnium. ſed ipſe eſt extra omnia: & ab omnibus vult ſe agnoſci, vt curatorem, & factorem omniũ. Vnde ſequitur textus. *Nec quicquam non eſſe permittit; nam cum ipſe ſumme ſit, vult omnia eſſe*, quod eſt ſimilitudo ſui, non eſſe vero nihil. Sequitur text. *Profecto omnia ex his, quæ ſunt procreantur.* De mundi creatione non loquitur, ſed de his potius, quæ de prima materia procreantur: nam mundum ſolo Dei verbo conditum eſſe, *Dial. 4.* apertiſsime docet: *Vniuerſum, inquit, mundum verbo non manibus fabricatus eſt opifex.* Et in fine *primi Dialogi: Sanctus es, qui verbo cuncta conſtituisti.* Porro, creare, ſiue conſtituere aliquid verbo, non eſt ex præexiſtenti

Gal. 6. Gal. 1.

1. Cor. 4.

Cognitio Dei habet mundum contrarium.

Credere eſt intelligere. Philip. 3.

Fides commendatur. Heb. cap. 11. Dei cognitio quid ſit.

Vnica ſalus hominum.

Deo cura eſt de nobis.

1. Cor. 15.

Deus eſt ſphæra inuiſibilis.

Deus verbo creauit omnia.

Deus eſt bonus.

ſtenti materia in actu aliquid facere, ſed ex nihilo potius. Creationem autem etiam à Philoſopho eſſe conceſſam, in primo Pymandri oſtendi. Et ta s.etiam, de creatione multa docutus ſum. *De nihilo autem nihil prouenit, hoc eſt, de eo, quod eſt purum nihil, & ſimpliciter, & ſecundum quid*, nihil enim fieri poteſt, quod aliquod eſſe non prius non habeat, aut in materia, ex qua fiunt mixta. aut in voluntate, & intellectu primi opificis, in quo prius erant omnia, antequam fierent, atque ita fuerunt in potentia propinqua, vt poſſent eſſe obiectum omnipotentiæ. Poteſt tamen ex ſimpliciter nihilo, quod ſcilicet non habet aliquod exiſtentiæ eſſe, ſiue eſſentiæ conſtitutiu aliquid, non autem creari. Etenim, in eſſe intelligibili, non ex aliquo eſſe ſimpliciter, aut ſecundum quid, vel ex parte ſui poſsibili in huiuſmodi eſſe, creatura produci, non autem creari poteſt; quippe, cum huiuſmodi produci non ſit creari; quandoquidem ad eſſe ſimpliciter, ſiue ſecundum quid, nequaquam terminetur. Sane, nihil non eſt de ratione creationis; impoſsibile eſt enim, priuatiuum de ratione eſſe poſitiui. at, creatio eſt aliquid poſitiuum, nihil vero, priuatiuum: nullam ergo habent cognationem adinuicem. Reuera, terminus creationis eſt eſſentia creaturæ, & ipſa eſt productio permanens, quæ profecto non manet in tota creaturæ duratione, vt eſt de nihilo. Adde, quod omnis habitudo poſitiui ad nihil, eſt habitudo rationis. at, per huiuſmodi ens reale diffiniri non poteſt ergo quod prius. Itaque, recte dictum eſt à Mercurio ex nihilo nihil prouenire; quia nimirum mixta, ex materia fiunt elementorum: elementa vero, ac vniuerſa ex eſſe in mente primi exiſtente opificis. vnde ſubdit: *Nam quæ minime ſunt*, inquit, *naturam nullam habent, quæ fieri valeant: at naturam potius, quæ non valeant*: q. d. quæ omnino non ſunt, vt chymera, & centaurus, facti ſunt impoſsibiles, atque ex huiuſmodi prouenire aliquid nequit: quia ea non conſtant natura, qua in lucem venire valeant, atque hoc eſt illud purum nihil, ex quo nihil fieri, affirmant omnes.

De nihilo aliquid fieri.

Purum nihil.

Sequitur text. *Contra ea quæ ſunt*, nempe in eſſe actuali ad extra, ſiue in mente primi artificis, *naturam non habent, per quam aliquando non exiſtant, ſed potius, per quam exiſtant. his Deus præſens eſt, & cauſa eſt, vt ſint, & non permittit non eſſe*. Cum hæc audiſſet AEſculapius, nec plane intelligeret, quod tantopere ſcire cupiebat, iterum percontatur Mercurium: Quid igitur ais, Deum eſſe aliquando? q. d. Dic ſemel, quid ſentias, & me diutius ne protrahas obſcuritate verborum, atque ſententiarum inuolucris. Ad quem Mercurius. *Deus profecto mens non eſt: at vero vt ſit mens, cauſa eſt: neque ſpiritus, ſed cauſa, qua ſpiritus exſtat: neque lumen, verum cauſa, qua lumen exſiſtit*. Et eſt ſenſus. Cupis ſemel doceri, quid ſit Deus: audi paulisper attente: Deus, non eſt mens, ſicut nos, & angeli ſumus. neque lumen, quod videmus: neque ſpiritus, quo conſtamus. ſed cauſa iſtorum omnium, & ſuper omnia ſeſe ferens; non enim negare intendit Deum mentem non eſſe, aut lumen; alioqui ſibiipſi aduerſaretur, quippe, qui ſuperius dixerat, Deum, & lumen, & mentem eſſe, ſed ſicut dictum eſt.

Deus non eſt mens.

MERCVRIVS.

Vnde Deum colere oportet duobus bis cognomentis, quæ ſoli competunt illi: cæterorum vero nulli penitus congruunt. Etenim ex iis, qui præter ipſum appellantur dii, ſeu dæmones, ſiue homines, nullus eſſe tam bonus poteſt, quam Deus vnicus; is enim ipſum bonum eſt, nec aliud quicqnam præter bonum: reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt. Corpus quidem & anima locum habent nullum, quo bonum capiant; tam ampla enim eſt bonitas, quam exiſtentia rerum omnium, tum corporalium, tum etiam incorporalium, ſenſibiliumque & intelligibilium: id bonum eſt, id Deus eſt. Caue itaque ne quando dixeris aliud quicqnam bonum; propbanus enim hic foret error: neque etiam dixeris Deum aliud quiddam præter ſolum bonum; in eandem quippe impietatem incideres. Sermone igitur ab omnibus bonum pronunciatur: quid tamen ſit, non ab omnibus intelligitur: idcirco Deus non cognoſcitur ab omnibus: verum propter ignorantiam tum Deos, tum etiam nonnullos homines, bonos nominant: nunquam tamen eſſe boni poſſunt, neque etiam fieri. Reliqui igitur Dii cuncti immortales honorati nomine Dei: Deus autem bonum, non ſecundum honorationem, ſed ipſa ſui natura: vna enim Dei natura eſt, ipſum ſcilicet bonum, vnum quippe eſt in vtriſque nominibus, vnde cuncta genera profluunt, bonus enim porrigit omnia, nec accipit quicquam. Deus exhibet omnia, cupit nihil: igitur Deus bonum, ac bonum Deus.

Deus eſt bonus.

Commentum XI.

PAulo ante de Dei bonitate cum ſecundum phil. tum etiam ſecundum diuinos, ſatis me locutum fuiſſe puto; quapropter breuiter me expediam. *vnde Deum colere oportet duobus &c.* quaſi diceret: Cum Deus ſit ſuper omnia, & cauſa omnium, & ſine quo nihil omnia: illi ergo conuenit verum eſſe, quia cauſa eſt, vnde ſunt omnia. At omnia appetunt eſſe, vt bonum omnibus appetibile: ſoli Deo ergo hoc nomen proprie conuenit, qui ſolus eſt per ſe, & cauſa, qua ſubſiſtunt omnia. *Etenim ex iis, qui præter ipſum appellantur Dii, &c.* hoc eſt, quamuis & angeli, & heroes, & homines, præclariſſima quædam ſint naturæ lumina, in quibus conditoris patet ſapientia & bonitas; quia tamen mutuo acceperunt, quæ habent omnia, boni, proprio nomine vocari non poſſunt, vnde ſubdit, *nullus eſſe tam bonus poteſt, quam Deus vnicus*, id eſt, omnis creaturarum bonitas, cum diuina non conferenda bonitate; ipſa enim ſola in immenſum bonitati creaturarum antecellit omnium. probat quod dixerat: *Is*, inquit, *ipſum bonum eſt, nec aliud quicquam præter bonum reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta*: Et eſt ſenſus. Quemadmodum Deus eſt à ſe; ita plane eſt ſibi bonum. vnde ſicut non poteſt ſuum eſſe amittere; nec etiam ſuum bonum. Deinde, quia nullius eſt indigus, & dat omnia: recipit autem nil: eſt ergo vere bonus, & non eſt aliud quam bonum, nec viciſsim bonum aliud quam Deus. creaturæ vero, quia ex nihilo conditæ ſunt, poſſunt non eſſe; quia etiam ſuperioris indigent ope: bonæ peculiari bonitatis titulo, dicendæ non ſunt. *Corpus*, inquit, *& anima locum nullum habent, quo bonum capiant*. q. d. bonum illud cum ſit infinitum, a creaturis, nempe à corpore ſiue anima capi, hoc eſt, contineri ſeu concludi non poteſt, quaſi in creaturis ſit concluſum, & à primo fonte diuiſum. non enim vult, diuinæ creaturas bonitatis participes non eſſe, ſed eandem diuinam circumſcribere, atque complecti non poſſe bonitatem. vnde ſequitur. *Tam ampla enim eſt bonitas, quam exiſtentia rerum omnium, tum corporalium, tum etiam incorporalium, ſenſibiliumque & intelligibilium*. ſenſus eſt, omnium exiſtentiam rerum, cum viſibilium atque corporalium, tum etiam inuiſibilium, & incorporalium, ſuperat ampla Dei bonitas. *Id bonum eſt, id Deus eſt Caue itaque, ne quando dixeris aliud quicquam bonum; profanus enim hic foret error*. Et hæc quidem intelligenda ſunt de peculiari boni acceptione, quæ ſoli Deo conuenit: non autem de vulgari illa, atque communi boni intelligentia, de qua legitur in *principio Geneſeos: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Et Paul. ad Timoth. *Omnis creatura Dei bona eſt* Profecto quicquid eſt, in quantum eſt bonum vocari poteſt, quia nimirum participat eſſe, & boni gerit ſimilitudinem. *Neque etiam dixeris Deum aliquid quoddam præter ſolum bonum, in eandem quidem impietatem incideres. Nam Deus non aliud quam bonum*: ſiquidem bonum habet rationem finis, & appetibilis, & eſſe: at Deus eſt finis omnium vltimus, ſumme appetibilis, ſummeque ac vere exiſtens: igitur eſt bonus, & ſolus vere bonus. *Sermone igitur ab omnibus bonum pronuntiatur. quid tamen ſit, non ab omnibus intelligitur: idcirco Deus non cognoſcitur ab omnibus, verum propter ignorantiam, tum etiam nonnullos homines bonos nominant*. Et eſt ſenſus, quia quamplurimos latet natura boni, hac de cauſa quid ſit vere bonum ab eis ignoratur. vnde ſit, vt Deum quoque neſciant, atque ita cœcutiant, vt angelos aut homines bonos appellent. Adde (ſicut ſæpius dictum eſt) proprio ac peculiari nomine boni: *Nunquam tamen*, inquit, *eſſe boni poſſunt, neque etiam fieri*, ſcilicet, qualis eſt Deus: quemadmodum ſubiungit: *Reliqui igitur Dii cuncti immortales honorati nomine Dei. Deus autem bonum non ſecundum honoratio-*

Quare Deus bonus.

Creatura non eſt comparanda creatori.

Creatura eſt particeps boni.

Deus & bonum idem ſunt.

Angeli quomodo boni dicantur.

nem

Deus eſt pater omnium.

nem, ſed ipſa ſui natura. Iam palam loquitur, & aperit, quod prius ſub velamine dixerat: Ecce, inquit, ſemel tibi hoc cordis ſecretum pandam: Deus eſt natura bonus, angeli vero honoratione ſeu participatione tantum, ob eas quas ſuperius recitauimus cauſas; vna enim Dei natura eſt, ipſum ſcilicet bonum, vnum quidem in vtriſque nominibus, vnde cuncta genera profluunt: bonus enim porrigit vniuerſa & non accipit quicquam. Et reuera, ad bonum ſpectat, aliis ſeipſum communicare, & ab illis accipere nihil: qui enim ab aliquo recipit, imperfectus vtique eſt appellandus, quippe qui accipiat quod prius non habuerat. At bonum verum, cuiuſmodi eſt Deus, eſt omnibus modis perfectum: non poteſt ergo aliquid recipere, quod prius ſibi non inerat, vnde Pſ. 15. Ego dixi Deus meus es, quia bonorum meorum non eges. Bene ergo dictum eſt à Mercurio: *Deus exhibet omnia, cupit nihil.* igitur Deus bonum, … bonum Deus. *Deus,* inquam, *quia eſt bonus, homini dedit omnia, ſua congratulatus imagini.* In primis ſua illum obſignauit imagine, qua ſui eſſet capax opificis, illumque intelligere poſſet, ac ſic intellectum amaret: demũ ſua eſſet fruitio, atq; poſſeſſio. Deinde omnium vſum conceſſit humano, cuius gratia condiderat omnia, oues & boues, volucres cœli, & piſces maris. Addidit ſpiritus illos cœleſtes, menteſq; beatas, in ſocios & miniſtros. Prophetas in æterni regni nuntios: Apoſtolos in doctores & paſtores: filium in pretium & exemplum: ſpiritum ſanctum in pignus & in ducem. Denique ſeipſum cum vtroque in præmium ſempiternum: ipſe autem cupit nihil, quaſi noſtrorum bonorum indigus. Bonus igitur es domine Deus noſter, & propter bonitatem, ſicut feciſti & redemiſti; ita noſtri miſerere, quia tu ſolus bonus, & omnis boni author.

Natura boni.

Deus dat omnia homini.

MERCVRIVS.

Deus eſt pater.

Altera Dei appellatio Pater eſt, ob eam cauſam quod omnia gignit; Patris enim officium eſt, gignere. Quapropter præſtans id in vita, cenſetur ſtudium, atque pium apud ſapientes, procreatio liberorum. Extrema vero omnino calamitas, & impietas accidit illi, qui abſque liberis ex vita decedit. Qua de cauſa dæmonibus dat pœnas poſt mortem. Supplicium denique huiuſcemodi eſt, vt ſterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cui nec maris, nec fœminæ natura inſit. Quod quidem à ſole eleuatum eſt, atque connexum. Igitur, ô Æſculapi, cum homine, qui nullos genuit filios, nullum habeto commercium; infelicitatis tamen eius miſerere, cum noueris quæ hunc mulcta poſt interitum maneat. Tot igitur & talia dicta ſint o Æſculapi, ex quibus præcognitio quædam omnium naturæ colligitur.

Sterilis ignominia.

Commentum XII.

Deus quare pater dicatur.

POſt primam Dei appellationem, quam ſoli Deo propere congruere, ſapientiſſimus Mercurius profitetur, ad ſecundam accedit nihilo prima inferiorem, qua Deum patrem dicendum appellandumque eſſe arbitratur: de qua quidẽ in principio huius tertii adductis eiuſdem Mercurii authoritatibus, hinc inde collectis ſolicite diſputaui. Cæterum, Deum eſſe omnium patrem, Moyſes in Deuteronomio clariſſime docet: *Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te?* Eſt ergo Deus, iuxta Moyſis vaticinium, pater noſter, creatione, quia de nihilo produxit. formatione, quia nimirum ad ſuam effinxit imaginem: poſſeſſione, quia illius ſumus poſſeſſio, populus eius, & oues paſcuæ eius. Iſaias clamat & audet. *Tu enim pater noſter, & Abraham neſciuit nos, & Iſrael ignorauit nos. Tu Domine Pater noſter, & redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum: Pater noſter* (inquit Hieronymus) *quia creator es omnium. Neſcit Abraham, & ignorat Iſrael, quia te offendimus: nec cognoſcunt filios quos à Deo ſuo intelligunt non amari: hoc eſt ergo omne quod poſtulant, vt quia pater eorum eſt, & hoc eos dignatus eſt nomine: non obliuiſcatur filiorum ſuorum, ne per ipſos nomen Dei blaſphemetur in gentibus.* Et cap. 64 idem propheta precatur: *Et nunc Domine Pater noſter es tu, nos vero lutum, & fictor noſter tu, & opera manuum tuarum omnes nos. Quanquam lutum ſimus,* ait Hieron. *& opera manuum tuarum: & fictor noſter ſis; nec vas figulo valeat reſpondere, quare ſic me feciſti; tamen ſcientes eſſe nos filios, audemus dicere: Ne iraſcaris domine ſatis* Ierem. hoc idem deſcribit, adhortaturque populum, vt Deum patrem

Deut. 32.

Iſai. 63.

Ierem. 3.

vocet: *ergo ſaltem à modo voca me pater meus, dux virginitatis meæ es tu: Erubeſcant igitur hæretici* inquit Hieronymus, *qui nolunt ad meliora conuerti: nec egredi ad patrem creatorem ſaltem a modo voca me pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Ipſe deſpondit animam veſtram amplexibus ſuis.* Dauid: *Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt dominus timentibus ſe. Iam ſanat quantum vult, pater eſt* inquit Auguſt. *Fili ſi ploras, ſub patre plora. noli cum indignatione, noli cum typho ſuperbiæ: Medicina eſt, non pœna caſtigatio, non damnatio.* Et exponens illud Matth. 6. *Pater noſter, qui es in cœlis. ſupremam,* inquit, *bonitatem Dei & gratiam proteſtamur, nam quando nos terreſtres, miſeri, & imbecilles, & inutiles ſerui auderemus vultus leuantes ad Deum dicere Pater noſter, niſi ipſe per filium nobis vnigenitum, hanc fiduciam praſtitiſſet? ſicut ſcriptum eſt: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Accepta igitur poteſtate patrem vocamus Deum; quia per fidem ſpiritum adoptionis accepimus: vt nos filios Dei ſacros gratulemur.* vnde Apoſtolus: *Huius rei flecto genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur.* Et 4. eiuſdem epiſtol. *Vnus Deus, & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis* Non enim, inquit Chryſoſtomus, *ſuper te quidem maior, ſuper illum vero minor inuocatus eſt. ſed eſt ſuper omnia, hoc eſt, dominus & omnium ſupremus: per omnia prouidens & gubernans. Et in omnibus vobis, id eſt, inhabitans.* Et exponens illud: *in quo obſignati eſtis in die redemptionis,* capitis eiuſdem. *Patrem vocas Deum, non quidem à natura, neque à virtute; ſed a ſola benignitate, & multa miſericordia. Si patrem inuocatis eum, qui ſine perſonarum acceptione iudicat vnumquemque: in omni conuerſatione oportet vos ſanctos eſſe, ſicuti & ipſe ſanctus eſt: Sancti,* inquit, *eritis, ſicut & ego ſanctus ſum. Quod ergo eſt opus filii Dei? Inimicis ignoſcere pro crucifigentibus precari, pro odio habentibus ſanguinem fundere. Quare ergo fratrem vituperas? ſi vero non eſt frater tuus, quomodo dicis: Pater noſter? Illud enim, Noſter, multas perſonas deſignat.* Ambroſius in eandem Pauli authoritatem ſic ſcribit: *Pater eſt Deus,* inquit, *quia nulli debet quod eſt. Per omnia eſt, quia ex eo omnes, & ſuper omnia eſt quia ex eo ſunt omnia, quæ ex eo ſunt, & in omnibus nobis eſt, per ſpiritum ſuum, quem dedit nobis.* & libr. 3. de virginibus, exponens illud Ioan. 20. Aſcendo ad patrem meum, & patrẽ veſtrum: *Pater eſt nobis iuxta diuinam generationem: iuxta adoptionem, pater veſter eſt.* Hieron. in cap. 4. ad Eph. *Super omnes eſt Deus pater, quia author eſt omnium: per omnia filius, quia cuncta tranſcurrit, vaditq; per omnia: in omnibus Spiritus S. quia nihil abſq; eo eſt.* Tale quid de creaturis, & de Deo etiam Zeno cum ſuis Stoicis ſuſpicatur, quẽ ſecutus Virgilius ait: *Deum namq; ire per omnes terraſq; tractuſq; maris, cœlumq; profundum. Principio cœlum ac terras, camposq; liquentes lucentemque globum lunæ, titaniaq; aſtra. Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus Mens agitat molem & magno ſe corpore miſcet.* Et exponens illud Prou. cap. 1. *Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater omnium electorum,* inquit, *Deus eſt. mater vero eſt eccleſia, de qua Pſ. 112. loquitur: Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.* Et iterum in expoſitione illius verſiculi c. 3. *Quem diligit dominus corripit: & quaſi pater in filio complacet ſibi. Tanto ergo minus de flagello, quo caſtigamur, murmurare debemus, quanto certum in eo paternæ dilectionis pignus tenemus. vnde & ipſe dicit. Ego quos amo, arguo & caſtigo.* Baſilius quoque 2. lib. aduerſus Eunomium, quare Deus noſter pater dicatur, egregie interpretatur: *Deus,* inquit, *non abuſione aut tranſlatione, ſed proprio ac vero nomine pater appellatur quippe qui; et hos corporeos parentes ac nihilo nos ad eſſe produxit, & coniunxit adiungere.* Noſter ergo pater eſt, creatione, adiunctione, adoptione, cura, ſolicitudine, miſeratione, obſignatione, hæreditate, honore patris & timore, fœcunditate operum, & quæ ſunt generis eiuſdem. Itaq; recte dictum à Mercurio, Deum propere atque peculiariter, patrem eſſe appellandum; eſt enim omnis fœcunditatis principium, atque vtriuſque ſexus fœcunditate pleniſſimus. *Patris enim officium eſt generare. Quapropter præſtans id in vita, cenſetur ſtudium atque pium apud ſapientes, procreatio liberorum. Extrema vero omnium calamitas & impietas accidit illi, qui abſque filiis ex vita decedit.* Plato 6. de legibus, iubet infœcundas mulieres à viris eſſe ſeparandas. In lege Moyſi ſterilis prohibebatur templi ingreſſu; ſacrificiis intereſſe ſiue offerre: cuiuſmodi plurima extant in diuinis literis virorum mulierumq; exempla. Verum animæ ſterilitas ſummopere cauenda eſt, quam huiuſmodi leges præ ſe tuliſſe videntur. Quam ob cauſam Dauid precatur Pſal. 34. Retribuebant mihi mala pro bonis, ſterilitatem animæ meæ. Ego attuli fœcunditatem, ipſi vero retribuebant ſterilitatem. Ego vitam, ipſi mortem. Ego honorẽ, ipſi contumelias. Ego medicinam, ipſi vulnera, & in his omnibus quæ retribuebant, vtique ſterilitas erat hanc ſterilitatem in arbore dominus maledixit, ſicut legitur in Euangelio Matth. 21. vbi fructum cum quæreret nõ inuenit, folia erant & fructus non erat: verba erant, & facta non erant. vide in verbis nume-

Deus eſt pater omnium. Hieron. Pſ. 102.

Serm. 126. de temp.

Ioan. 1.

Epheſ. 3.

Apoc. 3.

Patris officium.

Quæ ſterilitas ſit ſit emenda.

Auguſt.

Digitized by Google

Dei nomina. numeroſitatem, & in factis ſterilitatem. Qui prædicas non furandum, furaris, &c. Tales erant, qui Chriſtum interrogabant, quæ ipſe ignorabat. *Rom. 2.* Alioqui ſi ita res ſe haberet, non eſſet vtique fœcunditati anteponenda virginitas: quod profecto omnibus propemodum legibus, minime probatur. *Maſculus.* Itaque, animus infœcundus, nobis eauendus eſt, ſterilisque voluntas: quorum alter maſculinæ prolis, alter vero fœmininæ gerit imaginem. Is ergo, qui cum intellectus fructibus, tum etiam voluntatis vacat: *induet corpus quoddam per iudicium, cui nec maris, nec fœminæ natura inſit*, *Fœmina.* hoc eſt, pœnas dabit, animi, voluntatisque ſterilitati congruentes: quippe, qui omni caruerit fœcunditate. Monſtroſam igitur, & quaſi naturæ incognitam pœnam ſubibit. *Dei nomina.* Nam qui omni tum animi, tum etiam voluntatis, bonis affectibus caruerit, non rei animatæ, ſed inanimatæ potius eſt conferendus: *Quod inquit, corpus à ſole eleuatum eſt, atque connexum*, id eſt, aeri deputabitur, ventis & turbinibus expoſitum, vel aliæ cuiuis pœnæ, ſuæ ſterilitati conformi: à qua quidem ſterilitatis pœna, liberet nos ſanctus Pymander, cum ſuo verbo lucidiſſimo, & ſpiritu vtriuſque, per merita Chriſti, eiuſque matris, & omnium ſanctorum, Amen.

Finis Dialogi ſecundi.

DIALOGVS TERTIVS,
DE NOMINIBVS DEI.
MERCVRIVS.

Gloria omniũ Deus, diuinũ, diuina natura, principium vniuerſorũ Deus, Mens, Natura, Materia, ſapientia ad cunctorum demonſtrationem, principiũ, diuinitas, actus, neceſsitas, finis & renouatio.

Commentum I.

Multa, & quidem præclara, perpaucis tamen verbis, hoc in Dialogo à ſapientiſsimo Mercurio deſcribuntur: inprimis admiranda Dei epitheta: in formis deinde materiæ ornatus, aptaq; compoſitio: angelorum miniſterium: amorque præcipuus in mundi exordio, rerumq; diſtributione facienda. hominis conditiones, finisq; præcipuus: demum omnium reſurrectio, atq; renouatio. de quibus omnibus ordinatim nobis diſputandum eſt, fauore atq; benignitate diui Pymandri, qui eſt gloria omnium, ſicut in principio poſitum eſt Dialogi *gloria omnium Deus*. *Deus quid ſignificat.* Cæterum, hoc ſanctum & admirabile nomen; iuxta Damaſceni ſententiam lib. 1. cap. 1. à thein, quod eſt currere, atq; vniuerſa fouere dicitur. Aut ab erhin, hoc eſt, ardere, eſt enim ignis conſumens ſecundum Apoſtoli authoritatem: vel à theaſte, quod eſt conſiderare omnia. Quam ob cauſam ab vniuerſali prouidentia, Deum vocamus, vtpote omnibus prouidentem, vniuerſaq; ſpectantem. *Dionyſius.* vnde Dion. 12. de diuinis nominibus. Omnia videt Deus bonitate, & prouidentia perfecta. *Aratus.* Et Aratus. A Ioue, inquit, nos ſumus, ille fauet, & vires cunctis miniſtrat. *Plato.* Plato in Cratylo. Equidẽ, inquit, ita conijcio, videntur vtiq; mihi Græcorũ priſci, Deos ſolos putaſſe eos, quos etiam his temporibus barbarorũ plurimi arbitrãtur, Solem, lunam, terram, ſtellas, cœlum. Cum hæc omnia perpetuo in curſu eſſe conſpicerent, ab hac natura θεῖν θεοὺς nominaſſe videntur: deinde & alios animaduertentes eodem nomine nuncupaſſe. Videtur igitur Plato alludere ad thein, quod eſt currere, ſiue fouere, vel à vita nomẽ ſortitur. quod ſcilicet vita ſit omnibus viuentibus. *Iouis nomen.* vnde & Iupiter dictus eſt. Iouis autem nomen, quidam ζῆνα quidam vero δία, vocant, quæ partes in vnum compoſitæ, naturam Dei ipſius oſtendunt. Hic Iupiter Saturni filius, κόρος dicitur, quod quidem nomen, nõ puerum, ſed puritatem ſignificat mentis ipſius, & ſynceram integritatem. Eſt autẽ is cœli filius, quippe aſpectum habens ad ſupera. Aut δέος, id eſt, timor, quod colentibus ſit timori, de quo in Pſal. legimus: Timor domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi. Alias ſapientum authoritates ſuper hac materia in primo Pymandri fol. 204. videre poteris, & fol. 89. & 91. *Elohim.* apud Hebræos Deus vocatur, El, vel potius Eloha, idem eſt, quod Deus. Elohim, plurale nomen, latine, Dii, quod quidem etſi pluralitatem deſignet, cum verbo tamen ſingularis numeri iungi ſolet, quoties in ſcriptura ſacra pro Deo vero accipitur: ſic enim legitur Geneſis 1. *Creauit Gen. 1.* In principio creauit dii cœlũ & terram. Bara creauit, non bareu, creauerunt, perſonarum trinitatẽ indicans diuinarum, atq; vnitatem. Sic Rabbi Hunna profeſſus eſt. Et iterum, creauit Dii Adam. Et 11. Deſcendamus, & cõfundamus labia eorum, & ſubditur: Et deſcendit Dominus ad videndum turrim. Et 35. Quia ibi apparuerunt ei dii, & poſtea ſubiungit. Fac ibi altare Deo, qui apparuit tibi. *Deut. 4.* Deut. 4. Quæ eſt gens, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt nobis? Et in vltimo. Non poteris ſeruire Deo; quia dii ſancti ipſe. Dii, & ipſe, non ipſi. *Ierem.* Iere. 23. Et peruertiſtis verba Deorum viuentium, domini exercituum, non dominorum dixit. Itaque, ſi iſtud nomen, quando Deum verum ſignificat, ſemper ſingulari numero coniungeretur; non diceret in Geneſi 1. faciamus, ſed faciam. Ex illa ergo Geneſis authoritate, qua dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem, & non ad imagines noſtras, perſonarum trinitas, cum eſſentiæ vnitate, clare intelligitur.

Iehoua.

In primo Pymandri fol. 91. nonnihil de hoc nomine Iehoua à me dictum eſt, de quo paulo copioſius diſputabitur. Hoc eſt nomen Tetragrammaton, quod præ cæteris Deo attributis nominibus, proprius diuinam indicat eſſentiam. Inter veteris legis interpretes, quidam dictus eſt Rabbenus Heccados, latine doctor noſter ſanctus, *Rabbenus.* is ad interrogationes Antonini vrbis Romæ Conſulis: Deus, inquit, non habet nomen, cuius nos cognitionem habere poſsimus. quandoquidem ipſius ſubſtantia, nomen ipſius ſit, quæ nobis incognita eſt, & nomen ſimiliter. Quamobrem, diuina nomina, Dei potius attributa, quam illius ſubſtãtiam, diuinamq; naturam oſtendunt, *Nomen 4. literarum.* licet nomen quatuor literarum operationibus diuinis peculiarius ſit attributum, atque accommodatum. hanc ob cauſam Hammephoras, id eſt, nomen expoſitum vocatũ eſt, hoc eſt, nomen (authore Rabbi Moyſe AEgyptio) ſine mixtura oſtendens creatoris ſubſtantiam. Sane huiuſmodi nomen non eſt æquiuocum, nihilque Deo, & creaturæ ſignificat commune: ſicut cætera ipſius nomina glorioſa, vtpote *Adonai*, à verbo, Adon, quod eſt Dominus, *Adonai.* deductum; hoc enim nomen creaturis communicatum fuiſſe, ſcriptura clariſsime docet. *Geneſis* 18. Angelo tribuitur: *Adonai*, inquit, *ſi inueni gratiam in oculis tuis*. Sic *Dayyan*, id eſt, iudex. *Zadic*, id eſt, iuſtus, *Hanaun*, gratioſus vel pius, miſericors. At nominis, quod quatuor ſcribitur literis, deriuatio ignoratur, nec ipſum cum alio participat. Vide huius maieſtatem nominis: *Excellentia huius nominis.* *Non dicebatur, niſi in ſanctuario à ſacerdotibus ſanctificatis, & in benedictione ſacerdotum tantum, & tunc etiam à ſacerdote magno in die ieiunii, ſanctificationis glorioſe.* Nume. 6. *Sic benedicetis filiis Iſrael* id eſt, cum Hammephora. Quidam putant, falſo tamen, nomen Iouis ab hoc eſſe deriuatum, quandoquidem illæ quatuor literæ, ſic vt punctatæ, ſunt, יהוה nõ Ioua, ſed Iehoua reddunt atq; efficiunt quamuis Iudæi illud pronuntiare non audeant, ſed loco illius, Adonai proferant. *Iouis nomen.* qui autẽ in noſtris literis, Ioua ſonare cõtẽdunt, id ex eo potiſsimũ probare conãtur, quod Hebræorum Grammatici dicunt. cum ſceua aliqua litterarũ gutturis ſequitur, plerumq; & ſceua ipſum, & gutturis literam ſimul per ſyncopam auferri. Exempli gratia, Iehuda, Iuda, ſimiliter Ioua, non Iehoua. ſed tunc eſſet trium literarum nõ quatuor, quod ne cogitari quidem licet; *Non eſt addendum nec minuendum.* nefas enim eſt eo in nomine quicquã vel addi, vel minui, ſed ſic omnino debet ſcribi & pronuntiari (ſi tamen pronuntiandũ eſt) ſicut Deus mandauit Moyſi. Quocirca Grammaticorum regula in eo locum non habet, præſertim cum raro in ſacris literis reperiatur, niſi apud Talmudiſtas. Ipſum igitur nomen quatuor literarum cum ſceua, h, litera, quæ lenem habet aſpirationem; & ſcribi, & pronuntiari debet. Apud autem Hebræos *Significatio nominis.* hoc nomen multa ſignificat, nempe generans, vt dicũt quidam: alii eſſentiam, ſiue, quia dat omnibus eſſe: alii vnus & omnia, ſiue vnus omnia eminenter continens, nomẽ iſtud ſignificare affirmant. Plane, nomẽ eſt ineffabile, diuinæ Trinitatis indicans ſacramentum. Sane, cum ipſum nomen generantem ſignificet, generans autem ſine generato eſſe non poſsit, nec generans, & genitum ſine amore. in ſe ergo continet ſanctæ Trinitatis admirabile, ſanctumq; ſacramentũ. *Literæ huius nominis.* Literæ huius nominis, etſi quoad numerum quatuor ſint, in veritate tamen non ſunt, niſi tres, ſcilicet, *Iod, He, Vau*. Ex eo autem quod He, ponitur ſecundo, & quarto loco, quatuor eſſe cenſentur. Tres igitur huius nominis literæ, tres diuinas deſignant hypoſtaſes; nã prima quidem, nempe Iod, *Iod.* *principium* interpretatur, eo quod omnium aliarum principium ſit, rectiſsimeq; *patrem* in diuinis inſinuat. Secunda, *He*, quæ *eſſe*, vel *viuere* ſignificat, *filium* innuit, per quem fa- *He.*

facta ſunt

Dei nomina. cta ſunt omnia, & viuunt vniuerſa, & quicquid factum eſt, in ipſo vita eſt. Tertia eſt, *Vau*, quæ eſt copulatiua, *Spiritum ſanctum* optime exprimit, qui eſt nexus amborum. *Vau.* Secunda autem geminatur, ad inſinuandum, ſolum filium, duplicem habere reſpectum, nempe productum & producentem, *Duæ naturæ.* duplicem ſub vna perſona conſiſtere naturam, diuinam ab æterno, humanam ex tempore, Deus æternus, homo in fine temporum. In antiquis Hebræorum codicibus per tria Iod *Tres Iod.* ſcribitur, hoc modo, (י״י) Iod, principium ſignificat, quod quidem in operibus trinitatis, intrinſecis ſoli patri tribuitur: in operationibus tamen extrinſecis, tribus eſt commune perſonis. Itaque illa tria, tres ſunt diuinæ perſonæ, vnica vero Camex Iod ſuppoſita, diuina eſt natura, quæ vnicuique *Circulus.* perſonæ tota impartibiliter communicatur. Circulus autem, quo tres literæ includuntur, eſt diuinæ eſſentiæ identitas. Itaque, ſicut tres huiuſce nominis ſyllabæ ſimul ſumptæ vnum nomen efficiunt; ita tres perſonæ ſunt, vnus Deus. Ex quatuor vero iſtis literis, tria nomina diuina componuntur, Iah, hu, Vehu. Primũ, ex prima & ex ſecunda componitur, hoc eſt, ex Iod, & He, hoc modo (Iah) quod idem *Iah.* aſt, quod *Deus*, & patrem deſignat, qui totius diuinitatis fons *Hu.* aſt. Secundum vero nomen, ex ſecunda & tertia (hu) quod, *ipſe*, interpretatur, & filium ſignificat; quia ipſe profecto eſt, quem prophetæ prædixerunt, vnde Iſa 35. Elohim hu iaba: *Deus ipſe veniet & ſaluabit nos.* Tertium nomen ex tertia & *Vehu.* quarta, ſcilicet, ex Vau, & he, veho, quod interpretatur (*Et ipſe*) quia ſcilicet ipſe quoque poſt filium mittendus erat, & quidem viſibiliter. In hoc autem, quod ſecundum nomen deſcendit à primo, & tertium à ſecundo; litera enim, He, *Trinitatis myſterium.* communis eſt primo ac ſecundo nomini: Vau, vero ſecundo & tertio, oſtenditur plane, filium ei, à quo genitus aſt patri, conſubſtantialem eſſe; Spiritum quoque ſanctum conſubſtantialem filio. Profecto, filius eſt in patre, & pater in filio, Spiritus autem ſanctus in vtroque. Amplius, omnes huius nominis literæ eædem ſunt, ex quibus tria tempora præteritum, ſcilicet, præſens & futurum, verbum ſubſtantiuum indicatiui modi apud Hebræos ſignificant; verbum namque ſubſtantiuum indicatiui modi ſtabilitatem ſignificat: cætera vero flexibilia ſunt. Itaque, verbum ſubſtantiuum, perſonarum innuit ſtabilitatem & tria tempora, haiah, *fuit*, houe, *eſt*, ihie, *erit*, eandem æternitatem inſinuat, nempe patrem, filium, ac Spiritum ſanctum eſſe, fuiſſe, atque fore ſemper. Hæc ſunt, quæ in hoc ſacro nomine Tetragrammaton abſcondita ſunt myſteria. Quid igitur ſignificet Deus, patet.

MERCVRIVS.

Gloria omnium Deus.

Commentum II.

QVid ſignificet hoc nomen, Deus, breuiter, ſuccincteque complexi ſumus: quomodo autem ſit gloria omnium, ſicut dictum eſt à ſapientiſſimo Mercurio; eadem quoque diligentia, breuitateque nobis eſt amplectendum. Cæ-*Quid ſit gloria.* terum, quid ſit gloria à Cicerone ſic deſcribitur: *Gloria eſt ſolida quadam res, & expreſſa, & non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum: incorrupta vox bene iudicantium de excellente vir-*3. *Tuſ q.* *tute. Ea virtuti reſonat tanquam imago* 3. Tuſcu. Præclara eſt Ciceronis de gloriæ diſtinctione ſententia; ſiquidem ea ſunt gloriæ plena iudicanda, quæ nullo falſitatis velamine teguntur, reique nulli inſtabili innituntur; denique quæ probis, atque incorruptis hominibus probantur. Tria ergo veræ gloriæ ſunt tribuenda, ſtabilitas, veritas, atque conſentiens bonorum iudicium. Et reuera, teſte Quintiliano, conſentiens laus bonorum, gloria appellatur. vnde ipſemet Ci-2. *de inuẽt.* cero ait: *Gloria eſt illuſtris, ac peruagata multorum magnorum, vel in ſuos ciues, vel in patriam, vel in omne genus hominum fama meritorum.* Sane, ea eſt laus, & gloria teſte factorum, magnorumque in republica meritorum, quæ cum optimi cuiuſque, tum etiam multitudinis teſtimonio comprobatur. Hæc *Deo ſoli debetur gloria.* ſi ita ſint, ſoli certe Deo ſunt attribuenda; ipſe enim eſt per ſe ſtabilis, imo ipſa ſtabilitas, atque veritas, cauſaque, qua alia vera ſunt atque ſtabilia, de omnibus bene meritus creatura, cuius larga beneficia ſuper omnia ſua opera diffuſa, laudant omnes. Adde, quod *ſi* (vt idem dicit pro Planco) *is gloria maxime excellit, qui virtute plurimum præſtat.* Profecto, ſicut Deus virtute cæteris omnibus antecellit creaturis idque in infinitum; ita etiam & gloria. ſoli ergo Deo gloria debetur, qui eſt gloria omnium: quia ſecundum Apoſt. *Qui gloriatur, in domi-*2. *Cor.* 10. *Ierem.* 9.

ne glorietur. Et Ieremias 9. *Non glorietur ſapiens in ſapientia, nec diues in diuitiis, nec fortis in fortitudine, ſed in hoc tantum, &c.* *Deus eſt gloria omnium.* Sane, quid habet omnino prorſus creatura, quod à Deo non acceperit? *ſi autem accepiſti, quare gloriaris quaſi non acceperis?* 1. *Cor.* 4. Quod Auguſt. in epiſt. ad Valentinum, & de correptione & *Auguſt.* gratia, & ad Bonifacium contra duas epiſtolas confirmat: *Quis, inquit, efficit, vt ex filio iræ fieret hæres vitæ æternæ? Qui enim gloriantur quaſi non acceperint, ipſi ſe, & in ſeipſis, & non in domino gloriantur.* Vnde conſtat, ait Chryſoſt. in eundem Pauli locum *eſſe dignum qui laudetur? Certe, ſi habes gratiam, & hominum iudicium non corruptum, ſed hæc tamen omnia à Deo accepiſti. Quid igitur tibi ſimul laudandum eſt, quod non habes? Nam ipſe per te recte operatus es? Nõ ſane, ſed accepiſti. ſi accepiſti, nõ enim accepiſti, ſi nõ enim gloriare igitur in domino.* Itaq; Deo proprie eſt gloria attribuenda, qui propria virtute præſtat omnib. Sanctis quoq; gloria debetur, ſicut ſcriptura docet: *Gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.* ſed ipſi quoque in domino gloriantur, à quo acceperunt, vt gloria illis debeatur. Seneca lib. 3. epiſt. *Gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude*: fama igitur laudi mixta, eaque frequens, gloria nominatur: ſed quæ frequentior fama cum laude, quam ea, quæ vero, & ſoli Deo eſt tribuenda? Valerius Maximus. *Expedita, & compendiaria via eos ad* *Lib.* 7. *c.* 2. *gloriam peruenire Socrates dicebat, inquit, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales eſſent.* qua quidem prædicatione aperte monebat, vt homines potius ipſam virtutem haurirent, *Cicero.* quam vmbram eius conſectarentur. Sane, ſi iuxta aliam Ciceronis deſcriptionem; *Gloria eſt aliorum magnificum, vel bonæ artis late patens præconium: & vt perhibent, qui de magnis maiora loquuntur, ſecundam vitam dat gloria: ſi quis igitur ad gloriam aſſequendam laborat, talem ſe præbeat, qualis vult haberi.* Et is profecto Deus eſt, qui pater eſt, & bonus, & vt Deus, & pater, & bonus, vult haberi, & coli. Reuera, *ſi oſtentatione inani, & ficto ſermone, vel vultu, ſtabilem ſe gloriam quis aſſequi arbitretur: vehementer errat; vera enim gloria radices agit; ficta autem omnia,* *Vera gloria.* *celeriter tanquam floſculi decidunt, neq; ſimulatum quicquam poteſt eſſe diuturnum.* Quam ob cauſam recte dictum eſt à Propheta Iob. *Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti eſſe, ſi aſcenderit* *Iob.* 20. *vſq; ad cælos ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent: vbi eſt? velut ſomnium auolans non inuenietur.* Ficta ergo gloria debetur hypocritis, quorum gaudium eſt, ad inſtar puncti: Deo autem vera, & ſempiterna, vtpote veræ, & ſempiternæ maieſtati. Plato de legibus. *Veluti, inquit, ciuitatibus præcipitur, vt bonam* *Plato dial.* 12. *apud multos exiſtimationem non paruipendant. Maximum ſane, atq; rectiſſimum eſt, vt cum ſit probus, ita gloriam quærat, aliter minime, ſi modo perfectus vir futurus eſt.* At, cui conſtare poterit, ſe perfecte futurum: illi ergo, qui ſemper eſt perfectus, imo ipſa perfectio, vera gloria tribuatur Plotinus. *Vel iuſte habetur,* *Enn.* 2. *lib.* 3. *c.* 14. *inquit gloria, vel iniuſte ſi iuſte, tum officium tuum exiſtimantium æquitate comparata eſt; ſi iniuſte, ea honor antiſtitum iniuſtitia proficiſcitur.* Simile quiddam habetur in pſalmo. *Laudatur peccator in deſideriis, & iniquus benedicitur* Et pſalmo 51. *Quid gloriaris* *Pſal.* 6. *in malitia, qui potens es in iniquitate?* Sed Deo multis, iuſtisque officiis in nos præſtitis, omniumque conſenſu, gloriam illi impendimus. Vere eſt ergo omnium gloria, & illi proprie *Deus eſt gloria omnium.* vera perſoluitur gloria. Itaque, iuxta huiuſmodi ſapientum ſententiam, Deus eſt gloria omnium, quippe, qui verax ſit, & ſtabilis, virtutum pater, omnis gloriæ, ſplendoriſque principium, & origo, omnium conſenſu, æque iudicio laudatus. Iure ergo optimo eſt pater gloriæ, largitor, atque conſeruator, in angelis concinentibus, gloria in excelſis Deo: in hominibus, qui illius participes facti ſunt gloriæ, In cœlis enarrantibus gloriam Dei: deoque in vniuerſo *Gloria Dei quid ſignificet.* orbe, qui plenus eſt maieſtatis gloriæ ſuæ. Cæterum, in diuinis literis gloria interdum accipitur pro gratia: ſeu remiſſione peccatorum, quam Deus oſtendit, cum iuſtificat im-*Rom.* 3. pium: *Omnes, inquit Paulus, peccauerunt, & egent gloria Dei,* id eſt, gratia iuſtificante, per quam ſuam manifeſtat gloriæ magnitudinem, aliquando gratiam ſignificat perfectam, atque completam, diuinam ipſius viſionem, quæ eſt vita æterna, finis, complementum, atq; perfectio rationalis creaturæ, hanc habere Moyſes ſummopere cupiebat. *Oſtende,* *Exod.* 33. *inquit, mihi gloriam tuam,* id eſt, te ipſum. Dignare me, tuæ *Pſal.* 16. ineffabilis admirabiliſque viſionis aſpectu. Dauid, *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Cum te videro, inquit, Et pſalm. 83. *Gratiam & gloriam dabit dominus: Gratiam,* inquit Auguſt. 1. *Cor.* 13. 2. *Tim. vlt.* *de qua Apoſtolus ait. Gratia Dei ſum id quod ſum, & gloriam, de qua idem Apoſt.* 2. Tim vlt. *Super eſt mihi corona iuſtitiæ.* Et ad Rom. 2. *Reddet his, qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & hono-* 2. *Cor.* 1. *rem.* Et iterum, *Gloria & honor, & pax operanti bonum.* glo- *Gloria Pauli.* riabatur Apoſtolus. ſed in teſtimonio bonæ conſcientiæ, ſicut ipſe profeſſus eſt. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.*

Digitized by Google

noſtræ. Et cap. 10. dicit ſe gloriari ſecundum menſuram quam à domino acceperat: *Non, inquit, in immenſum gloriamur, ſed ſecundum menſuram regula*, q. d. in domino, & non in nobis gloriamur. vnde cap. 11. *In his, quæ infirmitatis meæ ſunt, gloriabor*, hoc eſt, in humilitate mea, quæ eſt cauſa gloriæ meę, per gratiam illius, qui eſt gloria omnium. De hac gloria, quæ eſt gratia perfecta loquitur Dauid. *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilib. ſuis.* Cubilia ſanctorum, eſt requies perfecta, hæreditas ſancta, pax opulenta, quæ in hac vita perfecte haberi non poſſunt. Cum igitur Deus benedictus ſit gloria omnium, ſecundum Mercurium, quia nimirum, teſte Apoſtolo, qui gloriatur, in domino debet gloriari: *Afferamus* ergo cum Dauide, *domino gloriam & honorem. afferamus gloriam nomini eius. Gloriam quidem*, inquit Baſilius, *per bona opera, per ſobrietatem, perque ſanctimoniam eos peculiariter contingentem, qui ſe ex profeſſo obſtrinxerunt tuendæ religioni, atque glorificant Deum in membris ſuis: & gloriantur in Deo, cuius nomen, & gratiam cognouerunt.* Vnde Dauid: *Et gloriabuntur in te, qui diligunt nomen tuum. His enim ſolis licet maxime gloriari*, ait Chryſoſtomus; nam *qui de his, quæ ad hanc vitam pertinent, gloriatur, is nihil differt ab iis, qui in ſomno voluptate fruuntur.* Quid enim eſt in rebus humanis, de quo quis vere poſſit gloriari? Non vires corporis, cum in noſtro arbitrio non ſint poſitæ; ſimiliter nec diuitiæ, laudes, copiæ rerum, & quæ ſunt generis eiuſdem: hæc omnia tempori ſubiacent, & cum ipſo tempore defluunt. Quid, inquam, habet homo, de quo poſſit gloriari? cum de præterito meminiſſe habeat, de quo doleat, de futuro autem, quod timeat? Sola igitur gloria noſtra, eſt Pymander noſter, qui eſt gloria omnium, pater gloriæ, princeps virtutis, cui ſoli proprie debetur gloria, in quo gloriatur, qui de ſuis bonis meritis gloriatur. denique qui eſt gloria, & magnificentia omnium.

Natura quid ſit.
Pſal. 149.
De gloriam domino.
Pſal. 28.
Pſalm. 5.
Deus noſtra gloria.

MERCVRIVS.

Diuinum, diuina natura.

Commentum III.

QVAESTIONIS PRIMAE

CAP. I.

Diuinitas quid.

POſt primum Pymandri epithetum, ad ſecundum nobis eſt accedendum, eiuſque dilucidationi vacandum: *Deus, inquit, non ſolum eſt gloria omnium; verumetiam eſt diuinum, atque diuina natura.* Quid ſit diuinitas apud Mercurium paulo ante huius libri oſtendere curauimus; idem enim eſſe ait diuinitatem, eſſentiam, ipſamque Dei naturam. Porro, quot modis accipiatur eſſentia, & quomodo eſſe, & eſſentia in Deo ſint idem, in primo Pymandri diſputauimus. quomodo vero ſe habeat ad perſonas diuinas, in eodem & in ſecundo. quam ob cauſam illa mihi repetenda non eſſe, cenſeo, ſed ad aliorum elucidationem tranſeundum, quæ hactenus non attigi. Quia autem hic ſeſe offert occaſio ad loquendum de natura, de qua propoſitum erat mihi loquendi, etiamſi de diuina Mercurius loquatur natura; ad hanc tamen inquiſitionem conducere arbitror, ſi naturæ proprietates, conditioneſque manifeſtemur: de natura ergo ipſa loquamur, atque quid ipſa ſit audiamus: Natura, teſte philoſ. 2. phyſ. tex. com. 3. eſt principium quoddam, & cauſa quietis & motus eius, in quo eſt primo per ſe, & non ſecundum accidens. Principium autem, iuxta Simplicij ſententiam, aliorumq; Græcorum, pro cauſa ponitur efficiente. Sane in re naturali duplicia ſunt principia ſui motus, nempe principale, & ſecundarium, quod inſtar inſtrumenti ſe habet ad primum: ſicut videre licet in igne, in quo eſt forma ignis, & leuitas: fertur autem ignis ſurſum, à ſua quidem forma principaliter, ſed mediante leuitate. Itaque, natura eſt principium, primum ſcilicet, atque principale, nempe forma ſubſtantialis, non qualitas naturalis. Et reuera, ſi forma ſubſtantialis ſit primum principium eſſendi rei naturalis, atque diſtinguendi à re non naturali; erit ergo præcipuum motus quietiſque principium in re naturali, & ex conſequenti principaliter natura per ſe, primo, & non per accidens; ad differentiam vtique principij intrinſeci in aliquo exiſtentis, non quidem vt talis: Medicus enim ſanat ſeipſum, non quidem vt medicum, ſed vt infirmum: ars ergo medendi natura dici non poteſt, quia non eſt per ſe, ſed per accidens, aliquem, & medicum, & infirmum eſſe. Principium ergo, quod natura appellatur, eſt per ſe primum, per ſe tale, atque intrinſecum determinatum, proprie, & principaliter. Auicenna lib. 1. ca. 5. ſuæ ſufficientiæ ſic diffinit: Natura eſt principium motus, ſi fuerit, & quietis ſimiliter. ſed præſtat dicere naturam eſſe principium motus & quietis, ſi res, in qua inuenitur, capax ſit vtriuſque; ſin minus, ſufficit eo modo illius eſſe principium, quo eius congruere putamus naturæ: partes namque centrales terræ, aptæ ſunt moueri, deinde quieſcere. Nam ſi extra centrum traherentur, & ſuæ poſt modum naturæ relinquerentur; illico ſuam primam quietem peterent. In cœlo autem licet natura poſſit eſſe vtriuſque principium; quia tamen tali eſt ordinatione diſpoſita, vt quies illi congruere non poſſit, ſecundum philoſophum, ſufficit, ſi illi ſit ſolum motus principium. Reprehenditur ab Auicenna eodem in loco, quorundam ſententia, qua ſic naturam diffinire tentauerunt: Natura eſt vis inſita rebus, quaſi prima diffinitio, naturæ tantum indicaret effectum: propterea addendum putauerunt, naturam eſſe virtutem, per corpora diffuſam, quæ tribuit eis formas, & figuras: Sed inanis, inquit, eſt hæc additio; quia virtus, quam poſuit, quaſi genus in deſcriptione naturæ, eſt vis efficiens, & cum eam diffinierit, diffiniet, quod eſt principium motus vnius in aliud, vnde eſt aliud. Et per virtutem, intelligitur aliud nihil; niſi quod ſit principium motus in re exiſtentis: nec habeat rationem formantis, aut figurantis, ſed mouentis. Hoc ergo modo ab Auicenn. talis confutatur additio. Itaque, natura eſt principium per ſe primo motus, & quietis, eius in quo eſt; in hoc enim naturalia ab artificialibus diſcrepant, eo quod illa, naturalis ſui motus, intrinſecum habeant principium, & quietis ſimiliter: hæc vero, extrinſecum: idque quatenus artificialia ſunt, non quatenus artificiatorum materia; nam ferrum, lignum, & huiuſmodi, quatenus naturalia ſunt, principium habent intrinſecum motus, & quietis. Per eſſe ergo per ſe principium motus, & quietis, naturalia ab artificialibus diſtinguuntur. Cæterum, quamuis, diuerſitas figurarum artificiatorum, motum in eodem artificiato, diuerſum efficiat, vt motus figuræ planæ, & Pyramidalis, aut ſphæricæ & habitus acquiſiti, vtpote ars cantandi & ſaltandi ſint principia motuum in eo, in quo ſunt; aliud tamen eſt habere in ſe principium motus, aliud vero, principium qualitatis, aut modi motus. Primum enim ſoli tantum conuenit formæ naturali, ſecundum vero, artificiali. Etenim lapis, in quantum eſt grauis, ſub quacunque detineatur figura, deorſum mouetur: in quantum vero eſt figuræ latæ, tardius; quia medium ſic ſcindi facile non poteſt, velocius vero ſi Pyramidalis figuræ extiterit. Itaque artificiata, quatenus talia ſunt, modum, non autem intrinſecum in ſe habent principium motus. De habitibus etiam, vtpote de arte ſaltandi, atque canendi ſimile eſt iudicium; Cantor enim à virtute naturali muſculis, & neruis inſita: ab arte vero, ordinem, & concinnitatem habet canendi: artes ergo non ſunt principia motuum; ſed modi, qualitateſque mouendi ex quo patet, formae artificiales, naturales dici non poſſe. Sed dices, quemadmodum materia eſt in potentia ad formam ferri recipiendam; ita forma ferri erit in potentia ad formam gladij, atque ita eadem ratione, ſicut illa, ſic & iſta forma appellabitur naturalis. Dico, non eſſe ſimile, cum formæ deſint artificiali, quæ naturali aſcribuntur, tria enim illi ſunt neceſſaria, vt naturalis, & eſſe, & dici poſſit. Inprimis, vt ab agente naturali per actiuas, atque paſſiuas introducta ſit qualitates: deinde, vt in materia immediate recipiatur, quippe cum ſubſtantialis formæ ſubiectum, ſit ens in pura potentia: poſtremo, vt per totum recipiatur, & non per ſuperficiem tantum. Hæc quia in forma gladij nequaquam inueniuntur; propterea naturalis non eſt dicenda. Itaque, omne naturale in ſe habet illius motus principium, quo eſt aptum moueri; non enim quodlibet naturale, abſque aliquo delectu in ſe habet cuiuslibet motus principium, nec hoc docuit aliquando philoſophus; principium ſiquidem intrinſecum motus non eſt vniuocum, nec eiuſdem in omnibus rationis, naturali, rationis. Et iſtud principium, inquit Commentator lib. 2. phyſ. comm. 1. quod eſt in alterato ſimplici & tranſmutabili, eſt aliud à principio, quod eſt immobili localiter, & in augmento ſecundum genus, & ingenerabilibus, & alterabilibus compoſitis: quoniam illud principiũ, quod eſt in compoſitis, eſt ſecundum formam, in ſimplicibus autem eſt ſecundum materiam. Quamobrem, cœlum dicimus habere principium intrinſecum ſui motus localis, actiuum quidem reſpectu intelligentiæ mouentis: paſſiuum vero reſpectu ſui; habet enim naturalem potentiam paſſiuam, vt moueatur. Elementa autem habent principium intrinſecum motus

Natura quid ſit.
Philoſophus.
Simplicius.
Principiũ.
Natura quid ſit.
Auicenna opinio.
Alia diffinitio.
Quomodo naturalia differunt ab artificialibus.
Motus artificiatorum.
Artes non ſunt principia motuum.
Conditiones formæ naturalis.
Principiũ motus non eſt vniuocum.
Principiũ motus in cœlo.
Elementa inanimata.

De natu-ra. tus localis, alteratioois, corruptionis, generationiſqoe. Mixte vero inenimatá, quoad motum localem, principium habent intrinſecum ab elemento prædominente, quoed vero ad generationem, & corruptionem, principium hebent paſſiuum, nempe materiem priuationi ſubiectam; non autem principium actiuum per ſe, com nihil ſeipſum producat, neque corrumpat, ſed magis in eſſe conſaruet. Quentum vero ed motum alterationis, principium habent paſsioum; omne enim generebile eſt elterebile, elteratio ſiquidem generationi eſt præuie. *Mixta a-nimata.* Corpora autem mixte enimata, quoad motum elteretionis, generationis, corruptionis, principium hebent intrinſecum paſsiuum: ſecundum vero diſsimiles paries, principium ectiuum alteratiuum, vepote in animali, cor tamperatur à cerebro, & epar calefacit ſtomechum: quoed vero ed motum eugmeoti, & localem, principiom habent actiuum, anima ſiquidem, per vegetetiuam, atque motiuam potentiam, eſt huiuſmodi motiuum principium actiuum. s. de anima tex. 4. 8. autem phyſ. tax. 58. docat, enimate ſeipſa mouere, cui conſanni Commentator 2. phyſ. comm. 1. Quomodo ergo netura ſit principium motus & quietis per ſe, primo, & noo ſecundum accidens in omni ente naturali, dixi.

CAP. II.

Quid ſit natura ſecundum multorum ſententiam philoſophorum.

Commen-tator. Commentator s. met. comm. vlt. ait; naturem eſſe principiom quietis, his quæ trenſmutetioni ſubiacent. Et 2. cœli com. 84. idem innuere videtur; Sicut, inquit, natuelis ponit naturam eſſe neturalis motus principium; ita etiam quietis in his, quæ ſunt epta *Principiū.* mouari, & quieſcere. Proprie eutem eauſam, prioeipium, aut virtutem agentem habere non vult; quie ſcilicet quies eſt priuatio, & noo potentia, cap. vlt. de ſubſtantia orbis. Sic ſtellæ, quia illis carent cauſis, quæ corporibus inſunt cœleſtibus, hac de cauſa, quietem dicontur habere perpetuam, quæ eſt priuatio motus: de terræ quoqua quieta ſimile habet iudicium: *Terra*, inquit, *quietem habet infinitam, qeia caret agente motum in eam infinitum*; quies ergo terræ non eſt per vir-*2. cœl. 108.* tutem, ſed per priuationem virtutis. Vnde, *Medium*, inquit, *Cauſa.* *non eſt cauſa quietis terre, ſed eius grauitas.* quod ſi eauſa extiterit; erit vtique eeuſa conſeruana potius, quam agena quietem. Iteque, principium in naturæ diffinnione poſitum, motum, cauſam vero, quietem reſpicere aſſerit. Sane, corpore natoralia, quæ vtriſque ſubiici poſſunt, quietem netu-raliter appatunt, hae enim ratione mouentur, vt quieſeent, *Quies magis natura-lis.* proinde quies eſt illis magis naturalis, quam motus: elementa namque in ſuis locis naturaliter quieſcont, & inde noo niſi violenter mooentur. Quam ob ceuſam ait Comment. *4. cœl. 26. 31.* *diffinitiones grauis & leuis datas, per quietem aptius, quam per motum illorum naturales diſpoſitiones oſtendere*; *elementum* enim, vt *3. cœl. 28. 8. phyſ. 32. 9. phyſ. 13.* ipſe dicit, *natura, manet in ſuo loco*: natura ergo eſt principiom reſpectu motus, & cauſa reſpectu quietis. Ergo Comment. ſentire videtur, hanc diffinitionem diuiſim eſſe intelligendem, nimirum *in cælo, naturam eſſe principium motus*, ſiue ciena motum ſempiternum: *in terra vero ſempiternam quietem in cæteris autem motum, & quietem*. Aliter ſenit *Simplicius*, aliique Græcorum doctiſsimi, quibus plurimum à doctiſsimis quibuſque creditur. Ij autem enim, in cœlo quietem inuentri tum quidem reſpectu centri polorum, & axis, tum etiam reſpectu totius, quod noo mutat locom, ſaltim ſecundom ſubiectum. ſtellæ præterea, quæ ſunt nobiliores cœli partes, non *Natura prius dici-tur motu locali.* mouetuur. Cæterum, quoniam motus, de locali, & aliis motibus enalogice dicitur, priocipaliori modo de locali, ſecundario de aliis motibus, natura dicitur; motus enim localis, eſt prior aliis motibus, vt dicitur 8. phyſ. comm. 55. nature, tempore, diffinitione. primo cælteum vellet philoſophus probare, omne corpus phyſicum eſſe mobile, ex naturæ diffinitione probauit. Itaque motus localis in naturæ diffinitione principaliter demonſtratur: alij vero conſecutiue. *Argens eum Boetio*, motus cœli eſt à voluntate, & à principio ſeparato: igitur non eſt naturalis: & per conſequens illa diffinitio non conuenit corporibus cœleſtibus. Adde, quod nature noo mouet motum infinitum, quia ſemper *1. cœl. 5.* circa eundem locum mouetur: ergo &c. Atqui philoſ. volens ſcire quænam eſſet cœli ſobſtantia, illi innititur propoſitioni, veluti firmiſsimo fundamento, qood ſcilicet *omne corpus phyſicum, ſit mobile ſecundum locum*, idque ex naturæ diffiotione corroboret: quod vtique minime feciſſet, ſi naturæ diſfinitio, cœlo tribui non poſſet. Ad aliud *reſpond*. à *Pymandri Toiem Tertiue*.

Comm. illud locum habere in natura inferiorum; ideoque motum cœli oon eſſe natoralem, ſicuti eſt motus ele-*Natura quid ſit.* mentorum. Idem docet 2. *com*. 3. Cæterum, motus cœli po-*lib. d. diſp. 3. ſol. dub. 4.* teſt dici naturalis ex parte orbis, qui mouetur; com enim ſit corpus ſimplex, & cuiuslibet corporis ſimplicis, aliquis ſit *Motus cœli eſt natura-le.* motus naturalis; aliquo ergo neceſſe eſt motu moueri, non quidem ſurſum, eut deorſum, cum non ſit greue, eut leue: circularis ergo; habet ergo potentiam, vt circulariter ab intelligentia moueatur. Poteſt quoque dici neturalis etiam ex parte intelligentiæ, quæ licet ſit principium ſeparetum; eſt tamen illi orbi appropietum principium in mouendo; ſicoti forme appropiata materiæ, inquantum illi motum influit, forme eiuidem nominatur. ſic Comment. s. cœli com. 3. Intelligentia igitur quie cœlo eſt cōiuncte per operatiooem; & cœlum hoc modo, quodam modo animatum dicitur; ideireo eius motus naturalis nominatur. Sic etiam legitur 8. *phyſ*. 57. vbi plane docetur motū corporis tū ex parte corporis, tom etiam ex parte enimæ eſſe naturalem. quod profecto intelligendum eſt ſecundum ſimilitudinis proportionem. Sane, ſicut formæ eſt materialis in proprio ſubiecto motum cauſare; ita proportionabiliter intelligentiæ in orbe; *motus* *1. cœl. 3.* enim *cœli naturalis eſt ac eſt aliud a voluntario*, quomodo ergo motus cœli ſit naturalis, & quid ſit reſp. ad Boetij obiectiones, patet. *Dices*, natura eſt eliquid abſolutum, diffinitio vero dicit reſpectum. ergo &c. *Dices*, naturam ſecundum rei veritatem, formem eſſe, atque materiam, quæ licet ſint entia ab-*2. phyſ. 26.* ſoluta; quatenus tamen à phyſico conſiderantur, in reſpectu conſiſtunt, nempe quatenus ſunt principia motus, actiuum ſcilicet, & paſſiuum. Nomen ergo, quia principij reſpectum indicat; hac de cauſa in eius diffinitione principium ponitur loco generis nec impetit principium pro cauſa ſumi efficiente. quandoquidem cauſa huiuſmodi efficiens ſit ipſa forma, quæ licet ſit pars eſſentialis intrinſece; efficit tamen motum, diſtinctum à motore extrinſeco. Pateter-*Quomodo conueniat cœlo.* go quomodo diffinitio naturæ, & cœleſtibus, & corruptibilibus conueniat corporibus: ſimpliciter quidem, & quoed naturam, cœleſtibus prius: nam quando aliquod nomen de doobus dicitur, quorum vnum eſt cauſa alterius; prius quidem de cauſa, poſterius vero dicitur de cauſato. Quo-*8. phyſ. 7. 8. met. 7.* niam igitur cauſæ rerum corruptibilium, & generabilium ſunt corpora cœleſtia, vt dicit philoſop. in principio met. ideo naturæ diffinitio illis, eſt prius attribuenda: ſecundum vero famoſitatem, & quoed noſtram cognitionem; quia illa ſunt nobis notiora, quorum operationes ſunt nobis magis notæ, corporibus corruptibilibus prius attribuitur. Clare ergo conſpicitur *ex 2. met. com. vlt.* diffinitionem naturæ diuiſiue eſſe intelligendam. Conſentit his *Porphyrius*, & *s. cœl. 84. 9. met. 13.* *Themiſtius 2. phyſ. Cæleſte*, inquiunt, *& diuinum corpus excipitur, in quo natura eſt cieus ſempiternum motum, non autem eſt cauſa, aut principium quietis*. Sic etiam ab Auerroe docetur. *Natura*, inquit, *eſt vniuerſaliter principium tranſmutationis in rebus tranſmutabilibus per ſe: in cælo autem dicitur ſecundum æquiuocationem*: quid ergo ſit natura ſecundum Peripateticos, patet. *Plotinus*, adducit Platonis ſententiam, mala ex antiqua natura eſſe eſſerentis. vocat autem antiquam naturem, materi-*Enn 1. l. 8. c. 7.* am nondum exornatam. Itaque chaos illud, antiqua vocatur natura. Cæterum, nature apud philoſophos, ſiue phyſicos, materiam ſignificat & formam: quorum altera eſt *Natura varie ac-cipitur.* principium actiuum, altere vero paſſiuum. ob hec eutem danominatur egens natorale; ſiquidem ex materia, & forme componitur, agitque per formæ eſſentiam, per materiæ vero patitur; hoe eutem modo de nature philoſophus in phyſicis loquitur. Io lib. de nat. animal. illud à philoſ. vocatur netura, quod eſt ab agente netureli, ſiue per calorem ſeminalem, qui in menſtruis recipitur, ſiue par calorem putredinalem, qui in aliqua inuenitur materia, menſtrui vice fungente. Pro nexu etiam ordineque accipitur eaoſerum; quatenus ſcilicet ſecundæ cauſæ connexum mutuum habent adinuicem, de que quidem neiura, *Plinius* ſe loquuturum promiſit; vnde illius libri de natura, liua naturales appellantur. Apud theologos, neture diuina, eſt ipſa diuina eſſentia, aſt ipſemet Deus, quod etiam ſenſit Mercurius. *Deus*, inqoit, *gloria omnium, diuina natura*; hoc eſt, qui eſt diuina eſſentia. hæc quidē natura eſt ſuo inſtituto omnia naturans, regens ip in finē, de que quidē natura locutus eſt *Cicero in libris de natura Deorū*. Ariſtoteles 1. *cœli, tex*. 20. Deū, naturā appellauit: *Recte videtur*, inquit, *natura feciſſe ingentē, & incorruptibile exemiſſe a contrariis*. ob hanc etiem cauſam, nature aliquando dicitur prouidentia: de qua Ouidius: *Hanc Deus, & melior litem nature diremit*: vbi Deum, meliorem neturam appellat, q. d. hanc litem, Deus, qui eſt melior natura, diremit, diuiſit, diſtinxit. *Medici* natoram vocant complexionem, vt *Celſus* dicere videtur. Patet ergo, quomodo non *1. metaph.*

Digitized by Google

De natura. *Deus quare dicitur natura.*

temere à ſapientiſſimæ Mercurio, Deus vocatur ſit natura, cum ipſe ſit naturæ ſuprema, naturans omnia, & ad vnum effectum cuncta deducens. Naturæ, inquam, vtpote totius naturæ pater, & conſeruator. vnde, quemadmodum opus naturæ ſemper eſt ad vnum, eundemque modum, atque ordinem ſeruet, paternæ æmula imaginis; ita Deus benedictus, ad vnum, hoc eſt, ad ſeipſum, creaturas dirigit, eodem modo ſemper ſe habens ad illas. Cæterum, plures naturæ modi à philoſopho deſcribuntur. Inprimis naturæ dicitur generatio viuentium, quaſi naſcitura, vel à natiuitate ſic dicta: *Natura*, inquit, *dicitur vno modo eorum, quæ naſcuntur, ac pullulant generatio.* Sane, hæc in ſtirpibus proprie dicitur germinatio, in animalibus fœtura. Reuera, quod fit, id naſci, & germinari dicimus. & quod in generationem ducitur, in naturam duci; omnis enim progreſsio in ſpeciem perfectam, eſt generatio.

Modi naturæ. 5. text. 5. 1.

2\. Amplius, natura eſt principium motus intrinſecum in re naturali, nempe materia & forma: alio modo id, ex quo primo naſcitur, id eſt, efficitur, ſiue generatur, ita vt inſit.

3\. Item, pro quacunque eſſentia, vel quidditate, ſicut ſoliti ſumus dicere, aliam eſſe naturam ſubſtantiæ, aliam quantitatis, & quæ ſunt huiuſmodi. Præterea, inquit, id dicitur natura, vnde primus motus in vnoquoque eſt eorum, quæ natura ſunt, quatenus ipſum eſt. In hoc ergo tertio modo, ſecundum *Alexandrum*, forma naturalis intelligitur, vnde eſt principium motus naturalis.

4\. Ad hæc, natura accipitur pro quacunque differentia ſpecifica eſſentialiter diſtinguente. præterea natura dicitur id, ex quo primo nut eſt, vtpote natura hominis eſt rationalis, & equi hinnibilis: aut ſit aliquid eorum, quæ natura conſtant, videlicet, quando aliquid, ſuæ formæ, materiæque ſeruata conditione, formam tamen recipit eius, cui ſubiicitur.

5\. Iterum, natura interdum ſignificat proprietatem, rem inſeparabiliter conſequentem. vnde dicere conſueuimus, hominem natura, id eſt, naturali inclinatione, cupere ſcientiam. Alio præterea modo. ait, natura dicitur eorum ſubſtantia. Ab Auer. vocatur forma, quæ eſt altera pars compoſiti: ab *Alexandro* autem forma totius, quæ dicitur prime compoſitio: nam hac accedente, quamprimum compoſitum eſſe dicitur. hæc à nonnullis vocatur tertia entitas, ab aliis vero vnio eſſentialis, quæ reſultat ex materia, & formæ ſubſtantiali.

6\. Amplius, pro cauſis motiuis vniuerſalibus ipſius vniuerſi ſumitur, tam intellectualibus, quam corporalibus. proinde ſermo communis dicere ſolitus eſt, totam naturam Deo comparari, vt inſtrumentum principali agenti: & conſeruationem ſpeciei per ſe intentam eſſe à natura: corruptionem vero, ſiue mortem à natura vniuerſali, non autem particulari.

Forma eſt propria natura.

Verum ex iis, quæ dictæ ſunt naturis, ſubſtantia eorum, quæ principium motus in ſeipſis habent, vt ipſa ſunt, prima eſt profecto, proprieque natura vocatur. Sane, ſingula, quæ dicuntur natura, per attributionem ad formam dicuntur, quæ eſt propria naturæ, licet nobis ſit poſterius nota, qui priora, ex poſterioribus intelligimus, vtpote virtutes ex actibus: ſic generatio naturæ nomen priuſquam ſortita eſt, quam formæ, quæ eſt prior, atque præſtantior.

MERCVRIVS.

Principium vniuerſorum Deus.

Commentum IV.

QVAESTIONIS PRIMAE

CAP. I.

Deus eſt principium omnium.

SEcundum Epithetum, ſeu diuinæ maieſtatis titulus, nomine principij appellatur: Deus, inquit ſapientiſſimus Mercurius, non ſolum eſt omnium gloria, & natura naturans omnia; verum etiam eſt principium vniuerſorū. Principium, inquam, naturæ, quę nunquam natura formauit: vt ipſe dicit in *hymno primi dialogi. Principium, à quo cuncta ſolo verbo condita ſunt.* Principium ſine principio, ſine termino infinitum: vt legitur *dialog. 4.* *Deus, inquit, eſt inſeparabile bonum, ſine termino infinitum, quoad ſe nunquam incipiens quoad humanam cognitionem, principium habens: principium itaque complectamur, hoc enim cognito, vniuerſa celerrime diſcurremus.* Et iterum, *Monas, id eſt vnitas omnium principium, radix, & origo eſt: abſque vero principio, nihil. initium autem ex nullo, niſi ex ſeipſo dependens.* Clarè ergo docet, Deum eſſe vniuerſorum principium, ipſum vero principium ſine principio.

Pater principium deitatis.

Addit eſſe principium non principij; ſed alterius, quia ſcilicet *pater, cui tribuitur vnitas eſt principium*, inquit Auguſt. *totius deitatis, quia ipſe à nullo eſt, non enim habet de quo ſit, vel de quo procedat.* ſed ab eo filius eſt genitus, & Spiritus ſanctus procedit: non ergo dicitur principium deitatis, quod vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit; ſed quia principium eſt filij, & Spiritus ſancti, in quibus ſingulis tota diuinitas eſt. Sane, ſi gignens ad id, quod gignitur, principium dicitur, pater ad filium, principium eſt, quia genuit eum: ſic pater & filius principium Spiritus ſancti, à quibus procedit: tota vero ſimul trinitas, eorum, quæ condita ſunt, vnicum principium. Vnde iudæis petentibus, quiſnam eſſet: *Principium*, inquit, *qui & loquor vobis.* Et Paulus de tota trinitate loquens, ſic ait: *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* *Omnia*, inquit Auguſtinus, *naturalia, non autem peccata. non enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam non ſeruant.* Baſilius magnus in expoſitione: *In principio erat verbum*: *Multa, inquit, ſunt principia diuerſorum generum in hac vita, ſed vnum eſt principium, quod omnia præcedit. Principium bonæ vitæ dixit prouerbium: ſed viæ quidem principium primus motus, & principium ſapientiæ timor domini.* Principia quoque dicuntur ciuiles potentatus dignitate præcellentes: Principium lineæ punctum, & principium ſuperficiei, linea, & principium corporis, ſuperficies, & principia orationis elementa. At pater eſt principium filij, & ipſa ſancta trinitas, omnium creaturarum principium: vt ſ. locutus ſum de hoc principio. In Geneſi legimus: *In principio creauit &c.* Hebraica (Reſcith) à capite deductum eſt, *ros*, propterea omne initium, inchoationemque ſignificat, ſiue temporis, ſiue loci, ſiue operis: in ao autem loco temporis inchoationem ſignificat, ſicut ex Chaldaica editione facile cognoſcitur, quæ loco *Reſcith*, habet, *Cadmin*. quæ vox Chaldeis, temporis exordium ſonat. Aliqui interpretantur in filio: ſic Mercurius *dialog. 4.* aſſerit Deum ſolo verbo cuncta creaſſe. Secunda quoque Chaldaice editio in principio vertit, in ſapientia: ſic etiam legimus: *Deum omnia in ſapientia feciſſe.* Sapientia autem Dei à Paulo filius appellatur. *Dico autem Chriſtum Dei ſapientiam &c.* Hos autem imitari videtur Origines. *Quod eſt*, inquit, *omnium principium, niſi dominus noſter, & ſaluator omnium Chriſtus Ieſus, primogenitus omnis creaturæ?* In hoc ergo principio (*hoc eſt in verbo ſuo*) *Deus cælum & terram fecit: ſicut dicit Ioan. Omnia per ipſum facta ſunt.* Non ergo hic hic aliquod temporale principium dicit: ſed in principio, id eſt, in ſaluatore, Deum cuncta feciſſe, affirmet. Et, ſuper in principio erat verbum: *In principio*, inquit, *id eſt, in patre, erat verbum.* Principium ex quo omnia, pater eſt: principium per quod omnia, filius eſt: patre loquente verbum ſuum, hoc eſt, gignente ſuum ſapientiam, omnia fiunt. Diuus quoque *Ambroſius*, ſimile quiddam eloquitur: *In principio fecit Deus &c. Initium rerum, auctorem mundi, creationem materiæ comprehendens vt Deum cognoſceres ante initium eſſe mundi. vel ipſum eſſe initium vniuerſorum, ſicut in euangelio Dei filius dicentibus ſibi. Tu quis es? Principium quod & loquor vobis: & ipſum dediſſe gignendis rebus initium, & ipſum eſſe creatorem mundi, non idea quadam ducem imitatorem materiæ, ex qua non ad arbitrium ſuum; ſed ad ſpeciem propoſitam, ſua opera formaret. Vnde Dauid cum de cælo, & terra, & mari loqueretur, ait*: Omnia in ſapientia feciſti; *pulchre quoque ait: In principio fecit. vt incomprehenſibilem celeritatem operis exprimeret, cum effectum prius operationis impleta, quam indicium cœpta explicuiſſet, fecit, ne mora in faciendo fuiſſe exiſtimaretur. Dedit ergo principium mundo, ne increatum, & diuinæ conſortem ſubſtantiæ crederemus.* Poteſt etiam referri ad tempus, vt ſi velis dicere: in quo tempora Deus fecit cœlum & terram: In principio, in exordio mundi, quando fieri cœpit. Poteſt quoque referri ad numerum, vt ſit ſenſus: in principio, id eſt, inprimis fecit Deus cœlum & terram, deinde colles, regiones, fines inhabitabiles. *In principio itaque temporis, cælum & terram Deus fecit.* Item, Diuus *Hieronymus*, huic ſecundæ magis videtur expoſitioni fauere ſuper traditiones Hebraicas in Geneſim: *Plerique, inquit, exiſtimant in Hebræo haberi, in filio fecit Deus cælum & terram. quod falſum eſſe, ipſius rei veritas comprobat, nam & ſeptuaginta interpretes, & Symmachus, & Theodotio, in principio tranſtulerunt. Et in Hebræo ſcriptum eſt, Breſith, quod Aquila interpretatur in capitulo: & non Beben: quod interpretatur, in filio.* Nequetamen neget de filio poſſe intelligi: *Magis, inquit, ſecundum ſenſum, quam ſecundum verbi tranſlationem de Chriſto accipi poteſt, qui tam in ipſa fronte Geneſeos, quæ caput librorum omnium eſt, quam etiam in principio Ioannis Euangeliſtæ, cæli & terræ conditor approbatur.* vnde in Pſal. de ſeipſo ait: *In capite libri ſcriptum eſt de me*, id eſt, in principio Geneſeos. Itaque, diuus Hieronymus vtrique fauet expoſitioni: quarum alteram literam, alteram

Deus eſt principium omnium. *4. Trin. 50.* *Filius eſt principium.* *Ioan. 8.* *Rom. 11.* *Multa principia.* *Pſal. 103.* *1. Cor. 1.* *Hom. 1. in Gen.* *Hom. 39.* *In 1. cap. Hexam.* *Pſal 102.* *Principium temporis.* *Pſal. 39.*

vere

Deus eſt principium omnium. vero ſenſum literæ ſapere, affirmat. Diuus *Baſilius*: In principio &c. *in re nimirum principio, quod ſimul ſit cum tempore.* Principium ſane dicitur primaria quædam moto. ſi igitur diſcere cupis quo primum tempore conſtiterit mundi origo, ex hodierno die ad ſuperiores regreſſus, diem inuenies quo ſubſtitit primum. Item, in principio, i. citra omnem temporis morulam; principium enim eſt quoddam impartibile: ſicut principium viæ, via nondum eſt, nec domus quoque principium, itidem & principium temporis, non eſt tempus, nec temporis quidem minima portio. Alij dixerunt ἐν κεφαλαίῳ in ſumma, ſiue ſummatim fecit Deus, hoc eſt, ſimul omnia. Et quia complures eorum, qui mundum ab æterno cum Deo fuiſſe ſunt opinati, non ab ipſo factum eſſe ſed quaſi adumbratio quædam potentiæ ipſius eſſet, ſponte exmerſiſſe ipſum aſſerunt, atque cauſam ipſius Deum eſſe fatentur; cauſam tamen voluntate non concurrente: ſed perinde atque corpus vmbræ. ſed huiuſmodi error Moyſis verbo auferetur *Fecit*, inquit, non ſubſtituit aut produxit: fecit, inquam, *vt bonus*, quod vtile eſt *vt ſapiens* quod pulcherrimum eſt, *vt potentia præditus*, quod maximum eſt. Diuus Chryſoſtomus ſuper Geneſim, vtramque amplectitur interpretandi rationem, dicitque Moyſem pro auditorum capacitate, ſuum temperaſſe ſermonem, ideoque de angelorum creatione palam non fuiſſe locutum: nec etiam de filij Dei æternitate, per quem facta ſunt omnia: *In principio*, inquit, *fecit Deus*: *hoc vnicum verbum ſufficit nobis ad ſubuertendas omnes aduerſariorum turres.* Sic Paulus ad Athenienſes loquitur. *Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ quum ſit dominus, non in manufactis habitat templis.* Quia ergo talem eis congruere ſciebat doctrinam: ideo hac eſt vſus doctrinæ ratione. Ad Coloſſenſes vero, quos ſciebat veſci ſolido cibo, de principio, per quod facta ſunt omnia, clariſſime locutus eſt. *In ipſo*, inquit, *filio Dei creata ſunt omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inuiſibilia.* An non & hoc Moyſes dicebat? ſed dignum non erat, vt ſolido paſcerentur cibo, quibus lactis alimonia opus erat. Nam Moyſes quidem cum primus omnium inſtituendam ſuſcepiſſet humanam naturam, docuit auditores prima elementa. Ioannes autem & Paulus his quos à Moyſe acceperunt, poſtea perfectiora tradidêre. Patet ergo ex *Chryſoſtomi* ſententia, quare Moyſes dixerit in principio, & non in filio, creauit Deus cœlum & terram; quia nimirum conſuluit ruditati audientium. Diuus *Auguſtinus*, de domino Ieſu interpretandum eſſe arbitratur: *Neceſſe*, inquit, *eſt, vt per verbum intelligatur factum, quod Deus fecit verbum autem patris eſt filius.* Non ergo repugnat hoc capitulum verbo Ioannis dicentis: *Et per ipſum facta ſunt omnia.* Adde, quod ſi propterea in Geneſi non intelligitur filius, quia non eſt dictum, quod in filio creauit Deus cœlum & terram: nec etiam in euangelio legitur, quod Deus per filium area paſcit, & lilia veſtit &c. Similiter Apoſt. *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia* & filium non nominat. Sic ergo quamuis filium non nominet; ipſum tamen intelligi. Item, contra aduerſarium legis, & prophetarum biſariam intelligi poſſe arbitratur: *Aut ergo*, inquit, *ſic intelligendum eſt, vt principium ſit ex quo eſſe cœperunt; nec enim Deo coæterna ſemper fuerunt, ſed facta, initium ex quo eſſe inciperent, acceperunt. Aut certe quia in principio ſibi coæterna fecit Deus cœlum & terram, hoc eſt, in vnigenito filio, ipſe eſt enim ſapientia, de qua dicit Apoſtolus primo Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam.* Et Pſal. 103. *Omnia in ſapientia feciſti.* Et Coloſ. 1. *Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa.* Et ad Heb. 1. *Per quem fecit & ſecula.* Et lib. 1. de Gene. ad lit. cap. 1. ſimile aliquid dicere videtur. In primo autem libro de Geneſi contra Manichæos aperte docet cap. 2. de Chriſto eſſe intelligendum: *In principio*, inquit, *id eſt, in filio, fecit Deus cœlum & terram.* Sed præſtat hæc ſimul amplecti, vt Deus fecerit mundum in principio temporis, & per ſuum filium, qui eſt omnium principium.

Homil. 1. Hexam. — *Fecit.* — *Act. 17.* — *Coloſ. 1.* — *Quare Moyſes ſic locutus ſit.* — *Lib. cont. aduerſ.* — *Matt. 6.* — *Duobus modis intelligit. Lib. 1. c. 2.* — *1. Cor.*

C A P. II.

Deum eſſe principium omnium ſecundum phil.

QVomodo pater ſit principium filij, & pater & filius principium Spiritus ſancti, in primo Pymandri ſatis declaratum eſſe arbitror. Quoniam autem modo ſit rerum principium, in primo quoque Pymandri, vbi ex profeſſo de mundi principio, & in ſecundo, in quo de creatione diſputaui, idem ſimiliter cenſeo. Pauca ergo ad hanc materiam, ex phil. theſauris depromere ſufficit. Plato, omnium propemodum phil. facile princeps, huic propoſito conſentanea ſcripſit. *Deus, ait, ſicut antiquus ſermo* teſtatur, *principium, finem & media rerum omnium continens, recte peragit, ſecundum naturam circuiens.* Itaque, iuxta ſententiam Platonis, non modo eſt principium, verumetiam medium & finis omnium. Et id quidem recte, nam cuncta ab eo eſſe acceperunt, quod plane conſeruari, perficique non potest, niſi eo authore, ac duce, quo & condita ſunt; ipſe namque vt principium, producendo, efficit omnia; vt medium, conſeruando auget; vt finis, perfecte reducendo, ſuæ de cauſa aut: Circa omnium regem, omnia eſſe, non vnum, vel alterum, ſed omnia prorſus ab eo pendere demonſtrans. Quam ob cauſam 6 de rep. bonum appellat cunctorum principium, ſupra intellectum, ſupra eſſentiam: principium autem, & ſimpliciſſimum eſſe debet, & optimum. Nihil autem vnitate ſimplicius, vel bonitate melius. In *Timæo*, vocat Deum patrē mundi atque opificem. igitur principium eſt mundi pater, cura, & beneuolentia, opifex vero artificioſæ magnitudine ſapientiæ. In *Parmenide*, & *Sophiſta*, omnes rerum gradus ab vno principio deduci proteſtatur: materiam quoque ab eo eſſe, per intellectum autem formas diuinum, animamque vniuerſi procedere. aperte perſuaſo, tres perſonas omnium rerum principium, oſtendens. In *ſexto de rep.* duos mundos conſtituit: inuiſibilem vnum, viſibilem alterum: & primum quidem, ſuo proximum eſſe parenti, eiuſdemque præ ſe ferre imaginem: alterum vero vtpote viſibilem, ob multiplicem partium diſtantiam, aliarumque rerum diuerſitatem, à ſuo parente diſſimilem; vtriuſque tamen Deum eſſe principium, parentem, atque opificem: *Quemadmodum, inquit, ſol viſibilis ſe habet in mundo viſibili; ita filius boni in loco intelligibili ad intellectum, & ad ea, quæ intelliguntur, quē pater genuit ſibi conſimilem, hunc ego partum boni eloquar.* Cauendum tamen eſt mihi, ne fallam ipſe vana de filio boni reddā rationem. Itaque Plato, & diuinam confeſſus eſt trinitatem, & eandem dicit eſſe omnium creatricem, auctricem, atque conſeruatricem. Plotinus eadem plane ſentire videtur. *Deus*, inquit, *eſt omnium principium, quod appetunt omnia. ipſe vero ſuper eſſentiam exiſtit, ſuper actionem, intellectum, atque intelligentiam. Oportet autem ipſum firmiter permanere, & ad ſeipſum cuncta conuertere, quemadmodum reuoluuntur circuli circa centrum, à quo lineæ ſingulæ producuntur*: Deus ergo ſecundum Plotinum, non ſolum eſt principium omnium, ſed etiam finis, quandoquidem ab ipſo fluunt & in ipſum refluunt omnia: nam ſicut circuli à centro deducuntur, & in centrum redeunt: ita plane creata omnia à Deo procedunt, & in ipſum redire feſtinant. Sane, *motus omnium, animæ præſertim eſt circularis circa centrum igitur verſatur.* Deus igitur eſt velut centrum, in quem omnia quaſi centra concurrunt: quod quia ita res ſe habet: Deus ergo eſt principium, medium, & finis omnium. Et Enn. 5. *lib. 5. cap. 12.* Deū nominat mundi patrem. *Pater*, inquit, *ille eſt dominus poteſtatis, nullo modo indigens his, quæ generantur ab ipſe, ſed idem prorſus exiſtens, qui & prius, quam hæc produceret, atqui ſua quoque nihil intereſſet, ſi hæc producta non fuiſſent. ipſe namque Deus non exiſtit cuncta ſic enim omnibus indigeret: ſed omnia ſupergrediens, potuit omnia conſtituere, atque permittere ſibi ipſis omnia, ipſe quidem omnia ſupereminens.* tam palam oſtendit, Deum eſſe omnium principium, conditorem atque parentem, eorum quæ condidit, ope non indigentem. Et certe, vt dicit propheta: *Ego dixi, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges.* Et: *Si intellectus diuinus eſt ante omnia, vtique principium eſt omnium, à cuius natura procul abeſt fortuna temeritas; ipſe enim omnium eſt optimum, quo nihil vtique, nihil melius cogitari poteſt. quippe cum ſeipſo id, quod eſt, exiſtat, ad ſeipſum, & penitus in ſeipſum, & totus in ſeipſo, à quo, & per quem, & ſecundum quem totum id quod eſt, conſtituitur.* Et cap. 18. *Deus eſt ſupra mentem, ex ſuaque potentia generat intellectum. denique eſt cauſa cauſæ, potiori ratione cauſa exiſtens, vtpote omnes cauſas complectens. Quo igitur caſus aut euentus fortuitus apud poteſtatem tantam omnium procreatricem, veréque effectricem accidere poteſt?* Reuera, omnia fecit, non vt contigit, ſed vt ipſe voluit: voluntas autem eius non erat rationis expers, neque temere fruſtraque ferebatur, neque vt ſors protinus incideber, ſed potius vt decebat, quippe cū nihil ibi ſit temerarium & vanum: hinc Plato, ipſum appellauit decens, atque opportunum, cupiens oſtendere Deum eſſe à ſorte fortuita remotiſſimum, omniaque feciſſe, ſecundum rectiſſimam rationem ſuæ conuenientem bonitati. Itaque, Deus (ſecundum Plotinum) omnium eſt principium, omniaque rectiſſime facit, à quo longe abeſt caſus, & omnis fortunæ temeritas. Cum ergo hæc ita ſe habeant, non ſunt audiendi *Pythagorici*, qui duo principia poſuerunt. bonorum vnum, malorum alterum, hoc eſt, duos Deos, & principes mundi. Contra huiuſmodi ſcholam diſputauimus in primo Pymandri. Sane, ſi plura eſſent mundi prima principia, ſiue principes: aut eſſent æque perfecta: aut

a. de leg. — *Deus eſt principium, medium, & finis.* — *Pater mundi.* — *Trinitas.* — *Sol.* — *Filius Dei.* — *Enn. 1. lib. 7. c. 1.* — *Enn. 6. l. 9. c. 8.* — *Deus centrum.* — *Pater.* — *Non eſt indigus.* — *Enn. 6. l. 8. c. 17.* — *Principiū.* — *Fortuna longe à Deo.* — *Pythagorici reiiciuntur.*

Deus eſt principium omnium.

vnum altero perfectius. Non primum, alioquin illorum nemo Deus eſſet dicendus, cum vnus non ſufficeret. quod ſi vnus ſufficit; non opus eſt ergo multitudine. neque ſecundario; imperfectior enim Deus nequaquam dignus eſt appellari. Quod ſi vnus nequit alterum pellere regno, neuter

Vnum principium non duo principia.

plane horum Dei nomine dignus reputatur: quomodo enim Deus eſt vocandus, qui malos aut punire non poteſt, aut minimè vult? ſi non poteſt, non eſt Deus, cuius potentiæ aliquis reſiſtere valet. Si non vult, non eſt bonus, qui vult malos eſſe: quod ſi non eſt bonus, nec etiam Deus; Deus namque non eſt aliud, quam bonum, nec bonum aliud quam Deus, vt paulo ante dixi. Vnus eſt ergo Deus, qui eſt omnium

Pluralitem principium mala.

rerum vnicum principium. Amplius, pluralitas principum mala, vt dicit *Homerus*, & *Philoſ.* vnus ergo princeps. Sane, tunc vnus, atque idem effectus, aut bis eſſet, aut geminus: nem ſi fuerint pares potentia; pares quoque erunt in paris potentiæ effectu producendo, alioqui vnus altero potentior erit inferior: & ita non paret, ſi autem paret, à pari ergo virtutis qualitate par producetur effectus, ſicque primus motus, qui eſt præcipuus Dei effectus, erit geminus, aut bis ſimul. ſed etiam nolunt malè diſponi, vtpote rerum confuſionem ſuſtinere: vnus ergo princeps pater mundi, opifex vniuerſi. Adde, quod ſi eſſent plures primæ principia ſimpliciter; eſſent quoque plures primæ formæ, plures quoque primi fines, atque prima mouentia: primum enim principium eſt primus finis, atque primum mouens: ſed vnus eſt tantum omnium finis, & vnus primus motor: vnum ergo erit, & non plura principia. Quod ſi ſecus res ſe haberet, tunc plane omnium atque ſingularium rerum eſſent duo eiuſdem perfectionis, eiuſdem naturæ, vtpote duo Mercurij, duo Platones, ſicut

Tex. 92. 92.

innuitur *primo cæli.* Cum ergo hæc ſint omnibus veræ philoſophiæ cultoribus abſurdiſſima, relinquitur, vt vnum ſit omnium principium perfectiſſimum, atque ſimpliciſſimum, à quo omnia dependent, Deus nimirum benedictus, pater

Principiũ malum.

mundi, opifex vniuerſi, omnium creator. Porro, principium malum, ſiue malorum, ſicut dixi circa finem primi Pymandri, vbi de cauſe mali diſputaui, ſubiectiue eſt ipſa materia, quæ iuxta phil. ſententiam in phyſicis, maleficium machinatur: & hæc quidem vocatur principium in quo, & ex quo: Principium autem in quod, quæ dicitur quoddam diuinum & optimum, eſt ipſa forma, de qua ſuperius multa locuti ſumus. ſi hoc modo velis intelligere illa duo rerum principia, quomodo fortaſſis Pythagorici intellexerunt, nequaquam

Malum priuatio boni

aberrebis. At, ſi formaliter contendas inuenire in tenebris, ſine dubio te verſari, ſcito, quippe cum boni priuatio ipſum malum ſit, ideoque veteres noctem, theologi vero nihil, id eſt, nullius rei cauſam appellant. itaque bonum, hoc eſt, Deus benedictus, eſt omnium principium rerum primum, vni-

t. cal. 100.

cum, & perfectum. Suffragatur huic ſententiæ phil. & apertiſſime docet, eſſe vnum principium primum ſummum, à quo omnia accipiunt eſſe, & alia quidem clarius, alia vero obſcurius. *Primum, inquit, ipſum atque ſummum eſt intranſmutabile, quo non eſt aliud præſtabilius, quod quidem moueret, eſſet e-*

A Deo pendent omnia.

nim diuinius ipſo. Neque prauum quicquam habet: neque bonorum ſuorum aliquo indiget: habet ergo vitam beatiſſimam, atque ſufficientiſſimam à ſeipſo, nulli naturæ aut fortunæ neceſſitati ſubiectam. Et 12. met. com. 38. vocet Deum principium omnium neceſſarium, & ſimpliciſſimum: *Ex neceſſitate, inquit, eſt ens & in quantum neceſſitas, bene, & ſic principium non contingens aliter. ſed ſimpliciter.* Ex tali igitur principio dependet cœlum & natura, id eſt, cœleſtia omnia, & quæque terrena, non ſolum dependentia emanationis, ſed etiam creationis. Nam ſi Deus eſt ſo-

Non eſſe æternam materiam.

lum ens neceſſarium ſimpliciter, nec indiget extrinſecorum auxilio rerum, vt ſit beatus, cum ſeipſo ſit beatus. igitur cœlum, tempus, & materia, illi coæterna neceſſario eſſe non poſſunt; alioqui, aut Dei beatitudo ex illis dependeret: aut æque, ac ipſe Deus, eſſent neceſſaria, atque ita, non vnum tantum primum ens neceſſarium, ſed & multa, quod eſt fal-

Deus eſt ſolum principium.

ſum. Præterea, non parum diuinæ derogans potentiæ, maieſtatique diuinæ, qui eum putant, naturalis agentis eſſe conferendum: vt quemadmodum illud ad ſuorum actiones operum perficiendas, materia indiget præexiſtente; ſic omnium opifex, in cœli, naturæque condendis operibus. Sane, nunc non eſſet agens infinitum, vniuerſale, atque perfectiſſimum: quod ipſimet huius ſapientiæ ſtudioſi, aſſerere minime audent. Cum igitur Deus benedictus ſit ens, per ſe neceſſarium ſimpliciter, alia vero omnia, entia contingentia, cumque nullius egeat auxilio, vt ſit beatus, denique cum ſit agens vniuerſale & perfectiſſimum: omnium ergo eſt principium, & creando, & fouendo, & reducendo. Igitur recte dixit Mercurius, Deum eſſe vniuerſorum principium.

MERCVRIVS.

Deus eſt mens.

Deus eſt mens.

Commentum V.

Mens quid ſignificet apud Mercurium.

QVamuis in primo Pymandri de hac materia locutus ſim; quia tamen ſapientiſſimus Mercurius, eandem Dei titulis inſerere ſtuduit mentem, paulo exactius de ea mihi loquendum eſſe putaui. Inprimis igitur non ignorare oportet, de hac vocula Mercurium diuerſimodè fuiſſe locutum, nam interdum Deum mentem appellat, primo Pymandri, & hoc in loco. interdum vero dicit eſſe ſupra mentem, ſicut expoſitum eſt antè: cum autem Deum mentem nominat, illius naturam ſpiritualem, atque fœcundam demonſtrat. vnde & in primo Pymandri, Deo patri mentem

Mens pater.

attribuit, cuius germen eſt verbum lucidum, Dei filius. Nam ſicut mens ſeipſam intelligens, gignit verbum, hoc eſt, partum ſeu conceptum ſuum, ita plane mens paterna æterno conceptu, parit filium, verbum Dei, de quo in primo Pymandri diſputaui: & aliquid addere, non erit inutile, vt clarius nobis ſit, quare pater, mens appelletur: & filius verbum. Cæterum diuus Auguſt. 15. *de trinit.* triplex verbum

Verbum triplex.

diſtinxit: nempè *ſenſibile, intellectuale, & medium. intellectuale* au-

Verbum intellectuale.

tem dixit eſſe *ipſam notitiam actualem, intellectualemque naturaliter productam. verbum autem ſenſibile, ipſam vocem prolatam. medium vero notitiam quandam, ſiue cogitationem de voce prolata*, ſiue proferenda. Porro, primus modus, magnam cum verbo diuino cognationem habet: duo autem reliqui non ita, verbum autem Dei, ſecundum primum modum, ſic à

Lib. 1. c. 17.

Damaſ. deſcribitur, *verbum eſt naturalis intellectus motus ſecundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat.* Auguſt. 15. *de trin. Si qua poteſt intelligere verbum, non ſolum antequam ſonet; verum etiam antequam ſonorum eius imagines cogitatione inuoluantur. iam poteſt videre aliquam verbi Dei ſimilitudinem.* Sanè, ipſe conceptus cordis, ſecundum ipſius naturalem rationem, ab alio procedit, nempe à notitia concipientis: vnde verbum in diuinis eſt partus paternæ mentis, à qua procedit. Anſelmus

Anſelmus.

Monol. 37. *Mens rationalis, inquit, cum ſe cogitando intelligit, habet ſecum ſuam imaginem ex ſe natam, id eſt, cogitationem ſui ad ſimilitudinem ſui formatam: quæ imago verbum eius eſt. Similitudo autem illius verbi diuini, tria plane complectitur. emanationem ſcilicet, ſiue*

Tria in verbo. Filium.

originem, diſpoſitionem, & vnionem: origine filius, diſpoſitione vero, mundus archetypus, & ars patris, omnium viuentium rationibus plena. vnione autem verbum caro nominatur. Similitudo eſt in origine: etenim quemadmodum per modum naturæ, patri per omnia ſimilis, filius producitur; ita plane verbum per modum naturæ procedit, per omnia ei ſimile, à quo procedit. vnde & conceptus dicitur mentis. Diſ-

Diſpoſitio.

poſitio autem nominatur, quia ab opere non dependet. ſicut enim diſpoſitio noſtra poteſt eſſe, etiamſi opus non ſequatur, ſic etiam diſpoſitio æterna, abſque operis executione conſiſtere poteſt. tum ab eo minime dependeat. Vnio ad verbi incarnati refertur naturam. Nam ſicut

Vnio.

verbum mentis coniungitur voci, vt innoteſcat eo in vocem minime tranſeunte, ſed integro in mente concipientis perſeuerante; ſic verbum patris, vnitum eſt carni; in carnem tamen non tranſit, ſed apud patrem ſemper totum & integrum perſeuerat. Cæterum, verbi no-

Verbo noſtro imperfectiones.

ſtri ſimilitudo non eſt per omnia Dei verbo conferenda: ſiquidem frequenter, quæ nolumus, cogitamus, atque ita verbum noſtrum annexam habet diſplicentiam: interdum cogitamus quæ neſcimus, & ſic adeſt illi fallacia: nonnunquam quæ non poſſumus, & hoc modo præſto eſt illi impotentia; hæc autem diuino in verbo inueniri non poſſunt, quippe cũ ſit verbum placentiſſimum, ſapientiſſimum, omnipotentiſſimum: verbum ergo Dei eſt conceptus mentis paternæ. Du-

Duplex conceptus.

plex autem mentis conceptus in nobis inuenitur: vnus informis & imperfectus alter vero formatus & perfectus: in cauſa autem eſt, quia ab imperfectu ad perfectum noſtra procedit cognitio; ideoq; de re primo confuſum habemus conceptum, qui plane verbum propriè dici appellarique non poteſt, ſed cogitatio potius. Conceptus autem perfectus à philoſo-

Conceptus perfectus.

phis appellatur diffinitio, à theologis autem verbum: vnde quot ſunt in nobis perfecti conceptus, tot verba numerantur. hoc autem nobis accidit vnico conceptu, mentis noſtræ naturã exprimere non valentib. at Deus benedictus, quia perfectiſſimum habet conceptum, ſuæ mentis naturam perfectiſſimè exprimentem: vnicum ergo tantũ habet conce-

Vnicus conceptus Dei.

ptum, quia nimirum *ſemel loquutus Deus*. ait Dauid vnicũ habet verbũ, *per quod ſecu. & ſecula*. Adde, in nobis verbũ noſtrũ eſſe accidens, & quid tranſiens ſiquidẽ nõ ſemper actu intelligimus. at in diuina mẽte eſt ſubſtantia, quia ſcilicet nõ patitur quicquã admixtionis accidẽtis ſeu alicuius extraneæ naturæ

conſor-

Deus eſt mens.

conſortium: eſt ergo verbum mentis diuinæ æternum, perfectum, actu ſemper exiſtens. Non temerè ergo à ſapientiſſimo Mercurio, ſanctus Pymander mens nominatur, cum ſuo partu vnico, & æterno pepererit verbum, quod à Chaldæis vocatur *patrica nux*, id eſt, mens patria; mens namque ſecundæ menti tradidit omnia, quia per verbum facta ſunt omnia. In dictis Magorum à *Zoroaſtre* deſcendentium, hoc habemus: *Omnia perfecit Deus, & menti tradidit ſecundæ, quam vocabant primogenitam, & vnigenitam.* *Anaxagoras*, omnium rerum principium, mentem appellauit, & hanc egreſſam chaos modificaſſe, digerendoque res, motum eis dediſſe, & ordinem Plato in *Phædone*: *Audiens, inquit, ex libro Anaxagoræ, mentem eſſe mundi ædificatricem, hac ſum mirifice lætatus, nullamque puto probabiliorem reddi poſſe rationem. Nam cum mens ſit ſumma ſapientia, omnia ſapientiſſime fecit.* Et in Cratylo: *Eſſe*, inquit, *iuſtitiam, quam Anaxagoras mentem dixit, aſſerit Cratylus, quæ cum ſit imperatrix, nulli que commixta, eam tradidit omnia creare, per omnia commeantem*: vnde Platonicus poeta: *Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.* Macrobius in ſomnio Scipionis: *Primum bonum omnium*, inquit, *mentem ex ſe genuit, originales ſpecies rerum continentem.* Itaque mens, mentis eſt parens, hoc eſt, pater meus eſt pater, & mens patris. vnde Proclus tria poſuit, *bonum, mentem*, & *animam*, id eſt, *patrem, filium*, & *Spiritum ſanctum*. Plotinus in lib. de tribus imperat. expreſſe confitetur ipſum bonum, & mentem, vnam eandemque habere ſubſtantiam & de bono: *Veſtigium*, inquit, *vita eſt veſtigium mentis*. Et, *Mens*, inquit, *vt ſcribitur in Timæo, Ideas in eo quod viuens eſt, inſitas contuetur.* hinc mundi artifex cogitauiſſe dicitur in hoc mundo includere, quæ mens in eo, quod viuens, ſiue animal eſt, contemplatur: quæ ſolum ſunt per intelligentiam diuiſa, vbi enim dicitur, intellectus intuetur ideas, non ſignificat omnino in alio contueri, ſed in ſeipſo intelligibile poſſidere. Quamobrem, ſecundum aliam rationem, Deus mens appellatur, quia ſeipſum intelligens, intelligit omnia & ex ſeipſo producit omnia, non labore extrinſecus aliquo adhibito, ſed mentis actu producentis. Cyrillus aduerſus Iulianum Imperatorem. *Diuina ſubſtantia*, inquit, *tres habet deſcenſus: primus eſt altiſſimus Deus per ſe bonum: poſt eum ſecundus, mens creatrix, & opifex. deinceps eſt anima mundi*, quæ à Triſmegiſto mens tertia vocatur in primo Pymandri dicente: Pymandrum cum ſuo verbo peperiſſe aliam mentem, qui eſt ignis ſanctus, & ſpiritus numen. Pater igitur eſt prima mens, filius ſecunda, tertia Spiritus ſanctus. tres, inquam, ſecundum ſuppoſita, vna vero ob naturæ vnitatem. A phil. alia ratio traditur, quam annotauimus prim. Pymand. quare Deus mens nominetur: *Noſtri*, inquit, *melior pars eſt mens, mens autem Deus eſt, qui ſeipſum contemplatur, & contemplando eſt beatus: vnica beatitudo eſt, quod ſeipſo fruatur.* *Quamobrem, qui ſecundum mentem operatur*, vt dicitur 10. eth. *& hanc excolit, is videtur Deo acceptiſſimus.* ſi qua enim cura rerum humanarum eſt diis, ſicut apparet; vtique rationabile eſt, eos delectari re optima, ſibique proxima: hæc autem mens eſt, quam qui diligunt, redamari eos à diis, tanquam rerum ſibi acceptarum curatoribus, eſtimaut. Qui præterea, mundi cauſam, mentem eſſe dixit, euigilaſſe videtur, ad comparationem eorum, qui antè temerariè loquebantur; ſiquidem mens, id eſt, ipſe Deus, omnibus rebus principium, & motum dedit. Mens igitur Deus, mente eſt colendus, cuius ſacrificio maximè delectatur, ſicut docet Apoſtolus: *Orabo ſpiritu, orabo & mente. Mente*, inquit Ambroſius, id eſt, *animo: quem enim poteſt habere fructum, quis ignorat quæ loquatur?* Et Auguſt. *Propheta quodammodo vocatur ſpiritus, vbi animæ quædam menti inſeruit, vbi corporalium rerum ſimilitudines exprimuntur. Mens autem illa intelligit, quæ à ſpiritu proferuntur. Itaque magis Ioſeph propheta, qui intellexit, quid ſignificarent ſeptem ſpicæ, quam Pharao qui viderat. orabo igitur ſpiritu, orabo & mente.* Mens igitur apud Mercurium, aliquando eſt ſanctus Pymander, cuius germen eſt verbum lucidum, quod eſt mens de mente: aliquando eſt Spiritus ſanctus, & omnes tres vna mens, quia nimirum vnus intellectus. vna ſapientia atque natura. Item, interdum ſignificat ſpiritus rationis participes, vtpote mentes angelorum atque hominum, & tunc cenſet Deum mentem non eſſe appellandum, ſed ſupra mentem: nonnunquam ſignificat donum mentis, & intelligentiæ, ſecundum quem profecto modum dicere conſueuimus, prophetas fuiſſe, ſiue habuiſſe mentem Dei, hoc eſt donum intelligendi, quæ mens diuina fieri vellet. bene autem mentem non omnibus ineſſe eſſe affirmat Dialog. 4. *Sermonem quidem* [illegible] *ſingulis hominibus Deus impartit: mentem vero nequaquam*, hoc eſt, donum intelligendi: eſt enim mens, apex intellectus, quo Deo proximi ſumus, & gratificamur. Inſuper vocatur mens, qui Deus eſt ab omni concretione liber, omnia penetrat, mentis nutu gubernat omnia denique omnium eſt mentium genitor, perfectio atque felicitas.

Mens ſecunda.

Eun. 3. lib. 9. c. 2.

Quare dicatur mẽs.

Tertia mens.

Qui a Deo gratus.

Ambroſius.

Auguſt.

Mentis ſignificata.

Quare vocatur mens.

Deus eſt materia.

MERCVRIVS.

Deus eſt materia.

Commentum VI.

QVAESTIONIS PRIMAE

CAP. I.

MIRA Mercurii ſapientiæ, quæ ſic omnia perſcrutatur, & à ſummis ad ima tam facili curſu deſcendit. Sane, poſt diuinæ perſcrutationem, inueſtigationemque maieſtatis, poſt altiſſima illa Dei epitheta, mox ad humilia flectitur, ad imaque deuoluitur, vt Deum diceret eſſe materiam. Non parui planè intereſt, Deus eſt mens, & natura diuina, & Deus eſt materia. Igitur, quia Mercurium ſequimur, cum eodem nobis deſcendendum eſt ad vtile, atque amplum materiæ negotium examinandum. Et inprimis, quid ſignificet materia apud Mercurium dicam, & quonam modo Deus ſit materia: de quibus omnibus ſub vno ordine atque contextu, mihi diſputandum eſſe cenſeo, adductis aliorum ſententiis, conſulens vtrique meæ atque legentium breuitati, voluntatique. Diui ergo Pymandri fauore implorato, hanc non vereor magnã ad diſputandum, & ad loquendum ſubire prouinciam. In primo Pymandri dialogo primam materiam, ex qua elementa prodierunt, naturam humidam appellauit; quia nimirum voluntati ſubiacet artificis, ſicut in principio primi Pymandri diſputauimus. Idem ſenſit in 3. *Dialogo*: *Ex humida natura*, inquit, *elementa eduxit*. Et reuera, natura non modo de forma; verumetiam de materia dicitur. *Dialog. 5.* declarat quomodo Deus materia dici poſſit: *Nihil*, inquit, *eſt in omni natura: quod ipſe non ſit*; nam nihil eſt in corporibus, quod ipſa non ſit: omnia enim ipſe ſolus eſt ſiue exiſtit. ſed hoc profecto intelligi non poteſt de re materiali, ſi enim Deus eſt mens: igitur non eſt corpus. Eſt ergo omne, quod eſt in omni natura, non quidem formaliter ſed effectiue; eſt enim cauſa, vt ſint omnia. Eſt ergo Deus materia, hoc eſt, cauſa vt ſit materia: denique ſupplet vicem materiæ. Sane, quilibet artifex, abſque materia, ſuæ artis nequit exequi ſtudia, operaque agenda. At Deus benedictus in mundi conditione, ſine vlla prorſus extra ſe materia exiſtente, viſibilia produxit in lucem: *vnde quæ ſunt, ille quidem eſt. eſt etiam & illa quæ non ſunt. Quæ quidem ſunt, deduxit in lucem. quæ non ſunt, in ſe habet inſcripſa.* Quam magna ergo eſt iſta materia, ex qua prodierunt, quæ videntur, & plura occultat in ſeipſa, quæ non videntur? habet ergo ſe Deus ad inſtar materiæ, imo longe amplius quam materia; nam ex materia omnia proficiſcuntur, formis duntaxat, incorruptibilibus excluſis: ex Deo vero, & illæ, & ipſa quoque materia. Eſt ergo Deus materia, quia ab ipſo ſine alterius auxilio, ſiue mixtione prodierunt omnia, ad ipſum redeunt omnia, & in ipſo conſtant. Hæ autem ſunt primæ materiæ conditiones, vt ex ipſa alia fiant, & in ipſam reuertantur. At in Deo ſunt omnia, ab ipſo omnia, præbet omnia, nihil ſuſcipiens, omnia habens, id ipſum quod nõ habet, nihil: Deus igitur eſt omnia, nec aliud præter Deum quicquam. Hoc ergo modo Deus materia, quia ab ipſo omnia proficiſcuntur: *Materia*, inquit, *Mercurius purißimi aeris ... anima, anima mens, mens vero Deus*. Dialogo [illegible] dicit, quod materia conceſſa ſit omnium participatio, quia ſcilicet omnes formas recipere poteſt, & quoad ſui naturam, eſt inexhauribilis, atque inexplebilis. Atqui Deus ex ſe omnia produxit atque creauit: omnium ergo eſt particeps: nec aliquod creatum, aut omnia creata, & creanda ſimul, illius poſſunt euacuare potentiam: illa enim ſunt finita, hæc autem infinita: finitum vero quantumlibet ſit magnum, & numero, & magnitudine, infinitum euacuare ſeu exhaurire nõ poteſt. hac ergo ratione, à ſapientiſſimo Mercurio Deus vocatur materia, non autem proprie, ſiquidem Deus mutationem nullam admittit: materies autem perpetuo eſt ſubdita mutationi. Dialogo octauo dicit materiam, eſſe immortalem, quia nimirum non conſumitur formis ſibi ipſi ſuccedentibus plurimis, & variis: *Pater ſicut*, inquit, *mundum in molem congerens, totum ſphæram reddidit, imprimensque qualitatem materiæ exiſtenti immortali, eatenus materia ſempiternam habenti*: ſed Deus eſt naturæ immortalis, & ſempiternam habet rationẽ immortalitatis igitur ſecundũ hunc modũ materia appellatur. Animaduertendum tamen eſt ſecũdũ Mercurii ſententiã, materiã ex ſe huiuſmodi immortalitatẽ, incorruptibilitatẽq; nõ habere, ſed ex impreſſa ſibi

Materia quid ſit apud Mercurium.

Prima materia vocatur humida natura.

Quomodo Deus eſt materia.

Similitudo materiæ.

Deus eſt omnia.

Materia recipit omnia.

Materia eſt immortalis.

Incorruptibilitas materiæ vnde.

Deus eſt materia.

cœlitus qualitate. Exornas, inquit, *voluit Deus iſt, quod poſt ipſum eſt, quaſi immortalitate fulciens omne corpus, ne materia ab huiuſmodi congreſſu diſcedere volens, in ſuam deformitatem iterum reſolueretur.* Addit vnam eandemque eſſe, & cœleſtium & terrenorum corporum materiam, ſed diuerſum modum, ordinemque obtinere. ſiquidem in corporibus terrenis ob quaſdam exiguas creſcendi, decreſcendique qualitates, ſuam naturam, deformis apparet. In cœleſtibus vero incorruptibilis perſeuerat, ideoque pulchra & minime confuſa. *Habet hæc materia, inquit, circa qualitates quaſdam exiguas reuoluta creſcendi pariter, & decreſcendi naturam, quam homines mortem vocant: huiuſmodi autem confuſio circa terrena viuentia; cœleſtium quippe corpora vnum atque eundem ſeruant ordinem, quem ſibi ipſi primum a patre ſuo ſortita ſunt.* Ex Deo ergo habent ipſa incorruptibilitatem. Itaque, materiæ incorruptibilitatem, cum terrenorum quidem corporum, tum etiam cœleſtium, ex ſolo Dei patris omnium munere pendere, ſapientiſſimus approbat Mercurius. Non ergo materia ſuapte natura eſt æterna, atque incorruptibilis.

Vna materia omnium corporum.

Mundus non eſt bonus ob materiam.

Dial 10. Mundum bonum eſſe non poſſe, ait, ob materiæ rationem. *Mundus, inquit, pulcher quidem, non tamen bonus: etenim ex materia conſtat, paſſionibuſque ſubijcitur, primuſque eſt eorum, quæ patiuntur. Indigus præterea ſuapte natura, factus aliquando, atque genitus.* Tria ergo annotantur à Mercurio, nempe mundum non eſſe per ſe bonum, eſſe indigum, & tandem aliquando factum. tametſi *dialog.* 11. obſcurè de hoc loquatur: *Materia, inquit, mundus potentia Dei æternitas, opus æternitatis eſt mundus.* Sane, ſi materia eſt mūdus, & mundus eſt opus diuinæ potētiæ, igitur factus eſt mundus, & materia ſimiliter. Sed dicit factum ab æuo: Factus, inquit, non aliquando, factus autem ab æuo. q. d. Eſt quidem factus, ſed ab æuo, declarat quod obſcure dixerat: *Origo materiæ pendet ex æuo, nam æuum immortalitatem atque perſeuerantiam materiæ præſtat æuum autem pendet ex Deo.* Porro, quid ſit æuum in 2. Pymandri diſputaui. Ceterum, quamuis hic obſcure loquatur, quando mundus factus ſit; factum tamen eſſe dicit, atque materiam ex ſe incorruptibilitatem, immortalitatemque non habere. Ex quo licet colligere, materiam eſſe factam, & nullo modo æternam eſſe dicendam. Vnitatem præterea materiæ in eodem met dialogo 11. oſtendit, in quo de vnitate factoris loquitur: *Vna, inquit, exiſtente materia, ſi plures eſſent mundi rectores primi, ad quem illorum potiſſimum fabricatio pertineret, quod ſi ad vtrumque, ad quem prouinciæ maioris imbecillior profecto potentiori inuideret, ex quo ſeditio quædam exoriretur.* Itaque, omne corpus viuens ſeu mortale, ſiue immortale, ex materia conſtat, & anima. non viuens vero nuda pene eſt materia. Et iterum, *ſic a vna, vnaque materia*: vna eſt ergo materia, ſecundum Mercurium, viuentium, tum corruptibilium, tum etiam incorruptibilium, & inanimatorum etiam. Et dial. 12. idem profitetur: *Materia quidem vna, inquit, Deus eſt circa omnia ſimul atque per omnia, mens circa animam, anima circa aerem, aer circa materiam: neceſſitas autem prouidentiaque & natura, organa mundi ſunt, ordinisque materiæ.* de quibus ſuo loco erit mihi diſputandum. Vnam ergo eſſe omnium corporum materiam, ad mentem Mercurij, ſatis clara oſtenditur.

Mundus eſt factus.

Æuum.

Materia eſt facta, & vna eſt.

Vnitas materiæ.

Quid ſit materia.

Si autem cupis ſcire, quid ſit materia, ſecundum Mercurium, audi eum diſputantem circa finem dialogi duodecimi. *Quid aliud exiſtimas fili, eſſe materiam, quam rudem indigeſtamque molem, ſiue congeriem? hanc exiſtere poſſe ne credas, niſi ſuſcipitur quod formatur, ab aliquo certe formatur.* Quæ autem ſit materiæ forma, ſiue vita, paulo ſuperius expoſuit: *materiæ quidem vita, ſpiritus eſt, animæ, mens autem animæ. Ex mente viuens omne profluit.* Itaque, materia ſecundum ſuam naturam, eſt indigeſta congeries, cuius vita, ſiue forma eſt ſpiritus, vna omnium corporum, naturam habens creſcendi, & decreſcendi in corporibus terrenis: in cœleſtibus vero permanentiam, atque immortalitatem, idque ex munere patris omnium, ſtabilitatem illis largientis. Inſuper eſt creata, & nequaquam æterna. In Aſclepio apertiſſime teſtatur, materiam creatam fuiſſe: *Fuit, inquit, Deus & hyle, quem credimus mundum, & mundo comitabatur ſpiritus ſed non ſimiliter vt Deo, nec Deus ſunt hæc, de quibus mundus eſt; idcirco non erant, quando nata non erant, ſed iam tamtunc erant, vnde naſci habuerant.* Clariſſime iam docet mundum, ſeu materiam, non eſſe æternam; nam ſi non erant, quando nondum nata erant. æterne ergo non ſunt, quæ principium natiuitatis, atque creationis habent: in eo autem erant, vnde naſci habuerunt. hoc eſt, in Deo, à quo condita ſunt ipſe enim eſt omnium creator ſic enim ait in principio Aſclepij loquens de Deo: *Ipſe eſt, inquit, creator omnium, in quo fuerunt omnia, antequam creaſſet omnia.* Ita clarus eſt ſermo ipſius, vt inficiari (excepto ſtulto) audeat nemo. Sane, ſi Deus eſt omnium creator, & omnia erant in creatore, antequam crearentur: materia ergo creata eſt, & non æterna extra mentem exiſtens opificis. De natura credendum eſt antiquis: quare ergo non credendum eſt ſapientiſſimo & antiquiſſimo Mercurio, ita ſapienter & vere de materiæ origine diſputanti? ſubdit poſtea Mercurius, *vnde fiant omnia, & à quo fiant omnia? ex materia, de qua fiunt & ex Dei voluntate, cuius nutu efficiuntur alia.* loquitur de rebus conditis, quæ principium materiale habent à materia prima: efficiens vero à Dei voluntate; ex hoc tamen non licet inferre, materiam creatam non eſſe. *Dices*, aperta atque clara eſſe Mercurij verba, quibus proteſtatur, materiam creatam non eſſe. *Materia, inquit, creabilis eſt, tametſi creata non eſt.* *Dico*, aperte multis in locis à Mercurio dictum eſſe, Deum eſſe omnium creatorem, & illa, aliquando non fuiſſe, niſi in mente opificis tantum, quare ſi hæc ita eſſent intelligenda; tunc plane Mercurius ſibi ipſi aduerſaretur. Præterea, quæ naturæ alicui conueniunt, per aliquam potentiam ab eo remoueri non poſſunt: ſi ergo materia, ſecundum ſui naturam eſt creabilis, & eſt in rerum natura: eſt ergo creata, & non poteſt non eſſe creata. Illa ergo authoritas non eſt intelligenda, de ipſius materiæ creatione, ſed per reſpectum eorum, quæ ex ipſa materia fiunt; ſic enim non eſt creata, cum omnia fiant, & quaſi creentur ex ea.

Deus eſt creator omnium.

Materia eſt creata.

C A P. II.

Materia quid ſit ſecundum Platonem, alioſque philoſophos.

Plato de materiæ origine.

POſt ſapientiſſimi Mercurij doctrinam, Platonis quoque ſapientiam Mercurij æmulam, addere diſpoſui, cui ſane plurimum tribuo, mihique admodum placere, profiteor. Quid autem Plato de materiæ origine, conditione, atque natura ſenſerit, ſi philoſophum conſulamus, parum profecto vtilitatis in Platonis libris nos inuenturos eſſe putabimus: ſiquidem, & Platonem de hoc non recte ſenſiſſe, multis in locis philoſ. oſtendit. In *primo phyſ. tex. comm.* 79. dicit Platonem non diſtinxiſſe inter materiam & priuationem. Similiter, 66. & 89. & 3. *cæli, com.* 17 & 25. nihil de prima materia ſciuiſſe, Commentator affirmat. *Plato autem nihil ſciuit*, inquit, *de prima materia* 3. *phyſ. comm.* 25. ait, Platonem poſuiſſe infinitum, ſenſibilium principium rerum; poſuit enim infinitum in cauſa materiali, quod (ſecundum ipſius ſententiam) eſt magnum & paruum: & magnum quidem creſcit in infinitum, paruum vero ſimiliter decreſcit. Et alibi: *Plato*, inquit, *poſuit duo parua, & vnam agere.* Et 2. *de gene. tex.* 18. Platonem, ait, poſuiſſe tria principia, nempe magnum & paruum, & vnum. Et 2. *de gen. comm.* 4. dicit poſuiſſe materiam priorem elementis, ſed non maniſeſte declaraſſe, ſi in actu illa ſit, necne. Item, 1. *met. tex.* 9. aperte profitetur, Platonem poſuiſſe magnum & paruum, velut materiam, Italicos, infinitum, Empedoclem quatuor elementa, Anaxagoram partes ſimilares infinitas. Ex his ergo, atque ſimilibus philoſophi ſententiis videtur, quod Plato, aut primæ prorſus materiæ naturam ignorauerit, aut non recte de illa ſenſerit. Aiunt autem, *Platonem, Parmenidis* doctrinam fuiſſe ſecutum, ſic de materiæ natura diſputantis *Quod*, inquit, *eſt præter ens in actu, non eſt ens*. ſed materia non eſt ens in actu, niſi per formam: igitur, materia non eſt ens. Quam ob cauſam, ait philoſ. *Tetigere quidem igitur ipſam aliqui quidam, ſed non ſufficienter; primum enim ex non ente ſimpliciter aliquid fieri fatentur quatenus Parmenidem recte dicere, ſentiunt.* Sic autem Plato arguebat, vt ipſi dicunt. Materia eſt non ens, quia non eſt ens in actu. ſed omne quod fit generatur ex materia: fit ergo ex non ente. Miratur *Simplicius*, hanc Platonis doctrinam, contra ſeipſum pugnantem; nam in *Sophiſta*, contra Parmenidem diſputans, non omnia vnum ens eſſe, pluribus verbis oſtendit. Arguunt ergo Platonem inconſtantiæ, & paruæ prudentiæ, quod ſcilicet non diſtinxerit, nec ſibi conſtiterit. Sed paulliſper, quæſo, Platonem in *Timæo* diſputantem, audiamus: nec quenquam condemnemus, eius rationibus non auditis. Sane, in *Timæo* ita loquitur, cuius verba in medium adducam, vt quam rectiſſime de prima materia loquatur, legenti conſtat ſatis: *Apertius*, inquit, *quod volumus exponamus ſi quis enim cunctas figuras ex vna eademque auri materia fictas continue in alias & in alias reformet, deque vna quadam illarum præſens aliquis quid ſit, quærat, vere admodum, & tutiſſime reſpondere poſſumus, aurum illud eſſe. ſola quippe illa reſponſione tanquam tutiſſima contenti eſſe debemus. eadem de illa natura, quæ cuncta recipit corpora, ratio eſt.* hæc Plato. Si materia quæ cuncta recipit corpora, natura à Platone appellatur, natura autem cum apud Ariſto. tum etiam apud Platonem, non ens nequaquam dicatur: materia ergo apud Platonem eſt ens: ens, inquam, in aliquo

Tria principia. *1. phyſ.* 35.

Quomodo materia eſt non ens. *1. phyſ.* 79.

Platonis verba examinantur.

Materia eſt natura.

grado

De materia.

gradu entis, hoc eſt, entitas quædam actu diſtincta à forma, & per ſe; quia nimirum ſimplicia ſeipſis diſtinguuntur, non tamen eſt in actu diſtincta ab ipſa forma, quum per ipſam formam in actu conſiſtat. Plato, ſiquidem ex propria potentia recedit nunquam; *ſuſcipit enim ſemper omnia, nec vllam vnquam in ſimilem vllo pacto formam contrahit.* Hæc Plato.

Potentia eſt natura materiæ.

Simile quiddam legimus in *primo cap. de ſubſtantia orbis: Materia,* inquit Comment. *ſuſtentatur per poſſe, & potentia eſt differentia ſubſtantialis materiæ.* atqui ſi ita nude hæc Commentatoris ſententia intelligeretur, ſibiipſi aduerſaretur:

1. phyſ. 70.

ſiquidem alibi ſic loquitur: *Si potentia,* inquit, *eſſet de eſſentia materiæ; tunc materia corrumperetur in aduentu formæ.* Senſus ergo Comment. talis eſt, licet materia in prima ſui notione ſit quædam res abſoluta; eſt tamen in ſecunda notione in reſpectu ad alterum, atque ita ſibi competit potentia: ſic albedo, etſi non pertineat ad rationem hominis; pertinet tamen ad rationem hominis albi. Hoc ergo modo intelligenda ſunt Platonis verba, aſſerentis, materiam nunquam recedere à potentia propria, reſpectu vtique aliorum, non reſpectu ſui; alioqui eſſet in potentia ad ſeipſam, quod certe nequit intelligi: materia ergo non eſt purum nihil ſecundum Platonem.

Materia non eſt purum nihil.

Sequitur tex. Platonis: *Suſcipit enim ſemper omnia, nec vllam contrahit in ſimilem formam.* ſimilis habetur ſententia *3. de anima, com. 5. Recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti:* quod ita intelligendum eſſe, aſſerit Comment. in *ſolut. quæſt. 3.* Recipiens eſſe debet denudatũ reſpectu rei recipiendæ: ipſum autem nihil eſſe in actu, minime neceſſe eſt. Sic ergo materia prima, quia ad omnes abſque delectu formas recipiendas, naturam habet; nulla illi ineſſe poteſt prima, ac determinata forma. ob hoc tamen, ipſam non eſſe actu materiam, licet ad alia à ſe, ſit in potentia, non licet dicere. Hoc idem dicitur à Platone: *Recipit,* inquit, *omnia; nullam tamen contrahit formam,* hoc eſt, non contrahitur ad vnam formam tantum, ſed potentia eſt ad omnes; ex hoc tamen non ſequitur, materiam nihil in ſe eſſe.

Materia prima non habet certam formam.

7. met. 8.

Conſentit huic ſententiæ philoſoph. *Materia,* inquit, *non eſt quid, neque quale, neque quantum, neque vniuerſaliter aliquid rotam, quibus ens eſt determinatum. ſed eſt poteſtate omnia hæc.* & eſt ſenſus: materia non eſt quid, id eſt, ſubſtantia in actu, veluti eſt forma, & habens formam; ſimiliter non eſt quanta in actu, aut qualis: ſed bene eſt ſubſtantia in potentia ad omnia hæc. ſic etiam *Auerroes* intellexit. Licet ergo materia reſpectu omnium tum ſubſtantialium, tum accidentalium formarum ſit in potentia; in ſe tamen ſecundum naturam, prius eſt aliquid actu, poſterius vero poteſtate ad alia. Materia ergo eſt denudata ab eo, quod recipit; non tamen ab eſſe ſimpliciter.

Materia non eſt quid, neq; quale, neq; quantum.

Recipiens eſt denudatum à natura recepti.

Commentator quoque *5. phyſ. com. 8.* ſuffragatur etiam huic propoſito; ſic enim loquitur: *In eſſe materiæ,* inquit, *non admiſcetur actus omnino.* Senſus eſt, licet materia ſit quædam entitas, quæ eſt ſubiectum, in quo ſita eſt ad omnem formam, priuationemque potentia; in eius tamen eſſentia actus non includitur, tametſi in ſe conſiderata, diuerſa ſit ab omni actu, & ſubſtantiali, & accidentali. Platonis verba. *Omnis ſane natura fictioni ſubiecta, agitataque ab ingredientibus, & figurata quodam modo, alias aliter ſe habere videtur.* Senſus eſt, omnis natura, id eſt, prima materia, quæ capax eſt ad omnes propemodum formas recipiendas, fictioni ſubiecta, hoc eſt, variæ figurationi eſt ſubdita, proinde varia ſortitur nomina ob varietatem ingredientium formarum, alias aliter ſemper videtur: veluti auri materia, nunc Cæſaris, iam louis vocamus ſymulachrum.

Prima materia capax eſt omnium formarum.

Porro, ſi prima materia, varietati multiplicium ſubdita eſt formarum, & varias inde ſubit appellationes nominum: non eſt ergo purum nihil apud Platonem: nec de illius natura perperam Plato diſputauit. Platonis verba: *Quæ vero ingrediuntur, & exeunt, veræ, ac ſemper exiſtentium rerum ſymulachra ſunt, miro & vix explicabili modo ab ipſis rebus, quæ vere ſunt figurata:* hoc eſt, formæ rerum *actu quidem ſunt in primo artifice: potentia vero in prima materia. Sunt ergo ſymulachra idearum, quæ ſunt in mente primi opificis.* Similia quædam dicuntur à Commentatore in met.

Symulachra rerum verarum.

Sequitur Plato: *Tria in prædicamenti genere ſumenda ſunt: vnum quod gignitur: aliud in quo gignitur: aliud à quo ſimilitudinem trahit, quod naſcitur, idcirco comparare hæc ita decet. Quod recipit, matri, vnde recipit patri, naturam iſtorum mediam proli.* Quid clarius hac Platonis ſententia? materiam, matri comparat, idque rectiſſime; nam, quemadmodum mater nouorum gignendorum ſemper fœtuum agitur deſiderio, virtutemque habet intrinſecam ad illorum partum edendum; nec tamen ipſa idem, quod noui quotidie, quos peperit fœtus; ita plane materia ſemper geſtit ad nouarum editionem formarum, ad quarum partum, intrinſecam & quaſi inexplebilem habet virtutem pariendi; nec ipſa tamen eſt, quæque illarum ingredientium, & exeuntium formarum: eſt ergo materia ens; & nequaquam non ens, ſecundum Platonem.

Materia, matri comparatur.

De materia.

1. met. 17.

Dices, Com. aliud ſentire. nam ſic loquitur. Quod *materia non habet aliquã diſpoſitionem neq; ſubſtantialem, neq; accidentalem: igitur non eſt ſubſtantia neq; accidens,* Dico, Comm. ſententiam ſic eſſe intelligendam; materiam ſcilicet non habere propriam formam, alioqui apta non eſſet, quæ poſſet alias recipere; ſic enim dicit in lib. de ſubſtantia orbis: materiam aliã formam recipere non poſſe: niſi priori corrupta; ſiquidem vnam tantummodo formam ſubſtantialem ſubiectum habeat, neceſſe eſt.

Materia habet vnã formam.

1. phyſ. 63.

Quare, ſi aliqua ineſſet materiæ forma coæterna; omnis profecto tranſmutatio, teſte ipſomet Comm. in accidentibus eſſet numeranda. Præterea, ſi materia eſſet ſolummodo in potentia, & nullum actum haberet; tunc plane nihil eſſet omnino, atqui, teſte *Com.* materia in potentia, fundatur in ente in actu: materia ergo prius eſt aliqua in ſe actualitas, quam ſit potentia ad alia.

3. cœl. 29.

Materia non eſt ſola potentia.

1.

Amplius, ens in potẽtia, eſt ens ſecundũ quid *5. met. com. 7.* ſunt n. entia in anima. ſed ens in anima eſt ens diminutũ *6. met. com. vlt.* Si ergo materia eſt ens in potentia tantum: eſt ergo ens diminutũ. Quod certe non probatur *phyl.* aſſerenti, materiam non eſſe ens in actu, quemadmodum eſt compoſitum, neque eſſe non ens per ſe, & ſimpliciter: ſed eſſe ens medium in actu, & purum nihil, hoc eſt, ens in potentia, ſicut dictum eſt. *1. phyſ. 78.*

2.

Item, *6 met. com. 4. Et in principio ſeptimi,* ſubſtantia à philoſopho diuiditur etiam in materiam & formam. ſed ſubſtantia eſt ens: ergo materia eſt ens. Quando enim alterum de altero prædicatur, quidquid prædicatur de prædicato; prædicatur etiam de ſubiecto. ſimile quiddam habetur *2 de anima,* vbi diuiditur ſubſtantia in formam, & materiam, & in compoſitum ex vtraque. Nam ſubſtantia, inquit Comm. non componitur ex non ſubſtantiis. *7. met. 8.*

3.

Et, volens probare materiam ab aliis eſſe diuerſam, ait, *omnia prædicamenta dici de ſubſtantia,* ſubſtantiã vero de materia. Quamobrem, ſi ſubſtantia, quæ eſt vna de condiuidentibus ens, prædicatur de materia; & ens ergo ſimiliter. Iterum, ſi materia eſt purum nihil; non poteſt plane eſſe tranſmutationis ſubiectum: ſiquidem quod omnino nũ eſt, non eſt, nec eſſe poteſt eorum ſubiectum, nec etiam eſt ens rationis; nam rerum realium ſubiectum debet eſſe, & ipſũ reale: igitur materia eſt ens reale, & non ens rationis, aut purum nihil. Itaque, non video quid diſcriminis ſit inter *Platonem, & Philoſophum,* atque *Commen.* de materiæ natura diſputantes, niſi fortaſſis, quod Platonis verba aut legere neglexerint, aut alio modo interpretari voluerint. Mihi tamen ſatis aperte eſſe videntur, quod certe, vt clarius fiat, aliqua ſubſcribemus.

CAP. III.

Timæus Platonis de prima materiæ proprietatibus.

Materia vocat gremium.

SED ita intelligendum eſt, inquit, *quod cum eſſe debeat egregie rerum omnium formarum varietate diſtincta, nunquam aliud ipſum formationis huius gremium bene erit præparatum; niſi informe ſit. & ſuapte natura omnibus formis, quas recepturum eſt, careat. nam ſi eris alicuius eorum, quæ in ſe recipit ſimile, cum contraria in eum, rerum ſimile eſt, naturam, aut aliam prorſus ſuſcipiet nequaquam eius ſimilitudinem & effigiem exprimet, cum præſentiam ſui ingerat; nam quæ ſit, vt nullam ſibi propriam habeat ſpeciem, quod eſt omnia genera ſuſcepturum. vt, qui vnguenta ſuauiter redolentia confecturi ſunt, humidam materiam, quam certo odore condire volunt, ita præparant, odorem nullum propriam habeat. Et qui materijs mollibus, impreſſionique cedentibus figuras imprimere aliquas volunt, nullam omnino priorem in eis figuram apparere patiuntur, ſed ex a ſpiritu quadam leuigatione eas poliunt. Itaque illud quod in omnibus paſſim æternorum ſimulachra recte ſignandum eſt, his omnibus formis natura ſua careat, neceſſe eſt.* Hæc Plato, quibus manifeſtiſſime docet primam materiam, quam gremiũ recipiendarum formarum appellat, omni prorſus propria, ac peculiari forma vacare, alioqui nullo modo apta eſſet, quæ nouas perpetuo poſſet recipere formas. Materiæ ergo natura eſt talis, teſte philo. *7. met. vlt.* vt nouam ſemper formã recipere valeat. Idipſum approbat Comm. *lib. de ſubſt. orbis:* Et Natura, inquit, *materia ſubſtantiatur per poſſe.* Et *8 met tex. 33 Materiam dico, quæ non eſt hoc aliquid ens actu; poteſtate tamen eſt hoc aliquid: nam natura materiæ eſt talis quod per eam poteſt vni eſſe, & non eſſe.* quod plane fieri non poſſet, ſi propriam formam materia haberet. Nam, vt dicit Plato, *intrinſeca forma exſiſteret, vt ingredientis effigiem expri-*

Materia non habet propriam formam.

2. phyſ. 15.

7. met. 5 3.

mere

De materia.

mere non poſſet : vacat ergo prima materia ingredientium, atque exeuntium formarum ſimilitudine, non autem propria entitate. *Dicis*, quomodo materia ſit in potentia ad infinitas formas, cum ſit ipſa finita? *Reſp.* ſe habere ad inſtar infiniti in potentia, quæ plane non eſt reſpectu actus, aliter eſſet finita; ſed potius reſpectu potentiæ, quæ ſemper materiam comitatur: vt 9. *met.* 11. vnde 12. *met.* 14. Materia, quia non habet formam propriam; ideo non habet naturam propriam, ſed ſua natura eſt in comparatione, quod plane intelligendum eſt de ſecunda, & non de prima ſignificatione materiæ. Porro, materiam non habere formam propriam, clare docetur 1. *phyſ. comm.* 63. *Neceſſe eſt*, inquit Comm. *vt iſtud ſubiectum, ſcilicet materia prima ſit vnum, quia non habet formam dantem nomen, & diffinitionem vnam.* Et *comm.* 66. *Ipſa*, inquit, *materia non habet in ſe formam propriam, neque priuationem propriam*, nam ſi haberet propriam, non reciperet omnem formam; ſimiliter ſi haberet priuationem propriam. Et *comm.* 69. *Si haberet formam propriam, nullam aliam reciperet, ipſa permanente. ſed ſtatim corrumperetur, quam cito alia forma generaretur:* Et *comm.* 79. *Omne habens materiam*, inquit, *eſt generabile & corruptibile*, nam in natura materiæ eſt priuatio formæ. ſi ſit in ſua natura eſſet formata, non reciperet formas, niſi ens generaretur ex ente: quemadmodum ſi in ſua natura eſſet priuatio ſimpliciter; tunc omnino nihil generaretur ex ea: eſt igitur quaſi compoſita ex eſſe, & non eſſe. Et eſt ſenſus: materia quia in ſe conſiderata, eſt aliqua entitas, habet eſſe; quia vero non habet formam propriam, & illius actum entitatiuum, pendet ex forma, habet quaſi non eſſe. 4. *phyſ. comm.* 59. declarat quomodo materia non habeat formam; verba autem *philoſ.* ſunt iſta: *Et alio modo dixerunt illud, in quo non eſt aliquid demonſtratum, neque ſubſtantia corporalis, & ideo dixerunt quidam quod vacuum ſit materia corporum, & iſti dixerunt, materiam eſſe locum. & non bene dixerunt; materia enim non eſt ſeparata à rebus.* ſubdit Commentator, *cum dicimus in materia nihil eſſe demonſtratum in actu: non intelligimus, quod poſſit denudari à rebus demonſtratis in actu; ſed intendimus quod in ſua eſſentia non ſit aliquid demonſtratum: quoniam ſi ita eſſet, non reciperet res demonſtratas.* Nam, *ſi aliqua forma, aut aliqua priuatio eſſet eſſentialiter in materia, non reciperet alias formas.* 3. *cæli comm.* 67. diſcrimen ponit inter elementa, & primam materiam: *Elementa*, inquit, *ſunt materia corporum compoſitorum prima vero materia, corporum ſimplicium primo deinde mediantibus elementis, corporum compoſitorum. Neceſſarium autem eſt, vt receptibile careat forma, quam recipit, non autem omnino omni forma; quia vero prima materia, eſt receptibilis omnium formarum; ideo non debet habere aliam formam omnino, quia eſt materia vniuerſalis: elementa vero quia non ſunt receptibilia omnium formarum, hac de cauſa non debent denudari à ſuis formis.* Itaque hæc Com. doctrina, atque philoſ. à Platone non diſſentit, dicente in *Timæo*, primam materiam, propriam formam non habere. Sequitur Plato. *Quamobrem vniuerſi quod & genitum eſt, & ſenſibus omnibus manifeſtum, matrem ipſam, receptaculumque, neque terram, neque aerem, neque ignem, neque aquam eſſe dicamus: neque rurſus ex his aliquid conſtitutum, aut aliqua, ex quibus proprie hæc ipſa ſubſiſtunt; ſi dinuiſibilem potius ſpeciem quandam, & informem ſinum omnium capacem, qui modo quodam ambiguo, & vix explicabili, diuinæ, & intelligibilis naturæ ſit particeps.* Hæc Plato. Multis nominibus materiam appellat, nempe matrem, gremium, ſinum informem, omnium capacem, ſpeciem inuiſibilem; receptaculum omnium formarum, denique diuinæ, & intelligibilis naturæ æmulatricem. Matrem vtique ob eas, quas diximus rationes: gremium, cum omnia propemodum, quaſi ex ſuis prodeant viſceribus: ſinum autem, quaſi omnia fouentem, & recipientem: ſpeciem inuiſibilem, vtpote habentem ſuam pulchritudinem, & entitatem, nobis autem incognitam: denique omnium receptaculum, ac diuinæ naturæ participem. Sane, quemadmodum ex Deo omnia, cum corporalia, tum etiam ſpiritualia prodeant; ſic & ex prima materia, & ſimplicia, & compoſita naſcuntur corpora: quamobrem, Deus à Triſmegiſto, materia, vt diximus vocatur: deinde ſequitur: Materia prima, inquit, non eſt aliquod ex elementis, nec ex elementis conſtituta, ſed potius quædam inuiſibilis ſpecies. diſtinguit vtique materiam à quatuor elementis. Quare ergo philoſ. à Platone inter primam materiam, & quatuor elementa, nullum diſcrimen poſitum fuiſſe dicit? ſic enim loquitur: *In Timæo nullam Plato determinationem poſuit; non enim dixit manifeſte.* Sic etiam Commentator: *Plato in Timæo hæc quatuor poſuit, & materiam priorem eis. Sed non manifeſte*, inquit, *vtrum iſta materia ſit exiſtens in actu, an non: neque dixit in hoc ſermone quicquam manifeſte, niſi, quod materia eſt recipiens tantum.* Hæc Comment. Bone Deus! Si Plato dixit, primam materiam non eſſe aliquod ex elementis. diſtinxit ergo eam ab elementis, & actum, ſiue aliquam entitatem habere profitetur; nam quomodo aliquid poteſt eſſe omnium formarum receptaculum, niſi aliquam habuerit entitatem, præſertim ſi à quatuor diſtinctum fuerit elementis. Sed modeſte profitetur, materiam primam, vix intelligi poſſe, eam tamen aliquam habere entitatem, affirmat. Vnde ſequitur in Platone. *Ipſa autem comprehendi per ſe nullo pacto poteſt: ſed quantum ex ſupradictis, naturam eius attingere licet.* & poſt pauca. *Hæc materia, omnibus, quæ gignuntur, ſedem exhibet, ſine tangentis ſenſu tangitur, adulterina quadam vix opinabili cognitio.* Hæc Plato. Itaque, materiam habere entitatem, Plato affirmat: ſed cognitu difficilem eiuſque cognitionem adulterinam appellat, quia nimirum (teſte Themiſtio.) *Cognitio extranea, adulterina nuncupatur:* cognitio autem extranea eſt, quando rem, non per ipſius faciem; ſed per alterius ſimilitudinem, contemplamur. At materia carens propria forma, quaſi ſine facie conſpicitur; omne enim, quod cognoſcitur, in quantum eſt in actu cognoſcitur: forma autem eſt actus. Quia ergo materiæ non ineſt propria forma, ex qua pendet legitima cognitio, & per analogiam ad alia cognoſcitur, & difficilis, & adulterina, ipſius vocatur cognitio. Hæc eſt Platonis, de cognoſcenda materia, ſyncera, veraque doctrina: à qua profecto philoſ. eiuſque Comm. (vt mihi videtur) non longe abſunt, neque diſſentiunt: *Materia*, inquit Comment. exponens textum philoſophi, *ſubiecta natura ſcibilis eſt per analogiam, nõ poteſt intelligi per ſe, cum non ſit aliquid in actu habens quidditatem, ſed intelligitur per comparationem, propter latentiam ſuæ ſubſtantiæ; ideoque cum volumus dare ſubſtantiam eius, dicimus ipſam eſſe illud, cuius proportio ad ſubſtantiam eſſe, eſt ſicut proportio cupri, ad idolum, aut ligni ad ſcamnum*, q. d. quia caret propria facie, cognoſcitur per relationem ad faciem alterius, ſcilicet formæ, quæ eſt cauſa ſuæ cognitionis, cum ſit actus, & mouens. vnde licet vnum, ſine alio cognoſci non poſſit: materia vero non eſt ſuæ cognitionis cauſa; quippe, quæ non ſit actus, nec ſpeciem moueat: forma autem, & ſuæ, & materiæ cognitionis cauſa; non tamen ſeorſum à materia, ſicut albedo eſt viſibilis; non tamen ſine ſubiecto. Sic à Commentatore annotatur 4. *phyſ. comm.* 16. *Vltimæ cauſæ entium*, inquit, *ſunt materia & forma, prima principia ſimplicia entium, & ſcire quidditatem principiorum vltimorum, eſt difficile: & ſcire formam abſque materia, eſt impoſſibile.* ſic etiam philoſ. *& cognitio iſtorum duorum, abſolutum ab altero, non eſt facile.* Amplius, ad hoc propoſitum faciunt, quæ dicuntur 12. *comm.* 14. materiam ſcilicet non habere eſſe, niſi per hoc, quod ſentitur, & non per ſe: *Materia*, inquit, *eſſe non eſt, niſi ſecundum quod ſentitur*, id eſt, propter illud, quo ſit ſenſibilis, & hæc eſt forma; materia enim eſt ſenſibilis per formam, & per illud habet eſſe, per quod ſentitur: quia nimirum per illud eſt in actu: & per quod eſt in actu ſentitur, & cognoſcitur. Amplius, materiam non eſſe elementum, neque ex elementis, vt dicit Plato: nonne idem habetur 8. *met tam.* 8. *Materia*, inquit philoſ. *non eſt elementum, neque ex elementis.* Itaque, ſi candido animo Platonis doctrinam, de materiæ origine perſcrutati fuerimus, à philoſophi, atque Commentatoris ſpeculatione, non multum diſſonaſe videbimus.

Materia quomodo eſt in potentia ad infinitas formas.

Materia non habet propriam formam.

Materia non eſt ſine forma.

7. met. 8.

Materia prima differt ab elementis.

Materia nomina.

Mater. Gremium. Sinus. Species.

Receptaculum.

Reprehenduntur philoſ. & Commentator. 3. gen. 4.

De materia.

Adulterina cognitio.

3. de an. 44

Cognitio materiæ difficilis.

1. phyſ. 69.

Forma eſt cauſa cognitionis.

Commentator.

Materia non eſt elementum neque ex elementis.

CAP. IV.

Plotini philoſophia de origine, atque natura primæ materiæ.

QVid ſit prima materia ſecundum Platonem, hactenus me elucidaſſe puto: quod Plotini vere Platonici doctrina, muniendum eſſe putaui, ne fortaſsis ad mentem noſtram, Platonem accommodaſſe videremur. Hic igitur dare Enne. ex profeſſo Plotinus ſic loquitur: *Cetera quidem omnia*, inquit, *quæcunque aliquid in potentia ſunt, id habent, vt etiam in actu aliud quiddam ſint. Quod quidem cum iam ſit, vergatque ad aliud, eſſe in potentia iudicatur. At vero materiam ipſam, quam eſſe entia omnia in potentia quanam conditione eſſe actu entium aliquid poſſumus affirmare?* Et eſt verborum Plotini talis ſenſus; reliqua entia omnia (excepta prima materia) ita ſunt in potentia; vt tamen habeant actum per ſe entitatiuum, hoc eſt, propriam formam: prima autem materia cum ſit in potentia ad omnes formas, propriam formam non habet, ideoque per ſe non eſt aliquod ens actu. vnde ſubdit: alioqui non iam entia cuncta in potentia: ſi igitur entium nullum eſt; neceſſe eſt neque ens quidam ipſam eſſe. Itaque cum nullum ſit entium, quomodo actu aliquid eſſe poterit? Plotinus, materiam eſſe omnino non ens, nequaquam affirmat: ſed non eſſe

Enn. 2. lib. 4. cap. 4

Materia prima non eſt in actu.

Quomodo materia non ſit ens.

De materia.

non eſſe ens in actu completum, quippe, quæ formam propriam non habeat; ſic enim ea, quæ ſequuntur verba, ſonare videntur: *Forſan, inquit, nullum eſt horum, quæ in ipſa ſunt. Quid tamen prohibet hanc aliud quiddam eſſe?* quaſi diceret, etſi non ſit aliquid eorum, quæ in ipſa ſunt; per ſe tamen eſt aliqua entitas, ab aliis diſtincta. Nam etſi materia non habeat actum entitatiuum, hoc eſt, actum exiſtentiæ, qui à forma procedit per ſe, cum illum habeat in compoſito, cuius ipſa eſt pars, per potentiam formæ; habet tamen actum entitatiuum, quia nimirum eſt quædam entitas à formæ entitate diſtincta, & natura, & ſubſtantia: ſiquidem pars ſubſtantiæ, eſt ſubſtantia: materia autem eſt pars ſubſtantiæ demonſtratæ, ideoque eſt ſubſtantia, & alia ab ipſa forma: non ergo materia eſt pura potentia, & nihil in actu; alioqui eſſet pura priuatio: ſed eſt quædam entitas habens actum ſuæ eſſentiæ, & exiſtentiæ; quatenus eſt Dei effectus, non exiſtens purum nihil: in compoſito autem apta nata eſt recipere actum formæ, actum vtique exiſtendi; quatenus forma, & ipſius materiæ, & compoſiti, actus exiſtit. Itaque, materia eſt quædam entitas; non tamen à ſe habet actum exiſtendi. Sequitur Plotinus: *Siquidem neque omnia entia in materia ſunt. Profecto, ſi nihil ſit eorum, quæ ſunt in ipſa, hæc vero ſint entia, non ens dicetur.* intellige ſicut dictum eſt. Declarat, quare non ens appellatur. Item: *Quatenus informe aliquid cogitatur,* inquit, *non eſt ſpecies: neque igitur in illis quidem velut ens numerabitur.* Senſus eſt, materia, ſi rei ſpeciem, ſeu formam habenti comparetur; quia propriam formam non habet, quaſi non ens reputabitur; ſic enim loquitur: *Ad illa, inquit, comparata, non ens cenſebitur.* cap. 5. fortius arguens, materiæ naturam maxime perſtringit, & quaſi ad nihilum reducere videtur: *Materia, ait, eſſe in potentia conſiſtit; quatenus in ea futurum conſideratur. at enim eſſe ipſi ſolum eſt idipſum, quod futurum permittitur, quippe cum eſſe ipſius in illud quod erit, referatur, atque differatur. Quod igitur in potentia, non quidem aliquid, neque ſecundum ſeipſum ens aliquod eſt. ſed ipſum, quod eſt, materia eſt, merito non eſt in actu. ſi enim aliquid ſit in actu; idipſum quod eſt in actu, materia non eſt: merito ergo non eſt in actu.* Eſt idem ſenſus, ſiquidem actus exiſtendi pendet à forma, materia vero prima caret propria forma, ad futurum quaſi ſuum eſſe tranſmittit, non quia ipſa ſit purum nihil. Quamobrem, vt dicit Plotinus, *materia eſt quaſi reiecta, & ſegregata ab ente, quia ſeipſam permutare non valet, ſed quod ab initio erat. erat enim non ens. ita ſeſe ſemper habet.* Non dicit omnino à numero entium eſſe reiectam, ſed quaſi reiectam, quia ſcilicet optimum entium illi proprie non ineſt; ideoque quaſi à numero entium exulet, & ſuæ patitur ignominiæ repulſam. *Vbi, inquit, entium ordo deſinit, hæc iam apparet. atque ab his, quæ poſt ipſam ſunt, coercetur: & cum vtriſque coercetur, in actu quidem eſt ad neutrum. ſolum vero reſidet in potentia, relictaque eſt debile quiddam, & vmbratile ſimulachrum, formari non valens.* Eſt igitur aliquid, tametſi debile aliquid, quia ſua priuatur fortitudine, nempe, quæ eſt rei compoſitæ ſpecies, fortitudo, atque actus. vnde licet materiæ coarctetur ab vtriſque, nempe à puro nihil, & ab ente perfecto in actu; ipſa tamen in actu eſt ad neutrum, hoc eſt, eſt medium inter purum nihil, & ens in actu. Simulachrum eſt veri entis; non tamen eſt verum & per ſe ſubſiſtens ens: *Quapropter, inquit, ipſa materia in ipſa non eſſe, ſuum eſſe habet; habet enim eſſentiam ſuam in potentia. proinde ſi actum introduxeris, ſubſtantiæ illius cauſam ſuſtuliſti.* Senſus eſt, eſſe materiæ eſt in non eſſe, propter carentiam propriæ formæ, ob cuius gratiam, eſſe, quod naturaliter habet, eſt quaſi non eſſe: in aduentu autem nouæ formæ, quaſi ſuum eſſe quo eſt in potentia, amiſiſſe videtur. Porro, primam materiam non eſſe purum nihil, nec aliquod ex elementis *lib. 4. Enn. 2. cap. 6.* ſatis clare oſtendit; nam & corporum ſuſceptaculum ab eo vocatur, Platonem vtique ſecutus: *De ſuſceptaculo, inquit, corporum deinceps ita dicatur. Principio quod oporteat corporibus aliquid eſſe ſubiectum, quod aliud quiddam ſit præter corpora ipſa, elementorum commutatio nobis oſtendit.* Hæc Plotinus. Si materia prima eſt corporum ſuſceptaculum, & non vnum elementorum: aliquam ergo habet entitatem, & non eſt purum nihil. *Cognoſcitur, ait, ex corporum tranſmutatione. ſiquidem omnia corpora in ipſam reſoluuntur, ipſa vero minime. Quatuor autem elementa, prima materia non ſunt, quoniam diſſoluuntur; ſine materia autem non ſunt, alioquin molem atque magnitudinem non haberent. ſpecies vero ad qualitatem ſpectat & formam, materia autem ad ſubiectum.* Plus ſatis conſtare arbitror, ex Plotini ſententia, cum à quatuor elementis, tum etiam à forma, ſiue ſpecie primam materiam eſſe diſtinctam: ipſa namque eſt corporum receptaculum atque ſubiectum; nec tamen eſt aliquod elementum neque forma: habet ergo aliquam entitatem. Addit, elementa non ſunt materia prima, quia reſoluuntur. igitur materia prima non reſoluitur: eſt ergo incorruptibilis. Idem ſentit philoſ. *Eſt, inquit, ingenita, & incorruptibilis ſecundum ſe, corrumpitur autem per accidens: quia corrumpitur priuatio.* Hæc phil. Dico, quare ergo materia non dicitur corruptibilis propter formam, quæ etiam accidit materiæ, & corrumpitur; quia ſcilicet forma non eſt per ſe corruptio, ſed generatio: priuatio vero eſt omnia. vt igitur amphora corrumpitur propter vitium, quod in ipſa corrumpitur, ſic materia propter priuationem quæ per ſe corrumpitur. Ea vero materia eſt incorruptibilis, quæ eſt vna numero omnium, & ſuſceptiua omnium formarum: vna autem numero dicitur in illo priori, in quo formas præcedit; ſic enim eſt vna numero, quia ſolum de ſeipſa prædicatur: communis vero per ſubiectionem, quoniam omnium eſt formarum ſuſceptiua. Itaque, prima materia non eſt aliquod elementum, ſicut ipſemet Plotinus ſcribit capite ſeptimo. Proinde contra *Empedoclem pro materia, Elementa ponentem. Elementorum corruptio ipſa reclamat, inquit. Anaxagoras quoque, mixturam quandam inducens, velut aquam ducenſque, hanc non aptitudinem quandam habere ad omnia, ſed actu omnia continere: profecto intellectum quem introduxerat tollit è medio: quippe cum non eum dicat formam ſpeciemque tribuere, neque priorem eſſe materia, ſed cum materia ſimul. Impoſſibile quidem eſt ſimul eſſe; ſi enim mixturæ ipſum eſſe, eſt particeps; certe ens ipſum antiquum eſt: quod ſi & ipſum ens mixtura quadam eſt, alio quodam his opus eſt tertio. Quamobrem, ſi neceſſe eſt, verum artificem eſſe priorem; quidnam oportuit ſpecies ſecundum exigua in materia eſſe: deinde intellectum inextricabilis negotia confuſa diſcernere.* Porro, quæ fuerit Anaxagoræ, de mundi origine ſententia, in principio Pymandri, ſatis puto clare oſtenſum fuiſſe. *cap. 8.* In eiſdem ſeſe interpretatur, aperiens tandem, quid ſit ipſa prima materia: *Oportet, inquit, ipſam nihil eſſe compoſitum, ſed ſimplex, & vnum quiddam ſuapte natura; nam ita demum omnium erit vacua.* cap. 14. diſcrimen ponit inter materiam & priuationem. *Sane, inquit, vnam ſubiecto, ratione vero duo: tametſi materiæ accidat priuatio; diffinitione tamen diſtinguimus.* Enneadis 3. lib. 6. cap. 7. Materiæ nomina atque proprietates mirifice depingit: *Materia prima, inquit, eſt incorporea, quoniam corpus poſterius eſt atque compoſitum: & ipſa vna cum alio complet corpus.* vocatur ſic à Plotino, quia caret propria forma: omne autem corpus & propriam formam & materiam habet. Sequitur: *Cum vero, inquit, materia neque anima ſit, neque mens, neque vita, neque ſpecies, neque ratio, neque terminus, neque poteſtas, entis vtique appellationem ſortiri non debet, ſed merito non ens nominabitur: neque tamen ita non ens dicitur, vt motus, vel ſtatus non ens dici ſolet. ſed reuera non ens, ſimulachrum & imaginatio molis, appetitioque ſubſtantiæ ſine ſubſiſtentia ſtans quidem non in ſtatu, ſed vndique ſe inuiſibile, & videre volentem effugiens, & quando quis non videt, tunc quodammodo præſens: quando vero quis intentius inſpicit, non perſpectum. Rurſus in ſeipſo contraria ſemper apparens paruum magnum, minus, magis, deficiens, ſuperexcedens, ſimulachrum, neque manens, neque rurſus aufugere valens, neque vel hoc vnum valebit, quippe cum valorem ab intellectu nullum acceperit, ſed in defectu totius entis factum fuerit. Quapropter in qualibet ſui denominatione, mentitur & fallit, nempe ſi magnum excogitetur, interim paruum eſt, ac ſi magis, eſt minus, atque ens, quod in eius imaginatione occurrit: non ens eſt, velut lubricum quiddam fugiens, adeo, vt quæ in ipſo fieri videntur, lubrica ſint, ſimulachra in ſimulachro, profecto ſicut in ſpeculo, vbi alibi quidem ſitum eſt aliquid, alibi vero apparens, & quod videtur impletum, nihil habens, apparens vero omnia. Quæ vero ingrediuntur, & exeunt imitamina entium, atque ſimulachra in ea ſimulachrum informe, & quia informe, ideo tibi viſa, videntur quidem in ſubiectam materiam nonnihil efficere: faciunt vero nihil, vtpote quæ debilia fluxaque ſunt, neque ſoliditatem vllam habent, ſine vllam repercutiendi virtutem. Materia quoque cum nullam ſoliditatem habeat, penetrant in eam non diuidentia, vt imagines in aquam, vel forte perinde, ac ſi quis in id, quod vacuum dicitur quaſi formas immittat.* Hæc Plotinus.

Materia non eſt pura potentia.

Materia non ens.

Quomodo non ſit in actu.

Non eſt in ordine entium.

Materia tenet medium.

Materia prima non eſt purum nihil nec corpora elementorum.

Materia ſuſceptaculum & ſubiectum.

Materia prima non eſt corruptibilis.

De incorruptione materiæ. phyſ. 2.

Quæ materia ſit incorruptibilis.

Opinio falſa.

Quid ſit prima materia.

Quod non ſit priuatio.

Nec corpus nec anima.

Materiæ conditiones.

Materia eſt ſic ſpeculum & ſimulachrum informe.

CAP. V.

Diui Auguſtini ſententia de materia prima.

QVoniam ampliſſima eſt de primæ materiæ natura, proprietate, atque origine, diſputatio, hac de cauſa latiſſime quoque mihi ſcribendum eſſe putaui, & non modo, quid phil. ſenſerint, differendum; verum etiam quid phil. pariter ac theologi diſputarint. Cum autem hoc eſſet mihi faciendum, à theologorum principe, nempe à diuo Auguſtino exordiri volui, eiuſque rationes in medium adducere. Itaque Aug. de natura primæ materiæ ſic loquitur: *Ego vero domine ſi totum confitear tibi ore meo, & calamo meo, quidquid de iſta materia docuiſti me, cuius antea nomen audiens, &*

Auguſt. de materia origine. lib. 12. confeſſ. cap. 2.

nec

De materia.

Prima opinio Auguſt.

non intelligens, narrantibus mihi eis, qui non intelligerent, eam cum ſpeciebus innumeris & varijs cogitabam. & ideo non eam cogitabam, fœdas & horribiles formas perturbatis ordinibus, voluebat animus; ſed formas tamen, & informe appellabam non quod careret forma, ſed quod talem haberet, & vt ſi appareret inſolitum & inconueniens auerſaretur ſenſus meus, & conturbaretur infirmitas hominis. Verum autem illud quod cogitabam, non priuatione omnis formæ, ſed comparatione formoſiorum erat informe. & ſuadebat vera ratio, vt omnis formæ qualiacunque reliquias omnino detraherem, ſi vellem prorſus informe cogitare. & non poteram; citius enim non eſſe cenſebam, quod omni forma priuaretur, quam cogitabam quiddam inter formam & nihil, nec formatum, nec nihil, informe prope nihil.

Prope nihil. *Et intendi in ipſa corpora, eorumque mutabilitatem altius inſpexi, qua deſinunt eſſe, quod fuerant, & incipiunt eſſe, quod non erant, eundemque tranſitum de forma in formam, per informe quiddam fieri ſuſpicatus ſum, non per omnino nihil: ſed noſſe cupiebam, non ſuſpicari. Mutabilitas*

Non eſſe omnino nihil. *enim rerum mutabilium, capax ipſa eſt formarum omnium, in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid eſt? Nunquid animus? nunquid corpus? nunquid ſpecies animi vel corporis? Si dici poſſet, nihil aliquid eſt, & non eſt, hoc eam dicerem; & tamen vtcunque erat, vt ſpecies caperet iſtas viſibiles & compoſitas.* A Platonis philoſophia, vti Platonicus, nequaquam diſſentit, qui materiam primam, formarum receptaculum appellat, propria forma carens; ideoque & ipſa, & non eſſe videtur. Sequitur Auguſt. *Et vnde vtcunque erat*

Cap. 7. Materia prima à Deo creata.

niſi eſſet à te, à quo ſunt omnia, in quantumcunque ſunt: ſed tanto à te longius, quanto diſſimilius; feciſti enim cælum & terram, non de te, nam eſſet æquale vnigenito tuo, ac per hoc & tibi: & nullo modo iuſtum eſſet, vt æquale tibi eſſet, quod de te non eſſet. & aliud præter te non erat, vnde faceres ea, & ideo de nihilo feciſti cælum & terram, magnum quiddam, & paruum quiddam. Duo quædam feciſti, vnum

Vnum prope te, & aliud prope nihil. *prope te, & aliud prope nihil: vnum, quo ſuperior tu eſſes, alterum quo inferius nihil eſſet. Tu domine feciſti mundum de materia informi, quam feciſti de nulla re. Illud autem totum, nempe chaos prope nihil erat, quoniam adhuc informe erat; iam tamen erat, quod formari poterat.* Et alibi. *Prima, inquit, materia facta eſt confuſa & informis, vnde omnia fierent, quæ diſtincta atque formata ſunt, quod credo à Græcis chaos appellari. ſic enim & in Sapiente legimus: Qui*

Lib. 1. cont. Manich. cap. 5. 6. Materia inuiſa.

feciſti mundum de materia informi alij codices habent, De materia inuiſa. Et ideo Deus rectiſſime creditur omnia de nihilo feciſſe, quia etiamſi omnia formata de iſta materia facta ſunt, hæc ipſa tamen omnino materia de omnino nihilo facta eſt. omnipotens ſiquidem, nulla re adiuuandus erat, quam ipſe non fecerat. ſi enim ad ea, quæ facere volebat, adiuuabat eum aliqua res, quam ipſe non fecerat, ſicut operantur aliqui opifices, qui materiam ipſi non faciunt, non erat omnipotens, quod, ut ſacrilegum eſt credere. Informis ergo illa materia, quam de nihilo Deus fecit: appel-

Nomina primæ materiæ. *lata eſt primo cælum & terra, & dictum eſt: In principio fecit Deus cælum & terram, non quia iam hoc erat, ſed quia iam hoc eſſe poterat: nam & cælum ſcribitur poſtea factum. Quemadmodum ſi ſemen arboris conſiderantes dicamus ibi eſſe radices, & robur, & ramos, & fructus, & folia, non quia iam ſunt, ſed quia inde futura ſunt, ſic dictum eſt. In principio fecit Deus cælum & terram, quaſi ſemen cæli &*

Confuſa materia. *terræ, cum in confuſo adhuc eſſet cæli & terræ materia.* Ex hac autem Auguſtini interpretatione, vna videtur eſſe omnium corporum materia, ac eiuſdem planè rationis. Reuera, ſi materia eſt prope nihil, ita vt inter ipſam & nihil, medium aliquod excogitari non poſſit: ſin cœleſtium atque inferiorum non eſſet eadem corporum materia; profectò cœleſtium ratio corporum, nobilior eſſet iudicanda, atque ita à terrenorum ratione diſſentiens, & à nihilo magis recedens, ſicque materiæ rationem amitteret, & formæ rationem

Vna materia omnium corporum. ſubiret. In cauſa autem, quare cœleſtia corpora corruptioni ſubdita non ſint, eſt, quia illorum corporum forma ſubſtantialis, actiuarum qualitatum, atque paſſiuarum vacant controuerſia ſeu contrarietate. Quemobrem non ineſt illis paſſio cum abiectione contrarij. Sane, ignis & terra (teſte philoſ. in lib. de ſenſu & ſenſato) non agunt & patiuntur

Vnde corpora cœleſtia ſunt incorruptibilia. adinuicem, quia huiuſmodi, ſed quæ annexam habent contrarietatem. hanc etiam ob cauſam, corpora elementaria, & mixta propriam habent paſſionem, atque adinuicem

1\. tranſeunt, agunt & patiuntur. Itaque, hoc modo ineſt corporibus cœleſtibus materia eiuſdem rationis cum inferioribus, quatenus eſt pars compoſiti in genere ſubſtantiæ, non habens propriè adiunctam priuationem. Amplius, ſi materia

2\. ſecundum philoſophum & Commentatorem vt dictum eſt, ſubſtantiatur per ſuum poſſe: igitur circumſcripta omni forma, materiæ, quæ eſt in genere ſubſtantiæ, & pars compoſiti, non poteſt intelligi, niſi pura potentia. ſed cum eadem propriè pertinent, diſtinguere & per potentiam nulla poſſit fieri diſtinctio. Reliquum eſt, vt omnium corporum forma, per intellectum circumſcripta, aliquid remaneat, vnde hæc ab illa materia diſtinguatur: ſed eiuſdem planè

3\. remanebit rationis. Item, ſi in corporibus cœleſtibus non eſſet materia, quæ eſt pars ſubſtantiæ compoſitæ, tunc cer-

te eſſent formæ actu intelligibiles, vtpote à materia ſeparatæ: quod eſt falſum. Comment. aliud ſentire videtur, de quo poſtea diſputaturi ſumus. Cæterum, ad diui Auguſtini doctrinam redeuntes, quam alibi ſcripſit. *Manifeſtum, inquit, eſt omne mutabile aliqua informitate formari.* Lib. 12. c. 15. *Non quia, inquit, informis materia, formatis rebus, tempore prior ſit, cum ſit vtrumque ſimul concreatum, & vnde factum eſt, & quod factum eſt: ſicut enim vox, materia eſt verborum: verba vero formatam vocem indicant: non autem qui loquitur, prius emittit informem vocem, quam poſſit poſtea colligere, atque in verba formare; ita creator Deus, non priorem tempore fecit informem materiam, & eam poſtea per ordinem quarumcunque naturarum, quaſi ſecunda conſideratione formauit, ſed quia illud, vnde fit aliquid, etſi non tempore, tamen quadam origine prius eſt, quam illud, quod inde fit. Potuit diuidere ſcriptura loquendi temporibus quod Deus faciendi temporibus non diuiſit. Itaque, ſimul vtrumque Deus fecit, & materiam quam formauit, & res in quas eam formauit, & vtrumque à ſcriptura dictum eſt, non tamen ſimul, quia ſubiicet informe, origine præcedit formatum.* Item, lib. 5. cap. 5. eandem videtur innuere ſententiam, nempe omnia ſimul condita fuiſſe. Illi ergo ſex dies, in quibus legitur facta fuiſſe diſtributio omnium rerum, non ad operis alicuius creationem, diſtinctè omnemque, ſecundum Auguſtinum, ſunt referendi, ſed ad angelicæ cognitionis diſtinctionem, quam duplicem eſſe dicit: alteram quidem rerum in proprio genere, appellari veſpertinam; alteram vero in verbo, quæ dicitur matutina. Sane, omnis creatura ad Deum comparata, quæ eſt lux per eſſentiam tenebrarum magis rationem ſubit, quam lucis.

Materia tempore non præcedit formatam ſed ſimul. Lib. 1 de gen. ad lit. cap. 14. ſed origine.

Omnia ſimul facta fuiſſe.

Diuus *Ambroſius in principio Hexameron*, ad hoc propoſitum ſic loquitur: *Quid igitur, inquit, tam inconueniens quam æternitatem operis cum Dei coniungere æternitate: vel ipſum opus Deum eſſe dicere, vt cælum, terram, & mare, diuinis proſequi honoribus?* Et cap. 7. eiuſdem libri: *Si hylen dicunt ſine principio eſſe, vbi nam erat? ſi in loco, ergo etiam locus ſine principio fuiſſe aſſeritur, in quo erat materia rerum, quæ principium non habebat. ſed hoc eſt abſurdum: vbi ergo erat hyle, niſi forte dicatur quadam de mentis intentione, quia in Deo erat? ſed ſtultum hoc eſt atque ſacrilegum: ſimul omnia ergo ſunt condita.* Conſentit his Baſilius ſanctiſſimus, pariter & doctiſſimus: *In hoc, inquit, qui verißimo, & vnius Dei ignoratione caligabant, cauſam illam primariam, negarunt præcelſa mente eſſe præditam, quæ rerum omnium moderanda generationi præeſſet. ſed & ſi totos permittentes atque accommodantes prima illi ſua de Deo ignorantiæ, quæ videmus ad ortum progredi, hæc ita exigere conſiderantes perpetua quadam ſucceſſionis ſerie. Quo contigit, vt hominum nonnulli ad materiæ præiacentis principia, seu baſes quaſdam vniuerſi confugerent, cauſam totius creaturæ, acceptam ferentes, mundi iſtius elementa.* Hæc Baſilius: at nos qui hæc dixerunt, Deum ignoraſſe penitus fatetur. Diuus Cyrillus eſſerit Pythagoram putaſſe & Stoicos etiam, mundum quidem eſſe genitum à Deo, & quantum ad naturam attinet, corruptibilem & ſenſibilem eſſe, & idcirco corporalem; non corrumpendum tamen prouidentia, & continentia Dei. Epicurus corruptibilem, vt animal, & plantam. vnam ergo omnium materiam, eiuſdemque rationis, omnibus ineſſe corporibus, ij conſenſi ſunt, ſed diuerſo modo quidem. Addit poſtea, quod Plato & Pythagoras, ideo modeſtius ſatis de Deo locuti ſunt, quia conuerſati ſunt inter Aegyptios, apud quos certe crebro de ſapientiſſimo Moyſe ſermo erat, & doctrinæ eius vſque ad miraculum obſeruabantur. *Porphyrius* dicit opinari quidem Platonem de cælo, quod corporea eius ſuperficies conſtiterit ex quatuor elementis.

Ambroſius de materia origine.

Hom. 1. in hex.

Cont. Iul. l. 11.

QVÆSTIONIS SECVNDÆ

CAP. I.

Materia eſt aliquod ens poſitiuum, diſtinctum eſſentialiter à forma.

Materia est ens.

MAteriam non eſſe purum nihil, ſed ens, ſiue aliquem numerum in ordine entium, ex his quæ dicta ſunt, patere arbitror. Etenim, ſi eſt ſubiectum, ex quo aliquid fit, & quod omni tranſmutationi ſubijcitur; profectò non ens, dici non poteſt. Sane, ſi materia eſſet non ens, productio naturalis eſſet ex nihilo, quod eſt falſum, ſit enim ex materia. Amplius, ſi materia eſt pars ſubſtantiæ ſenſibilis, & primum formarum receptiuum: conſtet ergo, eſſe ens reale & non fictitium. hæc enim, niſi enti reali conuenire non poſſunt. Adde, quod materia non poſſit eſſe accidens; eſt enim primum ſubiectum: non ergo poteſt eſſe in ſubiecto: ſubſtantia eſt igitur pa et conſequentia, quoniam ens reale, per ſubſtantiam & accidens. ſufficienter 1.

2.

De materia. *1. phyſ. 1. de gen. 7. met. 8.*

cienter diuiditur. Hæc concluſio ne placuit antiquis, vt *ſolam materiam ſubſtantiam appellarent, formas autem, etiam ſubſtantiales, accidentia.* Quamobrem Comment. com. 8. ait, quod materia videatur eſſe magis ſubſtantia quam aliæ. Cæterum materia eſt ita ſubſtantia, quod tamen eſt in pura potentia apud phil. & Comment. *Etenim, poſtquam omnia prædicamenta à materia remouere, quod videlicet non eſſet aliquid illorum actu, addiderunt, eſſe quodlibet illorum in potentia:* ſic etiam alibi: *Poſſibile eſt, inquit, vnum per ſe fieri ex materia & forma, quia materia eſt potentia, & forma eſt actus.* Verum ſunt nonnulli, qui dicunt materiam eſſe quid actu, diſtinguentes potentiam per obiectiuam & ſubiectiuam, & ſubiectiuæ quidem formalem, obiectiuæ vero, obiectiuum actum reſpondere, vnde dicunt, *phil.* velle, materiam eſſe quidem in potentia ſubiectiua, eſſe tamen nihilominus in actu obiectiuo. Dicunt enim in ſubiecto formæ receptiuo, ſiue ſit materia prima reſpectu formæ ſubſtantialis, ſiue ſit ſubiectum reſpectu formæ accidentalis, duo inueniri: primum quidem ipſum ſubiectum, quatenus ab agente, ad formam recipiendam transmutatur, ſeu transmutari poteſt, ad quam profecto veluti potentia, ad actum formalem comparatur. hanc autem potentiam, ipſammet eſſe materiam, fatentur, ab actu formali plane diſtinctam, quippe cum nihil efficiat atque perficiat, neque recipiatur in ſeipſo, ſed actus formalis ſiue ipſa forma quæ in materia recipitur. Secundum vero in ſubiecto eſſe formæ potentiam, quatenus ſcilicet poteſt eſſe in materia, & de potentia ad actum educibilis per actionem agentis, hanc vero potentiam ipſammet formam eſſe dicunt ab agente producendam. Hæc igitur non eſt potentia paſsiua, ſiue receptiua formæ, ſed obiectiua, & ipſamet forma; eſt enim obiectum, quod produci poteſt ab actiua potentia agentis, & à paſſiua diſtinguitur. Potentia ſiquidem paſsiua, eſt motus transmutationiſque ſubiectum: obiectiua vero, terminus à quo; ex roſa namque in potentia, fit roſa in actu. Et hæc quidem diſtinctio eſt realis; nam vt dicitur *primo phyſ.* ſubiectum manet, terminus autem à quo non manet. Porro, actus obiectiuus qui eſt terminus ad quem, non diſtinguitur realiter à ſua potentia, vt roſa antequam producatur, eſt in potentia obiectiua, poſtquam eſt producta, eſt actus obiectiuus. Putant enim iſti in materia duas potentias, realiter diſtinctas inueniri: vnam quidem formæ ſuſceptiuam; alteram vero, quæ eſt ipſa forma in eſſe potentiali, de quo ad eſſe actuale educitur per actionem agentis. Alij vero aliter ſentiunt, nempe materiæ ſolam ineſſe potentiam paſſiuam, & formam eſſe in potentia, aliud eſſe nihil, quam in materia recipi poſſe: quemadmodum formam eſſe in potentia agentis, idem eſt, ac ab agente poſſe produci: at illi dicunt illas duas diſtingui; nam potentia quæ poteſt eſſe forma, & deinde eſt forma, eſt idem cum forma. Quod autem poteſt mouari ad formam, non eſt forma, quia receptiuum non eſt ipſum receptum; diſtinguuntur ergo ab inuicem. Confirmatur hoc per Comment. vbi ait, quod translatio non largitur ei multitudinem, ſed perfectionem. q. d. quod erat in potentia, & poſtea eſt in actu, non ſunt duo, ſed vnum. Qui huius ſunt opinionis ſectatores, aiunt materiam eſſe, aliquid in actu, atque ita arguunt, ſcilicet, quod materia poſt ſui creationem ſit ens in actu formaliter, non ſicut forma in potentia materiæ, nec ſicut effectus in virtute, ſiue potentia ſuæ cauſæ, nec ſicut elementa in mixto. ſed ens diſtinctum in actu formali per propriam entitatem intrinſecam, à creante ſibi inditam.

Potentia ſubiectiua. Obiectiua.

Differentia inter potentiam paſſiuam, & obiectiuam.

Materia eſt ens in actu.

8. met. 15.

1. Sane, in rerum natura eſt ſubſtantialis in actu transmutatio, vt in generatione patet: igitur huiuſmodi ſubiectum erit in actu, ens namque in potentia, veluti homo ante ſui creationem, nequit eſſe generationis ſubiectum. ſed materia eſt generationis ſubiectum, vt dicitur 1. *phyſ.* *Et 1. de gen.* eſt ergo ens in actu.
2. Rauera, alicuius exiſtentia in actu, vtpote compoſiti, cauſa per ſe intrinſeca, eſt abſque dubio, ens per ſe in actu; cauſa enim ſoli enti congruit, & cauſare in actu, eſt entis in actu. ſed materia eſt cauſa rei compoſitæ. 5. *phyſ.* igitur, cum ſit cauſa & principium entis; neceſſario vtique erit ens, alioqui ens dependeret à nihilo, ſeu non ab ente, quod eſt impoſſibile. Dicitur nihilominus ens in potentia, quia quanto aliquid minus habet de actu, tanto profecto magis habet de potentia, ſiue eſt in potentia.

Quare materia dicitur ens in potentia.

3. Amplius, materia ſub terminis oppoſitis atque ſub potentiis numero diuerſis, quæ in ipſa corrumpuntur, manet eadem; eſt enim creationis terminus atque ideo ergo realiter à forma diſtincta, & quid poſitiuum appellari poteſt: quamuis ens in potentia nominetur, quia nimirum plus potentiæ quam entitatis habet. Denique, quia reſpectu earum, quas receptora eſt formarum, cum accidentalium, tum etiam ſubſtantialium, in potentia eſt maxime: profecto, illud in quo ſibi inuicem diuerſæ formæ ſuccedunt, & quidem incompoſſibiles; & tanquam in ſubiecto, eſt profecto aliquod poſitiuum reale, ſicut dictum eſt. ſed materia eſt huiuſmodi. ergo quod prius. 4.

Item, ſi materia non eſt per ſe ens; igitur eſt priuatio; inter ens enim & non ens non datur medium. ſed materia non eſt priuatio, quippe cum nulla priuatio, ad eſſe pertineat entis poſitiui: poſitiuum enim non eſt priuatiuum, ſeu negatiuum. Igitur eſt ens poſitiuum. Adde, quod ſi materia eſſet omnino priuatio; non faceret per ſe vnum: ex poſitiuo namque & priuatiuo, cum in conceptu, tum etiam in effectu, non fit per ſe vnum. ſed materia eſt per ſe vnum: non eſt ergo non ens, & pura priuatio. Denique, illud, quod ſtat cum oppoſito priuationis, priuatio dici non poteſt. ſed talis eſt materia quæ ſtat cum forma; non eſt ergo priuatio. Arguit præterea phil. 1. *phyſ.* aduerſus eos, qui inter materiam & priuationem nullum poſuere diſcrimen: quod plane falſum eſſet, ſi materia eſſet non ens, & pura priuatio.

Materia non eſt priuatio.

Dices, admitto, materiam habere quandam entitatem; non tamen à forma diſtinctam; ſiquidem ſic ſe habet materia prima ad formam; ſicut ſonus ad cantum. ſed ſonus & cantus eſſentialiter non diſtinguuntur: nec ergo eſſe materiæ ab eſſe formæ, præſertim cum totum eſſe compoſiti dependeat à forma. Sane, in tranſmutatione ſubſtantiali ſimpliciter, prima materia, eiuſque entitas perfectius ac nobilius in formæ, quam in ſimplicitate eſſe conſeruatur: igitur vnum eſt eſſe vtriuſque.

Eſſe materiæ non diſtinctum ab eſſe formæ.

Sed *contra ſic arguo*: Actus & potentia, quæ ſunt principia entis, ſunt primo diuerſa. ſed materia & formæ ſunt huiuſmodi; alioqui formæ nequaquam competeret poteſtas eſſe largiendi, ſi eiuſdem cum materia eſſet rationis; nec materiæ eſſe recipiendi.

Materia habet eſſe diſtinctum à forma.

5. Sane, ſi aliquid formæ ineſſet materiæ; forma vtique receptiui potius, quam receptionem ſubiret. Similiter ſi aliquid materiæ in forma clauderetur: ſunt ergo omnino alterius rationis, & primo inter ſe diuerſæ.

6. Amplius, materia eſt aliqua eſſentia, alioqui non eſſet pars compoſiti, & creationis terminus. Eſt ergo extra cauſam ſuam, & habet aliquod eſſe. Adde, quod generationis vel tranſmutationis ſubiectum à quolibet ipſius termino, eſſentialiter ſeparatur; ſubiectum enim generationis præexiſtat in actu neceſſe eſt: alioqui non eſſet tranſmutatio. ſed materia eſt ſubſtantialis tranſmutationis ſubiectum: forma vero eiuſdem terminus quo, & compoſitum, terminus quod: materia ergo eſſentiam aliam habet à forma, & per conſequens alium actum.

7. Item, in quo plura poſitiua ſibi inuicem ſuccedunt, à quolibet illorum eſſentialiter diſtinguitur. ſed in eadem materia plures formæ ſibi ſuccedunt, ipſa eadem manente; neceſſario ergo, à quolibet formarum ſuccedentium diſtinguitur. Reuera, ſi agens creatum, materiam in formam transformandi virtutem haberet; competeret vtique illi authoritas creandi, quia poſſet aliquid producere, cuius nihil præſupponeret: materia enim ſi actu proprio caret, eſt nihil. ſed hoc eſt impoſſibile: ergo quod prius.

8. Ad hæc, tranſmutatio ea dicitur, in qua aliquid aliter nunc ſe habet, quam prius. at ſi materia non habeat proprium actum, propriamque tranſmutationem, nullo modo hoc tranſmutationis negotium ingredietur, ſicque tranſmutatio proprie nequaquam appellabitur. Adde Auguſt. aſſerentem, materiam origine formam præcedere, & ab ea eſſe diſtinctam, ex illius eſſe capacem, nec tamen omnino nihil. *12. confeſſ.* Ariſt. quoque in 1. *phyſ.* dicit eſſe principium aliud à forma. 5. vero *phyſ.* vocat ſubſtantialium tranſmutationũ ſubiectum. 2. *phyſ.* aliam cauſam nominat. *Et 7. met.* materiam dicit id eſſe, quo res poteſt eſſe, & non eſſe. Hæc igitur omnino intelligi nequeunt, niſi materia proprium actum habuerit, diſtinctamque à forma quidditatem.

Ad hæc & ſimilia reſpondent Peripatetici, ſicut paulo ante annotauimus, materiam in ſe conſideratam habere aliquam entitatem in ordine rerum; non tamen actum entitatiuum, quandoquidem actus entitatiuus pendeat à propria forma. ſed materiæ non ineſt propria forma: nec igitur actus proprius entitatiuus. Verum quo clarius intelligatur, ſubſcribam contraria argumenta.

Solutio argumentorum.

CAP. II.

Materiam non eſſe ens in actu.

Qui contendunt materiam non eſſe ens in actu, ſic arguere ſolent: Si materia eſt ens in actu. generatio ergo erit alteratio, teſte phil. 1. *de gener.* vbi arguit antiquos, materiam aliquod corpus in actu eſſe aſſerentes. 1.

Et reuera, quicquid accidit enti in actu, accidens eſt: & ex duabus igitur entitatibus per ſe poſitiuis in actu, vtpote ex forma & materia (ſi eſſet per ſe in actu) non fieret

De materia.

vnum per ſe. ſed ex materia & forma fit vnum per ſe, & forma eſt actus: materia ergo neceſſario non erit in actu. Adde, quod vt dicitur primo de gener. totum tranſmutatur in totum, quod certe non fieret, ſi materia eſſet ens di-
2. ſtinctum à forma. Amplius generans non largitur multitudinem, teſte Comment. 8. *met.* ſed ſi forma diſtingueretur à materia; tunc plane multitudinem largiretur, nempe materiam & formam. Ex 7. *met.* ait, materiam tranſire illud, quod fit ex ipſa. ſed forma fit ex materia: non ergo ab illa diſtinguitur. Adde, quod potentiale alicuius generis, aliam non habeat actualitatem, ab illius eſſe actuali diſtinctam. ſed materia eſt potentiale formæ, ſiue generis ſubſtantiæ:
3. non eſt ergo ens diſtinctum à forma. Item, tranſmutatio ſimpliciter prima non præſupponit aliquod ens in actu; per eam enim habetur primum ens in actu. ſed illa tranſmutatio ſimpliciter prima præſupponit materiam: materia ergo non eſt aliquod ens in actu. Adde, quod materia ſit medium inter eſſe & non eſſe, vt dicitur 1. *met.* & Auguſt. 13. *Confeſſ.* ſed inter contradictoria medium eſt nihil: ergo quod prius. Denique, communicatio in materia non eſt, niſi pura priuatio. et ſi materia eſſet aliquod ens poſitiuum, communicatio in ipſa, non eſſet pura priuatio: ergo &c. Materia inſuper non eſt cognoſcibilis, niſi per analogiam ad formam: igitur materia non eſt ens poſitiuum in actu à forma diſtin-
4. ctum. Præterea, quod non poteſt eſſe ſine alio, eſſentialiter ab illo non diſtinguitur, præſertim ſi vtrumque ſit creatum. ſed materia non poteſt eſſe ſine forma, quia eſt pura potentia: non ergo ab ea eſt ens eſſentialiter diſtinctum; nam ſi eſt pura potentia non eſt ens in actu. Sane, quod mouetur eſt ens in actu, quod autem generatur eſt ens in potentia, vt dicitur 5. *phyſ.* ſimiliter ergo ſubiectum generationis, quæ eſt materia; vniformiter enim accipit moueri & generari ſubiectiue. Materia ergo eſt ens in potentia. Diximus præterea ſuperius, ex authoritate phil. 7. *met.* materiam non eſſe quantum, nec quale, & ſimilia: igitur non eſt ens in actu. Dicis, non eſt ens in actu, ſed tamen eſt ens in potentia. Contra, materia non eſt materia in potentia, nec eſt forma, nec com-
5. poſitum: ergo eſt nihil. Item, materia non eſt ſcibilis, niſi per analogiam ad formam, quod quidem neceſſarium nequaquam eſſet, ſi eſſet per ſe ens in actu, ſiquidem per ſe ſibi eſſet intelligibilis. Adde, quod ſi materia eſſet aliquid; eſſet vtique aliquis actus: ens enim poſitiuum extra animam, actus quidem eſt. ſed non eſt actus, quia actus diſtinguit & diuidit: materiæ autem nullum iſtorum congruit, quippe, cum in fundamento naturæ, vt dicitur 7. met. nihil ſit diſtinctum: ergo quod prius. Sane, ſi materia eſſet actus, aut compoſitum, aut forma, aut ipſamet. Non compoſitum, quia eſt principiatum, & non principium: nec forma, alioqui vnum tantum compoſiti principium & non duo: nec ipſamet materia, quia ex duobus entibus in actu, non fit per ſe vnum: materia ergo non eſt ens in actu, & per conſequens eſt nihil. Hoc etiam ſentire videtur Comment. 1. *phyſ. com.* 15. aſſerens materiæ formam eſſe priuationem. ſed illud, cuius forma eſt priuatio eſt non ens: igitur materia eſt non ens.
6. Amplius omne ens in actu, eſt ens reale. ſed materia non eſt ens reale, quia non eſt: non ergo ens in actu. Sane, materia eſt ſubiectum generationis, vt dicitur primo de gener. eſt ergo id, quod generatur, ſicuti ſubiectum alterationis, id quod alteratur. ſed id quod generatur, non eſt, vt dicitur 5. *phyſ.* materia ergo non eſt. ſi enim eſſet; ſubſtantia vtique eſſet. ſed non eſt quid, neque quale, neque quantum, teſte phil.
7. 7. met. non eſt ergo ens. Ad hæc, ſi materia haberet eſſe; aut certe illud haberet à ſe, aut ab alio. Non à ſe, quia nihil eſt cauſa ſui eſſe. Neque ab alio, alioqui poſſet non eſſe. eſſet & generabilis, vt dicitur 5. *phyſ.* ſed materia eſt ingenerabilis, 1. *phyſ.* ergo quod prius.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

INprimis non ignorare oportet, ex vna parte, materiam in actu eſſe poſſe, & non in potentia, quatenus potentia & actus ſunt differentiæ entis, non tamen actue: quatenus tamen propriam, atque diſtinctam habet entitatem, in actu eſſe dicitur. Ex alia autem parte, qua actu ab eo diuiditur, à quo actus recipitur, ſic abſque dubio materia, actus nequaquam dicitur, ſed actus capax atque receptiua; omne enim huiuſmodi ab omni actu ſimul liberum eſſe oportet, quo pare eſſe poſſit omnis entis, atque per omnem actum diſtingui. Reuera, ſi materia ſit ens in pura potentia, omnem actum excludens, tum obiectiuum, tum etiam entitatiuum, ſiue exiſtentiæ; actu

Diſtingui actu dupliciter.

vtique non diſtingueretur à forma. omnis enim diſtinctio fit per aliquem actum. Dicunt aliqui diſtingui actu dupliciter intelligi poſſe: aut quia vnum non eſt alterum, & ſic aiunt materiam à forma diſtingui: aut quia vtrumque eſt ſeparatum atque diſcretum, & primum habet eſſe, nec vnum aliquod conſtituunt: veluti ſunt duo ſuppoſita, quo plane modo nolunt materiam à forma eſſe ſeparatam. Quapropter illam philoſophi ſententiam de ſecundo, non autem de primo modo intelligendam eſſe volunt. His ita præmiſſis, ad formam arg. *ſic reſp.* eſſe puto. Et inprimis *neg. conſeq.* valet enim illa contra antiquos, qui corpus habens formam ſubſtantialem poſuerunt eſſe materiam, & generationis ſubiectum, ex quo omnē prorſus generationem, alterationem fecere. at nos non ponimus materiam actuatam, & per aliquam, formam ſubſtantialem diſtinctam: argumentum igitur huiuſmodi contra nos minime pugnat. Et eo m dicitur ex duobus entibus non fieri vnū, falſum eſt; nam alterum illorum eſt in potentia, vtpote materia, quæ non per ſe actuata forma ſubſtantiali, alterum vero eſt actus illius. vnum ergo eſt in potentia ad aliud: igitur ex duabus entitatibus in actu poſitiuis eiuſdem generis, nempe generis ſubſtantiæ, fit aliquid vnum per ſe, ſi vna ſit potentia, & altera actus. Stant ergo iſta duo ſimul, vt ſcilicet materia ſit actus, quatenus eſt differentia entis, & ſit potentia, prout eſt pars, & principium entis vtpote formæ antequam fit. Ad *confir.* dico, quod totū tranſmutetur in totū, hoc eſt, quia quoddā totū corrūpitur, & quoddā aliud totum generetur, eadē in vtroque materia manēte. Ad 2. Quāuis materia & formæ ſint eſſē-
tialiter diſtinctæ; non tamen faciunt proprie multitudinem, 2.
ſecundum propoſitum *Comm.* ſed vnitatem, vtpote aliquid vnum per ſe, poteſt etiam dici generans multitudinem minime largiri, quia totum quod erat in potentia, in actu producitur, vnde & perfectionem, id eſt, actum largitur exiſtendi: non quia materia fiat forma, vel in formam tranſeat: licet bene tranſeat ad ipſam, ſicut ſubiectum ad formam. Ex hoc patet ſolutio ad aliam eiuſdē ſententiā, nēpe materiam tranſire per accidens in id, quod ex ea fit, non autem in ipſum migrare, aut ipſum fieri; per modum enim ſubiecti tranſit ad formam, & ex vtraque fit ipſum compoſitum. Ad aliam *confir.* dico, quod licet materia ſit ens in actu, ad formas tamen eſt in potentia, quippe quæ nullam alicuius habeat actualitatem formæ intrinſecam. Ad 3. Tranſmutatio 3.
ſimpliciter prima, aliquod ens in actu præſupponat, neceſſe eſt, quia nimirum præſupponit ſubiectum actu exiſtens, quod per ipſam haberi non poſſet. at generatio eſt tranſmutatio ſimpliciter prima ad ſubſtantiam, præſupponit ergo materiam, aliquam in actu entitatem habentem. Ad *confir.* dico, materiam inter contradictoria proprie medium non eſſe, nec abnegatione quidem, nec participatione; eam autē ob cauſam medium dici poteſt, quod ab vno in aliud ſit tranſmutationis ſubiectum. Porro, quod 1. met. dicitur, generationi magis congruit, quæ eſt via, & ab vno in aliud tranſmutatio. Ad aliam *confir.* *Comm.* loquitur de materia, quatenus eſt vna, quam talem dicit eſſe, quia caret omni forma. Ex quo patet, non velle eum dicere, priuationem materiæ eſſe entitatem, ſed vnitatem potius. Præterea, materiæ vnitas, talem priuationem atque potentiam præcedit: non ergo materiæ entitas eſt pura priuatio. Ad aliam *confir.* dico, materiam ſecundum ſe in ſua eſſentia eſſe cognoſcibilē; omnis enim entitas abſoluta in ſe eſt cognoſcibilis: ſed materia eſt huiuſmodi, vtpote quæ habeat ideam in Deo, vel ex parte obiecti, vel ex parte eſſentiæ, à nobis tamen per comparationem ad formam, cognoſcitur. Nam etſi forma ſit magis cognoſcibilis quam materia: non niſi tamen ex operationibus cognoſcitur, quanto magis ipſa materia? Cognoſcimus autem materiam, teſte Comm. per tranſmutationem; videmus enim vnam formam nouam poſt aliam, idque ex noua operatione intelligimus: manet ergo commune tranſmutationis ſubiectum, nempe ipſa materia: non igitur ſequitur, materiam per analogiam ad formam
cognoſcimus: in ſe ergo non eſt cognoſcibilis. Ad 4. dico, 4.
materiam eſſe poſſe ſine forma, & cum dicitur, illam eſſe puram potentiam, reſpondeo, quod materia poſtquam creata eſt, non ſit pura potentia obiectiua, ſed eſt in actu. nam etſi materia ſit ſua potentia ſubiectiua; habet tamen in actu entitatem poſitiuam. Ad philoſ. auth. 5. *phyſ.* reſp. Ariſtotelem hoc velle dicere, nempe ſubiectum motus eſſe in actu ſubſtantiali per formam; ob id tamen neceſſarium non eſt, vniuerſaliter de ſubiecto generationis eſſe intelligendum. Etenim, quamuis materia, ante generationem ſit ens in actu; non eſt tamen per aliquam formam ſubſtantialem per ſe, & vniuerſaliter loquendo: probat ergo generationem non eſſe motum. Reuera, nam etſi materia non

Reſpon. ſi ad arg.

Quomodo materia ſit actus & potentia.

Materia quomodo eſt cognoſcibilis.

Materia eſt ſubiectum generationis.

ſit quid,

De materia. ſi: quid, quantum, aut quale, quatenus iſta formam deno-
tent, eſt nihilominus omnium iſtorum receptaculum. igitur
aliquod ens in actu extra intellectum, atque extra cauſam
ſuam. Præterea, etiamſi actualis non eſt mobilis ratio motus
recipiendi, ſed potius, quatenus eſt ens in potentia, eſt tamen
actus neceſſario requiſitus, vt moueri poſſit. Sic etiam lo-
quitur philoſophus dicens, quod mouetur eſt: non quia hæc
ſit proprie, atque per ſe mobilis conditio, ſed magis per ac-
cidens; nam proprie illius conditio, eſt eſſe in potentia. Pa-
tet ergo quomodo aliquid conueniat alicui per accidens;
eſt tamen neceſſario requiſitum: vocatur autem per acci-
dens, quia in illius formæ ratione non includitur: neceſſa-
rium vero requiſitum, quia ſine illo iſtud non eſſet. ſicut pri-
uatio principium per accidens nominetur; neceſſarium ta-
Materia eſt actus. men. Sufficit ergo philoſopho, quod generationis princi-
pium non ſit ens in actu neceſſario, ſed ens in potentia: ei
vero, quod mouetur ens in actu coniungitur, licet per acci-
dens. Itaque materia reſpectu formæ recipiendæ, neceſſa-
5. rio eſt in potentia; per accidens tamen ens in actu. Ad 5. di-
co, quod ſi actus, pro actu materiam informante, intelliga-
tur; ſic abſque dubio, materia actus non dicitur: ſi autem
pro eo, quod extra ſuam conſiſtit; ſic materia dicitur actus,
vel ens in actu: communis tamen dicendi modus, ſoli for-
mæ actum attribuit, & hic magis ad Peripatheticos accedit.
Ad *auth. Auerr.* dico: priuationem eſſe quaſi formam mate-
6. riæ, quia eſt inſeparabilis à materia. Ad 6. dico, materiam
eſſe ens reale, quatenus eſt extra intellectum, & cauſam
ſuam, atque eſt formarum receptaculum, pars compoſiti,
& principium entis; non eſt tamen ens reale, habens for-
mam ſubſtantialem, diſtinctam, & propriam. Ad *confirm.* ve-
rum eſt materiam eſſe generationis ſubiectum, atque ideo
neceſſe eſſe, aliquo modo formam præcedere: in illo ergo
7. priori, aliquid eſt, cum non ſit purum nihil. Ad 7. diximus
ſupra, materiam à Deo conditam eſſe. quapropter ſuum eſſe
à Deo recepit. Eſt ergo aliquid, non quidem aliquod prædi-
camentum, neque purum nihil; ens enim ſimpliciter & con-
tra purum nihil, & contra ens diuiſum in decem prædica-
menta diuiditur, cum apud philoſophum, tum etiam apud
Platonem (teſte Iamblicho de ſecta Pythagorica) hoc ergo
modo materia ſub ente continetur, & vnitas, & dualitas, &
omne, quod non eſt nihil. vnde philoſ. per ſe autem ea eſſe
5. met. 4. dicuntur, quæ prædicamenti figuram ſignificant; tot enim
ipſum eſſe ſignificat, quot modis ipſa dicuntur.

CAP. IV.

Materiam per diuinam potentiam poſſe eſſe ſine omni forma.

Materia poteſt eſſe ſine forma diuina virtute. QVoniam, materia poſtquam creata eſt, aliquid eſt
in actu, ſecundum aliquam certe actualitatem, quæ
non eſt aliqua forma, nec ex forma; alioqui quo-
modo eſſet creationis terminus? creatio enim ter-
minatur ad eſſe. Quærere libet, nunquid poſſit per diui-
nam potentiam eſſe ſine omni prorſus forma. Quod id fie-
ri non poſſit per potentiam naturalis agentis, dubium non
eſt, quandoquidem generatio vnius ſit corruptio alterius:
& è conuerſo. Nunquam ergo materia omni penitus for-
1. ma ab agente naturali deſtituitur, atque denudatur. Porro,
hoc præſtare poſſe materiæ à Dei potentia, ſic oſtenditur:
Omnis entitas abſoluta habens ſecundum ſe aliquem e-
ctum, vel aliquam entitatem, ab alia eſſentialiter diſtinctam,
à Dei potentia, ſine alterius adminiculo, in eſſe conſtitui po-
teſt; nullam enim implicat contradictionem. ſed materia
eſt huiuſmodi, aliter ad alicuius compoſiti abſoluti conſti-
tutionem ordinandam intrinſece, minime concurreret; i-
2. gitur poteſt eſſe ſine forma. Amplius, ſi accidens, quod eſt
natura ſubiecto poſterius, diuina virtute, poteſt eſſe ſine
ſubiecto; quanto magis ipſa materia, quæ formam origine
præcedit, teſte Auguſtino, eadem virtute, poſſet ſine forma
conſiſtere; ſed prioris exemplum in ſanctiſſimo altaris ſa-
cramento patet: ergo &c. Sane, ad nullam formam, eſſen-
tialem dependentiam, atque actualem neceſſitatem mate-
ris habet: poteſt ergo ſine quacunque forma in actu conſi-
ſtere; non enim ad formam communem: in communi e-
nim ſic nullus eſt reſpectus realis; illa ſiquidem forma hoc
modo non eſt ens, niſi ratione tantum: nec ad hanc for-
mam, nam ſic eſt ſub vna, quod poteſt eſſe ſub altera. ad nul-
lam ergo formarum neceſſariam habet omnino depen-
dentiam, ſed habitudinem tantummodo ſiue aptitudinem:
3. ergo quod prius. Iterum, ſi materia hominis, ad animam in-
tellectiuam recipiendam diſpoſita, abſque forma eſſe non
poteſt, in illo ergo inſtanti neceſſario anima creatur à Deo: De materia.
vel materia ab eodem conſeruari non poteſt, quorum v-
trumque eſt falſum; nihil enim ad extra à Deo neceſſario
fit: aut neceſſario conſeruatur, ſeu annihilatur. Itaque diui-
na virtute, materia, ſine forma ſubſiſtere poteſt, cui liberum
eſt animam non infundere materiæ præparatæ, atque ad
eam recipiendam, diſpoſitionem habenti. Præterea, quod
accidit materiæ, eſt ſeparabile ab ea, ſicuti diffinitio accidan- 4.
tis oſtendit. ſed forma accidit materiæ, cum ad illius eſſen-
tiam non pertineat; igitur materia poteſt eſſe ſine omni for-
ma. Profecto, ſi omnis forma ſepararetur à materia; aut ma-
teria remaneret eadem, aut non: ſi ſic, habetur intentum. ſi
non, corrumperetur ergo, quod plane aduerſaretur philoſ.
aſſerenti materiam eſſe ingenitam, atque incorruptibilem. *1. phyſ. t. 82*
Item, abſolutum diſtinctum, & prius alio abſoluto, ſine vlla 5.
contradictione, ſine illo conſiſtere poteſt. ſed materia re-
ſpectu formæ, eſt huiuſmodi: ergo &c. minor patet, maior
probatur, prius enim in eo quod prius, è poſteriori non de-
pendet. ſic namque ſcribitur 5. *met. tex. 16. Priora,* inquit, *ſunt,
quæ poſſunt eſſe ſine aliis alia vero non ſine ipſis.* ergo &c. Re vera,
quicquid abſolutum fit à Deo in creaturis, mediante cauſa
ſecunda, quæ non eſt de eſſentia cauſati; ſine illa vtique ab
eodem fieri poteſt. ſed materia à Deo fit, mediante forma,
quæ non pertinet ad eſſentiam illius: poteſt ergo fieri, & eſſe
ſine illa. Amplius, quicquid Deus immediate creat, imme- 6.
diate conſeruat, vel conſeruare poteſt. ſed materia imme-
diate à Deo creatur: conſeruatur ergo immediate, vel poteſt
conſeruari; ergo ſine omni forma. Sane, Deus vult mate-
riam; non tamen neceſſario, quia eſt extra ſe: nihil autem
extra ſe, vult neceſſario; non vult ergo materiam, niſi pro-
pter neceſſariam connexionem. ſed inter materiam, & for-
mam, non eſt neceſſaria connexio: ergo &c. Si enim eſſet *Quod materia non determinet ſibi formam.*
neceſſaria connexio; materia ſibi neceſſario formam de-
ſcriberet, ſeu determinaret: quod enim determinat ſibi ge-
nus formæ, determinat ſibi aliquam ſpeciem in genere illo.
Et quod determinat ſibi ſpeciem, determinat ſibi eſſe in ali-
quo indiuiduo illius ſpeciei. nam omne, quod de neceſſita-
te eſt homo, neceſſario eſt hic, vel ille homo. ſed conſequens
eſt falſum; materia enim nullam ſibi præſcribit propriam
formam, alioqui non eſſet in potentia ad omnes formas: etſi
determinaret ſibi genus formæ; neceſſario quoque vnum
indiuiduum eiuſdem generis ſibi determinaret: vnum e-
nim eſſentiale, & vnum ſingulare à pluribus dependere aſ-
ſentialiter eiuſdem generis, eſt impoſſibile. ſed materia eſt v-
na ſingularis, & eſſentialis. à pluribus ergo formis generis e-
iuſdem dependere non poteſt. Neceſſario ergo determina-
ret ſibi aliquod genus formæ, & per conſequens aliquam v-
nam formam, quod eſt falſum: igitur materia poteſt eſſe ſi-
ne forma.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

QVamuis ingenioſa, & ſubtiliter rationes huiuſmo- 1.
di dictæ ſint; ad illas tamen, ſic reſpondere vale-
mus. & ad primam quidem, negamus minorē; nam
etſi nulla forma ſignata, ſit eſſentialis & propria
materiæ, ideoque poſſit eſſe ſine hac & illa; non tamen ſine
omni prorſus forma: eſſet enim arguere à diuiſim ad con-
iunctim. Itaque licet non ſit eſſentiale, & proprium mate-
riæ, eſſe ſub aliqua vna forma ſignata; eſt tamen ei propriū,
eſſe ſemper ſub aliqua. Nunquam certe, teſte Commen. de *Materia non eſt ens abſolutum.*
ſubſtantia orbis, materia omnibus formis denudatur: non
eſt ergo entitas abſoluta, quæ ſine alterius auxilio conſiſtere
nequit. Ad 2. *neg. ſimilitudo;* materia enim tum in eſſe forma- 2.
li, tum in eſſe actuali à forma dependet: accidens autem non
dependet formaliter à ſubiecto. Quare Deus poteſt facere
accidens ſine ſubiecto, non autem materiam, ſine forma:
ſicut non poteſt facere aliquid eſſe, ſine hoc, quod habeat
eſſe; nec aliquid habere eſſe actu, ſine actu: actus autem eſt
formarum. Ad *confir.* dico, materiam ad hanc formam ſigna-
tam, vel illam neceſſario non referri, ſed ſine forma, actum
entitatiuum completum habere non poſſe: non ergo ſine
omni prorſus forma, in rerum ordine, in quo ſunt entia per-
fecta, materia inueniri poteſt. Ad 3. verum quidem eſſe, 3.
Deum creaſſe immediate materiam primam, quia ſcilicet
non aderat, nec adeſſe poterat alius creator; non tamen
creat, ſeu creauit, ſeu creare potuit ſine forma, à qua ipſa ma-
teria habet eſſe: feciſſet enim illam eſſe ſine eſſe, quod impli-
cat contradictionem. *Dices,* materia prima, teſte Auguſt. ſuper *Obiect.*
Geneſim fuit creata informis: poteſt ergo eſſe ſine forma 1.
per virtutem creantis. Sane, quæcunque ſunt realiter diſtin-

De materia. cta, Deus poteſt ea ſeparare, & ſeparatim præſeruare. ſed ma-
teria & forma realiter diſtinguuntur; ſunt enim principia
2. realia compoſiti: vnum ergo poteſt eſſe ſine altero. Item,
ſubſtantia corporalia per ſe ſubſiſtens, naturaliter genita eſt,
& exiſtit vt patet de planta, quæ nunc eſt; materia ergo eſt, &
actu per ſe. Reuera, omnis ſubſtantia naturaliter genita, ha-
bet aliquam partem eſſentialem, quæ ſuæ præfuit genera-
tioni, & hæc quidem non eſt forma, quoniam illa non eſt ge-
nerationis terminus: materia ergo talis eſt. quod ſi præfuit:
ergo fuit verum dicere: Materia eſt. aſſumptum probatur:
Si nulla pars præfuit. totum ergo genitum eſt, & ſic omnia
pars genita, eſt ſimul genita: ergo ex penitus non ente geni-
tum eſt, & ſic non naturaliter; phyſice enim, ex puro non
3. ente, nihil fit. Iterum, materia eſt ingenerabilis, ex 1. phy. igi-
tur, materia eſt: nam ſi materia non eſt; & tamen poteſt eſſe:
eſt generabilis ergo, illud enim eſt generabile, quod non
4. met. 15. habet eſſe; & tamen poteſt eſſe. Conſeq. eſt falſum ſecun-
dum philoſ. ergo. Materia ergo eſt. Confirmatur per Com-
ment. *Quod non eſt actu, inquit, non eſt ens.* ſed materia non eſt
Solut. ens: ergo eſt actu per ſe. Dico materiam fuiſſe creatam in-
1. formem, dupliciter poſſe intelligi vno quidem modo, quia
ſine omni prorſus forma ſubſtantiali; & ſic contradictio-
nem implicat: alio vero modo, quia ſine debito ordinatio-
nis ornatu ſub formis determinatis; & ſic materiam pri-
mam informem creatam eſſe, nullum ſequitur inconue-
niens. Ad *confirm. reſp.* illa eſſe intelligenda de his, quæ neceſ-
ſariam habitudinem, & dependentiam non habent adinui-
cem. at propria paſſio ad ſubiectum, & materia ad formam,
adinuicem dependentiam neceſſariam habent; ideoque v-
2. num ſine altero eſſe non poteſt. Ad 2. *neg. conſeq.* & ad proba-
tionem dico: aſſumptum duplicem habere ſenſum, primũ
ſic, quod aliqua videlicet pars præfuerit; ita quod ex ſe ha-
buerit eſſe actu, vel ex ſe exiſteret. & ſic negatur. Aut, quod
aliqua pars præfuerit, non quidem per ſe exiſtens actu; ſed
per formam præcedentem, à qua actuabatur, & poſt gene-
rationem, per formam rei genitæ, & ſic conceditur aſſum-
ptum: & negatur conſequentia, quæ non valet, niſi aſſumpto
conceſſo in primo ſenſu; non enim ſequitur: ignis genitus
eſt: ergo partes ſuæ ſunt, inter quas eſt materia. Materia ergo
eſt; nam partes non eo modo ſunt, quo eſt totum: totum e-
nim eſt. quod eſt, & eſt per ſe exiſtens: partes autem non ſunt
ſimpliciter, ſed ſunt in toto. Propterea negatur hæc, mate-
ria eſt, & conceditur iſta: materia eſt in toto, & non aliter.
3. Ad 3. *neg. conſeq.* & ad probationem, iterum negatur conſe-
quentia: nam, vt aliquid ſit generabile, debet eſſe per ſe exi-
ſtens, ſiue quod poſſit per ſe exiſtere: propterea dicit philo-
ſophus, formam, & materiam per ſe non generari, ſed com-
poſitum; quoniam de eo proprie verificatur propoſitio de
ineſſe de ſecundo adiacente, nullo addito, vel ſubintelle-
cto. De materia vero, & forma in hoc ſenſu, quod ſint in
compoſito: non verificatur. Ad *confirm.* dico, Comment. ſic
intelligendum eſſe, nempe contra antiquos ſic diſputan-
tem: Quod non eſt actu, eſt non ens, id eſt, non ens determi-
natum; eſt tamen ens interminatum, vtpote ens in poten-
tia ad terminum, id eſt, ad formam, quæ terminat, cuius eſt
forma, nempe ipſam materiam. Materia igitur ita eſt in po-
tentia, vt neque in genere exiſtentium, neque in genere in-
4. formabilium, ſit in actu per ſe. Ad 4. principale *reſp. neg. ma-
iorem*, ſiquidem riſibilitas ab homine ſeparari non poteſt:
tametſi accidat homini. pendet præterea forma à materia,
licet ſit extra ipſius eſſentiam. Ad *confirm.* dico, quod ſi omnis
forma ſepararetur à materia, ipſam materiam non eſſe re-
manſuram neque hoc obuiat philoſopho dicenti, materiam
eſſe ingenitam, quippe cum ipſe velit dicere, materiam eſſe
ingenitam, ſecundum ſuæ rationem, ſeu conſiderationem
naturæ. Cum hoc tamen ſequitur, vt poſito antecedente
impoſſibili, conſequens ſequatur impoſſibile; quatenus ſtat
ſub illo antecedente: nam etſi cœlum ſit incorruptibile; hæc
tamen conditionalis eſt vera: ſi cœlum eſſet alterabile; eſſet
corruptibile. ſic etiam, ſi materia denudaretur omni for-
ma, deſineret eſſe; omni namque forma priuari, eſt impoſ-
5. ſibile. Ad 5. *neg. maior*; partes enim eſſentiales ſimul ſumptæ,
ſunt priores toto; & tamen ſunt ſine toto. Prædicamentum
præterea quantitatis eſt abſolutum, prius qualitatis prædi-
camento, quo ad quartam ſpeciem præſertim, ſine tamen
figura, quantitas continua fieri non poteſt. ex hoc etiam pa-
tet, quod ſi forma non ſit de eſſentia materiæ; eſt nihilomi-
6. nus de eſſentia materiæ exiſtentis. Ad 6. medium eſſe du-
plex, effectiuum, & formale. Vnde quicquid Deus creat im-
mediate effectiue, ſine cauſa media effectiua, conſeruare po-
Connexio teſt: non autem ſine cauſa media formali: cuiuſmodi eſt for-
neceſſaria. ma reſpectu materiæ. Ad *confir. neg.* inter materiam, & for-
mam, non eſſe neceſſariam connexionem: & ad prob. *neg.*
conſeq. cuius falſa eſt maior; per id enim, quod additur, ho- De materia.
mo neceſſario eſt hic, vel ille, nihil aliud habetur, niſi quod
materia neceſſario determinet ſibi genus formæ; ideo ſine
omni omninò forma eſſe non poſſe. vagè valet hoc non au-
tem determinate. Ad aliam *confirm.* eodem modo reſpon-
dendum eſt; materia enim non contingenter, ſed neceſſa-
rio ita habet, ad quodlibet indeterminatè, & vagè. Ad aliam
confirm. dico; vnum eſſentialiter vnum, & ſingulare negati-
uè, ſicuti eſt materia prima, à pluribus eiuſdem generis inde-
terminatè, & vagè, quatenus illa ſunt habentia vnam ratio-
nem, ut eſſe eſſentialiter dependere poſſe. ſic in propoſito o-
mnes formæ in hoc conueniunt, quod ſcilicet dant eſſe a-
ctuale: vnam ergo habent rationem. Præterea, quantitas
continua, figuræ genus ſibi determinat, nullam tamen fi-
guram. *Dices*, quod præcedit aliud ordine, illud poteſt fieri Obiect.
à Deo ſine alio. ſed materia præcedit formam ordine na- 1.
turæ, authore Auguſt. 13. *Confeſ.* vbi ait materiam eſſe de ni-
hilo factam. formam vero mundi ex vi formatiua: ordine
ergo naturæ præcedit formam. Item, forma non eſt cau- 2.
ſa formalis materiæ, ſed compoſiti: igitur poteſt facere ma-
teriam ſine forma. Adde, quod quicquid intellectus hu-
manus poteſt intelligere, Deus poteſt facere. ſed intellectus
poteſt intelligere materiam ſine forma, quia poteſt intelli-
gere prius, ſine poſteriori: ergo quod prius. Profecto, quod
non implicat contradictionem, poteſt humanus intelle-
ctus intelligere, & à Deo quidem fieri. ſed materiam ſine
forma ſubſtantiali eſſe, contradictionem non implicat,
quia prædicatum non repugnat ſubiecto: ergo &c. *Dico*, Solut.
Auguſt. non velle dicere, materiam ſine omni prorſus for-
ma conditam fuiſſe, ſed ſine debito ornatu, qui ad debi-
tam creaturarum pertinet condecentiam. Ad *confirm.* aſſe-
ro formam eſſe cauſam actuantem materiam, & ad actua-
litatem informantem; non tamen cauſam, ex qua materia
componitur: ſed cauſam compoſiti, cui competit per ſe eſ-
ſe. Ad aliam *confirm.* dico eius minorem eſſe falſam; nul-
lus enim intellectus creatus poteſt intelligere materiam eſ-
ſe in actu, ſine forma: nec prius ſine poſteriori intelligi po-
teſt, ſi ab eo in eſſe actuali dependeat. Implicat ergo contra-
dictionem, materiam eſſe in actu, ſine actu.

CAP. VI.

Materiam ſine forma eſſe non poſſe.

SI alterius partem tueri volumus, ſic arguere vale- 1.
mus: Omne ens in actu, eſt à forma: ideo enim for-
ma nominatur, quia ſcilicet informat, & dat eſſe
in actu: ſicut albedo dat eſſe album: ponere ergo
aliquid in actu ſine forma, implicat contradictionem; per-
inde enim eſt, ac ponere album, abſque albedine, & actum
ſine actu. Suffragatur nobis Commentator 1. phy. comm.
69. Materia, inquit, quæ eſt ſubiecta ſubſtantiæ, non poteſt
intelligi per ſe, cum non ſit aliquid in actu habens quiddi-
tatem: ergo quod prius. Reuera, ſi materia eſt pura poten-
tia, non poteſt actu exiſtere, niſi per formam, quæ eſt actus.
Amplius, ſi materia ſine forma exiſteret; haberet vtique eſ- 2.
ſe ſubſtantiæ in actu Et illud quidem, aut cum materia idem
eſſet, aut aliquid aliud. non idem; alioqui materia eſſet per
ſe ens ſubſiſtens, atque ita naturaliter eſſet ſeparabilis à for-
ma, ſicut anima à corpore, quæ eſt naturaliter ſubſiſtens. ſi
vero aliud. aliqua ergo forma eſſet materiæ, & ita mate-
ria non eſt ſine forma. ergo quod prius. Præterea, diuerſa-
rum formarum priuationes, ita adinuicem oppoſitæ ſunt, 3.
vt quemadmodum & formæ, ita & ipſæ ſint incompoſſi-
biles: ſimul ergo in materia eſſe non poſſunt. At, ſi materia
omni penitus forma denudaretur; omnium plane forma-
rum priuationes, eidem ſimul ineſſent, quod eſt impoſſibi-
le. Materia ergo non eſt ſine forma, nec eſſe poteſt quacun-
que virtute, humana videlicet, aut diuina. Præterea, quo 4.
magis aliqua faciunt vnum per ſe; eo minus abinuicem
ſunt ſeparabilia. ſed materia & forma magis faciunt vnum
per ſe, quam ſubiectum & propria paſſio. ſed hæc ſunt in-
ſeparabilia: ergo & illa. Sane, ſi materia poſſet eſſe ſine for-
ma; non eſſet vtique minima inter entia naturæ: non enim
eſſet minoris entitatis, quam ipſa relatio, quæ ſine funda-
mento, & termino, ſiue extremo nequit conſiſtere. ſed hoc
falſum eſt. Auguſt. enim dicit materiam prope nihil eſſe. Sa- Lib. 12. conf.
ne, omni, quod poteſt per ſe eſſe, aliquid inferius fieri po-
teſt: quod enim per ſe non eſt; eſt vtique eo inferius, & à
Deo fieri poteſt. ſed nullum ens eſt materia inferius, vtpote
ente in potentia, quo inferius eſt nihil: ergo quod prius.
Item, ſi materia poſſet eſſe ſine omni prorſus forma; duo 5.
plane contradictoria ſimul vera inueniri poſſent, nempe
materiam

De materia. materiam eſſe in actu ſine omni forma, & non eſſe in actu; forma enim eſt, quæ dat eſſe rei. ſed hæc ſunt falſa: ergo &c. *Dico*, materiam ſine forma in actu ſpecifico, & formali, eſſe non poſſe, bene autem in actu entitatiuo. ſed hoc mens vix intelligere poteſt, quandoquidem impoſſibile ſit eſſe aliquod ens actu, ſine omni operatione. ſed forma eſt cauſa, atque principium operationis. materia ergo cum ſit ens
2. reale, & in actu, ſine forma conſiſtere non poteſt. Iterum, ſi materia eſſet ſine omni forma; haberet profecto eſſe ſubſtantiale, vel accidentale: inter hæc enim non datur medium. non quidem accidentale; præſupponit enim eſſe formale, ſeu ſubſtantiale. at ſi habeat eſſe ſubſtantiale, habebit ergo formam ſubſtantialem. Nam ſicuti eſſe accidentale pendet à forma accidentali, & ab ea nomen accipit; ita etiam eſſe ſubſtantiale à forma ſubſtantiali. ergo &c. Reuera, maiorem habet materia ad formam dependentiam, quam forma materialis, ad materiam. ſed forma materialis non poteſt eſſe ſine materia. multo minus ergo, materia ſine for-
3. ma. Præterea, ſi materia eſſet ens actu ſine forma, ſecluſa omni operatione intellectus creati; vel eſſet ens ſub aliqua ſpecie, aut non. ſi non, aliquod ergo erit ens in genere, quod in alicuius indiuiduo ſpeciei non inueniretur: quod plane (vt quidam ſentiunt) ad dogma Platonicum ſpectat. ſi vero ſit; igitur, formam habebit ſpecificam; nimirum ſiquidem contentum ſub aliqua ſpecie, eſſentiam ſpeciei participat, & formam. atque ita erit ens actu ſpecifico, & formali. Patet ergo, quomodo forma ſit actus materiæ, & quemadmodum materia ſine forma eſſe non poſſit.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

QVia huiuſmodi ennquiſitio, ſiue ingeniorum & quidem nobilium controuerſia, ex vtraque parte ſapientes, atque peritos habet diſputatores; placuit, ad vtrumlibet illam diſputare, vt vnuſquiſque pro ſua libertate accipiat, & ſapiat. Itaque, ad ſupradictas rationes, præmiſſa diuiſione, ſic reſpondere valemus. Diuiſio autem, ſiue diſtinctio talis eſt. poſſibile non neceſſarium, quod in creatura inuenitur, duplex eſt, quemadmodum & ipſa potentia. vnum quidem ſubiectiuum à potentia ſubiectiua: actuale vero illi correſpondens, eſt certe informans actuale, ſeu actus, quæ eſt forma tali inhærens poſſibili. Porro, potentia & actus, ſi ita intelligentur; non ſunt differentiæ entis, ſed partes potius; ſimul enim in eodem per ſe ſtant compoſito: vt autem ſunt differentiæ entia, minime. Aliud eſt poſſibile obiectiuum, quod alicuius poteſt eſſe obiectum, ſiue terminus actionis productiuæ, quia in actu produci poteſt. huic autem poſſibili obiectiuo, à potentia obiectiua deriuato, actus correſpondet ſibi eſſentialis, & ſunt differentiæ entis, ideoque eidem ſimul meſſe non poſſunt. Ex his autem ſic arguere poſſumus. Materia ante ſui creationem erat ens poſſibile, vt crearetur: at poſtquam creata eſt in actu; habet actualitatem, illi poſſibilitati oppoſitam, quam certe actualitatem, ſi quis à materia remouere voluerit; apertam in contradictionem incidat, neceſſe eſt, nempe, materiam eſſe, & non eſſe creatam: habet ergo per ſe actum obiectiuum, non autem formalem, quæ eſt actualitas formæ informantis. Ex quo patet, materiam eſſe in actu, & in potentia, & nullum inde ſequi abſurdum; eſt enim poſt ſui creationem in actu obiectiuo, alioqui nõ eſſet creata, & eſt in potentia ſubiectiua reſpectu formæ recipiendæ: potentia autem ſubiectiua præſupponit actum, qui eſt entis differentia. Si hæc ita intelligantur, parua, aut nulla erit in argumentis ſoluendis difficultas; illa enim de actu formali ſpecifico: nos autem de actu, qui eſt differentia entis, ſiue
1. obiectiuus, loquimur. Ex his autem ad *arg.* ſic *reſp.* & ad 1. quidem *nego maiorem*, non enim omne ens in actu eſt à forma, niſi ens in actu formali, non autem in actu obiectiuo, ſiue qui eſt differentia entis. Hanc ob cauſam *neg. ſimilitudo*; eſſe enim album pendet ab actu formali, de quo nos non loquimur: quandoquidem idem aſſeramus, eſſe ſcilicet in actu formali, à forma dependere, atq; proficiſci. Ad *Comment.* ſententiam idem eſt dicendum; loquitur enim de actualitate formali. Ad aliam *confir.* dico, materiam eſſe in pura potentia ſubiectiua, quia nimirum ex ſe non habet actum formalem, quæ eſt forma; eſt tamen in actu, in quo non fuit antequam crearetur. & non in potentia, ſicut ante ſui creationem: æqui-
2. uocatio ergo committitur, in hac dictione actu. Ad 2. ſubſiſtere bifariam poteſt intelligi, nempe ſubſiſtere in eſſe completo, & ita materia per ſe non ſubſiſtit; eſſe namque completum ſine forma eſſe non poteſt: nec materia per ſe poteſt facere vnum ſuppoſitum. alio vero modo, vt ſit non ineſſa alteri, vt forma, & habeat aliquam actualitatem entitatiuam, ſic abſque dubio, materia ſubſiſtit, quia non ineſt alicui vt forma, & aliquam per ſe habet entitatem: non enim eſt purum nihil, neque ens actuale completum, ſed medium quoddam, quod certe aliquam habeat actualitatem neceſſe eſt. aliter nondum eſſet creata. Difficultas ergo non pendet ex materia, quin poſſit eſſe ſine forma, ſed ex parte naturalis agentis, quod materiam ſic ſpoliare omni forma non poteſt, quin illi alteram largiatur, atque exhibeat. Ad 3. plurium formarum incompoſſibilium priuationes, non ita inter ſe pugnant, ſicut plures formæ earundem, nam in materia lapidis, vna tantum forma eſt, aliarum vero plus mille priuationes formarum ſibi inuicem incompoſſibilium. Præterea, nullæ in eodem ſunt priuationes oppoſitæ, niſi formarum oppoſitarum, immediatarum, circa idem neceſſario ſequentium. quod ſi ita res ſe habeat; priuationes vtique non ſunt incompoſſibiles: ita enim formæ oppoſitæ ſe habent, quod ſi altera adſit ſuſceptiuo; altera vtique abeſt, alioquin à parte eſſet contradictio. formas ſcilicet neceſſario ſequi ſuſceptiuum, & ſine eis poſſe conſiſtere. Materiæ nullæ formæ ſunt immediatæ ſimpliciter, niſi reſpectu naturalis agentis, quod non agit, niſi in quanto, quia ad nudam materiæ eſſentiam immediate pertingere non poteſt. Philoſ. præterea, quia neceſſariam poſuit connexionem cauſarum, ita vt prima, ſine ſecunda minime agat, ideo arbitratus eſt, materiam ſine forma eſſe non poſſe. quod ſi ſecus ſenſiſſet; non vtique illi viſum fuiſſet impoſſibile, materiam ſine forma à Deo fieri potuiſſe. Ad 4. *argum.* procedit de vnitate identitatis, qua aliqua dicuntur vnum, quia idem realiter; & ſic minor eſt falſa, & maior eſt vera. Quod ſi intelligatur de identitate vnionis aliquorum in tertio; ſic maior eſt falſa. illo enim modo in maxime dependentibus poteſt eſſe ordo ad aliquod vnum, & in quibus minima conſpicitur dependentia, ad aliquod vnum ordinari non poſſunt. Ad confirmationem dico: omne ſubiectum, à propria paſſione eſſentialiter diſtinctum, in re conſtitui poſſe, ſine propria paſſione in actu exiſtente: & è conuerſo, ſi propria paſſio fuerit abſoluta. *Dico*, propriæ paſſio ſemper ineſt: verum eſt, actu, vel aptitudine. ſubiungis, ita etiam accidens commune. *Dico*, propriam paſſionem non diſtingui à communi accidente, per ſemper ineſſe actu; ſed potius, quia conuenit omni & ſoli. Ad aliam *confirm.* minorem aſſero entitatem habere relationem, quam ipſam materiam; materia enim eſt ſubſtantia abſoluta, relatio vero minimæ entitatis inter accidentia. Ad *Auguſt. authorit.* dico, materiam eſſe minimæ entitatis inter ſubſtantias creatas, vt vnum prope Deum; ſit angelus, & vnum prope nihil ſit materia. Ex hoc ergo patet, quomodo omne eſſe cuiuſcunque generis alterius à ſubſtantia ſcilicet accidentis, imperfectius ſit eſſe, quod eſt pars ſubſtantiæ, nempe materiæ. *Dico*, nihil alterius generis eſſe ſuperius angelo; nihil ergo alterius generis, materia prima poteſt eſſe inferius. *Reſp.* non eſſe ſimile; ideo enim non eſt ſuperius; quia nullum genus eſt ſuperius genere ſubſtantiæ, quippe cum alia genera ſint inferiora. Ad 5. *negat conſeq.* & ad *probat.* dico: nos non loqui de actu formali, qui ineſt materiæ ab ipſa forma; ſed de actu, qui eſt differentia entis, quem habet materia, quatenus eſt ens. Ad 6. duplex eſt eſſe ſubſtantiale, vnum quidem completum, quod pendet à forma, ſiue ab actu formali, & huiuſmodi ſine forma, materiæ ineſſe non poſſe, aſſero: alterum eſt eſſe ſubſtantiale, quod materiæ conuenit, quatenus eſt in genere entium actu; ſecluſa etiam omni forma, materia non eſt purum nihil, vt omnes propemodum ſentire videntur: eſt ergo aliquid, atque neceſſario aliquem actum habet; alioqui eſſe aliquid, & nullam habere entitatem, eſt aperta contradictio. Ad *confirm. negat. ſimilitudo*: forma enim materialis nullum per ſe habet eſſe, niſi in materia; quia eſt natura poſterior materia: materia autem eſt prior forma, ſaltem origine, principium, cauſa, & pars compoſiti: eſt igitur aliquod ens ſine ipſa forma. Ad 7. dico materiam contineri ſub aliqua ſpecie entis, nempe ſub ſpecie ſubſtantiæ; non tamen eſſe ſubſtantiam completam, ob eas, quas dixi rationes. Quomodo ergo materia poſſit eſſe ſine forma, dixi ſatis.

Potentia ſubiectiua.

Potentia obiectiua.

Materia eſt in actu, & in potentia.

Materia poteſt eſſe ſine forma.

Quare philoſophi negarunt materiam ſine forma eſſe non poſſe.

Subiectum ſine propria paſſione.

De potentia materiæ.

QVÆSTIONIS TERTIÆ

CAP. I.

De potentia materiæ.

QVoniam quæ ſupra diſputauimus, multa tegi cali-
gine, & difficultatibus premi, clarè intelligimus;
hac de cauſa, quid ſit potentia materiæ, & verum
ab ipſa realiter, an ratione tantum diſcrepet, addu-
cere curauimus: hoc enim non parum ſupradictis diffi-
cultatibus lumen allaturum eſſe putamus. Cæterum, de hoc
negotio Auerroes in primo de ſubſtantia orbis, ſic loquitur:
Natura enim ſubiecti, inquit, *recipientis ſubſtantiales formas videli-
cet prima materia, neceſſe eſt, vt ſit natura potentiæ, ſcilicet, quod po-*

Potentia eſt differentia eſſentialis materiæ.

tentia ſit eius differentia ſubſtantialis. Quod ſi ita eſt, vt dicit A-
uer. potentia ratione aut formaliter, non autem realiter dif-
fert ab ipſa materia. Idem ſentire videtur phil. 1. *phy. tex. 6u.*
*Quoniam, inquit, aliquid oportet ſemper ſubijci quod fit. Et hoc, li-
cet ſit numero vnum, tamen ſecundum formam non eſt vnum*, q. d. à
forma quidem realiter, non autem à ſua potentia realiter
diſtinguitur. Item, 5. *phy. tex. com. 7. Et intelligo*, ait phil. *per ſubie-
ctum, illud quod ſignificatur per affirmationem.* ſubdit Comm. *&
intelligo per non eſſe, non eſſe in actu: quod eſt eſſe in potentia, pro-
prium prima materia, non negationem ſimpliciter; negatio enim
ſimpliciter ſignificat non eſſe ſimpliciter, quod non recipit tranſmuta-
tionem.* Eſt igitur ſecundum phil. & eius Com. materia ens;
non tamen in actu formali, cuius proprium eſt eſſe in po-
12. metaph. tentia. Porro, cum Commentator, tum etiam phil. contra-
rium ſentire videntur, nempe *materiam primam eſſe multa in
potentia, qua de cauſa*, inquit, *ſunt infinita, & non vnum*. intelli-
gentia eſt vna; ſi materia etiam fuerit vna: & illud erit in a-
ctu, quod materiæ fuit in potentia. *Vult narrare*, ait Commen-
tator, *quod quamuis materia prima ſit vna, tamen multa eſt in po-
tentia, & habilitate. non enim quodlibet ens fit ex qualibet potentia,*

Materia prima eſt multa in potentia.

*ſed vnumquodque entium fit ex eo, quod eſt in potentia, illud quod
fit, id eſt, ex potentia propria, ita quod numerus potentiarum ſit, ſic-
ut numerus ſpecierum entium generabilium.* Et primo de gene.
com. 22. *Eſt enim*, inquit, *vna ſecundum ſubiectum, & multa ſe-
cundum potentias, & habilitates ad recipiendum formas contra-
rias.* Et com. 29. *Prima materia eſt vna numero, potentia autem
plura.* Item 4. cœli com. 35. *Iam enim declaratum eſt*, inquit, *ma-
teriam eſſe vnicam ſubiecto, plura autem habilitate.* Et reuera, ſi
agens eſt vnum, & materia vna, & vna quoque potentia:
vnus igitur ſemper eſſet effectus. vnde *prim. phyſ. com. 70 Et*

Quomodo potentia accidit materiæ.

modus eſſentiæ materiæ primæ eſt, ait, *quod non ſit demonſtratum in
actu, ſed eſt quaſi medium inter non eſſe ſimpliciter, & eſſe in actu, &
accidit ſubſtantiæ eius, vt ſit in potentia omnes formas, non quod po-
tentia eius eſt in ſubſtantia, ita quod ſit pars diffinitionis; alioqui eſſe
eius deſtrueretur ablatione potentiæ, & præſentia formæ in actu, ſci-
licet ad quam habebat potentiam, vt reciperet.* Diceret aliquis, quo-
modo accidit ſubſtantiæ materiæ eſſe in potentia, ſi poten-
tia eſt eius differentia ſubſtantialis? *Dico*, Auerroem loqui
de potentia, quæ eſt pars diffinitionis; illa enim, ſi materiæ
eſſet ſubſtantialis, aduentu nouæ formæ deſtrueretur atque
periret. Itaque, materiæ potentia duobus modis intelligi po-

Propria potentia materiæ.

teſt: vno quidem vt eſt abſoluta, quæ ſine aliquo delectu ad
omne genus ſpeciemque refertur, atque ad omne formæ quo-
que indiuiduum. & hæc quidem eſt materiæ propria affe-
ctio, ac propria materiæ naturalitas, per quam ipſa egredi-
tur ad formarum receptionem, & eſt ipſius dimenſio. Por-
ro, ab hac ratione tantum, non autem realiter ipſa materia
diſtinguitur. Etenim, ideo materia eſt multa in potentia,
quia eſt dimenſio interminata, & eſt multa per potentiam
generalem. Amplius, dimenſio eſt proprium materiæ, & po-
tentia eſt propria affectio materiæ: ſunt ergo idem. Poten-
tia namque materiam diuiſibilem, dimenſio autem, ad di-
uerſas formas recipiendas potentem reddit. Alia vero po-

Potentia reſpectiua diſtinguitur realiter.

tentia vocatur reſpectiua, quæ varium habet reſpectum; ſi-
quidem ad genus formarum, generalis: ad ſpeciem vero,
ſpecifica: ad indiuidua autem, indiuidualis eſt. Hanc autem
à materia realiter diſtingui, affirmant nonnulli; hæc enim
1. eſt relatio, illa vero eſt ſubſtantia. Profecto, ſi poſſe ſanari (vt
3 phyſ. 10. dicitur) & poſſe infirmari ſunt idem, tunc planè ſanitas & æ-
gritudo eſſent idem. ſed hoc eſt falſum: realiter ergo ab in-
2. uicem diſtinguuntur. Amplius, illa non ſunt idem realiter,
quorum vnum manet, altero non manante, ſiue exiſtente.
ſed potentia non manet, forma accedente, materia vero
manet eadem: non ſunt ergo idem, ſed diſtinguuntur reali-
ter. Profecto, potens, ab ea re per quam poteſt, diſtinguitur
realiter. ſed materia poteſt ſuſcipere formam potentia, ſiue
3. per potentiam: differt ergo ab ipſa materia realiter. Amplius,

reſpectus realis non eſt idem realiter cum aliquo abſoluto,
alioqui non eſſet inter illa realis diſtinctio. ſed materia eſt a-
liquod abſolutum, vtpote ſubſtantia: potentia vero dicit re-
ſpectum, & ordinem realem ad formam: ergo quod prius.
Sane, potentia & actus ſunt eiuſdem generis; potentia enim
non eſt in genere niſi per reductionem ad actum: ſi vnum
ergo illorum differt realiter à materia, & aliud ſimiliter. ſed
forma differt realiter à materia: ergo & potentia ad for-
mam. Adde, quod illud, quod numeratur in materia, ſe-
cundum ſpecificarum numerum formarum, à materia rea-
liter diſcrepat; materia enim eſt vna numero, & eadem o-
mnium. ſed potentia eſt huiuſmodi, ſicut ex ſupra dictis au-
thoritatibus colligi poteſt. Potentia ergo materiæ reſpecti-

Soluuntur rationes. 12. met. 21.

ua, ab ipſa materia realiter diſtinguitur. Dico potentiam ma-
teriæ realiter à materia non eſſe diſtinctam; ſiquidem, teſte
Auer. *Materia per potentiam quæ eſt eius affectio, formas recipit
generales, quibus mediantibus ſpecificas recipit, & per illas indiuiduas
qualitates elementarias, quibus receptis, quædam in materia relatio-
nes, ſiue reſpectus innaſcuntur ad formas elementarias, poſt quarum
receptionem, priores deſinunt reſpectus: & alius ad formam mixti con-
ſimilis, & homogenei conſurgit, qui iam accepta reſpectus præcedens
deficit, & ad formam mixti perfecti nouum quidam exoritur.* Simi-
lia quædam ab Auer. 1. *phyſ. com. 70.* ſcribuntur. ex quo patet
potentiam, quæ eſt materiæ affectio, à materia realiter non
diſtingui, nec potentiam reſpectiuam, niſi ratione tantum.
His ita elucidatis, ad 1. *argum. reſpond.* cum Auer. vnam eſſe 1.
contrariorum potentiam reſpectu primæ materiæ, diuer- 1. phyſ. t. c.
ſas vero reſpectu ſubiecti proximi. Et *com. 121.* de potentia
ad contraria immediata, ſic loquitur: *Quemadmodum*, inquit,
*impoſſibile eſt contraria inueniri inſimul in actu; ita planè impoſſi-
bile duas potentias, ad duo contraria*, ſcilicet, immediata. ſed po-
tentiæ ſuccedunt ſibi inuicem vt contraria. Itaque vna eſt
materia, & vna eius potentia, ſucceſſione autem diuerſa,
reſpectu eorum, quæ in ipſa recipiuntur: reſpectu vero ma-
teriæ, eadem, ſiquidem talis eſt illius potentia, vt ſine aliquo
delectu recipere valeat omnes formas: & hoc quidam di-
xerim de potentia primæ materiæ, ſubiecti remoti. ſecus au-
tem res ſe habet de potentia proximi ſubiecti, quæ pro di-
uerſitate ſubiectorum atque formarum, diuerſa quoque eſt
potentiarum conditio. Ad 2. dico, potentiam formæ rece- 2.
ptiuam manere, materia manente, eamque perfici per for-
mam actu inhabitantem: manet autem potentia priuatione
excluſa. Ad *confirm. maior non eſt vera*; ſiquidem in calore, ca-
lor potens calefacere, & potentia eius calefactiua non diſ-
tinguuntur: nec ergo materia & potentia eius receptiua, diſ-
tinguuntur realiter. Ad 3. Potentia materiæ non dicit reſpe-
ctum realem: nam cum potentia ſit materiæ differentia ſub- 3.
ſtantialis, ſi eſſet reſpectus realis; non eſſet alicuius entis ab-
ſoluti receptiua. Ad *confirm.* dico, potentiam obiectiuam &

Quod potentia non ſit reſpectiua.

eius actum, eiuſdem eſſe rationis & generis: per reductio-
nem quidem, non autem potentiam ſubiectiuam, eiuſque a-
ctum. Ad aliam *confirm.* de potentia reſpectiua, non video,
quomodo poſſit eſſe realiter à materia ſeparata. Sane, ma- 1.
teriæ potentiam dicere reſpectum ad formam, eſt impoſſi-
bile: quod enim non eſt in actu; nullius eſſe poteſt reſpectus
realis in actu: reſpectus ſiquidem eſt habitudo ad terminum
in actu: terminus autem naturaliter eſt prior quam reſpe-
ctus. ſed forma, ante ſui in materia receptionem, non eſt in
actu; materiæ nihilominus potentia ad ipſam exiſtente. Non
eſt ergo potentia materiæ reſpectus ad formam. Item, ſi ma- 2.
teriæ potentia eſt reſpectus realis: in materia ergo eſſent infi-
niti reſpectus numero in actu; materia namque eſt in poten-
tia ad infinitas formas, numero ſaltem: modo planum eſt,
reſpectus numerari pro multitudine terminorum. ſed infi-
nita in actu, hoc modo non dantur: ergo, &c. Iterum, ille re-
ſpectus non eſt ſubſtantia, quia non eſt forma neque com-
poſitum, neque ipſa materiæ ſubſtantia; illa enim eſt vna, hi
autem plures: eſſetque præterea reſpectus ad non ens, vtpo-
te ad formam nondum exiſtentem. Eſt ergo accidens. Sed
hoc tunc ſequeretur, nempe ex materia, quæ eſt ens in po-
tentia, non fieri per ſe vnum cum forma, quæ eſt actus, ſed
vnum per accidens quod eſt falſum; ex materia enim & for-
ma fit vnum per ſe, vt paulo antè. Amplius, vel ille reſpectus 3.
eſt vnus vel plures: non eſt autem vnus, quia termini multi-
plicantur: neq; plures, alter pariter vnitas materiæ in tranſ-
mutatione ſubſtantiali, nunquam planè eſſet vna materia
plurium formarum: neq; eſt reſpectus ad formam in com-
muni: reſpectus certè numero vnus, terminum habeat nu-
mero vnum ſignatum neceſſe eſt. Quod ſi fuerit vnus ad
formas in ſpeciali. manet ergo reſpectus in re & in actu, for-
ma non manente, vel termino, quod planè eſt impoſſibile. ſi
vero ad plures, materia, vt dixi, corrumperetur, vel deſine-
ret eſſe, ſicut & forma. Adde, quod materia ponitur funda- 4.
mentum

De potentia materiæ.

mentum naturæ: non eſt ergo reſpectus extra intellectum in actu, potentiæ obiectiuæ oppoſitus. Quod ſi materia dicat aliquod abſolutum; aut certè illud diſtinguitur ex natura rei, ab huiuſmodi reſpectu aut non: ſi non, habetur intentum, nempè materiam non dicere aliquod abſolutum, ab huiuſmodi reſpectu diſtinctum. Si vero eſt aliquod diſtinctum; illud certè diſtinctio realis non erit, propter eas, quas ſupra diximus rationes. Itaque, potentia quæ ſe tenet ex parte materiæ, bifariam intelligi poteſt: aut pro principio quo, receptiuo formæ; & ſic à materia extra intellectum non eſt diſtincta: ipſa namque met materia per ſeipſam eſt in potentia receptiua formæ: quemadmodum forma per ſuam aſſentiam eſt actus potens informare materiam & eius complementum: alio modo poteſt accipi pro reſpectu quodam, vel ordine ad formam ſuſcipiendam; & ſic eſt reſpectus aptitudinalis ſiue actualis, qui planè eſt reſpectus rationis, & non realis.

Verior opinio.

Forma in potentia eſt potentia materiæ.

Aliis viſum eſt, formam in potentia eſſe potentiam materiæ: ſed quomodo poſſunt hæc fieri, ſiquidem formam potentia non eſt aliquid reale extra intellectum, ſicut nec homo in potentia antequam creetur. ſed potentia materiæ ad formam, eſt aliquid reale, quia eſt ipſamet materia realiter. Adde, quod forma in potentia fit forma in actu. ſed potentia materiæ non fit forma, alioqui periret ſubſtantia eius, ablatione potentiæ & nouæ formæ ingreſſu. Amplius, quamuis idem poſſit eſſe in potentia obiectiua ad ſeipſum, non autem in potentia ſubiectiua: ſicut nec poteſt ſuiipſius ſubiectum eſſe. ſed potentia materiæ, eſt potentia ſubiectiua: forma ergo in potentia, non eſt potentia materiæ ad formam. Materia inſuper appetit formam, fruſtra autem appeteret potentiam ſibi inhærentem, imo ſeipſam: forma ergo in potentia non eſt potentia materiæ: ſed quonam modo materia appetat formam, deinceps nobis erit diſſerendum.

CAP. II.

Materia appetit formam.

Omnia appetunt aſſimilari Deo. 2. phyſ. 81.

QVid ſit materia, & quæ illius potentia, dixi: placet modo inueſtigare, quidnam ſit illius appetitus; vnicuique namque rei creatæ ineſt naturalis appetitus ſuæ perfectionis habendæ. Sanè, hæc eſt perfectio diuina ſecundum Comment. cui omnia entia appetunt aſſimilari, & ex qua appetunt, acquirere ſecundum quod natura eorum poteſt recipere. Itaque materia ſecundum quod accidit ei priuatio, innata eſt appetere ſe aſſimilari primo principio, quoad illi eſt poſſibile. & hoc eſt appetere receptionē formæ. Et exponens illud phil. 2. *de anima, com.* 34. *Actio*, inquit phil. *quæ eſt magis conueniens omni viuenti, ex eis quæ ſunt perfecta, & non habent occaſionē, neq; generantur caſu per ſe, eſt, vt agat aliud ſimile, animal enim facit animal, & planta facit plantam: ita quod habeat communicationem cum ſempiterno diuino, ſecundum ſuum poſſe: omnia enim illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcunque agunt ſecundum naturam.* Solicitudo planè diuina (teſte Comment. ibidem) cum non potuerit facere ipſum generabile viuum corruptibile permanere ſecundum indiuiduum, miſerta eſt in dando ei virtutem, qua poteſt permanere in ſpecie. Et hoc non eſt dubium, ſcilicet quod melius ſit in ſuo eſſe, quod habeat illam virtutem, quam non habere; omnia enim deſiderant permanentiam ſempiternam, & mouent erga ipſam ſecundum quod innata eſt natura eorum ad recipiendum: & propter hunc finem agunt omnia, quæ agunt naturaliter. Et 2. *cæli tex. com.* 64. *Nobile perfectum*, inquit phil. *eſt vnum, non indigens operatione. quæ ſit nobile: & quædam ſunt ei propinqua pauca actione, quædam vero multa operatione; omnia enim entia*, ait Commentator ibidem, *non intendunt per ſuas operationes, niſi vt aſſimilentur perfecto nobili, quod eſt Deus: ſecundum quod in natura eorum eſt acquirere Dei aſſimilationem.* Et 12. *met. com.* 37. *Vnumquodque deſiderium habet aſſimilandi primo enti, ſicut amans vt aſſimiletur amato.* Cum ergo hæc ita ſe habeant; non iniuriè dictum eſt à phil. loquente de deſiderio materiæ, ſic materiam appetere formam. Arguit *Auicenna* contra phil. ſententiam hoc modo: Materiæ aliquis appetitus vtpote animalis conuenire non

1. poteſt; cum à ratione animalis quam longiſſimè abſit. Nec eſt appetitus naturalis, omnis. n. huiuſmodi appetitus, aut propter formam fit, aut propter virtutem inclinationemque naturalem: planta namque ad nutrimentum mouetur, & graue deorſum: quorum neutrum materiæ minimè con-

2. gruit. Adde, quod ſi materia appetat formam, aut certè, quæ omni prorſus forma caret, quod planè in rerum ordine non inuenitur: aut quia multas ſecum formas ſimul habere deſiderat. & hoc quoq; fieri non poteſt: aut quia odio proſequitur formam ſecum habitantem. & iſtud etiam paris eſt difficultatis.

De appetitu materiæ.

Dico cum Commentatore, materiam appetere formam, qui profecto appetitus id ſequitur, quod ipſa materia habet de motu ad formam. Vult ergo Auerroes, materiam appetere formam, non quidem appetitu animali aut

1. rationali, ſed naturali. Quoniam autem omnis appetitus ſequitur formam, aut aliquid ſe habens, vt forma; hanc ob cauſam ait, materiam non per ſuam naturam appetere formam, ſed per illud, quod habet de motu ad formam.

Appetitus materiæ quid ſit.

Quid autem ſit iſte motus ad formam diuerſimodè à diuerſis exponitur: quidam enim vocant, materiæ tendentiam ſeu inclinationem, idoneitatem vel ordinem ad formam: & hoc dicunt eſſe principium motus materiæ ad formam. Alij vocant appetitum naturalem paſſiuum, qui profecto eſt ipſa inclinatio, ſiue ordinatio ad formam. Sed tunc dubium eſſet, an pari facilitate, materia quoque priuationem appeteret, potentia namque merè paſſiue, vt ſcribitur 9 met. com. 17. æqualiter ſe habet ad eſſe, & non eſſe. Si ergo materia ſit mera poteſtas patiendi; non magis certè propenſa erit ad formæ priuationem, quam ad illius acquiſitionem procurandam. Dici poteſt ex vna parte cum *Themiſtio* aſſerente, materiæ motum à diuina proficiſci intelligentia: *Profecto*, inquit, *veriſſimum puta, quod dicitur, prouidentiam fuiſſe, quæ & turpi deſiderium honeſtatis, & egenti opulentiæ quantum ſit ſatis iniecerit.* Ex iniecto igitur ſuperne deſiderio, materia appetit formam. Porro, opus naturæ, vt dicitur 12. *com.* 18. eſt intelligentiæ non errantis. materia igitur extrinſecus mota à ſuperiori intelligentia, & ex alia parte per intrinſecum appetitum, hoc eſt, per illud quod habet de motu ad formam, nempe per qualitatiuam atque quantitatiuam diſpoſitionem, ſine qua materia nihilo magis ad formam quam ad priuationem inclinationem haberet, appetit formæ conſortium.

2. Ad aliud Auicennæ *arg.* dico, materiam hoc appetitu omnes formas appetere: non quidem ſimul, ſed alternatim: in cauſa autem eſt, quia poſt formæ receptionem, materia in potentia ſemper remanet ad aliam: non ergo ex odio alterius ſibi inhærentis, ſed ex deſiderio abſentis, ad quam innatam, atque inexplebilem habet naturam, nouas ſemper appetit formas. Sanè, vnumquodque ens perfectibile: ſuam appetit perfectionem. ſed materia eſt ens perfectibile: appetit ergo formam, quæ eſt ſua perfectio. Reuera, materia in quantum eſt ens in potentia inclinatur ad formam, vti ad ſuam perfectionem: vnum certè quodque, vt dixi, perfectibile, natura ſuam perfectionem deſiderat. Naturali ergo appetitu illam deſiderat. Appetitus autem naturalis eſt inclinatio rei ad ſuam perfectionem; ſic enim vnicuique innatum eſt deſiderium ſuæ perfectionis habendæ. Porro, Auicenna arbitratus eſt, appetitum naturalem, virtutem ſeu qualitatem eſſe additam rei, eamque naturaliter, hoc eſt, ſine præcognitione, ad bonum ſuum tendere: hanc ob cauſam, ignem, leuitate aſcendere: lapidem vero grauitate deſcendere; leuitas enim ſecundum Auicennam, eſt appetitus naturalis in igne, & grauitas in lapide. At cum materiæ præciſè ſumpta, non ſit aliqua virtus addita, quonam modo materia appetat formam, ſe non intelligere, apertè profitetur: verum ſi mentem phil. percepiſſet; non vſque adeo rem intellectu difficilem iudicaſſet: Appetitus namque naturalis apud phil. non dicit formam aut virtutem rei eſſentiæ additam, ſed ordinabilitatem potiùs rei in finem, atque in ſuam perfectionem habendam.

Appetitus naturalis quid ſignificet apud philoſ.

Quoniam autem materia ordinatur ad formam, vti ad ſuum actum, ſuamque perfectionem; idcirco dicitur, quod materia naturali appetitu, formam appetat: non quia faſtidio illi ſit forma, quam habet: aut tædio aliquo circa ipſam afficiatur; ſunt enim huiuſmodi conditiones animalis appetitus propriæ, aut quia cupiat ſimul plures habere, quandoquidem deſiderium naturæ legitimè iudicantis non ſit ad impoſſibile: formas autem contrarias, præcipuè ſpecificas ſimul poſſidere non poteſt. ſed potius in cauſa eſt, vt dixi, quia materia ſemper eſt in potentia ad nouas formas ſuſcipiendas; nulla enim forma totam illius potentialitatem explet penitus atque complet. Eterum omnium eſt formarum inferiorum receptiua ſicuti lignum artificialium. Patet ergo, quare materia nouæ deſiderio formæ ſemper teneatur.

Quare appetit nouam formam.

Quomodo appetit Dei ſimilitudinem.

Dices, quonam modo materia appetat Deo ſimilis eſſe? *Reſp.* materiam diuinam appetere ſimilitudinem, quadam proportionis ſimilitudine, ad quam mediante forma, pertingere poteſt; per formam enim naturalem eſt in actu, atque operatione, in quo quadam diuinæ ſimilitudinis proportio conſpicitur, Deus enim eſt purus actus ac ſimplex, & perpetua operatio. Itaque, forma eſt quid diuinum, quatenus eſt materiæ actus atque perfectio; quatenus vero eſt finis, eſt optimum quid, atque appetibile: ſicut fœmina appetit maſculum, i. e. maſculinitatem, & turpe banū, id eſt, pulchritudinē καλὸν pro pulchro accepit.

Fœmina appetit maſculum.

De appetitu materiæ.

materiæ autem, & turpis, & fœmina nominatur, ob maſculinam priuationem atque carentiam. Appetit autem ſuam perfectionem & per accidens ſuipſius deſtructionem: velut ignis, ſuipſius conſeruationem appetendo in oleum agit, & ſic tandem ſuam corruptionem machinatur. Per accidens, inquam, quoniam materia non eſt omnino idem, quod ipſa priuatio; alioqui appetens formam, per ſe appeteret ſuipſius corruptionem; ad præſentiam enim formæ ſequitur priuationis abſentia. *Dices*, an priuatio ſit cauſa appetitus materiæ? *Dico*, priuationem bifariam intelligi poſſe: vno quidem modo pro pura formæ carentia, ſicque nullius eſſe appetitus cauſam, ſiue rationem; quod enim omnino non eſt, nullius poteſt eſſe cauſa: alio autem modo, pro illo motu, quem habet materia ad formam, atque ita priuationem, proximam eſſe materiæ diſpoſitionem, affirmo, cauſamque appetendi. Sane, eodem modo priuatio eſt cauſa appetitus; quo plane eſt cauſa motus materiæ ad formam. ſed materia non appetit formam, niſi per illud quod habet de motu ad formam: priuatio igitur, hoc modo eſt cauſa appetitus materiæ. cum autem ille motus nunquam redeat in materiam idem numero: nec ergo idem appetitus, eademque priuatio. *Dices* an aliquod indiuiduum poſſit appetere naturali appetitu, ſuipſius æternam permanentiam? Sane, impoſſibilium nulla eſt appetitio. ſed indiuiduum corruptile perpetuari eſt impoſſibile, ſecundum principia naturæ, quæ nobis cognita ſunt; igitur non eſt appetibile. Dici poteſt pro inconuenienti haberi non poſſe, appetitionem eſſe impoſſibilium, modo illa impoſſibilia, ſub aliqua ratione conditioni, ſiue deſiderio conueniant appetentis, ſic enim non eſt impoſſibilium, cum aliqua ex parte attingi poſſit, nempe in eſſe ſpecifico, non autem in eſſe indiuiduali. *Dices*, ſi appetitus ſit idem cum ipſa materia appetente? *Reſp.* idem plane eſſe ſubiecto, differre autem ratione; materiæ enim competit appetitus, etiam omni alio accidente circumſcripto: ſemper enim materia per ſe eſt imperfecta, & carens forma: ideoque naturaliter, atque perpetuo appetit formam: non eſt ergo materiæ accidens extrinſecus adueniens, quod illi perpetuo ineſt, ac ſuam maxime patefacit naturam. Adde, quod appetitus materiæ, vt dixi, eſt appetitus naturalis, qui non diſtinguitur realiter ab eſſentia rei, nec dicit potentiam, vel actum additum eſſentiæ: ſed eſt ipſamet rei eſſentia, tenditque ad ſuum proprium finem, ſuamque perfectionem obtinendam. Non ſic autem ſe habet appetitus ſenſitiuus, qui eſt potentia animæ, qua animal tendit in bonum ſibi conueniens, per ſenſum apprehenſum, fugitque malum, quod ſibi aduerſari cognoſcit. Naturalis ſiquidem rei naturam, ſenſitiuus vero, ſenſum ſiue cognitionem ſenſitiuam ſequitur: & diuiditur per iraſcibilem & concupiſcibilem. Intellectualis autem ſequitur intellectum ſiue cognitionem intellectiuam. & voluntas nominatur ſeu appetitus liber, quo anima appetentis potens eſt ad oppoſita. Hic autem appetitus eſt potentia animæ, ſiue naturæ intellectiuæ, qua tendit in bonum, & refugit malum, quatenus per intellectum apprehenditur. Naturalis in qualibet natura inuenitur, & in ipſo quoque ſenſu & voluntate, vt ſunt quædam naturæ, quæ ad ſuas inclinantur, tenduntque perfectiones: ſenſitiuus in animali tantum: intellectiuus vero in natura rationali atque intellectuali, de quibus in ſexto libro diſputauit. Quomodo ergo materia appetat formam, & quis ſit materiæ appetitus, breuiter me dixiſſe, puto.

Priuatio cauſa eſt appetitus. — *An aliquis poſſit appetere ſemper permanere.* — *An appetitus ſit idem cum re appetente.* — *Appetitus naturalis.* — a *Senſitiuus.* — *Intellectiuus.*

CAP. III.

Materia vnde cognoſcitur.

DIxi paulo ante nonnulla de modo, quo ipſa materia cognoſcitur, non quidem ex profeſſo, ſed incidenter potius; hac de cauſa paulo copioſius de hoc negotio nobis erit diſputandum, nec temere quidem: iuſtum enim eſſe arbitror, poſteaquam audiuimus, materiam aliquod per ſe eſſe poſſidere; aliquem denique appetitum atque potentiam, modum non ignorare, quo à nobis intelligitur. *Decima met. tex. com. 24* de hac re ſic loquitur philoſophus: *Materia negatione cognoſcitur, Subiecta quidem natura ſcibilis eſt per analogiam ad formam.* 7. *met com. 35. Materia ſecundum ſe eſt ignota, quia non habet quidditatem in actu*, ait Comment. Actus autem, qui eſt quidditas eſt ratio, ob quam aliquid eſt intelligibile. Naturalis cognoſcit primam materiam per tranſmutationem ſubſtantialem, per analogiam quam habet ad formam: proinde 7. *met. com. 7.* dicitur, quod materia ſit velut æs, quod per reſpectum quem habet ad ſtatuam cognoſcitur. Et reuera, *eſſe prima materia*, teſte Comment. *via tranſmutationis à naturali cognoſcitur.* Porro à diuino, qui eam contemplatur, vt eſt ens, & ſubſtantia per cuiuſque formæ ac priuationis negationē, intelligitur. Etenim, intellectus indiuiduum neceſſe adunata in eſſe diuidere, ait Comment. ſicut diuidit materiam à forma, hoc autem modo materia intelligitur eſſe vna numero; vnitate vtique numerali priuatiue, non autem poſitiue, ſicut Mercurius dicitur vnus numero ob vnam formam ſibi dantem vnitatem, ſed per carentiam formæ talem ſibi vnitatem largientis: ſicque materia dicitur vna numero, cuius cōſideratio ad primum philoſophum pertinet, ſiquidem materia ſic intellecta, in mente tantum eſſe obtinet; nam extra animam, ſine omni prorſus forma inueniri, eſt plane impoſſibile: quod enim non eſt in actu, eſſet in actu. Porro, intellectus quia altior virtus eſt quam natura, & multa poteſt diuidere, quæ natura non poteſt, teſte Comment. 12. *meta.* 14. per omnium propemodum formarum priuationem, materiam intelligere poteſt. Itaque, naturalis cognoſcit materiam per relationem ad formam; *materia enim* authore phil. *relatiua dicitur ad formam*, vnde Comm. ait, *materiam cognoſci à naturali, quatenus eſt tranſmutationis principium*, quæ profecto conſideratio eſt relatiua; conſideratur namque à naturali limitate, vt eſt ens in potentia, habet certe entitatem diminutam, ac potentialem, quia nimirum per ſe non poteſt exiſtere: ille ergo modus quo naturalis intelligit, eſt proprius, & adæquatus materiæ, tametſi in relatione conſiſtat. Quoniam autē materia in prima ſua notione, eſt ens per ſe, quia eſt ſubſtātia; hac de cauſa ſub rationibus abſolutis, atq; tranſcendentibus nempe entis, & ſubſtantiæ, à diuino intelligitur. Poteſt ergo, quaſi à diuerſimode phil. locutus ſit, materiam ſcilicet per analogiam ad formam, & per omnium formarum negationem cognoſci. Cæterum, cognitio quæ per analogiam fit à Platone illegitima nominatur; quippe quæ non fiat per abſtractionem formæ, ſed per negationem potius. ſimiliter etiam locutus eſt Pythagoricus *Timæus*, quoniam eſt per negationem formæ ab ipſa materia; non autem per ſimilitudinis abſtractionem à re, quæ intelligitur; intelligentem enim oportet formam à materia remouere, ſicque informe ſubiectum in potentia intelligere: per formæ ergo negationem. Verum nonnulli aiunt, materiam intelligibilem eſſe terminatiue, & per accidens, non autem motiue: motiue namque per ſe putant eſſe ens ſenſibile, nempe formā, vel habēs formam: terminatiue vero, quidquid intellectus operationem terminare poteſt. ſed materia eſt huiuſmodi. ergo &c. Sane, quicquid continetur ſub obiecto per ſe intellectus, eſt per ſe intelligibile. ſed materia continetur ſub ente, quia eſt ens, & non purum nihil: per ſe ergo eſt intelligibilis. Reuera, omne quod eſt in aliquo actu, eſt per ſe intelligibile. ſed materia eſt in actu entitatiuo ſaltem, licet non ſit in actu ſpecifico: per ſe ergo ab intellectu intelligitur. Amplius, materia eſt pars quidditatis, vt poſtea dicetur: igitur per ſe eſt intelligibilis. Adde, quod intelligibilitas ſit propria paſſio entis. ſed materia eſt ens, diſtinctum à forma, ſicut ſupra dictum eſt: per ſe ergo terminatiua eſt intelligibilis. Porro, ad huiuſmodi rationes ſic reſpondere valemus: & ad primam quidem dicimus, obiectum per ſe intellectus eſſe ens ſenſibile, vel habens ens ſenſibile. ſed materia non eſt ens ſenſibile, niſi ratione formæ aut ſubſtantiæ compoſitæ ergo &c. Tota vis iſtius arg. in hoc maxime conſiſtit, ſi materia ſit per ſe ens, hoc conceſſo; ſine dubio aliud quoque eſſet concedendum, nempe, materiam eſſe per ſe intelligibilem. Verum an tem materia ſit ens per ſe, paulo ante, ſatis copioſe abundeque à nobis diſputatum eſt. Ad confir. eodem modo reſp. materiam ſcilicet non eſſe ens ſenſibile, proinde nec poſſe mouere intellectum, quia nō eſt in actu ſenſibili. mouere autem & terminare intellectum idem eſt apud Peripatheticos. Ad 2. Materia non eſt pars quidditatis, niſi per accidens; quatenus ſcilicet vehiculum eſt formæ, quæ eſt tota quidditas. 7. *met. com.* 34. 21. & 43. vbi Commentator videtur ſentire; materiam non eſſe partem quidditatis, tametſi ſit pars eſſentialis compoſiti: in rebus namque generabilibus compoſitis ex materia & forma, vt ſcribitur 3. *de anima tex. comm. 9.* multum intereſt inter eſſentiam & quidditatem, ſic etiam ſentiunt *Themiſtius & Alexander*: *Auicenna* autem tractatu 5. *met.* opinatur, formam non eſſe totam quidditatem, ſed de hoc poſtea. Ad confirmationem dico, intelligibilitatem per ſe illi competere, quæ tantū proprie dicitur, quod per ſe mouet intellectum. ſed materia nō poteſt per ſe mouere intellectū: nō igitur eſt p ſe intelligibilis. Sane, *omne per ſe intelligibile eſt in actu vel eſt actus.* ſed materia nec eſt actus, nec habens actū: nō igitur eſt per ſe intelligibilis. Profecto, omne per ſe intelligibile, per ſe ipſū, aut per ſua accidētia moueat ſenſum neceſſe eſt: alioqui per ſe intelligibilis rationem amittit. ſed materia per ſeipſā ſenſum mouere non poteſt, quemadmodum neque per ſe eſt in actu, neque per propria accidentia, quia ſimul non habet

Materia cognoſcitur negatione. 1. *phy.* 69. — *Naturalis.* — 7. *met.* 9. *Diuinus.* — *Materia vnde cognoſcitur.* 12. *met.* 39 — *Naturalis cognoſcit per relationem ad formam.* 2. *phyſ* 26. 7. *met.* 9. — *Diuinus intelligit abſoluta.* — *Motiue materia eſt intelligibilis.* 1. 2. — *Sol.* 1. 2. — *Materia non eſt per ſe intelligibilis.* 9. *met.* 26.

Materia eſt pars quidditatis. habet propriam formam; ita etiam nec propria accidentia: ergo quod prius. Amplius, *materia eſt ad aliquid*. igitur non eſt per ſe intelligibilis, ſine eo, nempe forma ſeu ſubſtantia compoſita, ad quam refertur. Adde, quod materia non po-
2. teſt producere phantaſma, alioqui per ſe poſſet mouere ſen-
1. phyſ. 16. ſum: igitur non poteſt ab anima abſolute intelligi, anima enim ſine aliquo phantaſmate, nihil intelligit. Ad hæc & ſimilia *reſpondent* illi, hæc argumenta vera eſſe de intellectione motiua, quæ procedit ab actu, vel ab eo quod habet actum, non autem de intellectione terminatiua, quæ materiæ tribui poteſt, etiamſi non habeat actum ſpecificum; continetur enim ſub ente, quod eſt primum intellectus obiectum,
Varius modus intelligendi. deinde habet actum entitatiuum, eſt ſubſtantia, & pars eſſentialis compoſiti. poteſt ergo terminare actum intelligendi, ſicut priuationes; eorum namque quæ ab intellectu percipiuntur, quædam tum in intellectu, tum etiam in ſenſibus proprias ſpecies producunt, veluti ſunt ſenſibilia omnia. Alia vero, vt eſt prima materia, non facit propriam ſpeciem aut phantaſma, neque in ſenſibus, neque in intellectu, quia non eſt ens completum; continet tamen aliqua, quibus mediantibus, terminat actum intelligentis. Alia intelliguntur per proprias eſſentias veluti ſunt ſpecies intelligibiles, actus intelligendi, & ipſamet intellectus phantaſmata. Quædam, vtpote ſubſtantiæ ſeparatæ, nec ſpecies habent,
Quomodo per accidens eſt intelligibilis. nec ex contentis cõceptus faciunt: ſed ad ea ordinem quendam habent, quæ conceptus vel ſpecies facere poſſunt, & per eaſdem intelligi vtpote per effectus. Itaque, materia per ſe eſt intelligibilis, terminatiue tamen. Amplius, materia dicitur intelligibilis per accidens, quoniam intelligitur per formam corporis naturalis, & per ſpeciem abſtractam à forma ſenſibili: ſpecies autem quæ abſtrahitur à corpore naturali, quæ eſt ſubſtantia compoſita, per ſe quidem ſubſtantiam compoſitam, per accidens vero materiam repræſentet, quæ proportione ita ſe habet ad formas ſubſtantiales; vt corpus naturale ad artificiales atque accidentia: ſpecies quoque quæ à forma abſtrahitur ſenſibili, per ſe primo, formam, per accidens autem formæ vehiculum, materiam ſcilicet repræſentat. Non temere ergo à Simplicio huiuſmodi cognitio vocata eſt illegitima, ſicuti à Platone & Pythagorico Timæo.

CAP. IV.

Materia an ſit pars quidditatis.

QVoniam polliciti ſumus hanc enucleare quæſtionem, dum Auicennæ ſententiam adduceremus, par eſt atque æquum nos ſtare pollicitis, præſertim cum de huiuſmodi negotio præclariſſimi viri
Auer. rationes. varie diſputârint. Et inprimis Auer. materiam non eſſe par-
7. met. 21. 34. tem quidditatis naturalis, ſed vehiculum potius quiddita-
1. tis, aperte profitetur: *Eſſentia, inquit, rei, eſt ſubſtantia rei quidditatem declarans.* ſed materia non eſt ſubſtantia declarans quidditatem rei, *cum ex ſe ſit ignota.* non ergo eſt alicuius de-
1. phyſ. 69. claratiua, nec per conſequens pertinet ad rei quidditatem.
2. Item, ſi quidditas hominis eſſet homo compoſitus ex materia & forma, tunc plane quidditas hominis haberet quidditatem: & ſic quidditatis eſſet quidditas, quæcunque enim ſunt idem, quidquid habet vnum; habet & reliquum: ſi ergo quidditas hominis, & homo compoſitus ſunt idem, cum homo compoſitus habeat quidditatem; ſequitur, quidditatem hominis habere quidditatem, quod eſt falſum: ergo quod prius. Quia ergo quidditas hominis eſt homo tantum ſecundum formam, & forma non habet quidditatem, cum ſit ipſa quidditas, compoſitum vero quidditatem habeat, quia nimirum habet formam; ideo non proceditur in in-
Sola forma eſt quidditas. finitum. Sola ergo forma, ſecundum Comment. eſt tota quidditas ſubſtantiæ compoſitæ: atque ita quidquid eſt, quod eſt diffinitionis ſignificatum ſoli conuenit formæ materia vero, quia eſt vehiculum deferens ipſam quidditatem, licet non ſit pars quidditatis; eſt tamen pars naturæ com-
3. poſitæ. Amplius, philoſ. ſoli formæ quidditatem conceſſit:
7. met. 10. igitur forma tantum eſt quidditas. *Quoniam, inquit in principio diuiſimus, quomodo determinauimus ſubſtantiam. & horum quidem vnum videtur eſſe quod quid erat eſſe, ſpeculandum eſt de ipſo. & per quod quid erat eſſe, formam intelligit: forma ergo ſola eſt ipſa quidditas.* Item, *Quod autem, inquit, vt ſpecies & forma, quod quid*
Tex. 11. e. an. t. 8. *erat eſſe.* Et alibi ait, animam, quam conſtat eſſe formam, eſſe quod quid erat eſſe corporis. Et *2. phyſ. tex. 28.* partes diffinitionis in genere cauſæ formalis collocauit. vnde 10 *met. tex. 25.* ait, marem & fœminam non variare ſpeciem, quia ſunt differentiæ materiales. Et reuera, materia eſt cauſa corruptionis, ſenſibilitatis, quidditas autem eſt eſſentia rerum in-
Materia eſt pars quidditatis. corruptibilis, inſenſibilis: differunt ergo abinuicem. Præterea, diſtinxit eſſentiam à quidditate in rebus corruptibilibus, & generabilibus, exponens textum ſic loquentem: in
3. de ani. 9. quibuſdam idem eſt caro, & carnis eſſe; in entibus namque
4. ſimplicibus idem eſt quidditas, & eſſentia: ſic eſſe carnis eſt idem cum carne: quia intentio carnis in eis, non eſt in materia. In compoſitis autem ex materia & forma, ſola forma eſt quidditas, quia ipſa eſt obiectum intellectus, quippe cum
1. cal. c. 92. vniuerſale ſit obiectum intellectus. *forma autem, eſt ſubiectum*
12. met. 14. *vniuerſalitatis* Materia autem, vt dicit Comm. non habet aliquius vniuerſalis intentionem aliquam intellectam ab ea; ideoque ſecundum ſe eſt ignota, ac proinde non eſt quidditas, nec pars quidditatis; tametſi prima materia ſit eſſentia alia ab eſſentia formæ 1. *cæli, comm. 92.* Et 8. *phyſ. comm. 12.* vnde à Commentatore, 1. *phyſ. comm. 5.* materia & forma appellantur partes ſecundum qualitatem. Ex his ergo patet, quomodo materia non ſit pars quidditatis. Amplius, quidquid
5. eſt principium per ſe eſſendi compoſiti habentis quidditatẽ,
5. met. 20. 2 ani. 24. 25. eſt illius per ſe quidditas. 7. ſed ſola forma eſt principium per ſe eſſendi. Materia vero eſt per ſe principium non eſſendi; quia eſt id, quo res poteſt non eſſe. forma vero, vt dicitur *7. met. text. 37.* eſt pars, quæ cum fuerit, erit res. Sola ergo forma eſt cauſa, qua compoſitum habet quidditatem: per materiam autem habet non eſſe. Ad hæc, id non eſt pars
6. quidditatis, per quod ipſum compoſitum diffinibile, eſt ſenſibile, & non intelligibile. ſed per materiam, compoſitum eſt ſenſibile, per formam vero eſt intelligibile, vt dicitur in *lib. cæli.* Et 1. *met. comm. 27.* ergo. Adde, quod illud eſt principiũ quidditatis 1. *met. comm. 29. & 12. met. com. 14.* quo ipſum diffinibile, vniuerſalitate participat. ſed forma eſt huiuſmodi, materia autem ſingularitate potius participat: forma ergo eſt tota quidditas compoſiti. Itẽ, quidditas (vt dicitur 12. *met.*
7. *comm. 14.*) eſt vniuerſale. ſed materia eſt ſingulare, quia eſt vnum numero in ſpecie materiæ, alioqui non eſſet hæc materia ſed alia ab illa; hoc profecto contingeret propter formã, & accidentia, quibus ipſa materia ſuapte natura caret: proprie ergo, atque per ſe, ipſa materia non eſt quidditas, nec pars quidditatis. Ad hæc ſolent nonnulli *ſic reſpondere: & ad 1. neg. minorem.* nam etſi materia ſolitarie ſumpta ſit ignota,
Solutio. formæ tamen ſpecificæ, ſiue genericæ coniuncta, declaratiua
1. eſt alterius. Ad 2. *neg.* quidditatẽ hominis habere quidditatẽ,
2. Et cum probatur: Si aliqua duo &c. Aiunt hanc propoſitionem non eſſe vniuerſaliter veram; alioqui eadem facilitate ſequeretur: quod ſicut genus habet differentias, ita differentia habeat differentiam: genus enim & differentia ſunt eſſentialiter idem. ſed hoc eſt falſum: ergo &c. Ad 3. & quæ ſe-
3. quuntur, vnica reſpõſione ſolui poſſunt, videlicet formam eſſe principaliorem partem quidditatis, atque ideo interdum à philoſopho appellari quod quid eſt; non ob id tamen
Materia eſt pars quidditatis. ab eodem negari, materiam partem quidditatis eſſe. Nam 2. *phyſ. tex. comm. 27.* materiam, naturam appellat. ſed id, quod eſt pars humanæ naturæ, eſt pars quidditatis humanæ, quia
1. natura & quidditas ſunt idem: materia ergo eſt pars quiddi-
2. tatis. aliter in ſorte eſſent duæ naturæ partiales, quippe, quæ non eſſent partes alicuius naturæ, quod plane falſum eſt, atque impoſſibile. Amplius, 1. *met. com. 7. & 8. met. tex. com. 15. & 18.* cauſam aſſignans, quare diffinitio compoſitorum ſit vna; quia, inquit, ex actu & potentia natum eſt fieri vnum: quidditates autem ſimplices ſeipſis habent vnitatem, eo quod ſint formæ tantum. Itaque, ſi ſubſtantia, ſiue eſſentia, aut quidditas ſubſtantiæ compoſitæ eſſet ſola forma, non opus fuiſſet philoſopho, cauſam adducere, quare diffinitio ſit vna: forma enim ſeipſa eſt vna. Eadem ſentit 9. *met. com. 22.* *In compoſitorum, inquit, non in ſimplicibus quidditatibus accidit error, idq; propter multitudinem partium, ex quibus conſtant.* Patet ergo eſſentiam compoſiti, eſſe compoſitam, & non ſimplicem tantum: & quidditatem materialis ſubſtantiæ, à quidditate ſubſtantiæ ſeparatæ plurimum diſſentire; illa enim eſſentialiter ſimplex eſt, hæc autem eſſentialiter compoſita. Am-
3. plius, inſitio, vt dicitur *7. met. comm. 13.* non pertinet ad diffinitionem, ſed quæ ſillabæ ad eam, quæ eſt elementorum, at. elementa pertinent ad materiam. Senſus eſt, ſi ſillaba diffinitur per elementa, ex quibus componitur: elementa
2 phy. t. 31. autem reſpectu ſillabarum, cauſæ materialis, partẽ obtinẽt, materia igitur ſpectat ad quidditatem diffiniti. Adde, quod ſi ſola anima non ſit totum animal: igitur non eſt tota quidditas. Parabola præterea Platonis non ſe recte habet: non n. eſt ſimile de circulo, & homine: ſuperfluũ n. eſt materiã auferre à quidditate rerũ. quædam namq; ſunt hoc in hoc, id eſt, forma in materia, ſicut in naturalibus. Materia ergo
4. ſpectat ad quidditatẽ compoſiti. Ad hęc, 8. *met. tex. com. 6.* lau-

dantur

Digitized by Google

dantur à philoſopho, qui in diffinitione cum materiam, tum etiam formam collocant. Et 9. com. affirmat omnem diffinitionem habere quid, & quale: & neceſſe eſſe, vt vnum ſit, vt materia, alterum vero vt forma: materia ergo non eſt remouenda à quidditate compoſiti. Quod ſi ita non ſe haberet; ſententia philoſophi non recte pugnaret, aduerſus Platonem. Etenim, ſi ſola forma eſt quidditas: idea ergo eſt diffinibilis, cum ſit forma tantum. Adde, quod 7. *met. com.* 33. ratio omnis, partes habet, & ſicut partes rationis ad rationem, ita partes rei, ad rem ſe habent. ſed omnes partes rei, totam rem exprimunt: ſic igitur omnes orationis partes, totam rationem rei. ſed tota ratio rei, eſt ipſa quidditas: ad illam ergo cognoſcendam, neceſſaria eſt omnium partium cognitio.
5. Præterea, quidditas eſt forma totius, quæ in ſui ratione, formam partis, & materiam complectitur, & ex ambarum vnione conſurgit: materia ergo ſpectat ad quidditatem. Sane, anima in homine eſt forma partis, humanitas vero forma totius, quæ reſultat ex vnione formæ partis cum materia: & differt à forma partis, ſicut compoſitum à ſimplici.
Humanitas. Reuera, humanitas eſt eſſentia hominis, eſſentia autem eſt, quam ſignificat diffinitio: diffinitio autem non ſignificat ſolam formam, ſed formam & materiam: igitur, humanitas conſtat ex forma & materia. Differt autem ab homine, quia nimirum humanitas ſola ſignificat eſſentialia ſpeciei principia:
Homo. homo autem, & illa quidem, & à ſui generatione indiuiduantia non excludit; homo enim dicitur, habens humanitatem: quare non abiicit à ſe, quin alia habere poſſit principia: rei ergo compoſitæ naturalis quidditatem, non eſſe ſolam formam, ſed materiam, & formam, conſtat ſatis.
6. Item, materia, quæ eſt pars potentialis in ſubſtantia compoſita, accepta abſolute, & non contracta ad materiam indiuidualem, ad ſpecificam ſpectat quidditatem: quod enim eſt eſſentia, & quidditas alicuius; illud profecto eſt ſufficiens ratio intrinſeca, vt illud ſit, cuius eſt eſſentia, quacunque alia re ab eo realiter differenti, circumſcripta. ſed ſi ſola forma hominis, vtpote anima, eſt tota quidditas: igitur, ſola anima eſt ratio, qua homo poteſt conſiſtere: atque ita homo eſſet homo, ſine materia, quod eſt abſurdum. Profecto, ſi albedo, eſt ratio, qua ſubſiſtit ſuperficies alba: multo ergo magis quidditas, eſt
7. ratio ſufficiens, qua id ſubſiſtit, cuius eſt quidditas. Item, ſi tota compoſiti quidditas, eſt ſola forma, & materia non ingreditur diffinitionem rei: igitur nec ſubſtantia naturalis compoſita, cauſatur à materia in genere cauſæ materialis, quod plane falſum eſſe, patet, & quidem latiſsime; alioqui materia non eſſet cauſa, neque pars ſubſtantiæ naturalis compoſitæ. Cuius ſiquidem eſſentia non pendet, nec cauſatur à natura in genere cauſæ materialis: nec illud etiam, cuius eſt eſſentia, pendet à materia, nec cauſatur ab eo in genere cauſæ materialis; quidditas namque eſt idem
8. cum eo, cuius eſt quidditas: ergo quod prius. Amplius, ſub-
7. met. t. 17 ſtantia habet diffinitionem ſimplicem, & non ex additione: quidquid ponitur in diffinitione ſubſtantiæ, ad illius quidditatem ſpectare dignoſcitur. ſed in diffinitione ſubſtantiæ materialis, vt ſcribitur 6. *met. comment.* 2. materia poni debet, alioqui ſi ad rationem diffinitionis non ſpectaret, diffinitio vtique ex additione computaretur: ergo
9. quod prius. Iterum, quod quid eſt, eſt illud quod eſt primo ens, & cuius eſt primo eſſe. ſed quod primo eſt, ad com-
8. met. t. 3. poſitum ſpectat: *Subſtantia compoſita*, inquit, *eſt ſimpliciter hoc*
Solutio. *aliquid, & ſeparabile primo per ſe exiſtens*: igitur quidquid eſt, eſt compoſiti ex materia, & forma. Patet ergo, quomodo
Quidditas quid ſit. materia ſit pars quidditatis. Verum *ad hæc ſic* poſſet aliquis *reſpondere*: & in primis aſſerere, non parum intereſſe apud Peripatheticos dicere, aliquid eſſe eſſentiam, & quidditatem rei, idque in corruptibilibus, atque generalibus rebus; quidditas enim (vt dicit Commentator 7. *met. comm.* 21.) hominis, eſt homo vno modo, & non eſt homo alio modo, & eſt forma hominis. & non eſt homo, qui eſt congregatus ex prima materia, & forma. Itaque, ſi homo intelligatur pro hominis quidditate; tunc plane ſola forma hominis, eſt homo: ſi vero, pro eſſentia illa, quæ eſt quid congregatum ex materia & forma; ſic vtique quidditas hominis non eſt homo. Patet ergo ex Comment. materiam non eſſe par-
Diffinitio ex additamento. tem quidditatis, ponendam nihilominus in diffinitione ſubſtantiæ, ex materia & forma compoſitæ. Ex hoc tamen non ſequitur, compoſitæ ſubſtantiæ diffinitionem ex additamento eſſe, quia nimirum materia non eſt pars quidditatis. Etenim, corpus, ad animæ quidditatem non ſpectat; in quidditatiua tamen eiuſdem diffinitione ponitur. Sic namque
2. de an. t. 5 à philoſopho anima diffinitur: *Anima eſt actus corporis organici habentis vitam in potentia.* Illa ergo diffinitio non eſt ex additamento, licet per id detur, quod ad animæ quidditatem minime ſpectet, ex materia namque, & forma ſit per ſe vnum, non autem ex ſubiecto, & accidente: ideo non eſt par ratio diſtinitionis aſſignandæ. Talia namque accidentia, teste Comm. aut non habent quidditatem & diffinitionem veram: aut alio modo, nempe ſecundario. ſiquidem talium ſubiecta accidentium, tum ſecundum genus, tum etiam ſecundum naturam diuerſa ſunt, quod profecto illi non accidit, quod ex materia & forma conſtituitur: fit enim ex illis vnum per ſe in actu. Si hæc diſtinctio bene intelligatur, & quæ propoſita ſunt, & proponenda facile ſolui poſſunt argumenta. Sane, ſi forma eſt magis natura, quam materia, & compoſitum: vt ante dixi. ipſa ergo eſt vera quidditas rei, cum ſit vera natura, vnde eſſe habet, & materia, & compoſitum. Materia ergo non eſt quidditas, nec pars, ſed vehiculum potius; eſt nihilominus pars ſubſtantiæ compoſitæ, quæ ex ambarum vnione conſurgit.

Compoſitum addit aliquam entitatem.

7. met. t. 17

Accidentia non habent veram diffinitionem.

CAP. V.

Compoſitum addit aliquam entitatem realem ſuper materiam, & formam.

DIſputauimus ad vtramque partem, an materia ſit pars quidditatis, quod profecto, clariori elucidatione indiget; ideirco, hanc examinandam propoſui quæſtionem, nempe compoſitum, diſtinctam, atque realem dicere entitatem, ſupra materiam, atque formã: *Entitas totius.* entitatem, inquam, vtpote partem totius, non autem partem ſuper partem, alioqui proceſſus eſſet in infinitum. Totum ſiquidem ſe habet inſtar hominis, ſupra materiam, atque formam, humanitatem dicentis, quæ reuera eſt entitas ſpecifica perfectiualis, abſoluta totius hominis, non quidẽ alicuius partis diuiſim, materiæ, aut formæ, ſed entitas tertia ab ipſis cauſata, veluti ex cauſis per ſe intrinſecis. Eſt autẽ *Humanitas.* humanitas quædam ſubſtantia, & natura, aut eſſentia ſpecifica hominis, per quam, in genere, ſeu prædicamento per ſe reponitur. Simile quiddam philoſ. ſentire videtur: naturam *5. met.* in formam, materiam, atque compoſitum diſtinguens. Profecto non eſt veriſimile, per compoſitum, materiam, aut formam intellexiſſe, nec illa ſimul, quum ſit tantummodo reſpectus, neque diuiſiſſe, naturam in materiam, formam, & nihil, ſed in compoſitum, quod tertiæ ſubit rationem ſubſtantiæ. Similiter locutum fuiſſe legimus *in principio. 2. de anima*, vbi ſubſtantiam, in materiam, & formam, & tertiam, quæ eſt compoſita diſtinxit. Humanitas ergo dicit totum *Natura conuenit compoſito.* compoſitum, quæ eſt natura hominis. nec temere quidem. Etenim, ſi natura eſt principium motus, & quietis; planum eſt, huiuſmodi diffinitionem, cõpoſitæ conuenire naturæ: tũ ſi pro principio ſubiectiuum, tũ & effectiuũ intelligamus. Cõpoſitum certe eſt tale principium, & perfectior quodammodo, quam ipſius partes, quatenus ſunt ſubiectiuæ. Com- *Rationes.* poſitum ergo dicit tertiam entitatem, quod etiam rationi- 1. bus ſic dilucidandum eſſe putaui; Compoſitum per ſe eſt in prædicamento poſitiuo, abſoluto ſubſtantiæ: igitur dicit per ſe aliquam entitatem abſolutam; neque enim per ſe eſſe poſſet in prædicamento ſubſtantiæ, niſi etiam per ſe haberet entitatem abſolutam: dicit ergo aliquod poſitiuum, ſupra formam, atque materiam, & illa ſimul ſumpta. quandoquidem illorum vnio, reſpectum dicat, qui per ſe non eſt in prædicamento abſoluto poſitiuo. Adde, quod materia 2. per ſe primo non ſit generationis terminus, neque etiam forma, quia nimirum non principaliter intenduntur à generante, ſed compoſitum: igitur eſt generationis terminus; & per conſequens, diſtinctam habet entitatem. Poteſt tamen dici, formam eſſe primum generationis terminum, primitate originis: compoſitum vero, perfectionis. Siue ergo ſit terminus quo, ſiue quo & quod, quocunque enim modo intelligatur, ſemper ipſum compoſitum, hanc perfectionis primitatem habere videtur. Iterum, quemad- 3. modum compoſitum per ſe primo generatur; ita plane per ſe primo corrumpitur: igitur aliquam dicit entitatem abſolutam, eadem plana ratione, ſicut dictum eſt de eo, quod primo generatur. Addc, quod cauſatum per ſe à cauſis intrinſecis, aliquam dicat entitatem abſolutam, neceſſe eſt; nihil enim eſt cauſa ſui. ſed compoſitum cauſatur à ma- *2. phyſ.* teria, & forma, velut à cauſis intrinſecis. ergo &c. Sane, d *5. met.* abſolutum vocatur, cui certe conuenit aliqua per ſe paſſio abſoluta. ſed tale quid eſt ipſum compoſitum, cum illi inſit propria paſſio, non materiæ, aut formæ communis, neque ex vtriſque vnitatis: ergo quod prius. Præ- 4. terea, compoſitum per ſe vnum in genere ſubſtantiæ

eſt

Compoſitum addit aliquam entitatem.

eſt magis vnum, quam compoſitum per accidens; quia nimirum illud eſt per ſe, illud autem per accidens. ſed ſi compoſitum non dicit aliquam entitatem: igitur non eſt magis vnum, quam compoſitum per accidens. Accedunt ad hoc plurimæ philoſophi, atque Commentatoris authoritates 7. *met.* de toto per ſe ſubſtantiali loquens, ait, ſine contradictione, partes, ſine toto coniunctim, ſiue diuiſim, intelligi poſſe. Ibidem enim dat exemplum de a. & b. quod ſcilicet intelligi poſſint, non intellecta ſillaba, ab, ideoque profeſſus eſt, partes totum non eſſe. Similia quædam à Comment. dicuntur 3 *de anima: Ex materia,* inquit, *& forma reſultat aliquod tertium, addens aliquid ſupra partes.* 5. *met.* bis tria non eſſe ſex, expreſſe philoſ. docet: & planum eſt, bis tria ſimul accepta, coniunctim, & ſimul accipi. Quam ob cauſam, Auicenna 2. *met.* dixit, ſi denarius congregatur ex nouem & vno, ſimul vnitis; aliquid aliud, certe prouenit ab vno, & nouem, quod eſt decem. hac de cauſa dixit illa, quod bis, & tria non ſint ſex: ſed ſemel ſex, ſint ſex: vel ſex non eſſe bis tria: ſed vnum ſex. Porro, huiuſmodi authoritates, de compoſito per ſe vno loquuntur, quod conſtat ex potentia, & actu. Compoſitum ergo, aliquam per ſe dicere entitatem, realem, poſitiuam, abſolutam; quæ non eſt entitas alterius partis, nec amborum, patet ſatis.

Commentator.

Auicenna.

CAP. VI.

Argumenta contraria.

1. QVi aliud ſentiunt, quam dictum eſt, ſic arguere conſueuerunt: Quod addit aliquod reale poſitiuum, eſt vtique aliquid aliud diſtinctum, atque ſecretum ab illis, alioqui nulla eſſet realis poſitio. ſed totum per ſe vnum, non eſt aliud à partibus: igitur non dicit entitatem realem poſitiuam. Nam ſi totum eſt aliquid reale abſolutum; illud ergo reale erit in toto, vel ſicut pars in toto, vel ſicut accidens in ſubiecto, quorum neutrum verum eſt: ergo quod prius. Adde, quod ſi totum adderet aliquid abſolutum; non plene à philoſopho dicta eſſet cauſa, quare ex materia, & forma fieret vnum: quia, inquit, vnum eſt potentia, & alterum eſt actus. Alia namque ratio fuiſſet illi quærenda; nempe illa tertia entitas, quæ ex vtrinque materiæ, & formæ conſurgit. Compoſitum ergo non addit entitatem abſolutam. Amplius, id, quod aliquib. additur, non opus eſt,

2. vt ea complectatur, ſiue includat, quibus additur: idem autem ſibiipſi non additur. ſed humanitas per ſe complectitur materiam, & formam; ex illis certe illa conſurgit, atque ſubſiſtit: non ergo ſupra materiam, & formam, aliquid addere poteſt. Accedit ad hoc, quod illud additum eſſet vtique generationis terminus. ſed humanitas non eſt per ſe generationis terminus, quia quidditas non generatur 7. *met.* addit ergo nihil. Item, quod addit aliquid ſupra par-

3. tes; eſt profecto aliquid vltra partes, ſeu ſupra quam partes: alioqui non eſſet aliquid ſuperadditum. ſed humanitas, ſiue totum non eſt aliquod additum ſupra partes, cum illud non ſit intelligibile. ergo &c. Sane, illud additum, non eſt materia, neque forma: addit enim ſuper vtramque: namque compoſitum, aliter compoſiti eſſet compoſitum, quod eſt abſurdum: daretur namque proceſſus in infinitum: ergo eſt nihil. Præterea, diffinitum nihil aliud eſt præter

4. diffinitionem. ſed partes ſunt diffinitio totius compoſiti. anima enim & corpus, ſunt diffinitio totius hominis: & materia, & forma totius compoſiti 7. *met.* compoſitum ergo non addit aliquid ſupra partes. quod ſi adderet, vnionem vtique videretur addere. ſed vnio, præter vnita, vel totum, nihil eſt aliud, nec etiam reſpectus: Totum ergo nihil addit. Sane, vnius per ſe generationis, vnus eſt per ſe terminus. ſed compoſitum, & natura, ſiue eſſentia, & vnio, eſt per ſe terminus generationis: ſunt idem ergo. vnio igitur, non eſt re-

Vnio nihil addit.

5. latio, nec aliquid præter compoſitum. Ad hæc, compoſitum in genere ſubſtantiæ, non eſt accidens, neque vnum per accidens. at ſi vnio eſſet relatio; compoſitum profecto eſſet accidens; compoſitum enim, vnione eſt compoſitum, ſiue vnum: eſſet ergo accidens, aut ſaltim aliquid accidentale, & non per ſe vnum. Reuera, illa, quorum vnio eſt ordo, vel relatio, non ſunt ſimpliciter vnum. ſed materia, & forma faciunt vnum ſimpliciter: vnio ergo ipſorum, non eſt relatio, nec ordo. Adde, quod vnio, quæ non eſt actio, vel paſſio, non eſt aliud à compoſito, nec per conſequens eſt relatio. ſed iſta partium vnio, non eſt paſſio, vel actio; manet enim, illis non exiſtantibus: compoſitum ergo, ſupra partes addit nihil, niſi vnionem, quæ profecto nihil addit vltra par-

6. tes: ergo quod prius. Iterum, ſi compoſitum addit aliquid ſupra partes abſolutum, diſtinctum ab eis, quarum vnio naturaliter præcedit naturam compoſitam; poteſt ergo fieri partium vnio, ipſa humanitate non exiſtente, quod eſt impoſſibile; omne namque prius, natura eſſentialiter diſtinctum ab alio, ſine illo vtique poteſt conſiſtere. ſed hæc fieri non poſſunt: ergo &c. Amplius, licet in aliis ab homine, aliquid abſolutum, vtpote forma corrumpatur; in homine

Compoſitum addit aliquam entitatem.

tamen nihil corrumpitur, ſed fit tantum ſeparatio partium: 7.
nihil ergo poſitiuum abſolutum, compoſitum habet in homine præter partes. Sic enim loquitur Auguſt. *Hæc,* inquit, *hominis mors eſt, quæ non vnita conſumit, ſed ea tantum diſtingunt.* Sane, ſi totum adderet aliquid ſupra partes, adderet vtique aliquam formam totius, quæ ſicut argutum eſt, poſſet eſſe ſine partibus, & ſic proceſſus oriretur in infinitum. Huic accedit, quod forma vltima non eſſet ſpecifica, atque ita anima in homine non eſſet forma ſpecifica, ſed alia, quæ eſt forma totius, vtpote poſterior: hoc autem eſt falſum: ergo & cæt.

Aug. contra Felicianum.

Item, ſi propter philoſophi authoritatem, vt dixi de a. & b. 8.
aliquis poſuerit totum addere aliquid ſupra partes; quia nimirum illæ intelligi poſſunt, toto non intellecto; is certe animaduertere debet, ſimilia ſibi dicenda eſſe de compoſito per accidens, puta de homine albo: homo enim, & albedo intelligi poſſunt, non intelligendo hominem album. ſed compoſitum per accidens, non addit aliquid abſolutum: ergo &c. Accedunt ad hæc authoritas Auguſt. *Homo,* inquit, *nihil aliud eſt quam anima & corpus.* Et Damaſc. lib. 3. *Verbum nunquam dimiſit, quod ſemel aſſumpſit.* quod ſi humanitas aliquid addit, in morte vtique fuiſſet dimiſſum, cum partium facta ſit diuiſio, atque diſcretio: ergo &c. Philoſ. etiam 4. *phyſ.* ſimilia profitetur: *Totum nihil aliud eſt, quam partes ſimul ſumptæ.* Et Comment. hoc idem profitetur Et 1. *phyſ. Vnaquæque partium per ſe ſumpta,* ait, *eſt aliud à toto.* ſed omnes ſimul ſumptæ, nihil aliud ſunt à toto. Totum igitur, compoſitum ex materia ex forma, non addit aliquid reale poſitiuum ſuper partes ſuas; proinde nihil aliud, quam partes ſimul ſumptæ non aliqua entitas abſoluta.

7. de Trinit.

7. met. c. 18

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

AD 1. dico, compoſitum eſſe aliquid vltra partes: non quidem, ſicut pars eſt alia, ab altera parte; ſed potius, ſicut aliud includens, atque complectens partes. Ad *confirm. reſpond.* illud additum cum ſit totum, non eſſe in toto: ſicut neque totum eſt in ſeipſo, ſed partes tantummodo eſſe in illo, ſicut in toto. Itaque illud non eſt in toto, ſicut accidens in ſubiecto, neque ſicut partes in toto. Ad aliam *confirm.* ſimiliter dici poteſt: quod quamuis non ſit alia cauſa intrinſeca, cur compoſitum conſtet ex materia, & forma, niſi quia altera, potentiæ vices fungitur, altera vero actus fungatur officio; non ob id tamen, excludit, quin compoſitum, tertiam dicat entitatem, à materiæ, & formæ entitate diſtinctam. Illa autem tertia entitas non eſt ratio cauſalis, quare ex materia, & forma fiat vnum per ſe; ſed ipſa eſt ipſum vnum, quod compoſitum eſt ex materia & forma. vel ſaltem idem cum tali compoſito, differens tantummodo, ſicut abſtractum à concreto. 1.

Tertia entitas.

Ad 2. *negat. ſimilitudo,* ſiquidem illa partibus, non toti congruit; pars enim ſi parti addatur; non illud includitur, ſeu complectitur, cui additur: ſecus autem ſe habet totum, quod etiam illa complectitur, quibus additur. Quando autem dicis, idem non addi ſibiipſi, nec numero à ſeipſo diſtingui. *Reſpond.* hoc eſſe intelligendum, quando eſt idem totaliter; totum enim non addit ſibiipſi toti: nec pars ſibiipſi, ſed totum partibus. Ad *confirm.* dico, totum compoſitum concrete acceptum, vtpote hominem habentem humanitatem, quæ propriam ſuperaddit entitatem, eſſe primum generationis terminum, & quod primo generatur, non autem humanitatem in abſtracto. ratio ergo non militat contra argum. ſupra poſitum. 2.

Ad 3. maior eſt vera in partium additione, quando ſcilicet vna pars additur alteri, non autem in additione, quæ additur à toto ſupra partes; illas vtique à ſe non præſcindendo, ſeu remouendo; ſed amplectendo, atque includendo. Si cupis ſcire, quid ſit, quod à toto partibus additur. Dico, eſſe ſpecificam compoſiti entitatem, vel ipſummet totum compoſitũ, quod partes entitate ſpecifica, ſeu formali complectitur, & includit. *Dices,* ſi compoſitum addit aliquid abſolutum; ſeipſum vtique, & non aliquod aliud addit, in ſeque intrinſeca includit partes: igitur addit partes ſupra partes, & ſic in infinitum; eſſent enim ibi plures materiæ, & plures formæ in infinitum, quod eſt falſum. *Dico,* compoſitum per ſe addere entitatem propriam cauſatam per ſe vnam, à partibus aliam, non ita tamen, vt partes à ſe præſcindat, quaſi partes ex 3.

Compoſitũ quid addat.

vno

Digitized by Google

Compoſitum addit aliquam entitatẽ. vno latere intelligantur: totum vero ſuperaddens, & partes includens, ex altero; ſed potius, quod partes includat, quibus tertiam ſuperaddit entitatem. Ex quo patet, partes ſemel tantum, non autem bis numerari, nec partes, partibus addi, ſiue ſuperimponi, quod plane contingeret, ſi vnum adderetur ad totum, ex partibus ſub toto minime concluſis. Ad *confirm. reſp.* illud ſuperadditum non eſſe materiam, neque formam, neque illa ſimul; ſed ipſum compoſitum, neque proinde compoſiti eſſe compoſitum, quia ſcilicet compoſitum non additur compoſito; ſed partibus, atque ideo non eſſe compoſiti compoſitum, ſed potius partium

4. compoſitum. Ad 4. verum eſt, diffinitum nihil eſſe extra intellectum, atque completam ipſius diffinitionem: animam tamen, & corpus, ſeu materiam & formam non eſſe diffinitionem, ſed diffinitionis partes. Porro, philoſophi authoritas, ſimiliter etiam eſt intelligenda; nuſquam enim faſſus eſt materiam & formam, diffinitionem eſſe; ſed diffinitionis partes, quæ ipſam ingrediuntur diffinitionem. Incongrue certe interroganti, quid ſit homo, reſponderet aliquis, eſſe animam, & corpus, ſed potius, eſſe ſubſtantiam ex anima, & corpore conſtantem. Ex quo ſatis planum eſt, partes ponendas eſſe in obliquo, non autem in recto, atque in hoc,

Differentia diffinitionum. diffinitio data per materiam, & formam, ab ea differentur, quæ per genus, & differentiam datur quælibet namque partialium, eſt in recto: non ſic autem illa. In cauſa autem eſt, quia quælibet illarum per ſe primo de diffinito prædicatur, & totam dicit eſſentiam diffiniti, propterea verum eſt, diffinitionem ſuper genus, & differentiam nihil addere quod profecto de materia, & forma dici non poteſt, quia ſcilicet neutra illarum, totam dicit ſubſtantiam diffiniti, nec ſimul acceptæ, illius eſſentiam dicunt, ſed partes eius tantum. Itaque diffinitio hominis, quæ per partes, nempe per animam, & corpus, datur, eſt ſubſtantia conſtituta ex corpore, & anima, non tamen eſt corpus, & anima. Totum ergo, vtpote

Homo non eſt anima & corpus. homo, non addit illam vnionem ſupra partes, quaſi aliquid ſibi extrinſecum, ſed propriam, atque abſolutam entitatem. Cæterum, quod vnio ſit aliquid aliud præter partes, ſic fieri

Vnio eſt aliquid præter partes. poteſt manifeſtum: Si vnio nihil eſſet, præterquam partes vnitæ; profecto ita ſe haberent, ac ſi non eſſent vnitæ, atque ita non magis facerent vnum per ſe, quam ſi non eſſent v-

1. nitæ, quod eſt abſurdum. Amplius, ſi ita res ſe haberet, partes vtique non generarentur, nec corrumperentur, neque aliqua illis ineſſet paſſio poſitiua, quod eſt falſum. *Dices*, vnionem non eſſe nihil, ſed ipſum compoſitum. *Contra*. Si compoſitum (ſecundum tuam ſententiam) nihil includit præter partes ſimul vnitas, vnio autem nil dicit vltra vnitatem partium, ergo idem quod prius. Si dixeris aliquid addere, aut certe illud eſt abſolutum; & ſic habetur propoſitum: aut reſpectiuum, & illud eſt vnio igitur vnio addit aliquid: aut dicit aliquid vltra partes vnitas, quod plane con-

2. tra te pugnare videtur. Deinde palam faciam, vnionem eſſe reſpectum hoc modo; Illud, quod per ſe abſolute intelligi non poteſt, niſi per reſpectum ad alia, eſt plane eſſentialiter reſpectiuum, ſeu reſpectus: abſolutum enim per ſe, ſine alterius adminiculo, ſiue reſpectu intelligitur. ſed vnio partis ad partem, nempe materiæ ad formam, abſque alterius partis reſpectu, intelligi nequit, implicat certe contradictionem, perinde, ac ſi quis vellet intelligere paternitatem, non

Vnio eſt reſpectus. intelligendo filium: igitur vnio eſt reſpectus. Item, quando forma actu vnitur materiæ; aliter vtique ſe habet ad materiam quam prius: aut ergo illud eſt abſolutum, aut reſpecti-

1.

2. uum. Non quidem abſolutum, quandoquidem ex ſui cum materia coniunctione, forma, nihil abſolutum acquirat, ſiue recipiat igitur, aut ſecundum nihil, aut ſecundum aliquid reſpectiuum. non primum: ergo ſecundum, quod profecto

3. ad vnionem ſpectat. ergo quod prius. Adde, quod forma non dicitur vnita ad ſe, ſed ad alterum, nempe ad materiam, idque per vnionem: igitur eſt reſpectus; quod enim ad aliud refertur vel dicitur, eſt reſpectiuum ſiue reſpectus. Vtrum autem iſte reſpectus, ſit mutuus inter materiam & formam, dici poteſt, ſufficere formæ reſpectum inhærentiæ, ſiue informationis, quem habet ad materiam; forma enim eſt complementum, & actus materiæ, & illi inhæret vt actus, & forma: materia vero eſt ſubiectum formæ, & ad illam naturaliter refertur, veluti perfectibile ad ſuam perfectionem. His ita excuſſis, patet quid ad arg. propoſita ſit

Vnio non eſt terminus generationis. reſp. Vnio ſane non eſt per ſe terminus generationis, nec vt quod, nec vt quo. ſed ipſum compoſitum abſolutum terminus, vt quod: forma, terminus, vt quo. nec eſt idem cum aliquo iſtorum, tametſi à compoſito præſupponatur, & ſit

5. forma poſterior, ſicut reſpectus ſuo fundamento. Ad 5. principale dico, compoſitum non eſſe vnum per illam vnionem formaliter, tametſi ipſius vnitas, ſicuti etiam & entitas, illam vnionem præſupponere, neceſſe ſit, ſed eſſe vnum per

Compoſitum addit aliquam entitatem. ſuam entitatem fundamentaliter, & per ſuam vnitatem formaliter, quæ quidem vnitas non niſi negationem dicit ſuper entitatem: proinde, licet per iſtam vnionem partes ſint vnitæ; non tamen totum eſt vnum. *Argues*, partes eſſe vnitas per accidens, & non facere per ſe vnum. *Reſpond.* hoc bifariam intelligi poſſe; vno quidem modo ſic, vt illarum vnio ſit accidens, quia ſcilicet vna eſt in potentia reſpectu alterius; & talis modi ſe conceditur, nec eſt impedimento, quominus illæ partes, vnum per ſe facere nequeant: alio autem modo, partes per accidens eſſe vnitas, quia ſcilicet aliquod accidens additum partibus, ratio ſit, & baſis huiuſmo-

Quæ vnio faciat vnum. di vnionis: atque ita pars non eſt in potentia ad aliam, nec alteri per ſe vniri poterit; niſi per medium accidens inter partem, quæ vnitur, & vnionem ſed hoc modo, non vnitur forma materiæ per accidens: vnio namque huiuſmodi non eſſet ratio formæ recipiendæ; quippe cum forma immediate ineſſet materiæ. Ad *confirmationem* dico, illa, quorum vnio eſt ordo, vel relatio, & vnum per ſe, non eſſe in potentia ad alterum, & alterum; actus namque actum non faciunt vnum per ſe, veluti ſunt partes domus, & totius per accidens. at materia & forma ſecus ſe habent, tametſi accidens ſit vnio ipſarum. Ad aliam *confirm.* ſimiliter *reſpond.* talem vnionem non eſſe actionem, aut paſſionem; ſed habitudinem, & relationem realis partis ad partem, quæ eſt aliquid cauſatum per actionem alicuius agentis, formam cum materia vnientis. Ex his autem patet ſolutio ſexti argu-

menti. Ad 7. dico, in hominis morte, ſiue corruptione, aliquod abſolutum poſitiuum corrumpi, quod eſt ipſum totum. Auguſt. autem recte dixit, in hominis corruptione partes abinuicem ſegregari, cum hoc tamen ſtat, aliquod abſolutum corrumpi neque hoc ab ipſo Auguſt. negatur; licet enim mors, partes non conſumet vnitas; conſumit tamen ipſum totum poſitiuum abſolutum, atque ita ſaluatur corruptio ſubſtantialis. Ad *confir.* dico, nullum ſequi proceſſum in infinitum: nam etſi illa quidditas formaliter totius, ſe habeat ſicut forma reſpectu ſuppoſiti, & illud ſicut materiale; quia tamen non ſe habet ſicut forma partialis informans ipſum ſuppoſitum: & quidditas eius non eſt ſicut forma, quæ eſt pars ad materiam, quæ etiam eſt pars; ideo non ſequitur, quod dicitur. Cum autem arguitur: Contingit intelligere ſuppoſitum & quidditatem, non intelligendo totum compoſitum, falſum profecto; ipſum enim ſuppoſitum eſt ipſum totum, & ipſa etiam humanitas, vel ipſa quidditas abſtractiue ſignificata, ideoque iſtorum non eſt aliud totum, ſicut totum eſt aliud à materia & forma, nec eſt aliquis proceſſus in infinitum. Ad aliam *confir.* dico, animam rationalem eſſe formam ſpecificam hominis, tribuentem eſſe ſpecificum, per modum formæ partialis, eſſeque nobiliorem partem inter partes partiales: quidditatem vero formam totalem animæ, ſicut totum, parti

antecellere. Ad 8. Dico, non poſſe intelligi hominem, & albedinem ſimul vnita ſiue non vnita, non intelligendo totum per accidens; quandoquidem illud, vtpote homo albus, non ſit, niſi homo & albedo, ſiue iſtorum vnio; ſicut totum aggregationis, non eſt niſi partes vnitæ atque ordinatæ ad inuicem: hæc autem ratio non conuenit toti ſubſtantiali, quod facit per ſe vnum. Ad auth. Auguſt. homi-

Diffinitio hominis ſecundum Auguſt. nem ſcilicet nihil aliud quam animam & corpus: *reſp.* quod illud vltimum, quod eſt totus homo, non refertur ad corpus & animam, ſed ad totum, quod prius nominauerat *cap.* 40. *Pla. nit*, inquit, *nominare totum, quod eſt totus homo, & etiam corpus animam, ex quibus anima eſt nobilior.* Quod ſi velit dicere corpus & animam eſſe totum hominem; tunc profecto non erit eiuſdem prædicatio formalis, ſed materialis: quo plane modo partes comparantur ad totum ſicut materiales & in potentia. Et eſt ſenſus, anima & corpus ſunt omnes partes eſſentiales hominis, ab ipſo veluti à toto contentæ; non tamen ſunt ipſum totum. Ad Damaſcenum dico, Chriſtum non reliquiſſe, quod aſſumpſit, quia nimirum aliquo modo cauſaliter, etſi non formaliter, in ſuis partibus manſit aſſumptum. Ad phil. autem ſententias ſimiliter reſp. quod videlicet totum ſit ipſæ partes, non quidem per prædicationem formalem, ſed per continentiam potius, quia totum continet ſuas partes, licet aliud ſit à partibus. Aut ſi fuerit prædicatio formalis, toti aptari poteſt per accidens vel aggregatione, non autem toti per ſe compoſito ex materia & forma. ſimili quoque facilitate Comm. ſententia ſoluitur. *Dices*, ſicut partes poſſunt eſſe ſine toto, ſicuti patuit in morte Chriſti; ita etiam totum ſine partibus: abſoluta namque eſſentialiter diſtincta, ſi vnum poteſt eſſe ſine alio; & reliquum etiam. ſed hoc implicat contradictionem, nempe totum eſſe ſine partibus: igitur non dicit ali-

quod

Digitized by Google

De materiæ vnitate. quod abſolutum. *Dico*, maiorem eſſe veram in eſſentialiter diſtinctis: quorum neutrum intrinſece alterum includit, ſiue complectitur. Totum autem licet eſſentialiter ſit diſtinctum à partibus, & viciſſim partes à toto; quatenus ex totius partibus huiuſmodi non prouenit diſtinctio, ſed potius ex parte partium; hac de cauſa, partes poſſunt eſſe ſine toto, non autem totum ſine partibus. In his vero, quorum neutrum includit reliquum, ſicuti, in accidente & ſubiecto, & quæ ſunt generis eiuſdem vnum poteſt eſſe ſine altero, & è conuerſo.

Qvaestionis Qvartae

CAP. I.

De vnitate materiæ.

Mercurius dicit vnā eſſe materiam. Poſteaquam viſum eſt, quid ſit materia, ac quomodo ſe habeat ad formam, & qualis ſit illius potentia, appetitus, intelligibilitas: denique an ſit pars quidditatiua compoſiti, & an ipſum cōpoſitum tertiam dicat entitatem poſitiuam abſolutam à partibus; rationabile eſſe putaui ſcire an vna ſit omnium materia nec ne, an fortaſſis diuerſa. Sapientiſſimi Mercurii ſententia *Dialogo* 11. clariſſime docet, vnam eſſe omnium materiam: *Vna*, inquit, *exiſtente anima, vnaque materia, ad quem illorum potiſsimum fabricatio pertineret?* ſenſus eſt. Si plures eſſent mundi opifices, cum vna ſit qua conſtat vniuerſum materia, ad quem illorū diſponendarum rerum pertineret diſtributio? Plato ſimilia *in Timæo*, ſicut paulo ante dictum eſt ſentire videtur; vocat enim materiam effigiē omnium atque receptaculum, nutricem, matrem, locum, ſubiectum. Materiæ proprium eſſe vult omnes generationes ſuſcipere, ac nutricis inſtar eas fouere, omnes item formas capere, cum ipſa ſuapte natura omnis formæ qualitatis, & ſpeciei ſit expers. *Conuenit*, inquit, *vniuerſali materiæ, ſi modo formas omnes ſuſceptura ſit, nullam illarum habere naturam, ſed abſque qualitate omni, atque ſpecie, ſubijci ſpeciebus.* Et cum huiuſmodi ſit, neque corpus erit, neque etiam incorporea, ſed potentia corpus, quemadmodum æs potentia ſtatua; quoniam ſpeciem ſuſcipiens, ſtatua fiet. Vna eſt ergo omnium materia, ſecundum Platonem. Porro, quid phil. de hoc ſenſerit, nonnullæ ipſius ſententiæ, contrarium præſeferre videntur: ſiquidem *primo cæli, tex.* 20. volens oſtendere cœlum non eſſe corruptibile: quia, inquit, non habet contrarium: igitur non habet materiam; quoniam

Cœlum nō habere materiam. materia eſt ſubiectum contrariorum. 1. *phyſ. tex.* 69. Atqui non omnium rerū eſt vna & eadem materia. Item 1. *phyſ.* Et 7. *met.* Dico autem materiam, per quam res poteſt eſſe,
1. & non eſſe. ſed cœlum cum ſit ſecundum phil. ſententiam æternum & incorruptibile: non ergo poteſt eſſe, & non
2. eſſe: Amplius. 9. *met. tex.* 17. *Omnis potentia paſsiua*, inquit, *eſt potentia contradictionis.* ſed in cœlo non eſt potentia contradictionis: nec ergo potentia paſſiua, atque per conſequens
3. non eſt materia: igitur omnium rerum corporalium non

Soluuntur rationes. eſt vna materia. Verū ad hæc ſic reſp. valemus, & ad 1. quidem, quod quamuis philoſophus probet cœlum contrarium non habere; quia nimirum motus circularis, motum contrarium non habet; non ob id tamen negat, materiam non ha-
1. bere. Et cum dicitur, materiam eſſe contrariorum ſubiectum, dico id tantum ei conuenire materiæ, quæ eſt priuationi annexa. Quamobrem, materia eſt ſubiectum contrariorum, ſubſtantialiter quidem, quatenus inferioribus, accidentaliter vero vt ſuperioribus conuenit rebus; materia enim ſuperiorum corporum, eſt in potentia ad contraria
2. vbi. Simili quoque facilitate ſecundum argumentum ſolui poteſt: etenim cœlum ſua materia eſt in potentia ad aliquod eſſe accidentale, & ad aliquod non eſſe accidentale; quatenus ſcilicet acquirit nouum vbi, priori relicto. Neque enim neceſſe eſt, quicquid habet materiam, eſſe in potentia ad ſimpliciter non eſſe. Ad 3. dico, duplicem eſſe po-
3. tentiam paſſiuam; alteram quidem ad eſſe ſubſtantiale, vtpote materiæ primæ potentiam: atque ita omne quod eſt in potentia ad eſſe ſubſtantiale, nudum habitum habens, eſſe ſimpliciter corruptibile. huiuſmodi autem ſunt omnia inferiora, quorum materia eſt in potentia ad formam, quam non habent, & ex conſequenti ad eſſe, quod recipiunt à forma. Cœli autem materia, quia non eſt in potentia ad

Duplex potentia paſſiua. formā, quā non habet, nec niſi ad eſſe, quod habet; idcirco corruptioni nō eſt obnoxia, altera vero potentia paſſiua eſt ad eſſe accidentale, ſicuti potētia ſubiecti accidens, vt potentia aquæ ad calorem: huiuſmodi aūt potentiæ eſſe accidentale, ſiue actu abſolutū, ſiue reſpectiuū; eſt certe corruptibile ſecundum quid: ſicut enim per acceſſum talis accidentis

De materiæ vnitate. ... eſſe ſecundum quid; ita etiam per receſſum eiuſdem, ... eſſe ſecundum quid. Hoc modo cœlum eſſe corruptibile ſecundum quid, nullum ſequitur abſurdum: eſt ſiquidem in potentia ad diuerſa vbi. Sol namque exiſtens

Quomodo cœlum ſit corruptibile & incorruptibile. in oriente, eſt in potentia, vt partes obtineat occidentis: & luna eſt in potentia ad lucem diuerſimode recipiendam: vnumquodque igitur, eo modo eſt corruptibile, quo eſt in potentia paſſiua. Sic ergo eſt intelligenda ſententia phil.

Omne quod habet potentiam paſſiuam eſt corruptibile, quia eſt in potentia contradictionis. Commentator ibidem. aliquem modum illius potentiæ, cœlo perſcribit *Eſt poſſibile*, inquit, *vt in quibuſdam æternis ſit potentia aliquo modo modorum potentiæ, ſcilicet paſſiua, exempli gratia, vt partes eorum ſint in potentia in aliquo loco, & in aliqua qualitate: hoc enim non eſt prohibitum. Iſtæ autem qualitates, quæ poſſunt eſſe, & non eſſe in corporibus cæleſtibus, ſunt aliæ ab eis, quæ attribuuntur alterationi &c.* Concedit igitur 9. met. t. 17 Commentator, aliquo modo cœlum eſſe in potentia paſſiue, non ob id tamen corruptibile: non ergo neceſſario ſequitur, quod ſi in cœlo ſit materia, quod cœlum ſit ſimpliciter corruptibile, bene autem aliquo modo ſiue ſecundum quid. Cæterum, corpus cœleſte habere materiam ſic probare valemus: Corpus cœleſte eſt aliquid actu, aliter nequa-

Cœlum habet materiam. quā moueretur; ſubiectum n. motus nō eſt ens in potentia tm: quādoquidem quod mouetur, partim ſit in actu, partim vero in potentia. ſed omne quod eſt in actu, aut eſt forma ſubſiſtens, vt formæ ſeparatæ: aut habet formam in alio, quod ſe habet ad formam ſicut materia, & ſicut potentia ad actum, corpus autem cœleſte non eſt forma ſubſiſtens, alioqui eſſet intellectuale, & intellectum in actu, atque ita non caderet ſub ſenſus cognitionem, quod eſt falſum: eſt ergo habens formam in materia. *Dico*, cœlum eſt actus, non tamen intelligens in actu, nec aliquid quod non cadit ſub ſenſus cognitionem; hoc enim illi tantum actui conuenit, qui eſt à corpore ſeparatus. ſed cœlum eſt actus corporeus, qui nimirum ob accidentia ſenſibilia quæ habet, & extenditur, & ſentitur: igitur quamuis eſt actus; non tamen eſt intelligens. *Dico*, cœlum omni extenſione carere, ſi omni materia corporali careret: extenſio enim & dimenſio abſque materia corporali in actu eſſe non poteſt. proinde Commentator 1. *de ſubſtantia orbis*, ait: *Quod ſi forma, dimenſionē in materia præcederet, non eſſet vtique extenſa, ſed indiuiſibilis potius, forma namque extenſione materiæ tantum extenditur.* Reſpondes, hoc ſenſiſſe Comment. de forma generabili & materiali, quæ non extenditur, niſi per materiam quantitati ſubiectam: non autem de forma ingenerabili, cuiuſmodi eſt cœlum: illa ſiquidem non eſt nata extendi per corpoream materiam, ſed potius per quantitatem, ſibi vt ſubiecto ſimplici inhærentem. *Dico*, nullum ſimplex quod eſt actus, ſenſibilia recipere accidentia; recipere enim eſt pati, vt dicit ibidem Comm. quod eſt actui contrarium. Inuenit namque Ariſtoteles, ait, indiuidua ſubſtantiæ eſſe omnium accidentium ſubſtantiam, quæ profecto indiuidua ſubſtantiæ ſunt in actu, ex formis & ſubiecto compoſita. Accipit autem ſignum, quod hoc ſubiectum non recipit accidentia contingentia; nam ſi eſſet actu ſimplex, non poſſet certe accidentia actu recipere: pati enim contrarium eſt actui, ſed nunc videmus accidens, nempe quantitatem in cœlo recipi: igitur non eſt

Secunda ratio. actus ſimplex; ſed compoſitum ex actu & materia, qua mediante, recipit quantitatem. Ex quo patet, aut Commentatorem ſibi ipſi aduerſari, aut in cœlo proprie eſſe materiam. Item cum ſic arguo: Qualitates ſenſibiles, vt patet, ſunt in cœlo: ergo & materia, quæ eſt pars compoſiti. Tenet *conſeq.* ſenſibiles namque qualitates in ſua diffinitione, materiam connectunt ſenſibilem, ſicuti ſimitas: atque in hoc à quantitatibus ex modo diffiniendi diſtinguuntur, vt late patet. 6. met. tex. 2. igitur materia proprie ac vere eſt in cœlo. Sed

Arg. contraria. *dicet aliquis*, ſi in cœlo eſt materia, quæ eſt pars cōpoſiti ergo
1. cœlum eſt generabile, & corruptibile, quod eſt falſum. Conſeq. patet; quoniam materia eſt ens in pura potentia ad eſſe ſimpliciter, ex ſui natura nihil actualitatis entitatiuæ complectens, ſed indifferenter ſe habens ad eſſe, & non eſſe.
2. Si ergo cœlū habet materiā partē cōpoſiti; poteſt ergo eſſe, & non eſſe, & ſic eſſe generabile & corruptibile. Item, ſi materia proprie dicta eſt in cœlo, aut eſt propter corporeita-
1. tem cœli, & hoc quidem nō cogit, ſiquidē forma dat illi eſſe corporeum, & non materia: aut propter quantitatem, & hoc quoque ſimiliter non valet: nam etſi quantitas interminata
2. inſit ratione materiæ; non tamen quantitas terminata; hæc enim ineſt ratione formæ. ſed in cœlo eſt tantum quanti-
3. tas terminata: non ergo ineſt materia, quæ eſt pure poten-

De materiæ vnitate.

tia: aut propter qualitates ſenſibiles. at tales qualitates non ſont in cœlo, vtpote humiditas, frigiditas, caliditas, & ſiccitas; quia cœlum eſt inalterebile. Qualitates vero, quæ in cœlo eſſe conſpiciuntur, nempe motus localis, diaphaneitas, raritas, denſitas, & lux non ſunt alteratiuæ, ideoque eſſe poſſunt in cœlo, non quidem materiæ, ſed formæ ratione.
4. Neque, quia cœlum eſſet nobilius anima, quia vtitur materia; anima ſiquidem intellectiua, ob ſuæ operationis dignitatem, eſt cœlo nobilior.
5. Neque propter motum localem; quippe cum talis motus inſit, non ob materiæ abſolutæ, ſed corporeitatis rationem. Natura itaque corporea, abſque eo, quod materiam habeat, poteſt eſſe in loco, & moueri ad locum. Talis ergo natura, quæ eſt corporeitas, habet po-
6. tentiam ad vbi, non autem ad formam ſubſtantialem. Neque ob luminoſitatis variationem, quam videmus iugiter in luna fieri. hac ſiquidem variatione lunæ ſubſtantia intrinſeca non variatur ſeu tranſmutatur, aut ab ea aliquid poſitiuum abiicitur, ſed lucis priuatio tantum, quæ materiam neceſſario in cœlo exiſtentem minime requirit. Cum igitur nullus iſtorum modorum cogat, vanum eſt materiam in cœlo ponere, quæ ſcilicet ſit proprio nomine materia.

CAP. II.

Soluuntur Argumenta.

1. POſſunt rationes adductæ ſic ſolui, & prima quidem hoc modo. Potentia ad eſſe eſt duplex: quædam ad eſſe coniunctum: & quædam ad eſſe remotum. Ex hoc apparet maiorem non eſſe veram, niſi de ante ad eſſe remotum, quod profecto non eſt in cœlo, ſed potius ſecundum primum modum, ex quo non ſequitur, quod cœli ſubſtantia poſſit eſſe, & non eſſe. Sed *dum*, ſi materia eſt in cœlo in pura potentia, ſub determinata forma conſiſtens; hoc certe implicat contradictionem: quod enim eſt in pura potentia, ſub vnius habitudine rei contineri non poteſt, ſed indifferens eſt ad omnem formam.
1. Quare, ſi materia cœli eſt pars compoſiti & in pura potentia. ſub nulla ergo forma determinata continetur. *Dico*, hoc verum eſſe de materia pura ſimpliciter, non autem de materia cœli, quæ tantum eſt in potentia ad formam cœli, ideoque habitudinem includit ad formam determinatam. hoc autem contingit propter formæ nobilitatem, conditionemque,
2. quæ talem exigit materiam. Ad 2. & ad primam einſdem obiectionem dico, vbi non inuenitur materia; non inueniri quoque eſſe corporeum. In cauſa autem eſt, quia eſſe corporeum, compoſito tantum congruit: compoſitum autem corporeum, ſine materia eſſe non poteſt. Itaque licet materiæ non det eſſe corporeum, nulla tamen forma ſine materia eſſe corporeum, compoſito largiri poteſt. Ad *aliam obiectionem* de quantitate dico, quantitatem terminatam ſiue interminatam ſine materia non poſſe conſiſtere, ſicut clare conſpicitur. 7. *met. tex. com.* 8. Vbi Cõmentator, ipſa met veritate coactus, profeſſus eſt, per trium dimenſionum eblationem, remotionemque ipſam materiam non auferri. ſed illas bene per materiæ eblationem. Ad 3. *obiect.* dico, omnem qualitatem ſenſibilem materiam neceſſario requirere: ſiquidem materia eſt 10. prædicamentorum ſubiectum. 7. *met. text. comm.* 8. cuius eſſe diſtinctum eſt ab aliorum eſſe prædicamentorum; prædicamenta enim accidentium, de ſubſtantiæ prædicamento dicuntur: ſubſtantiæ vero prædicamentum de eo, quod eſt materia. Ad 4. obiect. ſi cœlum eſſet à materia omnino abſolutum; eſſet vtique animo nobilius, atque præſtantius; non enim penderet ex materia, ex qua, neq; in qua, nec per informationem, ſed operationes penitus à materia liberas haberet, & materiæ minime communicabiles: anima vero, præter intelligere, organis vtitur corporeis. Ad 5. dico, quod quamuis talis motus inſit ratione corporeitatis; ipſa tamen cœli corporeitas, ſine materia eſſe non poteſt: ſiquidem remota materia tres quoque dimenſiones, vt dicitur 7. met. remoueri neceſſe eſt. Motus præterea localis eſt motus naturalis, cuius principium eſt natura, quæ eſt materia, aut forma in materia 2. *phyſ.* Cœlum ergo cum naturali motu moueatur; neceſſe eſt omnino materiam habere. Ad vltimam patet ſolutio, nempe omnem qualitatem ſenſibilem, materia indigere, propterea falſa eſt illius conſequentia. Patet ergo, quomodo materia proprie ac vere cœlo ſit tribuenda. Cæterum, Commentator tripliciter materia vti conſueuit: nonnunquam certe pro Hyle, ſiue pro materia, quæ eſt potentia contradictionis, quæ proprie eſt ſubſtantialis formæ ſubiectum, de qua philoſ. loquens, 1. *phyſ.* inter principia naturalia eam collocauit; aliquando vtitur materia pro illa natura, qua aliquid conſtituitur in eſſe mobili, & hæc eſt natura corporea; omne enim mobile ex 6. *phyſ.* eſt corpus; interdum accipit pro eo, quod habet quodammodo materiæ proprietatem, quæ eſt eſſe ſubiectum formæ receptiuum. Primo autem modo materia non eſt in cœlo, ſecundum Comm. quamobrem dixit 1 *cæli com.* 5. *Quod ſi corpus cæleſte eſſet compoſitum ex materia & forma. eſſet vtique generabile & corruptibile.* Porro, ſi quæ aliæ Comm. authoritates aliud ſentire videntur; illæ profecto ſecundo & tertio modo ſunt intelligendæ. vtpote authoritas. 12. *met. com.* 10. *Omnia*, inquit, *quæ tranſmutantur habent materiam*, id eſt, ſunt naturæ corporeæ, propter quam ſunt in potentia in oppoſitos terminos. Et 9. *met. com* 17. Cœlum ſemper habere potentiam in vbi, non prohibet vt ſit materia, ſed bene prohibet ipſum eſſe formam. Senſus eſt, cœlum eſt materia localis, & ſubiectum ſimplex, non autem forma generabilis, & corruptibilis, tametſi forma ſit, quatenus eſt per ſe exiſtens. Et *primo cæli, cũ, cælum eſſe ſenſibile* igitur habet materiam, ſenſibile enim aliquid eſt per materiam: intelligibile vero per formam. Accipit autem materiam in 3. ſenſu, nempe naturã ſubiectã quãntitati, & per quãtitatẽ qualitati ſenſibili. Quoniã aũt cœlum, ſecundum ipſius ſententiam, eſt ſubiectum quantitatis, raritatis, denſitatis, & lucis; hac ratione putauit eſſe ſenſibile per materiam, non tamen arbitratus eſt, materiam ſecundum primum modum cœlo eſſe attribuendam. Vnde *lib. 1. cap. 1 de ſubſt. orbis*: *Quoniam autem hæ duæ naturæ, exiſtentes in his generabilibus & cæleſtibus corporibus non ſunt conuenientes ſpecie; cauſæ enim corporũ cæleſtiũ & generabiliũ, eaſdem eſſe, eſt impoſſibile: igitur has duas ex quibus componitur corpus, nempe materiam & formam, non eſſe einſdem ſpeciei, neque einſdem generis cum duabus, ex quibus componuntur generabilia, patet ſatis.* Hæc ille. Ex quo patet, ſecundum *Auerroem*, in cœlo non eſſe eiuſdem rationis cum illis inferioribus, materiam atq; corporeitatem de cœleſti & terreno, ſiue inferiore corpore, æquiuoce dici. *Auicenna* putauit cœli materiam & inferiorũ eiuſdem eſſe ſpeciei, atque in vtraque materia coæternam eſſe corporeitatem de genere ſubſtantiæ, ipſaque mediante, cœlum animam recipere, quam imaginatiuam nuncupabat, poſtquam dimenſiones terminãtur. deinde ipſi orbi intellectum, id eſt, intelligentiam copulari. Verum *ſi ita res ſe haberet*, inquit Auerr. *tunc vnum atque idem corpus eſſet corruptibile & æternum*: corruptibile, inquam, propter materiam, incorruptibile vero propter formam. Adde, quod natura indifferens ad vtrumque efficaretur neceſſaria, atque ita vna eademque natura verteretur in aliam, genere & ſpecie differentem, quod eſt abſurdum, ne dicam impoſſibile. Itaque, arbitratur Auer. materiam cœli immediate ab intelligentia perfici, vtpote non habentem dimenſiones ante formæ receptionem. Quoniam autem dimenſiones ſequuntur intelligentiam, ideo intelligentia eſt indiuidua, materia vero eſt ad eſſe tantum, & in potentia ſolum ad intelligentiam, propter dimenſiones conſequentes, non autem antecedentes, diuiſa, vna numero in actu ſemper per formam. Et reuera, non videtur eſſe neceſſaria illa forma media; quæ vocatur anima ab Auicenna: neque forma cœleſtis, quam ponebat *Auenpaces*, Auerrois magiſter, hic enim dicebat, cœli materiam, cœleſtem primo formam recipere, quæ nec eſt anima, nec intellectus, ſed cœleſtis forma extenſa, videlicet elementariam materia elementi: & hæc quidem non eſt grauis, neque leuis, ſed neutra potius, qua certe recepta, dimenſiones poſtea recipiuntur, & cætera accidentia: demum toti orbi intelligentia, vt motor applicatur. Intelligentia ergo eſt actu motor, cœlum autem ſecluſa intelligentia eſt actu mobile: ex his autem fit quaſi vnum animal actu mobile. ſed ſufficit ipſa intelligentia, quæ plane, quoniam ante dimenſiones recipitur, intellectus, & quidem indiuiduus remanet. *Dices*, ſi materia ita ſe habet cum intelligentia: igitur cœlum mouebitur in inſtanti. Tenet *conſeq.* nihil enim reſiſtit motori: non quidem ipſa ſibi, nec cœleſtis materia eidẽ, nam cum ſit in potẽtia, nullius eſt reſiſtentiæ; reſiſtit enim quod eſt in actu. Quare, ſi potentia ens reſiſteret; tunc certe materia elementi reſiſteret formæ: atque ita in vacuo elementum non ſubito moueretur: ob materiæ namque rationem reſiſteret. ſed hoc aduerſatur Auerroi 4. phyſ. com. 71, ergo &c. Dico, hoc dici poſſe de materia communi, non autem de materia cœli, quæ eſt limitata ad vnam formam, & ad certum, non autem ad omne vbi. hoc autem modo habet vim reſiſtendi poſitiue, nec opus eſt in actu vel actum eſſe, ſed ſatis eſt eſt limitatam eſſe, atque diffinitam ad certum actum. Materia vero communis, cum ſit potentia ad omnes formas: eſt in potentia ad omne vbi, & ex cõſequenti illi non reſiſtit motori, qui

Marginal notes, left column: *Corporeitas.* — *Quantitas.* — *Qualitas.* — *Cœlum.* — *Motus.* — *Illuminatio.* — *Materia triplex.*

Marginal notes, right column: *De materiæ vnitate.* — *Quod in cœlo non ſit materia.* — *Quare cœlum non mouetur in inſtãti.* — *4. phyſ. eſt*

De materiæ vnitate.

mouet ad quodcunque vbi. ſic profectò loquitur Auer. *cœli. comm. 63.* & paſſim propemodum, vbi cœlum aſſerit certa velocitate moueri, qui nimirum motor ad mobile cœleſte: certam habet proportionem. Theologus diceret, hoc contingere ex libera voluntate motoris, atque ex natura motus, qui in inſtanti fieri nō poteſt. In 2. *lib. de ſubſtantia orbis ait, Corpus cœleſte non componi ex forma & materia, ſicut generabilia & corruptibilia componuntur; nulla enim potentia eſt in eo omnino, quia omne, in quo eſt potentia, nō eſt potentia niſi ad duo contradictoria, ſcilicet potentia quæ eſt in ſubſtantia. At manifeſtū eſt etiam, quod forma quæ mouetur, non ſit generis formarum quatuor elementorum. quoniam ſi ita eſſet; eſſet vtiq; graue aut leue, & non moueretur per ſe, & etiam per accidens, vt declaratum eſt 8. phyſ.* Hæc ille. Ex quibus patet ſatis materiam cœli non eſſe eiuſdem rationis cum iſtis inferioribus, nec formam ſimiliter.

Quod materia cœli non ſit eiuſdem rationis.

Et re vera, ſi materia cœli ſit eiuſdem rationis, id eſt ſpeciei, cum materia inferiorum, ſolo numero diſtincta, cum materia, quatenus materia, ſit in pura potentia ad formam: igitur ad quamcunque formam eſt in potentia materia lapidis, erit etiā materia cœli, quod certe eſt impoſſibile; alioqui eſſet in potentia ad formas inferiores, & ſic natura corruptibile, quod phil. minime placet. *Dices*, quod quamuis materia cœli, ex ſui natura ſit in potentia ad formas, quas nō habet; eius tamen appetitus à forma quam habet, completur omnino, atque ita perficitur, vt aliam appetere nequeat, neque libeat: non ergo habet potentialitatem ad aliam formam. *Dico*, potentiam paſſiuam non niſi in adeptione formæ nondum exiſtentis terminari atque quieſcere: fruſtra igitur poneretur illa, quæ ſuum appetitum nunquam expleret. Materia ergo cœli non eſt eiuſdem rationis cum materia inferiorum. Adde, quod ſi materia lapidis eiuſdem ſit rationis cum materia cœli; eſſet vtique in potentia paſſiua naturali ad formam cœli, & cum omni potentiæ paſſiuæ naturaliter reſpondeat potentia actiua naturalis; ſequeretur quod aliquod agens naturale formam cœli in materiam lapidis introducere poſſet, atque ita cœlum eſſet corruptibile, quod paulo ante reprobauimus. Materia ergo cœli eſt alterius rationis, & non eſt in potentia niſi ad formam cœli quam habet, ipſaque potentia ſemper eſt actui coniuncta.

Duæ materiæ diſtinguuntur intrinſece.

Itaque, materia cœli non ſolum diſtinguitur à materia inferiorum, quia habet formam diſpoſitionibus contrariis carentem; verum etiam ſecundum intrinſecam diſpoſitionem, quæ nihilominus pendet ab extrinſeco, quia quatenus eſt in potentia, eſt ens reſpectiuum; potentia enim vt potentia dicitur ad actum. Cum igitur materia cœli ſit in potentia actui ſemper coniuncta; diſtinguitur à materia inferiorum per propriam differentiam intrinſecam, ſed illam mutuat ab intrinſeco, nempe à forma: eſt enim ens reſpectiuum. ſecus autem ſe habet ens abſolutum, cuius diſtinctio ſumitur à principio intrinſeco, vt rationale ab anima: potentiæ vero ſenſitiuæ, differentias eſſentiales mutuant ab obiectis.

CAP. III.

Materiam cœli eſſe eiuſdem rationis cum materia inferiorum.

Opinio exponitur.

Quidam opinati ſunt, materiam cœli eiuſdem eſſe rationis cum materia inferiorum, & nihilominus cœlum eſſe incorruptibile, non quidem ex principio intrinſeco paſſiuo, ſed ex defectu contrarii, ipſum corrumpere valentis. vnde licet cœlum ſit natura corruptibile; quia tamen habet formam contrario carentem, quod illius naturam vincere poſſet; hanc ob cauſam dicunt eſſe incorruptibile, atque ad huiuſmodi rei veritatem ſtatuendam, ſic arguere conſueuerunt: In pura potentia

Arg. 1.

nulla poteſt eſſe diſtinctio. ſed materia cœli & materia inferiorum ſunt pura potentia: in eis ergo nulla erit realis diſtinctio: igitur ſunt eiuſdem rationis. *Minor* ex materiæ diffinitione patet, *maior* vero ex 7. *met.* vbi docetur, actum eſſe qui

2. diſtinguit. Materia ergo cum ſit in pura potentia, nullam ex ſe habet intrinſecam virtutem diuidendi. Si igitur inter huiuſmodi materias aliqua fuerit diſtinctio; hæc profectò ab extrinſeco, nempe à forma manabit, quia ſcilicet forma cœli caret contrario, inferiorum vero contrario modo ſe habeat: ergo &c. Amplius, ſi materia cœli differt ſpecie aut genere à materia inferiorum: vna ergo magis quam alia à pu-

3. ro actu diſtabit, quod eſt falſum, Tenet *conſeq.* nam ſpecies & naturæ ſunt ſicut numeri. Sicut eſt impoſſibile duas

8. met. ſpecies primas numerorum ab vno æque diſtare; ita plane duas primas materias rationibus diſtinctas, à puro actu: falſitas autem conſequentis patet. Etenim ſicut in primo ente,

gradus aſſignari non poſſunt; ita etiam nec in infimo ſimpliciter. ſed materia prima vniuerſaliter, & in ſua tota latitudine accepta, eſt infimum ens: igitur illi gradus aliquot non ſunt attribuendi. Item, quæcunque conueniunt in eadem

De materiæ vnitate.

3. differentia ſubſtantiali, eiuſdem ſunt rationis. ſed materia cœli & materia inferiorum in eadem conueniunt differentia ſubſtantiali, nempe in pura potentia, quæ ita de materia cœli, ac de materia inferiorum prædicatur: eiuſdem ergo ſunt rationis. Adde, quod quæcunque in vno genere conueniunt, in vna quoque materia conueniant, etiam ſecundū eandem rationem, neceſſe eſt, genus enim à materia ſumitur & de ſuis inferioribus ſecundum eandem rationem dicitur, ſed corpora cœleſtia & hæc inferiora in eodem genere, nempe in corpore conueniunt. igitur eiuſdem ſunt rationis. Prætérea, quorum eſt vna forma, eorundē eſt vna eademq;

4. materia, ſed omniū plane corporū eſt vna forma, corporeitas ſcil. à qua materia denudari non poteſt: omniū ergo corporū eſt vna eademq; materia. Sane, ſi non eſſet omniū corporū vna materia, in cauſa fortaſſis eſſet ordo, ſeu diſpoſitio huiuſmodi materiæ ad diuerſos actus. ſed hæc profectò cauſa inualida eſt atque imbecillis; alioqui omnium generabilium vna eademque nō eſſet materia, ſiquidem ad diuerſos actus ordinem diſpoſitionemque habent: ergo quod prius. Iterum, in cœlo non eſt vera materia, aliter cœlum

5. eſſet natura corruptibile; vera enim materia eſt potentia contradictionis, quæ corpori cœleſti non eſt concedenda, alioqui aliquod violentum eſſet in cœlo, potentia vtiq; paſſiua contradictionis, ſub vna forma contenta. ſed de cœlo hoc ſentire non licet: ergo quod prius. *Dices*, materiam cœ-

Sol. arg.

li non eſſe eiuſdem rationis cum materia inferiorum; ideoque non eſſe in potentia contradictionis. Contra: Igitur duæ eſſent materiæ primæ, quod eſt falſum, ſicuti duæ primæ cauſæ efficientes, & duo vltimi fines. His igitur atq; ſimilib. rationibus conantur nonnulli oſtēdere, materiā cœli eiuſdē eſſe rationis cum materia inferiorum: quæ profectò ſic ſolui

1. poſſunt. Ad 1. dico, maiorem bifariam intelligi poſſe: vno quidem modo, vt nullum ſit diſtinctiuum intrinſecum ſumptum ab intrinſeco, & ſic admittitur: alio autem modo, vt diſtinctiuum ſit quidem intrinſecum, ſed ab extrinſeco ſumatur, & ita negetur. cum enim ſit materia propter formā, ſecundum ergo formæ exigentiam neceſſaria eſt materiarū diuerſitas. Itaque, licet iſtæ duæ materiæ nullum dicant actum intrinſece; ordinantur tamen ad diuerſos actus, à qui-

2. bus principium ipſarum diſtinctiuum ſumitur. Ad 2. *negatur* falſitas conſequentis, & ad probationem negetur ſimilitudo: ſupremum enim ens, quia non ordinatur ad aliud nec intrinſece, nec extrinſece; ideo in eo gradus eſſe non poſſunt. ſed quia materia eſt pura potentia; idcirco ad extrinſecum, nempe ad formam, à qua recipit principium diſtinctiuum ordinatur, ideo gradus habere poteſt. Sic materia cœli, quia nobiliorem formam ſortitur; propterea minus quam materia inferiorum à puro actu diſcrepat. Qualis ergo erit diſtinctio vel gradus diſtantiæ inter formas; talis

3. vtique reperietur inter materias. Ad 3. Si in differentia ſubſtantiali ſpecifica conueniant, maior eſt vera: falſa autem, ſi diſſentiant. ſed pura potentia in qua conueniunt materia cœli, & materia inferiorum non eſt ſpecifica, ſed generica; ideo ratio illa non valet: accipiuntur enim ſub ea duæ differentiæ ſpeciales, nempe pura potentia ad formam, illius potentialitatem totam complectentem atque perficientem, & pura potentia ad nouas formas recipiendas. Ex quo patet huiuſmodi differentias eſſe eſſentialiter diſtinctas. Ad *confirm.* dico, genus bifariam poſſe intelligi, phyſice quidem & logice. Porrò, corruptibilia & incorruptibilia, ſi ſecundum phyſicam naturam conſiderentur, non modo conueniunt, ſed differunt genere. At ſi logice intelligantur, vnum vtique eſt genus omnium corporum ob vnam planè corporeitatis rationem. Itaque, corpora cœleſtia & inferiora, non in vno genere phyſico, ſed logico conueniunt; ideo non ſunt eiuſdem rationis. Ad 4. Dico, omnia corpora non conuenire in vna forma phyſica, ſed logice tantum; ideoque non ſequi, eſſe vnam eandemque formam phyſicam omnium corporum. Ad *confir.* reſpondeo, materiam cœli eſſe aliam à materia inferiorum, tum quidem intrinſece, tum etiam quia extrinſece ordinatur ad nobiliorem & perfectiorem formam; nec eſt in potentia ad alias formas, ſed ad illam tantum, nec admixtam habet priuationem, quippe, quæ ſemper actui ſit coniuncta: illa vero diſſimiliter ſe habet. Quamobrem ſequitur eiuſ-

5. dem non eſſe rationis. Ad 5. Dico, materiam tripliciter accipi poſſe: vno quidem modo communiter, quatenus ſcilicet indifferenter ſe habet ad formam, & ad vbi, hoc eu-

In cœlo eſſe materiam.

De priuatione.

tem modo materia eſt in cœlo; ſubijcitur enim motui locali ad vbi. deinde propriiſſime, nempe, pro potentia ad formam ſubſtantialem, priuationi admixta, atque ita cœlo nequaquam eſt attribuenda: poſtremo, proprie, hoc eſt, pro potentia apta nata informari aliqua forma ſubſtantiali, quæ nihilominus admixtam non habet ad formam ſubſtantialem, ſed ad vbi tantum, priuationem. hoc autem modo materia eſt in cœlo; ſiquidem omnis ſubſtantia ſenſibilis eſt compoſita ex materia & forma ex 7. *met.* ſed cœlum eſt ſubſtantia ſenſibilis, & non eſt materia tantum, neque forma. conſtat igitur ex materia & forma. *Dices*, in cœlo eſſe materiam ad vbi tantum, quæ quidem non eſt pars compoſiti ſed comparatur ad vbi, ſicuti ſubiectũ ad accidẽs. *Reſp.* quod vbicunque ſunt poſitionum differentiæ, inibi neceſſe eſt, & dimenſiones inueniri. ſed in cœlo ſunt poſitionum differentiæ, etiam ex natura rei diſtinctæ. 2. cœli, in cœlo ergo ſunt dimenſiones: igitur & vera materia. Adde, quod illud ſubiectum in potentia ad vbi, non eſt forma tantummodo, neque materia ſimiliter: igitur compoſitum ex materia & forma, atque ita recidit in idem. Cæterum, quia in rebus generabilib. & corruptibilibus, generatio & corruptio, ad materiam cognoſcendam nos manuduxerunt; quia nimirum in illis vnum debet eſſe ſubiectum, formæ priuationique commune. hoc autem cum cœlo minime inſit, niſi potentia ad vbi; hac de cauſa aliqui dixerunt in cœlo tantum eſſe materiam ſecundum locum. Ineſt ergo cœlo vera materia, neque ob id dantur duæ primæ materiæ; materia enim inferiorum ſe habeat ſecundum proportionis analogiam ad cœli materiam. Sane, nihil prohibet omnium corporum vnam eſſe materiã vnitate proportionis: Etenim, ſicut ſe habet inferiorum materia ad generationis motum; ita plane materia cœli, ad motum localem corporum cœleſtium. ſecus autem res ſe habet, ſi vnitas illa ſit vniuocationis, & eſſentiæ naturalis, & non logicæ. hoc enim modo materia cœli non

1. eſt eiuſdem rationis cum inferiorum materia; nam illa, quorum materia eſt vna, ſunt adinuicem transmutabilia. 1. *de gener.* ſed corpora cœleſtia, & hæc inferiora non ſunt adinuicem tranſmutabilia. igitur non habent vnam, eandemque

2. materiam. Amplius, quorum motus naturales ſunt diuerſi, & principia quoque eorundum, diuerſarum ſint rationũ, neceſſe eſt omnino. ſed motus cœli eſt circularis, & motus inferiorum eſt diuerſus: ergo &c. Huic accedit, quod illæ materiæ eiuſdem ſunt rationis, quæ æqualiter ſe habent ad quãcunque formam recipiendam. ſed hoc vtrique materiæ tribui non poteſt, ſicut antea oſtenſum eſt: igitur materia inferiorum, non eſt eiuſdem rationis cum materia cœli. Alij, alio modo ſoluunt, ſed in idem recidit: Materia cœli, inquiunt, & inferiorum, ratione potentiæ abſolutæ, eiuſdem plane ſunt rationis; vtraque namque eſt in potentia, & ad eſſe, & ad formam. Ratione vero potentiæ phyſicæ, & genere, & ſpecie diſtinguuntur; materia enim corruptibilium, propter annexam, quam habet priuationem, eſt in potentia ad vtrumque: incorruptibilium autem, quia priuatione vacat omni, ad vnam tantummodo formam eſt determinata: igitur metaphyſice conueniunt, phyſice autem diſtinguuntur.

Materia omnium corporum cœleſtium eſt eiuſdem rationis.

Dices, nunquid materia omnium corporum cœleſtium, ſit eiuſdem rationis. *Reſp.* quod communis ratio materiæ ab eo potiſſimum ſumatur, quod ſcilicet à forma actuari poſſit, diſtinctio vtique proprie à forma procedit: ſed omnes formæ corporum cœleſtium vnicum habent modum in materia actuanda, nempe totam illius capacitatem replendo, vt nulla illi relinquatur potentia, ad alterius formæ conſortium habendum: omnium ergo corporum cœleſtium materia, licet diuerſimoda, à diuerſis actuetur formis; eiuſdẽ tamen eſt rationis. Pari quoque ratione, ſed contrario modo, materia omnium inferiorum eſt eiuſdem rationis; formæ namque inferiores, non ita replent materiæ capacitatem quin aliquid priuationis illi relinquãt; hac de cauſa nouas ſemper formas geſtit habere. Porro, iſti duo modi actuandi, diuerſarum ſunt rationum, & materia quoque ſuperiorum, & materia inferiorum ſimiliter. Non ſolum autem ex diuerſitate formarum; verumetiam materiarum ſumitur diſtinctio. Cum hæc igitur ita ſe habeant, patet, quomodo omnium corporum cœleſtium ſit eiuſdem rationis materia. Nec valet: Igitur ſunt adinuicem illa corpora tranſmutabilia, quia conueniunt in materia; quandoquidem materia cœli non ſit priuationi ſubdita, ſicuti materia inferiorum. Porro, quomodo priuatio inſit materiæ, & quænam ſit natura illius, & an ſit vnum de principijs naturæ poſthac diſputabimus.

Duo modi actuandi.

QVÆSTIONIS QVINTAE
CAP. I.

De priuatione.

An priuatio diſtinguatur re ab ipſa materia.

QVoniam hoc arduum, atque obſcurum; vtile tamen ſatis de materia negotium, ſine priuationis cognitione, plene recteque ſciri non poteſt; hac de cauſa de illa diſputare conſtitui: & in primis quærere quonam modo ab ipſa materia diſtinguatur. Pro huius igitur rei intellectu, nobis ſciendum, priuationem bifariam poſſe intelligi. primo quidem, quãtum ad id, quod eſt: atque ita non eſſe ens reale, extra animã cõſiſtens, clariſſime patet; priuatio enim (vt dicit philoſ.) formaliter non eſt, niſi negatio. *cap. de priuatione*, vbi modos priuationis declarauit, per non habere id, quod natum eſt haberi: negatio ergo, non modo nullum eſſe dicit; verumetiam ipſum negat omnino: alio modo priuatio intelligitur quantum ad id, per quod à ſimplici negatione diſtinguitur, ſitque dici aliquid reale. in ſui enim ratione quatenus à ſimplici negatione diſtinguitur, ſubiecti ad formam habendam, aptitudinem complectitur includitque. Porro, ſicut ſubiectum habet potentiam realem, ad formam ſibi vnibilem, ita plane, & aptitudinem. Verum, quia huiuſmodi aptitudo, ad priuationis quidditatem non pertinet; idcirco eſſentialiter, & non ex connotato loquendo, priuatio, eſſe reale dici nullum. Nec eſt forma generanda (vt quidam dicunt) præexiſtens in materia ſub eſſe imperfecto, coagẽs generanti ad rei generationem, alioqui eſſet ens reale, quippe cum omnis forma naturalis, ſub quocunque eſſe inueniatur, ſit ens extra animam. Philoſ. 1. *phyſ. tex.* 60. ait, materiam, ſiue ſubiectum, ex quo res ſit, eſſe principium per ſe: priuationem autem, principium per accidens; re namque producta, ſubiectum permanet: priuatio autem minime, alioqui forma introducta in ſubiecto, in eodem cum ſui priuatione, ſimul inueniretur, quod certe contradictionem implicat. Diſtinguitur ergo priuatio à ſubiecto, non ſicut ſubſtantia à ſubſtantia: neque ſicut accidens ab accidente, aut accidens à ſubiecto; ſiquidem in his modis, vtrumque diſtinctionis extremum, eſt ens reale. atqui priuatio ſecundum ſuum eſſe formale, non eſt ens reale. Diſtinguitur ergo diſtinctione, qua diſtinguitur ens à non ente. Hæc autem diſtinctio, non eſt proprie relatio, ſed potius negatio: nam quando eſt relatio; neceſſaria profecto eſt vtriuſque entis præſentia; in negatione vero ſufficit alterius, vtpote hoc non eſt illud: ſiue hoc ſit ens, & illud non ens. ſiue vtrumque non ens, vt cæcitas non eſt ſurditas. Cæterum, quamuis priuatio diſtincta ſit à ſubiecto; non eſt tamen ab eo diuerſa, ſed potius non idem. Reuera, quando ens cõparatur non enti, non ſaluatur diuerſitas, vel identitas. vnde homo ſi comparetur Chymeræ, non eſt dicendus idem cum illa, neque etiam diuerſus, ſed rectiũs non idem. Sic ergo priuatio à materia diſtinguitur. In *primo phyſ. tex.* 79. phil. manifeſte arguit Platonem aſſerentem (vt ipſe dicit) materiam, & priuationem numero eſſe vnã, Nos autem materiam, & priuationem alteram eſſe dicimus, & harum, hanc quidem eſſe non ens ſecundum accidens materiam, priuationem vero per ſe: & materiam, eſſe prope ſubſtantiam, priuationem vero nequaquam. Vnde Comm. vult, materiam, & priuationem ſe habere, vt ſubiectum, & accidens: quoniam materiæ accidit priuatio, idcirco ait materiam eſſe non ens per accidens, quatenus ſcilicet denominatur priuata, vt non bos, non equus: ens autem dicitur ratione formæ. Cæterum, *Parmenides* ſic arguebat. *Quidquid eſt præter ens, & præter vnum*; eſt vtique non ens, & dualitas. ſed materia eſt præter vnum, quia præter Deum, qui eſt ipſa vnitas apud *Mercurium, Parmenidem*, atque *Platonem*, & præter ens, quia præter decem prædicamenta, quæ tantum ſunt entia: igitur, materia eſt non ens, & dualitas, nempe magnum, & paruum. Hoc modo Plato in Parmenide videtur ſentire, materiam & priuationem eſſe idem numero; in Timæo autem, materiam appellat formarum matrem, vt paulo ante dictum eſt. fol. 369. & ſequen. Ne ergo quiſpiam putet, Platonem ſibi aduerſari. dicimus in Parmenide poſuiſſe vnum ante ens, communius vtique, atque prius ipſo ente: ſimiliter in *Sophiſta*: & ſub vno, Deum: ſub ente autẽ, 10. prædicamenta collocaſſe, ab illa vtique vnitate manantia. Cum autem perſpexiſſet, materiam non eſſe Deum, nec ſub aliquo decem prædicamentorum contineri; ratus eſt eſſe præter vnum, & præter ens: non autem omnino nihil; quandoquidem illud ſit omnino nihil, quod non modo eſt præter vnum, & ens; verumetiam nullam dicit multitudinem, quod ſane Platoni non

Priuatio duplex. 5. met.

Priuatio non eſt forma generanda.

Quomodo diſtinguatur.

Non eſt relatio.

Non eſt diuerſa.

placet

De priuatione. placet eſſe enti, materiam eſſe paruum & magnum. *Iamblichus* de ſecta Pythagorica, ait, ens duobus modis intelligi. & id, quod diſtinguitur contra nihil: atque ita materiam eſſe ens, priuationem vero minime. Et id, quod in decem prædicamenta diuiditur, quodque à prima vnitate proficiſcitur, ſicque non eſſe ens: atqui hæc non diſſonent à philoſophi ſententia. Quare, ſi recte, atque legitime Platonis doctrina intelligatur; non multum profecto à philoſophi voluntate
1. diſcrepare videbitur. *Dices*, negatio viſus vere eſt in oculo, etiam ſi nullus intellectus conſideret; priuatio ergo non eſt ens rationis. Tenet *conſeq*. ens enim rationis, abſque intellectus conſideratione eſſe non poteſt: aut igitur non ens, aut ens reale erit. non quidem non ens, cum 4. *met. comm.* 2. priuationes inter modos entis numerentur: igitur, priuatio
2. eſt ens reale. Amplius, 1. *phyſ. tex.* 60. philoſ. tenet, ſubiectam materiam eſſe vnum numero cum priuatione: non ergo abinuicem diſtinguuntur; quippe, cum ea, quæ ſunt vnum
3. numero, abinuicem non diſtinguantur ergo &c. *Dico*, quod licet priuatio non ſit ens, quatenus ens opponitur enti reali; quia tamen de priuatione negotiatur intellectus, formatque hanc propoſitionem affirmatiuam: cæcitas eſt in oculo, eam plane, velut quoddam ens complectitur, licet non ſit vere ens; quoniam huiuſmodi propoſitio affirmatiua, huic
Ens rationis. negatiuæ, nempe: viſus non eſt in oculo apto nato habere viſum, æquipollet. Eſt ergo ens rationis, nec opus eſt, omne huiuſmodi ens ab intellectu fabricari; hoc enim proprie conuenit ſecundis intentionibus, vtpote intentioni ſpeciei, & generis. Sufficit autem hanc diſiunctiuam, hoc modo eſſe verã: omne quod eſt ens rationis, vel intellectus operatione eſt fabricatum, atque conſtructum, vel alium modum eſſendi non habet, niſi quia ab intellectu apprehẽditur, & circa ipſum negotiatur. Nec valet dicere, eſſe ens reale, quia abſque intellectus conſideratione, negatio viſus ſit in oculo; quandoquidẽ huiuſmodi propoſitio æquipolleat negatiuæ, ideoque ſubiectum non modo nullum ponis eſſe reale; ve-
2. rumetiam neget potius. Ad 2. philoſophi verba ſunt intelligenda, ſubiectum eſt idem cum priuatione, hoc eſt, non ponit in numero cum priuatione; quæ enim ponuntur in numero, vtrumque eſt ens; cum hoc tamen ſtat abinuicem diſtingui, ſicuti ens à non ente; verum eſt enim dicere: ens non eſt non ens. Quod ſi ita res non ſe haberet; profecto
Priuatio eſt principium per accidens. aduerſus ſeipſum philoſ. pugnaret; nam *tex. 79. eiuſdem libri* aperte docet, materiam à priuatione diſtingui. *Dices*. Igitur priuatio eſt omnino principium per accidens, atque ita non erit principium naturale. *Reſp*. priuationem, reſpectu rei productæ, non eſſe principium per ſe; eſſet enim principium intrinſecum, atque rei naturalis conſtitutiuum, ſicque pars illius permanens cum compoſito. ſed priuatio, cum formæ negatio in materia ſit: non eſt ergo rei naturalis conſtitutiua, nec pars eiuſdem, nec permanens cum re facta; alioqui formæ, & priuatio eiuſdem ſimul eſſent in materia, quod eſt
Principiũ per ſe eſt priuatio. plane impoſſibile. Quod ſi rem naturalem ſpectes, quoad fieri, ſic profecto non eſt pure per accidens, ſicuti ars citharizandi in ædificante, ſine qua ædificare poſſet, ſed potius per ſe, non tamen primo: ſicuti materia eſt per ſe principium primum, formæ receptiuum, ſed potius ſecundarium, & diſpoſitiuum, velut quantitas, & qualitates, quibus diſpo-
3. nitur materia. Sane, nullum pure principium per accidens, alicui conueniens, eſt ei neceſſario coniunctum, aut neceſſario requiſitum, ſicut dixi de arte citharizandi in ædificatore. ſed priuatio neceſſario requiritur ad ipſum fieri; quoniam eſt terminus, à quo incipit ipſum fieri; vt ex non homine, fit homo: ac neceſſario præcedit formam venturam: non ergo eſt pure per accidens, ſed per ſe principium, licet non primo, & principaliter; quandoquidem hoc materiæ tantum congruat: priuatio vero conditio eſt, ſine qua non eſt; eſt n. materiæ neceſſario coniuncta: materia namque ſi non eſſet priuata forma rei producendæ; non fieret vtique rei productio. *Dicis*, quomodo priuatio eſt prin-
Quomodo eſt principium. cipium, cum nullus modorum, qui à philoſ. 5. *met.* de principio numerentur, illi poſſit aſſcribi? *Reſp.* verum quidem, eo quod modi illi, rebus conueniant poſitiuis: priuatio autem, cum negatio formæ ſit recipiendæ, ſub nullo ſimpliciter illorum includitur modorum, niſi fortaſſis aliquo modo, ad primum reducatur, videlicet, vt ſit principium, vt terminus à quo, vnde aliquis incipit moueri. vt principium viæ eſt, vnde quis incipit ambulare; ſic principium fieri rei naturalis eſt illud vnde incipit ipſum fieri. ſic ex non muſico, fit muſicus. *Dices*, quare philoſ. vocat priuationem
Quomodo per accidens. 1. phyſ. 66. principium per accidens; quia ſcilicet principaliter quærebat principia eſſendi: priuatio autem non eſt principium eſſendi. Vnde Comm. ait: *Generatum eſt ex materia per ſe, cum ſit* *pars eius: ex priuatione autem per accidens: quippe, quæ non remaneat pars generati*, reſpectu autem fieri, eſt, vt dixi, principium per ſe. *De priuatione.* Patet ergo quomodo priuatio ſit principium rei naturalis. Ariſt. 1. *phyſ. tex.* 80. ait, Platonem priuationem deſpexiſſe, materiam vero, inſtar matris, vna cum forma cauſam eſſe eorum, quæ fiunt: alteram vero contrarietatis partem, quia maleficium ſemper protendit, videri quaſi penitus non eſſe. Commentator putat priuationem eſſe per ſe principium corruptionis, non autem generationis, alioqui per ſe faceret ad eſſe: quando quidem generatio ſit eſſe, vel via ad eſſe, ſed priuatio non eſt huiuſmodi ergo &c. per ſe ergo eſt principium corruptionis, quia per ſe facit ad corruptionem, *Themiſtius* arbitratur, priuationem eſſe principium tranſmutationis; quatenus eſt tranſmutatio non autem in aliquo genere cauſæ non quidem finis, alioqui eſſet cum ... bet tranſmutationis finis; & ita generationis, quod eſt falſum. de alijs autem generibus ſimile eſt iudicium.

CAP. II.

Priuationem eſſe ens reale.

POſſet aliquis *contra prædicta ſic inſurgere*: Nihil ſeparatur ab aliquo ſubiecto, ſeparatione extra animã exiſtente, niſi per aliquod poſitiuum; ſeparatio enim entis realis, ab ente reali fiat, neceſſe eſt. ſed 1. lumen remouetur à medio per priuationem: priuatio igitur eſt ens poſitiuum, atque reale, extra animam exiſtens, atque ita non eſt ens rationis. Sane, tranſmutationis, realis, & extra animam exiſtentis terminus ad quem debet eſſe realis. ſed corruptio eſt tranſmutatio realis, & terminus ad priuationem: igitur priuatio eſt ens reale. Amplius, omnis oppoſi- 2. tio realis conſtat vtique ex vtroque termino reali, ſed oppoſitio priuatiua eſt realis, & extra animam: vterque igitur terminus ipſius, eſt realis, & extra animam. Profecto, quod eſt per accidens ſenſibile; eſt vtique ens reale, & non ſolo mentis operatione fabricatum: alioqui ens ſenſibile per accidens nequaquam diceretur. ſed priuatio eſt ſenſibile per accidens; nã viſus (vt dicitur 2. *de anima*) eſt perceptiuus lucis, & tenebræ, ergo quod prius. Iterum, ſi priuatio eſſet tantum 3. ens rationis: igitur, præter intellectum operantem, nihil eſſet cæcitate captum. Tenet conſeq. quia cæcitas, aut ſurditas ſunt priuationes extra animam, nequaquam exiſtentes. ſed hoc eſt falſum, quia cæcitas eſt quid reale exiſtens in oculo, abſque vlla intellectus operatione: ergo &c. Adde, quæ diſtinguuntur realiter, quorum vnum, altero recedente perdurat, atque permanet. ſed materia permanet pars compoſiti: priuatio vero corrumpitur: differunt igitur realiter. Huic accedit, quod illa videntur realiter differre, ſiue diſtingui, quorum vnum alicui aduerſatur: alterum vero minime. ſed priuatio, formæ aduerſatur, materia autem nequaquam: realiter ergo abinuicem ſeparentur. *Dico*, priuationem, vno modo reduci poſſe ad materiam, atque ita aliud eſſe nihil realiter, niſi ipſammet materiam, carentiam formæ ſuperaddentem, quæ eſt ens rationis: alio autem modo ad formam, atque ita eſſe abſentiam formæ: veluti ſi corrumpatur ignis, & remaneat forma aquæ; priuatio vtique formæ ignis ſecundum eſſe reale, eſt forma aquæ, ſuperaddens plane, formæ ipſius abſentiam. Quocunque igitur modo priuatio conſideretur, ſemper erit ens reale, non tamen realiter diſtinctum, niſi ſola animi conſideratione. Ita- 1. que, priuatio quoad ſuum ſignatum, ſiue eſſe materiale, eſt extra animã: quoad vero ad ſuũ formale, nõ niſi per animã. Ex his patet *ad arg. ſolutio*, & ad primum quidem dico, formam induci, præſentia agentis, priuationem vero, eiuſdem abſentia: proinde lumen deficere medium, ob abſentiam agentis conſeruantis; ideoque priuationem ſuccedere. Ad *confir.* aſſentior hoc tibi, nempe priuationem, quoad ſuum eſſe materiale, eſſe ens reale, vnde terminus ad quem corruptionis, eſt realis. Exẽpli gratia, corruptionis ignis terminus ad quem, eſt forma aquæ; quatenus eſt priuatio illius. & hæc quidem eſt realis; non autem, quantum ad id, quod eſt 2. in priuatione formale. Ad 2. eadem facilitate ſolui poteſt: ſiquidem oppoſitio illa eſt realis, quia nimirum eſt inter extrema realia, & priuatio quoque erit realis, fundamenti plane realitate. Ad *confir.* affirmo, atque approbo, priuationem per accidens ſenſibilem eſſe. Aer namque eſt tenebroſus, qui profecto eſt priuatio ſecundum eſſe reale; non ob 3. id tamen priuatio differt ab illo, niſi ratione tantum. Ad 3. dico, ſine intellectu operante, & negotiante, multos inueniri mente captos, oculis atque auribus; non tamen denominatione formali, abſque intellectus operatione, niſi funda-

De principiis naturalibus.

menti tantum, ſiue materiæ ratione. Ad *confirm. reſp.* priuationem non corrumpi, ſed deſinere ponus, præditione formali denominare materiam. Ad aliam *confir.* dico, priuationem ſecundum eſſe formæ reale, ad quam reducitur, alteri formæ aduerſari: formaliter vero nequaquam. Patet ergo quomodo ſecundum eſſe materiale, priuatio ſit ens reale: ſecundum vero eſſe formale, ens rationis. Porro huic propoſito Comm. fauere videtur. 12. namque *met. com.* 4. diſtinxit non ens, nempe in ſimpliciter, quod re quidem aut intellectu eſſe non habet: & in id, quod ſolo intellectu eſſe poſſidet, veluti eſt priuatio: & in illud, quod habet eſſe in re; non tamen in actu, vti eſt materia. Itaque priuatio ſecundum Commentatorem, in intellectu tantummodo eſſe habet.

Priuatio habet eſſe in intellectu tantū.

1. Sane, quicquid eſt ens reale, propria realitate ab aliis diſtincta; poteſt vtique eſſe ſubiectum propoſitionis de ſecundo adiacente: eſſe enim aliud, nihil importat vltra entitatem, niſi compoſitionem, quæ profecto ſine extremis intelligi non poteſt. Quare, ſi priuatio eſſet ens reale extra

2. animam; verum eſſet dicere, priuationem eſſe hoc ens compoſitum, quod eſt falſum. Amplius, quod ineſt materiæ, omni ente reali ab ea circumſcripto, profecto ens reale dici non poteſt. ſed priuatio eſt huiuſmodi; ineſt enim materiæ, omni ente reali circumſcripto: ergo quod prius. Adde, quod priuatio non eſt ſubſtantia, ſed eiuſdem negatio: ſimiliter & accidentis: igitur non eſt ens reale. Valet conſequentia à ſufficienti diuiſione, omne enim ens reale, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, aut denique aliquid illorum.

3. Poſtremo, ſi ita res ſe haberet; tunc priuationis eſſet priuatio, quod eſt falſum. Conſequent. patet: nam enti reali materiam habenti accidit priuatio. ſed per te priuatio eſt ens reale compoſitum: habet ergo ſecum annexam priuationem. Priuatio ergo non eſt ens extra animā. Verum, ſicuti dixi, hæc intelligenda ſunt de eſſe formali, non autem materiali.

Quomodo eſt principium per accidens.

Dubitabit aliquis cōtra ſuperius dicta. Si priuatio eſt principium per accidens: poteſt ergo non eſſe; hæc namque eſt natura principii per accidens. *Reſp.* Comm. aſſerene duplex eſſe aliquid per accidens: neceſſario ſcilicet & raro. Porro, priuationem dicit eſſe principium, quia ſcilicet generationem neceſſario præcedit. Dixi paulo ante, eſſe principium per accidens rei genitæ, per ſe vero ipſius generationis.

1. phyſ. 66. Accidens quomodo eſt neceſſarium.

Diceret aliquis. Igitur priuatio poſſet non eſſe in materia; adueniente namque forma ceſſaret. *Reſpond.* priuationem vniuerſaliter materiam non deſerere; ſemper enim materia admiſcetur priuationi formæ contrariæ. *Argues* iterum, authoritate eiuſdem. 8. *phyſ. com.* 36. Et 1. *met. com.* 8. *Omne ſcilicet accidens poſſe non eſſe, ſi quidem accidens ex ſui natura non poteſt eſſe neceſſarium, ſed contingens.* Quare, ſi priuatio eſt principium per accidens; nullo modo, nec alicuius reſpectu poteſt eſſe aut dici principium neceſſarium. *Reſpond.* Auerroem dicere, quod duobus modis aliquid dicitur eſſe per accidens: vno quidem modo per accidens cōtingēs, nēpe reſpectu ipſius accidētis, q̃ ſecundū ſuam naturam poteſt eſſe & non eſſe: altero vero neceſſarium reſpectu vtique rei, cui ineſt, veluti albedo reſpectu Cygni, cui inhæret. Itaque accidens reſpectu ſui ſe habet contingenter: reſpectu vero alicuius ſubiecti, neceſſario. Quāobrem, licet priuatio ſit principium per accidens contingenter reſpectu rei genitæ ſeu conditæ, quippe, quæ poſt illius formæ ingreſſum abſcedat, neceſſe ſit, eſt tamen principium per accidens neceſſarium reſpectu rei generandæ ſiue faciendæ. Patet ergo quomodo priuatio ſit principium per accidens. Cum igitur hæc ita ſe habeant; operæ pretium erit ſcire, an ſint tria tantummodo principia naturalia: materia ſcilicet, forma, atque priuatio.

Quomodo per accidēs 1. phyſ. 66. 4. phyſ. 20.

CAP. III.

Principia naturalia tria eſſe ſecundum phil.

Voniam multa diximus de forma, de materia, atq; priuatione; operæ pretium eſſe putauimus, his etiam addere quæſtionem illam vulgatam, de principiorum naturalium numero: an tria tantū ſint, nec ne: Phil. ratio, quæ 1. *phyſ. text.* 56. ponitur, talis eſt: *Si autem, inquit, quatuor exiſtentibus, duæ erunt contrarietates; oportebit ſeorſum vtriſque eſſe alteram quandam naturam.* De primis loquitur contrariis, quæ ſunt forma, & priuatio, ſi abſoluta conſiderentur. hæc autem ſunt duo tantum, quoniam ſi eſſent quattuor, tunc quemadmodum duo prima contraria habent vnam naturam ſubiectam, ita plane eadem ratione, alia duo, alteram haberent naturam ſubiectam. Tenet conſeq. quia vna prima contrarietas, eſt tantum vnius primi ſubiecti. Ex quo patet, quod vna tantum ſubiecta natura, nempe materia, vnam tantum habebit contrarietatem, quæ eſt inter formam & priuationem; nam album & nigrum, calidum & frigidum non ſunt primo contraria: ſed ideo potius contraria reputantur, quia ſcilicet alterum illorum, formæ, alterum vero, priuationis vice fungitur. forma autem & priuatio ex 10. *met.* ad priora contraria non reducuntur, quandoquidem primæ contrarietatis radix ſit forma, & priuatio. Hæc autem phi. ratio, primis conuenit contrarietatibus, de quibus ipſe loquitur; alioqui quoad alias contrarietates, non eſt neceſſe multiplicare ſubiectam naturam, ſecundum ſecundarum contrarietatum numerum.

Deus eſt neceſſitas.

Vna contrarietas.

Obiect.

1. Sed *arguet aliquis*, principia per ſe naturalia eſſe duo tantum: materiam ſcilicet & formam, priuationem vero eſſe principium per accidens: ſicut dictum eſt, alioqui ſi inter principia naturalia, principium quoque per accidens numerari deberet; profecto non tantum tria, ſed plura numerabuntur principia: vtpote diſpoſitiones qualitatiuæ & quantitatiuæ, ſine quibus aliquid fieri non poteſt: igitur, aut duo tantum ſunt principia naturalia: aut certe plura tribus. Fauet huic propoſito authoritas comm. *cap. 1. de ſubſt. orbis*: vbi aperte docet, principium eorum, quæ in materia recipiuntur, tres eſſe dimenſiones: ergo idem, quod prius.

Pl. in principiis

2. Præterea, cœlum eſt res naturalis; non tamen habet priuationem (vt ante diximus) non ergo omne ens naturale, ex tribus conſtat principiis naturalibus. Adde, quod hæc principia ſimul eſſe non poſſint, nam forma accedente, priuatio recedit: quomodo ergo eiuſdem eſſe poſſunt principia, quæ ſe inuicem implacabili odio proſequuntur? *Ad hæc* & ſimilia, ex his, quæ dicta ſunt *patet reſponſio*: ſiquidem principia naturalia in facto ſunt duo, in fieri vero tria. Duo principia ſunt intrinſeca: materia ſcilicet & forma, quia videlicet cum re facta permanent: aliud vero maleficium alicuius molitur ſemper. His ergo abſolutis, ad noſtrum Mercurium læti reuertimur.

Solutio.

MERCVRIVS.

Deus eſt neceſſitas, finis, & renouatio.

Commentum VII.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Deus eſt neceſſitas.

VOMODO Deus ſit ſapientia, in primo Pymandri, quod autem ſit principium, paulo ante in hoc libro, diuinum, & diuinæ naturæ: quod vero ſit actus ſimplex, in primo Pymandri de ſimplicitate Dei copioſe diſtincteque deſcripſi: Dicendum ergo mihi eſt deinceps, quomodo ſit neceſſitas, idque fauore & benignitate diui Pymandri, qui eſt ſemper benedictus. Apud Mercurium neceſſitas perinde eſt, ac ordo quidem conſtitutus & immobiliter diſpoſitus earum rerum, quæ certo ordine gradiuntur; *Audite*: inquit *Dialogo* 15. *neceſſitatem illorum, quæ ſenſu percipiuntur, prouidentiamque cunctorum, quæ facta ſunt ante, & quæ quotidie fiunt, Talem ac tantā Deū cum omnib. bonæ & pulchræ dea, dæmonib. & hominib. incedentem.* Cū ergo certis ordinatisq; prouidentiæ legibus hæc omnia gubernentur, ipſorum authorem neceſſitatem appellauit, id eſt, ens neceſſarium, abſolutum & immobile: alter certus ac vniformis ordo in rebus inueniri non poſſet. Quamobrem *Dial.* 11. ait, Deum non habere operis adiutorem, ſuapte natura efficacem, vt propria operantem, verſari in opere ſemper: *Si quando, inquit, tuum influxum ſuum ipſe ſubtraxerit, deficiente vita, in mortem corruerent vniuerſa.* Cum autem viuant omnia, vnaq; ſit vita cunctorum: vnus eſt ergo Deus. Itaque quemadmodum vita reſpectu viuentis, eſt ens neceſſarium, imo, vt ita dicam, ipſa neceſſitas: ipſa plane Deus, reſpectu omnium, quæ ſunt, fuerunt, atque erunt futura.

Ens neceſſarium.

Deus eſt ens neceſſarium.

1. Tum ergo reſpectu creaturarum, tum etiam reſpectu ſuæ diuinæ eſſentiæ, Pymander non ſolum eſt ens neceſſarium; verumetiam ipſa neceſſitas. Sane, hominem eſſe leonem eſt impoſſibile, propter repugnantiam terminorum; eſſet enim rationale, & irrationale: ita quoque Deum non eſſe ens neceſſarium, eſt impoſſibile propter repugnantiam terminorum, quandoquidem eſſe ſit de ratione Dei: proinde ſicut hominem eſſe animal eſt omnino neceſſarium, ea habitudine terminorum; ita etiam Deum eſſe.

2. Solus ergo Deus eſt neceſſarium eſſe abſolute; quoniam ſolus habet eſſe ex ſe; & eſt penitus independens. Denique eſt actus purus, nullum habens intrinſecum corruptionis principium. Itaque per nullam cauſam cum

De neceſſario.

intrinſecam, tum etiam extrinſecam, Deus poteſt non eſſe. Ipſe igitur eſt ſolus habens eſſe ex ſe, ens neceſſarium, atque neceſſitas. Quam ob cauſam dictum eſt Moyſi *Ego ſum, qui ſum*, hoc eſt, ego vere ſum, quia à me ipſo ſum, & ab aliquo non accepi, vt eſſem. Plato in *Timæo*, ait, *Deo conuenire verbum præſens*, hoc eſt, *eſſe*, quia nimirum ſemper eſt, eiusque eſſe temporis mutationi non ſubditur.

1. met. 2. 3.

Auicenna ponit vnum tantum ens neceſſarium, nempe *primum principium, quod habet ex ſe eſſe*, atque eſt omnino independens: reliqua vero entia poſſibilia; habent enim eſſe ab alio, ſibique ipſis derelictis; omni alio circumſcripto, habent non eſſe.

9. met. 4.

Cum autem, animæ ſint productæ, vt ipſe dicit, locandæ ſunt ergo inter entia poſſibilia. Auer. 12. *comm.* 41. poſuit duplex eſſe neceſſarium. vnum quidem ex ſe, ex alio alterum. Ex ſe quidem, Deum, atque intelligentias; poſuit enim intelligentias effectiue à Deo non eſſe productas: de quo quidem negotio multa pertractauimus in primo & in 2. Pymandri: vbi omnium rerum Deum eſſe cauſam effectiuam, ſatis aperte probauimus. Ex alio autem motum cœli, quem dicit eſſe neceſſarium; ex alio tamen dependentiam habere.

Quomodo aliquid eſt poſſibile.

Cæterum, iuxta fidem, ac rei veritatem à Deo ſunt condita omnia, habentque ab eo principium & eſſendi, & conſeruandi. quæ profecto, ſi ita intelligentur; abſque dubio omnia entia ſunt poſſibilia, partim quidem, quia ipſorum eſſe ab alio, hoc eſt ab ente primo, & neceſſario acceperunt: partim vero, quia ſi Deus ſubtraheret influxum, quo illa conſeruantur, in mortem redirent vniuerſa, vt dixit Mercurius.

Neceſſariũ.

Quod ſi ſecundum principia intrinſeca intelligentur; quædam ſunt certe neceſſaria, quia nimirũ nullum habent principium intrinſecum corruptioni obnoxium. In iſtorum numero haberi poſſunt angeli, animæ hominum, quæ carent materia, quæ eſt cauſa corruptionis. hæc ſi ita conſiderentur, ceſſabit omnis controuerſia, quæ de hac re haberi poteſt.

Contraria ratio.

Solent autem *ſic* nonnulli *arguere*. Quod eſt in ſe impoſſibile, nulli potentiæ poteſt eſſe poſſibile, alioqui impoſſibile fieret poſſibile. ſed ſi ſubſtantiæ abſtractæ non ſunt poſſibiles, non eſſe in ſe; ſequitur, quod ſit impoſſibile, non eſſe in ſe; æquipollent enim non poſſibile & impoſſibile: per nullam ergo potentiã poterunt non eſſe.

Quomodo ſubſtantia abſtracta ſint poſſibiles & neceſſaria.

Reſp. poſſibile biſariam intelligi poſſe: vno quidem modo per potentiam intrinſecam actiuam ſeu paſſiuam actiuam quidem, vt poſſibile eſt homini ambulare, habet enim intrinſecus potentiam progreſſiuam: paſſiuam vero, vt poſſibile eſt hominem mori, quippe qui habet materiam corruptioni ſubiectam: alio autem modo, aliquid dicitur poſſibile, non certe reſpectu potentiæ intrinſecæ, ſed potius non repugnantiæ. quia ſcilicet ad illud non ſequitur aliquod impoſſibile: aut quia non implicat contradictionem.

Poſſibile reale.

primum reale, ſecundum logicum poſſibile nominatur. Hoc ergo modo ſubſtantiæ abſtractæ ſunt poſſibiles, & non primo. cum hoc tamen ſtat eſſe entia neceſſaria, neceſſitate intrinſeca, quæ ſumitur à forma vel à materia.

Logicum.

A forma, vt neceſſe eſt hominem eſſe rationalem. A materia, vt neceſſe eſt elementum eſſe corruptibile. Et cum dicitur, quod in ſe eſt impoſſibile, nulli potentiæ eſt poſſibile: hoc tantum conuenit impoſſibili ex repugnantia terminorum, ad quod ſequitur contradictio: vt impoſſibile eſt hominem eſſe leonem.

Impoſſibile.

Et cum arguitur, quod poſſibile fieret impoſſibile, negetur, ſed bene ex poſſibili ex non repugnantia, impoſſibile per carentiam ſeu defectum potentiæ actiuæ, vel paſſiuæ. vt impoſſibile eſt talpam videre & angelum corrumpi; non enim ſunt reſpectue eiuſdem modi, ordiniſque;

Neceſſ.

Cæterum, quia apud Peripateticos, condita vniuerſa, modum contingentem ſeu neceſſarium eſſendi, non à prima & remota, ſed à proxima cauſa ſortiuntur; hac de cauſa, intelligentiæ, entia neceſſaria nominantur; quia ſecundũ cauſã intrinſecã corruptioni non ſubdũtur: nõ ſunt tamen omnibus modis neceſſaria, quia ipſorum eſſe ab ente primo dependet, quod omnibus modis eſt neceſſarium, & iuxta Mercurii ſententiam, eſt ipſamet neceſſitas.

An neceſſariorum habeat cauſam effectricem.

Dices, ſi ita res ſe habeat: igitur neceſſariorum erit eſſe aliqua cauſa: quod plane multis non probatur, vtpote *Alexandro*, *Philopono* aſſerentibus, omne cauſatum eſſe nouum, ideoque minime neceſſarium. Porro, eſt quoddam neceſſarium ſimpliciter, quod à nonnullis vocetur neceſſarium ſecundum conſequens, quod non poteſt non eſſe: vtpote Deus & illud de quolibet dicitur eſſe vel non eſſe.

Neceſſarium ſecundum conſequentiam.

Aliud vero neceſſarium ex ſuppoſitione, quod neceſſarium ſecũdum conſequentiã nuncupatur. Et hoc certe ex ſui natura neceſſarium non eſt, ſed ex alio poſito. ſic omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe. Alio modo, eſt quoddam neceſſarium incõplexum, vt Deus & intelligentiæ: & entia incorruptibilia: & quoddam complexum, maximeque in primo modo dicendi per ſe: vt hominem eſſe animal.

Incomplexum.

ſi autem de tali neceſſario ſit quæſtio; tunc ſenſus eſt, vtrum ſit aliqua cauſa effectiua illius propoſitionis neceſſariæ.

De neceſſario.

Neceſſariũ complexũ habet rationem.

Ad quod quidem dicimus, complexum neceſſarium ex terminis conſtans, quibus nullum eſſe correſpondet, veluti eſt, Chimæra eſt Chimæra, non habet cauſam efficientẽ, omnis n. cauſe effectiua, reſpectũ habet ad aliquod productũ, vel producendũ. Iterũ, cõplexum neceſſarium conſtans ex terminis, diuinum ens ſignificantibus, omni prorſus cauſa efficiente caret. Etenim, quod Deus ſit, nulla eſt cauſa, eo quod cum ſit ens à ſe, eſt penitus independens. ſiquidem ſua perfectio, eſt ſua ſubſtantia, quæ non pendet ab alio.

Deus eſt.

Amplius, complexum ſignificans ens productum, vt homo eſt animal, reſpectu habitudinis terminorũ, nullam habet cauſam effectiuam, eſt enim relatio rationis, quæ ſi diſtinguatur contra ens reale; à nullo eſt effectiua.

Homo eſt animal.

Quod ſi huiuſmodi ens conſideretur quoad eſſe actuale reale, pendet vtique à cauſa effectiua: ſiquidem homine exiſtẽte, & animali exiſtente, eſt ens reale actu, non quidẽ increatũ:

Vnde eſt cauſa.

creatum ergo. at, omne creatum habet cauſam effectiuam, vt in 1. & 8. *Pymandri* oſtenſum eſt. hoc ergo complexum neceſſarium habet cauſam effectiuam. Reuera, Eadem cauſa, quæ dat homini & animali exiſtentiam, dat quoque homini exiſtere animal; quod enim alicui conuenit ſecundum id, quod eſt; eodem quoque modo & cauſam habenti. ſed conuenit homini exiſtere, ſecundum eſſe actuale reale, & animali quoque.

Rationes contrar. A.

Conuenit ergo homini exiſtere animal, ſecundum quod homo exiſtit, quia ſcilicet non poteſt aliter exiſtere.

Repugnat enim hominem eſſe, & animal non exiſtere. ſed homo exiſtens, 1.
& animal exiſtens habent cauſam effectiuam, quia nimirum non exiſtunt à ſeipſis. Totum ergo hoc complexum, nempe homo eſt animal, ſimiliter ſe habebit: atque ita aliquod neceſſarium habet cauſam effectiuam. *Sed dices*, quidquid habet cauſam agentem; finalem quoque habeat, neceſſe eſt: ſiquidem omne agens finem propter quem agit, producere intendit. ſed hoc complexum, nempe homo eſt homo, cauſa caret finali.

7. met. 59.

Quærere, inquit, phil. *propter quid homo eſt homo, nihil eſt quærere*. Hoc ergo complexum non habet cauſam agentem.

Amplius, identitas, quæ eſt inter hominem & 2.
animal non habet cauſam efficientem; eſt enim relatio rationis, vtpote eiuſdẽ de ſe ipſo. hæc autem relatio eſt ens rationis, quod cauſam non habet efficientem; quia ſcilicet cauſalitas efficientis, eſt cauſalitas realis. cuius profecto terminus, aliquod ens reale ſit, neceſſe eſt; alioqui terminus minoris eſſet entitatis quã ipſe productio. ergo quod prius. Adde, quod ſi per impoſſibile, Deus non eſſet, nec aliqua creatura eſſet, adhuc tamen verum eſſet, hominem eſſe animal: propoſitio namque per ſe, eſt perpetuæ veritatis. Huiuſmodi ergo complexum, nempe, homo eſt animal, licet ſit neceſſarium; caret tamen cauſa efficiente. Iterum, Deum 3.
eſſe non habet cauſam efficientem: nec ergo, hominem eſſe animal; ſunt enim æque neceſſaria, quæ ſua oppoſita ſunt æque impoſſibilia. Implicat certe contradictionem, Deum non eſſe, & hominem non eſſe animal. Adde, quod eſt cõmune poſſibilib. & impoſſibilibus, cauſam efficiẽtẽ habere non poteſt ſed Chimæra, eſt Chimæra: & homo, eſt homo, eſt cõplexũ neceſſariũ, vtrique cõmune: ergo q̃ prius.

Solutio.

Huic accedit, quod roſa antequam generetur, habet hoc complexum neceſſarium, ſiue aliquo reali, nempe roſe eſt roſa. Nam ſi dicat aliquod reale productũ: vel eſt ipſa roſa, & eſſe roſæ vel ipſa oratio, roſa eſt roſa. Non quidem primum, quia roſa nondum eſt: neque etiam ſecundum, quia enuntiabile ab enuntiatione diſtinguitur. *His atq; ſimilib.* ſolent nonnulli *occurrere*, ſuperius oſtenſæ veritati: quæ profecto ita 1.
ſolui poſſunt. Ec prima quidem hoc modo: illud complexũ à philoſopho conſideratur in habitudine terminorum, atque ita, vt diximus, non habet cauſam efficientem, vel propter quid, non accipit pro cauſa finali, ſed potius in ratione 2.
demonſtrandi prædicatum de ſubiecto. Ad 2. Dico, complexum neceſſarium ſignificans aliquod poſſibile eſſe, vt roſam poſſibile eſt eſſe roſam. poſſibilitatem huiuſmodi, cauſam efficientem non habere, ſed fundamentum poſſibilitatis, hoc eſt, rem produci poſſibilem habere cauſam, non actu quidem agentem, ſed agere potentem. ſimili quoque modo, illam identitatem, vt relationem dico, non habere cauſam efficientem, ſed fundamentum identitatis, nempe hominem exiſtentem eſſe animal exiſtens, eam cauſam efficientem habere, quæ eſt cauſa extremorum. Etenim agens, à quo ſit, vt homo exiſtat, & animal quoque, facit, hominem animal exiſtere. Ad *confir.* dico, antecedens eſſe falſum, ſi complexum intelligatur quoad eſſe actu reale. Cõcedo præterea, propoſitionem illam perpetuæ eſſe veritatis ex habitudine terminorum, atque ita cauſam efficientem non habere; ex hoc tamẽ nihil ſequi contra nos: non

Digitized by Google

De neceſſario. enim fecit ed rem, nec propoſito deſaruit. Ad 3. *Neg. ſimilitudo*, non enim ſunt æque neceſſaria, nec ſua oppoſita æque impoſſibilia. Etenim, Deum non eſſe Deum, & in ſenſu diuiſo, & in ſenſu compoſito, eſt æque impoſſibile. Et in diuiſo quidem, quoniam Deus vt Deus non poteſt non eſſe: in compoſito autem, quoniam Deus, vt exiſtens, non poteſt non exiſtere. Non ſic autem ſe habet, homo non eſt animal, quippe quum in ſenſu diuiſo non ſit impoſſibilis, homo enim, vt homo, poteſt non exiſtere. quod ſi exiſtat, neceſſario ſequitur, vt ſit animal: atque ita in ſenſu compoſito eſt impoſſibilis. Ad 1. *confir.* verum eſt, non omnia complexum habere cauſam effectiuam, vt dixi; aliquod tamen habere, non eſt impoſſibile. Ad *aliam* dico, quod quemadmodum roſa antequam generetur, eſt ens poſſibile produci; ita plane cauſam habet agentem in potentia. Eodem quoque modo hoc complexum poſſibile eſt, roſam eſſe roſam. Itaque ſi conſideretur ſecundum ſuum eſſe reale potentiale; habet vtique cauſam agentem in potentia. Et cum dicis, hoc complexum non dicere aliquod reale: verum quidem eſt de reali in actu; quia ſumitur roſa antequam generetur, non autem de reali potentiali; non enim dicimus fieri quid reale productum, ſed producibile. Patet ergo, quonam modo aliquod neceſſarium complexum habeat cauſam effectiuam, & quomodo Deus ſit neceſſitas.

Cauſa roſa antequam generetur.

CAP. II.

Intelligentias entia neceſſaria ſecundum philoſ. habere cauſam effectiuam.

DE neceſſario complexo audiuimus, quomodo cauſam effectiuam habeat: rationi puto eſſe conſentaneum, hoc idem de neceſſario incomplexo ſcire, non quidem de Deo, ſed de intelligentiis, quæ entia etiam neceſſaria, non ſolum intrinſeca, verumetiam
2. *cæl. t.* 33. extrinſeca ratione à nonnullis appellantur. Sane, teſte philoſ. in æternis nihil fortuito, aut caſu eſſe poteſt. ſed mundus & intelligentiæ ſunt æternæ: igitur neceſſariæ. Huius ſententiæ falſitas in *primo Pymandri*, vbi de mundi principio diſputaui, exploſa eſt atque rationibus conuicta. Reliquum ergo nobis eſt quærere, ſi intelligentiæ, etiamſi eſſent æternæ, an habeant cauſam effectiuam. Ad quod quidem dicimus: huiuſmodi entia effectiua eſſe à prima cauſa: ſicut & *in primo*,

Quod habeant cauſam effectiuam.

1. & *in* 2. *Pymandri* ſatis aperte oſtendi: nec piget iterum de eadem materie loqui, ob illius digniſſimam ac ſcitu dignum cognitionem, vtilitatemque. In primis ergo ſic arguo cum Auerroe. *Quod dat entibus ſeparatis finem, dat etiam eſſe*; finis enim & forma in huiuſmodi rebus ſunt idem: formæ autem eſt eſſe, id autem quod formam dat eſt agens. ſed Deus dat illis finem: igitur eſt agens. Reuera, Deus (vt communis eſt omnium propemodum philoſ. ſententia) eſt omnium intelligentiarum finis: igitur cauſa effectiua. Tenet *conſeq.* ex commento 44. & 6. 12. *met.* Amplius,

In lib. d. d. diſp. 3 in ſolut. 18.

2. ſola prima intelligentia eſt à potentia omnino libata: in cauſa autem eſt, vt dicit Auer. *in lib. d. d.* quia quælibet illarum eſt cauſata: non autem dicitur cauſata à prima vt à fine tantum; aliter, authore Simplicio primo cœli, omnes eſſent æquales; vt enim, plures canes eundem cibum appetere poſſe, quia nimirum finis æqualiter appeti poteſt ab omnibus. ſed intelligentiæ non appetunt æqualiter, nec æqualiter ſunt beatæ, ſecundum Auerroem *in lib. de beatitudine*. A Deo ergo dependent non ſolum vt à fine, verumetiam vt ab agente ſiue
3. cauſa efficiente. Iterum, inter motores illos eſt ordo eſſentialis: igitur eſt ordo dependentiæ; ordo enim eſſentialis inter, ſeu apud phil. eſt ordo dependentiæ; ordine enim quodam omnes dependent à prima. Adde, quod ſi mundus eſt factus ab æterno, vt vult Auerroes 8. *phyſ.* neque factus ſit ex ente, neceſſario ergo ponenda eſt creatio æterna, in qua ipſum nihil præcedat eſſe ſecundum rationem; quatenus ſcilicet intelligitur res æterna cauſata. hoc autem non aduerſatur philoſ. dicentib. ex nihilo nihil fieri: quandoquidē hoc ſibi perſuadeant de nihilo de nouo, non autē ab æterno, ſiue de æterno: aliquid n. fieri de nouo, ſine motu, impoſſibile reputarunt: et ex nihilo poſſe aliquid fieri per motū, non eſt intelligibile: quod autem fit de nihilo ab æterno, de nouo fieri non eſt neceſſe, quia nimirum poteſt fieri ſeu creari ſine motu. *Dices*, ſi ita res ſe habeat: illud igitur ſic creatum ab æterno, eſt in nihilum vertibile: atque ita omne huiuſmodi erit contingens. *Dico*, tale ens formaliter neceſſarium, eſſe ab alio effectiue: veluti album quod ſeipſo formaliter eſt album, effectiue vero ab albificante: proinde negatur

Creatia æterna conceſſa eſt à phil.

Quomodo ex nihilo aliquid fit.

conſequentia; tunc enim in nihilum illud eſſet vertibile, quando ita ex nihilo conditum eſſet, vt ſuum eſſe, non fuiſſet illi formaliter neceſſarium. Itaque licet intelligentiæ ſint neceſſaria entia ſunt tamen à prima effectiue. Igitur aliquod ens neceſſarium incomplexum habet cauſam effectiuam. Item, *Auerroes 4. cæli* ait, res æternas habere agens ſe-
4. cundum ſimilitudinem tantum, quia nimirum creationem à conſeruatione non ſeparat: proinde cauſa effectus æterni, eſt conſeruatrix efficiens, vel effectrix conſeruans; quia ſcilicet nunquam fuit cauſa ſine effectu, nec viciſſim effectus ſine cauſa. Ad hunc modum loquitur 12. *met. com.* 44. vbi vult omnes motores eſſe à prima cauſa; non certe quod prius non extiterint, & poſtea conditi fuiſſent. Ex quo patet, quod quamdiu à Catholicis diſſentiat, dum ponit intelligētias æternas; in hoc tamen cum illis congruere videtur, aſſerens intelligentias effectiue à Deo eſſe productas. At bene tur ſiquidem *lib. d. d. diſput.* 2. *Deum ad extra neceſſario operari*: mundus igitur atque intelligentiæ, quæ ſunt effectus Dei, immediate atque neceſſario ab eo producta ſunt. ſic etiam docet 8. *phyſ. com.* 15 ab æterno agente quicquid producitur, eſſe æternum atque neceſſarium. Itaque ad mentem iſtorum, nullum neceſſarium æternum habet cauſam effectricem per motum, neque agens non conſeruans. ſed cauſam effectricem conſeruantem ſiue conſeruatricem efficientem. Porro, neceſſarium ex ſuppoſitione vtrumque habere poteſt, & non conſeruans, & agens per motum: omnia ſiquidem quod per motum producitur prius fuit in potentia ſecundum philoſophantium dogma, atqui omne huiuſmodi eſt poſſibile eſſe: non igitur neceſſarium & æternum. Adde, q; non poteſt eſſe æternum & neceſſarium, ſi cauſa effectrix non extiterit æterna, tum in agendo, tum etiam in conſer-
5. uando: ergo quod prius. Amplius, communior habetur efficientis ratio, ratione mouentis: ſimiliter ratio effectus ad rationem producti per motum ſe habet; de efficiente enim agit metaphyſicus: de mouente, cui meſt motus & efficiens, non tamen è conuerſo. Porro, quod conſideratur à metaphyſico per indifferentiam ad mobilia & immobilia, ſubſtantiis congruit ſeparatis. ſed efficiens & effectus, hoc modo à metaphyſico conſiderantur: huiuſmodi ergo ratio competit intelligentiis: atque ita in illis erit efficiens & effectus. Igitur intelligentiæ habent cauſam effectiuam, tametſi ſint entia
6. neceſſaria, ſicut dictum eſt. Amplius, *id quod eſt maxime & verum, authore philoſ.* met. tex. com. 4. *in cæteris eſt cauſa entitatis veritatisque cauſa, etiam effectiua. Qualibet*, inquit, *res ſeparata à materia, cuiuſcunque rei eſt principium finale; eſt etiam principium effectiuum.* ſed Deus tale eſt & principium finale intelligentiarum, erit etiam effectiuum. Quod ſi quis vellet tueri illam propoſitionem non eſſe vniuerſalem ſed indefinitam, aperte Comment. oppugnat: aperte inibi docentem in rebus ſeparatis à materie, cauſalitatem effectiuam reſpectu alioſdam effectus finalem concomitari. Suffragatur etiam huic propoſito auth. eiuſdem *cap. 2. de ſubſtantia orbis. Cælum*, inquit, *eget intelligentia non ſolum mouente; verumetiam largiente in ſua ſubſtantia permanentiam æternam*; par quoque ratio intelligentiis eſt attribuenda. vnde ibidem ait Comm. quod finis ſignificet agens ſignificatione neceſſaria. Item, 12. *met.*
7. *com.* 44. non ſolum ponit intelligentias à Deo eſſe productas; verumetiam productionis modum: propter quam cauſam reprehendit Auicennam, de huiuſmodi negotio perperam philoſophantem. Adde, quod habitudo intelligentiarum ad primam, eſt habitudo artium ad communem & primam. ſed ars communis & prima, alias artes ſibi ſubſeruientes tum effectiue, tum exemplariter cauſat & producit: Deus autem benedictus eſt ars prima & communiſſima aliæ autem intelligentiæ, veluti artes particulares, primæ ſubſeruientes: ergo quod prius. Sed *poſſet aliquis contra prædicta ſic arguere*: *Omnis productio ex tribus conſtat, nempe à quo, ex quo, & ad quod.* ſed hæc in ſubſtantiis immaterialibus inueniri non poſſunt: nulla ergo in eis poteſt eſſe productio. Sec. *omne* huiuſmodi *agens, agit per motum.* ſed nulla cauſa intelligentiarum eſt huiuſmodi: ergo intelligentiæ effectiue non ſunt à prima cauſa. Amplius, *ex nihilo nihil fieri*, aperta docet philoſ. quod certe contingeret, ſi intelligentiæ effectiue eſſent à Deo. Adde, quod 12. *met. tex com.* 44. in ſeparatis à materia, non eſſe vere agere, oſtendit Commentator ſimiliter 4. *cæli comm.* 1. nullum æternum habere vere efficiens niſi per modum formæ, & finis. Huic accedit quod *nullum poſſibile ex ſe, eſt neceſſarium*: ex alio motu tantummodo cœli excepto. Si ergo intelligentiæ ſunt effectiue à Deo; ſunt vtique ex ſe poſſibiles, & non neceſſariæ, atque ita corruptibiles, quod eſt falſum: ergo quod prius. Præterea, cauſa effectiua per motum diffinitur, quia eſt princi-

De neceſſario.

Incomplexum neceſſarium quomodo habeat cauſam.

Neceſſarium ex ſuppoſitione.

2. *met. t.* 4. 12. *met.* 36. 44.

Finis ſignificat agens.

Rationes contrariæ.

1. 12. *met. c.* 12.

2. 1. *de gen.* 6. 45.

3. 1. *phyſ.* 33.

4. 12. *met.* 44.

5.

De neceſſario.

pinm, vnde motus. ſed in ſimpliciter neceſſariis, non inuenitur huiuſmodi cauſa, alioqui non eſſet neceſſarium & æternum ſimpliciter. Quod ſi ſit neceſſarium, & non per motum: daretur igitur creatio omnino: quod certe philoſ. non probatur: ergo quod prius. Adde authoritatem Auerrois *in lib. d. d. diſputat. 3. in ſol. dubij* 18. ſic proteſtantem *Omne cauſatum eſt generabile.* ſed omne generabile eſt corruptibile. ſed intelligentiæ non ſunt corruptibiles. nec ergo generabiles atque cauſabiles, & ex conſequenti nec à prima cauſa effe-
4 ctiue. Amplius, ſi ens neceſſarium habet agens, igitur non habet ex ſe eſſe, ſed non eſſe. Tenet conſeq. de prædicato finito negatiue, ad affirmatiuam de prædicato infinito cum conſtantia ſubiecti. 2. *de interpretatione*, habet de ſe non eſſe: igitur eſt poſſibile non eſſe: atque ita non eſt ſimpliciter neceſſarium. Accedit ad hoc, quod illa ſint philoſ. na-
5. turali dicenda, quæ ex ſenſibus haberi poſſunt: ſed eſſe aliquod agens ſine motu, ex ſenſibus non habemus: intelligentiæ ergo non habent aliquod agens. Item, ſi neceſſarium ſimpliciter incomplexum habuerit cauſam effectiuam ſiue agentem; eſſet vtique compoſitum: omne enim factum componitur ex eſſe, & eſſentia; eſſe namque habetur, & eſſentia habet: eſſe, inquam, per actionem participatur, & eſſentia per actionem participat. Huic accedit illud 12. *met. tex. com.* 39. *Et lib. d. d. diſputat. 1. in ſolu. 3. dubii. Omne*
6. *cauſatum eſt nouum.* ſed ſimpliciter neceſſarium non eſt nouum: ergo quod prius. Adhuc, ſi ita res ſe haberet, creationem & quidem æternam nequaquam effugere valeremus: etenim ex nihilo nihil fieri, ita æternæ, ac etiam nouæ creationi conuenire videtur, ſed id philoſ. audire recuſant: ergo &c. Adde, quod neceſſitas vel ſpectat ad entis neceſſarii eſſentiam; & ſic ab ea diuelli non poteſt, etiam quocunque alio circumſcripto: atque ita cauſam habere non poteſt effectiuam: vel ad illius rationem non attinet; & ſic eſſentia eſſet vtique in potentia ad illam habendam, vnde & illam recipere & carere poſſet: quod profecto non conuenit enti, neceſſario, ſed contingenti. Ex his ergo atque ſimilibus conſtat, quomodo fieri non poteſt, vt intelligentiæ ſint æternæ, & cauſam habeant effectiuam atque agentem.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

2. AD hæc & ſimilia ſic *reſpondere* valemus, & ad prim. quidem dicimus: illa omnia intelligenda eſſe de productione phyſica, quæ fit per motum & mutationem, diximus enim paulo ante, ideo philoſophos pro comperto habere, creationem nouam non eſſe admittendam; quia ex nihilo aliquid fieri per motum, mens humana ſibi perſuadere nõ poteſt; nõ ſic aũt, ſi fiat ſine

7. met. 38. 2. motu, idque ab æterno. Ad *confirm.* dico, agens ibi accipi pro omni cauſante in genere cauſæ efficientis, atque ita communius eſſe mouente. non pro illo, quod ex ſua actione infert paſſionem, ſicut ibi phil. intellexit. Ad 2. Illæ authoritates de agente proprie dicto, deque productione phyſica loquuntur. Commentator præterea contra Auicennam arguit dicentem; vnam intelligentiam ab alia manare. Ad *confir. reſp.* poſſe ſimul conſiſtere, vt aliquid ſit neceſſarium; ab alio tamen effectiue. Tenet *conſeq.* omne enim carens potentia ad eſſe, & non eſſe, eſt ex ſe neceſſarium. ſed intelligentiæ ſunt huiuſmodi, vtpote ſimplices formæ; corpora quoque cœleſtia ſimiliter ſecundum Auerroem, vel quia ipſorum materia, non quam habet formam tantummodo capere poteſt: ergo &c. cum hoc tamen ſtat eſſe ab alio effectiue, vnum ſiquidẽ neceſſariũ poteſt eſſe effectiue ab alio neceſſario ſicut patet 8. *phyſ. text.* 15. *Cuius*, inquit, *æternitatis eſt aliqua cauſa.* ſimilia loquitur 5. *met. tex. com.* 6. Ex quo patet, intelligentias, & corpora cœleſtia duplici de cauſa eſſe entia neceſſaria, ex ſe quidem formaliter & intrinſece: ab alio autem effectiue, & extrinſece. Commentator autem 12. *met. com.* 41. ait, *id quod ex ſe eſt poſſibile, non poſſe ex alio eſſe neceſſarium*: non autem id, quod ex ſe eſt neceſſarium, ab alio ſimiliter eſſe non poſſe. hoc modo ſi res intelligatur, multæ Commentatoris authoritates conciliari poſſunt. Secus autem res ſe habet in his, quæ habent potentiam intrinſecam ad non eſſe; hæc enim nullo modo poſſunt eſſe neceſſaria; talia quippe ſunt, quorum aliquid habet potentiam ad aliud eſſe: nulla autem potentia appetit per ſe primo non eſſe: quia omnis appetitus per ſe tendit ad aliquod eſſe. verum quia cum illo, ad quod tendit, eſſe quod habet, conſiſtere nequit; hac de cauſa appetit non eſſe: quæ eſt priuatio formæ quam habet. Neceſſarium autem eſt, vt dicitur 5. *met. comm.* 6. quod impoſſibile eſt, aliter ſe habere, quod ſcilicet caret potentia ad eſſe, & non eſſe. Ex his ergo patet, quomo-

Quomodo intelligentiæ ſint poſſibiles neceſſaria.

Quæ non poſſunt eſſe neceſſaria.

do intelligentiæ ſint ex ſe & ex alio neceſſariæ. *Dices*, quare Commentator cœli motus tantum meminit, dicens illum cauſam habere effectiuam? *Reſpond.* quod quamuis cœlum ſecundum Comment. in triplici genere cauſæ ab ipſa intelligentia dependeat, quoad tamen ad æternitatem eſſendi, non parui quidem intereſt inter cœlum et ipſius motum, ſiquidem motus ex ſui ratione contrarium cum habeat, formaliter dici poteſt ens poſſibile: cœlum autem & intelligentiæ quæ contrarium non habent, non ſunt entia in potentia, ob aliquam intrinſeci principii rationem proprietatemque. Quamobrem non temere, motus cœli ſpecialiter meminit prudens Commentator; poſſibilis namque motus ex extrinſeco dependet: nam cum ſit accidens ſucceſſiuum, nõ habet intrinſecum principium paſſiuum, per quod poſſit non eſſe; accidentia enim ſunt formæ ſimplices, & non habent materiam, ex qua conſtant, ſed materiam in qua, hoc eſt ipſum ſubiectum. Itaque, motus contrarium habet extrinſecum, id eſt, ipſam quietem, quæ motui in quantum eſt talis, contrariatur: habet ergo ab ipſa intelligentia permanentiam: & hac ratione dicitur ens poſſibile ab alio perpetuari. Ad 3. Dico, Ariſtot. cauſam efficientem per motum declaraſſe, vt hoc modo nos inſtrueret, inuenire cauſam efficientem, ſine motu agentem. *Dices cum Auicenna*: Si neceſſaria habent cauſam: poſſunt ergo non eſſe; cauſa enim remota, ipſa quoque remouenda eſſent, atque ita non eſſent ſimpliciter neceſſaria. *Reſpond.* quod neceſſarium formaliter & effectiue, cuiuſmodi eſt Deus, omnem aliam cauſam excludit: non autem neceſſarium formaliter tantum. Verum igitur eſt, quod ſi prima ceſſaret, ſeu remoueretur, omnes ſimiliter intelligentiæ deficerent; ex hoc tamen non ſequitur, intelligentias eſſe poſſibilia: eſt enim antecedens impoſſibile, & conſequens ſimiliter. Ad alias authoritates patet reſponſio, ad Auer. dico loqui de cauſato per motum. Ad 4. Concedo, perpetuum atque neceſſarium effectum ex ſeipſo eſſe nequaquam habere; nego tamen ex ſe habere non eſſe: prædicatum namque illius negatiuæ, eſt habens de ſe eſſe, & ita negatiua erit talis, non eſt habens de ſe eſſe, propterea ſequitur: igitur eſt non habens de eſſe; ſic namque prædicatum eſt infinitum, & hoc modo eſt admittendum. Ad *confir.* ex ordine efficientiali quem inter motores eſſe videmus, ad ordinem dependentiæ, qui eſt inter creatorem, & creaturas, nos recte facillimeque aſcendere. Ad 5. *Reſpond.* quod quamuis ſola prima intelligentia ſit libera à potentia, omnique compoſitione; compoſitio tamen quæ angelis attribuitur, non eſt inſtar compoſitionis rei à re altera; quia ſcilicet nunquam fuit eſſentia ſine eſſe: nec viciſſim poteſt eſſe ipſum eſſe ſine eſſentia. ſed ſe habent vt compoſitio per rationem; quia nimirum non intelligimus illarum eſſentiam ſine eſſe; quatenus ſcilicet in aliquo priori illa intelligimus, in quo nõ ſunt: ſunt enim cauſata. Modo nihil cauſatum intelligi poteſt, quin in aliquo priori non eſſe per rationem ſaltem intelligatur. hæc autem dicta ſunt ad philoſophorũ mentem, cum aliter res ſe habeat; ſiquidem res, quæ de nouo fiunt, in quarum numero intelligentiæ haberi poſſunt, ſunt vere compoſitæ ex eſſe & eſſentia, quia eſſentia vere ac realiter eſſe præceſſit. Ad 6. iam dixi, quomodo creatio æterna a philoſophis non contemnitur. Itaque, qualiter entia neceſſaria ſint poſſibilia & non poſſibilia, patere arbitror.

Quomodo cœli motus habet cauſam.

12. com. 41.

3.

4.

5.

6.

Inſuper quonam modo ſanctus Pymander ſit neceſſitas, dicamus poſthac, quomodo etiam ſit renouatio & finis. *Deus eſt renouatio & finis.* Ad vltimæ diei iudicium reſpicere videtur, in qua noua fient omnia. Ecce, inquit, noua facio omnia: hoc autem infinitæ cum ſit maximæque potentiæ; ſoli profecto Deo eſt attribuendum. Quoniam igitur Dei potentia mundus, vt ipſemet, & in hoc tertio Dial. & in Aſclepio profitetur, eſt innouandus; ſic enim in iſto Dialogo loquitur. *In renouatione Deorum, curſuque circuli numeroſa naturæ*: hac de cauſa, Deum renouationem appellauit, hoc eſt, huius maximæ renouationis authorem, & patrem. Renouabitur autem mundus, non quidem materiæ nouitate, ſed priſtinæ ſeruitutis depoſita vetuſtate: ſiquidem, iuxta Apoſtolum ſcribentem. *Omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc, reuelationem ſeu adoptionem filiorum Dei expectans; quoniam & ipſa liberabitur a ſeruitute corruptionis.* Renouatio præterea nominatur ſanctus Pymander, ob eam nimirum renouationem, quam facit in homine, dum iuſtificat impium: *Renouamini*, inquit Paulus, *ſpiritu mentis veſtræ, & exuite veterem hominem, & induite nouum, qui eſt ad imaginem illius, qui fecit illum.* Fit ergo hæc renouatio in mente, in qua ſita eſt Dei imago: & latet noſter homo interior, qui de die in diem renouatur. fit, inquam, infuſione fidei, ſpei, & charitatis; fides ſuæ lucis ſplendore, intellectum illuminat,

Deus eſt renouatio.

Rom. 8.

Renouatio hominis.

De neceſſario. vt videat, & intelliget, quæ ſunt illi petende: fides ſpiritum
impetrat: ſpiritus diffundit charitatem, charitas implet, per-
ficitque voluntatem, ſpes erigit & complet memoriam,
atque ita fit nouus homo, ex ſemine diuino genitus, non au-
tem ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo
Quare dicitur renouatio. natus. Et reuera, rationi eſt multum conſentaneum, iuſti-
tiæ quoque rectitudini congruit, vt ſi *portauimus imaginem,*
terreni hominis, portemus imaginem cæleſtis, ait Paulus. Itaque,
1.Cor.15. quemadmodum Deus vocatur iuſtitia noſtra, qua nos
iuſtificat, ſiue induit dum iuſtos facit; ita plane dicitur reno-
uatio dum veteris vitæ exuuiis depoſitis, nouos efficit, vt de
cætero non amplius ambulemus in vetuſtate literæ, ſed no-
uitate ſpiritus. *Nam in Chriſto Ieſu, neque circumciſio aliquid va-*
Gal. 6. *let, neque præputium*, ſed noua creatura: *Deus eſt finis.* Non
Deus eſt finis. ſolum, inquit, Deus eſt forma animarum, vt dictum eſt,
principium vniuerſorum, natura, materia, neceſſitas, reno-
uatio, ſed etiã finis: & finis quidem nobiliſſimus, vltimus, &
ſupremus, ad quem omnia neceſſario tendunt, qui profe-
cto abſolute finis nominatur. Reuera, finis nobilior eſt his,
2.phyſ.t.31 quæ ſunt ad finem. *Quædam, inquit, ſunt vt finis, bonumque cæ-*
terarum; quod enim eſt id, cuius gratia optimum eſſe ſolet, atq; illorũ
finis. finis ergo habet rationem boni, ſed omnia bonum appe-
tunt: igitur omnia appetunt Deum vt finem. Sane, quem-
admodum vnum eſſe primum motorem, neceſſe eſt, à quo
omnes alii motores ordinem accipiunt mouendi, & vir-
Vnus finis. tutem & motum; ita plane agentium, vnus ſit, neceſſe eſt,
primus, & vltimus finis, ad quem alii fines ordinentur agũt-
que tenduntque. *tex. 23.* Dicit, non cuiuſcunque rei vltimum
finem eſſe dicendum; ſed illius rei optimum, proinde in-
ſte reprehendit Euripidem dicentem, mortem eſſe finem
hominis, vtpote vltimum motum humanæ vitæ: *Non*, in-
quit, *omne vltimum eſt finis, ſed optimum, vtpote forma, quæ eſt finis*
Finis ſupernaturalis. *agentis naturalis.* Quoniam autem homo ordinatur etiam ad
aliquod bonum ſupernaturale; alioqui omnium eſſet ani-
malium miſerrimum atque infeliciſſimum. eſt ergo aliquis
finis ſupernaturalis, qui eſt Deus, ad quem cum creatura ra-
tionalis peruenerit, inuenit requiem animæ ſuæ, perfectam-
que aſſequitur beatitudinem, quem ſi fortaſſis amiſerit, in-
feliciſſima remanens & inanis, caſſo labore fatigata, per-
petuo dolore & inanitate torquebitur. Ad hunc finem ha-
bendum, ſecundum proportionis ſimilitudinem, quoad fie-
ri poteſt, etiam ratione, & ſenſu carentia, ſuapte natura fe-
runtur, quaſi omnis natura, Deum ſuum finem, & parentem
compellens, & habere deſiderans. Hic autem finis non eſt
de natura rei, cuius eſt finis. ſic enim docetur 4. *phyſ.* t29. Et
6.phyſ. 32. *finis rei non eſt res, cuius eſt finis.* Sic Deus non eſt de natura en-
Qui perdit finem, perdit omnia. tium, quorum ipſe eſt finis, ſed quid extrinſecum atque ſu-
premum; alioqui non eſſet omnium finis. Qui hoc fine pri-
uatur, confundit plane, atque deſtruit omnia opera ſua:
6.phyſ. 30. 46. nam 8 *phy. tex. com.* 24. dicitur: Finem deſtruens, deſtruit etiã
quæ ſunt ante finem. Præterea, finis eſt indiuiſibilis, & dif-
fert ab eo, cuius eſt finis. Et Deus quoque eſt indiuiſibilis, tũ
ſecundum ipſius ſubſtantiam, tum etiam ſecundum mo-
dum diligendi; ipſius enim amor, aliquam quempiam ex-
traneum non patitur amorem. Item, finis ſignificat agens,
Finis eſt mouens. vt ait Comm. 2. *cap. de ſubſtantia orbis*, ſignificatione neceſ-
ſaria, ſicuti motus ſignificat mouentem; finis etiam eſt pro-
pter quem agit agens. Aeterna ergo illa habent, ſecundum
Commentatorem, Deum non ſolum pro cauſa finali, ſed
etiam pro cauſa efficiente. Vnde *in lib. d.d. in diſput. 3. in ſolut.*
dubij. 18. ait, *Amplius, quod dat entibus ſeparatis à materia finem;*
dat quoque eis eſſe & formam: forma namque & finis ſunt cau-
Vnum melius quam multa. ſæ, quæ ſibi coincidunt: Deus ergo eſt finis, forma, materia,
& efficiens rerum omnium. Sane, ſub vnum finem omnia
ſunt reducenda; ſub vno enim melius quam ſub multis
e.phy.t.48 atque diuerſis finibus conſeruantur. Hæc eſt apud philo-
ſophum firma & inuiolabilis doctrina. *Vnum vero, inquit, po-*
tius quam plura: & finita quam infinita putandum eſt eſſe. Item, 12.
met. tex vlt. ait pluralitatem principum eſſe malam, Homeri
in primo Iliados ſententiam ſecutus. Et *primo cæli*, dicit
eſſe vnum primum *tex.* 100. atque ſupremum, quo nihil præ-
Natura appetit vnum. ſtabilius eſſe poteſt. De partibus animalium *lib.* 3. *cap.* 4. ex-
preſſa confitetur, vnum præſtantius eſſe, quam plura. lo-
quitur autem ibi de venarum principio; proinde omnium
motuum, cor eſſe principium approbat, *primo phyſ. tex.* 50.
Empedoclis ſententiam, *Anaxagoræ*, atque *Democriti* prætulit;
quia hi finita, illi vero infinita poſuere principia. Reuera,
ſicut ipſa docet 1. *cæli tex. comm.* 32. *Deus, & natura, nihil fruſtra*
facit: quam ob cauſam, natura, quoad fieri poteſt, euitat,
fugitque multitudinẽ; nam in plantis, non plures, ſed vnam
tuetur radicem, cuique animalium ſpeciei vnum conſtituit
principem, quem ipſa tota ſpecies ſequeretur. 2. *de anima*
tex. comm. 88. dicit nos vnum habere anhelitũ, & ad reſpira- *De cauſa finali.*
tionem, & ad formationem vocis neceſſarium: Iam, inquit,
aere reſpirato vtitur natura ad duo opera: ſicut lingua ad *In artibus eſt ſimile.*
guſtum & locutionem. Quoniam vero ars imitatur natu-
ram; hoc quoque in artibus verum eſſe comprobatur: *Ars imitatur naturam.*
quam ob rem Com. 1. *phyſ. com.* 5 ait, qui ſanare poteſt mo-
dica actione, agit actione artificiali: ſi autẽ labor fuerit ma-
iori actione; aget otioſe, & ſuperflue. Conuenit ergo &
bono vniuerſi, & naturæ, & artis pulchritudini, denique o-
ptimæ, veriſſimæque rationi, vt vnus ſit vltimus omnium
finis, qui eſt Deus benedictus.

CAP. IV.

Cauſalitas finis, quã in re ſit poſita.

POſteaquam audiuimus, quomodo Deus ſit omni- *Finis ad duo comparatur.*
um finis; operæpretium fuerit non ignorare, qua
in re ratio finis potiſſimum poſita ſit; ex hoc enim
quæ diximus, clarius intelligere valemus. Porro,
finis ad duo eſt comparandus ſeu comparari poteſt. ad a-
gens vtique, atque operans propter finem, & ad media, quæ
ordinantur in finem. ſic ſanitas & ad medicum & ad medi-
cinam comparatur. Si itaque finis ad cauſam agentem com-
paretur; illius profecto cauſalitas, ſiue ratio illud eſſe dici-
tur, cuius amore aliquid agitur. Reuera, talis eſt finis natura, *Natura finis dat amorem.*
nempe vt ſui amorem transfundat in amantem, & notulis
quaſi quibuſdam imprimat inclinationem amandi, quibus
trahitur animus amantis, ad fortius amandum. Profecto,
ſi huiuſmodi vinculis amoris non traheretur animus dili-
gentis; nequaquam ita fortiter curreret animus amantis
ad finem obtinendum: finis ergo mouet agentem. Adde,
quod cauſalitas finis (ſecundum philoſophi doctrinam)
eſt id, cuius gratia aliquid fit, hoc eſt, cuius amore agitur ali-
quid ab alio, & ab eodem eſſe habet effectiue; quia eius amo-
re agitur ab agente. Quod ſi comparetur ad media, quæ ſunt *Largitur bonitatem.*
ad finem; eius profecto cauſalitas in hoc potiſſimum con-
ſiſtit, vt det ſcilicet bonitatem quandam, atque amabilita-
tem ſupra eam quam habet à natura rebus, quæ ad finem
ordinantur: hoc autem patet latiſſime in mediis arduis, & dif-
ficilibus, quæ amore finis habendi leuant moleſtiis animos
laborantium. Sed *dicet aliquis*, cuilibet agenti hæc tribui non
poſſe. ſiquidem agere aliquid ob alicuius amorem, ſoli per
intellectum conuenit agenti: non autem agenti naturali, at-
que irrationali. ergo &c. Adde, quod potentia imprimendi 1.
amorem atque inclinationem in agente, cauſæ conuenit
effectiuæ, hoc enim modo imprimere, perinde eſt, ac amo- 2.
rem efficere. ſed diſtincta ſunt genera: igitur, aut ad finem
ille non ſpectant, aut non ſunt tot genera cauſarum. Præter-
ea: mouere ſupponit eſſe, ſed finis, vt cauſa non ſemper 3.
eſt, ſed ſæpius producitur per actionem agentis: finis ergo
non mouet agentem. *Dico*, finem eſſe illud, cuius amore ali- 1.
quid fit: amor autem ibi accipiendus eſt non pro actu ap-
petitus, qui cognitionem ſequitur, ſed pro appetitu natu-
rali, qui impreſſus eſt agentibus, & mouentibus à primo
agente, vt ſuos effectus ad præſtitutum finem deducere va-
leant. Et ſic patet ſolutio ad primum. Ad 2. dico, huiuſmodi 2.
cauſalitatem coincidere; diuerſa tamen ratione: ſanitas
namque, quatenus ſui, ægrotanti imprimit amorem, effe-
ctiuæ cauſalitatis officio fungitur; quatenus vero, perfecti-
ua eſt laborantis, & illius gratia, medicina redditur amabi-
lis, finis authoritatem gerit. Ad 3. Ad motionem metapho- 3.
ricam, cuiuſmodi eſt finis, ſufficit eſſe potentiale cum ap-
prehenſione; licet non ſit in actu; poſſibilis tamen eſt vt ſit,
& habeatur. Patet ergo in quo conſiſtat cauſalitas finis. Sed *Finis quomodo eſt cauſa.*
dicet aliquis, finis eſt cauſa, vt habet eſſe in anima, vel extra a-
nimam. *Auicenna*, putat eſſe cauſam, quatenus habet eſſe in *6.met.c.25*
anima: *Finis* (inquit) *vt habet eſſe actu extra animam, eſt cauſa-* 1.
tus; eſt enim effectus agentis propter finem. velut ſe habet ſanitas
in infirmo curata: ſic namque non eſt cauſa, ſed effectus
agentis: finis ergo eſt cauſa ſecundum eſſe, quo mouetur a-
nimus agentis. ſed finis mouet agens, vt præconceptus, & 2.
appetibilis: eſt ergo cauſa ſecundum eſſe quod habet in ani-
ma. Item, hac ratione finis eſt cauſa; quia ſcilicet ab ipſo a-
liæ cauſæ accipiunt virtutem cauſandi, atque agendi: agens
enim agit propter finem, quem intendit, & huius etiam
gratia, forma dat eſſe, & materia recipit formam. Sed poſt-
eaquã productus eſt finis, nõ eſt amplius cauſa, vt aliæ cauſæ
agentes, cauſauerunt, ſiue produxerunt effectus ſuos. Ergo,
quod prius, nẽpe, quod cauſa finalis nõ ſit cauſa, nec inuenta
extra, ſed vt inuenta in intentione agentis. Verũ huiuſmodi
ſenten-

De cauſa finali. ſententiæ *reprehenſione* non caret. Sana, finis ſecundum eſſe intentionale non habet rationem optimi, & vltimi, atque ita funditus periret natura, & conditio finis. Adde, quod tunc nullum agens ſuo fine fruſtraretur; attingeret enim illum quodlibet agens per cognitionem ſaltem. Dicamus ergo cum commentatore: finem duo potiſſime complecti, & id quidem, cuius gratia, cauſa nominatur, & eſt illud quo mouetur animus agentis: & id, ſine quo non moueretur agens, id eſt, conditio neceſſario requiſita. Itaque, finis poſſibilis produci, & haberi; ſic tamen mente appręhenſus, habet rationem cauſæ. ſic plane loquitur commentator. *Forma balnei* (inquit) *ad extra, mouet vt finis, & vt eſt in intellectu, agit deſiderium*, hoc eſt, forma balnei producibilis ad extra, quæ aliqua noſtra actione attingi poteſt, mouet, vt finis, hoc eſt, habet rationem cauſæ finalis, cuius intereſt, agens mouere. Vt autem habet eſſe in intellectu, hoc eſt, quatenus ab intellectu apprehenditur, agit deſiderium. Itaque, ex eſſe potentiali producibili ad extra, finis dicitur: ex apprehenſione autem, actu appetitur: & hæc eſt conditio neceſſario requiſita. Sed *dicet aliquis*: Inter finem, vt eſt cauſa, & ſuum effectum eſt relatio realis, quæ requirit extrema actu realia: finis ergo, vt eſt cauſa, debet eſſe actu ad extra, & non in potentia tantum. Adde, quod cauſare præſupponit eſſe. ſed priusquam res producatur, non eſt: Antequam ergo res producatur, cauſæ rationem ſubire non poteſt. Quare, finis in intentione tantum, cauſa dici non poteſt. Denique, vt dicitur. *2. phyſ. tex.* 31. finis vt eſt cauſa, habet rationem optimi, ſed antequam producatur: habet tantum eſſe potentiale, in quo ratio optimi inueniri non poteſt; ergo, quod prius. *Dico* quod finis, vt eſt producibilis ad extra, & actualiter apprehenſus ſit ſufficiens, vt fundet relationem realem; negatur ergo conſequentia; ſufficit enim habere eſſe potentiale, cum apprehenſione actuali. *Ad confir.* dico, ſufficere fini, vt poſſit eſſe cauſa, apprehendi poſſibilem produci, & productum, ipſius appetentis eſſe bonum perfectiuum. hoc autem non ſufficit formæ, aut agenti, quæ eſſe largiri nequeunt, niſi fuerint in actu. Ad aliam *confir. reſp.* quod finis, ſecundum philoſophi ſententiam, non habet rationem optimi, ſed ſit cauſarum optima; dat enim quodammodo aliis cauſalitatem: quam ob cauſam, merito vocatur cauſa cauſarum: habet ergo optimam cauſalitatem; non tamen optimum eſſe, niſi poſt ſui productionem. Itaque, quomodo finis ſit cauſa, & cauſa cauſarum, patet. *Sed iterum non temere dubitabis.* poſtquam audiui, in quo conſiſtat cauſalitas finis; vellem etiam ſcire, in quo conſiſtat cauſalitas materiæ, formæ, atque efficientis. & quomodo iſtæ cauſæ ſe habeant ad inuicem; ſic enim melius intelligetur, quæ ſit natura boni, & quomodo Deus ſit finis, & cauſa omnium entium. Cæterum, ſi materia accipiatur pro quolibet formæ tam ſubſtantialis, quam accidentalis receptiuo, quo plane diſtinguitur à cauſa efficiente, formali atque finali; ſic plane in hoc maxime conſiſtit, vt formam recipiat & conſeruet.

Finis quomodo eſt cauſa.

12. met. 36

Forma balnei.

In quo conſiſtit cauſalitas materiæ.

Quomodo materia ſit cauſa.

Reuera, materia non eſt cauſa, quia formam producit, hoc enim intereſt agentis; neque quia dat eſſe formaliter, quia hoc ſpectat ad actum: neq; quia forma ordinatur ad ipſam: formæ namque nobilitate, materiæ antecellit cuiusque finis dicitur, ſed quia formam recipit & ſuſtentat. Adde, quod cum materia ſit potentia paſſiua, in hoc potiſſimum ſua potentialitas conſiſtit, quod huiuſmodi potentiæ proprie conuenit: formam ſcilicet recipere & tueri. Porro, ad huiuſmodi rationem pertinet, formæ latitudinem cohibere, limitare, atque reſtringere: nam ſi forma in materia receptibilis, extra materiam inueniri poſſet; omnem profecto perfectionem, omnemque gradum ſuæ naturæ debitum obtineret. Patet hoc latiſſime in formis à materia ſeparatis, quæ quodammodo quandam infinitatem habere videntur; quia nimirum nullo materiæ pondere grauantur? Et contra formæ, quæ materiæ ſubiacent oneribus, premuntur anguſtiis, finitæ ſunt & multis ſubditæ laboribus. Cæterum, quamuis in hoc conſiſtat cauſalitas materiæ, eiuſdemq; modi natura; non ob id tamen putandum eſt, materiam, aliquid perfectionis formæ largiri, nec eam perficere: ſed ipſius amplitudinem terminare, non quidem textra formæ, ſed ipſius capacitatem: patet quomodo cauſalitas materiæ ab aliis cauſarum generibus differat, atque diſtincta ſit. *Sed dices*, cauſæ eſt cauſare: porro cauſare ſupponit eſſe in actu: materiæ autem eſt tantum in potentia: iure ergo, cauſæ nomen perdit: ergo &c. Adde, quod forma rationalis, id eſt anima humana non pendet à materia; non eſt ergo cauſalitas materiæ, virtus formæ ſuſtentandæ, alias enim quamlibet formam ſimiliter ſe haberet. Denique, forma ex ſui natura eſt limitata & finita; non ergo eget materia

Virtus formæ ſeparatæ.

limitante. Reuera, cauſa eſt nobilior ſuo effectu, ſed materia non eſt nobilior compoſito. 7. met. comm. 7. igitur cauſa dici non debet. *Dico*, potentialitatem ex ſui natura, potentiam, ſiue eſſe in potentia ſignificare; proinde cõuenire cauſalitati materiæ eſſe formæ receptiuã, dici enim potentiam paſſiuam, & eſſe potentiale. Verumtamen, hoc cum cauſalitate agentis, ſiue efficientis conſiſtere non poteſt, vnumquodque namque agens (vt dicitur 9. *met.*) in quantum eſt in actu, agit, & operatur. Ad *ſecūd.* dico materiam ſuſtentare formas ex ipſius potentia eductas, tum quoad eſſe, tum etiam quoad actum informandi: animam vero intellectiuam, quoad actum informandi. Ad aliam *confir. reſp.* formas creatas habere eſſe illimitatum ſecundum quid, non autem ſimpliciter; ſic enim omnes limitatæ ſunt naturæ, nec egent limitante. Secundũ quid ergo, ſunt illimitatæ, quia ſi ſeparatæ eſſent à materia, omnẽ prorſus perfectionis gradũ, ſuæ naturæ conuenientem haberent. Ad aliam, dico, duplicem cauſam inueniri: actiuam vnam, atque ſuo effectu nobiliorem; paſſiuam alteram, nempe materiam, ſuo effectu ignobiliorem 7. *met.* Patet ergo, in quo ſita ſit materiæ cauſalitas. Porro, cauſalitas formæ in hoc maxime conſiſtit, vt faciat ſcilicet rem exiſtere in actu: nihil enim authore philoſopho tum in artificialibus, tum etiam in naturalibus, eſt actu in ſua ſpecie, niſi per formam. Dare ergo eſſe rei, facere rem eſſe in actu, quæ prius erat in potentia, conſtituere rem in propria ſpecie, ad formæ cauſalitatem attinet: vnde & in numero cauſarum habetur. Modus autem cauſalitatis formæ, eſt artare, determinareque materiæ naturam, quæ ante aduentum formæ erat in potentia ad varias formas: deinde, ſub ambitu, illius formæ continetur, non valens aliam recipere, quamdiu ſubiacet illius ſeruituti, hoc autem cuilibet conuenit materiæ. *Sed dices.* largiri eſſe rei, ſiue facere rem actu eſſe, ad cauſam pertinet efficientem. homo enim generans hominem, facit actu eſſe hominem, qui prius erat in potentia: ergo &c. Adde, quod forma cœli, perficit materiam cœli, quantum eſt perfectibilis: non ergo proprietas cauſalitatis formæ eſt, artare materiam; alioqui vniuerſaliter diceretur. *Reſp.* vtramque cauſam, dare eſſe, ſiue largiri, formam quidem formaliter, id eſt ſeipſa, & non per actionem; eſſe namque naturaliter fluit à forma. efficientem vero cauſam, effectiue, aut illa intrinſecum, hæc autem principium eſt extrinſecum. Ad *confir.* dico, hanc proprietatem, formæ conuenire particulare, nempe formis inferioribus: non autem formæ cœli, quæ eſt forma vniuerſalis, quæque virtute inferiores continet materiales: vel ita proprietas materiæ cõgruit multarum ſuſceptiuæ formarũ. Patet ergo, in quo poſita ſit cauſalitas formæ. Cauſalitas autem efficientis in hoc conſiſtit, vt eo poſito, ab aliis diſtinguatur: remoto autem minime. Ad eius vero cauſalitatem ſpectat, rem producere, aut ſecundum totam ipſius ſubſtantiam, aut ſecundum partem, ſiue ſecundum accidens. in hoc autem à materia diſtinguitur, cuius eſt recipere & non dare eſſe, à forma, ad quam attinet formaliter eſſe largiri: à fine, cuius finis eſt id, gratia cuius &c. ſecundum totam ſubſtantiam, vt primum agens, ſecundum vero partem, vt agens naturale à quo producitur forma: materia vero ſupponitur in generatione ſubſtantiali. Aliud producit tantum accidens, vt ignis calefaciens aquam in generatione accidentali. *Dicet aliquis.* Actio eſt cauſalitas agentis, quia ſcilicet agens actione agit. Item, ab actione denominatur. Denique, actione poſita, ponitur agens, & ea remota, remouetur. Cauſalitas ergo eſt in actione poſita. Sane, hæc videntur ſimul coincidere, ſcilicet, actio, agere, efficere rem, dare eſſe effectiue, cauſare effectiue: ergo quod prius. Amplius, ſunt quædam agentia, vt citharizans, audiens, videns, quorum finis non eſt aliquod operatum, ſed ipſa operatio, nempe citharizare, audire, videre. Ad agentis ergo cauſalitatem non ſpectat rem efficere; alioqui cuilibet conueniret agenti. *Dico*, actionem eſſe effectum agentis; eſt enim idem realiter cum re facta: non eſt ergo cauſalitas agentis ipſa namq; eſt ratio ipſi agenti, vt ſit cauſa; ſed rei ratio, quolibet eius effectu eſt prior: non ergo eſſe cauſa illius. Actio igitur, eſt neceſſaria agenti; ipſi tamen non primo præſtat cauſalitatem: ſicut non datur mouens ſine motu; non dicitur tamen primo mouens propter motum, ſed propter potentiam motiuam. Nec remota actione actuali remouetur agens; ſufficit enim agenti, actionem fuiſſe, aut eſſe, vel fore poſſibilem. Ad *confir. nego.* eſſe idem quoad modum ſignificandi, in concreto n. dicitur cauſalitatẽ agentis, non aũt in abſtracto: actio enim ſignificat formã, quæ eſt actio; agere vero, habere actionẽ, ſiue habere efficientiã ſuper rẽ. Ad 2. Rem efficere, illi præcipue cõuenit agenti, q vltra actio-

De cauſa finali.

Forma …

In quo conſiſtat cauſalitas formæ.

In quo conſiſtat cauſalitas efficientis.

Digitized by Google

De numero cauſarū. actionem aliquid producit, huiuſmodi eſt agens primum, atque agentia naturalia. Conuenit etiam agenti præter, ſiue vltra actionem nihil producenti: huiuſmodi eſt agens, actione immanenti actio ſiquidem talis æquiualet rei productæ. Patet ergo, quonam modo reſpectu agentium, quorum finis eſt ipſa operatio, res effecta, & cui agens dat eſſe, eſt ipſa operatio; eſt enim effectus agentis. Conſtat ergo in quo conſiſtat cauſalitas finis, materiæ, formæ, atque agentis.

QVÆSTIONIS SECVNDAE

CAP. I.

Numerus cauſarum.

Cauſarum numerus. QVoniam quatuor enumerauimus cauſas, earumque cauſalitates totidem; congruum eſt, ac rationi conſentaneum, huius numeri rationem inquirere: deinde alia, quæ huic negotio neceſſaria iudicantur. Cæterum duas tantum cauſas antiquis fuiſſe notas, materialem ſcilicet, atque efficientem: finalem vero, atque formalem Socratis temporibus emerſiſſe, atque in vſum veniſſe, philoſophus docet. Reuera, cauſa prima formalis, & finalis à diuino conſiderantur: materialis vero & mouens à na-
1.met. 5.
1. turali 12. *met. com.* 6. Antiqui autem cum naturali tantum ſecuti ſint, materiam & mouens perceperunt. verum, *contra prædicta ſic poſſet aliquis arguere*: Efficiens & finis, atque formalis cauſa, ſunt idem ſubiecto, & differunt ſecundum modum ex 12. *met. com.* 6. & 12. *met. com.* 7. Item. 2. *phyſ. com.* 70. efficiens & finis coincidunt in idem ſpecie: forma vero & finis in idem numero. non ſunt ergo quatuor genera cauſarum.
2. Amplius, ſubiectum eſt cauſa accidentium vt dicitur 7. met. com. 4. cauſæ ergo ſunt plures quatuor. Tenet conſeq. ſubiectum enim non eſt cauſa materialis, aut formalis accidentium, quippe, quia materia & forma ſunt partes intrinſecæ: accidentia vero non componuntur ex materia & forma. 8. *met. com.* 18. Similiter ſubiectum non eſt cauſa efficiens accidentium; efficiens enim & effectus ſunt, vt eſſe debent eiuſdem generis. ſed ſubiectum & accidens genere diſtinguuntur: ergo &c. Neque erit finis, forma namque & finis
3. coincidunt. quare idem eſſet materia & forma: ergo quod prius. Item, efficiens eſt effectus cauſæ finalis, igitur non eſt genus diſtinctum; alioqui prima cauſa eſſet cauſa efficiens: ſiquidem in vnoquoque genere, vt dicitur 2. met. principium eſt maxime tale. Atqui prima dici non poteſt cauſa efficiens, quia nimirum abſque motu egit: aliter inter ipſum & creaturam, relatio realis eſſet: cauſa autem efficiens eſt principium, vnde motus: ergo &c. Adde, quod effectus pro ſui ſimilitudine, habet eſſe in cauſa. ſed effectus hoc modo non præexiſtit in cauſa efficiente, quippe qui aliquando ab ea eſt neceſſario ſpecie diſtinctus: igitur cauſa efficiens non eſt
4. diſtinctum genus cauſarum. Præterea, effectus, nobilius eſſe in ſua cauſa, quam in ſeipſo obtinet. ſed in materia propter illius potentialitatem, contrario modo ſe habet: materia ergo non eſt cauſa reputanda. Sane, materiæ non eſt agere, ſed pati, cauſare autem eſt agere: cauſæ ergo ratio ma-
5. teriæ minime congruit. Ad hæc, finis cauſalitas eadem eſt cum cauſalitate efficientis: non ergo diſtinguuntur ab inuicem. Profecto ad finem ſpectat, voluntatem mouere, vt ſuum finem amet, quatenus habet rationem boni at bonum, ſiue finis, voluntatem mouet effectiue. coincidunt ergo. igitur cauſæ minores ſeu pauciores ſunt quatuor. Sic ergo poſ-
1. ſet aliquis argumentari. *Ad casus obiectiones*, ita reſpond. & ad 1. cauſas coincidere in idem ſpecie ſiue numero, biſariam intelligi poſſe: vno quidem modo materialiter; & ſic quidem verum eſt, quod coincidant: formaliter alio mo-
2. do, & ita ſpecifice diſtinguuntur. Ad 2. Dico, ſubiectum eſſe omnium accidentium cauſam materialem in qua, non autem ex qua ſimiliter eſſe cauſam efficientem, atque finalem propriorum accidentium, non quidem reali tranſmutatione, ſed concomitantia naturali: ſubiectum ergo eſt omnium accidentium quodammodo cauſa; quatenus illa ſuſtentat, non autem quod omnia ex principiis eiuſdem proueniant: nam quædam ab extrinſeco veniunt, idque violenter, vnde principijs ſubiecti aduerſentur: vt calor in aqua: quædam vero perficiunt, vt lumen in aere: quædam ex principiis ſpeciei, vt propriæ paſſiones: quædam ex principiis indiuidui, vt accidentia communia. Patet ergo, quo-
3. nam modo ſubiectum accidentium, cauſa dici poſſit. Ad 3. Quamuis efficiens in genere cauſæ finalis, ſit illius effectus; eſt tamen ipſius cauſa in genere cauſæ efficientis: cauſæ certe ſibi inuicem ſunt cauſæ, in diuerſis cauſarum generibus. Ad *confirm.* dico, Deum non tantum eſſe cauſam efficientem ſine motu, & tranſmutatione; verumetiam cauſam finalem, formalem, & exemplarem, de quibus omnibus antea locuti ſumus. Cæterum, triplex eſt modus cauſæ efficientis: vnus quidem ſecundum cauſam æquiuoce agentem, qualis eſt ſol reſpectu caloris geniti; ipſe enim non

De numero cauſarū.

Quomodo Deus eſt cauſa agens. eſt calidus, & tamen producit calorem, hoc modo Deus agens nequaquam nominatur; effectus enim ipſius aliquam cum ipſo cognationem habent, vt noſtra ſapientia, quæ eſt diuinæ ſapientiæ effectus: alius vero ſecundum cauſam vniuoce operantem ſicuti homo generat hominem, & calor calorem. & huiuſmodi Deo tribui non poteſt; non enim inuenitur effectus aliquis creatus, qui de Deo vniuoce prædicetur: tertius eſt cauſæ analogice agentis, qui quidem Deo congruit; ipſe profecto eſt cauſa omnium rerum, à quo omne eſſe creatum effectiue, & exemplariter dependet. Ad

Quomodo effectus eſt in cauſa. *confirm.* dico: Effectum eſſe in cauſa, poſſe duobus modis intelligi: vno ſane modo, in quantum cauſa dominatur effectui. veluti actus noſtri ſunt in nobis, hoc autem modo nullus effectus eſt in cauſa inſtrumentali, quæ non mouet niſi mota: alio autem in quantum cauſa producit effectum ſibi ſimilem: vel vniuoce, vtpote ſecundum eſſe naturale, eandemque rationem, vt calor aeris eſt in igne calefaciente, vel ſecundum eſſe naturale ſolarium. Aut quando eſt in cauſa ſecundum eſſe ſpirituale: ſicut ſimilitudines artificiatorum in mente artificis. Aut per modum cuiuſdam influxus eſt in cauſa: ſicuti effectuum ſimilitudines ſunt in inſtrumentis, quorum medio in effectus à cauſis principalibus formæ defluunt. Ex hic ergo patet, quod quamuis aliquando effectus à ſua cauſa, ſpecie diſtinguatur; aliquam tamen habet cum ſua cauſa ſimilitudinem cognationemque. Ad 4. 4.
Quamuis effectus non habeant nobilius eſſe in cauſa materiali quam in ſeipſis; habent nihilominus nobilius eſſe in cauſa agente, hoc eſt, in mente diuina, qui enimirum ſic habent eſſe increatum. In propria autem natura habent verius eſſe; ad illorum enim veritatem, neceſſarium eſt eſſe materiale. ſicut ad veritatem hominis, materia corporis neceſſaria eſt. principalius ergo ſunt in cauſa principali: verius in propria natura. Ad *confirm.* dico, cauſare in genere cauſæ efficientis, eſſe quidem agere, in alijs autem cauſæ generibus, non opus eſſe, niſi agere pro actu imperfecto accipiatur; actus namque, vt dicitur 2. *de anima, com.* 1. alter eſt imperfectus, cui competit moueri, & pati. Alter eſt perfectus, & talis tribuitur agenti. Ad 5. Dico, efficientis eſſe moue- 5.
re realiter, & naturaliter; finis vero, intentionaliter, & obiectiue. Patet ergo quomodo cauſarum numerus ſit bene

Quare quatuor. diſtinctus. Et reuera, *omnis cauſa concurrit ad eſſe rei intrinſece vel extrinſece. intrinſece quidē, aut vt actus ſuſceptiua, & ſic materia dicitur, aut vt actus informans. & hoc modo conuenit formæ extrinſece vera, vel gratia cuius aliquid fit, & is modus ad finem ſpectat: vel eſt principium vnde motus, a quo res eſt: & hæc cauſa nominatur efficiens*: motus namque incipit ab agente effectiue, obiectiue vero,

Eiuſdem plures cauſa. & intentionaliter à fine. finis quoque opponitur efficienti, non quidem oppoſitione formali, ſed principij & finis; quatenus motus incipit à cauſa efficiēte & terminatur ad finalem, quæ plane eſt cuiuſque naturæ bonum atque perfectio. Cum ergo hæc ita ſe habeant, conuenit etiam ſciſcitari, ſi eiuſdem effectus poſſint eſſe plures cauſæ totales eiuſdem generis, eiuſdemque ordinis: Totales, inquam, quarum quælibet ſufficit ad effectum producendum, eiuſdem generis, vtpote omnes formales, vel ſimiliter eiuſdem ordinis, quia immediatæ, & non ſubordinatæ: vt ſol & homo. Dico, quod

Quomodo non dependet. quamuis eiuſdem effectus poſſint eſſe multæ cauſæ, non tamen totales eiuſdem generis, & ordinis. alioqui à nulla illarum effectus penderet cauſarum, idque eſſentialiter: quod profecto falſum, quandoquidem ad determinatam effectus ſpectet naturam, vt eſſentialiter, & per ſe à propria cauſa dependeat. Conſeq. patet; nam effectus non dependet ab vna illarum, quia poteſt eſſe ſine illa, neque ab altera ſimiliter: igitur à nulla, quod pro impoſſibili habetur. Iterum *aliquo arguet*, ſi idem effectus poſſit eſſe, idem numero à di-

Diſtincta agentia. 8. *ſ. tem.* 12. uerſis agentibus. Ad quod *philoſoph.* diuerſitatem effectuum, à materia proxima, atque proprij agentis diuerſitate manare. Itaque, diſtincta agentia, eundem numero effectum producere nequeunt; ſiquidem cum habeant diſtinctas actiones, ad diſtinctos terminos naturaliter producendos, feruntur. qui plane ſunt diuerſi actionum effectus. Hæc autem intelligenda ſunt de agentibus per ſe, non partialibus neque ſubordinatis. Etenim, ſicut calidum eſt à calido; ita plane, hoc calidum, eſt ab hoc calido præciſe: & hic homo ab hoc homine præciſe, alioqui inter cauſam efficientem, & ſuum proprium effectum, non eſſet ordo per ſe, &

natura.

Digitized by Google

De cauſa in actu. naturalis, ſed potius à caſu: nec cauſæ determinatæ, eſſet determinatus effectus, ſed indifferenter ſe haberet ad quodliber agens. Quod ſi ſermo fuerit de agente per accidens; ſic plane idem effectus numero à pluribus agentibus poteſt produci: idem namque leo à Platone interfectus, à Socrate interfici potuit: & ex conſequenti, eadem numero forma cadaueris à quocunque, quippe cum illa materialis diſpoſitio, eadem ſit reſpectu cuiuſcunque agentis, cuius virtute generatur forma cadaueris. Non ergo eſt impoſsibile, eandem formam cadaueris à diuerſis cauſis totalibus per accidens produci, nam huiuſmodi non propria agunt, ſed remouent ea, quibus actio præpediebatur impe-

Vnus effectus à multis agentibus.

1\. dimenta. Sed *dicet aliquis*: Idem homo numero poteſt eſſe hodie à conſtellatione præſentis horæ, & hinc ad 49 annorũ millia, ab eadem met conſtellatione, ſecundum Aſtronomos, vt dicit *Plato in Timæo.* ſed hæc eadem præſentis horæ conſtellatio non redibit eadem numero; quia ſcilicet idem numero motus redire non poteſt. cum hæ numero diſtinguantur, & ab eiſdem idem numero effectus proueniat: igitur idem effectus poteſt eſſe à cauſis per ſe ſimul, & numero diſtinctis. Huic accedit, quod idem mus poteſt eſſe ab efficientibus ſpecie diuerſis, vtpote à ſemine, & à putrida ma-

2\. teria: ergo quod prius. Amplius, ſit aliqua materia combuſtibilis ſumme diſpoſita, cui tres ignes adhibeantur, quorum quilibet ſufficit ad ignis productionem. Ignis igitur ex huiuſmodi materia producendus, non magis ab vno, quam ab altero igne producetur: atque ita à tribus generabitur, quod ſi non producatur, aliquod certe abſurdum ſequi neceſſe eſt, nempe agente naturali debite approximato, & materia debite diſpoſita, actionem nihilominus non ſequi: er-

3\. go quod prius. Item, idem ignis, & ab hac, & ab alia aqua extingui poteſt: ergo & ab hoc, & ab alio agente generari. Tenet conſeq. non n. maior hic, quam ibi ratio eſſe videtur: ergo &c. Adde, quod ſi idem indiuiduum, ab hoc tantum, & non ab alio agente produceretur; eſſet profecto inter indiuidua eiuſdem ſpeciei ordo eſſentialis, quod eſt falſum; quia in illis eſt proceſſus in infinitum, in hac autem minime. er-

1\. go &c. Ad hæc *reſp.* quod quamuis illa opinio ſit falſa & hæretica, & à vera philoſophia alieniſsima; non eſt tamen vera, vt ſuum concludat intentum. Etenim illa ſtellarum reuolutio nunquam rediret eadẽ, ſed illi ſimilima. Ad *confirm.* dico, hoc contingere in animalibus imperfectis, de quorum

2\. natura poſtea dicemus. Ad 2. Dico, ex illa materia ignem generari non poſſe; in cauſa autem eſt, quia daretur ignis ſine propriæ cauſæ dependentia, quod certe contradictionẽ im-

3\. plicat. Ad 3. *Neg. conſeq.* & ad prob. dico, maiorem hic quam ibi eſſe rationem, nam rem deficere, pluribus poteſt modis contingere, fieri vero vnico tantum. Huic accedit, quod ſi omnes cauſæ corruptiuæ, eſſent generatiuæ: leo ergo poſſet ab igne vel aqua generari: quandoquidem & ab eiſdem poſſit corrumpi. Ad *confir.* dico, inter indiuidua, cauſalitatis, nõ autem eſſentialem eſſe ordinem; ita enim vnum eſt ab alio, vt niſi ab illo eſſe non poſsit. Porro, cauſæ eſſentiales ſubordinatæ, ad diuerſas pertinent naturas, & vna eſt forma alter perfectior altera. Ex quo liquet, quomodo inter indiuidua, huiuſmodi ordo eſſentialis inueniri non poſsit. Quomodo ergo huiuſmodi ſit numerus cauſarum, & quomodo vnius effectus poſsint eſſe plures cauſæ per accidens, non autem totales, & per ſe, breuiter, ſuccincteque dubitare, & enodare tentaui.

CAP. II.

An cauſa ſit in actu, & effectus ſimiliter.

Cauſa & effectus in actu. SVperius dictæ conuenit doctrinæ, non ignorare quod à philoſopho dictum eſt 5. *met com.* 3. An cauſa in actu eſt, & effectus in actu ſimul. Quod profecto ita intelligendũ eſt, eo modo, quo cauſa eſt cauſans in actu, & effectus ſimiliter eſt cauſatꝰ in actu: atq. ita ſunt ſimul, & non ſunt. Quædam enim cauſa alicuius effectus eſt in fieri, tum in eſſendo, tum etiam in conſeruando: ſic ſol illuminat aerem, ſuntque ſimul & non ſunt. Quædã autem cauſa ſolum eſt in fieri: veluti ſe habet ædificator ad domum. Et tunc ſenſus philoſophi talis eſt: hic ædificator ædificat hanc domum. hæc ergo domus ædificatur. ſimili quoque modo ſe habet negatiue, quoad eſſe autem, minime; non n. ſequitur: Mercurius eſt genitor Tatij: eſt ergo Tatius: nec è conuerſo; poteſt namque fieri, vt ſit genitor, genito non exiſtente: & è conuerſo hoc autẽ in effectiuam conſeruatiuamque cauſam non cadit, ipſa n. remota; & effectum quoq; remotum iri, neceſſe eſt. ſimilem quoque modum inferiora ad cœlum habere videntur: nam ſi motus cœli ceſſaret, omnis prorſus generationis, corruptioniſque ordo diſſolueretur. Itaque, eo modo, quo eſt cauſa, eodem modo ponitur effe-

Diuerſitas cauſarum.

ctus. Etenim, ſi cauſa eſt potens cauſare; & effectus ſimiliter potens cauſari. Et ſi cauſa eſt in actu, quoad fieri, ad eſſe, vel ad conſeruari; effectus etiam conſimiliter ſe habebit: ſimiliter remota cauſa, remouetur effectus, eo plane modo, quo ſe habet cauſa ad effectum. Hæc ſi bene intelligantur, obiectiones prorſus omnes facile ſoluuntur. Poſſet namq; *aliquis aduerſus* huiuſmodi, ſic arguere. *Omnis cauſa eſt prior ſuo cauſato;* 1.
cauſa enim naturaliter ſuum effectum præcedit: non poteſt ergo ſimul, & non eſſe cum ſuo effectu, ſiue cauſato: ſimul enim cauſalitas & prioritas opponuntur. Adde quod ſi poſita 2.
cauſa in actu, neceſſario quoque ponitur effectus in actu omnia igitur ex neceſsitate fierent, quod eſt falſum, nulla enim eſſet productio contingens: & ex conſequenti, omne productum eſſet neceſſarium. Præterea, ignis calefacit lignum, vt generet ignem ea aquæ autem ſuperinfuſione extinguitur, at [illegible] non generat ignem, ſicq; erit cauſa in actu effectu in actu, nequaquam exiſtente. Amplius, ſcitum in actu eſt cau- 3.
ſa ſcientiæ in actu. ſed huiuſmodi ſcitum poteſt eſſe ſine ſcientia in actu; non enim à ſcientia dependet: aliter referretur ad ſcibile relatione reali: quod certe nullus non probatur ergo &c. Adde, quod in principio motus, ceſſaret motus, [illegible] enim exiſtente in actu, ceſſat motus in principio namq. mot. [illegible] cauſa mouens eſt in actu: ſi ergo in principio ſimiliter eſſet [illegible] motus vtiq; deficeret quod plane ad ſenſum patet [illegible] ergo quod prius. Rurſus Deus eſt 4.
ſemper cauſa in actu: igitur mundus ab æterno eſt in actu, id. [illegible] cauſa cum poſita in actu perfectiſsima, effectus ſequi[illegible] fides Catholica nõ admittit: nec etiam recta ratio [illegible] non ergo ſemper cauſa in actu, effectus ſimiliter in actu conſequitur. Adde, quod cauſa in potentia [illegible] effectus in potentia: correlatiua ſunt enim atque ita ſimul ſunt, & non ſunt, & tamẽ non ſunt in actu. [illegible] cauſam dupliciter ſumi, vel quoad relati- 1.
onem, [illegible] cum ſuo effectu: pater enim & filius ſunt ſimul quoad denominationem: quoad vero ad entitatem, vnus præcedit alterum. Ad 2. Dico, poſita cauſa in actu, ne- 2.
ceſſario poni eſſectum in actu in fieri, vel in facto eſſe, neceſſitate vtiq; conſequentiæ, non conſequentis: proinde non ſequitur, vt omne [illegible], vel factum eſſe ſit abſolute neceſſarium. [illegible] neceſsitas conſequentiæ non infert neceſsitatem conſequentis. Ad [illegible] *reſp.* quod licet effectus non ſit in facto eſſe, [illegible] tamen in fieri: illa ſiquidem generatio quatenus ad ignem [illegible] ordinatur, ignis generatio dici poteſt, [illegible] generatio pro alteratione præcedenti intelligatur. Valet [illegible] hæc conſequentia: cauſa eſt in actu: igitur effectus ſimiliter eſt in actu, quoad fieri, vel factum eſſe, ſufficit enim alteram partem huius disiunctæ eſſe veram. Ad 3. 3.
ſcitum in actu, & ſcientia ſecundum denominationem ſunt ſimul, vt vnumque ſine altero eſſe non poteſt: quoad vero ad rem quæ eſt ſcita bene poteſt eſſe in actu ſine actuali ſcientia. Ad [illegible] *neg. conſequentia*: & ad *prob.* dico, illud intelligendum eſſe de effectu cõpleto, non autem de effectu, qui exiſtit in fieri: non eſt autem idem, effectum eſſe in murato eſſe, & in mutari. Arg. ergo procedit ex falſo ſuppoſito. Ad 4. 4.
Deus eſt agens per intellectum & voluntatem, [illegible] produxit omnia quando illi placuit quum ad extra non agit ex neceſsitate. Cum ergo hæc ita ſe habeant, non temere *aliquis dubitabit*: ſi cauſæ ſint ſibi inuicẽ cauſæ, dicendum id minime fieri poſſe, alioquin idem reſpectu eiuſdem eſſet cauſa, & effectus, quod eſt abſurdum, ne dicam impoſsibile, cauſa enim eſt prior effectu, ſic tunc idem reſpectu eiuſdem eſſet prius & poſterius. Tenet conſeq. finis namque mouet agentem, & eſt effectus agentis. Amplius, tunc omnino concedenda eſſet demonſtratio circularis, quod philoſopho non placet. Tenet conſeq. efficiens enim per finẽ demonſtrari poſſet, quatenus finis eſt cauſa efficientis: & viciſsim efficiens eſt cauſa finis. Denique, idẽ eſſet cauſa ſuiipſius. Etenim finis eſt cauſa agentis, & finis cauſatur in eſſe ab agente. finis ergo cauſae ſeipſum. Quicquid enim eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati à cauſa. ſed hoc eſt impoſsibile ergo & c. *Dico,* idẽ eſſe cauſam, & effectum, ſed non in eodem cauſæ genere, finis namque eſt cauſa agentis, vt finalis, & eſt eiuſdem effectus, vt cauſæ productiuæ effectus. Sic etiam idem, reſpectu eiuſdem, eſt prius & poſterius; non tamen eodem modo, nec eadem ratione: deſiderio namque atque intentione, finis eſt prior agente; agens enim prius intendit, & deſiderat finem, quam agat: eſt autem poſterior quoad eſſe in actu. Ad 2. Philoſ. in 1. *poſterior.* non admittit demon- 1.
ſtrationem circularem in eodem genere, de qua hic non eſt loquendum, cum huiuſmodi cauſarum oſtenſio, in diuerſo genere conſiſtat. Ad *confir. neg. conſeq.* eſt enim in diuerſo genere: nam etſi finis ſit cauſa agẽtis, & viciſsim agens ſit cauſa finis; non eſt tamẽ in eodẽ genere cauſæ. Patet ergo quo-

Quomodo cauſæ ſint ſibi inuicẽ cauſæ.

Quomodo finis eſt prior agente.

Q nam

De cauſa finali in actu. nam modo cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ. His ita breuiter elucidatis, ad ea elucidanda nobis eſt redeundum, quæ cauſæ finali deeſſe videntur: & in primis oſtendere quomodo

Finis eſt cauſa cauſarum. finis ſit cauſa cauſarum. Audiuimus namq; à ſapientiſſimo Mercurio, Deum eſſe finem, quem conſtat eſſe cauſam cauſarum; operæpretiũ fuerit id apertius enucleare. Cæterum,

1. finem eſſe cauſa cauſarum, patet ſatis: Id enim eſt cauſa cauſarum, quod in omnibus eſt cauſalitatis cauſa. ſed finis eſt huiuſmodi, nam efficiens in quantũ agit, eſt cauſa: agit ve-

2. ro, quatenus à fine mouetur: finis ergo eſt cauſa cauſæ. Porro, efficiens eſt cauſa cauſalitatis materiæ & formæ: igitur finis eſt cauſa cauſarum. Demonſtrationes præterea, tum in naturalibus, tum etiã in artificialibus, & moralibus ſumũtur à fine in his, in quibus aliquid agitur propter finem. Sane, Intentiu cauſæ prius, ac proprie fini conuenit; ideo illi prius quam cæteris cauſis competit cauſare, eiuſque cauſalitas, aliarum omnium præcedit cauſalitatem cauſarum.

3. Materia eſt propinquior, ſiue prima ad rẽ cauſatam, quam cæteræ cauſæ, propinquitate: efficiens vero, quoad ipſum eſſe: quantum autem ad rationem principij mouendi, forma: ſed finis intentione & proprietate cauſandi: hoc modo finis prima dicitur cauſa, quia primo ei conuenit actus cauſandi. Si autem conſiderentur cauſæ ſecundum propinquitatis rationem; ſic certe, materia erit prior, deinde forma,

Diuerſus ordo cauſarum. poſtmodum efficiens, poſtremo ipſe finis: in naturalibus enim res cauſantur per motum, cuius materia eſt ſubiectum: forma vero, quia complet perficitq; materiam, terminatur ad ipſam intrinſece; efficiens autem adducit materiam ad formam propter finem. Quod ſi huiuſmodi cauſarum ordo ad eſſe referatur; ſic abſq; dubio prior dicetur cauſa efficiens, cui prius competit eſſe extra animam; deinde materia, forma, & finis. At ſi reſpiciat rationem principij mouendi; tunc forma erit cauſarum prima: principium namq; rationemq; mouendi à forma ſumitur deinde efficiens, finis & materia. Quia vero inter omnes huiuſmodi actiones, intẽtio ad uſq; operandi principatũ obtinet; hac de cauſa finis dicitur cau-

1. ſa cauſarum. Sed *dicet aliquis*: quod ſolum eſt in potentia, dici non poteſt cauſa cauſarum, ſed id potius, quod ſemper eſt in actu. ſed finis, quatenus eſt finis, eſt ſemper in potentia: agens vero ſemper in actu: igitur illi potius conuenit huiuſ-

2. modi nomen, vt cauſa cauſarum nominetur. Adde, quod finis cauſatur ab agente: non eſt ergo cauſa cauſarũ; implicat enim contradictionem. Antecedens patet: forma enim domus, quæ eſt ipſius domus finis, ab agente producitur,

3. nempe à domificante. Amplius, prima cauſa eſt cauſa cauſa-

4. rum. ſed talis eſt cauſa efficiens: ergo quod prius. Iterum, ſi ad cauſã pertinet largiri eſſe rebus quę ex variis cauſis conſiſtunt: igitur finis cauſa cauſarum dici non poteſt. Tenet conſeq. eſſe ſiquidem à cauſis proſluit intrinſecis, præcipue à forma. ergo &c. Sane, ſi à forma res accipit ſpeciem: forma ergo eſt cauſa cauſarum, non autẽ finis, qui ad ſubſtantiam rei non pertinet, cum ſit quid extraneum & extrinſecum.

5. Præterea, finis non eſt cauſa: quia non habet principij rationem, ſed termini potius, vt dicitur 5. *met. com.* 1. Terminus autem & principium opponuntur. Quare ſi finis nõ eſt cauſa: multo ergo minus erit cauſa cauſarum. Adde quod ſi finis ſit cauſa, aut certe quatenus habet eſſe extra animam, quod profecto fini non conuenit; ſic enim vltimi, & non principij rationem haberet: aut quatenus habet eſſe in intentione agentis. ſed hoc quoq; non eſt admittendum; ſiquidem nullum ens ſecundum rationem tantum, alicuius effectus realis, cauſa poteſt eſſe realis. cauſa namq; ſuo effectu præſtantior eſt, atq; nobilior. Finis ergo non eſt cauſa, ne dicam cauſa

1. cauſarum. *Dico ad prim.* quod finis quantum ad eſſe, ſit in potentia, habeatq; rationem vltimi: quoad vero eſt in intentione agentis, mouet ipſum agens ad operandum, atq; ita di-

2. citur, & eſt cauſa cauſarum. Ad 2. ſi finis conſideretur quoad eſſe, quod habet; ſic abſq; dubio cauſatur ab agente effectiue at ſi quatenus habet eſſe in volũtate agentis, hoc modo,

3. non cauſatur ab agente. Ad 3. arg. illud de Deo loquitur, qui eſt omniũ efficiens atque finis; ideoque nõ facit ad propoſi-

4. tũ. 4. Ex dictis patet ſolutio; finis enim dicitur cauſa cauſarum, ratione actus mouendi, non autẽ propinquitatis, vel

5. eſſe. Ad 5. finis, quatenus eſt in executione poſitus, vltimi atque termini, nõ autem principij ſuſcipit ratione atque ita cauſa nequaquã dici poteſt. At vero, quatenus habet eſſe in intentione agentis, cauſæ nomẽ meretur poſſidere Ad *confir.* dico, finem non habere rationem cauſæ ex ſolo eſſe, quod poſſidet in intentione agentis. ſed etiam ex reſpectu, quem habet ad eſſe extra animam, ſicut paulo ante diximus. Finis

Quod finis ſit cauſa. ergo eſt cauſa cauſarum. Sane, phil. *phyſ.* tribus, quaſi rationibus oſtendit finem, cauſam dici poſſe: tum *quia eſt terminus motus & operationis*: tum *quia eſt principium in intentione agentis*:

Tertio, *quia per ſe eſt appetibilis*: ob cuius gratiã, bonum appellatur; bonũ enim eſt, quod appetunt omnia. Porro, mouere

De ordine totius. conuenit fini, metaphorice tantum: proprie autẽ & effecti-

Quomodo mouet finis. ue, eſt actus ipſius efficientis. Reuera, mouere intentionaliter ſiue metaphorice, eſt mouere obiectiue, per modum ſcilicet, amati & deſiderati, ſicut dicitur 12. met. tex. cõ. 36. hoc autem modo non mouet efficiens. Patet ergo quomodo finis ſit cauſa. Cæterum, non ignorare oportet, eſſe duplicem

Duplex finis. finem: alterum quidem, qui vocatur finis operis, nempe ipſam formam alterum vero, qui nominatur finis operãtis; cõpoſitio namque rerum, in quibus forma domus conſiſtit, finis operis appellatur: vtilitas vero quę inde prouenit agẽti, eſt finis operantis Quoniam autem finis operis, ad finem operantis reducitur; hac de cauſa ex parte operantis, finis actionis conſiderandus eſt: propterea rectiſſime Deus vocatur finis; quia omnia propter ipſum fecit altiſſimus.

QVÆSTIONIS TERTIÆ

CAP. I.

Omne agens agit propter finem. 2. phyſ. à tex. com. 75. vsque ad tex. com. 87.

QVoniam hactenus audiuimus, quod Deus ſit omnium finis: audiuimus præterea quænam ſit natura finis, & qua ratione ab aliis cauſarum diſtinguatur generibus; huic certe ſpeculationi neceſſarium eſſe putaui ſcire, quoad humano conceditur intellectui, an ipſe

Quomodo Deus agit propter finem. Deus omnium finis, agat propter finem. Si enim omne agẽs, agit propter finem, Deus autẽ cum ſit primum & perfectiſſimum agens: agit ergo propter finem. ſed finis eſt eorum, quæ non habentur, & perfectior his, quæ ſunt ad finem, Deo autem perfectius eſt nihil, eiq; deeſt nihil: quomodo ergo agit propter finem? Dico, agere propter finem, biſariam eſſe intelligendum. vel propter deſiderium finis, & ſic Deo minime conuenit: deſiderium namq; eſt eorum quæ non ha-

Bonitas Dei finis omnium. bentur Deus autẽ eſt ſeipſo diues, & bonorum noſtrorum non eget: vel propter amorem finis: porro, amor rerum eſt earum, quæ habentur, hoc autem modo. Deo agere competit, agit enim propter amorem finis, id eſt, bonitatis ſuæ, cuius gratia omnia ſunt condita. hanc infinitam, infinite diligit: hæc eſt omnium finis, primus, & communis, huius gra-

Duplex finis. tia vult omnia. Reuera, *duplex eſt rerum finis: vltimus* ſcilicet ſiue communis, & *is eſt Deus benedictus & proprius* qui plane eſt *proxima ratio*, eodem enim ordine res referuntur in finem, quo à principio procedunt; quia nimirum aliquem in finem. quodlibet agens ſuum ordinat diſponitq; effectum; proinde ſecundum agentium ordinem, & ordo finium diſponitur. Porro, in rerum progreſſu à principio orbis, vnũ eſt rerum principium, omnibus cõmune, ſub quo alia plurima, atq; propria continentur. Ex quo patet vnum eſſe omnium finem qui eſt omnium principium. Ille autem finis, habet rationem ſummi & vltimi boni: bonum autem in re-

Duplex ordo. 12. met. t. 44. bus, ex duplici conſtat ordine, authore philoſ. Et vnus quidem eſt rerum adinuicem connexum habentium: alter vero ad principem mundi, & patrem. Alicuius namq; totius forma, quæ per quandam partium vnionem, ſeu ordinationem vnum facit, ipſius profecto ordo nuncupatur. Itaq; vniuerſi totius natura, non ſolum ſuarum habet partium nexum, vnionemq; adinuicem; ſed etiam extrinſecum bonum, ad quod totius naturæ ordo dirigitur. Illud autẽ bonum ſeparatum, eſt principium mouens ex quo, veluti ex

Omnia communicant cum vno fine. bono, & fine appetibili, dependet cœlum, & natura Certe, quorum eſt vnus finis, in ordine finis, ſeu ad illum finem communicent, neceſſe eſt; hoc enim facit pro bono vniuerſi, vt in illius partibus, ſit vnum bonum ſeparatum, ad quod, veluti ad ſuum vltimum finem, ordo vniuerſi dirigitur. Exercitus ſane bonum, eſt militũ inter ſe pacificus connectus, iuſtitiæ adminiſtratio: optimum autem illius, eſt ducis authoritas, cui militibus eſt omnibus obtemperandum. Quare, quemadmodum ſe habet exercitus ad ducem; ita plane, vniuerſum ad ipſum Deum, qui eſt omnium rector, paſtor, & finis vltimus. Profecto, quemadmodum alius eſt finis, cu-

Ordo totius. ius gratia natura pollicem fecit alius etiam manus, aliorũque membrorum: deniq; alius, ad quem habendum, totum hominem formauit; ita, abſq; dubio, alius ſuus vnius hominis, alius familiæ, alius ciuitatis, & alius regni. Nemo vero exiſtimet, proprii cuiuſque cœtus hominis, regni, certum eſſe finem, nullum vero totius. Nam ſi in ſingulis humanæ

De ordine totius humanæ vitę partibus, certus ordo cõſpicitur; in bono vniuerſi, quomodo eſſe poterit ordinis confuſio? Quãobrẽ neceſſe eſt, certũ eſſe humani generis finẽ, eũq; quadã in actione cõſiſtere, qua, & ſuperiora ꝑ viribus imitatur, & inferiora diligenter gubernat. *Materia ſiquidẽ eſt propter formã.* Et elementa propter mixta, quæ ſunt propter vegetabilia: & illa ꝑpter animalia, in quibos viget magis ordo. Animalia vero propter hominem, Complementum ſiquidem animalium, & finis eorum, qui intendebatur in generatione animaliũ, eſt homo, ad quem cum natura perueniſſet, ſtetit, quippe, quę potita ſit, quod tantopere quærebat; nempe virtutem intelligibilem. Ariſtoteles autem 2. *de anima tex. com.* 37. ait, quod ſicut intellectus, gratia huius facit; eodem modo, & natura in animalibus, eſt anima, cuius gratia ſunt animalia, & corpora phyſica: homines vero, Dei gratia creati ſunt.

Homo finis animalium.
2. phyſ. t. 61.
2. phyſ. 83.
2. an. 32.

Itaque, vniuerſum eſt inſtar familiæ bene diſpoſitę, in qua graduum diuerſitas ad vnum rectorem reducitur. filii, quia patri propinquiſsimi ſunt, bono ordinis magis participant quam ſerui. Reuera, vnaquæq; res ſecundum actionem ſibi debitam, atque naturalem, ad commune bonum ordinatur. Qui ergo ab hac naturali, debitaque actione nunquam recedunt, veluti ſunt intelligentiæ, ſeu angeli; ij profecto bono ordinis optime potiuntur: non ſic autem, qui continuæ mutationi ſubiacent. Porro, graduum inæqualitas, quæ in rebus conſpicitur, ad vniuerſi pulchritudinem facit, hoc n. modo, omnis propemodum bonitatis gradus in rerum conditione oſtenditur. Ex quibus vnus, in his qui à bono ordinis nunquam deficiunt, clariſsime oſtenditur: alter vero in his, qui huius ordinis legem frequenter violant, & tanti boni defectum patiuntur. Etenim Deus, & natura, totius bono conſulunt; quia totum melius eſt, atque perfectius; ad cuius ſane perfectionem facit, ſi aliqua contingat, quæ à bono ordinis ſæpius recedunt. *Prouidentia* namq; teſte *Dyonyſio cap. 4. de diuinis nominibus, non eſt, naturam deſtruere, ſed ſaluare.* Prętérea, *Deus eſt adeo omnipotens, & bonus,* vt dicit Aug. in Enchyridion, *quod ex malis elicit bona.* Patet ergo, quomodo quidam deficiunt ab vltimo fine: quidam vero, ab illius ordine nunquam recedunt. Vnumquodq; igitur agens agit propter finem, & agens quidem æternum, propter finem amatum: agens vero temporale, propter finem deſideratum.

Mundus eſt ſicut familia aliqua.

Duo gradus bonitatis.

Præterea, agentia æterna, ſecundũ commentatorem 2. *phyſ. com.* 88. non agunt propter ſuam ipſorũ actionem; ſed potius eorundem actio, eſt propter ipſa. *Secũdo cæli tex. com.* 17. *Dei* (inquit) *operatio eſt immortalitas*; neceſſe eſt n. vt actio rei diuinæ, ſit ęternitas: actio namq; rei diuinæ eſt ipſamet. quia ſuũ eſſe non eſt propter aliud. Actio autem entium, quæ non ſunt æterna, non eſt primo propter ſuum eſſe, ſed propter aliud, ſecundo propter ſe; diuinarum vero actio rerum, primũ eſt propter ſe, deinde propter aliud. Vnde philoſ. docet intelligentias mouere in ratione finis amati & deſiderati. vbi commentator admonet. intelligentiarum motum non eſſe propter iſtarum exitum formarum de potentia ad actum, quaſi ſit perfectio prima, ſed magis ea, quæ conſequitur primam. *Dices,* ſi agens corruptibile agit propter ſuam actionem, quæ eſt quædam qualitas accidentalis: accidens ergo eſſet nobilius ſubſtantia; finis enim eſt nobilior his, quæ ordinantur ad finem. *Reſp.* quod agens corruptibilis non ſit propter ſuam operationem principaliter; ſemper enim deterius eſt melioris gratia, 7. *politic.* ſed quatenus illa ſua operatione, finem vltimum conſequitur. omnia ſiquidem entia, teſte commentatore, ſuis operationibus, diuinam ſatagunt ſimilitudinem adipiſci: in cuius adeptione vltimus eſt illorum finis. Sic ignis motu aſcenſus atque naturæ leuitate ſuo coniungitur fini, graue vero deſcenſu: homo autem per intelligendi virtutem, ſuum finem aſſequitur: omnia ergo entia, ſuis operationibus, quoad illis poſsibile eſt, diuinæ participia ſunt bonitatis; vnde agentia corruptibilia agunt propter ſuas operationes. hoc eſt, vt ſuis operationibus, vltimum finem conſequantur, idque ſecundum quandam ordinis conuenientiam.

Comment. Quomodo omne agens agat propter finem.

12. met. 36.

Solutio.
2. cæl. 64.

Natura eſt cauſa ordinis.

Sane, Nihil inordinatum eſt eorum, quæ natura, & ſecundum naturam ſunt; 8. *phyſ. tex. com.* 15. natura enim eſt omnis ordinationis cauſa. Et 3. *cæl. tex. com.* 24. ordo, propria ſenſibilium natura eſt: bonum certe (vt dixi) vniuerſi in ordine conſiſtit. Patet ergo, quare agens corruptibile, dicatur agere propter ſuam operationem: agens vero incorruptibile è contrario. Denique, quomodo Deus agat propter finem, & quomodo ſit omnium finis. *Dices,* nunquid eſt finis nobilior his, quę ſunt ad finem? *Reſp.* duplicem eſſe finem 2. *de anima tex. com.* 35. & 37. finem cuius, & finem cui: vt, felicitas eſt finis cuius: nos autem ipſi, finis cui, ſcilicet finis huiuſmodi aptatur: bonitas Dei eſt finis cuius; illius ſiquidem gratia, agunt agentia ſecundum Ariſt. 1. *phyſ. tex.* 81. Et 2. *de anima* 34. Et natura entium, cui hæc bonitas communicatur, eſt finis cui. Ex his ergo patet, quomodo ſit intelligenda illa authoritas philoſophi. 2. *phyſ. tex.* 31. finem eſſe nobiliorem his, quæ ſunt ad finem; conuenit namq; fini cuius non autem fini cui, vniuerſaliter. Primo modo, materia eſt propter formam, & corpus propter animam; ſecundo autem modo è conuerſo 2. *phyſ. tex. com.* 91. Itaq; illa ſententia intelligenda eſt de fine principali. Par quoq; intelligendi ratio debetur vulgatę illi ſententiæ, qua vti ſolent philoſophi, videlicet: agens naturale agit, vt aſsimilet ſibi paſſum, hoc eſt, agit propter acquiſitionem rei generandę: non quidem tanquã propter finem principalem, ſed potius propter eum, qui ſub fine principali, ordine ſcilicet, & pulchritudine vniuerſi continetur. Nam forma rei generandæ, aut eſt æque nobilis, aut minus. non minus, quia imperfectum non eſt finis perfectionis: non ęque, quia finis principalis eſt nobilior his, quæ ordinantur ad ipſũ.

Finis eſt nobilior his, quæ ſunt ad finem.

Agens aſsimilat ſibi paſſum.

Deus eſt finis omnium.

Cum ergo hæc ita ſe habeant; *dicet aliquis,* ſi finis, & ea, quæ ſunt ad finem, naturæ conformitatem, ꝓportionemq; habeant, quomodo Deus, cum ſit infinitus, earum poteſt eſſe finis rerum, quæ finitæ determinatęq; ſunt naturę? *Reſp.* duplicem eſſe finem: quendam certe rei, quæ eſt ad finem proportionatum: huiuſmodi autem, vt illius perfectio acquiritur, veluti eſt ſanitas ad ægrotum: quendam vero, rem quę eſt ad finem improportionabiliter excedentem, qui profectu non acquiritur, vt perfectio inhærens rei, quæ eſt ad finem; ſed potius, vt aliqua finis ſimilitudo. & hæc eſt diuina bonitas. *Dices,* ſi Deus improportionabiliter creaturam ſuperat: nulla ergo Dei ad creaturã poteſt eſſe relatio, q eſt falſum. *Reſp.* Quod ſi intelligas proportionem, aliquem determinatum exceſſum; ſic abſq; dubio nulla poteſt eſſe proportio; ſiquidem finiti, ad infinitum nulla eſt proportio. Quod ſi intelligas ſolam habitudinem; ſic, abſq; dubio, inter Deum & creaturam poteſt eſſe relatio qualis vero ſit illa, videre poteris in 2. Pymandri in tractatu de relationibus, vbi de hac materia abunde diſputaui. *Quæres,* num homo aliquo modo ſit finis creaturarum? etenim & omnium vltimus creatus, veluti vltimus creaturarum finis: & ſcriptura quoq; hoc proteſtatur, omnia ſcilicet homini ſubdita eſſe. denique Mercurius *in primo dialogo Pymandri. tex. com.* 1 *huius libri.* ait, q Deus omnia vſui conceſsit humano: & philoſophus ait, quod nos quodammodo ſimus finis omnium. *Dico,* finẽ alicuius rei, bifariam intelligi poſſe: vel in quem res naturaliter tendit: vel quia ad ipſum res ordinatur, ex voluntate primi agentis, vt aliquam inde vtilitatẽ capiat: vtroq; autem modo, homo videtur eſſe creaturarum finis. Et primo quidem modo, ex parte operis; omnia enim facta ſunt propter hominem elementa namq; propter mixta, & mixta propter animalia, & animalia propter hominem. cœli & lumen, & motus propter generationem generatio autem omnis propter hominem angeli propter hominem, ſiquidem ſalutis hominis, omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus. Deniq;, Deus factus homo, ſemen Abrahę apprehendit, non autem angelos, vt omnium creaturarum quodammodo finem eſſe oſtenderet. Ex parte etiam agentis, nam mundi pater & artifex, condẽs hominem, ait: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, vt præſit volatilibus piſcibus & iumentis* deniq; vniuerſæ creaturæ præfecit & omnium dominum conſtituit. Differenter tamen Deus eſt finis creaturarum & homo; diuina ſiquidem bonitas, eſt omnium rerum finis, ſicut vltimũ intentum ab agente; homo vero ſicut id, ad cuius vtilitatem creatorarum ordo eſt conditus, atq; diſtributus. Certum, *Deus dicitur omnium finis nobiliſsimo modo,* quia ipſe proprie, & eſſentialiter eſt omnium finis, non autem denominatiue finitus. Porro, quoad rationem huius vltimi finis, eadẽ propemodum eſt omnium ſententia; vnumquodq; enim hunc finem. id eſt, ſuam perfectionem deſiderat. in quo autem huius finis ratio intueatur, multi ab inuicem diſcrepant. Patet ergo, quomodo Deus agat propter finem,

Infinitum quomodo eſt finis.

Reſpon.

Homo eſt finis creaturarum.

Quomodo ſit finis.

Deus eſt finis, non tamen finitus.

CAP. II.

Deus eſt finis legis.

Deum eſſe omnis creaturæ finem, hactenus balbutiendo enodauimus, eundem quoq; eſſe finem omnis legis aperire tentabimus, vt ſic optimo ac veriſsimo iure appareat, Deum à ſapientiſsimo Mercurio finẽ fuiſſe appellatũ. De hoc autẽ negotio Paulus diſputans ſic locutus eſt: *Chriſtus eſt finis legis ad iuſtitiã omni credenti.* Cæterum, *duplex eſt finis conſummationis* ſcilicet, & *perfectionis:* Chriſtus autem eſt finis perfectionis. quandoquidem in ipſo eſt perfectio, & conſummatio, ſiue complementum

Rom. 10. Chriſtus finis legis.

Digitized by Google

Te…eſt finis omnium. *Matt 5.*

legis Quamobrem loquens ad diſcipulos ſuos ait: *Non veni ſoluere legem ſed adimplere*, Lex plane per Moyſen data eſt, veritas & gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt. veritas namque impleuit vmbras legis: ſanauit vero gratia infirmitatem naturæ. Chriſtus meruit nobis ſpiritum ſanctum, per ſpiritum ſanctum *diffuſa eſt charitas in cordibus noſtris*, charitas vero adimpleuit legem: proinde ad Rom 13. dixit, quod *charitas ſit plenitudo legis*. Et reuera, charitas efficit nos Dei filios ac diuinæ naturæ conſortes: *Videte*, inquit S. Ioannes *qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & ſimus*. Hæc autem charitas in nobis eſt de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Nequit autem eſſe cordis puritas, cui dominatur iniquitas. nec poteſt eſſe bona conſcientia animo, qui eſt ſibi male conſcius: nec poteſt eſſe fides non ficta quæ non eſt à Deo inſpirata, ſed quã ſibi confingit humana præſumptio. Charitas ergo eſt finis legis; præceptum namque pro tota lege accepit, in qua triphcia præcepta, nempe moralia, iudicialia, & cærimonialia continentur: *moralium* namque *præceptorum finis eſt charitas*; ſiquidem moralia omnia, ſi à charitate, veluti à fine perfectiſſimo non moueantur; otioſa plane ſunt, & caſſo labore agitantur. *Iudicialium* præterea *finis eſt ipſa charitas*; nam quę vera poteſt eſſe iuſtitia, ſi expers charitatis extiterit? Punit namque iuſtitia, flagellat, denique mortis damno aliquos afficit, ſed charitatis amore ad bonum vtique eorum, qui tali pœna plectuntur. Ad aliorum exemplum, vt lauent vtique manus ſuas in ſanguine peccatoris, ad iuſtitiæ maieſtatem conſeruandam, magnificandamque. Denique *cæremonialium finis, eſt etiam charitas*; inſtar enim pij pædagogi nos erudiunt, vt Chriſtum quæramus, cuius doctrina, charitas eſt, lex, veritas, vita, æternitas. *Totius* ergo *legis plenitudo, eſt charitas*. Dices, ſi finis præcepti eſt charitas: ex præceptorum ergo obſeruantia gignitur. Sane, vt dicit Auguſt. in Ioan. exponens illud euangelij: *Si præcepta mea ſeruaueritis &c. Nemo ambigere debet, dilectionem præcedere in vnoquoq; obſeruationem mandatorum, nam vnde præcepta ſeruet is, qui non diligit? Quum ergo dicit. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea: oſtendit non vnde dilectio gignatur, ſed potius, vnde monſtretur, ac ſuas vires* [illegible] *: Si præcepta mea ſeruaueritis, dilectionem meam dabo vobis, ſed manebitis* (inquit) *hoc eſt, ne putetis vos* [illegible] *vos in dilectione mea. quia ergo vocaui vos de mundo, niſi præcepta mea ſeruaueritis* [illegible] *dilexit, quam nos præcepta illius ſeruaremus: falſum ergo eſt, quod Pelagius putat eſſe tenendum, nempe hominem ſuis ſi*[illegible] *liberi arbitrij poteſtate, poſſe ſine peccato viuere; quandoquidem bene viuere nequeant qui Chriſtum non habent: qui eſt via bene viuendi.*

Finis moralium.

Finis iudicialium.

Finis cæremonialium

Charitas præcedit mandata.

Pelagij hæreſis.

Dices, ſi charitas in mandatorum obſeruatione, locum ſubit efficientis: quomodo ergo finalis habere poteſt cauſæ rationem? Etenim efficiens, tempore præcedit finem. Adde, quod charitas ſit id, quod præcipitur: non eſt ergo finis præcepti. Sane, ſi eſt id, quod præcipitur quis ergo illius erit finis præcepti, quo charitas ipſa præcipitur? Dico, ſicuti hactenus dixi, cauſam efficientem, & finalem coincidere: Deus n. eſt principium omnium & finis. Quamobcauſam nũ ignorare oportet, duplicem eſſe finem: vnum quidẽ, quem cauſa efficiens producere intendit, vtpote ſanitas, quæ [illegible] tur ab ambulatore: alterum vero, quem cauſa efficiens [illegible] rando producere non intendit, ſed alteri communicare: hoc autem modo idem eſt cauſa finalis & efficiens. Sic namque Deus operatur nobiſcum. opera noſtra bona propter ſemetipſum: vt videlicet, ſuam nobis bonitatem communicet. Ex quo patet, quomodo bonorum operum principiũ, & finis, Deus ſit: & ſic ſoluitur primum argumentum. Ad 2. Dico, præcipi charitatis actum, finem vero illius, Deum eſſe, in quo per charitatem mens inhabitat, atque quieſcit: veluti in ſummo & beatifico bono. Quare dicere poſſumus, *duplicem eſſe finem: vnum certe, quo quieſcimus in Deo: alium autem, in quo quieſcimus*, qui eſt ipſe Deus, id eſt, charitas creata, & increata. Deus, quoniam noſtrę non eſt voluntatis opus, nobis nequaquam præcipitur; quippe cum non detur præceptum aliquod, de eo, q noſtræ non ſubeſt poteſtati. Præcipitur autem nobis, vt in charitate, quæ eſt Deus, maneamus; ſi enim manere, eſt noſtri liberi arbitrij cœlitus adiuti. Charitas ergo creata & increata eſt finis; nec tamen duo fines, ſed vnus vltimus finis, nempe charitas increata: de charitate autẽ increata, S. Ioanes ſic loquitur: *Deus charitas eſt*, de creata vero, S. Paulus. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Sed dices, charitas eſt Dei donum non omnibus datum: non eſt ergo actus humanæ poteſtati ſubiectus: non cadit ergo ſub præcepto. Dico, actum charitatis eſſe bonum, ideoq; cadere ſub præcepto; nã etſi voluntas non poſsit ſibi charitatem infundere; cœlitus tamen adiecta, per fidei initia, ad charitatem ſeſe diſponere valet. Reuera, aliud eſt donum Dei, q eſt virtus: aliud vero opus virtutis. Quemadmodũ docet diuus Auguſtinus ſuper illum verſiculum: *Feci iudicium & iuſtitiam*: *Virtutem* (inquit) *operatur Deus in nobis, ſine nobis. opus autem virtutis, cooperantibus nobis. Non igitur nobis præcipitur, vt ipſas virtutes nobis infundamus. ſed vt ipſarum opera exerceamus, idq; per gratiam Dei cooperantem*: *Faciam* (inquit) *vt in iuſtificationibus meis ambuletis*: quomodo? *Auferendo à vobis cor lapideum, vnde non faciebatis* ait Auguſt. *Et dabo vobis cor carneũ, vnde faciatis*. Itaq; vt velimus, *Deus operatur in nobis, ſine nobis; ab ipſo enim noſtra præparatur voluntas. cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcum cooperatur; ſine illo tamen, vel operante, vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus*. Et ad Bonifacium lib. 4. *Nos* (inquit) *ambulamus, nos obſecramus; ſed ille facit, vt ambulemus & obſecremus. Præcipitur ergo nobis opus virtutis, opem ferente nobis ipſo* [illegible] *præcipit*. Patet ergo, quonam modo totius legis finis ipſe Deus ſit, Chriſtus dominus, charitas increata, in qua requieſcit mens operantis per charitatem creatam. Dices ſi res ita ſe habeat: charitatis ergo actus ſemper manet. Reſp. quod de actibus, atq; habitibus virtutum, quæ theologicæ vocantur, non parua eſt inter præclariſſima ingenia controuerſia; quam modo in medium adducere non tentabo, cum non ſit præſentis, & loci, & ſpeculationis opus; proinde ſuffecerit, breuiter prępoſitæ obiectioni ſatisfacere. Charitatis habitus manet in æternũ, quia charitas eſt omnium donorum excellentiſſimum; quandoquidem ſit ſigillum ſummi regis, quo diſtinguuntur filij Dei, à filijs ſathanæ: ipſa namq; charitas transfert à ſiniſtra ad dexteram. Sane, cum habitus charitatis ſit habitus perfectus, quo magis ad finem ſuum acceſſerit; eo magis perficitur, & non deſtruitur. Abiecta ergo imperfectione, quæ erat in actu diligendi in via, habitus charitatis perficitur, & vltimã ſuam perfectionem conſequitur. *Charitas nunquam excidit*; quia ſcilicet manet poſt hãc vitam, perfectiori, ac nobiliori modo, propter vnionem perfectiſſimam, q̃ tunc habebit cum ſuo obiecto, cum ſummo vtiq; & perfectiſſimo bono. *Non eſt autem illa Apoſtoli authoritas intelligenda* (vt quidã volunt) *charitas nunquam excidit*, id eſt, *habens charitatem non poteſt peccare*; alioqui, quomodo in Apocalypſi quidam reprehenditur, *quod primam charitatem ſuam reliquerit*? Amplius, quamdiu viuimus, in peccatum mortale incidere poſſumus, atque ita à charitate excidere; peccatum n. cum charitate conſiſtere nequit. Sane, paruuli in baptiſmate donum charitatis accipiunt, quod nihilominus in adulta amittunt ætate. Itaq; patet quomodo charitas maneat, & quomodo ſit finis legis, demq; quomodo ſanctus Pymander, eiuſdẽ verbum, ac Spiritus ſanctus ſint finis omnium, Deus vnus, ęternus, benedictus in ſecula.

Charitas eſt efficiens, & finalis cauſa.

Duplex finis efficientis.

Finis quo, & in quo quieſcimus

Deus eſt finis omnium.

Charitas increata, finis vltimus. *1. Ioan. 5. Rom. 5.*

Quomodo charitas cadat ſub præcepto.

Gratia cooperans. *De gratia & lib. arbit c. 16. ibid. c. 12.*

Charitas actus ſemper manet.

Charitas nunquam excidit.

Epilogus.

Laus tibi ſancte Pymander, omnium bonorum principium, medium, & finis.

FINIS TERTII LIBRI.

Digitized by Google